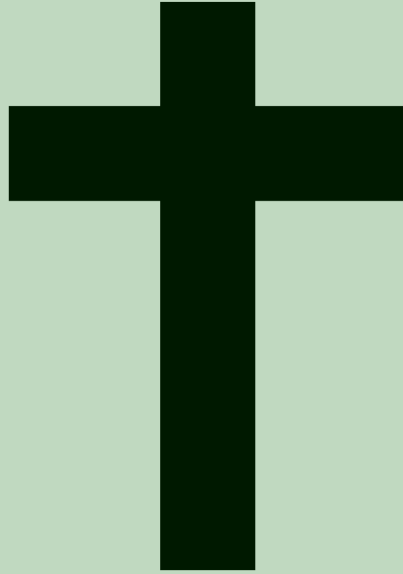

Yesus Aqa Anjam Bole

2000

The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea,
2000 edition

Yesus Aqa Anjam Bole 2000
The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea, 2000 edition
Nupela Testamen long tokples Anjam long Niugini, 2000

Copyright © 2000 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Anjam

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2001-01-01

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
6bd977a8-0139-583b-a367-c04faf6223cc

Contents

intro	1
Matyu	2
Mak	62
Luk	98
Jon	159
Aposel	201
Rom	260
1 Korin	288
2 Korin	314
Galesia	331
Efesus	340
Filipai	349
Kolosi	355
1 Tesalonaika	361
2 Tesalonaika	367
1 Timoti	371
2 Timoti	379
Taitus	385
Filemon	389
Hibru	391
Jems	412
1 Pita	419
2 Pita	427
1 Jon	432
2 Jon	439
3 Jon	440
Jut	441
Uli Anjam	444
OTH	473
BAK	474
Anjam Mutu Qudei	481

Namo Qaji Anjam

Anjam endi Yesus Kristus aqa anjam bole. Anjam endi iga bulyosim tamo uýgasari Astrolabe Bay di unub qaji naýgo anjam na neýgreýyem. Astrolabe Bay di agi Madang Provins di unu.

Yesus Kristus aqa anjam bole agiende. Qotei na Yesus qariýyonaqa a mandamq aisiqa ýamburbasq di moiej. Osiqa olo subq na tigelej. Yesus aqa anjam bole agide.

Anjam endi Qotei aqa segi anjam. Endi tamo naýgo anjam sai. Qotei aqa Mondor Bole a na aqa wau tamo naýgi powo enjrnaqa naýgi anjam bole endi neýgreýyeb. Naýgi Grik anjam na neýgreýyeb. Ariya bunuqna tamo qudei naýgi olo anjam endi bulyoqnsib anjam gargekoba na neýgreýyoqneb. Tamo qudei naýgi bulyosib Inglis anjam na neýgreýyeb. Tamo qudei naýgi bulyosib Qebari anjam na neýgreýyeb. O anjam gargekoba na neýgreýyoqneb.

Tulaý nami Moses a ti Qotei aqa medabu o qaji tamo naýgi ti Qotei aqa anjam bei neýgreýyeb. Di Qotei aqa anjam namij. Ariya bunuqna Yesus a bosiqqa Qotei na iga oqajqa gam torei babtekritej. A Qotei aqa anjam bunuj osi bej. Anjam di agiende.

MATYU

Yesus Kristus aqa moma nanjo ñam kalil

¹ Endi Yesus Kristus aqa moma nanjo ñam kalil. Yesus Kristus a Devit aqa len na ñambabej. Devit a Abraham aqa len na ñambabej.

² Abraham a Aisak aqa abu. Aisak a Jekop aqa abu. Jekop a Juda aqa was nanji ti nanjo abu. ³ Juda a Peres Sera wo nanjo abu. Nanjo ai Tamar. Peres a Hesron aqa abu. Hesron a Ram aqa abu. ⁴ Ram a Aminadap aqa abu. Aminadap a Nason aqa abu. Nason a Salmon aqa abu. ⁵ Salmon a Boas aqa abu. Boas aqa ai Rahap. Boas a Obet aqa abu. Obet aqa ai Rut. Obet a Jesi aqa abu. ⁶ Jesi a Mandor Koba Devit aqa abu.

Devit a Solomon aqa abu. Solomon aqa ai a nami Uria aqa ñaun soqnej. ⁷ Solomon a Rehoboam aqa abu. Rehoboam a Abiya aqa abu. Abiya a Asa aqa abu. ⁸ Asa a Jehosafat aqa abu. Jehosafat a Jehoram aqa abu. Jehoram a Usia aqa abu. ⁹ Usia a Jotam aqa abu. Jotam a Ahas aqa abu. Ahas a Hesehia aqa abu. ¹⁰ Hesehia a Manase aqa abu. Manase a Emon aqa abu. Emon a Josaia aqa abu. ¹¹ Josaia a Jehoiakin aqa was nanji ti nanjo abu. Aqa bati qa jeu tamo nanji na Israel nanji tontnjrsib joqsib Babilon qureq di taqatnjresoqneb.

¹² Babilon qureq di nanji tontnjrnab sonabqa Jehoiakin aqa angro Sealtiel a ñambabej. Sealtiel a Serubabel aqa abu. ¹³ Serubabel a Abiut aqa abu. Abiut a Eliakim aqa abu. Eliakim a Asor aqa abu. ¹⁴ Asor a Sadok aqa abu. Sadok a Akim aqa abu. Akim a Eliut aqa abu. ¹⁵ Eliut a Eleasar aqa abu. Eleasar a Matan aqa abu. Matan a Jekop aqa abu. ¹⁶ Jekop a Josep aqa abu. Josep a Maria aqa gumbulun.

Maria aqa miligiq na Yesus a ñambabej. Nanji a qa mareqñub, a Kristus.

¹⁷ Deqa Abraham aqaq dena bosiq Devit a ñambabej di moma 14. Devit aqaq dena bosiq bosiq Israel nanji Babilon qureq di soqneb di dego moma 14. Nanji Babilon qureq di soqneb dena bosiq bosiq Kristus a ñambabej di dego moma 14.

Yesus Kristus a ñambabej

¹⁸ Yesus Kristus a endegsi ñambabej. Aqa ai Maria Josep na oqajqa saga gameb. Ariya Josep a Maria ombla ñerenosaisonabqa Mondor Bole a Maria aqaq ainaqa a gumanfej. ¹⁹ Onaqa Maria aqa gumbulun Josep a endegsi quej, “Maria a gumanqo.” Josep aqa kumbra tulan boledamu deqa a endegsi are qalej, “E lumu na Maria uratqai. E boleq di uratqasai. Maria a jemaiyo uge.”

²⁰ Degsi are qaleqnaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Josep aqaq ainaqa ñejobilqei na unej. Unnaqa lan angro na minfej, “O Josep, Devit aqa moma, ni Maria ame. Ni ulaaime. Ni que. Mondor Bole a Maria aqaq aiqoqa a gumanqo. ²¹ Deqa a angro mel oqas. Amqa bunuqna angro dena aqa segi tamo ungasari nanjo une kobotetnjrsim nanji elenqas. Deqa ni aqa ñam Yesus waiyqam.”

²² Kumbra kalil di brantej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ²³ “Ningi quiy. Bunuqna dungenge bei a tamo ombla ñerenosaisosimqa a gumanosim angro mel oqas. Amqa nanji aqa ñam Emanuel waiyqab.” Ñam di aqa damu, “Qotei a iga koba na unum.”

²⁴ Onaqa Josep a qutuosiqa Tamo Koba aqa lan angro na anjam minfej qaji di dauryosiqa Maria ej. ²⁵ Bati deqa a Maria ombla ñerenosaiqneq. Gilsil gilsiq Maria a angro mel ej. Onaqa Josep na angro di aqa ñam Yesus waiyej.

2

Bongar sisiyo qaji tamo nanği Yesus unqajqa beb

¹ Yesus a Betlehem qureq di nambabej. Qure di Judia sawaq di unu. Bati deqa Mandor Herot a Judia sawa taqatesoqnej. Yesus a nambabonaqa bongar sisiyo qaji tamo qudei nanği sen oqo sawaq na walwelosib gilsib Jerusalem qureq di brantosib tamo qudei nanği endegsib nenemnjroqneb, ² “Juda nanço mandor koba nambabej qaji a qabi unu? Iga sen oqo sawaq di aqa bongar unsimqa dauryosim bonum. Iga a qa louqajqa deqa bonum.”

³ Onaqa Mandor Herot a nanço anjam di qusiqa a are koba qaloqnej. Tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanği dego are koba qaloqneb. ⁴ Deqa Herot a Israel nanço atra tamo kokba ti nanço dal anjam qalie tamo nanği ti kalil metnjrnaqa nanği bosib koroonabqa a na nanği endegsi nenemnjrej, “Kristus a qabia nambabqas?” ⁵ Onaqa nanği na kamba minjeb, “Kristus a Betlehem qureq di nambabqas. Qure di agi Judia sawaq di unu. Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a nami endegsi nenğrenyej, ⁶ ‘O Betlehem tamo ungasari, nunço qure Judia sawaq di unu. Qure kokba kalil Judia sawaq di unub qaji nanği na nunço qure bunyqasai. Di kiyaaqa? Nunço qureq dena gate koba bei tigelosimqa a na ijo segi Israel tamo ungasari nanği taqatnjrqas.’ ”

⁷ Onaqa Herot a anjam di qusiqa bongar sisiyo qaji tamo nanği lumu na metnjrnaqa nanği aqa areq bonabqa nenemnjrej, “Bati gembu bongar di brantej?” ⁸ Onaqa nanği bongar brantej qaji aqa bati di ubtosib Herot minjnabqa a na kamba minjrej, “Ninği Betlehem aisib anğro deqa geregere nğamoy. Namosib a tal qabi unu di unsib bosib e merbiy. Yim e kamba aisiy a qa louqai.”

⁹ Onaqa nanği Mandor Herot aqa anjam di qusib Betlehem aiyeb. Aisib nğam atsibqa bongar nami sen oqo sawaq di uneb qaji di namo aisiq anğro soqnej qaji tal di tinşi sonaq uneb. ¹⁰ Unsib nanği tulan areboleboleinjrej.

¹¹ Onaqa nanği tal miligiq gilsib anğro aqa ai Maria wo sonab unjrsibqa anğro aqa areq di singa pulutosib a qa loueb. Osib nanço qasan ingi ingi qudei ti gol ti gorenğ ti qa ti walaqajqa quleq bole bole di elenjosib anğro atraiyeb. Ingi ingi di nanği nami silali kokba na awaiyelenğeb. ¹² Ariya nanği tal uratosib olo puluqa laq nabqa Qotei a nğeobilqei na minjrej, “Ninği olo Herot aqaq di brantaib.” Degsi minjrnaqa nanği gam bei dauryosib nanço segi qure utruq aiyeb.

Josep na Yesus aqa ai wo joqsıq Isip sumeb

¹³ Nanği ainabqa bati di Tamo Koba aqa lanğ anğro bei a Josep aqaq gilsiq nğeobilqei na minjej, “Herot a bosim anğro Yesus qalsim moyotqajqa nğamqas. Deqa ni tigelosim anğro aqa ai wo joqsım Isip sawaq sumiy. Sumsib di soqnebqa bunuqna e ni mermitqa sawa endeq olo bqab.” ¹⁴ Onaqa Josep a qolo tigelosıqa anğro aqa ai wo joqsıq Isip sawaq sumeb. ¹⁵ Sumsib di sonabqa bunuqna Herot a moyiej. Josep a kumbra di yej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Ijo anğro mel a Isip sawaq di soqnımqa e dena metit a Isip sawa uratosım ijoq bqas.”

Qaja tamo nanği na anğro mel nanği nğumelenğeb

¹⁶ Herot a bongar sisiyo qaji tamo nanği qa tarınonaq ugeiyonaq qalieej, nanği a gisanğeb. Deqa a minjinğ ani oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanği qarinğjrnaqa aisib Betlehem qureq di anğro mel kiñilala wausau aiyel osaisoqneb qaji nanği kalil nğumelenğosib moyotnjreb. Qure qure Betlehem jojomğ di soqneb qaji dia dego anğro mel kiñilala wausau aiyel osaisoqneb qaji

nanği kalil moiyoṭnjreb. Herot a bongar brantej qaji aqa bati dauryosiq kumbra degyej. ¹⁷ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ¹⁸ “Rama qureq di Resel a akamkobaoqnsiq pailoqnej. Aqa anğro kalil nanği ñumnab moreñeb deqa akameqnaqa tamo unğasari nanği aqa are latetqa yeqnab a nanço anjam quqwa uratoqnej. Di kiyaaqa? Aqa anğro kalil nanği moreñekriteb deqa.”

Josep na Yesus aqa ai Maria wo joqsiq olo Israel sawaq beb

¹⁹ Bati Herot a moinaqa Tamo Koba aqa lañ anğro bei a Isip sawaq di Josep aqaq di brantosiq a ñeiobilqei na minjej, ²⁰ “Ni tigelosim anğro kiñala Yesus aqa ai Maria wo joqsim olo Israel sawaq gile. Tamo nanği Yesus qalsib moiyoṭta maroqneb qaji nanği moreñekriteb deqa ni olo gile.” ²¹ Onaqa Josep a tigelosiq Yesus aqa ai Maria wo joqsiq olo Israel sawaq gilej. ²² Bati deqa Arkelaus a na aqa abu Herot aqa sawa osiq Judia sawa taqatesoqnej. Deqa Josep a anjam di qusiq Judia sawaq gilqa ulaej. Onaqa Qotei a Josep ñeiobilqei na minjej, “Ni Galili sawaq gile.” ²³ Onaqa Josep a Qotei aqa anjam di dauryosiq Galili sawaq gilej. Gilsiq qure bei aqa ñam Nasaret di soqnej. A di soqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo qudei nanği nami maroqneb qaji di aqa damu brantej. Nanği endegsib maroqneb, “Nanği a qa maroqnqab, ‘A Nasaret tamo.’ ”

3

Jon yansnjro qaji a Qotei aqa anjam palontoqnej

¹ Bunuqna Jon yansnjro qaji a Judia nanço wadau sawaq di brantej. Brantosiq dia tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam palontosiq endegsi minjroqnej, ² “Qotei lañ qureq di unu qaji a nunço Mandor Koba sosim ninği taqatnğwajqa bati jojomqo. Deqa ninği are buliyiy.” ³ Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa endegsi marej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulañ leleñoqnsim tamo unğasari nanği endegsim minjroqnqas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Gam tingiteti.’ ”

⁴ Jon a wadau sawaq di sosiq a gara jugo kamel aqa junğum na gereiyo qaji di jugoqnsiq alalag na siñilatosisiq laqnej. A inği uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej. ⁵ Bati deqa tamo unğasari Jerusalem di soqneb qaji nanği ti Judia sawaq di soqneb qaji nanği ti qure kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji nanği ti tigelosib Jon aqa areq boqneb. ⁶ Boqnsibqa nanço une kalil babteq nab Jon na Jordan yaq di yansnjroqnej.

⁷ Bati deqa Farisi tamo ti Sadyusi tamo ti tulañ gargekoba nanği Jon na yansnjrqqa marsibqa aqa areq beq nabqa unjrsiqqa nanği endegsi minjroqnej, “Ninği kumbra uge yo qaji tamo. Ninği amal uge bul. Ninği yai na mernğwoqa mondoñ Qotei aqa minjin nunçoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?” ⁸ Ninği are bulyosib nunço kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ninği are bulyonub.’ Osiy ninği yansnğwai. ⁹ Ninği endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa nğamgalaq di tamo bole.’ Ninği degsib are qalaib. Ninği quiy. Qotei na marimqa meniñ kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab. ¹⁰ Qotei na tapor qalat ojsiqqa nğam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa nğam kalil gei bole atosai eqnub qaji di Qotei na tapor dena qomelenosim nğamyuwoq di breinjrqas.

¹¹ “Ninği are bulyqajqa deqa e ya na ninği yansnğeqnum. Ariya Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo siñgila koba. Ijo siñgila aqa siñgila ti keresai. Deqa e a kanğalyqajqa e tamo bolesai. A bosimqa Mondor Bole aqa

siŋgila na ti ņamyuwo na ti niŋgi yansŋgwas. ¹² A bem sum ņoqoryosim damu eleŋosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim ņamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”

Jon na Yesus yansej

¹³ Bati deqa Yesus a Galili sawaq dena tigelosiq Jordan yaq gilej. A Jon na yansqa marsiqa aqa areq gilej. ¹⁴ Gilnaqa Jon na saidyosiq minjej, “Ni e yansbqam di kere. Kiyaaqa e ni yansmqa marsim ijoq bonum?” ¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Uŋgum. Ni ijo anjam dauryosim e yansbe. Yimqa kumbra dena iga Qotei aqa areqalo kalil keretosim dauryqom.” Onaqa Jon a Yesus aqa anjam di dauryosiq a yansej.

¹⁶ Yesus a yanso osiqa a yaq na tigelosiq tarosiq laŋ goge koqyonaqa laŋ waqej. Laŋ waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoonaq unej. ¹⁷ Unnaqa laŋ goge dena Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Endi ijo angro qujai. E a tulaŋ qalaqalaiyeqnum. E a qa tulaŋ areboleboleibeqnu.”

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹ Onaqa bati deqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaqa Satan bosiq Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej. ² Qanam 40 qolo 40 Yesus a wadau sawaq di soqnej. Sosiqa iŋgi uratoqnsiqa qurienj ti soqnej. Deqa bati 40 di koboonaqa a mamyej. ³ Onaqa walawalaiyo tamo Satan a Yesus aqa areq bosiq minjej, “Ni Qotei aqa Niriamqa meniŋ kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye.” ⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minjej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyeb unu, ‘Tamo nanŋi iŋgi uyo na segi ņambile sqasai. Anjam kalil Qotei aqa medabuq na branteqnu qaji dena nanŋi ņambile sqab.’ ”

⁵ Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Qotei aqa qure koba Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiq goge dia Yesus atsiqa minjej, ⁶ “Ni Qotei aqa Niriamqa endena prugosim mandamq aiye. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyeb unu, ‘Qotei na aqa laŋ angro nanŋi minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ Anjam bei dego nenŋrenq di unu. Anjam agiende, ‘Laŋ angro nanŋi bosib baŋ na ni soqtmibqa ino siŋga meniŋ na qalqasai.’ ” ⁷ Onaqa Yesus na kamba Satan minjej, “Qotei aqa anjam bei dego nenŋrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa siŋgila laŋa tenemtqa osim a gisanjaim.’ ”

⁸ Degsi minjnaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigeltosiqa sawa sawa kalil mandor kokba nanŋi na taqatejunub qaji nanŋo siŋgila ti ņoro ti di Yesus osoryosiqa minjej, ⁹ “Ni ijo ulatamuq endi siŋga pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di nanŋo siŋgila ti ņoro ti ni emqai.” ¹⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Satan, ni ulaŋ. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’ ”

¹¹ Degsi minjnaqa Satan a Yesus uratosiq ulaŋej. Onaqa Qotei aqa laŋ angro nanŋi bosib Yesus siŋgilatoqneb.

Yesus a olo Galili sawaq gilej

¹² Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a di qusiqa olo tigelosiq Galili sawaq gilej. ¹³ Gilsiq Nasaret qureq di brantej. Dena walwelosiqa Kaperneam qureq gilsiq di soqnej. Kaperneam qure agi Galili ya agu kobaquja qalaqsi unu. Ya agu jomomq di Sebulun sawa ti Naptali sawa ti unub. ¹⁴ Yesus a Kaperneam qureq gilej deqa anjam bei Qotei aqa

medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ¹⁵ “Gam kobaquja Jordan ya qalaq dena aiyejunu qaji di Galili sawa ambleq na aiyejunu. Aisiq yuwalq di diñejunu. Gam qalaq di Sebulun ti Naptali ti unub. Sawa bei bei qaji nanqi beļnosib Galili di unub. ¹⁶ Deqa tamo ungasari ambruq di unub qaji nanqi pulon kobaquja unqab. Tamo ungasari padalo gam dauryosib ambruq di unub qaji nanqi pulon dena suwantnjqas.”

Yesus na tamo qolqe nanqi metnjrnaq a dauryeb

¹⁷ Bati deqa Yesus na aqa wau utru atsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiqa tamo ungasari nanqi endegsi minjroqnej, “Qotei lan qureq di unu qaji a nunjo Mandor Koba sosim ninqi taqatngwajqa bati jojomqo. Deqa ninqi are buliy.”

¹⁸ Osiqa a Galili ya agu qalaq aisiq alile dia walweloqnsiqa nam atej di Saimon aqa ñam bei Pita aqa was Andru wo sonab unjrej. Nanqi aiyel qe o qaji tamo soqneb deqa nanqi kakan waiyeq nab unjrsiqa minjrej, ¹⁹ “Ninqi e daurbij. Ninqi qe o qaji tamo unub deqa ninqi qe eqnub. Dego kere e wau enqitqa ninqi olo tamo oqnqab.” ²⁰ Yesus a nanqi degsi minjrnaqa nanqi nanjo kakan uratosib Yesus dauryeb.

²¹ Onaqa Yesus a olo walweloqnsiqa aisiqa Sebedi aqa niri Jems aqa was Jon wo nanqi aiyel qobun miligiq di nanjo abu ti kakan branjo qandimeq nabqa unjrsiqa metnjrej. ²² Metnjrnaqa nanjo abu Sebedi a qobun miligiq di sonaqa uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiqa ma tamo nanqi boletnjroqnej

²³ Yesus a dena walweloqnsiqa Galili sawa keretoqnsiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi kalil nanqi boletnjroqnej.

²⁴ Ye qnaqa tamo ungasari kalil Siria sawaq di soqneb qaji nanqi Yesus qa quoqnsib deqa tamo ma utru segi segi joqsib aqa areq boqneb. Tamo jejamu jaqatinjro qaji nanqi ti tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi ti tamo nanarioqnsib mangaloqneb qaji nanqi ti tamo jejamu lainjro qaji nanqi ti kalil joqsib beq nab Yesus na boletnjroqnej. ²⁵ Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Yesus dauryoqnsib laqneb. Galili sawa nanqi ti Dekapolis sawa nanqi ti Jerusalem qure nanqi ti Judia sawa nanqi ti qure qure Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nanqi ti kalil Yesus dauryoqnsib laqneb.

5

Yesus a manaq oqsiq dia anjam palontej

¹ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanqi di unjrsiqa a manaq oqsiq di awesonaga aqa segi angro nanqi aqa areq beb.

² Bonabqa a Qotei aqa anjam palontosiq endegsi minjrej, ³ “Tamo ungasari qudei nanqi poinjrco, nanqi Qotei aqa namgalaq di sougetejunub. Tamo ungasari nanqi di areboleboleinjreme. Qotei lan qureq di unu qaji a nanjo Mandor Koba sosim nanqi taqatnjqas.

⁴ “Tamo ungasari akam ti unub qaji nanqi dego areboleboleinjreme. Qotei na nanjo are olo boletetnjqas.

⁵ “Tamo ungasari lawo na sosib nanjo segi ñam aguq ateqnub qaji nanqi dego areboleboleinjreme. Qotei na mandam kalil osim nanqi enjrqas.

⁶ “Tamo ungasari kumbra bole dauryqajqa arearetnjreqnu qaji nanqi dego areboleboleinjreme. Nanqi tulan kere na sqab. Iga inji ti ya ti uyqajqa arearetgeqnu dego kere.

⁷ “Tamo ungasari duleqñub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Qotei a kamba nanği qa duloqñqas.

⁸ “Tamo ungasari nanço are miligiq di jiga bei saiçoji unub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Nanği Qotei aqa ulatamu unqab.

⁹ “Tamo ungasari jeu turyeqñub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Qotei a nanği qa marqas, ‘Nanği ijo segi anğro bole.’

¹⁰ “Tamo ungasari qudei nanği kumbra bole dauryeqñub deqa jeu tamo nanği na nanği gulbe enjreqñub. Tamo ungasari nanği di dego areboleboleinjreme. Qotei lañ qureq di unu qaji a nanço Mandor Koba sosim nanği taqatñjqas.

¹¹ “Ninği ijo ñam ti unub deqa bunuqna tamo qudei na ninği misilingoqñsib ugeugeingöqñsib nuñço jejamu laña gisanjoqñqab. Di unğum. Ninği areboleboleingeme. ¹² Od, nuñço are tulañ boleingim soqñiy. Nuñço awai bole agi lañ goge di unu. Nami jeu tamo nanği na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği dego degsib ugeugeinjroqñeb.”

Ninği bar ti puloñ ti bul soqñiy

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği mandamq endi bar bul soqñiy. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inği kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Deqa bar di mandamq di waiyibqa tamo qudei nanği bosib siñga na sosqab.

¹⁴ “Ninği mandamq endi puloñ bul soqñiy. Ninği are qaliy. Qure kobaquja a mana gogeqsi sqas di a boleq di sqas. A uliesqa keresai. ¹⁵ Tamo bei a lam qatrentosim guwe na kabutqasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo kalil tal miligiq di unub qaji nanği warum gegerere unqab. ¹⁶ Dego kere ninği puloñ bul sosib boleq di kumbra bole bole yoqñiy. Yoqñibqa tamo ungasari nanği na nuñço kumbra di unoqñsib nuñço Abu lañ qureq di unu qaji aqa ñam soqtoqñqab.”

Yesus a dal anjam qa marej

¹⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “E Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanço anjam ti kalil dauryosiy keretqajqa deqa mandamq aiyem. Ninği endegsib are qalaib, ‘Yesus a dal anjam di taqal waiyqajqa bej.’ Di sai. ¹⁸ E bole mernğwai. Lañ ti mandam ti koboosaisoqñimqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai. Dal anjam soqñim soqñim Qotei na aqa wau kalil keretqas. ¹⁹ Deqa ninği quiy. Tamo bei a dal anjam mutu kiñala bei uge qa marsim tamo ungasari nanği dego titñjroqñim nanği uge qa marqab tamo di aqa ñam tulañ aguq aiqas. Deqa Qotei lañ qureq di unu qaji a na tamo di taqatqasai. Osim aqa Mandor Koba sqasai dego. Ariya tamo bei a dal anjam kalil dauryosim tamo ungasari nanği dego dauryqa minjroqñqas tamo di aqa ñam tulañ kobaqas. Deqa Qotei na tamo di taqatosim aqa Mandor Koba sqas. ²⁰ E ninği endegsi mernğwai. Ninği kumbra tulañ bolequja yoqñiy. Yoqñib nuñço kumbra bole dena dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi ti nanço kumbra bole bunjoqñeme. Bunjoqñem di Qotei lañ qureq di unu qaji a nuñço Mandor Koba sosim ninği taqatñgwasai.

Yesus a nriñ kumbra qa anjam palontej

²¹ “Ninği dal anjam endegsib queb, ‘Ninği tamo bei moiyoñtaib. Ninği tamo bei moiyoñqab di ninği une ti sqab.’ Dal anjam di nuñço moma nanği nami minjreb. ²² Ariya e dal anjam di bunjoñsiy ninği endegsi mernğwai. Tamo bei na aqa was nriñtqas di a une ti sqas. Tamo bei na aqa was misilingqas di une kobaquja aqa jejamuq di sqas. Deqa a ojsib anjam pegiyo talq di tigeltosib aqa une ubtetqab di kere. Tamo bei na aqa was minjqas, ‘Ni tulañ nanari,

areqalo saiqoji,' degyqas di aqa une deqa Qotei na a osim nıamyuwoq waiyqas di kere.

²³⁻²⁴ "Deqa ni Qotei atraiyqa marsimqa ino was bei a ni qa nıirın ti soqnımqa ni deqa are qalsim atraiyo ınđi ınđi mati atra bijal qalaq di uratosim ino was aqaq gile. Gilsim a ombla anjam gereiyekritosim dena bosim Qotei atraiyqam.

²⁵ "Deqa tamo bei a ni qa anjam bei soqnımqa nıngi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di nıngi segi aiyel na anjam urur gereiyocuıatiy. Yosib anjam moiıyotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya nıngi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsımqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigelıtmımqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanıgo banq di atqas. Yımqa nanıgi na ni osib tonto talq di waimqab. ²⁶ Deqa e bole mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretımqa qaja tamo nanıgi na ni uratmıb oqedqam.

Yesus a uņa jejamu ojetqajqa kumbra qa anjam palontej

²⁷ "Nıngi dal anjam endegsib queb, 'Nıngi tamo bei aqa uņa jejamu ojetaıb.'

²⁸ Ariya e dal anjam di bunıyosiy nıngi endegsi mernıgwai. Tamo bei a uņa bei lanıa kokoqyosıqa are pruıyqo di aqa are mıligıq na a uņa di aqa jejamu ojetqo.

²⁹ "Ino nıamdamu wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa nıamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaqqa? Ino nıamdamu quıai louımımqa ni une yqasai di kere. Ariya ni nıamdamu aiyel ti soqnımqa Qotei na ni nıamyuwoq waimqas di keresai. ³⁰ Ino banı wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa banı di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaqqa? Ino banı quıai louımımqa ni une yqasai di kere. Ariya ni banı aiyel ti soqnımqa Qotei na ni nıamyuwoq waimqas di keresai.

Yesus a uņa uratqajqa kumbra qa anjam palontej

³¹ "Nami nanıgi dal anjam endegsib mareb, 'Tamo bei na aqa uņa uratqa osımqa pepa bei nenıgrenıyosim yosim di a uratqas.' ³² Ariya e dal anjam di bunıyosiy nıngi endegsi mernıgwai. Tamo bei na aqa nıauı lanıa uratım a olo tamo bei oqas di tamo dena aqa nıauı kumbra ugeq waiyqo. Tamo bunıj a dego une atqo. Di kiyaqqa? Uņa di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.

Nıngi anjam bei marqa osıbqa ınđi bei na sıngilataıb

³³ "Nıngi dal anjam endegsib queb, 'Ni anjam bei sıngilatosim Tamo Koba mınjqam di ni na olo urataım. Ni anjam di dauryosim ye.' Dal anjam di nunıgo moma nanıgi nami mınjreb. ³⁴ Ariya e dal anjam di bunıyosiy nıngi endegsi mernıgwai. Nıngi anjam bei sıngilataıb. Nıngi anjam bei marqa osıbqa ınđi bei na sıngilataıb. Lanı qure a Qotei aqa awo jaram koba. Deqa nıngi lanı qure aqa nıam na anjam bei sıngilataıb. ³⁵ Mandam a Qotei aqa sınga atqajqa sawa. Deqa nıngi mandam aqa nıam na anjam bei sıngilataıb. Jerusalem a Mandor Koba aqa segi qure koba. Deqa nıngi Jerusalem aqa nıam na anjam bei sıngilataıb. ³⁶ Ni anjam bei marqa osımqa ino gate na anjam sıngilataım. Ni segi na marımqa ino gate banıa sara qat bei oqwa keresai. Tulu bei dego oqwa keresai. Deqa ni ino gate na anjam sıngilataım. ³⁷ Nıngi od qa segi marsıb said qa dego segi marıy. Nıngi anjam bei totoryosıb marqab di nıngi Satan aqa areqalo dauryqab.

Tamo bei na ni kumbra uge emımqa ni kamba a kumbra uge yaim

³⁸ "Nıngi dal anjam endegsib queb, 'Tamo bei na tamo bei aqa nıamdamu ugetetqas di nıngi kamba aqa nıamdamu ugetetıy. Tamo bei na tamo bei aqa qalageı ugetetqas di nıngi kamba aqa qalageı ugetetıy.' ³⁹ Ariya e dal anjam

di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim. Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliqe bei osoryimqa ponjem. ⁴⁰ Tamo bei a ni qa anjam bei soqnim ino gara jugo yaimqajqa mermimqa ni na saidyaim. Olo ino gara olekoba dego ye. ⁴¹ Qaja tamo bei na ni ojsim singila na mermqas, 'Ni ijo ingi ingi qoboyetbosim e daurbosim gam truquyala endeq gile.' A degsi mermimqa ni aqa anjam di bunyosim aqa ingi ingi qoboyetosim dauryosim gam olekobaq osi gilete. ⁴² Tamo bei na ino ingi bei yaimqajqa mermimqa ye. Tamo bei na ino ingi bei yaimosim bunuqna a kamba olo ni emqajqa mermimqa ingi di ye. A saidyaim.

Ningi na jeu tamo nanqi geregereinjroqniy

⁴³ "Ningi dal anjam endegsib queb, 'Ni ino was nanqi qalaqalainjroqne. Osim ino jeu tamo nanqi qoreinjroqne.' ⁴⁴ Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Ningi nungo jeu tamo nanqi dego qalaqalainjroqniy. Tamo qudei na ningi ugeugeingibqa ningi olo nanqi qa Qotei pailyoqniy. ⁴⁵ Ningi kumbra degyqab di ningi nungo Abu lan qureq di unu qaji aqa angro bole sqab. Ningi qalie, Qotei a dego tamo bole ti tamo uge ti nanqi turtnjroqnsiq kumbra bole bole enjreqnu. Agi a na aqa sen qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanqoq aiyeqnu. Awa dego qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanqoq aiyeqnu. ⁴⁶ Tamo ungasari ningi qalaqalainjroqnuqab qaji nanqi segi ningi kamba qalaqalainjroqnuqab di kumbra tulan bolesai. Nungo kumbra deqa Qotei a ningi awai bole engwasai. Takis o qaji tamo nanqi dego kumbra degyeqnub. ⁴⁷ Ningi nungo was nanqi segi gereinjroqnuqab di kumbra tulan bolesai. Nungo kumbra dena ningi na tamo qudei bunjrqasai. Tamo nanqi Qotei qaliesai qaji nanqi dego nanqo segi was nanqi gereinjreqnub. ⁴⁸ Nungo Abu lan qureq di unu qaji a gaigai kumbra bole bole keretoqnsiq yeqnu. Deqa ningi dego nungo Abu aqa kumbra di dauryosib kumbra bole bole keretoqnsib yoqniy.

6

Ningi lanja baban na kumbra bole yaim

¹ "Tamo qudei nanqi endegsib are qaleqnuqab, 'E lanja baban na kumbra bole yoqnit tamo nanqi e nuboqnsib ijo nam soqtetboqnuqab.' Ariya ningi degyaib. Ningi degyqab di nungo Abu lan qureq di unu qaji a ningi awai bole engwasai.

² "Ningi gisan tamo nanqo kumbra dauryaib. Gisan tamo nanqo kumbra agiende. Nanqi na tamo ingi ingi saiqoji nanqi aqaryainjrqa oqnsib tamo qudei qarinjreqnab nanqi qa namooqnsib gul anjameqnuqab. Gul anjameqnuqab tamo ungasari nanqi na gisan tamo nanqi di unjroqnsib nanqo nam soqtetnjreqnuqab. Gisan tamo nanqi di Qotei tal miligiq di, gam kokbaq di kumbra degyeqnub. Deqa e bole merngwai. Qotei a tamo nanqi di awai bole enjrqasai. Nanqo awai agi tamo ungasari nanqi na nanqo nam soqtetnjreqnuqab di kere.

³ Deqa ni degyaim. Ni tamo ingi ingi saiqoji nanqi aqaryainjrqa osimqa ban qonan a uli na aqaryainjrimqa ban wo a qalieqasai. ⁴ Di yawo anjam. Aqa damu endegsi unu. Ni uli na tamo ingi ingi saiqoji nanqi aqaryainjrimqa tamo ungasari kalil nanqi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnuqas. Deqa a segi na ino nam soqtetmosim ni awai bole emoqnuqas."

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

⁵ Osiqa Yesus a olo marej, "Ningi Qotei pailyqa osibqa gisan tamo nanqi pailyeqnuqab degsib pailyaib. Gisan tamo nanqi Qotei pailyqa oqnsib tamo

unġasari kalil naŋgo nġamdamuq di tigeleqna b naŋgo nġam soqtet-njreqnub. Tamo naŋgi di Qotei tal miligiq di, qure ambleq di, gam kokba qalaq di kumbra degyeqna b. Deqa e bole mernġwai. Qotei a naŋgi awai bole enjrqasai. Naŋgo awai agi tamo unġasari naŋgi na naŋgo nġam soqtetnjreqnub di kere. ⁶ Deqa ni degsi pailyaim. Ni Qotei pailyqa osimqa ino segi warum miligiq gilsim siran qandimtosim ino Abu uliejunu qaji a pailyimqa tamo kalil naŋgi ni numqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnaqas. Deqa a segi na ino nġam soqtetmosim ni awai bole emoqnaqas.

⁷ “Tamo naŋgi Qotei qaliesai qaji naŋgi laŋa laŋa pailyo olekokba yoqnsibqa endegsib are qaleqna b, ‘Iga pailyo olekokba yoqnimqa Qotei a gago pailyo quqwas.’ Di gisaŋ. Deqa niŋgi Qotei pailyqa osibqa degsib pailyaib. ⁸ Niŋgi naŋgo kumbra di dauryaib. Niŋgi iŋgi bei qa truquosib nuŋgo Abu pailyo-saisoqna bqa a nami qalieqo.

⁹ “Deqa niŋgi endegsib Qotei pailyoqniy, ‘O gago Abu, ni laŋ qureq di unum.

Ino nġam tulaŋ getento.

¹⁰ Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqna bime.

Laŋ qureq di naŋgi ino areqalo dauryeqnub dego kere iga mandamq endi ino areqalo dauryoqnaqom.

¹¹ O Abu, gago iŋgi uyo bati gaigai keretgoqna bime.

¹² Tamo naŋgi iga qa une ateqnub qaji naŋgo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgime.

¹³ Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqna bqa ni iga aqaryaigime.

Yim Satan na iga ugetgwasai.’

¹⁴ “O ijo anġro, niŋgi degsib Qotei pailyoqniy. Niŋgi quiy. Niŋgi tamo bei qa anjam soqna bqa niŋgi na aqa une kobotiy. Yimqa nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a na kamba nuŋgo une kalil kobotetnġwas. ¹⁵ Niŋgi aqa une kobotetqasai di nuŋgo Abu a dego nuŋgo une kobotetnġwasai.”

Yesus a qurienq qa anjam palontej

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi qurienqqa marsibqa gisaŋ tamo naŋgi qurienqeqnub niŋgi degsib qurienqai b. Gisaŋ tamo naŋgi qurienqoqnsibqa ulatamu ugeinjqeqnu. Tamo unġasari kalil naŋgi na unjrsib naŋgo nġam soqtetnjrqajqa deqa naŋgi kumbra degyeqna b. Deqa e bole mernġwai. Tamo naŋgi di Qotei na awai bole enjrqasai. Naŋgo awai agi tamo unġasari naŋgi na naŋgo nġam soqtetnjreqnub di kere. ¹⁷ Ariya ni kumbra degyaim. Ni qurienqqa osimqa ino ulatamu geregere yansoqnsim ino gate baŋga pranjoqnsim ino jejamu gereiyoqnsim laqne. ¹⁸ Yimqa tamo unġasari kalil naŋgi ni numoqnsib ni qurienq ti unum di naŋgi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi na unoqnaqas. Deqa a segi na ino nġam soqtetmosim awai bole emoqnaqas.”

Niŋgi mandam qa iŋgi iŋgi koroiyaib

¹⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi mandam qa iŋgi iŋgi koroiyaib. Di sisimbiŋ na ugetqab. Baisuwi ojqas. Bajin tamo naŋgi tal paratosib oqab. ²⁰ Deqa niŋgi laŋ qure qa iŋgi iŋgi koroiyiy. Di sisimbiŋ na ugetqasai. Baisuwi ojqasai. Bajin tamo naŋgi tal paratosib oqasai dego. ²¹ Sawa qabia ino nġoro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas.”

Ino nġamdamu a ino jejamu qa pulon bul

²² Osiqa Yesus a olo marej, “Ino nġamdamu a ino jejamu qa pulon bul. Deqa ino nġamdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanqesqas. ²³ Ariya ino nġamdamu

ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. Deqa pulon ino are miligiq di unu qaji a olo ambruqas di ino are miligi kalil ambruekritqas.”

Ni tamo kokba aiyel nanqi wauetnjqra keresai

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanqi wauetnjqra keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ninqi silali ti Qotei ti turtnjrsib nanqi wauetnjqra keresai.”

Ninqi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

²⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninqi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga inqi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ninqi degsib maraib. Ninqi inqi uyo na segi nambile oqasai. Ninqi gara jugoqnqab dena segi nunqo jejamu bole sqasai. ²⁶ Ninqi qebari nanqi unjriy. Nanqi inqi yagosaieqnu. Inqi otorosib talq di atosaeqnu. Ariya nunqo Abu lan qureq di unu qaji a na qebari nanqi inqi anainjreqnu. Ninqi qalie, qebari nanqi qunun saiqoji. Ninqi tamo qunun ti. Ninqi na qebari nanqi tulan bunjrejunub. ²⁷ Ninqi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ninqi are koba qalqab dena ninqi nunqo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

²⁸ “Deqa ninqi kiyaga gara qabe na osib jejamu kabutqajqa are koba qaleqnu? Ninqi nam so unjriy. Nanqo wala kiyersib branteqnu di ninqi qaliesai. Nanqi segi wauosaieqnu. Nanqo segi wala gereiyosaieqnu. ²⁹ Deqa e ninqi endegsi merngwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya nam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan bunyejunu. ³⁰ Man lanaj a bini oqwas nebe tamo nanqi na gingenyosib namyuwoq waiyqab. Man lanaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa ninqi kiyaga Qotei qa nunqo areqalo singilatqa yonub keresainqwo? Ninqi man lanaj sai. Ninqi tamo qunun ti. Deqa ninqi endegsi poingem, Qotei a ninqi dego gara engoqnqas. ³¹ Ninqi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga inqi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ninqi degsib maraib. ³² Tamo unqasari Qotei qaliesai qaji nanqi inqi inqi deqa are koba qaleqnu. Ariya ninqi deqa are koba qalaib. Nunqo Abu lan qureq di unu qaji a qalie, ninqi lanja sqa keresai. Ninqi inqi inqi deqaji oqnsib sqab. ³³ Deqa ninqi kumbra qujai endi yoqniy. Ninqi Qotei na taqatngosim nunqo Mandor Koba sqajqa ti aqa kumbra bole bole dauryqajqa ti singilaoqniy. Ninqi degyqab di Qotei na kamba inqi uyo ti gara ti dego engoqnqas. ³⁴ Deqa nebe kumbra kiye nunqoq di brantqas ninqi deqa are koba qalaib. Nebe a bati bei. Nebe qa gulbe di aqa segi gulbe. Bati segi segi aqa gulbe di nanqo segi segi. Deqa ninqi are koba qalaib.”

7

Ninqi na tamo qudei nanqi peginjraib

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninqi na tamo qudei nanqi peginjraib. Ninqi peginjrqasai di Qotei a kamba dego ninqi peginqwasai. ² Ariya ninqi na tamo nanqi peginjrqab kere dego Qotei a kamba ninqi peginqwas. Ninqi na tamo nanqo jejamuq di une qametnjqrab kere dego Qotei a kamba nunqo jejamuq di une qametngwas. ³ Kiyaga ni ino was aqa namdamuq di nam ninqi kiñala unu di unsimqa ino segi namdamuq di nampan kobaquja unu di ni unosai? ⁴ Kiyaga ino segi namdamuq di nampan kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minqam, ‘Was, e ino namdamuq di nam ninqi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’ ⁵ Ni gisan tamo. Ni mati nampan kobaquja ino segi namdamuq

di unu qaji di taqal waiyosim namdamu suwanmimqa ariya degam nam ñengi kiñala ino was aqa namdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.

⁶ “Ningi ñoro bole bole oqnsib baun nanqi enjroqnaib. Enjrqab di nanqi ñoro di taqal waiyosib bosib ningi uñingwab. Ningi kolilei bole bole oqnsib bel nanqi enjroqnaib. Enjrqab di nanqi kolilei di mandamq di waiyosib nanjo singa na soselenqab.”

Ningi Qotei pailyqab di a na ningi aqaryainqwas

⁷ Osıqa Yesus a olo marej, “Ningi inqi bei qa Qotei pailyqab di a na engwas. Ningi inqi bei oqa marsibqa namqab di itqab. Ningi siranme kindokindonqabqa Qotei na siran waqtetngwas. ⁸ Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji nanqi inqi eqnub. Tamo kalil inqi qa nameqnub qaji nanqi iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnub qaji nanqi Qotei na siran waqtetnjreqnu.

⁹ “Tamo bei aqa angro a mamym inqi qa minjimqa a inqi yqas. A meninq yqasai. ¹⁰ A na qe qa minjimqa a qe yqas. A amal yqasai. ¹¹ Deqa ningi quiy. Ningi tamo bolesai. Ariya ningi nunqo angro nanqi inqi bole bole enjreqnub. Ningi nanqi saidnjrosaieqnub. Nunqo kumbra dena ningi endegsi poinqem, nunqo Abu lan qureq di unu qaji a dego ningi saidngosaieqnu. Ningi pailyqab di a na inqi bole bole ningi engoqnqas. A na ningi saidngwasai bole sai.

¹² “Kumbra bole bole tamo nanqi na ningi engwajqa arearetngqenu qaji di ningi na olo nanqi enjroqniy. Ningi degyqab di ningi Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti kalil keretosib dauryqab.”

Ningi siranme kiñala miligiq giliy

¹³ Osıqa Yesus a olo marej, “Ningi siranme kiñala miligiq giliy. Ningi siranme kobaquja miligiq gilqab di ningi padalo sawaq aiqab. Gam di kobaquja. Tamo gargekoba nanqi gam di dauryeqnub. ¹⁴ Ningi siranme kiñala miligiq gilqab di ningi gam kiñala dauryosib nambile gaigai sqajqa sawaq di brantqab. Tamo quja quja segi gam di itosib dauryeqnub.”

Ningi gisan anjam maro tamo nanqi qa nam atoqniy

¹⁵ Osıqa Yesus a olo marej, “Ningi geregere nam atoqniy. Tamo qudei na bosib gisanosib mernqwab, ‘Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Di sai. Tamo nanqi di kaja bul lawo na boqnsib ningi walawalaingqnsib anjam mernqeqnub. Ariya nanjo are miligiq di nanqi tamo uge. Nanqi baun juwan kaja nanqi ñumeqnub dego bul. ¹⁶ Ningi nanjo kumbra di geregere tenemtosib poinqwas, nanqi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Ningi are qaliy. Tamo nanqi sil luwit marinq dena wain gei osib uyeqnub e? Sai. Man luwit marinq dena qura gei osib uyeqnub e? Sai. ¹⁷ Ningi qalie, nam bole nanqi gei bole ateqnub. Nam uge nanqi gei uge ateqnub. ¹⁸ Nam bole nanqi gei uge atosaieqnub. Nam uge nanqi gei bole atosaieqnub. ¹⁹ Nam kalil gei bole atosaieqnub qaji di tamo nanqi na qomelenqnsib namyuwoq di breinjreqnub. ²⁰ Dego kere ningi gisan tamo nanjo kumbra geregere tenemtosib poinqwas, nanqi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.

²¹ “Ningi endegsib are qalaib. Tamo unqasari nanqi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metbqab di Qotei na nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Di sai. Tamo unqasari ijo Abu aqa areqalo dauryeqnub qaji nanqi segi Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Qotei agi lan qureq di unu. ²² Mondon diño bati bamqa tamo unqasari gargekoba nanqi ijo ulatamuq di tigelosib endegsib merbqab, ‘O Tamo Koba, iga ino ñam na anjam mare mare laqnem. Iga ino ñam na mondor uge uge winjroqnsimqa manwa gargekoba yoqnem.’ Nanqi e degsib merbqab. ²³ Merbibqa e kamba minjrqai, ‘Ningi tal qabe? E ningi qaliesai. Deqa ningi jaraiyiy. Ningi kumbra uge yo qaji tamo.’ ”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo a ijo anjam kalil endi qusim dauryqas di a tamo bei meniñ quraq di aqa tal atej a bul sqas. ²⁵ Bunuqna awa jagwa ti bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaaqa? A meniñ quraq di tal atej deqa. ²⁶ Ariya tamo a ijo anjam kalil endi qusim olo dauryqa uratqas di a nanari tamo bei laña sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. ²⁷ Tal atnaq sonaqa awa jagwa ti bosiqqa ya meli dosiqa tal di qamsiq renjintosiqa putonaq aisiq tulan niñaqej. Od, tal di a torei padalej.”

²⁸ Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa tamo ungasari tulan garggekoba nanngi queb. Qusib nanngi prugugeteb. ²⁹ Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanngo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu.

8

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

¹ Yesus a manaq dena aiyeqnaqa tamo ungasari tulan garggekoba nanngi a dauryosib aiyebe. ² Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiqqa aqa singaq di singa pulutosiqa minnej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe.” ³ Degsi minjnaqa Yesus a ban waiyosiq tamo di ojsiqa minnej, “E ni boletmq are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej. ⁴ Onaqa Yesus na olo minnej, “Ni que. Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanngi minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inngi inngi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo ungasari nanngi ni numsib marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ”

Yesus na qaja tamo gate aqa kanjal tamo boletej

⁵ Onaqa Yesus a walweloosiq Kaperneam qureq di brantej. Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. A Yesus aqa areq bosiqqa pailyosiq minnej, ⁶ “O Tamo Koba, ijo kanjal tamo a makobaiyqo. Aqa tanu kalil laiyosiq jejamu tulan jaqatinyqoqa talq di ñeiejunu.” ⁷ Onaqa Yesus na minnej, “E gilsiy boletqai.” ⁸ Degsi minjnaqa qaja tamo gate na olo minnej, “O Tamo Koba, e tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. Ni anjam segi marimqa ijo kanjal tamo a boleqas. ⁹ E dego tamo kokba qudei nanngo sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanngi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, ‘Ni gile.’ Yimqa a gilqas. Bei minjqai, ‘Ni au.’ Yimqa a bqas. Ijo kanjal tamo bei minjqai, ‘Wau di ye.’ Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.” ¹⁰ Onaqa Yesus a qaja tamo gate aqa anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari garggekoba a dauryoqneb qaji nanngi minjrej, “E bole merngwai. Qaja tamo gate endi a e qa aqa areqalo tulan singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.

¹¹ “Deqa e ninngi endegsi merngwai. Tamo ungasari garggekoba nanngi sawa guta na guma na ti bosib koroosib Abraham, Aisak, Jekop nanngi koba na awoosib inngi uyoqnqab. Yimqa Qotei lan qureq di unu qaji a nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjqas. ¹² Ariya tamo qudei Qotei a nami taqatnjqqa osiq metnjrej qaji nanngi a qa nanngo areqalo singilatqosai deqa a nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjqasai. A na nanngi osim qalaq di breinjrimqa nanngi sawa ambruq di sqab. Sawa dia nanngi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanngo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.”

¹³ Osiqa Yesus a qaja tamo gate di minnej, “Ni gile. Ni e qa ino areqalo singilatqo deqa ni gilsim unime. Ino kanjal tamo a boleosiqa unu.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa kanjal tamo aqa ma koboonaqa a boleej.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

¹⁴ Onaqa Yesus a Pita aqa tal gogetosiqa Pita aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanjanyonaq bijalq di njeisonaq unej. ¹⁵ Unsiqa aqa ban ojsiqa tigeltonaqa aqa jejamu kanjan di kobonaqa a tigelosiqa inji goiyetej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanji boletnjroqnej

¹⁶ Sen aiqa laqnaqa tamo ungasari mondor uge uge na ojeleno qaji nanjo was nanji na joqsib Yesus aqa areq osi boqneb. Osi beq nabqa Yesus a anjam segi minjre naqa mondor uge nanji aqa anjam quoqnsib jaraiyoqneb. Tamo ma utru segi segi so qaji nanji dego osi beq nab Yesus na boletnjroqnej. ¹⁷ A kumbra di yoqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Kristus a gago ma utru segi segi kalil yaiyetgoqnsiq taqal waiyeqnu.”

Tamo qudei nanji Yesus dauryqajqa minjeb

¹⁸ Bati deqa Yesus a nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanji aqa areq di koroesonab unjrej. Deqa a na aqa angro nanji minjrej, “Iga qobun gogetosim jaraiyosim ya agu taqal beiq gilqom.” ¹⁹ Degsi minjrsiqa nanji joqsik koba na gilqa laq nabqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Qalie Tamo, ni sawa sawaq giloqnmqa e ni daurmoqnqai.” ²⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Baun juwan nanji tal ti. Agi sub miligiq di nereneqnub. Qebari nanji simi ti. Deqa nanji simiq di nereneqnub. Ariya e Tamo Angro nejajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.” ²¹ Onaqa Yesus aqa angro bei na minjej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tarijoqnqai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqai.” ²² Onaqa Yesus na minjej, “Unqum. Tamo moiyo qaji nanji segi na tamo moiyo qaji nanji subq atelenjoqnqab. Ariya ni bosim e daurbe.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

²³ Osiqa Yesus a qobun gogetonaqa aqa angro nanji a dauryosib koba na qobun gogetosib gileb. ²⁴ Nanji gileq nabqa Yesus a qobun miligiq di nejsiq qambumtej. Onaqa jagwa tulan koba tigelosiq ya korkortosiqa qobun qaloqnsiqa morman miligiq ayeqnaqa ya maqej. ²⁵ Deqa Yesus aqa angro nanji tulan ulagetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga aqaryaige. Iga padalqa laqnum.” ²⁶ Onaqa Yesus a tigelosiq minjrej, “Ninji e qa nunjo areqalo singilatqa yonub tulan keresaiingwo. Ninji kiyaaq ulaonub?” Degsi minjrsiqa jagwa ti ya ti njirntjrnaqa nanji laeb. ²⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanji are koba qalsib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrjoqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo aiyel nanjo jejamuq na mondor uge gargekoba winjrej

²⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanji ti qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gadara nanjo sawaq di tiryeb. Tiryonabqa tamo aiyel nanji tamo sub ato sawaq dena brantosib walwelosib Yesus aqa areq beb. Tamo nanji di mondor uge uge na ojeleno qaji. Nanji aiyel qaja ani. Deqa tamo kalil nanji gam dena walwelqa keresai. ²⁹ Nanji aiyel Yesus aqa areq bosib lelenkobaosib minjeb, “O Qotei aqa Niri, ni iga kiyergwajqa bonum? Iga padalqajqa bati bosaisonaqa ni lana ambleq di iga jaqatin egwa bonum e?” ³⁰ Bati deqa isaq yala dia bel tulan gargekoba nanji suwaroqneb. ³¹ Deqa mondor uge nanji singila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga qarimgimqa iga bel nanjo jejamuq gilelenqom.”

³² Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere. Ninji jaraiyosibqa bel nanjo jejamuq gilelenoiy.” Degsi minjrnaqa mondor uge nanji na tamo aiyel di uratnjrsib

bel nanġo jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanġi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneb.

³³ Onaqa bel taqatoqneq qaji tamo nanġi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aiyeb. Aisib bel qa ti tamo aiyel mondor uge uge na ojeleno qaji nanġi qa ti saqnsib laqneq. ³⁴ Onaqa qure deqaji kalil nanġi qusibqa Yesus unqajqa aqa areq beb. Bosib Yesus unsib minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

9

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti olo qobun gogetosibqa ya agu taqal beiq aisib Yesus aqa segi qureq di branteb. ² Brantosib sonabqa tamo qudei na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsib Yesus aqa areq osi beb. Onaqa Yesus a nanġo areqalo unej di nanġo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, “O ijo anġro, ni areboleimeme. Ino une kalil e na kobotetmonum.”

³ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa nanġo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo.”

⁴ Nanġi degsib are qaleq nabqa Yesus a nanġo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Ninġi kiyaaq areqalo uge di onub? ⁵ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyo qaji di minjit ninġi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo? ⁶ Ariya e segi Tamo Anġro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanġo une kobotetnjqra kere. Ninġi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanġi degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minjej, “Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.” ⁷ Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiqa aqa talq gilej. ⁸ Onaqa tamo unġasari kalil nanġi Yesus aqa manwa di unsibqa nanġi tulan ulaosib Qotei aqa nam soqtoqneq. Di kiyaaq? Qotei na singila kobaquja Yesus yej deqa.

Yesus na Matyu minjej, “Ni e daurbe”

⁹ Onaqa Yesus a dena walwelosiqa takis o qaji tamo bei aqa nam Matyu a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Osiqa minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiqa Yesus dauryej.

¹⁰ Onaqa bati bei Yesus aqa anġro nanġi ti Matyu aqa talq gilsib awoosib inġi uyoqneq. Nanġi segi sai. Takis o qaji tamo ti une tamo ti tulan gargekoba nanġi dego bosib awoosib Yesus aqa anġro nanġi ti inġi uyoqneq. ¹¹ Onaqa Farisi qudei nanġi bosib Yesus a takis o qaji tamo ti une tamo ti nanġi koba na inġi uyeq nab unjrsibqa Yesus aqa anġro nanġi nenemnjreb, “Nunġo Qalie Tamo a kiyaaq takis o qaji tamo ti une tamo ti nanġi koba na awoosib inġi uyeq nub?”

¹² Onaqa Yesus a Farisi nanġo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanġi yu qanġra tamo aqaq gilosaieq nub. Tamo ma ti nanġi segi yu qanġra tamo aqaq gileq nub. ¹³ Qotei aqa anjam bei nami nenġrenyeb qaji di ninġi sisiyosib geregere poingem. Agi endegsib nenġrenyeb, ‘Ninġi e laja atraibeq nub. E nunġo kumbra deqa arearetbosaieq nu. Ariya ninġi tamo nanġi qa duloqnsib kumbra bole bole enjqroq nab di e tulan arearetbqas.’ ” Osiqa Yesus a olo anjam endegsi minjrej, “Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanġi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanġi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

¹⁴ Bati bei Jon aqa angro nanngi Yesus aqa areq bosib minjeb, “Iga ti Farisi nanngi ti ingi uratoqnsim qurienqnum. Kiyaaq ino angro nanngi qurienqsaieqnum?”

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a unqa ban ojqa bati qa aqa was nanngi ti soqribqa nanngi are gulbeinjqas e? Sai. Bunuqna nanngo was a nanngi uratnjrimqa bati deqa nanngi qurienqnsib sqab.

¹⁶ “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas. ¹⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanqranqsiq singilaej deqa tamo dena wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenqsim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunuj di qamqas di nanngi ombla bole sqab.”

Unqa bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej

¹⁸ Yesus na Jon aqa angro nanngi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa Qotei tal taqato tamo bei a walwelosiq Yesus aqa areq bosiq singa pulutosiq minjrej, “O Tamo Koba, ijo angro sebin a endego moiqo. Deqa ni bosim ino ban aqa jejamuq di atimqa a olo nambile sqas.” ¹⁹ Onaqa Yesus na tamo di odyosiq tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa aqa angro nanngi dego nanngi aiyej daurnjrsib gileb.

²⁰ Nanngi gileqnaqqa unqa bei ma ti soqnej qaji a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqqa ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Unqa di a nami bai na unej leñ aiyoqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej. ²¹ A endegsi are qalej, “E Yesus aqa gara mutu segi ban na ojitaq ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiqqa ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. ²² Ojnaqa Yesus a bulosiqqa unqa di unsiqqa minjrej, “O ijo angro, ni are lawo soqnime. Ni ino areqalo e qa singilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo.” Onaqa bati qujai deqa aqa leñ aiyoqnej qaji di koboej.

²³ Yesus a dena walwelosiq Qotei tal taqato tamo aqa talq di brantosiqqa nam atej di tamo unqasari nanngi yumba anjamoqnsib akam murqumyeqnaq unjrej. ²⁴ Unjrsiqqa minjrej, “Ninngi sasaloiy. Angro sebin di a moiyoqai. A laña neisiq qambumtejunu.” Degsi minjrnqaqa nanngi Yesus kikiyeb. ²⁵ Osib nanngi sasalosib tal uratonabqa Yesus a angro moiyej qaji aqa warum miligiq gilsiqqa angro aqa ban ojsiq soqtonaqa a olo nambile osiq tigelosiq awoej. ²⁶ Onaqa bunuqna sawa sawa kalilq di tamo unqasari nanngi Yesus aqa manqwa deqa saosqnsib laqneb.

Yesus a tamo qudei nanngi boletnjrej

²⁷ Onaqa Yesus a qure di uratosiq walwelosiq gileqnaqa tamo aiyej nam qandimnjro qaji nanngi gam na Yesus dauryosib giloqneb. Nanngi giloqnsib lelenqnsib Yesus minjoqneb, “O Devit aqa Niri, ni iga qa are ugeimeme.”

²⁸ Degsib Yesus minjeqnaqqa a tal bei gogetej. Tal gogetosiq sonaqa nanngi aiyej Yesus aqa areq bonabqa minjrej, “E ninngi boletngwa kere ninngi degsib are qalonub e?” Onaqa nanngi aiyej na minjeb, “Od, Tamo Koba.” ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninngi e qa nunqo areqalo singilatosib ijoq bonub deqa e ninngi boletngwai.” Osiqqa aqa ban waiyosiq nanngo namdamu ojej. ³⁰ Ojnaqa nanngo namdamu poinjrnqaqa nanngi sawa uneb. Onaqa Yesus a singila na minjrej, “Nunqo namdamu boleqo deqa ninngi tamo qudei nanngi ubtosib minjraib.”

³¹ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus a nanngi aiyej boletnjrej

deqa nanği gilsib mare mare laq nab sawa deqaji tamo unğasari kalil nanği quekriteb.

³² Nanği aiyel gileq nabqa tamo bei mondor uge na ojnaq medabu getenyej qaji a tamo qudei na osib Yesus aqa areq beb. ³³ Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meñ otyonaqa medabu waqtosiqa anjam maroqnej. Onaqa tamo unğasari kalil nanği mañwa di unsibqa are koba qaloqnsib maroqneb, “Israel sawaq endi tamo bei na kumbra deqaji bei yeqnaq iga nami unosaiognem.” ³⁴ Onaqa Farisi nanği maroqneb, “Mondor uge nanğogate koba Satan a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nanği winjreanu.”

Yesus a tamo unğasari nanği qa dulej

³⁵ Yesus a dena walweloşiqa qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantognsiqa Juda nanğogatei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontognsiq minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğogatei Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontognsiq Juda nanği minjroqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi so qaji nanği boletnjroqnej. ³⁶ Tamo unğasari tulanğargekoba nanği Yesus aqa areq beq nabqa unjroqnsiq a nanği qa duloqnej. Di kiyayaqa? Nanği tulanğsougetesoqneb deqa. Nanği kaja bul mandor saiqoji. ³⁷ Deqa Yesus na aqa angro nanği yawo anjam bei endegsi minjrej, “Wauq di inği gargekoba melionub. Ariya inği meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai. ³⁸ Deqa ninği wau lanja minjibqa a na wau tamo nanği qarinqrimqa nanği aqa wauq gilsib inği meli bunuj otorelenqab.”

10

Yesus aqa angro 12 nanğogatei ñam

¹ Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanği metnjrnaqa aqa areq beb. Bonabqa a na nanği singila enjrej. Nanği na tamo unğasari nanğogatei jejamuq dena mondor uge uge winjrqajqa ti tamo unğasari nanğogatei ma utru segi segi kalil kobotetnjrqajqa ti deqa marsiq nanği singila enjrej.

² Aqa anjam maro tamo 12 singila enjrej qaji nanğogatei ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanği aqa was Andru wo. Bei Sebedi aqa niri Jems aqa was Jon wo. ³ Ariya Filip Bartolomyu wo. Bei Tomas nanği takis o qaji tamo Matyu wo. Bei Alfias aqa niri Jems nanği Tadius wo. ⁴ Bei Saimon agi Rom nanği winjrqajqa maroqnej qaji. Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanğogatei banq di atej qaji.

Yesus na aqa angro 12 nanği wau enjrej

⁵ Osiqa Yesus na aqa angro 12 nanği di qarinqrimqa osiqa minjrej, “Ninği qure qureq giloqniy. Ninği sawa bei bei qaji nanğogatei giloqnaib. Samaria nanğogatei qureq dego giloqnaib. ⁶ Ninği Israel nanğogatei segiq giloqniy. Israel nanği sougetejunub. Nanği kaja bul mandor saiqoji. ⁷ Deqa ninği giloqnsibqa anjam endegsib minjroqniy, ‘Qotei lanğ qureq di unu qaji a nanğogatei Mandor Koba sosim ninği taqatngwajqa bati jojomqo.’ ⁸ O ijo angro, ninği na Israel nanği degsib minjroqnsibqa nanğogatei ma tamo nanği boletnjroqniy. Tamo moreñoqnbqa olo tigeltnjroqniy. Tamo nanğogatei jejamu yu na ugeelenğ qaji nanği olo gereinjroqniy. Mondor uge uge nanği dego tamo unğasari nanğogatei jejamuq dena winjroqniy. E singila engonum qaji di ninği awaiyosai. E lanja engonum. Deqa ninği dego tamo nanği lanja gereinjroqniy. Nanği awai bei yainjraib.

⁹ “Ninği meninğ silali agi gol ti silva ti kapa ti di osib gilalib. ¹⁰ Ninği walweloşib nanğogatei qaqunğ aib. Gara jugo aiye aiyel aib. Singa tatal aiye aiyel

aib. Walwelqajqa toqon ojaib. Ningi Qotei aqa wau tamo unub deqa ningi qure qureq giloqnbqa nanqi na ingi ingi deqaji ningi enqoqnbqab.

¹¹ “Ningi qure bei beiq di brantoqnsibqa tamo bole bei itoqnsib aqa talq di soqniy. Dia sosib dena tigeloqnsib olo qure beiq giloqniy. ¹² Ningi tal bei gogetoqnsibqa tamo unqasari tal miligiq di unub qaji nanqi endegsib minjroqniy, ‘Ningi lawo na soqniy.’ ¹³ Degsib minjroqnbqa nanqi ningi joqsib gereingibqa nunqo lawo anjam di nanqoq di uratib soqnem. Ariya nanqi ningi gereingosaiabqa nunqo lawo anjam di olo puluosim nunqoq bem. ¹⁴ Tamo bei a ningi gereingwa uratimqa kiyo nunqo anjam quqwa asgiyimqa kiyo ningi qure di uratqa oqnsib nunqo singa tumburum butuyoqniy. ¹⁵ E bole mernqwai. Mondon Qotei a tamo unqasari nanqo une qa peginjrqqa batiamqa Qotei na qure deqaji nanqi tulan padaltnjrougetqas. Sodom qure ti Gomora qure ti nanqi Qotei na mondon degsim padaltnjrqasai. A nanqi gulbe kiñala enjrqas.”

Gulbe bei bei brantoqnbqab

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi quiy. Ningi kaja du du bul unub deqa e na ningi qarinqitqa gilsib banq juwan nango ambleq di wauoqnbqab. Deqa ningi amal nanqo kumbra dauryiy. Agi amal nanqi gaigai nam atoqnsib laqnb. Ningi binon nanqo kumbra dego dauryiy. Agi binon nanqi kumbra bole segi yeqnb. Nanqi kumbra uge yosaieqnb. ¹⁷ Deqa ningi tamo nanqi qa geregere nam atoqniy. Nanqi bosib ningi ojelenosib anjam pegiyo talq di ningi tigeltngqoqnbqab. Osib nanqo Qotei tal miligiq di ningi kumbaingqoqnbqab. ¹⁸ Osib ningi olo joqoqnsib Rom nanqo gate ti nanqo mandor ti nanqo ulatamuq di ningi tigeltngqoqnbqab. Yimqa ningi ijo anjam bole palontoqnsib nanqi minjroqnbqab. Osib sawa bei bei qaji nanqi dego ijo anjam minjroqnbqab. ¹⁹ Nanqi na ningi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngqoqnbqab ningi ulaaib. Osib endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersim minjrqom?’ Ningi degaib. Bati deqa Qotei na powo engimqa ningi kamba anjam minjrqab. ²⁰ Ningi segi na anjam minjrqasai. Nunqo Abu aqa Mondor na nunqo medabu singilatetngim ningi anjam marqab.

²¹ “Bati deqa kumbra uge endeqaji brantelenqas. Tamo qudei na nanqo segi was nanqi ojoqnsib jeu tamo nanqo banq di atoqnbqab nanqi na nanqi ñumoqnbqab morenoqnbqab. Tamo qudei na nanqo segi anqro nanqi dego degsib ojoqnbqab. Anqro qudei na nanqo segi ai abu nanqi ojoqnsib jeu tamo nanqo banq di atoqnbqab nanqi na nanqi ñumoqnbqab morenoqnbqab. ²² Ningi ijo ñam ejunub deqa tamo unqasari kalil nanqi ningi qa tulan ugeqnsib jeutngqoqnbqab. Ariya ningi ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ningi elenqas. ²³ Ningi qure bei beiq di brantoqnbqab tamo unqasari nanqi na ningi ugeugeingqoqnbqab ningi nanqo qure di uratoqnsib olo qure beiq giloqniy. E bole mernqwai. Ningi Israel nanqo qure kalil keretosaisoqnbqab e Tamo Anqro olo bqai.

²⁴ “Skul anqro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. Kanqal tamo na aqa tamo koba a bunyqa keresai. ²⁵ Skul anqro a kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab. Kanqal tamo a powo koba osimqa di aqa tamo koba ombla kerekereqab. E tal aqa abu bul. Jeu tamo nanqi na e merbeqnb, ‘Ni Satan.’ Degsib ñam merbeqnb. Ningi ijo talq di unub deqa jeu tamo nanqi na ningi dego ñam tulan ugedamu mernqoqnbqab.”

Ningi Qotei segi ulaiyiy

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi jeu tamo nanqi di ulainjraib. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanqi

qusib poinjrças. ²⁷ Deqa anjam e ambruq di merngeqnum qaji di ningi olo suwanjoq di maroqniy. Anjam ningi lumu na queqñub qaji di ningi olo bijal gogeq di tigelosib palontoqniy. ²⁸ Ningi jeu tamo nanği ulainjraib. Nanği nungo qunun moyotqa keresai. Nanği nungo jejamu segi moyotqa kere. Deqa ningi nanği ulainjraib. Qotei a segi ulaiiy. A na qujai tamo nanço qunun ti jejamu ti turtnjrsim nıamyuwoq di breinjrqqa kere.

²⁹ “Ninği qalie. Tamo nanği qebari sinjir silali kobaquja na awaiyo-saieqñub. Silali kiñala na awaiyeqñub. 10 toea dego. Ariya nunço Abu a na qebari sinjir nanği geregere taqatnjreqnu. A na marimqa bei a ulonşosim mandamq aiqa keresai. ³⁰ Dego kere Qotei a nunço gate bança segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu. ³¹ Deqa ningi ulaaib. Ninği qebari kalil nanği tulan bunjnrejñub.”

Ninği Yesus aqa ñam marqajqa ulaaib

³² Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği mandam tamo nanço ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondoñ e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nunço ñam boleq atsiy marqai. ³³ Ariya ningi mandam tamo nanço ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgingwas di mondoñ e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nunço ñam marqajqa asgibqas.”

Iga Yesus tulan qalaqalaiyoqñom

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo unğasari nanği geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo unğasari nanği pupoinjritqa nanği jeu jeu sqajqa deqa bem. ³⁵ Od, e jeu kumbra tigeltqa bem. Deqa anğro mel nanği na nanço segi abu nanği jeutnjroqñqab. Anğro sebiñ nanği na nanço segi ai nanği jeutnjroqñqab. Aiñ yala nanği na nanço segi aiñ qeli nanği jeutnjroqñqab. ³⁶ Tamo unğasari tal qujaiq di unub qaji nanği jeu jeu sqab.

³⁷ “Deqa ninği quiy. Tamo bei na aqa ai abu nanği tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunjosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. Tamo bei na aqa anğro mel nanği ti aqa anğro sebiñ nanği ti tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunjosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. ³⁸ Tamo bei na aqa segi nıamburbas qoboiosim e daurbqasai di a e ombla wauqa keresai. ³⁹ Tamo bei a aqa segi nıambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nıambile uratqas di a olo nıambile bole oqas.”

Tamo bei na Yesus aqa anğro gereiyqas di Qotei na a awai bole yqas

⁴⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na ninği osim geregereingwas di a na e dego osim geregereibqas. Tamo a e oqas di a na ijo Abu e qarınbej qaji di dego oqas. ⁴¹ Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa medabu o qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaaqa? A na Qotei aqa medabu o qaji tamo di gereiyqo deqa. Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaaqa? A na Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo di gereiyqo deqa. ⁴² Tamo bei a ijo anğro bei unsim endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Yesus aqa anğro.’ A degsi are qalsimqa ijo anğro di osim ya ulili tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. E bole mernğwai. A ijo segi anğro gereiyqo deqa aqa awai bole Qotei na yqas qaji di tamo bei na olo yayiqqa keresai.”

11

Jon yansnjro qaji aqa anğro qudei nanği anjam bei Yesus nenemyeb

¹ Yesus na aqa angro 12 nanngi anjam degsi minjrsiq koboonaqa a sawa di uratosiqa qure qureq giloqnsiqa tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Bati deqa Jon yansnjro qaji a tonto talq di soqnej. Sonaqa wau kalil Kristus a yoqnej qaji di tamo qudei nanngi unsib deqa mare mare laqnab Jon a quej. Qusiqa aqa angro qudei nanngi qarinjrnnaq Yesus aqa areq gilsib endegsib nenemyeb, ³ “Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninggi aisib anjam ningi queqnu b qaji deqa ti kumbra ningi uneqnu b qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. ⁵ Endegsib minjiy, ‘Tamo nam qandimnjro qaji nanngi olo nam poinjreqnaqa sawa uneqnu b. Tamo jejamu lainjro qaji nanngi olo walweleqnu b. Tamo nanngo jejamu yu na ugeeleno qaji nanngo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjnro qaji nanngo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nanngi olo tigeleqnu b. Tamo sougetejunub qaji nanngi Qotei aqa anjam bole queqnu b. ⁶ Tamo nanngi e qa nanngo areqalo singilatoqnsib olo ijo nam ulontosaieqnu b qaji nanngi tulan areboleboleinjreqnu.’”

⁷ Onaqa Jon aqa angro nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqna b qaji Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqneb qaji nanngi Jon qa endegsi minjrej, “Ninggi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninggi tamo silai aqa banqa bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai. ⁸ Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninggi tamo gara bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaeqnu b qaji nanngi mandor kokba nanngo talq di unub. ⁹ Deqa ningi kiyaa wadau sawaq gileb? Ninggi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ninggi deqa unqa gileb. Deqa e ningi endegsi merngwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi tulan bunjnrejunu. ¹⁰ Agi nami e mandamq aiyosaisanamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. ¹¹ Deqa e bole merngwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanngi tulan bunjnrejunu. Ariya tamo qudei nam saiqoji unub qaji nanngi Qotei na taqatnjroqnsiqa nanngo Mandor Koba unu deqa nanngi olo Jon tulan bunyejunub.

¹²⁻¹³ “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti maroqneb dena bosiq Jon yansnjro qaji aqa bati brantej. Dena bosiq bini tamo ungasari nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqajqa tulan singilaeqnu b. Qotei agi lan qureq di unu. ¹⁴ Ninggi quiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo Elaija a olo bqas. Anjam di nengrenq di unu. Elaija agi bej. E Jon qa merngwa osimqa Elaija aqa nam na yawo anjam merngeqnum. Ninggi ijo anjam di quqwa are soqnimqa quiy. ¹⁵ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam di gegerere quem.

¹⁶ “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? E nanngo kumbra qa endegsi marqai. Nanngi angro du du bul qure ambleq di alanoqnsib angro qudei na qudei minjreqnu b, ¹⁷ ‘Iga yumba anjamonumqa ningi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ningi akamosai.’” ¹⁸ Osiaqa Yesus a olo marej, “Jon a bosiq ingi ti wain ti uratosiq sonaqa tamo nanngi a qa maroqneb, ‘A mondor uge ti unu.’” ¹⁹ Ariya e Tamo Angro bosimqa ingi ti wain ti uyeqnamqa tamo nanngi e nuboqnsib mareqnu b, ‘Ninggi uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une

tamo ti nanġi koba na walweleqñub.’ ” Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo unġasari nanġi aqa wau kalil unoqñsib dena nanġi bole qalieeqñub, aqa powo tulañ kobaquja.”

Yesus na tamo unġasari are bulyosai qaji nanġi nġirinjrej

²⁰ Qure qudei Yesus a dia mañwa gargekoba yoqnej qaji nanġi are bulyosai deqa a nanġi qa nġirinej. ²¹ Osiqa minjrej, “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, nġingi tulañ padalougetqab. Di kiyaaqa? Mañwa e nuñgoq di yoqñem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nanġoq di brantej qamu nanġi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib ñam sumq di awoeb qamu. ²² Deqa e nġingi endegsi mernġwai. Mondonj Qotei a tamo unġasari nanġo une qa peginjrqqa batiamqa a na nġingi tulañ padaltnġougetqas. Qotei na Tair qure ti Saidon qure ti nanġi degsim padaltnjrqasai. A nanġi gulbe kiñala enjrqas. ²³ O Kaperneam tamo unġasari, nġingi lañ qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na nġingi breingimqa moiyo qureq aiqab. Di kiyaaqa? Mañwa e nuñgoq di yoqñem qaji di Sodom qure nanġoq di brantej qamu nanġi bini unub qamu. Nanġi padalosai qamu. ²⁴ Deqa e nġingi endegsi mernġwai. Mondonj Qotei a tamo unġasari nanġo une qa peginjrqqa batiamqa a na nġingi tulañ padaltnġougetqas. Qotei na Sodom qure nanġi degsim padaltnjrqasai. A nanġi gulbe kiñala enjrqas.”

Yesus na nġingi aqaryainġimqa nġingi aqaratqab

²⁵ Bati deqa Yesus a endegsi Qotei pailyej, “O Abu, ni segi lañ qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqñum. Di kiyaaqa? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanġi qa ulitoqñsimqa tamo nanġi anġro du du bul unub qaji nanġi segi qa babteqñam nanġi poinjreqnu. ²⁶ Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqñum.” ²⁷ Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na inġi inġi kalil ijo bañq di ateleñej unu. E segi Qotei aqa Nġiri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanġi ijo Abu osornjrqqa areibqas di osornjrqai. Yim nanġi dego ijo Abu qa qalieqab.

²⁸ “Nġingi gulbe qoboioqñsib waukobaeqñub qaji nġingi kalil ijoq babqa e na aqaryainġitqa nġingi aqaratqab. ²⁹ E ijo segi ñam aguq atoqñsim tamo nanġi lawo kumbra enjreqñum. Deqa nġingi e qa geregere qalieosib ijo anjam dauryoqñiy. Yim nġingi aqaratqab. ³⁰ Nġingi ijo anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. Wau e na nġingi enġeqñum qaji di dego gulbe sai. Di oto.”

12

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

¹ Yori bati bei Yesus aqa anġro nanġi ti wau ambleq na giloqñsibqa aqa anġro nanġi mamnjrnaqa bem sum gei elenjoqñsib uye uye giloqñeb. ² Nanġi degsib gileqñabqa Farisi qudei nanġi bosib nanġi unjrsib Yesus minjeb, “Ni une. Ino anġro nanġi gago dal anjam groteqñub. Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.” ³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanġi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanġi ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di nġingi buk miligiq di sisiyosai kiyo? ⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem osiqa aqa wau tamo nanġi koba na uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanġo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. ⁵ Dal anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende. Atra tamo nanġi yori bati gaigai atra tal miligiq di waueqñub. Nanġo kumbra dena nanġi dal anjam groteqñub. Ariya nanġi Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Nġingi anjam di nami buk miligiq di sisiyosai kiyo? ⁶ Ariya e nġingi endegsi mernġwai. Bini tamo bei atra tal tulañ bunġejunu qaji a nuñgo ambleq di

unu. ⁷ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nenngrenyeb unu, ‘Ningi e laña atraibeqñub. E nungo kumbra deqa arearetbosaieqñu. Ningi tamo nanği qa duloqñsib kumbra bole bole enjroqñqab di e tulañ arearetbqas.’ O Farisi, ningi Qotei aqa anjam di sisiosib poingo qamu ningi tamo une saiqoji nanği gulbe enjrosai qamu. ⁸ E Tamo Anğro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

Yori bati qa Yesus a tamo bañ qandamyey qaji di boletej

⁹ Onaqa Yesus a dena walweloşiqa qure beiq di brantosıqa Juda nanço Qotei tal miligiq gilej. ¹⁰ Qotei tal miligiq di tamo bei bañ qandamyey qaji a soqnej. Deqa tamo qudei nanği Yesus aqa jejamuq di anjam laña qametqa marsibqa endegsib nenemyeb, “İga yori bati qa tamo boletqom di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?” ¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei aqa kaja a yori bati qa uloñosim subq aiyimqa a uratqasai. A na aqaryaiyosim olo subq dena osim goge atqas. Di ningi qalie. ¹² Ariya tamo nanği kaja sai. Nanği tamo qunuñ ti. Deqa iga yori bati qa tamo aqaryaiyim a bole sqas di kumbra bole.” ¹³ Yesus a nanği degsi minjrsıqa tamo bañ qandamyey qaji di minjej, “Ni ino bañ waiy.” Degsi minjnaqa aqa bañ waiyonaq boleej. Aqa bañ bei ombla na kerekereeb. ¹⁴ Onaqa Farisi nanği Qotei talq dena oqedosib nanği gam kiyersib Yesus qalib moiqajqa deqa qairoqñeb.

Yesus a segi qujai Qotei aqa wau tamo bole

¹⁵ Farisi nanği Yesus qalqajqa qairoqñeb di qalieosiqa qure di uratosiq walweloşiqa gilej. A gileqnaqa tamo unğasari gargekoba nanği a dauryeqñab a nanço ma tamo kalil nanği boletnjroqnej. ¹⁶ Osıqa a na nanği saidnjroqnej, “Ningi ijo ñam ubtosib maraib.” ¹⁷ Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A anjam endegsi marej, ¹⁸ “Endi ijo wau tamo e segi na giltem qaji. E a tulañ qalaqalaiyeqñum. E a qa areboleboleibeqñu. E ijo Mondor aqaq di atitqa a na sawa bei bei qaji nanği endegsim minjroqñqas, ‘Ningi kumbra bole dauryiy.’ ¹⁹ A ñirin anjam maroqñqasai. A lelenkobaoqñqasai. Gamq di tamo unğasari nanği aqa kakro quoqñqasai. ²⁰ Silai aqa banqa genqa laqñimqa a na torei gentqasai. Wañal aqa puloñ kiñalaamqa a na torei mosotqasai. A degsim lawo na wauoqñsim gilsim gilsim kumbra bole torei sinğilatqas. ²¹ Yimqa sawa bei bei qaji nanği a qa nanço areqalo sinğilatosis a na nanği aqaryainjrçajqa deqa tariñoqñsib sqab.”

Tamo qudei nanği maroqñeb, “Yesus a Belsebul aqa sinğila na waueqñu”

²² Onaqa bati di tamo bei mondor uge na medabu getentosiq ñam qandimyej qaji a soqnej. Sonaqa tamo qudei na a osib Yesus aqa areqñeb. Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meñ otyonaqa aqa ñamdamu boleosiqa a sawa unsiqa anjam bole maroqnej. ²³ Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa mañwa di unsibqa tulañ prugugetosis maroqñeb, “Tamo di a Devit aqa Niri kiyo?” ²⁴ Onaqa Farisi nanği nanço anjam di qusibqa maroqñeb, “Sai. Mondor uge nanço gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Sinğila dena a na mondor uge nanği winjreqñu.”

²⁵ Onaqa Yesus a nanço areqalo di qalieosiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo nanği sawa qujaiq di unub qaji nanği segi poaiyelosis qotqab di nanği koba na geregere sqa keresai. Nanği niñaqosis koboqab. Tamo nanği qure qujai kiyo tal qujai kiyo di unub qaji nanği segi poaiyelosis qotqab di nanği dego koba na geregere sqa keresai. ²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanği winjrças di nanği poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanği olo taqatnjrças? Di keresai. ²⁷ Ningi mareqñub, ‘Yesus

a Belsebul aqa singila na mondor uge nan̄gi winjreqnu.’ Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nan̄gi winjr̄qai di yai aqa singila na nun̄go an̄gro nan̄gi mondor uge winjr̄qab? Deqa nan̄gi segi na mern̄gwab, nin̄gi anjam groteq̄nub. ²⁸ Ariya e Qotei aqa Mondor aqa singila na mondor uge nan̄gi winjr̄qai di nin̄gi endegsi poin̄gwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Nin̄gi degsi poin̄gwas.

²⁹ “Tamo bei a kiyersim tamo singila koba bei aqa tal gogetosim aqa in̄gi in̄gi kalil bajinqas? E marqai. A mati tamo di sil na tontim soq̄nimqa di aqa in̄gi in̄gi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa in̄gi in̄gi bajinqa keresai.

³⁰ “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.

³¹ “Deqa e nin̄gi endegsi mern̄gwai. Tamo un̄gasari nan̄go une kalil Qotei na kobotetnr̄qas. Nan̄go misilin̄ anjam mareq̄nub qaji une di dego Qotei na kobotetnr̄qas. Ariya nan̄gi Qotei aqa Mondor misilin̄yqab une di Qotei na kobotetnr̄qasai. ³² E Tamo An̄gro. Tamo a e misilin̄bqas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo a Mondor Bole misilin̄yqas une di Qotei na kobotqasai. Bini bati endeqa Qotei na kobotqasai. Mondon̄ dego Qotei na kobotqasai.”

Nam uge nan̄gi gei uge ateq̄nub

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Nam bole nan̄gi gei bole ateq̄nub. Nam uge nan̄gi gei uge ateq̄nub. Deqa tamo nan̄gi nam aqa gei unsibqa dena poin̄jr̄qas, ‘Nam di bole. Nam di uge.’ ³⁴ Nin̄gi amal uge bul. Nin̄gi tamo uge. Deqa nin̄gi kiyersib anjam bole maroq̄nqab? Tamo nan̄go areq̄alo kalil nan̄go are miligiq na oqoq̄nsiq medabuq na branteq̄nu. ³⁵ Tamo bole nan̄go are miligi di areq̄alo bole na maq̄ejunu. Deqa nan̄gi kumbra bole yeq̄nub. Ariya tamo uge nan̄go are miligi di areq̄alo uge na maq̄ejunu. Deqa nan̄gi kumbra uge yeq̄nub.

³⁶ “Deqa e nin̄gi endegsi mern̄gwai. Mondon̄ Qotei a tamo un̄gasari nan̄gi pegin̄jr̄qa batiamqa nan̄go anjam kalil nan̄gi lāna lāna mareq̄nub qaji di Qotei na nan̄go jejamuq di qametnr̄qas. ³⁷ Ino anjam boleamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo bole.’ Ino anjam ugeamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo uge.’ ”

Tamo qudei nan̄gi Yesus aqa man̄wa unqajqa minjeb

³⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei ti Farisi qudei ti nan̄gi na kamba Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni Qotei aqa man̄wa bei babt̄im iga unqom.”

³⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo un̄gasari bini bati endeqa unub qaji nan̄go kumbra tulan̄ ugedamu. Nan̄gi Qotei areiyosaieq̄nub. Nan̄gi gaigai ijo man̄wa lāna unqajqa metbeq̄nub. Deqa e na ijo man̄wa bei nan̄gi osorn̄jr̄qasai. Qotei aqa medabu o tamo Jona aqa man̄wa segi osorn̄jritqa nan̄gi unqab. ⁴⁰ Agi Jona a bati qalub qolo qalub qe ani aqa miligiq di soq̄nej. Dego kere e Tamo An̄gro bati qalub qolo qalub sub miligiq di sqai. ⁴¹ Mondon̄ Qotei na tamo un̄gasari nan̄gi pegin̄jr̄qa batiamqa Ninive tamo nan̄gi tigelqab. Tigelosibqa tamo un̄gasari bini bati endeqa unub qaji nan̄go kumbra uge babt̄etnr̄qab. Nan̄gi degyqab. Di kiyaq̄a? Ninive tamo nan̄gi nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulan̄ bun̄yejunu qaji a nun̄go ambleq di unu. ⁴² Mondon̄ Qotei na tamo un̄gasari nan̄gi pegin̄jr̄qa batiamqa un̄a mandor nami guta di sawa taqatoq̄nej qaji a dego tigelqas. Tigelosimqa tamo un̄gasari bini bati endeqa unub qaji nan̄go kumbra uge babt̄etnr̄qas. A degyqas. Di kiyaq̄a? Un̄a di a nami Solomon aqa powo kobaquja unq̄a marsiq̄a sawa isaq na walwelosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulan̄ bun̄yejunu qaji a nun̄go ambleq di unu.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulañosim sawa kangranjoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa n’amam ugeiyim marqas, ⁴⁴⁻⁴⁵ ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’ A degsi marsimqa aisim tal di laña unu degsim unqas. Tal di nami mañ solsiñ inñi inñi kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulañ ugedamu nañgi joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulañ ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulañ ugedamuqas. Dego kere tamo unqasari bini bati endeqa kumbra uge uge yeqñub qaji nañgi degsib sougetesqab.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nañgi tal qabe?”

⁴⁶ Yesus na tamo unqasari gargekoba nañgi anjam degsi minjreqnaqa aqa was nañgi aqa ai koba na Yesus qa bosib talq di iteb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nañgi na anjam bei minjqajqa deqa oqeq di tigelesoqñeb. ⁴⁷ Onaqa tamo bei na Yesus minnej, “Ni que. Ino was nañgi ino ai ombla na ni anjam bei mermqa bonub agi oqeq di tigelejunub.” ⁴⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ijo ai ijo was nañgi tal qabe?” ⁴⁹ Degsi minjsiqa aqa bañ na aqa segi angro nañgi osoryosiqa minnej, “Ni une. Ijo ai ijo was nañgi agide. ⁵⁰ Tamo a ijo Abu lañ qureq di unu qaji aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja. A ijo ai.”

13

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

¹ Bati deqa Yesus a tal uratosiqa alile aisiq ya agu qalaq di awoej. ² Onaqa tamo unqasari tulañ gargekoba nañgi bosib aqa areq di koroonaqqa a sasalosiqa qobuñ gogetosiq di awoej. Awesonaqa tamo unqasari kalil nañgi alile di tigelesoqñeb. ³ Tigelesonaqqa a na yawo anjam gargekoba nañgi minjroqñej. Yawo anjam bei endegsi minjrej, “Niñgi quiy. Tamo bei a gilsiqqa aqa inñi wauq di saga yago breiyelenej. ⁴ Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyelenejeb. Ainabqa qebari nañgi bosib uyekriteb. ⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyelenejeb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb. ⁶ Nañgo jirim tulañ guma aiyosai deqa señ oqsiq kanqonaqa nañgi laosib morenejeb. ⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyelenejeb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsiq kabutnrnaq geitosai. ⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulañ gargekoba atelenejeb. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30. ⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaqa tamo unqasari nañgi yawo anjam minjroqñej?

¹⁰ Onaqa Yesus aqa angro nañgi aqa yawo anjam di qusibqa nañgi aqa areq bosib nenemyeb, “Ni kiyaaqa tamo unqasari nañgi yawo anjam minjreqnum?” ¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unqasari nañgi taqatnrnsim nañgo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angro niñgi segi utru qalieqab. Ariya a na tamo unqasari lanaj nañgi yawo anjam aqa utru osornjrqsai. ¹² Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a laña sqas. ¹³ Tamo unqasari nañgi di n’am atoqnsib ijo anjam aqa damu unosaieqñub. Nañgi dab atoqnsib ijo anjam aqa utru quosaieqñub. Osib poinjrosaiqñu. Deqa e na nañgi yawo anjam segi minjreqnum. ¹⁴ Nañgo kumbra dena anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di

aqa damu branteqnu. A endegsi marej, ‘Ningi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poinjwasai. Ningi nam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poinjwasai. ¹⁵ Tamo ungasari di nanjo are miligi getenjnrejunu. Nanjo dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreanu. Nanji nam brunejunub. Deqa nanjo namdamu na ijo kumbra unqasai. Nanjo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjqasai. Nanji are bulyosib ijoq bqasai dego. Deqa e na nanji boletnjrqasai.’ Qotei a nami degsi marej.

¹⁶ “O ijo angro, ningi nunjo namdamu na ijo kumbra uneqnu. Nunjo dabkala na ijo anjam queqnu. Deqa ningi tulan areboleboleingem. ¹⁷ E bole merngwai. Nami Qotei aqa medabu o tamo nanji ti tamo bole bole nanji ti gargekoba kumbra ningi bini uneqnu qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanji unosaiqne. Anjam ningi bini queqnu qaji di dego nanji quqwajqa are koba soqnej. Ariya nanji quosaiqne.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babetj

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam e maronum di aqa utru e na babbatqa ningi quiy. ¹⁹ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanji bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Anjam di tamo qudei nanji qusibqa ariya nanji geregere poinjrosai. Deqa Satan a bosim anjam di olo yainjqas. Qotei na nanjo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjqas. ²⁰ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiye qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oquatosib nanjo areq atqab. ²¹ Ariya anjam di nanjo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo qudei na bosib nanji gulbe enjrsib ugeugeinjrqab. Yimqa nanjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di nanji olo ulontqab. ²² Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiye qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanji olo mandam qa ingi ingi qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqajqa are prugnjqroqnas. Yimqa kumbra dena nanji gisanjrsim Qotei aqa anjam nanjo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanji gei bole atosaiqnu dego kere. ²³ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiye qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusib geregere poinjrimqa nanjo are miligiq di singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanjo are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam

²⁴ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei tamo ungasari nanji endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a gilsiq aqa ingi wauq di bem sum yagelenj dego kere. ²⁵ Bem sum yagelenonaqa qolo tamo ungasari nanji nerenesonabqa jeu tamo bei a bosiq bem sum yago ambleq di pilagin yago dego breiyej. Breiyosiq ulanej. ²⁶ Ariya bunuqna bem sum oqsib geitelenonabqa pilagin na dego dauryosiq oqej. ²⁷ Deqa kanjal tamo nanji na bosib unsibqa wau lanja minjeb, ‘O Tamo Koba, ni bem sum segi yagem. Deqa kiyaga bem sum oqsib geitonubqa pilagin dego dauryosib oqonub?’

²⁸ “Onaqa wau lanja na kamba minjrej, ‘Jeu tamo bei a bosiq pilagin yago breiyej.’ Degsi minjrnaqa nanji na kamba minjeb, ‘O Tamo Koba, ni marimqa iga pilagin di otorelenjom.’ ²⁹ Onaqa minjrej, ‘Ningi pilagin otoraib. Ningi otorqab di bem sum ti turtosib otero uge. ³⁰ Deqa ningi uratib soqne. Bem sum ti pilagin ti koba na oqsib geitelenabqa e na ijo wau tamo qudei

nanği endegsi minjrçai, “Ninği pilagin otorosib ruwoelenosib nıamyuwoq di koitıy. Koitosib bem sum olo osib ijo talq di atelenıy.” ’ ”

Sis yago qa yawo anjam

³¹ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu çaji a na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. ³² Sis yago nanği tulan kiñilala kas yago bul. İnği inği qudei nanço yago kokba yala. Sis yago nanği tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yaginça bunuçna a oqsım tulan kobaçujaças. Osim nam qudei bunjrsım dani kokba atelenças. Amça qebari nanği bosib aqa daniq di simi atelençab.”

Bem tiyeqnu çaji sum aqa yawo anjam

³³ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu çaji a na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Kumbra di bem tiyeqnu çaji sum bul. Uña bei a bem tiyeqnu çaji sum kiñala osiqa bem sum lanaj ti turtosiq web kobaçujaç di bulyonaça bem kalil tiyekritej.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³⁴ Yesus a na tamo unğasari nanği yawo anjam gargekoba deçaji minjroqnej. A anjam bei minjrosaiqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. ³⁵ A kumbra di yej deça anjam bei Qotei aça medabu o tamo bei nami marej çaji di aça damu brantej. A endegsi marej, “E yawo anjam tamo unğasari nanği minjroqçai. Tulan nami yawo anjam di aça utru uliesoqnej. Sosiq agi bini uliejunu. Deça e na ubtosiy maroqçai.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam aqa utru

³⁶ Osiqa Yesus na tamo unğasari nanği uratnjrsiqa tal gogetosiq di sonaça aça ançro nanği aça areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na pilagin qa yawo anjam di aça utru gegerere plaltosım merge.”

³⁷ Onaça Yesus na minjrej, “Tamo bem sum yagej çaji di agi e segi. E Tamo Ançro. ³⁸ Bem sum aça wau di mandam endi. Bem sum yago di tamo unğasari Qotei na taqatnjreqnu çaji nanği. Pilagin yago di Satan aça segi tamo unğasari nanği. ³⁹ Jeu tamo pilagin yago breiyej çaji di Satan. Bem sum geiteleno bati di diño bati. Wau tamo bem sum otoreleneb çaji di lan ançro nanği. ⁴⁰ Deça ninği quiy. Wau tamo nanği bosib pilagin otorosib nıamyuwoq di koiteleneb dego kere lan ançro nanği diño bati qa kumbra degyçab. ⁴¹ Bati deça e Tamo Ançro na ijo lan ançro nanği qarınjritça aisib inği uge uge kalil tamo nanği uneq breinjreqnub çaji nanği ti tamo kalil kumbra uge uge yeqnub çaji nanği ti pilagin bul breinjrib nıamyuwo kobaç aiçab. Deça Qotei a nanço Mandor Koba sqasai. Osim nanği taqatnjrçasai dego. ⁴² Nanği nıamyuwo kobaç aisib dia akamkobaoqnsib pailoqnsib nanço jaçatin qa çalagei anjam atoqças. ⁴³ Bati deça tamo unğasari kumbra bole bole yeqnub çaji nanço Abu Qotei na nanği taqatnjrsım nanço Mandor Koba sqas. Deça nanği señ bul tulan suwanesçab. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi gegerere quem.”

Silali ulitqajqa yawo anjam

⁴⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu çaji a na aça segi tamo unğasari nanği taqatnjrsım nanço Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo qudei na silali kobaçuja osib nam moğum miligiq di ateb dego kere. Atsib nañu agu beiq di sub bogsib sub miligiq di nam moğum uliteb. Onaça tamo bei na

bosiq nam monqum di itosiq tulan areboleboleiyej. Deqa a nam monqum di olo subq di mororyosiq gilsiq aqa ingi ingi kalil qarinyosiq dena silali osiq nañu agu di awaiyej.”

Kolilei qa yawo anjam

⁴⁵ Osika Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas. Kumbra di ingi ingi qarinyo tamo bei a kolilei qa namoqnej dego kere. ⁴⁶ A gilsiq kolilei tulan boledamu bei itosiq olo puluosi bosiq aqa ingi ingi kalil qarinyosiq dena silali osiq kolilei di awaiyej.”

Kakan waiyqa yawo anjam

⁴⁷ Osika Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo nangi yuwalq di kakan waiyosib qe gargekoba utru segi segi eleneb dego kere. ⁴⁸ Kakan maqonaqa tamo nangi na titosib bosib uluq di goge atsib awoosib qe bole bole gumbaqa di jigeleneb. Osib qe uge uge uratosib qalaaq di breinjreb. ⁴⁹⁻⁵⁰ Kumbra deqaji diño bati qa brantqas. Lan angro nangi bosib tamo bole bole nangi elenqab. Osib tamo uge uge nangi breinjribqa namyuwoq aiqab. Namyuwo koba dia nangi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanqo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.”

⁵¹ Osika Yesus na aqa angro nangi endegsi nenemnjrej, “Yawo anjam kalil mernqonum qaji endi ninqi utru poingwo e?” Onaqa nangi na minjeb, “Od.” ⁵² Onaqa Yesus na olo minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas. Anjam di dal anjam qalie tamo qudei nangi poinjreqnu. Poinjreqnu qaji nangi tal aqa abu bul sqab. Deqa nangi nanqo talq dena ñoro bunuj ti ñoro namij ti elenqnsib oqeq atoqnqab.”

Yesus aqa qure utru nangi aqa anjam quetosai

⁵³ Yesus a yawo anjam di kalil marsiq koboonaqa a sawa di uratej. ⁵⁴ Osika aqa segi qure utruq gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanqo Qotei tal miligiq gilsiq tamo ungasari gargekoba sonab tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreqnaqa tamo ungasari nangi aqa anjam qusibqa tulan prugugetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osika anjam singila deqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq manwa deqaji babteleqnu?” ⁵⁵ Aqa abu a lana tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa njiri. A Jems na Josep na Saimon na Judas na nanqo was. ⁵⁶ Aqa jaja kalil nangi agi iga koba na endi unum. Deqa a kiyersiq manwa deqaji babteleqnu?” ⁵⁷ Nangi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. Onaqa a na minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnqas di nangi aqa anjam quetqa asginjrqa. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnqas di nangi aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab.” ⁵⁸ Yesus na tamo ungasari nangi degsi minjrej. Aqa segi qure utruq di a manwa gargekoba yosai. Di kiyaaqa? Nangi a qa nanqo areqalo singilatosai deqa.

14

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”

¹ Bati deqa tamo ungasari nangi Yesus qa saosib laq nabqa Mandor Herot a quej. ² Qusika aqa wau tamo nangi minjrej, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osika manwa babteleqnu.”

³⁻⁴ Herot a nami aqa was Filip aqa n̄aun Herodias yayiosiq ej. Deqa Jon na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa uña em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo qudei qarinjrn̄aqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb. ⁵ Jon a tonto talq di sonaqa Herot a endegsi are qaloqnej, “E Jon qalit moiqas.” Ariya tamo un̄gasari kalil nan̄gi maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” Nan̄gi degsib maroqneb deqa Herot a nan̄gi ulainjrsiq Jon qalqa uratej.

⁶ Ariya bati bei Herot a Jon qalim moiqajqa gam endegsi itej. Aqa n̄ambabobationaqa a na maruro atsiqa tamo qudei nan̄gi metnjrnaq bosib aqa talq di koroeb. Koroosib in̄gi uyeq nabqa Herot aqa n̄aun aqa an̄gro sebin̄ a warum miligiq bosiq nan̄gi lou tuetnjroqnej. Onaqa Herot a di unsiqa tulan areboleboleiyej. ⁷ Deqa a na an̄gro sebin̄ di minjej, “Ni ijo in̄gi kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” Osiqa aqa anjam di olo singilatosiq minjej, “Ijo anjam di e bole dauryqai. E uratqasai bole sai.” ⁸ Onaqa an̄gro sebin̄ aqa ai na minjej, “Ni Jon aqa gate qa Herot minje.” Onaqa an̄gro sebin̄ na Herot minjej, “Ni Jon yansjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.”

⁹ Onaqa Herot a Jon qalim moiqajqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nan̄go ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiq an̄gro sebin̄ di minjej, “Di kere.” ¹⁰ Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyonaq gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentetej. ¹¹ Osiqa aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq an̄gro sebin̄ di yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej. ¹² Onaqa bunuqna Jon aqa an̄gro nan̄gi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb. Osib Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Herot na Jon qalnaq moiyej.”

Yesus a tamo 5,000 nan̄gi in̄gi anainjrej

¹³ Onaqa Yesus a anjam di qusiq a sawa di uratosiq qobun̄ bei gogetosiq wadau sawaq gilej. Aqa an̄gro nan̄gi ti gileb. A gileqnaqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi deqa qusibqa nan̄go segi segi qureq na tigelosib singa na gurgurosib Yesus n̄amqajqa gileb. ¹⁴ Onaqa Yesus a qobun̄ na gilsiq tiryosiq n̄am atej di tamo un̄gasari tulan gargekoba nan̄gi nami tiryqa sawaq di tarin̄esonab unjrej. Unjrsiq a nan̄gi qa are ugeiyej. Deqa a nan̄go areq aisiqa nan̄go ma tamo kalil boletnjroqnej.

¹⁵ Onaqa sen̄ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa an̄gro nan̄gi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Sen̄ aiqo. Qoloqas. Deqa ni na tamo un̄gasari nan̄gi minjrimqa qure qureq gilsib di in̄gi awaiyosib uyqab.” ¹⁶ Onaqa Yesus na minjrej, “Nan̄gi kiyaa qure qureq gilqab? Nin̄gi segi na in̄gi anainjriy.” ¹⁷ Degsi minjrn̄aqa nan̄gi na kamba minjeb, “Iga in̄gi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu.” ¹⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Bem ti qe ti di ijoq osib boiy.”

¹⁹ Onaqa nan̄gi bem ti qe ti di osi bosib Yesus yonabqa a na tamo un̄gasari kalil nan̄gi minjrej, “Nin̄gi kalil n̄in̄q di awoelen̄oiy.” Onaqa nan̄gi kalil awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiq lan̄ goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti gin̄gen̄yosiq aqa an̄gro nan̄gi enjrn̄aqa nan̄gi na osi gilqnsibqa tamo un̄gasari nan̄gi jeisib enjreq nab uyoqneb. ²⁰ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa in̄gi oto uratelen̄eb qaji di Yesus aqa an̄gro nan̄gi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej. ²¹ Tamo kalil bem ti qe ti uyeq qaji nan̄gi sisiyeb 5,000. Ariya un̄gasari ti an̄gro du du ti nan̄gi sisiyosai.

Yesus a ya ban̄gaq na walwelej

²² Onaqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Ninggi qobun gogetosib namoosib gilsib ya agu taqal beiq di tiryosib soqniy. E na tamo ungasari nanngi minjritqa nanngo qure qureq jaraiyoqni e bqai.” ²³ Onaqa Yesus aqa angro nanngi namoosib qobun na gileq nabqa Yesus na tamo ungasari nanngi minjrnaq jaraiyeq nabqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Oqsiiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. ²⁴ Onaqa aqa angro nanngi qobun na gileq nabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq nanngi pulutnjrej. ²⁵ Nobqolo ambru Yesus a aqa angro nanngoq bosiq ya banqaq na walwelosiq nanngi daurnjrsiq gilej. ²⁶ Onaqa nanngi nam ateb di Yesus a ya banqaq na walwelosiq nanngo areq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib nanngi tulan ulaugetosib lelenkobaeb. ²⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Nunngo are singilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.”

²⁸ Onaqa Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni kiyo beqnum? Ni degam e odbimqa e kamba ya banqaq na walwelosiy ino areq bqai.” ²⁹ Onaqa Yesus na Pita minnej, “Od, endi e. Ni au.” Degsi minjnaqa Pita a qobun uratosiq ya banqaq na walwelosiq gilsiq Yesus jojomyej. ³⁰ Yesus jojomyosiq nam atsiq jagwa unsiq ulaej. Ulaosiq tuqoqnsiq maosiq Yesus minnej, “O Tamo Koba, e tuqeqnum. Deqa ni e aqaryaibe.”

³¹ Onaqa Yesus na aqa ban waiyosiq Pita ojsiq soqtej. Soqtosiq minnej, “Kiyaqa ni areqalo aiyeltonum? Ni e qa ino areqalo singilatqa yonum keresaiimqo.” ³² Degsi minjsiq nanngi aiyel qobun gogetonabqa jagwa laej. ³³ Onaqa tamo qobunq di soqneb qaji nanngi Yesus aqa manwa di unsibqa nanngi aqa nam soqtosib minjeb, “Bole, ni Qotei aqa Njiri.”

Tamo ungasari nanngi Yesus aqa gara mutu ojeq nab nanngo ma kobooqnej

³⁴ Yesus aqa angro nanngi koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb. ³⁵ Tiryonabqa qure deqaji nanngi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrej. Poinjrnaqa anjam qarinyonab qure qure kalil jojom di soqneb nanngi quoqnsib nanngo ma tamo nanngi joqoqnsib Yesus aqa areq osi belenjoqneb. ³⁶ Belenjoqnsib Yesus endegsib minjoqneb, “Nanngi ino gara mutu segi ojibqa nanngo ma kobooqnas.” Onaqa Yesus na odnjrnaqa tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nanngi aqa gara mutu ojoqneb. Ojoqneb qaji kalil nanngo ma kobooqnej.

15

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanngo kumbra qa ti marej

¹ Onaqa bati deqa Farisi nanngi ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanngi Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. Koroosib minjeb, ² “Ino angro nanngi kiyaaq gago moma nanngo kumbra gotranjeq nub? Agi nanngi inji uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib lana uyeq nub.”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninggi kiyaaq Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo nunngo segi moma nanngo kumbra dauryeq nub? ⁴ Qotei a nami marej, ‘Ni ino ai abu nanngo sorgomq di gegerere sosimqa nanngo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanngi misilinjrinqa a qalib moyem.’ Qotei a nami degsi marej. ⁵ Ariya ningi mareq nub, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo inji qa truquamqa a na minjqas, ‘Ijo inji inji ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.’” ⁶ A degsi minjqas di ningi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanngi aqaryainjraiq.’ Ningi degsib marqab. Nunngo kumbra dena ningi Qotei aqa anjam gotranjoqnsibqa olo nunngo segi moma nanngo kumbra dauryeq nub.

⁷ “Ninggi gisanj tamo. Ninggi anjam maro aiyelteqnu. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ningi qa anjam endegsi marej, ⁸ “Tamo nanngi di nanngo medabu na ijo ñam soqteqnu. Ariya nanngo are miligi e qa sosai. Isaq di unu. ⁹ Nanngi lanja babanj na e qa loueqnu. Osib mandam tamo nanngo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqnu, “Anjam endi Qotei aqa anjam.” ’ ”

Ingi kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁰ Yesus a Farisi nanngi anjam degsi minjrsiqa olo tamo ungasari kalil nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninggi ijo anjam endi geregere qusib poinjem. ¹¹ Tamo bei a ingi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Ingi uge uge tamo aqa medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.”

¹² Yesus na tamo ungasari nanngi anjam degsi minjrsiq koboonaqa aqa angro nanngi aqa areq bosib minjeb, “Farisi nanngi ino anjam di qusib ni qa are ugeinjrqo. Di ni qalie e?”

¹³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo Abu lanj qureq di unu qaji a ingi yagobuleqnu. Ingi kalil a yagosai qaji di a na jirim qoji otorosim taqal breinjrqas.

¹⁴ Deqa ningi Farisi nanngi uratnjrib soqneb. Nanngi tamo ñam qandimo bul unub deqa nanngi na tamo bei gam osoryqa keresai. Ninggi qalie, tamo ñam qandimo bei na tamo ñam qandimo bei aqa banj ojsim ombla walwelqab di ombla mangalsib subq aiqab. Farisi nanngi tamo deqaji bul.”

¹⁵ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ingi jiga qa yawo anjam ni maronum di aqa utru geregere plaltosim mergim iga quqwom.” ¹⁶ Onaqa Yesus na kamba aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Ninggi dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e? ¹⁷ Tamo nanngi ingi uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeqnu. Ninggi di poingosai kiyo? ¹⁸ Ingi uge uge tamo aqa are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. ¹⁹ Ingi uge uge di agi ubtosiy merngwai. Areqalo uge uge, tamo qaloqa, unja qa laoqa, was aqa ñauñ anjamyoqa, bajinoqa, was aqa jejamu lanja gisanjoqa, was yomuiyoqa. ²⁰ Kumbra uge uge dena tamo jiga yeqnu. Tamo a banj yansosaisosim lanja ingi uyqas dena a jiga yqasai.”

Kenan qaji unja a Yesus qa aqa areqalo singilatej

²¹ Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure ti Saidon qure ti nanngo sawaq gilej. ²² Gilsiq di sonaqa Kenan qaji unja bei a sawa dena brantosiqa Yesus aqa areq bosiq singila na pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, Devit aqa Niri, ni e qa are ugeimeme. Mondor uge na ijo angro sebin a tulanj ugeugeiyosiq jaqatinj koba yeqnu.” ²³ Onaqa Yesus a unja di aqa anjam qusiq quosaibulosiq anjam bei kamba minjosai. A mequmej. Deqa Yesus aqa angro nanngi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, unja di a singila na iga pailgoqnsiq daurgeqnu. Deqa ni na saidyimqa a puluosim ulanqas.”

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Israel nanngi sougetejunub. Nanngi kaja bul mandor saiqoji. Qotei na e qarinqbonaq nanngo segiq bem.” ²⁵ Onaqa unja di a Yesus aqa areq di singa pulutosiq pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e aqaryaibe.” ²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Iga angro du du nanngo ingi yainjrsim olo baun nanngi anainjrqom di kumbra bolesai.” ²⁷ Onaqa unja dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Angro du du nanngi ingi uyeq nabqa ingi ñengi ululoneqnaqa baun nanngi dego uyeqnu.” ²⁸ Onaqa Yesus a anjam di qusiq minjej, “O unja, ni e qa ino areqalo tulanj singilatonom. Osim agi ni na anjam degsi merbonum. Deqa ni gilime. Ino anjam di e na dauryosiy ino angro boletqai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa mondor uge na aqa angro di uratonaqa a boleej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqnej

²⁹ Onaqa Yesus a sawa di uratosiqa walweloſiq Galili ya aguq di brantej. Brantosiq dena manaq oqsiq dia awesoqnej. ³⁰ Awesonaqa tamo ungasari tulaŋ gargekoba naŋgi na tamo ſinga qandamnĵro qaji ti tamo ŋam qandimnĵro qaji ti tamo jejamu lainĵro qaji ti tamo meŋ ſingilainĵro qaji ti tamo ma utru ſegi ſegi ſo qaji naŋgi ti joqſib boqſib Yesus aqa areq di atoqneb. Ateqnaſqa a na naŋgi kalil boletnĵroqnej. ³¹ Deqa tamo meŋ ſingilainĵro qaji naŋgi olo anjam bole maroqneb. Tamo jejamu lainĵro qaji naŋgo jejamu olo ſingilaoqnej. Tamo ſinga qandamnĵro qaji naŋgi olo tigelosib walweloqneb. Tamo ŋam qandimnĵro qaji naŋgi olo ŋam poinĵreqnaqa sawa unoqneb. Deqa tamo ungasari kalil naŋgi Yesus aqa maŋwa di unoqſib tulaŋ prugoqſib Iſrael naŋgo Qotei aqa ŋam ſoqtoqneb.

Yesus a tamo 4,000 naŋgi iŋgi anainĵrej

³² Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi olo metnĵrnaqa aqa areq bonabqa minĵrej, “Tamo ungasari naŋgi bati qalub e koba na ſoqneb naŋgi iŋgi ſaiqoji. Deqa e naŋgi qa are ugeibqo. E naŋgi mam ti ſuweinĵritqa gamq di naŋgi mam na laſo uge.” ³³ Degſi minĵrnaqa naŋgi na kamba minĵeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga iŋgi qabe na oſimqa tamo ungasari gargekoba endi anainĵronam kereqas?” ³⁴ Onaqa Yesus na minĵrej, “Niŋgi bem gembub unu?” Onaqa minĵeb, “Bem 7 unu. Qe kiŋilala quja quja dego unu.”

³⁵ Onaqa Yesus na tamo ungasari naŋgi minĵrej, “Niŋgi kalil mandamq di awoelenoiy.” ³⁶ Degſi minĵrnaqa naŋgi kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 ti qe ti di oſiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem ti qe ti giŋgenyosiqa aqa aŋgro naŋgi enĵreqnaqa naŋgi na oſi giloqſibqa tamo ungasari naŋgi anainĵreqnab uyoqneb. ³⁷ Uynab kalil menetnĵrej. Onaqa iŋgi oto urateleŋeb qaji di Yesus aqa aŋgro naŋgi na koroiyoſib gumba kokba 7 di jignab maqeleŋej. ³⁸ Tamo kalil iŋgi uyeb qaji naŋgi ſiſiyeb 4,000. Ariya ungasari ti aŋgro du du ti naŋgi ſiſiyosai. ³⁹ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil naŋgi ſuweinĵrnaqa naŋgo qure qureq gileqnaſqa a qobuŋ gogetosiqa Magadan sawaq gilej.

16

Farisi naŋgi Qotei aqa maŋwa bei unqajqa mareb

¹ Onaqa Farisi ti Sadyusi ti naŋgi Yesus aqa areq boſibqa a anjam bei grotimqa quſib a ojqajqa deqa giſaŋyoſib minĵeb, “Ni endego Qotei aqa maŋwa bei babtım iga unqom.” ² Onaqa Yesus na kamba minĵrej, “Bilaqteqnaqa niŋgi mareqnub, ‘Seŋ lentqo. Laŋbi uſriŋqo. Deqa sawa boleqas.’ ³ Nebeeqnaqa niŋgi mareqnub, ‘Laŋbi tuluqo. Seŋ lentqo. Deqa jagwa awa ti bqas.’ Od, niŋgi laŋ unoqſib geregere pegiyeqnub. Ariya Qotei aqa maŋwa bini branteqnu qaji di niŋgi kiyaqa utru poinqosaieqnu? ⁴ Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji naŋgo kumbra tulaŋ ugedamu. Naŋgi Qotei areiyosaieqnu. Naŋgi gaigai Qotei aqa maŋwa laŋa unqajqa metbeqnub. Deqa e na Qotei aqa maŋwa bei naŋgi oſornĵrqasai. Jona aqa maŋwa ſegi oſornĵritqa naŋgi unqab.” Yesus na Farisi ti Sadyusi ti naŋgi degſi minĵrſiqa uratnĵrſiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji ſum qa yawo anjam

⁵ Oſiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi joqſiqa koba na olo qobuŋ gogetoſibqa ya agu taqal beiq di branteb. Bati deqa aqa aŋgro naŋgi bem oqajqa are walnĵrej. ⁶ Onaqa Yesus a naŋgi endegſi minĵrej, “Niŋgi geregere ŋam aſtib ſoqniy. Bem tiyeqnu qaji ſum Farisi naŋgo bem ti buylimqa bem dena tiyekritosim tulaŋ kobaqujaqas. Sadyusi naŋgo bem dego tiyekritosim tulaŋ kobaqujaqas.” ⁷ Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa yawo anjam di quſibqa ſegi

segi maroqneb, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?”⁸ Onaqa Yesus a nanjo anjam di qalieosiqa minjrej, “Nunjo areqalo e qa singilatqa yonub tulan keresaiingwo. Ningi kiyaaqa bem osai deqa mareqnu? ⁹ Ningi e qa poingosai unu kiyo? E nami bem 5 ginjenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnirnaqa ningi inji oto koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej. Ningi deqa are walngwo kiyo? ¹⁰ E bati bei bem 7 dego ginjenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnirnaqa ningi inji oto koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenej. Ningi deqa are walngwo kiyo? ¹¹ O ijo angro, e ningi bem tiyeqnu qaji sum qa merngonum di e ningi yawo anjam merngonum. E ningi bem bole qa merngosai. Ningi kiyaaqa deqa poingosai? Ningi quiy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi ti Sadyusi ti nanjo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. Ningi deqa geregere nam atsib soqniy.”

¹² Yesus na aqa angro nanji degsi minjirnaqa nanji qusib poinjrej, “Bole, Yesus a bem bole tiyosim kobaqujaqas deqa iga mergosai. Farisi ti Sadyusi ti nanjo gisan anjam bem bul tulan kobaqas deqa iga mergwo.”

Pita a Yesus qa poiyonaqa aqa nam ubtej

¹³ Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nanji olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanjo sawaq di branteb. Brantosib Yesus na aqa angro nanji endegsi nenemnjrej, “Tamo ungasari nanji e Tamo Angro e qa kiyersib mareqnu?” ¹⁴ Onaqa nanji na minjeb, “Tamo qudei nanji mareqnu, ni Jon yansjro qaji. Qudei nanji mareqnu, ni Elaija. Qudei nanji mareqnu, ni Jeremaia kiyo Qotei aqa medabu o tamo nanji nami soqneb deqaji bei kiyo?” ¹⁵ Onaqa Yesus a nanji olo nenemnjrej, “Ningi segi e qa kiyersib mareqnu?”

¹⁶ Onaqa Saimon Pita na minjej, “Ni Kristus. Ni Qotei nambile gaigai unu qaji aqa Niri.”

¹⁷ Pita a kamba Yesus degsi minjirnaqa a na minjej, “O Saimon, Jona aqa njiri, ni tulan areboleboleimeme. Di kiyaaqa? Ino anjam merbonum di mandam tamo bei na babtosiq mermosai. Ijo Abu lan qureq di unu qaji a segi na anjam di babtosiq mermqo. ¹⁸ Deqa e ni endegsi mermqai. Ni Pita. Ni meni bul. Meni quraq di e na ijo segi tamo ungasari kalil nanji koroinjrqi. Koroinjritqa Moiyo Qure aqa singila na nanji ugetnjrqa keresai. ¹⁹ O Pita, ni que. Qotei a lan qureq di Mandor Koba unu deqa e ni singila emqai. Emitqa ni mandamq endi gam getentqam di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ni mandamq endi gam waqtqam di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas.”

²⁰ Yesus na Pita degsi minjsiqa olo aqa angro nanji endegsi minjrej, “E Kristus. Ningi ijo nam di ubtosib tamo qudei minjraib.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²¹ Bati deqa Yesus na aqa angro nanji endegsi minjrej, “E Jerusalem aiyeqnum. Dia Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti e jaqatin koba ebsib lubsib moyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Yesus a anjam di ubtosiq minjrej.

²² Onaqa Pita a anjam di qusiqa Yesus osiqa qalaq gilsiq nirinatosiq minjej, “O Tamo Koba, kumbra di inoq di degsi brantqa maraim.” ²³ Onaqa Yesus a bulosiqa Pita koqyosiqa nirinatosiq minjej, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni e uneq waibaim. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanjo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

²⁴ Osqa Yesus na aqa angro kalil nanji endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim aqa segi namburbas qoboyosim e daurbem. ²⁵ Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile

uratqas di a olo nambile bole oqas. ²⁶ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a nambile sqas? Di keresai. ²⁷ E Tamo Angro. Mondon e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan angro nanjo rian na ti bqai. Bosiy tamo ungasari kalil nanjo kumbra qa peginjrsiy awai keretosi enjrqi. ²⁸ E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanji morenosaisoqnibqa e Tamo Angro bqai. Bosiy nanji taqatnjrsiy nanjo Mandor Koba soqnit nanji e nubqab.”

17

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa angro qalub nanji unobeiteb

¹ Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelo siqa Pita na Jems na aqa was Jon na nanji segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb. ² Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanji unobeiteb. Aqa ulatamu sen bul tulan suwanjoqnej. Aqa gara dego tulan pulonosi qatekritej. ³⁻⁴ Onaqa Moses Elaija wo nanji brantosib Yesus koba na anjam maroqneb. Mareqnaqqa Yesus aqa angro nanji na nanji aiyel unjrsibqa Pita a Yesus minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanji bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni na e odbimqa e tal kiñilala qalub gereiyqai. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.”

⁵ Pita a degsi mareqnaqa lanbi tulan suwanosi qaisiqa nanji kabutnjrej. Onaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanji queb, “Endi ijo Angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa areboleboleibeqnu. Deqa ninji aqa anjam quetoqniy.”

⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanji anjam di qusibqa tulan ulaugeteb. Osib singa pulutosib mandamq di nam quosib nerenjeb. ⁷ Onaqa Yesus a nanjo areq gilsiq nanjo gateq di aqa ban atsiqa minjrej, “Ninji tigeliy. Ninji ulaaib.” ⁸ Degsi minjrnaqa nanji tigelosib nam ateb di Yesus a segi nanji koba na sonab uneb. Nanji tamo bei unosai.

⁹ Nanji Yesus ombla manaq dena olo aiyoqnsibqa Yesus a singila na minjrej, “Manwa ninji mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Angro moisiy olo subq na tiglotqa bati deqa ninji na ubtosib minjroqnaqab.”

¹⁰ Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusib kamba minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanji mareqnu, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaqqa degsib mareqnu?”

¹¹ Onaqa Yesus na minjrej, “Nanjo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo ungasari kalil nanjo areqalo gereiyetnjrsim soqnimqa bunuqna Kristus a bqas. ¹² Ariya e ninji endegsi merngwai. Elaija agi bej. Bonaqa tamo nanji a qa poinjrosai. Deqa gulbe kalil nanji a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. E Tamo Angro dego degsib jaqatin ebqab.” ¹³ Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusib endegsi poinjrej, “Bole, Yesus a Elaija qa bole marosai. A Jon yansjro qaji qa marqa osiqa Elaija aqa ñam na yawo anjam marqo.”

Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa angro qalub nanji di joqsiqa koba na aisib tamo ungasari tulan gargekoba mana utruq di tariñesonab itnjreb. Onaqa tamo bei a bosiqqa Yesus aqa areq di singa pulutosiq minjej, ¹⁵ “O Tamo Koba, ni ijo angro mel qa are ugeimimqa aqaryaiye. A bati gaigai nanarioqnsiqa dena aqa jejamu tulan ugeeqnu. Bati gargekoba a ulonjoqnsiqa namyuwoq o yaq

aiyeqnu. ¹⁶ Deqa e a osim ino angro nanqoq osi bonumqa nanqi na boletqa yonub keresainjrqo.”

¹⁷ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa endegsi marej, “Ningi tamo unqasari bini bati endeqa unub qaji nunqo areqalo e qa singilatosai bole sai. Nunqo kumbra tulan uge. Bati gembub e ningi koba na sosiyqa nunqo gulbe di qoboiyoqnqai? Angro mel di ijo areq osib boiy.” ¹⁸ Onaqa osi bonabqa Yesus na mondor uge di njrintosiq minjej, “Ni angro di uratosim ulan.” Degsi minjnaqa mondor uge na angro di uratosiq ulanej. Ulanonaqa bati qujai deqa angro a boleej.

¹⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaya mondor uge di wiyqa yonum keresaiigwo?”

²⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Utru agiende. Ningi e qa nunqo areqalo singilatqa yonub ningi tulan truqonub. E bole mernqwai. Nunqo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ningi mana kobaquja endi minjibqa a nunqo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas. Nunqo areqalo e qa singilato qaji degesqas di ningi kumbra kalil yqa kereingwas. ²¹ Deqa ningi mondor uge deqaji winjrqa osibqa ningi mati ingi uratosib qurienosib Qotei pailyoqniy. Dena qujai ningi na mondor uge winjrib jaraiqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²² Onaqa Yesus na aqa angro nanqi olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawaq gilsib dia sosibqa Yesus na minjrej, “E Tamo Angro. Jeu tamo nanqi na e ojsib tamo qudei nanqo banq di e atqab. ²³ Atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Onaqa Yesus aqa angro nanqi anjam di qusib utru poinjrosai. Deqa nanqi are tulan gulbekobainjrej.

Yesus a atra tal takis waiyej

²⁴ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanqi koba na walwelosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib di sonabqa atra tal takis o tamo nanqi Pita aqa areq bosib nenemyeb, “Nunqo Qalie Tamo a atra tal takis oqnsiq ateqnu e?” ²⁵ Onaqa Pita na minjrej, “Od, a ateqnu.”

Osiqa Pita a tal gogetosiq takis o tamo nanqo anjam di Yesus minjqa laqnaqa Yesus a nami qalieosiq deqa minjoqujatej, “O Saimon, ni kiyersi are qalonum? Mandam endeqaji mandor nanqi yai nanqoq dena takis eqnub? Nanqo segi angro nanqoq dena eqnub kiyo tamo lanaj nanqoq dena eqnub kiyo?” ²⁶ Onaqa Pita na kamba minjej, “Tamo lanaj nanqoq dena eqnub. Nanqo segi angro nanqoq dena osaeqnub.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. E Qotei aqa Angro unum deqa e atra tal takis atqa uratqai di kere. ²⁷ Unqum. Iga takis o tamo nanqo are ugetetnjrqasai. Deqa ni alile aisim yima waiyosim qe namoqna oqam qaji di aqa medabu waqtosimqa aqa medabu miligiq di silali bei soqnim unqam. Unsim silali di osi gilsim gago aiyel qa takis atqa osimqa takis o tamo nanqi enjre.”

18

Ningi anqro kiñilala bul soqniye

¹ Bati deqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Qotei lan qureq di unu qaji a na iga taqatgosim gago Mandor Koba soqnim bati deqa ino angro yai a iga kalil bungosim ñam ti sqas?”

² Onaqa Yesus na angro kiñala bei metonaq aqa areq bonaqa nanqo ambleq di tigeltosiq osornjrej. ³ Osornjrsiq minjrej, “E bole mernqwai. Ningi are bulyosib angro kiñala endeqaji bulqasai di Qotei lan qureq di unu qaji a na

ningi taqatɲwasai. Osim a nungo Mandor Koba sqasai dego. ⁴ Tamo bei na aqa segi ñam aguq atsim angro kiñala endeqaji bulqas di Qotei na tamo di aqa ñam olo soqtetimqa a tamo kalil nanɲi bunɲnrsim a ñam ti sqas. Deqa Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

⁵ “Tamo bei a e qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas.”

Ninɲi une torei uratiy

⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na angro kiñala endeqaji bei e qa aqa areqalo siɲgilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulaɲ ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniɲ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aisim moiqas di kere.

⁷ “Bunuqna tamo qudei nanɲi tamo qudei uneq breinɲroqɲqab. Bole, kumbra di brantoqɲqas. Ariya tamo nanɲi kumbra di yoqɲqab qaji nanɲi tulaɲ padalougetqab. ⁸ Ino baɲ na kiyo ino siɲga na kiyo ni titmosim uneq waimqa laqɲimqa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni baɲ geɲo kiyo siɲga geɲo kiyo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ɲambile gaigai sqam. Ariya ni baɲ aiyel ti kiyo siɲga aiyel ti kiyo sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ɲamyuwoq waimqas. ɲamyuwo di gaigai yuoqnsim sqas. ⁹ Ino ɲamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqɲimqa ɲamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ɲamdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ɲambile gaigai sqam. Ariya ni ɲamdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ɲamyuwoq waimqas.

¹⁰ “Deqa ninɲi angro kiñilala endeqaji nanɲi qa ugeaib. E mernɲwai. Nanɲo laɲ angro nanɲi na ijo Abu laɲ qureq di unu qaji aqa ulatamu gaigai koqye-qɲub. ¹¹ E segi Tamo Anɲro. E na tamo unɲasari padalo gamq di unub qaji nanɲi elenɲeqnum. E deqa mandamq aiyem.

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

¹² “Ninɲi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa kaja 100 nanɲi manaq di soqɲibqa qujai bei alelamqa a kiyerqas? E mernɲwai. A na kaja 99 nanɲi urat-nɲrsim qujai alelqo qaji di ɲamosim gilsim itqas. ¹³ E bole mernɲwai. A na kaja qujai di itosim tulaɲ areboleboleiyqas. A kaja du du 99 alelosai qaji nanɲi qa tulaɲ areboleboleiyqasai. Qujai alelqo qaji a qa tulaɲ areboleboleiyqas. ¹⁴ Dego kere nungo Abu laɲ qureq di unu qaji a angro kiñala endeqaji bei padalqajqa a deqa are sosai.”

Ninɲi nungo was aqa une olo gereiyeti

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ino Kristen was bei na ni une bei emimqa ninɲi segi aiyel omba awoosib aqa une ni emqo qaji di ubtosim minje. Minjimqa a ino anjam qusim are bulyqas di ni na ino was olo onum. ¹⁶ Ariya a ino anjam quetmosaiamqa ni na Kristen tamo qujai kiyo aiyel kiyo joqsimqa nanɲi ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab. ¹⁷ Ariya a nanɲo anjam dego quetɲrosaiamqa ni na Kristen tamo unɲasari kalil nanɲi metɲrim koroosib ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab. Ariya a nanɲo anjam dego quetɲrosaiamqa ni na a qoreiye. Ni na une tamo ti takis o qaji tamo ti nanɲi qoreinɲreqnum dego kere ni na ino was di qoreiye.

¹⁸ “E bole mernɲwai. Ninɲi mandamq endi gam getentqab di Qotei a dego laɲ qureq di gam getentqas. Ninɲi mandamq endi gam waqtqab di Qotei a dego laɲ qureq di gam waqtqas.

¹⁹ “E olo mernɲwai. Mandamq endi ijo angro aiyel nanɲi inɲi bei oqa marsibqa areqalo qujaitosib ijo Abu laɲ qureq di unu qaji a pailyqab di a na

inği di enjrqas. ²⁰ Tamo aiyel kiyo qalub kiyo ijo ñam qa are qalsib koroqab di e nanngo ambleq di sqai.”

Gago Kristen was aqa une kobotqajqa yawo anjam

²¹ Onaqa bati deqa Pita a Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “O Tamo Koba, ijo Kristen was bei na e une gembub ebimqa e aqa une di moiyoqai? E endegyqai kiyo? A na une 7 ebimqa aqa une di moiyoqai. Ariya a olo une bei ebimqa e moiyoqasai. Degyqai kiyo?”

²² Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ino was bei na ni une 7 emimqa aqa une di segi moiyoqam di keresai. A na une gargekoba emoqnsim soqnim ni aqa une kalil di dego moiyoqone. A ni une 7 emoqnim une di moiyoqone. Olo une 7 emoqnim moiyoqone. Degsim giloqnem.

²³ “Ninği quiy. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa kumbra sigitejunu. Mandor dena aqa kanğal tamo qudei nami silali yaiyeb qaji di kamba olo yqajqa minjrej. ²⁴ Aqa kanğal tamo bei 10 milion kina yaiyeb qaji di osib aqa ulatamuq di tigelteb. ²⁵ Tigeltonabqa a na silali di kamba olo yqajqa keresaiyej. Deqa mandor a na minnej, ‘Ni silali di kamba olo e ebqa keresaiimqo deqa e ni ino ñauñ wo ino anğro nanği ti osiy tamo bei aqa banq di uratnğitqa tamo dena silali ebimqa ninği a lanğa wauetoqnqab. Ino inği inği kalil dego e ni yaimosiy tamo qudei nanği enjritqa nanği na kamba silali ebqab. Gam dena ni silali nami yaibem qaji di kobotqam.’ ²⁶ Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minnej, ‘O Tamo Koba, ni e kumbra degbaim. Ni e qa dulosim mati e qa tariñoqnime. E silali nami yaimem qaji di kalil itosiy e kamba emekritqai.’ ²⁷ Onaqa mandor a kanğal tamo deqa dulosiqa silali kalil nami yaiyeb qaji di lanğa kobotej. Osiqa a uratonaq gilej.

²⁸ “Gilsiq kanğal tamo bei ombla wauo qaji a itosiq ojsiq kakro apiyetosiq minnej, ‘Ni nami 10 kina yaibem qaji di kamba olo ebe.’

²⁹ “Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minnej, ‘Ni e qa dulosim mati e qa tariñoqnime. E 10 kina nami yaimem qaji di itosiy e kamba emekritqai.’ ³⁰ Degsi minjnaqa a aqa anjam di quetqa asgiyonaqa a osi gilsiq tonto talq di waiyosiq minnej, ‘Ni tonto talq endi soqne. Bunuqna ni 10 kina nami yaibem qaji di kamba ebekritimqa e ni olo uratmit oqedqam.’

³¹ “A degyonaqa kanğal tamo qudei a koba na wauo qaji nanği unsibqa are ugeinjrnaqa aisib nanngo mandor a deqa saiyosib minjeb. ³² Minjnab qusiqa kanğal tamo di metonaq bonaqa minnej, ‘Ni kanğal tamo uge. Ni e pailbonumqa silali ni nami yaibem qaji di e na kobotonum. ³³ E ni qa dulosim silali di kobotonum. Ariya kiyaga ni olo gilsim kanğal tamo bei ni ombla wauo qaji a qa dulosai? Osim silali a na nami yaimej qaji di ni kobotosai?’ ³⁴ Degsi minjsiqa a qa tulan minjin oqetonaqa osiq qaja tamo nanngo banq di atsiqa minjrej, ‘Ninği a wau koba yibqa a jaqatin ti wauosim gilsim gilsim silali kalil nami yaibej qaji di kamba ebekritimqa ninği a olo uratib gilqas.’

³⁵ “O ijo anğro, dego kere ninği nunngo are miligiq na nunngo Kristen was nanngo une kobotetnjrqasai di ijo Abu lan qureq di unu qaji a dego nunngo une kobotetnğwasai.”

19

Yesus a unğa uratqajqa anjam marej

¹ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa a Galili sawa uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. ² A di sonaqa tamo ungasari tulan

gargekoba nanği a dauryosib aqa areq di koroona bqa a na nanço ma tamo kalil nanği boletnjroqnej.

³ Onaqa Farisi nanği olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nanği a ojçajqa deqa gisañyosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei aqa ñauñ aqa jejamuq di une kiñala bei soqñimqa tamo dena a uratqa kere e? Gago dal anjam a kiyersi março?”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa anjam bei nengrenq di so çaji di ningi nami sisiyosai kiyo? Anjam endegsi unu, “Tulañ nami Qotei a mandam ti inği inği kalil ti gereiyosiq bati deqa a tamo uña wo dego gereinjrej. ⁵ Gereinjrsiq marej, “Tamo bei na aqa ai abu nanği uratnjrsimqa aqa ñauñ wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.” ⁶ Qotei aqa anjam di agi nengrenq di unu. Deqa tamo uña wo nanği jejamu qujai sqab. Nanği olo jejamu aiyel sqasai. Qotei na nanği aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiç.”

⁷ Onaqa Farisi nanği na kamba Yesus minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa Moses a kiyaaça dal anjam endegsi marej, “Tamo bei na aqa ñauñ uratqa osimqa pepa bei nengrenjyosim yosim di a uratqa?”

⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nunço are getençejunu deqa Moses a ningi uña uratqa merçeje. Ariya tulañ nami kumbra degsi sosai. ⁹ Ningi quiy. Tamo bei na aqa ñauñ laña uratosim olo uña bei oças di a na aqa ñauñ kumbra ugeq waiyço. Di kiyaaça? Uña di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.”

¹⁰ Onaqa Yesus aqa ançro nanği na minjeb, “Tamo uña ti unub çaji nanği gulbe deçaji oqab deqa unçum. Nanği uña aib. Nanği laña soqneb.”

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi anjam maronub di tamo kalil nanği dauryqa keresai. Tamo nanği Qotei na singila enjreqnu çaji nanği segi anjam di dauryqa kere. ¹² Tamo qudei nanço jejamu bolesai. Nanği degsib ai miligiq na ñambabeb. Deqa nanği uña oqa keresai. Tamo qudei nanği tamo qudei na welum etnjreb deqa nanği ançrotqa keresai. Deqa nanği dego uña oqa keresai. Nanği laña unub. Ariya tamo qudei nanço segi areqalo na Qotei aqa wau ojqa marsibqa uña oqa urateqñub. Tamo nanği ijo anjam endi dauryqa kereamqa nanği dauryebe.”

Ançro du du nanği Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo unçasari qudei nanği nanço ançro du du joqsib Yesus na aqa bañ nanço gateq di atetnjrsim nanği qa Qotei pailyçajqa deqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqñabqa Yesus aqa ançro nanği na saidnjrsib minjreb, “Nunço ançro du du nanği joqsib endeq baib.” ¹⁴ Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa ançro nanği minjrej, “Ançro du du nanği uratnjrib ijo areq beb. Nanği saidnjraib. Tamo unçasari nanği ançro du du bul sqab di Qotei lañ çureq di unu çaji a nanço Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas.” ¹⁵ Osiqa Yesus na ançro du du nanço gateq di aqa bañ atetnjrsiq a sawa di uratosiq gilej.

Ñoro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁶ Onaqa tamo bei a Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e ñambile gaigai sqai?”

¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjeç, “Ni kiyaaça e kumbra bole qa nenembonum? Qotei a segi qujai tamo bole. Ariya ni ñambile gaigai sqajqa osimqa ni Qotei aqa dal anjam daurye.”

¹⁸ Onaqa tamo dena olo Yesus nenemyej, “E dal anjam kiye dauryçai?” Onaqa Yesus na minjeç, “Ni tamo bei çalsim moiyoçaim. Ni tamo bei aqa uña jejamu oçetaim. Ni bañçaim. Ni tamo bei aqa jejamu laña gisañçaim. ¹⁹ Ni ino

ai abu nanjo sorgomq di geregere sosimqa nanjo anjam dauryoqne. Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanji degsim gereinjroqne.’ ”

²⁰ Onaqa angro wala dena olo Yesus minjej, “E dal anjam kalil di nami dauryosim boqnem agi bini degsi unum. Deqa e Qotei aqa kumbra kiye keretosai unum?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni Qotei aqa kumbra kalil keretqa osimqa endegye. Ni gilsim ino inji inji kalil qarinyosim silali osim tamo inji inji saiqoji nanji jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lanj qureq di awai bole itqam.” ²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulanj gulbeiyej. A inji inji koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanej.

²³ Onaqa Yesus na aqa angro nanji minjrej, “E bole merngwai. Tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwjajqa tulanj banji koba. ²⁴ E ningi olo merngwai. Kamel a yumba miligiq gilqajqa banji koba. Dego kere tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwjajqa tulanj banji koba.”

²⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanji anjam di qusibqa tulanj prugugetosib minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa tamo yai nanji Qotei na elenjamqa nanji nambile gaigai sqa kere?”

²⁶ Onaqa Yesus a nanji koqnjrsiqa minjrej, “Tamo nanji segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanji elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁷ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inji inji kalil uratosim ni daurmeqnum. Deqa iga awai kiye oqom?”

²⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Mondonj Qotei a lanj bunuj ti mandam bunuj ti atimqa bati deqa e Tamo Angro ñam kobaquja osiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. Awesosiyqa ningi tamo e daurbegqub qaji metngitqa ningi dego awo jaram kokba 12 di awoelenqab. Awoosib Jekop aqa angro 12 nanjo moma kalil nanji taqatnjroqnaqab. ²⁹ Deqa tamo nanji ijo ñam qa are qaloqnsib nanjo segi tal, nanjo was nanji, nanjo jaja nanji, nanjo ai abu nanji, nanjo angro nanji ti nanjo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo inji bole bole tulanj gargekoba nanji enjrqas. Yimqa mondonj nanji nambile gaigai sqab. ³⁰ Deqa ningi quiy. Tamo gargekoba bini ñam ti unub qaji nanji mondonj ñam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini ñam saiqoji unub qaji nanji mondonj ñam ti sqab.”

20

Yesus a inji wauqa yawo anjam marej

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanji endegsi minjrej, “Qotei lanj qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di wau lanja bei aqa kumbra sigitejunu. Wau lanja dena nobqolo amburu tigelosiqqa aisiq tamo qudei nanji aqa inji wauq di wauetqajqa itnjrej. ² Itnjrsiqa minjrej, ‘Ningi ijo inji wauq di wauoqneb wau qa bati koboamqa e na silali quruño quja quja engwai.’ Degsi minjrsiq qarijnjnaqa nanji gilsib aqa inji wauq di wauoqneb. ³ Senj kiñala goge oqnaqa wau lanja a koro sawaq aisiqa dia tamo qudei nanji lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej, ⁴ ‘Ningi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.’ ⁵ Degsi minjrnaja nanji gilsib aqa inji wauq di wauoqneb. Qanam jige tamo qudei nanji dego lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej, ‘Ningi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.’ Degsi minjrnaja nanji gilsib aqa

wauq di wauoqneb. Sen kelintonaqqa olo tamo qudei dego degsi minjrnaqa nanqi gilsib wauoqneb.

⁶ “Sen bilaqtonaqqa wau lanja a aisiqa gamq di tamo qudei nanqi lanja tigelesonab unjrnsiqa nenemnjrej, ‘Ninigi kiyaaqa lanja tigelesonab sen bilaqtqo?’ ⁷ Onaqa nanqi na minjeb, ‘Tamo bei na iga wau egosai deqa iga lanja tigelejunum.’ Onaqa wau lanja na minjrej, ‘Ninigi dego gilsib ijo inqi wauq di wauoiy.’

⁸ “Ariya wau qa bati koboonaqa wau lanja na aqa wau taqato tamo bei qarinyosiq minjej, ‘Ni gilsim wau tamo nanqi di metnjrim ino areq di koroabqa nanqo awai enjre. Enjrqa osimqa tamo nanqi bilaq bosib wauonub qaji nanqo awai namo enjrsimqa ariya tamo nanqi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqtonub qaji nanqo awai bunuqna enjre.’ ⁹ Degsi minjnaq qusiqa tamo nanqi bilaq bosib waueb qaji nanqi namo metnjrnaq aqa areq bonabqa silali quruqo quja quja enjrej. ¹⁰ Onaqa tamo nanqi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqteb qaji nanqi degsib unsibqa are qaleb, ‘Iga nobqolo ambru bosim wauosim bilaqtonum. Deqa iga silali kobaquja oqom.’ Degsib are qalnabqa wau taqato tamo na nanqi metnjrnaq aqa areq bonabqa nanqi dego silali quruqo quja quja enjrej. ¹¹ Onaqa nanqi degsib unsibqa nanqi na wau lanja nrintosib minjeb, ¹² ‘Tamo nanqi di bilaq bosib waukiñalayonubqa silali ni na iga egonum qaji dego kere nanqi enjronum. Iga nobqolo ambru wau eqnam sen oqsiq gago jejamu tulan kankanjeqnaqa bilaqtqo. Iga silali koba osai.’

¹³ “Onaqa wau lanja a nanqo anjam di qusiqa bei endegsi minjej, ‘O was, e ni kumbra uge emosai. Aqo ombla bini nobqolo anjam keretosimqa e ni silali quruqo qujai emqa mermonum. ¹⁴ Deqa ni ino silali quruqo qujai osim aiye. E ni silali quruqo qujai emonum dego kere tamo nanqi bunuqna bosib wauonub qaji nanqi silali quruqo quja quja enjronum. E ijo segi areqalo na degyonum. ¹⁵ Silali di ijo segi silali. Deqa e ijo segi areqalo dauryosiy ijo silali jeiqa kere. E na tamo nanqi bunu bonub qaji nanqi kumbra bole enjrqa areibqas enjrqi. Deqa ni kiyaaqa e qa are ugeimqo?’ ”

¹⁶ Yesus a yawo anjam degsi marsiqa olo marej, “Dego kere tamo bini ñam ti unub qaji nanqi mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo bini ñam saiqoji unub qaji nanqi mondon ñam ti sqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

¹⁷ Osiqa Yesus na aqa anqro 12 nanqi joqsiqa koba na walwelosib Jerusalem aiyooqneb. Aiyooqnsibqa Yesus na nanqi segitnjrsiqa endegsi minjrej, ¹⁸ “Ninigi quiy. E Tamo Anqro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo ti nanqo banq di e atqab. Yimqa nanqi na ijo jejamuq di une qamsib merbqab, ‘Ni une ti. Deqa ni moi qam.’ ¹⁹ Nanqi e degsib merbosib tamo nanqi Qotei qaliesai qaji nanqo banq di e atqab. Yimqa nanqi na e misilinqboqnsib bu toqon na kumbainqboqnsib namburbasq di lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

Jems Jon wo nanqi aiyel tamo kokba sqajqa mareb

²⁰ Onaqa Sebedi aqa niri aiyel nanqo ai ombla na Yesus aqa areq bosibqa nanqo ai a singa pulutosiqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, e ni anjam bei mermitqa ni ijo anjam dauryqa kere kiyo?” ²¹ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni inqi kiye qa merbqam?” Onaqa a na Yesus minjej, “Mondon ni gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa ijo anqro aiyel endi nanqi ino ban woq ino ban qonanq di awoqab.”

²² Onaqa Yesus na kamba nanqi aiyel endegsi minjrej, “Anjam ninqi merbonub di aqa utru ninqi geregere poinqosai. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya

uge uyo bul. Jaqatin e oqai di ningi aiyel dego oqa kere e?” Onaqa nanngi na minjeb, “Od, aqo aiyel oqa kere.” ²³ Onaqa Yesus na olo nanngi aiyel minjrej, “Bole, jaqatin e oqai di ningi dego oqab. Ariya tamo yai nanngi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanngi ijo Abu na giltnjrej qaji nanngi segi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab.”

²⁴ Yesus aqa angro 10 nanngo namdamuq di was aiyel nanngi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanngi aiyel qa njirineb. ²⁵ Onaqa Yesus na aqa angro 10 nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ningi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnuq qaji nanngi nanngo segi nam soqtoqnsib tamo ungasari nanngi njirin na taqatnjreqnub. ²⁶ Ariya kumbra di nunngoq di saiq. Nunngo ambleq di angro bei a nam ti sqa marsimqa a mati nunngo wau tamo soqnem. Osim a nam ti sqas. ²⁷ Nunngo ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nunngo kanjal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas. ²⁸ E Tamo Angro. Ningi ijo kumbra qalieosib deqsib dauryoqniy. Ijo kumbra agiende. E na tamo ungasari nanngi wauetnjreqnum. E deqa bem. Tamo ungasari nanngi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi nambile uratosiy tamo ungasari gargekoba nanngi elenqai.”

Yesus na tamo aiyel nam qandimnjro qaji nanngi boletnjrej

²⁹ Osiqa Yesus na aqa angro nanngi joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeq nabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus dauryosib koba na aiyoqneb. ³⁰ Aiyeq nabqa tamo aiyel nam qandimnjro qaji nanngi gam qalaq di awesosibqa anjam endegsib queb, “Yesus a beqnu.” Nanngi deqsib qusibqa tulan lelenosib mareb, “O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni aqo aiyel qa dulame.” ³¹ Onaqa tamo ungasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoqneb qaji nanngi na nanngi aiyel njirin njrsib minjreb, “Ningi lelenkobaaib. Kirioiy.” Degsib minjrnabqa nanngi aiyel kiriosai. Nanngi olo tulan lelenoqnsib Yesus minjoqneb, “O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni aqo aiyel qa dulame.”

³² Onaqa Yesus a tigelosiq nanngi aiyel metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E ningi aiyel kiyerngwajqa deqa ningi e qa lelenoq nab?” ³³ Onaqa nanngi aiyel na minjeb, “O Tamo Koba, aqo aiyel olo nam poigim sawa unqajqa deqa iga ni qa lelenoqnam.” ³⁴ Onaqa Yesus a nanngi aiyel qa dulosisqa aqa ban waiyosiq nanngo namdamu ojetnjrej. Ojetnjrnaqa nanngi aiyel nam poinjrnabqa sawa unsibqa tigelosib Yesus dauryosib aiyeq.

21

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyeq

¹ Onaqa Yesus aqa angro nanngi koba na walwelosib aisib Jerusalem jomyosib Betfage qureq di branteb. Betfage qure agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro aiyel qarinnjrsiq minjrej, ² “Ningi aisib qure bei jom di unu di brantosib donki bei aqa du wo tontnjronub unub di unjrqab. Unjrsib sil palontosib titnjrsib joqsib boiy. ³ Ningi sil palonteqnubqa tamo bei na nenemngwas kiyo, ‘Ningi kiyaaq donki aiyel nanngo sil palonteqnub?’ Degsi nenemngimqa ningi na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki aqa du wo qa mergwo.’ Yimqa a na donki aqa du wo nanngi qarinnjrim ijoq bqab.”

⁴ Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ⁵ “Ningi na Saion qure nanngi endegsib minjriy, ‘Ningi uniy. Nunngo Mandor Koba a nunngoq beqnu. A lawo na beqnu. A areqalo minjin saiqoji. Deqa a donki quraq di awoosiq beqnu. Od, a donki aqa du quraq di awoosiq beqnu.’ ”

⁶ Onaqa Yesus aqa angro aiyel nanği aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryeb. ⁷ Osib nanği donki aqa du wo Yesus aqa areq joqsib beb. Bosib nanço segi gara jugo piqtosib donki aiyel nanço quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiqa quraq di awoej. ⁸ Awoonaqa donki aiyel nanği walwelosib aiyeqnabqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanği beleşosib nanço segi gara jugo piqtelenşosib gamq di tuelenşoqneb. Tamo qudei nanği nañuq dena ñam banğa giñgenşosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenşoqneb. ⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo unğasari namooqneb qaji nanği ti bunuoqneb qaji nanği ti tulañ lelenşoqnsibqa maroqneb, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulañ areboleboleigeqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulañ geregereimeqnu. Deqa iga Qotei lañ goge di unu qaji aqa ñam tulañ soqtoqnqom.” Tamo unğasari nanği degoqnsib lelenş ti Yesus dauryoqneb.

¹⁰ Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jerusalem di brantonaqa tamo unğasari kalil nanği a unsibqa tulañ prugugetosib segi segi maroqneb, “Tamo endi yaiyo?” ¹¹ Degsib mareqnabqa tamo unğasari qudei Yesus dauryosib aiy-oqneb qaji nanği na kamba minjreb, “Tamo endi Yesus. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. Aqa qure utru Nasaret. Qure di Galili sawaq di unu.”

Yesus na tamo unğasari nanği atra talq dena winjrej

¹² Onaqa Yesus a walwelosi aisiqa atra tal koba miligiq gilej. Gilsiqqa ñam atej di tamo unğasari gargekoba nanği inği inği qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrşiqa nanği winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nanği silali piloqneb. Qudei nanği binon qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nanço jar ti jaram ti bilbelyosiqa nanği dego winjrnaq jaraiyeb. ¹³ Nanği kalil jaraiyeqnabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenşeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Ariya niñgi na olo tal endi ugetonubqa a bajinş tamo nanço tal bulqo.”

¹⁴ Yesus a atra tal miligiq di sonaqa tamo ñam qandimnjro qaji ti tamo sinğa qandamnşro qaji ti nanği aqa areq beqnabqa a na nanği kalil boletnjroqnej. ¹⁵ Onaqa angro du du atra tal miligiq di soqneb qaji nanği Yesus aqa mañwa di unsibqa tulañ lelenşoqnsib minjoqneb, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulañ areboleboleigeqnu.” Onaqa dal anjam qalie tamo nanği ti atra tamo kokba ti nanği angro du du nanço anjam di qusibqa Yesus qa ugeeb. ¹⁶ Osib Yesus minjeb, “Angro du du nanği lelenşoqnsib anjam mareqnub di ni queqnum e?” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Od, e nanço anjam queqnum. Ariya anjam bei nenğrenş di unu qaji di niñgi nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘O Abu, angro du du ti angro mom ti nanği ino ñam soqteqnub.’ ” ¹⁷ Yesus a nanği degsi minjrşiq koboonaqa a tigelosiq Jerusalem uratosiq Betani qureq gilej. Gilsiq qoloonaq di ñeiej.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

¹⁸ Nebeonaqa Yesus a olo tigelosiqqa Jerusalem aiyooqnsiqqa gamq di a mamyej. ¹⁹ Mamyonaqa ñam atsiqa qura banğa ti gam qalaq di tigelesonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Banğa segi sonab unej. Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa qura di utru ti kalil laosiq moiyej.

²⁰ Onaqa Yesus aqa angro nanği aqa kumbra di unsibqa tulañ prugugetosib Yesus nenemyeb, “Qura di kiyersi urur laosiq moiço?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernşwai. Niñgi Qotei qa nunço areqalo sinğilatosib nunço areqalo aiyeltqasai di niñgi dego qura minjibqa a laosim moiças. Qura segi sai. Niñgi mana kobaquja endi dego minjqab, ‘Ni tigelosim yuwalq aiye.’ Minjibqa a nunço anjam di dauryosim tigelosim

yuwalq aiqas. ²² Deqa ningi Qotei qa nungo areqalo singilatosib ingi bei qa pailyqab di ningi ingi di oqab.”

Juda nanngi na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

²³ Osiqa Yesus a olo atra tal miligiq gilsiq dia Qotei aqa anjam palontognej. Onaqa Israel nanngo gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi na Yesus aqa areq bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinqmej deqa ni bosim wau endi yeqnum?” ²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nenemngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai. ²⁵ Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinyonaq bosiqqa tamo ungasari nanngi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaaqqa ningi Jon aqa anjam quetosai?’ ²⁶ Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di dego keresai. Tamo ungasari nanngi mareqnuq, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Deqa iga nanngi ulainjronum.”

²⁷ Nanngi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningiq degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi merngwai.”

Yesus a yawo anjam bei marej

²⁸ Osiqa Yesus a olo Juda gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi endegsi minjrej, “Ningiq kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa njiri aiyel soqneb. Bati bei a aqa njiri matu aqaq bosiqqa minnej, ‘O ijo angoro, ni gilsim ijo ingi wauq di wauame.’ ²⁹ Onaqa aqa njiri matu na minnej, ‘Sai. E wauqa uratonum.’ Degsi aqa abu saidyosiqqa bunuqna areqalo bei osiqa gilsiq wauqnej. ³⁰ Onaqa abu a aqa njiri yala aqaq bosiqqa minnej, ‘O ijo angoro, ni gilsim ijo ingi wauq di wauame.’ Onaqa aqa njiri yala na minnej, ‘Od, Abu, e wauqai.’ Degsi aqa abu odyosiqqa ariya a wauosai. A lanja talq di soqnej. ³¹ Deqa ningi na merbiy. Angro yai na aqa abu aqa anjam dauryej?” Onaqa nanngi na kamba Yesus minjeb, “Njiri matu a na aqa abu aqa anjam dauryej.”

Nanngi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “E bole merngwai. Takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanngi na ningi bungosib namoosib Qotei aqaq oqibqa a nanngi elenjosim nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas. ³² Di kiyaaqqa? Jon yansnjro qaji a nungoq bosiqqa Qotei aqa kumbra bole ningi osorngonaaqqa ningi Jon aqa anjam quetosai. Ariya takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanngi Jon aqa anjam geregere queteb. Quetonab ningi di unsibqa ariya ningi olo are buliyosai. Osib ningi Jon aqa anjam quetosai dego.”

Wain wau qa yawo anjam

³³ Yesus a Juda tamo kokba nanngi degsi minjrsiqqa olo endegsi minjrej, “E ningi yawo anjam bei merngit ningi quiy. Tamo bei a tigelosiqqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenjosiqqa jen qosej. Qoso koboonaqa meniq qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib paraparaiyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanngo banq di aqa wau uratetnjrsiqqa sawa isaq gilsiq di soqnej. ³⁴ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanjal tamo qudei nanngi qarinqnjrnaqa wau taqato tamo nanngoq aisib minjreb, ‘Wau lanja a na iga qarinqwo bonum. Deqa ningi wain gei egibqa iga na osi gilqom.’

³⁵ Degsi minjnabqa nanngi na nanngi ojelenjosib bei qalougeteb. Bei qalnab moiyej. Bei meniq na qalnab moiyej. ³⁶ Onaqa wau lanja a di qusiqa olo aqa

kanjal tamo gargekoba nanġi qarinjroqnej. Qarinjreqnaqa aiyeqnaq nanġi dego ñumoqneb.

³⁷ “Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, ‘E ijo segi angro qujai qarinyit aiqas di nanġi a qalqasai. Nanġi aqa anjam quetqab.’ Degsi are qalsiqa aqa segi ħiri qarinyonaq aiyej. ³⁸ Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanġi a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi ħiri. A na aqa abu aqa inġi inġi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.’ ³⁹ Degsib marsibqa wau lanja aqa ħiri ojsib osi gilsib wau qalaq di qalnab moiyej. ⁴⁰ Deqa ninġi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanġi di kiyernjrqas? Ninġi na merbiy.”

⁴¹ Onaqa nanġi na minjeb, “Wau lanja a bosimqa tamo uge nanġi di tulan ugeugeinjsim padaltnjrougetqas. Osim aqa wau di olo yainjsim tamo qudei nanġo bañq di uratetnjrimqa nanġi na kamba wau taqatosib wain gei melioqnimqa koroiyoqnsib wau lanja yoqnaq.”

⁴² Nanġi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “Qotei aqa anjam bei unu. Ninġi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘Tal gereiyo qaji tamo nanġi na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu. Tal ai di tal sinġilatqajqa deqa tigeltej. Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum, ‘Tal ai di tulan bolequja.’”

⁴³ Deqa e ninġi endegsi mernġwai. Qotei a nunġo Mandor Koba sosim ninġi taqatnġwajqa uratosim ninġi taqal breinġwas. Osim olo tamo unġasari qudei aqa kumbra bole dauryeqnub qaji nanġi eleñosim nanġo Mandor Koba sosim nanġi taqatnġrqas. Nanġi gei bole atobuleqnaq deqa Qotei na nanġi taqatnġrqas. ⁴⁴ Tamo unġasari ululoñosib tal ai quraq aiqab qaji nanġi di tal ai dena nanġo tanu ġinġenġyqas. Ariya tal ai di ululoñosim tamo unġasari qudei nanġoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainġrqas.”

⁴⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Farisi nanġi ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanġo jejamuq di une qametnġrej. ⁴⁶ Nanġi degsib qalieosib deqa nanġi Yesus ojqa mareb. Ariya nanġi tamo unġasari nanġi ulainjsib deqa Yesus ojqa urateb. Di kiyaqqa? Tamo unġasari kalil nanġi maroqneb, “Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

22

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

¹ Onaqa Yesus a olo Juda tamo kokba nanġi yawo anjam bei endegsi minjrej, ² “Qotei lanġ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnġrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa ħiri unġa bañ ojqa bationaqa maruro atej dego kere. ³ A maruro atsiqa aqa kanjal tamo qudei qarinjrnqa nanġi gilsib tamo unġasari nami aqa maruro unġa minjrej qaji nanġi metnġreb, ‘Ninġi boiy.’ Onaqa nanġi bqa asġinġrej. ⁴ Asġinġrnqa mandor a deqa qusiqa aqa kanjal tamo qudei olo qarinjrsiqa minjrej, ‘Ninġi gilsib tamo unġasari e ijo maruro unġa minjrem qaji nanġi olo endegsib minjriy, “Ninġi quiy. Mandor a inġi inġi kalil gereiyosiq atqo unu. Makau ti wagme namur bole bole ñumsiqa goiqo. Deqa ninġi asġinġaiq. Ninġi bosib aqa maruro uniy.” O kanjal tamo, ninġi gilsib nanġi degsib minjriy.’

⁵ “Onaqa nanġi gilsib tamo unġasari nanġi di minjreb, ‘Ninġi boiy.’ Minjrnabqa nanġi kalil bqa asġinġrej. Bei a ulanoñsiqa aqa inġi wauq ġilej. Bei a ulanoñsiqa aqa silali wauq ġilej. ⁶ Qudei na kanjal tamo nanġi di ojelenosib ugeugeinjsib ñumnab moreñeb. ⁷ Onaqa mandor a deqa qusiqa minjin

oqetonaqa aqa qaja tamo nanği qarınjrnaqa gilsib tamo nanği kanğal tamo ñumeb qaji nanği kamba ñumekriteb. Osib nanğo tal inği inği kalil qatrentonab yuekriteb.

⁸ “Onaqa mandor a olo aqa kanğal tamo qudei qarınjrnsıqa minjrej, ‘Ijo anğro aqa uña bañ ojqa bati kereqo deqa e na maruro atonum unu. Tamo unğasari e nami ijo maruro unqa minjrem qaji nanği bqa asginjrej. Nanği tamo unğasari bolesai deqa nanği ijo maruro unqa keresai. ⁹ Deqa ninği gilsib gamq di tamo unğasari laña lañaj nanği turosib metnjrib ijo maruro unqa beb.’ ¹⁰ Onaqa nanği gilsib gamq di tamo unğasari gargekoba bole ti uge ti nanği turosib metnjrnabqa nanği kalil maruro unqajqa bosib koroonaqqa tal tamo na maqej.

¹¹ “Onaqa mandor a na tamo unğasari nanği di unjrqa marsıqa tal miligiq gilej. Gilsiq ñam atej di tamo bei a maruro qa gara wala jugosai di unsiqa minjej, ¹² ‘O was, ni kiyaca maruro qa gara wala jugosai? Ni degsim maruro unqa baim.’ Degsi minjnaqa tamo di a na kamba olo anjam bei minjqa keresaiyonaqa laña kiriesoqnej. ¹³ Onaqa mandor a na aqa kanğal tamo nanği minjrej, ‘Ninği na tamo di sinğa ti bañ ti tontetosib oqeq waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa dia tamo nanği akamkobaoqnsib pailoqnsib nanğo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.’ ”

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği quiy. Qotei a tamo tulañ gargekoba nanği metnjreqnu. Ariya a tamo quja quja segi giltnjreqnu.”

“Iga Sisar takis yqom e?”

¹⁵ Onaqa Farisi nanği gilsib nanği anjam kiye Yesus nenemyib a anjam grotim qusib a ojqajqa deqa qairoqneb. ¹⁶ Qairosib anjam kereonaq nanğo anğro qudei Herot aqa wau tamo qudei ti qarınjrnab Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unğasari nanği minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanği anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanği anjam bei minjrosaiieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanği minjreqnum. ¹⁷ Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

¹⁸ Onaqa Yesus a nanğo areqalo uge di poiyoonaqa minjrej, “Ninği gisan tamo. Kiyaca ninği e anjam bei grotitqa qusib e ojqajqa deqa gisanbeqneb? ¹⁹ Ninği meniñ silali bei osorbiy.” Degsi minjrnaqa nanği meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, ²⁰ “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” ²¹ Onaqa nanği na minjeb, “Di Sisar aqa.” Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inği inği a qa olo yiy. Qotei aqa inği inği a qa olo yiy.”

²² Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulañ prugugeteb. Osib nanği Yesus uratosib jaraiyeb.

Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqab

²³ Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanği Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanği mareqneb, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai.” Deqa nanği bosib Yesus endegsib minjeb, ²⁴ “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami endegsi marej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñaun anğro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo uña qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anğro ñambabtetqas.’ Moses a nami degsi marej. ²⁵ Deqa ni que. Was 7 nanği soqneb. Nanğo was matu a uña osiqa moiyej. A anğro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di ej. ²⁶ Osiqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo uña qobul di osiqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. Was 7 kalil nanği uña qujai di

osib moreñeb. Nanği anğro saiçoji. ²⁷ Nanği kalil moreñonabqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej. ²⁸ Deqa ni iga merge. Mondon subq na tigelo batiamqa tamo kalil nanği subq na tigelabqa uña di a yai aqa ñauñ tıñtın sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği uña qujai di eb.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nenğrenq di unu qaji di aqa damu niñgi poiñgosai. Qotei aqa siñgila dego niñgi poiñgosai. Deqa niñgi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub. ³⁰ Mondon tamo uñgasari nanği subq na tigelosibqa nanği uñatqasai. Nanği tamotqasai. Nanği lanğ anğro bul lanja sqab.

³¹ “Niñgi quiy. Tamo nanği moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Qotei a nami babtosiq niñgi mernğej. Di niñgi sisiyosai kiyo? Qotei a endegsi marej, ³² ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Qotei a degsi marej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanço Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanço Qotei.” ³³ Onaqa tamo uñgasari kalil nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugeteb.

Dal anjam kiye a tulan bolequja?

³⁴ Yesus a Sadyusi nanği anjam degsi minjrnaqa nanği na kamba olo anjam bei minjqa keresaiinjrej. Onaqa Farisi nanği deqa qusib olo Yesus aqa areq beb. ³⁵ Nanço ambleq dena dal anjam qalie tamo bei a tigelosiqa Yesus gisanıyosiq nenemyej, ³⁶ “O Qalie Tamo, ni mare. Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulan bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil bunjrejunu?”

³⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulan bolequja agi mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino areqalo ti kalil a yekritime.’ ³⁸ Dal anjam di a segi qujai tulan bolequja. A na dal anjam kalil bunjrejunu. ³⁹ Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jeyamu gereiyeqnum dego kere ino was nanği degsim gegerereinjroqnime.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. ⁴⁰ Ni dal anjam aiyel di dauryqam di ni Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanço anjam ti kalil keretosim dauryqam.”

Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?

⁴¹ Onaqa Farisi nanği olo Yesus aqa areq di koroesonabqa a na nenemnjrej, ⁴² “Niñgi Kristus qa kiyersib are qalonub? A yai aqa ñiri?” Onaqa nanği na kamba minjeb, “Kristus a Devit aqa ñiri.”

⁴³ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Qotei aqa Mondor na Devit aqa medabu siñgilatetonaqa a endegsi marej,

⁴⁴ ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, “Ni ijo bañ woq endi awo.

Awesoqnmqa e ino jeu tamo kalil nanği elenısiy ino sorgomq di atitqa ni na nanği taqatnjroqnmam.” ’

⁴⁵ Niñgi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?”

⁴⁶ Yesus a Farisi nanği anjam degsi minjrnaqa tamo bei na kamba anjam bei minjqa keresai. Deqa tamo nanği olo bunuqna anjam bei Yesus nene-myqajqa ulaeb.

23

Juda tamo kokba nanği kumbra uge uge yoqneb

¹ Onaqa Yesus na olo aqa angoro nangi ti tamo ungasari kalil nangi ti endegsi minjrej, ² “Dal anjam qalie tamo nangi ti Farisi nangi ti Moses aqa ñam osib dal anjam plaltoqnsib ningi merngeqñub. ³ Deqa anjam kalil nangi na merngeqñub qaji di ningi qusib dauryoqñiy. Ariya kumbra nangi yeqñub qaji di ningi dauryaib. Nangi anjam maroqnsib ariya nangi segi anjam di dauryosaieqñub. ⁴ Nangi gulbe kokba tamo ungasari nangi enjreqñab qoboiyoqnsib unub. Ariya nangi olo tamo ungasari nango gulbe di qoboiyetnjrosaiyeqñub. ⁵ Kumbra kalil nangi yeqñub qaji di tamo ungasari nangi unoqnsib nango ñam soqtetnjrqajqa deqa yeqñub. Nango kumbra bei agiende. Nangi Qotei aqa dal anjam mutu qudei pepa kiñilalaq di nengrenyoqnsibqa lopo miligiq di jigelenoqnsib nango lanjaq di gara ñengi na qoseqñub. Osib nango gara jugo mutuq di gara burbur nengren ti wala bole bole tonteqñub. ⁶ Nangi goiyo kokbaq di, Qotei tal miligiq di sosibqa tamo ñam ti nango awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinjreqnu. ⁷ Nangi koro sawaq di tamo ungasari nangi na nango ñam soqtoqnsib ban ojetnjrqajqa deqa areboleboleinjreqnu. Tamo ungasari nangi na ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib minjroqñajqa deqa ti nangi areboleboleinjreqnu.

⁸ “O ijo angoro, tamo qudei na ningi ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib merngaib. Tamo qujai a segi nungo Qalie Tamo. Ningi kalil was. ⁹ Mandamq endi ningi na tamo bei endegsib minjaib, ‘O Abu.’ Tamo qujai a segi nungo Abu. Agi a lan qureq di unu. ¹⁰ Tamo qudei na ningi endegsib merngaib, ‘O Gate Koba.’ Tamo qujai a segi nungo Gate Koba. Agi e Kristus. ¹¹ Nungo ambleq di angoro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nungo wau tamo soqñem. Osimqa a ñam ti sqas. ¹² Tamo kalil nango segi ñam soqteqñub qaji nangi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo kalil nango segi ñam aguq ateqñub qaji nangi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

Yesus a Juda tamo kokba nango kumbra uge qa marej

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqñub. Agi tamo ungasari nangi lan qureq oqwajqa gam itqa mareqñabqa ningi na olo gam getentetnjreqñub. Ningi segi lan qureq oqwajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nangi dego lan qureq oqwajqa gam itqa yeqñab ningi na gam getentetnjreqñub. ¹⁴ O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqñub. Agi ningi unja qobul nangi gisanjroqnsibqa nango tal ti inji inji ti lanja yainjreqñub. Osib tamo ungasari nangi na ningi nungsib nungo ñam soqtetngwajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondon Qotei na tamo nangi peginjrqab batiamqa a na ningi awai tulan uge engwas.

¹⁵ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqñub. Agi ningi na tamo qujai segi ningi daurngwa maroqnsib singa na kiyo qobun na kiyo sawa sawa kalil keretoqnsib laqñub. Ariya tamo qujai di a ningi daurngwas di a na ningi bungosim tamo tulan ugedamu sqas. Deqa a ningi qa namoosim torei njamyuwoq aiqas.

¹⁶ “Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningi tamo nangi gam osornjrqab keresai. Agi ningi mareqñub, ‘Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra tal aqa ñam na singilatqas di aqa anjam singilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a gol atra tal miligiq di unu qaji aqa ñam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilaqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Ningi degsib mareqñub. ¹⁷ Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Ningi tulan nanari. Ningi na merbiy. Inji kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra tal a tulan bole

kiyo atra tal aqa gol a tulan bole kiyo? Od, atra tal a tulan bole. Ariya gol atra tal miligiq di unu qaji a dego ingi bole. ¹⁸ Ningi endegsib mareqnub, ‘Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra bijal aqa ñam na singilatqas di aqa anjam singilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nango ñam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilaqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Ningi degsib mareqnub. ¹⁹ Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Ningi na merbiy. Ingi kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra bijal a tulan bole kiyo atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nangi tulan bole kiyo? Od, atra bijal a tulan bole. Ariya atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nangi dego bole kalil. ²⁰ Deqa ningi quiy. Tamo bei a atra bijal aqa ñam na anjam singilatqas di a atra bijal ti ingi ingi kalil atra bijal gogeq di unub qaji nangi ti nango ñam na anjam singilatqas. ²¹ Tamo bei a atra tal aqa ñam na anjam singilatqas di a atra tal ti Qotei agi atra tal miligiq di unu qaji a ti nango ñam na anjam singilatqas. ²² Tamo bei a lan qure aqa ñam na anjam singilatqas di a Qotei ti aqa awo jaram ti nango ñam na dego anjam singilatqas.

²³ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Ningi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnub. Ariya ningi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqnub. Agi ningi kumbra bole bole dauryqa asgingeqnu. Ningi tamo nangi qa dulosaieqnub. Ningi Qotei qa nungo areqalo singilatosaieqnub. Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ningi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib. ²⁴ Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningi tamo nangi gam osornjrqa keresai. Agi ningi qui uyqa oqnsib añiñig kiñilala quiq di sonaqa unoqnsib taqal ateqnub. Ariya kamel a quiq di sonaqa ningi unosaieqnub. Qoji uyeqnub.

²⁵ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningi ya gamban ti tabir ti qore segi yanseqnub. Ningi miligi yansosaieqnub. Dego kere ningi baban na tamo bole. Ariya nungo are miligi bajin kumbra ti jejamu qa kumbra uge ti dena maqejunu. ²⁶ O Farisi ningi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningi endegyiy. Ningi mati ya gamban ti tabir ti miligi yansiy. Yansib milalamqa qore dego milalqas.

²⁷ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di wala boledamu. Ñam qaq na liyeb. Ariya sub miligiq di tamo aqa qusa ti tanu ti dena maqejunu. ²⁸ Ningi sub di bul. Deqa tamo ungasari nangi na ningi nungoqnsib mareqnub, ningi tamo bole. Ariya nungo are miligi gisan kumbra ti dal anjam gotranjyqajqa kumbra ti dena maqejunu.”

²⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Bole, ningi Qotei aqa medabu o tamo nango sub gereiyeqnsib tamo ungasari nami kumbra bole bole yoqneb qaji nango sub walateqnub. ³⁰ Ariya ningi olo endegsib mareqnub, ‘Iga nami soqnem qamu iga gago moma nangi ti beterosim Qotei aqa medabu o tamo nangi ñumosai qamu.’ Di gisan koba. Ningi nungo moma nangi ti areqalo qujai. ³¹ Ningi mareqnub, ‘Gago moma.’ Nungo anjam dena ningi segi qa ubtosib endegsib marobuleqnub, ‘Tamo nangi na Qotei aqa medabu o tamo nangi ñumoqneb qaji nango angro agi iga.’

³² Ningi degsib marobuleqñub. Deqa unğum. Nungo moma nanğo kumbra uge di ningi na olo keretosib yoqñiy. ³³ Ningi amal uge bul. Deqa mondoñ Qotei a nungo une qa mernğsim ningi ñamyuwoq di breiñgwas. Yimqa ningi kiyersib olo bole sqab? Keresai.

³⁴ “Deqa ningi quiy. E na Qotei aqa medabu o tamo nanği ti Qotei aqa powo tamo nanği ti Qotei aqa dal anjam qalie tamo nanği ti qariniñroqñit nunğoq boqñqab. Boqñibqa ningi na nanği qudei ñumoqñsib moiyoñnjroqñqab. Osib nanği qudei ñamburbasq di gaintniñrqab. Osib nanği qudei ojelenosib nunğo Qotei tal miligiq di kumbainiñroqñqab. Osib nanği qudei teteiniñribqa nanği jaraiyosib qure bei beiq giloqñqab. ³⁵ Ningi nanği degnjroqñibqa bati deqa Qotei a nungo moma nanğo une kalil osim nunğo jejamuq di atelenqas. Nungo moma nanğo une agiende. Nanği na tamo unğasari kumbra bole bole yoqñeb qaji nanği ñumoqñeb. Nanğo une di agi nanği nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Dena bosib Bosib Berekia aqa ñiri Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. Une kalil di Qotei na osim nunğo jejamuq di atelenqas. ³⁶ E bole mernğwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanği enjrqas.”

Yesus a Jerusalem nanği qa dulej

³⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanği ñumoqñsim moiyoñnjreqnum. Osim tamo unğasari Qotei na inoq qariniñreqnu qaji nanği meniñ na ñumeqnam moreñeqñub. Bati gargekoba e ino anğro nanği tuwe du du bul koroiniñrqajqa yeqnam ningi saideqñub. ³⁸ Deqa ningi quiy. Qotei a nunğo atra tal koba uratetñgimqa a laña sqas. ³⁹ Deqa e ningi endegsi mernğwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondoñ e olo lañ qureq na boqñitqa ningi e nubsib marqab, ‘Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulañ geregereiyeqnu.’ ”

24

Bunuqna jeu tamo nanği na atra tal niñaqyqab

¹ Osiqa Yesus a atra tal koba uratosiq gileqnaqa aqa anğro nanği na aqa areq bosib atra tal osoryeb. ² Osoryonab Yesus na minjrej, “E bole mernğwai. Atra tal ningi unonub endi bunuqna jeu tamo nanği na bosib tulañ niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breiniñrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrsiqa Oliv manaq oqsiq goge di awesonaqa aqa anğro nanği aqa areq bosib lumu nenemyeb, “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nanği bosib atra tal endi niñaqyqab? Mandam endi kobaqa laqñimqa ni olo lañ qureq na boqñim kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi geregere ñam atoqñiy. Tamo qudei na ningi gisañgo uge. ⁵ Bunuqna gisañ tamo gargekoba nanği ijo ñam na boqñsib tamo unğasari nanği endegsib minjroqñqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo unğasari tulañ gargekoba nanği gisañnjroqñqab. ⁶ Bunuqna sawa bei bei qaji nanği añ na qotokobaoqñqab. Ningi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas. ⁷ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqñqab. Mandor qudei nanği tigeloqñsibqa mandor qudei nanği qoto itniñroqñqab. Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti mam ti inği saio bati dego

brantelenqas. ⁸ Kumbra kalil di unḡa anḡrotqa osiqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

⁹ “Bati deqa nanḡi na ninḡi ojelenoqnsib jaqatin ti gulbe ti enḡoqnaqab. Osib ninḡi qudei lunḡsib moiyoḡnḡwab. Ninḡi iḡo ñam ejunub deqa sawa bei bei qaji nanḡi ninḡi qa tulaḡ uḡeoqnsib jeutḡoqnaqab. ¹⁰ Bati deqa tamo unḡasari gargəkoba e qa nanḡo areqalo sinḡilato qaji nanḡi iḡo ñam ulontosib segi segi jeu sqab. Sosibqa nanḡo segi was nanḡi ojelenoqnsib tamo uḡe nanḡo baḡq di atoqnaqab. ¹¹ Gisaḡ tamo tulaḡ gargəkoba nanḡi boqnsib iḡo segi tamo unḡasari nanḡi endegsib minḡroqnaqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib nanḡi gisaḡnḡroqnaqab. ¹² Kumbra uḡe deqaji tulaḡ kobaoqnaqab tamo gargəkoba nanḡi qalaqalaiyo kumbra uratoqnaqab. ¹³ Ariya ninḡi iḡo ñam sinḡila na ojsib gilsib diḡo bati itqab di Qotei na ninḡi elenqas. ¹⁴ Iḡo wau tamo nanḡi sawa sawa kalil keretoqnsibqa Qotei aqa anjam bole mare mare laqnaqab. Amqa diḡo bati brantqas. Anjam bole di aqa damu agiende. Qotei na aqa segi tamo unḡasari nanḡi taqatnḡrsim nanḡo Mandor Koba sqas.”

Inḡi tulaḡ ugedamu brantqas

¹⁵ Osiqa Yesus a olo aqa anḡro nanḡi endegsi minḡrej, “Diḡo batiamqa inḡi tulaḡ ugedamu Qotei aqa medabu o tamo Daniel a nami deqa marej qaji di brantim ninḡi unqab. Inḡi ugedamu di a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesqas.” E Matyu. Tamo unḡasari iḡo anjam endi sisiyeqnaqab qaji nanḡi geregere sisiyosib poinḡrem. Poinḡrim marqab, bole. ¹⁶ Osiqa Yesus na aqa anḡro nanḡi olo endegsi minḡrej, “Ninḡi inḡi ugedamu di unsibqa bati deqa tamo unḡasari Judia sawaq di unub qaji nanḡi jaraiyosib manaq oqoqujatebe. ¹⁷ Tamo unḡasari tal meq di unub qaji nanḡi jaraiqa oqnsib inḡi inḡi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanḡi jaraiyoqujatebe. ¹⁸ Tamo unḡasari wauq di unub qaji nanḡi jaraiqa oqnsib nanḡo gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanḡi torei dena jaraiyoqujatebe. ¹⁹ Bati deqa unḡa gumaḡ ti unḡa anḡro mom ti jaraiyo baḡḡioqnsib gulbe koba oqab. ²⁰ Deqa ninḡi endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq. Yori bati qa dego brantaiq.’ ²¹ Ninḡi degsib pailyoqniy. Di kiyaaqa? Bati deqa tamo unḡasari nanḡi gulbe tulaḡ kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosai oqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosib bosiq agi bini unum. Bunuqna laḡa ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas. ²² Gulbe di aqa bati Qotei na truqutqas. A na truqutqasai di tamo unḡasari kalil nanḡi padalekritqab. Aqa segi tamo unḡasari nami giltḡnḡrej qaji nanḡi padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²³ “Bati deqa tamo qudei na merḡnḡwab, ‘Ninḡi uniy. Kristus bḡo agiende’ o ‘Kristus bḡo agide.’ Degsib merḡnḡibqa ninḡi nanḡo anjam quetḡnḡraib. ²⁴ Tamo qudei nanḡi bosib gisaḡosib marqab, ‘E Kristus.’ Qudei marqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib maḡwa kokba babtoqnaqab. Nanḡo maḡwa dena nanḡi na tamo unḡasari kalil areqalo niñaqyetḡnḡroqnaqab. Osib Qotei aqa segi tamo unḡasari nami giltḡnḡrej qaji nanḡi dego areqalo niñaqyetḡnḡrqajqa wauoqnaqab.

²⁵ “Ninḡi quiy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna merḡnḡonum. ²⁶ Deqa tamo qudei na ninḡi endegsib merḡnḡwab, ‘Ninḡi uniy. Kristus bḡo agi wadau sawaq di unu.’ Degsib merḡnḡibqa ninḡi nanḡo anjam di dauryosib wadau sawaq gilaib. Tamo qudei na ninḡi merḡnḡwab, ‘Kristus bḡo agi talq di unu.’ Degsib merḡnḡibqa ninḡi nanḡo anjam quetḡnḡraib. ²⁷ Ninḡi qalie, kola minḡjaleqnaqa laḡ kalil suwaḡeqnu. Dego kere e Tamo Anḡro laḡ qureq na boqnitqa tamo unḡasari kalil nanḡi e nubqab.

²⁸ “Tamo nanḡo jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanḡi koroqab.”

Tamo Angro a singila ti rian ti bqas

²⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nanngo bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanngi lan goge na ululonqosib mandamq aiyelenqab. Lan goge dia inngi inngi kalil rennginyelenqab. ³⁰ Bati deqa e Tamo Angro bqai. Ijo toqor a lan goge dia brantimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi e qa akamugetqab. E singila ti rian ti lanbiq na boqnit tamo ungasari kalil nanngi e nubqab. ³¹ Yimqa e singila na gul anjamosiy ijo lan angro nanngi qarinnjritqa nanngi sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltjnrej qaji nanngi lan utru utruq na koroinjrqab.”

Ninggi qura qa yawo anjam dena poingem

³² Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ningi merngitqa dena poinngwas. Qura banqa qalsim olo ñalguyoqnmqa ningi unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomoqo.’ ³³ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomoqo. A siranmeq di tigelejunu.’ ³⁴ E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi kalil morenosaisoqnbqa kumbra kalil endi brantelenqas. ³⁵ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan angro nanngi qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie. ³⁷ Noa aqa bati qa tamo ungasari nanngi kumbra yoqneb dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nanngi kumbra degyoqnbqab. ³⁸ Agi Noa aqa bati qa mandam ya maqosaisonaqa tamo ungasari nanngi inngi ti ya ti uyoqnsib unqa ban ojelenoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilej. ³⁹ Mandam ya maqosim nanngi padaltnjrqs nanngi deqa qaliesai. Nanngi lana nanari soqneb. Sonabqa gulbe di nanngoq di brantej. Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nanngi nanari degsib sqab. ⁴⁰ Tamo aiyel wau qujaiq di inngi yagoqnbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ⁴¹ Unqa aiyel tal qujaiq di saplan gereiyobqnbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ⁴² Deqa ningi geregere nam atiy. E nunngo Tamo Koba. E bati gembu bqai di ningi qaliesai. ⁴³ Ningi are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq gamu bajin tamo bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej gamu. ⁴⁴ Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati ningi qaliesai. E bosiy ningi prughtngaim deqa ningi geregere nam atoqnsib e qa tarinoqnsib soqniy.”

Tamo yai a kanqal tamo bole?

⁴⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Kanqal tamo yai a areqalo bole ti sosisqa gaigai wau bole yeqnu? Kanqal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kanqal tamo kalil nanngi geregere taqatnjroqnsimqa nanngo inngi uyqajqa batioqnmqa inngi anainjroqnsim soqne.’ ⁴⁶ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanqal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnmqa a bosim unimqa kanqal tamo di a tulan areboleboleiyqas. ⁴⁷ Deqa e bole merngwai. Kanqal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa inngi inngi kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqnbqas. ⁴⁸ Ariya kanqal tamo di a tamo uge sqas di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’ ⁴⁹ Degsi are qalsimqa a na kanqal tamo qudei a ombla wauo qaji nanngi lanja lanja kumbainjroqnbqas. Osim wain uyo tamo qudei nanngi joqsim koba na inngi ti wain ti uyoqnsib nanarioqnbqab. ⁵⁰ Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnmqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulan prugugetqas. ⁵¹ Deqa aqa tamo koba a na qalougetosim gisan tamo

nanngo so sawaq waiyim aiqas. Sawa dia tamo nanngi tulan akamkobaoqnsib pailoqnsib nanngo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.”

25

Dunqenge 10 nanngo yawo anjam

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di dunqenge 10 nanngo kumbra sigitejunu. E deqa ningi saingwai. Tamo bei a unja ban ojej. A unja ban ojqa sawaq gilqa laqnaqa dunqenge 10 nanngi a ombla gilqa marsib nanngo segi segi lam osib walwelosib aisib gamq di a qa tariñoqneb. ² Dunqenge 5 nanngi nanari. Dunqenge 5 nanngi powo ti. ³ Dunqenge nanari nanngo lam miligiq di ya kiñala segi soqnej. Nanngi lam ya bei o ti aiyosai. ⁴ Dunqenge powo ti nanngi nanngo lam osibqa lam ya jalinraq di qamsib o ti aiyeb. ⁵ Ariya tamo a unja ban ojqa sawaq urur gilosai. A sokobaiyej. Deqa dunqenge 10 nanngi gamq di a qa tariñosib sonabqa urnamnjrnaqa nerenjeb.

⁶ “Nerenjesonabqa qolo jige tamo qudei nanngi maosib mareb, ‘Tamo unja ban ojqa qaji agi gileqnu. Deqa ningi tigelosib walwelosib gamq di a turoiy.’ ⁷ Onaqa dunqenge 10 nanngi tigelosib nanngo lam gereiyeb. ⁸ Gereiyosibqa dunqenge nanari nanngi na dunqenge powo ti nanngi minjreb, ‘Ningi lam ya kiñala egij. Gago lam ya saiqa deqa mosoqa laqnu.’ ⁹ Onaqa dunqenge powo ti nanngi na kamba minjreb, ‘Lam ya endi gago segi qa kere. Iga ningi qa ti keresai. Deqa ningi olo sumsib nunngo segi lam ya awaiyiy.’ ¹⁰ Onaqa dunqenge nanari 5 nanngi tigelosib lam ya awaiyqajqa sumeqnabqa tamo di a unja ban ojqa sawaq giloqnej. Gileqnaqa dunqenge powo ti nanngi nami nanngo lam gereiyosib soqneb deqa nanngi na tamo di dauryosib unja ban ojqa sawaq gileb. Gilsib tal miligiq gilekritisib siran kabuteb.

¹¹ “Sokiñalayonaqa dunqenge nanari nanngi tal meq di brantosib maosib tamo di minjeb, ‘O Tamo Koba, iga bonum. Ni na siranme waqtetgime.’ ¹² Onaqa a na kamba minjrej, ‘E bole merngwai. E ningi qaliesai.’ ”

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere ningi geregere nam atsib soqniy. Di kiyaaqa? Ijo bqajqa bati ningi qaliesai deqa.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a sawa isaq gilsiq di soqnej dego kere. A gilqa osiqa aqa kanqal tamo nanngi koroinjrsiqa nanngi na aqa silali taqatqa minjrsiq nanngo banq di uratetnjrej. ¹⁵ A na aqa kanqal tamo nanngo segi segi singila pegiyetnjrsiqa nanngi wau yqajqa kere dego silali pupoiyosiqa enjrej. Bei 5,000 kina yej. Bei 2,000 kina yej. Bei 1,000 kina yej. Osiqa a sawa isaq gilsiq di soqnej. ¹⁶ Sonaqa kanqal tamo 5,000 kina ej qaji a silali dena wauosiqa olo 5,000 kina bei ej. ¹⁷ Kanqal tamo 2,000 kina ej qaji a dego silali dena wauosiqa olo 2,000 kina bei ej. ¹⁸ Ariya kanqal tamo 1,000 kina ej qaji a silali dena wauosai. A silali di osi gilsiq mandamq di sub bogsiaqa sub miligiq di ulitonaq soqnej.

¹⁹ “Bati olekoba yala koboonaqa tamo koba a olo puluosi bosiqqa aqa kanqal tamo nanngi wauqa silali enjrej qaji di metnjrej. Metnjrnaqa nanngi aqa areq bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali engem qaji dena ningi waueb olo silali di osorbiy.’ ²⁰ Onaqa kanqal tamo 5,000 kina ej qaji a na 5,000 kina bei osi bosiqqa aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 5,000 kina nami ebem qaji dena e wauonamqa olo 5,000 kina bei brantej agiende.’ ²¹ Onaqa aqa tamo koba a na minnej, ‘Ni kanqal tamo bolequja. Ni wau kiñala

geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.'

²² "Onaqa kanqal tamo 2,000 kina ej qaji a bosiq aqa tamo koba minnej, 'O Tamo Koba, ni unime. Ino 2,000 kina ebem qaji dena e wauonamqa olo 2,000 kina bei brantej agiende.' ²³ Onaqa aqa tamo koba a na minnej, 'Ni dego kanqal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.'

²⁴ "Onaqa kanqal tamo 1,000 kina ej qaji a bosiq aqa tamo koba minnej, 'O Tamo Koba, ni que. E nami qalieem, ni tamo nirin ani. Tamo qudei nanqi inji yageq nab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanqi saga yago breiyeq nab boleeqnaq ni segi na koroiyoqnsim uyeqnum. ²⁵ Deqa e ni qa ulaosim ino 1,000 kina ebem qaji di osi gilsimqa mandamq di sub bogsim sub miligiq di ulitonam soqnej agiende.'

²⁶ "Onaqa aqa tamo koba a na minnej, 'Ni kanqal tamo uge. Ni lola ani. Ni nami qalieem, tamo qudei nanqi inji yageq nab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanqi saga yago breiyeq nab boleeqnaq e segi na koroiyoqnsim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem. ²⁷ Deqa ni kiyaaq ijo silali di osi gilsim silali talq atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo qamu turtosim onum qamu.' ²⁸ Degsi minjsiqa aqa kanqal tamo qudei nanqi minjrej, 'Ningi 1,000 kina di yaiyosibqa kanqal tamo nami wauosiqa 10,000 kina ejunu qaji di olo yiy. ²⁹ Ningi degyiy. Di kiyaaq? Tamo a wau geregere taqatoqnqas di Qotei na olo wau yimqa a wau gargekoba taqatoqnqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a laña sqas. ³⁰ Deqa ningi na kanqal tamo uge di qalaq di waiyibqa sawa amburuq di soqnem. Sawa dia nanqi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanjo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.' "

Mondon Tamo Angro a bosim tamo unqasari kalil nanqi peginjrqas

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, "Mondon e Tamo Angro ñam kobaquja oqai. Osiy lan angro kalil nanqi joqsiy mandamq aisiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. ³²⁻³³ Awesoqnit sawa bei bei qaji kalil nanqi bosib ijo ulatamuq di koroabqa e na nanqi peginjrqai. E na nanqi qudei ijo ban woq di atelenosiy olo nanqi qudei ijo ban qonanq di atelenqai. Wagme taqato tamo nanqi na kaja ti meme ti nanqi peginjreqnub dego kere. ³⁴ Osiy tamo unqasari ijo ban woq di unub qaji nanqi endegsi minjrqai, 'Ijo Abu a ningi qa tulan areboleboleiyeqnu. Nami a mandam atej bati deqa a nunqo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa gam gereiyetngej. Deqa ningi ijoq babqa ijo Abu na ningi taqatngwas. ³⁵ Di kiyaaq? E mambonaqa ningi na e inji anaibeb. E ya qarbonaqa ningi na e ya anaibeb. E yaun tamo sonamqa ningi na e osib nunqo talq di gereibeb. ³⁶ E gara saiqoji sonamqa ningi na gara tigetbeb. E maibonaqa ningi na e taqatbeb. E tonto talq di sonamqa ningi na bosib e gereibeb.'

³⁷ "E na tamo unqasari ijo ban woq di unub qaji nanqi degsi minjritqa nanqi e kamba nenembqab, 'O Tamo Koba, bati gembu ni mammonaqa iga na inji anaimem? Bati gembu ni ya qarmonaqa iga na ya anaimem? ³⁸ Bati gembu ni yaun tamo sonamqa iga ni osim gago talq di gereimem? Bati gembu ni gara saiqoji sonamqa iga na gara tigetmem? ³⁹ Bati gembu ni maimonaqa iga na taqatmem? Bati gembu ni tonto talq di sonamqa iga bosim ni gereimem?'

⁴⁰ “Nan̄gi e degsib nenembibqa e na kamba minjrqai, ‘E bole mern̄gwai. Nin̄gi na ijo was ñam saiqoji unub qaji nan̄gi geregereinjroqneb di agi nin̄gi e dego gereiboqneb.’

⁴¹ “Ariya e na tamo un̄gasari ijo ban̄ qonan̄q di unub qaji nan̄gi endegsi minjrqai, ‘Nin̄gi tamo un̄gasari tulan̄ ugedamu. Deqa nin̄gi jaraiyy. Jaraiyosib aisib ñamyuwo gaigai yuejunu qaji dia soqniy. Satan aqa lan̄ an̄gro nan̄gi ti dia sqab. Qotei a nami ñamyuwo di nan̄gi gereiyetnjrej. ⁴² Deqa nin̄gi ñamyuwo deq aiyiy. Di kiyaaqa? E mambonaqa nin̄gi na e in̄gi anaibosai. E ya qarbonaqa nin̄gi na e ya anaibosai. ⁴³ E yaun̄ tamo sonamqa nin̄gi na e osib nun̄go talq di gereibosai. E gara saiqoji sonamqa nin̄gi na gara tigetbosai. E maibonaqa nin̄gi na e taqatbosai. E tonto talq di sonamqa nin̄gi na bosib e gereibosai.’

⁴⁴ “E na tamo un̄gasari ijo ban̄ qonan̄q di unub qaji nan̄gi degsi minjritqa nan̄gi e kamba nenembqab, ‘O Tamo Koba, bati gembu ni mammej? Bati gembu ni ya qarmej? Bati gembu ni yaun̄ tamo soqnem? Bati gembu ni gara saiqoji soqnem? Bati gembu ni maimej? Bati gembu ni tonto talq di soqnem? O Tamo Koba, bati gembu ni degsi sonamqa iga ni numsim gereimosai?’

⁴⁵ “Nan̄gi e degsib nenembibqa e na kamba minjrqai, ‘E bole mern̄gwai. Nin̄gi na ijo was ñam saiqoji unub qaji nan̄gi gereinjrosaiqneb di agi nin̄gi e dego gereibosaiqneb.’ ⁴⁶ E na nan̄gi degsi minjrsiyqa nan̄go awai uge enjrsiy breinjrit ñamyuwoq aiqab. Dia nan̄gi bati gaigai jaqatin̄ oqnsib sqab. Ariya tamo un̄gasari kumbra bole yeqñub qaji nan̄gi ñambile gaigai sqab.”

26

Juda tamo kokba nan̄gi Yesus qalib moiqaajqa gam ñamoqneb

¹ Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa a na aqa an̄gro nan̄gi endegsi minjrej, ² “Nin̄gi qalie, yori bati koba jojomoqo. Bati aiyel unu. Yori bati di brantimqa Juda tamo kokba nan̄gi na e Tamo An̄gro ojsib jeu tamo nan̄go ban̄q di atqab. Atibqa nan̄gi na e ñamburbasq di lubib moiqai.” Yesus na aqa an̄gro nan̄gi degsi minjrej. Yori bati di Qotei a nami Israel nan̄gi Isip sawaq di padalqa laqñabqa aqaryainjrej deqa olo are qalqajqa bati.

³ Yori bati di jojomej deqa atra tamo kokba ti Israel nan̄go gate nan̄gi ti gilsib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq di koroeb. ⁴ Koroosib endegsib nenemoqneb, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqom?” ⁵ Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqsai. Ojqom di tamo un̄gasari nan̄gi iga nugsib ñirin̄osib qoto tigelto uge.”

Un̄a bei a goren̄ quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

⁶ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiqqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeelen̄ej qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnej. ⁷ Sosiqa in̄gi uyeqnaqa un̄a bei a goren̄ quleq ti tulan̄ boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalin̄aq jigsiqqa osi bosiqqa Yesus aqa gateq di bilentej. ⁸ Onaqa Yesus aqa an̄gro nan̄gi un̄a di aqa kumbra unsibqa ñirin̄osib segi segi maroqneb, “Un̄a di a kiyaaqa goren̄ di lan̄a ñan̄guiyqo? ⁹ A goren̄ di osiq tamo qudei enjrqo qamu silali kobaquja yonub qamu gilsiq tamo in̄gi in̄gi saiqoji nan̄gi jeisi enjrqo qamu di kere.”

¹⁰ Onaqa Yesus a nan̄go areqalo di qalieosiqqa minjrej, “Nin̄gi kiyaaqa un̄a di gulbe yeqñub? A kumbra bole ebqo. ¹¹ Tamo in̄gi in̄gi saiqoji nan̄gi bati gaigai nin̄gi ti sqab. Ariya e bati gaigai nin̄gi ti sqasai. ¹² E moiqai. Moiyitqa e subq atqab. Un̄a di a e qa are qalsiqqa ijo jejamuq di goren̄ bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. ¹³ E bole mern̄gwai. Bunuqna ijo wau tamo nan̄gi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqñsibqa un̄a endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saonqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanngo banq di atqas

¹⁴ Onaqa Judas Iskariot a tigelosiq a atra tamo kokba nanngoq gilej. Judas a Yesus aqa angro 12 nanngi deqaji bei. ¹⁵ A nanngoq gilsiq minjrej, “Ninggi na awai kiye ebibqa e Yesus osiy nunngo banq di atqai?” Onaqa nanngi na menin silali 30 yeb. ¹⁶ Yonab a gilsiq a Yesus osim nanngo banq di atqajqa gam namoqnej.

Yesus aqa angro nanngi ti yori bati aqa inggi uyeb

¹⁷ Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyyajqa Bati brantonaqa Yesus aqa angro nanngi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa inggi gereiyetmonamqa ni inggi uyqam?” ¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninggi aisib qure ambleq di tamo bei itqab. Itosib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, ‘Ijo bati jojomqo. Deqa e ijo angro nanngi koba na ino talq di awoosim yori bati aqa inggi uyqom.’” ¹⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanngi qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsib brantonab dauryosib inggi kalil gereiyelenjeb.

²⁰⁻²¹ Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanngi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib inggi uyoqnsibqa Yesus na nanngi endegsi minjrej, “E bole merngwai. Ninggi ijo angro 12. Nunngo ambleq dena angro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanngo banq di atqas.” ²² Degsi minjrnaq qusibqa are tulan gulbeinjraqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?” ²³ Onaqa minjrej, “Angro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqtetqnum qaji a na e osim tamo qudei nanngo banq di atqas. ²⁴ Ninggi quiy. E Tamo Angro moiqa. Nami Qotei aqa anjam degsib e qa nenngrenyeb. Deqa unqum. E anjam di dauryosiy moiqa. Ariya angro e osim tamo qudei nanngo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas. A nami nambabosai qamu di kere.” ²⁵ Onaqa Judas agi Yesus osim jeu tamo nanngo banq di atqas qaji a na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo ubtosim maronum?” Onaqa Yesus na kamba minnej, “Od. Anjam agi ni na maronum.”

Yesus na aqa angro nanngi bem ti wain ti anainjrej

²⁶ Osika Yesus aqa angro nanngi koba na inggi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiq a bem bei osiq gingenyosiq aqa angro nanngi enjrnsiq endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyiy.” ²⁷ Osika wain osika gambanq di bilentosiq a Qotei pailyosiq aqa angro nanngi enjrnsiq minjrej, “Ninggi kalil wain endi uyiy. ²⁸ Endi ijo len. Tamo ungasari gargekoba nanngo une kobotetnrqajqa deqa ijo len aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas. ²⁹ E ninggi merngwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon dijo batiamqa ijo Abu a nunngo Mandor Koba soqnimqa e ninggi koba na awoosiy olo wain bunuj uyqai.”

³⁰ Yesus na aqa angro nanngi degsi minjrnsiq nanngi koba na louosib koboon-aqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “Ninggi kalil e uratbosib jaraiqab”

³¹ Yesus aqa angro nanngi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Qolo qujai endeqa ninggi kalil ijo nam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nunngo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb, ‘E na kaja nanngo mandor qalitqa kaja nanngi segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nenngrenyeb. ³² Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ninggi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ninggi bunuqna e daurbosib dia e itqab.” ³³ Onaqa Pita na minnej, “Angro kalil nanngi ino nam ulontosib jaraiqab e segi ino nam ulontqasai.” ³⁴ Onaqa Yesus na kamba minnej, “E bole mernqai. Qolo qujai endeqa ni ijo nam ulitqam. Tuwe anjamosaisoqnimqa ni

gisaŋoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ” ³⁵ Onaqa Pita a tulaŋ saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa, unġum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa anġro kalil naŋgi anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

³⁶ Yesus aqa anġro naŋgi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa anġro naŋgi minjrej, “Niŋgi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bġai.” ³⁷ Degsi minjrasiqa aqa anġro qalub agi Sebedi aqa ñiri aiyel naŋgi Pita koba na joqsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiqqa pailyoqnsiqqa a are tulaŋ gulbekobaiyej. ³⁸ Osika aqa anġro qalub naŋgi minjrej, “E are tulaŋ gulbekobaibqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa niŋgi e ombla endi sosimqa ñam atoqniy.” ³⁹ Degsi minjrasiqa olo kiñala sasalosiqqa mandamq di ñam quosiqqa Qotei pailyosiq minjej, “O ijo Abu, gam bei soqniimqa ni na marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unġum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

⁴⁰ Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiqqa aqa anġro naŋgo areq aisiq ñam atej di naŋgi are gulbe na ñereñesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “Niŋgi e ombla na ñam sokiñalayqa keresai e? ⁴¹ Niŋgi ñereñaib. Niŋgi ñam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nuŋgoq bġas di gulbe dena niŋgi uneq waiŋwasai. Bole, nuŋgo are miligiq di niŋgi e daurbqajqa are unu. Ariya niŋgi segi gulbe di oqajqa siŋgila saiqoji.”

⁴² Osika Yesus a olo puluosi sasalosiq endegsi pailyej, “O ijo Abu, gam bei saiamqa, unġum, ni ino segi areqalo dauryosim marimqa e gulbe endi oqai.”

⁴³ Degsi pailyosiq bosiqqa aqa anġro qalub naŋgi urnamnjrnaqa ñereñesonab unjrej. ⁴⁴ Unjrasiqa olo naŋgi uratnjrsiq puluosi gilsiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyej.

⁴⁵ Osika a olo aqa anġro naŋgo areq aisiq minjrej, “Niŋgi aqaratosib geregere ñereñejunub e? Unġum. Bati koboqo. Niŋgi uniy. E Tamo Anġro osib une tamo naŋgo baŋq di atqajqa bati bġo. ⁴⁶ Niŋgi tigelab gilqom. Tamo e osim naŋgo baŋq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo naŋgo baŋq di atej

⁴⁷ Onaqa Yesus aqa anġro 12 naŋgi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba naŋgi sebru ti torom ti elenonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Israel naŋgo gate naŋgi ti atra tamo kokba ti naŋgi na naŋgi qarinnjrnab Yesus ojqa beb. ⁴⁸ Judas a nami naŋgi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E tamo kundoqyqai agide. A ojsib osib giliy.” ⁴⁹ Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, qolo bole.” Degsi minjsiq kundoqyej. ⁵⁰ Kundoqyonaqa Yesus na minjej, “O was, ni kumbra kiye e ebqa bonum ni degye.” Degsi minjnaqa tamo naŋgi di brantosib baŋ waiyosib Yesus ojob.

⁵¹ Onaqa Yesus aqa anġro bei na aqa sebru osiqqa atra tamo gate aqa kanġal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqqa dabkala segi gentetej.

⁵² Onaqa Yesus na aqa anġro di minjej, “Ino sebru olo ate. Tamo kalil sebru na qotqab qaji naŋgi sebru na moreŋqab. ⁵³ Ni que. E ijo Abu minjqai di a na laŋ anġro 72,000 naŋgi qarinnjrimqa bosib e aqaryaibqab. Ni di qaliesai kiyo?

⁵⁴ Ariya e ijo Abu degsi minjqasai. Minjqai di aqa anjam nenġrenq di unu qaji di aqa damu brantqasai. Agi nami endegsib nenġrenyeb, ‘Kristus a moiqas.’ ”

⁵⁵ Osika bati deqa Yesus na tamo naŋgi di minjrej, “E leŋ ojo tamo unum deqa kiyo niŋgi sebru ti torom ti elenosis e ojqa bonub e? E bati gaigai atra tal miligiq di sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa niŋgi yala baŋ waiyosib e ojasai. ⁵⁶ Niŋgi kumbra degyeb deqa Qotei aqa medabu o tamo

nanjo anjam nenngrenq di unu qaji di aqa damu agi brantej.” Yesus a nanji degsi minjrnaqa aqa angro kalil nanji a uratosib jaraiyeb.

Juda tamo kokba nanji Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

⁵⁷ Onaqa tamo Yesus ojob qaji nanji na a osib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq osi gileb. Dia Juda gate nanji ti dal anjam qalie tamo nanji ti kalil koroesoqneq. Koroesonabqa tamo nanji na Yesus osi gilsib nanjo ulatamuq di tigeltib. ⁵⁸ Nanji Yesus osi gileqneq Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiq nanji Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanjo ambleq di awesoqnej.

⁵⁹ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti kalil koroesosibqa nanji gisan anjam na Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ñamoqneq. Di kiyaaqa? Anjam dena nanji Yesus qalib moiqajqa deqa. ⁶⁰ Anjam ñamonab ñamonab ugeinjrej. Deqa nanji tamo gargekoba metnjreqneq boqnsib gisan anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenjoqneq. Nanjo ambleq dena tamo aiyel tigelosib Yesus aqa jejamuq laña gisanjosib mareb, ⁶¹ “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E Qotei aqa atra tal koba endi kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ ”

⁶² Onaqa atra tamo gate a nanjo anjam di qusiq a tigelosiq Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanji endi une gargekoba ino jejamuq di qameqneq. Di ni kamba anjam bei marqasai e?” ⁶³ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa ñam na e ni nenemmqai, ni Kristus e? Ni Qotei aqa Niri e? Ni e merbe.”

⁶⁴ Onaqa Yesus na minnej, “Od. Anjam ni maronum di kere. Ni que. E Tamo Angro. Bunuqna e lan qureq oqsiiy Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesosiyo olo lanbiq na boqnit ninji e nubqab.” ⁶⁵ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiq a tulan minjin oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranjosiq marej, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? Aqa misilin anjam ninji quonub. ⁶⁶ Deqa ninji kiyersib marqab?” Onaqa nanji kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moyem.”

⁶⁷⁻⁶⁸ Nanji kalil degsib marnabqa nanjo ambleq dena tamo qudei nanji tigelosib Yesus aqa ulatamuq di miselyoqnsib ban na qaloqneq. Osib aqa ñamdamu gara na qosetosib ula ponjoqnsib minjoqneq, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?”

Pita a gisanjoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”

⁶⁹ Ariya Pita a tal meq di awesonaqa kanjal unja bei na aqa areq bosiq minnej, “Ni dego Yesus Galili qaji aqa angro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.” ⁷⁰ Onaqa Pita a tamo kalil nanjo ñamdamuq di tulan saidosiq unja di minnej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” ⁷¹ Degsi minjsiq tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. Sonaqa kanjal unja bei na Pita unsiqa tamo nanji Pita aqa areq di tigelesoqneq qaji nanji minjrej, “Tamo di a dego Yesus Nasaret qaji aqa angro bei. A nami Yesus dauryosiq laqnej.” ⁷² Onaqa Pita a olo tulan saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum.” ⁷³ Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei jom di tigelesoqneq qaji nanji Pita aqa areq bosib minjeb, “Iga ino anjam maro na qalieonum, ni Galili qaji tamo. Dena iga poigwo, ni Yesus aqa angro bei.” ⁷⁴ Onaqa Pita a olo tulan singila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisanjot

Qotei na e lubem.” A degsi marnaqa tuwe anjamej. ⁷⁵ Tuwe anjamonaga Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisanjoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiqa poiyoonaqa oqedosiqa tulan akamugetej.

27

Juda tamo kokba nanği Yesus osib Pailat aqa banq di ateb

¹⁻² Onaga nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Israel nanço gate nanği ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqaqqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq nanği Yesus aqa ban tontetosib osi gilsib Rom nanço gate Pailat aqa banq di ateb.

Judas na aqa segi jejamu qalsiq moiyej

³⁻⁴ Atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti Yesus qalib moiqaqqa anjam keretonabqa Judas a qusiqa olo areqalo bei osiqa nanço areq bosiq minjrej, “E une kobaquja yonum. Tamo e nunço banq di atonum qaji a une saiqoji. Niği a lança qalsib moiyoqab. Deqa meniñ silali 30 niği na ebeb qaji endi olo oiy.” Degsi minjrnaqa nanği na kamba minjeb, “Di gago gulbe sai. Di ino segi gulbe.” ⁵ Onaga Judas a silali di olo osi gilsiqqa atra tal meq di breiyosiqa aisiq a segi na aqa kakroq di sil waiyosiq gainosiq moiyej.

⁶ Onaga atra tamo kokba nanği mareb, “Silali endi tamo qalib moiqaqqa aqa awai. Deqa iga silali endi atra tal aqa silali ti turtqasai.” ⁷ Nanği degsib marsibqa silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyeb. Yaun tamo nanği moreñoqniqqa mandam mutu dia subq atelenqajqa deqa awaiyeb. ⁸ Mandam mutu di “Leñ Aiyo Qaji Mandam” ñam degsib waiyeb. Ñam di bini mareqñub. ⁹⁻¹⁰ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Israel nanği Kristus aqa jejamu awaiyqa marsib meniñ silali 30 atqab. Atsib silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyqab. Tamo Koba a na anjam degsi merbqo.” Jeremaia a nami degsi marej.

Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanço Mandor Koba e?”

¹¹ Onaga Yesus a Pailat aqa ulatamuq di tigelonaqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nanço Mandor Koba e?” Onaga Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.” ¹² Onaga atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti Yesus aqa anjam di qusib minjin oqetnrnaqa Yesus gisanjoqnsib aqa jejamuq di une gargekoba qamelenoqneb. Onaga Yesus a torei mequmej. A anjam bei kamba yala marosai. ¹³ Deqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Nanği une gargekoba ino jejamuq di qameqñub. Di ni queqñum e?” ¹⁴ Onaga Yesus a kamba anjam bei marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

Pailat a marej, “Niği Yesus a ñamburbasq di qamiy”

¹⁵ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqñimqa Juda tamo ungasari nanği tamo qujai aqa ñam maroqñibqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqñsim enjroqñqas. ¹⁶ Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A leñ ojo tamo. ¹⁷ Deqa tamo ungasari kalil nanği Pailat aqa areq di koroonaqqa a na nenemnjrej, “E tamo yai tonto talq dena uratosiy engwai? E Barabas uratosiy engwai kiyo Yesus agi niği Kristus qa mareqñub qaji a uratosiy engwai kiyo? Niği na merbiy.” ¹⁸ Pailat a nanği degsi nenemnjrej. Di kiyaaqa? A qalieej, atra tamo kokba nanği Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb. ¹⁹ Bati di Pailat a une pegiyo qaji awo jaramq di awesonaqa aqa ñaun na anjam bei pepa mutu kiñalaq di nengrenyosiq Pailat aqaq qarinyej. A endegsi nengrenyey, “Yesus aqa jejamuq

di une saiqoji. Deqa ni a kumbra uge bei yaim. Qolo e ñejobilqeiosim Yesus unonum. Deqa e are tulan gulbekobaibqo.”

²⁰ Onaqa Juda gate nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi na tamo ungasari nanqo areqalo tigeltetnjreb. Tamo ungasari nanqi Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsim olo Yesus qalim moiqajqa deqa nanqo areqalo tigeltetnjreb.

²¹ Onaqa Pailat na olo tamo ungasari nanqi nenemnjrej, “E tamo yai uratosiy enjwai? Barabas kiyo Yesus kiyo? Ninqi na merbiy.” Onaqa nanqi na kamba minjeb, “Ni Barabas uratosim ege.” ²² Onaqa Pailat na olo minjrej, “E ninqi Barabas enjwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninqi a qa mareqnub. ‘A Kristus.’” Onaqa nanqi kalil murqumyosib minjeb, “Ni Yesus osim ñamburbasq di qame.” ²³ Onaqa minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiqas? A une kiye yqo deqa a ñamburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaqa nanqi olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni a ñamburbasq di qame.”

²⁴ Onaqa Pailat a nanqo anjam di qusiqa endegsi poiyej, “Tamo ungasari nanqi ijo anjam quetbqasai. E nanqi saidnjrqai di nanqi ñirinosisib qoto tigeltqab.” Pailat a degsi poiyej deqa a tamo ungasari nanqo ulatamuq di ya bei tabirq di qamsiqa ya dena aqa ban yansosiqa minjrej, “Yesus a moiqas di nunqo une. Di ijo une sai.” ²⁵ Onaqa tamo ungasari nanqi na minjeb, “Di kere. Unqum. Yesus a moiqas di gago une. Di gago angro nanqo une dego.” ²⁶ Nanqi Pailat degsib minjnabqa a nanqo anjam di dauryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanqi enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja tamo nanqo banq di atsiqa minjrej, “Ninqi Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanqi na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ninqi Yesus ñamburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo nanqi Yesus misilinyoqneb

²⁷ Pailat na qaja tamo nanqi degsi minjrnaqa nanqi Yesus osib Rom nanqo tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanqi metnjrnab bosib tal dia koroeb. ²⁸ Koroosib Yesus aqa gara piqtetosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanqi gaigai jigeqnub deqaji bei osib Yesus jigeteb. ²⁹ Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanqo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib bu toqon kanenjo osib Yesus aqa ban woq di yonab a mandor koba bul ojsiq tigelesoqnej. Osib aqa areq di singa pulutosib a gisan na binjyoqnsib minjoqneb, “O Juda nanqo Mandor Koba, kaiye.” ³⁰ Degsib Yesus minjoqnsib a miselyoqnsib bu toqon esoqnej qaji di tatruiyosib dena aqa gateq di qaloqneb. ³¹ Nanqi degsib Yesus misilinyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di ñamburbas atetosib a ban ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanqi Yesus osib ñamburbasq di qameb

³² Nanqi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq aieyqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena ñamburbas yaiyosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji. ³³ Nanqi Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.” ³⁴ Di brantosib qaja tamo nanqi na wain ya ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej. ³⁵ Onaqa qaja tamo nanqi na Yesus osib ñamburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alaneb. Tamo yai aqa meniñ na bunjnrqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanosisib gara eleneb. ³⁶ Onaqa Yesus a ñamburbas goge di gainesonaqa qaja tamo nanqi ñamburbas utruq di awoosib Yesus taqatesoqneb. ³⁷ Osib ñamburbas mutu gogeq di anjam

endegsib nenngrenyeb, “Tamo endi Yesus. A Juda nanngo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanngo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nenngrenyeb.

³⁸ Bati deqa bajin tamo aiyel dego namburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb. ³⁹ Yesus a namburbas goge di sonaqa tamo ungasari nanngi aqa ulatamuq dena wal-welosib gile beoqnsib a misilinjoqnsib gate gainjoqnsib minjoqneb, ⁴⁰ “Ni nami marem, ‘E atra tal koba kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni degsi marem deqa ni ino segi jejamu aqaryaiye. Ni Qotei aqa Niriamqa ni namburbas uratosim mandamq aiye.” ⁴¹⁻⁴² Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Juda gate nanngi ti dego Yesus degsib misilinjoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo ungasari gargekoba nanngi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A Israel nanngo Mandor Koba boleamqa a namburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’” ⁴³ A segi mareqnu, ‘E Qotei qa ijo areqalo singilatejunum. E segi Qotei aqa Niri.’ Aqa anjam di boleamqa Qotei na endego aqaryaiyem.” ⁴⁴ Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanngi dego Yesus degsib misilin anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

⁴⁵ Qanam jige sen bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq sen bati 3 onaq bilaqtej. ⁴⁶ Onaqa Yesus a tulan lelenosiqqa marej, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei, O ijo Qotei. Ni kiyaa e qoreibonum?” ⁴⁷ Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanngi aqa anjam di qusib mareb, “A Elaija meteqnu.” ⁴⁸ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñenngi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqqa aqa medabuq di atej. ⁴⁹ Onaqa tamo qudei nanngi mareb, “Iga mati tarijosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus namburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?” ⁵⁰ Onaqa Yesus a olo tulan lelenosiqqa mondor titosiq aqa nambile uratosiq moiyej.

⁵¹ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej. Onaqa mimin kobaquja dego dosiq mandam rennginyonaqa menin kokba paraparaeleneb. ⁵²⁻⁵³ Bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari gargekoba nami moreneb qaji nanngo sub waqelenonabqa nanngi olo subq na tigeleb. Bunuqna Yesus a dego subq na tigelonaqa tamo ungasari nanngi di Qotei aqa qure koba Jerusalem miligiq gileb. Gilnabqa tamo gargekoba nanngi na unjreb. ⁵⁴ Ariya qaja tamo nanngi namburbas utruq di Yesus taqatesoqneb qaji nanngo gate ombla na mimin dosiq mandam rennginyonaqa menin kokba paraparaelenonab unsibqa nanngi tulan ulaugetosib mareb, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Ungasari gargekoba nanngi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems Josep wo nanngo ai. Ariya unja bei Sebedi aqa niri aiyel nanngo ai. Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa ungasari nanngi dena a dauryosib laqnsib kanqalyoqneb. Bati Yesus a Galili sawa uratosiqqa a na nanngi joqsiqa koba na Jerusalem beleneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁷⁻⁵⁸ Onaqa bilaqtonaqa ñoro tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A dego Yesus dauryoqnej qaji. Deqa a Pailat aqa talq gilsiqqa nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat

na odyosiqa aqa qaja tamo qudei nanği minjrej, “Ninği Yesus aqa jejamu osib Josep yiy.”⁵⁹⁻⁶⁰ Onaqa Josep na Yesus aqa jejamu osi gilsiq̄a gara qat omu na dalaosiq̄a aqa segi sub bunuj nami meniñ miligiq̄ di gereiyej qaji dia atej. Atsiqa meniñ kobaquja belbeltosiq̄ dena sub me getentej. Osiqa olo aiyej.⁶¹ Onaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo bosib sub areq di awoosib taqatesoq̄neb.

Qaja tamo nanği sub me taqatesoq̄neb

⁶² Juda nanço yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inği inği kalil gereiyosib atnab soq̄nej. Deqa atra tamo kokba ti Farisi nanği ti Pailat aqa talq̄ gilsib minjeb,⁶³ “O Tamo Koba, Yesus a gisañ tamo. Deqa a moiyoaisosiq̄a endegsi marnaq̄ iga quem, ‘Bati qalub koboamqa e olo subq̄ na tigelq̄ai.’ A degsi marnaq̄ iga quem.⁶⁴ Deqa ni ino qaja tamo qudei qarınjrimqa nanği gilsib sub me geregere getentosib taqatesoq̄nibqa bati qalub koboq̄as. Ni degye. Ni degyq̄asai di Yesus aqa anğro nanği gilsib aqa jejamu bajiñosib gisañosib tamo unğasari nanği minjr̄q̄ab, ‘Yesus a subq̄ na tigelq̄o.’ Yimqa nanço gisañ anjam di tulañ kobaosim Yesus aqa gisañ anjam nami marej qaji di tulañ bunyq̄as.”⁶⁵ Onaqa Pailat na minjrej, “Ninği nunço segi qaja tamo qudei joqsib gilibqa nanği sub me geregere getentosib taqatesq̄ab.”⁶⁶ Pailat a nanği degsi minjr̄naqa nanği na qaja tamo qudei nanği joqsib gilsib minjreb, “Ninği na sub me geregere taqatesoq̄niy.” Degsib minjrsib meniñ kobaquja nami sub me getentesoq̄nej qaji di olo geregere siñgilatosib sub meq̄ di saga waiyeb. Nanği degyeb. Di kiyaaqa? Yesus aqa anğro nanği bunuq̄na bosib saga olo taqal atq̄ab di tamo kalil nanği poinjr̄q̄as, Yesus aqa anğro nanği aqa jejamu bajiñonub.

28

Yesus a olo subq̄ na tigelej

¹ Yori bati koboonaqa nebeonaq̄ nobq̄olo amburu Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo tigelosib Yesus aqa sub unq̄ajqa gileb. ² Nanği gileq̄nabqa Tamo Koba aqa lañ anğro bei a lañ goge na aisiqa meniñ kobaquja sub me getentesoq̄nej qaji di belbeltosiq̄ qalaq̄ di atsiqa meniñ quraq̄ di awesoq̄nej. Awesonaqa mimiñ kobaquja dej. ³ Lañ anğro di aqa ulatamu kola bul tulañ minjalej. Aqa gara lañbi bul tulañ qat. ⁴ Onaqa qaja tamo sub me taqatesoq̄neb qaji nanği na lañ anğro di unsibqa nanği tulañ ulaugetosib gindagindañosib mandamq̄ di ululoñosib tamo moreño bul tindañesoq̄neb.

⁵ Onaqa lañ anğro na uña aiyej di minjrej, “Ninği ulaaib. E qalie, ninği Yesus ñamburbasq̄ di qameb qaji a qa ñameq̄nub. ⁶ A endi sosai. A subq̄ na tigelq̄o. Agi a nami ninği endegsi merngej, ‘E subq̄ na tigelq̄ai.’ Deqa ninği aiyej bosib sub miligi uniy. A ñeioteb qaji lume agi unu. ⁷ Ninği unsibqa olo puluosib gurgur ti aisib Yesus aqa anğro nanği endegsib minjriy, ‘Yesus a subq̄ na tigelq̄o. Tigelosiq̄ ninği qa namoosiq̄ Galili sawaq̄ gilq̄o. Ninği dego Galili sawaq̄ gilsib dia a itq̄ab.’ O uña aiyej, e ninği anjam di mernğwa bonum.”

⁸ Onaqa uña aiyej di nanği tulañ ulaugeteb. Osib nanği olo arebolebolein-jrej. Deqa nanği subq̄ dena olo puluosib lañ anğro na anjam minjrej qaji di Yesus aqa anğro nanği minjr̄q̄ajqa gurgur ti aiyej. ⁹ Aiyeq̄nabqa gamq̄ di Yesus a segi nanği aiyej turosiq̄a minjrej, “Nobq̄olo bole.” Degsi minjr̄naqa nanği aiyej aqa areq̄ bosibqa aqa siñga ojsib a biñiyeb. ¹⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği ulaaib. Ninği aisib ijo was nanği endegsib minjriy, ‘Ninği Galili sawaq̄ giliy. Gilsib dia Yesus itq̄ab.’ ”

Qaja tamo nanço gisañ anjam

¹¹ Uña aiyel aiyeqnabqa qaja tamo qudei sub taqatesoqneb qaji nanği tigelosib qure miligiq aiyeb. Aisib kumbra kalil subq di brantonaq uneb qaji di atra tamo kokba nanği sainjreb. ¹² Sainjrnab qusibqa Juda gate kalil nanği metnjrnab bosib koroosib anjam qosisib qaja tamo nanği di silali kobaquja enjreb. Osib minjreb, ¹³ “Ninği na tamo unğasari nanği anjam endegsib minjroqniy, ‘Iga sub taqatosim nerenesonamqa Yesus aqa anğro nanği qolo bosib subq dena Yesus aqa jejamu bajinosisib jaraiyeb.’ ¹⁴ Yimqa Pailat a nunğo anjam di qusim ninği qa nirinamqa iga na aqa are olo latetosim anjam gereiyonamqa a ninği gulbe bei enğwasai.” ¹⁵ Onaqa qaja tamo nanği silali di osib atra tamo kokba nanğo anjam dauryosib Yesus aqa anğro nanği na aqa jejamu subq dena bajineb anjam di mare mare laqneb. Laqneb Juda tamo unğasari tulan gargekoba nanği anjam di quelenosisib nanği kamba saaqneb agi bini saaqnsib unub.

Yesus na aqa anğro nanği wau enjrej

¹⁶ Onaqa Yesus aqa anğro 11 nanği Galili sawaq gilsib mana bei Yesus a nami nanği deq oqwajqa minjrej qaji deq oqeb. ¹⁷ Oqsib dia Yesus itosib a binjyosib aqa ñam soqteb. Ariya nanği qudei areqalo aiyelteb. ¹⁸ Onaqa Yesus a nanğo areq gilsiq minjrej, “Ijo Abu na singila kalil ijo banq di atej deqa e mandam ti lan ti taqatejunum. ¹⁹ Deqa ninği walwelosib sawa sawa kalil keretoqnsibqa tamo unğasari nanği ijo anjam minjre minjre laqniy. Yim nanği e daurbqajqa deqa. Ninği ijo Abu aqa ñam na ti e Qotei aqa Niri ijo segi ñam na ti Mondor Bole aqa ñam na ti nanği yansnjroqniy. ²⁰ O ijo anğro, anjam kalil e nami merngoqnem qaji di ninği walwelosib tamo unğasari nanği minjroqniy. Yim nanği anjam di dauryqajqa deqa. Ninği quiy. E bati gaigai ninği koba na wauoqnsiy sqai. Degsim soqnim soqnim diño bati brantqas.”

MAK

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

¹ Qotei aqa Niri Yesus Kristus aqa anjam bole e utruq na saqai.

² Nami Qotei na aqa Niri Yesus endegsi minnej, “Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas. ³ A wadau sawaq di tulan lelenjoqnsim tamo ungasari nanqi endegsi minjroqncas, “Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy. Aqa gam tingitetiy.” Qotei a nami aqa Niri degsi minnej. Onaqa aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam di nenjgrejyonaq soqnej.

⁴⁻⁵ Bunuqna Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di brantej. Brantosi q dia tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam palontosi q minjroqnej. Tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanqi ti Jerusalem qureq di soqneb qaji nanqi ti kalil Jon aqa areq gileq nabqa a na nanqi endegsi minjroqnej, “Nin gi are buliyibqa Qotei na nun go une kalil kobotetngwas. Amqa e na nin gi yansngwai.” Degsi minjre qnaqa nanqi na nan go une kalil babteq nabqa Jordan ya q di yansnjroqnej.

⁶ Jon a wadau sawaq di soqnej di a in gi in gi sai qoji. Deqa a gara jugo kamel aqa jun gum na gereiyo qaji di jugoqnsi qa alalag na sin gilatosi q laqnej. A in gi uyo sai qoji deqa a sis ti bisim qa q ti uyoqnej. ⁷ A Qotei aqa anjam palont oqnsi qa tamo ungasari nanqi endegsi minjroqnej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo sin gila koba. Ijo sin gila aqa sin gila ti keresai. Deqa e a kan galyqajqa e tamo bolesai. ⁸ E ya na nin gi yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa sin gila na nin gi yansngwas.” Jon na tamo ungasari nanqi anjam degsi minjroqnej.

Jon na Yesus yansej

⁹ Bati bei Yesus a Jon na yansqa marsiqa Nasaret qureq dena tigelosiqa Galili sawa uratosi q Jon aqa areq bej. Bonaqa Jon na Jordan ya q di yansej. ¹⁰ Yanson aqa a ya q na tigelosiqa tarosi q lan goge koqyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosi q aisi q Yesus aqa jejamu q di awoej. ¹¹ Awoonaqa lan goge dena Qotei na Yesus metonaqa aqa kakro quej. A endegsi minjna q quej, “Ni ijo Angro qujai. E ni tulan qalaqalaimeqnum. E ni qa tulan areboleboleibe qnu.”

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹²⁻¹³ Onaqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uraton aqa bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq a Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej. Yesus a wagme juwan nanqi ti soqneb. Sonabqa Qotei aqa lan angro nanqi bosib Yesus sin gilatoqneb.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a olo Galili sawaq aiyej. Aisi q dia Qotei aqa anjam bole palontoqnej. ¹⁵ A endegsi maroqnej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nan go Mandor Koba sqajqa bati jojomqo. Deqa nin gi are bulyosib Qotei aqa anjam bole nun go areqaloq di sin gilatiy.”

Yesus na tamo qolqe nanqi metnjrnaq a dauryeb

¹⁶ Osiqa Yesus a Galili ya agu kobaqujaq gilej. Gilsiq alile dia walweloqnsi qa nam atej di Saimon aqa was Andru wo nanqi qe o qaji tamo soqneb deqa nanqi kakan waiyeq nab unjrej. ¹⁷ Unjrsiqa minjrej, “Nin gi aiye l e daurbiy.

Ningi qe o qaji tamo unub deqa ningi qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ningi olo tamo oqnqab.”¹⁸ Yesus a nanngi degsi minjrnaqa nanngi nanngo kakan uratosib Yesus dauryeb.

¹⁹ Onaqa Yesus a olo walweloſiq gilokiñalayosiqa Sebedi aqa niri Jems aqa was Jon wo nanngi aiyel qobun miligiq di kakan branjo qandimeqnabqa unjrſiqa metnjrej. ²⁰ Metnjrnaqa nanngo abu Sebedi wau tamo ti qobun miligiq di sonabqa nanngi uratnjrsib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

²¹ Onaqa Yesus aqa angro nanngi ti walweloſib gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib sonabqa Juda nanngo yori batiej. Deqa Yesus a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam palontosiqa minjroqnej. ²² Aqa anjam palontej di ſingila ti. Dal anjam qalie tamo nanngo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu. Aqa anjam dena dal anjam qalie tamo nanngo anjam tulan bunyoqnej. Deqa tamo ungasari nanngi Yesus aqa anjam di qusib tulan prugeb.

²³ Bati di tamo bei mondor uge na oje qaji a Qotei tal miligiq di awesoqnej. Deqa a Yesus unsiqa tulan lelenosiqa minnej, ²⁴ “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa Tamo Boledamu. Ino jejamuq di une bei saiqoji.” ²⁵ Onaqa Yesus na mondor uge di niriſosiqa minnej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulan.” ²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge dena tamo di kunjimyosiqa tulan lelenosiqa a uratosiq ulanej. ²⁷ Onaqa tamo ungasari nanngi Yesus aqa manwa di unsibqa nanngi tulan prugosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero? A anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di ſingila ti mareqnu. A segi anjam di aqa abu. Agi a na mondor uge nanngi minjreqnaqa nanngi aqa anjam dauryosib jaraiyeqnu.” ²⁸ Tamo ungasari nanngi degsib maroqneb. Osib nanngi walweloſib Galili sawa keretosib Yesus aqa manwa deqa saqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

²⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanngi ti Qotei tal uratosib Saimon Andru wo nanngo tal gogeteb. Jems Jon wo nanngi koba na tal gogeteb. ³⁰ Tal gogetosibqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaq jejamu tulan kanjanyaqa neiesonaq uneb. Deqa Yesus aqa angro nanngi na Yesus minjeb, “Ni na unja di boletqa kere e?” Onaqa minjrej, “Od, e na boletqa kere.” ³¹ Degsi minjrſiqa unja maiyej qaji aqa areq gilsiq ban ojsiq tigeltej. Tigeltonaqa aqa jejamu kanjan di koboonaqa a tigelosiqa nanngi inji goiyetnjrej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqnej

³² Sen aiyeqnaqa qure deqaji tamo ungasari ma utru segi segi so qaji nanngi ti mondor uge uge na ojeleno qaji nanngi ti nanngo was nanngi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. ³³ Boqnsib Yesus soqnej qaji tal meq di korooqneb. ³⁴ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nanngi boletnjroqnej. Osiqa mondor uge nanngi dego winjroqnej. Mondor uge nanngi di Yesus qa qalieeb deqa nanngi aqa nam ubtqa mareqnab a na nanngi saidnjroqnej.

Yesus a Galili sawaq di Qotei aqa anjam mare mare laqnej

³⁵ Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo ungasari nanngi alelnjrſiqa wadau sawaq gilsiq dia Qotei pailyoqnej. ³⁶⁻³⁷ Pailyeqnaqa aqa angro nanngi Saimon koba na a qa namosib gilsib itosib minjeb, “Tamo ungasari kalil nanngi ni qa nameqnu.” ³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi tigelabqa iga qure qureq giloqnsimqa dia Qotei aqa anjam palontosim tamo ungasari nanngi

minjroqñom. E wau di yqajqa deqa mandamq aiyem.” ³⁹ Degsi minjrsiqa walweloqnsiqa qure qure kalil Galili sawaq di brantoqnsiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Osiqa mondor uge uge nanji winjreçnaqa nanji na tamo ungasari nanjoq dena jaraiyoqneb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

⁴⁰ Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutosiqa pailiyosiq minnej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqñimqa e boletbe.” ⁴¹ Onaqa Yesus na tamo di aqa yu unsiqa a qa dulosiqa ban waiyosiq ojej. Ojsiqa minnej, “E ni boletmq are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” ⁴² Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej. ⁴³ Onaqa Yesus a singila na minnej, “Ni tigelosim gile. ⁴⁴ Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanji minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa ingi ingi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiye. Yimqa tamo ungasari nanji ni numsiq marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’” ⁴⁵ Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na boletej deqa a anjam mare mare laqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji quekriteb. Deqa Yesus a segitosiqa gilsiq wadau sawaq di soqnej. Tamo ungasari nanji a jujunyaib deqa a qure beiq di brantosaiqnej. A wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji qure qure kalilq dena tigelosib aqa areq belenjoqneb.

2

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹ Bati bei Yesus a olo Kaperneam gilsiq di sonaqa qure deqaji nanji endegsib queb, “Yesus a gago qureq olo bqo. A talq di unu.” ² Deqa tamo ungasari gargekoba nanji bosib siranmeq di jujunonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. ³ Onaqa tamo qolqe nanji na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsibqa qoboiyosib Yesus aqa talq osi beb. ⁴ Osi bosib nam ateb di tamo ungasari gargekoba nanji siranme junonab unjreb. Deqa nanji Yesus aqa areq gilqa keresaijnraqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej. ⁵ Onaqa Yesus a nanjo areqalo unej di nanjo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minnej, “O ijo angro, ino une kalil e na kobotetmonum.”

⁶ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei warum dia awesoqneb qaji nanji Yesus aqa anjam di qusibqa nanjo areqalo na mareb, ⁷ “Yesus a kiyaga anjam degsi marqo? A Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanjo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.” ⁸ Nanji degsib are qaleqnabqa Yesus a nanjo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Ninji kiyaga areqalo di onub? ⁹ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjitqa ninji qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim ino sapera osim walwel,’ anjam de kiyo? ¹⁰ Ariya e segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanjo une kobotetnrqa kere. Ninji degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanji degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minnej, ¹¹ “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.” ¹² Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiq aqa sapera osiqa tamo ungasari kalil nanjo namdamuq di walweloqnsiq gilej. Onaqa tamo ungasari kalil nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji tulan prugugetosib Qotei aqa nam soqtosib mareb, “Manwa iga endego unonum di kumbra tulan bei. Tamo bei na manwa deqaji bei yeqnaq iga nami unosaioqnem.”

Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”

¹³ Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari gargekoba nanği bosib aqa areq di koroonabqa a na Qotei aqa anjam palonteqnaq nanği quoqneb. ¹⁴ Dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa ñam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. A Alfias aqa ñiri. A itosiq minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiqqa Yesus dauryej.

¹⁵ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanği ti Livai aqa talq gilsib awoosib inği uyoqneb. Nanği segi sai. Une tamo ti takis o qaji tamo ti gargekoba nanği dego koba na Yesus dauryosib Livai aqa talq di awoosib Yesus aqa angro nanği ti inği uyoqneb. ¹⁶ Onaqa Farisi qudei nanği bosib Yesus a une tamo ti takis o qaji tamo ti nanği koba na inği uyeqnaq unjrsibqa Yesus aqa angro nanği minjreb, “Yesus a kiyaaq une tamo ti takis o qaji tamo ti nanği koba na inği uyeqnaq?” ¹⁷ Onaqa Yesus a Farisi nanği anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanği yu qanğra tamo aqaq gilosaieqnaq. Tamo ma ti nanği segi yu qanğra tamo aqaq gileqnaq. Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

¹⁸ Bati bei Jon aqa angro nanği ti Farisi nanği ti inği uratoqnsib qurienqneb. Deqa nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, “Jon aqa angro nanği inği uratoqnsib qurienqneb. Farisi nanği angro nanği dego inği uratoqnsib qurienqneb. Ariya ino angro nanği kiyaaq qurienosaieqnaq?” ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanği ti soqnaq nanği qurienqab e? Sai. ²⁰ Bunuqna nanği was a nanği uratnjrimqa bati deqa nanği qurienqnsib sqab.

²¹ “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas. ²² Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanğrañosiq singilaej deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenqsim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di kere.”

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

²³ Yori bati bei Yesus aqa angro nanği ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanği bem sum gei elenqnsib uye uye giloqneb. ²⁴ Nanği degsib gileqnaq Farisi qudei nanği bosib unjrsibqa Yesus minjeb, “Ino angro nanği kiyaaq kumbra degyeqnaq? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”

²⁵ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanği minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo ti nanği mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di inği buk miligiq di sisiyosai kiyo? ²⁶ Abiatar a atra tamo gate sonaqa bati deqa Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo nanği dego anainjrnac uyeq. Bem di getento. Di atra tamo nanği segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Ningi anjam di sisiyosai kiyo?”

²⁷ Osiqa minjrej, “Qotei a yori bati qa are qalsiq tamo nanği atosai. A tamo nanği qa are qalsiq yori bati atej. ²⁸ E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

3

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

¹ Olo yori bati bei Yesus a Juda nango Qotei tal miligiq gilsiq a tamo bei ban qandamyey qaji a di sonaq unej. ² Onaqa Farisi nanqi Yesus koqyoqneb. Nanqi are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’ ” Deqa nanqi Yesus koqyoqneb. ³ Onaqa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di minnej, “Ni tigelosim au.” ⁴ Degsi minjnaqa a tigelosiq Yesus aqa areq gileqnaqa Yesus na Farisi nanqi nenemnjrej, “Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam a bole sqas di kere kiyo iga na uratonam a padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo? Ningi na merbiy.” Onaqa Farisi nanqi kamba olo anjam bei Yesus minjosai. Nanqi mequmesoqneb. ⁵ Nango are getenjnresoqnej deqa Yesus a nanqi koqnjrej. Osiq nanqi qa minjin oqetonaqa tamo ban qandamyey qaji di minnej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej. ⁶ Onaqa Farisi nanqi Qotei talq dena oqedosib Herot aqa wau tamo nanqi ti koba na koroosib nanqi kiyersib Yesus qalib moiqaqja deqa qairoqneb.

Tamo ungasari gargekoba nanqi Yesus dauryoqneb

⁷⁻⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanqi ti tigelosib tamo ungasari kalil nanqi uratnjrsib alile aisib di soqneb. Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi endegsib queb, “Yesus a manwa gargekoba yeleneqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib alile aisib aqaq di koroqneb. Galili sawa nanqi ti Judia sawa nanqi ti Jerusalem qure nanqi ti Idumia sawa nanqi ti qure kalil Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nanqi ti Tair qure ti Saidon qure ti nanqi kalil belenosib Yesus aqaq di koroqneb. ⁹ Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Qobun bei atib soqnem. Tamo ungasari nanqi bosib e jujunbaib deqa e qobun gogetosiy di awoqai.” Onaqa aqa angro nanqi qobun bei atnab soqnej. Nanqi degyeb. Di kiyaaq? ¹⁰ Yesus a nami tamo ungasari gargekoba nanqi boletnjroqnej. Deqa tamo ma ti kalil nanqi aqa areq boqnsibqa nango ban aqa jejamuq di atqa maroqnsib a jujunyoqneb. ¹¹ Tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi dego Yesus aqa areq boqneb. Boqnsibqa mondor uge nanqi na Yesus unoqnsib aqa singaq di singa pulutoqnsib lelenoqnsib minjoqneb, “Ni Qotei aqa Niri.” ¹² Degsib minjeqnaqba a nanqi singila na saidnjroqnsiq minjroqnej, “Ningi ijo ñam ubtosib maraib.”

Yesus a tamo 12 nanqi giltnjrej

¹³ Onaqa Yesus a dena walwelosiq manaq oqej. A endegsi are qalej, “E na tamo qudei giltnjritqa nanqi e koba na laqnsibqa ijo wau ojoqnaqab.” A degsi are qalsiq manaq oqsiiq dia tamo qudei nanqi metnjrnaqa aqa areq beb. ¹⁴ Bonabqa a na tamo 12 nanqi giltnjrej. Nanqi a ombla sqajqa deqa ti a na nanqi qarinjrimqa nanqi aqa anjam mare mare laqajqa deqa ti nanqi giltnjrej. ¹⁵ Nanqi na mondor uge uge tamo ungasari nango jejamuq dena winjrqaqja deqa ti nanqi giltnjrej. ¹⁶ Tamo 12 giltnjrej qaji nango ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. ¹⁷ Bei Sebedi aqa niri Jems aqa was Jon wo. Nango ñam bei Yesus na Boanerges wainjrej. Ñam di aqa damu, “Tamo kola bul.” ¹⁸ Ariya Andru Filip wo. Bei Bartolomyu Matyu wo. Bei Tomas. Bei Alfias aqa niri Jems. Bei Saimon agi Rom nanqi winjrqaqja maroqnej qaji. ¹⁹ Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiq a jeu tamo nango banq di atej qaji.

Tamo qudei nanqi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa singila na waueqnu”

²⁰ Onaqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa tamo ungasari gargekoba nanqi olo bosib korooqneb. Deqa aqa anqro nanqi ti ingi uyqa bati saiinjrej. ²¹ Yesus aqa was nanqi aqa ai koba na deqsib qusibqa Yesus oqajqa marsib qure deq gileb. Nanqi maroqneb, “Yesus a nanariqo kiyo?”

²² Onaqa dal anjam qalie tamo qudei Jerusalem dena beb qaji nanqi Yesus yomuiyoqnsib maroqneb, “Mondor uge nanqo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nanqi winjreanu.”

²³ Onaqa Yesus a nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Satan na aqa segi mondor uge nanqi kiyersim winjrqa? Di keresai. ²⁴ Tamo nanqi qure qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi koba na geregere sqa keresai. ²⁵ Tamo nanqi tal qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi dego koba na geregere sqa keresai. ²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanqi jeutnjrsim winjrqa di aqa singila koboosim aqa wau ulonqas.

²⁷ “Tamo bei a tamo singila koba bei aqa tal gogetosim aqa ingi ingi kalil bajinqa keresai. A mati tamo singila di sil na tontim soqnmqqa di aqa ingi ingi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa ingi ingi bajinqa keresai.

²⁸ “E bole mernqwai. Tamo ungasari nanqo une kalil Qotei na kobotetnjrqas. Tamo ungasari nanqi misilij anjam mareqnuq une di dego Qotei na kobotetnjrqas. ²⁹ Ariya tamo a Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai. Une di tamo aqa jejamuq di gaigai sqas.” ³⁰ Yesus na dal anjam qalie tamo nanqi anjam degsi minjrej. Di kiyaya? Nanqi maroqneb, “Yesus a mondor uge ti.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanqi tal qabe?”

³¹ Onaqa Yesus aqa was nanqi aqa ai koba na bosib tal oqeq di tigeleb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanqi oqeq di tigelosib tamo qudei minjreb, “Iga Yesus qa bonum. Deqa ningi a minjib endeq bem.” ³² Onaqa tamo ungasari Yesus aqa areq di awesoqneb qaji nanqi na Yesus minjeb, “Ino was nanqi ino ai ombla na ni qa bonub agi oqeq di tigelejunub.” ³³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo ai ijo was nanqi tal qabe?” ³⁴ Degsi minjrsiqa tamo ungasari aqa areq di awesoqneb qaji nanqi koqnjrsiqa minjrej, “Ningi segi ijo ai ijo was nanqi. ³⁵ Ningi quiy. Tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja bole. A ijo ai bole.”

4

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

¹⁻² Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi bosib aqaq di koroonabqa a sasalosiq qobun bei gogetosiq di awoej. Awoosiqa tamo ungasari kalil nanqi alile di sonabqa a na yawo anjam gargekoba minjroqnej.

A na yawo anjam bei endegsi minjrej, ³ “Ningi quiy. Tamo bei a gilsiq aqa ingi wauq di saga yago breiyelenej. ⁴ Breiyonaqa jagwa na saga yago qudei puyonaqa gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa qebari nanqi bosib uyekriteb. ⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma menin ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb. ⁶ Nango jirim tulan guma aiyosai deqa sen oqsik kanqonaqa nanqi laosib morenej. ⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsik kabutnjrnaq geitosai. ⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba ateleneb. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.” ⁹ Yesus na tamo ungasari

nan̄gi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa olo endegsi minjrej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaqa tamo un̄gasari nan̄gi yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus na tamo un̄gasari nan̄gi uratnjrsiqa a kiñala qalaq gilsiq a segi sonaqa aqa an̄gro 12 nan̄gi ti tamo qudei a dauryosib laqneb qaji nan̄gi ti aqa areq bosibqa aqa yawo anjam di aqa utru geregere qalieqajqa deqa nenemyeb. ¹¹ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo un̄gasari nan̄gi taqatnjrsim nan̄go Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo an̄gro nin̄gi segi utru qalieqab. Ariya tamo un̄gasari qala qalaq di unub qaji nan̄gi yawo anjam segi minjroqñqai. ¹² Deqa nan̄gi n̄am atoqñqab di ijo anjam aqa damu unsib poinjrqsai. Nan̄gi dab atoqñqab di ijo anjam aqa utru quqwasai. Osib poinjrqsai dego. Deqa nan̄gi are bulyosib Qotei aqaq bqa keresai. Deqa Qotei a nan̄go une kobotetnjrqasai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹³ Osiqa Yesus a olo aqa an̄gro nan̄gi endegsi minjrej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru nin̄gi poin̄gosai e? Dego di nin̄gi kiyersib ijo yawo anjam kalil qa poin̄gwas? ¹⁴ Tamo a saga yago breiyej di a Qotei aqa anjam breiyej. ¹⁵ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nan̄gi bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya anjam di nan̄go are miligiq di soqñimqa Satan a urur bosim anjam di olo yainjrqsas. Qotei na nan̄go are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqsas. ¹⁶ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyej qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa anjam qusib tulan̄ areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nan̄go areq atqab. ¹⁷ Ariya anjam di nan̄go are miligiq tulan̄ guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotran̄yo qaji tamo qudei na bosib nan̄gi gulbe enjrsib ugeugeinjrqab. Yimqa nan̄go areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di nan̄gi olo ulontqab. ¹⁸⁻¹⁹ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyej qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nan̄gi olo mandam qa in̄gi in̄gi qa are koba qaloqñsib ñoro koba oqñqajqa are prugn̄jroqñqas. Yimqa kumbra dena nan̄gi gisan̄njrsim Qotei aqa anjam nan̄go are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nan̄gi gei bole atosaietqñub dego kere. ²⁰ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyej qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa anjam qusib nan̄go are miligiq di geregere ojsib singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nan̄go are miligiq di saga bul tulan̄ kobaqas. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

Tamo bei a lam qatrentosim pulon̄amqa guwe na kabutqasai

²¹ Osiqa Yesus a olo minjrej, “Tamo bei a lam qatrentosim pulon̄amqa guwe na kabutqasai. Bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwan̄esqas. ²² Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di Qotei na boleq atqas. Kumbra kalil kabuejunu qaji di dego Qotei na babtqas. ²³ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

²⁴ Osiqa Yesus a olo minjrej, “Anjam nin̄gi queqñub qaji di geregere quoqñiy. Nin̄gi geregere quoqñqab kere dego Qotei a kamba powo en̄goqñqas. Osim olo powo tulan̄ koba en̄goqñqas. ²⁵ Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yaiyim a lan̄a sqas.”

Saga yago nan̄gi segi oqeleñeqñub

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjr-sim nanžo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a saga yago breiyeqnu dego kere. ²⁷ Tamo di a qolo ŋeioqnsiqa nobqolo a olo tigeloqnsiqa walweleqnu. A kumbra degyeqnaqa saga yago nanği segi kokitoqnsibqa oqeleŋeqnub. Saga yago nanği kiyersib oqeleŋeqnub di tamo a qaliesai. ²⁸ Mandam a segi waueqnaqa saga yago nanği kokitoqnsibqa bangateqnu. Dena sotoqnsibqa geitoqnsibqa melieqnu. ²⁹ Meli sau bqo deqa tamo di a bosim serie na giŋgeŋyosim oqas.”

Sis yago qa yawo anjam

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjr-sim nanžo Mandor Koba sqas. Kumbra di aqa utru niŋgi gegerere poiŋgwajqa deqa yawo anjam bei endegsi merngwai. ³¹⁻³² Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Sis yago nanği tulaŋ kiŋilala kas yago bul. Inği inği qudei nanžo yago kokba yala. Sis yago nanği tulaŋ kiŋilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulaŋ kobaqujaqas. Osim ŋam qudei bunjrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanği bosib aqa waburq di awoelenqab.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³³ Yesus na tamo ungasari nanği yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. Nanği aqa yawo anjam quqwa kere deqa a degsi minjroqnej. ³⁴ A anjam bei minjrosai oqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. Olo segitoqnsiqa aqa segi angro nanği yawo anjam aqa utru gegerere plaltosiq minjroqnej.

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

³⁵ Onaqa bilaqtonaqa Yesus na aqa angro nanği endegsi minjrej, “Iga gilsim ya agu taqal beiq di brantqom.” ³⁶ Degsi minjrnsiqa nanği koba na tamo ungasari kalil nanği uratnjrsibqa qobuŋ na gileqnaqqa tamo qudei nanği dego nanžo qobuŋ osib Yesus dauryosib giloqneb. ³⁷ Yesus aqa angro nanği ti qobuŋ na gileqnaqqa jagwa tulaŋ koba tigelosiq ya korkortosiqa qobuŋ qaloqnsiqa morman miligiq aieqnaqa ya maqej. ³⁸ Yesus a nami qobuŋ bunuq di gate kulun atsiqa ŋeisiq qambumtej. Deqa aqa angro nanği tulaŋ ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga padalqa laqnum. Ni deqa are qalosai kiyo?” ³⁹ Onaqa Yesus a tigelosiq jagwa ti ya ti siŋgila na minjrej, “Niŋgi laoiy.” Minjrnaqa jagwa laej. Ya dego maninej. ⁴⁰ Onaqa Yesus na aqa angro nanği endegsi minjrej, “Niŋgi kiyaaq ulaosib e qa yala poiŋgosai?” ⁴¹ Onaqa aqa angro nanği olo tulaŋ ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrroqqa aqa anjam qusib laonub?”

5

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

¹ Onaqa Yesus aqa angro nanği ti qobuŋ na gilsib ya agu taqal beiq di brant-sib Gerasa sawaq di tiryeb. ² Tiriyosib Yesus a qobuŋ uratosiq mandamq ainaqa tamo bei a tamo sub ato sawaq dena brantosiqa Yesus aqa areq bej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. ³ A bati gaigai tamo sub ato sawaq di ŋeioqnej. A tamo siŋgila koba. Tamo bei na a ojqa keresai. Sil kokba na a tontqa keresai dego. ⁴ Bati gargekoba tamo qudei nanği aqa siŋga ti baŋ ti sil kokba na tonteqnaqqa a olo kukoqyoqnej. Tamo bei na a ojqa keresai bole sai. ⁵ A bati gaigai qolo ti qanam ti tamo sub ato sawaq di tulaŋ lelenoqnsiqa aqa segi jejamu menin na pupoiyoqnej. A manaq di dego kumbra di yoqnej.

6-8 Deqa a isaq na nam atsiqa Yesus unsiqa urur ti aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutej. Onaqa Yesus na mondor uge di minnej, “O mondor uge, ni tamo di uratosim ulan.” Degsi minjnaqa mondor uge dena tulan lelenosiq singila na pailosiq Yesus minnej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Niri, ni e kiyerbqajqa bonum? E Qotei aqa nam na ni mermqai, ni e jaqatin ebaim.”⁹ Onaqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino nam yai?” Degsi nenemyonaqa minnej, “Ijo nam Qoto Tamo Gargekoba. Iga mondor tulan gargekoba tamo endi aqa jejamuq di unum.”¹⁰ Osiqa singila na pailosiq Yesus minnej, “Ni iga sawaq beiq waigaim.”

¹¹ Bati deqa bel tulan gargekoba nanqi mana goge dia suwaroqneb. ¹² Deqa mondor uge nanqi na Yesus minjeb, “Ni iga qarimgimqa iga bel nanqo jejamuq gilelenqom.” ¹³ Mondor uge nanqi degsib Yesus minjnabqa a na nanqi odnirnaqa tamo di uratosibqa bel nanqo jejamuq gilelenqeb. Gilnabqa bel kalil nanqi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneqeb. Bel moreneqeb qaji nanqi sisiyeb 2,000.

¹⁴ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanqi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo ungasari kalil nanqi sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb. Onaqa tamo ungasari nanqi kumbra di unqajqa beb. ¹⁵ Bosib Yesus aqa areq di koroosib nam ateb di tamo nami mondor uge ti soqnej qaji aqa areqalo boleosiqa gara tigsig awesonaq uneb. Unsib tulan ulaugeteqeb. Di kiyaaqa? Mondor uge tulan gargekoba nami tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa. ¹⁶ Onaqa tamo nanqo namdamu na Yesus a mondor uge di winjrnaq uneb qaji nanqi bel qa ti mondor uge qa ti tamo ungasari nanqi sainjrnab queqeb. ¹⁷ Qusibqa Yesus minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

¹⁸ Onaqa Yesus a qobun gogetosiq gilqa laqnaqa tamo aqaq na Yesus na mondor uge uge winjreteq qaji a singila na pailosiq minnej, “E ni daurmqai.” ¹⁹ Onaqa Yesus na saidyosiq minnej, “Ni olo ino segi qureq gile. Gilsim Tamo Koba a ni qa dulosiqa kumbra tulan boledamu emqo deqa ino was nanqi sainjre.” ²⁰ Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na a kumbra tulan boledamu yeq deqa Dekapolis sawa (nam di aqa damu, Qure 10) dia tamo ungasari kalil nanqi sainjroqnsiq laqnej. Sainjreqnaqa nanqi aqa anjam quoqnsib tulan prugoqneb.

Unja bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo anqro moiyeq qaji a tigeltej

²¹ Onaqa Yesus a olo qobun gogetosiq ya agu taqal beiq gilej. Gilsiq qobun tiryonaq mandamq aisiq alile di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba bosib aqaq di koroqneb. ²²⁻²³ Koroosib sonabqa Qotei tal taqato tamo bei aqa nam Jairus a walwelosiq Yesus unsiqa aqa areq bosiq singa pulutosiq singila na pailyosiq minnej, “O Tamo Koba, ijo anqro sebin a moiqa laqnu. Deqa ni bosim ino ban aqa jejamuq di atimqa a olo boleosisim nambile sqas.” ²⁴ Onaqa Yesus na Jairus odyosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi dego nanqi aiyel daurnjrsib jujunosib giloqneb. ²⁵ Gileqnabqa nanqo ambleq di unja bei ma ti soqnej qaji a nanqi daurnjrsiq giloqnej. Unja di a nami bai na unej len aiyosiq degsi soqnej wausau 12 uratej. ²⁶ Yu qanqra tamo gargekoba nanqi nami a boletqa yeqnab a jaqatin kobaiyoqnej. A ma gereiyo talq giloqnsiq silali koba urateqnaqa nanqi aqa jejamu gereiyeqnaqba a boleosaioqnej. Aqa ma olo kobaqujaoqnej. ²⁷⁻²⁸ Deqa a Yesus aqa nam qusiqa are qalej, “E aqa gara mutu segi ban na ojitqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiq Yesus aqa qoreq na dadauryosiq ban waiyosiq aqa gara mutu ojeq. ²⁹ Ojnaqa aqa len aiyosiq qaji di koboeq. Koboonaqa a aqa segi jejamu qalieosiqa marej, “Bole, ijo ma saiqo.” ³⁰ Onaqa Yesus a poiyeq,

“Singila qudei ijo jejamu uratosiq gilqo.” Degsi poiyoñaqa bulosiq tamo ungasari tulañ gargekoba soqneb qaji nanği unjrısiqa nenemnjrej, “Yai na ijo gara ojço?” ³¹ Degsi nenemnjrnaqa aqa anğro nanği na minjeb, “Ni kiyaaqa degsi nenemonum? Ni une. Tamo ungasari tulañ gargekoba nanği ni daurmosib jujunmejunub.” ³² Onaqa Yesus a uña gara mutu ojeç qaji di unqajqa ñam ateqnej. ³³ Onaqa uña di a endegsi qalieej, “Ijo ma saiqo deqa Yesus a e nubqajqa ñam ateqnu.” A degsi qalieosıqa tulañ ulaugetosiq are toñtonyonaqa jinğa na bosiq Yesus aqa areq di sinğa pulutosiq a segi qa ubtosiq minjeç, “E na ino gara mutu ojonum.” ³⁴ Onaqa Yesus na minjeç, “O uña, ni ino areqalo e qa sinğilatosim ijoq bonum deqa ino ma ağı koboço. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

³⁵ Yesus a uña degsi minjeqnaqa tamo qudei nanği Jairus aqa talq dena bosibqa gamq di Jairus Yesus wo turosib nanği na Jairus minjeb, “Unğum. Ino anğro a nami moiço. Deqa ni na Qalie Tamo a laña wau koba yaim. Uratim aiyem.” ³⁶ Onaqa Yesus a nanço anjam di qusiqa Jairus minjeç, “Ni ulaaım. Ni e qa ino areqalo sinğilatieme.” ³⁷⁻³⁹ Degsi minjsıqa tamo ungasari kalil nanği a dauryqa saidnjrsıqa Jems aqa was Jon wo Pita ombla nanği segi joqsıqa Jairus koba na gilsib aqa talq di branteb. Brantosib Yesus a ñam ateç di tamo ungasari gargekoba nanği qatron koba yoqnsib akam murqumyeqnaç unjrej. Unjrısiqa tal gogetosıqa minjrej, “Ninği kiyaaqa qatron koba yoqnsib akameqnaç? Anğro di a moiyoçai. A laña ñeisiq qambumtejunu.” ⁴⁰ Degsi minjrnaga nanği Yesus kikiyeb. Nanği qalieeb, “Anğro a nami moiyoçoletço.” Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb. Onaqa Yesus a nanği kalil minjrej, “Ninği sasaloiy.” Degsi minjrnaga nanği sasalonabqa Yesus a anğro moiyeç qaji aqa ai abu osıqa aqa segi anğro qalub nanği dego joqsıqa anğro aqa warum miligiq gileç. ⁴¹ Gilsiq anğro aqa bañ titosıqa minjeç, “Talita, kum.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O anğro, ni tigel.” ⁴² Degsi minjnaqa anğro di a olo ñambile osıqa urur tigeleç. Tigelosiq walweleç. Anğro aqa wausau 12. Onaqa nanği kalil Yesus aqa mañwa di unsibqa tulañ prugeb. ⁴³ Onaqa Yesus a nanği singila na endegsi minjrej, “Ninği ijo mañwa endi unonub deqa tamo qudei minjraib.” Osıqa mareç, “Ninği anğro endi inği anaiyiy.”

6

Yesus aqa qure utru nanği aqa anjam quetosai

¹ Onaqa Yesus a sawa di uratosıqa aqa anğro nanği joqsıqa aqa segi qure utruq gileç. ² Gilsiq di sonaqa yori batieç. Deqa a Juda nanço Qotei tal miligiq gilsıqa tamo ungasari gargekoba sonabqa tigelosıqa Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreqnaqa tamo ungasari nanği aqa anjam qusibqa tulañ prugugetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osıqa anjam singila endeqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq mañwa endeqaji babteleneqnu?” ³ Iga qalie, a laña tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa ñiri. A Jems na Joses na Judas na Saimon na nanço was. Aqa jaja kalil nanği ağı iga koba na endi unum.” Tamo ungasari nanği degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. ⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaç di nanği aqa anjam quetqa asginjrqas. Deqa a ñam saiqoçi sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoçi sqas. Ariya a qure bei beiç giloqnsim anjam minjroqnaç di nanği aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnaçab.” ⁵ Yesus a nanği degsi minjrısiqa aqa segi qure utruq di mañwa bei yqajqa keresaiyeç. A tamo quja quja segi nanço gateq di aqa bañ atnaqa nanço ma koboeç. ⁶ Aqa segi qure utru nanği a qa nanço areqalo sinğilatosai deqa a are gulbeiyey.

Yesus na aqa angro 12 nanqi wau enjrej

Onaqa Yesus a walweloſiqa qure bei beiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnej. ⁷ Oſiqa bati bei a na aqa angro 12 nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanqi tamo ungasari nanqo jejamuq na mondor uge uge winjroqnaqajqa deqa ſingila enjrej. Oſiqa minjrej, “Ninſi aiye aiye giloqnsibqa qure qureq di ijo anjam palontoqnsib laqniy. ⁸ Ninſi inſi inſi oſib gilaib. Inſi uyo bei aib. Nunqo qaquq aib. Silali oſib gilaib. Toqon ſegi oſib walweliy. ⁹ Sinſa tatal dego jigsib giliy. Gara jugo aiye aiye aib.” ¹⁰ Oſiqa minjrej, “Ninſi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal quaiq di ſoqniy. Dia ſoſib dena olo tigelosib qure beiq giloqniy. ¹¹ Tamo bei na ninſi gereingwa uratimqa kiyo nunqo anjam quqwa aſgiyimqa kiyo ninſi qure di uratqa oqnsib nunqo ſinſa tatal tumburum butuyoqniy. Yimqa nanqi nunqo kumbra di unſib poinjrqas, ‘Bole, iga kumbra ugetonum.’” ¹² Yesus na aqa angro 12 nanqi degſi minjrsiq qarinjrnnaqa nanqi qure qureq giloqnsibqa Qotei aqa anjam palontoqnsib tamo ungasari nanqi endegſib minjroqneb, “Ninſi are buliy.” ¹³ Oſib mondor uge uge nanqi winjroqnsibqa tamo ungasari nanqo gateq di goren bilenteqnaqnaq nanqo ma ſaioqnej.

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansjro qaji”

¹⁴ Yesus aqa angro nanqi aqa ñam mare mare laqnaqnaq Mandor Herot a quej. Tamo ungasari gargekoba nanqi dego qusib maroqneb, “Tamo di a Jon yansjro qaji. A moiſiq olo ſubq na tigelqo. A deqa ſingila oſiqa manwa endeqaji babteleneqnu.” ¹⁵ Onaqa tamo qudei nanqi maroqneb, “Tamo di a Elaija olo bqo.” Onaqa qudei nanqi maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanqi nami ſoqneb deqaji bei.” ¹⁶ Ariya Herot a ſegi Yesus aqa ñam quſiqa marej, “Tamo di a Jon e nami kakro gentetem qaji. A moiſiq olo ſubq na tigelqo.”

¹⁷⁻¹⁸ Herot a nami aqa was Filip aqa ñauq Herodias yayioſiq ej. Deqa Jon yansjro qaji a na Herot minjoqnej, “Ni ino ſegi was aqa unja em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degſi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaga aqa qaja tamo qudei nanqi qarinjrnnaqa gilsib Jon oſib ſil na qoſiſib tonto talq di waiyeb. ¹⁹ Bati deqa Herot aqa ñauq a Jon qa tulaq ñirinugeqnej deqa a na Herot wainyosiq minjoqnej, “Ni na Jon qalim moiymem.” Yeqnaqa Herot na ſaidyoqnej. ²⁰ Di kiyaga? A Jon qa ulaqnej deqa. Deqa a Jon geregere taqatoqnej. A endegſi qalieej, “Jon a tamo bole. Aqa jejamuq di une bei ſaiqoji. A Qotei aqa tamo tintin.” Herot a degſi qalieoſiq deqa a Jon taqatoqnsiqa aqa anjam quoqnej. Quoqnsiqa are koba qaloqnej. A Jon aqa anjam quqwaqnaq tulaq arearetoqnej.

²¹ Ariya bati bei Herot aqa ñauq a Jon qalim moiqajqa gam endegſi itej. Herot aqa ñambabo batonaqa Herot na maruro atſiqa aqa tamo kokba ti aqa qaja tamo nanqo gate kokba ti Galili ſawa taqato tamo nanqi ti metnjrnaq boſib aqa talq di koroeb. ²² Koroosib inſi uyeqnaqnaq Herot aqa ñauq aqa angro ſebiñ a warum miligiq boſiqa nanqi lou tuetnjreqnaqa nanqi a unſibqa tulaq areboleboleinjrej. Deqa Herot na angro ſebiñ di minjej, “Ni ijo inſi kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” ²³ Oſiqa aqa anjam di olo ſingilatoliſiqa minjej, “Ni ijo ñoro kalil ambleq na potosiſim oqajqa marqam emqai. E ijo anjam di uratqasai bole ſai.”

²⁴ Onaqa angro ſebiñ a gilsiq aqa ai nenemyej, “E inſi kiye qa Herot minjqai?” Onaqa minjej, “Ni Jon yansjro qaji aqa gate qa mare.” ²⁵ Onaqa a olo urur ti warum miligiq gilsiq Herot minjej, “Ni Jon yansjro qaji aqa gate tabirq di atſim ebe.” ²⁶ Onaqa Herot a Jon qalim moiqajqa are ſoſai deqa a are tulaq gulbekobaiyey. Ariya aqa ſegi anjam tamo kalil nanqo ulatamuq di

marsiq singilatej qaji deqa are qalsiq angro sebin di saidyqa uratej. ²⁷⁻²⁸ Osiqa aqa qaja tamo bei qarijyosiq minjej, “Ni gilsim Jon aqa kakro gentosim aqa gate osau.” Degsi minjnaqa a gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentosiq aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angro sebin di yej. Yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej.

²⁹ Onaqa bunuqna Jon aqa angro nanqi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb.

Yesus a tamo 5,000 nanqi inji anainjrej

³⁰ Bati bei Yesus aqa anjam maro tamo nanqi olo aqa areq di koroosib kumbra kalil nanqi yoqneb qaji deqa ti anjam kalil nanqi palontoqneb qaji deqa ti Yesus saiyqneb. ³¹ Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi gile be eqnab Yesus aqa angro nanqi ti inji uyqa bati saiinjrej. Deqa a na nanqi endegsi minjrej, “Ningi tigeliy. Iga tamo ungasari nanqi uratnjrsim segitosim wadau sawaq di kiñala aqaratqom.” ³² Degsi minjrsiq aqa angro nanqi joqsiqa koba na qobun gogetosib wadau sawaq gileb.

³³ Nanqi qobun na gileq nabqa tamo ungasari kalil nanqi Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrnaqa nanqo qure qureq na tigelosib sinqa na gurgurosib gilsib Yesus tiryqajqa sawaq di namoqna branteb. ³⁴ Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiq aqa nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanqi nami tiryqa sawaq di tarijesonab unjrej. Nanqi kaja bul mandor saiqoji. Deqa Yesus a nanqi qa dulosiq Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej. ³⁵ Onaqa sen aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Sen aiqo. Qoloqas. ³⁶ Deqa ni na tamo ungasari nanqi minjrimqa qure qureq gilsib dia inji uysib nerenqab.” ³⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi na inji anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanqi na kamba minjeb, “Iga kiyersim inji anainjrqom? Iga 200 kina qabe na osimqa inji awaiyosim nanqi anainjrqom?” ³⁸ Onaqa Yesus na nenemnjrej, “Ningi inji gembub unu? Ningi gilsib uniy.” Onaqa nanqi gilsib unsib minjeb, “Iga bem 5 qe aiyela segi unu.”

³⁹ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanqi minjrej, “Ningi qur segi segi yosibqa ñinq di awoelenoy.” ⁴⁰ Onaqa nanqi kalil dedegsib awoeb. Qudei nanqi qur segi segi 100 awoeleneb. Qudei nanqi qur segi segi 50 awoeleneb. ⁴¹ Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiq aqa lan goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem gingenyosiq aqa angro nanqi enjrsiq minjrej, “Bem endi jeisib tamo ungasari nanqi anainjriy.” Osiqa qe aiyel dego gingenyosiq aqa angro nanqi enjrsiq minjrej, “Qe endi dego jeisib tamo ungasari nanqi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanqi bem ti qe ti osi giloqnsibqa tamo ungasari nanqi jeisib anainjreqnab uyoqneb. ⁴² Uynab kalil menetnjrej. ⁴³ Onaqa inji oto urateleneb qaji di Yesus aqa angro nanqi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej. ⁴⁴ Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanqi sisiyeb 5,000.

Yesus a ya banqaq na walwelej

⁴⁵ Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ningi qobun gogetosib namoosib gilsib Betsaida qureq di tiryosib soqniy. E na tamo ungasari nanqi minjritqa nanqo qure qureq jaraiyoqni e bqai.” ⁴⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanqi namoosib qobun na gileq nabqa Yesus na tamo ungasari nanqi minjrnaq jaraiyeqnabqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. ⁴⁷⁻⁵⁰ Oqsiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. Onaqa aqa angro nanqi qobun na gileq nabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq nanqi pulutnjrej.

Nobqolo ambru Yesus a ya banqaq na walwelosiqa aqa angro nanqi daurn-jrsiq gilej. Gilsiq nanqi jomnrsiq bunjrqa laqnaqa nam ateb di Yesus a ya banqaq na walwelosiq nanqoq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib tulan ulaugetosib lelenkobaeb. Onaqa Yesus na minjrej, “Nunqo are singilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.” ⁵¹⁻⁵² Degsi minjrsiq qobun gogetonaqa jagwa laej. Onaqa Yesus aqa angro nanqi tulan prugueteb. Di kiyaaq? Nanqi Yesus aqa manwa di unsib utru geregere poinjrosai deqa. Nami Yesus na tamo 5,000 nanqi ingi anainjrej manwa di dego aqa angro nanqi unsib poinjrosai. Nanqo are getenjnresoqnej.

Yesus a Genesaret sawaq di ma tamo gargekoba nanqi boletnjroqnej

⁵³ Ariya Yesus aqa angro nanqi koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb. ⁵⁴⁻⁵⁵ Tiryonabqa qure deqaji nanqi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrnaqa gurgur ti qure qureq giloqnsibqa Yesus tiryey qaji sawa di ubtosib tamo unqasari nanqi minjroqneb. Minjreqnab quoqnsib nanqo ma tamo nanqi saperaq di atelenoqnsib qoboioqnsib Yesus aqa areq osi beleqneqnaq a na nanqi boletnjroqnej. ⁵⁶ A qure kiñilala ti qure kokba ti ga gamq di dego branteqnaqa tamo unqasari nanqi a unoqnsibqa tamo ma ti nanqi joqoqnsib nanqo qure ambleq di atoqnsib endegsib minjoqneb, “O Tamo Koba, nanqi ino gara mutu segi ojibqa nanqo ma saioqnaqas.” Onaqa Yesus a nanqi odnjreqnqa ma tamo kalil nanqi aqa gara mutu ojqoneb. Ojqoneqnaq nanqo ma kalil kobooqnej.

7

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanqo kumbra qa ti marej

¹ Onaqa Farisi nanqi ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanqi Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. ² Koroosib nam ateb di Yesus aqa angro qudei nanqi ban yansosaisosib laña ingi uyeqnaq unjreb. ³ Farisi nanqo kumbra agiende. Bati gaigai nanqi ingi uyqa oqnsib mati ban yanseqnub. Nanqi ban yansqasai di nanqi ingi uyqasai. Juda kalil nanqi kumbra degyeqnaq. Di nanqo moma nanqo kumbra dauryeqnub. ⁴ Nanqi ingi qarinyo sawaq dena boqnsibqa ingi uyqa oqnsib mati nanqo jexamu geregere yanseqnub. Nanqi nanqo jexamu yansqasai di nanqi ingi uyqasai. Nanqi kumbra deqaji gargekoba yeqnub. Nanqo ya gamban, ya nobu, web dego mati geregere yanselenoqnsib ingi uyeqnaq. Kumbra di nanqo moma nanqoq dena elenqnsib dauryeqnub. ⁵ Deqa bati di Farisi nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Yesus nenemyeb, “Ino angro nanqi kiyaaq gago moma nanqo kumbra gotranjyeqnaq? Agi nanqi ingi uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib laña uyeqnaq.” ⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninqi gisanq tamo. Ninqi anjam maro aiyelteqnaq. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ninqi qa anjam endegsi nenqrenjey, “Tamo nanqi di nanqo medabu na ijo ñam soqteqnaq. Ariya nanqo are miligi e qa sosai. Isaq di unu. ⁷ Nanqi laña baban na e qa loueqnaq. Osib mandam tamo nanqo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqnaq, “Anjam endi Qotei aqa anjam.” ⁸ Aisaia a anjam degsi nenqrenjey. Aqa anjam di bole. Agi ninqi Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo mandam tamo nanqo dal anjam dauryqajqa tulan singilaeqnaq.”

⁹ Yesus na Farisi nanqi anjam degsi minjrsiq olo minjrej, “Ninqi Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo nunqo segi moma nanqo kumbra dauryeqnaq. ¹⁰ Moses a marej, ‘Ni ino ai abu nanqo sorgomq di geregere sosimqa nanqo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanqi misilinjrinqa a qalib moyem.’ Moses a degsi marej. ¹¹ Ariya ninqi mareqnaq, “Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo ingi qa truqnaqnaq a na minjqas, “Ijo ingi ingi ejunum endi

e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.” ’ ¹² A degsi minjqas di ningi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanqi aqaryainjraiq.’ Ningi degsib marqab. ¹³ Nunqo kumbra dena ningi Qotei aqa anjam gotranjoqnsibqa olo nunqo segi moma nanqo kumbra dauryeqnub. Ningi kumbra deqaji gargekoba yeqnub.”

Ingi kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁴ Yesus a Farisi nanqi anjam degsi minjrsiqqa olo tamo unqasari kalil nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ningi kalil ijo anjam endi geregere qusib poingem. ¹⁵ Tamo bei a ingi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Ingi uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. ¹⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

¹⁷ Yesus na tamo unqasari nanqi anjam degsi minjrsiq koboonaqa a nanqi uratnjrsiqqa tal miligiq gilej. A tal miligiq gilsiq di sonaqa aqa anqro nanqi na aqa yawo anjam di aqa utru qa nenemyeb. ¹⁸⁻¹⁹ Nenemyonabqa minjrej, “Ningi dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e? Ningi quiy. Tamo nanqi ingi uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeqnub. Ingi di tamo aqa are miligiq aiyosai. Aqa bi aniq aiqo koboqo. Deqa ingi dena tamo jiga yqa keresai.” Yesus aqa anjam dena a ingi uyo kalil jiga saiqoji qa marej. ²⁰ Osiqa aqa anqro nanqi olo minjrej, “Ingi uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. ²¹ Di kiyayqa? Ingi uge uge di tamo aqa are miligiq na branteqnu. Ingi uge uge di agi ubtosiy mernqwai. Areqalo uge uge, unqa qa laoqa, bajinoqa, tamo qaloqa, ²² was aqa nqau anjamyoqa, was aqa nqoro qa maulyoqa, kumbra uge uge yoqa, gisanjoqa, lanqa lanqa laoqa, was qa ugeoqa, was yomuiyoqa, aqa segi nam soqtoqa, nanari kumbra yoqa. ²³ Kumbra uge uge deqaji tamo aqa are miligiq na brantoqnsiq dena tamo jiga yeqnu.”

Fonisia qure qaji unqa a Yesus qa aqa areqalo singilatej

²⁴ Onaqa Yesus a dena tigelosiqqa walwelosiq Tair qure nanqo sawaq gilej. Tamo nanqi a qa qalieaib deqa a uliosiq gilej. Gilsiq tal bei gogetosiq sosiqqa a uliesqa keresai. Tamo qudei nanqi a unsib mareb, “Yesus a gago sawaq bqa. A talq di unu.” ²⁵ Degsib marnabqa unqa bei a qusiqqa aqa anqro sebin a mondor uge ti soqnej deqa a Yesus aqa talq giloqjatosiqqa aqa areq di singa pulutej. ²⁶ Unqa di a Grik qaji. A Juda unqa sai. A Siria sawaq di nambabej. A Fonisia qure qaji. A Yesus aqa areq di singa pulutosiqqa a wainyoqnsiqqa minjoqnej, “Ni na mondor uge di wiyimqa a ijo anqro uratosim ulanqas.” ²⁷ Onaqa Yesus na minnej, “Iga anqro du du nanqi mati ingi anainjrim uyil menetnjrqas di kumbra bole. Iga anqro du du nanqo ingi yainjrsim olo baun nanqi anainjrqom di kumbra bolesai.”

²⁸ Onaqa unqa dena olo Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Anqro du du nanqi ingi uyeq nabqa ingi nqenqi ululoqeqnaqa baun nanqi dego uyeqnub.”

²⁹ Onaqa Yesus na minnej, “O unqa, ni kere maronum. Ni degsi maronum deqa ni gilime. Mondor uge a ino anqro uratosiq ulanqo.” ³⁰ Degsi minjnaqa a aqa talq gilsiqqa nam atej di mondor uge a nami aqa anqro uratonaqa a bijalq di neiesonaq unej.

Tamo bei dabkala getenjo menj singilaej qaji di Yesus na boletej

³¹ Onaqa Yesus a Tair qure nanqo sawa uratosiqqa Saidon qure ambleq na walwelosiqqa Dekapolis sawaq gilsiqqa Galili ya aguq di brantej. ³² Di brantosiq sonaqa tamo qudei na tamo bei dabkala getenjo menj singilaej qaji a osi bosibqa Yesus pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni ino banq aqa gateq

di atimqa a boleqas.”³³ Onaqa Yesus a tamo di osiqa tamo ungasari nanqi uratnjrsiq a segi sosisqa aqa ban gei aiyel tamo di aqa dabkalaq jigej. Jigsiqa aqa segi maul osiqa tamo di aqa men tonyetej.³⁴ Osiqa lan tarosiqa are tulan gulbekobaiyonaqa jagwa titosiqa marej, “Efata.” Di Hibu anjam. Anjam di aqa damu, “Dabkala waqeme.”³⁵ A degsi marnaqa tamo di aqa dabkala waqej. Aqa men dego boleej. Boleonaqa a anjam bole maroqnej.³⁶ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanqi endegsi minjrej, “Ninzi kumbra unonub endi tamo qudei nanqi ubtosib minjraib.” Degsi minjrnaqa nanqi aqa anjam di quetosai. Nanqi giloqnsibqa Yesus aqa manwa deqa mare mare laqneb.³⁷ Mare mare laqnabqa tamo gargekoba nanqi quoqnsib tulan prugoqnsib maroqneb, “Manwa kalil Yesus a yeqnu qaji di a geregere yeqnu. Agi a na tamo dabkala getenjnro qaji nanqi boletnjreqnaqa nanqi dabkala olo waqeqnaqa nanqi anjam queqneb. Tamo men singilainjro qaji nanqi dego gereinjreqnaqa nanqi anjam bole mareqneb.”

8

Yesus a tamo 4,000 nanqi inzi anainjrej

¹ Onaqa bati bei Yesus a wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi olo aqa areq di korooqneb. Nanqi inzi saiqoji. Deqa Yesus na aqa angro nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej,² “Tamo ungasari nanqi bati qalub e koba na soqneb nanqi inzi saiqoji. Deqa e nanqi qa are ugeibqo.”³ Nanqi qudei isaqa na beb. Deqa e nanqi mam ti suweinjitqa gamq di nanqi mam na lao uge.”⁴ Degsi minjrnaqa nanqi na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga qabe na inzi osimqa tamo ungasari gargekoba endi anainjronam kereqas?”⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninzi bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu.”

⁶ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanqi minjrej, “Ninzi kalil mandamq di awoelenoiy.” Degsi minjrnaqa nanqi kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem ginjenyosiqa aqa angro nanqi enjreqnaqa nanqi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanqi anainjreqnab uyoqneb.⁷ Qe kiñilala qudei dego soqneb. Deqa Yesus na qe di osiqa Qotei pailyosiqa aqa angro nanqi minjrej, “Qe endi dego tamo ungasari nanqi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanqi na qe di osib tamo ungasari nanqi jeisib anainjreqnab uyoqneb.⁸ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inzi oto urateleneb qaji di Yesus aqa angro nanqi na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenej.⁹ Tamo kalil inzi uyeb qaji nanqi sisiyeb 4,000.

Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanqi suweinjrnaqa nanqi qure qureq giloqneb.¹⁰ Nanqi gileqnebqa Yesus na aqa angro nanqi olo joqsiqa koba na qobun gogetosib Dalmanuta sawaq gileb.

Farisi nanqi Qotei aqa manwa bei unqajqa mareb

¹¹ Onaqa Farisi nanqi Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa a ombla anjam na qoteb. Osib gisanjosib minjeb, “Ni Qotei aqa manwa bei babtini iga unqom.”¹² Degsib Yesus minjnabqa a nanqi qa are tulan gulbeiyonaqa jagwa titosiqa minjrej, “Ninzi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji kiyaga e Qotei aqa manwa bei lanja babtini ninzi unqajqa metbeqneb? Ninzi quiy. E Qotei aqa manwa bei ninzi osornwasai.”¹³ Yesus a Farisi nanqi degsi minjrsiqqa nanqi uratnjrsiqqa olo qobun gogetosiqa ya agu taqal beiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

¹⁴ Bati deqa Yesus aqa angro nanği bem oqajqa are walnjrej. Bem qujai bole qujai qobuñ miligiq di soqnej. ¹⁵ Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Niği geregere ñam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanço bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulañ kobaqujaqas. Herot aqa bem dego tiyekritosim tulañ kobaqujaqas.” ¹⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanği aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?” ¹⁷ Onaqa Yesus a nanço anjam di qalieosiqa nenemnrej, “Niği kiyaaqqa bem osai deqa mareqñub? Kiyaaqqa niği e qa poiñgosai unu? Nuñgo are geteñgejunu kiyo?” ¹⁸ Niği ijo siñgila unoqñsib unosaibuleqñub. Niği ijo anjam quoqñsib quosaibuleqñub. ¹⁹ E nami bem 5 giñgenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa niği iñgi oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenej?” Onaqa nanği na Yesus minjeb, “Gumba 12.” ²⁰ Onaqa olo minjrej, “Bati bei e bem 7 dego giñgenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa niği iñgi oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenej?” Onaqa minjeb, “Gumba 7.” ²¹ Onaqa minjrej, “Niği kiyaaqqa e qa poiñgosai unu?”

Yesus a tamo ñam qandimyej qaji boletej

²² Yesus na aqa angro nanği degsi minjrsiqa koba na qobuñ na gilsib Betsaida qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq ainabqa tamo qudei na tamo bei ñam qandimyej qaji a Yesus aqa areq osi bosib minjeb, “Ni ino bañ aqa gateq di atimqa a olo boleosi ñam poiyyas.” ²³ Onaqa Yesus a tamo di aqa bañ ojsiqa qure polomq osi gilsiqqa aqa ñamdamuq di misel atetej. Osiqa aqa gateq di aqa bañ atsiqa nenemyej, “Ni sawa unqa kere e?” ²⁴ Onaqa a ñam atsiqa marej, “E tamo nanği unjronum nanği ñamtañ bul anñileqñub.” ²⁵ Onaqa Yesus a olo tamo di aqa ñamdamuq di aqa bañ atnaqa a ñam atej ñamdamu bole suwanej. A sawa kalil geregere unej. ²⁶ Onaqa Yesus na minjej, “Ni ino talq gilime. Ni qure miligiq gilaim.”

Pita a Yesus qa poiyonaqa aqa ñam ubtej

²⁷ Onaqa Yesus na aqa angro nanği olo joqsiqa koba na walwelosib Sis-aria Filipai qure nanço sawaq di brantosib gamq di Yesus na aqa angro nanği endegsi nenemnrej, “Tamo unğasari nanği e qa kiyersib mareqñub?” ²⁸ Onaqa nanği na minjeb, “Tamo qudei nanği mareqñub, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanği mareqñub, ni Elaija. Qudei nanği mareqñub, ni Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei.” ²⁹ Onaqa Yesus na olo nenemnrej, “Niği segi e qa kiyersib mareqñub?” Onaqa Pita na minjej, “Ni Kristus.” ³⁰ Pita a anjam degsi ubtonaqa Yesus na aqa angro nanği siñgila na getentnjrsiqa minjrej, “Niği anjam di olo tamo qudei minjraib.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanği endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Bunuqna e jaqatinj koba oqai. Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e qoreibosib lubsib moiyoñbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” ³² Yesus a anjam degsi ubtosiq marnaqa Pita na Yesus osiqa qalaq gilsiqqa ñirinñej. ³³ Onaqa Yesus a bulosiqa aqa angro nanği koqñjrsiqa Pita ñirinñosiqa minjej, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanço areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

³⁴ Osiqa Yesus na tamo unğasari kalil nanği ti aqa segi angro nanği ti metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim aqa segi ñamburbas qoboiyosim e daurbem. ³⁵ Tamo bei na aqa segi ñambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya

tamo bei a e qa ti ijo anjam bole qa ti are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas. ³⁶ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. ³⁷ Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a nambile sqas? Di keresai. ³⁸ E Tamo Angro. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqi Qotei torei qoreiyqnsib une atoqnsib laqnu. Deqa bini bati endi tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaiyqas di mondon e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan angro nanjo rian na ti bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas.”

9

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanqi endegsi minjrej, “E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanqi morenosaisoqnsibqa Qotei a singila ti bqas. Bosim nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba soqnm nanqi unqab.”

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa angro qalub nanqi unobeiteb

² Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqqa Pita na Jems na Jon na nanqi segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb. Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanqi unobeiteb. ³ Aqa gara dego tulan pulonosi qatekritej. Tamo bei na gara yansqas degsim qatqa keresai. ⁴⁻⁵ Onaqa Moses Elaija wo nanqi brantosib Yesus koba na anjam maroqneb. Mareq nabqa Yesus aqa angro nanqi na nanqi aiyel unjrsibqa Pita a Yesus minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanqi bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni marimqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.” ⁶ Yesus aqa angro nanqi tulan ulaugeteb deqa Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di lanja marej. ⁷ Onaqa lanbi aisiqa nanqi kabutnjrnaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanqi queb, “Endi ijo Angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji. Ningi aqa anjam quetoqniy.” ⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanqi bulosib nam ateb di Yesus a segi nanqi koba na sonab uneb. Nanqi tamo bei unosai.

⁹ Onaqa nanqi Yesus ombla manaq dena olo aiyosqnsibqa Yesus na minjrej, “Manwa ningi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Angro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ningi na ubtosib minjroqnaqab.” ¹⁰ Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusib segi segi maroqneb, “Yesus a kiyaaq subq na tigelqa marqo? Anjam di aqa utru iga poigosai.” Degsib maroqnsib Yesus aqa anjam di nanjo areqaloq di atnab soqnej.

¹¹ Osib nanqi Yesus minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanqi mareqnu, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaaq degsib mareqnu?” ¹² Onaqa Yesus na minjrej, “Nanjo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo ungasari kalil nanjo areqalo gereiyetnjrsim soqnm bunuqna Kristus a bqas. Ariya anjam kiye nengrenq di unu? Anjam agiende. Jeu tamo nanqi na e Tamo Angro kumbra uge ebibqa e jaqatin koba oqai. ¹³ E ningi olo merngwai. Elaija agi bej. Bonaqa gulbe kalil nanqi a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. Anjam di nami a qa nengrenyeb unu.”

Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa angro qalub nanqi di joqsiqa koba na aisib mana utruq di branteb. Brantosib nam ateb di Yesus aqa angro qudei nanqi ti dal anjam qalie tamo qudei ti anjam na qoteq nab unjreb. Tamo ungasari gargekoba nanqi dego Yesus aqa angro nanqi kainnjresonab unjreb. ¹⁵ Onaqa tamo ungasari kalil nanqi Yesus unsibqa tulan prugugetosib gurgur ti aqa

areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, bilaq bole.” ¹⁶ Degsib minjnabqa Yesus na aqa angro nanqi nenemnjrej, “Ninigi nanqi ti anjam kiye na qoteq nub?” ¹⁷ Onaqa tamo ungasari nanqo ambleq dena tamo bei brantosiqa Yesus minjej, “O Qalie Tamo, e ijo angro mel osi bonum agiende. Ni na a boletqajqa deqa osi bonum. A mondor uge ti. Deqa aqa medabu getenjejunu. ¹⁸ Mondor uge dena aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa ara gijiriqtoqnsiqa tindaneqnu. Oqnsiqa maul aiyeqnu. Deqa e na ino angro nanqi minjronum, ‘Ninigi mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanqi na wiyqa yonub keresaiinjrco.”

¹⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Ninigi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunqo areqalo e qa singilatosai bole sai. Bati gembub e ninigi koba na sosiyqa nunqo gulbe di qoboioqnaqi? Angro mel di ijo areq osi boiy.” ²⁰ Onaqa osi bonabqa mondor uge dena Yesus unsiqa angro di qunjmyonaqa a mandamq aisiqa belbelonaqa aqa medabuq na maul aiyeqnej.

²¹ Onaqa Yesus na angro di aqa abu nenemyej, “Bati gembub a degesoqnej?” Onaqa minjej, “A angro kiñala qa degesoqnej agi bini unu. ²² Mondor uge na a qalsim moiyoqta oqnsiqa bati gaigai a namyuwoq o yaq waiyeqnu. Deqa ni na iga aqaryaigwa kereamqa aqaryaige.” ²³ Onaqa Yesus na minjej, “‘Kereamqa’ degsi merbaim. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra kalil yqa kere.” ²⁴ Onaqa tamo dena lelenosiqa Yesus minjej, “E ni qa ijo areqalo singilattonum. Ariya ijo areqalo olo gulbeibeqnu. Deqa ni na aqaryaibimqa e geregere ijo areqalo ni qa singilatqai.” ²⁵ Onaqa tamo ungasari gargekoba nanqi gurgur ti bosib Yesus aqa areq di koroeq nabqa Yesus a nanqi unjrasiqa mondor uge di njirintosiqa minjej, “Ni mondor uge. Ni na angro di aqa dabkala getenttonum. Ni aqa medabu dego getenttonum. Deqa ni angro di uratosim olo aqa jejamuq gilaim.” ²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge a lelenkobaosiqa angro di singila na qunjmyosiqa a uratosiq ulanej. Ulanonaqa angro di a moiyoqbulosiqa neiesonaqa tamo qudei nanqi unsib mareb, “A moiqa.” ²⁷ Onaqa Yesus na angro di aqa ban titonaqa a boleosiqa tigelej.

²⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaaq mondor uge di wiyqa yonumqa keresaiigwo?” ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninigi mondor uge deqaji winjrqa osibqa Qotei pailyoqniy. Dena qujai ninigi na mondor uge winjrib jaraiqab. Gam bei na sai.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³⁰ Onaqa Yesus na aqa angro nanqi olo joqsiqa koba na sawa di uratosim Galili sawa ambleq na walwelosib giloqneb. Tamo ungasari nanqi a qa qalieaib deqa nanqi uliosib giloqneb. ³¹ Giloqnsibqa gamq di Yesus na aqa angro nanqi anjam endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Jeu tamo nanqi na e ojsibqa tamo qudei nanqo banq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” ³² Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa anjam di geregere poinjrosai. Deqa nanqi a olo nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa angro yai a ñam ti sqas?

³³ Onaqa Yesus aqa angro nanqi ti gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib tal bei gogetosib di sosibqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi nenemnjrej, “Ninigi gamq di anjam kiye na qotoq nab?” ³⁴ Onaqa nanqi mequmosib soqneb. Di kiyaaq? Nanqi gamq di Yesus aqa angro yai a nanqi kalil bunjrjim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ³⁵ Onaqa Yesus a awoosiqa aqa angro 12 nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei a ñam ti sqas marsimqa a mati tamo kalil nanqo kanjal tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.” ³⁶ Yesus a nanqi degsi minjrasiqa angro kiñala bei

osiqa nanjo ambleq di tigeltosiqa olo soqonyosiqa nanji minjrej, ³⁷ “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na e segi geregereibqasai. A na ijo Abu e qarınbej qaji di dego osim geregereiyqas.”

Tamo nanji iga jeutgosaieqnub di nanji iga koba na wau qujai

³⁸ Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanji winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaqa? A iga koba na wauosaieqnu deqa.” ³⁹ Onaqa Yesus na minjej, “Ningi a saidyaib. A ijo ñam na mañwa bei babtqas di a urur olo e misilınbqa keresai. ⁴⁰ Tamo nanji iga jeutgosaieqnub di nanji iga koba na wau qujai. ⁴¹ Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Kristus dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim ya tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Yimqa aqa awai bole di tamo bei na olo yayiqqa keresai.”

Ningi une torei uratiy

⁴² Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na angro kiñala bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aiqas di kere. ⁴³⁻⁴⁴ Ino ban na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ban di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ban geño sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. Ñamyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqnqas. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ino singa na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa singa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni singa geño sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni singa aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. ⁴⁷ Ino ñamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ñamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ñamdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di Qotei a ino Mandor Koba sosim ni taqatmqas. Ariya ni ñamdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. ⁴⁸ Ñamyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqnqas. Ñamyuwoq di tamo nanjo ambli bati gaigai sqab. Nanji moreñqa keresai.”

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo angro kalil nanji jaqatin oqnsib sqab. Atraiyo inñiq di bar atoqnsib ñamyuwo na koiteqnub dego kere.

⁵⁰ “Bar a bole. A qajarara koba. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inñi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Dego kere ninñi bar bul sosibqa nunjo was nanji koba na geregere lawo na laqniy.”

10

Yesus a unja uratqajqa anjam marej

¹ Osiqa Yesus a sawa di uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. A di sonaqa tamo ungasari gargekoba nanji bosib aqaq di koroonaqqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo dauryosiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Onaqa Farisi nanji olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nanji a ojqaqqa deqa laña gisanjosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei na aqa unja uratqa kere e? Gago dal anjam degsi unu e?” ³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Moses a dal anjam kiyersi marej?” ⁴ Onaqa nanji na minjeb, “Moses a marej, ‘Tamo bei na aqa ñauñ uratqa osimqa pepa bei nenñrenjosim yosim di a uratqas.’” ⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Nunjo are getenñejunu deqa Moses a dal anjam degsi nenñrenjosiq ninñi enñej. ⁶ Ariya ninñi quiy. ‘Tulan nami

Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyosiq a tamo uña wo dego gereinjrej. ⁷⁻⁸ Deqa tamo bei na aqa ai abu nanği uratnjrsimqa aqa ñauñ wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.’ Qotei aqa anjam di nenğrenq di unu. Deqa tamo uña wo nanği jejamu qujai sqab. Nanği olo jejamu aiyel sqasai. ⁹ Qotei na nanği aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiğ.”

¹⁰ Osiqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa aqa anğro nanği aqa areq bosib aqa anjam deqa nenemyeb. ¹¹ Nenemyonabqa minjrej, “Tamo bei na aqa ñauñ uratosim olo uña bei oqas di a na aqa ñauñ kumbra ugeq waiyqo. ¹² Uña a dego aqa gumbuluñ uratosimqa olo tamo bei oqas di a na aqa gumbuluñ kumbra ugeq waiyqo.”

Anğro du du nanği Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo unğasari qudei nanği nanço anğro du du joqsib Yesus na aqa bañ nanço gateq di atetnjrqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqnabqa Yesus aqa anğro nanği na saidnjrsib minjreb, “Nunço anğro du du nanği joqsib endeq baib.” ¹⁴ Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa anğro nanği ñirinjnrsiqa minjrej, “Anğro du du nanği uratnjrib ijo areq beb. Nanği saidnjraib. Tamo unğasari nanği anğro du du deqaji bul sqab di Qotei a nanço Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas. ¹⁵ E bole mernğwai. Tamo nanği anğro du du bul sqasai di Qotei na nanği osim taqatnjrqasai. Deqa a nanço Mandor Koba sqasai dego.” ¹⁶ Osiqa Yesus na anğro du du nanği di soqonjnrsiqa aqa bañ nanço gateq di atetnjrsiqa nanği qa Qotei pailyej.

Ñoro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁷ Osiqa Yesus a dena tigelosiq gam dauryosiq gileqnaqa tamo bei urur ti aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutosiq nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e ñambile gaigai sqai?” ¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni kiyaga e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole. ¹⁹ Ariya ni Qotei aqa dal anjam qalie. Anjam agiende. ‘Ni tamo bei qalsim moiyoğaim. Ni tamo bei aqa uña jejamu oğetaim. Ni bajinğaim. Ni tamo bei aqa jejamu laña gisanğaim. Ni was bei aqa ingi ingi laña gisañ na yaiğaim. Ni ino ai abu nanço sorgomq di geregere sosimqa nanço anjam dauryoqne.’” ²⁰ Onaqa tamo dena olo Yesus minjej, “O Qalie Tamo, e anğro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.” ²¹ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiq qalaiyosiq minjej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino ingi ingi kalil qarinyosim silali osim tamo ingi ingi saiğoji nanği jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Yimqa bunuqna ni lañ qureq di awai bole itqam.” ²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulañ gulbekobaiyej. A ingi ingi koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulañej.

²³ Onaqa Yesus na aqa anğro nanği koqnjnrsiqa endegsi minjrej, “Tamo unğasari ingi ingi koba ti unub qaji nanği Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqa marsibqa lañ qureq oqwajqa bañgi koba.” ²⁴ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa anjam di qusibqa tulañ prugeb. Onaqa Yesus na olo minjrej, “O ijo anğro, ninği quiy. Tamo unğasari nanği Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqa marsibqa lañ qureq oqwajqa tulañ bañgi koba. ²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqa bañgi koba. Dego kere tamo unğasari ingi ingi koba ti unub qaji nanği Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqa marsibqa lañ qureq oqwajqa tulañ bañgi koba.” ²⁶ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa anjam di qusibqa olo tulañ prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam degsi mergwo deqa tamo yai nanği Qotei na eleñamqa nanği ñambile gaigai sqa kere?” ²⁷ Onaqa Yesus a nanği koqnjnrsiqa minjrej, “Tamo nanği segi ñambile

sqa keresai. Ariya Qotei na nanği elenqa kere. Di kiyaya? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁸ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inği inği kalil uratosim ni daurmeqnum.” ²⁹⁻³⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole mernğwai. Tamo nanği e qa ti ijo anjam bole qa ti are qaloqnsib nanço segi tal, nanço was nanği, nanço jaja nanği, nanço ai abu nanği, nanço anğro nanği ti nanço wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo tal, was, jaja, ai, anğro, wau gargəkoba nanği enjrças. Yimqa jeu tamo nanği dego bosib nanği gulbe enjroqñqab. Ariya mondoñ nanği ñambile gaigai sqab. ³¹ Deqa ninği quiy. Tamo gargəkoba bini ñam koba ti unub qaji nanği mondoñ ñam saiçoji sqab. Ariya tamo gargəkoba bini ñam saiçoji unub qaji nanği mondoñ ñam koba ti sqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³² Osiqa Yesus na aqa anğro nanği joqsiqa koba na gam dauryosib Jerusalem aiyoqñeb. Aiyoqñsibqa Yesus a namoeqnaqa aqa anğro nanği bunuqna dauryoqñsibqa are tonñonjroqñej. Tamo unğasari qudei gam na dauryoqñeb qaji nanği dego ulaosib aiyoqñeb. Onaqa Yesus na aqa anğro 12 nanği segitnjrsiqa a une kiye turças deqa nanği sainjroqñej. ³³⁻³⁴ A na nanği endegsi minjrej, “Ninği quiy. E Tamo Anğro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib dal anjam qalie tamo nanği ti atra tamo kokba ti nanço banq di e atqab. Yimqa nanği na ijo jejamu laña gisanjyosib merbqab, ‘Ni une ti. Deqa ni moişam.’ Nanği e degsib gisanjbosib e olo ojsib tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanço banq di e atqab. Yimqa nanği na e misilinboqñsib miselboqñsib bu toqon na e kumbainboqñqab. Osib e ñamburbasq di lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

Jems Jon wo nanği aiyel tamo kokba sqajqa mareb

³⁵ Onaqa Sebedi aqa ñiri aiyel Jems Jon wo nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, aqo aiyel anjam bei mermonam ni gago anjam dauryqa kere kiyo?” ³⁶ Onaqa Yesus na nanği aiyel nenemnjrej, “E ninği kiyernğwajqa deqa ninği ijoq bonub?” ³⁷ Onaqa nanği aiyel na Yesus minjeb, “Mondoñ ni rian koba ti lan goge na bosim gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa aqo aiyel ino ban woq ino ban qonanq di awoqom.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam ninği merbonub di aqa utru ninği geregere poinğosai. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. E gulbe koba dego oqai. Gulbe di tamo nanği ya tuqtnjro bul. Jaqatin ti gulbe ti e oqai di ninği aiyel dego oqa kere e?” ³⁹ Onaqa nanği na minjeb, “Od, aqo aiyel oqa kere.”

Onaqa Yesus na olo nanği aiyel minjrej, “Bole, jaqatin e oqai di ninği dego oqab. Gulbe e oqai di ninği dego oqab. ⁴⁰ Ariya tamo yai nanği ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanği Qotei na giltnjrej qaji nanği segi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab.”

⁴¹ Yesus aqa anğro 10 nanço ñamdamuq di Jems Jon wo nanği na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanği aiyel qa ñiriñeb. ⁴² Onaqa Yesus na aqa anğro 10 nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninği qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqñub qaji nanği nanço segi ñam soqtoqñsib tamo unğasari nanği ñirin na taqatnjreqñub. ⁴³ Ariya kumbra di nunçoq di saiç. Nunço ambleq di anğro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunço wau tamo soqñem. Osim a ñam ti sqas. ⁴⁴ Nunço ambleq di anğro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nunço kanğal tamo soqñem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas. ⁴⁵ E Tamo Anğro. Ninği ijo kumbra qalieosib degsib

dauryoqniy. Ijo kumbra agiende. E na tamo ungasari nanği wauetnjreqnum. E deqa bem. Tamo ungasari nanği e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi nambile uratosiy tamo ungasari garkekoba nanği elenqai.”

Yesus na tamo nam qandimo boletej

⁴⁶ Osiqa Yesus na aqa angro nanği joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeq nabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanği Yesus dauryosib koba na aiyoqneb. Aiyeq nabqa tamo bei nam qandimyej qaji aqa ñam Bartimeus a gam qalaq di awesosiqa tamo ungasari nanği silali qa nijnroqnej. Bartimeus a Timeus aqa niri. ⁴⁷ A gam qalaq di awesosiqa anjam endegsi quej, “Yesus Nasaret qaji a beqnu.” A degsi qusiqa tulan lelenosiq marej, “O Yesus, Devit aqa Niri, ni e qa dulame.” ⁴⁸ Onaqa tamo ungasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoqneb qaji nanği na Bartimeus niriñtosib minjeb, “Ni lelenkobaaim. Kiri.” Degsib minjeq nabqa a nanço anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Niri, ni e qa dulame.” ⁴⁹ Onaqa Yesus a tigelosiq tamo ungasari nanği minjrej, “Tamo di metib ijo areq bem.” Onaqa nanği na tamo nam qandimyej qaji di metosib minjeb, “Ni are singilat. Ni tigel. Yesus a ni metmeqnu.” ⁵⁰ Degsib minjnab qusiqa aqa gara jugo taqal atsiqa urur tigelosiq Yesus aqa areq bej. ⁵¹ Bonaqa Yesus na nenemyej, “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo nam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam.” ⁵² Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo singilatonum deqa e ni boletmqai. Deqa ino namdamu olo poimimqa ni aiye.” Degsi minjnaqa aqa namdamu poiyoqa sawa unsiqa tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej.

11

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

¹ Onaqa Yesus aqa angro nanği koba na walwelosib aisib Jerusalem jomyosib Betfage qure ti Betani qure ti dia branteb. Qure aiye di agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro aiye qarinjrsiq minjrej, ² “Ninği aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiqnej qaji. Ninği donki di unsib sil palontosib titosib osi boiy. ³ Ninği sil palonteqnibqa tamo bei na nenemngwas kiyo, ‘Ninği kiyaga donki aqa sil palonteqnub?’ Degsi nenemngimqa ninği na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki qa mergwo.’ Yimqa a na donki qarinyim ijoq bqas.” ⁴⁻⁵ Yesus a nanği aiye degsi minjrsiq qarinjrnaga aisib gam jojomq di donki uneb. Donki di tal meq di tontonab sonaq uneb. Unsib sil palonteqnabqa tamo qudei gamq di tigelesoqneb qaji nanği na nanği aiye nenemnjreb, “Ninği kiyaga donki aqa sil palonteqnub?” ⁶ Onaqa nanği aiye na anjam Yesus a minjrej qaji di tamo nanği di minjnab odjnabqa donki di osib Yesus aqa areq osi beb. ⁷ Bosib nanço aiye gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiq quraq di awoej. ⁸ Awoonaqa donki a walwelo aiyeqnaqa tamo ungasari gargekoba nanği belenosib nanço segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneb. Tamo qudei nanği nañuq dena nam banga gingenyosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenoqneb. ⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo ungasari namooqneb qaji nanği ti bunuoqneb qaji nanği ti tulan lelenoqnsibqa maroqneb, “Iga ni qa tulan areboleboleiqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. ¹⁰ Ni gago moma Devit aqa wau osimqa ni kamba gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa

bonum. Deqa iga Qotei laŋ goge di unu qaji aqa ñam soqtoqnqom!” Tamo ungasari nanŋi degoqnsib leleŋ ti Yesus dauryoqneŋ.

¹¹ Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jerusalem di brantosiq aŋa tal koba miligiq gilej. Gilsiq inŋi inŋi kalil atra tal miligiq di soqneŋ qaji di koqyoqneŋ. Osiq bilaqtonaqa a olo atra tal koba uratosiq aqa segi anŋro 12 nanŋi joqsiqa koba na puluosib Betani qureq gileb.

Yesus a qura minjeŋ, “Ni olo bunu geitqasai”

¹² Nebeonaqa Yesus aqa anŋro nanŋi ti olo tigelosib Betani qure uratosib aiyeb. Nanŋi aiyeqnsibqa gamq di Yesus a mamyeŋ. ¹³ Onaqa a isaŋ na ŋam atsiqa qura baŋa ti sonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq uneŋ qura gei bei saiqoji. Geitqa bati sai deqa baŋa segi sonab uneŋ. ¹⁴ Unsiqa qura di minjeŋ, “Ni olo bunu geitqasai. Tamo bei a bosim ino gei bei oqasai.” Degsi minjnaqa aqa anŋro nanŋi queb.

Yesus na tamo ungasari nanŋi atra talq dena winjreŋ

¹⁵ Onaqa Yesus aqa anŋro nanŋi ti walwelosi aisib Jerusalem di branteŋ. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq ŋam ateŋ di tamo ungasari gargekoba nanŋi inŋi inŋi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiq nanŋi winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nanŋi silali piloqneŋ. Qudei nanŋi binon qarinyoqnsib dena silali oqneŋ. Deqa Yesus a nanŋo jar ti jaram ti bilbelyosiqa nanŋi dego winjrnaq jaraiyeb. ¹⁶ Osiqa tamo ungasari atra tal miligiq di inŋi inŋi osi laqneŋ qaji nanŋi dego saidnjrsiq winjrnaq jaraiyeb. ¹⁷ Nanŋi kalil jaraiyeqnaŋba Yesus na minjreŋ, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, ‘Ijo tal endi tamo ungasari kalil nanŋo pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya niŋi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanŋo tal bulqo.”

¹⁸ Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanŋi ti Yesus aqa anjam di qusibqa nanŋi a qa ulaosib a qalib moiqajqa gam ŋamoqneŋ. Di kiyaaŋa? Tamo ungasari kalil nanŋi Yesus aqa anjam quqwaŋqa tulaŋ arearetnjroqneŋ deqa. ¹⁹ Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa anŋro nanŋi koba na olo Jerusalem uratosib gileb.

Qura a laosiq moiyeŋ

²⁰ Nebeonaqa Yesus aqa anŋro nanŋi ti olo tigelosib gam dauryosib aiyeqnsib qura di olo uneb utru ti kalil laosiq moiyeŋ. ²¹ Onaqa Pita a Yesus aqa anjam nami qura minjeŋ qaji deqa olo are qalsiq Yesus minjeŋ, “O Tamo Koba, ni unime. Qura ni ya ŋirinŋem qaji agi laosiq moiŋo.” ²² Onaqa Yesus na aqa anŋro nanŋi endegsi minjreŋ, “Niŋi Qotei qa nuŋgo areqalo ŋinŋilatiŋ. ²³ E bole mernŋwai. Tamo bei a areqalo aiyeltqasai di a mana kobaquja endi minjqas, ‘Ni tigelosim yuwalq aiye.’ Aqa are miligiq di a endegsi are qalqas, ‘Bole, mana di a ijo anjam dauryqas.’ Degsi are qalqas di mana aqa anjam dauryosim tigelosim yuwalq aiŋas. ²⁴ Deqa niŋi quiy. Niŋi inŋi bei qa Qotei pailyqa osibqa endegsib are qaliŋ, ‘Inŋi di Qotei na egwas.’ Degsib are qalsib pailyqab di a na eŋwas. ²⁵ Deqa niŋi Qotei pailyqa osibqa tamo bei qa anjam soqnimqa niŋi na aqa une kobotosib Qotei pailyŋ. Yimqa nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a kamba nuŋgo une kalil kobotetŋwas. ²⁶ Ariya niŋi tamo di aqa une kobotetqasai di nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a dego nuŋgo une kobotetŋwasai.”

Juda nanŋi na Yesus nenemyeb, “Ni ŋinŋila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

²⁷ Osiqa Yesus a aqa anŋro nanŋi koba na walwelosib aisib olo Jerusalem di branteŋ. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia walweleqnaqa

atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Juda gate nanği ti Yesus aqa areq bosib nenemyeb, ²⁸ “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarınmej deqa ni bosim wau endi yeqnum?”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ninği nenemngwai. Nenemngitqa ninği e merbibqa e yai na qarınbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai. ³⁰ Ninği na merbiy. Yai na Jon qarınbonaq bosiqqa tamo unğasari nanği yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

³¹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarınyej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa ninği Jon aqa anjam quetosai?’ ³² Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarınyej,’ degsi minjqom di dego keresai.” Nanği tamo unğasari nanği ulainjrsib deqa degsib qaireb. Di kiyaqa? Tamo unğasari nanği maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” ³³ Nanği degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarınyej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği degsib merbonub deqa e dego yai na qarınbonaq bosim wau endi yeqnum di ninği merngwasai.”

12

Wain wau qa yawo anjam

¹ Yesus na Juda tamo kokba nanği degsi minjrsiqa olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosiqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenosiqa jen qosej. Qoso koboonaqa meniñ qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib paraparaiyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanngo banq di aqa wau uratetnjrsiqa sawa isaq gilsiq di soqnej. ² Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanğal tamo bei qarınbonaq wau taqato tamo nanngoq aisiqa minjrej, ‘Wau lanja na e qarınbqo bonum. Deqa ninği wain gei ebibqa e na osi gilqai.’ ³ Degsi minjrnaga nanği na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej. ⁴ Gilnaqa wau lanja na olo kanğal tamo bei qarınbonaq ainaqa a dego ojsib aqa gate paratetosib tulan ugeugeiyeb. ⁵ Onaqa wau lanja na olo kanğal tamo bei qarınbonaq ainaqa a dego qalougetosib moiyyoteb. Olo kanğal tamo gargekoba nanği qarınjnreqnaqa aiyeq nab qudei ñumougetoqneb. Qudei moiyyotnjroqneb. ⁶ Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, ‘Ijo segi anğro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas di nanği a qalqasai. Nanği aqa anjam quetqab.’ ⁷ Degsi are qalsiqa aqa segi niri qarınbonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanği a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi niri. A na aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiyyotosimqa wau endi iga na oqom.’ ⁸ Degsib marsibqa wau lanja aqa niri ojsib qalnab moinaqa aqa jejamu osib wau qalaq di waiyeb.

⁹ “Deqa ninği kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanği di kiyernjrqas? E ninği merngwai. A bosim nanği ñumsim moiyyotnjrqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanngo banq di uratetnjrimqa nanği na kamba taqatesqab.

¹⁰ “Qotei aqa anjam bei unu. Ninği anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende,

‘Tal gereiyo qaji tamo nanği na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.

¹¹ Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

‘Tal ai di tulan bolequja.’ ’ ”

¹² Onaqa Juda tamo kokba nanġi yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanġo jejamuq di une qametnġrej. Nanġi degsib qalieosib deqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanġi tamo unġasari nanġi ulainġrsib deqa nanġi Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

“Iga Sisar takis yqom e?”

¹³⁻¹⁴ Juda tamo kokba nanġi jaraiyosib Farisi nanġi ti Herot aqa wau tamo qudei ti nanġoq aisib minġreb, “Ninġi Yesus aqaq gilsib anjam bei nenemyibqa a anjam grotim iga qusim ojgom.” Degsib minġrsib nanġi qarinnġrnab Yesus aqa areq gilsib minġjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unġasari nanġi minġroqnsim Qotei aqa kumbra osornġreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanġi anjam bei minġroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanġi anjam bei minġrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanġi minġreqnum. Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

¹⁵ Onaqa Yesus a nanġo gisanġ anjam di poiyonaqa minġrej, “Kiyaqa ninġi e anjam bei grotitqa qusib e ojgajqa deqa gisanġbeqnum? Meninġ silali bei osi boiy. Osbab e unqai.” ¹⁶ Degsi minġrnaqa nanġi meninġ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minġrej, “Meninġ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanġi na minġjeb, “Di Sisar aqa.” ¹⁷ Onaqa a na minġrej, “Deqa Sisar aqa inġi inġi a qa olo yiy. Qotei aqa inġi inġi a qa olo yiy.” Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa tulaġ prugugeteb.

Tamo morenjo qaji nanġi olo subq na tigelqab

¹⁸ Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanġi Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanġi mareqnum, “Tamo morenjo qaji nanġi olo subq na tigelqasai.” Deqa nanġi bosib Yesus endegsib minġjeb, ¹⁹ “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nenġrenġjej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa nġaunġ anġro saiqoji soqnmqa aqa was bei na olo unġa qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anġro nġambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nenġrenġjej. ²⁰ Deqa ni que. Was 7 nanġi soqneb. Nanġo was matu a unġa osiqa moiyej. A anġro saiqoji. ²¹ Onaqa aqa was yala na olo unġa qujai di osiqa a dego moiyej. A anġro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unġa di ej. Osqa a dego moiyej. A anġro saiqoji. ²² Was 7 kalil nanġi unġa qujai di osib morenġeb. Nanġi anġro saiqoji. Nanġi kalil morenġonabqa ariya bunuqna unġa di a dego moiyej. ²³ Deqa ni iga merge. Mondonġ subq na tigelobatiamaqa tamo kalil nanġi subq na tigelabqa unġa di a yai aqa nġaunġ tinġinġ sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanġi unġa qujai di eb.”

²⁴ Onaqa Yesus na minġrej, “Qotei aqa anjam nenġrenġq di unu qaji di aqa damu ninġi poinġosai e? Qotei aqa sinġila dego ninġi poinġosai e? Od, ninġi poinġosai. Utru deqa ninġi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub. ²⁵ Mondonġ tamo unġasari nanġi subq na tigelosibqa nanġi unġatqasai. Nanġi tamotqasai. Nanġi lanġ anġro bul lanġa sqab.

²⁶ “Ninġi quiy. Tamo nanġi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosiq nenġrenġjej. Di ninġi sisiyosai kiyo? Nam marinġ miligiq di pulonġeqnaqa Qotei a nġam pulonġ di sosiqa Moses metosiq endegsi minġej, ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ ²⁷ Qotei na Moses degsi minġej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo morenjo qaji nanġo Qotei sai. A tamo nġambile so qaji nanġo Qotei. Anjam di ninġi tulaġ grotonub!”

Dal anjam kiye a tulaġ bolequja?

²⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a bosiqqa Yesus a Sadyusi nanġi ti anjam na qoteqnaġ unġrej. Yesus a geregere Sadyusi nanġi kamba anjam minġrnaqa qusiqa Yesus nenemyej, “Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai

tulan bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil bunjrejunu?”²⁹ Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulan bolequja agi mermqai. ‘O Israel ningi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a segi qujai Tamo Koba.’³⁰ Deqa ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalayime. Qalaqalayiosim ino are miligi ti ino qunun ti ino areqalo ti ino singila ti kalil a yekritime.’ Dal anjam di a segi qujai tulan bolequja. A na dal anjam kalil bunjrejunu.³¹ Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanqi degsim geregereinjroqnume.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. Dal anjam deqaji bei saiqoji.”

³² Onaqa dal anjam qalie tamo dena kamba Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni bole maronum. Qotei a segi qujai. Qotei bei saiqoji.³³ Iga a tulan qalaqalayiosim gago are miligi ti gago powo ti gago singila ti kalil a yekritqom di kumbra bolequja. Iga gago segi jejamu gereiyeqnum dego kere gago was nanqi degsim geregereinjroqnum di dego kumbra bolequja. Dal anjam aiyel di tulan boledamu. Iga ingi ingi Qotei atraiyqom di laña kiñala. Iga ingi bei namyuwo na koitosim Qotei atraiyqom di dego laña kiñala. Ariya iga dal anjam aiyel di dauryqom di tulan bolequja.”

³⁴ Dal anjam qalie tamo di a tulan poiyoñaqa anjam degsi marnaqa Yesus a qusiqa minjej, “Ni anjam tulan boledamu maronum. Deqa sokiñala Qotei na ni taqatmosim ino Mandor Koba sqas.”

Onaqa tamo ungasari nanqi olo anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?

³⁵ Onaqa Yesus a atra tal koba miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam plaltoqnej. Osiqa tamo ungasari nanqi anjam bei endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanqi kiyaaqa mareqnum, ‘Kristus a Devit aqa njiri?’³⁶ Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Mondor Bole na Devit aqa medabu singilatetonaqa a endegsi marej,

‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,
“Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqnumqa e ino jeu tamo kalil nanqi elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanqi taqatnjroqnum.” ’

³⁷ Ningi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?”

Dal anjam qalie tamo nanqi kumbra uge uge yoqneb

Tamo ungasari gargekoba nanqi sosibqa Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej.³⁸ Yesus a anjam bei endegsi plaltosiq minjrej, “Ningi dal anjam qalie tamo nanjo kumbra uge geregere tenemtoqniy. Nanqi koro sawaq di tamo ungasari nanqi na nanjo ñam soqtetnjrsib ban ojetnjrqajqa deqa gara olekokba jugoqnsib laqnum.³⁹ Nanqi Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanjo awo jaramq di awoqnumqajqa deqa areboleboleinjroqnu.⁴⁰ Nanqi unja qobul nanqi gisanjroqnsibqa nanjo tal ti ingi ingi ti laña yainjroqnum. Osib tamo ungasari nanqi na unjrsib nanjo ñam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqnum. Deqa mondon Qotei na nanqi awai tulan ugedamu enjrqas.”

Unja qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

⁴¹ Osiqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa silali ato qaji kulum jojomq di awoej. Awoosiqa nam atej di tamo ungasari nanqi boqnsib silali ateqnab unjroqnej. Ñoro tamo gargekoba nanqi boqnsib silali tulan kokba atoqneb.

⁴² Onaqa unja qobul bei ñoro tulan saiqoji a dego bosiqqa meniñ silali kiñilala aiyel segi atej.⁴³ Atnaqa Yesus na unsiqa aqa angro nanqi metnjrnaqa aqa

areq bonabqa minjrej, “E bole merngwai. Uña qobul endi a ñoro tulan saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanqi bunjnrsiqa silali kobaquja atqo. ⁴⁴ Ñoro tamo nanqi silali koba ejunub. Nanqi oto kiñala segi ateqnub. Ariya uña qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”

13

Bunuqna jeu tamo nanqi na atra tal niñaqyqab

¹ Osiqa Yesus na aqa anqro nanqi joqsiqa koba na atra tal koba uratosib giloqnsibqa aqa anqro bei na minjej, “O Qalie Tamo, ni unime. Atra tal endi tulan bolequja. Atra tal walato qaji meniñ di tulan boledamu!” ² Onaqa Yesus na kamba minjej, “Atra tal ni unonum endi bunuqna jeu tamo nanqi na bosib tulan niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Osiqa Yesus a Oliv manaq oqsiq atra tal areiyosiq awesonaqa Pita na Jems na Jon na nanqi qalub Yesus aqa areq bosib lumu nenemyeb, ⁴ “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nanqi bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jomqo?’”

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninzi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na ninzi gisanqo uge. ⁶ Bunuqna gisanq tamo gargekoba nanqi ijo ñam na bosib tamo unqasari nanqi minjroqnaqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo unqasari tulan gargekoba nanqi gisa gisanjroqnaqab.

⁷ “Bunuqna sawa bei bei qaji nanqi an na qotokobaoqnaqab. Ninzi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas. ⁸ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnaqab. Mandor qudei nanqi tigeloqnsibqa mandor qudei nanqi qoto itnjroqnaqab. Sawa bei beiq di mimin kokba ti mam ti inzi saio bati brantelenqas. Kumbra kalil di uña anqrotqa osiqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

⁹ “Deqa ninzi geregere ñam atoqniy. Kumbra kalil di brantosaisoqnimqa Juda nanqi na bosib ninzi ojelenosib anjam pegiyo talq di ninzi tigeltngoqnaqab. Osib nanqo Qotei tal miligiq di ninzi kumbaingoqnsib olo ninzi joqoqnsib Rom nanqo gate ti nanqo mandor ti nanqo ulatamuq di ninzi tigeltngoqnaqab. Yimqa ninzi ijo anjam bole palontoqnsib nanqi minjroqnaqab. ¹⁰ Sawa sawa kalilq di dego ninzi ijo anjam bole ubtosib mare mare laqnaqnaqab tamo unqasari nanqi quoqnaqab. Amqa diño bati brantqas. ¹¹ Nanqi na ninzi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngoqnaqab ninzi endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersi minjrqom?’ Ninzi degaib. Bati deqa Qotei na powo enqoqnaqnaqab ninzi kamba anjam minjroqnaqab. Ninzi segi na anjam minjrqasai. Mondor Bole na nunqo medabu singilatetngim ninzi anjam marqab. ¹² Bati deqa kumbra uge endeqaji brantqas. Tamo qudei na nanqo segi was nanqi ojoqnsib qaja tamo nanqo banq di atoqnaqnaqab nanqi na nanqi ñumoqnaqnaqab. Tamo qudei na nanqo segi anqro nanqi dego degsib ojoqnaqab. Anqro qudei na nanqo segi ai abu nanqi jeutnjroqnsib ojoqnsib qaja tamo nanqo banq di atoqnaqnaqab nanqi na nanqi ñumoqnaqnaqab. ¹³ Ninzi ijo ñam ejunub deqa tamo kalil nanqi ninzi qa are tulan ugeinjroqnaqas. Ariya ninzi ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ninzi elenqas.”

Inzi tulan ugedamu brantqas

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Diño batiamqa inzi tulan ugedamu a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesoqnim ninzi unqab.” E Mak. Tamo

unġasari ijo anjam endi sisiyeqnuv qaji naŋgi gegerere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. Osiqa Yesus na aqa anġro naŋgi olo endegsi minjrej, “Niŋgi iŋgi ugedamu di unsibqa bati deqa tamo unġasari Judia sawaq di unub qaji naŋgi jaraiyosib manaq oqoqujatebe. ¹⁵ Tamo unġasari tal meq di unub qaji naŋgi jaraiqa oqnsib iŋgi iŋgi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Naŋgi jaraiyoqujatebe. ¹⁶ Tamo unġasari wauq di unub qaji naŋgi jaraiqa oqnsib naŋgo gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Naŋgi torei dena jaraiyoqujatebe. ¹⁷ Bati deqa uŋa guman ti uŋa anġro mom ti naŋgi jaraiyo banġioqnsib gulbe koba oqab. ¹⁸ Deqa niŋgi endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq.’ ¹⁹ Niŋgi degsib pailyoqniy. Di kiyafa? Bati deqa tamo unġasari naŋgi gulbe tulaŋ kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaijne. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosib bosiq agi bini unum. Bunuqna laŋa ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas. ²⁰ Gulbe di aqa bati Tamo Koba a na truqutqas. A na truqutqasai di tamo unġasari kalil naŋgi padalekritqab. Aqa segi tamo unġasari nami giltjrej qaji naŋgi padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²¹ “Bati deqa tamo qudei na mernġwab, ‘Niŋgi uniy. Kristus a bqo agiende’ o ‘Kristus a bqo agide.’ Degsib mernġgibqa niŋgi naŋgo anjam quetnjraib. ²² Tamo qudei naŋgi bosib gisaŋosib maroqnaqab, ‘E Kristus.’ Qudei naŋgi maroqnaqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib maŋwa kokba gargekoba babtoqnaqab. Naŋgo maŋwa dena naŋgi na tamo unġasari kalil areqalo niŋaquetnjroqnaqab. Osib Qotei aqa segi tamo unġasari nami giltjrej qaji naŋgo areqalo dego niŋaquetnjrqajqa wauoqnaqab. ²³ Deqa niŋgi gegerere ŋam atsib soqniy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna mernġgonum.”

Tamo Anġro a siŋgila ti rian ti bqas

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di naŋgo bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. ²⁵ Bongar naŋgi laŋ goge na ululoŋosib mandamq aiyelenqab. Laŋ goge dia iŋgi iŋgi kalil renġinyelenqab. ²⁶ Bati deqa e Tamo Anġro siŋgila ti rian koba ti laŋbiq na mandamq aiyoenit tamo unġasari naŋgi tarosib e nubqab. ²⁷ Yimqa bati deqa e na ijo laŋ anġro naŋgi qarinqritqa naŋgi sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo unġasari nami giltjrej qaji naŋgi laŋ utru utruq na koroinjraqab.”

Niŋgi qura qa yawo anjam dena poinġem

²⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam niŋgi mernġgitqa dena gegerere poinġem. Qura baŋga qalsim olo ŋalguyoqnimqa niŋgi unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomqo.’ ²⁹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim mernġgonum qaji endi brantimqa niŋgi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.’ ³⁰ E bole mernġgwai. Tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji naŋgi kalil moreŋosaisoqnaqab kumbra kalil endi brantqas. ³¹ Laŋ ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³² Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Laŋ anġro naŋgi qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

³³ “Niŋgi ijo bqajqa bati qaliesai deqa niŋgi gegerere ŋam atsib soqniy. ³⁴ Ijo bqajqa bati di tamo bei a sawa isaq gilej dego kere. A gilqa osiqa aqa kaŋgal tamo naŋgo baŋq di aqa tal ti iŋgi iŋgi ti uratetnjrsiqa naŋgi wau segi segi enjrej. Aqa kaŋgal tamo bei minnej, ‘Ni siranmeq di tigelesosim gegerere ŋam atoqne.’ ³⁵ Degsi minnej. Dego kere niŋgi gegerere ŋam atsib soqniy. Di

kiyaqa? Tal lanja a olo bqajqa bati ningi qaliesai. A bilaq kiyo, qolo kiyo, tuwe anjamoqnimqa kiyo, nobqolo kiyo bqas. ³⁶ A boqujatosim ningi nerenesoqrib nunqaim deqa ningi geregere nam atsib soqniy. ³⁷ E anjam merngonum qaji endi tamo kalil nanqi dego minjreqnum. Ijo anjam agiende, ‘Ningi geregere nam atsib soqniy.’” Yesus na aqa anqro nanqi degsi minjrej.

14

Juda tamo kokba nanqi Yesus qalib moiqajqa gam namoqneb

¹ Onaqa Juda nanqo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa nam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanqi Isip sawaq di padalqa laqnaqba aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa bati jojomej. Bati aiyel soqnej. Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti endegsib nenemoqneb, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqom?” ² Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqsai. Ojqom di tamo unqasari nanqi iga nugsib nirinjosib qoto tigelto uge.”

Unq bei a gorenq quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

³ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiqqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugelenej qaji aqa nam Saimon aqa talq di soqnej. Sosisiq ingi uyeqnaqa unq bei a gorenq quleq ti tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinajq jigsisqa osi bosisqa aqa medabu paratosisqa Yesus aqa gateq di bilentej. ⁴ Onaqa tamo qudei tal miligiq di awesoqneb qaji nanqi unq di aqa kumbra unsibqa nirinjosib segi segi maroqneb, “Unq di a kiyaaqa gorenq di lanja nanguiyqo? ⁵ A gorenq di osiq tamo qudei enjrqo qamu menin silali 300 yonub qamu gilsiq tamo ingi ingi saiqoji nanqi jeisi enjrqo qamu di kere.” Osib nanqi unq di nirinqteb. ⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi kiyaaqa unq di gulbe yeqnub? A kumbra bole ebqo. ⁷ Tamo ingi ingi saiqoji nanqi bati gaigai ningi ti sqab. Deqa ningi na nanqi aqaryainjrqa are soqnimqa aqaryainjroqniy. Ariya e bati gaigai ningi ti sqasai. ⁸ E moiqai. Moiyitqa e subq atqab. Unq di a e qa are qalsisqa ijo jejamuq di gorenq bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. A na kumbra di e qa yqa kere agi yqo. ⁹ E bole mernqwai. Bunuqna ijo wau tamo nanqi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa unq endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saooqnaqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanqo banq di atqas

¹⁰ Onaqa Judas Iskariot a tigelosisqa atra tamo kokba nanqoq gilej. Judas a Yesus aqa anqro 12 nanqi deqaji bei. A nanqoq gilsisqa minjrej, “E Yesus osiy nunqo banq di atqai.” ¹¹ Degsi minjrnaqa nanqi qusib tulan areboleboleinjrnqa minjeb, “Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom.” Degsib minjnabqa a gilsisqa a Yesus osim nanqo banq di atqajqa gam namoqnej.

Yesus aqa anqro nanqi ti yori bati aqa ingi uyeb

¹² Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanqi endegsi minjrej, “Ningi kaja du du nanqi numelenjosib siranmeq di len liyibqa e na unsiy ningi uratngwai. E ningi padaltngwasai.” Qotei a nami Israel nanqi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda nanqi mareb, “Iga kaja du du nanqi numelenjosim Qotei atraiyqom.” Onaqa bati deqa Yesus aqa anqro nanqi na endegsib nenemyeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa ingi ingi gereiyetmonamqa ni ingi uyqam?” ¹³ Onaqa Yesus na aqa anqro aiyel qarinqrsisqa minjrej, “Ningi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiosim giloqnim gamq di itosib dauryiy. ¹⁴ Ningi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo anqro nanqi koba na awoosim yori bati aqa ingi uyqajqa

warum a qabi unu?”¹⁵ Ningi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di ningi osorngwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti ateleneb unu. Ningi aiyel aisib warum dia gago ingi ingi gereiyelenjoiy.”¹⁶ Onaqa nanngi aiyel qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa ingi ingi kalil warum dia gereiyeleneb.

¹⁷⁻¹⁸ Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanngi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib ingi uyoqnsibqa Yesus a nanngi endegsi minjrej, “E bole merngwai. Ningi ijo angro 12. Nunngo ambleq dena angro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanngo banq di atqas. Angro di agi iga koba na ingi uyeqnum.”¹⁹ Degsi minjrnaq qusibqa are tulan gulbekobainjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?”²⁰ Onaqa minjrej, “Angro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqtqnum qaji a na e osim tamo qudei nanngo banq di atqas. A dego ijo angro 12 ningi deqaji bei.”²¹ Ningi quiy. E Tamo Angro moiqai. Nami Qotei aqa anjam e qa degsib nengrenyeb. Deqa unqum. E anjam di dauryosiy moiqai. Ariya angro e osim tamo qudei nanngo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas. A nami nambabosai qamu di kere.”

Yesus na aqa angro nanngi bem ti wain ti anainjrej

²² Osiqa Yesus aqa angro nanngi koba na ingi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiqa bem bei osiq gingenyosiqa nanngi enjrnsiqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyyi.”²³ Osiqa wain osiqa gambanq di bilentosiq Qotei pailyosiqa aqa angro nanngi enjrnaqa nanngi kalil osib uyeb.”²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Wain gambanq endi ijo len. Tamo unqasari gargekoba nanngo une kobotetnrqajqa deqa ijo len aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas.”²⁵ E bole merngwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon diño batiamqa Qotei a nunngo Mandor Koba soqnmqa e olo wain bunuj uyqai.”

²⁶ Yesus na aqa angro nanngi degsi minjrnsiqa nanngi koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “Ningi kalil e uratbosib jaraiqab”

²⁷ Yesus aqa angro nanngi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Ningi kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nunngo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘E na kaja nanngo mandor qalitqa kaja nanngi segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb.”²⁸ Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ningi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ningi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.”²⁹ Onaqa Pita na minnej, “Angro kalil nanngi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai.”³⁰ Onaqa Yesus na kamba Pita minnej, “E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamoaiyeltosaisoqnmqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’”³¹ Onaqa Pita a tulan saidosiq minnej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa, unqum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa angro kalil nanngi anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

³² Yesus aqa angro nanngi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “Ningi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai.”

³³ Degsi minjrnsiqa aqa angro qalub agi Pita na Jems na Jon na nanngi segi joqsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiq pailyoqnsiqa a are tulan gulbekobaiyej.

³⁴ Osiqa aqa angro qalub nanngi di minjrej, “E are tulan gulbekobaibqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ningi e ombla endi sosimqa ñam atoqniy.”

35-36 Degsi minjrsiqa olo kiñala sasalosiqa mandamq di nam quosiqa endegsi pailyej, “O Aba. (Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Abu.”) Gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe aqa bati bqo endi e bunbosim gilem. Ni kumbra kalil yqa kere. Deqa ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Ungum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

37 Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiqa aqa angro nanjo areq aisiq nam atej di nanji are gulbe na nerenesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “O Saimon, ni njeiejunum e? Ni nam sokiñalayqa keresai e? 38 Ningi nerenjaib. Ningi nam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nungoq bqas di gulbe dena ningi uneq waingwasai. Bole, nungo are miligiq di ningi e daurbqajqa are unu. Ariya ningi segi gulbe di oqajqa singila saiqoji.”

39-40 Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyosiq bosiq aqa angro qalub nanji urnamnjrnaqa nerenesonab unjrej. Unjrnaqa nanji Yesus anjam bei minjqa keresaiinjrej.

41 Olo gilsiq Qotei pailyosiq bosiq aqa angro nanji itnjrsiq minjrej, “Ningi aqaratosib geregere nerenjejunub e? Ungum. Bati koboqo. Ningi uniy. E Tamo Angro osib une tamo nanjo banq di atqajqa bati bqo. 42 Ningi tigelab gilqom. Tamo e osim une tamo nanjo banq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanjo banq di atej

43 Onaqa Yesus aqa angro 12 nanji deqaji bei agi Judas a na tamo garggekoba nanji sebru ti torom ti eleñonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Juda gate nanji ti dal anjam qalie tamo nanji ti atra tamo kokba ti nanji na nanji qarinqjrnab Yesus ojqa beb. 44 Judas a nami nanji ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E na tamo kundoqyqai agide. A ojsib geregere taqatosib osib giliy.”

45 Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba.” Degsi minjsiq kundoqyej. 46 Kundoqyonaqa tamo nanji brantosib ban waiyosib Yesus ojob.

47 Onaqa Yesus aqa angro bei jojom di tigelesoqnej qaji a na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kanjal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej. 48 Onaqa Yesus na tamo nanji di minjrej, “E leñ ojo tamo unum deqa kiyo ningi sebru ti torom ti eleñosib e ojqa bonub e? 49 E bati gaigai atra tal miligiq di ningi koba na sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ningi yala ban waiyosib e ojosai. Ningi kumbra degyeb deqa Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa damu brantej.” 50 Yesus a nanji degsi minjrnaga aqa angro kalil nanji a uratosib jaraiyeb.

Angro wala bei a yosi ulanej

51 Bati deqa angro wala bei a njeio gara segi na kabuosiq Yesus dauryej. Onaqa tamo nanji na angro di ojob. 52 Ojnabqa a njeio gara segi nanjo banq di uratosiq yosi ulanej.

Juda tamo kokba nanji Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

53 Onaqa tamo nanji na Yesus osib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Dia atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti dal anjam qalie tamo nanji ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo nanji na Yesus osi gilsib nanjo ulatamuq di tigeltib. 54 Nanji Yesus osi gileqnabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiq nanji Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanji tal meq di nam tunguyosib awesonabqa bosiq nanji koba na nam yoroqneb.

⁵⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti kalil koroesosibqa nanği Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam nãamoqneb. Di kiyãaqa? Anjam dena nanği Yesus qalib moiqajqa deqa. Anjam nãamonab nãamonab ugeinjrej. ⁵⁶ Deqa nanği tamo gargekoba metnjreqnab boqnsib gisan anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenoqneb. Nanği anjam laña laña maroqneb. Nanžo anjam di qujaiosai. ⁵⁷ Onaqa nanžo ambleq dena tamo qudei nanği tigelosib Yesus aqa jejamu laña gisanjosib mareb, ⁵⁸ “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E atra tal koba endi tamo na gereiyo qaji di koñgrontosiyqa bati qalub qa olo atra tal bei tamo na gereiyosai qaji di tigeltqai.’” ⁵⁹ Ariya nanžo anjam di dego qujaiosai. Nanği anjam laña laña maroqneb.

⁶⁰ Onaqa atra tamo gate a nanžo anjam di qusiqa a tigelosiqa Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanği endi une gargekoba ino jejamuq di qameqñub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?” ⁶¹ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai.

Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Ni Kristus e? Ni Qotei Goge Koba aqa Niri e? Ni e merbe.” ⁶² Onaqa Yesus na minjej, “Od. Agi e segi. Ni que. E Tamo Anğro. Bunuqna e lañ qureq oqsıy Qotei siñgila koba ti unu qaji aqa bañ woq di awesosiyo lo lañbiq na boqñit niñgi e nubqab.” ⁶³ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulañ minjiñ oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranyosiqa marej, “Aqa une agi a segi na babtqo iga quonum. Deqa iga kiyãaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?” ⁶⁴ Aqa misiliñ anjam niñgi quonub. Deqa niñgi kiyersib marqab?” Onaqa nanği kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moiym.”

⁶⁵ Nanği kalil degsib marnabqa nanžo ambleq dena tamo qudei nanği tigelosib Yesus miselyoqneb. Osib aqa nãamdamu gara na qosetosib bañ na qaloqnsib minjoqneb, “Ni Kristus anqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” Onaqa qaja tamo qudei nanği Yesus aqa areq boqnsib a ula poñyoqneb.

Pita a gisañoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”

⁶⁶⁻⁶⁷ Ariya Pita a tal meq di awesosiyo nãam yoreqnaqa atra tamo gate aqa kañgal uña bei a bosiqqa Pita unsiqa koqyosiyo minjej, “Ni dego Yesus Nasaret qaji aqa anğro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.” ⁶⁸ Onaqa Pita a tulañ saidosiyo minjej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” Degsi minjsiqa tigelosiyo tal qala beiq gilsiq di soqnej. ⁶⁹ Sonaqa kañgal uña dena olo Pita unsiqa tamo nanği jojom di tigelesoqneb qaji nanği minjrej, “Tamo di a dego Yesus aqa anğro bei.” ⁷⁰ Onaqa Pita a olo tulañ saidej.

Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği Pita koqyosib minjeb, “Ni Galili qaji tamo. Deqa iga qalieonum, ni Yesus aqa anğro bei.” ⁷¹ Onaqa Pita a olo tulañ siñgila na saidosiyo marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisañot Qotei na e lubem.” ⁷² A degsi marnaqa tuwe anjamej. Tuwe anjamonaqa Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Tuwe anjamoiyeltosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’” anjam deqa olo are qalsiqa poiyonaqa tulañ akamugetej.

15

Juda tamo kokba nanği Yesus osib Pailat aqa bañq di ateb

¹ Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqajqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq nanği Yesus aqa bañ tontetosib osi gilsib Rom nanžo gate Pailat aqa bañq di ateb. ² Onaqa Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanžo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam

ni maronum di kere.” ³ Onaqa atra tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusib minjın oqetnjrnaqa aqa jejamuq di une gargekoba qametoqneb. ⁴ Deqa Pailat na olo Yesus minjej, “Nanği une gargekoba ino jejamuq di gamelenjeqneb. Ni kamba anjam bei marqasai e?” ⁵ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

Pailat a marej, “Ninği Yesus a namburbasq di qamiy”

⁶ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnimqa Juda tamo unğasari nanği tamo qujai aqa ñam maroqnibqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqnaqas. ⁷ Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A nami tamo qudei joqsıqa Rom nanği ti qotsib tamo qudei ñumnab moreñeb. Deqa a ojsib tonto talq di waiyeb. ⁸ Waiyonab sonaqa tamo unğasari kalil nanği Pailat aqa areq gilsibqa a nanjo yori bati qa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo yqajqa minjeb. ⁹ Minjnabqa a na nenemnjrej, “E Juda nanjo Mandor Koba uratosiy enğwai e? Ninği na merbiy.” ¹⁰ Pailat a nanği degsi nenemnjrej? Di kiyaaqa? A qalieej, atra tamo kokba nanği Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb. ¹¹ Onaqa atra tamo kokba nanği na tamo unğasari kalil nanjo areqalo tigeltetnjreb. Tamo unğasari nanği Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsimqa olo Yesus qalim moiqaıjqqa deqa nanjo areqalo tigeltetnjreb. ¹² Onaqa Pailat na olo minjrej, “E ninği Barabas enğwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninği a qa mareqneb, ‘A Juda nanjo Mandor Koba.’” ¹³ Onaqa nanği kalil murqumyosib minjeb, “Ni a namburbasq di qame.” ¹⁴ Onaqa minjrej, “Kiyaaqa Yesus qalit moiqaı? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaqa nanği olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni a namburbasq di qame.” ¹⁵ Onaqa Pailat a nanjo are latetnjrq osıqa nanjo anjam di dauryosıqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanği enjrej. Enjrsıqa olo Yesus osiq qaja tamo nanjo banq di atsiqa minjrej, “Ninği Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanği na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ninği Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo nanği Yesus misilinyoqneb

¹⁶⁻¹⁷ Pailat na qaja tamo nanği degsi minjrnaqa nanği Yesus ban ojsib Rom nanjo tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanği metnjrnab bosib tal dia koroeb. Koroosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanği gaigai jigeqneb deqaji bei osib Yesus jigeteb. Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanjo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. ¹⁸ Osib gisan na Yesus binjyoqnsib minjoqneb, “O Juda nanjo Mandor Koba, kaiye!” ¹⁹ Degsib Yesus minjoqnsib bu toqon na aqa gateq di qaloqnsib miselyoqnsib aqa areq di sinğa pulutoqneb. ²⁰ Nanği degsib Yesus misilinyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a ban ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanği Yesus osib namburbasq di qameb

²¹ Nanği Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosıqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji. A Aleksander Rufus wo nanjo abu.

²² Nanği Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.” ²³ Di brantosib qaja tamo nanği na wain ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej. ²⁴ Onaqa qaja tamo nanği na Yesus osib namburbasq di

qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alaneb. Tamo yai aqa meniñ na bunjnraqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanosib gara eleneb.

²⁵ Sen bati 9 onaqa nobqolo nanqi Yesus namburbasq di qameb. ²⁶ Qamsib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nengrenyeb, “Tamo endi a Juda nanqo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanqo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nengrenyeb. ²⁷ Bati deqa bajin tamo aiyel dego namburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb. ²⁸ Kumbra dena Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nengrenyeb, “Tamo ungasari nanqi marqab, ‘Kristus a dego une tamo.’ ”

²⁹ Yesus a namburbas goge di sonaqa tamo ungasari nanqi aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misilinyoqnsib gate gainyoqnsib minjoqneb, “Ni nami marem, ‘E atra tal koba kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni nami degsi marem. ³⁰ Ino anjam di bolearqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiye.” ³¹ Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo ungasari gargekoba nanqi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. ³² A maroqnej, ‘E segi Kristus. E Israel nanqo Mandor Koba.’ Aqa anjam di bolearqa a namburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’ ” Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanqi dego Yesus degsib misilin anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

³³ Qanam jige sen bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq sen bati 3 onaq bilaqtej. ³⁴ Onaqa Yesus a tulan lelenosiqqa marej, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Di Hibu anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei. O ijo Qotei. Ni kiyaga e qoreibonum?” ³⁵ Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanqi aqa anjam di qusib mareb, “Ningi quiy. A Elaija meteqnu.” ³⁶ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñengi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqqa aqa medabuq di atej. Osiqqa marej, “Iga mati tariñosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus namburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?” ³⁷ Onaqa Yesus a olo tulan lelenosiqqa mondor titosiq aqa nambile uratosiq moiyej.

³⁸ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej. ³⁹ Yesus a degsi mondor titosiq moiyej deqa qaja tamo nanqo gate Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a unsiqa marej, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri.”

⁴⁰ Ungasari qudei nanqi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems yala Joses wo nanqo ai. Uña bei Salome. ⁴¹ Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa ungasari nanqi dena a dauryosib laqnsib kangalyoqneb. Bunuqna Yesus a Galili sawa uratosiqqa a na nanqi qalub ungasari qudei ti joqsiqa koba na Jerusalem beleneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁴² Juda nanqo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inqi inqi kalil gereiyosib atnab soqnej. ⁴³ Onaqa bilaqtonaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqqa Pailat nenemyqa gilej. Josep a Juda nanqo gate bei. A Arimatea qure qaji. Aqa kumbra tulan boledamu. Deqa tamo ungasari kalil nanqi a qa maroqneb, “A tamo bolequja.” A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tariñoqnsiq soqnej. A Pailat aqa talq gilsiqqa

aqa areq di tigelej. A ulaosai. Osiqa Pailat nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?”⁴⁴ Onaqa Pailat a tulan pruguetosiq marej, “Yesus a urur moiqa e?” Osiqa qaja tamo nanjo gate a metonaq bonaq nenemyej, “Yesus a bole moiqa e?”⁴⁵ Onaqa minnej, “Od, a moiqa.” Onaqa Pailat a anjam di qusiqa Josep odyosiq minnej, “Di kere. Ni Yesus aqa jejamu am. Osim subq ate.”⁴⁶ Onaqa Josep a gilsiq gara qat awaiyosiq Yesus aqa jejamu namburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilej. Osi gilsiq sub bei nami meniḡ miligiq di gereiyeb qaji dia atsiqa meniḡ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej.⁴⁷ Josep na Yesus subq ateqnaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei agi Josep aqa ai wo bosib koqyesoqneb.

16

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Onaqa yori bati koboonaqa Salome na Maria Makdala qure qaji na Jems aqa ai Maria na nanḡi qalub ḡam so aqa ya quleq tulan boledamu awaiyeb. Nam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa awaiyeb.²⁻³ Osi nobqolo ambru nanḡi tigelosib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq giloqnsib gamq di segi segi maroqneb, “Yai na meniḡ kobaquja sub me getentejunu qaji di beltosim taqal atetgwas?”⁴ Deksib maroqnsib gilsib ḡam ateb di meniḡ kobaquja waqosiq taqal di sonaq uneb. Meniḡ di tulan kobaquja.⁵ Onaqa nanḡi sub miligiq aisib anḡro wala bei ban woq di awesonaq unsib ulaugeteb. Anḡro wala di aqa gara tulan qat.

⁶ Onaqa anḡro wala na minjrej, “Niḡi ulaaib. E qalie, niḡi Nasaret tamo Yesus namburbasq di qameb qaji a qa ḡameqnub. A endi sosai. A subq na tigelqo. Niḡi bosib sub miligi uniy. A ḡeioteb qaji lume agi unu.⁷ Niḡi unsibqa olo puluosib aisib Yesus aqa anḡro qudei nanḡi Pita ombla endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq niḡi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Agi a nami niḡi endegsi mernḡej, “E niḡi qa namoosiy Galili sawaq gilqai.” Deqa niḡi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.’ ”

⁸ Onaqa nanḡi qalub tulan ulaugetosib are tonḡonjrnaga sub uratosib olo puluosib aiyeb. Aiyoqnsibqa gamq di tamo unḡasari nanḡi turoqnsib anjam bei minjrosai oqneb. Nanḡi laḡa aiyoqneb. Di kiyaga? Nanḡi tulan ulaugeteb deqa.

Maria Makdala qure qaji a Yesus unej

⁹ Yori bati koboonaqa nobqolo ambru Yesus a subq na tigelosiq mati Maria Makdala qure qaji aqaq di brantonaq unej. Maria agi nami Yesus na mondor uge 7 nanḡi aqaq dena winjretej qaji.¹⁰⁻¹¹ A Yesus unsiqa olo puluosi gilsiq Yesus aqa anḡro qudei nami Yesus dauryosib laqneb qaji nanḡi are ugeinjrnaga akameqnabqa itnjrsiq minjrej, “E Yesus unonum. A ḡambile unu.” Onaqa nanḡi Maria aqa anjam di qunab ugeinjrej. Nanḡi aqa anjam deqa poinjrosai.

Yesus aqa anḡro aiyel nanḡi gamq di Yesus uneb

¹² Olo bati bei Yesus aqa anḡro aiyel nanḡi naḡu gam bei dauryosib gileqnabqa Yesus aqa jejamu bulyosiq nanḡoq di brantonaq uneb.¹³ Unsibqa nanḡi olo puluosib aisib Yesus aqa anḡro qudei nanḡi minjreb, “Yesus a gagoq di brantqoqa iga unonum.” Deksib minjrnabqa nanḡi dego qunab ugeinjrej. Nanḡi anjam deqa poinjrosai.

Yesus na aqa anḡro nanḡi wau enjrej

¹⁴ Olo bati bei Yesus aqa anḡro 11 nanḡi tal miligiq di awoosib inḡi uyeqnabqa Yesus a nanḡoq di brantej. A nami subq na tigelonaqa tamo qudei

na unsib nanđi sainjrnab qunab ugeinjrej. Nanđo are getenjnresonej. Deqa Yesus a segi nanđoq di brantosiqā nanđi nřirĩtnjrej. ¹⁵ Osiqa minjrej, “Nĩngi tigelosib sawa sawa kalil keretoqnsib tamo unđasari kalil nanđi ijo anjam bole minjre minjre laqniy. ¹⁶ Tamo unđasari nanđi e qa nanđo areqalo singilatosib yanso oqab di Qotei na nanđi elenqas. Ariya tamo unđasari nanđi e qa nanđo areqalo singilatqasai di Qotei na nanđi elenqasai. A na nanđo une qa peginjrsim awai uge enjrqas. ¹⁷ Tamo unđasari e qa nanđo areqalo singilatqab qaji nanđi mańwa gargekoba endeqaji babtoqnqab. Nanđi ijo ñam na mondor uge uge winjroqnqab. Qotei na nanđo meń bulyetnjroqnmqa nanđi qure utru bei bei nanđo anjam bunuj maroqnqab. ¹⁸ Nanđi bań waiyosib amal uge ojoqnqab. Nanđi ya isa koba qaja ti di uyoqnib dena morenqasai. Nanđi ma tamo nanđo gateq di bań atoqnib nanđi olo boleqnqab.”

Yesus a lań qureq oqej

¹⁹ Tamo Koba Yesus na aqa anđro nanđi degsi minjrnaqa Qotei a Yesus lań qureq osi oqsiqa aqa bań woq di awotej. ²⁰ Onaqa aqa anđro nanđi jaraiyosib sawa sawa kalil keretoqnsib Qotei aqa anjam palontoqneb. Palonteqnabqa Tamo Koba a nanđi koba na wauoqnsiqā mańwa gargekoba babtoqnsiqā dena nanđo anjam singilatoqnej.

LUK

Luk a anjam endi nengrenyosiq Tiofilus aqaq qarinyej

¹⁻² O Tamo Koba Tiofilus, kumbra kalil Qotei a nami gago ambleq di yoqnej qaji di aqa wau tamo nanji unoqnsib deqa iga saigoqneb. Nanjo anjam di tamo gargekoba nanji quoqnsib nengrenyoqneb. ³ Deqa e dego anjam di nengrenyosiy inoq qarinyqa are qalem. Are qalsimqa anjam aqa damu geregere qalieqajqa deqa nenemosim laqnem. Nenemosim laqnsimqa anjam di utruq na nengrenyosim agi inoq qarinyonum. ⁴ Deqa ni sisiyosim qalieqam, anjam ni nami mermoqneb qaji di bole kalil.

Sekaraia aqa njanj Elisabet a gumannej

⁵ Herot a Judia sawa nanjo mandor sonaqa bati deqa atra tamo bei aqa ñam Sekaraia a soqnej. A atra tamo Abiya aqa moma. Sekaraia aqa njanj a atra tamo gate Aron aqa moma. Aqa ñam Elisabet. ⁶ Sekaraia aqa njanj wo nanjo kumbra tulan boledamu. Nanji Qotei aqa dal anjam kalil geregere dauryoqnsib soqneb. Nanji Tamo Koba aqa namgalaq di une saiyoji. ⁷ Elisabet aqa miligi ugeej deqa aqa gumbulun wo angro saiyoji sosibqa qelib.

⁸ Bati bei Sekaraia aqa wau qujai nanji ti Qotei atraiyqa marsibqa Jerusalem gileb. ⁹ Nanjo ambleq dena tamo bei giltibqa a Tamo Koba aqa atra tal miligiq gilsim nam qaq koitim quleqamqa Qotei atraiyqajqa deqa Jerusalem gileb. Gilsib nanji tamo yai giltqab di qalieqajqa deqa nanji meniñ alaño bubuñeb. Meniñ alañonabqa Sekaraia aqa meniñ na buñyey. Deqa nanji Sekaraia giltonabqa a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyey. ¹⁰ Qotei atraiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji atra tal oqeq di koroosib Qotei pailiyosib soqneb. ¹¹⁻¹² Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiq Sekaraia aqa ulatamuq di brantosiq atra bijal nam qaq koitoqnej qaji ban woq di tigelonaq unsiqa tulan ulaugetej. ¹³ Onaqa lan angro na minnej, “Sekaraia, ni ulaaim. Qotei a ino pailyo quetmqo. Deqa ino njanj Elisabet a gumanjosim angro mel oqas. Yim ni aqa ñam Jon waiyqam. ¹⁴ Angro di a nambabimqa ni tulan areboleboleimqas. Tamo ungasari gargekoba nanji dego a unsibqa tulan areboleboleinjrqas. ¹⁵ Angro di a Tamo Koba aqa namgalaq di ñam koba ti sqas. A wain ti ya singila ti uyoqnqasai. A aqa ai miligiq di soqnimqa Mondor Bole na a singilatoqnqas. ¹⁶ Bunuqna a na Israel gargekoba nanji are bulyetnjroqnim nanji nanjo Tamo Koba Qotei areiy-oqnqab. ¹⁷ Kristus a bqa laqnimqa Jon a namoosim Qotei aqa medabu o tamo Elaija aqa kumbra ti singila ti osim Kristus aqa gam gereiyetqas. A Kristus aqa gam endegsi gereiyetqas. Abu nanjo angro nanji ti jeu jeu soqnebqa a na nanji are bulyetnjroqnim nanji are qujaitosib sqab. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranyeqnuq qaji nanji dego a na are bulyetnjroqnim nanji kumbra bole bole dauryoqnqab. Jon na degsim tamo ungasari nanjo areqalo gereiyetnjrim soqnebqa Tamo Koba a bqas.”

¹⁸ Onaqa Sekaraia na kamba lan angro di minnej, “E tulan qelionum. Ijo njanj a dego qeligo. Deqa e kiyersiy qalieqai, ino anjam di bole?”

¹⁹ Onaqa lan angro na Sekaraia minnej, “Ijo ñam Gabriel. E Qotei aqa ulatamuq di tigelejunum. Qotei a segi na e qarimbqoqa bosim anjam bole endi ni mermonum. ²⁰ Deqa ni que. Ni ijo anjam poimosai deqa bini medabu getenmimqa sqam. Bunuqna anjam e ni mermonum qaji aqa damu kalil brantimqa ino medabu olo waqtosim anjam maroqnqam. Bati Qotei na

giltqo qaji batiamqa ijo anjam aqa damu kalil brantim ni unqam.” Lan angro na degsiqa Sekaraia minjej.

²¹ Tamo ungasari nanji Sekaraia a olo atra talq dena oqedqajqa deqa tariñoqneb. Osib maroqneb, “Sekaraia a kiyaga atra tal miligiq di sokobaiyqo?” ²² Onaqa Sekaraia a oqedosiqa nanji anjam minjrqa yonaq keresaiyej. Deqa nanji mareb, “Qotei aqa manwa bei atra tal miligiq di brantqoqa Sekaraia a unqo. Deqa a anjam marqa keresai.” Sekaraia aqa medabu getenyej deqa a ban na segi nanji anjam minjroqnej. ²³ Ariya bunuqna aqa atraiyo wauqa bati koboonaqa a olo puluosiqa aqa qureq oqej. ²⁴ Bati bei aqa nauj Elisabet a gumanej. Deqa a bai 5 aqa talq di soqnej. A boleq di walwelosaiqnej. Osiqa marej, ²⁵ “Bini Tamo Koba a kumbra tulan boledamu e ebsiqa tamo ungasari nanjo njanjalaq di ijo gulbe kobotetbqo.”

Lan angro Gabriel a Maria aqaq di brantej

²⁶ Onaqa bai 5 di koboonaqa Qotei na aqa lan angro Gabriel olo qarinyonaqa Galili sawa nanjo qure bei nam Nasaret deq aiyej. ²⁷ Aisiq dia dungenge bei aqa nam Maria aqaq di brantej. Tamo bei aqa nam Josep a na Maria oqajqa saga qameb. Josep a Mandor Koba Devit aqa moma. ²⁸ Gabriel a Maria aqaq di brantosiqa minjej, “O Maria, kaiye. Tamo Koba a ni ombla unub. A ni kumbra tulan boledamu emqo.” ²⁹ Onaqa Maria a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa are qalej, “Lan angro di aqa anjam e poibosai.” ³⁰ Onaqa lan angro na minjej, “Maria, ni ulaaim. Qotei a ni qa are tulan boledamuiyqo. ³¹ Deqa ni gumanosim angro mel oqam. Osim aqa nam Yesus waiyqam. ³² A nam tulan kobaquja oqas. Nanji a qa maroqnqab, ‘A Qotei Goge Koba aqa Niri.’ Qotei na a giltimqa a Mandor Koba sqas. A na aqa moma Devit nami mandor koba soqnej qaji aqa wau osim a kamba Mandor Koba sqas. ³³ Deqa a Jekop aqa moma kalil nanjo Mandor Koba sosimqa nanji bati gaigai taqatnjroqnas. Aqa wau di koboqa keresai.”

³⁴ Onaqa Maria na lan angro di minjej, “Kumbra di kiyersi brantqas? E tamo osaiunum.”

³⁵ Onaqa lan angro na minjej, “Mondor Bole a inoq aisim Qotei Goge Koba aqa singila emimqa ni angro oqam. Deqa nanji a qa maroqnqab, ‘A Qotei aqa Niri.’ A Qotei aqa segi kumbra ti sqas.

³⁶ “Ni que. Ino gagai Elisabet a dego angro mel oqas. A qeliosiq gumanqo. Nanji nami a qa maroqneb, ‘A angro oqa keresai.’ Ariya bini a gumanqo bai 6 gilqo. ³⁷ Qotei a kumbra kalil yqa kere. Kumbra bei a yqa keresai di sosai.”

³⁸ Onaqa Maria na lan angro di minjej, “E Tamo Koba Qotei aqa kanjal unja. Anjam ni e merbonum qaji di Qotei na dauryosim kumbra degsi ebem.” Onaqa lan angro a Maria uratosiqa gilej.

Maria a Elisabet unqajqa gilej

³⁹ Bati deqa Maria a tigelosiqa urur ti Sekaraia aqa qureq oqej. Qure di yamban. A Judia sawaq di unu. ⁴⁰ Oqsiq Sekaraia aqa talq di brantosiqa Elisabet itosiq metej, “O gagai Elisabet, kaiye.” ⁴¹⁻⁴² Metonaqa Elisabet a Maria aqa anjam di qunaqa angro a Elisabet aqa meneq di anjilej. Onaqa Mondor Bole a Elisabet aqaq aisiq singila yonaqa a tulan maosiqa Maria minjej, “Qotei a kumbra tulan boledamu ni emqo. Kumbra deqaji Qotei a nami ungasari qudei nanji enjrosaiqnej. Angro ino meneq di unu qaji a dego Qotei na kumbra tulan boledamu yqo. ⁴³ O Maria, ni ijo Tamo Koba aqa ai. E unja kiyero deqa ni ijo talq bonum? ⁴⁴ Ni que. Ni e metbonum e ino anjam quonumqa angro ijo meneq di unu qaji a areboleboleiyqoqa anjilqo. ⁴⁵ Tamo Koba a na ni kumbra boledamu emqas anjam di mermonaqa ni

qusim marem, ‘Bole, Qotei aqa anjam di aqa damu brantqas.’ Ni degsi marem deqa ni tulan areboleboleimim sqam.” Elisabet na degsiqa Maria minjej.

Maria a Qotei aqa ñam soqtej

- ⁴⁶ Onaqa Maria a kamba medabu waqtosiqa marej, “Ijo are na e Tamo Koba aqa ñam soqtosim a binjyeqnum.
⁴⁷ E Qotei qa tulan areboleboleibeqnu. Agi a na iga padalo sawaq na elenjej.
⁴⁸ E aqa kanjal unja. E ñam saiwoji. Di unqum. Qotei na e uratbosai. A na e nubsiqua areibqo.
 Deqa bati endeqa ti bunuq qa ti tamo unqasari kalil nanji e qa endegsib maroqnqab, ‘Qotei na Maria kumbra tulan boledamu yej.’
⁴⁹ Qotei sinqila koba ti unu qaji a na e aqaryaibeqnu. Qotei aqa ñam getento koba. Une bei aqaq di sosai.
⁵⁰ Qotei a tamo unqasari kalil aqa sorgomq di unub qaji nanji qa tulan duleqnu. Bati endeqa ti bunuq qa ti Qotei a nanji qa duloqnsim sqas.
⁵¹ Qotei a wau sinqila koba yeqnu. Tamo unqasari nanjo segi ñam soqtqa are qaleqnu qaji nanji Qotei na olo winjreqlaq jaraiyeqnu.
⁵² A na mandor kokba nanji kobotnjroqnsiqua tamo unqasari nanjo segi ñam aguq ateqnu qaji nanji olo ñam soqtetnjreqlaq.
⁵³ Tamo unqasari mam unub qaji nanji Qotei na inji anainjreqlaq nanji kere na unub. Ariya tamo unqasari inji koba ti unub qaji nanji a na uratnjreqlaq nanji inji saiinjreqlaq.
⁵⁴⁻⁵⁵ A na aqa wau tamo Israel nanji aqaryainjreqlaq. A nami marej, ‘E Israel nanji qa gaigai duloqnqai.’ A aqa anjam deqa are qaloqnsiqua agi bini Israel nanji aqaryainjreqlaq. Qotei aqa anjam di a na nami gago moma utru nanji minjrej. Agi a na anjam di Abraham aqa moma kalil nanji ti minjrej.”
 Maria a medabu waqtosiqa anjam degsi marej.
⁵⁶ Bai qalub Maria a Elisabet aqa talq di soqnej. Di koboonaqa a olo puluosiqua aqa qureq gilej.

Elisabet a aqaratonaq Jon a ñambabej

- ⁵⁷ Onaqa Elisabet aqa bati kereonaqa a aqaratej. Aqaratonaqa aqa anqro mel ñambabej. ⁵⁸ Nambabonaqa aqa qure qujai nanji ti aqa len nanji ti kalil endegsi poinjrej, “Tamo Koba a Elisabet qa tulan dulosiqua aqa miligi gereiyqoqa anqro mel oqo.” Nanji degsi poinjrej deqa nanji Elisabet koba na areboleboleinjrej.
⁵⁹⁻⁶⁰ Bati 8 koboonaqa nanji anqro di mulun waiyqa marsib koroeb. Koroosib aqa ñam Sekaraia waiyqa laqnaqqa aqa ai na saidnjrsiqua minjrej, “Iga aqa ñam Jon waiyqom.” ⁶¹ Onaqa nanji na minjeb, “Ñam di ino len nanjoq di sosai.” ⁶² Degsi minjsib ban na Sekaraia nenemyeb, “Ni ino anqro ñam yai waiyqam?” ⁶³ Onaqa a ban na minjrej, “Pepa bei osbabqa e aqa ñam nenqrenjyit ninji unqab.” Pepa osi bonabqa endegsi nenqrenjyey, “Aqa ñam Jon waiyqom.” Degsi nenqrenjyonaqa nanji kalil tulan prugeb. ⁶⁴ Onaqa bati qujai deqa Sekaraia aqa meñ otyonaqa medabu waqtosiqa anjam maroqnsiqua Qotei aqa ñam soqtoqnej. ⁶⁵ Bati deqa tamo unqasari kalil qure dia soqneq qaji nanji kumbra deqa qusib ulaeb. Ulaosib kumbra deqa mare mare laqnaqqa nanjo anjam di tulan kobaonaqa qure kalil Judia sawaq di so qaji nanji quekriteb. ⁶⁶ Tamo unqasari anjam di queb qaji nanji kalil maroqneq, “Anqro

di a tamo kiyero sqas?” Nanġi degsi maroqneġ. Di kiyaaqa? Qotei aqa siġgila aġgro di aqaq di sonaq uneb deqa.

Sekaraia a Qotei aqa medabu osiqa anjam marej

⁶⁷ Onaqa Mondor Bole a Jon aqa abu Sekaraia aqaq aisiq siġgila yonaqa medabu waqtosiqa anjam endegsi marej, ⁶⁸ “Iga Tamo Koba Qotei aqa ñam tulaġ soqtoqñqom. A Israel gago Qotei. Iga aqa segi tamo uġgasari unum deqa a na bosim iga awaigim iga padalqasai. ⁶⁹ Aqa wau tamo Devit aqa leġ na tamo siġgila koba bei ñambabqas. Qotei na tamo di giltej deqa a na iga elenqas. ⁷⁰ Qotei aqa kumbra deqa nami aqa segi medabu o qaji tamo nanġi anjam palontoqneġ. ⁷¹ Nanġi anjam endegsib palontoqneġ, ‘Qotei a gago jeu tamo nanġo baġq dena iga elenqas. Osim tamo kalil iga qa ugeeqnub qaji nanġo baġq na dego iga elenqas.’ Nanġi anjam degsib palontoqneġ. ⁷² Qotei a gago moma utru nanġi qa dulosiqa aqaryainjrej. Aqa segi anjam nami siġgilatej qaji deqa are qalsiqa nanġi aqaryainjrej. ⁷³ Aqa anjam di a siġgilatosiq gago moma utru Abraham minjej. ⁷⁴ Deqa a na gago jeu tamo nanġo baġq dena iga elenqamqa iga aqa wau ojoqñqom. Iga ulaqasai. ⁷⁵ Iga bati gaigai Qotei aqa ñamgalaq di aqa segi kumbra bole tintiġ dauryoqñqom. ⁷⁶ O ijo aġgro Jon, bunuqna ni Qotei Goge Koba aqa medabu o qaji tamo sqam. Tamo uġgasari nanġi degsib ni qa maroqñqab. Tamo Koba a bqa laqñimqa ni namoosim aqa gam gereiyetosim soqñim a bqas. ⁷⁷⁻⁷⁸ Ni na Qotei aqa segi tamo uġgasari nanġi anjam minjroqñimqa nanġi quoqnsib endegsi poinjroqñqas, ‘Bole, Qotei a iga qa dulej deqa a na gago une kobotetgosim iga elenqas.’ Gago Qotei a laġ goge na suwaġ qarinyim gagoq bqas. ⁷⁹ Tamo uġgasari ambruq di sosib moreñqa ulaeqnub qaji nanġi Qotei na suwantñjroqñqas. Osim a na iga gam osorgoqñimqa iga lawo kumbra dauryoqñqom.” Sekaraia a anjam degsi marej.

⁸⁰ Onaqa Jon a kobaqujaeqnaqa Qotei aqa Mondor na siġgila yoqnej. A wadau sawaq di sosisqa a na Israel tamo uġgasari nanġi Qotei aqa anjam minjrqaġqa bati qa tariñoqnej.

2

Maria a aqaratonaaq Jesus a ñambabej

¹ Bati deqa Rom nanġo mandor koba Sisar Ogastus a marej, “Iga sawa sawa kalilq di tamo uġgasari nanġo ñam sisiyqom.” ² Degsi marnaqa Kwirinius a Siria sawaq di gate sonaaqa nanġi na ñam sisiyeb. Nanġi nami ñam sisiyosaioqneġ. ³ Deqa tamo uġgasari kalil nanġi na nanġo ñam atelenqajqa marsibqa nanġo segi segi qure utruq gileleñeb. ⁴ Josep a Nasaret qureq dena tigelosiqa Devit aqa qure utruq oqej. Nasaret qure a Galili sawaq di unu. Devit aqa qure utru aqa ñam Betlehem. Betlehem a Judia sawaq di unu. Josep a deq oqej. Di kiyaaqa? A Devit aqa leġ na ñambabej deqa. ⁵ Maria a Josep aqa ñauġ soqnej deqa nanġi aiyel ombla na nanġo ñam atqa marsibqa Betlehem oqeb. Bati deqa Maria a gumaġ ti. ⁶⁻⁷ Nanġi Betlehem di sonabqa Maria aqa bati kereonaqa a aġgro ej. Nereño tal koba qaji tamo na maqej deqa aqa aġgro matu mel ñambabonaqa gara na dalaosiq makau nanġo inġi uyo tabirq di ñeiotej.

Laġ aġgro nanġi na kaja taqato tamo nanġi Qotei aqa anjam minjreb

⁸ Qolo qujai deqa qure qalaq di tamo qudei nanġo kaja ñiġ uyeqñabqa taqatñjresoqneġ. ⁹ Onaqa Tamo Koba aqa laġ aġgro bei aisiqa nanġo areq di tigelonaq uneb. Aqa rian na nanġi suwantñjrnaqa nanġi unsib tulaġ

ulaugeteb. ¹⁰ Onaqa lan angro dena nanngi minjrej, “Ninggi ulaaib. E ningi anjam bole merngwajqa bonum. Merngitqa ningi qusib tulan areboleboleingwas. Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi dego tulan areboleboleinjras. ¹¹ Anjam bole agiende. Bini Tamo Koba Kristus a Devit aqa qure utruq di nambabqo. A na qujai tamo ungasari nanngi elenamqa nanngi padalqasai. ¹² Angro mom di gara na dalaosib makau nanngo ingi uyo tabirq di neitonub unu. Ningi aisib unsib poingwas.”

¹³ Degsi minjreqlaqa lan angro tulan gargekoba nanngi lan goge na bosib lan angro nami bej qaji a ombla tigelosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneb, ¹⁴ “Lan goge di Qotei a ñam kobaquja oqo. Mandamq endi tamo ungasari nanngi lawo na soqnebe. Qotei a nanngi qa are tulan boleiyeqnu.”

Kaja taqato tamo nanngi Yesus unqajqa marsib Betlehem qureq aiyeb

¹⁵ Lan angro nanngi olo puluosib lan qureq oqeqnabqa kaja taqato tamo nanngi qairosib mareb, “Iga tigelosim Betlehem aisim Tamo Koba a iga kumbra deqa mergwo qaji di unqom.” ¹⁶ Degsib marsibqa gurgur ti aisib Maria Josep wo nanngo angro mom a makau nanngo ingi uyo tabirq di neitosib sonab unjreb. ¹⁷ Unjrsibqa angro deqa anjam lan angro na minjrej qaji di kalil ubtosib saqnebe. ¹⁸ Saeqnab tamo ungasari kalil anjam di queb qaji nanngi prugugetosib are koba qaloqneb. ¹⁹ Ariya Maria a anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq soqnej. ²⁰ Onaqa kaja taqato tamo nanngi olo puluosib gileb. Anjam kalil lan angro na minjrnaq queb qaji deqa ti kumbra kalil nanngi uneb qaji deqa ti nanngi tulan areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib giloqneb.

Nanngi angro aqa ñam Yesus waiyeb

²¹ Ariya Yesus a nambabosiq sonaqa bati 8 kereonaqa a mulun waiyeb. Osib aqa ñam Yesus waiyeb. Ñam di nami lan angro na Maria gumanosaisonaq minjej qaji.

Simeon Ana wo nanngi atra talq di Yesus uneb

²² Juda nanngo dal anjam bei agiende. Unja angrotimqa bati 40 koboamqa nanngi unja aqa jejamu yansetqab. Dal anjam di Moses a nami marej. Deqa Maria aqa jejamu yansetqa bati kereonaqa aqa gumbulun wo Jerusalem gilsibqa atra tal miligiq di Maria aqa jejamu yansetosib Yesus osib Tamo Koba aqa banq di ateb. ²³ Agi Moses a nami Tamo Koba aqa dal anjam endegsi nengrenyej, “Angro matu mel nambabamqa ningi Tamo Koba Qotei aqa banq di atiy. Atibqa a Qotei aqa segi tamo sqas.” ²⁴ Nanngi aiyel Tamo Koba Qotei aqa dal anjam di dauryosib wagme bei osib Qotei atraiyeb. Agi dal anjam endegsi unu, “Binonj aiyel kiyo qebari bunuj aiyel kiyo osib Qotei atraiyiy.”

²⁵ Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Simeon. Aqa kumbra tulan boledamu. A Qotei aqa sorgomq di geregere soqnej. Mondor Bole na a singilatonaq soqnej. A endegsi are qaloqnej, “Bati brantimqa Qotei na Israel tamo ungasari nanngo are boletetnrqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa bati di brantqajqa tarinoqnsiq soqnej. ²⁶ Mondor Bole na nami Simeon minjej, “Ni mati moiqasai. Ni moyosaisoqnimqa Tamo Koba a na aqa Kristus qarinyim bamqa ni unsim moiqam.” ²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa Mondor na Simeon aqa are tigeltetonaqa atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa Maria Josep wo nanngi dal anjam dauryosib nanngo angro Yesus osib Qotei aqa banq di atqa marsibqa atra tal miligiq gileb. ²⁸ Onaqa Simeon a Yesus unsiqa a osiq soqonyej. Soqonyosiq Qotei aqa ñam soqtosiq endegsi pailyej,

²⁹ “O Tamo Koba, e ino wau tamo. Ino anjam ni nami e merbem qaji di ni uratosai. Deqa e lawo na moiqai.

³⁰ Ni na ino segi tamo ungasari nanngi elenam nanngi padalaib deqa ino Kristus qarinyem agi e unonum.

³¹ Tamo ungasari kalil nanngo namdamuq di ni kumbra di yqajqa gam gereiyem.

³² Kristus aqa rian na sawa bei bei qaji nanngi suwantnjroqngas.

Osim ino segi tamo ungasari Israel nanngi dego suwantnjrimqa nanngo ñam kobaqas.”

³³ Simeon a Yesus qa anjam degsi marnaqa Yesus aqa ai abu nanngi qusib tulan prugeb. ³⁴ Onaqa Simeon a nanngi aiyel qa Qotei pailyosiqa Yesus aqa ai Maria minnej, “Ni que. Qotei na angro endi giltej deqa Israel gargekoba nanngi ulonjosib padalqab. Gargekoba dego olo tigelosib ñambile bole oqab. Angro endi a toqor bul soqnimqa gargekoba nanngi na a jeutoqngqab. ³⁵ Deqa gargekoba nanngo areqalo uliejunu qaji di olo boleq dqas. Yimqa serie na ino are qametmo bul are jaqatin oqngam.”

³⁶ Bati deqa Qotei aqa medabu o qaji unja bei soqnej aqa ñam Ana. A Fanuel aqa angro. A Aser aqa moma. A tulan qeliej. A nami tamo osiqa gumbulun wo wausau 7 soqneb. ³⁷ Aqa gumbulun moinaqa a segi qobul soqnej. Aqa wausau kalil 84. A qobul sosiqa a bati gaigai qolo ti qanam ti atra tal miligiq giloqnsiqa ingi ti ya ti uratoqnsiqa Qotei pailyoqnej. A atra tal uratosaiyoqnej. ³⁸ Simeon a anjam marsiq koboonaqa Ana a bosiqqa angro kiñala di unsiqa Qotei aqa ñam soqtej. Osiqa Jerusalem tamo ungasari kalil Qotei na awainjrqa marsib tariñoqneb qaji nanngi Yesus qa sainjroqnej.

Maria Josep wo nanngi olo Nasaret qureq gileb

³⁹ Maria Josep wo nanngi Jerusalem dia Tamo Koba aqa dal anjam kalil dauryekritosib nanngi olo puluosib Galili sawaq gilsib nanngo segi qure utru Nasaret di soqneb. ⁴⁰ Di sosibqa nanngo angro kiñala Yesus a boleqnsiqa singilaoqnsiq powo qelikoba oqnej. Qotei a Yesus qa are tulan boleiyoyoqnej.

Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a Jerusalem aiyej

⁴¹ Yesus aqa ai abu nanngi wausau gaigai Juda nanngo yori bati koba ñam Pasova di unqajqa maroqnsib Jerusalem aiyoqneb. ⁴² Deqa Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a na aqa ai abu nanngi daurnjrnsiqa yori bati di unqajqa koba na Jerusalem aiyej. ⁴³ Aisib yori bati di unsib koboonaqa tamo ungasari kalil nanngi puluosib nanngo segi segi qureq olo gileq nabqa angro wala Yesus a segi Jerusalem di soqnej. Aqa ai abu nanngi deqa qaliesai. ⁴⁴ Nanngi are qaleb, “Yesus a tamo qudei nanngi daurnjrnsiqa nami gilqo kiyo?” Degsib are qalsibqa qanam qujai nanngi walwelosib gileb. Gilsib gamq di Yesus unosai deqa nanngi na nanngo segi kadoi nanngi ti nanngo segi len nanngi ti Yesus qa nene nenemnjroqneb. ⁴⁵ Onaqa ugeinjrnaqa nanngi aiyel olo puluosib Jerusalem aisib dia Yesus qa ñamoqneb. ⁴⁶ Bati qalub nanngi Yesus qa ñamoqneb. Namosis gilsib atra tal miligiq di ñam atsib Yesus a di awesonaq uneb. A dal anjam qalie tamo nanngo ambleq di awesosiqa nanngo anjam quoqnsiqa anjam qudei nanngi nenemnjroqnej. ⁴⁷ Aqa powo tulan kobaquja deqa a dal anjam qalie tamo nanngi kamba anjam bole bole minjreonaqa tamo kalil aqa anjam di quoqneb qaji nanngi prugoqneb. ⁴⁸ Onaqa aqa ai abu nanngi a unsib prugugetosib aqa ai na minnej, “O ijo angro, ni kiyaaq aqo ino abu wo kumbra deggonum? Ni que. Aqo aiyel are tulan gulbeigwoqa ni qa ñamoqnam.” ⁴⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninggi kiyaaq e qa ñamoq nab? E ijo Abu aqa talq endi sqai. Ninggi di qaliesai kiyo?” ⁵⁰ Onaqa aqa ai abu nanngi aqa anjam di qusib poinjrosai.

⁵¹ Onaqa Yesus a tigelosiqa aqa ai abu nanngi daurnjrnsiqa Nasaret qureq gileb. Gilsib dia a nanngo aiyel anjam geregere dauryoqnsiqa nanngo sorgomq

di soqnej. Aqa kumbra kalil di aqa ai na unoqnsiqa tulan areboleboleiye-
qnaqa aqa areqaloq di atnaq soqnej. ⁵² Yesus a Nasaret qureq di sosisiqa a
tamo kobaqjaoqnsiqa aqa powo dego qelikobaoqnej. Qotei a Yesus qa are
boleiyuqnej. Tamo ungasari nanngi dego Yesus qa are boleinjroqnej.

3

Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di Qotei aqa anjam palontoqnej

¹⁻² Bunuqna Sekaraia aqa njiri Jon a wadau sawaq di sonaqa Qotei na aqa
anjam minjnaq quej. Bati deqa Sisar Taiberius a wausau 15 Rom nanngo
mandor koba soqnej. Pontius Pailat a Judia sawa nanngo gate soqnej. Herot a
Galili sawa taqatoqnej. Herot aqa was Filip a Ituria sawa ti Trakonitis sawa
ti taqatoqnej. Lisantias a Abilene sawa taqatoqnej. Anas Kaiafas wo nanngi
aiyel atra tamo gate soqneb. ³ Jon a sawa kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji
deq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nanngi endegsi
minjroqnej, “Ninggi are buliyibqa e na ningi yansngwai. Amqa Qotei a nunngo
une kalil kobotetngwas.” ⁴ Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa
medabu o tamo Aisaia nami nengrenyej qaji di aqa damu brantej. A Jon
qa anjam endegsi nengrenyej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a
tulan lelenoqnsim tamo ungasari nanngi endegsim minjroqngas, ‘Tamo Koba
a bqajqa gam gereiyeti. Gam tingiteti.’ ⁵ Botau kalil mororyi. Mana kokba
ti mana kiñilala ti kalil gingenjrsib taqal atiy. Gam kanenjo kalil tingiti. Gam
niñaqejunub qaji kalil di dego gereiyi. ⁶ Yimqa tamo ungasari sawa sawa
kalilq di unub qaji nanngi Qotei na padalo sawaq dena elenam unqab.’ ”

⁷ Tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Jon na yansnjrqqa marsibqa aqa areq
beqnaqqa singila na endegsi minjroqnej, “Ninggi kumbra uge yo qaji tamo.
Ninggi amal uge bul. Ninggi yai na merngwoqa mondon Qotei aqa minjin nunngoq
aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub? ⁸ Ninggi are buliyi. Osib nunngo kumbra uge
kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ningi are
bulyonub.’ Osiy ningi yansngwai. Ninggi endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago
moma utru unu deqa iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole.’ Ninggi degsib are
qalaib. Ninggi quiy. Qotei na marimqa meniñ kalil endi dego tamo bulyosib
tigelosib Abraham aqa moma brantqab. ⁹ Qotei na tapor qalat ojsiqa nam
qomqajqa utruq di atej unu. Deqa nam kalil gei bole atosaiqnub qaji di Qotei
na tapor dena qomelenosim namyuwoq di breinjrqas.”

¹⁰ Jon a tamo ungasari nanngi anjam degsi minjrnaga nanngi na kamba nene-
myeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa iga kumbra kiyeryqom?” ¹¹ Onaqa
Jon na minjrej, “Ni gara aiyel soqnimqa bei osim tamo gara saiqoji di ye. Ni
inggi uyo soqnimqa qudei osim tamo inggi saiqoji di anaiye.” ¹² Onaqa takis o
qaji tamo qudei nanngi Jon na yansnjrqqa marsibqa aqa areq bosib nenemyeb,
“O Qalie Tamo, ni mare. Iga takis o qaji tamo. Deqa iga kumbra kiyeryqom?”
¹³ Onaqa Jon na minjrej, “Nunngo gate kokba nanngi takis silali gembub ningi
oqajqa merngonub kere dego oqniy. Silali bei lanja goge ataib.” ¹⁴ Onaqa
qaja tamo qudei nanngi Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni mare. Iga kumbra
kiyeryqom?” Onaqa Jon na minjrej, “Ninggi tamo nanngi ugeugeinjraib. Osib
nanngo silali bajinoqnaib. Ninggi tamo qudei gisan na nanngo jejamuq di une
qametnjraib. Ninggi endegsib are qaloqniy, ‘Gago awai iga eqnum di iga qa
kere.’ ”

¹⁵ Bati di tamo ungasari nanngi Kristus bqajqa tariñoqnsib soqneb. Deqa
nanngi Jon aqa anjam quoqnsib are qaloqneb, “Jon a Kristus kiyo?” ¹⁶ Onaqa
Jon a nanngo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq
na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a

kanqalyqajqa e tamo bolesai. E ya na lanq yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti nqamyuwo na ti ninqi yansngwas. ¹⁷ A bem sum ñoqoryosim damu elenjosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim nqamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”

¹⁸ Jon na tamo unqasari nanqo are qametnjrqa osiq deqa anjam gargekoba nanqi minjroqnej. A Qotei aqa anjam bole nanqi minjroqnej.

Herot na Jon ojsiqa tonto talq di waiyej

¹⁹ Bati bei Jon na mandor Herot aqa une qa nirintej. Aqa une agi a na aqa segi was aqa naunq Herodias yaiyosiq ej. Une deqa ti kumbra uge uge kalil Herot a yoqnej qaji deqa ti Jon na nirintej. ²⁰ Deqa Herot a olo kumbra uge bei dego yej. Aqa kumbra uge bei agiende. A Jon ojsiqa tonto talq di waiyej.

²¹ Ariya tamo unqasari kalil nanqi yanso eqnabqa Yesus a dego yanso ej. Yanso osiqa bati deqa a tarosiq lanq goge koqyosiq Qotei pailyeqnaqa lanq waqej. ²² Lanq waqonaqa Mondor Bole a binonq bulosiq aisiqa Yesus aqa jejamuq di awoej. Awoonaqa lanq goge na Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Ni ijo segi anqro qujai. E ni tulanq qalaqalaimeqnum. E ni qa tulanq areboleboleibeqnu.”

Yesus aqa moma nanqo ñam kalil

²³ Yesus aqa wausau 30 kereonaqa aqa wau utru atej. Nanqi Yesus qa endegsib maroqneb, “A Josep aqa nqiri.” Yesus aqa moma nanqo ñam kalil agi marqai. Josep a Heli aqa nqiri. ²⁴ Heli a Matat aqa nqiri. Matat a Livai aqa nqiri. Livai a Melki aqa nqiri. Melki a Janai aqa nqiri. Janai a Josep aqa nqiri. ²⁵ Josep a Matatias aqa nqiri. Matatias a Amos aqa nqiri. Amos a Nahum aqa nqiri. Nahum a Esli aqa nqiri. Esli a Nagai aqa nqiri. ²⁶ Nagai a Mat aqa nqiri. Mat a Matatias aqa nqiri. Matatias a Semen aqa nqiri. Semen a Josek aqa nqiri. Josek a Joda aqa nqiri. ²⁷ Joda a Joanan aqa nqiri. Joanan a Resa aqa nqiri. Resa a Serubabel aqa nqiri. Serubabel a Sealtiel aqa nqiri. Sealtiel a Neri aqa nqiri. ²⁸ Neri a Melki aqa nqiri. Melki a Adi aqa nqiri. Adi a Kosam aqa nqiri. Kosam a Elmadam aqa nqiri. Elmadam a Er aqa nqiri. ²⁹ Er a Josua aqa nqiri. Josua a Elieser aqa nqiri. Elieser a Jorim aqa nqiri. Jorim a Matat aqa nqiri. Matat a Livai aqa nqiri. ³⁰ Livai a Simeon aqa nqiri. Simeon a Juda aqa nqiri. Juda a Josep aqa nqiri. Josep a Jonam aqa nqiri. Jonam a Eliakim aqa nqiri. ³¹ Eliakim a Melea aqa nqiri. Melea a Mena aqa nqiri. Mena a Matata aqa nqiri. Matata a Natan aqa nqiri. Natan a Devit aqa nqiri. ³² Devit a Jesi aqa nqiri. Jesi a Obet aqa nqiri. Obet a Boas aqa nqiri. Boas a Salmon aqa nqiri. Salmon a Nason aqa nqiri. ³³ Nason a Aminadap aqa nqiri. Aminadap a Atmin aqa nqiri. Atmin a Arni aqa nqiri. Arni a Hesron aqa nqiri. Hesron a Peres aqa nqiri. Peres a Juda aqa nqiri. ³⁴ Juda a Jekop aqa nqiri. Jekop a Aisak aqa nqiri. Aisak a Abraham aqa nqiri. Abraham a Tera aqa nqiri. Tera a Nahor aqa nqiri. ³⁵ Nahor a Seruk aqa nqiri. Seruk a Reu aqa nqiri. Reu a Pelek aqa nqiri. Pelek a Eber aqa nqiri. Eber a Sela aqa nqiri. ³⁶ Sela a Kainan aqa nqiri. Kainan a Arpaksat aqa nqiri. Arpaksat a Siem aqa nqiri. Siem a Noa aqa nqiri. Noa a Lamek aqa nqiri. ³⁷ Lamek a Metusela aqa nqiri. Metusela a Enok aqa nqiri. Enok a Jaret aqa nqiri. Jaret a Mahalalel aqa nqiri. Mahalalel a Kenan aqa nqiri. ³⁸ Kenan a Enos aqa nqiri. Enos a Set aqa nqiri. Set a Adam aqa nqiri. Adam a Qotei aqa nqiri.

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹⁻² Mondor Bole a Yesus aqa jejamuq di awoonaqa a Jordan yaq dena olo pulueqnaqa Mondor na a wadau sawaq osi gilej. Osi gilsiq uratonaqa

bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiqá Yesus a une bei atqa marsiqá walawalaiyoqnej.

Bati deqa Yesus a ingi uratoqnsiqá qurienj ti soqnej. Bati 40 koboonaqa a mamyej. ³ Onaqa Satan na minnej, “Ni Qotei aqa Niriamqa meninj kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye.” ⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Tamo nanjgi ingi uyo na segi njambile sqasai.’ ”

⁵ Onaqa Satan a Yesus olo osiqá mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigeltosiqá sawa sawa kalil mandor kokba nanjgi na taqatejunub qaji di Yesus osoryej. ⁶ Osoryosiqá minnej, “Sawa sawa kalil di nanjo singila ti ñoro ti ni emqai. Sawa sawa kalil di ijo. Qotei na nami ebej. Deqa e na tamo bei yqa are soqnim yqai. ⁷ Deqa ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di ni emqai.” ⁸ Onaqa Yesus na minnej, “Nami Qotei aqa anjam bei endegsib nengrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’ ”

⁹ Onaqa Satan na Yesus olo osiqá Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiq goge dia Yesus atsiqa minnej, “Ni Qotei aqa Niriamqa endena prugosim mandamq aiye. ¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lanj anjro nanjgi minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ ¹¹ Anjam bei dego nengrenj di unu. Anjam agiende, ‘Lanj anjro nanjgi bosib ban na ni soqtmibqa ino singa meninj na qalqasai.’ ”

¹² Onaqa Yesus na kamba Satan minnej, “Qotei aqa anjam bei dego nengrenj di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lanja tenemtqa osim a gisanjaim.’ ”

¹³ Satan a kumbra kalil dena Yesus uneq waiyqa yonaq ugeiyonaqa a uratosiq ulanej. Bunuqna a na olo Yesus walawalaiyqa marsiqá tariñosiq soqnej.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Qotei aqa Mondor aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a olo puluosiqá Galili sawaq aiyej. Aisiq di sonaqa qure kalilq di tamo ungasari nanjgi a qa saqnsib laqneb. ¹⁵ A bati gaigai Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqá tamo ungasari nanjgi Qotei aqa anjam minjreqnaqa nanjgi quoqnsib aqa ñam soqtoqneb.

Nasaret qureq di nanjgi Yesus qa minjinj oqetnjrej

¹⁶ Onaqa Yesus a dena walwelosiq Nasaret qureq aiyej. Di aqa qure utru. A dia boleej. Aisiq di sosisqa yori bationaqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqá Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsiqá Qotei aqa anjam sisiyqa osiq tigelej. ¹⁷ Onaqa buk Baibel yonabqa a na waqtosiqá Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nami nengrenyey qaji mutu bei itosiq endegsi sisiyey, ¹⁸ “Tamo Koba aqa Mondor ijoq di unu deqa a na e giltbosiqá merbej, ‘Ni na tamo ungasari sougetejunub qaji nanjgi ijo anjam bole minjroqne.’ Osiqa a na e qarinqbosiq merbej, ‘Ni na tamo ungasari ñam qandimo unub qaji nanjgi boletnjroqne. Osim tamo ungasari nanjo segi une na ojejunu qaji nanjgi gereinjroqne. Osim tamo ungasari jeu tamo nanjgi na ugeugeinjreqnub qaji nanjgi aqaryainjroqne. ¹⁹ Osim anjam endegsi palontoqne, “Tamo Koba a na tamo ungasari nanjgi boletnjrqajqa bati brantqo.” ’ ”

²⁰ Yesus a anjam degsi sisiyosiq koboonaqa buk Baibel kabutosiqá Qotei tal taqato tamo yosiq a olo awoej. Onaqa tamo ungasari kalil Qotei tal miligiq di soqneb qaji nanjgi Yesus koqyesoqneb.

²¹ Onaqa Yesus na nanği minjrej, “Qotei aqa anjam e endego sisiyonum ningi quonub qaji di aqa damu agi bini brantqo.” ²² Degsi minjrnaqa nanği kalil aqa anjam di qusib mareb, “Yesus aqa anjam di bolequja.” Osib olo areqalo kobaiyoqnsib maroqneb, “Yesus a Josep aqa njiri. Deqa a powo qabe na osiqa anjam bole endeqaji palontosiq mergeqnu?”

²³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi yawo anjam endegsib merbqab kiyo, ‘O yu qanğra tamo, ni ino segi jejamu gereiye.’ Osib ningi endegsib merbqab, ‘Kaperneam qureq di ni mañwa babteqnam iga deqa queqnum. Mañwa kere dego ni ino segi qure utruq endi babtım iga unqom.’” ²⁴ Osiqa Yesus a olo endegsi minjrej, “E bole mernğwai. Qotei aqa medabu o tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnas di nanği aqa anjam quetqa asginjrğas. Deqa a ñam saiqoji sqas. ²⁵ E bole mernğwai. Elaija aqa bati qa lan geteñesonaqa wausau qalub bai 6 gilsiq awa bosaiqnej. Deqa sawa sawa kalilq di nanği mam koba eb. Bati deqa Israel sawaq di uña qobul gargekoba soqneb. ²⁶ Sonabqa Qotei na Elaija nangoq qarinyosai. A na Elaija qarinyonaqa Saidon sawaq gilsiq Sarefat qureq di uña qobul bei aqaq di segi brantosiq aqaryaiyej. ²⁷ Qotei aqa medabu o tamo Elisa dego aqa bati qa tamo gargekoba nanço jejamu yu na ugeeleñej qaji nanği Israel sawaq di soqneb. Ariya Elisa a nanği boletnjrosai. A Siria sawaq gilsiq dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeeleñej qaji aqa ñam Naman a segi boletej.”

²⁸⁻²⁹ Yesus na tamo unğasari Qotei tal miligiq di soqneb qaji nanği anjam degsi minjrnaqa nanği kalil qusibqa minjin ani oqetnjrnaqa tigelosib Yesus ojsib tututosib qure qalaq osi gileb. Nanço qure mana goge di soqnej deqa nanği Yesus mana goge dena waiyqa mareb. ³⁰ Onaqa a nanço ambleq na lomosiq ulañej.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

³¹ Onaqa Yesus a Kaperneam qureq gilej. Qure di Galili sawaq di unu. Gilsiq di sosiqa yori batieqnaqa tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej. ³² Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. A segi anjam di aqa Abu. Deqa tamo unğasari kalil nanği aqa anjam di quoqnsib tulan prugugetoqneb.

³³ Yori bati bei tamo mondor uge na ojeq qaji a Qotei tal miligiq di soqnej. Deqa a tulan leleñosiqa Yesus minjeq, ³⁴ “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa segi Niri bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji.”

³⁵ Mondor uge dena Yesus degsi minjnaqa a singila na njirintosiq minjeq, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulañ.” Onaqa mondor uge dena tamo di uratqa osiqa tamo unğasari nanço ambleq di a waiyonaq mandamq di ñeiesonaqa uratosiq ulañej. Tamo di aqa jejamu yala ugetosai. A bole soqnej. ³⁶ Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa mañwa di unsibqa nanği tulan prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di singila ti mareqnu. Agi a na mondor uge nanği anjam minjreqnaqa nanği aqa anjam dauryoqnsib jaraiyeqnu.” ³⁷ Tamo unğasari nanği degsib maroqnsib olo walwelosib sawa sawa kalilq di Yesus aqa mañwa deqa saoqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

³⁸ Onaqa Yesus a tigelosiqa Qotei tal uratosiq Saimon aqa ñam bei Pita aqa tal gogetej. Tal gogetosiqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanğanyonaq uneq. Deqa Yesus aqa anğro nanği na minjeb, “Ni a boletime.”

³⁹ Onaqa Yesus a gilsiq uña maiyeq qaji aqa areq di tigelosiqa anjam segi

minjnaqa aqa jejamu kanjan di koboej. Onaqa unja a tigelosiqqa nanji inji goiyetnjrej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanji boletnjroqnej

⁴⁰ Senj aiqa laqnaqa tamo ungasari ma utru segi segi so qaji nanjo was nanji na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. Beqnaqqa Yesus na aqa ban nanjo gateq di ateqnaqa nanjo ma koboeqnaqa nanji jaraiyoqneb. ⁴¹ Mondor uge gargekoba dego Yesus na winjreqnaqa nanji olo tamo ungasari nanji uratnjroqnsib jaraiyoqneb. Jaraiyoqnsib tulan lelenoqnsib Yesus minjoqneb, “Ni Qotei aqa Niri.” Yeqnaqqa Yesus a singila na saidnjroqnej, “Ningi ijo nam ubtosib maraib.” Degsi saidnjroqnej. Di kiyaaqa? Nanji qalie, Yesus a Kristus.

Yesus a qure qureq giloqnsiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej

⁴² Onaqa nobqolo amburu Yesus na tamo ungasari nanji alelnjrsiqa qure di uratosiq wadau sawaq gilej. Gilsiq di sonaqa nanji a qa namosib gilsib itosib minjeb, “Ni iga uratgaim.” ⁴³ Onaqa Yesus na minjrej, “E qure bei beiq dego giloqnsiyqa Qotei aqa anjam bole endegsi minjroqnaqai, ‘Ningi are bulyibqa Qotei a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwas.’ Degsi minjroqnaqai. Qotei a deqa e qarinqbonaqa mandamq aiyem.” ⁴⁴ Yesus na tamo ungasari nanji degsi minjrsiqa nanji uratnjrsiqa gilsiq Judia sawaq di walweloqnsiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnej.

5

Yesus na Pita minjnaqa a kakan waiyosiq qe ani ej

¹ Bati bei Yesus a Genesaret ya agu kobaqujaq gilsiqqa alile dia tigelesonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji Qotei aqa anjam quqwjaja are qalsibqa Yesus aqa areq bosib koroeb. ² Koroesonabqa Yesus a nam atsiqa qobun aiyel alile di tiryosib sonab unjrej. Qe o qaji tamo nanji qobun dena mandamq aisib nanjo kakan yansoqneb. ³ Qobun bei Saimon aqa qobun. Yesus a Saimon aqa qobun gogetosiq di awoosiqa Saimon minjej, “Qobun tututim kiñala sasalem.” Onaqa Saimon na qobun tututonaq sasalonaqa Yesus a qobun miligiq di awoosiqa tamo ungasari kalil nanji alile di sonabqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

⁴ Anjam minjrsiqa koboonaqa a na Saimon minjej, “Ningi qobun oyoosib ya robuq oqsib nunjo kakan waiyqab qe oqab.” ⁵ Onaqa Saimon na kamba minjej, “O Tamo Koba, iga qolo waukobaonum gilsiq nebeqo. Iga qe bei yala osai. Di unqum. Ni maronum deqa e kakan olo waiyqai.” ⁶⁻⁷ Onaqa qe o qaji tamo nanji ya robuq oqsib kakan olo waiyosib qe tulan ani eb. Qe ani onabqa nanjo kakan qe na maqej deqa branqa laqnaqa titqa keresaiinjrej. Deqa nanji na nanjo was qudei qobun beiq di soqneb qaji nanji metnjrnab bosib koba na kakan titosib qe osib qobun aiyel miligiq di jugonab maqosib tugwa laqneb. ⁸ Onaqa Saimon aqa nam bei Pita a Yesus aqa manwa di unsiqa aqa singaq di singa pulutosiq minjej, “O Tamo Koba, e une tamo. Deqa ni e uratbosim gile.” ⁹ Saimon na Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Aqa was nanji ti qe tulan koba elenosib prugugeteb deqa. ¹⁰ Sebedi aqa njiri aiyel Jems Jon wo nanji Saimon ombla wau qujai. Nanji dego Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugeb. Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni ulaaim. Ni qe o tamo unum deqa ni qe eqnum. Bunuqna ni degsim olo tamo oqnaqam.” ¹¹ Onaqa nanji nanjo qobun alile dia atsib nanjo ai abu nanji uratnjrsib nanjo ñoro ti inji inji kalil ti uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

¹² Nanġi Yesus dauryosib bati bei nanġi koba na qure beiq gileb. Dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus unsiqa aqa areq bosiq a sinġa pulutosiqa mandamq di njam quosiqa Yesus pailyosiq minnej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnim e boletbe. E qalie, ni e boletbqa kere.” ¹³ Degsi minjnaqa Yesus a baġ waiyosiq tamo di aqa jejamu ojej. Ojsiqa minnej, “E ni boletmq are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu uge kalil mosoosiq aqa jejamu boleej. ¹⁴ Onaqa Yesus na minnej, “Ino jejamu boleqo deqa ni tigelosim gile. Ni tamo qudei nanġi ijo n̄am ubtosim minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inġi inġi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yinqa tamo unġasari nanġi ni numsiq marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’” ¹⁵ Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na a boletej deqa mare mare laqnaqa aqa anjam tulaġ kobaosiq a sawa sawa kalil keretej. Deqa tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi Yesus aqa anjam quqwjajqa ti a na nanġo ma boletetnrqajqa ti are qalsibqa boqnsib aqa areq di korooqneb. ¹⁶ Ariya bati gargekoba Yesus a tamo unġasari nanġi alelnjroqnsiq wadau sawaq giloqnsiq dia a segi sosiq Qotei pailyoqnej.

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹⁷⁻¹⁸ Bati bei tamo unġasari nanġi olo koroesonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Minjreqlaqa bati di Farisi nanġi ti dal anjam qalie tamo nanġi ti bosib Yesus aqa areq di awesoqneb. Nanġi Galili sawa ti Judia sawa ti nanġo qure qureq dena beleneb. Nanġi Jerusalem dena dego beleneb. Tamo Koba Qotei aqa sinġila Yesus aqaq di soqnej deqa a na tamo unġasari nanġo ma boletetnrqajqa wauoqnej. Onaqa tamo qudei nanġi tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di n̄eiosib Yesus aqa areq di atqa marsibqa qoboyosib beb. ¹⁹ Bosib n̄am ateb di tamo tulaġ gargekoba siranmeq di jujuneb. Deqa nanġi Yesus aqa areq gilqa keresaijnnaqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej. ²⁰ Onaqa Yesus a nanġo areqalo unej di nanġo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Deqa a na tamo di minnej, “O ijo was, ino une kalil e na kobotetmonum.” ²¹ Onaqa dal anjam qalie tamo nanġi ti Farisi nanġi ti tal dia awesoqneb qaji nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa nanġo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanġo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.” ²² Nanġi degsib are qaleqnaqqa Yesus a nanġo areqalo di qalieosiq minjrej, “Niġi kiyaa degsib are qaleqnub? ²³ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjit niġi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo? ²⁴ E segi Tamo Anġro. E mandamq endi sinġila ti unum deqa e na tamo nanġo une kobotetnrqqa kere. Niġi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanġi degsi minjrsiqqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiq minnej, “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.” ²⁵ Degsi minjnaqa a tamo unġasari kalil nanġo n̄amdamuq di tigelosiqqa aqa sapera n̄eiosoqnej qaji di qoboyosiqqa Qotei aqa n̄am soqtosiqqa walwelosiqqa aqa talq gilej. ²⁶ Onaqa tamo unġasari kalil nanġi Qotei aqa maŋwa di unsibqa nanġi tulaġ pruguetosib Qotei aqa n̄am soqtosib a binjyeb. Osib nanġi ulaosib mareb, “Maŋwa iga endego unonum di kumbra bei. Tamo qudei na maŋwa deqaji yeqnab iga nami unosaiognem.”

Yesus na Livai minnej, “Ni e daurbe”

²⁷ Yesus a dena walwelosiqqa takis o qaji tamo bei aqa n̄am Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Itosiqqa minnej, “Ni e daurbe.” ²⁸ Onaqa a na

aqa ingi ingi kalil uratosiqa tigelosiq Yesus dauryej. ²⁹ Osiqa bati bei Livai a maruro atsiqa takis o qaji tamo tulan gargekoba nanngi ti Yesus aqa segi angro nanngi ti tamo lanja lanaj nanngi ti metnjrnaq bosib koba na awoosib ingi uyoqneb. ³⁰ Onaqa Farisi nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti bosib kumbra di unsibqa Yesus aqa angro nanngi njirintjrsib minjreb, “Ningi kiyaa takis o qaji tamo ti une tamo ti nanngi koba na awoosib ingi ti ya ti uyeqneb?” ³¹ Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanngi yu qangra tamo aqaq gilosaieqneb. Tamo ma ti nanngi segi yu qangra tamo aqaq gileqneb. ³² Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanngi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanngi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

³³ Onaqa Farisi nanngi na olo Yesus minjeb, “Jon aqa angro nanngi bati gaigai ingi uratoqnsib qurienqnsib Qotei pailyoqnsib unub. Farisi nanngo angro nanngi dego kumbra degyeqneb. Ariya ino angro nanngi kiyaa qurienosaieqneb? Agi nanngi bati gaigai ingi ti ya ti uyoqnsib unub.” ³⁴ Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiqa a kamba yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanngi ti soqnbqa nanngi qurienqab e? Sai. ³⁵ Bunuqna nanngo was a nanngi uratnjrimqa bati deqa nanngi qurienqnsib sqab.”

³⁶ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di a na gara jugo bunuj di ugeugeiyqas. Amqa gara sari aqa uno bolesaiqas. Di kiyaa? Gara sari ti gara bunuj ti kerekereqasai. ³⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kangranosiq singilaej. Deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. ³⁸ A ya nobu bunujq di wain bunuj qamimqa ombla bole sqab. ³⁹ Tamo bei a wain namij uysimqa a olo wain bunuj uyqasai. Di kiyaa? A marqas, ‘Namij di bole.’ ”

6

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

¹ Yori bati bei Yesus aqa angro nanngi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanngi bem sum gei elenqnsib ban na ñoqoryoqnsib uye uye giloqneb. ² Nanngi degsib gileqnbqa Farisi qudei nanngi bosib nanngi unjrsib minjreb, “Ningi kiyaa kumbra degyeqneb? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.” ³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanngi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanngi ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ningi buk miligiq di sisiyosai kiyo? ⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyqajqa bem uysiq aqa wau tamo nanngi dego anainjrnaq uyebe. Bem di getento. Di atra tamo nanngo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa namgalaq di une saiqoji. Ningi anjam di sisiyosai kiyo?” ⁵ Osiqa minjrej, “E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

⁶ Olo yori bati bei Yesus a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Qotei tal miligiq di tamo bei ban wo qandamyey qaji a soqnej. ⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi nanngi ti Yesus koqyoqneb. Nanngi are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’ ” Deqa nanngi Yesus koqyoqneb.

8-9 Onaqa Yesus a nanjo areqalo di qalieosiqqa tamo ban qandamyej qaji di minjej, “Ni tigelosim gago ambleq au.” Degsi minjnaqa a tigelosiq nanjo ambleq bonaqa Yesus na Farisi nanji minjrej, “E ningi anjam bei nenemngwai. Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam bole sqas di kere kiyo iga a uratonam padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?”
 10 Yesus na nanji kalil degsi minjrnsiq koqnjrnsiqqa tamo ban qandamyej qaji di minjej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej.
 11 Onaqa Farisi nanji Yesus aqa kumbra di unsibqa minjin oqetnjrnaqa nanji Yesus kiyeryqajqa deqa qairoqneb.

Yesus na aqa angro 12 nanji giltnjrej

12 Bati deqa Yesus a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Manaq oqsic dia Qotei pailyeqnaqa nebeej. 13 Nebeonaqa Yesus na tamo kalil a dauryosib laqneb qaji nanji metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanjo ambleq dena angro 12 giltnjrej. Nanji a ombla sosib aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltnjrej.
 14 Nanjo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanji aqa was Andru wo. Bei Jems. Nanji aqa was Jon wo. Bei Filip. Bei Bartolomyu. 15 Ariya Matyu Tomas wo. Bei Alfias aqa ñiri Jems. Bei Saimon agi Rom nanji winjrqaajqa maroqnej qaji. 16 Ariya bei Jems aqa ñiri Judas. Bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqqa jeu tamo nanjo banq di atej qaji.

Yesus na tamo ungasari gargekoba nanji boletnjroqnej

17-18 Onaqa Yesus na aqa angro nanji di joqsicqa koba na manaq dena olo aiyeb. Aisib sawa guñ dia sonabqa tamo ungasari gargekoba a dauryosib laqneb qaji nanji bosib aqa anjam quqwajqa ti a nanjo ma boletetnjrqajqa ti koroeb. Tamo ungasari laña lañaj gargekoba dego Judia sawa nanjo qure qureq dena ti Jerusalem dena ti Tair qure wo Saidon qure wo nanjo sawa alile jojom dena ti beleñeb. Bonabqa Yesus a tamo kalil mondor uge uge na ojeleno qaji nanji boletnjroqnej. 19 Aqa jejamuq na singila gileqnaqa tamo ma ti kalil nanjo ma kobooqnej. Deqa nanji kalil aqa jejamuq di nanjo ban atqa maroqnsib ban waiyoqnsib ojoqneb.

Tamo yai nanji tulan areboleboleinjras?

20 Onaqa Yesus a bulosicqa aqa angro nanji koqnjrnsiqqa endegsi minjrej, “Ningi bini sougetejunub qaji bunuqna Qotei a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwas. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

21 “Ningi bini mam unub qaji bunuqna kere na sqab. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

“Ningi bini akam ti unub qaji bunuqna akam uratosib olo kikiqab. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

22-23 “Ningi e Tamo Angro daurbegqub deqa bunuqna tamo qudei na ningi jeutngooqnsib misilingooqnsib nunjo ñam ugeugeiyocnqab. Nami nanjo moma nanji na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji degsib ugeugeinjroqneb. Nanji ningi ugeugeingibqa, di unqum, ningi tulan areboleboleingem. Ningi quiy. Nunjo awai bole agi lañ goge di unu. Bunuqna ningi oqsib awai di itqab.

24 “Ariya ningi bini ñoro koba ti unub qaji ningi ñam atoqniy. Nunjo are boletetngwajqa ingi ingi agi ningi mandamq endi ekritonub deqa bunuqna ningi gulbe koba oqab.

25 “Ningi bini ingi qa kere na unub qaji ningi dego ñam atoqniy. Bunuqna ningi mam oqab.

“Ningi bini kikiqub qaji ningi dego ñam atoqniy. Bunuqna ningi are ugeingim akam ti sqab.

²⁶ “Tamo kalil nan̄gi na nun̄go ñam soqtet̄ngwab di uge. Deqa nan̄gi ñam atoqniy. Nami nan̄go moma nan̄gi na dego gisañ anjam maro tamo nan̄go ñam soqtet̄njroqneb.

Ningi nun̄go jeu tamo nan̄gi qa boleoqnsib gereinjroqniy

²⁷ “Ningi ijo anjam endi queq̄nub qaji e na olo endegsi mern̄gwai. Tamo qudei na ningi jeut̄ngoq̄nibqa ningi kamba olo nan̄gi jeut̄njraib. Ningi nan̄gi qa boleoqnsib qalaqalainjroqniy. ²⁸ Tamo qudei na ningi misilingoq̄nibqa ningi kamba olo nan̄gi misilinḡnjraib. Ningi anjam bole bole minjroqniy. Tamo qudei na ningi ugeugeinḡoq̄nibqa ningi kamba olo nan̄gi ugeugeinjraib. Ningi nan̄gi qa Qotei pailyoqniy. ²⁹ Tamo bei na ula poñmimqa belosim waliñe bei osoryimqa poñyem. Tamo bei a ino gara jugo yaimimqa ni na saidyaim. Olo ino gara jugo bei dego ye. ³⁰ Tamo bei na ino ingi bei yaimqajqa mermimqa ye. Yosim a na kamba olo ni emqajqa minjaim. ³¹ Kumbra bole bole tamo nan̄gi na ningi engwajqa arearet̄ngeqnu qaji di ningi na olo nan̄gi enjroqniy.

³² “Tamo un̄gasari ningi qa boleeq̄nub qaji nan̄gi qa segi ningi kamba boleoq̄nqab di kumbra bolesai. Dal anjam gotran̄yo qaji tamo nan̄gi dego kumbra degyeq̄nub. ³³ Tamo un̄gasari ningi geregereinḡeq̄nub qaji nan̄gi segi ningi na kamba geregereinjroq̄nqab di kumbra bolesai. Dal anjam gotran̄yo qaji tamo nan̄gi dego kumbra degyeq̄nub. ³⁴ Ningi na tamo qudei nan̄gi ingi bei enjrq̄a osibqa nan̄gi kamba olo ningi engwajqa minjrsib ingi enjrq̄ab di kumbra tulañ bolesai. Dal anjam gotran̄yo qaji tamo nan̄gi dego kumbra degyeq̄nub. ³⁵ Deqa ningi ijo anjam endi quiy. Tamo qudei na ningi jeut̄ngoq̄nibqa ningi kamba olo nan̄gi jeut̄njraib. Ningi nan̄gi qa boleoqnsib nan̄gi qalaqalainjroqniy. Osib ingi bole bole enjroqnsib nan̄gi na kamba olo ningi engwajqa minjroqnaib. Ningi kumbra degyq̄ab di ningi Qotei Goge Koba aqa an̄gro bole sosib awai tulañ boledamu oqab. Ningi qalie, tamo un̄gasari kumbra uge uge yoq̄nsib Qotei bin̄iyqa urateq̄nub qaji nan̄gi di Qotei na kamba kumbra uge uge enjrosaieqnu. A na nan̄gi olo kumbra bole bole enjreqnu. Deqa ningi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo bole ti tamo uge ti nan̄gi turtnjroqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Ningi kumbra degyq̄ab di ningi Qotei aqa an̄gro bole sqab. ³⁶ Nun̄go Abu a tamo nan̄gi qa duleqnu deqa ningi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo nan̄gi qa duloqniy.

Ningi na tamo qudei nan̄gi peginjraib

³⁷ “Ningi na tamo qudei nan̄gi peginjraib. Ningi peginjrqasai di Qotei a kamba dego ningi peginḡwasai. Ningi na tamo qudei nan̄go jejamuq di une qamet̄njraib. Yimqa Qotei a kamba dego nun̄go jejamuq di une qamet̄ngwasai. Ningi na tamo nan̄go une kalil taqal atet̄njroqniy. Yimqa Qotei a dego nun̄go une kalil taqal atet̄ngq̄nqas. ³⁸ Ningi na tamo nan̄gi lueinjroqnsib ingi ingi enjroqniy. Yimqa Qotei a kamba dego ningi lueinḡoq̄nsim ingi ingi engoq̄nqas. Osim ingi ingi tulañ koba engoq̄nsim nun̄go mogomq di bilentoq̄nimqa ojqa keresaiinḡoq̄nimqa bilen̄oq̄nsib dobulq aiyoq̄nqab. Ningi tamo nan̄gi kumbra enjroq̄nqab kere dego Qotei a kamba ningi kumbra engoq̄nqas.” Yesus na aqa an̄gro nan̄gi anjam degsi minjrej.

³⁹ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei ñam qandimo unu qaji a na tamo bei dego ñam qandimo unu qaji di gam osoryqa keresai. A na aqa bañ ojsim ombla walwelq̄ab di ombla mañgalsib subq aiq̄ab. ⁴⁰ Skul an̄gro na aqa qalie tamo a bun̄yqa keresai. A kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereq̄ab.

⁴¹ “Kiyaqa ni ino was aqa n̄amdamuq di n̄am n̄en̄gi kiñala unu di unsimqa ino segi n̄amdamuq di n̄ampañ kobaquja unu di ni unosai? ⁴² Kiyaqa ino segi n̄amdamuq di n̄ampañ kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino n̄amdamuq di n̄am n̄en̄gi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’ Kiyaqa ni degsi minjqam? Kiyaqa n̄ampañ kobaquja ino segi n̄amdamuq di unu qaji di ni unosai? Ni gisañ tamo. Ni mati n̄ampañ kobaquja ino segi n̄amdamuq di unu qaji di taqal waiyosim n̄amdamu suwan̄mimqa ariya degam n̄am n̄en̄gi kiñala ino was aqa n̄amdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.”

Nam uge nan̄gi gei uge ateqnub

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, “N̄am bole nan̄gi gei bole ateqnub. Nan̄gi gei uge atosaieqnub. N̄am uge nan̄gi gei uge ateqnub. Nan̄gi gei bole atosaieqnub. ⁴⁴ Deqa tamo nan̄gi n̄am aqa gei unsibqa dena nan̄gi poinjr̄qas, ‘N̄am di bole. N̄am di uge.’ Niñgi mañ luwit marinq dena qura gei osib uyosaieqnub. Sil luwit marinq dena wain gei osib uyosaieqnub. ⁴⁵ Dego kere tamo bole nan̄go are miligiq di areqalo bole na maqejunu. Deqa nan̄gi kumbra bole yeqnub. Ariya tamo uge nan̄go are miligiq di areqalo uge na maqejunu. Deqa nan̄gi kumbra uge yeqnub. Tamo nan̄go areqalo kalil nan̄go are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu.”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

⁴⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Kiyaqa niñgi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metboqnsib olo ijo anjam dauryosaieqnub? ⁴⁷⁻⁴⁸ Niñgi quiy. Tamo un̄gasari nan̄gi ijoq bosib ijo anjam qusib dauryqab di nan̄gi tal gereiyo tamo bul sqab. Tal gereiyo tamo di a tal utru atqa osiqa tal ai sub bogelen̄osiq guma koba aiyelen̄osiq meniñ itelen̄ej. Bunuqna awa koba bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaqa? A meniñ quraq di tal atej deqa. ⁴⁹ Ariya tamo un̄gasari nan̄gi ijo anjam qusib olo dauryqa uratqab di nan̄gi tamo bei laña sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. Tal atnaq sonaqa awa koba bosiqqa ya meli dosiqa tal di qamsiq ren̄gin̄tosiq putonaq aisiq tulañ niñaqej.”

7

Yesus na qaja tamo gate bei aqa kan̄gal tamo boletej

¹ Yesus a anjam kalil degsi marnaqa tamo un̄gasari nan̄gi qunabqa a nan̄gi uratn̄rsiqa Kaperneam qureq aiyej. ² Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. Aqa kan̄gal tamo a tulañ qalaqalaiyoqnej qaji di makobaiyosiq moiqa laqnej. ³ Deqa tamo qudei na qaja tamo gate di minjeb, “Yesus a b̄qo Kaperneam endi unu.” Degsi minjnab quej. Qusiqa Juda gate qudei nan̄gi Yesus minjib bosim aqa kan̄gal tamo boletqajqa deqa qarinq̄rnaq gileb. ⁴ Gilsib Yesus itosib singila na pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga uratgaim. Qaja tamo gate di a tamo bolequja. ⁵ A Juda kalil nan̄gi qa tulañ boleqnsiqa gaigai geregereinjreqnu. Agi a na gago Qotei tal gereiyej.”

⁶ Nan̄gi degsib Yesus minjnab qusiqa tigelosiq nan̄gi daurn̄rsiq koba na aiyeb. Aisib tal jojomyqa laqnabqa qaja tamo gate dena aqa was qudei nan̄gi olo qarinq̄rnaq gilsib gamq di Yesus turosib minjeb, “O Tamo Koba, gago was a marqo, ‘Un̄gum, ni laña waukobaaim. E tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. ⁷ E dego ino areq b̄qa keresai. Deqa ni anjam segi marimqa ijo kan̄gal tamo a boleqas. ⁸ E dego tamo kokba qudei nan̄go sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nan̄gi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, “Ni gile.” Yimqa a gilqas. Bei minjqai, “Ni au.” Yimqa a b̄qas. Ijo kan̄gal tamo bei minjqai, “Wau di ye.” Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.’ ”

⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanqi minjrej, “E ninqi endegsi merngwai. Qaja tamo gate di a e qa aqa areqalo tulan singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.” ¹⁰ Onaqa qaja tamo gate aqa was nanqi a na qarinjrej qaji nanqi olo puluosib aqa talq gilsib kangal tamo di a boleosiq sonaq uneb.

Yesus a unqa qobul bei aqa niri moiyej qaji di olo tigeltej

¹¹ Olo bati bei Yesus a qure beiq aiyey. Qure di aqa ñam Nain. Tamo ungasari gargekoba nanqi Yesus aqa angro ti koba na aiyeb. ¹² Yesus a qure polomq di branteqnaqa tamo bei nami moiyej qaji a subq atqajqa qoboyosib giloqneb. Tamo di aqa ai qobulej. Aqa angro qujai bole qujai agi a segi. Angro di qoboyosib gileqnaqqa tamo ungasari tulan gargekoba qure dia soqneb qaji nanqi unqa di koba na walwelosib giloqneb. ¹³ Onaqa Tamo Koba a unqa di unsiqa a qa tulan dulosiqa minjej, “Ni akamaim.” ¹⁴ Degsi minjsiq walwelosiqa ban waiyosiq kulum angro jigeb qaji di ojnaqa tamo nanqi a qoboyosib giloqneb qaji tigeleb. Onaqa Yesus na angro moiyej qaji di minjej, “O angro, e ni mermqai, ni tigel.” ¹⁵ Degsi minjnaqa a tigelosiq awoosiq anjam maroqnej. Onaqa Yesus na a ban ojsiqa osi gilsiq aqa ai yej. ¹⁶ Onaqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nanqi Qotei aqa manwa di unsibqa nanqi tulan prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib maroqneb, “Bole, bini Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja a gago ambleq endi brantqo. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi aqaryainjr qajqa deqa tamo di qarinyqo bqo.” ¹⁷ Yesus a manwa di yonaqa tamo ungasari nanqi unsib deqa mare mare laqnaq Judia sawaq di, sawa bei beiq di nanqi quekriteb.

Jon yansnjro qaji aqa angro aiyel nanqi anjam bei Yesus nenemyeb

¹⁸ Jon aqa angro nanqi manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa Jon saiye. ¹⁹ Saiyonab Jon na aqa angro aiyel nanqi metnjrnaq aqa areq bonabqa minjrej, “Ninqi Tamo Koba aqa areq gilsib endegsib nenemyiy, ‘Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?’ ” ²⁰ Jon na nanqi aiyel degsi minjrsiq qarinjrnaqa Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Jon yansnjro qaji a na iga qarinqwoqa inoq bonum. A ni endegsi nenemmqo, ‘Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?’ ”

²¹ Bati deqa Yesus na tamo ungasari tulan gargekoba ma utru segi segi nanqi ti tamo nanjo jejamu mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi ti boletnjroqnej. Tamo nam qandimo gargekoba dego boletnjreqnaqa nam poinjroqnej. ²² Deqa Yesus a tamo aiyel Jon na qarinjrej qaji nanqi di minjrej, “Ninqi aisib kumbra ninqi uneqneb qaji deqa ti anjam ninqi queqneb qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. Endegsib minjiy, ‘Tamo nam qandimnjro qaji nanqi olo nam poinjreqnaqa sawa uneqneb. Tamo jejamu lainjro qaji nanqi olo walweleqneb. Tamo nanjo jejamu yu na ugeeleno qaji nanjo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjro qaji nanjo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nanqi olo tigeleqneb. Tamo sougetejunub qaji nanqi Qotei aqa anjam bole queqneb. ²³ Tamo nanqi e qa nanjo areqalo singilatqonsib olo ijo ñam ulontosaieqneb qaji nanqi tulan areboleboleinjreqnu.’ ”

²⁴ Onaqa Jon aqa angro aiyel nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa nanqi olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqnaqqa Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqneb qaji nanqi Jon qa endegsi minjrej, “Ninqi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninqi tamo silai aqa banqa bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai. ²⁵ Deqa

ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninggi tamo gara bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaoqnsib ñoro koba ti unub qaji nanngi mandor kokba nanngo talq di unub. ²⁶ Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninggi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ninggi deqa unqa gileb. Deqa e ningi endegsi merngwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi tulan bunjrejunu. ²⁷ Agi nami e mandamq aiyosaisonamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, 'Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.' Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nenngrenq di unu. ²⁸ Deqa e bole merngwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanngi tulan bunjrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiqoji unub qaji nanngi Qotei na taqatnjroqnsiqa nanngo Mandor Koba unu deqa nanngi olo Jon tulan bunyejunub."

²⁹ Onaqa tamo ungasari nanngi ti takis o qaji tamo nanngi ti anjam di qusib mareb, "Bole. Qotei aqa kumbra kalil di bole tintin." Nanngi degsib mareb. Di kiyaga? Nanngi nami are bulyonab Jon na yansnjrej deqa. ³⁰ Ariya Farisi nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Jon na yansnjrqa urateb deqa nanngi gam bole Qotei na osornjrej qaji di qoreiyeb.

³¹ Onaqa Yesus a olo marej, "Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? ³² E nanngo kumbra qa endegsi marqai. Nanngi angro du du bul qure ambleq di alanoqnsib angro qudei na qudei minjreqnub, 'Iga yumba anjamonumqa ningi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ningi akamosai.' " ³³ Osiqa Yesus a olo marej, "Jon yansnjro qaji a bosiqqa ingi ti wain ti uratosiq sonaqa ningi a qa mareqnub, 'A mondor uge ti unu.' ³⁴ Ariya e Tamo Angro bosimqa ingi ti wain ti uyeqnamqa ningi e nubooqnsib mareqnub, 'Ninggi uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanngi koba na walweleqnub.' " ³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei aqa tamo ungasari nanngi bole qalieeqnub, aqa powo tulan kobaquja."

Unja bei a gorenj quleq ti osiq Yesus aqa singa liyoqnej

³⁶ Bati bei Farisi tamo bei aqa ñam Saimon a Yesus minnej, "Ni ijo talq bamqa aqo ombla ingi uyqom." Onaqa Yesus a Saimon odyosiqa aqa talq gilsiq Saimon ombla awoosib ingi uyoqneb. ³⁷⁻³⁸ Onaqa sambala unja bei qure dia soqnej qaji a anjam endegsi quej, "Yesus a Saimon aqa talq di sosisqa ingi uyeqnu." A anjam degsi qusiqqa gorenj jalinja quleq ti osiq Saimon aqa tal miligiq gilsiq Yesus aqa qoreq na bosiqqa aqa singa jojomq di tigelosiq akamej. Akamonaqa aqa ñam ya Yesus aqa singaq ainaqa singa tombol na awoosiq aqa ñam ya singaq aiyej qaji di aqa segi gate banja na piyoqnsiqa Yesus aqa singa kundoqyoqnsiqa gorenj quleq ti dena Yesus aqa singa liyoqnej.

³⁹ Unja a kumbra di yonaqa Saimon a unsiqa are qalej, "Yesus a Qotei aqa medabu o tamo unu qamu unja endi bosiq aqa jejamu ojjo qaji di sambala unja a degsi poiyoq qamu."

⁴⁰ Onaqa Yesus a Saimon aqa areqalo di qalieosiqa minnej, "Saimon, e ni anjam bei mermqai." Onaqa Saimon na minnej, "O Qalie Tamo, ni mare." ⁴¹ Onaqa Yesus na yawo anjam endegsi Saimon minnej, "Tamo aiyel na tamo bei silali yaiyeb. Bei na 100 kina yaiyej. Bei na 10 kina yaiyej. Yaiyonabqa minjrej, 'Bunuqna ningi na kamba silali di olo e ebqab.' ⁴² Ariya bunuqna nanngi aiyel na kamba silali di a olo yqa keresai deqa a na nanngi aiyel minjrej, 'Unqum, ningi na silali di olo ebaib. Uratij.' Degsi minjrej. Deqa Saimon, ni merbe, tamo yai a tamo deqa tulan are boledamuiyqas? Tamo 100 kina yaiyej qaji a kiyo tamo 10 kina yaiyej qaji a kiyo?"

⁴³ Onaqa Saimon na minjej, “E are qalonum, tamo 100 kina ej qaji a tamo deqa tulan are boledamuiyqas.” Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni kere maronum.”

⁴⁴ Osiq bulosiqa sambala uña di areiyosiq Saimon minjej, “Ni uña endi unime. E ino tal miligiq gilonumqa ni ijo sinğa yansetbosai. Ariya uña endi a bosiq aqa ñam ya na ijo sinğa yansetbosiq aqa gate banga na ijo sinğa piyqo. ⁴⁵ E ino tal miligiq gilonumqa ni e kundoqbosai. Ariya uña endi a bosiq ijo sinğa kundoqyoqnaj agi kundoqyoqnsiq unu. ⁴⁶ Ni na ijo gate goreñ na liyosai. Ariya uña endi a goreñ boledamu quleq ti osi bosiq dena ijo sinğa liyqo. ⁴⁷ Deqa Saimon, e ni mermqai. Sambala uña endi aqa une tulan gargekoba. E na aqa une kalil kobotetonum deqa a e qa are tulan boledamuiyqo. Ariya e na tamo bei aqa une quja quja segi kobotetqai di a e qa are bolekiñalayqas.” ⁴⁸ Osiqa uña di minjej, “Ino une kalil e na kobotetmonum.” ⁴⁹ Onaqa tamo nanği Yesus koba na awoosib inği uyoqneb qaji nanği aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa a na tamo nanço une kobotetnjreqnu?” ⁵⁰ Onaqa Yesus na uña di minjej, “Ni ino areqalo e qa sinğilatonum deqa Qotei na ni oqo. Deqa ni are lawo na gilime.”

8

Ungasari qudei nanği Yesus dauryosib koba na walweloqneb

¹ Bati bei Yesus a walwelosiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantognsiq Qotei a tamo unğasari nanço Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas anjam bole di minjre minjre laqnej. Tamo 12 Yesus na giltnjrej qaji nanği a ti walweloqneb. ² Ungasari qudei nami nanço jejamuq dena Yesus na mondor uge uge winjrej qaji nanği ti uña qudei nami mainjrnaqa Yesus na boletnjrej qaji nanği ti Yesus dauryosib koba na walweloqneb. Uña bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Nami mondor uge 7 nanği aqa jejamuq di sonabqa Yesus na winjretej. ³ Uña bei aqa ñam Joana. A Kusa aqa ñauñ. Kusa a Mandor Herot aqa tal taqatoqnej qaji. Uña bei aqa ñam Susana. Ungasari gargekoba nanği dego Yesus dauryoqneb. Nanği nanço segi silali na Yesus aqa anğro nanği ti inği awaiyetnjroqneb.

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

⁴ Bati deqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği qure qure kalilq dena bosib Yesus aqa areq di koroonaqqa a tigelosiq yawo anjam endegsi minjrej, ⁵ “Tamo bei a saga yago osiq aqa inği wauq di breiyej. Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa tamo qudei nanği walwelosib saga yago di soselenonabqa qebari nanği bosib uyekriteb. ⁶ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb. Onaqa mandam olo kanğrañonaq saga yago laosib moreñeb. ⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsıq kabutnjrnaq geitosai. ⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba ateb. 100 dego.” Yesus na tamo unğasari nanği yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa a tulan lelenosiq marej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaca tamo unğasari nanği yawo anjam minjroqnej?

⁹ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa yawo anjam di qusibqa nanği anjam aqa utru geregere qalieqajqa deqa Yesus nenemyeb. ¹⁰ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim

nanngo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angoro ninqi segi utru qalieqab. Ariya tamo ungasari lanaj nanngi yawo anjam segi minjroqnc'ai. Deqa nanngi nam atoqnc'ab di nanngi ijo anjam aqa damu ungasai. Nanngi dab atoqnc'ab di nanngi ijo anjam aqa utru poinjrqasai."

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹¹ Osiqa Yesus a olo marej, "Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru e na babbatqa ninqi quiy. Saga yago di Qotei aqa anjam. ¹² Saga yago qudei gam qalaq aiyeq qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib nanngo are miligiq di atib soqnimqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqas. Yim nanngi Qotei aqa anjam nanngo areqaloq di singilatqa keresai. Deqa Qotei a nanngi elenqasai. ¹³ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeq qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanngo areq atqab. Ariya anjam di nanngo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala gulbe bei bei nanngoq bamqa nanngo areqalo Yesus qa singilateqnc'ub qaji di nanngi olo ulontqab. ¹⁴ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeq qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya bunuqna nanngo segi jemu qa ulaqajqa ti ñoro koba oqajqa ti mandam qa ingi ingi qa areboleboleinjrqajqa ti kumbra dena anjam bole nanngo are miligiq di unu qaji di tentim loumqas. Saga yago uge nanngi gei bole atosaiqnc'ub dego kere. ¹⁵ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeq qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib ojsib dauryoqnc'ab. Nanngo are miligi boleqaja deqa nanngi singila na tigelesosib gulbe qoboiyoqnc'ab. Saga yago bole nanngi gei bole atelenqnc'ub dego kere."

Tamo bei a lam qatrentosim kulum miligiq jugwasai

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei a lam qatrentosim web na kabutqasai. A bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo ungasari nanngi tal miligiq gilsib warum geregere unqab. ¹⁷ Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di olo boleq dqas. Ingi ingi kalil kabuejunu qaji di dego olo boleq dimqa tamo ungasari nanngi unsib utru qalieqab.

¹⁸ "Deqa ninqi ijo anjam geregere qusib poinngem. Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqac di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a lanja sqas. Tamo di a marqas, 'E powo ti.' Di sai. A powo saiqoji."

Tamo yai nanngi Yesus aqa was bole? Tamo yai nanngi Yesus aqa ai bole?

¹⁹ Onaqa Yesus aqa was nanngi aqa ai koba na Yesus aqac bosib talq di iteb. Itosib tamo ungasari gargekoba siranmeq di jujuneb deqa nanngi aqa areq gilqa keresaiinjrej. ²⁰ Deqa tamo qudei na Yesus minjeb, "Ino was nanngi ino ai ombla na ni numqa bonub agi oqeq di tigelejunub." ²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo ungasari Qotei aqa anjam qusib dauryeqnc'ub qaji nanngi ijo ai bole. Nanngi ijo was bole dego."

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

²²⁻²³ Bati bei Yesus aqa angoro nanngi ti qobun bei gogetosibqa Yesus na minjrej, "Iga ya agu taqal beiq gilqom." Degsi minjrsiqqa nanngi koba na qobun na gileqnc'abqa Yesus a unnamyonaqa qobun miligiq di ñeisiq qambumtej. Onaqa jagwa koba tigelosiq ya korkortosiqqa qobun qaloqnc'isqa morman miligiq aiyeqnaqa ya maqonaqa qobun tugwa laqnej. ²⁴ Deqa Yesus aqa angoro nanngi tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, "O Tamo Koba, iga padalqa laqnum." Degsi minjnabqa Yesus a nanngo anjam di qusiqqa qutuosiqa tigelej. Tigelosiqqa jagwa ti ya ti singila na minjrej, "Ninqi laoiy."

Onaqa jagwa ti ya ti laosib tulan maninej. ²⁵ Onaqa Yesus na aqa angro nanği minjrej, “Niği kiyaaqa e qa nungo areqalo siŋilatosaı?” Degsi minjrnaqa nanği tulan ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqaqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

²⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanği ti Galili sawa uratosib ya agu ambleq na potosib qobun na gilsib Gerasa sawaq di tiryeb. ²⁷ Tiryosib Yesus a mandamq ainaqa qure deqaji tamo bei a bosıqa Yesus itej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. A bati gaigai yosi laqnej. A nami koba degsi soqnej. A talq di neiosaiognej. A gaigai tamo sub ato sawaq di neioqnej. ²⁸ Deqa a Yesus unsiqa tulan lelenosıqa bosıq Yesus aqa areq di siŋga pulutosıqa minnej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Niri, ni e kiyerbqa bonum? E ni endegsi mermqai, ni e jaqatin ebaim.”

²⁹ Mondor uge dena Yesus degsi minnej. Di kiyaaqa? Yesus na siŋgila na minjoqnej, “Ni tamo di uratosim ulan.” Mondor uge dena bati gargekoba tamo di aqa jejamu ugeugeiyeteqnaqa tamo qudei na ojoqnsib sil kokba na aqa siŋga ti ban ti tontoqnsib gegerere taqatoqneb. Yeqnaqa mondor uge dena sil kokba kukoqyelenoqnsıqa tamo di oqnsıqa wadau sawaq osi gilognej.

³⁰ Deqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Onaqa minnej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba.” A na Yesus degsi minnej. Di kiyaaqa? Mondor uge tulan gargekoba tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa. ³¹ Onaqa mondor uge nanği siŋgila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga sub guma kobaq di waigaim.”

³²⁻³³ Bati deqa bel tulan gargekoba nanği mana goge dia suwaroqneb. Deqa mondor uge nanği na Yesus minjeb, “Ni iga qarınımqa iga bel nanço jejamuq gilelenqom.” Onaqa Yesus a mondor uge nanği odnjrnaqa nanği na tamo di uratosıbqa segi segi bel nanço jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanği gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneb.

³⁴ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanği kumbra di unsıbqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo ungasari kalil nanği sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb. ³⁵ Onaqa tamo ungasari nanği kumbra di unqajqa beb. Bosıb Yesus aqa areq di koroosıb ñam ateb di tamo nami mondor uge ti sosıq yosi laqnej qaji aqa areqalo boleosıq gara tıgsıq Yesus aqa siŋga jomomq di awesonaq uneb. Unsıb ulaugeteb. ³⁶ Onaqa tamo nanği Yesus aqa manwa di uneb qaji nanği na tamo ungasari nanği sainjreb. Yesus na mondor uge winjrnaq tamo a boleej deqa sainjreb. ³⁷ Yesus a manwa di babetj deqa tamo ungasari kalil Gerasa sawaq di soqneb qaji nanği tulan ulaugetosib minjeb, “Ni iga uratgosim ulan.” Onaqa Yesus a qobun gogetosıqa nanği uratnjrsıq aiyej. ³⁸ Aiqa laqnaqa tamo Yesus na mondor uge winjretej qaji a siŋgila na pailosıq minnej, “E ni daurmqai.” Onaqa Yesus na saidyosıq minnej, ³⁹ “Ni olo ino segi qureq gilsim Qotei na kumbra tulan boledamu emqo deqa nanği sainjre.” Onaqa a puluosıq aqa qureq gilsıq Yesus na kumbra tulan boledamu yej deqa tamo ungasari kalil nanği sainjroqnsıq laqnej.

Unja bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosıq olo angro moiyej qaji a tigeltej

⁴⁰ Onaqa Yesus a olo qobun gogetosıqa Galili sawaq gilej. Gilsıq qobun tiryonaq mandamq aisıq ñam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanği nami bosıb a qa tarınesonab unjrej. Deqa nanği a unsıbqa tulan areboleboleinjrej. ⁴¹ Onaqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ñam Jairus a bosıq Yesus aqa areq di siŋga pulutosıqa pailyosıq minnej, “Ni ijo talq au.” ⁴² Degsi minnej. Di kiyaaqa? Aqa angro sebin qujai bole qujai moiqa laqnej deqa. Angro aqa wausau 12.

Onaqa Yesus na Jairus odyosiqa tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi dego nanqi aiyel daurnjrsib jujunjosib giloqneb. ⁴³ Gileqnabqa nanqo ambleq di unja bei ma ti soqnej qaji a nanqi daurnjrsiq giloqnej. Unja di nami bai na unej lej aiyoqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej. Tamo gargekoba nanqi nami a boletqa yeqnab nanqi keresaiinjroqnej. ⁴⁴ Deqa a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqa ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Ojnaqa aqa lej aiyoqnej qaji di koboej. ⁴⁵ Onaqa Yesus a marej, “Yai na ijo gara ojjo?” Onaqa tamo ungasari kalil nanqi saidonabqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni unime. Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi ni daurmosib jujunmejunub.” ⁴⁶ Onaqa Yesus a kamba marej, “E qalieonum, bei na ijo gara ojjoqa singila qudei ijo jejamu uratosiq aqaq gilqo.” ⁴⁷ Onaqa unja di a are qalej, “E Yesus aqa gara ojonum ijo ma koboqo di ulitqa keresai.” A degsi are qalsiqa are tonjononaqa jinnga na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq tamo ungasari kalil nanqo njamdamuq di aqa kumbra yej qaji di ubtekratej. A Yesus aqa gara ojej deqa ti aqa ma urur koboej deqa ti ubtej. ⁴⁸ Onaqa Yesus na minnej, “O unja, ni ino areqalo e qa singilatosisim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

⁴⁹ Yesus na unja degsi minjeqnaqa tamo bei a Jairus aqa talq dena bosiq Jairus minnej, “Unqum. Ino anqro nami moiqo. Deqa ni Qalie Tamo a laja wau koba yaim. Uratim aiyem.” ⁵⁰ Degsi minjnaqa Yesus a anjam di qusiqa Jairus minnej, “Ni ulaaim. Ni e qa ino areqalo singilatimqa ino anqro a boleosisim nambile sqas.” ⁵¹ Osiqa Jairus ombla gilsib Jairus aqa talq di branteb. Brantosib Yesus na tamo ungasari kalil nanqi tal gogetqa saidnjrsiqa anqro moiyej qaji aqa ai abu aqa anqro qalub agi Pita na Jon na Jems na nanqi segi joqsiqa tal gogeteb. ⁵² Tamo ungasari kalil nanqi na anqro moiyej qaji a akamkobatoqneb. Deqa Yesus na minjrej, “Ninji akamaib. Anqro di a moiyoasai. A laja neisiq qambumtejunu.” ⁵³ Degsi minjrnaqa nanqi Yesus kikiyeb. Nanqi qalieeb, “Anqro a nami moiyoqoletqo.” Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb. ⁵⁴ Onaqa Yesus a warum miligiq gilsiq anqro aqa ban ojsiqa soqtosiq minnej, “O Anqro, ni tigel.” ⁵⁵ Degsi minjnaqa a olo nambile osiqa urur tigelej. Onaqa Yesus na aqa ai abu nanqi minjrej, “Ninji inji osib a anaiyiy.” ⁵⁶ Aqa ai abu nanqi Yesus aqa manwa di unsib deqa nanqi tulan prugugeteb. Onaqa Yesus na minjrej, “Ninji ijo manwa endi unonub deqa ninji ijo ñam ubtosib tamo qudei minjraib.”

9

Yesus na aqa anqro 12 nanqi wau enjrej

¹ Bati bei Yesus na aqa anqro 12 nanqi koroinjrsiqa singila enjrej. Nanqi tamo ungasari nanqo jejamuq dena mondor uge uge winjrqajqa ti tamo nanqo ma kobotetnjrqajqa ti deqa singila enjrej. ² Osiqa nanqi qarinjrsiqa minjrej, “Ninji giloqnsibqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqnsibqa nanqo ma kobotetnjroqniy.” ³ Osiqa olo minjrej, “Ninji inji inji osib gilaib. Toqon ojaib. Nunqo qaqun aib. Inji uyo bei osib gilaib. Silali osib gilaib. Gara jugo aiye aiyel aib. ⁴ Ninji qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dena olo tigelosib qure beiq giloqniy. ⁵ Tamo nanqi ninji gereingosaiabqa ninji qure di uratqa oqnsib nunqo singa tumburum butuyoqniy. Yimqa nanqi nunqo kumbra di unsib poinjrqas, ‘Bole, iga kumbra ugetonum.’” ⁶ Onaqa Yesus aqa anqro 12 nanqi tigelosib qure qureq giloqnsibqa Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nanqi minjre minjre laqnsib nanqo ma kobotetnjroqneb.

Herot a qalieqajqa, “Yesus a tamo yai?”

⁷ Mandor Herot a manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa quej. Qusiqa areqalo kobaiyej. Di kiyaaqa? Tamo qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.” ⁸ Onaqa qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Elaija kiyo olo bqo?” Olo qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei. A olo subq na tigelqo.” ⁹ Ariya Herot a segi marej, “Tamo di a Jon sai. Jon agi e na kakro gentem moiyej koboej. Di tamo yai olo bqo? E a qa anjam gargekoba queqnum.” Herot a degsi marsiqa Yesus unqajqa are qalsiq soqnej.

Yesus a tamo 5,000 nanği inği anainjrej

¹⁰ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanği olo bosib aqa areq di koroosibqa kumbra kalil nanği yoqneb qaji deqa saiyosib minjoqneb. Minjnabqa Yesus a qusiqa nanği joqsıq qure bei ñam Betsaida gileb. ¹¹ Gileq nabqa tamo unğasari nanği endegsib queb, “Yesus a Betsaida gileqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib gileb. Dauryosib gileq nabqa unjrsiqa Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas anjam di minjroqnej. Tamo unğasari ma ti so qaji nanği dego Yesus dauryosib gileq nabqa a na nanği kalil boletnjroqnej. ¹² Onaqa seņ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa anğro 12 nanği aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na tamo unğasari nanği minjrimqa qure qureq gilsib dia inği uysib ñerenqab. Endi wadau sawa. Inği saiqoji.” ¹³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği na inği anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanği na kamba minjeb, “Iga inği sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu. Di keresai. Iga aisim inği tulan koba awaiyosim tamo unğasari kalil endi nanği anainjrcom di dego kereqasai.” ¹⁴ Nanği degsib mareb. Di kiyaaqa? Tamo 5,000 soqneb deqa.

Onaqa Yesus a kamba aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Ninği na tamo unğasari nanği minjribqa qur segi segi 50 awoelenqab.” ¹⁵ Onaqa Yesus aqa anğro nanği na tamo unğasari nanği minjrnab dedegsib awoelenqab. ¹⁶ Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan goqe tarosiqa Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti gıngenyosiqa aqa anğro nanği enjreqnaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo unğasari nanği jeisib enjreqnab uyoqneb. ¹⁷ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inği oto uratelenqab qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenqab.

Pita a Yesus qa poiyonaqa aqa ñam ubtej

¹⁸ Bati bei Yesus aqa anğro nanği ti sasalosib nanği segi sosibqa Yesus a Qotei pailyoqnej. Pailyo koboonaqa a na aqa anğro nanği endegsi nenemnjrej, “Tamo unğasari nanği e qa kiyersib mareqnu?” ¹⁹ Onaqa aqa anğro nanği na minjeb, “Tamo qudei nanği mareqnu, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanği mareqnu, ni Elaija. Qudei nanği mareqnu, ni Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei agi subq na tigelqo.” ²⁰ Onaqa Yesus a nanği olo nenemnjrej, “Ninği segi e qa kiyersib mareqnu?” Onaqa Pita na minjej, “Ni Qotei aqa Kristus.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²¹ Pita a anjam degsi marnaqa Yesus na aqa anğro nanği singila na getentnjrsiqa minjrej, “Ninği anjam di ubtosib tamo qudei minjraib.” ²² Osiqa minjrej, “E Tamo Anğro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e qoreibosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

²³ Osiqa aqa anğro kalil nanği endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim bati gaigai aqa segi ñamburbas

qoboiyosim e daurboqnem. ²⁴ Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas. ²⁵ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim olo aqaryaiyqas? Di keresai. ²⁶ E Tamo Angro. Tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaiyqas di mondon e bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas. Bati di e ijo segi rian na ti ijo Abu aqa rian na ti ijo Abu aqa lan angro nanjo rian na ti bqai. ²⁷ E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanji morenosaisoqnbqa Qotei na nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba soqnimqa nanji unqab.”

Yesus aqa angro qalub nanji mana goge di Yesus aqa jejamu bulyonaq unobeiteb

²⁸ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa bati 8 onaqa a Qotei pailyqa marsiqa Pita na Jon na Jems na nanji qalub joqsiqa koba na manaq oqeb. ²⁹ Manaq oqsib dia Yesus a Qotei pailyeqnaqa aqa ulatamu bulyonaq nanji unobeiteb. Aqa gara dego tulan pulonosiqa qatekritej. ³⁰ Onaqa tamo aiyel brantosib Yesus ombla anjam maroqneb. Tamo aiyel di Moses Elaija wo. ³¹ Nanji aiyel rian koba ti Qotei aqa singila ti beb. Bosibqa Yesus a bunuqna Jerusalem dia aqa wau kobotosim moisim mandam uratqas anjam deqa Yesus ombla qairoqneb. ³² Yesus aqa angro qalub nanji tulan urnamjnnaqa nerenesoqneb deqa olo qutuosibqa nam poinjnaqa Yesus aqa rian koba de ti tamo aiyel a ombla tigelesoqneb qaji nanji ti unjreb. ³³ Onaqa Moses Elaija wo nanji olo Yesus urateqnabqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.” Pita a anjam bei marqa saiyonaqa anjam di lanja marej.

³⁴ Mareqnaqa lanbi aisiqa nanji kabutjnnaqa nanji ulaugeteb. ³⁵ Onaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanji queb, “Endi ijo Angro qujai e segi na giltem qaji. Ningi aqa anjam quetoqniy.” ³⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanji anjam di qusib nam ateb di Yesus a segi nanji koba na sonab uneb. Nanji tamo bei unosai. Bati deqa nanji kumbra uneb qaji di ubtosib tamo qudei nanji minjrosaiogneb. Nanji mequmosib soqneb.

Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

³⁷ Nebeonaqa nanji manaq dena olo aisib tamo ungasari tulan gargekoba mana utruq di tariñesonab itnjreb. ³⁸ Onaqa tamo ungasari nanjo ambleq dena tamo bei a brantosiq tulan maosiq Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni ijo angro mel unime. A ijo angro qujai bole qujai. ³⁹ Mondor uge na aqa jejamu ojoqnsiq mandamq waiyeqnaqa a tulan lelenoqnsiq aqa medabuq na maul aiyeqnu. Mondor uge dena a qunjimyoqnsiq aqa jejamu tulan ugeugeiyeqnu. A olo uratosaiqnu. ⁴⁰ Deqa e na ino angro nanji minjronum, ‘Ningi mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanji na wiyqa yonub keresaijnraqo.”

⁴¹ Onaqa Yesus a anjam di qusiq marej, “Ningi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunjo areqalo e qa singilatosai bole sai. Nunjo areqalo ti kumbra ti tulan uge. Bati gembub e ningi koba na sosiyqa nunjo gulbe di qoboiyoqnaqai?” Degsi marsiqa angro di aqa abu minjej, “Ino angro mel di osau.” ⁴² Onaqa osi beqnaqa mondor uge dena aqa jejamu ojsiq mandamq waiyosiq qunjimyoqnej. Yeqnaqa Yesus na mondor uge di niriñtosiq wiyonaq angro aqa jejamu uratonaq boleej. Boleonaqa Yesus na angro di ban ojsiq osi gilsiq aqa abu yej. ⁴³ Onaqa tamo ungasari kalil mana utruq di soqneb qaji nanji Qotei aqa manwa di unsibqa tulan prugugeteb.

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

Tamo ungasari nanği manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa are koba qaleqn-abqa a na aqa anğro nanği endegsi minjrej, ⁴⁴ “Niği ijo anjam endi geregere quiy. E Tamo Anğro. Jeu tamo nanği na e ojsib tamo qudei nanço banq di atqab.” ⁴⁵ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa anjam di qusib anjam aqa utru Qotei na ulitej deqa nanği poinjrosai. Deqa nanği Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa anğro yai a ñam ti sqas?

⁴⁶ Bati bei Yesus aqa anğro nanği segi segi niriñosib anğro yai a nanği kalil bunjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ⁴⁷⁻⁴⁸ Onaqa Yesus a nanço areqalo di qalieosiqa anğro kiñala bei osiqa aqa areq di tigeltosiqa nanği osornjrej. Osornjrsiqa minjrej, “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa anğro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na ijo Abu e qariñbej qaji di dego osim geregereiyqas. Nunço ambleq di tamo bei a aqa segi ñam soqtqa uratqas di tamo dena niği kalil bunğosim ñam ti sqas.”

Tamo nanği niği jeutñgosaieqnub di nanği niği koba na wau qujai

⁴⁹ Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanği winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaa? A iga koba na wauosaieqnu deqa.” ⁵⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Niği a saidyaib. Tamo nanği niği jeutñgosaieqnub di nanği niği koba na wau qujai.”

Samaria tamo nanği na Yesus qoreiyeb

⁵¹ Onaqa Yesus a mandam uratosim lan qureq oqwajqa bati jojomon-aqa a Jerusalem aiqajqa areqalo qujaitosiqa Jerusalem areiyosiq walwelej. ⁵²⁻⁵³ Walweloqnsiqa aqa anğro qudei nanği qariñjrnaqa nanği namo aisib Samaria nanço qure beiq di brantosib Yesus a di ñeiqajqa minjrnabqa nanği na saideb. Di kiyaa? A Jerusalem ayoqnej deqa. ⁵⁴ Onaqa Yesus aqa anğro aiyel Jems Jon wo nanği kumbra di unsibqa minjin oqetnrnaqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga ñamyuwo metonam lan goge na aisim tamo nanği di koitnrqas.” ⁵⁵ Onaqa Yesus a bulosiqa nanği aiyel niriñtjrej. ⁵⁶ Osiqa aqa anğro kalil nanği joqsiqa koba na qure beiq aiyeb.

Tamo qudei nanği Yesus dauryqajqa mareb

⁵⁷ Nanği gam dauryosib aieq nabqa tamo bei na Yesus minjej, “Ni sawa sawaq giloqnmqa e ni daurmoqnqai.” ⁵⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Baun juwan nanği tal ti. Agi sub miligiq di ñereñeqnub. Qebari nanği simi ti. Deqa nanği simiq di ñereñeqnub. Ariya e Tamo Anğro ñeiqajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.” ⁵⁹ Osiqa tamo bei minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa tamo dena minjej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tariñoqnqai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqai.” ⁶⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Unğum. Tamo moiyo qaji nanği segi na tamo moiyo qaji nanği subq atelenoqnqab. Ariya ni sawa sawaq giloqnsimqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnrjsim nanço Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqne.”

⁶¹ Onaqa tamo bei na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni marimqa e mati gilsiy ijo was nanği ban ojelenosiy bosiy ni daurmqai.” ⁶² Onaqa Yesus na minjej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnrjsim nanço Mandor Koba sqas anjam di ni mare mare laqne. Ni que. Tamo bei a kuñi ojsimqa a bulosim qoreq ñam atoqnqas di a Qotei aqa wau ojqa keresai.”

10

Tamo 72 nanği Yesus aqa anjam mare mare laqneb

¹ Bati bei Tamo Koba a na tamo kalil a dauryoqneb qaji nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanço ambleq dena tamo 72 nanği giltnjrej. Nanği aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltnjrej. Giltnjrsiqa nanği aiye aiyel namoosib qure kalil a segi bunuqna walwelosim aiqas qaji nanği deq aiqajqa minjrsiqa qarinjrnraq aiyeb. ² A nanği qarinjrnraq osiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Wauq di inği gargekoba melionub. Ariya inği meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai. Deqa ninği wau lanja minjibqa a na wau tamo nanği qarinjrimqa nanği aqa wauq gilsib inği meli bunuj otorelenqab.

³ “Deqa ninği aiyiy. Ninği kaja du du bul unub deqa e na ninği qarinqitqa aisib baun juwan nanço ambleq di wauoqnqab. ⁴ Ninği silali osib aiyab. Nunço qaquñ aib. Singa tatal jigaib. Ninği aiyoqnsibqa gamq di tamo qudei turoqnsibqa nanği anjam bei minjraib. ⁵ Ninği tal bei gogetoqnsibqa tamo unğasari tal miligiq di unub qaji nanği endegsib minjroqniy, ‘Ninği lawo na soqniy.’ ⁶ Degsib minjroqniyqa lawo tamo bei sqas di a nunço lawo anjam di oqas. Ariya lawo tamo bei sqasai di nunço lawo anjam di olo puluosim nunçoq bqas. ⁷ Ninği qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Olo tal bei bei gogetoqnaib. Nanği na ninği joqsib inği ti ya ti anainçoqniyqa uyoqniy. Ninği Qotei aqa wau tamo unub deqa nunço awai agi oqniy.

⁸ “Ninği qure beiq di brantoqniyqa nanği ninği joqoqnsib inği anainçoqniyqa uyoqniy. ⁹ Ninği qure dia sosibqa tamo unğasari ma ti unub qaji nanği boletnjroqnsib endegsib minjroqniy, ‘Qotei a nunço Mandor Koba sosim ninği taqatnğwajqa bati jojomqo.’ ¹⁰ Ariya ninği qure beiq di brantoqniyqa nanği ninği gereingosaiabqa ninği nanği uratnjrqa oqnsib nanço qure ambleq di tigeloqnsibqa endegsib minjroqniy, ¹¹ ‘Ninği Qotei qoreiyonub deqa nunço qure qa tumberum gago singa qandratqo qaji agi butuyetnğonum. Ariya ninği endegsib qalieoiy, Qotei a nunço Mandor Koba sosim ninği taqatnğwajqa bati jojomqo.’ O ijo anğro, ninği degsib minjroqniy. ¹² E ninği mernğwai. Mondonj Qotei a tamo unğasari nanço une qa peginjrnraq batiamqa a na qure deqaji nanği tulan padaltnjrougetqas. A na Sodom qure nanği degsim padaltnjrnqasai. A nanği gulbe kiñala enjrnqas.

Tamo unğasari are bulyosai qaji nanği mondonj tulan padalougetqab

¹³ “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ninği tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Manwa e nunçoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nançoq di brantej qamu nanği nami are bulyosib are uge qa gara jigsib nam sumq di awoeb qamu. ¹⁴ Deqa e ninği endegsi mernğwai. Mondonj Qotei a tamo unğasari nanço une qa peginjrnraq batiamqa a na ninği tulan padaltnğougetqas. A na Tair qure ti Saidon qure ti nanği degsim padaltnjrnqasai. A nanği gulbe kiñala enjrnqas. ¹⁵ O Kaperneam tamo unğasari, ninği lanj qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ninği breingimqa moiyo qureq aiqab.”

¹⁶ Osiqa Yesus na aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Tamo bei a nunço anjam qusim dauryqas di a ijo anjam dego qusim dauryqas. Ariya tamo a ninği qoreingwas di a na e dego qoreibqas. Tamo a e qoreibqas di a na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego qoreiyqas.”

Tamo 72 Yesus na qarinjnjrej qaji nanği olo aqa areq beb

¹⁷ Yesus na tamo 72 nanği di qarinjrnraq aisib aqa anjam mare mare laqneb. Onaqa bunuqna nanço wau di koboonaqa nanği olo puluosib Yesus aqa areq bosib areboleboleinjrnraqa minjeb, “O Tamo Koba, iga ino ñam na mondor uge uge nanği winjreqramqa nanği gago anjam dauryoqnsib jaraiyoqneb.”

¹⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Kola minjal urur mandamq aiyeqnu dego kere Satan a urur lan goge na ulonosiq aiyeqnaq e unonum. ¹⁹ Niŋgi quiy. E na Qotei aqa siŋgila niŋgi engonum. Deqa niŋgi siŋgila di osib amal uge ti degin ti nanjo siŋgila tentoqnsib laqnaqab. Gago jeu tamo Satan aqa siŋgila kalil dego niŋgi na kobotoqnaqab. Deqa iŋgi bei na yala niŋgi ugeugeiŋgwa keresai. ²⁰ Mondor uge nanji nunjo anjam dauryoqnsib jaraiyeqnu di bolequja. Ariya niŋgi deqa tulan areboleboleiŋgaiq. Qotei a nunjo ñam lan qureq di nenjrenje unu. Niŋgi deqa tulan areboleboleiŋgem.”

Yesus a tulan areboleboleiyonaqa Qotei pailyej

²¹ Bati deqa Mondor Bole a Yesus aqaq aisiq areqalo siŋgilatetonaqa a tulan areboleboleiyonaqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni segi lan qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaaqa? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanji qa ulitoqnsimqa tamo nanji angro du du bul unub qaji nanji segi qa babteqnam nanji poinjreqnu. Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum.” ²² Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na iŋgi iŋgi kalil ijo banq di ateleŋje unu. E segi Qotei aqa Niŋgi. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanji ijo Abu osornjrqa areibqas di osornjrqi. Yim nanji dego ijo Abu qa qalieqab.”

²³ Yesus a degsi marsiqa aqa angro nanji joqsiqa nanji segi sasalosib a na minjrej, “Niŋgi nunjo njamdamu na ijo kumbra uneqnub deqa niŋgi tulan areboleboleiŋgem. ²⁴ Niŋgi quiy. Nami mandor kokba ti Qotei aqa medabu o tamo nanji ti gargekoba kumbra niŋgi bini uneqnub qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanji unosaiioqneb. Anjam niŋgi bini queqnub qaji di dego nanji quqwajqa are koba soqnej. Ariya nanji quosaiioqneb.”

Samaria tamo bei a kumbra bole yej

²⁵ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa siŋgila lan tenemtqa osiqa endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nambile gaigai sqai?” ²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Dal anjam nenjrenq di kiyersi unu? Ni gaigai sisiyeqnum. Deqa ni segi na mare.” ²⁷ Onaqa tamo dena minjej, “Dal anjam endegsi unu, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaisyime. Qalaqalaisyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino siŋgila ti ino areqalo ti kalil a yekritime. Osim ni ino segi jexamu gereiyeqnum dego kere ino was nanji degsim gegerereinjroqname.’ ” ²⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni kumbra di yoqnaqam dena ni nambile oqam.”

²⁹ Onaqa tamo di a diqosiqa aqa segi powo babtqa are qalsiq deqa olo Yesus nenemyej, “Tamo yai a ijo was unu deqa e na gereiyqai?” ³⁰ Onaqa Yesus na kamba yawo anjam endegsi minjej, “Tamo bei a Jerusalem dena tigelosiqqa gam dauryosiq Jeriko qureq aiyeqnaqa gamq di bajin tamo qudei nanji na a ojsib aqa iŋgi iŋgi kalil yaiyekriteb. Osib aqa gara palontetosib qalougetonab a moiqa jojomonaqa gam qalaq di a uratosib jaraiyeb. ³¹ A gam qalaq di neiesonaqa atra tamo bei a gam dena walwelosiq gilsiq tamo di unej. Unsiqa a aqaryaiyqa uratosiqqa gam qalaq beiq na bunyosiqqa gilej. ³² Onaqa sokiñalayonaq tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. A Livai tamo. A atra tal taqatoqnej qaji. A gam dena walwelosiq tamo di gam qalaq di neiesonaq unsiqa a dego tamo di aqaryaiyqa uratosiqqa gam qalaq beiq na bunyosiqqa walwelosiq gilej.

³³⁻³⁴ “Ariya olo sokiñalayonaq Samaria tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. Gilsiq tamo di unsiqa a qa tulan dulosiqa aqa areq bosiqqa gorenj ti wain ti osiq aqa jexamu pupoiyelenjeb qaji di yanselenosiqa qoselenjetej.

Osiqa a soqtosiqa aqa donki quraq di atsiqa osi gilsiq tamo nerenjo qaji talq di gereiyosiq taqatoqnej. ³⁵ Onaqa nebeonaqa Samaria tamo di aqa segi qureq gilqa osiqa nerenjo qaji tal taqato tamo aqa banq di silali banqa qudei atsiqa minjej, 'Ni silali endena tamo di geregereiyogne. E bosiy ino segi silali banqa gembub ni olo uratqam di ni kamba emqai.' ”

³⁶ Yesus na dal anjam qalie tamo di yawo anjam degsi minjsiqa olo minjej, “Tamo qalub nanqi gam dena walwelosib gileb. Deqa ni merbe. Tamo yai a tamo gam qalaq di qalnab neiesoqnej qaji aqa was bole?” ³⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo na kamba Yesus minjej, “Samaria tamo agi tamo deqa dulej qaji di aqa was bole.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni gilsim kumbra degsim yoqne.”

Yesus a Marta Maria wo nanjo talq di soqnej

³⁸ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanqi koba na walwelosib aisib qure beiq di branteb. Qure dia unja bei soqnej aqa ñam Marta. A nanqi joqsiq koba na aqa tal gogeteb. ³⁹ Marta aqa jaja bei soqnej aqa ñam Maria. A Tamo Koba aqa singa jojomq di awoosiqa aqa anjam quoqnej. ⁴⁰ Ariya Marta a nanjo ingi goiyetnrqa marsiqa wau koba yoqnej. Osiqa Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo jaja na e uratbqoqa e segi ingi goiyognsim ingi ingi kalil gereiyeqnum. A na e yala aqaryaibosai. Deqa ni na minjimqa a e aqaryaibem.” ⁴¹ Onaqa Tamo Koba a na kamba Marta minjej, “O Marta, ni ingi ingi kalil qa are koba qaleqnum. Ni ingi ingi deqa are kobaimaiq. ⁴² Ingi qujai qa are qalqam di kere. Maria a ingi qujai di oqo. Ingi di tulan boledamu. Ingi di tamo bei na olo yaiyqa keresai.”

11

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

¹ Onaqa bati bei Yesus a sawa beiq gilsiq dia Qotei pailyosiq sonaqa aqa angro bei na minjej, “O Tamo Koba, Jon a nami aqa angro nanqi pailyqajqa gam osornjroqnej dego kere ni na iga dego pailyqajqa gam osorge.” ² Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ningi Qotei pailyqa osibqa endegsib pailyoqniy,

‘O Abu, ino ñam tulan getento.

Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.

³ Gago ingi uyo bati gaigai keretgoqnime.

⁴ Tamo nanqi iga qa une ateqnub qaji nanjo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgoqnime.

Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigoqnime.’ ”

⁵⁻⁶ Osiqa Yesus na olo minjrej, “Ino kadoi bei a qolo jige ino talq bosimqa oqeq di tigelosim mermqas, ‘O kadoi, ijo was a sawa isaq na walwelosiq ijo talq bqoqa e ingi bei anaiyqajqa di saiqoji. Deqa ni bem qalub ebimqa e anaiyqai.’ ⁷ A degsi mermimqa ni na kamba minjqam, ‘Ni e neio ñam gentbaim. E siran qandimtonum. E ijo angro nanqi ti neiejunum. Deqa e ni bem emqa keresai.’ ⁸ Ni na ino kadoi degsi minjimqa a ni tulan wainmqas. Wainmimqa ni tigelosim bem yqam. A ino kadoi unu ni deqa are qalsim bem yqasai. A ni tulan wainmqo deqa ni tigelosim ingi keretosim yqam. ⁹ Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi ingi bei qa Qotei pailyqab di a na engwas. Ningi ingi bei oqa marsibqa ñamqab di itqab. Ningi siranme kindokindonabqa Qotei na siran waqtetngwas. ¹⁰ Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji nanqi ingi eqnub. Tamo kalil ingi qa ñameqnub qaji nanqi iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnub qaji nanqi Qotei na siran waqtetnjreqnu.

11 “Tamo bei aqa angoro a mamyim qe qa minjimqa a qe yqas. A amal uge yqasai. 12 A na tuwe tawel qa minjimqa a tuwe tawel yqas. A degin yqasai. 13 Deqa ningi quiy. Ningi tamo bolesai. Ariya ningi nungo angoro nanngi ingi bole bole enjreqnub. Ningi nanngi saidnjrosaieqnu. Nungo kumbra dena ningi endegsi poingem, nungo Abu lan qureq di unu qaji a dego ningi saidngosaieqnu. Ningi pailyqab di a na aqa Mondor Bole engwas. A na ningi saidngwasai bole sai.”

Tamo qudei nanngi maroqneb, “Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu”

14 Onaqa Yesus a tamo bei mondor uge na medabu getentesoqnej qaji di mondor uge wiyetej. Wiyetonaqa a olo boleosiqa anjam maroqnej. Deqa tamo ungasari nanngi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugugeteb. 15 Onaqa tamo qudei nanngi dego Yesus aqa manwa di unsib Yesus yomuiyosib maroqneb, “Mondor uge nanngo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanngi winjreqnu.” 16 Onaqa tamo qudei nanngi Yesus aqa singila lan tenemtqa osib gisanjosib minjeb, “Ni Qotei lan goge di unu qaji aqa singila bei babtım iga unqom.” 17 Onaqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nanngi sawa qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi koba na gegerere sqa keresai. Nanngi niñaqosib koboqab. Tamo nanngi tal qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi dego koba na gegerere sqa keresai. 18 Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanngi winjrqs di nanngi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanngi olo taqatnrqs? Di keresai. Ningi mareqnu, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanngi winjreqnu.’ 19 Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanngi winjrqi di yai aqa singila na nungo angoro nanngi mondor uge winjrqs? Deqa nanngi segi na merngwab, ningi anjam groteqnu. 20 Ariya e Qotei aqa singila na mondor uge nanngi winjrqi di ningi endegsi poingwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosım iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Ningi degsi poingwas.

21 “Tamo singila koba bei a an ti qaja ti ojelenosım aqa segi tal gegerere taqatqas di aqa ingi ingi kalil bole sqab. 22 Ariya tamo bei tulan singila koba a bosım tamo di ombla qotsım singilaqas di a na qaja ti an ti tal aqa abu a dena singilaqnej qaji di yayelenosım aqa ingi ingi kalil elenqas. Osim ingi ingi di tamo qudei nanngo banq di olo atelenqas.

23 “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosım olo bqas

24 Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanosım sawa kangranq gilqas. Gilsım dia laqnsımqa aqaratqajqa sawa namam ugeiyım marqas, ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’ 25-26 A degsi marsımqa aisım tal di nami man solсіб ingi ingi kalil gereiyeb milalejunu di unsımqa olo puluosım gilsım mondor uge 7 tulan ugedamu nanngi joqsim bosım koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulan ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulan ugedamuqas.”

Tamo yai nanngi tulan areboleboleinjrim sqab?

27 Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari nanngo ambleq dena unja bei a brantosıqa tulan lelenosıqa Yesus minjej, “Ino ai agi ni nami nambabtmosıqa munğum anaimoqnej qaji a Qotei aqa namgalaq di unja tulan bolequja. Deqa a tulan areboleboleiyım sqas.” 28 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ijo ai a segi areboleboleiyqasai. Tamo nanngi Qotei aqa anjam quoqnsib dauryeqnu qaji nanngi dego tulan areboleboleinjrim sqab.”

Tamo qudei nan̄gi Yesus aqa maṅwa unqajqa minjeb

²⁹ Onaqa tamo un̄gasari tulaṅ gargekoba nan̄gi Yesus aqa areq di koroe-qnabqa a na nan̄gi endegsi minjroqnej, “Tamo un̄gasari bini bati endeqa unub qaji nan̄go kumbra tulaṅ ugedamu. Nan̄gi gaigai Qotei aqa maṅwa laṅa unqajqa metbeqñub. Deqa e na Qotei aqa maṅwa bei nan̄gi osornjrqasai. Jona aqa maṅwa segi osornjritqa nan̄gi unqab. ³⁰ Agi Jona a segi maṅwa bul sonaqa tamo un̄gasari Ninive qureq di soqñeb qaji nan̄gi maṅwa di uneb. Dego kere e Tamo An̄gro maṅwa bul soqñit tamo un̄gasari bini bati endeqa unub qaji nan̄gi maṅwa di unqab. ³¹ Mondon̄ Qotei na tamo un̄gasari nan̄gi peginjrqqa batiamqa uṅa mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a tigelqas. Tigelosimqa tamo un̄gasari bini bati endeqa unub qaji nan̄go kumbra uge babetnjrqas. A degyqas. Di kiyaaqa? Uṅa di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isaq na walwelosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulaṅ bun̄yejunu qaji a nun̄go ambleq di unu. ³² Mondon̄ Qotei na tamo un̄gasari nan̄gi peginjrqqa batiamqa Ninive tamo nan̄gi dego tigelqab. Tigelosibqa tamo un̄gasari bini bati endeqa unub qaji nan̄go kumbra uge babetnjrqab. Nan̄gi degyqab. Di kiyaaqa? Ninive tamo nan̄gi nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulaṅ bun̄yejunu qaji a nun̄go ambleq di unu.”

Ino ṅamdamu a ino jejamu qa pulon̄ bul

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim tal surumq di atqasai. Kulum miligiq jugwasai. Boleq di gaintim warum suwan̄amqa tamo un̄gasari nan̄gi tal miligiq gilsib warum geregere unqab. ³⁴ Ino ṅamdamu a ino jejamu qa pulon̄ bul. Deqa ino ṅamdamu boleqas di ino jejamu kalil suwan̄esqas. Ariya ino ṅamdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. ³⁵ Deqa niṅgi geregere unoqñiy. Nun̄go jejamu suwan̄ejunu qaji di olo ambruo uge. ³⁶ Ino jejamu kalil suwan̄ekritqas di taqal bei ambruqa keresai. Deqa ino jejamu kalil suwan̄oq di soqñeme. Lam pulon̄osiq ni suwantmeqñu dego kere.”

Farisi ti dal anjam qalie tamo nan̄gi ti kumbra uge uge yeqñub

³⁷ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa Farisi tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minjej, “Aqo ombla ijo talq gilsim in̄gi uyqom.” Osiqa nan̄gi ombla aqa talq gilsib awoeb. ³⁸ Awoosib Yesus a in̄gi uyqa osiqa a mati ban̄ yansosaisosiq laṅa uyej. Deqa Farisi tamo a Yesus aqa kumbra di unsiqa tulaṅ prugugetej. ³⁹ Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Niṅgi Farisi nun̄go kumbra uge agi ubtosiy mern̄gwai. Niṅgi ya gamban̄ ti tabir ti qore segi yanseqñub. Niṅgi miligi yansosaieqñub. Di yawo anjam. Aqa damu agiende. Niṅgi baban̄ na tamo bole. Ariya nun̄go are miligi kumbra uge ti bajin̄ kumbra ti dena maqejunu. ⁴⁰ Niṅgi nanari tamo! Qotei a nun̄go jejamu gereiyosiq nun̄go are miligi dego gereiyej. Di niṅgi qaliesai kiyo? ⁴¹ Deqa in̄gi in̄gi kalil nun̄go are miligiq di unu qaji di niṅgi elen̄osib tamo in̄gi saiqoji nan̄gi enjroqñiy. Niṅgi kumbra degyibqa nun̄go in̄gi in̄gi kalil milalesqas.

⁴² “O Farisi tamo, niṅgi tulaṅ padalougetqab. Di kiyaaqa? Niṅgi dal anjam kiñilala segi dauryeqñub. Agi niṅgi lei ti lombo ti saga ti oqñsib poto 10 yoqñsib oto qujai Qotei atraiyeqñub. Ariya niṅgi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqñub. Agi niṅgi kumbra bole bole dauryosaieqñub. Niṅgi Qotei qalaqalaisyosaieqñub. Niṅgi dal anjam kiñilala segi dauryeqñub. Deqa e niṅgi endegsi mern̄gwai. Niṅgi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqñiy. Niṅgi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib.

⁴³ “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Ningi Qotei tal miligiq di tamo ñam ti nanngo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleingeqnu. Ningi koro sawaq di dego tamo ungasari nanngi na nunngo ñam soqtetngosib ban ojetngwajqa deqa areboleboleingeqnu.

⁴⁴ “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Ningi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di marij na kabutqo. Deqa tamo ungasari nanngi quraq na walweloqnqab di nanngi qalieqasai.”

⁴⁵ Yesus a anjam degsi marnaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa anjam di qusiqa minnej, “O Qalie Tamo, ni Farisi nanngi anjam degsi minjronum deqa ni gago ñam dego ugetoiyonum.” ⁴⁶ Onaqa Yesus na kamba minnej, “O dal anjam qalie tamo, ningi dego tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Ningi tamo ungasari nanngi gulbe kokba enjretnab qoboiyoqnsib unub. Ariya ningi na olo nanngo gulbe di qoboiyetnjrosaeqnu.

⁴⁷ “Ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Nunngo moma nanngi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi ñumeq nab moreñoqneb. Ariya ningi na olo nanngo sub gereieyqnu. ⁴⁸ Nunngo kumbra dena ningi endegsib marobuleqnu, ‘Gago moma nanngo kumbra bole.’ Ningi degsib marobuleqnu. Agi nunngo moma nanngi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi ñumoqneb. Ariya ningi na olo nanngo sub gereieyqnu.

⁴⁹ “Utru deqa Qotei powo koba ti unu qaji a endegsi marej, ‘E ijo medabu o tamo nanngi ti ijo anjam maro tamo nanngi ti qarinjritqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngoq giloq nab qanngi na nanngi jeutnjroqnsib tulan ugeugeinjroqnqab. Osib qudei ñumoq nab moreñoqnqab.’ ⁵⁰⁻⁵¹ O dal anjam qalie tamo, Qotei a nunngo moma nanngo une kalil osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo jejamuq di atelenqas. Nunngo moma nanngo une di agi nanngi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Qotei a mandam atej bati deqa nanngi une di yqajqa utru ateb. Dena bosib Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. E bole merngwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi enjrqas.

⁵² “O dal anjam qalie tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanngi Qotei qalieqajqa gam itqa mareq nab qanngi na olo gam getentetnjretnqnu. Ningi segi Qotei qalieqajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nanngi dego gam di itqa yeq nab ningi na olo gam getentetnjretnqnu.”

⁵³ Osiqa Yesus a tigelosiq tal di uratosiq gilej. Bati deqa dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi nanngi ti a qa minjin oqetnjrnaqa anjam gargekoba nenemyoqneb. ⁵⁴ A anjam bei grotimqa nanngi a ojqajqa deqa anjam gargekoba nenemyoqnsib a dadauryoqneb.

12

Yesus a Farisi nanngo kumbra uge qa anjam marej

¹ Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus unqajqa bosib koroosib jujunqobaeb. Singa waiyosib walwelqa keresai. Deqa tamo qudei na tamo qudei nanngo singa sosenjroqneb. Bati deqa Yesus a aqa angro nanngi joqsiqa nanngi sasalosib a na minjrej, “Ningi geregere ñam atoqniy. Farisi nanngi gisan tamo. Nanngi anjam maro aiyelteqnu. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanngo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. ² Deqa ningi quiy. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanngi qusib poinjrqas. ³ Deqa anjam kalil ningi ambruq di mareqnu qaji di suwanamqa tamo nanngi quqwab. Anjam kalil ningi warum miligiq di mareqnu qaji di tamo nanngi bijal gogeq di tigelosib palontqab.”

Ningi Qotei segi ulaiyyi

⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo angro, ningi quiy. Ningi jeu tamo nanği ulainjraib. Nanği nunğo jejamu segi qalsib moiyyotqa kere. Nanği ningi gulbe bei enğwa keresai. Deqa ningi nanği ulainjraib. ⁵ Tamo ningi ulaiyyab qaji agi deqa merıngwai. Qotei a segi nunğo jejamu moiyyotosim bunuqna nunğo qunun dego nıamyuwoq waiyya kere. Deqa ningi a segi ulaiyyi.

⁶ “Ningi qalie. Tamo nanği qebari sinjir silali kobaquja na awaiyyosaieqnu. Silali kiñala na awaiyyeqnu. Ariya Qotei na qebari sinjir nanği geregere taqatnjreqnu. A na nanği uratnjrosaieqnu. ⁷ Dego kere Qotei a nunğo gate banğa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu. Deqa ningi ulaaib. Ningi qebari kalil nanği tulanı bunıjrejıunub.”

Iga Yesus aqa ñam marqajqa jemaigwasai

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “E Tamo Angro. Ningi mandam tamo nanğo ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondonı e na kamba Qotei aqa lanı angro nanğo ulatamuq di nunğo ñam boleq atsiy marqai. ⁹ Ariya ningi mandam tamo nanğo ulatamuq di ijo ñam marqajqa asıngıwas di mondonı e kamba dego Qotei aqa lanı angro nanğo ulatamuq di nunğo ñam marqajqa asıgbıas.

¹⁰ “E Tamo Angro. Tamo bei na e misilınıbıas une di Qotei na kobotıas. Ariya tamo bei na Mondor Bole misilınıyıas une di Qotei na kobotıasai.

¹¹ “Bunuqna Juda tamo kokba nanği ningi ojsib nanğo Qotei tal milıgıq di tıgelıngosib nenemıngıbıa ningi na kamba anjam kiye minıjrıqajqa deqa are koba qalaib. Rom nanğo gate ti nanğo mandor ti nanğo ulatamuq di dego ningi tıgelıngıbıa ningi na kamba anjam minıjrıqajqa ulaaib. ¹² Bati deqa Mondor Bole na areqalo enğımıqa ningi anjam marqab.”

Ñoro tamo qa yawo anjam

¹³ Onaqa tamo unğasari koroesoqneı qaji nanğo ambleq dena tamo bei a tıgelosıqa Yesus minıej, “O Qalie Tamo, ni ijo was minıjimıqa a na gago abu moiyyej qaji aqa ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei ebıas.” ¹⁴ Onaqa Yesus na minıej, “Tamo yai na e gıltbıqo deqa e nunğo gulbe di gereıyyıqai?” ¹⁵ Degsi minıjsıqa tamo unğasari kalil nanği endegsi minırej, “Ningi ñoro koba oqajqa mamaulıngıaiq. Ningi ñoro koba ti sqab dena ningi nıambile bole oqa keresai. Ningi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.”

¹⁶ Osiqa yawo anjam bei endegsi minırej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa wauq di inği tulanı koba melioqnej. ¹⁷ Deqa a endegsi are qalej, ‘E kiyerıqai? Ijo inği tulanı koba melielenqo. Deqa e inği di atqajqa tal keresaiıbıqo.’ ¹⁸ Osiqa marej, ‘E endegıyıqai. E ijo tal kalil konıelenısiy olo tal kokba atelenqai. Osiy ijo inği meli kalil tal kokbaq di jugwai. Ijo ñoro kalil dego dia jugelenqai. ¹⁹ Jugelenısiy marqai, ‘Ijo inği inği tulanı koba agi atonum unu. Deqa e aqaratosıy lanı awesıqai. Sosıy inği ti ya ti uyoqnsıy areboleboleıboqıas. Wausau gargekoba gılqas ijo inği inği di koboqasai.’ ²⁰ Tamo di a degsi marnaqa Qotei na minıej, ‘Ni nanari tamo. Qolo qujai endeqa e ino qununı yaimıtqa ni moiıqam. Yımıqa inği inği kalil ni na gereıyosim atonum qaji di tamo yai na olo oqas?’ Qotei na degsi minıej. ²¹ Dego kere tamo nanği ñoro koba koroıyeyunub qaji nanğo ñoro qoji padalqab. Nanği lanı qure qa ñoro saiıqoji unub deqa nanği Qotei aqa nıamğalaq di sougetesosıb morenqab.”

Ningi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

²² Osiqa Yesus na aqa angro nanği endegsi minırej, “Ningi mandamıq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osıb endegsıb maraıb, ‘Iga inği qabe na osım uyqom? Gara qabe na osım jejamu kabıtqom?’ Ningi degsıb

maraiḅ. ²³ Niḅgi iḅgi uyo na segi ḅambile oqasai. Niḅgi gara jugoqḅqab dena segi nuḅgo jejamu bole sqasai. ²⁴ Niḅgi qebari naḅgi unjriy. Naḅgi iḅgi yagosaieqḅub. Iḅgi otorosib talq di atosaeqḅub. Ariya Qotei na qebari naḅgi iḅgi anainjreqḅnu. Niḅgi qalie, qebari naḅgi qunuḅ saiqoji. Niḅgi tamo qunuḅ ti. Niḅgi qebari naḅgi tulaḅ buḅnjrejḅunub. ²⁵ Niḅgi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Niḅgi are koba qalqab dena niḅgi nuḅgo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai. ²⁶ Niḅgi wau kiḅala deqaji yqa keresai deqa niḅgi kiyaaqa iḅgi qudei qa are koba qaleqḅub?

²⁷ “Niḅgi ḅam so unjriy. Nango wala kiyersib branteqḅub di niḅgi qaliesai. Naḅgi segi wauosaieqḅub. Nango segi wala gereiyosaieqḅub. Deqa e niḅgi endegsi mernḅwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqḅej. Ariya ḅam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulaḅ buḅnyejunu. ²⁸ Maḅ laḅaj a bini oqwas nebe tamo naḅgi na giḅḅenyosib ḅamyuwoq waiyqab. Maḅ laḅaj di Qotei na wala enjreqḅnu. Deqa niḅgi kiyaaqa Qotei qa nuḅgo areqalo siḅgilatqa yonub keresaiḅḅwo? Niḅgi maḅ laḅaj sai. Niḅgi tamo qunuḅ ti. Deqa niḅgi endegsi poiḅḅem, Qotei a niḅgi dego gara enḅgoqḅas. ²⁹ Niḅgi areqalo kobaiyosib endegsib maraiḅ, ‘Iga iḅgi ti ya ti qabe na osim uyqom?’ Niḅgi degsib maraiḅ. ³⁰ Tamo uḅḅasari Qotei qaliesai qaji naḅgi iḅgi iḅgi deqa are koba qaleqḅub. Ariya niḅgi deqa are koba qalaib. Nuḅgo Abu a qalie, niḅgi laḅa sqa keresai. Niḅgi iḅgi iḅgi deqaji oqḅsib sqab. ³¹ Deqa niḅgi Qotei na taqatḅḅosim nuḅgo Mandor Koba sqajqa siḅgilaoqḅniy. Niḅgi degyqab di Qotei na kamba iḅgi uyo ti gara ti dego enḅgoqḅas.”

Niḅgi laḅ qure qa iḅgi iḅgi oqajqa deqa are qaloqḅniy

³² Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo kaja du du niḅgi ulaaib. Nuḅgo Abu a nuḅgo Mandor Koba sosim niḅgi taqatḅḅwajqa areareteqḅnu. ³³ Deqa niḅgi kumbra endegyiy. Niḅgi nuḅgo ḅoro kalil qarinyosib silali osib tamo iḅgi iḅgi saiqoji naḅgi di jeisib enjriy. Osib silali jugwajqa qun ugeosaieqḅnu qaji di gereiyosib laḅ qure qa iḅgi iḅgi elenḅosib di jugelenḅoiy. Iḅgi iḅgi di koboqa keresai. Bajinḅ tamo naḅgi bosib oqasai. Sisimḅinḅ na ugetqasai. Iḅgi iḅgi di gaigai sqas. ³⁴ Sawa qabia ino ḅoro bole unu dia ino are miligi dego siḅgilatim sqas.”

Kanḅal tamo bole a tal lanja olo bqajqa bati qa tariḅeqḅnu

³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Niḅgi nuḅgo gara tigelenḅosib nuḅgo iḅgi iḅgi kalil gereiyosib waḅal qatrentosib ijo bqajqa bati qa tariḅosib soqḅniy. ³⁶ Tamo bei a goiyo kobaq dena olo bosim aqa talq di brantosim siranḅme kindokindonḅamqa aqa kanḅal tamo naḅgi a qa tariḅejunub qaji naḅgi siranḅme waqtoqujatqab. Dego kere niḅgi ijo bqajqa bati qa tariḅosib soqḅniy. ³⁷ Tal lanja aqa kanḅal tamo naḅgi a qa tariḅosib ḅam atoqḅnibqa bosim degsi unjrimqa naḅgi tulaḅ areboleboleinjrḅas. Deqa a na naḅgi metnjrim awoelenḅabqa iḅgi anainjroqḅnas. ³⁸ A qolo jige kiyo nebeqa laqḅnimqa kiyo bosim aqa kanḅal tamo naḅgi a qa tariḅosib ḅam atoqḅnibqa degsi unjrimqa naḅgi tulaḅ areboleboleinjrḅas.

³⁹ “Niḅgi are qaliy. Bati gembu bajinḅ tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajinḅ tamo a bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu. ⁴⁰ Dego kere e Tamo Anḅro bqajqa bati niḅgi qaliesai. E bosiy niḅgi pruoḅḅḅaim deqa niḅgi geregere ḅam atoqḅnsib e qa tariḅoqḅnsib soqḅniy.”

Tamo yai a wau tamo bole?

⁴¹ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni yawo anjam maronum di iga segi quqḅwajqa kiyo tamo uḅḅasari kalil naḅgi dego quqḅwajqa kiyo?”

⁴² Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Kanḅal tamo yai a areqalo bole ti sosisqa

gaigai wau bole yeqnu? Kanjal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kanjal tamo kalil nanji geregere taqatnjroqnsimqa nanjo inji uyqajqa batiaoqnimqa inji anainjroqne.’⁴³ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanjal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnimqa a bosim unimqa kanjal tamo di a tulan areboleboleiyqas.⁴⁴ Deqa e bole mernjwai. Kanjal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa inji inji kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqngas.⁴⁵ Ariya kanjal tamo di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’ Degsi are qalsimqa a na kanjal tamo ti kanjal unja ti nanji lanja lanja kumbainjroqngas. Osim inji ti wain ti uyoqnsim nanarioqngas.⁴⁶ Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnimqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulan prugugetqas. Deqa aqa tamo koba na a qalougetosim tamo nanji Qotei qa nanjo areqalo sinjilatosaieqnu qaji nanjo so sawaq waiyim aiqas.

⁴⁷ “Tal lanja na aqa kanjal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere qusim ariya a olo asgimosim wau di yosaiamqa tal lanja na a kumbainjyogargekobatqas.⁴⁸ Ariya tal lanja na aqa kanjal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere quosai deqa a wau di yosaiamqa tal lanja na a jinja na kumbainjoqujaitqas. Ninji quiy. Qotei na tamo bei wau koba yimqa a wau di ojsim olo wau tulan koba dego ojeme. Qotei na tamo bei aqa banq di wau koba atimqa a wau di taqatosim olo wau tulan koba dego taqateme.”

Yesus na tamo ungasari nanji pupoinjrimqa nanji jeu jeu sqab

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “E njamyuwo waiyit mandamq aiqas. E deqa bem. Deqa e Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, njamyuwo di urur puloneme.’⁵⁰ Ninji quiy. E yanso bei oqai. E yanso di osaiunum deqa e are tulan gulbekobaibeqnu.⁵¹ O ijo angro, ninji kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nanji geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nanji pupoinjritqa nanji jeu jeu sqajqa deqa bem.⁵² Bini bati endeqa ti bunuq qa ti tamo 5 tal qujaiq di unub qaji nanji ijo nam qa jeu jeu sqab. Tamo qalub nanji na tamo aiyel jeutnjroqngab. Tamo aiyel nanji na tamo qalub jeutnjroqngab.⁵³ Abu nanji na nanjo segi angro mel nanji jeutnjroqngab. Angro mel nanji na nanjo segi abu nanji jeutnjroqngab. Ai nanji na nanjo segi angro sebin nanji jeutnjroqngab. Angro sebin nanji na nanjo segi ai nanji jeutnjroqngab. Ain qeli nanji na nanjo segi ain yala nanji jeutnjroqngab. Ain yala nanji na nanjo segi ain qeli nanji jeutnjroqngab.”

Kumbra bini branteqnu qaji di tamo nanji utru poinjrosaiqnu

⁵⁴ Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanji endegsi minjrej, “Sen aiyog dena lanbi tigelamqa ninji unsib marqab, ‘Awa bqas.’ Degsib marqab awa bqas.⁵⁵ Meli jagwa bamqa ninji unsib marqab, ‘Sawa kanjanqas.’ Degsib marqab sawa kanjanqas.⁵⁶ Ninji gisan ani. Ninji mandam ti lan ti unoqnsib geregere pegiyeqnub. Ariya kiyaga kumbra bini branteqnu qaji di ninji unoqnsib utru poinjrosaiqnu?”

Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa ninji segi aiyel anjam urur gereiyogujatiy

⁵⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Kumbra bole ti kumbra uge ti di ninji kiyaga geregere pegiyosaiqnu?⁵⁸ Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa ninji ombla walwelosib anjam pegiyog talq giloqnsibqa gamq di ninji segi aiyel anjam urur gereiyogujatiy. Yosib anjam moyotosib a ni osim anjam pegiyog talq gilqasai. Ariya ninji gamq di anjam gereiyogasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyog tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyog tamo a ni osim qaja

tamo nanngo banq di atqas. Yimqa nanngi na ni osib tonto talq di waimqab. ⁵⁹ Deqa e ni mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa di ni uratmib oqedqam.”

13

Tamo a are bulyqasai di a padalqas

¹ Onaqa bati deqa tamo qudei nanngi Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Galili tamo qudei nanngi wagme osib Qotei atraiyeq nabqa Pailat na aqa qaja tamo nanngi qarinjrnraq gilsib nanngi ñum nab nanngo len aisiq wagme nanngo len ti tuturej.” ² Onaqa Yesus na minjrej, “Ninggi kiyersib are qalonub? Galili tamo nanngi di une gargekoba yoqneb deqa gulbe di nanngoq di brantej. Galili tamo qudei nanngi une gargekoba yosaieq nub. Ninggi degsib are qalonub kiyo? ³ Di sai. E ninggi merngwai. Ninggi are bulyqasai di ninggi kalil dego padalqab. ⁴ Jerusalem dia tal olekoba aqa ñam Siloam di puosiq tamo 18 nanngi ñum nab moreñeb. Deqa ninggi kiyersib are qalonub? Tamo 18 moreñeb qaji nanngi une gargekoba yoqneb deqa nanngi degsib moreñeb. Tamo qudei Jerusalem di unub qaji nanngi une gargekoba yosaieq nub. Ninggi degsib are qalonub kiyo? ⁵ Di sai. E ninggi merngwai. Ninggi are bulyqasai di ninggi kalil dego padalqab.”

Qura geitosai qaji aqa yawo anjam

⁶ Osiqa Yesus a yawo anjam bei endegsi marej, “Tamo bei a aqa wauq di qura yagej. Bunuqna a qura gei oqajqa marsiq bej. Bosiq unej qura geitosai. ⁷ Deqa a na aqa wau taqato tamo minjej, ‘Ni que. Wausau qalub gilqo e boqnsim ñam atoqnem qura geitosai. Deqa unqum. Qomsim waiy. A kiyaq mandam aqa namur laja saitqas?’ ⁸ Onaqa wau taqato tamo na minjej, ‘O Tamo Koba, ni mati uratim soqnem. Wausau qujai endeqa e na qura utruq di moror qamsiy namur atsiy unqai. ⁹ Degyitqa wausau bei qa geitqas kiyo sai kiyo? Saiaimqa ni marim e qomsiy waiyqai.’” Yesus a yawo anjam degsi marej.

Yori bati qa Yesus na unqa bei boletej

¹⁰⁻¹¹ Onaqa yori bationaqa Yesus a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam minjroqnej. Minjroqnsiq ñam atej unqa bei sonaq unej. Unqa di a maiyej. Mondor uge na ma yonaqa wausau 18 a groñosiq laqnej. A tintinj tigelqa keresai. ¹² Deqa Yesus na unqa di unsiq metonaqa aqa areq bonaqa minjej, “O unqa, ni que. Endego ino ma di ni uratmqas.” ¹³ Degsi minjsiq unqa aqa jemuq di ban atnaqa aqa ma koboonaqa a tintinj tigelosiqa Qotei aqa ñam soqtoqnej. ¹⁴ Onaqa Qotei tal taqato tamo a Yesus aqa manwa di unsiqa minjinj oqetej. Di kiyaq? Yesus a yori bati qa unqa di boletej deqa. Deqa Qotei tal taqato tamo na tamo unqasari nanngi endegsi minjrej, “Bati 6 iga waueqnum. Deqa wau qa bati segi nunqo ma boletqajqa boqniy. Yori bati qa nunqo ma boletqajqa baib.” ¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjej, “Ninggi gisanj tamo. Ninggi yori bati gaigai nunqo makau ti donki ti tontonub unub di sil palontqnsib joqoqnsib ya anainjreqnub. ¹⁶ Ariya unqa endi a Abraham aqa moma. Satan na ma yonaqa wausau 18 ma ti soqnej. Deqa e kiyaq yori bati qa aqa ma di uratit sqas? Sai. E boletqai.” ¹⁷ Yesus a degsi marnaqa aqa jeu tamo kalil nanngi aqa anjam di qusibqa jemainjrej. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji di tulan bolequja deqa tamo unqasari kalil nanngi tulan areboleboleinjroqnej.

Sis yago qa yawo anjam

¹⁸ Onaqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unqasari nanngi taqatnrsim nanngo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ninggi merngitqa Qotei

aqa kumbra di aqa utru ningi geregere poingwas? ¹⁹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Bunuqna sis a oqsik tulan kobaqujaonaqa qebari nanji bosib aqa daniq di simi atelenjeb.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

²⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnrsim nanjo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ningi merngitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ningi geregere poingwas? ²¹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Unja bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqa bem sum lanaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

Ningi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoiy

²² Yesus a dena tigelosiqqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia Qotei aqa anjam minjre minjre aiyoqnej. ²³ Aiyeqnaqa tamo bei na minjej, “O Tamo Koba, Qotei na tamo quja quja segi elenqas kiyo? Ni iga geregere merge.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, ²⁴ “Ningi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoiy. E ningi merngwai. Tamo gargekoba nanji siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoqni ugeinjroqnas. ²⁵ Tal aqa abu a tigelosim siranme kabutimqa ningi oqeq di tigelosibqa siranme kindokin-donosib minjoqnaqab, ‘O Tamo Koba, ni na siranme waqtetgime.’ Amqa a na kamba merngwas, ‘Ningi tal qabe? E ningi qaliesai.’ ²⁶ Degsi merngimqa ningi na minjqab, ‘O Tamo Koba, iga ni ombla inji ti ya ti uyoqnem. Ni gago qureq di Qotei aqa anjam plaltosim mergoqnem.’ ²⁷ Degsib minjibqa a na kamba merngwas, ‘Ningi tal qabe? E ningi qaliesai. Deqa ningi kalil jaraiiy. Ningi kumbra uge yo qaji tamo.’ ²⁸ A na ningi degsim merngsim ningi qalaq di breingwas. Yimqa Abraham, Aisak, Jekop, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanji ti Qotei na taqatnrsim nanjo Mandor Koba sqas. Soqnimqa ningi nanji unjrsibqa akamkobaoqnsib pailoqnsib nunjo jaqatin qa qalagei anjam atoqnas. ²⁹ Tamo ungasari gargekoba nanji sawa guta na guma na taun na beben na ti bosib Qotei aqa singaq di koroelenabqa Qotei a nanjo Mandor Koba sosim nanji taqatnrqas. Yimqa nanji Qotei ombla awoosib inji uyoqnaqab. ³⁰ Deqa ningi quiy. Tamo qudei bini ñam ti unub qaji nanji mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo qudei bini ñam saiqoji unub qaji nanji mondon ñam ti sqab.”

Yesus a Jerusalem nanji qa dulej

³¹ Onaqa bati deqa Farisi qudei nanji Yesus aqa areq bosib minjeb, “Mandor Herot a ni lumsim moiyoqtmqa mareqnu. Deqa ni sawa endi uratosim ulan.” ³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi gilsib gisan tamo Herot a endegsib minjiy, ‘Yesus a marqo, “Bini e mondor uge uge nanji winjroqnsiyqa tamo ma ti nanji boletnjroqnai. Nebe dego e wau di yoqnaqai. Ariya alieb e ijo wau di kobotqai.” ’ Ningi gilsib Herot degsib minjiy. ³³ Bini e walwewosi aisiy nebe olo tigelosiy aisiy ariya alieb e Jerusalem di brantqai. E degyqai. Di kiyaya? Jerusalem dia qujai jeu tamo nanji na Qotei aqa medabu o tamo nanji ñumeqnaqab moreneqnaqab. Nanji qure beiq di nanji ñumosaieqnaqab.

³⁴ “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanji ñumoqnsim moiyoqtnjreqnum. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarinjreqnu qaji nanji meniñ na ñumeqnam moreneqnaqab. Bati gargekoba e ino angro nanji tuwe du du bul koroinjrqaqqa yeqnam ni saideqnum. ³⁵ Deqa ningi quiy. Qotei a nunjo atra tal koba uratetngimqa a lanja sqas. Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondon e olo lan

qureq na boqnitqa ningi e nubsib marqab, ‘Tamo a bgo endi Tamo Koba aqa ñam na bgo. Deqa Qotei na a tulanj geregereiyeqnu.’ ”

14

Tamo bei jejamu sunyelennej qaji di Yesus na boletej

¹ Yori bati bei Yesus a Farisi gate bei aqa talq gilsiq a ombla inji uyoqneb. Inji uyeq nabqa tamo qudei tal dia soqneb qaji nanji Yesus kogyoqneb. ² Yesus aqa areq di tamo bei jejamu sunyelennej qaji a awesoqnej. ³ Deqa Yesus na tamo di unsiqa dal anjam qalie tamo nanji ti Farisi nanji ti endegsi nenemnjrej, “Ningi mariy. Yori bati qa tamo boletqajqa di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?” ⁴ Onaqa nanji na kamba anjam bei Yesus minjosai. Nanji mequmesoqneb. Deqa Yesus na tamo di aqa jejamu ojsiqa aqa ma boletej. Osiqa qarinyonaq gilej. ⁵ Onaqa Yesus na Farisi nanji olo nenemnjrej, “Nunjo angro kiyo nunjo makau kiyo yori bati qa ulonjosim subq aiyimqa ningi na aqaryaiyosib subq dena osib goge atqab e? Ningi na merbiy.” ⁶ Onaqa nanji na kamba olo anjam bei Yesus minjq a yonab keresaiinjrej.

Ningi na nunjo segi ñam soqtaib

⁷ Bati deqa Yesus a ñam atej di tamo qudei nanji inji uyo qa marsib talq bosib tamo ñam ti nanjo awo jaramq di awoosib inji uyeq nab unjrej. Deqa a na nanji yawo anjam endegsi minjrej, ⁸⁻⁹ “Tamo bei na maruro atsim ni metmimqa ni tamo ñam ti nanjo awo jaramq di namo awoaim. Ni tamo ñam ti nanjo awo jaramq di awoqam di goiyo lanja na tamo ñam ti bei metim bam ni mermqas, ‘Ni awo jaram di uratosim tamo endi yim awoqas.’ Yim ni jemaimim tamo lanaj nanjo awo jaramq di awoqam. ¹⁰ Deqa tamo bei na maruro atsim metmimqa ni tamo lanaj nanjo awo jaramq di awo. Yimqa goiyo lanja na bosim mermqas, ‘O was, ni bosim tamo ñam ti nanjo awo jaramq endi awo.’ Yim tamo kalil inji uyeq nub qaji nanjo ñamgalaq di ni ñam ti sqam. ¹¹ Tamo kalil nanjo segi ñam soqteq nub qaji nanji Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo nanjo segi ñam aguq ateq nub qaji nanji Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

Ningi na tamo sougetejunub qaji nanji gereinjriy

¹² Osiqa Yesus na goiyo lanja minjej, “Ni maruro atsimqa ino segi was nanji ti ino segi kadoi nanji ti tamo ungasari ñoro koba ejunub qaji nanji ti metnjraim. Ni degyqam di ni endegsi are qalqam, ‘Nanji na kamba maruro atsib e metbib gilit inji anaibqab.’ ¹³ Ni degyaim. Ni maruro atsimqa tamo ñoro saiqoji nanji ti tamo jejamu lainjro qaji nanji ti tamo singa uge nanji ti tamo ñam qandimo nanji ti metnjrim bab inji anainjre. ¹⁴ Amqa ni tulanj areboleboleimqas. Di kiyaaqa? Nanji ni kamba inji anaimqa keresai. Deqa mondonj tamo bole bole nanji olo subq na tigelu batiamqa Qotei na kamba awai tulanj boledamu ni emqas.”

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

¹⁵ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo bei Yesus ombla awoosib inji uyoqneb qaji a qusiqa minjej, “Mondonj Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Sosimqa a na nanji inji anainjrim awoosib koba na inji uyoq nab. Deqa nanji tulanj areboleboleinjrim sqab.” ¹⁶ Onaqa Yesus na kamba yawo anjam bei endegsi minjej, “Tamo bei a maruro atqa osiqa tamo gargekoba nanji aqa maruro unqa metnjrej. ¹⁷ Aqa maruro bati brantonaqa a na aqa kanjal tamo bei qarinyonaq gilsiq tamo nanji di minjrej, ‘Ningi boiy. Inji inji kalil gereiyosib atonub unu.’ ¹⁸ Degsi minjrnaqa nanji kalil bqa urateb. Osib minjoqneb, ‘Iga bqa keresai.’ Bei na

minje, 'E mandam bunuj awaiyonum. Di unqajqa aiqai. Deqa ni goiyo lanja minje, "E bqa keresai." ' ¹⁹ Bei na minje, 'E makau bunuj 10 awaiyem. Deqa bini e nanji wau enjrqai. Deqa ni goiyo lanja minje, "E bqa keresai." ' ²⁰ Bei na minje, 'E bini unja bunuj onum. Deqa e dego bqa keresai.'

²¹ "Onaqa kangal tamo a olo puluosiq aisiq anjam kalil nanji na minjeb qaji di aqa tamo koba minjnaqa a minjin oqetonaqa olo qarinyosiq minje, 'Ni urur gilsimqa gam kokbaq di gam kiñilalaq di tamo inji inji saiqoji nanji ti tamo jejamu lainjro qaji nanji ti tamo nam qandimnjro qaji nanji ti tamo singa ugeinjro qaji nanji ti itnjrsimqa joqsim ijo talq boiy.' ²² Onaqa kangal tamo a olo gilsiq tamo nanji di kalil joqsi bosiq aqa tamo koba minje, 'O Tamo Koba, e ino anjam dauryosim agi nanji kalil joqsi bonum. Ariya ino tal tamo na maqosai unu.'

²³ "Onaqa goiyo lanja na olo aqa kangal tamo qarinyosiq minje, 'Ni gilsim gam kalilq dena ti nañuq dena ti tamo nanji joqsim boiy. Nanji kalil babqa ijo tal magwas. ²⁴ E ni mermqai. Tamo nanji e nami metnjronum bqa uratonub qaji nanji ijo maruro unqasai.' "

Tamo a Yesus dauryqa marsimqa a mati gegerere are qalsim Yesus dauryem

²⁵ Yesus a dena tigelosiq walweloq aiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji a dauryosib aiyoqneb. Deqa a bulosiq nanji endegsi minjrej, ²⁶ "Tamo bei a e daurbqa osimqa aqa abu, aqa ai, aqa naun, aqa angro nanji, aqa was nanji, aqa jaja nanji, aqa segi jejamu dego jeutnjrqasai di a ijo angro sqa keresai. ²⁷ Tamo bei na aqa segi namburbas qoboyosim e daurbqasai di a ijo angro sqa keresai."

²⁸ Osiqa nanji endegsi minjrej, "Tamo bei a tal atqa osimqa a mati awoosim tal kobotqajqa aqa awai gegerere are qalsim aqa silali sisiyqas. Aqa silali kereqas kiyo sai kiyo degsi are qalqas. ²⁹⁻³⁰ A mati degsi are qalqasai di a tal aqa utru atsim bati amble di aqa silali saiamqa tal kobotqa keresaiiyimqa tamo nanji unsib a kikiyosib minjqab, 'Ni tal aqa utru atem di ni kobotqa keresai.' Yim a jemaiyqas.

³¹ "Mandor bei na mandor bei qoto itqa marsimqa a mati awoosim gegerere endegsi are qalqas, 'Ijo qaja tamo 10 tausen nanji na mandor di aqa qaja tamo 20 tausen nanji ñumsib winjrqa kere kiyo?' ³² A degsi are qalsim marqas, 'E na mandor di qoto bunyqa keresai.' Degsi marsimqa aqa wau tamo qudei nanji qarijnrim gilsib mandor di minjqab, 'Unqum, iga qotqa uratonum.'

³³ "Dego kere tamo bei na e daurbqa osimqa a mati aqa segi inji inji kalil uratqasai di a ijo angro sqa keresai."

Bar qa yawo anjam

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Bar a bole. Ingiq di bar atoqnib aqa uyo boledamuqas. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inji kiye na olo qajararatqas? Di keresai. ³⁵ Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Iga bar di mandam ti bulyonamqa mandam namuryqa keresai. Deqa iga bar di uratosim waiyqom. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi gegerere quem."

15

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

¹ Bati bei takis o qaji tamo nanji ti une tamo nanji ti kalil Yesus aqa anjam quqwa marsibqa aqa areq bosib koroeb. ² Koroonabqa Farisi nanji ti dal

anjam qalie tamo nanği ti Yesus yomuiyosib mareb, “Yesus a une tamo nanği joqoqnsiqa koba na inği uyeqñub.”

³ Degsib marnabqa Yesus a nanço anjam di qusiqa yawo anjam endegsi minjrej, ⁴ “Tamo bei aqa kaja 100 nanği ñin uyoqñibqa qujai bei alelamqa a na kaja 99 nanği uratñrsim qujai alelqo qaji di ñamosim gilsim itqas. ⁵ Itosim areboleboleiyim soqtosim qoboiyqas. ⁶ Qoboiyosim aisim aqa qureq di brantosim aqa was nanği ti aqa qure qujai nanği ti kalil koroinñrsimqa minjrqas, ‘Ninği uniy. Ijo kaja alelqo qaji agi olo itonum! Deqa ninği e ombla areboleboleigim sqom!’ ” ⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di lanğ goge dia nanği a qa tulan areboleboleinjqas. Tamo 99 nanği mareqñub, ‘Iga tamo bole une saiçoji. Deqa iga are bulyqasai.’ Nanği qa lanğ goge dia nanği areboleboleinjqasai. Ariya une tamo qujai a are bulyqas di nanği a qa tulan areboleboleinjqas.”

Silali loumço qaji aqa yawo anjam

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Uña bei aqa meniñ silali 10 soqñimqa meniñ silali qujai loumimqa a wañal qatrentosim aqa talq di mañ solsim ñamosim itqas. ⁹ Itosim gilsim aqa was nanği ti aqa qure qujai nanği ti kalil koroinñrsimqa minjrqas, ‘Ijo meniñ silali qujai loumço qaji agi olo itonum! Deqa ninği e ombla areboleboleigim sqom!’ ” ¹⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di Qotei aqa lanğ anğro nanği a qa tulan areboleboleinjqas.”

Tamo bei aqa ñiri aiyel qa yawo anjam

¹¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei aqa ñiri aiyel soqñeb. ¹² Bati bei ñiri yala na aqa abu minjej, ‘O Abu, ni ino ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei e ebe.’ Degsi minjnaqa abu na aqa ñoro ambleq na potosiqa taqal bei aqa ñiri yala yej. Taqal bei aqa ñiri koba yej. ¹³ Onaqa bati bei ñiri yala na aqa ñoro kalil qarinyosiqa silali osiq tigelosiqa sawa beiq gilej. Gilsiq dia diqosi laqnsiqa aqa silali kalil uyekritej. ¹⁴ Onaqa sawa dia mam koba aiyej deqa ñiri yala a inği tulan saiiyej. ¹⁵ Deqa a sawa deqaji tamo bei aqaq gilnaqa minjej, ‘Ni ijo bel taqatñjroqñsim inği anainjroqñe.’ ¹⁶ Onaqa a bel nanği taqatñjroqñsiqa inği anainjroqñej. Osiqa are qaloqñej, ‘E mam koba unum. Deqa e endegyqai. Bel nanği inği oto uratoqñibqa di oqñsiy uyoqñitqa dena e kereoqñqas.’ A degsi are qalsiq soqñej. Di kiyaca? Tamo bei na inği anaiyosaiçoqñej deqa.

¹⁷ “Osiqa olo are qalej, ‘E kumbra grotonum deqa e mam na moiqa laqñum. Ijo abu aqa wau tamo nanği inği koba uyeqñub. E segi qujai mam na moiqa laqñum. ¹⁸ Deqa e olo puluosiy ijo abu aqaq aisiy minjqai, ‘O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. ¹⁹ Deqa e ino anğro sqa keresai. Deqa ni marimqa e ino wau tamo sosiy ni wauetmoqñqai.’ ” ²⁰ Degsi are qalsiqa tigelosiq aqa abu aqaq olo aiyej.

“Aiyeqnaqa aqa abu ñam atsiqa isaq di unsiq a qa tulan dulosiqa urur ti gilsiq a soqoñyosiqa qalaqalaiyoqñsiqa kundoqyoqñej. ²¹ Onaqa minjej, ‘O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. Deqa e ino anğro sqa keresai.’ ²² Degsi minjnaqa aqa abu na aqa kanğal tamo qudei nanği minjrej, ‘Ninği urur ti gilsib gara jugo tulan boledamu olekoba di osi bosib jigetiy. Bañriñ dego osi bosib aqa bañ duq di jigetiy. Singa tatal dego osib aqa singaq di jigelenetiy. ²³ Makau meli bunuj didiqo di qalsib goiyiy. Goisib osib babqa iga koba na uysim areboleboleigim sqom. ²⁴ Iga degyqom. Di kiyaca? Ijo anğro yala a

moyobulosiq olo nambile sosisq bqo deqa. A loumej agi gagoq di olo brantqo.' Degsi minjrnaqa nanqi aqa anjam kalil di dauryosib makau goisib koba na awoosib areboleboleinjrnac soqneb.

²⁵⁻²⁶ "Ariya niri koba a wauq di sosisq dena puluosi bosiq tal jomyosiq nanqi areboleboleinjreanaq lou tueq nab qusiqa kanjal angro bei metonaq aqa areq bonaqa nenemyej, 'Nanqi kiyaaqa lou tueq nub?' ²⁷ Degsi nenemyonaqa kanjal angro dena minnej, 'Ino was yala a olo bqo. Deqa ino abu na makau meli bunuj didiqo di qalqo nanqi uyoqnsib areboleboleinjreanaq lou tueq nub. Aqa angro a bole sosisq olo brantqo deqa lou tueq nub.' ²⁸ Degsi minjnaq qusiqa niri osiq qudajej. Osiqa tal miligiq gilqa uratej. Deqa aqa abu a talq dena oqedosisqa minnej, 'O ijo angro, ni tal miligiq au. Bamqa iga koba na awoosim inji uysim areboleboleigim sqom.' ²⁹ Onaqa niri koba a na kamba aqa abu minnej, 'O Abu, ni que. E wasau gargakoba ino anjam dauryosim ni wauetmoqnem. E ino anjam bei gotranjosaisioqnem. Ni deqa e qa are qalsim kaja du bei qalsim goiyosaisieqnum. E ijo kadoi nanqi ti koba na areboleboleigosaisieqnu. ³⁰ Ariya ino angro yala a na ino nro osiq gam qaji unja nanqi ombla sambalaoqnsiq silali kalil uyekritej. Osiq olo bqoqa ni a qa tulan areboleboleimqoqa makau meli bunuj didiqo di agi qaletonum.'

³¹ "Degsi minjnaqa aqa abu na kamba minnej, 'O ijo angro, ni gaigai e ombla unum. Ijo inji inji kalil di ino dego. ³² Ariya bini iga maruro atsimqa areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Ino was a moyobulosiq olo nambile sosisq bqo. A loumej agi gagoq di olo brantqo.' "

16

Yesus a nro taqato tamo qa yawo anjam marej

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanqi endegsi minjrej, "Nro tamo bei soqnej. Aqa nro kalil aqa wau tamo bei na taqatoqnej. Bati bei tamo qudei na nro tamo di minjeb, 'Ino nro taqato tamo a ino nro kalil lanja uyeqnu.' ² Degsi minjnabqa a na nro taqato tamo di metonaq aqa areq bonaqa minnej, 'Ni qa anjam degsi merbonubqa e quonum. Ni kiyaaqa kumbra degyonum? Deqa ijo nro kalil ni uyonom qaji di sisiosim merbimqa e geregere qalieosiy ni kobotmqai. Yim ni ijo nro olo bunu taqatqasai.'

³ "Onaqa nro taqato tamo di a segi are qalej, 'E kiyerqai? Ijo tamo koba a na e kobotbqa marqo. E singila saiqoji deqa e wau bei yqa keresai. E tamo qudei nanqi minjrit silali lanja ebqab di e jemaibqas. ⁴ Deqa e kiyerqai? E qalieonum. Tamo qudei nami ijo tamo koba aqaq dena nro osib nanqi a kamba olo yqajqa minjeb qaji nanqi di metnjrqai. Metnjrit ijoq babqa nro nami eb qaji di e na aguq atitqa nanqi e qa tulan areboleboleinjrqas. Deqa ijo tamo koba a na e wibimqa tamo nanqi dena e osib nanjo talq di e geregereiboqnbab.' ⁵ A degsi are qalsiq tamo kalil nami aqa tamo koba aqaq dena nro eb qaji nanqi metnjrnaq bonabqa tamo namo bej qaji di nenemyej, 'Ni nro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?' ⁶ Onaqa minnej, 'E goren kulum 100 em.' Degsi minjnaqa nro taqato tamo na minnej, 'Ni olo goren kulum 50 segi nenjrenje.' ⁷ Osiqa tamo bei nenemyej, 'Ni nro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?' Onaqa minnej, 'E bem sum aqa qun 100 em.' Degsi minjnaqa nro taqato tamo na minnej, 'Ni olo bem sum aqa qun 80 segi nenjrenje.'

⁸ "Onaqa nro tamo aqa nro taqato tamo aqa kumbra gisan di poiyonaqa aqa nam soqtosisq minnej, 'Ni keretonum.' Degsi minnej. Di kiyaaqa? Nro taqato tamo uge di a powo ti sosisq deqa kumbra gisan di yej. Deqa ningi quiy.

Mandam endeqa tamo ungasari nanği mandam qaji powo koba ti unub. Ariya suwanqa tamo ungasari nanği mandam qaji powo kiñala ti unub.

⁹ “Deqa e ningi endegsi mernğwai. Ningi mandam qaji ñoro uge oqnsib dena tamo ungasari nanği kumbra bole enjroqñib nanği ningi qa tulañ areboleboleinjroqñqas. Yim bunuqna ningi moisib mandam qaji ñoro uge kalil uratibqa Qotei na ningi joqsim tal gaigai sqas qaji dia ningi gegerereingwas.

¹⁰ “Ningi ñoro kiñala gegerere taqatqab di ningi ñoro qelikoba dego gegerere taqatqab. Ariya ningi ñoro kiñala gegerere taqatqasai di ningi ñoro qelikoba dego gegerere taqatqasai. ¹¹ Ningi mandam qaji ñoro uge gegerere taqatqasai di ningi lañ qure qaji ñoro dego gegerere taqatqasai. Deqa tamo yai na lañ qure qaji ñoro nuñgo bañq di atqas? Tamo dego bei sosai. ¹² Ningi tamo bei aqa ñoro gegerere taqatqasai di ningi nuñgo segi ñoro dego gegerere taqatqasai. Deqa tamo yai na ñoro bei nuñgo bañq di atqas? Tamo dego bei sosai.

¹³ “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanği wauetnjrqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ningi silali ti Qotei ti turtnjrsib nanği wauetnjrqa keresai.”

Yesus a dal anjam qa ti Mandor Koba Qotei qa ti anjam palontej

¹⁴ Onaqa Farisi nanği Yesus aqa anjam di qusib a yomuiyeb. Farisi nanği bati gaigai silali oqñqajqa are koba soqnej. Utru deqa nanği Yesus yomuiyeb.

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi are qaleqñub, ‘Iga kumbra bole bole laña babañ na yoqñim tamo ungasari nanği na iga nugoqnsib iga tamo bole qa mergwab.’ Ningi degsib are qaleqñub. Di gisañ. Nuñgo are miligi di Qotei a segi qalie. Kumbra qudei tamo nanği deqa arearetnjreqnu qaji di Qotei aqa ñamgalaq di kumbra tulañ ugedamu.

¹⁶ “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanço anjam ti maroqñeb dena bosiq Jon aqa bati brantej. Jon aqa bati brantej dena bosiq bini ijo anjam maro tamo nanği Qotei aqa anjam bole palonteqñub. Palonteqñab tamo ungasari kalil nanği Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqajqa tulañ siñgilaeqñub.

¹⁷ “Lañ ti mandam ti koboqab. Ariya Qotei aqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai.”

Tamo bei na aqa ñauñ uratqa anjam

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa ñauñ uratosim olo uña bei oqas di a na aqa ñauñ kumbra ugeq waiyqo. Uña bei dego aqa gumbulun na a uratimqa bunuqna tamo bei na olo oqas di tamo bunuj dena uña di kumbra ugeq waiyqo.”

Ñoro tamo Lasarus wo nanço sa anjam

¹⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ñoro tamo bei soqnej. A bati gaigai gara wala bole jugoqnsiqa tulañ areboleboleiyeqnaqa ingi bole bole uyoqnsiq soqnej. ²⁰ Aqa tal meq di tamo bei ingi tulañ saiqoji aqa ñam Lasarus a bati gaigai awooqnsiq ñeioqnsiq soqnej. Aqa jejamu kalil yu na ugetej. ²¹ Deqa a tal meq di awesonaqa ñoro tamo a ingi uyeqnaqa ñeñgi ululonjeqnaqa osiq uyoqnej. Aqa yuq dena leñ aiyeqnaqa baun nanği boqnsib nanço meñ na yu bilgetoqñeb.

²² “Bati bei Lasarus a moiyej. Moinaqa Qotei aqa lañ anğro nanği bosib aqa qunuñ osib Abraham aqa areq di awoteb. Bunuqna ñoro tamo a dego moinaqa subq ateb. ²³⁻²⁴ Subq atnabqa aqa qunuñ aisiq moiyo qureq di soqnej. Sosiqa jaqatiñ kobaiyeqnaqa tarosiqa Abraham isaq di sonaq unej.

Lasarus a Abraham aqa areq di awesonaq unsiqa tulan maosiqa Abraham minjej, 'O Abu Abraham, e njamuwoq endi sosimqa tulan kanjanjoqnsim jaqatin koba eqnum. Deqa ni e qa are ugeimimqa Lasarus minjim aqa ban gei yaq di tuqtosim bosim ijo menq di atimqa kiñala ulilibqas.'

²⁵ "Onaqa Abraham na minjej, 'O angro, ni are qale. Ni nami mandamq di sosimqa ni ingi bole bole uyoqnem. Ariya Lasarus a ingi uge uge uyoqnej. Deqa bini Lasarus a sawa boleq endi sosiqa a tulan areboleboleiyeqnu. Ariya ni njamuwoq di sosimqa jaqatin koba eqnum. ²⁶ Ni nam atsim une. Ni iga ti ambleq di sub guma koba unu. Deqa iga sub di laqaiosim nungoq bqa keresai. Ningi dego sub di laqaiosib gagoq bqa keresai.'

²⁷⁻²⁸ "Onaqa ñoro tamo dena kamba Abraham minjej, 'O Abraham, ni na Lasarus minjimqa olo puluosim ijo abu aqa talq gilsim ijo was 5 nanji saidnjrimqa nanji sawa uge endeq bqasai.' ²⁹ Onaqa Abraham na minjej, 'Ino was nanji Moses aqa dal anjam qalieonub. Nanji Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam dego qalieonub. Nanji anjam di dauryqab di kere.' ³⁰ Onaqa ñoro tamo dena olo minjej, 'O Abu Abraham, di keresai. Ariya tamo moiyej qaji a subq na tigelosim anjam minjrqas di nanji qusib are bulyosib dauryqab.'

³¹ "Onaqa Abraham na minjej, 'Tamo nanji Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti qusib are bulyqasai di tamo bei a subq na tigelosim nanji anjam minjrqas di dego nanji qusib are bulyqasai.' "

17

Tamo a Yesus aqa angro kiñala bei uneq waiyqas di a tulan padalougetqas

¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanji olo endegsi minjrej, "Bunuqna tamo qudei na tamo qudei uneq breinjroqngab. Bole, kumbra di brantogngas. Ariya tamo nanji kumbra di yoqngab qaji nanji tulan padalougetqab. ² Iga tamo deqaji nanji ojsim meniñ kobaquja osim sil na nanjo kakroq di tontosim breinjrim ya robuq aiqab di kere. Yim nanji bunuqna angro kiñala bei uneq waiyqasai.

³ "Deqa ningi geregere nam atoqniy. Ino was bei a une bei atimqa ni na minje, 'Une di urat.' Yim a ino anjam di qusim are bulyqas di ni aqa une di torei moiyoime. ⁴ Ariya a bati qujai qa une 7 ni emoqnsim olo boqnsim ni mermoqngas, 'O was, e kumbra grotonum.' Degsi mermo 7 yimqa ni aqa une kalil di torei moiyoime."

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam

⁵ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanji na minjeb, "O Tamo Koba, gago areqalo ni qa singilateqnum qaji di ni na olo kobaqujatime." ⁶ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjrej, "Nunjo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ningi subar endi minjibqa a nunjo anjam dauryosim jirim qoji waqosim aisim yuwalq di tigelqas."

Yesus a kanjal tamo aqa kumbra qa anjam marej

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei na aqa kanjal tamo qarinyonaqa gilsiq aqa ingi wauq di mandam qamsiq bulyej. Osiqa aqa kaja nanji dego taqatnjrej. Ariya a wau di kobotimqa aqa tamo koba a na kiyersi minjqas? 'Ni namo ingi uye' degsi minjqas e? Sai. ⁸ A minjqas, 'Ni ijo ingi goiyetbosim gara tigsim ingi suweiyosim ebimqa ingi ti ya ti uyqai. Uyit menetbimqa bunu ni kamba ingi ti ya ti uyqam.' A na aqa kanjal tamo degsi minjqas. Di kiyaya? A kanjal tamo lanaj deqa. ⁹ Kanjal tamo dena aqa tamo koba aqa anjam dauryimqa a na kamba aqa ñam soqtetqasai. Osim 'Ni keretonum'

degsi minjqsai. Di kiyaaqa? A kaŋgal tamo laŋaj deqa. ¹⁰ Dego kere niŋgi Qotei aqa kaŋgal tamo sosibqa wau kalil a na niŋgi enŋoqnaqas qaji di yoqniy. Yoqnsib maroqniy, 'Iga kaŋgal tamo laŋaj. Deqa wau kalil Qotei na iga egeqnu qaji di agi yeqnum.' ”

Yesus a tamo 10 naŋgo jejamu yu na ugeeleŋej qaji naŋgi boletnjrej

¹¹ Yesus a dena tigelosiqqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiqqa Samaria sawa ti Galili sawa ti ambleq na walwelosiq aiyooqnej. ¹²⁻¹³ Aiyooqnsiq qure beiq di brantej. Onaqa tamo 10 naŋgo jejamu yu na ugeeleŋej qaji naŋgi bosib Yesus itosibqa naŋgi kiŋala isaq di tigelosib tulaŋ maosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga qa dulosim aqaryaige.” ¹⁴ Onaqa Yesus a naŋgi unjrsiqqa minjrej, “Niŋgi olo puluosib aisib nuŋgo jejamu atra tamo naŋgi osornjriy.” Degsi minjrnaqa naŋgi aiyooqnsibqa gamq di naŋgo yu kalil mosoonaaqa naŋgo jejamu boleonaq uneb. ¹⁵ Onaqa naŋgo ambleq dena qujai a segi olo puluosiqqa Yesus aqa areq gilej. A leleŋ ti Qotei aqa ñam soqtoqnsiq giloqnej. ¹⁶ Gilsiq Yesus aqa siŋgaq di siŋga pulutosiqqa biŋiyosiq minjrej, “O Tamo Koba, ni keretosim ijo jejamu boletonum.” Tamo di a Samaria qaji. ¹⁷ Onaqa Yesus a tamo di unsiqa marej, “E na tamo 10 naŋgo jejamu boletetnjronumqa ariya qujai a segi ijoq bqo. Tamo 9 naŋgi qabi unub? ¹⁸ Naŋgi olo ijoq bosai. Naŋgi Qotei aqa ñam soqtosai dego. Sawa bei qaji tamo endi a segi qujai olo bosiq Qotei aqa ñam soqtqo.” ¹⁹ Yesus a degsi marsiqqa tamo di minjrej, “Ni tigelosim aiye. Ni ino areqalo e qa siŋgilatonum deqa ino jejamu boleqo.”

Mondonj Tamo Anŋro a laŋ qureq na bqas

²⁰ Bati bei Farisi naŋgi Yesus endegsib nenemyeb, “Bati gembu Qotei a bosim aqa segi tamo unŋasari naŋgo Mandor Koba sosim naŋgi taqatnjrqas?” Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a Mandor Koba sqajqa bati brantoqnimqa maŋwa bei namoqna bam niŋgi unqasai. ²¹ Tamo bei na endegsi mernjwasai, ‘Niŋgi uniy, Mandor Koba a bqo agiende,’ o ‘Mandor Koba a bqo agide.’ Deyqasai. Niŋgi quiy. Bini Qotei a nuŋgo ambleq endi Mandor Koba unu.”

²² Osiqqa Yesus na aqa anŋro naŋgi endegsi minjrej, “E Tamo Anŋro. Bati bei brantimqa niŋgi ijo bqajqa bati unqa maroqnsib unqasai. ²³ Tamo qudei na niŋgi gisaŋgoqnsib mernjgoqnaqab, ‘Niŋgi uniy. Tamo Anŋro bqo agide,’ o ‘Tamo Anŋro bqo agiende.’ Degsib mernjgoqnaqab naŋgi naŋgi daurnjraib. ²⁴ Kola minjaleqnaqa laŋ kalil suwanjenu dego kere mondonj e Tamo Anŋro brantitqa tamo unŋasari kalil naŋgi e nubqab. ²⁵ Ariya e brantosaisoqnitqa tamo unŋasari bini bati endeqa unub qaji naŋgi na e qoreibosib jaqatinj koba ebqab.

²⁶ “Noa aqa bati qa tamo unŋasari naŋgi kumbra yoqneb dego kere e Tamo Anŋro bqajqa bati qa naŋgi kumbra degyoqnaqab. ²⁷ Agi Noa aqa bati qa tamo unŋasari kalil naŋgi inŋi ti ya ti uyoqnsib unja baŋ ojelenjoqnsib sonabqa Noa a qobuŋ miligiq gilnaqa awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa naŋgi kalil moreŋekriteb. ²⁸⁻²⁹ Lot aqa bati qa dego tamo unŋasari naŋgi inŋi ti ya ti uyoqnsib inŋi inŋi awaiyoqnsib silali oqnsib inŋi yagoqnsib tal atoqneb. Naŋgi kumbra degyoqnsib sonabqa Lot a Sodom qure uratosiq ulaneqnaqa ŋamyuwo ti meniŋ puloŋ ti laŋ goge na awa bul aisiqa Sodom tamo unŋasari kalil naŋgi padaltnjrej. ³⁰ Dego kere bunuqna tamo unŋasari naŋgi kumbra degyoqnsib soqnaqab e Tamo Anŋro brantjai.

³¹ “Bati deqa tamo unŋasari tal meq di unub qaji naŋgi jaraiqa oqnsib inŋi inŋi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Naŋgi jaraiyoqujatebe. Tamo unŋasari wauq di unub qaji naŋgi jaraiqa oqnsib inŋi inŋi oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Naŋgi torei dena jaraiyoqujatebe. ³² Kumbra nami Lot

aqa n̄aun̄ aqaq di brantej qaji n̄ingi deqa are qaliy. ³³ Tamo bei a aqa segi n̄ambile taqatqajqa areqalo kobaiyqas di a padalqas. Ariya tamo bei a aqa segi n̄ambile uratqas di a olo n̄ambile bole oqas.

³⁴ “E n̄ingi endegsi mern̄gwai. Ijo bqajqa bati brantimqa qolo deqa tamo aiyel warum qujaiq di n̄ereṅesoqñibqa Qotei na bei laṅ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ³⁵ Uṅa aiyel tal qujaiq di saplan̄ gereiyogñibqa Qotei na bei laṅ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ³⁶ Tamo aiyel wau qujaiq di in̄gi yagoqñibqa Qotei na bei laṅ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.” Yesus na aqa an̄gro nan̄gi anjam degsi minjrej. ³⁷ Onaqa nan̄gi na kamba nenemyeb, “O Tamo Koba, kumbra kalil di sawa qabia brantqas?” Onaqa Yesus a nan̄gi yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nan̄go jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nan̄gi koroqab.”

18

Iga Qotei pailyqajqa asgigwasai

¹⁻² Yesus aqa an̄gro nan̄gi bati gaigai Qotei pailyogñib asginjraim deqa a na yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qure beiq di anjam pegiyo tamo soqnej. Tamo di aqa kumbra bolesai. A Qotei ulaiyosaiognej. A tamo un̄gasari nan̄gi qa dego are qalosaiognej. ³ Qure dia uṅa qobul soqnej. A bati gaigai anjam pegiyo tamo di aqa areq giloqnsiqa minjoqnej, ‘Tamo bei na e gulbe ebeqnu. Deqa ni na aqaryai bosim gago aiyel anjam pegiyetgimqa tamo dena e olo gulbe ebqasai.’ ⁴ A degsi minjeqnaqa a aqaryaiyqa uratoqnej. Bunuqna a areqalo bei osiqa marej, ‘Bole, e Qotei ulaiyosaieqnum. E tamo un̄gasari nan̄gi qa are qalosaiognej. ⁵ Ariya uṅa qobul di a bati gaigai e wain̄boqnsiqa merbeqnu, ‘Ni aqaryaibe.’ A merbo gaigai yeqnu deqa un̄gum e aqa anjam gereiyetqai. E aqa anjam gereiyetqasai di a bati gaigai ijo areq boqnsim sqas. Yim e tulan̄ asgibo uge.’”

⁶ Osiqa Tamo Koba a olo marej, “Anjam pegiyo tamo uge aqa anjam marej qaji di n̄ingi quiy. ⁷ Qusib are qaliy. Qotei a tamo bole. A anjam pegiyo tamo di bul sai. Deqa tamo un̄gasari a na giltnjrej qaji nan̄gi qolo ti qanam ti pailyogñiqab di a nan̄go pailyo qusimqa tariṅsokobaiyqasai. A nan̄gi urur aqaryainjrqas. ⁸ E n̄ingi mern̄gwai. Qotei na nan̄gi urur aqaryainjroqumatqas. Ariya mondon̄ e Tamo An̄gro bosiyqa tamo un̄gasari mandamq endi unub qaji nan̄gi e qa nan̄go areqalo singilatosisib soqñib degsi unqai e?”

Farisi tamo bei takis o qaji tamo bei wo nan̄gi aiyel Qotei pailyeb

⁹ Tamo qudei nan̄gi mareqñub, “Iga tamo bole. Iga tamo qudei nan̄gi unub dego sai.” Yesus na tamo deqaji nan̄gi yawo anjam bei endegsi minjrej, ¹⁰ “Tamo aiyel nan̄gi Qotei pailyqa marsibqa atra tal miligiq gileb. Bei Farisi tamo. Bei takis o qaji tamo. ¹¹ Nan̄gi atra tal miligiq gilsibqa Farisi tamo a namo tigelosiqa endegsi pailyej, ‘O Qotei, e tamo qudei nan̄gi unub dego sai. E gisan̄ na tamo un̄gasari nan̄gi silali yainjrosaiognej. E sambala kumbra yosaieqnum. E kumbra uge bei dego yosaieqnum. E takis o qaji tamo di bul sai. ¹² E gaigai ni pailmqa oqnsim in̄gi ti ya ti urateqnum. E ijo segi in̄gi in̄gi kalil potelen̄ogñisim oto bei ni atrameqnum.’ ¹³ Farisi tamo a degsiqa Qotei pailyej. Onaqa takis o qaji tamo a kiñala isaq di tigelesosiqa laṅ goge koqyosim pailyqajqa jemaiyonaqa turuosiqas are soqonyosiqas marej, ‘O Qotei, e une ti. Deqa ni e qa dulosim ijo une kalil kobotetbime.’ Takis o qaji tamo a degsiqa Qotei pailyej.”

¹⁴ Yesus a yawo anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, “E n̄ingi mern̄gwai. Takis o qaji tamo di aqa une kalil Qotei na kobotetonaqa a olo puluosiqas aqa talq aiyej. Ariya Farisi tamo di aqa une Qotei na kobotetosai. Di kiyaaqa?”

Tamo kalil nanjo segi ñam soqteqñub qaji nanji Qotei na olo ñam aguq atetnjqas. Ariya tamo nanjo segi ñam aguq ateqñub qaji nanji Qotei na olo ñam soqtetnjqas.”

Yesus a marej, “Anqro du du nanji ijo areq bqajqa saidnjraib”

¹⁵ Onaqa tamo unqasari qudei nanji nanjo anqro du du ti anqro mom ti joqsib Yesus na aqa ban nanjo gateq di atetnjqra marsib aqa areq beb. Beqñabqa Yesus aqa anqro nanji na saidnjrsib minjreb, “Nunqo anqro du du nanji joqsib endeq baib.” ¹⁶ Degsib saidnjrnabqa Yesus na anqro du du nanji di metnjrej. Osiqa aqa anqro nanji minjrej, “Anqro du du nanji uratnjrib ijo areq beb. Nanji saidnjraib. Tamo unqasari nanji anqro du du bul sqab di Qotei a nanjo Mandor Koba sosim nanji taqatnjqas. ¹⁷ E bole mernqwai. Ninqi anqro du du nanji bul sqasai di Qotei a ninqi osim taqatnqwasai. Deqa a nunqo Mandor Koba sqasai dego.”

Ñoro tamo bei a Yesus ombla na anjam mareb

¹⁸ Onaqa Juda gate bei na Yesus endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kiyersiyqa ñambile gaigai sqai?” ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni kiyaya e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole. ²⁰ Ariya ni Qotei aqa dal anjam kalil qalie unum. ‘Ni tamo bei aqa unja jejamu ojetaim. Ni tamo bei qalsim moiyoaim. Ni bajinaim. Ni tamo bei aqa jejamu lanja gisanayaim. Ni ino ai abu nanjo sorgomq di geregere sosimqa nanjo anjam dauryoqne.’” ²¹ Onaqa Juda gate dena olo Yesus minnej, “E anqro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqñem agi bini degsi unum.” ²² Degsi minjnaq qusiqa kamba minnej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inq iñgi kalil qarinyosim silali osim tamo inq iñgi saiqoji nanji jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lan qureq di awai bole itqam.” ²³ Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are gulbekobaiyej. Di kiyaya? A inq iñgi koba ti soqñej deqa.

²⁴ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqqa marej, “Tamo unqasari inq iñgi koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banji koba. ²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqa banji koba. Dego kere tamo unqasari inq iñgi koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banji koba.” ²⁶ Onaqa tamo qudei Yesus aqa anjam di queb qaji nanji na minjeb, “Ni anjam degsi maronum deqa tamo yai nanji Qotei na elenqamqa nanji ñambile gaigai sqa kere?” ²⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo nanji segi ñambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanji elenqqa kere. Di kiyaya? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁸ Yesus a nanji degsi minjrnaja Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inq iñgi kalil uratosim ni daurmeqñum.” ²⁹⁻³⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole mernqwai. Tamo bei a Qotei na taqatosim aqa Mandor Koba sqa marsimqa aqa segi qure, aqa ñaun, aqa was nanji, aqa ai abu nanji, aqa anqro nanji ti kalil uratnjrsim e daurbqas tamo di Qotei na inq iñgi gargekoba olo yelenqas. Yimqa mondon a ñambile gaigai sqas.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³¹ Yesus na aqa anqro 12 nanji anjam degsi minjrsiq koboonaqa nanji joqsiqu segitnjrsiqu endegsi minjrej, “Ninqi quiy. E Tamo Anqro. Iga Jerusalem aiyeqñum. Dia anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanji nami e qa nenqrenyeb qaji di aqa damu brantqas. ³² Agi tamo qudei na e ojqab. E ojsib tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanjo banq di e atqab. Yimqa nanji na e

misilinboqnsib miselboqnsib ugeugeiboqngab. ³³ Osib e kumbainbosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” ³⁴ Yesus na aqa angro nanqi anjam degsi minjrnaq qusibqa anjam di aqa utru Qotei na ulitej deqa nanqi geregere poinjrosai.

Yesus na tamo bei nam qandimyej qaji di boletej

³⁵ Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jeriko qure jojomyeqnaqa tamo bei nam qandimyej qaji a gam qalaq di awesosiqa tamo ungasari nanqi silali qa nilnjroqnej. ³⁶ Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Yesus dauryosib qatronoqnsib aiyeq nab tamo dena qusiqa nenemnjrej, “Ninqi kiyaaqa qatronoqnsib?” ³⁷ Onaqa nanqi na minjeb, “Yesus Nasaret qaji a aiyeqnu.” ³⁸ Degsi minjnabqa a tulan lelenosiqa marej, “O Yesus, Devit aqa Niri, ni e qa dulame.” ³⁹ Onaqa tamo ungasari namoeb qaji nanqi na tamo di nirinjosib minjeb, “Ni lelenkobaaim. Kiri.” Degsi minjnabqa a nanjo anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Niri, ni e qa dulame.” ⁴⁰ Onaqa Yesus a tigelosiqa tamo ungasari nanqi minjrej, “Tamo di osib ijo areq osi boiy.” Onaqa nanqi na a osib Yesus aqa areq osi beb. Osi bonabqa nenemyej, ⁴¹ “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo nam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam.” ⁴² Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo singilatonum deqa e ni boletmqai. Deqa ino namdamu olo poimeme.” ⁴³ Degsi minjnaqa aqa namdamu poiyoonaqa sawa unsiqa Qotei aqa nam soqtosiqa tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej. Onaqa tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa nanqi dego Qotei aqa nam soqtoqneb.

19

Yesus a Sakius aqa talq gilej

¹⁻³ Onaqa Yesus a aisiqa Jeriko qureq di brantosiqa qure ambleq na walweleqnaqa tamo bei aqa nam Sakius a Yesus tamo kiyero degosiqa unqajqa dauryej. Sakius a takis o qaji tamo nanjo gate. A ñoro koba ti soqnej. A tamo truquyala deqa a Yesus dauryosiq unqajqa yonaq ugeiyej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba nanqi na sawa getenteb deqa. ⁴ Deqa Sakius a urur ti aisiq tamo ungasari kalil nanqi bunjrsiqa namoosiqa gam qalaq di nam bei oqsiq nam atej. Nam atsiqa are qalej, “Yesus a gam endena bamqa e geregere unqai.” ⁵ Onaqa Yesus a gam dena walwelosi aisiq nam utruq di tigelosiq tarosiqa Sakius unsiqa minjej, “O Sakius, ni mandamq ayoqujat. Bini e ino talq di sqai.” ⁶ Degsi minjnaqa a qusiqa mandamq ayoqujatosiqa tulan areboleboleiyonaqa Yesus osiqa ombla na aqa talq gileb. ⁷ Gileq nabqa tamo ungasari kalil nanqi di unsib nirinjosib mareb, “Ninqi uniy. Yesus a une tamo aqa talq gileqnu.” ⁸ Onaqa talq di Sakius a tigelosiqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni que. E ijo inqi inqi kalil ambleq na potosiy tamo inqi inqi saiqoji nanqi jeisi enjrjai. E nami tamo bei gisanjosim silali dala qujai yayiem kiyo? Degamqa e kamba silali dala qolqe olo yqai.” ⁹ Onaqa Yesus a Sakius aqa anjam di qusiqa tamo ungasari nanqi minjrej, “Bini Sakius a dego Abraham aqa angro tintinqo. Deqa Qotei na a ti tamo kalil aqa talq endi unub qaji nanqi ti elenqo. ¹⁰ E segi Tamo Angro. E na tamo ungasari padalo gamq di unub qaji nanqi namoqnsim elenqnum. E deqa mandamq aiyem.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹¹ Onaqa tamo ungasari nanqi Yesus aqa anjam di qusib are qaleb, “Bini kiyo Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqas?” ¹² Nanqi degsib are qaleb. Di kiyaaqa? Yesus a Jerusalem jojomyej deqa. Onaqa Yesus

a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo kobaquja bei a sawa isaq gilej. Tamo di a are qalej, ‘E sawa deq gilitqa sawa deqaji nanği na e mandor atqab. Yibqa e olo puluosiy bosiy ijo segi qure qujai nanği mandor sosiy nanği taqatnjrqai.’ A degsi are qalsiqa sawa isaq gilej. ¹³ A gilqa osiqa aqa kanğal tamo 10 nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanği segi segi 20 kina enjrsiqa minjrej, ‘Silali endena wauosib silali aqa oto dego oiy. Bunuqna e olo bosiy unqai.’

¹⁴ “Tamo kobaquja a degsi minjrsiqa sawa isaq gilsiq di sonaqa aqa qure qujai nanği a qa tulan ugeosib are qaleb, ‘A gago mandor sqasai.’ Degsib are qalsibqa tamo qudei nanği qarinjrnab sawa deq gilsib sawa deqaji nanği minjreb, ‘Tamo di a gago mandor ataib. A na iga taqatgwajqa iga uratonum.’

¹⁵ Ariya sawa deqaji nanği na tamo di mandor ateb. Onaqa bunuqna a olo puluosiq aqa segi qureq aisiqa kanğal tamo nanği wau qa silali enjrej qaji nanği metnjrej. Metnjrnaqa nanği aqa areq bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali engem qaji dena ninği wauoqneb olo silali di osorbiy.’

¹⁶ “Onaqa kanğal tamo deqaji bei a bosiq minjej, ‘O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 200 kina brantej agiende.’ ¹⁷ Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘Ni kanğal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e qure kokba 10 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnqam.’

¹⁸ “Onaqa kanğal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 100 kina brantej agiende.’

¹⁹ Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘E qure kokba 5 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnqam.’

²⁰ “Onaqa kanğal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 20 kina ebem qaji agi olo osibetmonum. E gara ñenği na dalaosim atnam soqnej. ²¹ E kumbra degyem. Di kiyaga? E ni qa ulaem deqa. E qalieem, ni tamo njriñ ani. Tamo qudei nanği waueq nab silali branteqnaqa ni segi na eqnum. Tamo qudei nanği inği yageq nab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum.’

²² “Onaqa tamo koba dena kamba endegsi minjej, ‘Ni kanğal tamo uge. Ino segi anjam dena e ino une ubtosiy ni pegimqai. Ni nami qalieem, e tamo njriñ ani. Tamo qudei nanği waueq nab silali branteqnaqa e segi na eqnum. Tamo qudei nanği inği yageq nab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem. ²³ Deqa ni kiyaga ijo silali di osi gilsim silali talq di atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo qamu turtosim onum qamu.’ ²⁴ Degsi minjsiqa tamo qudei aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği minjrej, ‘Ninği aqa 20 kina di yayiosibqa kanğal tamo nami wauosiqa 200 kina ej qaji di olo yiy.’ ²⁵ Onaqa nanği na minjeb, ‘O Tamo Koba, a 200 kina ejunu. Deqa ni kiyaga 20 kina olo yqa maronum?’

²⁶ “Onaqa tamo koba a na minjrej, ‘E ninği mernğwai. Tamo a wau geregere taqatoqnqas di Qotei na olo wau koba yimqa a na taqatoqnqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a laña sqas.’ ²⁷ Osiqa minjrej, ‘Tamo nanği e qa jeu ateb qaji nanği di joqsib boiy. Nanği e qa mareb, “Tamo di a gago mandor ataib.” Deqa tamo nanği di joqsib bosib ijo ulatamuq endi nanği ñumib moreñqab.’”

²⁸ Yesus a yawo anjam degsi marsiqa a Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq aiyoqnej.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem aiyej

²⁹⁻³⁰ Yesus a aisiqa Betfage qure ti Betani qure ti Oliv mana utruq di jomyosiqa aqa anğro aiyej qarinjrsiqa minjrej, “Ninği aisib qure bei jom di

unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiqnej qaji. Ningi donki di unsibqa sil palontosib titosib osib boiy. ³¹ Ningi sil palontoqnebqa tamo bei na nenemngwas kiyo, 'Ningi kiyaga donki aqa sil palonteqnub?' Degsi nenemngimqa ningi na minjiy, 'Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.'

³² Yesus a nanngi aiyel degsi minjrnsiq qarinjrnabaq aAISIB anjam Yesus na minjrej qaji di dauryosib donki di uneb. ³³ Unsib sil palonteqnabqa donki aqa abu nanngi na nanngi aiyel nenemnjreb, "Ningi kiyaga donki aqa sil palonteqnub?" ³⁴ Degsi nenemnjrnabqa nanngi aiyel na kamba minjreb, "Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo."

³⁵ Degsi minjrnab odnjrnab nanngi aiyel donki di osib Yesus aqa areq osi gileb. Osi gilsib nanngo segi gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tusib Yesus soqtosib donki aqa quraq di awoteb. ³⁶ Yesus a donki aqa quraq di awoonaqa donki a walwelosi aiyeqnaqa tamo ungasari nanngi nanngo gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenjoqneb. ³⁷ Onaqa Yesus a Oliv mana utru jojomyeqnaqa aqa angro gargekoba nanngi tulan areboleboleinjreqnaqa lelenjoqneb. Yesus a nami manwa gargekoba yeqnaqa nanngi unoqneb deqa nanngi Qotei aqa nam soqtoqnsib endegsib maroqneb, ³⁸ "Ni Tamo Koba aqa nam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Ni gago Mandor Koba. Iga Qotei Goge Koba aqa nam tulan soqtoqnqom! Lan qureq di lawo kumbra gaigai sqas."

³⁹ Onaqa tamo ungasari nanngo ambleq dena Farisi qudei nanngi tigelosib Yesus minjeb, "O Qalie Tamo, ni ino angro nanngo medabu getentetnjrime."

⁴⁰ Onaqa Yesus na minjrej, "Ijo angro nanngo medabu getentqab di meni nanngi tamo bulyosib tulan murqumyoqnsib Qotei aqa nam soqtoqnqab."

Yesus a Jerusalem nanngi qa akamej

⁴¹ Osiqa Yesus a Jerusalem jojomyosiq unsiqa akamej. ⁴² Akamosiq marej, "O Jerusalem tamo ungasari, bini bati endeqa ningi Qotei aqa kumbra qalieeb qamu ningi geregere lawo na unub qamu. Ariya kumbra di ningi qa uliejunu deqa ningi qalieqa keresai. ⁴³⁻⁴⁴ Deqa ningi quiy. Bati bei brantimqa tamo qudei na bosib ningi jeutngosib nungo qure koba endi agutibqa ningi jaraiqa keresaiingwas. Amqa nanngi na ningi qoto itngosib tulan ugeugeingosib nungo qure koba endi niñaqyekritqab. Osib qure aqa meni kalil paraparainjrsib breinjribqa meni bei meni bei aqa quraq di sqasai. Meni kalil segisegiqab. Jeu tamo nanngi bosib ningi degngwab. Di kiyaga? Qotei na ningi aqaryaingwajqa bati brantqo di ningi poingosai deqa."

Tamo ungasari nanngi atra tal miligiq di ingi ingi qarinyoqneb

⁴⁵ Osiqa Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq nam atej di tamo ungasari gargekoba nanngi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrnsiq nanngi winjrnaq jaraiyeb. ⁴⁶ Nanngi jaraiyeq nabqa Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, 'Ijo tal endi pailyqajqa tal.' Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ningi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanngo tal bulqo."

⁴⁷ Yesus a bati gaigai atra tal miligiq giloqnsiq dia tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Bati deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Juda gate nanngi ti Yesus qalib moi qajqa gam njamonqneb. ⁴⁸ Ariya tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej. Deqa Juda gate nanngi Yesus qalib moi qajqa gam njamonab ugeinjrej.

20

Juda nanği na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

¹⁻² Bati bei Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Juda gate nanği ti bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarınmej deqa ni wau endi yeqnum?” ³ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ninği nenemngitqa ninği e merbiy. ⁴ Yai na Jon qarınýonaqa bosıqa tamo unğasari nanği yansjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo? Ninği na merbiy.” ⁵ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib maroqneb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarınýej’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa ninği Jon aqa anjam quetosai?’ ⁶ Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarınýej’ degsi minjqom di tamo unğasari nanği njirinşosib bosib iga meniñ na lugwab. Di kiyaqa? Nanği mareqñub, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ ” ⁷ Nanği degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarınýej di iga qaliesai.” ⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği degsib merbonub deqa e dego yai na qarınbonaq bosim wau endi yeqnum di ninği mernğwasai.”

Wain wau qa yawo anjam

⁹ Osiqa Yesus a olo tamo unğasari nanği yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosıqa aqa wauq gilej. Gilsıqa wain sil yagelenşosıqa wau taqato tamo qudei nanço banq di aqa wau uratetnjrsıqa sawa isağ gilsiq dia sokobaiyej. ¹⁰ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanğal tamo bei qarınýonaqa wau taqato tamo nançoq aisiq minjrej, ‘Wau lanja na e qarınbqo bonum. Deqa ninği wain gei ebibqa e na osi gilqai.’ Degsi minjrnaqa nanği na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej. ¹¹ Gilnaqa wau lanja na olo kanğal tamo bei qarınýonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonabqa a lanja puluosiq gilej. ¹² Onaqa wau lanja na olo kanğal tamo bei qarınýonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonab gilej. ¹³ Onaqa wau lanja a are qalej, ‘E kiyerqai? E endegyqai. E ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarınýit aiqas nanği aqa anjam quetqab.’ ¹⁴ Degsi are qalsıqa aqa segi njiri qarınýonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanği a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa inği inği kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiýotosimqa wau endi iga na oqom.’ ¹⁵ Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib wau qalaq osi gilsib dia qalnab moiyej.

“Deqa ninği kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanği di kiyernjrğas? ¹⁶ E ninği mernğwai. A bosim nanği ñumsim moiýotnjrğas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanço banq di uratetnjrimqa nanği na kamba taqatesqab.” Yesus na tamo unğasari nanği yawo anjam degsi minjrnaqa nanği qusib minjeb, “Wau taqato tamo nanği kumbra uge di yaib.”

¹⁷ Onaqa Yesus na nanği koqnjrsıqa minjrej, “Qotei aqa anjam bei nenğrenq di unu. Aqa damu ninği poingwo e? Anjam agiende, ‘Tal gereiyo qaji tamo nanği na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyej. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu. Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.’

¹⁸ Ninği quiy. Tamo unğasari ululoşosib tal ai quraq aiqab qaji nanği di tal ai dena nanço tanu giñgenyqas. Ariya tal ai di uloşosim tamo unğasari qudei nançoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjrğas.”

¹⁹ Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanğo jejamuq di une gametnjrej. Nanği degsib qalieosib deqa minjin oqetnjrnaqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanği tamo unğasari nanği ulainjrsib deqa nanği Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

“Iga Sisar takis yqom e?”

²⁰ Ariya atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Yesus koqyesoqneb. Osib endegsib are qaleb, “Iga tamo qudei qarijnjrnab nanği Yesus aqa areq gilsib gisanjosib anjam bei nenemyibqa a nanği tamo bole edegwas. Osim anjam grotimqa iga qusim ojsim Rom nanğo gate aqa banq di atqom.” Nanği degsib are qalsibqa tamo qudei qarijnjrnab nanği Yesus aqa areq gileb. ²¹ Gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unğasari nanği minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanği anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanği anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanği minjreqnum. ²² Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?” ²³ Onaqa Yesus a nanğo areqalo uge di poiyoanaqa minjrej, ²⁴ “Ninği meniñ silali bei osorbiy.” Degsi minjrnaqa nanği meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanği na minjeb, “Di Sisar aqa.” ²⁵ Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inği inği a qa olo yiy. Qotei aqa inği inği a qa olo yiy.” ²⁶ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugetosib mequmosib soqneb. Tamo unğasari nanğo ñamdamuq di nanği Yesus gisanjosib a anjam bei grotqa yonab ugeinjrej.

Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqab

²⁷ Onaqa Sadyusi tamo qudei nanği Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanği mareqnum, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai.” ²⁸ Deqa nanği bosib Yesus endegsib minjeb, “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñauñ anğro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo uña qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anğro ñambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nengrenyej. ²⁹ Deqa ni que. Was 7 nanği soqneb. Nanğo was matu a uña osiqa moiyej. A anğro saiqoji. ³⁰ Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di osiqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. ³¹ Onaqa aqa was yala na olo uña qobul di osiqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. Was 7 kalil nanği uña qujai di osib moreñeb. Nanği anğro saiqoji. ³² Nanği kalil moreñonabqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej. ³³ Deqa ni iga merge. Mondon subq na tigelo batiamqa tamo kalil nanği subq na tigelabqa uña di a yai aqa ñauñ tintin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği uña qujai di eb.”

³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Mandamq endi tamo nanği unateqnum. Uña nanği tamoteqnum. ³⁵ Ariya mondon tamo unğasari Qotei na subq na tigelqa giltnjrej qaji nanği subq na tigelosibqa nanği tamotqasai. Nanği unatqasai. ³⁶ Nanği lan anğro bul lan sqab. Qotei na nanği subq na tigeltjrimqa nanği aqa segi anğro bole sqab. Deqa nanği olo moreñqa keresai. ³⁷ Ninği quiy. Tamo nanği moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosiq endegsi nengrenyej, ‘Nam mariñ miligiq di puloneqnaqa Qotei a ñam pulonq di sosiqa Moses metosiq minjej, “E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.” ’ ³⁸ Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanğo Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanğo Qotei. Deqa tamo kalil nanği Qotei aqa ñamgalaq di ñambile unub.”

³⁹⁻⁴⁰ Onaqa dal anjam qalie tamo nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği olo anjam bei nenemyqajqa ulaeb. Deqa nanği na minjeb, “O Qalie Tamo, ino anjam di bole.”

Kristus a kiyersim Devit aqa nři sqas?

⁴¹ Onaqa Yesus a olo nanği endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanği kiyaqqa mareqñub, ‘Kristus a Devit aqa nři?’ ⁴²⁻⁴³ Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi louqa buk miligiq di Devit a anjam endegsi nenğrenğyej, ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, “Ni ijo bañ woq endi awo.

Awesoqñimqa e ino jeu tamo nanği elenğosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanği taqatñroqñam.” ’

⁴⁴ Niği uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa nři sqas?”

Dal anjam qalie tamo nanği kumbra uge uge yeqñub

⁴⁵ Tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam di queqñabqa a na aqa anğro nanği endegsi minjrej, ⁴⁶ “Niği dal anjam qalie tamo nanği kumbra uge geregere tenemtoqñiy. Nanği koro sawaq di tamo unğasari nanği na nanği ñam soqtetñrsib bañ ojetñrqajqa deqa gara jugo olekokba jugoqñsib laqñub. Nanği Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanği awo jaramq di awoqajqa tulañ areboleboleinğreqnu. ⁴⁷ Nanği uña qobul nanği gisaññroqñsibqa nanği tal ti inği inği ti laña yainğreqñub. Osib tamo unğasari nanği na unğrsib nanği ñam soqtetñrqajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondoñ Qotei na nanği awai tulañ ugedamu enğrqas.”

21

Uña qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

¹ Yesus a atra tal miligiq di sosiqa ñam atej di ñoro tamo nanği boqñsib silali ato qaji kulumq di silali ateqñab unğroqnej. ² Onaqa uña qobul bei ñoro tulañ saiğoji a dego bosiqqa meniñ silali kiñilala aiyel segi atej. Atnaqa Yesus na unsiqa aqa anğro nanği minjrej, ³ “E bole mernğwai. Uña qobul endi a ñoro tulañ saiğoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanği buññrsiqa silali kobaquja atqo. ⁴ Ñoro tamo nanği silali koba ti unub. Nanği oto kiñala segi ateqñub. Ariya uña qobul endi a silali tulañ sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”

Bunuqna jeu tamo nanği na atra tal niñaqyqab

⁵ Onaqa Yesus aqa anğro qudei nanği atra tal di koqyosibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Atra tal walato qaji meniñ di tulañ boledamu. Qotei atraiyqajqa inği inği ti meniñ ti turtosib atra tal endi walateb.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, ⁶ “Atra tal niği unonub endi bunuqna jeu tamo nanği na bosib tulañ niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainğrsibqa taqal breinğreqñab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segiseğiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nanği na kamba nenemyeb, “O Qalie Tamo, bati gembu jeu tamo nanği bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomoqo?’” ⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Niği geregere ñam atoqñiy. Tamo qudei na niği gisañgo uge. Bunuqna gisañ tamo gargekoba nanği ijo ñam na boqñsib maroqñqab, ‘E Kristus.’ Qudei maroqñqab, ‘Kristus bğajqa bati agi jojomoqo.’ Degsib gisañosib maroqñibqa niği nanği daurnğraib. ⁹ Bunuqna sawa bei bei qaji

nanği an na qotokobaoqnqab. Ningi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, 'Kumbra di brantqas.' Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas."

¹⁰ Yesus a nanği degsi minjrsiqa olo minjrej, "Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnqab. Mandor kokba qudei nanği dego tigelogsibqa mandor kokba qudei nanği qoto itnjroqnqab. ¹¹ Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti ma uge ti mam ti ingi saio bati brantelenqas. Lan goge di manwa bei bei branttoqnibqa tamo ungasari nanği unoqnsib ulagetoqnqab.

¹² "Ariya kumbra kalil di brantosaisoqnmqa Juda nanği na bosib ningi jeutngoqnsib ugeugeingogsib ojelenoqnqab. Ojelenoqnsib anjam pegiyo talq di ningi tigeltngoqnsib tonto talq di breingogsib. Osib ijo ñam ugetqa are qalogsib ningi joqogsib Rom nango mandor ti nango gate ti nango ulatamuq di ningi tigeltngoqnqab. ¹³ Yimqa gam dena ningi ijo anjam bole palontogsib nanği minjroqnqab. ¹⁴ Deqa ningi na kamba anjam kiye minjrqaqqa deqa nami are koba qalaib. ¹⁵ E segi na nungo medabu singilatetngosiy powo enqitqa ningi kamba anjam minjroqnqab. Minjroqnibqa nanği nungo anjam di gotranjya yoqnib ugeinjroqnqas.

¹⁶ "Bati deqa nungo ai abu nanği ti nungo was nanği ti nungo len nanği ti nungo kadoi nanği ti tigelogsib ningi ojelenoqnsib jeu tamo nango banq di atelenoqnqab. Osib ningi qudei lungogsib morenoqnqab. ¹⁷ Ningi ijo ñam ejunub deqa tamo ungasari kalil nanği ningi qa tulan ugeogsib jeutngoqnqab. ¹⁸ Ariya Qotei na ningi gegerere taqatngoqnqas deqa ijo angro bei padalqasai. Ningi kalil bole sqab. Nungo gate banqa bei dego ugeqasai. ¹⁹ Deqa ningi gulbe di qoboiyogsib singila na tigelesoqniy. Sosib dena ningi ñambile bole oqab.

Bunuqna qaja tamo nanği Jerusalem qure niñaqyqab

²⁰ "Bunuqna qaja tamo nanği bosib Jerusalem agutesqab. Agutesoqnib ningi unsibqa endegsib qalieqab, 'Bole, Jerusalem padalqajqa bati brantqo.' ²¹ Bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nanği jaraiyosib manaq oqoqujatebe. Tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nanği qure uratosib jaraiyoqujatebe. Tamo ungasari wauq di, gamq di unub qaji nanği olo puluosib qureq baib. Nanği torei dena jaraiyoqujatebe. ²² Bati deqa Qotei na tamo ungasari nango une qa kambatnjrougetqas. Yimqa aqa anjam kalil nami nenqrenyeb qaji di aqa damu brantqas. ²³ O aiyo! Bati deqa Qotei aqa minjin Juda nangoq aiyimqa gulbe tulan kobaquja nango mandamq di brantqas. Deqa unja guman ti unja angro mom ti nanği jaraiyo banqogsib gulbe gargekoba oqnqab. ²⁴ Jeu tamo nanği bosib Juda nanği serie na ñumoqnib morenoqnqab. Osib qudei ojelenosib joqsib sawa bei beiq di uratnjroqnqab. Tamo Juda sai nanği bosib Jerusalem tulan niñaqyosib singila na taqatesqab. Taqatesoqnib bati Qotei a nami giltej qaji di kereamqa a na nanği olo taqal breinjrqas.

Tamo Angro a singila ti rian ti lanbiq na mandamq aiqas

²⁵ "Bati deqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanği ululoqnsib mandamq aiyelenqab. Yuwal dego korkortosim anjam atoqnqas. Yimqa sawa bei bei qaji nanği quoqnib areqalo niñaqyetnjroqnmqa nanği tulan ulagetoqnqab. ²⁶ Lan goge di ingi ingi kalil renqinyelenamqa tamo ungasari nanği unsib maroqnqab, 'Bole, gulbe oqa batiqo.' Nanği degsib maroqnsib ulagetoqnsib ñam eririqnjroqnqas. ²⁷ Bati deqa e Tamo Angro singila ti rian koba ti lanbiq na mandamq aiyoqnit tamo ungasari nanği tarosib e nubqab. ²⁸ Kumbra kalil di brantqa utru atoqnmqa ningi ulaaib. Ningi tigelosib

tarosib nam atoqniy. Di kiyaaqa? Qotei na ningi awainjim ningi bole sqajqa bati jojomqo deqa.”

Ningi qura qa yawo anjam dena poinjem

²⁹ Osiaqa Yesus a yawo anjam endegsi minjrej, “Ningi qura ti nam kalil ti unjriy. ³⁰ Nam banga qalsim olo ñalguyoqnimqa ningi unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomqo.’ ³¹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqajqa bati jojomqo.’

³² “E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi kalil morenosaisoqniqbqa kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantelenqas. ³³ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Ningi geregere nam atsib soqniye

³⁴ Osiaqa Yesus a olo marej, “Ningi geregere nam atsib soqniy. Ningi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nunngo segi jejamu qa inngi inngi qa areqalo kobaiyoqnaib. Aliem urur bel qaleqnu dego kere bati uge di bosim ningi pruoqnggo uge. ³⁵ Od, bati uge di bosim tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngoq di brantoqumatqas. ³⁶ Deqa ningi gaigai nam atoqnsib Qotei pailyoqnsib soqniy. Yimqa Qotei a singila engoqnimqa kumbra kalil brantelenqas qaji di ningi na britosib e Tamo Angro ijo ulatamuq di tigelesqab.” Yesus a degsi marej.

³⁷ Bati gaigai qanam Yesus a atra tal miligiq di sosisqa tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qoloeqnaqa a olo qure uratoqnsiq mana ñam Oliv di ñeioqnej. ³⁸ Tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa anjam quqwa maroqnsib nobqolo amburu tigeleqnsibqa atra tal miligiq giloqneb.

22

Judas a Yesus osim jeu tamo nanngo banq di atqas

¹ Onaqa Juda nanngo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyoqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanngi Isip sawaq di padalqa laqnaqbqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. ² Yori bati jojomonaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Yesus qalsib moiyoqajqa gam namoqneb. Di kiyaaqa? Nanngi tamo ungasari nanngi ulainjreb deqa.

³ Onaqa Satan a Judas aqa miligiq aiyej. Judas aqa ñam bei Iskariot. A dego Yesus aqa angro 12 nanngi deqaji bei. ⁴ Satan a Judas aqa miligiq aisiq walawalaiyonaqa tigelosiqqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanngi ti nanngoq gilsiqqa minjrej, “E Yesus osiy nunngo banq di atqai.” ⁵ Degsi minjrnaqa nanngi areboleboleinjrnaqa minjreb, “Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom.” ⁶ Degsi minjnabqa a nanngo anjam di qusiqa minjrej, “Di kere.” Osiaqa Judas a gilsiq a na Yesus osim nanngo banq di atqajqa gam namoqnej. A are qalej, “Yesus a tamo ungasari nanngi uratnjrsim a segi soqnimqa e na osiy Juda tamo kokba nanngo banq di atqai.”

Pita Jon wo nanngi yori bati aqa inngi gereiyeb

⁷ Onaqa Bem Tiyosai Qaji Uyoqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanngi endegsi minjrej, “Ningi kaja du du nanngi ñumelenosib siranmeq di len liyibqa e na unsiy ningi uratngwai. E ningi padaltngwasai.” Qotei a nami Israel nanngi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda nanngi mareb, “Iga kaja du du nanngi ñumelenosim Qotei atraiyqom.”

⁸ Onaqa bati deqa Yesus na Pita Jon wo nanngi minjrej, “Bini yori bati koba. Deqa ningi aiyele aisiq gago inngi inngi gereiyetgibqa iga koba na inngi uyoqom.”

⁹ Onaqa nanngi aiyele na minjreb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia inngi inngi

gereiyqom?”¹⁰⁻¹¹ Onaqa Yesus na nanği aiyel qarınjrsıqa minjrej, “Nınđi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiyosim giloqnim gamq di itosib dauryiy. Nınđi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo anđro nanđi koba na awoosim yori bati aqa inđi uyqajqa warum a qabi unu?”’¹² Nınđi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeysi unu di nınđi osorngwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti ateleneb unu. Nınđi aiyel aisib warum dia gago inđi inđi gereiyelenoiy.”¹³ Onaqa nanđi aiyel aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa inđi inđi kalil gereiyeleneb.

Yesus na aqa anđro nanđi bem ti wain ti anainjrej

¹⁴ Onaqa inđi uyqa bati brantonaca Yesus aqa anjam maro tamo nanđi ti koba na awoosib inđi uyoqneb. ¹⁵ Nanđi inđi uyoqnsibqa Yesus na nanđi endegsi minjrej, “E jaqatin osaiunum. Deqa e nınđi koba na awoosim yori bati aqa inđi uyqajqa tulan areboleboleibqo. ¹⁶ E nınđi mernđwai. E inđi endi olo uyqasai. Degsi gilsiy monđon Qotei na nınđi taqatngosim a nunđo Mandor Koba soqnimqa inđi endi aqa utru e na geregere babtosiyo olo uyqai.”

¹⁷ Osiqa a wain osiq gambanđ di bilentosiqa Qotei pailyosiqa aqa anđro nanđi endegsi minjrej, “Nınđi wain gambanđ endi osib uyiy. ¹⁸ E nınđi mernđwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy monđon Qotei na nınđi taqatngosim a nunđo Mandor Koba soqnimqa e olo uyqai.” ¹⁹ Osiqa Yesus a olo Qotei pailyosiqa bem osiq gingenyosiqa nanđi enjrsıqa minjrej, “Endi ijo jejamu. E nınđi aqaryainđwa osim deqa engonum. Deqa nınđi osib uyiy. Bunuqna nınđi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.” ²⁰ Onaqa nanđi bem uynabqa Yesus na olo wain gambanđ osiq Qotei pailyosiqa minjrej, “Wain gambanđ endi ijo lenđ. Nunđo une kobotqajqa deqa ijo lenđ aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas. ²¹ Ariya nınđi quiy. Ijo anđro bei na e osim tamo qudei nanđo banđ di atqas. Anđro di agi iga koba na endego awoosim inđi uyeqnum. ²² E Tamo Anđro. Deqa Qotei na nami merbej, ‘Ni moiqam.’ A degsi merbej deqa e aqa anjam di dauryosiy moiqai. Ariya anđro e osim tamo qudei nanđo banđ di atqas qaji a tulan padalougetqas.” ²³ Yesus na aqa anđro nanđi degsi minjrnaq qusibqa segi segi maroqneb, “Anđro yai a kumbra di yqas?”

Yesus aqa anđro nanđi nirinđosib anjam na qotoqneb

²⁴ Onaqa Yesus aqa anđro nanđi segi segi nirinđosib yai a anđro kalil bunđjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ²⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Mandor kokba sawa sawa kalil taqateqñub qaji nanđi nirinđ na sawa taqateqñub. Yeqñab tamo unđasari nanđi na nanđo ñam soqtoqnsib mareqñub, ‘Nanđi sawa taqato tamo bole.’ ²⁶ Ariya kumbra di nunđoq di saiq. Nunđo ambleq di anđro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati tamo lanđ bul soqñem. Osim a tamo kobaquja sqas. Nunđo ambleq di anđro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunđo wau tamo soqñem. Osimqa a ñam ti sqas. ²⁷ Nınđi are qaliy. Tamo yai a tamo kobaquja? Tamo awoosiq inđi uyeqnu a kiyo? Tamo wauosiq inđi suweiyeqnu a kiyo? Tamo agi awoosiq inđi uyeqnu qaji a tamo kobaquja. Ariya ijo kumbra degsi sosai. E nunđo ambleq endi sosim nınđi wauetñgeqñum.

²⁸ “O ijo anđro, e gulbe qoboiyeqnam nınđi e uratbosaieqñub. Nınđi e beterbeqñub. ²⁹ Ijo Abu na e Mandor Koba atej dego kere e kamba nınđi mandor atelenđai. ³⁰ Osiy monđon e nunđo Mandor Koba sosiy nınđi koba na inđi ti ya ti uyoqñom. Yimqa nınđi awo jaram kokbaq di awoosib Jekop aqa anđro 12 nanđo moma kalil nanđi taqatñroqñab.”

Pita a gisañoqalubtosim marqas, “E Yesus qaliesai”

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo angro kalil Saimon ombla ningi quiy. Satan na ningi uneq waingwa marqo. Ningi singila na tigelesosib e daurbqab kiyo e uratbosib jaraiqab kiyo di Satan a nungo areqalo tenemosim qalieqajqa deqa ningi uneq waingwa marqo. Agi tamo nangi bem sum ñoqoryoqnsib damu eleneqñub dego kere. ³² O Pita, e ni qa gaigai endegsim pailyeqnum, ‘O Abu, ni na Pita aqa areqalo singilatetimqa a e uratbqasai.’ E ni qa degsim pailyeqnum. Bole, ni mati ulonqam. Ariya bunuqna ni olo are bulyosim ijoq bqam. Bosim ino was nangi singilatnjqroqam.”

³³ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na marimqa aqo ombla tonto talq aisim morenqom. E ulaqasai.” ³⁴ Onaqa Yesus na minjej, “O Pita, ni que. Bini tuwe anjamosaisoqñimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

Yesus aqa angro nangi silali ti qaquñ ti sebru ti oqab

³⁵ Osiqa Yesus na aqa angro nangi endegsi minjrej, “E ningi nami qarinqosim merngem, ‘Ningi gilsib ijo anjam mare mare laqniy. Ningi silali ti gilaib. Nungo qaquñ aib. Singa taqal jigaib.’ Degsi merngonamqa ningi ingi bei qa truqueb e?” Onaqa nangi na minjeb, “Sai. Iga ingi bei qa truquosai.” ³⁶ Onaqa a na minjrej, “Ariya bini e anjam di beltosiy olo endegsi merngwai. Nungo silali bei soqñim oiy. Nungo qaquñ bei soqñim di dego oiy. Ningi sebru saiamqa nungo gara jugo bei qarinyosib silali osib dena sebru awaiyiy. ³⁷ E ningi merngwai. Anjam e qa nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo ungasari nangi marqab, “Kristus a une tamo.” ’ ”

³⁸ Onaqa Yesus aqa angro nangi na minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Iga sebru aiyej ejunum.” Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere.”

Yesus a Oliv manaq oqsiq dia Qotei pailyej

³⁹ Yesus aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqqa Jerusalem uratosiq Oliv manaq oqej. Aqa angro nangi dego a dauryosib oqeb. ⁴⁰ Oqsib nañu agu beiq di brantosib Yesus na aqa angro nangi minjrej, “Ningi endegsib pailiy, ‘O Abu, gulbe bei na iga uneq waigai.’ ” ⁴¹ Yesus a degsi minjrsiqqa nangi uratnjsiq kiñala sasalej. Tamo bei na meniñ waiyim isaq yala gilqas dego kere a sasalosiqqa singa pulutosiq Qotei pailyej. ⁴² A endegsi pailyej, “O Abu, ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unqum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

⁴³⁻⁴⁴ Yesus a degsi singila na Qotei pailyoqnsiqqa a are tulan gulbekobaiyej. Onaqa a ñeskobaiyosiqqa aqa ñes len ti mandamq aiyuqnej. Bati deqa lan angro bei aisiqa Yesus taqyosiqqa singilatej. ⁴⁵⁻⁴⁶ Yesus a pailyo koboonaqa a olo tigelosiqqa aqa angro nango areq aisiq ñam atej di nangi are gulbe na ñerenesonab unjrej. Unjrnaqa minjrej, “Ningi kiyaaqa ñerennejunub? Ningi tigelosib Qotei pailyoqniy. Yim gulbe bei nungoq bqas di gulbe dena ningi uneq waingwasai.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanjo banq di atej

⁴⁷ Yesus a anjam degsi mareqnaqa aqa angro 12 nangi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nangi joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Brantonabqa Judas a Yesus aqa areq bosiq kundoqyej. ⁴⁸ Kundoqyonaqa minjej, “O Judas, e Tamo Angro. Tamo nangi endi e ojgajqa deqa ni na e kundoqbonum e?”

⁴⁹ Onaqa tamo nangi di Yesus ojqa laqnabqa aqa angro nangi unsibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga gago sebru osim tamo nangi di ñumnam morenqab.” ⁵⁰ Degsi minjsibqa aqa angro bei na aqa sebru osiqqa atra tamo gate aqa kanqal tamo bei gateq di qalqajqa sebru waiyej

grotosiq̄a dabkala wo segi gentetej. ⁵¹ Onaqa Yesus na aqa angro nan̄gi minjrej, “Kumbra degyaib. Uratij.” Degsi minjr̄siqa tamo di aqa dabkala ojnaqa olo boleej.

⁵² Onaqa Yesus na atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nan̄gi ti Juda gate nan̄gi ti minjrej, “E lej ojo tamo unum deqa kiyo nin̄gi sebru ti torom ti elen̄osib e ojqa bonub e?” ⁵³ E bati gaigai atra tal miligiq̄ di nin̄gi koba na soq̄nem. Bati deqa nin̄gi yala ban̄ waiyosib e ojosai. Ariya bati uge nun̄goq̄ di brantqo deqa nin̄gi e ojonub. Endego amburu aqa sin̄gila agi brantqo.”

Pita a marej, “E Yesus qaliesai”

⁵⁴⁻⁵⁵ Onaqa nan̄gi Yesus ojsib walwelosib atra tamo gate aqa talq̄ osi gileb. Nan̄gi Yesus osi gileq̄nabqa Pita a kiñala isa isaq̄ na nan̄gi daurnjr̄siq̄ gilej. Gilsiq̄a atra tamo gate aqa tal meq̄ di brantej. Brantosiqa qaja tamo qudeji nan̄gi tal meq̄ di ñam tun̄guyosib awesonabqa bosiq̄ nan̄gi koba na ñam yoroq̄nej. ⁵⁶ Pita a ñamyuwo areq̄ di awesonaqa kan̄gal un̄a bei na unsiq̄a koqyosiq̄ qaja tamo nan̄gi minjrej, “Tamo endi Yesus ombla soq̄neb.” ⁵⁷ Onaqa Pita a saidosiq̄ minjej, “Un̄a, e tamo di qaliesai.” ⁵⁸ Sokiñalayonaq̄ tamo bei na olo Pita unsiq̄a minjej, “Ni dego Yesus aqa angro bei.” Onaqa Pita na minjej, “E aqa angro sai.” ⁵⁹ Olo kiñala soboleiyonaq̄ tamo bei na Pita koqyosiq̄a sin̄gila na marej, “Tamo endi a dego Galili qaji tamo. Deqa e qalieonum, a Yesus ombla soq̄neb.” ⁶⁰ Onaqa Pita na minjej, “Ni anjam maronum di e poibosai bole sai.” Degsi minjnaqa tuwe anjamej. ⁶¹⁻⁶² Tuwe anjamonaga Tamo Koba a bulosiq̄a Pita koqyej. Koqyonaqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Bini tuwe anjamosaisoq̄nimqa ni gisañoq̄alubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiq̄a poiyoonaqa tal qalaq̄ gilsiq̄a tulan̄ akamugetej.

Nan̄gi na Yesus misilinyoq̄nsib ban̄ na qaloq̄neb

⁶³ Tamo Yesus ojob qaji nan̄gi a misilinyoq̄nsibqa ban̄ na qaloq̄neb. ⁶⁴ Qaloq̄nsibqa aqa ñamdamu gara na qosetosib minjoq̄neb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” ⁶⁵ Degsib minjoq̄nsib olo misilij anjam gargekoba minjoq̄neb.

Yesus a Juda tamo kokba nan̄go ulatamuq̄ di tigelej

⁶⁶ Onaqa nobqolo malu qameq̄naq̄ Juda gate nan̄gi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nan̄gi ti koroosib Yesus osib tigeltosib nenemyeb, ⁶⁷ “Ni Kristus amqa geregere merge.” Onaqa a na minjrej, “E kamba anjam mern̄gwai di nin̄gi ijo anjam quetbqasai. ⁶⁸ E anjam bei nenem̄gwai di nin̄gi olo anjam merbqasai. ⁶⁹ Deqa e nin̄gi endegsi mern̄gwai. E Tamo Angro. Bini bati endeqa ti bunuq̄ qa ti e Qotei sin̄gila koba ti unu qaji aqa ban̄ woq̄ di awesqai.”

⁷⁰ Yesus a nan̄gi degsi minjr̄naqa nan̄gi na minjeb, “Deqa ni Qotei aqa Niri e?” Onaqa a na minjrej, “Od. Anjam nin̄gi maronub di kere.” ⁷¹ Onaqa nan̄gi Yesus aqa anjam di qusib tulan̄ minjin̄ oqetnr̄naqa segi segi maroq̄neb, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?”

23

Juda tamo kokba nan̄gi Yesus osib Pailat aqa ulatamuq̄ di tigelteb

¹ Juda tamo kokba nan̄gi degsib marsibqa Yesus osi gilsib Rom nan̄go gate Pailat aqa ulatamuq̄ di tigelteb. ² Tigeltosib Pailat minjeb, “Iga Yesus uneq̄num, a na Juda tamo un̄gasari nan̄gi kumbra ugeq̄ breinjreq̄nu. Osiqa nan̄gi mandor koba Sisar takis yqajqa saidnr̄oq̄nsiq̄a minjreq̄nu, ‘E segi nun̄go Mandor Koba. E segi Kristus.’ ” Juda tamo kokba nan̄gi degsib Yesus

aqa jejamuq di une qameteb. ³ Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa Yesus nenemyej, “Ni Juda nanjo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.” ⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti tamo ungasari kalil nanji ti minjrej, “E segi are qalonum, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.” ⁵ Degsi minjrnaqa nanji na kamba minjeb, “Yesus a tamo ungasari nanji kumbra uge dauryqajqa are tigeltetnjqnu. Agi a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa dena Judia sawaq aisiq qure qure kalilq di walweloqnsiqa dena bosiq gago qure endia dego kumbra degyeqnu.”

Pailat na Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej

⁶ Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa nenemnjrej, “Yesus a Galili qaji tamo e?” ⁷ Degsi nenemnjrnaqa nanji na minjeb, “Od, a Galili qaji tamo.” Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa minjrej, “Mandor Herot a Galili sawa taqatejunu. Bini a Jerusalem endi unu. Deqa e Yesus qarinyitqa a Herot aqaq gilimqa a kamba Yesus aqa anjam quqwas.” Degsi minjrnsiqa Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej.

⁸ Herot a nami Yesus qa anjam quoqnej deqa a Yesus itqajqa arearetoqnej. Yesus a bosim Herot aqa ulatamuq di manjwa bei yim unqajqa deqa are qaloqnej. Deqa a Yesus aqa ulatamuq unsiqa tulan areboleboleiyej. ⁹ Onaqa a na Yesus anjam gargekoba nenemyoqnej. Nenemyeqnaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. A torei mequmesoqnej. ¹⁰ Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti bosib Herot aqa ulatamuq di tigelosib Yesus aqa jejamuq di une gargekoba qamelenjoqneb. ¹¹ Onaqa Herot aqa qaja tamo qudei nanji ti Yesus tulan ugeugeiyosib misilinyoqneb. Osib gara jugo olekoba mandor kokba nanji gaigai jigeqnuq deqaji bei osib jigetosib qarinyonab olo Pailat aqaq aiyej. ¹² Bati qujai deqa Herot Pailat wo nanji jeu turyeb. Nami nanji ombla jeu soqneb.

Pailat a marej, “Ninji Yesus a namburbasq di qamiy”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti tamo ungasari kalil nanji ti metnjrnaqa aqa areq bosib koroonaqqa endegsi minjrej, “Ninji Yesus osib ijo areq di tigeltosib merbonub, ‘Tamo endi a tamo ungasari nanji kumbra ugeq breinjreqnu.’ Merbonubqa e segi Yesus geregere nenemyonum ninji quonub. Une kalil ninji aqa jejamuq di qameqnuq qaji di e quonum ugeibqo. E aqa jejamuq di une bei itosai. ¹⁵ Herot a dego Yesus aqa jejamuq di une bei itosai. Deqa a na Yesus olo qarinyoqqa ijoq bqo. Deqa ninji quiy. Ninji Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a lanja moiyoqqa keresai. ¹⁶⁻¹⁷ Deqa e ijo qaja tamo nanji minjrit nanji bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.”

¹⁸ Onaqa tamo ungasari kalil nanji Pailat aqa anjam di qusibqa nanji tulan murqumyosib minjeb, “Ni Yesus urataim. Ni a moiyoqqa. Osim Barabas oqeq atsim iga ege.” ¹⁹ Barabas a nami tamo qudei nanji joqsiqa Rom nanji ti qotsib tamo qudei n̄umeb deqa qaja tamo nanji Barabas osib tonto talq di waiyeb. ²⁰ Ariya Pailat a Yesus uratim oqedqajqa are soqnej deqa a na tamo ungasari nanji olo minjrej, “Ninji marib e Yesus uratit gilqas.” ²¹ Onaqa nanji olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus urataim. Ni a namburbasq di qame! Ni a namburbasq di qame!” ²² Onaqa olo minjrej, “Kiyaga Yesus qalit moiqas? A une kiye yej deqa a namburbasq di qamqai? Ninji Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a lanja moiyoqqa keresai. Deqa e ijo qaja tamo nanji minjrit nanji bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.” ²³⁻²⁴ Onaqa tamo ungasari nanji olo tulan murqumyoqnsib sinjila na Pailat saidyoqnsibqa wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus namburbasq di

qame!” Degsib singila na Pailat minjeqnaq nango anjam dena Pailat aqa anjam qalotoqnej. Deqa a nango anjam di dauryosiqa minjrej, “Di kere. Ungum. E na ijo qaja tamo nangi minjrit Yesus osi gilsib namburbasq di qamib moiqas.”²⁵ Degsi minjrsiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nangi enjrej. Osiqa tamo ungasari nango areqalo dauryosiqa Yesus osiqa qaja tamo nango banq di atnaqa nangi na aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a osib gileb.

Nangi Yesus osib namburbasq di qameb

²⁶ Nangi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji.

²⁷ Tamo ungasari tulan gargekoba nangi Yesus gam na dauryosib giloqneb. Giloqnsibqa nango ambleq di unja qudei nangi are tulan gulbeinjraqa Yesus qa akamoqnsib lou ti giloqneb. ²⁸ Gileqnaqqa Yesus a qusiqa bulosiqa nangi minjrej, “O Jerusalem ungasari, ningi e qa akamaib. Ningi nungo angro nangi qa ti ningi segi qa ti akamoiy. ²⁹ Ningi quiy. Bati bei brantimqa tamo nangi endegsib marqab, ‘Unja nango miligi ugeej qaji nangi ti unja angtosaieqnuq qaji nangi ti areboleboleinjrqa. Unja angro munqum anainjrosaiieqnuq qaji nangi dego areboleboleinjrqa.’ Tamo nangi degsib marqab. ³⁰ Osib mana nangi minjrqab, ‘Ningi bosib iga kabutgosib ulitgiy.’ ³¹ O ungasari, e nam gesgi bul. Tamo nangi na e kumbra uge ebeqnuq. Tamo nangi di nam moiyo bul. Deqa kumbra tulan ugedamu nangoq di brantqas.”

³² Bajin tamo aiyel dego namburbasq di ñumib morenqajqa marsib Yesus koba na joqsib giloqneb. ³³ Nangi giloqnsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di brantosib dia Yesus namburbasq di qameb. Qamsib bajin tamo aiyel nangi dego namburbasq di ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb. ³⁴ Yesus a namburbas goge di sosiqa a endegsi pailiej, “O Abu, ni na tamo nangi e gaintbonub qaji nango une di kobotime. Nangi une yonub di nangi qaliesai.” Bati deqa qaja tamo nangi Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alaneb. Tamo yai aqa meniñ na bunjrqa di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanosib gara eleneb.

³⁵ Onaqa tamo ungasari kalil nangi tigelesosib Yesus koqyeqnaqqa Juda gate nangi na Yesus misilinjoqnsib endegsib maroqneb, “A na tamo ungasari nangi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A maroqnej, ‘E Qotei aqa Kristus. A na e giltbej.’ Anjam di bolearqa a na aqa segi jejamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiyem.” ³⁶⁻³⁷ Qaja tamo nangi dego Yesus degsib misilinjoqneb. Osib aqa areq gilsib wain isa koba anaiyosib minjeb, “Ni Juda nango Mandor Koba bolearqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbas urat.” ³⁸ Osib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenqrenyeb, “Tamo endi a Juda nango Mandor Koba.”

³⁹ Onaqa bajin tamo bei namburbasq di qameb qaji a na Yesus misilinjoysiqa minjej, “Ni Kristus amqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim aqo aiyel dego aqaryaige.” ⁴⁰ Onaqa bajin tamo bei na aqa anjam di qusiqa niringtosiq minjej, “Gulbe Yesus a oqo endi ni dego onum. Deqa ni kiyaaqa Qotei ulaiyosai? ⁴¹ Aqo aiyel une tamo. Deqa iga kere morenqom. Ariya Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.” ⁴² Osiqa Yesus minjej, “O Yesus, mondon ni olo bosim Mandor Koba sosimqa ni e qa are qalsim e ame.” ⁴³ Onaqa Yesus na minjej, “Bini qujai ni e ombla lan qureq di sqom. E bole mermonum.”

Yesus a moiyej

⁴⁴⁻⁴⁵ Qanam jige sen bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq sen bati 3 onaqa bilaqtej. Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej.

⁴⁶ Onaqa Yesus a tulan lelenosiqa marej, “O Abu, e na ijo qunun osim ino banq di atonum.” Degsi marsiqa mondor titosiq moiyej.

⁴⁷ Onaqa qaja tamo nanngo gate a Yesus degsi mondor titosiq moiyej di unsiqa Qotei aqa ñam soqtosiqa marej, “Bole, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.”

⁴⁸ Onaqa tamo ungasari kalil Yesus unqa beleneb qaji nanngi dego Yesus degsi moiyej di unsibqa a qa are tulan gulbeinjnaqa are soqonyeb. Osib jaraiyosib nanngo segi segi talq gileleneb.

⁴⁹ Yesus aqa kadoi kalil nanngi ti ungasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawa uratosib Jerusalem beleneb qaji nanngi ti isaq di tigelesosibqa Yesus a namburbasq di gainosiq moinaq koqyoqneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁰ Tamo bei aqa ñam Josep a soqnej. A Juda nanngo gate bei. A Arimatea qure qaji. Arimatea a Judia sawaq di unu. Josep a tamo bolequja. Aqa kumbra tulan boledamu. ⁵¹ A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tariñoqnsiq soqnej. Juda gate kokba nanngi Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb bati deqa Josep a nanngi koba na anjam qososai. A nanngo anjam di uratoqnej.

⁵² Tamo di a Pailat aqa areq bosiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” ⁵³ Onaqa Pailat na odyonaqa gilsiq Yesus aqa jejamu namburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilsiq sub bei nami meniñ miligiq di gereiyeb qaji dia atej. Sub di bunuj. Sub dia nami tamo bei jugosaiyoqneb. ⁵⁴ Juda nanngo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej.

⁵⁵ Bati di ungasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawaq dena beleneb qaji nanngi Josep koba na subq gileb. Gilsib Josep na Yesus subq atnaq uneb.

⁵⁶ Unsib olo puluosib nanngo talq aisib nam so aqa ya quleq tulan boledamu di gereiyosib atnab soqnej. Nam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa marsib deqa gereiyeb. Onaqa yori bati brantonaqa nanngi Qotei aqa dal anjam dauryosib wau getentosib aqaratosib soqneb.

24

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru ungasari nanngi olo tigelosib nam so aqa ya quleq boledamu nami gereiyeb qaji di osib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq gileb. ² Nanngi gilsib nam ateb di meniñ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di waqosiq taqal di sonaq uneb. ³ Unsib sub miligiq aiyeb di nanngi Tamo Koba Yesus aqa jejamu unosai. ⁴⁻⁵ Deqa nanngi are tulan kobainjrej. Onaqa tamo aiyel nanngi brantosib ungasari nanngo areq di tigelesonab unjrsib tulan ulaugetosib turuosib mandamq di nam queb. Tamo aiyel di nanngo gara tulan minjalo. Onaqa nanngi na ungasari nanngi minjreb, “Ningi kiyaaqa tamo moiyo sawaq endi tamo nambile unu qaji a qa nameqnub? ⁶ Yesus a endi sosai. A olo subq na tigelqo. Nami a Galili sawaq di sosiqa bati deqa a na ningi endegsi merngej, ‘E olo subq na tigelqai.’ Ningi aqa anjam deqa olo are walngwo kiyoo? ⁷ Agi a ningi endegsi merngej, ‘E Tamo Angro ojsibqa une tamo nanngo banq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’ ”

8-9 Onaqa ungasari nanği Yesus aqa anjam deqa olo are qalsibqa subq dena puluosib aisib anjam kalil tamo aiyel na minjreb qaji di Yesus aqa anğro 11 nanği tamo qudei ti sainjreb. 10 Unja bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Bei Joana. Bei Maria. A Jems aqa ai. Unğasari qudei dego tamo aiyel nanço anjam di qusib aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanği sainjreb. 11 Sainjrnab qunab ugeinjrnabq mareb, “Unğasari nanço anjam di lanja sa anjam.” 12 Onaqa Pita a tigelosiq urur ti gilsiq sub miligiq di tirosiq nam atej di Yesus dalaeb qaji gara di segi sonaq unej. Unsiqa olo puluosiq aqa talq aisiq kumbra deqa are koba qaloqnej.

Yesus aqa anğro aiyel nanği Emeus gamq di Yesus tureb

13 Bati qujai deqa Yesus aqa anğro aiyel nanği Jerusalem uratosib qure bei aqa ñam Emeus deq giloqneb. Jerusalem dena tigelosib Emeus qureq gilqajqa kiñala isaq 11 kilomita dego. 14 Nanği aiyel giloqnsibqa kumbra kalil jeu tamo nanği na Yesus yoqneb qaji deqa ombla maroqnsib giloqneb. 15 Gileq nabqa Yesus a segi nançoq di brantosiq nanği koba na walwelosib giloqneb. 16 Nanği Yesus uneb ariya nanği a qa poinjrosai.

17 Deqa a na nanği aiyel endegsi nenemnjrej, “Ninği anjam kiye maroqnsib gileq nub?” Degsi nenemnjrnaqa nanği tigeleb. Yesus a moiyej deqa nanği aiyel ulatamu tulan ugeinjrej. 18 Onaqa bei aqa ñam Kliopas a na kamba Yesus minjej, “Tamo gargekoba nanği Jerusalem endi unub. Ni segi kiyo kumbra brantej qaji deqa qaliesai?” 19 Onaqa Yesus na kamba nenemnjrej, “Kumbra kiye brantej?”

Onaqa nanği aiyel na minjeb, “Kumbra kalil Nasaret tamo Yesus aqaq di brantej qaji iga deqa mareqnum. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole soqnej. A Qotei ti tamo unğasari kalil ti nanço namdamuq di manwa kokba yoqnej. Osiqa anjam singila ti dego maroqnej. 20 Ariya a kumbra degyeqnaqa gago gate nanği ti atra tamo kokba ti nanği na a ojsib Rom nanço banq di ateb. Atnabqa nanği na a osib tigeltosib minjeb, ‘Ni une tamo. Deqa ni moiqam.’ Degsib minjsib a osib namburbasq di qalnab moiyej. 21 Iga are qalem, ‘Yesus a na qujai iga Israel tamo unğasari awaigim iga bole sqom.’

“Anjam bei dego unu. Yesus a moiyej bati qalub gilqo. 22-23 Yqoqa nobqolo ambru gago unğasari qudei nanği Yesus aqa subq gilonub nanği aqa jejamu unosai. Dena puluosib bosib iga mergonub, ‘Iga subq di lan anğro qudei unjronumqa nanği na mergonub, “Yesus a subq na tigelqo. Deqa a nambile unu.” ’ Unğasari nanği na iga degsi mergonubqa iga tulan prugugetonum. 24 Tamo qudei nanği iga koba na sonam nanği dego subq gilonub. Gilsib kumbra kalil unğasari nanği na unsib saigonub qaji di unonub. Ariya nanği Yesus aqa jejamu unosai.”

25 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nunço areqalo tulan truquingwo. Qotei aqa medabu o tamo nanço anjam nami maroqneb qaji di ninği poinjosai. 26 Anjam agiende. Kristus a jaqatin koba osim moisim lan qureq oqimqa Qotei na ñam kobaquja yqas.” 27 Osiqa Yesus a segi qa anjam kalil nengrenq di so qaji di nanği sainjrej. A Qotei aqa medabu o tamo kalil nanği Moses ombla nanço anjam nengrenq di so qaji dena utru atsiq anjam geregere plaltosiq minjroqnej.

28-29 Ariya nanği qalub koba na walwelosib qure nanği gilqa mareb qaji di jojomyosib Yesus a nanği uratnjrsim gam bei dauryqa laqnaqa nanği aiyel na saidyosib minjeb, “Ni iga uratgaim. Qoloqas. Deqa ni iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa a nanği aiyel daurnjrsiq nanço tal gogetosib koba na soqneb. 30 Sosib awoosib inği uyoqnsib Yesus a bem osiq Qotei pailyosiq a bem ginjenyosiq nanği aiyel anainjrej. 31 Anainjrnaqa bati deqa nanği Yesus

qa poinjrnaqa mareb, “Bole, tamo endi Yesus.” Degsib marnabqa Yesus a nanjo ambleq na loumosiq ulanjej. ³² Ulanonaq nanji mareb, “Bole, aqo aiyel gamq di walweleqnamqa Yesus a Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa utru geregere plaltosiq mergeqnaqa iga quoqnsim tulan arearetgoqnaj.”

³³ Nanji aiyel degsib marsib bati qujai deqa nanji tigelosib olo puluosib Jerusalem aisib Yesus aqa angro 11 nanji tamo qudei ti koroesonab itnjreb. ³⁴ Onaqa nanji na nanji aiyel endegsib minjreb, “Tamo Koba a bole subq na tigelqo. Agi a subq na tigelosiq Saimon aqaq di brantqoqa a bole unqo.” ³⁵ Degsib minjrnabqa nanji aiyel kamba anjam kalil gamq di Yesus na minjrej qaji deqa ti a na bem ginjenyosiq anainjrnaqa nanji a qa poinjrej deqa ti nanji sainjreb.

Yesus aqa angro nanji a uneb

³⁶ Degsib sainjrebnabqa Yesus a segi nanjo ambleq di brantosiq minjrej, “Ninji are lawo soqniy.” ³⁷ Degsi minjrnaqa nanji kalil ulaosib tulan prugugetosib are qaleb, “Iga buga bei unonum kiyo?” ³⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninji kiyaa e buga qa marsib ulaosib prugonub? ³⁹ Endi e di. Ninji ijo ban bile unsib ijo singa unsib ban waiyosib ijo jejamu ojsib poingwas, e damu ti tanu ti. Buga a damu ti tanu ti saiqoji.” ⁴⁰⁻⁴¹ Yesus na nanji degsi minjrnsiq aqa ban ti singa ti nanji osornjrnaqa nanji unsib tulan areboleboleinjrej. Onaqa nanji olo areqalo aiyeltoqnsib are koba qaloqneb. Yeqnaqa Yesus na minjrej, “Ninji ingi bei unu e?” ⁴²⁻⁴³ Onaqa nanji qe bei koiteb qaji di gentosib mutu bei Yesus yonab osiq nanjo namdamuq di uyej.

⁴⁴ Uysiq minjrej, “E nami ninji koba na sosimqa endegsi merngoqnem, ‘Dal anjam kalil Moses a e qa nengrenyej qaji di aqa damu brantqas. Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanji e qa nengrenyej qaji di dego aqa damu brantqas. Anjam kalil louqa buk miligiq di e qa nengrenyej qaji di dego aqa damu brantqas.’ E nami ninji degsi merngoqnem.” ⁴⁵ Osiqa Yesus a nanjo areqalo waqtetnrnaqa nanji Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrej. ⁴⁶ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Kristus a jaqatin koba osim moisim bati qalub koboamqa a olo subq na tigelqas anjam di nengrenq di unu. ⁴⁷⁻⁴⁸ Deqa ijo anjam maro tamo nanji sawa sawa kalilq giloqnsibqa dia ijo anjam palontoqnqab. Palontoqniq tamo ungasari nanji quoqnsib are bulyoqnqab. Yimqa Qotei a ijo nam na nanjo une kobotetnjroqnqas. O ijo angro, ninji segi ijo anjam maro tamo unub deqa kumbra kalil e nami nunjo namdamuq di yoqnem qaji deqa tamo ungasari nanji sainjroqniy. Ninji Jerusalem endia wau di utru atsib laqniy. ⁴⁹ Ninji quiy. Mondor Bole ijo Abu a nami nunjoq qarinyqa marej qaji di e na qarinyit nunjoq bqas. Deqa ninji qure endia tariñoqniy. Tariñosib soqniqnaq lan goge na Qotei aqa singila nunjoq bqas.”

Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej

⁵⁰ Osiqa Yesus na aqa angro nanji joqsiqa Jerusalem uratosib Betani qureq gileb. Gilsib dia aqa ban soqtosiq nanji qa pailyej. ⁵¹ Pailyeqnaqa Qotei na a metonaq nanji uratnrnsiq lan qureq oqej. ⁵² A lan qureq oqeqnaqa nanji singa pulutosibqa a qa louosib tulan areboleboleinjrej. Onaqa nanji olo puluosib Jerusalem aiyeb. ⁵³ Aisib bati gaigai atra tal miligiq di sosibqa Qotei aqa nam soqtoqneb.

JON

Qotei a tamo bulyosiqa gago ambleq di soqnej

¹ Tulaŋ nami ingi ingi kalil brantosaisonabqa Anjam a soqnej. Anjam a Qotei ombla soqneb. Anjam a segi Qotei. ² Tulaŋ nami Anjam a Qotei ombla soqneb. ³ Anjam a singila ti soqnej. Singila dena Qotei na ingi ingi kalil gereiyej. Ingi bei gam bei na brantosai. Ingi ingi kalil branteleneb qaji di Anjam a segi na gereiyej. ⁴ Anjam a segi nambile qa utru. Nambile di puloŋ bul. Nambile dena tamo uŋgasari naŋgi suwantnjreqnu. ⁵ Puloŋ di ambruq di suwanjeqnu. Ambru na puloŋ di mosotqa keresai.

⁶ Tamo bei brantej aqa ñam Jon. Qotei na a qarinyonaq bej. ⁷ A bosiqqa puloŋ qa anjam palontoqnej. Di kiyaqa? Tamo uŋgasari kalil naŋgi aqa anjam qusib puloŋ qa naŋgo areqalo singilatqajqa deqa. ⁸ Jon a puloŋ sai. A puloŋ qa anjam palontqajqa bej. ⁹ Puloŋ di puloŋ bole. A mandamq aisiqa tamo uŋgasari kalil naŋgi suwantnjreqnu.

¹⁰ Anjam a mandamq di soqnej. Aqa singila na Qotei a mandam atej. Ariya tamo uŋgasari mandamq di soqneb qaji naŋgi a qa poinjrosai. ¹¹ A aqa segi qure utruq ainaqa aqa leŋ qujai naŋgi a areiyosai. ¹² Ariya tamo uŋgasari a areiyosib aqa ñam qa naŋgo areqalo singilateb qaji naŋgi a na giltjnraqa naŋgi Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ branteb. ¹³ Ai abu na nambabtnjro qaji naŋgoq dena naŋgi Qotei aqa aŋgro brantosai. Naŋgo segi areqalo na naŋgi Qotei aqa aŋgro brantosai. Tamo bei aqa areqalo na dego naŋgi Qotei aqa aŋgro brantosai. Qotei a segi na marnaqa naŋgi aqa aŋgro tiŋtiŋ branteb.

¹⁴ Anjam di a tamo bulyosiqa gago ambleq di soqnej. Sonaqa iga aqa ñam koba ti aqa singila koba ti unem. A segi qujai Qotei aqa Niri. A iga qa are tulaŋ boleiyeqnu. A segi anjam bole qa utru. ¹⁵ A qa nami Jon a anjam palontoqnsiqa endegsi leleŋoqnej, “E nami maroqnem, ‘Tamo di a ijo qoreq na bqas. E nambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaŋ bunbejunu.’ ”

¹⁶ Qotei aqa Niri a iga kalil qa are tulaŋ boleiyeqnu. Aqa kumbra dena a na iga tulaŋ geregereigeqnu. ¹⁷ Bole, nami Qotei a Moses aqa wau na iga dal anjam egej. Ariya Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are boleiyosiqa anjam bole egej. ¹⁸ Tamo bei na Qotei aqa ulatamu unosai. Qotei aqa Niri a na qujai iga Qotei osorgej. Qotei aqa Niri a segi Qotei. A aqa Abu aqa areq di sosisq beteryejunu.

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

¹⁹ Bati bei Juda tamo kokba naŋgi na atra tamo ti Livai naŋgi ti qarijnjnabqa Jerusalem qure uratosib Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni tamo yai?” ²⁰ Ariya Jon a anjam ulitosai. A segi qa ubtosiqa minjrej, “E Kristus sai.” ²¹ Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, “Deqa ni tamo yai? Ni Elaija kiyo?” Onaqa a na minjrej, “Sai.” Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, “Ni Qotei aqa medabu o tamo iga a qa tariŋeqnum qaji tamo de kiyo?” Onaqa a na kamba minjrej, “Sai. E a sai.” ²² Deqa olo nenemyeb, “Ni tamo yai? Ni segi qa kiyersi mareqnum di geregere mergimqa iga olo aisim tamo naŋgi iga qarignonub qaji di minjrqom.” ²³ Onaqa Jon na minjrej, “Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam endegsi nenŋrenyej, ‘Tamo bei a wadau sawaq di tulaŋ leleŋoqnsim tamo uŋgasari naŋgi minjroqnaqas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti.’ ” Aisaia a nami anjam degsi nenŋrenyej. Gam gereiyqa tamo agi e segi.”

²⁴ Tamo nanġi di Farisi nanġi na qarinjrnab Jon aqaq gileb. ²⁵ Deqa nanġi olo Jon nenemyeb, “Ni Kristus sai. Ni Elaija sai. Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo di sai. Deqa ni kiyaaqa tamo unġasari nanġi yansnjreqnum?” ²⁶ Onaqa Jon na kamba minjrej, “E ya na nanġi yansnjreqnum. Ariya nunġo ambleq di tamo bei unu. Niġi a qa qaliesai. ²⁷ A ijo qoreq na bqas. A ñam ti unu. E ñam saiqoji. Deqa e na a kaŋalyqajqa e tamo bolesai.” ²⁸ Jon a Betani qureq di nanġi anjam degsi minjroqnej. Betani qure di Jordan ya taqal beiq di unu. Dia Jon na tamo unġasari nanġi yansnjroqnej.

Yesus a Qotei aqa Kaja Du

²⁹ Nebeonaqa Yesus a walwelosiq Jon aqa areq beqnaqa unsiq marej, “Niġi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du. A na qujai tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġo une kobotetnrqas. ³⁰ E tamo deqa nami endegsi mernġoqnem, ‘A ijo qoreq na bqas. E ñambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaŋ bunbejunu.’ ³¹ E nami a qa qaliesai. Ariya Israel nanġi a qa qalieqajqa deqa e bosim ya na tamo unġasari nanġi yansnjreqnum.”

³² Jon a nanġi degsi minjrsiqa olo minjrej, “Qotei aqa Mondor a laŋ qure uratosiq binon bulosiq mandamq aisqa Yesus aqa gateq di awoonaq e unem. ³³ E nami Yesus qa qaliesai. Ariya Qotei agi e ya na tamo unġasari nanġi yansnjrqajqa qarinjbej qaji a na merbej, ‘Ijo Mondor Bole a aisim tamo bei aqa gateq di awoamqa ni unqam. A na qujai Mondor aqa siŋila na tamo unġasari nanġi yansnjroqnaqas.’ ³⁴ Qotei na e degsi merbonaqa e tamo di unsim marem, ‘Bole, a Qotei aqa Niri.’ ”

Tamo qalub nanġi Yesus dauryeb

³⁵⁻³⁶ Olo nebeonaqa Jon aqa anġro aiyel nanġi ti koba na tigelesonabqa Yesus a walwelosiq gileqnaqa Jon na unsiqa nanġi aiyel minjrej, “Niġi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du.” ³⁷ Degsi minjrnaqa nanġi aiyel Jon dauryqa uratosib olo Yesus dauryosib gileb. ³⁸ Onaqa Yesus a bulosiq nanġi aiyel a dauryosib beqnaqqa unjrsiqa nenemnjrej, “Niġi aiyel kiyaaqa e daurbeqnaq?” Onaqa minjeb, “Rabai, ni tal qabia unum?” Ñam “Rabai” di Hibru anjam. Gago anjam, “Qalie Tamo Koba.” ³⁹ Onaqa Yesus na nanġi aiyel minjrej, “Niġi bosib ijo tal uniy.” Onaqa nanġi Yesus dauryosib gilsib tal a soqnej qaji di uneb. Unsib senj bati 4 onaq bilaqtej deqa nanġi a ombla soqneb.

⁴⁰ Tamo aiyel Jon aqa anjam qusib Yesus dauryeb qaji bei aqa ñam Andru. A Saimon Pita aqa was. ⁴¹ A Yesus uratosiq walwelosiq aqa was Saimon itosiq minjej, “Iga Mesaia unonum.” Ñam “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.” ⁴² Degsi minjsiqa Saimon osiq Yesus aqa areq osi gilej. Onaqa Yesus na Saimon unsiqa minjej, “Ni Saimon. Ni Jon aqa njiri. Bunuqna ino ñam Sifas mermognaqab.” Ñam “Sifas” di Hibru anjam. Gago anjam, “Pita.” Aqa damu, “Meniŋ.”

Yesus a Filip Nataniel wo nanġi metnjrej

⁴³ Olo nebeonaqa Yesus a Galili sawaq gilqa osiqa tamo bei aqa ñam Filip itosiq minjej, “Ni e daurbe.” ⁴⁴ Filip a Betsaida qure qaji. Di Andru Pita wo nanġo qure utru. ⁴⁵ Onaqa Filip a aisqa tamo bei aqa ñam Nataniel itosiq minjej, “Ni au. Iga tamo a qa nami Moses marsiq dal anjamq di nenġrenyey qaji a unonum. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi dego a qa maroqnsib nenġrenyoqneb. Tamo di Yesus Nasaret qure qaji. A Josep aqa njiri.” ⁴⁶ Onaqa Nataniel na kamba Filip minjej, “Nasaret di qure kiñala. Di qure kobaquja

sai. Tamo bole bei a qure dena brantqa kere kiyo?" Onaqa Filip na minjej, "Ni bosim tamo di unime."

⁴⁷ Onaqa Nataniel a walwelosiq Yesus aqa areq beqnaqa unsiq a qa marej, "Ninji uniy. Tamo di a Israel tamo bolequja. A gisanj anjam marosaieqnu."

⁴⁸ Onaqa Nataniel na Yesus nenemyej, "Ni kiyersi e qa qalieonum?" Onaqa Yesus na kamba minjej, "Filip a ni metmosaisonaqa ni qura utruq di awesonamqa e ni numonum."

⁴⁹ Onaqa Nataniel a Yesus aqa anjam di qusiqa minjej, "O Qalie Tamo Koba, ni degsi maronum deqa e poibqo, ni Qotei aqa Niri. Ni Israel nanjo Mandor Koba." ⁵⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, "Ni qura utruq di awesonam e ni numonum e degsi ubtosim mermonumqa ni qusim ino areqalo e qa singilatonum e? Di ijo singila kiñala segi e babtonum. Bunuqna e ijo singila kokba babtoqnit ni unoqnaqam." ⁵¹ Osiqa nanji kalil minjrej, "Ninji quiy. E bole merngwai. E segi Tamo Angro. Deqa bunuqna lan waqamqa Qotei aqa lan angro nanji ijo jejamuq na lan qureq oqoqnsib olo mandamq aiyoqnb ninji unjrqb."

2

Tamo bei uña ban ojqa bati brantej

¹ Bati aiyel koboonaqa Kana qure agi Galili sawaq di unu dia tamo bei uña ban ojqa bati brantej. Deqa tamo ungasari nanji koroosib inji goiyeb. Anjam qarinyonab Yesus aqa ai a koro deq gilej. ² Yesus aqa angro nanji ti dego metnjrnab koro deq gileb. ³ Koroosib inji uyeqnaqqa wain saiinjrnaga Yesus aqa ai na minjej, "Nanji wain saiinjrqo." ⁴ Onaqa Yesus na minjej, "Ai, di ino wau. Di ijo wau sai. Ijo wauqa bati brantosaiunu." ⁵ Onaqa aqa ai na kanjal tamo nanji endegsi minjrej, "Yesus a anjam kiye merngimqa di dauryiy."

⁶ Tal dia ya nobu 6 kokba menin na gereiyo qaji atelenonab soqneb. Juda nanji Qotei pailyqa oqnsib ya nobu dena ya tigoqnsib nanjo ban ti jejamu ti yansoqneb. Deqa ya nobu di atelenonab soqneb. Ya nobu quja quja 100 lita. ⁷ Ariya Yesus na kanjal tamo nanji minjrej, "Ya nobu di maqteleniy." Onaqa nanji ya nobuq di ya qamelenonab maqej. ⁸ Onaqa Yesus na olo minjrej, "Ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yiy." Onaqa kanjal tamo nanji Yesus aqa anjam di dauryosib ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yeb. ⁹ Ya di Yesus na bulyonaq wain babej. Wain babonaqa goiyo lanja a uyo oneiyosiq marej, "Endi wain bolequja." Wain di qabe na bej di a qaliesai. Kanjal tamo ya tigeq qaji nanji segi qalie. Onaqa goiyo lanja a na tamo uña ban ojeq qaji di metonaq aqa areq bonaq minjej, ¹⁰ "Bati gaigai tamo nanji inji goiyoqnsib wain qaqatin bole namo tamo nanji anainjreqnab uyeqnaq. Uyeqnaq olo bunu wain qaqatin bolesai di anainjreqnab. Ariya ni degyosai. Ni wain qaqatin bole tentosim namo wain qaqatin bolesai anainjronum uyonub olo bunu wain qaqatin bole anainjronum."

¹¹ Yesus a Kana qureq di manwa di babtej. Kana qure agi Galili sawaq di unu. A nami manwa bei babtosaioqnej. Bati di qujai a na manwa babtqa utru atej. Manwa dena a na aqa segi ñam koba ti aqa singila koba ti boleq atej. Onaqa aqa angro nanji manwa di unsibqa a qa nanjo areqalo singilateb.

¹² Ariya uña ban ojqa bati di koboonaqa Yesus aqa was nanji ti aqa angro nanji ti aqa ai koba na Kana qure uratosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib dia bati qudei soqneb.

Tamo nanji atra tal miligiq di inji inji qarinyoqneb

¹³ Qotei a nami Israel nanji Isip sawaq di padalqa laqnaqqa nanji elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomonaqa Yesus a Jerusalem aiyej. ¹⁴ Aisiq atra tal kobaquja miligiq gilej. Gilsiqqa ñam atej di tamo nanji na makau ti kaja

ti binon ti qarinyeqnabqa tamo qudei na awaiyeq nab unjrej. Silali piloqneb qaji tamo nanği nanğo awo jaramq di awesosib silali pileqnabqa nanği dego Yesus na unjrej. ¹⁵ Unjrşiqa raunğa osiq dena toqon gereiyosiq ganinyoqnsiq nanği kalil nanğo kaja ti nanğo makau ti winjrnaqa atra tal uratosib jaraiyeb. Silali piloqneb qaji tamo nanği dego winjrşiqa nanğo awo jaram bilbelyosiq silali bimblenyetnjrej. ¹⁶ Osiqa tamo nanği binon qarinyoqnsibqa dena silali oqneb qaji nanği endegsi minjrej, “Ninği binon di elenşosib jaraiyiy. Ninği na ijo Abu aqa tal endi inği qarinyo tal bulyaib.” ¹⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa kumbra di unsibqa Qotei aqa anjam bei nenğrenğ di so qaji deqa olo are qaleb. Agi nami endegsib nenğrenyeb, “O Abu, e ino tal qa tulan arearetbqo. Deqa e ino tal bole sqajqa şingilaeqnum.”

¹⁸ Yesus na tamo nanği di winjrnaqa Juda tamo kokba nanği unsibqa deqa nenemyeb, “Ni mañwa kiye babtım dena iga poigwas, ni Qotei aqa ñam na kumbra endi yeqnum?” ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği na atra tal kobaquja endi koğrontibqa bati qalub qa e olo tigeltqai.” ²⁰ Onaqa nanği na minjeb, “Atra tal endi gereiyeq nab wausau 46 koboj. Ni kiyaaqa bati qalub qa olo tigeltqa maronum? Keresai.”

²¹ Yesus a atra tal qa marej di aqa segi jejamu sigitosiqa yawo anjam marej. ²² Deqa bunuqna a subq na tigelonaqa aqa anğro nanği aqa anjam deqa olo are qalsibqa Qotei aqa anjam nami nenğrenyeb qaji deqa poinjrnaqa Yesus qa nanğo areqalo şingilateb.

Yesus a tamo kalil nanğo kumbra qa qalie bole

²³ Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laqnabqa nanği elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus a Jerusalem di sosiqa mañwa babteqnaqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği unoqnsib aqa ñam qa nanğo areqalo şingilatoqneb. ²⁴ Ariya Yesus a nanği areinjrosai. A tamo kalil nanği qa qalie bole. ²⁵ A powo bei qa truquosaieqnu. Deqa tamo bei na tamo nanği qa ubtosim Yesus minjaiq. A segi tamo nanğo areqalo qalie bole.

3

Nikodemus a qolo Yesus ombla anjam qaireb

¹ Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Nikodemus. A Farisi tamo. A Juda nanğo gate bei. ² A qolo Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Qalie Tamo Koba, iga qalieonum, ni powo tamo bole. Ni Qotei aqaq na bem. Qotei a ni şingila emosai qamu mañwa ni yeqnum qaji di ni babtqa keresai qamu.”

³ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Tamo bei a anğro mom bunuj bulosim ñambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. Deqa a Qotei unqa keresai.” ⁴ Onaqa Nikodemus na nenemyej, “Tamo a qeliqo di a kiyersim olo aqa ai miligiq aisim anğro mom bulosim ñambabqas?”

⁵ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Tamo bei a ya na ti Qotei aqa Mondor na ti anğro mom bunuj bulosim ñambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. ⁶ Ninği nunğo ai abu nanğo jejamuq dena ñambabeq nub deqa ninği mandam tamo unub. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo bei ñambabtqas di a mondor ti sqas. ⁷ E ni mermonum, ‘Ninği anğro mom bunuj bulosib ñambaboiy.’ Ni ijo anjam di qusim prugugetaim. ⁸ Jagwa a segi puyoqnsiqa sawa sawaq gileqnaqa ni aqa anjam ato queqnum. Ariya a qabe na kiyo boqnsiq qabiteqnu di ni qaliesai. Tamo kalil Qotei aqa Mondor aqa şingila na anğro mom bunuj bulosib ñambabeq nub qaji nanği kere dego.”

⁹ Onaqa Nikodemus na olo Yesus nenemyej, “Kumbra di kiyersi brantqas?” ¹⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni Israel nanğo qalie tamo koba. Ni kiyaaqa

ijo anjam endeqa poimosai? ¹¹ E bole mermqai. Anjam iga qalieonum qaji deqa mareqnum. Kumbra iga uneqnum qaji deqa saeqnum. Ariya ningi gago anjam endi ojosaieqnum. ¹² Endego e mandam qa anjam merngonumqa ningi qusib nungo areqaloq di singilatosai. Deqa e lan qure qa anjam dego merngit ningi kiyersib nungo areqaloq di singilatqab? ¹³ Tamo bei a lan qureq oqosai. E Tamo Angro e segi qujai lan qureq dena mandamq aiyem. ¹⁴ Nami Moses a wadau sawaq di sosiqa a amal sigitosiq soqtosiq gaintej. Dego kere e Tamo Angro soqtbosib gaintbqab. ¹⁵ Amqa tamo kalil e qa nanngo areqalo singilatqab qaji nanngi nambile gaigai sqab.

¹⁶ “Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanngi tulan qalaqalainjrsiq deqa aqa segi Niri qujai di nanngi enjrej. A endegsi are qalej, ‘Tamo ungasari nanngi ijo Angro qa nanngo areqalo singilatqab di nanngi padalqasai. Nanngi nambile gaigai sqab.’ Qotei a degsi are qalsiq deqa aqa segi Niri qujai nanngi enjrej. ¹⁷ Qotei a tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanngo une qa peginjrq marsiq aqa Niri qarinyosai. A nanngi elenam nanngi padalaib deqa osiq aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej. ¹⁸ Tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateqnum qaji nanngi Qotei na peginjrqasai. Ariya tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilatosaeqnum qaji nanngi Qotei na peginjrqas. Di kiyaqqa? Nanngi aqa segi Niri qujai aqa nam qa nanngo areqalo singilatosai deqa. ¹⁹ Qotei na tamo ungasari nanngi di peginjrqas di aqa utru agiende. Pulon a mandamq ainaqa nanngi ambru qa arearetnjroqnej. Nanngi pulon qa arearetnjrosaiqnej. Di kiyaqqa? Nanngi kumbra uge yoqneb deqa. ²⁰ Tamo ungasari kalil kumbra uge yeqnum qaji nanngi pulon jeuteqnum. Nanngo kumbra uge di pulon na boleq ataim deqa nanngi pulon aqaq bosaieqnum. ²¹ Ariya tamo ungasari anjam bole dauryeqnum qaji nanngi pulon aqaq beqnum. Boqnsib wau bole bole yeqnumqa tamo nanngi unoqnsib mareqnum, ‘Bole, nanngi Qotei aqa singila na wau di yeqnum.’ ”

Jon yansnjro qaji a Yesus qa anjam palontoqnej

²² Bati bei Yesus aqa angro nanngi ti walwelosib Judia sawaq gileb. Gilsib dia sosibqa Yesus na tamo ungasari nanngi yansnjroqnej. ²³ Jon yansnjro qaji a Ainon qureq di sosiqa a dego tamo ungasari nanngi yansnjroqnej. Ainon qure di Salim qure jojomq di unu. Dia ya koba soqnej deqa tamo ungasari nanngi Jon aqa areq beqnumqa a na yansnjroqnej. ²⁴ Herot na Jon tonto talq di waiyosaisoqnej deqa Jon a kumbra di yoqnej.

²⁵ Bati bei Jon aqa angro qudei nanngi Juda tamo bei ti jeyamu yanso kumbra qa anjam na qotoqneb. ²⁶ Osib nanngi Jon aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, nami tamo ni ombla Jordan ya taqal beiq di sosibqa ni a qa anjam maroqnem qaji bini tamo ungasari kalil nanngi aqa areq gileqnumqa a na yansnjreqnu. Nanngi inoq bosaieqnum.” ²⁷ Onaqa Jon na kamba minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na iga ingi bei egwasai di iga ingi bei oqa keresai. ²⁸ Ningi segi ijo anjam bei quoqneb. Agi e merngoqnem, ‘E Kristus sai. Qotei na e namoqna qaribonaq e Kristus bqajqa gam gereiyetem.’ ²⁹ Tamo unja ban ojqa qaji a segi na unja di oqas. Aqa was a lanja qalaq di tigelesosimqa tamo unja ban ojqa qaji aqa anjam quoqnumqa. Qusimqa tulan areboleboleiqnum. Dego kere e bini tulan areboleboleibqo. ³⁰ Kristus aqa nam tulan kobaqas. Ijo nam aguq aiqas.” Jon na aqa angro nanngi degsi minjrej.

³¹ Tamo lan qureq di sosiqa dena mandamq aiyej qaji a na ingi ingi kalil tulan bunjrejunu. Mandam qaji tamo ungasari nanngi mandam endeqa kumbra yoqnsib anjam mareqnum. Ariya tamo lan qureq di sosiqa dena mandamq aiyej qaji a na ingi ingi kalil tulan bunjrejunu. ³² Kumbra a uneqnum qaji a deqa saeqnum. Anjam a queqnum qaji di a na babtosiqa mareqnum. Ariya

mandam qaji tamo ungasari nanngi aqa anjam di ojosaieqnu. ³³Tamo ungasari Yesus aqa anjam di ojeqnu qaji nanngi a qa nanngo areqalo singilatoqnsib mareqnu, “Bole, Qotei a anjam bole qa utru.” Nanngi degsib mareqnu. ³⁴Tamo Qotei na qarinyej qaji a Qotei aqa anjam babtosiq mareqnu. Di kiyaaqa? Qotei na aqa Mondor a torei yekritej deqa. A na aqa Mondor potosiq taqal bei segi Yesus yosai. ³⁵Abu na aqa segi Niri qalaqalaiyeqnu deqa a na inngi inngi kalil aqa banq di atelenej. ³⁶Tamo ungasari Qotei aqa Niri qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi nambile gaigai sqab. Ariya tamo ungasari Qotei aqa Niri aqa anjam dauryqa urateqnu qaji nanngi nambile itqasai. Qotei aqa minjin nanngo di sqas.

4

Yesus a Samaria unja bei wo anjam maroqneb

¹⁻³ Farisi nanngi endegsib queb, “Yesus a Jon bunyosiqa tamo ungasari tulan gargekoba yansnjreqlaqa nanngi a dauryeqnu. Jon a tamo gargekoba yansnjrosaieqnu.” Farisi nanngi degsib queb. Bole, Yesus a segi na tamo ungasari nanngi yansnjrosaiqnej. Aqa angoro nanngi na yansnjroqneb. Tamo Koba Yesus a qalieej, Farisi nanngi degsib queb. Deqa a Judia sawa uratosiqa olo Galili sawaq gilej. ⁴ A gam dauryosiqa Samaria sawa amble potosiqa walweloq gilej.

⁵ Gilsiq Samaria nanngo qure kiñala bei aqa ñam Sikar di brantej. Qure qalaq di mandam mutu bei soqnej. Mandam mutu di Jekop a nami aqa niri Josep yej. ⁶ Ya uyqajqa sub dia soqnej. Ya sub di Jekop a nami bogej qaji. Yesus a walweloq qanam jige seņ bati 12 onaqa aqa jejamu asgiyonaqa aqaratqa osiqa ya sub qalaq di awoej.

⁷⁻⁸ Onaqa aqa angoro nanngi inngi awaiyqa marsib qure miligiq aiyeb. Aiyeqnabqa Samaria unja bei a ya tugwajqa bej. Bonaqa Yesus na minnej, “Ya gamban tigsim e anaibe.” ⁹ Onaqa Samaria unja dena Yesus kamba minnej, “Ni Juda tamo. E Samaria unja. Deqa ni kiyaaqa e merbonum, ‘Ya gamban tigsim e anaibe?’” Unja na degsiqa Yesus minnej. Di kiyaaqa? Juda nanngi Samaria nanngi ti koba na anjam marosaieqnu. ¹⁰ Onaqa Yesus na unja di minnej, “Ni inngi bole Qotei na laņa emqajqa di qalieosim qamu tamo ni na ya tigsim anaiyqajqa mermqo qaji a qa poimqo qamu ni e merbimqa nambile gaigai sqajqa ya anaimonum qamu.” ¹¹ Onaqa unja dena minnej, “O Tamo Koba, ni ya tugwajqa gamban saiqoji. Ya sub endi tulan guma koba. Deqa ni qabe na nambile gaigai sqajqa ya di oqam?” ¹² Gago moma utru Jekop a nami ya sub endi bogsiqa gago moma nanngi enjrej. A sub endena ya uyoqnej. Aqa angoro nanngi ti aqa makau ti aqa kaja ti nanngi dego sub endena ya uyoqneb. Ni na gago moma utru Jekop bunyqam kiyoo?” ¹³ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Tamo nanngi sub endena ya uyoqnqab di nanngi olo bunu ya qarnjroqnas. ¹⁴ Ariya e na tamo nanngi ya anainjrqai di nanngi bunu ya qarnjrqasai. Ya e na anainjrqai di nanngi uyibqa nanngo are miligiq di ya ani bul polyoqnimqa nanngi nambile gaigai sqab.” ¹⁵ Onaqa unja dena Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni na ya di anaibimqa e olo ya qarboqnqasai. Amqa e olo bosiy sub endena ya tugoqnqasai.”

¹⁶ Onaqa Yesus na minnej, “Ni mati aisim ino gumbulun metosim ningi ombla endeq boiy.” ¹⁷ Onaqa unja na minnej, “E gumbulun saiqoji.” Onaqa Yesus na minnej, “Ni gumbulun saiqoji di kere maronum. ¹⁸ Ni nami gumbulun 5 osim uratnjrem. Ariya tamo ni bini ombla unum qaji di ino gumbulun sai. Deqa ino anjam di bole.” ¹⁹ Onaqa unja dena minnej, “O Tamo Koba, ni anjam di ubtosim merbonum deqa e poibqo, ni Qotei aqa medabu o qaji tamo

bole. ²⁰ Gago moma nanġi nami manaq endi korooqnsib Qotei qa louoqneq. Ariya Juda nanġi mareqneq, ‘Qotei qa louqajqa sawa qujai agi Jerusalem.’ ”

²¹ Onaqa Yesus na olo minnej, “O uña, e ni anjam bei mermit ni qusim poimeme. Anjam agiende. Bati bei brantimqa manaq endi ninġi Abu qa louoqneqasai. Jerusalem dia dego ninġi Abu qa louoqneqasai. ²² Ninġi Samaria qaji. Deqa ninġi Abu qa loueqneq qaji a qa geregere poingosai. Ariya iga Juda qaji. Deqa iga Abu qa loueqnum qaji a qa geregere poigeqnu. Di kiyaaqa? Abu na tamo unġasari nanġi elenqajqa utru agi Juda iga segi. ²³ Ariya bati bei brantimqa tamo nanġi Mondor na ti anjam bole na ti Abu qa louoqneq. Osib nanġo lou dena nanġi Abu qa bole louoqneq. Yim Abu a nanġi qa tulañ areboleboleiyqas. Bati di agi brantqo. ²⁴ Qotei a segi Mondor. Deqa tamo nanġi Qotei qa louqa oqnsib Mondor na ti anjam bole na ti louoqneq di nanġi Qotei qa bole louoqneq.” ²⁵ Onaqa uña dena Yesus minnej, “E qalie, Mesaia a bqas.” “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.” Osiqa Yesus minnej, “Mesaia a bosimqa Qotei aqa anjam kalil ubtosim mergekritqas.” ²⁶ Onaqa Yesus na minnej, “Mesaia agi e segi. Aqo ombla anjam mareqnum.”

²⁷ Yesus a uña degsi minjnaqa aqa anġro nanġi olo qureq na bosibqa a uña de wo anjam mareqneq unsibqa tulañ prugueteb. Ariya nanġi Yesus nenemyosai, “Ni kiyaaqa uña de wo anjam mareqneq?” Degyosai. ²⁸ Onaqa uña dena aqa ya nobu uratosiqa olo qure miligiq aisiqa tamo unġasari nanġi minjrej, ²⁹ “Ninġi bosib tamo di uniy. E kumbra nami yoqneq qaji di a na ubtekritqo. Tamo di a Kristus kiyo?” ³⁰ Degsi minjnaqa nanġi qure uratosib Yesus unqajqa beb.

³¹ Beqneqqa Yesus aqa anġro nanġi na minjeb, “O Qalie Tamo Koba, ni bosim inġi uye.” ³² Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo inġi uyo bei unu di ninġi qaliesai.” ³³ Onaqa aqa anġro nanġi aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneq, “Tamo bei na inġi bei osi bosiq anaiyqo kiyo?” ³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei e qarinqej qaji aqa areqalo e dauryosiy aqa wau kobotqai. Ijo inġi uyo bole agide.

³⁵ “Ninġi mareqneq, ‘Bai qolqe koboeqnaqa inġi melieqnu.’ Ninġi degsib mareqneq. Ariya e na ninġi yawo anjam bei endegsi mernġwai. Ninġi inġi wauq di njam atsib inġi meliosiq unu di unqab. ³⁶ Tamo inġi meli gentoqnsib koroiyeqneq qaji nanġi awai eqneq. Nanġo awai agi nanġi nambile gaigai sqab. Deqa tamo nanġi inġi yageqneq qaji ti tamo nanġi inġi meli genteqneq qaji ti koba na areboleboleinjqas. ³⁷ Deqa anjam endi bole, ‘Tamo bei na inġi yagwas. Olo tamo bei na inġi meli gentqas.’ ³⁸ E ninġi qarinqonumqa gilsib wau ninġi na wauosai qaji dena inġi elenqneq. Tamo qudei nanġi nami waukobaeb. Ariya ninġi laña gilsib inġi elenqneq.”

³⁹ Uña dena Samaria tamo unġasari gargekoba qure dia soqneq qaji nanġi Yesus qa sainjnaq qusibqa Yesus qa nanġo areqalo singilateb. Di kiyaaqa? Uña na minjrej, “Kumbra kalil e nami yoqneq qaji di tamo dena ubtekritqo.”

⁴⁰ Degsi minjnaq qusibqa Yesus aqa areq bosib minjeb, “Ni gago qureq endi iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa Yesus a bati aiyel nanġo qureq di soqnej. ⁴¹ Sosisqa Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo unġasari gargekoba nanġi aqa anjam quoqnsib poinjreqnaqa a qa nanġo areqalo singilatoqneq.

⁴² Deqa nanġi na uña di minjeb, “Ni Yesus qa anjam mergonam qusim gago areqaloq di singilatam. Singilatosisim sonamqa a segi na olo anjam mergwo qusim turtosim gago areqalo a qa torei singilatatum. Osim deqa iga endegsi poigwo, ‘Bole, Yesus a na qujai tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġi elenqas.’ ”

Yesus na Rom nanjo tamo gate aqa niri boletej

⁴³ Onaqa bati aiyel koboonaqa Yesus a qure di uratosiqa walwelosiq Galili sawaq gilej. ⁴⁴ A segi nami endegsi marej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnas di nanji aqa anjam quietqa asginjqas. Deqa a qure dia ñam saiqoji sqas.”

⁴⁵ Yesus a Galili sawaq di brantonaqa tamo ungasari sawa dia soqneb qaji nanji a qa tulan areboleboleinjrej. Di kiyaca? Nami Juda nanjo yori bati koba qa Yesus a Jerusalem dia manwa babteqnaq nanji unoqneb deqa.

⁴⁶ Ariya Yesus a olo Kana qureq aiyej. Qure di agi Galili sawaq di unu. Qure dia nami Yesus a ya bulyonaqa wain babej. Aisiq di sonaqa Kaperneam qureq di Rom nanjo mandor aqa tamo gate bei aqa niri makobaiyonaq neiesoqnej. ⁴⁷ Deqa tamo gate di Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di soqnej di qusiqa walwelosiq aqa areq aisiq pailyosiq minnej, “O Tamo Koba, ijo angro a moiqa laqnu. Deqa ni bosim a boletime.” ⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo di minnej, “Ningi ijo manwa bei nunjo namdamu na unqasai di ningi e qa nunjo areqalo singilatqasai.” ⁴⁹ Onaqa tamo dena olo Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni boqujat. Ijo angro a moiyo uge.” ⁵⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Ni gile. Endego ino angro a boleqo nambile unu. A moiqasai.” Onaqa a Yesus aqa anjam di qusiqa bole qa marsiq gilej.

⁵¹ A gileqnaqa aqa kanjal tamo qudei nanji aqa talq dena bosib gamq di tuosib minjeb, “Ino angro a boleosiq nambile unu.” ⁵² Onaqa a na nenemnjrej, “Sen bati gembu a boleqo?” Onaqa minjeb, “Ya qanam sen bosiq ingi uyo bati tinjyonaqa aqa jejamu kanjan koboonaqa a boleej.” ⁵³ Degsi minjnabqa a qalieej, sen bati deqa tintin Yesus na minnej, “Endego ino angro a boleqo nambile unu. A moiqasai.” A degsi qalieosiq deqa a Yesus qa aqa areqalo singilatej. Tamo kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanji dego Yesus qa nanjo areqalo singilateb. ⁵⁴ Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di sosisqa bati deqa a manwa di yej. A nami Galili sawaq di manwa bei yosaiqnej. Aqa manwa qujai nami yej qaji agi a ya bulyonaq wain babej.

5

Yesus a ma tamo bei boletej

¹ Bati bei Yesus a Juda nanjo yori bati koba unqa marsiqa Jerusalem aiyej.

² Jerusalem dia ya kuru bei soqnej. Ya kuru di kaja nanjo siranme qalaa di soqnej. Ya kuru di aqa ñam Betesda. Di Hibru anjam na mareqnub. Ya kuru areqsi jagwa oqajqa tal kiñilala 5 soqneb. ³ Tal dia tamo ma ti, tamo nam qandimo, tamo singa uge, tamo jejamu lainjro qaji tulan gargekoba soqneb. Nanji ya annilqajqa tarinoqneb. ⁴ Bati qudei Tamo Koba aqa lan angro ya kuru miligiq aiyocnsiqa ya enteqnaqa anniloqnej. Ya anniloqnimqa tamo a namo yaq aiqas qaji aqa ma koboqas. Utru deqa nanji ya annilqajqa tarinoqneb.

⁵ Ariya bati deqa tamo bei wausau 38 ma ti soqnej qaji a dia tarinoqnej.

⁶ Onaqa Yesus na tamo di neiesonaq unsiqa a bati olekoba ma de ti soqnej di qalieosiqa nenemyej, “Ni boleqajqa are unu e?”

⁷ Onaqa minnej, “O Tamo Koba, ya anniloqnimqa tamo yai na e aqaryaibosim urur yaq osi aiqas? Tamo dego bei sosai. E aiqa yeqnam ma tamo qudei nanji e bunboqnsib namo yaq aiyeqnub.” ⁸ Onaqa Yesus na minnej, “Ni tigelosim ino sapera qoboyosim walwel.” ⁹ Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa jejamu boleonaqa a tigeloqujatosiq aqa sapera qoboyosiqa walwelosiq gilej.

Bati di Juda nanjo yori bati. ¹⁰ Deqa Juda tamo kokba nanji na tamo boleej qaji di unsib minjeb, “Bini yori bati. Iga wauqa getento. Deqa ni ino sapera qoboyaim.” ¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo e boletbqo qaji a na

merbqo, ‘Ni ino sapera qoboyosim walwel.’ ” ¹² Degsi minjrnaqa nanği na nenemyeb, “Tamo yai na ni mermqo, ‘Ni ino sapera qoboyosim walwel?’” ¹³ Onaqa a na minjrej, “Tamo e boletbqo qaji aqa ñam di e qaliesai.” A nanği degsi minjrej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba sonab Yesus a nanngo ambleq na ulañej.

¹⁴ Onaqa nebeonaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiqqa tamo di itosiq minjej, “Ni que. E ni boletmonum deqa ni olo une bei ataim. Gulbe kobaquja bei ino jejamuq di olo branto uge.” ¹⁵ Onaqa tamo di aisiqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Tamo e boletbej qaji agi Yesus.”

¹⁶ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus ugeugeiyqajqa maroqneb. Di kiyaaqa? A mañwa di yori bati qa yoqnej deqa. ¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo Abu a nami gaigai wauoqnej agi bini wauoqnsiq unu. Deqa e dego waueqnum.” ¹⁸ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği a qalib moiqaqqa torei singilaoqneb. Di kiyaaqa? A yori bati segi gentosai. A dego marej, “Qotei a ijo Abu.” Aqa anjam dena a segi qa marej, “Aqo Qotei wo ombla kerekere.”

Yesus a Qotei aqa Niri

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. E Qotei aqa Niri. E ijo segi areqalo na kumbra bei yqa keresai. Kumbra ijo Abu na yeqnaq e uneqnum qaji di e dego yeqnum. ²⁰ E ijo Abu aqa Niri. Deqa a na e qalaqalaiboqnsiqqa kumbra kalil a yeqnu qaji di e olo osorbeqnu. Bunuqna a kumbra tulañ singila kokba dego osorboqnaqas. Yim ningi unsib tulañ prugwab. ²¹ Ijo Abu na tamo moreño qaji nanği olo ñambile enjroqnsiqqa subq na tigeltñreqnu. Deqa e Qotei aqa Niri e kamba dego ijo segi areqalo na tamo nanği ñambile enjreqnum. ²² Ijo Abu na tamo nanngo une qa nanği peginjrosaeqnu. Wau di a na e ebej. E Qotei aqa Niri deqa e na tamo nanngo une qa nanği peginjreqnum. ²³ E wau di yeqnum. Di kiyaaqa? Tamo kalil nanği ijo ñam soqtetboqnaqajqa deqa. Agi nanği ijo Abu aqa ñam soqteqnum dego kere. Tamo a ijo ñam soqtetbosaeqnu di a ijo Abu e qarınbej qaji aqa ñam dego soqtosaeqnu.

²⁴ “E bole mernğwai. Tamo a ijo anjam qusim ijo Abu e qarınbej qaji a qa aqa areqalo singilatqas di a ñambile gaigai sqas. Deqa e aqa une qa pegiyqasai. A moiyo gam uratosim olo ñambile oqas.

²⁵ “E bole mernğwai. E Qotei aqa Niri. Bati bei brantimqa tamo unğasari moreño qaji nanği ijo kakro qusib ñambile oqab. Bati di agi brantqo. ²⁶ Ijo Abu a segi ñambile qa utru. E aqa Niri. A na e singila ebej deqa e dego ñambile qa utru. ²⁷ E Tamo Angro unum deqa ijo Abu na e singila ebej. Singila dena e na tamo unğasari nanngo une qa peginjreqnum. ²⁸ Ningi ijo anjam di qusib tulañ prugaib. Bati bei brantimqa tamo unğasari kalil subq di unub qaji nanği ijo kakro quqwab. ²⁹ Qusib olo sub uratosib tigelqab. Tamo unğasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanği tigelosib ñambile sqab. Tamo unğasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanği tigelabqa e na nanği peginjrsiy padaltñjrqi.”

Tamo qudei na Yesus aqa ñam ubteqnum

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “E ijo segi areqalo na wau bei yqa keresai. Ijo Abu na e anjam merbeqnaq quoqnsim tamo unğasari nanği peginjreqnum. E kumbra tıñtin na nanği peginjreqnum. E ijo segi areqalo dauryosaeqnum. Ijo Abu e qarınbej qaji aqa areqalo dauryeqnum.

³¹ “E segi na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di tamo nanği bole qa maraib. ³² Tamo bei unu agi Qotei. A dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiq mareqnu. E qalieonum, anjam a mareqnu qaji di bole.

³³ “Ninggi na tamo qudei qarinjrnab Jon aqaq gilnabqa a anjam bole ubtosiq minjroqnej. ³⁴ Bole, mandam tamo bei na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtqa keresai. Ariya Qotei na ningi elenqajqa deqa e ningi Jon qa merngonum. ³⁵ Jon a nam pulon bul sosiq tamo ungasari nanngi suwantnjreqnaqa ningi aqa suwanjoq di sokiñalayoqnsib areboleboleingojnej.

³⁶ “Ijo anjam e ubtosim mareqnum qaji di anjam kobaquja. Anjam dena Jon aqa anjam tulan bunyejunu. Di kiyaaqa? Wau kalil ijo Abu na ebej qaji di e yeqnam tamo ungasari nanngi unoqnsib endegsi poinjreqnu, bole, ijo Abu na e qarinjbonaq bem. ³⁷ Ijo Abu e qarinjbej qaji a e qa anjam ubtosiq mareqnu. Ariya ningi aqa kakro nami quosaiogneb. Aqa ulatamu dego ningi nami unosaiogneb. ³⁸ Qotei aqa anjam dego nungo are miligiq di sosai. Tamo Qotei na qarinyonaq mandamq aiyej qaji aqa anjam ningi nungo areqaloq di singilatosaieqnum.

³⁹ “Bole, ningi Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di sisiyoqnsib peleiyeqnum. Ningi are qaleqnum, anjam dena ningi nambile gaigai sqab. Ariya anjam di e ubtosiq mareqnu. ⁴⁰ Ningi kiyaaqa nambile oqajqa are qaloqnsib olo ijoq bqajqa urateqnum?

⁴¹ “E mandam tamo nanngoq dena ñam koba osaieqnum. ⁴² Ariya e ningi qa qalieonum. Nungo are miligiq di ningi Qotei qalaqalaiyosaieqnum. ⁴³ E ijo Abu aqa ñam na bonamqa ningi ijo anjam osai. Tamo bei aqa segi ñam na bqas di ningi aqa anjam oqujatqab. ⁴⁴ Ningi nungo segi was nanngoq dena ñam koba oqajqa are qaleqnum. Ariya ningi Qotei aqaq dena ñam koba oqajqa are qalosaieqnum. Qotei agi a segi qujai Qotei bole. Ningi kumbra degyeqnum deqa ningi kiyersib e qa nungo areqaloq singilatqab? Di keresai.

⁴⁵ “E ijo Abu aqa namdamuq di nungo une qa merngwai edegaib. Nungo une qa merngwajqa tamo qujai agi Moses. Ningi are qaleqnum, Moses a na ningi aqaryaingwas. Di sai. ⁴⁶ Ningi Moses aqa anjam nungo areqaloq di singilateqnum qamu ijo anjam dego nungo areqaloq di singilateqnum qamu. Di kiyaaqa? Moses a nami e qa anjam nengrenyej. ⁴⁷ Ningi Moses aqa anjam nami nengrenyej qaji di nungo areqaloq di singilatosaieqnum deqa ningi kiyersib ijo anjam dego nungo areqaloq di singilatqab? Di keresai.”

6

Yesus a tamo 5,000 nanngi ingi anainjrej

¹ Bati bei Yesus a Galili ya agu taqal beiq gilej. Ya agu di yuwal bul tulan kobaquja. Ya agu di aqa ñam bei Taiberias ya agu. ² Yesus a tamo mainjro qaji nanngoq di manwa babteqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi unoqneb. Deqa a ya agu taqal beiq gileqnaqa nanngi a dauryosib giloqneb. ³ Bati di Yesus na aqa angro nanngi joqsiqu koba na manaq oqsibqa mana goge dia awesoqneb. ⁴ Qotei a nami Israel nanngi Isip sawaq di padalqa laqnabqa nanngi elenjej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. ⁵ Deqa Yesus a nam atsiqa tamo ungasari tulan gargekoba a dauryosib aqa areq beqnabqa unjrsiqu Filip nenemyej, “Iga qabe na ingi awaiyosim tamo ungasari kalil di anainjronam kereqas?” ⁶ Filip a kamba Yesus kiyersi minjim quqwajqa deqa Yesus na laja nenemyej. Yesus a kumbra kiye yqas di a segi nami qalieej.

⁷ Onaqa Filip na kamba Yesus minnej, “Tamo ungasari nanngi di tulan gargekoba. Iga 200 kina osim dena ingi awaiyosim ingi kiñala kiñala anainjrqom di tulan kereqasai.” ⁸ Onaqa Yesus aqa angro bei Andru di Saimon Pita aqa was a na Yesus minnej, ⁹ “Angro wala bei unu. A bem 5 qe kiñilala aiyel ojejunu. Ingi di dego tamo ungasari gargekoba endi anainjrqom di tulan kereqasai.” ¹⁰ Onaqa Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “Ninggi na tamo

ungasari kalil nanği minjribqa mandamq di awoeleneb.” Sawa dia ñin koba soqnej deqa Yesus aqa anğro nanği na tamo unğasari minjrnabqa kalil ñinq di awoeleneb. Tamo awoeleneb qaji sisiyeb 5,000.

¹¹ Awoonabqa Yesus na bem ti qe ti di osiqa Qotei pailyosiqa tamo unğasari awoeleneb qaji nanği jeisi anainjreqnaq uyoqneb. Uynab kalil menetnjrej. ¹² Menetnjrnaqa Yesus na aqa anğro nanği minjrej, “Ninği inği oto kalil koroiyiy. Oto bei urataib.” ¹³ Degsi minjrnaqa nanği bem 5 aqa oto kalil tamo unğasari nanği urateleneb qaji di koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej.

¹⁴ Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa mañwa di unsib maroqneb, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim mandamq aiqajqa marej qaji agi a di.” ¹⁵ Onaqa Yesus a nanğo anjam di qusiqa endegsi qalieej, “Nanği bosib e ojsib e nanğo Mandor Koba atqajqa are qaleqnub.” A degsi qalieosiq deqa a sawa di uratosiqa a segi manaq oqsiq di soqnej.

Yesus a ya banğaq na walwelej

¹⁶ Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa anğro nanği alile aiyeb. ¹⁷ Alile aisib qobun bei gogetosib qobun suweiyosib gileb. Nanği mareb, “Iga ya agu taqal beiq gilsim Kaperneam qureq di tiryqom.” Nanği degsib marsib gileb. Qoloonaga Yesus a nanğoq bosaisoqnej. ¹⁸ Nanği ya agu ambleq di gileqnabqa jagwa koba tigelosiqa ya korkortosiqa nanği pulutnjrej. ¹⁹ Nanği 5 o 6 kilomita oyoosib gileqnabqa Yesus a ya banğaq na walwelosiqa nanği daurnjrsiq gilej. Gilsiq qobun jojomyonaqa ñam ateb di a ya banğaq na walwelosiq beqnaqa unsib ulakobaeb. ²⁰ Deqa a na minjrej, “Endi e beqnum. Ulaaib.” ²¹ Degsi minjrnaqa nanği areboleboleinjrnaqa a metonab qobun gogetej. Onaqa qobun a ururosiq sawa nanği gilqajqa mareb qaji di tiryej.

Tamo unğasari nanği Yesus qa ñamoqneb

²² Nebeonaqa tamo unğasari qudei nanği ya agu taqal beiq di soqneb. Nanği qalie, ya bilaq qobun qujai segi dia tiryosiq soqnej. Yesus aqa anğro nanği qobun di gogetosib gileb. Yesus a nanği koba na qobun di gogetosai. ²³ Ariya tamo unğasari nanği alile di sonabqa qobun qudei Taiberias qureq dena beb. Bosib sawa Tamo Koba Yesus a pailyosiq nanği inği anainjrej qaji sawa jojomq di tiryeb. ²⁴ Yesus aqa anğro nanği ti di sosai. Tamo unğasari nanği degsi unsibqa qobun di gogetosib gilsib Kaperneam qureq di Yesus qa ñamoqneb.

Yesus a segi ñambile qa bem uyo bole

²⁵ Ariya nanği ya agu taqal beiq di Yesus itosib nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, ni señ bati gembu endeq bem?” ²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. E mañwa babteqnam ninği unoqneb ninği deqa are qalsib e qa ñamosai. E ninği bem anaingonam uynab menetnjej ninği deqa are qalsib e qa ñameqnub. ²⁷ Jejamu qa inği a koboqas. Ninği inği deqa wauaib. Ñambile gaigai sqajqa inği deqa ninği wauoqniy. Inği di e na ninği anaingit uyqab. E Tamo Anğro. Ijo Abu Qotei na e giltbej.”

²⁸ Onaqa nanği na kamba Yesus nenemyeb, “Iga Qotei aqa wau kiye yoqnqom?” ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa wau agi mernğwai. Ninği tamo Qotei na qarinyej qaji a qa nunğo areqalo singilatiy. Tamo di agi e segi.”

³⁰⁻³¹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa olo nenemyeb, “Ni mañwa kiye babtım iga unsim ni qa gago areqalo singilatqom? Nami gago moma nanği wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, ‘Moses a lañ qure qa bem tamo unğasari nanği anainjreqnaq uyoqneb.’ Deqa ni wau kiye yim iga unsim ni qa poigim gago areqalo ni

qa singilatqom?” ³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. Bem Moses na tamo ungasari nanngi anainjrej qaji di lan qure qa bem bolesai. Bem Ijo Abu na ningi anaingoqnqas qaji di lan qure qa bem bole. ³³ Bem di Qotei aqa segi bem. Bem di lan qureq dena mandamq aisiq tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanngi nambile enjreqnu.” ³⁴ Onaqa nanngi na Yesus minjeb, “O Tamo Koba, bati gaigai bem di anaigoqne.” ³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi nambile qa bem uyo bole. Deqa tamo bei a ijoq bqas di a bunu mamyqasai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a bunu ya qaryqasai dego.

³⁶ “Ninggi nunngo namdamu na e nubeqnub. Ariya ningi e qa nunngo areqalo singilatosaieqnu. E nami degsi merngem. ³⁷ Ningi quiy. Tamo ungasari kalil Qotei na e ebej qaji nanngi ijoq boqnqab. Tamo ungasari ijoq bqab qaji nanngi di e na olo winjrqa keresai. ³⁸ E ijo segi areqalo dauryqajqa deqa e lan qure uratosim mandamq aiyosai. Abu e qarinjbej qaji aqa areqalo dauryqajqa deqa e lan qure uratosim mandamq aiyem. ³⁹ Abu e qarinjbej qaji aqa areqalo agiende. Tamo ungasari a na ebej qaji bei e uratit padalqasai. E nanngi kalil diño bati qa olo subq na tigeltjrqai. ⁴⁰ Od, ijo Abu aqa areqalo agiende. Tamo ungasari kalil e nubeqnsib e qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi nambile gaigai sqab. Diño bati qa e na nanngi olo subq na tigeltjrqai. E Qotei aqa Njiri unum deqa e kumbra di yqai.”

⁴¹ Onaqa Juda nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngi a qa ugeosib yomuoqneb. Di kiyaaqa? A marej, “E segi bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji.” ⁴² Nanngi a qa yomuoqnsib maroqneb, “Tamo di Yesus. A Josep aqa njiri. Aqa ai abu nanngi qa iga qalie bole. A kiyaaqa marqo, ‘E lan qure uratosim mandamq aiyem?’”

⁴³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninggi e qa lanja lanja njirinjoqnaib. ⁴⁴ Tamo bei aqa segi areqalo na ijoq bqa keresai. Ijo Abu e qarinjbej qaji a na tamo bei aqa are tigeltetim ijoq bqas. Yim diño bati qa e na olo subq na tigeltqai. ⁴⁵ Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi nami anjam endegsib nengrenyeb, ‘Qotei na tamo kalil nanngi anjam plaltosim minjroqnqas.’ Anjam degsib nengrenyeb. Deqa tamo kalil ijo Abu aqa anjam quoqnsib a qa poinjreqnu qaji nanngi ijoq boqnqab.

⁴⁶ “Tamo bei a ijo Abu aqa ulatamu unosai bole sai. E segi qujai ijo Abu aqa ulatamu unem. Agi e nami Qotei aqaq dena mandamq aiyem. ⁴⁷ E bole merngwai. Tamo a e qa aqa areqalo singilatqas di a nambile gaigai sqas. ⁴⁸ E segi nambile qa bem uyo bole. ⁴⁹ Nami nunngo moma nanngi wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Bunuqna nanngi kalil morenekriteb. ⁵⁰ Ariya e segi qujai bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo ungasari nanngi bem di uyqab di nanngi morenqasai. ⁵¹ E segi nambile qa bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo bei a bem di uyqas di a nambile gaigai sqas. Bem di agi ijo jejamu. E na tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanngi ijo jejamu anainjrit uyqab. Uysib nanngi nambile sqab.”

⁵² Onaqa Juda nanngi Yesus aqa anjam di qusib segi segi anjam na qotoqnsib maroqneb, “Tamo di a kiyersim aqa jejamu iga anaigim uyqom?”

⁵³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. E Tamo Anqro. Deqa ningi ijo jejamu ti ijo len ti uyqasai di ningi nambile sqasai. ⁵⁴ Tamo nanngi ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nanngi nambile gaigai sqab. Deqa diño bati qa e na nanngi olo subq na tigeltjrqai. ⁵⁵ Ijo jejamu di ingi uyo bole. Ijo len di ya uyo bole. ⁵⁶ Tamo nanngi ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nanngi e beterbesqab. E dego nanngi beternjresqai. ⁵⁷ Ijo Abu nambile unu qaji a na e qarinjbej deqa aqa singila na e dego nambile unum. Dego kere tamo nanngi ijo jejamu ti ijo

leŋ ti uyqab di nanŋi ijo siŋgila na ŋambile sqab. ⁵⁸ E segi bem bole laŋ qure uratosim mandamq aiyem qaji. Nuŋgo moma nanŋi nami bem uyoqneŋ dego sai. Nanŋi bem uyoqnsib olo moreŋoqneŋ. E segi bem uyo bole. Deqa tamo nanŋi bem bole di uyqab di nanŋi moreŋqasai. Nanŋi ŋambile gaigai sqab.” ⁵⁹ Yesus a Kaperneam qureq Juda nanŋo Qotei tal miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam di palontosiq tamo unŋasari nanŋi minjroqnej.

Yesus a segi ŋambile gaigai sqajqa utru

⁶⁰ Onaqa tamo unŋasari Yesus dauryoqneŋ qaji nanŋi aqa anjam di qusibqa nanŋi gargəkoba endegsib maroqneŋ, “Anjam di gulbe koba. Tamo yai nanŋi anjam di poinjra kere?” ⁶¹ Degsib maroqnsib Yesus qa yomueqneŋ di qalieosiqa minjrej, “Ijo anjam dena nuŋgo areqalo ugetetŋwoqa niŋgi ijo ŋam ulontonub e? ⁶² E Tamo Anŋro. Qure e nami soqneŋ qaji deq olo oqoqnitqa niŋgi e nubsibqa kiyersib are qalqab? ⁶³ Qotei aqa Mondor a segi na tamo unŋasari nanŋi ŋambile enjreŋnu. Nuŋgo jejamu na niŋgi aqaryainŋwa keresai. Ijo anjam kalil e niŋgi merngeqnum qaji endi Mondor aqa anjam. Anjam dena niŋgi ŋambile oqab. ⁶⁴ Ariya niŋgi qudei e qa nuŋgo areqalo siŋgilatosai qneŋ.” Yesus a nanŋi degsi minjrej. Di kiyaaqa? Tamo yai nanŋi a qa nanŋo areqalo siŋgilatqasai di a nami qalieej. Bunuqna aqa anŋro bei na a osim jeu tamo nanŋo baŋq di atqas di dego a nami qalieej. ⁶⁵ Osiqa minjrej, “Utru deqa e niŋgi merngonum, ‘Qotei na tamo bei aqa are tigeltetqasai di a ijoq bqa keresai.’”

⁶⁶ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo unŋasari gargəkoba a nami dauryoqneŋ qaji nanŋi a dauryqa uratosib jaraiyeb. ⁶⁷ Onaqa Yesus na aqa anŋro 12 nanŋi nenemnjrej, “Niŋgi dego e uratbosib jaraiqab e?”

⁶⁸ Onaqa Saimon Pita na minjej, “O Tamo Koba, iga ni uratmosim tamo yai aqaq gilqom? Tamo dego bei sosai. Ni segi qujai ŋambile gaigai sqajqa anjam mergeqnum. ⁶⁹ Iga ni qa gago areqalo siŋgilatosim endegsi qalieonum, Qotei aqa segi Tamo Bole a na nami gilteŋ qaji agi ni qujai.”

⁷⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi na ijo anŋro 12 niŋgi giltŋgem. Ariya nuŋgo ambleq di anŋro bei a mondor uge ti unu.” ⁷¹ Yesus a Saimon Iskariot aqa ŋiri Judas a qa degsi marej. Yesus aqa anŋro 12 nanŋi deqaji bei agi Judas. A na bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanŋo baŋq di atej qaji.

7

Yesus a Jerusalem aiyej

¹ Bati bei Yesus a Judia sawaq di laqajqa uratosiq walwelosiq Galili sawaq di laqnej. Di kiyaaqa? Juda tamo kokba nanŋi a qalib moiqaŋqa maroqneŋ deqa. ² Ariya Juda nanŋo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa utru agiende. Juda nanŋo moma nanŋi nami jagwa oqajqa tal gereiyosib osi laqneŋ. ³ Deqa Yesus aqa was nanŋi na minjeb, “Ni Galili sawaq endi saim. Ni tigelosim Judia sawaq aiye. Aisim dia ino maŋwa babtoqnimqa ino anŋro nanŋi unoqneŋ. ⁴ Ni ino maŋwa boleŋ atqajqa are soqnim ni uli na yaim. Ni tamo unŋasari kalil nanŋo ŋamdamuq di yoqne.” ⁵ Yesus aqa was nanŋi a qa nanŋo areqalo siŋgilatosai deqa nanŋi degsib misiliŋ anjam minjeb. ⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo bati kereosai unu. Ariya bati kalil di nuŋgo bati. ⁷ Mandam tamo nanŋi niŋgi jeutŋgwa keresai. Ariya nanŋi e jeutbeqneŋ. Di kiyaaqa? E nanŋo kumbra uge uge babetnjreŋnu deqa. ⁸ Niŋgi segi aisib yori bati di uniy. Ijo bati kereosai unu deqa e aiqasai.” ⁹ Yesus na aqa was nanŋi degsi minjrsiq a Galili sawaq di soqnej.

¹⁰ Ariya aqa was nanŋi yori bati di unqajqa ainabqa a dego aiyej. A boleŋ di aiyosai. Tamo nanŋi a unaib deqa a loumosiq aiyej. ¹¹ Yori bati di brantonaqa

Juda tamo kokba nanği Yesus qa nıamoqneb. Nıamoqnsib maroqneb, “Yesus a qabi unu?” ¹² Onaqa tamo unğasari gargəkoba nanği segi segi nıırınoqnsib anjam laņa laņa Yesus qa maroqneb. Qudei nanği maroqneb, “Yesus a tamo bolequja.” Qudei nanği maroqneb, “Sai. A na tamo unğasari nanği gisa gisaņnjreqnu.” ¹³ Nanği degsib maroqneb. Ariya nanği Juda tamo kokba nanği ulainjrsib deqa nanği Yesus qa boleq di anjam marosaioqneb.

¹⁴ Ariya yori bati gilsiq ambleqyonaqa Yesus a segi brantosiqa atra tal miligiq gilsiq dia tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam palontosiqa minjroqnej. ¹⁵ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği tulan pruguetosib segi segi maroqneb, “Yesus aqa powo kobaquja di qabe na osiqa anjam mareqnu? A nami skul beiq gilosai.” ¹⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam e mareqnum endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarınbej qaji aqa anjam. ¹⁷ Tamo bei a Qotei aqa areqalo dauryqajqa are soqnimqa anjam e mareqnum qaji endi aqa utru a geregere poiyyas. Osim qalieqas, ijo anjam endi Qotei aqaq na bej. E ijo segi areqalo na marosaieqnum. A degsim qalieqas. ¹⁸ Tamo bei aqa segi areqalo na anjam marqas di a aqa segi ñam soqtqa osim deqa anjam marqas. Ariya e Qotei aqa ñam soqtqa are qaleqnum. Agi a na e qarınbej. Deqa e tamo bole. E gisaņ tamo sai.

¹⁹ “Nami Moses na nıngi dal anjam engej. Ariya nıngi dal anjam di dau-ryosaieqnu. Kiyaya nıngi e lubsib moiyyotbqa mareqnu?” ²⁰ Onaqa tamo unğasari nanği na kamba Yesus minjeb, “Mondor uge inoq di unu. Yai na ni lumsim moiyyotmqa mareqnu?” ²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E maņwa qujai babtem deqa nıngi kalil prugueteqnu. ²² Ariya nıngi are qaliy. Moses a nıngi muluņ engej deqa nuņgo anğro mel nanği muluņ waiyya bati bosiq yori bati tiņtineqnu di nıngi yori bati qa nanği muluņ breinjqreqnu. Bole, Moses a muluņ qa utru sai. Nuņgo moma nanği muluņ qa utru. ²³ Nıngi Moses aqa dal anjam dauryqa maroqnsib yori bati qa nuņgo anğro mel nanği muluņ breinjqreqnu. Ariya e yori bati qa tamo qujai aqa jejamu boletonamqa nıngi unsibqa kiyaya e qa nırineqnu? ²⁴ Nıngi laņa nıamdamu na ijo kumbra tenemtaib. Geregere ijo kumbra tenemtosib bole qa maroqniy.”

Yesus a tamo yai?

²⁵ Bati deqa tamo unğasari qudei Jerusalem di soqneb qaji nanği segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyo Juda gate nanği na qalib moiqajqa laqnu? ²⁶ Nıngi uniy. A boleq di anjam palonteqnaqa nanği a anjam bei minjosaieqnu. Nanği qalie kiyo, a Kristus? ²⁷ Kristus a qabe na bqas di tamo bei a qalieqasai. Ariya tamo endi aqa qure utru di iga qalie bole.”

²⁸ Onaqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa a lelenosiqa Qotei aqa anjam palontosiqa tamo unğasari nanği endegsi minjrej, “Nıngi e qa qalie e? E qabe na bem di dego nıngi qalie e? Ariya e ijo segi areqalo na bosai. Ijo Abu na e qarınbonaq bem. Ijo Abu a segi anjam bole qa utru. Nıngi a qa qaliesai. ²⁹ E a qa qalie bole. E aqaq na bem. A na e qarınbej.”

³⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği a ojsib tonto talq di waiyya maroqneb. Ariya a ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojsai. ³¹ Bati deqa tamo unğasari gargəkoba nanği Yesus qa nanği areqalo sinğilatoqneb. Osib maroqneb, “Tamo endi a maņwa gargəkoba babteqnu. Kristus a bosim tamo endi bunyya keresai.”

Farisi nanği Yesus ojqa mareb

³² Tamo unğasari nanği Yesus qa anjam degsib mareqnaq Farisi nanği qusibqa atra tamo kokba ti koroosib qaja tamo qudei qarınjnırab Yesus ojqa

gileb. ³³ Deqa Yesus a endegsi marej, “E ningi koba na sokiñalayosiy ijo Abu e qarinqej qaji aqaq olo oqwai. ³⁴ Oqitqa ningi e qa ñamqab e nubqasai. Qure e sqai di ningi oqwa keresai.” ³⁵ Onaqa Juda tamo kokba nanqi segi segi maroqneb, “Yesus a qabitimqa iga a unqasai? A Grik nanjo sawaq oqsim dia Juda tamo qudei ti sosib Grik nanqi anjam plaltosim minjroqngas kiyo? ³⁶ A marqo, ‘Ningi e qa ñamqab di ningi e nubqasai. Qure e sqai di ningi oqwa keresai.’ Utru kiyaaqa a degsi marqo?”

Yesus a ñambile gaigai sqajqa ya qa marej

³⁷ Ariya yori bati gilsiq koboqa laqnaqa yori kobaquja brantonaqa Yesus a tigelosiqa lelenosiq marej, “Tamo bei a ya qaryimqa ijoq bosim ya uyem. ³⁸ Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di aqa are miligiq na ñambile gaigai sqajqa ya oqoqnsim ya ani bul polyoqngas. Nami Qotei aqa anjam degsib nenngrenyeb unu.” ³⁹ Yesus a ya qa marej di a Mondor Bole sigitosiqa yawo anjam marej. A lan qureq oqosaisosiq deqa a ñam koba osaisoqnej. Deqa bati di tamo nanqi a qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi Mondor Bole di osaisoqneb.

Tamo unqasari nanqi Yesus aqa anjam qusib poaiyeleb

⁴⁰ Onaqa tamo unqasari qudei nanqi Yesus aqa anjam di qusib maroqneb, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim bqajqa marej qaji agi a endi.” ⁴¹ Onaqa qudei maroqneb, “Tamo endi a bole Kristus.” Onaqa qudei maroqneb, “Sai. Kristus a bqas di a Galili sawaq dena bqasai. ⁴² Kristus a Devit aqa leñ na ñambabosim aqa qure utru Betlehem dena bqas. Nami Qotei aqa anjam degsib nenngrenyeb unu.” ⁴³ Tamo unqasari nanqi degsib Yesus qa anjam tititosib ñirinosisib poaiyeleb. ⁴⁴ Osib nanqi qudei Yesus ojqa mareb. Mareb di tamo bei na a ojosai.

Juda tamo kokba nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilatqasai

⁴⁵ Onaqa qaja tamo nanqi olo puluosib atra tamo kokba ti Farisi ti nanjoq ainabqa minjreb, “Ningi kiyaaqa Yesus ojsib osi bosai?” ⁴⁶ Onaqa qaja tamo nanqi na kamba minjreb, “Iga Yesus aqa anjam quonum di anjam bolequja maroqnaj. Tamo bei nami anjam deqaji marosaiqnej. Deqa iga a ojosai.” ⁴⁷ Onaqa Farisi nanqi na minjreb, “Yesus a ningi dego gisanqwo e? ⁴⁸ Ningi uniy. Juda gate bei Yesus qa aqa areqalo singilatqasai. Farisi tamo bei dego Yesus qa aqa areqalo singilatqasai. Sai bole sai. ⁴⁹ Ariya tamo unqasari lanja lanaj nanqi dal anjam qaliesai deqa nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilateqneb. Tamo unqasari nanqi di Qotei na torei qoreinjrim padalqab.”

⁵⁰ Onaqa Juda gate Nikodemus agi nami Yesus aqaq gilsiq anjam minnej qaji a Farisi nanjo ambleq di tigelosiqa minjrej, ⁵¹ “Gago dal anjam kiyersi unu? Iga tamo bei lanja ojsim aqa une qa pegiyqom e? Sai. Gago dal anjam degsi sosai. Iga mati aqa anjam qusim aqa kumbra geregere qalieqom.” ⁵² Onaqa Farisi nanqi na kamba minjreb, “Ni dego Galili qaji tamo kiyo? Qotei aqa anjam nenngrenq di unu qaji di geregere peleiye. Peleiyim endegsi poimqas, Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a Galili sawaq dena bqasai.”

Unja bei une atej qaji a ojsib Yesus aqa areq osi beb

⁵³ Onaqa koro koboonaqa tamo unqasari kalil nanqi jaraiyosibqa nanjo segi segi talq gileleñeb.

8

¹ Ariya Yesus a Oliv manaq oqej. ² Nobqolo ambru a olo tigelosiqa atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa tamo unqasari kalil nanqi aqa areq beqnaqqa a awoosiqa Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. ³ Ariya unja bei a tamo bei

wo une ateqnab tamo qudei na uneb. Unsibqa dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti minjrnab qusibqa uña di ojsib osi bosib tamo unğasari nanžo nãmdamuq di tigeltib. ⁴ Osib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, uña endi a tamo bei wo une ateqnab tamo qudei na unjronub. ⁵ Ni qalie, Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, ‘Uña bei a tamo bei wo une atibqa meniñ na a qalib moyem.’ Deqa ni kiyersi marqam?” ⁶ Nanği Yesus degsib nenemyeb. Di kiyaaqa? Nanği a laña are qametib a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa. Onaqa Yesus a kamba nanği anjam bei minjrosai. A mana qamsiq turuosiqã ban gei na mandamq di nengrenyoqnej.

⁷ Onaqa nanği na olo anjam di Yesus nenemyonabqa a tigelosiqã minjrej, “Nunžo ambleq di tamo bei une saiqoji unu kiyo? Soqnimqa niñgi na minjib a namo meniñ osim uña di qalem.” ⁸ Osiqa olo turuosiqã mandamq di nengrenyoqnej. ⁹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi oqedosib jaraiyeb. Tamo qeli nanği namoosib jaraiyonab qudei bunueb. Osib nanği kalil Yesus uratonab a segi soqnej. Uña di a Yesus aqa ulatamuq di tigelesoqnej.

¹⁰ Onaqa Yesus a olo tigelosiqã uña di minjej, “Uña, tamo nanği qabitonub? Ni unime. Tamo bei na ino une qa olo ni mermosai.” ¹¹ Onaqa uña dena Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, tamo bei na ijo une qa olo merbosai.” Onaqa Yesus na minjej, “E dego ino une qa mermqasai. Deqa ni gile. Olo une bei ataim.”

Yesus a pulon bulosiq tamo nanği suwantnjreqnu

¹² Osiqa Yesus na tamo unğasari nanği olo endegsi minjrej, “E mandamq endi pulon bul unum. Tamo a e daurbqas di a ambruq di walwelqasai. A suwanjoq di walweloqnsim nãmbile gaigai sqas.” ¹³ Onaqa Farisi nanği Yesus aqa anjam di qusib minjeb, “Ni segi ino kumbra ti ino wau ti ubtosim mareqnum. Deqa iga bole qa marqasai.” ¹⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di niñgi bole qa marqa kere. Di kiyaaqa? E qabe na bem di e segi qalie bole. E puluosiy olo qabitqai di dego e qalie. Ariya e qabe na bem di niñgi qaliesai. E puluosiy olo qabitqai di dego niñgi qaliesai. ¹⁵ Niñgi mandam qa kumbra na tamo nanği peginjreqnub. E tamo nanği peginjrosaiieqnum. ¹⁶ Ariya e tamo nanği peginjrqai di e kumbra tiñtiñ na peginjrqai. Di kiyaaqa? E segi na tamo nanği peginjrosaiieqnum. Ijo Abu e qarınbej qaji a ombla na tamo nanği peginjreqnum. ¹⁷ Nunžo dal anjam bei endegsib nengrenyeb unu, ‘Tamo aiyel nanği anjam qujai marqab di nanžo anjam bole brantqas.’ ¹⁸ Deqa e segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum. Ijo Abu e qarınbej qaji a dego e ombla ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum.”

¹⁹ Onaqa Farisi nanği na Yesus nenemyeb, “Ino Abu a qabi unu?”

Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niñgi e qa qaliesai deqa niñgi ijo Abu qa dego qaliesai. Niñgi e qa qalie qamu niñgi ijo Abu qa dego qalie qamu.”

²⁰ Yesus a atra tal miligiq di sosisqa anjam degsi plaltosiq marej. A silali ato qaji warum jojomq di awesoqnej. Warum dia tamo nanği Qotei atraiyoqnsibqa silali atoqneb. Yesus ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojosai.

Yesus a marej, “Qure e oqwai di niñgi oqwa keresai”

²¹ Onaqa Yesus na tamo unğasari nanği olo endegsi minjrej, “E niñgi uratnğitqa niñgi e qa nãmqab e nubqasai. Niñgi nunžo une ti sosib morenqab. Qure e oqwai di niñgi oqwa keresai.” ²² Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyaaqa marqo, ‘Qure e oqwai di niñgi oqwa keresai’? A na aqa segi jejamu qalim moiqas kiyo?”

²³ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ningi mandam endena branteb. E lanj goge na bem. Ningi mandam qaji tamo. E mandam qaji tamo sai. ²⁴ Deqa ningi e qa nungo areqalo singilatiy. Osib poingem, e segi qujai gaigai degsi unum. Ningi degyqasai di ningi nungo une ti sosib morenqab. Agi e nami ningi degsi merngonum.”

²⁵ Onaqa nanqi na Yesus nenemyeb, “Ni tamo yai?” Onaqa Yesus na minjrej, “E nami ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim merngoqnsim agi bini merngeqnum. ²⁶ E anjam gargekoba merngsiy nungo une qa pegingwajqa ijo areqaloq di unu. Ariya ijo Abu e qarinqej qaji a anjam bole qa utru. Deqa anjam kalil a na merbeqnu qaji di e quoqnsim tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanqi minjrejqnum.” Yesus a nanqi degsi minjrej.

²⁷ Juda nanqi qaliesai, Yesus a Abu qa nanqi minjrej. ²⁸ Deqa a na olo minjrej, “Ningi e Tamo Angro soqtbosib gaintbibqa bati deqa ningi poingwas, e segi qujai gaigai degsi unum. Osib qalieqab, e ijo segi areqalo na kumbra bei yosaieqnum. Anjam kalil ijo Abu na merbeqnaq queqnum qaji di segi e mareqnum. ²⁹ Ijo Abu e qarinqej qaji a e ombla sosiqa taqbejunu. E gaigai kumbra kalil a tulan areareteqnu qaji di dauryeqnum. Deqa a na e uratbosaieqnu.” ³⁰ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari nanqi qusibqa nanqi gargekoba a qa nango areqalo singilateb.

Yesus na iga aqaryaigimqa gago une na iga taqatgwa keresai

³¹ Juda nanqi Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nanqi a na endegsi minjrej, “Ningi ijo anjam singila na dauryoqniy. Ningi degyqab di ningi ijo angro tintin sqab. ³² Sosibqa ningi anjam bole geregere qalieqab. Yimqa anjam bole dena ningi aqaryaingimqa ingi bei na ningi ojsim taqatngwa keresai.” ³³ Onaqa nanqi na kamba minjeb, “Iga Abraham aqa moma. Iga nami tamo bei aqa kanjal tamo sosai. Deqa ni kiyaaq mergonum, ‘Ingi bei na ningi ojsim taqatngwa keresai?’”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. Tamo kalil une yeqnum qaji nanqi une aqa kanjal tamo bul unub. ³⁵ Kanjal tamo nanqi laja wau tamo unub deqa nanqi abu saiqoji. Ariya angro nanqi abu ti unub deqa nanqi gaigai nango abu ombla sqab. ³⁶ E Qotei aqa Niri deqa e Abu ti unum. Deqa e na ningi aqaryaingitqa nungo une na ningi ojsim taqatngwa keresai bole sai.

³⁷ “E qalie, ningi Abraham aqa moma unub. Ariya ijo anjam nungo are miligiq di sosai. Utru deqa ningi e lubsib moyotbqa mareqnum. ³⁸ Kumbra kalil ijo Abu na e osorbeqnu qaji deqa e saeqnum. Ningi dego kumbra kalil nungo abu na osorngeqnu qaji di dauryeqnum.”

³⁹ Onaqa Juda nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa olo kamba minjeb, “Gago abu bole agi Abraham.” Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi Abraham aqa angro unub qamu kumbra Abraham a yoqnej qaji di ningi dego dauryeqnum qamu.

⁴⁰ Ariya ningi dauryosaieqnum. Anjam bole kalil Qotei na e merbeqnaq queqnum qaji di e ningi olo merngeqnam ningi e lubsib moyotbqa mareqnum. Abraham a kumbra deqaji yosaioqnej. ⁴¹ Ningi nungo abu aqa kumbra dauryeqnum.” Onaqa nanqi na minjeb, “Gago ai nanqi laja laja laosib iga nambabtgosai. Gago Abu qujai agi Qotei.” ⁴² Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a nungo Abu qamu ningi e qalaqalaibonub qamu. Di kiyaaq? E Qotei aqaq na bem deqa. E ijo segi areqalo na bosai. Qotei na e qarinqbonaq bem.

⁴³ “Kiyaaq ningi ijo anjam endi poingosai? E merngwai. Ningi ijo anjam quqwa keresai deqa. ⁴⁴ Ningi nungo abu Satan aqa angro sosib aqa areqalo dauryqajqa tulan singilaeqnum. Satan a nami len ojo tamo soqnej agi a bini degsi unu. A kumbra bole dauryosaieqnu. A kumbra bole dauryqajqa torei

urateqnu. A gisañ tamo. A anjam marqas di a gisañ anjam segi marqas. A gisañ anjam qa utru. A gisañ anjam kalil qa abu. ⁴⁵ Ariya e anjam bole palonteqnam ningi ijo anjam nungo areqaloq di singilatosaieqnu. ⁴⁶ Ningi ijo jejamuq di une qametbeqnu e? E anjam bole maritqa ningi kiyaya ijo anjam nungo areqaloq di singilatqasai? ⁴⁷ Tamo ungasari Qotei aqaq na beb qaji nanqi aqa anjam queqnu. Ningi Qotei aqaq na bosai deqa ningi aqa anjam quosaieqnu.”

Yesus a segi qujai gaigai degsi unu

⁴⁸ Onaqa Juda nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Iga bole maronum, ni Samaria qaji tamo. Mondor uge inoq di unu.” ⁴⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Mondor uge ijoq di sosai. E ijo Abu aqa ñam soqteqnam ningi na olo ijo ñam ugetetbeqnu. ⁵⁰ E ijo segi ñam soqtqa are qalosaieqnum. Ijo Abu a segi na ijo ñam soqtetbqa are qaleqnu. Agi a na qujai nungo une qa ningi pegingeqnu. ⁵¹ E bole merngwai. Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai. Sai bole sai.”

⁵² Onaqa Juda nanqi na minjeb, “Endego iga qalieonum, mondor uge inoq di unu. Abraham a moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanqi dego morejekriteb. Ariya ni maronum, ‘Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai.’ ⁵³ Ni gago moma utru Abraham bunyqam kiyo? A moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanqi dego morejeb. Deqa ni segi qa kiyersi marqam?”

⁵⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E ijo segi ñam soqteqnum qamu e laña soqteqnum qamu. Ariya ijo Abu na ijo ñam soqtetbeqnu. Agi ningi a qa mareqnu, ‘A gago Qotei.’ ⁵⁵ Ningi a qa qaliesai. E segi a qa qalie. E a qa qaliesai degsi marqai di e ningi bul gisañ tamo sqai. E a qa qalieosim deqa agi aqa anjam dauryeqnum.

⁵⁶ “Nunگو moma utru Abraham a nami ijo bqajqa bati unqa marsiqa areboleboleiyonaq soqnej. A unsiqa tulañ areboleboleiyej.” ⁵⁷ Onaqa Juda nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ino wausau 50 osaiunu. Ni Abraham unem e?” ⁵⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. Abraham a ñambabosaisonaqa e segi qujai gaigai degsi unum.”

⁵⁹ Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa minjin oqetnjrnaqa menin elenqosib Yesus menin na qalsib moiyoqta yonab a loumosiq atra tal uratosiq ulanej.

9

Yesus a tamo ñam qandimo boletej

¹ Yesus a walweloq gilsiq gam qalaq di tamo bei ai miligiq na ñam qandimo ñambabej qaji di awesonaq unej. ² Onaqa Yesus aqa angoro nanqi na nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, yai aqa une na tamo di a ñam qandimo ñambabej? Aqa segi une na kiyo aqa ai abu nanjo une na kiyo?”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo di aqa une na sai. Aqa ai abu nanjo une na sai dego. A ñam qandimo ñambabej di aqa utru agiende. Qotei na a boletinqa tamo ungasari nanqi Qotei aqa wau unsib aqa ñam soqtqab. ⁴ Sawa suwanesoqnimqa ijo Abu e qarinqej qaji aqa wau yoqnoqom. Ambruanqa tamo nanqi wauqa keresai. ⁵ E mandamq endi sosimqa e mandam endeqa pulon bul unum.”

⁶ Yesus na aqa angoro nanqi degsi minjrsiqa mandamq di miseloq aqa misel mandam ti ojnaq jagi bulonaq osiqa tamo di aqa ñamdamuq di atej. ⁷ Atsiqa qarinqosiq minnej, “Ni gilsim ya bei ñam Siloam di yal.” “Siloam”

di Hibru anjam. Aqa damu, “Qarinyqo.” Onaqa tamo di a gilsiq yalonaqa nam poiyoonaqa sawa unej. Sawa unsiqa olo puluosi bej. ⁸ Bonaqa aqa qure qujai nanqi ti tamo nanqi a nami nam qandimo sosiqa silali qa njiljroqnej qaji nanqi ti a unsibqa mareb, “Tamo nami silali qa njilgoqnej qaji agiende kiyo?” ⁹ Onaqa tamo qudei nanqi mareb, “Od, agi a qujai.” Onaqa tamo qudei nanqi mareb, “A sai. Endi tamo bei. Aqa ulatamu tamo nam qandimo aqa ulatamu bul.” Onaqa a segi na minjrej, “Agi e segi.”

¹⁰ Onaqa tamo ungasari nanqi na nenemyeb, “Ni namdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?” ¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo bei aqa nam Yesus a na jagi gereiyosiq ijo namdamuq di atsiqa merbqo, ‘Ni gilsim Siloam yaq di yal.’ Degsi merbqoqa e gilsim yalonumqa nam poibqoqa sawa unonum.” ¹² Onaqa tamo ungasari nanqi na olo nenemyeb, “Tamo ni boletmqo qaji a qabi unu?” Onaqa a na minjrej, “A qabitqo kiyo di e qaliesai.”

¹³ Onaqa tamo ungasari nanqi na tamo nami nam qandimyesoqnej qaji di osib Farisi nanqoq osi gileb. ¹⁴ Bati Yesus na jagi gereiyosiq tamo di boletej di Juda nanqo yori bati. ¹⁵ Deqa Farisi nanqi na tamo di endegsib nenemyeb, “Ni namdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?” Onaqa a na minjrej, “Tamo bei aqa nam Yesus a jagi misel ti bulyosiq ijo namdamuq di atqoqa e yalonum nam poibqoqa sawa unonum.” ¹⁶ Onaqa Farisi qudei nanqi mareb, “Yesus a yori bati grotqo deqa iga qalieonum, Qotei na a qarinyosai.” Ariya Farisi qudei nanqi mareb, “Sai. Une tamo a kiyersim manwa deqaji babtqas?” Farisi nanqi anjam deqa njirinosisib poaiyeleb.

¹⁷ Onaqa nanqi na tamo di olo nenemyeb, “Yesus a ino namdamu boletqo deqa ni a qa kiyersi are qalonum?” Onaqa a na minjrej, “E are qalonum, a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

¹⁸ Tamo di a nami nam qandimo sosiqa olo nam poiyej deqa Juda tamo kokba nanqi areqalo kobaiyeb. Osib aqa ai abu nanqi metnjrnab beb. ¹⁹ Bonabqa endegsib nenemnjreb, “Tamo endi nunqo anqro e? A bole nam qandimo nambabej e? Boleamqa ningi na mergibqa iga quqwom. A kiyersi bini nam poiyoqqa sawa uneqnu?” ²⁰ Onaqa aqa ai abu nanqi na kamba minjreb, “Di bole, a gago anqro. A nam qandimo nambabej di iga qalie. ²¹ Ariya a kiyersi bini nam poiyoqqa sawa uneqnu di iga qaliesai. Tamo yai na aqa namdamu boletqo di dego iga qaliesai. A tamo boleqo. A segi nenemyibqa a segi na marqas.” ²² Aqa ai abu nanqi Juda tamo kokba nanqi ulainjrsib deqa anjam degsib minjreb. Juda tamo kokba nanqi nami maroqneb, “Tamo bei a marqas, ‘Yesus a bole Kristus,’ degsi marimqa tamo di iga taqal waiyonam a bunu olo Qotei tal miligiq gilqasai.” ²³ Deqa nanqi aiyel Juda tamo kokba nanqi ulainjrsib minjreb, “A tamo boleqo. A segi nenemyiy.”

²⁴ Onaqa tamo nami nam qandimyesoqnej qaji di Farisi nanqi na olo metonab bonaq minjeb, “Ni Qotei aqa nam soqtosim anjam bole merge. Iga qalieonum, Yesus a une tamo. Ni degsi merge.” ²⁵ Onaqa a na kamba minjrej, “A une tamo kiyo sai kiyo di e qaliesai. Ariya e nami nam qandimo soqnem bini e olo nam poibqoqa sawa uneqnum di e qalieonum.”

²⁶ Onaqa nanqi na olo nenemyeb, “Yesus a ni kiyermqo? A kiyersi ino namdamu boletqoqa ni sawa uneqnum?” ²⁷ Onaqa a na kamba minjrej, “E nami merngonum ningi ijo anjam quetbosai. Kiyaga ololo merngit quqwab? Ningi dego Yesus aqa anqro sqajqa are unu e?”

²⁸ Onaqa Farisi nanqi na tamo di misilinyosib minjeb, “Ni Yesus aqa anqro. Iga Moses aqa anqro. ²⁹ Iga qalie, Qotei a bole Moses anjam minjoqnej. Ariya Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.” ³⁰ Onaqa tamo dena kamba minjrej, “E nunqo anjam di quonum ugeibqo. Ningi mareqnub, ‘Yesus a qabe

na kiyo bej di iga qaliesai.’ Ariya Yesus a ijo n̄amdamu boletqoqa e sawa uneqnum. ³¹ Iga qalie, tamo nan̄gi une ateqnub qaji nan̄gi Qotei pailyqab di a nan̄go pailyo quqwasai. Ariya tamo nan̄gi Qotei qa ulaoqnsib aqa areqalo dauryeqnub qaji nan̄gi pailyqab di a nan̄go pailyo quqwas. ³² Tamo ai miligiq na n̄am qandimo n̄ambabo qaji di tamo bei na nami boletonaq iga quosaiognem. ³³ Qotei na Yesus qarinyosai qamu a maŋwa bei babtqa keresai qamu.”

³⁴ Onaqa Farisi nan̄gi na kamba minjeb, “Une aqa kumbra inoq di beterejunu. Ni une ti sosim n̄ambabem agi bini ni degsi unum. Deqa ni Qotei aqa anjam iga mergaim.” Degsib minjsib a taqal waiyosib a olo Qotei tal miligiq gilqajqa saidyeb.

Farisi nan̄gi tamo n̄am qandimo bul unub

³⁵ Farisi nan̄gi na tamo di taqal waiyonab Yesus a di qusiqa a qa n̄amosiq itosiq nenemyej, “Ni Tamo An̄gro qa ino areqalo siŋgilatonum e?” ³⁶ Onaqa a na kamba Yesus minjej, “O Tamo Koba, Tamo An̄gro di yai? Ni merbimqa e qusiy ijo areqalo a qa siŋgilatqai.” ³⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Ni na Tamo An̄gro agi itonum. Endego aqo ombla anjam mareqnum.” ³⁸ Onaqa a na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, e ni qa ijo areqalo siŋgilatonum.” A degsi Yesus minjsiqa aqa areq di siŋga pulutosiqa a binijej.

³⁹ Onaqa Yesus a marej, “E tamo un̄gasari nan̄gi peginjrqajqa deqa mandamq aiyem. Deqa tamo n̄am qandimo unub qaji nan̄gi olo n̄amdamu bole atoqnqab. Tamo n̄amdamu bole ateqnub qaji nan̄gi olo n̄am qandimnjresqas.”

⁴⁰ Onaqa Farisi qudei Yesus aqa jomomq di tigelesoqneb qaji nan̄gi aqa anjam di qusib nenemyeb, “Iga dego n̄am qandimgejunu kiyo?” ⁴¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nin̄gi n̄am qandimgejunu qamu nin̄gi une saiqoji unub qamu. Ariya nin̄gi mareqnub, ‘Iga n̄amdamu bole ateqnum.’ Dego di nin̄gi une ti unub.”

10

Yesus a kaja nan̄go mandor bole

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “E bole mern̄gwai. Tamo bei a kaja nan̄go jen miligiq gilqa osimqa a siran̄meq na gilqa uratosim qalaq na jen prugosim miligiq gilqas di a bajin̄ tamo. ² Tamo a siran̄meq na jen miligiq gilqas di a kaja nan̄go mandor bole. ³ Deqa siran̄me taqato tamo na siran̄ waqtetoqnm miligiq giloqnsim aqa segi kaja nan̄go n̄am metnjroqnqas. Metnjroqnm nan̄gi aqa kakro qusib boqnib joqsim oqedoqnqas. ⁴ A na aqa segi kaja kalil nan̄gi joqsim oqedoqnsim a nan̄gi qa namoosim giloqnmqa nan̄gi aqa kakro qa poinjrim deqa nan̄gi a dauryoqnqab. ⁵ Tamo lan̄aj bei na nan̄gi metnjrqas di nan̄gi aqa kakro qalieqasai deqa nan̄gi a dauryqasai. Nan̄gi a uratosib jaraiqab.” ⁶ Yesus na yawo anjam degsi minjrn̄aqa nan̄gi qusib utru poinjrosai. ⁷ Deqa Yesus a damu ubtosiq endegsi minjrej, “E bole mern̄gwai. Kaja nan̄gi di ijo segi tamo un̄gasari nan̄gi sigitnjrejunub. Jen miligiq gilqajqa siran̄me agi e segi. ⁸ Anjam plalto tamo kalil e bosaisonam nami beb qaji nan̄gi bajin̄ tamo bul. Deqa kaja nan̄gi nan̄go medabu dauryosaiognem. ⁹ E segi siran̄me. Tamo un̄gasari nan̄gi ijoq na jen miligiq giloqnqab di Qotei na nan̄gi elenqas. Amqa nan̄gi miligiq gile oqede oqnsib in̄gi bole uyoqnqab.

¹⁰ “Nin̄gi qalie, bajin̄ tamo nan̄gi kaja bajin̄osib ugeugeinjsib n̄umqajqa deqa beqnub. Ariya e degyqa bosai. E na kaja nan̄gi n̄ambile enjritqa nan̄gi n̄ambile tulan̄ boledamu oqajqa e deqa bem. ¹¹ E kaja nan̄go mandor bole. Mandor bole aqa kumbra agiende. A kaja nan̄gi aqaryainjrqqa marsimqa aqa segi n̄ambile uratosim moiqa. ¹² Ariya tamo lan̄aj aqa kumbra degosai. A silali

qa segi wauqas deqa a kaja nanği geregere taqatnjrqasai. A kaja nanço mandor bolesai. Kaja nanği aqa sai. Deqa baun juwan bamqa unsim kaja nanği uratnjrsim ulanqas. Yimqa baun juwan na kaja qudei ñumim kalil segisegiosib jaraiqab. ¹³ A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanği geregere taqatnjrqasai. A kaja nanği qa are qalosai. Baun juwan bamqa a kaja nanği uratnjrsim ulanqas.

¹⁴ “E kaja nanço mandor bole. E ijo segi kaja nanği qa qalie bole. Ijo segi kaja nanği e qa dego qalie bole. ¹⁵ Ijo Abu a e qa qalie bole. E ijo Abu qa qalie bole. Dego kere e ijo segi kaja nanği qa qalie bole. Nanği dego e qa qalie bole. Deqa e na ijo kaja nanği aqaryainjrqa marsiy ijo segi ñambile uratosiy moiçai. ¹⁶ Ijo kaja qudei dego jeñ oqeq di unub. Nanği jeñ miligiq di sosai. Deqa e nanği dego joqsiy bosiy ijo kaja jeñ miligiq di unub qaji nanği ti turtnjrsiy jeñ qujaiç di breinjrit nanği mandor qujai ti sqab. Sosib ijo medabu quoqnqab. ¹⁷ Ijo Abu na e tulan qalaqalabeqnu. Di kiyaaqa? E ijo segi ñambile uratosiy moisiy olo subq na tigelçai. ¹⁸ Tamo bei na ijo ñambile yaibqa keresai. E ijo segi areqalo na ijo ñambile uratosiy moiçai. E singila ti unum deqa e na ijo ñambile uratqa kere. Osiy olo ijo ñambile oqa kere. Ijo Abu a nami merbej, ‘Ni degye.’ Deqa e degyçai.”

¹⁹ Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam deqa ñirinçosib poaiyeleb. ²⁰ Osib nanği gargekoba endegsib maroqneç, “Yesus a mondor uge ti unu deqa a tulan nanariço. Kiyaaqa nanği aqa anjam queteqnub?” ²¹ Onaqa nanği qudei maroqneç, “Tamo a mondor uge ti sqas di a anjam bole deqaji marqa keresai. Mondor uge na tamo ñam qandimo boletqa kere e? Sai.”

Juda tamo kokba nanği Yesus qa minjin oqetnjrej

²² Nami Juda nanço moma nanği atra tal bunuj siran waqteç. Deqa olo are qalqajqa yori bati Jerusalem dia brantej. Bati di ulili aiqa bati. ²³ Onaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiqqa tal me ñam Solomon dia walweloqnej. ²⁴ Walweleqnaqa Juda tamo kokba nanği aqa areq di koroosib minjeb, “Bati gembub koboamqa ni na ino kumbra ti ino wau ti ubtosim geregere mergwam? Ni Kristus amqa geregere merge.”

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E nami ninği merngem, ‘E Kristus.’ Merngonam ninği qunab ugeinçe. Wau kalil e ijo Abu aqa ñam na yeçnum qaji di ninği geregere tenemtoçniy. Tenemtosib endegsi poiçgwas, bole, e Qotei aqa Niri. ²⁶ Ninği ijo kaja sai deqa ninği e qa nunço areqalo singilatosaieqnub. ²⁷ Ijo kaja nanği ijo medabu queqnub. E nanği qa qalie bole. Nanği e daurbeqnub. ²⁸ E nanği ñambile enjreqnum deqa nanği ñambile gaigai sqab. Nanği padalqasai. Sai bole sai. Tamo bei na nanği ijo banq dena yaibqa keresai. ²⁹ Ijo Abu na nanği e ebej. A segi qujai inçi inçi kalil tulan bunjrejunu. Deqa tamo bei na ijo kaja nanği ijo Abu aqa banq dena yayyqa keresai bole sai. ³⁰ Aço ijo Abu wo tamo qujai.”

³¹ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği a qalib moiçajqa marsib meniç eleñeb. ³² Osib Yesus qalqa laqnab endegsi minjrej, “E na Abu aqa wau bole gargekoba ninği osorñgoqnem. Wau bole kiye qa ninği e lubsib moiçotbqa meniç eleñonub?”

³³ Onaqa Juda tamo kokba nanği na kamba endegsib minjeb, “Wau bole bei qa iga ni meniç na lumqasai. Ni Qotei misilinjonum deqa lumqom. Açi ni segi qa maronum, ni Qotei. Ni degsi maraim. Ni mandam tamo. Deqa ni lumqom.”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba nanği minjrej, “Nunço dal anjam bei nami endegsib nençrenyeç, ‘E ninği merngonum, “Ninği qotei.” ’ ³⁵ Açi Qotei na tamo qudei nanği minjrej, ‘Ninği qotei.’ A na nanği degsi minjrej. Ninği

qalie, iga Qotei aqa nengren bei gentqa keresai. ³⁶ Abu a segi na e giltbosiqa qarinqbonaq mandamq aiyem deqa e maronum, ‘E Qotei aqa Niri.’ E degsi maronum deqa ningi kiyaaq merbonub, ‘Ni Qotei misilinyonum?’

³⁷ “E ijo Abu aqa wau yosaiotqa ningi ijo anjam quetbaib. ³⁸ Ariya e Abu aqa wau yitqa ningi ijo anjam quib ugeingim olo ijo wau unsib dena geregere poingem, bole, Abu na e beterbesonaqa e kamba Abu beteryejunum.”

³⁹ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusib a ojqa yonab a nanngi qa loumosiq ulañej.

⁴⁰ Ulañosiqa olo Jordan ya taqal beiq gilej. Gilsiq Jon na nami tamo ungasari nanngi yansnjroqnej qaji sawaq di soqnej. ⁴¹ Sonaqa tamo ungasari gargekoba nanngi aqaq giloqnsib segi segi maroqneb, “Jon a mañwa bei babtosaioqnej. Ariya anjam kalil Jon a Yesus qa maroqnej qaji di bole.” ⁴² Nanngi degsib maroqneb deqa Yesus a sawa dia sonaqa tamo ungasari gargekoba nanngi a qa nanngo areqalo siñgilateb.

11

Lasarus a makobaiyosiq moiyej

¹ Tamo bei aqa ñam Lasarus a maiyej. Lasarus aqa qure utru Betani. Qure di Maria aqa jaja Marta wo nanngo qure utru. ² Maria agi bunuqna Tamo Koba Yesus aqa siñgaq di goren bilentosiq aqa gate banqa na piyej qaji a di. Aqa jaja Lasarus a maiyej. ³ Deqa Maria Marta wo nanngi na tamo qudei qarinqnrnab Yesus aqaq gilsib minjeb, “O Tamo Koba, tamo ni tulañ qalaqalaye qnum qaji a maiyqo.” ⁴ Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiqa minjrej, “Ma di moiqaqqa ma sai. A maiyqo di aqa utru agiende. Qotei aqa siñgila boleq dimqa tamo ungasari nanngi unsib Qotei aqa ñam soqtqajqa deqa a ma di oqo. E Qotei aqa Niri dego ñam koba oqai.”

⁵ Yesus a Marta aqa jaja Maria wo nanngi aiyel qalaqalainjrej. A Lasarus dego qalaqalayej. ⁶ Lasarus a maiyej anjam di qusiqa quosaibulosiq sawa a soqnej qaji dia bati aiyel olo soqnej. ⁷ Sosiqa aqa angro nanngi minjrej, “Iga olo Judia sawaq aiqom.” ⁸ Onaqa nanngi na Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, nami yala Juda nanngi meniñ na ni lumqa mareb. Di ni olo deq aiqam e?” ⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Señ oqsiq qanam jigeqo sawa suwanqo. Deqa tamo nanngi walwelqa kere. Manqalqasai. ¹⁰ Ariya seña aisiq qoloqo sawa ambruqo. Deqa tamo nanngi walwelqa keresai. Manqalqab.”

¹¹ Yesus a anjam degsi marsiq olo minjrej, “Gago was Lasarus a ñeiejunu. E aisiy dudumyqai.” ¹² Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusibqa minjeb, “O Tamo Koba, a ñeiejunu degam aqa ma saiqas.” ¹³ Nanngi Lasarus a bole ñeiejunu edegeb. Di sai. A bole moiyej. Yesus a Lasarus aqa moiyo sigitosiq ñeio qa marej. ¹⁴ Deqa a na ubtosiq minjrej, “Lasarus a bole moiyej. ¹⁵ Ningi ijo siñgila unsib e qa nunngo areqalo siñgilatqajqa deqa e aqaq aiyosaisonam a moiyej. E ningi qa are qalsim kumbra degyem. E ijo kumbra deqa areboleboleibe qnu. Ningi tigelab iga Lasarus aqaq aiqom.”

¹⁶ Onaqa Tomas aqa ñam bei Didimus a na Yesus aqa angro qudei nanngi minjrej, “Unqum. Iga kalil aisim Yesus a koba na moiqom.”

Yesus a marej, “E segi subq na tigelu qa utru”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanngi koba na aisib Betani qure jojomyosib anjam endegsib queb, “Lasarus a nami moiyej subq ateb. Bati qolqe koboqo.”

¹⁸ Betani qure di Jerusalem jojom. Kilomita qalub. ¹⁹ Deqa Juda tamo ungasari gargekoba nanngi Betani qureq bosib Marta Maria wo nanngo jaja moiyej deqa are latetnjrqajqa koroosib soqneb.

²⁰ Onaqa Marta a anjam endegsi quej, “Yesus a beqnu.” A degsi qusiqa walweloşiqa gamq di Yesus turqajqa gilej. Maria a talq di awesoqnej. ²¹ Marta a gilsiq gamq di Yesus turoşiqa minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiyoşai qamu. ²² E qalieonum, ni inġi kiye qa Qotei pailyqam a ni emqas.”

²³ Onaqa Yesus na Marta minjej, “Ino jaja a olo subq na tigelqas.” ²⁴ Onaqa Marta na kamba minjej, “E qalie, diño bati qa tamo unġasari kalil nañgi subq na tigelabqa ijo jaja dego ombla tigelqab.” ²⁵ Onaqa Yesus na minjej, “E segi subq na tigelu qa utru. E segi nambile sqajqa utru. Tamo a e qa aqa areqalo sinġilatosim moişas di unġum. A nambile sqas. ²⁶ Tamo kalil nambile sosib e qa nañgo areqalo sinġilateqñub qaji nañgi olo bunu moişasai. O Marta, ni ijo anjam di qusim ino areqaloq di sinġilatonum e?”

²⁷ Onaqa Marta na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba. E qalieonum, ni Kristus, Qotei aqa Niri. Ni qujai Qotei na qarınmonaqa mandamq aiyem qaji. Deqa e ni qa ijo areqalo sinġilatonum.”

Yesus a Lasarus qa are ugeiyonaqa akamej

²⁸ Marta a anjam degsi marsiqa olo puluoşi aisiq aqa jaja Maria metonaq aqa areq bonaq ombla sasalosibqa minjej, “Qalie Tamo Koba a bqo. A ni qa marqo.” ²⁹ Onaqa Maria a Marta aqa anjam di qusiqa tigeluqajatosiq Yesus unqa gilej. ³⁰ Yesus a qure miligiq aiyosaisoqnej. A Marta wo anjam mareb qaji sawaq di soqnej. ³¹ Sonaqa Juda tamo unġasari talq di Maria are latetoqñeb qaji nañgi Maria a tigeluqajatosiq tal uratosiq gileqnaqa unsib are qaleb, “A Lasarus aqa subq di akamtqajqa gileqnu kiyo.” Nañgi degsib are qalsib tigelosib Maria dauryosib gileb.

³² Maria a gilsiq Yesus soqnej qaji sawaq di brantosiqqa Yesus unşiqa aqa areq di sinġa pulutosiqa minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiyoşai qamu.”

³³ Onaqa Yesus a Juda tamo unġasari Maria dauryosib beb qaji nañgi Maria ombla akamoqñeb di unşiqa nañgi qa are gulbeiyonaqa nenemnjrej, ³⁴ “Niñgi Lasarus qabia subq ateb?” Onaqa nañgi na minjeb, “O Tamo Koba, ni bosim aqa sub une.” ³⁵ Degsi minjnabqa Yesus a dego akamej. ³⁶ A akamonaqa Juda nañgi di unsibqa mareb, “Niñgi uniy. Yesus a Lasarus tulañ qalaqalaiyoqnej deqa akamqo.” ³⁷ Onaqa nañgi qudei Yesus qa yomuosi mareb, “Yesus a nami tamo njam qandimo boletej. A kiyaaqqa Lasarus boletosai? Yim a moişasai.”

Yesus a Lasarus subq na tigeltej

³⁸ Onaqa Yesus a nañgo yomu anjam di qusiqa are gulbeiyonaqa walweloşiqa Lasarus aqa subq gilej. Sub di mana miligiq di bogeb. Lasarus nami subq atsib meniñ kobaquja na sub me getenteb. ³⁹ Deqa Yesus na tamo qudei minjrej, “Niñgi meniñ kobaquja di taqal atiy.” Onaqa tamo moiyej qaji aqa jaja Marta na Yesus minjej, “O Tamo Koba, a nami moiyej bati qolqe gilqo. Iga meniñ taqal atqom di aqa qusa quleqwas.” ⁴⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E nami mermonum, ni e qa ino areqalo sinġilatqam di ni Qotei aqa sinġila unqam.” ⁴¹ Degsi minjnaqa nañgi meniñ kobaquja di taqal atnabqa Yesus a lañ goge tarosiqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni ijo pail endi quonum deqa e ni qa tulañ areboleboleibqo. ⁴² E qalieonum, ni gaigai ijo pail queqnum. Ariya tamo unġasari ijo areq endi tigelejunub qaji nañgi e qa nañgo areqalo sinġilatqajqa deqa e ni pailmonum. Yim nañgi qalieqab, ni na e qarınbonam bem.”

⁴³ Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a tulan maosiq marej, “O Lasarus, ni subq dena tigelosim au.” ⁴⁴ Degsi marnaqa tamo moiyej qaji a subq dena tigelosiq oqedej. Aqa singa ti ban ti ulatamu ti nami gara na dalaeb. Deqa Yesus na minjrej, “Aqa gara di pamblonyib walwelosim gilem.”

Juda tamo kokba nanji koroosib Yesus qalib moiqajqa maroqneb

⁴⁵ Bati deqa Juda tamo ungasari Maria aqa are latetqa beb qaji nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji gargekoba Yesus qa nanjo areqalo singilateb. ⁴⁶ Ariya nanji qudei tigelosib Farisi nanjoq gilsib kumbra Yesus yej qaji deqa sainjreb. ⁴⁷ Sainjrnab qusibqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti metnjrnab nanjo areq bosib koba na koroosib mareb, “Iga kiyerqom? Yesus a manwa gargekoba yelejeqnu. ⁴⁸ Iga a uratonam degsi kumbra yoqnqas di tamo ungasari kalil nanji a qa nanjo areqalo singilatqab. Yim Rom nanji bosib gago atra tal niñaqyosib iga dego kobotgwab.”

⁴⁹ Wausau deqa tamo bei aqa ñam Kaiafas a Juda nanjo atra tamo gate soqnej. Deqa a nanjo ambleq di tigelosiq minjrej, “Ningi tulan nanarionub. Anjam laña laña mareqnu. ⁵⁰ Ningi are qaliy. Tamo qujai a tamo ungasari kalil nanji qa moiqas di kere. Amqa iga padalqasai.”

⁵¹ Kaiafas aqa segi areqalo na anjam di marosai. A wausau deqa atra tamo gate soqnej deqa a Qotei aqa medabu osiqa anjam di marej. Yesus a Juda nanji qa moiqas anjam di ubtosiq marej. ⁵² Bole, Yesus a Juda nanji segi qa moiqasai. Qotei aqa angro kalil sawa bei beiq di unub qaji nanji qa ti moiqas. Moisis nanji kalil koroinjrimqa nanji aqa segi tamo ungasari sqab. Kaiafas a anjam di ubtosiq marej.

⁵³ Bati qujai deqa Juda tamo kokba nanji Yesus qalib moiqajqa anjam gereiyqa utru ateb. ⁵⁴ Yesus a di qalieosiq deqa a Juda nanjo ambleq di walwelosai oqnej. A segitosiqa qure kiñala bei wadau sawa jojomeq gilsiq aqa angro nanji koba na dia soqneb. Qure di aqa ñam Efraim.

⁵⁵ Qotei a nami Israel nanji Isip sawaq di padalqa laqnaqqa nanji elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. Yori bati jojomonaqa Juda tulan gargekoba nanjo qure qureq dena tigelosib yori bati di unqajqa deqa Jerusalem beb. Juda nanjo kumbra agiende. Yori bati di brantosaisoqnimqa nanji Jerusalem bosib nanjo segi jejamu yansosib yori bati qa tarinqab. Utru deqa nanji Jerusalem beb. ⁵⁶ Ariya nanji Jerusalem bosib Yesus qa ñamoqneb. Namoqnsib atra tal miligiq bosib segi segi maroqneb, “Ningi kiyersib are qalonub? Yesus a yori bati unqajqa Jerusalem bqas kiyo sai kiyo?” ⁵⁷ Nanji degsib maroqneb. Di kiyaaqa? Atra tamo kokba ti Farisi ti nanji na tamo ungasari nanji nami endegsib minjreb, “Tamo bei a Yesus qabi soqnimqa unsim bosim iga mergim iga na ojgom.”

12

Maria a goren quleq tulan boledamu Yesus aqa singaq di bilentej

¹ Ariya Juda nanjo yori bati koba jojomej. Bati 6 amqa brantqas. Deqa Yesus a tigelosiq Betani qureq gilej. Qure di Lasarus agi Yesus na subq na tigeltej qaji aqa qure utru. ² Gilnaqa qure deqaji tamo ungasari nanji a unsibqa areboleboleinjrnaqa ingi goiyeteb. Marta a ingi suweiyosiq Lasarus Yesus wo tamo qudei ti metnjrnaq bosib koba na awoosib ingi uyoqneb. ³ Onaqa Maria a goren quleq tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinaq jigsiqasi bosiq Yesus aqa singaq di bilentosiq aqa segi gate banqa na piyetej. Onaqa goren aqa quleq na tal keretej. ⁴ Onaqa Yesus aqa angro bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanjo banq di atej qaji a Maria aqa kumbra di unsiqa njirinosiq marej, ⁵ “A kiyaaqa goren di qarinyosiq

menin silali 300 osiq dena tamo ingi ingi saiqoji nanqi aqaryainjrosai?”
⁶ Judas a tamo ingi ingi saiqoji nanqi qa are qalsiq anjam di marosai. A bajin tamo. A Yesus aqa angro nanjo silali jugwajqa qun taqatoqnej. Deqa nanqi qun miligiq di silali ateqnab a na olo bajinoqnej. A deqa are qalsiq anjam di marej.

⁷ Onaqa Yesus a Judas aqa anjam di qusiqa minjej, “Unja di urat. A goren di ojesoqnem. A ijo jechamu subq atqajqa are qalsiq nami gereiyqo. ⁸ Tamo ingi ingi saiqoji nanqi bati gaigai ningi ti sqab. Ariya e bati gaigai ningi ti sqasai.”

Atra tamo kokba nanqi Lasarus qalsib moyotqa maroqneb

⁹ Juda tulan gargekoba nanqi qalieeb, Yesus a Betani qureq gilsiq di soqnej. Deqa nanqi a unqa beleneb. Nanqi Yesus segi unqajqa bosai. Yesus a nami Lasarus subq na tigeltej deqa nanqi a dego unqa beb. ¹⁰ Atra tamo kokba nanqi Lasarus dego qalsib moyotqa qairoqneb. ¹¹ Di kiyaga? Yesus a Lasarus subq na tigeltonaqa Juda gargekoba nanqi atra tamo kokba nanqi uratnjrsib olo Yesus qa nanjo areqalo singilatoqneb.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem bej

¹² Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi yori bati unqajqa marsib Jerusalem beleneb. Belenosib nebeonaqa nanqi endegsib queb, “Yesus a Jerusalem bqas.” ¹³ Nanqi degsib qusib deqa nanqi tuwom banja elenosib Yesus gamq di turqajqa aiyeb. Aisib Yesus beqnaqa unsib tulan lelenoqnsib endegsib minjoqneb, “Iga ni qa tulan areboleboleiqe qnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Ni Israel nanjo Mandor Koba.”

¹⁴ Onaqa Yesus a donki osiq quraq di awoej. Aqa kumbra deqa nami Qotei aqa anjam bei endegsib nenjrenyeb unu, ¹⁵ “O Saion tamo ungasari, ningi ulaaib. Ningi uniy. Nunjo Mandor Koba a donki bunuj quraq di awoosiq beqnu.” ¹⁶ Bati deqa Yesus aqa angro nanqi anjam di aqa utru poinjrosai. Bunuqna Yesus a moisiq ñam koba onaqa nanqi anjam deqa olo are qalsib endegsib mareb, “Bole, anjam di Yesus qa nenjrenyeb deqa tamo ungasari nanqi lelenoqnsib a binjiyoqneb.”

¹⁷ Ariya tamo ungasari Yesus a Lasarus metosiq subq na tigeltonaq uneb qaji nanqi manwa deqa saoqnsib laqneb. ¹⁸ Laqnab tamo ungasari tulan gargekoba nanqi quoqneb. Deqa Yesus a donki bunuj quraq di awoosiq Jerusalem beqnaqa nanqi a gamq di turqajqa aiyeleneb. ¹⁹ Ainabqa Farisi nanqi na unjrsibqa segi segi maroqneb, “Iga Yesus singila na saidyeqnamqa keresaiqe qnu. Ningi uniy. Tamo ungasari kalil nanqi a dauryeqnub.”

Grik tamo qudei nanqi Filip minjeb, “Iga Yesus unqom”

²⁰ Tamo ungasari Qotei louqa marsib yori bati unqajqa Jerusalem aiyeleneb qaji nanjo ambleq di Grik tamo qudei soqneb. ²¹ Grik tamo nanqi di Filip aqaq di branteb. Di kiyaga? Filip a dego Grik tamo. Filip aqa qure utru Betsaida. Qure di Galili sawaq di unu. Nanqi Filip aqaq di brantosib nenemyeb, “O gago was, iga Yesus unqa kere e?” ²² Onaqa Filip a aisiqa nanjo anjam di Andru minjsiq Andru ombla gilsib olo Yesus minjeb. ²³ Minjnb qusiqa nanqi kamba minjrej, “E Tamo Angro. Deqa e ñam koba oqajqa bati brantqo. ²⁴ E bole merngwai. Kurgus yago breiyibqa mandamq aisim moiqasai di a laña sqas. Moiqas di a olo qoqi oqsim gei gargekoba atelenqas. ²⁵ Dego kere tamo bei na aqa segi ñambile tulan qalaqalaiyqas di a padalqas. Ariya a mandamq endi aqa segi ñambile qoreiyqas di a ñambile gaigai sqas. ²⁶ Tamo bei na e wauetbqa osimqa a e daurbem. Yimqa qure e sqai di a dego e ombla sqom. A ijo wau yoqnqas di ijo Abu na a ñam kobaquja yqas.”

Jeu tamo nanġi na Yesus soqtosib goge gaintqab

²⁷ Osiqa Yesus a olo anjam endegsi marej, “Endego e are tulaġ gul-bekobaibqo. Deqa e endegsi Qotei pailyqai kiyo, ‘O ijo Abu, ni na marimqa bati uge endi ijoq baiq’? Ungum, e degsi pailyqasai. Bati uge endi branteme. E deqa mandamq aiyem. ²⁸ O ijo Abu, ni na ino ñam tulaġ kobaqujatime.” Yesus a degsi marnaqa laġ goge dena anjam endegsi brantej, “E ijo ñam kobaqujatunum. Ololo kobaqujatqai.” ²⁹ Anjam degsi brantonaqa tamo unġasari Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanġi qusibqa segi segi maroqneb, “Kola anjam atqo kiyo?” Onaqa tamo qudei nanġi mareb, “Sai. Laġ anġro bei na Yesus anjam minjġo.”

³⁰ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam niġi quonub qaji di e aqaryaibqajqa brantosai. Di niġi aqaryaingwajqa brantqo. ³¹ Niġi quiy. Qotei na tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġi peginjraqajqa bati bqo. A na mandam endeqa gate koba Satan taqal waiyqajqa bati dego bqo. ³² E bini mandamq endi unum. Ariya bunuqna jeu tamo nanġi na e soqtbosib goge gaintbqab. Yimqa bati deqa e na tamo unġasari kalil nanġi are tigeltetnjritqa ijoq bqab.” ³³ Yesus a aqa segi moiqajqa gam boleq atqa osiqa deqa degsi marej.

³⁴ Onaqa tamo unġasari nanġi na kamba Yesus minjeb, “Kristus a bati gaigai sqas. Dal anjam nami degsib marnab iga quem. Deqa ni kyaqa maronum, ‘E Tamo Anġro soqtbosib goge gaintbqab’? Tamo Anġro di tamo yai?”

³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Puloġ a nuġo ambleq di sokiñalayosim niġi olo uratngwas. Deqa niġi puloġ ti sosib puloġq na laqniy. Yimqa niġi ambruingwasai. Tamo ambruq na laqnu qaji a qabiteqnu kiyo di a qalieqasai. ³⁶ Niġi puloġ ti sosib puloġ qa nuġo areqalo singilatiy. Niġi degyqab di niġi puloġ aqa anġro sqab.”

Juda tamo gargekoba nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilatosai

Yesus na tamo unġasari nanġi anjam degsi minjrsiqa nanġi uratnjrnaq nanġi a olo unosai. ³⁷ A Qotei aqa mañwa gargekoba nanġo ñamdamuq di yeqnaqa nanġi unoqneb. Unoqnsib ariya nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilatosai oqneb. ³⁸ Nanġi kumbra di yeb deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo yai a gago anjam endi qusiqa aqa areqaloq di singilatqo? Tamo yai a Tamo Koba aqa singila unsiq poiyoq? Tamo dego bei sosai.” Aisaia a nami anjam degsi marej.

³⁹ Deqa nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilatqa keresai. Utru deqa Aisaia a anjam bei dego endegsi neġreġej, ⁴⁰ “Qotei a nanġo ñamdamu getentetnjrej. A nanġo are miligi dego getentetnjrej. Deqa nanġi nanġo ñamdamu na Qotei aqa kumbra bei unqa keresai. Nanġi nanġo are miligiq na Qotei aqa anjam dego poinjraqa keresai. Deqa nanġi are buljosib ijoq bqa keresai. Deqa e na nanġi boletnjrqasai.” ⁴¹ Aisaia a nami Yesus aqa singila unsiq deqa anjam degsi marej.

⁴² Bole, Juda gate gargekoba nanġi are buljosib Yesus qa nanġo areqalo singilateb. Ariya nanġi Farisi nanġi ulainjsib deqa nanġi boleq di Yesus aqa ñam marosai oqneb. Nanġi are qaleb, “Iga boleq di Yesus aqa ñam marqom di Farisi nanġi iga Qotei tal miligiq gilqa saidgwab.” ⁴³ Nanġi degsib are qaleb. Di kyaqa? Nanġi Qotei na nanġo ñam soqtqajqa arearetnjrosai oqnej. Tamo nanġi na nanġo ñam soqtqajqa deqa arearetnjroqnej.

Yesus aqa anjam a tamo sigitosim tamo unġasari nanġi peginjraqas

⁴⁴ Onaqa Yesus a tulan lelenosiq marej, “Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a e qa segi aqa areqalo singilatqasai. Ijo Abu e qarınbej qaji a qa dego aqa areqalo singilatqas. ⁴⁵ Tamo bei a e nubqas di a ijo Abu e qarınbej qaji di dego unqas. ⁴⁶ E pulon bulosim mandamq aiyem. Deqa tamo ungasari kalil e qa nanjo areqalo singilateq nub qaji nanji amburuq di sqasai. ⁴⁷ Tamo bei a ijo anjam qusimqa ariya a dauryqasai di e na a pegiyqasai. E tamo ungasari nanji peginjrqqa bosai. E nanji elenqajqa bem. ⁴⁸ Tamo ungasari nanji e qoreibosib ijo anjam quqwa uratqab di nanji peginjrqajqa tamo bei unu. Anjam e mareqnum qaji a segi tamo sigitosim tamo ungasari nanji peginjrqas. Diño batiamqa anjam dena nanji peginjrqas. ⁴⁹ E ijo segi areqalo na anjam marosaieqnum. Ijo Abu e qarınbej qaji a na anjam merbeqnaqa quoqnsim agi mareqnum. ⁵⁰ E qalieonum, ijo Abu aqa anjam di nambile gaigai sqajqa anjam. Deqa anjam kalil e mareqnum qaji di ijo Abu na e merbeqnaq quoqnsim agi mareqnum.”

13

Yesus na aqa angro nanjo sinja yansetnjrej

¹ Juda nanjo yori bati koba jojomonaqa Yesus a endegsi qalieej, “E mandamq endi so bati koboqo. E moisiy ijo Abu aqaq olo oqwa bati brantqo.” Yesus na aqa segi angro mandamq di soqneb qaji nanji tulan qalaqalainjroqnsiq gilsiq gilsiq aqa moiqa bati itej.

² Deqa a nanji koba na awoosib ingi uyoqneb. Di bilaq. Ingi uyeq nabqa Satan a Judas Iskariot aqaq aiyej. Aisiqa Judas na Yesus osim jeu tamo nanjo banq di atqajqa deqa are tigeltetej. Judas a Saimon Iskariot aqa niri. ³ Yesus a qalieej, aqa Abu na ingi ingi kalil aqa banq di atelenje. A Qotei aqaq na bej puluosim Qotei aqaq olo oqwas di dego qalieej. ⁴ Deqa a aqa angro nanji koba na ingi uyoqnsibqa a tigelosiq aqa gara olekoba piqtosiq jejamu piyo qaji gara osiq tigej. ⁵ Tigsiq kangal tamo bulosiq tabirq di ya qamsiq aqa angro nanjo sinja yansetnjroqnsiq jejamu piyo qaji gara dena piyetnjroqnej.

⁶ Osiqa Pita aqa sinja yansetqa laqnaqa minje, “O Tamo Koba, ni ijo sinja yansetbqam e?” ⁷ Onaqa Yesus na kamba minje, “Kumbra e endego yeqnum endi ni utru poimosai unu. Bunuqna ni poimqas.” ⁸ Onaqa Pita na Yesus saidyosiq minje, “Ni ijo sinja yansqasai. Sai bole sai.” Onaqa Yesus na minje, “E ni yansmqasai di ni e ombla sqa keresai.” ⁹ Onaqa Saimon Pita na minje, “O Tamo Koba, ni ijo sinja segi yansaim. Ijo ban ti gate ti dego yansetbe.” ¹⁰ Onaqa Yesus na minje, “Tamo a yalqo a olo yalqasai. Aqa sinja segi yansqas di kere. Dena a torei milalo sqas. Ningi milalo unub. Ariya ningi kalil milalo sosai.” ¹¹ Yesus a qalieej, aqa angro bei agi Judas a na Yesus osim jeu tamo nanjo banq di atqas. Deqa a na minjrej, “Ningi kalil milalo sosai.”

¹² Yesus a nanjo sinja yansetnjrsiq koboonaqa aqa segi gara olekoba olo jigsiq awoosiq nenemnjrej, “Kumbra e endego ningi engonum qaji di ningi utru poingwo e? ¹³ Ningi e merbeqnub, ‘O Qalie Tamo Koba. O gago Tamo Koba.’ Ningi kere e merbeqnub. Agi e segi qujai. ¹⁴ E nunjo Tamo Koba. E nunjo Qalie Tamo Koba dego. Ariya e nunjo sinja yansetngonum deqa ningi dego segi segi qa kumbra degyoqniy. ¹⁵ Kumbra e endego ningi osorngonum qaji di ningi kamba dego degsib yoqniy. ¹⁶ E bole merngwai. Kangal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Tamo a wau qa gilqas di a na tamo a qarinyqo qaji di bunyqa keresai. ¹⁷ Kumbra e yeqnum endi aqa utru ningi poingim dauryiy. Yimqa ningi tulan areboleboleingwas.

¹⁸ “Ijo anjam endi e ningi kalil qa marosai. E na ningi giltrngem deqa e ningi qa qalie bole. Ariya Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu

brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo e ombla bem quiq di tuqtosim uyqas qaji a na e jeutbqas.’¹⁹ Kumbra di brantosaisonaqa e nami merngonum. Deqa kumbra di brantimqa ningi e qa nungo areqalo singilatosib marqab, ‘Bole, Yesus a segi qujai gaigai degsi unu.’²⁰ E bole merngwai. Tamo bei na tamo ungasari e qarinjronum qaji nanqi osim geregereinjrqas di a e dego osim gereibqas. A e osim gereibqas di a na ijo Abu e qarinbej qaji a dego osim gereiyqas.”

Judas a Yesus osim jeu tamo nanjo banq di atqas

²¹ Yesus a degsi marsiqa are tulan gulbekobaiyonaqa olo marej, “E bole merngwai. Ijo angro bei na e osim jeu tamo nanjo banq di atqas.”²² Onaqa Yesus aqa angro nanqi segi segi kokoqoqneb. Yesus a angro yai qa degsi marej di nanqi qaliesai deqa nanqi degyoqneb.²³ Yesus aqa angro bei agi Yesus na tulan qalaqalaiyoqnej qaji a Yesus aqa areq di awesoqnej.²⁴ Deqa Saimon Pita a ban na angro di minjej, “Ni na Yesus nenemyimqa a angro yai qa degsi marqo di mermqas.”²⁵ Onaqa angro dena Yesus beteryosiqa nenemyej, “O Tamo Koba, ni angro yai qa degsi maronum?”²⁶ Onaqa Yesus na minjej, “Angro e endego bem osiy quiq di tuqtosiy anaiyqai qaji a na e osim jeu tamo nanjo banq di atqas.” Degsi minjsiqa bem quiq di tuqtosiq Saimon Iskariot aqa njiri Judas anaiyej.

²⁷ Anaiyonaq Satan a Judas aqa are miligiq ainaqa Yesus na minjej, “Ni kumbra yqam qaji di endego yoqujat.”²⁸ Yesus a Judas degsi minjnaqa aqa angro kalil awesoqneb qaji nanqi qusibqa Yesus na Judas kiyaaqa anjam di minjej nanqi deqa poinjrosai.²⁹ Judas a nanjo silali jugwajqa qun taqatoqnej deqa nanqi qudei are qaleb, Judas a gilsim yori bati aqa inji inji awaiyqajqa deqa kiyo Yesus na degsi minjej. Nanqi qudei are qaleb, Judas a gilsim inji awaiyosim tamo sougetejunub qaji nanqi anainjrqas.³⁰ Onaqa Judas a bem di uysiq warum uratosiq oqedej. Di qolo.

Yesus na aqa angro nanqi dal anjam bunuj enjrej

³¹ Judas a oqedonaqa Yesus a endegsi marej, “Bini e Tamo Angro ñam koba oqai. E ñam koba otqa Qotei a dego ñam koba oqas.”³² Qotei a ñam koba osimqa a na e dego ñam koba ebqas. A urur ñam koba ebqas.³³ O ijo angro ningi quiy. E ningi koba na sokiñalayosiy uratngitqa ningi e qa ñamoqnqab. Qure e oqwai di ningi oqwa keresai. E nami Juda tamo kokba nanqi degsi minjroqnem agi bini ningi dego olo merngonum.³⁴ Endego e dal anjam bunuj engwai. Dal anjam bunuj agiende. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. E ningi qalaqalaiygeqnum dego kere ningi kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.³⁵ Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniyqa tamo kalil nanqi nungo kumbra di unoqnsib dena qalieoqnqab, ningi ijo angro bole.”

Yesus na Pita minjej, “Ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai’ ”

³⁶ Onaqa Saimon Pita na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni qabitqam?” Onaqa Yesus na minjej, “Qure e oqwai di ni mati oqwa keresai. Bunuqna ni e daurbosim qure deq oqwam.”³⁷ Onaqa Pita na olo Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaaqa e bini ni daurmqa keresai? Ni marimqa e ni qa ijo ñambile uratosiy moiqai.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni e qa ino ñambile uratosim moiqam e? E bole mermqai. Tuwe anjamosaisoqnimqa ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

14

Iga Qotei aqaq oqwajqa gam agi Yesus a segi qujai

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi are gulbeingaiq. Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqñub ariya ningi e qa dego nungo areqalo singilatoqñiy. ² Ijo Abu aqa talq di warum gargekoba unub. E oqsiy nungo segi segi warum gereiyetñgwai. Ijo anjam di bolesai qamu e ningi merngosai qamu. ³ E nungo segi segi warum gereiyetñgsiy olo bosiy ningi joqsiy qure e sqai di ningi dego e ombla sqab. ⁴ Qure e sqai deq oqwajqa gam di ningi qalie.”

⁵ Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Tamo Koba, qure ni oqwam di iga qaliesai. Deqa iga kiyersim qure deq oqwajqa gam qalieqom?” ⁶ Onaqa Yesus na minjej, “E segi gam. E segi anjam bole qa utru. E segi ñambile qa utru dego. Tamo bei a gam bei na ijo Abu aqaq oqwa keresai. Ijo Abu aqaq oqwajqa gam agi e segi qujai. ⁷ Ningi e qa qalieonub qamu ningi ijo Abu qa dego qalieonub qamu. Agi endego ningi ijo Abu qa qalieqa utru atonub. Osib ningi a unonub.”

⁸ Onaqa Filip na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ino Abu osorgimqa di iga qa kereqas.” ⁹ Onaqa Yesus na minjej, “O Filip, e bati olekoba ningi koba na soqñem. Ni e qa qalieosai unum e? Tamo a e nubqo di a ijo Abu dego unqo. Deqa ni kiyaaqa e merbonum, ‘Ni na ino Abu iga osorge?’ ¹⁰ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu di ni poimosai kiyo? Anjam e na ningi merngeqñum qaji endi ijo segi areqalo na merngosai. Ijo Abu na e beterbesosiqa aqa wau ojeqñu. ¹¹ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu. Ningi ijo anjam di qusib e qa nungo areqalo singilatiy. Saiamqa wau kalil e nungo ñamdamuq di yeqñum qaji di ningi unsib e qa nungo areqalo singilatiy.

¹² “E bole merngwai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di wau kalil e yeqñum qaji a dego yoqñqas. Osim ijo wau di bunyosim wau tulan kokba yoqñqas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. ¹³ E Qotei aqa Niri unum deqa ningi ijo ñam na inqi bei qa Qotei pailyqab di e na inqi di engwai. Yim dena ijo Abu a ñam koba oqas. ¹⁴ Ningi ijo ñam na inqi bei qa Qotei pailyqab di e na inqi di engwai.”

Yesus a aqa Abu minjim a na aqa Mondor Bole qarinyqas

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi e qalaqalaibqab di ningi ijo anjam dauryoqñqab. ¹⁶ Amqa e ijo Abu minjitqa a na Aqaryaingo Tamo qarinyim nungoq bosim singilatñgwas. Osim a bati gaigai ningi koba na sqas. ¹⁷ Aqaryaingo Tamo di a anjam bole qa Mondor. Tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanqi Mondor di oqa keresai. Nanqi a unosaieqñub. Nanqi a qa qaliesai dego. Ariya ningi a qa qalie. A ningi koba na unub. Bunuqna a bosim nungo are miligiq di sqas.

¹⁸ “E ningi mandum angro bul uratñgwasai. E nungoq olo bqai. ¹⁹ Sokiñala tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanqi e olo nubqasai. Ariya ningi e nubqab. E ñambile unum deqa ningi dego ñambile sqab. ²⁰ Sosibqa bati deqa ningi endegsib qalieqab, e na ijo Abu beteryesonam ningi kamba e beterbesonab e ningi beterngejunum. ²¹ Ningi quiy. Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo dal anjam dego qusim dauryoqñqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyqas. E na dego tamo di qalaqalaiyoqñsiy aqaq di brantoqñsiyqa e segi qa babtoqñqai.”

²² Onaqa Judas bei Judas Iskariot sai a na Yesus endegsi nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaaqa ni tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanngoq di brantqa saidosim gago segiq di brantoqñsim ni segi qa babtoqñqam?”

²³ Onaqa Yesus na minjej, “Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo anjam dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyimqa aqo ijo Abu wo aqaq bosim a ombla gaigai sqom. ²⁴ Tamo bei a e qalaqalaibqasai di a ijo anjam dauryqasai. Anjam e na ningi merngeqnum qaji endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinjbej qaji aqa anjam.

²⁵ “Anjam endi e ningi koba na sosim merngeqnum. ²⁶ Bunuqna Aqaryaingo Tamo a nungoq bosim singilatngwas. A Mondor Bole. Ijo Abu na a qarinyim ijo ñam na bosim anjam kalil ningi merngekritqas. Osim nungo areqalo tigeltetngimqa anjam kalil e ningi merngeqnum qaji deqa olo are qaloqnqab.

²⁷ “E ningi uratngwa osiy nungo are latetngwai. E segi are lawo unum deqa e nungo are latetngwai. Mandam tamo bei na degsim nungo are latetngwa keresai. Deqa ningi are gulbeingaiq. Osib ulaaib. ²⁸ E ningi endegsim merngonum quonub, ‘E ningi uratngsiy olo nungoq bqai.’ Ningi e qalaqalaibonub qamu ningi ijo anjam deqa areboleboleingwo qamu. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. Ijo Abu agi a na e tulan bunbejunu. ²⁹ E ijo Abu aqaq oqosaisosim anjam endi merngonum. Deqa bunuqna e ijo Abu aqaq oqitqa ningi e qa nungo areqalo torei singilatqab.

³⁰ “Mandam endeqa gate koba Satan a beqnu. A na e gulbe bei ebqa keresai. Deqa e olo anjam olekoba totoryosiy merngwasai. ³¹ Ijo are koba endegsi unu. Mandam qaji tamo ungasari nangi qalieqab, e ijo Abu qalaqalaiyeqnum deqa anjam a na merbeqnu qaji di e dauryeqnum. Ariya ningi tigelab iga gilqom.”

15

Yesus a wain namtan bole

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “E segi wain namtan bole. Ijo Abu a wain wau qa lanja. ² Ijo dani qudei nangi gei bole atqasai di ijo Abu na nangi gingenjrsim taqal breinjrqas. Ijo dani nangi gei bole atelenqab di ijo Abu na gereinjrimqa nangi olo gei koba atelenqab. ³ Anjam kalil e nami merngoqnem qaji dena ningi gereingej koboej. ⁴ Ningi e beterbesoqniy. Yimqa e dego ningi beterngesqai. Nam dani a segi sqas di a geitqa keresai. Qoboq di beteresqas di a geitqas. Dego kere ningi e beterbesqasai di ningi gei bole atqa keresai.

⁵ “E segi wain namtan bole. Ningi ijo dani bul. Tamo bei a e beterbesqas di e dego a beteryesqai. Yimqa a gei koba atelenqas. Ningi e uratbqab di ningi wau bei yqa keresai. ⁶ Tamo bei a e beterbesqasai di a nam dani uge bul gingenyosib taqal breiyib kangranamqa koroiyosib namyuwoq di breiyib yugwas.

⁷ “Ningi e beterbesosib ijo anjam nungoq di soqnimqa ningi ingi bei qa Qotei pailyqab di a na ingi di engwas. ⁸ Ningi gei koba atelenosib ijo angro bole soqniy. Yimqa ijo Abu aqa ñam tulan kobaqas. ⁹ Ijo Abu na e qalaqalaibeqnu dego kere e na ningi qalaqalaingeqnum. Deqa ningi gaigai ijo qalaqalaiyo kumbraq di soqniy. ¹⁰ Ningi ijo dal anjam kalil dauryoqnqab di ningi ijo qalaqalaiyo kumbraq di sqab. E ijo Abu aqa dal anjam dauryoqnsimqa aqa qalaqalaiyo kumbraq di unum dego kere. ¹¹ E segi areboleboleibeqnu deqa ningi dego areboleboleingeqnem. Ijo arebolebole di nungoq di tulan kobaoqnem. Utru deqa e na anjam endi ningi merngonum. ¹² Ijo dal anjam agiende. E na ningi qalaqalaingeqnum dego kere ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. ¹³ Qalaqalaiyo kumbra tulan bolequja bei agiende. Tamo bei na aqa was nangi aqaryainjrqa osimqa aqa segi nambile uratosim moiqa. Qalaqalaiyo kumbra dena qalaqalaiyo kumbra kalil tulan bunjrejunu. ¹⁴ Ningi ijo anjam kalil e na merngeqnum qaji endi dauryqab di ningi ijo segi was bole sqab. ¹⁵ Anjam kalil ijo Abu na e merbeqnaq queqnum

qaji di e ubtosim ningi merngeqnum. Deqa e ningi 'was' merngeqnum. E ningi 'kanjal tamo' merngosaieqnum. Kanjal tamo a aqa tamo koba aqa wau qaliesai.

¹⁶ “Ningi na e giltbosai. E na ningi giltngem. Osim ningi wau engem. Ningi gilsib gei koba atelenoqnbqa nungo gei gaigai sqajqa deqa e na ningi wau engem. Deqa ningi ijo ñam na inji bei qa ijo Abu pailyqab di a na inji di engwas. ¹⁷ E na ningi dal anjam endegsi merngwai. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.”

*Mandam qaji tamo ungasari nanji na
Yesus aqa angro nanji jeutnjreqnub*

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Mandam qaji tamo ungasari nanji na ningi jeutngeqnum. Deqa ningi endegsi poingem, nanji namoqna e dego jeutboqneb. ¹⁹ Ningi mandam qaji tamo unub qamu mandam qaji tamo ungasari nanji na ningi qalaqalaingeqnum qamu. Agi nanji na nanjo segi was nanji qalaqalainjreqnub dego kere. Ariya ningi mandam qaji tamo sai. E na ningi giltngem deqa ningi mandam qaji kumbra urateb. Utru deqa mandam qaji tamo ungasari nanji na ningi jeutngeqnum. ²⁰ E nami merngonum, kanjal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Ningi anjam deqa are qaliy. Jeu tamo nanji na e ugeugeiboqneb dego kere nanji na ningi ugeugeingoqnbqa. Nanji ijo anjam dauryoqneb qamu nanji nungo anjam dego dauryeqnub qamu. ²¹ Ariya nanji ijo Abu e qarinqej qaji a qa qaliesai. Deqa nanji ningi ugeugeingoqnbqa. Di kiyaga? Ningi ijo ñam ejunub deqa.

²² “E bosim nanji anjam minjrosai qamu nanji une saiqoji unub qamu. Ariya e nanji anjam minjrem deqa nanji nanjo une ulitqa gam saiqoji. ²³ Tamo bei na e jeutbqas di a na ijo Abu dego jeutqas. ²⁴ E manwa qudei tamo bei na nami yosaiqnej qaji di nanjo ambleq di bantosai qamu nanji une saiqoji unub qamu. Ariya e nanjo ambleq di manwa qudei babteqnamqa nanji unoqnsib aqo ijo Abu wo jeutgeqnum. ²⁵ Nanjo kumbra dena dal anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, ‘Tamo nanji e lanja jeutbeqnum.’

²⁶ “Aqaryaingo Tamo a ijo Abu ombla unub. E na a qarinyit nungoq bqas. A anjam bole qa Mondor. A ijo Abu aqaq dena bqas. Bosim ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim marqas. ²⁷ Ningi dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosib marqab. Di kiyaga? Nami e ijo wau utru atem bati deqa ningi e ombla sosib ijo wau unoqneb dena bosib agi bini ningi e ombla unum.

16

¹ “Ningi ijo ñam uratosib ulonjaib deqa e na anjam endi merngeqnum. ² Bunuqna jeu tamo nanji na ningi taqal breingosib ningi olo Qotei tal miligiq gilqa saidngwab. Osib bati bei bamqa nanji na ningi moiyojnngoqnbqa. Osib endegsib are qaloqnbqa, ‘Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa iga na ningi moiyojnngnum.’ ³ O ijo angro, jeu tamo nanji aqo ijo Abu wo qa qaliesai deqa nanji ningi degngwab. ⁴ Nanji ningi degngibqa ningi ijo anjam e bini merngeqnum qaji endeqa olo are qaliy.”

Yesus a Mondor Bole qa anjam marej

Osiqa Yesus a olo marej, “Nami e ningi koba na soqnem bati deqa e na anjam endi ningi merngosaioqnum. ⁵ Sokiñala e ningi uratngsiy ijo Abu e qarinqej qaji aqaq olo oqwai deqa bini e anjam endi ningi merngeqnum. Ariya ningi kamba e nenembosaieqnum, ‘Ni qabitqam?’ degbosai. ⁶ E ningi anjam endi merngeqnum deqa ningi are gulbeingeqnu. ⁷ E bole merngwai. E ningi uratngsiy oqwai. E oqwasai di Aqaryaingo Tamo agi Mondor Bole

a nungoq bqasai. Utru deqa e ningi uratngsiy oqwai. E oqsiy Mondor qariñyitqa a nungoq bqas. ⁸ Bosimqa mandam qaji tamo ungasari nanjo une babetnjroqnm nanji poinjroqngas. Kumbra bole qa utru dego a na osornjroqnm nanji qalieoqngab. Qotei a tamo ungasari nanji peginjrqs kumbra di dego nanji qalieqajqa deqa Mondor na nanji osornjroqngas. ⁹ A na mandam qaji tamo ungasari nanjo une babetnjroqngas. Di kiyaaqa? Nanji e qa nanjo areqalo singilatosaieqñub deqa. ¹⁰ Kumbra bole qa utru dego a na nanji osornjroqngas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq oqitqa ningi e olo nubqasai. ¹¹ Qotei a tamo ungasari nanji peginjrqs kumbra di dego Mondor na nanji osornjroqngas. Di kiyaaqa? Qotei na mandam endeqa gate koba Satan pegiyosim namyuwoq waiyqas.

¹² “E anjam gargekoba ningi merngwajqa ijo areqaloq di unu. Bini e merngwasai. Di kiyaaqa? Nunjo areqalo na ojqa keresai deqa. ¹³ Ariya anjam bole qa Mondor a bosimqa nunjo areqalo gereiyetngimqa ningi anjam bole kalil poingekritqas. Aqa segi areqalo na anjam merngwasai. A anjam quoqnsim di segi ningi merngoqngas. Osim kumbra mondon brantelenqas qaji di dego ubtoqnsim merngoqngas. ¹⁴ A ijo anjam osim ningi merngoqngas. Kumbra dena a na ijo ñam koba ti ijo singila koba ti boleq atqas. ¹⁵ Ijo Abu aqa inñi inñi kalil di ijo inñi inñi dego. Deqa e ningi merngonum, Qotei aqa Mondor na ijo anjam osim ningi merngoqngas.”

Yesus aqa angro nanji are gulbeinjrimqa olo bunuqna nanji areboleboleinjras

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Sokiñala ningi e nubqasai. Olo sokiñala ningi e nubqab.” ¹⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanji segi segi maroqneb, “Yesus a marqo, ‘Sokiñala ningi e nubqasai. Olo sokiñala ningi e nubqab.’ A dego marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai.’ A kiyaaqa degsi marqo?” ¹⁸ Nanji degsib maroqnsib olo maroqneb, “Yesus a kiyaaqa marqo, ‘Sokiñala’? Anjam di aqa utru iga poigosai.”

¹⁹ Nanji Yesus aqa anjam deqa nenemyqa laqnab di qalieosiqa endegsi minjrej, “E ningi merngonum, ‘Sokiñala ningi e nubqasai. Olo sokiñala ningi e nubqab.’ Ijo anjam di aqa utru ningi poingosai deqa ningi segi segi qaireqñub. ²⁰ O ijo angro, e bole merngwai. Ningi akam ti sosib are tulan gulbeingwas. Amqa mandam qaji tamo ungasari nanji areboleboleinjras. Ariya nunjo are gulbe di olo koboamqa ningi tulan areboleboleingwas. ²¹ Unja a angro oqajqa batieqnaqa aqa jexamu tulan jaqatinyeqnaqa a are gulbekobaiyeqnu. Ariya a angro osim aqa jaqatin koboamqa a aqa jaqatin deqa olo are qalqasai. A angro osim deqa tulan areboleboleiyqas. ²² Dego kere bini ningi are gulbeingwo. Ariya bunuqna e ningi olo ningitqa ningi are gulbe di uratosib tulan areboleboleingwas. Nunjo arebolebole di tamo bei na olo yaingwa keresai. ²³ Bati deqa ningi olo e anjam bei nenembqasai. E bole merngwai. Ningi ijo ñam na inñi bei qa Abu pailyqab di a na inñi di engwas. ²⁴ Ningi nami ijo ñam na Qotei pailyosai oqneb. Ariya bini ningi inñi bei oqajqa are soqnmqa ningi ijo ñam na Qotei pailyoqniy. Osib deqa ningi inñi di osib tulan areboleboleingwas.”

Yesus a mandam endeqa singila kalil gotranjosiq tigelejunu

²⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “E ningi yawo anjam merngoqnam. Bunuqna e olo yawo anjam bei ningi merngwasai. Anjam aqa damu geregere plaltosiy ijo Abu qa merngoqngai. ²⁶ Bati deqa e segi ningi qa Abu pailyqasai. Ningi ijo ñam na Abu pailyoqngab. ²⁷ Ijo Abu a segi na ningi qalaqalaingeqnu. Di kiyaaqa? Ningi e qalaqalaiboqnsib e Qotei aqaq na bem degsi poingeqnu deqa. ²⁸ Nami

e ijo Abu aqaq na bosim mandamq aiyem. Sokiñala e olo mandam uratosiy aqaq olo oqwai.”

²⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanği aqa anjam di qusib minjeb, “Od, endego ni boleq di anjam ubtosim mergonum. Ni yawo anjam mergosai. ³⁰ Deqa bini iga poigwo, ni kumbra kalil qa qalieonum. Deqa iga ni anjam bei nenemmqasai. Ni namoqna gago nenem qalieonum. Utru deqa iga ni qa gago areqalo siŋgilatosim maronum, bole, ni Qotei aqaq na bem.”

³¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi e qa nungo areqalo siŋgilatonub e? Di keretonub. ³² Niŋgi quiy. Bati bei bqas agi bqo. Sokiñala jeu tamo nanği na niŋgi teteiŋgibqa niŋgi kalil segisegiosib nungo qureq jaraiqab. Jaraiyibqa e segi sqai. Bole, e segi sqasai. Ijo Abu a e ombla sqom. ³³ E anjam endi niŋgi merŋgeqnum. Di kiyaaqa? Niŋgi na e beterbosib are lawo sqajqa deqa. Bole, niŋgi mandamq endi gulbe koba oqnqab. Di unğum. E segi na mandam endeqa siŋgila kalil gotraŋyosim tigelejnum. Deqa niŋgi are siŋgilatosib soqniy.”

17

Yesus a aqa angro nanği qa pailyej

¹ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa laŋ goge tarosiqqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, bati brantqo. E ino segi Angro qujai unum deqa ni ijo ñam kobaqujatimqa e kamba dego ino ñam kobaqujatqai. ² Ni e siŋgila ebem. Siŋgila dena e na tamo unğasari kalil nanği taqatnjroqnqai. Osiy tamo kalil ni na ebem qaji nanği ñambile enjritqa nanği ñambile gaigai sqab. ³ Ñambile gaigai sqajqa kumbra agiende. Tamo e na ñambile enjreqnum qaji nanği ni qa bole qalieeqnub. Agi ni segi Qotei bole. Nanği e Yesus Kristus qa dego bole qalieeqnub. Agi ni na e qarınbonam mandamq aiyem. Ñambile gaigai sqajqa kumbra agide.

⁴⁻⁵ “O Abu, e mandamq endi ino ñam koba ti ino siŋgila koba ti babtoqnem. Osim wau kalil ni na ebem qaji di yekritem. Nami mandam a brantosaison-aqa e ni ombla ñam koba ti soqnem. Ñam di ni na olo ebimqa aqo ombla ñam koba ti sqom.

⁶ “Tamo kalil ni na ebem qaji nanği di e na ino ñam osornjroqnem. Deqa nanği ino anjam dauryoqneb. Nanği ino segi tamo soqneb deqa ni na nanği mandamq endena elenqosim e ebem. ⁷ Bini nanği qalieonub, inği inği kalil ni na e ebem qaji di inoq dena branteb. ⁸ Nanği degsib qalieonub. Di kiyaaqa? Anjam kalil ni na e merbem qaji di e kamba nanği minjrnem nanği queb. Qusib ni na e qarınbonam bem anjam di nanço areqaloq di siŋgilateb. Osib endegsi poinjrej, e inoq dena bem.

⁹ “E nanği qa ni pailmonum. E mandam qaji tamo unğasari nanği qa ni pailmosai. Tamo ni na ebem qaji nanği qa segi e ni pailmonum. Di kiyaaqa? Nanği ino tamo unub deqa. ¹⁰ Ijo tamo kalil nanği di ino dego. Ino tamo kalil nanği di ijo dego. Nançoq dena e ñam kobaquja eqnum.

¹¹ “E inoq olo bqai. Deqa e mandamq endi olo sqasai. Ariya tamo ni na ebem qaji nanği mandamq endi sqab. O Abu, ino kumbra kalil tulaŋ boledamu. Ni segi qujai une saiqoji. Ino ñam koba ni na ebem qaji ñam dena ni na ijo tamo nanği taqatnjroqnime. Amqa aqo aiyel are qujaitosim unum dego kere nanği kamba are qujaitosib sqab. ¹² E nanği koba na sosimqa ino ñam kobaquja ni na ebem qaji ñam dena nanği taqatnjroqnem. Deqa ijo angro bei padalosai. Angro qujai agi ni nami padalqajqa giltem qaji a segi padalqas. A padalamqa ino anjam nenğrenq di unu qaji di aqa damu brantqas. ¹³ E olo

inoq bqai. Ijo segi arebolebole tulaŋ kobaosim tamo ni na ebem qaji nanŋoq di gaigai sqajqa deqa e mandamq endi sosimqa anjam endi mareqnum.

¹⁴ “E na nanŋi ino anjam minjroqnem. Utru deqa mandam qaji tamo unŋasari nanŋi na nanŋi jeutnjreqnub. Nanŋi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai. ¹⁵ Ni na nanŋi joqsim nanŋi mandam uratosib laŋ qureq oqwjajqa deqa e ni pailmosai. Nanŋi mandamq endi soqrib ni na nanŋi taqatnjroqnim tamo uge Satan na nanŋi ugeugeinjraim deqa e ni pailmonum. ¹⁶ Nanŋi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai. ¹⁷ Ino anjam kalil bole. Ni ino anjam bole di nanŋi minjroqne. Yimqa anjam di nanŋo are miligiq di wauoqnimqa nanŋi ino segi tamo tiŋtiŋ sqab. ¹⁸ Nami ni na e qarinjbonam mandamq aisim tamo unŋasari nanŋo ambleq di soqnem. Deqa e kamba tamo ni na ebem qaji nanŋi qarinjritqa mandam qaji tamo unŋasari nanŋo ambleq di sqab. ¹⁹ E nanŋi qa are qalsiy ijo segi jejamu ni emekritqai. Ijo kumbra dena nanŋi ino segi tamo tiŋtiŋ sosib ino anjam bole dauryoqngab.

²⁰ “E ijo anŋro 11 nanŋi qa segi ni pailmosai. Bunuqna nanŋi ijo anjam mare mare laqribqa tamo unŋasari gargekoba nanŋi nanŋo anjam quoqnsib e qa nanŋo areqalo singilatoqngab. E nanŋi qa dego ni pailmonum. ²¹ O Abu, ni ijoq di unum. E dego inoq di unum. Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ijo segi tamo unŋasari kalil nanŋi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa e ni pailmonum. Yimqa mandam qaji tamo unŋasari nanŋi qalieqab, ni na e qarinjbonam bem. ²² Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ñam koba ni na ebem qaji di e kamba olo ijo segi tamo unŋasari nanŋi enjrem. Di kiyaya? Nanŋi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa. ²³ E ijo segi tamo unŋasari nanŋoq di unum. Ni ijoq di unum. Kumbra dena nanŋi kalil dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqom. Soqnimqa mandam qaji tamo unŋasari nanŋi na nanŋi unjrsibqa qalieqab, ni na e qarinjbonam bem. Osib qalieqab, ni e qalaqalaibeqnum dego kere ni ijo segi tamo unŋasari nanŋi qalaqalainjreqnum.

²⁴ “O Abu, tamo unŋasari ni na ebem qaji qure e sqai di nanŋi dego e ombla qure dia sqom. E deqa ni pailmonum. Nanŋi e ombla sosibqa ñam koba ni na ebem qaji di unqajqa deqa ti e ni pailmonum. Nami ni mandam atosaisosimqa ñam koba di e ebem. Di kiyaya? Ni na e qalaqalaiboqnem deqa. ²⁵ O Abu, ino kumbra kalil tulaŋ bole tiŋtiŋ. Mandam qaji tamo unŋasari nanŋi ni qa qaliesai. Ariya e ni qa qalie bole. Ijo segi tamo unŋasari nanŋi dego ni qa qalie bole. Deqa nanŋi qalieonub, ni na e qarinjbonam bem. ²⁶ E ino ñam nanŋi osornjroqnem. Nanŋi olo osornjrqai. Yimqa ni na e qalaqalaibeqnum dego kere nanŋi ino qalaqalaiyo kumbraq di sqab. Amqa e segi nanŋi koba na sqom.”

18

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanŋo banq di atej

¹ Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaga a na aqa anŋro nanŋi joqsiqa koba na walwelosib Kidron ya dosib taqal beiq aisib nañu agu beiq di soqneb. ² Bati gaigai Yesus aqa anŋro nanŋi koba na nañu agu dia korooqneb. Deqa Yesus aqa anŋro Judas agi Yesus osim jeu tamo nanŋo banq di atqas qaji a nañu agu di qaliesoqnej. ³ Deqa a na qaja tamo gargekoba nanŋi waŋal ti lam ti sebru ti elenonab joqsiqa nañu agu deq gileb. Atra tamo kokba ti Farisi ti nanŋi na nanŋi qarinjrnab Yesus ojqa gileb. Rom nanŋo qaja tamo qudei dego nanŋi koba na gileb. ⁴ Gulbe kalil Yesus aqaq di brantqas qaji di a nami qaliesoqnej.

Deqa qaja tamo nanği aqaq bonabqa a nanço areq aisiqa nenemnjrej, “Niği yai qa bonub?”

⁵ Onaqa nanği na kamba minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” Onaqa Yesus na minjrej, “E agiende.” Judas agi Yesus osiqa qaja tamo nanço banq di atej qaji a nanği koba na tigelesoqneb. ⁶ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa qore na ululoşosib şereşeb.

⁷ Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Niği yai qa bonub?” Onaqa nanği na minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” ⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “E nami merşonum, e agiende. Niği e qa bonub di e segi ojiy. Ijo anğro nanği uratnjrib gileb.” ⁹ Yesus a nanği degsi minjrej deqa aqa anjam bei nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi a nami endegsi marej, “O Abu, tamo nanği ni na ebem qaji bei e uratit padalqasai.”

¹⁰ Onaqa jeu tamo nanği Yesus ojeqnab Saimon Pita na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kanğal tamo bei gateq di qalqajqa waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej. Kanğal tamo di aqa şam Malkus. ¹¹ Onaqa Yesus na Pita minjej, “İno sebru olo ate. E jaqatiş koba oqai. Jaqatiş di ya uge uyo bul. Di uyqai. İjo Abu na merbej, ‘Ni jaqatiş di oqam.’ ”

Qaja tamo nanği Yesus ojsib Anas aqa talq osib aiyeb

¹² Onaqa qaja tamo nanği ti nanço gate koba a ombla na Yesus ojsib aqa ban tonteteb. ¹³ Osib Kaiafas aqa sou Anas aqa talq osib aiyeb. Kaiafas a wausau deqa Juda nanço atra tamo gate soqnej. ¹⁴ Agi a nami Juda tamo kokba nanği minjrej, “Tamo qujai a tamo unğasari kalil nanği qa moiças di kere.”

Pita a marej, “E Yesus aqa anğro sai”

¹⁵ Qaja tamo nanği Yesus osi aiyeqnabqa Saimon Pita a qoreq na Yesus dauryosiq aiyej. Yesus aqa anğro bei dego a dauryosiq aiyej. Anğro di atra tamo gate a qalie. Deqa a Yesus dauryosiq torei jeş miligiq gilsiq atra tamo gate aqa talq di brantej. ¹⁶ Ariya Pita a siranme qala oqeq di tigelesoqnej. Onaqa Yesus aqa anğro agi atra tamo gate a qaliesoqnej qaji a na siranme taqato unğa minjnaqa odyonaqa Pita osiq ombla na jeş miligiq gilsib tal qalaq di tigelesoqneb. ¹⁷ Onaqa siranme taqato unğa a na Pita nenemyej, “Ni Yesus aqa anğro kiyo?” Onaqa Pita na kamba minjej, “Eo. E aqa anğro sai.” ¹⁸ Kanğal tamo nanği ti tal taqato tamo nanği ti yornjrnaqa şam tuşguyosib şamyuwo areq di tigelesosib şam yoroqneb. Onaqa Pita a dego bosiq nanği koba na tigelesosib şam yoroqneb.

Atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej

¹⁹ Bati deqa atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej. Yesus aqa anğro nanği qa ti aqa anjam a na tamo unğasari nanği minjroqnej qaji deqa ti nenemyoqnej. ²⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E boleq di tamo unğasari nanği anjam minjroqnem. E bati gaigai Qotei tal miligiq di, atra tal miligiq di, Juda nanço koro sawaq di anjam palontoqnsim minjroqnem. E uliosim anjam minjrosaiognem. ²¹ Deqa ni kiyaca e nenemkobaibeqnum? Tamo unğasari ijo anjam quognem qaji nanği segi nenemnjrimqa nanği na mermqab. E anjam minjroqnem qaji di nanği qalie.”

²² Yesus a atra tamo gate degsi minjnaqa qaja tamo bei Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a ban lubtosiqa Yesus aqa ulatamuq di qalej. Osiqa minjej, “Ni kiyaca atra tamo gate aqa medabu oşonum?” ²³ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E anjam maronum endi gisaşamqa ubtosim merbe. Ariya ijo anjam boleamqa ni kiyaca e lubonum?”

²⁴ Onaqa Anas na aqa qaja tamo nanği minjrnaqa Yesus osib atra tamo gate Kaiafas aqaq gileb. Yesus aqa ban tonto qorbi sonaq osi gileb.

Pita a olo marej, “E Yesus aqa angro sai”

²⁵ Saimon Pita a n̄amyuwo areq di tigelesosiq n̄am yoreqnaqa tamo qudei na minjeb, “Ni dego Yesus aqa angro bei kiyo?” Onaqa Pita a saidosiq minjrej, “Eo. E aqa angro sai.”

²⁶ Onaqa atra tamo gate aqa kan̄gal tamo bei na Pita minjej, “E ni kiyo Yesus ombla nañu aguq di sonam numonum?” Tamo di agi Pita na tamo dabkala gentetej qaji aqa was. ²⁷ Onaqa Pita a olo saidosiq minjej, “Di e sai.” Pita a degsi gisañoqalubtonaqa tuwe anjamej.

Juda tamo kokba nan̄gi na Yesus osib Pailat aqa talq gileb

²⁸ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda tamo kokba nan̄gi na Kaiafas aqa talq dena Yesus osib Rom nan̄go mandor Pailat aqa tal kobaqujaq gileb. Nan̄gi tal miligiq gilosai. Nan̄gi endegsib are qaleb, “Pailat a Juda tamo sai. A sawa bei qaji tamo. Deqa iga aqa tal miligiq gilqa getento. Gago dal anjam degsi unu. Iga aqa tal miligiq gilqom di iga une ti sqom. Deqa gago yori bati koba brantimqa iga in̄gi uyqa keresaiigwas.” Nan̄gi degsib are qalsib deqa nan̄gi Pailat aqa tal miligiq gilosai. ²⁹ Nan̄gi oqeq di tigelesonabqa Pailat a segi oqedosiq nan̄goq di brantej. Brantosiq nenemnjrej, “Tamo endi aqa une kiye qa nin̄gi a osib ijoq bonub?” ³⁰ Onaqa nan̄gi na Pailat minjeb, “Tamo endi a kumbra uge yosai qamu iga inoq osi bosai qamu.”

³¹ Onaqa Pailat na olo minjrej, “Nin̄gi a olo osi aisib nun̄go segi dal anjam na aqa une qa pegiyiy.” Onaqa nan̄gi na kamba Pailat minjeb, “Iga Juda tamo. Deqa iga na tamo moiyoṭqa keresai.” ³² Nan̄gi Pailat degsib minjeb deqa anjam bei Yesus a nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi Yesus a gam kiye na moiṭas di a segi nami ubtej.

³³ Onaqa Pailat a olo puluosiq aqa tal miligiq gilsiq aqa qaja tamo nan̄gi minjrnaqa nan̄gi na Yesus osib aqa areq beb. Bonabqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nan̄go Mandor Koba e?” ³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni ino segi areqalo na anjam di merbonum kiyo tamo qudei na e qa saimonub qusim anjam di merbonum kiyo? Ni e merbe.” ³⁵ Onaqa Pailat na olo minjej, “E Juda tamo e? Sai. Ni que. Ino segi len̄ agi Juda nan̄gi ti atra tamo kokba ti nan̄gi na ni osib ijoq bonub. Deqa ni merbe. Ni une kiye yonum deqa ni osi bonub?”

³⁶ Onaqa Yesus na minjej, “E mandam qaji mandor sosai. Degsi so qamu Juda nan̄gi na e ojeqnab ijo wau tamo nan̄gi n̄irin̄osib qoto itnjreb qamu.”

³⁷ Onaqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Ni bole mandor e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od, ni kere merbonum. E mandor. E anjam bole ubtqajqa deqa mandamq aisim n̄ambabem. Tamo kalil anjam bole dauryeqnub qaji nan̄gi ijo anjam queqñub.” ³⁸ Onaqa Pailat na nenemyej, “Anjam bole di kiye?”

Juda nan̄gi na Pailat minjeb, “Ni Yesus n̄amburbasq di qame!”

Pailat a degsi marsiq a olo oqedosiq aqa tamo kokba nan̄goq gilsiq minjrej, “E tamo endi aqa jejamuq di une bei unosai. ³⁹ Deqa e nun̄go kumbra bei dauryqai. Wausau gaigai nun̄go yori bati koba branteqnaqa e na tamo qujai tonto talq dena uratoqnsim en̄geqñum. Deqa nin̄gi na merbiy. Wausau endeqa e tamo yai uratosiy en̄gwai? E Juda nan̄go mandor endi uratosiy en̄gwai e?” ⁴⁰ Onaqa Juda tamo kokba nan̄gi olo tulan̄ saidosib minjeb, “Ni a uratim oqedaiq. Tonto tamo Barabas a uratim oqedem.” Nan̄gi Pailat degsib minjeb. Barabas a len̄ ojo tamo.

19

¹ Onaqa Pailat a Yesus osiq aqa qaja tamo nan̄go ban̄q di atsiqa minjrej, “Nin̄gi Yesus bu toqon̄ na kumbain̄jiy.” Degsi minjrnaqa nan̄gi na Yesus osib

bu toqon na kumbainyeb. ² Kumbainyosib koboonaqa nanği na sil luwit osib lulumosib dena mandor kokba nanço gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib siŋgila na teqiyeb. Osib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanği gaigai jigeqñub deqaji bei osib Yesus jigeteb. A segi qa Mandor Koba maroqnej deqa nanği na kumbra degyeb. ³ Osib nanği Yesus aqa areq bosib a misiliñyoqnsib gisañ na biñiyoqnsib minjoqñeb, “O Juda nanço Mandor Koba, kaiye.” Nanği degsib Yesus misiliñyoqnsib bañ lubtosib aqa ulatamuq di qaloqñeb.

⁴ Onaqa Pailat a olo aqa talq dena oqedosiqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Niñgi uniy. E Yesus aqa jejamuq di une bei yala unosai bole sai. Niñgi di qalieqajqa deqa e Yesus olo nuñgoq osi bonum.” ⁵ Degsi minjrnaqa Yesus a oqedej. Gate tatal sil luwit na gereiyosib aqa gateq di ateteb qaji de ti gara lent a jigeteb qaji de ti qorbi oqedej. Onaqa Pailat na minjrej, “Niñgi tamo endi uniy.”

⁶ Degsi minjrnaqa atra tamo kokba ti nanço qaja tamo nanği ti Yesus unsibqa nanği murqumyoqnsib Pailat wainyoqnsib minjoqñeb, “Ni a ñamburbasq di qame! Ni a ñamburbasq di qame!” Onaqa Pailat na minjrej, “Niñgi segi na Yesus osib ñamburbasq di qamiy. E aqa jejamuq di une bei unosai.” ⁷ Onaqa Juda tamo kokba nanği na olo Pailat minjeb, “Yesus a segi qa março, ‘E Qotei aqa Niri.’ Aqa une deqa a moiymem. Gago dal anjam degsi unu.”

⁸ Onaqa Pailat a nanço anjam di qusiqa a tulañ ulaugetej. ⁹ Osiqa a olo Yesus osiq tal miligiq gilsiq nenemyej, “Ni sawa qabe qaji? Ni e merbe.” Onaqa Yesus a mequmesoqnej. A na kamba anjam bei Pailat minjosai. ¹⁰ Deqa Pailat na olo minjej, “Ni anjam bei merbqasai e? Ni que. E tamo kobaquja. Deqa e ni uratmit ni gilqam. E ni uratmqasai di ni ñamburbasq di gainosim moiqam. Ni degsi poimosai e?”

¹¹ Onaqa Yesus na Pailat minjej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a na ni siñgila emosai qamu ni e gulbe bei ebqa keresai qamu. Deqa ino une kiñala. Ariya atra tamo gate agi e ojsiq ino bañq di atqo qaji aqa une kobaquja.” ¹² Yesus na Pailat degsi minjnaq qusiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Uñgum. E Yesus uratit gilqas.” A nanği degsi minjreqnaqa nanği na olo tulañ saidoqnsib murqumyoqnsib minjoqñeb, “Ni Yesus uratim gilaiq. Ni a uratqam di ni mandor koba Sisar aqa wau tamo bolesai. Yesus a março, ‘E segi mandor koba.’ A degsi março deqa a na Sisar jeu atqo.”

¹³ Nanği na Pailat degsib minjeqñab qusiqa a olo Yesus osiq oqedosiqa aqa awo jaram kobaq di awoej. Pailat a gaigai tamo nanço une qa peginjra qoñsiq dia awoqnej. Jaram so qaji sawa di aqa ñam Meniñ Bijal. Hibru anjam na “Gabata” mareqñub. ¹⁴ Juda nanço yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa iñgi iñgi kalil gereiyosib atnab soqnej. Señ bati 12 onaq qanam jigeej. Deqa Pailat na Yesus osiq Juda tamo kokba nanği minjrej, “Niñgi nuñgo mandor koba uniy.” ¹⁵ Onaqa nanği tulañ lelenoqnsib minjoqñeb, “Ni a taqal waiy! Osim ñamburbasq di qame!” Onaqa Pailat na nenemñrej, “E nuñgo mandor koba osiy ñamburbasq di qamqai e?” Onaqa atra tamo kokba nanği na kamba minjeb, “Gago mandor bei saiqoji. Gago mandor qujai agi Sisar.” ¹⁶ Onaqa Pailat a nanço areqalo dauryosiqa Yesus osiq nanço bañq di atsiqa minjrej, “Niñgi na Yesus osib ñamburbasq di qamiy.”

Yesus a ñamburbasq di gainej

¹⁷ Pailat a Juda tamo kokba nanği degsi minjrnaqa qaja tamo nanği Yesus osib aqa qawarq di aqa segi ñamburbasq atetosib a bañ ojsib Jerusalem uratosib osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di branteb. Ñam di Hibru anjam na “Golgota” mareqñub. ¹⁸ Di brantosib Yesus osib ñamburbasq

di qameb. Tamo aiyel dego namburbasq di qameleneb. Yesus a ambleq di tigeltosib tamo bei aqa ban qonanq di tigelteb. Bei aqa ban woq di tigelteb.

¹⁹ Onaqa Pailat a anjam bei nengrenyosiq namburbas mutu gogeq di atej. A endegsi nengrenyej, “Yesus Nasaret qaji a Juda nanjo Mandor Koba.”

²⁰ Sawa agu Yesus namburbasq di gainteb qaji di Jerusalem jojom. Deqa Juda tamo ungasari gargekoba nanqi gile beoqnsib anjam Pailat na nengrenyej qaji di sisiyoqneb. Anjam di Hibru anjam na ti Rom nanjo anjam na ti Grik nanjo anjam na ti turtosiq nengrenyej. ²¹ Onaqa Juda nanjo atra tamo kokba nanqi na Pailat minjeb, “ ‘Yesus a Juda nanjo Mandor Koba’ anjam degsi nengrenyaim. ‘A marej, “E Juda nanjo Mandor Koba,” ’ anjam degsi nengrenyej.”

²² Onaqa Pailat na minjrej, “Unqum. E anjam nengrenyonum degesoqnem.”

²³ Ariya qaja tamo nanqi na Yesus namburbasq di qamsibqa aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Giltelenosib tumbol qolqe ateb. Aqa gara jugo olekoba di gara banqa qujai na gereiyeb. Gara banqa bei na totoryosai. Gara di tulan boledamu. ²⁴ Deqa qaja tamo nanqi segi segi qairosib mareb, “Iga gara di bumbranyqasai. Iga meniñ silali alanonam tamo yai aqa meniñ na bunjrqas a na gara di oqas.” Degsib marsib meniñ silali alaneb. Nanqi kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanqi ijo gara elenqa marsib giltelenqab. Giltelenosib meniñ silali alanqab.”

²⁵ Yesus aqa ai wo aqa ai yala wo namburbas utruq di tigelesoqneb. Maria Makdala qure qaji wo Klopas aqa njan Maria wo nanqi aiyel dego bosib koba na tigelesoqneb. ²⁶ Onaqa Yesus a tirosiqa aqa ai wo aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo namburbas utruq di tigelesonab unjrsiqa aqa ai metosiq minjej, “O ai, di ino angro.” ²⁷ Osiq angro di minjej, “Di ino ai.” Onaqa bati qujai deqa angro dena Yesus aqa ai osiq aqa segi talq di ombla sosibqa taqatoqnej.

Yesus a moiyej

²⁸ Yesus a qalieej, wau kalil aqa Abu na yej qaji di kobotej. Osiq marej, “E ya qarbqo.” A degsi marej. Di kiyaya? Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantqajqa deqa. ²⁹ Onaqa qaja tamo nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa gara ñenqi bei osib wain isa kobaq di tuqteb. Tuqtosib namanq bei aqa dani osib mutuq di gara ñenqi qosisib osib Yesus anaiyqajqa soqtosib aqa medabuq di ateb. Wain di ya nobu bei namburbas utruq di nami atnab soqnej qaji dena tigsib Yesus anaiyeb. ³⁰ Onaqa Yesus a wain isa koba di uysiq marej, “Bini e ijo wau kobotonum.” Degsi marsiq aqa gate gulainosiqa mondor titosiq moiyej.

Qaja tamo bei na Yesus aqa jar banqaq di qamej

³¹ Juda nanjo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej. Nebe yori bati. Deqa Juda nanqi mareb, “Iga yori bati qa tamo nanqi namburbasq di uratnjrim sqasai.” Osib nanqi Pailat aqa areq bosib minjeb, “Ni ino qaja tamo nanqi minjrimqa gilsib tamo namburbasq di gainejunub qaji nanjo sinqa gentetnjribqa urur moreñabqa osib subq atqab.” ³² Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa odosiq aqa qaja tamo qudei qarinjrnac gilsib tamo aiyel Yesus koba na namburbasq di gainesoqneb qaji nanjo sinqa gentetnjreb. ³³ Osib Yesus aqa areq gilsib uneb a nami moiyej. Deqa nanqi aqa sinqa gentosai. ³⁴ Onaqa qaja tamo bei na aqa qaja osiq Yesus aqa jar banqaq di qamnaq leñ ti ya ti aiyej. ³⁵ Nanqi kumbra di yonabqa e ijo segi namdamu na unem. E kumbra deqa saosim laqnum. E

segi qalieronum, ijo anjam bole. Deqa ningi qusib nungo areqaloq di singilatiy.
³⁶ Qaja tamo nanqi kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nenqrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nenqrenyeb, “Nanqi aqa tanu bei gentqasai.” ³⁷ Qotei aqa anjam bei dego aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanqi qaja na aqa jar banqaq di qamsibqa a koqyesqab.”

Tamo aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub bunujq di ateb

³⁸ Onaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A Yesus dauryoqnej qaji. A Juda tamo kokba nanqi ulainjrsiq deqa uliosiq Yesus dauryoqnej. A boleq di dauryosaiqnej. Ariya a Pailat aqa areq gilsiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na Josep odyonaqa a Yesus aqa jejamu osiq subq atqa gilej. ³⁹ Nikodemus agi nami qolo Yesus aqaq gilej qaji a dego Josep ombla na Yesus aqa jejamu osib subq atqa gileb. Nikodemus a gilqa osiqqa ñam so aqa ya quleq ti utru aiyela turtosiq gereiyosiq osi gilej. Ñam so aqa ya di aqa gulbe 30 kilogram. ⁴⁰ Onaqa nanqi aiyel Yesus aqa jejamu osib gara boledamu na dalaosib ñam so aqa ya di osib aqa jejamuq di liyeb. Juda nanqi na tamo subq atqa oqnsib degyeqnub.

⁴¹ Sawa Yesus ñamburbasq di qameb qaji qalaq di nañu agu bei soqnej. Nañu agu dia sub bunuj bei soqnej. Sub dia nami tamo bei atosaisoqneb. ⁴² Sub di isaq di sosai. A jojom di soqnej. Juda nanqo yori bati aqa inqi inqi kalil gereiyqa bati brantej deqa nanqi aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub miligiq di jugeb.

20

Yesus a subq na tigelej

¹ Yesus a subq di sonaq yori batiej. Olo nebeonaqa nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji a tigelosiqqa Yesus aqa subq gilej. Gilsiq ñam atej meniq kobaquja sub me getenteb qaji di waqosiq taqal di sonaq unej. ² Unsiqa olo puluosiq urur ti aisiq Saimon Pita wo Yesus aqa anqro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo nanqi aiyel itnjrsiqqa minjrej, “Gago Tamo Koba aqa jejamu subq dena osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di iga qaliesai.”

³ Degsi minjrnaqa Pita anqro de wo nanqi anjam di qusibqa Yesus aqa sub unqajqa gileb. ⁴ Nanqi aiyel gurgurosib giloqnsib anqro dena Pita bunyosiqqa namoosi gilsiq subq di brantej. ⁵ Osiq sub meq di tigelosiqqa miligi tirosiq gara Yesus dalaeb qaji di sonaq unej. A sub miligiq aiyosai. ⁶ Onaqa Saimon Pita a bunuqna bosiq torei sub miligiq aiyej. Aisiq a dego gara Yesus dalaeb qaji di unej. ⁷ Gara mutu bei Yesus aqa gate qoseteb qaji di lubosiq taqal beiq di sonaq unej. Gara mutu di gara qudei ti turtosiq sosai. A segiq di soqnej. ⁸ Onaqa anqro namo subq di brantej qaji a dego sub miligiq aiyej. Aisiq gara di unsiq marej, “Bole.” ⁹ Bati deqa nanqi aiyel Qotei aqa anjam bei nenqrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrosaisoqnej. Anjam agiende, “Kristus a olo subq na tigelqas.” ¹⁰ Ariya nanqi olo puluosib nanqo qureq aiyej.

Maria Makdala qaji a Yesus unej

¹¹ Onaqa Maria a sub qalaq di tigelesosiqqa akamoqnej. Akamoqnsiqqa sub miligi tirej. ¹² Tirosiqa lan anqro aiyel sub miligiq di sonab unjrej. Nanqi gara qat jigsib Yesus ñeioteb qaji lumeq di awesoqneb. Bei gateqsi bei singaqsi awesoqneb. ¹³ Awesosibqa Maria minjeb, “Unqa, ni kiyaga akameqnum?” Onaqa minjrej, “Nanqi ijo Tamo Koba osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di e qaliesai.” ¹⁴ Maria a nanqi degsi minjrsiq bulosiqqa aqa qoreq di Yesus a tigelesonaq unej. A qaliesai, di Yesus.

¹⁵ Onaqa Yesus na Maria minjej, “O unqa, ni kiyaga akameqnum? Ni yai unqa bonum?” Onaqa Maria a are qalej, “Tamo endi a nañu agu taqateqnu kiyo?” Degsi are qalsiq minjej, “Ni na kiyo ijo Tamo Koba osim sawa qabia atonum di merbimqa e gilsiy oqai.” ¹⁶ Onaqa Yesus na minjej, “O Maria.” Degsi minjnaqa Maria a Yesus qa poiyoñaqa areiyosiq minjej, “O Rabonai.” Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Qalie Tamo Koba.” ¹⁷ Onaqa Yesus na Maria minjej, “E ijo Abu aqaq oqosaiunum deqa ni e ojaim. Ni ijo was nanqoq gilsim endegsi minjre, ‘Yesus a marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai. Ijo Abu agi nunqo Abu dego. Ijo Qotei agi nunqo Qotei dego.’” Ni gilsim nanqi degsi minjre.”

¹⁸ Onaqa Maria Makdala qaji a Yesus aqa anjam di qusiqa gilsiq Yesus aqa anqro nanqi itnjrsiqa minjrej, “E gago Tamo Koba a unonum.” Osiqa anjam kalil Yesus na minjej qaji di olo nanqi sainjrej.

Yesus aqa anqro nanqi na a uneb

¹⁹ Yori bati koboosiq bilaqtonaqa Yesus aqa anqro nanqi tal bei gogetosib siranme kalil qandimtelenosib warum miligiq di soqneb. Nanqi Juda tamo kokba nanqi ulainjrsib deqa degyeb. Onaqa bati qujai deqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nanqo ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo anqro, ningi are lawo soqniy.” ²⁰ Osiqa aqa ban ti jar banqa ti nanqi osornjrej. Onaqa nanqi kalil Tamo Koba a unsibqa tulan areboleboleinjrej. ²¹ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ningi are lawo soqniy. Ijo Abu na e qarinqej dego kere e ningi qarinqeqnum.” ²² Yesus na aqa anqro nanqi anjam degsi minjrsiqa aqa mondor puynjrsiqa minjrej, “Ningi Qotei aqa Mondor Bole oiy. ²³ Ningi tamo unqasari nanqo une kobotetnjrqab di Qotei a dego nanqo une kobotetnjrqas. Ariya ningi tamo unqasari nanqo une kobotetnjrqasai di Qotei a dego nanqo une kobotetnjrqasai.”

Tomas a Yesus unej

²⁴ Yesus a nanqoq di brantej di Tomas a nanqi koba na sosai. Tomas a Yesus aqa anqro 12 deqaji bei. Aqa ñam bei Didimus. ²⁵ Onaqa Yesus aqa anqro nanqi gilsib Tomas itosib minjeb, “Iga gago Tamo Koba a unonum.” Degsi minjnabqa a nanqo anjam di qunaq ugeiyonaq minjrej, “E ijo ñamdamu na Yesus aqa ban bile tutu na qameb qaji pirigi di unsiy ojqai di e marqai, ‘Bole.’ E aqa jar banqa qaja na qameb qaji pirigi di dego unsiy ojqai di e marqai, ‘Bole.’ E unqasai di e bole qa marqasai.”

²⁶ Ariya bati 7 koboonaqa Yesus aqa anqro nanqi olo tal miligiq di soqneb. Tomas a dego nanqi koba na soqneb. Siranme kalil qandimesonabqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nanqo ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo anqro, ningi are lawo soqniy.” ²⁷ Osiqa Tomas minjej, “O Tomas, ni ino ban gei na ijo ban bile qameb qaji pirigi ojsim unime. Ino ban waiyosim ijo jar banqa qameb qaji pirigi dego oje. Areqalo aiyeltaim. Areqalo qujaitosim e qa ino areqalo singilat.” ²⁸ Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Yesus, ni ijo Tamo Koba. Ni ijo Qotei dego.”

²⁹ Onaqa Yesus na olo Tomas minjej, “Ni ino ñamdamu na e nubsim deqa ino areqalo e qa singilatunum e? Ariya tamo unqasari nanqo ñamdamu na e nubosaieqñub qaji nanqi e qa nanqo areqalo singilatqab di nanqi tulan areboleboleinjrqas.”

Jon a anjam endi nenqrenyej di aqa utru

³⁰ Yesus a Qotei aqa manwa tulan gargekoba aqa anqro nanqo ñamdamuq di yoqnej. E aqa manwa quja quja segi buk miligiq endi nenqrenyonum. ³¹ E anjam endi nenqrenyonum. Di kiyaga? Ningi sisiosib Yesus qa nunqo areqalo

singilatosib a bole Kristus Qotei aqa Niri degsi poingwajqa deqa. Osib ningi Yesus aqa ñam na ñambile gaigai sqajqa deqa.

21

Yesus aqa angro 7 nanngi na Yesus uneb

¹ Onaqa bati bei Yesus a Taiberias ya agu qalaq di sosiqa aqa angro nanngoq di olo brantej. E deqa kiñala saqai. ² Ya agu qalaq di Yesus aqa angro 7 nanngi soqneb. Angro bei Saimon Pita. Bei Tomas aqa ñam bei Didimus. Bei Nataniel. Nataniel aqa qure utru Kana. Kana a Galili sawaq di unu. Sebedi aqa niri aiyel nanngi dego ya agu qalaq di soqneb. Ariya Yesus aqa angro aiyel dego nanngi koba na soqneb. ³ Onaqa Saimon Pita na nanngi minjrej, “E qe oqajqa deqa kakan waiyqa aiyeqnum.” Onaqa nanngi na minjeb, “Iga kalil koba na aiqom.” Degsi minjsib nanngi koba na aisib qobun gogetosib ya robuq oqsib kakan waiyoqneb. Di qolo. Waiyeq nab nebeej. Nanngi qe bei osai bole sai.

⁴ Nobqolo amburu nanngi qobun miligiq di sosib ñam ateb Yesus a alile di tigelesonaq uneb. Nanngi qaliesai, di Yesus. ⁵ Deqa a na nenemnjrej, “O ijo angro, ningi qe onub e?” Onaqa nanngi na minjeb, “Eo. Iga qe osai.” ⁶ Onaqa minjrej, “Ningi qobun aqa qala bei ban woq di kakan waiyiy. Waiyosib ningi qe oqab.” Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di dauryosib ban woq di kakan waiyeb qe tulan ani eb. Qe di tulan gargekoba deqa nanngi na soqtosib qobun goge di atqa keresaiinjrej.

⁷ Onaqa Yesus aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji a na Pita minnej, “Tamo di gago Tamo Koba.” Onaqa Saimon Pita a anjam di qusiqa aqa gara jugo wauqa osiq piqtej qaji di olo jigsisqa qobun dena prugosiq yaq aisiq qawainosiq Yesus aqa areq gilej. ⁸ Yesus aqa angro qobun miligiq di soqneb qaji nanngi alile jojom 100 mita. Deqa kakan qe na maqesonaq nanngi qobun na titosib aisib alile di tiryeb.

⁹ Alile di tiryosib ñam ateb di Yesus a nami ñam tunguyosiq qe koitonaq ñamyuwoq di sonaq uneb. Bem qudei dego sonaq uneb. ¹⁰ Deqa Yesus na minjrej, “Ningi qe onub di qudei osi boiy.” ¹¹ Onaqa Pita a olo qobun gogetosiq kakan qe ti titosiq alile di atej. Qe di kokba. Qe kalil sisiyeb 153. Di qe gargekoba. Ariya kakan yala branosai.

¹² Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi bosib ingi uyyiy.” Angro bei na yala nenemyosai, “Ni tamo yai?” Degosai. Nanngi qalie, di nanngo Tamo Koba. ¹³ Onaqa Yesus a ñamyuwo jojomysiqqa bem ti qe ti di osiq nanngi anainjronaq uyeb.

¹⁴ Yesus a subq na tigelosiqqa aqa angro nanngoq di brantoaiyeltej. Bini qalubqo.

Yesus na Pita minnej, “Ni ijo kaja du du nanngi gereinjrima”

¹⁵ Nanngi ingi uynab koboonaqa Yesus na Saimon Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa niri, ni ijo angro kalil nanngi bunjrsimqa ni segi e tulan qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minnej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minnej, “Ni ijo kaja du du nanngi gereinjrima.”

¹⁶ Osisqa olo Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa niri, ni e tulan qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minnej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minnej, “Ni ijo kaja nanngi taqatnjrima.”

¹⁷ Osisqa olo nenemyej, “O Saimon, Jon aqa niri, ni e qalaqalaibeqnum e?” Yesus na Pita anjam di nenemyoqalubtej deqa Pita a are gulbeyonaq minnej, “O Tamo Koba, ni kumbra kalil qa qalie. Deqa ni qalieonum,

e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na olo minjej, “Ni ijo kaja nanġi gereinjriime.

¹⁸ “O Pita, e bole mermqai. Ni anġro wala sosimqa ni ino segi areqalo dauryoqnsim sawa ni gilqajqa are soqnej qaji deq giloqnem. Ariya bunuqna ni qeliosimqa ino ban aiyel soqtim tamo bei na ni tontmosim sawa ni gilqajqa asgimqas qaji deq osi gilqas.” ¹⁹ Pita aqa moiqajqa gam di Yesus na ubtosiq degsi minjej. Pita a gam dena moiym Qotei aqa ñam goge oqwas. Pita a di qalieqajqa deqa Yesus na degsi minjej. Osiqa Pita minjej, “Ni e daurbe.”

Anjam getento

²⁰ Osiqa Yesus a Pita ombla walweloqnsibqa Pita a bulosiq anġro Yesus na tulaġ qalaqalaiyoqnej qaji a nanġi aiyel daurnjreqnaq unej. Anġro di agi nami Yesus aqa anġro nanġi koba na inġi uyoqnsibqa a Yesus beteryosiq nenemyej, “O Tamo Koba, anġro yai na ni osim jeu tamo nanġo banq di atqas?”

²¹ Deqa Pita a anġro di unsiqa Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, bunuqna ino anġro di a kumbra kiye turqas?” ²² Onaqa Yesus na Pita minjej, “Anġro di a moiyoaisoqnmqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim. Di ino wau sai. Di ijo wau. Ni e daurbe.” ²³ Yesus na Pita degsi minjej. Deqa anġro di a moiqasai anjam di sawa sawaq gileqnaqa Kristen was kalil nanġi quoqneb. Anġro di a moiqasai Yesus na Pita degsi minjosai. A na minjej, “Anġro di a moiyoaisoqnmqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim.”

²⁴ Yesus aqa anġro di agi e segi. E na anjam endi nenġrenyonum. E ijo segi ñamdamu na Yesus aqa kumbra kalil endi unsim deqa nenġrenyonum. Iga qalieonum, ijo anjam endi bole.

²⁵ Yesus a mandamq endi sosiqa a kumbra tulaġ gargekoba yoqnej. Deqa e are qalonum, Yesus aqa kumbra kalil deqa nenġrenyqom di buk tulaġ tumbol kobaosim sawa sawa kalilq di maqosim sawa atqa keresaiqas.

YESUS AQA ANJAM MARO TAMO NANGI

Yesus na aqa Mondor qarinyim aqa angro nanngoq aiqas

¹ O Tiofilus, e nami anjam bei nengrenyosim inoq qarinyem. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji deqa ti anjam kalil a na tamo ungasari nangi minjroqnej qaji deqa ti utruq na nengrenyem. ² Nengrenyosim gilsimqa Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej di patem. Yesus a lan qureq oqosaisosiq aqa segi angro giltnejrej qaji nangi koroinjrnaqa Mondor Bole na aqa medabu singilatetonaqa minjrej, “Ningi ijo wau ojoqnsib ijo anjam mare mare laqniy.” ³ Yesus a jaqatin osiq moisiq olo nambile sosiq aqa angro nanngoq di brantqnsiq maŋwa gargekoba yeqnaqa nangi unoqneq. Unoqnsib maroqneq, “Bole.” Bati 40 qa a nanngoq di brantqnej. Brantqnsiq Qotei a tamo ungasari nanngoq Mandor Koba sosim nangi taqatnrqas anjam di minjroqnej. ⁴ Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nangi di olo koroinjrnaqa minjrej, “Ningi Jerusalem urataib. Ijo Abu aqa Mondor ningi nami engwa marej qaji deqa tarinqnsib soqniy. E nami ningi deqa merngoqnem. ⁵ Jon a ya na tamo ungasari nangi yansjroqnej. Ariya bati qudei koboamqa e Mondor Bole aqa singila na ningi yansjgwai.”

⁶ Onaqa bati bei Yesus a olo aqa angro nangi koroinjrnaqa nangi na endegsib nenemyeb, “O Tamo Koba, bini bati endeqa kiyo ni na Rom nanngoq singila kobotosim iga Israel tamo ungasari singila egimqa iga kamba mandam endi taqatqom?” ⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi bati di qalieqa maraib. Di nunngo wau sai. Di ijo Abu aqa wau. A segi na bati di giltej unu. ⁸ Ariya Mondor Bole a nanngoq bamqa ningi singila osib e qa anjam mare mare laqniy. Ningi Jerusalem endia, Judia sawaq di, Samaria sawaq di, sawa sawa kalil keretosib e qa anjam mare mare laqniy.”

Yesus a lan qureq oqej

⁹ Yesus na aqa angro nangi anjam degsi minjrnaqa a mandam uratosiq lan goge oqeqnaqa nangi a koqyesoqneq. Onaqa lanbi na a kabutonaqa nangi a olo unosai. ¹⁰⁻¹¹ Nangi lan goge tarosib naman ateqnabqa tamo aiyel gara qat jigeb qaji nangi bosib nanngoq areq di tigelosib minjrej, “O Galili tamo, ningi kiyagaq lan goge tarosib naman ateqnub? Yesus a ningi uratngsiqa lan goge oqeqnaq ningi unonub mondon a degsim olo bqas.”

Yesus aqa angro nangi na tamo bei giltonab a Judas aqa sawa ej

¹²⁻¹³ Mana nangi soqneq qaji aqa nam Oliv mana. Mana di Jerusalem jomq di unu. Nangi dena olo puluosib Jerusalem aisib tal gogetosib nanngoq warum bei gogeqsi nangi gaigai soqneq qaji deq gileb. Yesus aqa angro warum deq gileb qaji nanngoq nam agiende. Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Bartolomyu, Matyu, Alfius aqa niri Jems, Jems bei aqa niri Judas, Saimon agi nami Rom nangi winjrqaqqa maroqnej qaji. Yesus aqa angro 11 nangi di warum deq gileb. ¹⁴ Nangi ti ungasari qudei ti Yesus aqa was nangi ti aqa ai Maria dego nangi koba na gaigai warum dia korooqnsibqa are qujaitoqnsib Qotei pailyoqneq.

¹⁵ Bati bei tamo ungasari 120 Yesus qa nanngoq areqalo singilateb qaji nangi koroosib sonabqa Pita a nanngoq ambleq di tigelosiq minjrej, ¹⁶⁻¹⁷ “O ijo was ningi quiy. Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu bini brantq. Anjam di aqa damu Qotei a nami brantqa marej deqa agi brantq. Anjam di Qotei aqa Mondor na Devit minjnaq qusiqa nengrenyonaq soqnej. A

Judas qa nenngrenyej. Judas agi iga koba na sosimqa Yesus aqa wau ojoqnem. Niŋgi qalie, bunuqna a na jeu tamo nanŋi gam osornjrnaqa Yesus ojob.” Pita a nanŋi anjam degsi minjrej.

¹⁸ Judas aqa kumbra tulaŋ uge. Aqa kumbra uge agiende. Juda tamo kokba nanŋi na a silali yonabqa Yesus osiqa nanŋo baŋq di atej. A silali di osiqa mandam taqal bei awaiyej. Awaiyosiqa a mandam dia ulonosiqa aqa mene paraonaqa bi bileney. ¹⁹ Bunuqna tamo unŋasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanŋi deqa qusibqa mandam di aqa ñam “Akeldama” waiyeb. Di nanŋo segi anjam na ñam waiyeb. Ñam di aqa damu, “Leŋ Aiqajqa Mandam.”

²⁰ Ariya Pita a olo marej, “Devit a nami Qotei louqa buk miligiq di Judas qa endegsi nenngrenyej, ‘Aqa tal laŋa sqas. Tamo bei na olo aqa tal oqasai.’ Osiqa olo Judas qa endegsi nenngrenyej, ‘Tamo bei na kamba aqa wau ojqs.’

²¹ “Deqa ijo was niŋgi quiy. Iga tamo bei giltonamqa a na Judas aqa sawa osim iga ti Yesus aqa wau ojgom. Iga nami Tamo Koba Yesus dauryosim laqnamqa bati deqa tamo nanŋi iga koba na soqnem deqaji bei giltqom. ²² Jon yansjro qaji aqa bati qa Yesus na aqa wau utru atej dena bosibosiq Qotei a Yesus yaigosiq laŋ qureq oqej. Bati deqa tamo nanŋi iga koba na soqnem deqaji bei giltonamqa a iga ti Yesus aqa wau ojgom. Ojsimqa Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa mare mare laqnamqom.”

²³ Pita a nanŋi anjam degsi minjrnaqa nanŋi na tamo aiyel giltnjreb. Josep Matias wo giltnjreb. Josep aqa ñam bei Barsabas. Aqa ñam bei Jastas. ²⁴ Nanŋi aiyel giltnjrsibqa endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni tamo kalil nanŋo areqalo qalie. Deqa tamo aiyel endi ni yai giltqam di iga osorgimqa tamo dena Judas aqa sawa osim aqa wau ojqs. ²⁵ Judas a wau di uratosiq moisiq sawa uge ni nami a aiqajqa giltem qaji deq aiyej.” ²⁶ Nanŋi degsib pailyosib koboonaqa tamo yai na kamba Judas aqa wau ojqs deqa marsibqa meniŋ silali alaŋeb. Alaŋonabqa Matias aqa meniŋ na bunyej. Deqa nanŋi Matias giltonabqa a Yesus aqa anjam maro tamo 11 nanŋi koba na sosib wauoqneb.

2

Qotei aqa Mondor a mandamq aiyej

¹⁻² Onaqa Juda nanŋo yori bati koba ñam Pentikos di brantej. Juda nanŋo moma nanŋi nami iŋgi meli bunuj otoreleŋeb. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus aqa tamo unŋasari nanŋi tal qujaiq di koroosib soqneb. Sonabqa laŋ goge na jagwa koba anjam ato bulosiq tal nanŋi awesoqneb qaji deq aiyej. Aisiq tal keretej. ³ Onaqa iŋgi bei a ñam pulon bulosiq aisiq segi segiosiq nanŋo gateq di awoelenonaq uneb. ⁴ Bati deqa Mondor Bole a nanŋo segi segi are miligiq aisiq meŋ bulyetnrnaqa nanŋi kalil qure utru segi segi nanŋo anjam mareleŋoqneb.

⁵ Bati deqa Juda tulaŋ gargekoba sawa sawa kalilq di ñambabeb qaji nanŋi Jerusalem di soqneb. Nanŋi kalil Qotei qa louoqneb qaji. ⁶⁻⁷ Jagwa koba di anjam ato bulonaqa nanŋi kalil queb. Qusibqa maŋwa di unqajqa bosib koroeb. Koroosib nanŋo segi segi qure utru anjam Yesus aqa tamo unŋasari nanŋi na mareqnab qusibqa prugugetoqneb. Osib maroqneb, “Tamo unŋasari kalil endi Galili qaji. ⁸ Nanŋi kiyersib gago segi segi qure utru anjam mareqnab iga queqnum? ⁹ Iga qudei Partia, Midia, Elam, Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontus, Esia qaji. ¹⁰ Iga qudei Frigia, Pamfilia, Isip qaji. Iga qudei Libia sawa agi Sairini sawa jom deqaji. Iga qudei Rom qaji. ¹¹ Iga qudei Juda tamo tinŋi. Iga qudei Juda nanŋo lou dauryqa marsim nanŋo miligiq aiyem. Iga qudei Krit. Iga qudei Arebia qaji. Nanŋi kiyersib gago segi segi qure utru

anjam na Qotei aqa manwa kalil qa saeqnab iga queqnum?" ¹² Juda kalil nanngi anjam degsib marsibqa prugugetoqnsib segi segi maroqneb, "Endi kumbra kiyero?" ¹³ Onaqa nanngi qudei yomuoqnsib maroqneb, "Nanngi wain bunuj uysib deqa nanariosib anjam lanja lanja mareqnum."

Pita a anjam palontej

¹⁴ Onaqa Yesus aqa angro 11 nanngi Pita ombla tigelosibqa Pita na aqa medabu waqtosiq endegsi marej, "Ninggi Juda ti tamo kalil Jerusalem endi unub qaji ningi ti ijo anjam endi qusib poinjem. ¹⁵ Ningi maronub, 'Tamo ungasari nanngi di wain uysib nanarionub.' Di sai. Endego nobqolo koba. Wain uyqa bati sai. ¹⁶ Manwa ningi bini unonub qaji endeqa Qotei aqa medabu o tamo Joel a nami marej. Agi a endegsi marej, ¹⁷ 'Qotei a marqo, "Dinjo bati jojomoqnmqa e na ijo Mondor qarinyitqa tamo ungasari kalil nanngoq aiqas. Aisim nunngo angro mel ti nunngo angro sebin ti nanngi singila enjrimqa nanngi ijo medabu osib anjam maroqngab. Nunngo angro wala nanngi ti nunngo tamo bole bole nanngi ti areqalo waqtetnjroqnmqa neio buloqnsibqa ijo kumbra gargekoba unoqngab. ¹⁸ Bati deqa e na ijo Mondor qarinyitqa ijo wau tamo ti ijo wau uja ti nanngoq aisim singila enjroqnmqa nanngi ijo medabu osib anjam maroqngab. ¹⁹ Lan goge dia e manwa gargekoba yoqngai. Mandamq di dego manwa gargekoba yoqngai. Len ti nanyuwo ti qurem koba ti qarinyit mandamq aiqas. ²⁰ Sen ambruqas. Bai lentosim len bulqas. Amqa Tamo Koba a rian koba ti singila koba ti bqas. ²¹ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanngi Tamo Koba aqa nam metosib pailyibqa a na nanngo pailyo qusim nanngi kalil elenjamqa nanngi so bole gaigai sqab." ' Qotei aqa medabu o qaji tamo Joel a nami anjam degsi marej.

²² "Deqa Israel tamo ungasari, ningi ijo anjam endi quiy. Ningi qalie, Qotei a Yesus Nasaret qaji aqa singila na manwa gargekoba nunngo ambleq di yoqnej. A degyoqnej. Di kiyaya? Ningi poingwajqa, Qotei na a qarinyonaq bej. ²³ Bunuqna Qotei na Yesus olo osiq nunngo banq di atej. A nami kumbra degyqa marsiq aqa segi areqalo dauryosiq degyej. Degyonaqa ningi na Yesus ojsib tamo uge nanngo banq di atnabqa nanngi a osib namburbasq di qalnab moiyej. Nunngo kumbra dena ningi segi na Yesus qalsib moiyyoteb. ²⁴ Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq moiyo aqa gulbe kobotej. Deqa moiyo na Yesus a olo ojqa keresai. ²⁵ Agi Devit a nami Yesus qa endegsi marej, 'Tamo Koba a bati gaigai ijo ulatamuq di sonaq e uneqnum.

A ijo ban woq di unu deqa e padalqasai.

²⁶ Deqa e tulan areboleboleibeqnu. E arebolebole na anjam mareqnum.

O Qotei, ingi bole bole ni na e ebqajqa marem qaji di e oqajqa tarinoqnsim unum.

²⁷ Ni ijo qunun uratim moiyo qureq aiqasai.

Ni ino segi angro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu dego subq di uratim gusaqasai.

²⁸ Nambile sqajqa gam di ni na e osorbeqnum.

Ni e ombla sqam deqa e tulan areboleboleibeqnu.'

Devit a nami anjam degsi marej.

²⁹ "O ijo was, e bole merngwai. Gago moma Devit a moinaqa subq ateb. Aqa sub agi bini unu iga gaigai uneqnum. ³⁰⁻³¹ Nami Qotei na Devit minnej, 'Mondon ino moma nanngi paraosibqa len dena tamo bei a nambabqas. Amqa e na tamo di giltitqa ni mandor koba unum dego kere a kamba ino sawa osim Mandor Koba sqas.' Qotei a nami Devit anjam degsi minjsiq aqa anjam di singilatosisqa olo minnej, 'E ijo anjam di uratqasai. E dauryqai.' Devit a Qotei aqa medabu o tamo soqnej deqa kumbra Qotei na mondon yqas qaji

di Devit a nami qalieej. Osiqa Kristus qa endegsi marej, ‘Bunuqna a subq na tigelqas.’ Osiqa olo marej, ‘Qotei na Kristus moiyo qureq di uratqasai. Aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.’³² O ijo was, Yesus qujai di Qotei a subq na tigeltonaqa iga kalil namdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum.³³ A lan qureq oqsiq ñam kobaquja osiq Qotei aqa ban woq di awoej. Osiqa Mondor Bole ningi nami engwa marej qaji di aqa Abu aqaq dena yaiyosiq qarinyqo aiqoqa ningi unsib nungo dabkala na dego quonub.³⁴ Devit a subq na tigelosiq lan qureq oqosai. Ariya a Kristus qa endegsi marej,

‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo ban woq endi awo.

³⁵ Awesoqninqa e ino jeu tamo kalil nanqi elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanqi taqatnjrqam.” ’

Devit a nami Kristus qa degsi marej.

³⁶ “Deqa Israel tamo ungasari, ningi kalil endegsi poinjem. Yesus agi ningi na namburbasq di qalnab moiyej qaji a Qotei na olo giltosiq a gago Tamo Koba Kristus ñam waiyej.”

Tamo ungasari gargekoba nanqi are bulyosib yanso eb

³⁷ Onaqa tamo ungasari nanqi Pita aqa anjam di qunabqa anjam dena nanjo are qametnjrej. Deqa nanqi na Yesus aqa angro nanqi Pita ombla minjreb, “O gago was ningi na mergiy. Iga kiyeronamqa Qotei na iga elenamqa iga padalqasai?”³⁸ Onaqa Pita na kamba minjrej, “Ningi segi segi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Babqa iga Yesus Kristus aqa ñam na ningi yansngonam Qotei na nunjo une kalil kobotetngwas. Osim aqa Mondor Bole ningi lanja engwas. Awai saiqoji.³⁹ Qotei a nami marej, ‘E na ningi ti nunjo angro ti tamo kalil isa isaq di unub qaji nanqi ti ijo Mondor engwai.’ Qotei a nami degsi marej. Deqa ningi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a aqa anjam di uratqasai. Tamo ungasari kalil a na metnjrim aqaq bqab qaji nanqi aqa Mondor enjrqas.”

⁴⁰ Pita a anjam deqaji gargekoba singila na nanqi minjroqnej. Osiqa olo endegsi minjrej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqi kumbra uge uge yoqnsib laqnum. Ningi nanqi ti Qotei na padaltngaim deqa ningi geregere nam atoqniy.”⁴¹ Pita a anjam degsi marnaqa bati deqa tamo ungasari 3,000 nanqi aqa anjam di qusib nanjo are miligiq di ateb. Osib nanqi yanso eb. Nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilateb deqa nanqi tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aisib koba na soqneb.

Yesus aqa tamo ungasari kalil nanqi are qujaitoqnsib soqneb

⁴² Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi bati gaigai aqa anjam maro tamo nanjo anjam quoqnsib dauryoqneb. Nanqi are qujaitoqnsib bem gentoqnsib uyoqnsibqa Qotei pailyoqnsib soqneb.⁴³ Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanqi di singila enjreqnaqa nanqi manwa gargekoba yoqneb. Yeqnab Yesus aqa tamo ungasari kalil nanqi manwa di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqneb.⁴⁴ Tamo ungasari kalil Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi bati gaigai korooqnsibqa are qujaitoqnsib soqneb. Nanjo ingi ingi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyoqneb.⁴⁵ Nanjo mandam ti ingi ingi ti qarinyeleneqnab tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjreqnab oqnsib Yesus aqa tamo ungasari ingi ingi saiqoji nanqi jeisib enjroqneb.⁴⁶⁻⁴⁷ Nanqi bati gaigai are qujaitoqnsib sosibqa atra tal miligiq di korooqnsib louoqneb. Nanjo segi segi talq di dego korooqnsibqa bem gentoqnsib uyoqneb. Nanqi arebolebole ti lawo na sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib koba na ingi uyoqneb. Degyeqnabqa tamo ungasari kalil nanqi

nanngo kumbra di unoqnsib nanngi qa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai tamo ungasari qudei nanngi are bulyeqnaab Tamo Koba a na nanngi elejeqnaqa nanngi boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngo miligiq aiyuqnsib koba na soqneb.

3

Pita Jon wo nanngi na tamo singa qandamo boleteb

1-2 Bati gaigai bilaq sen kelinjeqnaqa Juda tamo ungasari nanngi atra tal miligiq giloqnsib dia Qotei pailyoqneb. Pailyo bati bei Pita Jon wo nanngi aiyel pailyoqa marsib atra tal miligiq gilqa laqnaabqa tamo bei ai miligiq na singa qandamo nambabej qaji a atra tal siranme jojomq di awesoqnej. Bati gaigai aqa was nanngi a qoboiyoqnsib boqnsib siranme jojomq di ateqnaabqa awoqnsiqa tamo ungasari atra tal miligiq gileqnaabqa silali qa njlnjroqnej. Siranme di aqa nam Siranme Boledamu. ³ Bati deqa Pita Jon wo nanngi atra tal miligiq gilqa laqnaabqa unjrsiqa silali qa njlnjrej. ⁴ Onaqa nanngi aiyel na tamo di koqyosibqa Pita na minjej, “Ni aqo nige.” ⁵ Degsi minjnaqa a are qalej, “Nanngi aiyel silali bei ebqab.” Degsi are qalsiqa nanngi aiyel koqnjresoqnej. ⁶ Onaqa Pita na minjej, “E silali saiqoji. Ijo ingi bei unu di ni emqai. Yesus Kristus Nasaret qaji aqa nam na e ni mermonum, ‘Ni tigelosim walwel.’” ⁷⁻⁸ Degsi minjsiqa aqa ban woq di ojsiq tigeltonaqa aqa singa tombol singilaonab tigeluqjatosiq walwelej. Osiaqa Pita Jon wo nanngi aiyel daurnjrsiqa atra tal miligiq gilsiq tulan areboleboleiyeqnaqa pruprugoqnsiq Qotei aqa nam soqtoqnej. ⁹⁻¹⁰ A degyeqnaqa tamo ungasari kalil nanngi a unsibqa are koba qaloqneb. Osib maroqneb, “Tamo singa qandamo bati gaigai atra tal siranme jojomq di awoqnsiqa silali qa njleqnu qaji agi a di.”

Pita a atra tal miligiq di anjam palontej

¹¹ Tamo di a Pita Jon wo nanngi aiyel daurnjrsiq laqnaqa tamo ungasari kalil nanngi a unoqnsib are koba qaloqneb. Deqa nanngi gurgur ti bosib atra tal meq di Pita Jon wo sonabqa koba na korooqneb. Atra tal me di aqa nam Solomon aqa Tal Me. ¹² Tamo ungasari nanngi bosib koroeqnaab Pita a nanngi unjrsiqa endegsi minjrej, “O Israel tamo ungasari, ningi kiyaaqo aqo aiyel tamo di boletonum unsibqa are koba qaleqnu? Ningi kiyaaqo aqo aiyel nugsibqa endegsib mareqnu, ‘Nanngo segi singila na ti kumbra bole na ti tamo di boletonub walwelqo?’ Ningi degsib maraib. ¹³ Qotei aqa wau tamo Yesus aqa singila na tamo di boleosiqa walwelqo. Qotei a Abraham, Aisak, Jekop, gago moma kalil nanngi ti nanngo Qotei. A na Yesus lan qureq osi oqsiq nam kobaquja yej. Yesus qujai di ningi na osib jeu tamo nanngo banq di ateb. Onaqa Pailat a olo Yesus tonto talq dena oqeq atqajqa marnaqa ningi na saideb. ¹⁴ Yesus a Qotei aqa segi Tamo Boledamu. A une saiqoji. Ariya ningi na Yesus qoreiyosib saidosib Pailat minjeb, ‘Tonto tamo bei oqeq atsim ege.’ Ningi na Pailat degsib minjnabqa a nunngo anjam di dauryosiqa len ojo tamo osiqa oqeq atsiq engej. ¹⁵ Ariya Yesus a segi nambile qa utru. Di ningi na qalnab moiyej. Moinaqa Qotei na olo subq na tigeltonaqa iga gago namdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum. ¹⁶ Aqo aiyel Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga aqa nam na tamo singa qandamo di boletonum a singilaqo. Tamo singa qandamo di ningi qalie. Ningi gaigai a unoqneb. Yesus a segi na aqo aiyel singila egwoqa a qa gago areqalo singilatosim tamo di boletonumqa nunngo namdamuq di walwelqo.

¹⁷ “O gago was, e qalieonum, ningi ti nunngo gate nanngi ti une kobaquja ateb di ningi poingosai. ¹⁸ Ningi kumbra di yeb deqa Qotei aqa medabu o tamo kalil nanngo anjam nami maroqneb qaji di aqa damu Qotei na babtej. Agi

Qotei na nanngo medabu singilatetnjreqnaqa nanngi endegsib maroqneb, ‘Qotei aqa Kristus a jaqatinj koba osim moiqas.’

¹⁹⁻²⁰ “Deqa ijo was kalil, ningi are bulyosib Tamo Koba aqaq boiy. Babqa a na nunngo une kobotetnjgsim ningi singila bunuj engwas. Osim mondonj a na Yesus olo qarinyim nunngoq bqas. Tamo di agi Kristus Qotei a nami ningi qa osiq giltej qaji. ²¹ A lanj qureq oqej di unu. A di soqnimqa Qotei na mandam bunuj ti lanj bunuj ti atqa bati brantimqa a olo bqas. Qotei a nami aqa kumbra deqa anjam marej. Osiqa aqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanngi minjreqnaqa nanngi na nenjrenjyoqneb.

²² “Nami Moses a Yesus qa endegsi marej, ‘Mondonj Tamo Koba Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunngo ambleq dena tigeltimqa a anjam merngoqnaqas. Anjam merngoqnimqa ningi aqa anjam kalil qusib dauryoqniy.

²³ Tamo ungasari kalil aqa anjam quqwa uratqab qaji nanngi Qotei na ñumim morenqab. Deqa nanngi olo Qotei aqa tamo ungasari nanngo ambleq di sqasai.’ Moses a nami Yesus qa degsi marej. ²⁴ Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi dego nami Yesus qa anjam degsib maroqneb. Agi Samuel a utru atsiqa a Yesus bqajqa bati qalieosiq deqa Yesus qa anjam maroqnej. Samuel a moinaqa Qotei aqa medabu o tamo kalil bunuqna brantelenjeb qaji nanngi dego Yesus bqajqa bati qalieosib deqa anjam maroqneb.

²⁵ “Qotei a ningi elenqa osiq deqa aqa medabu o qaji tamo nanngi qarinyreqnaqa aqa anjam mare mare laqneb. A nami nunngo moma utru nanngi ti koba na anjam qosisibqa Abraham endegsi minnej, ‘Mondonj ino moma nanngi paraosibqa lej dena tamo bei nambabqas. Nambabosim tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi boletnjrqas.’ Qotei a ningi elenqa osiq deqa anjam di Abraham minnej. ²⁶ Osiqa bunuqna aqa wau tamo Yesus a qarinyonaq nunngoq aiyej. Qotei a are qalej, a Yesus qarinyim a ningi kalil boletnjgimqa ningi nunngo kumbra uge uge kalil uratqab. Qotei a degsi are qalsiq Yesus qarinyonaq nunngoq aiyej.”

4

Nanngi na Pita Jon wo ojelenjosib tonto talq di breinjreb

¹⁻³ Pita Jon wo nanngi na tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam minjreqnabqa atra tamo nanngi ti Sadyusi nanngi ti atra tal taqato tamo nanngo gate ombla na tulanj minjinj oqetnjrnaqa bosib nanngi aiyel ojelenjosib tonto talq di breinjreb. Di kiyaaqa? Nanngi aiyel maroqneb, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa tamo kalil nanngi dego moisib olo subq na tigelqab.” Deqa nanngi aiyel tonto talq di breinjreb. Bilaqtej deqa nanngi aiyel tonto talq di uratnjrnab sonab nebeej. ⁴ Bati deqa tamo ungasari tulanj gargekoba nanngi Qotei aqa anjam quoqnsib Yesus qa nanngo areqalo singilatoqneb. Nanngi kalil turteb 5,000.

Pita Jon wo nanngi Juda gate kokba nanngo ulatamuq di tigeleb

⁵ Nebeonaqa Juda nanngo tamo kokba ti gate nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Jerusalem di koroeb. ⁶ Atra tamo gate Anas aqa lej kalil nanngi ti dego koroeb. Bei Kaiafas. Bei Jon. Bei Aleksanda. ⁷ Koroosib Pita Jon wo nanngi metnjrnab bonab nanngo ambleq di tigeltjreb. Tamo singa qandamyonaq olo boleej qaji a dego osi bosib tigeltjeb. Osib Pita Jon wo nenemnjreb, “Ningj singila qabe na osib tamo endi boletjeb? Ningj yai aqa ñam na boletjeb?”

⁸⁻⁹ Onaqa Mondor Bole a Pita aqa miligiq aisiq medabu singilatetonaqa a na nanngi endegsi minjrej, “O Israel tamo kokba ti gate ningj ti ijo anjam endi quiy. Aqo aiyel na tamo singa qandamo endi boletem deqa ningj iga osib nunngo nãdamuq di tigeltgonub. Tamo endi a kiyersi boleej deqa ningj qalieqa osib nenemgonub. ¹⁰ Deqa ningj ti Israel tamo ungasari kalil

ti ijo anjam endi qusib poinjem. Nasaret tamo Yesus Kristus agi ningi na namburbasq di qalnab Qotei a olo subq na tigeltej qaji aqa ñam na tamo endi a boleqo. Boleosiq nungo ulatamuq endi tigelesonaq ningi unonub. ¹¹ Yesus a tal ai bul. Ningi tal gereiyo qaji tamo bul. Ningi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa Qotei na olo tal ai di osiqa tal singilatqajqa deqa tumaq di tigeltej unu. ¹² Ningi quiy. Tamo bei aqa ñam na Qotei na iga elenqasai. Yesus aqa ñam na qujai Qotei na iga elenqas. Amqa iga padalqasai. Iga elenqajqa tamo bei saiqoji. Sawa bei beiq di Qotei na tamo bei iga osorgosai bole sai.”

¹³ Pita Jon wo nanqi singila na anjam di maroqneb nanqi ulaosai. Deqa Juda tamo kokba nanqi tulan prugeb. Di kiyaaqa? Nanqi qalieeb, nanqi aiyel nami skul beiq gilosai. Nanqi tamo lanaj. Degsib qalieosib poinjrej, nanqi aiyel nami Yesus ombla laqneb. ¹⁴ Tamo singa qandamyonaq olo boleej qaji a Pita Jon wo nanqi areq di tigelesonaq Juda tamo kokba nanqi unsibqa anjam bei kamba marqa keresaiinjrej.

¹⁵ Deqa nanqi na Pita Jon wo minjrnabqa taqal beiq gilnabqa nanqi segi qairosib mareb, ¹⁶ “Iga nanqi aiyel kiyernjrqom? Nanqi aiyel manwa kobaquja yonubqa Jerusalem tamo ungasari kalil nanqi quekritonub. Deqa iga gisan qa marqa keresai. ¹⁷ Unqum, iga na nanqi aiyel Yesus aqa ñam mare mare laqajqa saidnjrqom. Yimqa nanqi anjam kobaqasai.” ¹⁸ Juda tamo kokba nanqi degsib qairosib nanqi aiyel olo metnjrnab bonabqa singila na saidnjrsib minjreb, “Ningi aiyel olo Yesus aqa ñam maroqnaib. Medabu getentiy.”

¹⁹ Onaqa Pita Jon wo nanqi na kamba minjreb, “Aqo aiyel Qotei aqa anjam dauryqa uratosim olo nungo anjam dauryqom di Qotei aqa namgalaq di kumbra bole e? Ningi segi mariy. ²⁰ Aqo aiyel medabu getentqa keresai. Qotei aqa manwa kalil gago namdamu na unoqnem qaji deqa iga mare mare laqnqom. Aqa anjam kalil gago dabkala na quoqnem qaji di dego iga mare mare laqnqom. Iga uratqa keresai.”

²¹ Onaqa Juda tamo kokba nanqi na olo nanqi aiyel Yesus aqa ñam marqajqa singila na saidnjrsib uratnjrnab gileb. Nanqi aiyel na tamo singa qandamo boletonabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi unsibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Deqa Juda tamo kokba nanqi tamo ungasari nanqi ulainjreb. Nanqi nanqi aiyel jejamuq di une bei babtosai deqa nanqi ñumqa keresai. Utru deqa nanqi tamo ungasari nanqi ulainjrsib nanqi aiyel uratnjrnab gileb. ²² Tamo singa qandamo nanqi aiyel na boleteb qaji di aqa wausau 40.

Yesus aqa wau tamo nanqi Qotei pailyeb

²³ Juda tamo kokba nanqi na nanqi aiyel uratnjrnab gilsib tamo ungasari Yesus qa nanqi areqalo singilateb qaji nanqi di branteb. Brantosib anjam kalil atra tamo kokba ti tamo gate ti nanqi na minjreb qaji deqa sainjreb.

²⁴ Sainjrnab qusibqa tulan areboleboleinjrej. Deqa nanqi kalil medabu qujaitosib Qotei endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni na lan ti mandam ti yuwal ti ingi ingi kalil ti atem unub. ²⁵ Nami ni na Mondor Bole qarinyonamqa aisiq ino wau tamo agi gago moma Devit aqa medabu singilatetonaqa endegsi marej,

‘Kiyaaqa sawa bei bei qaji nanqi minjin oqetnjreqnu?

Kiyaaqa nanqi areqalo tulan nanarieqnaq nanqi Qotei ti qotqajqa qaireqnu?

²⁶ Sawa bei beiq di mandor kokba nanqi tigeloqnsib Kristus qalib moiqajqa deqa singilaeqnu.

Gate kokba nanqi na Tamo Koba aqa Kristus wo qoto itnjrqajqa deqa koroeqnu.’

²⁷ “O Qotei, Devit aqa anjam di aqa damu gam endena brantej. Herot wo Pontius Pailat wo Israel nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti kalil qure endia koroosibqa ino segi wau tamo bole Yesus ni nami giltem qaji a ugeugeiyqa marsibqa anjam kereteb. ²⁸ O Qotei, ni nami marem, ‘Nanği Yesus qalib moiqas.’ Ino anjam di agi nanği dauryosib Yesus qalnab moiyej. Nango segi areqalo na nanği Yesus qalosai. Ino singila na ti ino areqalo na ti nanği Yesus qalnab moiyej. ²⁹ O Tamo Koba, Juda tamo kokba nanği minjin oqetnrqoqa iga ula egwajqa anjam mergonub di ni unime. Iga ino wau tamo unum. Deqa ni iga singila egoqnmqa iga ino anjam maroqnqom. Iga ulaqasai. ³⁰ Ni iga singila egoqnmqa iga ino wau tamo bole Yesus aqa ñam na tamo unğasari nanği boletnjroqnqom. Osim ino manwa kokba babtoqnqom.”

³¹ Nanği degsib Qotei pailyosib koboonaqa tal nanği koroesoqneb qaji di renğinej. Onaqa Mondor Bole aisiqa nanği singila enjrnaqa nanği Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Nanği ulaosai.

Yesus aqa tamo unğasari nanği na nanço Kristen was nanği aqaryainjroqneb

³² Bati deqa tamo unğasari Yesus qa nanço areqalo singilateb qaji nanği kalil are qujaitoqnsib soqneb. Tamo bei na aqa inği inği saiaosiq aqa segi qa marosaioqnej. Nango inği inği kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyoqneb. ³³ Tamo Koba Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanği aqa wau ojoqneb. A subq na tigelej anjam di nanği mare mare laqneb. Nango anjam di singila ti. Nanği mare mare laqneb Qotei a nanği qa are tulan boleiyqnej. ³⁴⁻³⁵ Tamo unğasari Yesus qa nanço areqalo singilateb qaji nanği kalil inği kere soqneb. Bei a inği qa truquosaioqnej. Di kiyaca? Nanği nanço segi mandam ti tal ti qarinyeqnabqa tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjroqneb. Enjreqnab silali di osi boqnsib Yesus aqa anjam maro tamo nanço banq di ateqnab nanği na tamo inği inği saiqoji nanği jeisib enjroqneb.

³⁶ Nanço ambleq di tamo bei soqnej aqa ñam Josep. Aqa ñam bei Barnabas. Yesus aqa anjam maro tamo nanği na ñam di waiyeb. Aqa ñam di aqa damu, “Tamo are singilatetnjro qaji.” Barnabas a Livai aqa lenj. A Saiprus nui qaji.

³⁷ Aqa mandam bei soqnej di tamo qudei na awaiyosib silali yonab osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanço banq di atej.

5

Ananaias aqa ñauñ Safaira wo nanği Qotei gisanjyeb

¹⁻² Ariya tamo bei soqnej aqa ñam Ananaias. Aqa ñauñ aqa ñam Safaira. Ananaias aqa mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali yonabqa a silali di osiqa aqa ñauñ wo anjam keretosib silali oto aqa segi qa ulitosiq oto bei osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanço banq di atej. ³ Onaqa Pita na minjej, “Ananaias, kiyaca Satan a ino are miligiq aiqoqa ni Mondor Bole a gisanjonum? Ino mandam awaiyonub silali osim kiyaca oto bei ino segi qa marsim ulitonum? ⁴ Nami ino mandam awaiyosaisonabqa di ino segi mandam. Ariya bunuqna mandam awaiyosib silali emonub di ino segi silali. Ni segi na silali di taqatosim ni wau kiye yqa osim ye. Ni kiyaca gisanjosim maronum, ‘Silali kalil agi osi bonum?’ Ni kiyaca kumbra uge di yqajqa are qalonum? Ni que. Ino gisan anjam di ni na tamo nanği minjrosai. Ni Qotei gisanjyqa osim minjonum.” ⁵⁻⁶ Pita a degsi marnaqa Ananaias a anjam di qusiqa moiyoqujatosiq mandamq di ulonej. Onaqa angro wala nanği bosib aqa jejamu gara na dalaosib osi gilsib subq ateb. Subq atnabqa tamo unğasari kumbra deqa queb qaji nanği tulan ulaugeteb.

⁷ Sokiñalayonaq Ananaias aqa ñauñ bej. Aqa gumbulun moiyej di a qaliesai. ⁸ A bonaqa Pita na minjej, “Ni mare. Ni ino gumbulun wo nunço mandam bei

tamo qudei na awaiyosib silali engonub qaji agi ino gumbulun na osi bosiq ebqo endi segi e?” Onaqa minjej, “Od. Silali kalil agide.” ⁹ Degsi minjnaqa Pita na minjej, “Kiyaga ni ino gumbulun wo anjam keretosib kumbra uge di yonub? Ningi are qalonub, Tamo Koba aqa Mondor a nungo kumbra di unqasai. Degosib ningi yonub. Ni que. Angro wala ino gumbulun subq atonub qaji nanqi bosib siranmeq di tigelonub. Nanqi ni dego qoboimosib gilsib subq atqab.” ¹⁰ Degsi minjnaqa a dego moiyoqujatosiq Pita aqa sinqag di ulonej. Onaqa angro wala nanqi bosib a moiyej di unsib qoboiyosib gilsib aqa gumbulun aqa areq di subq ateb. ¹¹ Onaqa tamo unqasari kalil kumbra deqa queb qaji nanqi tulan ulageteb. Kristen kalil nanqi dego ulageteb.

Yesus aqa anjam maro tamo nanqi manwa gargekoba babtoqneb

¹² Bati deqa Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanqi singila enjreqlaqa nanqi manwa gargekoba yeqnaqqa tamo unqasari nanqi unoqneb. Tamo unqasari Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqi kalil are qujaitoqnsibqa atra tal meq di korooqnsibqa Qotei qa louoqneb. Tal me di aqa nam Solomon aqa Tal Me. ¹³ Jerusalem dia tamo unqasari laja lanaj kalil nanqi na tamo unqasari Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqo nam soqtetnjroqnsibqa nanqi ti koba na koroqajqa ulaoqneb. ¹⁴ Tamo ti unja ti tulan gargekoba nanqi Tamo Koba Yesus qa nanqo areqalo singilatoqnsib boqnsib tamo unqasari nami Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqo miligiq aiyeqnaq nanqi tulan kobaoqneb. ¹⁵ Kobaoqnsib nanqo ma tamo nanqi saperaq di neiotnjroqnsib qoboinjroqnsib gam qalaq di atelenoqneb. Di kiyaga? Pita a gam na walwelosim giloqnmqa aqa sen qunun na nanqi waburnjroqnmqa nanqo ma kobooqnaqqa deqa. ¹⁶ Qure kiñilala kalil Jerusalem jojomq di soqneb qaji dena dego tamo mainjro qaji nanqi ti tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi ti joqsib boqneb. Joqsib beqnaq nanqi kalil boleqneb.

Lan angro na Yesus aqa anjam maro tamo nanqi tonto talq dena oqeq atej

¹⁷⁻¹⁸ Yesus aqa anjam maro tamo nanqi kumbra degyeqnaqqa atra tamo gate aqa wau qujai agi Sadyusi nanqi ti koba na unsib minjin oqetnjrnaqa nanqi ojelenosib tonto talq di breinjrnab soqneb. ¹⁹ Sonabqa qoloej. Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiqa tonto tal siranme waqtosiq nanqi joqsic oqedeb. Oqedonabqa lan angro na minjrej, ²⁰ “Ningi gilsib atra tal miligiq di tigelosib tamo unqasari nanqi nambile gaigai sqajqa anjam palontosib minjroqniy.” ²¹ Onaqa nanqi lan angro aqa anjam di dauryosib nobqolo malu qameqnaqa atra tal miligiq gilsib dia tigelosib tamo unqasari nanqi Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

Bati deqa atra tamo gate aqa wau qujai ti nanqi na Juda tamo kokba ti Israel tamo gate ti nanqi metnjrnab bosib koroeb. Koroosib anjam keretosib nanqo qaja tamo nanqi minjreb, “Ningi aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanqi tonto talq dena joqsib boiy.” ²² Onaqa qaja tamo nanqi aisib tonto talq di brantosib nam ateb Yesus aqa anjam maro tamo nanqi di sosai. Nanqi degsi unsib deqa olo puluosib bosib Juda tamo kokba nanqi minjreb, ²³ “Iga aiyonum di tonto tal siranme qandimesonaq unonum. Tal taqato tamo nanqi an ti siranmeq di tigelenab. Ariya iga siran waqtosim miligiq gilonum di iga tamo bei unosai.”

²⁴ Degsib minjrnabqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanqo gate ombla na anjam di qusib are koba qalsib maroqneb, “Tamo nanqi di kiyersib tonto tal uratosib jaraiyonub?” ²⁵ Onaqa tamo bei bosiqqa nanqi minjrej, “Ningi quiy. Tamo ningi na tonto talq di breinjreb qaji nanqi atra tal miligiq di

sosibqa anjam plalteq nab tamo ungasari nanngi queq nub.” ²⁶ Degsi minjrnaqa qaja tamo nanngi ti atra tal taqato tamo nanngo gate ombla na atra tal miligiq gileb. Gilsib Yesus aqa anjam maro tamo nanngi di sonab unjrsib ojelenjosib joqsib gileb. Singila na ojsib gilosai. Lawo na joqsib gileb. Tamo ungasari nanngi njirinjosib meniŋ osib nanngi ñumaib deqa ulaosib lawo na joqsib gileb.

Yesus aqa anjam maro tamo nanngi aqa anjam marqajqa ulaosai

²⁷ Joqsib gilsib Juda tamo kokba nanngo ulatamuq di tigeltjnreb. Tigelon-abqa atra tamo gate na nanngi njirinjnrsiqa minjrej, ²⁸ “Ninngi Yesus aqa ñam mare mare laqajqa iga singila na saidngem. Di ninngi na olo mare mare laqnabqa tamo ungasari kalil Jerusalem endi unub qaji nanngi quekriteq nub. Di segi sai. Ninngi gago jejamuq di une qamoqnsib mareq nub, iga na Yesus namburbasq di qalnam moiyej.”

²⁹ Atra tamo gate na Yesus aqa anjam maro tamo nanngi degsi minjrnaqa nanngi Pita ombla na kamba minjeb, “Iga Qotei aqa anjam segi dauryqom di kere. Iga tamo nanngo anjam dauryqasai. ³⁰ Di bole, ninngi na Yesus namburbasq di qalnab moiyej. Moinaqa gago moma utru nanngo Qotei na olo subq na tigeltej. ³¹ Yesus qujai di Qotei na lan qureq osi oqsiqa aqa ban woq di awotej. Deqa Yesus a gago Tamo Koba. A na qujai iga elenamqa iga padalqasai. Yesus qujai dena iga Israel tamo ungasari are bulyetgoqnsiqa gago une kobotetgeqnu. ³² Iga gago segi ñamdamu na Yesus aqa kumbra di unoqnem deqa mare mare laqnum. Mondor Bole a dego Yesus aqa kumbra di ubtosiq mareqnu. Mondor di agi Qotei na tamo ungasari aqa anjam dauryeq nub qaji nanngi enjreqnu.”

Gamaliel a Juda tamo kokba nanngi dalnjrej

³³ Onaqa Juda tamo kokba nanngi Yesus aqa anjam maro tamo nanngo anjam di qusibqa minjin ani oqetnjrnaqa nanngi ñumib morenqajqa maroqneb. ³⁴ Onaqa nanngo ambleq dena Farisi tamo bei aqa ñam Gamaliel a tigelej. A dal anjam qalie tamo kobaquja. Tamo kalil nanngi bati gaigai a qa maroqneb, “A tamo bolequja.” A tigelosiqa Juda tamo kokba nanngi minjrej, “Ninngi mati tamo nanngi endi minjrib taqal beiq gileb.” ³⁵ Onaqa nanngi taqal beiq gilnabqa Gamaliel na olo Juda tamo kokba nanngi minjrej, “O Israel tamo, ninngi na tamo nanngi endi gulbe enjrqa osibqa mati geregere are qaliy. ³⁶ Ninngi qalie, nami yala tamo bei aqa ñam Teudas a tigelosiqa aqa segi ñam soqtoqnsiqa maroqnej, ‘E tamo kobaquja.’ Degsi mareqnaqa tamo 400 a dauryoqneb. Onaqa Rom nanngi na bosib a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nanngi segi segi jaraiyonab aqa wau koboej. ³⁷ Bunuqna tamo ungasari nanngo ñam sisiyo bati qa Galili qaji tamo bei aqa ñam Judas a dego tigelosiqa Rom nanngi ti qotqajqa maroqnsiqa tamo nanngo are tigeltetjnreqnaqa nanngi a dauryoqneb. Onaqa Rom nanngi na a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nanngi segi segi jaraiyeb. ³⁸ Deqa ninngi quiy. Ninngi tamo nanngi endi uratnjrib nanngo wau yoqnebe. Nanngi nanngo segi areqalo na wau endi tigeltqab di nanngo wau koboqas. ³⁹ Ariya nanngi Qotei aqa areqalo na wau endi tigeltqab di ninngi na nanngi kobotnjrqa keresai. Ninngi nanngi ñumqab di ninngi Qotei ti qotqab.”

Gamaliel na Juda tamo kokba nanngi degsi minjrnaqa nanngi aqa anjam di dauryosib Yesus aqa anjam maro tamo nanngi ñumqa urateb. ⁴⁰ Osib nanngi metnjrnabqa nanngi olo bonabqa bu toqon na nanngi kumbainjnrsib nanngi Yesus aqa ñam olo marqajqa singila na saidnjrsib nanngi uratnjreb. ⁴¹ Onaqa nanngi koro sawa di uratosib gileb. Qotei a are qalej, nanngi Yesus aqa ñam qa jaqatin ti jema ti oqa kere. Deqa nanngi areboleboleinjrnab gileb. ⁴² Nanngi

Yesus aqa anjam mare mare laqajqa uratosaiyoqneb. Nanji bati gaigai Yesus aqa anjam plaltoqnsib maroqneb. Atra tal miligiq di, tamo ungasari nanjo segi segi talq di nanji anjam endegsib maroqneb, “Yesus a bole Kristus.”

6

Tamo 7 nanji ingi jeiyu wau ojqaqqa giltnjreb

¹ Bati deqa Juda tulan gargekoba nanji are bulyoqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilatoqneb. Juda qudei nanji Grik qaji. Deqa nanji Grik anjam qalie. Juda qudei nanji Hibru qaji. Deqa nanji Hibru anjam qalie. Bati bei Grik qaji Juda nanji tigelosib Hibru qaji Juda nanji qa njirineb. Di kiyaaqa? Ingi jeiyu batieqnaqa Hibru qaji Juda nanji na Grik qaji Juda nanjo unja qobul nanji uratnjroqnsib nanjo segi unja qobul nanji ingi jeisib enjroqneb.

² Deqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanji na tamo ungasari kalil Yesus dauryoqneb qaji nanji koroinjrsib minjreb, “Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum. Gago wau qujai agi iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Iga gago wau di uratosim ingi jei jeiyonqasai. ³ Deqa ijo was, ninji tamo 7 nunjo ambleq dena giltnjriy. Tamo endeqaji giltnjriy. Nango kumbra tulan boledamu. Qotei aqa Mondor a nanjoq di sosiq nanji singilatnjreqnu. Nanji powo koba ti unub. Ninji tamo deqaji giltnjrsib wau enjribqa nanji na ingi jeiyetnjgoqnaqab. ⁴ Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa iga bati gaigai Qotei pailyoqnsim Yesus aqa anjam mare mare laqnaqom. Gago wau bole agide.”

⁵ Onaqa Kristen nanji kalil anjam di qusib odosib tamo 7 nanji giltnjreb. Bei aqa ñam Stiven. Stiven aqa areqalo kalil Yesus qa singilatoqnej. A areqalo aiyeltosaiyoqnej. Mondor Bole a Stiven aqa are miligiq aiyonqnsiq singilatoqnej. Bei aqa ñam Filip. Bei Prokorus. Bei Nikanor. Bei Timon. Bei Parmenas. Bei Nikolas. Nikolas aqa qure utru Antiok. A Juda tamo sai. A nami Jerusalem bosiqqa Juda nanjo lou dauryqa marsiq nanjo miligiq aiyej. ⁶ Kristen nanji na tamo 7 nanji di giltnjrsib Yesus aqa anjam maro tamo nanjo ulatamuq di tigeltjnab nanjo gateq di ban atsib nanji qa Qotei pailyeb.

⁷ Bati deqa Qotei aqa anjam tulan kobaoqnej. Jerusalem dia tamo ungasari tulan gargekoba nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatoqneb. Atra tamo gargekoba nanji dego Qotei aqa anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanjo areqalo singilatoqneb.

Stiven a Juda tamo kokba nanjo ulatamuq di tigelej

⁸ Qotei a Stiven qa are tulan boleiyonqnsiq a singila yeqnaqa a na tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanjo ñamdamuq di manwa gargekoba yoqnej. ⁹ Onaqa bati bei Juda tamo qudei nanji tigelosib Stiven ombla anjam na qotoqneb. Tamo nanji di Juda nanjo Qotei tal beiq di gaigai louoqneb. Nanji nami kangal tamo sosibqa olo bunuqna nanjo segi wau ojoqneb deqa nanji Qotei tal dia louoqneb. Qotei tal di aqa ñam endegsib waiyeb, “Tamo Nanjo Segi Wau Ojo Qaji Nanjo Qotei Tal.” Tamo nanji di Stiven ombla anjam na qotoqneb. Nanji nami Sairini qure ti Aleksandria qure ti Silisia sawa ti Esia sawaq dena ti beleneb. ¹⁰ Nanji Stiven ombla anjam na qoteqnaq Qotei aqa Mondor na Stiven powo koba yoqnej deqa nanji aqa anjam qalotqa keresai. ¹¹ Deqa nanji lumu na tamo qudei nanji metnjrnab bonab minjreb, “Ninji Stiven aqa jejamu laja gisanjiy.” Degyosib silali enjreb. Silali enjrnab nanji gisanosib mareb, “Stiven a Moses Qotei wo qa misilin anjam mareqnaq iga quoqnem.” ¹² Nanji anjam degsib marnabqa Juda tamo ungasari nanji ti Juda gate nanji ti dal anjam qalie tamo nanji ti qusibqa Stiven qa minjin

oqetnrnaqa a ojob. A ojsib koro sawaq osi gilsib Juda tamo kokba nanjo ulatamuq di tigelteb. ¹³ Tigeltosib tamo qudei nanji dego osi bonab nanji Stiven aqa jejamu lanja gisanjosib mareb, "Tamo endi a bati gaigai Qotei aqa atra tal qa ti Moses aqa dal anjam qa ti misilin anjam maregnu. ¹⁴ Bati bei a endegsi marnaq iga quem, 'Nasaret tamo Yesus a na atra tal endi niñaqyosim Moses aqa dal anjam iga nami egej qaji di dego kobotosim dal anjam bunuj egwas.'" ¹⁵ Onaqa tamo kalil koro sawaq di awesoqneq qaji nanji Stiven koqyoqneq. Koqyoqnsib aqa ulatamu lanj angro aqa ulatamu bulonaq uneb.

7

Stiven a Qotei aqa anjam plaltej

¹ Onaqa atra tamo gate a na Stiven nenemyej, "Nanjo anjam maronub di bole e?" ²⁻³ Onaqa Stiven a kamba marej, "O ijo was ijo abu ti ningsi ijo anjam endi quiy. Nami gago moma utru Abraham a Mesopotemia sawaq di sosiqqa Haran qureq gilosaisonaqa gago Qotei lanj qureq di unu qaji a Abraham aqa ulatamuq di brantosiqa minnej, 'O Abraham, ni ino sawa ti ino was nanji ti uratnrjsimqa mandam mutu bei e na osormitqa deq gilime.' ⁴ Qotei na Abraham degsi minjnaqa a tigelosiqqa Kaldia sawa uratosiq Haran qureq gilsiq di soqnej. Bunuqna aqa abu moinaqa Qotei na a qarinyonaq mandam mutu iga bini unum qaji endeq bosiq soqnej. ⁵ Sonaqa Qotei na mandam mutu endi a yosai. A angro saiqoji sonaqa Qotei na minnej, 'Bunuqna e na ni ti ino moma kalil nambabqab qaji nanji ti mandam mutu endi enqwai.' ⁶ Osiqa minnej, 'Mati ino moma kalil nanji sawa beiq di yaun tamo soqribqa sawa deqaji tamo nanji na wau koba enjroqnsib ugeugeinjroqribqa wausau 400 gilqas. ⁷ Yimqa e na kamba sawa deqaji tamo nanji peginjrsiy nunitqa ino moma nanji sawa di uratosib bosib mandam mutu endia sosib e qa louoqnbab.' Qotei na nami Abraham degsi minnej. ⁸ Osiqa Abraham ombla anjam qosisiqa minnej, 'Ni mulun unqam.' Degsi minjnaqa Abraham aqa angro Aisak a nambabonaqa bati 8 qa mulun waiyej. Bunuqna Aisak aqa angro Jekop a nambabeb. Olo bunuqna Jekop aqa angro 12 nanji dego nambabeb. Di gago moma utru 12.

⁹⁻¹⁰ "Onaqa bati bei Jekop aqa angro 11 nanji nanjo was Josep qa ugeosib a ojsib tamo qudei nanjo banq di atnabqa nanji na silali enjrsib Josep osi sumsib Isip sawaq di uratonab soqnej. Josep a Isip sawaq di gulbe ti sonaqa Qotei na aqaryaiyoqnsiqqa geregereiyoneq. Osiqa Josep powo koba yeqnaqa Isip nanjo mandor a di unoqnsiqqa Josep qa are boleiyonaq soqnej. Deqa a na Josep minnej, 'Ni gate koba sosim Isip sawa taqatqam.' Degsi minnej deqa Josep a Isip sawa taqatoqnej. A mandor aqa tal dego taqatoqnej.

¹¹ "Bunuqna Isip sawa ti Kenan sawa ti nanji mam koba osib gulbe kobaquja iteb. Gago moma utru nanji dego ingi saiinjrej. ¹² Onaqa Jekop a endegsi quej, 'Isip sawaq di ingi unu.' Qusiqa gago moma utru nanji qarijnrnaq ingi awaiyqajqa Isip sumeb. Sumsib ingi awaiyosib olo puluosib beb. ¹³ Bunuqna Jekop na gago moma utru nanji olo ingi awaiyqa qarijnrnaq Isip sumeb. Sumsib nanjo was Josep aqa ulatamuq di tigelonab a segi qa babtonaq nanji a qa poinjrej. Josep a aqa abu qa ti aqa was nanji qa ti dego babtonaq Isip nanjo mandor a nanji qa poinjrej. ¹⁴ Deqa Josep na aqa was nanji olo qarijnrnaq aisib Josep aqa lenj kalil aqa abu Jekop ombla joqsib Isip sumeb. Tamo ti unja ti kalil turtonab 75. ¹⁵ Bati deqa Jekop a Isip sumsinqa dia sosiq moiyej. Gago moma utru nanji dego dia moreneq. ¹⁶ Onaqa nanjo qusa osi bosib Sekem qureq di subq ateleneb. Sub di nami Abraham a Hamor aqa angro nanjoq dena awaiyej.

¹⁷ “Ariya Israel nanḡi Isip uratosib mandam mutu iga bini unum qaji endeq bqajqa bati jojomej. Bati jojomonaqa Israel nanḡi tulaḡ gargekobaeb. Agi nami Qotei na Abraham minnej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma nanḡi ti mandam mutu endi enḡwai.’ ¹⁸ Bati deqa Isip nanḡo mandor bei tigelej. A Josep qa poiyoṣai. ¹⁹ Deqa a na gago moma nanḡi gisa gisaḡnjroqnsiq ugeugeinjroqnej. Nanḡo anḡro ḡambabeqnaḡ a na nanḡi minjreqnaq oṣi giloqnsib naḡuq di uratnjreqnaḡ moreḡoqneḡ. ²⁰ Bati deqa Moses a ḡambabej. Qotei a Moses qa are tulaḡ boleiyonaq soqnej. Bai qalub qa Moses aqa ai abu nanḡo talq di a ulitosib geregereiyogneḡ. ²¹ Bunuqna nanḡi Moses oṣib yaq di uratonab sonaqa Isip nanḡo mandor aqa anḡro sebiḡ na itosiq aqa segi qa marsiq a boletonaḡ tamo kobaqujaej. ²² A Isip nanḡo skul kobaq giloqnsiq powo koba oqnej. Deqa a tamo siḡgila koba soqnej. A siḡgila na wauoqnsiq aḡjam maroqnej.

²³⁻²⁴ “Moses aqa wausau 40 kereonaqa a na aqa was Israel nanḡi unjrqaḡqa marsiq a gilsiq nanḡoq di brantej. Brantonaqa Isip tamo bei na Israel tamo bei qalougeteqnaq unsiqa a kamba Israel tamo di aqaryaiyosiq Isip tamo qalnaḡ moiyej. ²⁵ Osiqa are qalej, ‘Ijo was Israel nanḡi ijo kumbra di unsib endegsi poinjrqaṣ, “Bole, Qotei a Moses giltimqa a na iga joqsim Isip sawa uratqom.”’ Nanḡi degsi poinjrosai. ²⁶ Nebeonaqa Moses a olo walwelosi gilsiq Israel tamo aiyeḡ qoteqnaḡ unjrṣiq nanḡi aiyeḡ potnjrsiq minjrej, ‘Ninḡi aiyeḡ was wo. Kiyaqa ninḡi qoteqnaḡ?’ ²⁷ Degsi minjrnaqa tamo aqa was qaloqnej qaji a na tigelosiq Moses aqa baḡ gotraḡnyetosiq minnej, ‘Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?’ ²⁸ Ya ni na Isip tamo bei qalnaḡ moiyej degsim e olo lubsim moiyoḡbqam e?’ ²⁹ Onaqa Moses a aḡjam di qusiqa a ulaḡosiq gilsiq Midian sawaq di yaunej. Di sosiqa uḡa osiq a anḡro mel aiyeḡ ḡambabtnjrej.

³⁰ “A di sosiqa wausau 40 koboonaqa Sainai mana aqa wadau sawaq di ḡam luwit yusiq puloḡeqnaqa Qotei aqa laḡ anḡro bei ḡam puloḡq di sonaḡ unej. ³¹⁻³² Unsiqa are koba qalsiq olo geregere unqa osiq a ḡam luwit utruḡ gilej. Gilnaqa ḡam puloḡ miligiq di Tamo Koba a na aḡjam endegsi minnej, ‘O Moses, e ino moma nanḡo Qotei. E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Degsi minjnaqa Moses a qusiqa ulaḡetosiq gindagindanej. Osiqa ḡam puloḡq di unqa uratosiq a turuej. ³³ Onaqa Tamo Koba a na olo minnej, ‘Mandam mutu kiḡala ni tigeḡejunum endi getento koba. Deqa ino siḡga tatal piqt. ³⁴ Ni que. Ijo segi tamo uḡgasari nanḡi Isip sawaq di gulbe koba ti sonab e unjreqnum. Nanḡi akamkobaeqnaḡ e queqnum. Deqa e na nanḡi Isip nanḡo mandor aqa baḡq dena elenqai. E deqa ni mermqa bonum. Deqa ni tigel. E ni qarimḡitqa Isip aiqam.’ Qotei na Moses degsi minnej.

³⁵ “O ijo was, Moses qujai di nami Israel nanḡi na qoreiyosib minjeb, ‘Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?’ Agi a qujai Qotei na gate koba atsiqa qarinyonaqa a Israel nanḡoq aisiqa aqaryainjrej. Laḡ anḡro ḡam luwitq di sosiqa Moses aqaq di brantej qaji a Moses siḡgilatonaḡ a kumbra di yej. ³⁶ Moses qujai dena Isip aisiq dia maḡwa gargekoba yoqnej. Osiqa Israel nanḡi joqsiqa Isip uratosib gilsib wadau sawaq di, Yuwal Lentq di Moses na maḡwa gargekoba yeqnaqa wausau 40 koboej. ³⁷ Moses qujai dena Israel nanḡi minjrej, ‘Bunuqna Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nuḡo ambleq dena tigeltimqa a na ninḡi aḡjam mernḡoqnaṣ.’ ³⁸ Moses qujai dena Israel nanḡi joqsiq wadau sawaq di korooqneḡ. Di gago moma nanḡi. Moses qujai di Sainai manaḡ oqsiq dia laḡ anḡro bei na aḡjam minjnaqa a ombla soqneḡ. Sosibqa Moses a aḡjam ḡambile unu qaji di Qotei aqaq dena yayiyosiq a gago moma nanḡi enjrej.

³⁹ “Ariya Moses a Sainai mana goge di sonaqa gago moma nanği na aqa anjam dauryqa uratosib a qoreiyosib olo puluosib Isip aiqajqa maroqneb. ⁴⁰ Osib atra tamo gate Aron endegsib minjeb, ‘Ni gago qotei qudei gereiyet-gimqa nanği na iga joqsib puluosim Isip olo aiqom. Moses agi iga Isip dena joqsi bej qaji bini a qabitqo kiyo di iga qaliesai.’ Nanği na Aron degsib minjeb. ⁴¹ Minjsib bati deqa nanği na makau sigitosib aqa sulum gereiyosib gisan qotei di atraiyosib areboleboleinjroqnej. ⁴² Nanği kumbra degyeb deqa Qotei na nanği qoreinjrnaqa nanği seņ ti bai ti bongar ti biņinjroqneb. Nanço kumbra deqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği bunuqna endegsib nenğrenyeb, ‘O Israel tamo unğasari, niņgi wausau 40 wadau sawaq di sosi-bqa makau ti kaja ti ñumoqnsib gisan qotei nanği atrainjroqneb. Niņgi e atraibosaiogneb. ⁴³ Niņgi gisan qotei Molek aqa tal ti gisan qotei Refan aqa bongar ti sigitosib nanço sulum gereiyosib wadau sawaq di osi laqnsib nanği biņinjroqneb. Nunço une deqa e niņgi wiņgitqa niņgi sawa endi uratosib Babilon qure taqal beiq gilsib di sqab.’ Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği anjam degsib nenğrenyeb.

⁴⁴ “Gago moma nanği wadau sawaq di sosibqa Qotei aqa tal gara na gereiyo qaji di osi laqneb. Tal di Qotei na nami sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi gereiyej. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babtoqnej. ⁴⁵ Bunuqna gago moma nanği tal di onabqa Josua na nanği joqsi bosiq mandam mutu endia soqneb. Sonabqa Qotei a Josua minjnaqa a na sawa bei bei qaji nanği winjnaq jaraiyonabqa Qotei a gago moma nanği mandam mutu endi enjrej. Bati deqa gago moma nanği Qotei aqa tal di osi bosib mandam mutu endia atnab soqnej gilsil q Devit aqa batiej. ⁴⁶ Qotei a Devit qa are boleiyonaq soqnej deqa Devit a endegsi pailyej, ‘O Jekop aqa Qotei, ni e odbimqa e ni sqajqa tal kobaquja gereiyetmqai.’ ⁴⁷ Ariya a tal gereiyosai. Bunuqna Devit aqa ħiri Solomon a na tal di Qotei gereiyetej.

⁴⁸ “O was niņgi quiy. Qotei Goge Koba a tal tamo na gereiyo qaji dia sqasai. Aqa medabu o qaji tamo bei a nami anjam endegsi marej, ⁴⁹ ‘Tamo Koba a marqo, “Laņ qure a ijo awo jaram koba. Mandam a ijo siņa atqajqa sawa. Deqa e sqajqa tal niņgi na gereiyetbqa keresai. E aqaratqajqa sawa bei sosai. ⁵⁰ E ijo segi baņ na iņgi iņgi kalil di gereiyem unu.” ’ ”

⁵¹ Stiven a anjam kalil di marekritisiq olo Juda tamo kokba nanği siņgila na endegsi minjrej, “Niņgi anjam gotraņyo ani tamo. Nunço are Qotei aqaq di sosai. Niņgi sawa bei bei qaji nanği bul. Niņgi Qotei aqa anjam quqwa urateqñub. Niņgi bati gaigai Mondor Bole aqa anjam dego quqwa urateqñub. Nunço moma nanği kumbra deqaji yoqneb agi niņgi na olo yeqñub. ⁵² Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği na nunço moma nanği anjam endegsib minjroqneb, ‘Kumbra Bole Yeqnu Qaji Tamo a bqas.’ Degsib minjreğñab nanği quqwa uratoqneb. Osib Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği ugeugeinjroqnsib ñumoqneb. Bei uratosaiogneb. Ariya tamo di a bonaqa niņgi na nunço moma nanço kumbra uge di dauryosib agi tamo di ojsib jeu tamo nanço baņq di ateb. Atnabqa nanği na qalñab moiyej. Tamo di agi Yesus. ⁵³ Moses a laņ anğro nanço baņq dena dal anjam yainjrej. Dal anjam di niņgi na osib olo dauryqa urateqñub.” Stiven a Juda tamo kokba nanği degsi minjrej.

Nanği Stiven meniņ na qalsib moiyoteb

⁵⁴ Onaqa Juda tamo kokba nanği Stiven aqa anjam di qunab are qamet-njrnaqa minjiņ ani oqetnjrnaqa qalagei anjam atoqnej. ⁵⁵ Bati qujai deqa Mondor Bole na Stiven siņgila yonaqa a laņ goge tarosiqa Qotei aqa rian koba unej. Unsiqa Yesus a dego Qotei aqa baņ woq di tigelesonaq unej. ⁵⁶ Osiqa

Juda tamo kokba nanġi minjrej, “Niġi quiy. Lanġ waqwoqa Tamo Anġro a Qotei aqa baġ woq di tigelesonaq e unonum.”

⁵⁷ Stiven a nanġi degsi minjrnaqa nanġi kalil aqa anjam di quqwa uratosib tulaġ murqumyosib nango dabkala baġ na getentosib gurgur ti gilsib singila na Stiven oġeb. ⁵⁸ Ojsib meniġ na qalib moiġajqa titosib qure polomq osi gileb. Osi gilsib meniġ na qaloqneb. Tamo nanġi nami Stiven aqa jejamu laġa gisaġyeb qaji nanġi na nanġo gara jugo piqtelenosib anġro wala bei aqa ñam Sol aqa singaq di koroiyeb. ⁵⁹ Tamo kalil nanġi meniġ na Stiven qaleqnaġba a moiġa osiqa endegsi pailyej, “O Tamo Koba Yesus, ni na ijo qunun ame.” ⁶⁰ Degsi pailyosiqa singa tombol na awoosiq tulaġ maosiq marej, “O Tamo Koba, nanġi e lubonub nanġo une deqa ni na kambatnjraime.” A degsi pailyosiqa moiyej.

8

¹⁻² Nanġi Stiven qalnab moinaqa Sol a di unsiqa tulaġ areboleboleiyej. Osiqa marej, “Keretosib Stiven qalnub moiġo.” Onaqa tamo qudei Qotei aqa kumbra dauryoqneb qaji nanġi Stiven moiyej deqa akamkobaoqnsib bosib aqa jejamu osib subq ateb.

Sol a Kristen nanġi ugeugeinjroqnej

Bati deqa Jerusalem dia Juda tamo kokba nanġi Kristen nanġi qa minjin oqetnjrnaqa ugeugeinjroqneb. Deqa Kristen nanġi segi segi jaraiyosib Judia sawa ti Samaria sawa ti deq giloqneb. Yesus aqa anjam maro tamo nanġi segi Jerusalem di soqneb. Nanġi jaraiyosai. ³ Sol a dego Kristen nanġi qa minjin oqeqnaqa ugeugeinjroqnej. A nango segi segi talq giloqnsiqa tamo ti unġa ti ojelenoqnsiqa nanġi joqoqnsiq aiyoqnsiqa tonto talq di breinjroqnej.

Samaria qureq di nanġi Qotei aqa anjam mare mare laqneb

⁴ Yesus aqa tamo unġasari jaraiyeb qaji nanġi sawa bei beiq di Qotei aqa anjam bole palontoqnsib laqneb. ⁵ Filip a Samaria nanġo qure kobaqujaq gilsiq dia nanġi Kristus aqa anjam minjroqnej. ⁶ Minjroqnsiqa maġwa gargekoba yeqnaqa nanġi unoqnsib Filip aqa anjam dauryoqneb. ⁷ Tamo unġasari gargekoba nanġi mondor uge ti sonabqa Filip na mondor uge wiyet-njreqnaqa mondor uge nanġi nanġo jejamu uratoqnsib tulaġ lelenoqnsib jaraiyoqneb. Tamo unġasari jejamu lainjro qaji ti singa qandamnjro qaji ti gargekoba Filip na boletnjroqnej. ⁸ Deqa qure dia tamo unġasari nanġi tulaġ areboleboleinjroqnej.

⁹ Qure dia quñam tamo bei soqnej aqa ñam Saimon. A nami quñam gargekoba yoqnsiqa aqa segi ñam soqtoqnsiqa maroqnej, “E tamo kobaquja.” Degyeqnaqa tamo unġasari qure dia soqneb qaji nanġi a ulaiyoqnsibqa binjiyoqneb. ¹⁰ Deqa tamo ñam ti tamo lanġaj ti kalil qure dia soqneb qaji nanġi Saimon aqa anjam quoqnsib dauryoqneb. Osib aqa ñam soqtoqnsib maroqneb, “Tamo endi a singila koba. A Qotei aqa singila na waueqnu.” ¹¹ Nanġi degyoqneb. Di kiyaaqa? Saimon a nami quñam qaloqnsiq maġwa gargekoba yoqnej deqa. Degsi yonaq yonaq nanġi a unoqnsib binjiyoqneb. ¹² Ariya Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas anjam bole di Filip a palontoqnsiqa Yesus Kristus aqa ñam mare mare laqnej. Laqnaqa tamo unġasari gargekoba nanġi quoqnsib are bulyoqnsib Yesus qa nanġo areqalo singilatoqneb. Degyeqnaġba Filip na nanġi yansnjroqnej. ¹³ Onaqa Saimon a dego Filip aqa anjam di qusiqa quñam uratosiq are bulyosiq aqa areqalo Yesus qa singilatej. Deqa Filip na Saimon dego osiqyansej. Yansonaqa Saimon a Filip dauryosiq laqnsiqa Qotei na Filip aqa baġ na maġwa gargekoba yeqnaq unoqnsiqa tulaġ prugoqnej.

¹⁴⁻¹⁵ Bati deqa Samaria tamo ungasari gargekoba nanği Qotei aqa anjam osib Yesus qa nanço areqalo siŋilatoqneḅ. Deqa Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneḅ qaji nanği degsi qusibqa Pita Jon wo qarınjnrb Samaria nançoq gileḅ. Gilsib Samaria nanği qa endegsib Qotei pailyeḅ, “O Abu, ni na Samaria nanği ino Mondor Bole enjriḅe.” Degsib Qotei pailyeḅ. ¹⁶ Di kiyaaqa? Bati di Qotei aqa Mondor nançoq aiyosaisoqnej deqa. Nanği Tamo Koba Yesus aqa ñam na segi yanso eb. ¹⁷ Ariya nanği aiyel Samaria nanği qa pailyoqnsibqa nanço gateq di baḅ ateqnab nanği Qotei aqa Mondor oqneḅ.

¹⁸ Pita Jon wo nanği degyeqneḅ Saimon a unsiqa silali osi bosiqqa nanği aiyel silali enjrqa osiqa minjrej, ¹⁹ “Niŋgi e dego siŋila ebibqa e kamba tamo qudei nanço gateq di baḅ atoqnitqa nanği Mondor Bole oqneḅ.”

²⁰ Degsi minjrnaqa Pita na minjej, “Qotei aqa siŋila endi a na iga laḅa egwo. Iga silali na awaiyosai. Deqa ni silali na awaiyqa maraim. Ni kumbra ugetonum. Deqa ni ino silali qoji padalqam. ²¹ Ino are miligi Qotei na unço bolesai. Deqa ni iga ombla wau endi ojqa keresai. ²²⁻²³ E ni numonum ino are miligi tulaḅ uge. Ino kumbra uge dena ni siŋila na ojejunu. Deqa ni are bulyosim ino kumbra uge di urat. Osim Tamo Koba pailyimqa a ino are uge di taqal waiyetmqas. Yim a ni qa olo are boleiyqas.” ²⁴ Onaqa Saimon na minjrej, “Niŋgi segi aiyel e qa Tamo Koba pailyiy. Yimqa e padalqa merbonub di e padalqasai.”

²⁵ Ariya Pita Jon wo nanği qure dia Tamo Koba aqa anjam bole palontoqnsib aqa kumbra kalil qa saoqneḅ. Osib bati bei olo puluosib Jerusalem aiyooqnsib Samaria nanço qure qure kalilq di brantoqnsib Yesus aqa anjam bole minjre minjre aiyeqneḅ quoqneḅ.

Filip a Itiopia tamo bei itosiq Yesus qa saiyoqnej

²⁶ Onaqa Tamo Koba aqa laḅ angro bei a Filip aqaq aisiqa minjej, “Ni tigelosim gam Jerusalem dena Gasa qureq aiyejunu deq aiye.” Gam di wadau sawaq di unu. ²⁷ Onaqa Filip a laḅ angro aqa anjam di qusiqa tigelosiq gam deq aiyej. Aisiq ñam atej di Itiopia tamo bei a Qotei louqajqa Jerusalem gilsiq dena puluosiq Itiopia sawaq olo aiyeqnaqa gamq di turej. Tamo di a tamo kobaquja. A Itiopia nanço mandor aqa ñoro taqatoqnej. Mandor di aqa ñam Kandasai. A uḅa. Aqa ñoro ti silali ti kalil tamo dena taqatoqnej. ²⁸ Aqa karis goge di awoosiqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nengrenq di so qaji di sisiyoqnsiq aiyoqnej. ²⁹ Onaqa Mondor na Filip minjej, “Ni gilsim karis di jojomye.” ³⁰ Degsi minjrnaqa Filip a ururosiq karis jojomyosiqa tamo di a Aisaia aqa anjam sisiyeqnaqa qusiqa nenemyej, “Ni anjam sisiyeqnum di aqa damu poimqo e?” ³¹ Onaqa tamo dena minjej, “E kiyersiy anjam endi aqa damu poibqas? Tamo bei na anjam endi aqa damu plaltosim merbimqa e poibqas.” Osiqa Filip metonaqa a karis gogetosiqa ombla awoeḅ.

³² Tamo di a Qotei aqa anjam endegsi sisiyoqnej, “A kaja du bul qalib moiqaḅqa osi gileḅ. Kaja nanği juŋgum joqetnjreqnab mequmosib unub dego kere a mequmesoqnej. ³³ Nanği a tulaḅ ugeugeiyosib gisaḅ anjam gargekoba aqa jejamuq di laḅa qametoqneḅ. Deqa a mandamq endi olo sqasai. A angro saiqoji unu deqa tamo qudei na aqa angro bei qa marqa keresai.”

³⁴ Itiopia tamo dena anjam di sisiyekritosiq Filip minjej, “Ni e merbe. Qotei aqa medabu o qaji tamo aqa anjam endi yai qa nengrenyej? A segi qa kiyo tamo bei qa kiyo nengrenyej?” ³⁵ Onaqa Filip a anjam dena utru atsiq Qotei aqa anjam qudei ti turtosiq Yesus qa saiyoqnej. ³⁶ Onaqa nanği gam dauryosib aiyooqnsib gam qalaq di ya bei sonaq unsibqa Itiopia tamo dena Filip minjej, “Ni une. Ya agide. Ingi bei na e getentbqa keresai. Deqa ni e

yansbe.” ³⁷ Onaqa Filip na minjej, “Ni are bulyosim ino areqalo kalil Yesus qa singilatqam di e ni yansmqai.” Onaqa minjej, “E ijo areqalo Yesus Kristus qa singilatqam poibqo, a Qotei aqa Niri.”

³⁸ Degsi minjsiqa aqa karis tigeltosiq nanqi aiyei mandamq aisib Filip na a osiq yaq aisiq yansej. ³⁹ Onaqa nanqi aiyei yaq dena tigelonabqa Tamo Koba aqa Mondor na Filip loumtosiq osi gilsiq sawa beiq di atnaqa Itiopia tamo a olo Filip unosai. A yanso ej deqa a tulan areboleboleiyonaqa gam dauryosiq aiyej. ⁴⁰ Onaqa Filip a Asdot qureq di brantosiq dena walweloqnsiqa qure qureq di Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nanqi minjroqnsiq gilsiq Sisaria qureq di brantej.

9

Sol a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej

¹ Bati deqa Sol na tamo ungasari Tamo Koba Yesus dauryoqneb qaji nanqi ugeugeinjrsim moiyojnjqajqa singila na maroqnej. Deqa a atra tamo gate aqaq gilsiq minjej, ² “Ni anjam bei nengrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda tamo kokba nanqi enjrqai. Enjritqa nanqi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo ungasari Damaskus qureq di Yesus aqa gam dauryeqnub qaji nanqi tontnjrsiy joqsiy Jerusalem bqai.” ³⁻⁴ Degsi minjnaqa anjam di nengrenyosiq yonaqa walwelosiq gilsiq Damaskus qure jojomyeqnaqa gamq di pulonj singila koba minjal ti lanj goge na aqaq aisiq tulan rianonaqa a ulonjosiq mandamq di neiej. Neiesosiq Yesus aqa kakro quej. Yesus na minjej, “O Sol, ni kiyaaq e ugeugeibeqnum?” ⁵ Onaqa Sol na minjej, “O Tamo Koba, ni yai?” Onaqa minjej, “E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum. ⁶ Deqa ni tigelosim Damaskus qureq gile. Gilsim dia tamo bei itqam. A na ni wau kiye yqam di mermqas.”

⁷ Onaqa tamo nanqi Sol ombla walweloqneb qaji nanqi Yesus aqa kakro qusib nam ateb nanqi tamo bei unosai. Deqa nanqi ulaosib mequmosib lanja tigelesoqneb. ⁸ Onaqa Sol a mandamq dena tigelosiq nam plaltej a sawa unqa keresai. Deqa nanqi a babanyosib Damaskus qureq osi gileb. ⁹ Sol a bati qalub nam qandimyonaq soqnej. Deqa a inji bei uyosai. A ya uyosai dego.

¹⁰ Damaskus qureq di tamo bei aqa nam Ananias a soqnej. A Yesus dauryoqnej qaji. Tamo Koba a na aqa areqalo waqtetosiq neiobilqei na minjej, “O Ananias.” Onaqa minjej, “Tamo Koba, e agiende.” ¹¹ Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ni tigelosimqa gam bei aqa nam Tintinj di dauryosim gilsim Judas aqa talq di brantqam. Tarsus tamo bei aqa nam Sol a dia pailyoqnsiq unu di unqam. ¹² E na Sol aqa areqalo waqtetonumqa a neiobilqei na kumbra endegsi unqo. Tamo bei aqa nam Ananias a bosim Sol aqaq di banj atimqa nam poiym sawa unqas.”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Ananias na kamba minjej, “O Tamo Koba, Sol a Jerusalem dia ino tamo ungasari nanqi tulan ugeugeinjreanu. Atra tamo kokba nanqi na a qarinyonab Damaskus qure endeq bej. A qure endia tamo ungasari ino nam metoqnsib pailmeqnub qaji nanqi tontnjrsim joqsim Jerusalem aiqajqa deqa bej. Tamo gargekoba nanqi degsib mareqnab e queqnum.” ¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na Ananias minjej, “Ni ijo anjam dauryosim Sol aqaq gile. Sol a ijo wau tamo. E na a giltem deqa a ijo nam osi walwelosim sawa sawa kalilq di tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanqi ti mandor kokba ti Israel nanqi ti ijo nam ubtosim minjroqngas. ¹⁶ A ijo nam qa gulbe gargekoba itoqngas. Gulbe di e na osoryoqnit itoqngas.”

¹⁷ Onaqa Ananias na minjej, “Od, Tamo Koba, e ino anjam dauryqai.” Osiqa tigelosiq gilsiq Sol soqnej qaji tal di gogetosiq Sol aqaq di banj atsiqa

minjej, “O ijo was Sol, Tamo Koba Yesus agi gamq di a segi qa babtonaq ni unem qaji a na e endegsi merbqo, ‘Ni gilsim Sol boletimqa aqa namdamu olo poiyaqas. Yimqa Mondor Bole a Sol aqa are miligiq aisim a singilatqas.’ O Sol, Yesus na e degsi merbosiqqa qarinqbqoqa agi e inoq bonum.” ¹⁸ Ananias na Sol degsi minjnaqa bati qujai deqa inji bei qe gajige bul Sol aqa namdamuq dena ulononaq nam poiyaonaqa sawa unej. Sawa unsiqa tigelonaq Ananias na Yesus aqa nam na yansej. ¹⁹⁻²⁰ Yansonaqa a inji uynaqa jejamu singilaej.

Sol a Damaskus qureq di maroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri”

Sol a bati qudei Damaskus qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanji koba na korooqneb. A Juda nanjo Qotei tal dego miligiq giloqnsiqqa nanji endegsi minjroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri.” ²¹ Yeqnaqa tamo ungasari aqa anjam quoqneb qaji nanji tulan prugoqnsib maroqneb, “Ninji uniy. Sol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu. A nami Jerusalem dia tamo ungasari Yesus aqa nam metoqnsib pailyeqnub qaji nanji ugeugeinjroqnej. Osiqa Damaskus endia dego nanji tontnjrsim atra tamo kokba nanjoq olo joqsim aiqajqa bej.” Tamo ungasari nanji degsib maroqnsib tulan prugoqneb.

²² Sol a singila na Qotei aqa wau yeqnaqa aqa singila ti powo ti tulan kobaoqnej. Deqa a Qotei aqa anjam geregere plaltoqnsiqqa endegsi maroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji.” Degsi mareqnaqa Juda tamo kokba Damaskus di soqneb qaji nanji aqa anjam qalotqa keresaiinjroqnej.

Juda tamo kokba nanji Sol qalsib moiyoqajqa maroqneb

²³ Onaqa bati gargekoba yala koboonaqa Juda tamo kokba nanji koroosib mareb, “Iga Sol qalsim moiyoqom.” ²⁴⁻²⁵ Nanji degsib marsibqa Sol a ulanaim deqa nanji qolo ti qanam ti qure aqa siranme kalil taqatesoqneb. Taqatesonabqa tamo ungasari Sol dauryoqneb qaji nanji na qolo a osib gumbaq di jigsib qure aqa jen gogetosib sil na gumba tontosib goge na uratonab jen qalaq aiyej.

Sol a Jerusalem aisiq di soqnej

²⁶ Bunuqna Sol a walweloqna Jerusalem di brantosiqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanjoq gilsiqqa minjrej, “E ninji koba na Qotei aqa wau ojgom.” Degsi minjrnaqa nanji a ulaiyosib saidyeb. Di kiyaga? A Yesus dauryoqnej di nanji poinjrosai deqa. ²⁷ Onaqa Barnabas na Sol osiqa Yesus aqa anjam maro tamo nanjoq gilsiqqa Sol a nami gamq di Tamo Koba unnaqa anjam minjej qaji deqa nanji sainjrej. Sol a Damaskus dia Yesus aqa nam na anjam mare mare laqnej a ulaosaioqnej deqa ti Barnabas na nanji sainjrej. ²⁸ Deqa nanji Sol osib koba na soqneb. Sosibqa Sol a Jerusalem dia Tamo Koba aqa nam na anjam mare mare laqnej. A ulaosaioqnej. ²⁹ Bati bei Sol a Juda tamo qudei ti anjam na qotoqneb. Tamo nanji di Grik anjam maro qaji. Nanji Sol omba anjam na qotsibqa nanji a qa ugeosib mareb, “Iga Sol qalsim moiyoqom.” ³⁰ Onaqa Yesus aqa tamo ungasari nanji deqa qusibqa Sol osib Sisaria qureq osi gileb. Gilsib dena Sol qarinyonabqa Tarsus qureq gilej.

³¹ Bati deqa Judia sawaq di, Galili sawaq di, Samaria sawaq di dego tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji geregere lawo na soqneb. Nanji bati gaigai Tamo Koba aqa sorgomq di sonabqa Mondor Bole na are singilatetnjroqnej. Tamo ungasari gargekoba nanji are bulyoqnsib Kristen nanjo miligiq aiyeqneb nanji tulan kobaoqneb.

Pita na Ainas boletej

³² Ariya Pita a sawa bei beiq di laqnsiqqa gilsiq Lida qureq di brantej. Brantosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari qure dia soqneb qaji nanji itnjrej. ³³⁻³⁴ Dia tamo bei soqnej aqa nam Ainas. A jejamu laiyoqnaq soqnej. Wausau

8 a bijalq di ñeiesoqnej. Onaqa Pita na unsiqa minnej, “Ainias, Yesus Kristus na ni boletmqo. Deqa ni tigelosim ino bijal qale.” Degsi minjnaqa aqa jejamu singilaonaqa a tigelej. ³⁵ Onaqa tamo ungasari kalil Lida qure ti Saron sawa ti dia soqneb qaji nanqi tamo di boleonaq unsibqa nanqi are bulyosib Tamo Koba qa nanqo areqalo singilateb.

Pita na Tabita tigeltej

³⁶ Jopa qureq di uña bei soqnej aqa ñam Tabita. A Yesus dauryoqnej qaji. Grik anjam na aqa ñam Dorkas. A uña bolequja. A gaigai kumbra tulan bolequja yoqnsiqa tamo ungasari inqi inqi saiqoji nanqi lueinjroqnsiq inqi anainjroqnej. ³⁷ Bati bei a maiyosiq moiyej. Moinaqa uña qudei na aqa jejamu yansosib warum bei goge di atnab soqnej. ³⁸ Lida qure di Jopa qure jojom. Deqa Jopa qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanqi Pita a Lida qureq di soqnej di qusibqa tamo aiyel qarinjrnab aisib Pita minjeb, “Ni urur au. Ni iga daurgosim koba na Jopa qureq gilqom.” ³⁹ Onaqa Pita a tigelosiqa nanqi daurnjrsiqa koba na gilsib Jopa qureq di branteb. Brantonabqa nanqi Pita osib uña moiyej qaji aqa warum miligiq gileb. Gilnabqa uña qobul kalil nanqi Pita aqa areq di koroosib akamoqneb. Osib gara jugo ti gara tugo ti nami Dorkas a nanqi koba na sosibqa gereiyelenej qaji di Pita osoryeb. ⁴⁰ Onaqa Pita a nanqi minjrej, “Ñinqi kalil oqediy.” Degsi minjrnaqa nanqi oqedonab sinqa pulutosiq Qotei pailyej. Pailyosiq koboonaqa uña moiyej qaji aqa areq gilsiq minnej, “O Tabita, ni tigel.” Degsi minjnaqa a ñam plaltosiqa Pita unsiq tigelosiq awoej. ⁴¹ Onaqa Pita na aqa ban ojsiq tigeltej. Tigeltosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi ti uña qobul nanqi ti metnjrnaqa nanqi warum miligiq bosib Tabita uneb a ñambile soqnej. ⁴² Onaqa Jopa qureq di tamo ungasari kalil nanqi manwa deqa qusibqa nanqi gargekoba Tamo Koba qa nanqo areqalo singilateb. ⁴³ Onaqa Pita a bati gargekoba yala Jopa qureq di soqnej. Tamo bei wagme aqa jegara na inqi inqi gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di a ombla soqneb.

10

Lan angro bei na Kornilius anjam minnej

¹ Sisaria qureq di tamo bei soqnej aqa ñam Kornilius. A Rom tamo. A qaja tamo nanqo gate. A na qaja tamo 100 nanqi taqatnjroqnej. Qaja tamo nanqi di Itali sawa qaji. ² Kornilius a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. Deqa tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanqi a ti Qotei aqa sorgomq di soqneb. Juda nanqi inqi inqi saiinjreqnaqa a nanqi silali qa aqaryainjroqnej. A bati gaigai Qotei pailyoqnej. ³ Ariya bati bei sen kelintonaq Qotei na Kornilius aqa areqalo waqtetonaqa ñeio bulosiqa Qotei aqa lan angro bei aqaq bonaq unej. Unnaqa lan angro dena minnej, “O Kornilius.” ⁴ Onaqa Kornilius na lan angro di koqyosiqa tulan ulaugetosiq minnej, “O Tamo Koba, ni kiyaaqo ijoq bonum?”

Onaqa lan angro dena minnej, “Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanqi inqi inqi saiinjreqnaqa ni na nanqi aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulan areboleboleiyeqnu. ⁵ Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanqi qarinjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. ⁶ A tamo bei wagme aqa jegara na inqi inqi gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.”

⁷ Lan angro dena Kornilius anjam degsi minjsiq olo ulanonaqa Kornilius na aqa kanqal tamo aiyel metnjrnaqa aqa areq beb. Qaja tamo qujai dego metonaq aqa areq bej. Qaja tamo di a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. A

bati gaigai Kornilius ombla sosiqa wauetoqnej. ⁸ Onaqa Kornilius na anjam kalil lan angro a marej qaji di nanği qalub minjrsiqa qarınjrnaq Jopa qureq aiye.

Pita a neio bulej

⁹ Nanği walwelosi aisib gamq di qoloinjrnaqa nereneb. Olo nebeonaqa tigelosib aisib Jopa qure jojomyeq nabqa bati qujai deqa Pita a Qotei pailyqa osiqa warum bei gogeqsi deq oqej. Di qanam jige. ¹⁰⁻¹¹ Oqsiq warum dia sonaqa a mamyonaca uña qudei nanği minjrnaqa inği goiyeteb. İnği goiyeq nabqa Qotei na Pita aqa areqalo waqtetonaqa a neio bulej. A neio bulosiqa lan waqonaq inği bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lan goge dena ura uratonab aiyeqnaq unej. ¹² Gara miligiq di wagme utru segi segi soqneb. Bel ti bauñ ti amal ti bagu ti qebari ti sonab unjrej. ¹³ Unjrsiqa kakro bei quej. A marej, “Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.” ¹⁴ Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaiqnem. Wagme deqaji uyqajqa di getento koba.” ¹⁵ Osiqa Pita a kakro di olo quej. A marej, “Inği inği e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.” ¹⁶ Gara di degsi aiyoqalubtosiqa olo torei oqej.

¹⁷ Neio di aqa utru Pita a poiyoşai. Deqa a are koba qalsiq soqnej. Onaqa tamo qalub Kornilius na qarınjrrej qaji nanği Jopa qureq di brantosib tamo qudei nanği endegsib nenemnjreb, “Saimon aqa tal qabi unu?” Degsib nenemnjrnabqa nanği na minjreb, “Saimon aqa tal agide.” Onaqa nanği walwelosib Saimon aqa tal meq di tigeleb. ¹⁸ Tigelosib maosib mareb, “Saimon ñam bei Pita a tal endi unu e?” ¹⁹ Pita a neio deqa are koba qaleqnaqa Qotei aqa Mondor na minjej, “Ni que. Tamo qalub bosib ni qa maronub. ²⁰ Deqa ni tigelosim nanği daurnjrşim gile. Ni are gulbeimaiq. E na nanği qarınjrironum bonub.”

²¹ Onaqa Pita a tal uratosiq mandamq aisiq nanço areq di brantosiq minjrej, “Ninği tamo ñameqñub qaji agi e di. Ninği kiyaqa bonub?” ²² Onaqa nanği na minjeb, “Qaja tamo gate aqa ñam Kornilius a tamo bolequja. A Qotei aqa sorgomq di sosiqa kumbra bole dauryeqnu. Juda kalil nanği a qa mareqñub, ‘A tamo bolequja.’ Ni que. Ya bilaq Qotei aqa lan angro bei a Kornilius aqaq di brantosiq minjej, ‘Ni tamo qudei nanği qarınjrşimq aisib Pita minjib ino talq bosim anjam bei mermim quqwam.’” ²³ Onaqa Pita a nanço anjam di qusiqa nanği joqsiqa tal a soqnej qaji dia koba na soqneb. Nerenosib nebeonaqa Pita a nanği koba na tigelosib gileb. Jopa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanği dego koba na gileb.

Pita a Kornilius aqa talq gilej

²⁴ Nanği gilsib gamq di qoloinjrnaqa nereneb. Olo nebeonaqa nanği tigelosib gilsib Sisaria qureq di branteb. Kornilius a nanği qa tariñoqñsiq ñam atoqnej. A na aqa tamo si nanği ti aqa segi len nanği ti kalil minjrnaq bosib a ti koroosib tariñoqñeb. ²⁵ Onaqa Pita a gilsiq Kornilius aqa talq di brantej. Brantosiq tal gogetonaqa Kornilius a bosiq Pita aqa sinğaq di sinğa pulutosiq a binjiyej. ²⁶ Onaqa Pita na Kornilius tigeltosiq minjej, “Ni tigel. Ni e binjibaim. Aqo ombla mandam tamo.” ²⁷ Degsi minjsiq nanği ombla anjam qairosib warum bei miligiq gileb. Warum miligiq di tamo unğasari gargekoba nanği koroesonab unjrej.

²⁸ Unjrşiq minjrej, “Ninği qalie, e Juda tamo. Ninği Juda tamo sai. Ninği sawa bei qaji. Deqa gago Juda kumbra agiende. Iga nunço tal gogetqajqa getento koba. Iga ninği koba na laqajqa dego getento koba. Moses aqa dal anjam nami degsi nenğrenjej unu. Ariya Qotei na e endegsi merbej, ‘Sawa

bei bei qaji nanği ijo ñamgalaq di tamo uge edegaim.’ Qotei na e degsi merbej. ²⁹ Deqa ninği e qa anjam qarinyonab e nunjo anjam gotranjosai. E nunjo anjam dauryosim bosim nunjo tal gogetonum. Deqa ninği merbiy, ninği kiyaaqa e qa anjam qarinyeb?”

³⁰⁻³¹ Onaqa Kornilius na Pita minjej, “Ya ya endi bati qolqe gilqo sen bati kere endego sen kelintonaaqa e pailyeqnamqa tamo bei gara tulan qat jigsiaq bosiq ijo ulatamuq di tigelosiaq merbej, ‘O Kornilius, Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanği inği inği saiinjreqnaqa ni na nanği aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulan areboleboleiyeqnu. ³² Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanği qarijnrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. A tamo bei wagme aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.’ ³³ Lan angro na e degsi merbonaqa e tamo qudei nanği urur qarijnrnam Jopa qureq aisib inoq di branteb. Brantonabqa ni na nanği daurnjsim agi ijo talq bonum. Deqa e ni qa tulan areboleboleibqo. Endego iga kalil endia koroosimqa Qotei aqa ñamgalaq di awejunum. Deqa anjam kalil Tamo Koba a na ni mermej qaji di mergimqa iga quqwom.” Kornilius na Pita degsi minjej.

Pita a anjam bole palontej

³⁴ Onaqa Pita a tigelosiaq nanği endegsi minjrej, “Endego e qalieonum, Qotei a tamo qudei bole qa maroqnsiq olo tamo qudei uge qa marosaieqnu. Aqa ñamgalaq di tamo kalil kerekere unub. ³⁵ Deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari kumbra bole bole yoqnsib Qotei aqa sorgomq di unub qaji nanği Qotei na tulan areinjreqnu. ³⁶ Bole, nami Qotei na aqa anjam bole qarinyonaqa Israel nanjo segiq aijej. Anjam bole di aqa damu endegsi unu. Tamo ungasari nanği Qotei ti ombla jeu atoqnsib sonabqa Yesus Kristus na jeu kobotej. Yesus a tamo kalil nanjo Tamo Koba. ³⁷ Ninği qalie, Jon a bosiq tamo ungasari nanği yanso qa anjam minjroqnej. Bati deqa Yesus Nasaret qaji a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa walweloqnsiq Judia sawa nanjo qure kalil keretoqnsiq wauoqnej. ³⁸ Qotei na aqa Mondor Bole ti aqa singila ti Yesus yonaqa a walweloqnsiq kumbra bole bole yoqnej. Yoqnsiq tamo ungasari Satan na ugetnjro qaji nanği kalil boletnjroqnej. Qotei a Yesus ombla soqneb deqa a singila ti wauoqnej. ³⁹ Yesus a Juda nanjo sawa ti Jerusalem qure ti dia manwa gargekoba yeqnaqa iga gago ñamdamu na unoqnem. Iga deqa bini saoqnsim laqnum. Ariya nanği na Yesus osib ñamburbasq di qalsib moiyyoteb. ⁴⁰ Bati qalub koboonaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltonaqa a tigelosiaq gago ñamdamuq di branteqnaqa iga unoqnem. ⁴¹ A Juda kalil nanjo ñamdamuq di brantosaiyoqnej. Iga Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa giltgej qaji gagoq di segi brantoqnej. Agi a subq na tigelosiaq iga koba na awooqnsimqa inği ti ya ti uyoqnem. ⁴² A na mergej, ‘E segi qujai Qotei na giltbej qaji. Deqa mondon e na tamo ñambile so qaji ti tamo morejo qaji ti nanği peginjrqai. Ninği na tamo ungasari nanği e qa degsib minjroqniy.’ Yesus na iga degsi mergej. ⁴³ O ijo was, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği nami endegsib maroqneb, ‘Qotei na tamo ungasari kalil Kristus qa nanjo areqalo singilatqab qaji nanği aqa ñam na nanjo une kobotetnjrqas.’ ”

Qotei na sawa bei bei qaji nanği aqa Mondor Bole enjrej

⁴⁴⁻⁴⁶ Pita a anjam degsi mareqnaqa bati qujai deqa Mondor Bole aisiqa tamo kalil Pita aqa anjam quoqneb qaji nanjo men bulyetnjrnaqa nanği qure utru segi segi nanjo anjam poinjnaqa marelenjoqneb. Maroqnsib Qotei aqa ñam soqteqnaqba Juda Kristen Pita koba na beb qaji nanği di qusibqa tulan

prugeb. Di kiyaaqa? Bati di Qotei na sawa bei bei qaji nanngi dego aqa Mondor enjrej deqa. Onaqa Pita a endegsi marej, ⁴⁷ “Iga Juda tamo unum. Iga nami Qotei aqa Mondor em. Dego kere bini sawa bei bei qaji nanngi aqa Mondor onub. Deqa tamo bei na iga nanngi yansnjrqajqa saidgwa keresai.” ⁴⁸ Osiqa nanngi minjrej, “Ninngi Yesus Kristus aqa ñam na yanso oiy.” Degsi minjrnaqa nanngi na yanso osib Pita minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Degsi minjnabqa a nanngi koba na soqneb.

11

Pita a Jerusalem aiyej

¹ Yesus aqa anjam maro tamo nanngi ti Yesus aqa tamo ungasari kalil Judia sawaq di soqneb qaji nanngi ti anjam endegsib queb, “Sawa bei bei qaji nanngi dego Qotei aqa anjam osib nanngo areqaloq di singilateb.” ² Onaqa bati bei Pita a Jerusalem aisiq di sonaqa Juda tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanngi na Pita ñirinjosib minjeb, ³ “Sawa bei bei qaji nanngi mulun unosaieqneb. Deqa ni kiyaaqa nanngo tal gogetosim nanngi ti awoosim inngi uyoqnem?”

⁴ Onaqa Pita a nanngo anjam di qusiqa utruq na anjam endegsi sainjrej, ⁵ “E Jopa qureq di pailyeqnamqa Qotei na ijo areqalo waqtetbonaqa e ñeio bulem. E ñeio bulosimqa inngi bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lan goge na ura uratonab ijo ulatamuq ainaq unem. ⁶ Unsim gegerere gara miligi peleiyosim wagme utru segi segi unjrem. Wagme juwan ti amal ti bagu ti qebari ti gara miligiq di sonab unjrem. ⁷ Unjrsimqa kakro bei quem. A merbej, ‘O Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.’ ⁸ Onaqa e marem, ‘O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaiqnem. Wagme uge deqaji uyqajqa di getento koba.’ ⁹ Onaqa kakro di a olo lan goge na brantej. A marej, ‘Inngi inngi e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.’ ¹⁰ Gara di degsi aiyoqalubtosiqa wagme kalil gara ti olo torei goge oqej.

¹¹ “Bati qujai deqa tamo qalub nanngi bosib e soqnem qaji tal meq di tigeleb. Tamo bei na nanngi Sisaria qureq dena qarinnjrnaq ijoq beb. ¹² Bonab Qotei aqa Mondor na e merbej, ‘Ni tigelosim nanngi qalub daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq.’ Degsi merbonaqa e tigelosim nanngi qalub daurnjrsim Yesus aqa tamo 6 agi endia tigelejunub qaji nanngi koba na gilem. Gilsim Sisaria qureq di brantosim tamo di aqa tal gogetem. ¹³⁻¹⁴ Gogetonamqa tamo dena iga endegsi saigej, ‘Lan angro bei a bosiqqa ijo talq endi tigelesonaq e unem. Unnamqa merbej, “Ni na tamo qudei nanngi qarinnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na ni Qotei aqa anjam mermimqa anjam dena Qotei na ni oqas. Osim tamo ungasari kalil ni ombla tal qujaiq endi unub qaji nanngi dego elenqas.”’ ¹⁵ O ijo was, tamo dena iga degsi saigonaqa e kamba anjam marqa yeqnamqa Mondor Bole a tamo kalil tal dia koroesoqneb qaji nanngoq aiyej. Mondor a nami iga Juda gagoq aiyej dego kere nanngoq aiyej. ¹⁶ Nanngoq ainaqa e unsimqa Tamo Koba aqa anjam nami marej qaji deqa olo are qalem. Agi a endegsi marej, ‘Jon a ya na tamo ungasari nanngi yansnjroqnej. Ariya e Mondor Bole aqa singila na ninngi yansngwai.’ ¹⁷ O ijo was ninngi quiy. Iga nami Tamo Koba Yesus Kristus qa gago areqalo singilatonamqa Qotei na aqa Mondor Bole iga egej. Bini sawa bei bei qaji nanngi dego Yesus qa nanngo areqalo singilateq nabqa Qotei na aqa Mondor nanngi enjreqnu. Deqa Qotei aqa wau di e na getentqa keresai.”

¹⁸ Onaqa Juda tamo Pita ñirinjteb qaji nanngi aqa anjam di qunabqa nanngo ñirin koboej. Deqa nanngi Qotei aqa ñam soqtosib mareb, “Bole, Qotei a sawa

bei bei qaji nanği dego are bulyetnjreqnu. Deqa nanği dego nambile gaigai sqab.”

Antiok qureq di tamo unğasari gargekoba nanği are bulyoqneb

¹⁹ Ariya Juda tamo Stiven qaleb qaji nanği na Kristen nanği ugeugeinjreqnab segi segi jaraiyosib Fonisia sawa ti Saiprus nui ti Antiok qure ti deq gileleñeb. Gilsib dia Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Laqnsibqa Juda nanği segi Qotei aqa anjam minjroqneb. Sawa bei bei qaji nanği Qotei aqa anjam minjrosaiioqneb. ²⁰ Ariya Kristen qudei nanği Saiprus ti Sairini ti dena tigelosib Antiok qureq aisib Grik nanği dego Tamo Koba Yesus aqa anjam bole minjroqneb. ²¹ Kristen nanği di Tamo Koba aqa sinğila ti wauoqneb deqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Yesus qa nanço areqalo sinğilatoqnsib are bulyoqneb.

²² Onaqa Yesus aqa tamo unğasari Jerusalem di soqneb qaji nanği kumbra deqa qusibqa Barnabas qarinyonab Antiok gilej. ²³ Antiok gilsiq Qotei a Grik nanği qa dego are boleiyosiq aqaryainjroqnej di unej. Unsiqa tulan areboleboleiyej. Deqa a na nanği kalil are sinğilatetnjroqnsiq minjroqnej, “Ninği Tamo Koba a gaigai dauryoqnsib soqniy.” ²⁴ Barnabas a tamo bolequja. Mondor Bole aqaq di sonaqa a sinğila ti wauoqnej. Aqa areqalo kalil Tamo Koba Yesus qa sinğilatosiq soqnej. Deqa a Yesus aqa anjam mareqnaqa tamo unğasari gargekoba nanği quoqnsib Yesus aqaq boqneb.

²⁵ Ariya bati bei Barnabas a Sol nãmqajqa marsiq Tarsus qureq gilej. ²⁶ Gilsiq Sol nãmosiq itosiq ombra puluosib Antiok olo aiyeb. Aisib dia wausau qujai Yesus aqa tamo unğasari nanği koba na wauoqneb. Wauoqnsibqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Qotei aqa anjam minjroqneb. Antiok dia tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanço nãm Kristen wainjreb.

²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa medabu o qaji tamo qudei nanği Jerusalem dena walwelosib Antiok beb. ²⁸ Bei aqa nãm Agabus. Nanği Antiok bonabqa Qotei aqa Mondor na Agabus medabu sinğilatetonaqa a tigelosiq marej, “Sawa sawa kalilq di nanği mam koba oqab.” Agabus a degsi marej. Mam di bunuqna Mandor Koba Klodius aqa bati qa brantej. ²⁹ Yesus aqa tamo unğasari nanği Agabus aqa anjam di qusibqa nanği nanço segi segi silali soqnej di koroiyeb. Koroiyosib nanço Kristen was Judia sawaq di soqneb qaji nanği aqaryainjrqa marsib silali qarinyonab nançoq aiyej. ³⁰ Silali di nanği Barnabas Sol wo enjrnabqa nanği na osi aisib Kristen gate Judia sawaq di soqneb qaji nanço banq di ateb.

12

Herot na Pita ojsiq tonto talq di waiyej

¹ Bati deqa Mandor Herot na Yesus aqa tamo unğasari qudei nanği ojelenosiq ugeugeinjroqnej. ² Osiqa a na qaja tamo bei qarinyonaqa gilsiq Jon aqa was Jems serie na qalnaq moiyej. ³ A degyonaqa Juda tamo kokba nanği areboleboleinjrej di qalieosiq deqa Pita dego oje. Bati di Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Yori Bati Koba. ⁴ Herot a Pita ojsiq tonto talq di waiyosiq qaja tamo 16 nanği minjrnaqa nanği Pita taqatesoqneb. Herot a endegsi are qalej, “Yori bati koba nãm Pasova di koboamqa e Pita osiy Juda nanço ulatamuq di tigeltqai.” ⁵ Pita a tonto talq di sonaqa Yesus aqa tamo unğasari nanği sinğila na Pita qa pailyoqneb.

Lan angro bei a bosiq Pita tonto talq dena oqeq atej

⁶ Herot a marej, “Nebeamqa e na Pita osiy Juda nanço ulatamuq di tigeltqai.” Qolo deqa qaja tamo aiyel na Pita osib tonto tal miligiq di warum

beiq waiyosib ambletosib sil kokba aiyel na tontonab neiesoqnej. Qaja tamo qudei nanği tonto tal siranme jomomq di tigelesosib taqatoqneb. ⁷ Onaqa qolo qujai deqa Tamo Koba aqa lan angro bei a warum miligiq di brantoqujatej. Aqa rian na warum di tulan suwantej. Onaqa lan angro dena Pita jar banq di kontosiq dudumyej. Dudumyosiq minnej, “Ni tigeluqjat.” Degsi minjnaqa sil kokba aiyel Pita aqa ban qoseb qaji di pamblojosib uloneb. ⁸ Onaqa lan angro na olo Pita minnej, “Ino gara tigsim ino sinğa tatal jige.” Onaqa Pita a degyonaqa olo minnej, “Ino gara jugo dego jigsim e daurbe.” ⁹ Degsi minjnaqa Pita a warum di uratosiq lan angro dauryosiq gilej. Lan angro a bole Pita oqeq atej di Pita a poiynosai. A are qalej, “E neibilqionum kiyo?” ¹⁰ Nanği walwelosib qaja tamo bei tonto tal taqatesoqnej qaji di bunyosib gilsib olo qaja tamo bei bunyosib siranme kobaquja ain na gereiyo qaji di brantonab siran a segi waqonaqa nanği aiyel oqedeb. Siranme di tonto talq dena oqedosim qureq aiqajqa siranme. Nanği siranme dena oqedosib gam dauryosib giloqnsib lan angro na Pita uratosiq ulanej.

¹¹ Onaqa Pita a poiyoonaqa marej, “Bole. Endego e qalieonum, Juda nanği e lubqa laqnabqa Tamo Koba a na aqa lan angro qariñyoqa bosiq e aqaryai-bosiq Herot aqa banq dena e oqo.” ¹² Pita a degsi poiyoonaqa walwelo gilsiq Jon aqa ñam bei Mak aqa ai Maria aqa talq di brantej. Tal miligiq di Kristen gargakoba nanği koroesosib Pita qa pailyoqneb. ¹³⁻¹⁴ Onaqa Pita a tal meq di brantosiq siranmeq di tigelosiq kindokindonejosiq maeqnaqa kangal uña bei aqa ñam Roda a bosiq siran waqtqa osiq Pita aqa kakro qusiq tulan areboleboleiyej. Onaqa a siran waqtqa uratosiq olo urur ti warum miligiq gilsiq nanği minjrej, “Pita bqa agi tal meq di tigelejunu!” ¹⁵ Onaqa nanği na minjeb, “Ni nanarionum. Di Pita sai.” Degsi minjnabqa a tulan singilaosiq minjrej, “E nanariosai. E bole maronum. Pita a bqa aqa kakro quonum.” Onaqa nanği na minjeb, “Di Pita sai. Di aqa lan angro kiyo?”

¹⁶ Onaqa Pita a siranmeq di tigelesosiq kindokindoneqnaqa nanği kalil bosib siran waqtosib Pita unsib tulan prugeb. ¹⁷ Onaqa Pita a aqa ban soqtonaqa nanği kirionabqa Tamo Koba a na tonto talq dena oqeq atej deqa nanği sainjrej. Osiq minjrej, “Ninği gilsib Yesus aqa tamo ungasari kalil Jems ombla endegsib minjriy, ‘Pita a tonto talq dena oqedqo.’ ” Pita a nanği degsi minjrsiq nanği uratnjrsiq tal beiq gilej.

¹⁸ Nebeonaqa qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nanği ñam ateb Pita a tonto talq di sosai. Nanği degsi unsibqa tulan ulaugetosib are koba qaloqnsib maroqneb, “Pita a qabitqo?” ¹⁹ Onaqa Herot na aqa qaja tamo qudei nanği minjrej, “Ninği tonto talq gilsib Pita osib boiy.” Degsi minjnaqa nanği tonto talq gilsib Pita qa ñamonab ugeinjrej. Ugeinjrnaqa olo puluosib aisib Herot minjeb, “Pita a tonto talq di sosai.” Degsib Herot minjnabqa a segi gilsiq qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nanği nenemjnanaqa minjeb, “Pita a qabitqo kiyo di iga qaliesai.” Nanği degsib Herot minjnabqa a na aqa qaja tamo qudei nanği minjrej, “Nanği Pita geregere taqatosai deqa ninği na nanği ñumib morenqab.” Osiq bunuqna Herot a Judia sawa uratosiq Sisaria qureq gilsiq di soqnej.

Herot a moiyej

²⁰ Herot a nami Tair qure ti Saidon qure ti nanği qa niriñugetej. Deqa tamo ungasari qure aiyel dia soqneb qaji nanği koroosib mareb, “Iga tamo qudei qariñnjrimqa nanği Sisaria qureq aisib Herot aqa are latetqab. Yim aqa niriñ koboqas.” Nanği degsib marsib tamo qudei qariñnjrnabqa nanği aisib Herot aqa talq di brantosib tal taqato tamo aqa ñam Blastus endegsib minjeb, “Ni na Herot minjim a odimqa iga a ombla qairqom. Yim aqa niriñ koboqas.”

Sawa kalil Herot a taqatoqnej qaji nanqoq dena Tair ti Saidon ti nanqi na inqi awaiyoqneb. Utru deqa nanqi Herot aqa nirin kobotqajqa mareb. Onaqa Blastus a nanqo anjam di qusiqa gilsiq Herot minjej.

²¹ Minjnaqa Herot a qusiqa odosiqa nanqi koba na qairqajqa bati atej. Bati brantonaqa nanqi koroonabqa Herot a nanqi anjam bei minjrqa osiqa mandor kokba nanqo wala gaigai jigeqnub deqaji bei jigsiqua aqa awo jaram kobaq di awoosiq nanqi anjam minjroqnej. ²² Minjreqnaqa tamo unqasari koroesoqneb qaji nanqi aqa anjam di quoqnsib tulan areboleboleinjnaqa lelenosib maroqneb, “Herot a mandam tamo sai. A dego qotei bei. Deqa a anjam degsi mareqnu.” ²³ Herot a Qotei bole aqa ñam soqtosai. A aqa segi ñam soqtoqnsiqa anjam maroqnej. Deqa Tamo Koba aqa lan angro bei urur aisiq Herot a ma uge yonaqa aqa bi ani ambli na uynab a moiyej.

²⁴ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsiqa qure qure kalil keretoqnej.

²⁵ Onaqa Barnabas Sol wo nanqi Jerusalem dia nanqo wau kobotosib olo puluqa laqnsib Jon aqa ñam bei Mak a osib koba na Antiok qureq gileb.

13

Antiok qureq di Kristen nanqi na Barnabas Sol wo giltjreb

¹ Antiok dia Qotei aqa medabu o tamo nanqi ti Qotei aqa anjam plalto tamo nanqi ti Kristen nanqo ambleq di soqneb. Nanqo ñam agiende. Bei Barnabas. Bei Simeon aqa ñam bei Niger. Bei Lusius. A Sairini qaji. Bei Manain. A nami Mandor Herot ombla tal qujaiq di angro kiñilala sosib boleeb. Bei Sol. ² Nanqi Tamo Koba a qa louoqnsib ingi ti ya ti uratosib sonabqa Mondor Bole na nanqi minjrej, “Ninqi Barnabas Sol wo nanqi aiyel giltjrsib qarinqjribqa nanqi gilsib wau e na enjronum qaji di ojgab.” ³ Onaqa nanqi inqi ti ya ti uratosib pailyosib nanqo aiyel gateq di ban atsib qarinqjrnab gileb.

Saiprus nuiq di Barnabas Sol wo nanqi Yesus aqa anjam bole maroqneb

⁴ Mondor Bole na nanqi aiyel qarinqjrnaq gilsib Selusia qureq di brantosib dia qobun bei gogetosib qobun na gilsib Saiprus nuiq di branteb. ⁵ Brantosib Salamis qureq di tiryosib dena nanqi singa na walweloqnsib Juda nanqo Qotei tal qudei miligiq giloqnsib Qotei aqa anjam minjre minjre laqneb. Jon aqa ñam bei Mak a nanqi aiyel daurnjrsiq aqaryainjroqnej.

⁶ Nanqi Saiprus nui aqa qure kalil keretosib Pafos qureq di branteb. Osib qure dia quñam tamo bei aqa ñam Barjisas iteb. A Juda tamo. A na tamo unqasari nanqi gisa gisanjroqnsiqa endegsi minjroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” ⁷⁻⁸ Rom nanqo gate koba bei aqa ñam Sergius Paulus a Pafos qureq di soqnej. Barjisas a gaigai Sergius Paulus dauryosiq laqnej. Sergius Paulus a qalie tamo kobaquja. A na Barnabas Sol wo nanqi metnjrnaqa aqa areq bosib Qotei aqa anjam minjoqneb. Onaqa Barjisas (Grik anjam na aqa ñam Elimas) a are qalej, “E na Barnabas Sol wo nanqo anjam gegentoqnqai. Sergius Paulus a Yesus qa aqa areqalo singilato uge.” ⁹⁻¹⁰ Sol aqa ñam bei Pol. Mondor Bole a Pol aqa miligiq aisiq singila yonaqa a na Elimas koqyosiq minjej, “Ni Satan aqa angro. Ni kumbra bole kalil jeutosim laqnum. Ni gisan anjam marqajqa ino areqaloq di maqejunu. Ni gisan kumbra yqajqa tulan singilaeqnum. Ni Tamo Koba aqa anjam bole beltoqnsimqa olo gisan anjam segi mareqnum. Ino kumbra uge di ni uratqa keresai. ¹¹ Deqa ni que. Endego Tamo Koba aqa singila inoq aiyimqa ni ñamdamu getenmimqa bati gargekoba yala sen unqasai.” Degsi minjnaqa aqa ñamdamu ambruiyonaqa a sawa unqa keresai. Deqa a na tamo qudei nanqi metnjroqnsiqa endegsi minjroqnej, “Ninqi ijo ban ojsib e gam osorbiy.” ¹² Sergius Paulus a Tamo Koba aqa

siŋgila di unsiqa Qotei aqa anjam Pol Barnabas wo nanŋi maroqneb qaji di poiyoŋaqa tulaŋ prugosiq Yesus qa aqa areqalo siŋgilatej.

Pol a Pisidia sawaq di Qotei aqa anjam palontej

¹³ Onaqa tamo nanŋi Pol dauryosib laqneb qaji nanŋi a koba na Pafos qure uratosib qobuŋ na gilsib Pamfilia sawaq di brantosib Perga qureq di tiryeb. Tiryosib dia Jon Mak a nanŋi uratnjsiqa olo puluosiq Jerusalem aiyej. ¹⁴⁻¹⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nanŋi Perga qure uratosib siŋga na walwelosib Pisidia sawaq gilsib Antiok qureq di branteb. Brantosib di sonabqa yori batiej. Deqa nanŋi Qotei tal miligiq gilsib awoonabqa Juda gate kokba nanŋi tigelosib Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanŋo anjam ti sisiyoqneb. Sisiyosib koboonaqa nanŋi na Pol Barnabas wo minjreb, “O gago was aiyel, niŋgi gagoq bonub deqa tamo unŋasari nanŋo are siŋgilatejnanŋi qajqa anjam bei soqnim tigelosib mariy.”

¹⁶ Onaqa Pol a tigelosiqa aqa baŋ soqtonaqa tamo unŋasari nanŋi kiri-onabqa endegsi minjrej, “O Israel niŋgi ti tamo unŋasari kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji niŋgi ti ijo anjam endi quiy. ¹⁷ Qotei a nami gago moma nanŋi giltjnanaqa nanŋi Isip sawaq di tulaŋ gargekobaonabqa Qotei a siŋgila na nanŋi joqsiqa Isip uratosib gileb. Gago moma nanŋi di agi Israel. ¹⁸ Nanŋi gilsib wausau 40 wadau sawaq di sonabqa Qotei a nanŋo gulbe qoboiyetnjroqnej. ¹⁹ Osiqa Kenan sawaq di qure kokba 7 padaltnjsiqa nanŋo mandam pupoiyoqnsiq gago moma nanŋi enjroqnej. Qotei a nanŋi degnjroqnsiq bosu bosiq wausau 450 koboej. ²⁰ Di koboonaqa Qotei a gago moma qudei nanŋi giltjnanaqa gate kokba atsiqa siŋgila enjreqnaqa siŋgila dena nanŋi na Israel tamo unŋasari nanŋi taqatnjroqneb. Degsib yonab yonab Qotei aqa medabu o qaji tamo Samuel aqa bati brantej.

²¹ “Onaqa Israel nanŋi na Samuel minjeb, ‘Ni na tamo bei giltimqa a gago mandor koba sosim iga taqatgwas.’ Degsib Samuel minjnabqa a na Kis aqa ŋiri Sol giltonaqa a Israel nanŋo mandor koba soqnej. Sol a Benjamin aqa leŋ. A Israel nanŋo mandor koba sonaqa wausau 40 koboej. ²² Onaqa Qotei na Sol kobotosiqa olo Devit giltonaqa a kamba Israel nanŋo mandor koba soqnej. Qotei a Devit qa endegsi marej, ‘E Jesi aqa ŋiri Devit unonum, aqa kumbra tulaŋ boledamu. E Devit aqa kumbra qa tulaŋ arearetbeqnu. E qalieonum, a ijo areqalo kalil dauryoqngas.’ ²³ O ijo was niŋgi quiy. Qotei aqa anjam bei a nami marej qaji di a segi dauryosiqa Devit aqa leŋ nanŋoq dena tamo bei giltosiqa qarinyonaq Israel gagoq bej. Tamo di aqa ñam Yesus. A iga padalo sawaq na elenqajqa deqa Qotei na qarinyonaq bej.

²⁴ “Yesus na aqa wau utru atosaisonaqa Jon a namoqna bosiq Israel nanŋi endegsi minjroqnej, ‘Niŋgi are buliybqa e na niŋgi yansngwai.’ ²⁵ Osiqa aqa wau kobotqa osiqa olo endegsi maroqnej, ‘Niŋgi e qa kiyersib mareqnu? E nami merngem, e Kristus sai. Kristus a ijo qoreq na bqas. Aqa ñam kobaquja. E ñam saiqoji. E tamo laŋaj. Deqa e na Kristus kaŋgalyqajqa e tamo bolesai.’ Jon a degsi maroqnej.

²⁶ “O Abraham aqa moma niŋgi ti tamo kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji niŋgi ti ijo anjam endi quiy. Niŋgi kalil ijo was. Qotei a iga padalo sawaq na elenqas anjam di a na qarinyonaq gagoq bej. ²⁷ Tamo unŋasari Jerusalem di unub qaji nanŋo gate ti nanŋi na Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb. Di kiyaja? Yesus a bole Kristus di nanŋi poinjrosai deqa. Qotei aqa medabu o tamo nanŋo anjam yori bati gaigai sisiyeqnu qaji di aqa damu dego nanŋi poinjrosai. Utru deqa nanŋi na Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb. Nanŋo kumbra dena nanŋi Qotei aqa medabu o tamo nanŋo anjam keretosib yeb. ²⁸ Nanŋi Yesus aqa une bei babtosai. Nanŋi a moiyoqajqa utru saiqoji. Deqa

nanği lanğa aqa jejamuq di une qamsib Pailat minjeb, ‘Yesus a une ti deqa ni a namburbasq di gaint.’ Degsib minjnabqa a na Yesus osiq qaja tamo nanžo banq di atnaqa nanği a qalnab moiyej. ²⁹ Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanği nami nengrenyeb qaji di Juda nanği keretosib yosib agi Yesus qalsib moiyoteb. Moiyotosib namburbasq dena osib subq ateb. ³⁰⁻³¹ Onaqa Qotei na olo Yesus subq na tigeltonaqa a tigelosiqqa tamo nanği nami a ombla Galili sawa uratosib Jerusalem aiyeb qaji nanžo nãmdamuq di bati gargekoba branteqnaqa nanği unoqneb. Deqa bini nanği Yesus qa anjam saõqsib laqnaqqa Juda tamo unğasari kalil nanği queqnub.

³² “Nami Qotei na gago moma nanği anjam bole endegsi minjrej, ‘E na Kristus qarinyit bosim tamo unğasari nanği elenqas.’ Qotei aqa anjam bole di bini aqo Barnabas wo na ninği merngeqnum. ³³ Qotei na anjam bole di aqa damu babtqa osiq deqa Yesus olo subq na tigeltej. Gago moma nanžo len agi iga. Deqa Yesus a gagoq bej. Devit a nami louqa buk miligiq di Yesus qa endegsi nengrenyey, ‘Ni ijo anğro bole.

Bini e ni nãmbabtmonum.’

Devit a lou namba 2q di anjam di nengrenyey. ³⁴ Bunuqna Yesus a moinaqa Qotei na subq na tigeltej deqa Yesus a olo moiqasai. Aqa jejamu subq di qusaqasai dego. Agi Qotei a nami marej, ‘E nami Devit boletem dego kere e ninği boletnğwai. E bole merngonum.’ ³⁵ Deqa ninği quiy. Nami Devit a Qotei minjej, ‘Ni ino segi anğro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu subq di uratim qusaqasai.’ Devit a degsi Qotei minjsiqqa louqa buk miligiq di nengrenyey. ³⁶ Ninği qalie, Devit a mandamq di sosisqa a Qotei aqa areqalo dauryoqnej. A moinaqa aqa jejamu subq ateb. Aqa moma nanği nami subq atelenjeb a dego degsib subq ateb. Onaqa aqa jejamu subq di qusaej. ³⁷ Ariya tamo Qotei na subq na tigeltej qaji aqa jejamu qusaosai. Tamo di agi Yesus. ³⁸ O ijo was, ninği endegsi poingem. Yesus qujai di aqa ñam na Qotei a nunžo une kobotetnğwas. E Yesus qujai deqa anjam plaltoqnsim ninği merngeqnum. ³⁹ Ninği Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena Qotei a nunžo une kobotetnğwasai. A ninği tamo bole qa mernğwasai dego. Tamo unğasari Yesus qa nanžo areqalo singilateqnub qaji nanği segi Qotei na une kobotetnjroqnsiq nanği tamo bole qa minjreqnu. ⁴⁰ Deqa ninği geregere nãm atoqniy. Qotei aqa medabu o tamo nanžo anjam nanği nami maroqneb qaji di aqa damu nunžoq bo uge. Agi nanği endegsib maroqneb, ⁴¹ ‘O ijo anjam misilinjo qaji tamo, nunžo bati qa e na mañwa bei babbitqa ninği di unsib tulañ prugwab. Tamo bei na mañwa deqa saingwas di ninği bole qa marqasai. Deqa ninği padalougetqab.’” Pol a anjam degsi marej.

⁴² Onaqa lou koboonaqa Pol Barnabas wo nanği Qotei talq dena oqendonabqa tamo unğasari nanği na minjreb, “Yori bati bei ninği bosib anjam deqaji olo mergibqa iga quqwom.” ⁴³ Tamo unğasari nanği jaraiyeqnaqqa nanžo ambleq di Juda gargekoba nanği na Pol Barnabas wo nanği daurnjreb. Sawa bei bei qaji qudei nami Qotei aqa sorgomq di sqa marsib Juda nanžo miligiq aiyeb qaji nanği dego Pol Barnabas wo nanği daurnjreb. Deqa nanği aiyel na nanžo are singilateqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei a ninği qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ninği geregere ojesoqniy.”

⁴⁴ Onaqa yori bati bei tamo unğasari kalil Antiok qureq di soqneb qaji nanği Qotei aqa anjam quqwa marsibqa bosib Qotei talq di koroeb. ⁴⁵ Onaqa Juda nanği na nanği unjrsib are ugeinjrej. Deqa Pol a anjam mareqnaqa nanği na aqa anjam gegentoqnsib a misilinjoqneb. ⁴⁶ Yeqnab Pol Barnabas wo nanği na Juda nanği singila na endegsib minjreb, “Qotei na aqo Barnabas wo qarinqosiq

mergej, ‘Ningi namoqna Juda nanği segi ijo anjam minjroqniy.’ Mergej deqa iga bosim Qotei aqa anjam ningi Juda segi namoqna merngeqnum. Merngeqnamqa ningi na gago anjam gotranjeqnum. Nungo kumbra dena ningi nungo segi jejamuq di une atoqnsib ningi nambile gaigai sqajqa gam urateqnum. Deqa ningi quiy. Bini aqo aiyel ningi uratngsimqa sawa bei bei qaji nanğoq giloqnsim Qotei aqa anjam nanği minjroqnoqom. ⁴⁷ Iga degyqom. Di kiyaya? Tamo Koba a nami iga endegsi mergej, ‘E ni qarınmitqa ni pulonj bul sosim sawa bei bei qaji nanğoq giloqnoqam. Giloqnsim lanj utru qolqeq di tamo unğasari nanği ijo anjam minjroqnim e na nanği elenqai.’”

⁴⁸ Onaqa sawa bei bei qaji nanği Pol aqa anjam di qusibqa tulan areboleboleinjrnaca Tamo Koba aqa anjam binjyoqneb. Deqa qure dia tamo unğasari Qotei na nami nambile gaigai sqajqa giltnjrej qaji nanği Yesus qa nanğo areqalo singilateb. ⁴⁹ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaosiqqa sawa di keretej. ⁵⁰ Onaqa Juda nanği Pol Barnabas wo nanği qa tulan minjin oqetnjrnaca unja kokba qudei Qotei qa louoqneb qaji nanği ti qure deqa gate kokba ti nanğo are ugetetnjreb. Are ugetetnjrnabqa nanği tigelosib Pol Barnabas wo nanği ugeugeinjsib nanği aiyel qure dia sqajqa singila na saidnjrsib winjrnab jaraiyeb. ⁵¹ Deqa nanği aiyel nanğo singa tumburum butuyosib qure di urateb. Juda nanği nanğo segi une qalieqajqa deqa nanği aiyel kumbra di yeb. Yosib Aikoniam qureq aiyeb. ⁵² Bati deqa Antiok qureq di Mondor Bole a tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo singilateb qaji nanğo are miligiq aiyosiqqa nanği singilatnjreqnaqa nanği tulan areboleboleinjroqnej.

14

Pol Barnabas wo nanği Aikoniam qureq di Qotei aqa anjam palontoqneb

¹ Pol Barnabas wo nanği Aikoniam dia Juda nanğo Qotei tal miligiq gileb. Gilnabqa tamo unğasari nanği koroesonabqa tigelosib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb. Minjreqnabqa nanğo aiyel anjam dena tamo unğasari tulan gargekoba Juda ti Grik ti are qametnjrnaca nanği Yesus qa nanğo areqalo singilateb. ² Onaqa Juda qudei nanği Pol Barnabas wo nanğo anjam quqwa uratosib Grik qudei nanğo are ugetetnjrnabqa nanği Yesus aqa tamo unğasari nanği qa ugeosib misilinjroqneb. ³ Deqa nanği aiyel Aikoniam qureq di sokobaiyosib Tamo Koba a tamo unğasari nanği qa are boleyeqnu anjam di mare mare laqneb. Nanği aiyel ulaosai. Tamo Koba a na nanği aiyel singila enjreqnaqa nanği manwa gargekoba yoqneb. Yeqnabqa tamo unğasari gargekoba nanği manwa di unoqnsib endegsi poinjroqnej, “Bole, nanğo aiyel anjam di Qotei aqa anjam.” ⁴ Onaqa qure dia tamo unğasari nanği poelenjosib qudei nanği Juda nanği daurnjsib olo qudei nanği Pol Barnabas wo nanği daurnjreb. ⁵ Deqa Grik qudei ti Juda qudei ti nanğo gate nanği ti endegsib are qaleb, “Iga na nanği aiyel ugeugeinjsim meniñ na ñumsim moiyojnjqom.”

⁶ Onaqa nanğo areqalo di Pol Barnabas wo nanği qalieosib jaraiyosib Likonia sawa nanğo qure aiyel Listra ti Derbe ti deq aiyeb. Aisib sawa bei jom di dego branteb. ⁷ Brantosib dia Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb.

Pol Barnabas wo nanği Likonia sawaq di Yesus aqa anjam bole maroqneb

⁸ Listra qureq di tamo bei ai miligiq na singa qandamo nambabej qaji a soqnej. A nami walwelosaiqnej. Aqa singa singila saiqoji. Awogaigaisoqnej. ⁹ Bati deqa Pol a Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo di a quoqnej. Onaqa Pol na tamo di koqyosiqqa aqa areqalo unej aqa areqalo qujai Qotei na a boletbqa

kere. ¹⁰ Degsi unsiq deqa tamo di metosiq minjej, “Ni tigelosim walwel.” Minjnaqa a tigeloqujatosiq walwelej.

¹¹ Pol a kumbra di yonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi unsibqa nanjo segi Likonia anjam na lelenoqnsib maroqneb, “Ningi uniy. Gago qotei nanqi tamo bulyosib gagoq bonub.” ¹² Nanqi degsib lelenoqnsib Barnabas minjeb, “Ni gago qotei Sus.” Pol a Qotei aqa anjam plaltoqnej deqa nanqi a minjeb, “Ni gago qotei Hermes.” ¹³ Qure polomq di nanjo qotei Sus aqa atra tal soqnej. Deqa atra tamo a makau qudei osiq nam so na walatnjrsiqa Pol Barnabas wo nanqi aiyel atrainjrqa marsiqa tamo ungasari gargekoba joqsiq nanqi koba na qure polomq gileb.

¹⁴ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo aiyel Barnabas Pol wo nanqi deqa qusibqa are tulan gulbeinjrnaqa nanjo segi gara bumbranjosib gurgur ti tamo ungasari nanjo ambleq aisib lelenosib minjreb, ¹⁵ “O tamo ungasari, ningi kiyaaqa kumbra endi yeqneb? Aqo aiyel mandam tamo, ningi ti kere. Aqo aiyel na Yesus Kristus aqa anjam bole ningi merngeqnum. Di kiyaaqa? Ningi are bulyosib gisan qotei kalil endi torei uratnjrsib Qotei nambile so qaji a qa nunjo areqalo singilatqajqa deqa. Qotei agi a na lan ti mandam ti yuwal ti ingi ingi kalil ti gereiyej. ¹⁶ Bole, nami Qotei na sawa bei bei qaji nanqi uratnjreqnaqa nanqi nanjo segi areqalo dauryoqnsib laqneb. ¹⁷ Bati deqa Qotei a ningi qa uliosaiqnej. Ningi a qa qalieqajqa deqa a bati gaigai ningi gegeringojnej. A lan goge na awa engeqnaqa ingi uyo kalil aqa bati qa melieqnaqa ningi uyoqnsib areboleboleingojnej.” ¹⁸ Onaqa tamo ungasari nanqi Pol Barnabas wo nanjo anjam di qusib quosaibulosib olo minjreb, “Ningi gago qotei.” Degsib minjroqnsib nanqi aiyel atrainjrqa tulan singilaeqneb nanqi na saidnjroqneb.

¹⁹ Onaqa Juda tamo qudei nanqi Antiok dena ti Aikoniam dena ti walwelosib Listra qureq bosib dia tamo ungasari nanjo are ugetetjrnabqa nanqi tigelosib Pol meniñ na qaleb. Osib a girinyosib gilsib qure qalaq di ateb. Nanqi are qaleb, “A moiqo.” ²⁰ Onaqa tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi Pol aqa areq gilsib Pol a mandamq di neiesonaq a kainyesonabqa tigelosiq olo qure miligiq gilej. Nebeonaqa a Barnabas osiqa omba walwelosib Derbe qureq aiyeb.

Pol Barnabas wo nanqi na Kristen nanqi singilatnjreb

²¹ Nanqi aiyel Derbe qureq aisib dia Yesus aqa anjam bole plalteqnaqqa tamo ungasari gargekoba nanqi Yesus dauryoqneb. Onaqa bunuqna nanqi aiyel olo puluosib qure kalil nanqi nami laqneb qaji deq olo giloqneb. Listra qure ti Aikoniam qure ti Antiok qure ti deq giloqneb. ²² Nanqi aiyel degsib giloqnsibqa tamo ungasari nami Yesus dauryoqneb qaji nanqi singilatnjroqnsib minjroqneb, “Ningi Yesus qa nunjo areqalo singilatoqnsib soqniy. Ningi gulbe gargekoba itelenqab di unqum. Gulbe di nunjoq boqnbqa Qotei a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwas.” ²³ Qure kalilq di nanqi aiyel na Kristen gate atelenoqneb. Osib ingi ti ya ti uratoqnsib Kristen gate nanqi qa pailyoqneb. Osib nanqi joqnsib Tamo Koba agi nami a qa nanjo areqalo singilateb qaji aqa banq di atoqneb.

Pol Barnabas wo nanqi olo Antiok qureq aiyeb

²⁴ Bunuqna Barnabas Pol wo nanqi aiyel Pisidia sawa amble potosib walwelosib Pamfilia sawaq di branteb. ²⁵ Brantosib Perga qureq aisib dia Yesus aqa anjam palontoqnsib minjroqneb. Dena tigelosib Atalia qureq aiyeb. ²⁶ Aisib dena qobun gogetosib aisib Antiok qure agi nami nanqi dena tigelosib walweleb qaji di olo branteb. Dia nami Kristen nanqi koroosib nanqi aiyel qa

pailyosib qarinjrnab gileb. Qotei a nanği aiyel qa are boleiyim nanği aiyel singila na wauoqnqajqa deqa pailyeb. Ariya nanği aiyel wau di kobotosib qure deq olo aiyeb. ²⁷ Aisib Kristen nanği koroinjrsibqa wau kalil Qotei a nanžo ban na yoqnej qaji deqa nanği sainjroqneb. Sainjroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nanği dego gam waqtetnjreqnaqa nanği Yesus qa nanžo areqalo singilateqnu.” ²⁸ Nanği aiyel Antiok qureq di tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanği koba na sokobaiyeb.

15

Kristen nanği Jerusalem di koroeb

¹ Bati bei tamo qudei nanği Judia sawaq dena walwelosib Antiok qureq gilsib dia Kristen nanği endegsib minjreb, “Ninği Moses aqa dal anjam dauryosib muluñ uniy. Yimqa Qotei a ninği elenqas. Ninği muluñ unqasai di Qotei a ninği elenqasai.” ² Degsib minjrnabqa Pol Barnabas wo nanği qusibqa tamo nanği di niriñtnjrsib nanği ti anjam na qotoqneb. Onaqa Kristen kalil nanği koroosib anjam endegsib kereteb, “Iga na Pol Barnabas wo Yesus aqa tamo qudei ti nanği qarinjrim Jerusalem aiqab. Aisib dia Yesus aqa anjam maro tamo nanžo gate nanği ti koba na anjam di gereiyqab.”

³ Nanği degsib anjam keretosib nanği qarinjrnab aiyeb. Nanği aiyoqn-sibqa Fonisia sawa ti Samaria sawa ti dia Yesus aqa tamo unğasari nanği itnjroqnsibqa endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nanği dego are bulyetnjreqnu.” Degsib minjreqnab nanği kalil quoqnsib tulañ arebole-boleinjroqnej.

⁴ Nanği aisib Jerusalem di brantonabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Kristen kalil ti nanžo gate ti nanği na minjreb, “Ninği kere bonub.” Onaqa Pol Barnabas wo nanği tigelosib wau kalil Qotei a nanžo ban na yoqnej qaji deqa nanği sainjreb. ⁵ Sainjrnabqa Farisi tamo qudei Yesus qa nanžo areqalo singilateb qaji nanği qusibqa tigelosib mareb, “Sawa bei bei qaji nanği gago miligiq aiqa osibqa nanği mati muluñ unsib Moses aqa dal anjam dauryqab di kere.”

⁶⁻⁷ Nanği degsib marnabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Kristen gate nanği ti anjam di gereiyqa koroeb. Koroosib anjam gargekoba marelenoqneb. Onaqa Pita a tigelosiqa nanği endegsi minjrej, “O ijo was kalil ninği qalie, Qotei a nami nunžo ambleq dena e giltbej. E na sawa bei bei qaji nanği Yesus aqa anjam bole minjroqnitqa nanği quoqnsib Yesus qa nanžo areqalo singilatqajqa deqa giltbej. ⁸ Qotei a tamo kalil nanžo areqalo qalie. A na aqa Mondor Bole nami iga egej dego kere sawa bei bei qaji nanği enjreqnu. Aqa kumbra dena a na iga osorgeqnu, a na sawa bei bei qaji nanği dego elenqajqa are qaleqnu. ⁹ Qotei a gam bei na iga Juda elenqonsiq olo gam bei na sawa bei bei qaji nanği elenosaieqnu. Nanği Yesus qa nanžo areqalo singilateqnu gam dena qujai Qotei na nanžo are miligi yansetnjreqnu. ¹⁰ Deqa ninği kiyaaqa tamo unğasari Yesus dauryeqnub qaji nanği gulbe koba enjreqnub? Nunžo kumbra dena ninği Qotei aqa areqalo ugeteteqnub. Gulbe di nami gago moma nanği qoboiyqa keresai. Bini iga dego qoboiyqa keresai. ¹¹ Iga endegsi poigeqnu, Tamo Koba Yesus a iga ti sawa bei bei qaji nanği qa ti are boleiyeqnu kumbra dena qujai Qotei na iga kalil elenqnu.”

¹² Pita a nanği degsi minjrnaqa nanği kalil aqa anjam di qusibqa nanği mequmesoqneb. Onaqa Barnabas Pol wo nanği kamba tigelosib Qotei na nami nanği aiyel singilatnjreqnaqa nanği sawa bei bei qaji nanžo ambleq di mañwa gargekoba yoqneb deqa nanği sainjrnab queb.

¹³ Sainjrsib koboonaqa Jems a kamba tigelosiqqa marej, “O ijo was, ningi e na anjam bei merngit quiy. ¹⁴ Saimon a mergwo, ‘Qotei a sawa bei bei qaji nanjo ambleq dena aqa segi tamo ungasari nanji elenqa osiq giltjnrej.’ ¹⁵ Saimon aqa anjam de ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti utru qujai. Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a anjam endegsi nengrenyej, ¹⁶ ‘Tamo Koba a marqo, “Bunuqna e olo bosiy Devit aqa tal ulonej qaji di olo tigeltqai. Tal aqa inji inji kalil ugeeleneb qaji di dego bunuj atelenqai. ¹⁷ Amqa sawa bei bei qaji nanji e itbqa maroqnsib ijoq boqnqab. E na nanji giltjnritqa nanji ijo segi tamo ungasari sqab.” ¹⁸ Tamo Koba aqa anjam di a nami babtej agi bini olo babtoqnsiq mareqnu.’

¹⁹ “Deqa ijo was, e ijo areqalo endegsi merngwai. Sawa bei bei qaji nanji are bulyoqnsib Qotei aqaq boqnbqa iga nanji gulbe bei enjrqasai. ²⁰ Iga anjam truquyala segi nengrenyosim nanjoq qarinyqom. Anjam agiende. ‘Ningi gisan qotei atrainjro qaji inji uyoqnaib. Ningi sambala kumbra yoqnaib. Wagme sil na kakro tontjnab moreneb qaji di ningi uyoqnaib. Wagme lej ti dego uyoqnaib.’ Iga anjam truquyala di segi nengrenyosim sawa bei bei qaji nanjoq qarinyqom. ²¹ Iga qalie, nami koba Juda nanji Moses aqa dal anjam qure qureq di palontoqneb agi bini palontoqnsib unub. Yori bati gaigai nanji nanjo Qotei tal kalil miligiq di Moses aqa dal anjam sisiyeqnub.”

*Kristen nanji anjam nengrenyosib
sawa bei bei qaji nanjoq qarinyeb*

²² Jems a anjam degsi marnaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanji ti Yesus aqa tamo ungasari kalil ti nanjo gate ti nanjo ambleq dena tamo aiyel giltjnreb. Tamo aiyel di qarijnjrib Pol Barnabas wo nanji daurnjrsib Antiok qureq gilqajqa deqa giltjnreb. Tamo aiyel giltjnreb qaji nanjo ñam Judas aqa ñam bei Barsabas nanji Sailas wo. Nanji aiyel Kristen gate soqneb. ²³ Nanji qarijnjrqa osibqa anjam truquyala endegsib nengrenyosib nanjo banq di ateb, “O was ningi kaiye. Iga Yesus aqa anjam maro tamo iga ti Kristen gate ti anjam endi nengrenyosim nunjoq qarinyonum. Ningi Antiok qure ti Siria sawa ti Silisia sawa ti di unub. Ningi sawa bei bei qaji. ²⁴ Iga nami quem, tamo qudei nanji gago ambleq na tigelosib nunjoq gilsib nanjo segi areqalo na anjam bei merngeb. Merngsib anjam dena nunjo areqalo niñaqyetneb. Tamo nanji di iga na qarijnjrosai. ²⁵ Deqa iga kalil koroosim areqalo qujaitosim tamo aiyel giltjnrsimqa nunjoq qarijnjronum. Nanjo ñam Judas Sailas wo. Iga na nanji ti gago Kristen was bole aiyel Barnabas Pol wo nanji ti nunjoq qarijnjronum. ²⁶ Barnabas Pol wo nanji gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam singila na ojsib waueqnu. Jeu tamo nanji na nanji aiyel ñumib morenqajqa mareqnab nanji ulaosaieqnu. ²⁷ Deqa iga nanji aiyel Judas Sailas wo koba na nunjoq qarijnjronum. Judas Sailas wo nanji na gago anjam nengrenyonum qaji endi ningi olo merngib quqwab. ²⁸ O was ningi quiy. Iga Mondor Bole ombla areqalo qujaitosim anjam endi qosonum. Ningi gago anjam truquyala endi segi qusib dauryqab di kereqas. Iga ningi gulbe koba engwasai. Gago anjam truquyala agiende. ²⁹ Ningi gisan qotei atrainjro qaji inji uyoqnaib. Wagme lej ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontjnab moreneb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib. Ningi kumbra di segi dauryqab di ningi geregere sqab. Koboqo.” Yesus aqa tamo ungasari nanji anjam di nengrenyeb.

³⁰ Nengrenyosib tamo qolqe nanjo banq di atsib nanji qarijnjnab gileb. Gilsib Antiok di brantosib Yesus aqa tamo ungasari nanji koroinjrsibqa anjam nengrenyeb qaji di enjreb. ³¹ Onaqa nanji kalil anjam di sisiyosib anjam dena nanjo are singilatetjnnaqa nanji tulan areboleboleinjrej. ³² Judas Sailas wo

nanği Qotei aqa medabu o qaji tamo soqneb deqa nanği aiyel anjam olekoba Yesus aqa tamo unğasari nanği minjrnab qunabqa anjam dena nanğo are singilatetnjrej. ³³⁻³⁴ Nanği aiyel bati qudei Antiok di sonabqa bunuqna Yesus aqa tamo unğasari nanği na minjreb, “O gago was aiyel ninği olo aiyiy.” Degsib minjrsib qarinjnabqa nanği aisib Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji nanğoq di olo branteb. ³⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nanği Antiok di sosibqa Kristen qudei ti koba na wauoqnsibqa Tamo Koba aqa anjam plaltoqnsib tamo unğasari nanği minjroqneb.

Pol Barnabas wo nanği nirinğobaosib poeb

³⁶ Onaqa bati bei Pol na Barnabas minjej, “Aqo aiyel nami qure qureq di Tamo Koba aqa anjam palontoqnem qaji deq olo gilsimqa Yesus aqa tamo unğasari nanği unjrqom. Nanği kiyersib unub kiyo di unjrqom.” ³⁷ Onaqa Barnabas na Pol minjej, “Di kere. Iga Jon olo osim koba na gilqom.” Jon aqa ñam bei Mak. ³⁸ Onaqa Pol a singila na Barnabas saidyoqnej, “Eo. Mak a nami iga koba na wauqa gilnamqa Pamfilia sawaq di a na iga uratgosiq Jerusalem aiyey deqa iga a olo osi gilqasai.” ³⁹ Pol na Barnabas degsi saidyeqnaqa nanği aiyel anjam titosib nirinğobaosib poeb. Deqa Barnabas a Mak osiqa qobun na Saiprus nuiq gileb. ⁴⁰ Ariya Pol a Sailas osiqa ombla gilqa laqnabqa Yesus aqa tamo unğasari nanği na minjreb, “Tamo Koba a ninği qa are boleiyeme.” Osib nanği aiyel qarinjnab gileb. ⁴¹ Nanği aiyel gilsib Siria sawa ti Silisia sawa ti ambleq na walweloqnsibqa qure qureq di brantoqnsibqa Kristen nanği itnjroqnsib Qotei aqa anjam minjroqnsib singilatnjroqneb.

16

Timoti a Pol dauryej

¹ Onaqa bati bei Pol a walwelosiq Derbe qureq di brantej. Dena tigelosiq Listra qureq gilej. Dia tamo bei soqnej aqa ñam Timoti. A Yesus dauryoqnej qaji. Aqa ai a Juda uña. A Yesus qa aqa areqalo singilatej qaji. Timoti aqa abu a Grik tamo. ² Listra qure ti Aikoniam qure ti dia Yesus aqa tamo unğasari nanği maroqneb, “Timoti a tamo bolequja.” ³ Sawa dia Juda nanği qalieeb, Timoti aqa abu a Grik tamo. Deqa Pol a Timoti osiqa a ombla wauqa marsiqa mulun waiyej. ⁴ Bati bei nanği aiyel Sailas koba na gilsib qure qureq di walweloqneb. Walweloqnsibqa Jerusalem dia anjam qoseb qaji di Kristen nanği qusib dauryqajqa deqa minjroqnsib laqneb. Anjam di Yesus aqa anjam maro tamo nanğo gate nanği ti qoseb. ⁵ Bati deqa Qotei na tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo singilateb qaji nanği singilatnjroqnej. Bati gaigai tamo unğasari gargekoba are bulyoqnsib Kristen nanğo miligiq aiyeqnaq nanği tulan kobaoqneb.

Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej

⁶ Bati bei Pol na Sailas na Timoti na nanği qalub walwelosib Frigia sawa ti Galesia sawa ti dia Qotei aqa anjam mare mare giloqneb. Nanği Esia sawaq di Yesus aqa anjam marqa laqnabqa Mondor Bole na nanği saidnjrej. ⁷⁻⁸ Deqa nanği walwelosib Misia sawaq di branteb. Dena Bitinia sawaq gilqa laqnabqa Yesus aqa Mondor na nanği olo saidnjrnaqa nanği Misia sawa amble potosib sumsib torei Troas qureq di branteb. ⁹ Nanği Troas di sosibqa qolo Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej. Masedonia tamo di a Pol aqa ulatamuq di tigelosiq minjej, “Ni Masedonia bosim iga aqaryaige.” ¹⁰ Pol a ñeio degsi unej deqa iga tigelosim Masedonia sawaq sumem. Iga endegsi poigej, “Qotei na iga metgwo deqa iga Masedonia sawaq di tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam bole minjroqnoqom.”

Lidia a Yesus qa aqa areqalo singilatej

¹¹ Onaqa iga Troas qureq dena qobun gogetosim Samotres nui tinjosim sumem. Sumsim nui di bunjosim nebeonaqa Neapolis qureq di tiryem. ¹² Dena iga singa na walwelosim Filipai qureq di brantem. Qure di nami Rom nanqi bosib awoeb qaji. Qure di Masedonia nanqo qure kobaquja. Iga sumsim bati gargekoba yala qure dia soqnem. ¹³ Onaqa Juda nanqo yori bationaqa iga qure polomq aisim ya qala beiq di brantem. Iga are qalem, “Ya qalaq di Juda nanqo pailyo sawa unu kiyo?” Degosim aiyem. Aisim unqasari qudei dia koroesonab nanqi itnjrsimqa nanqi koba na awoosim Qotei aqa anjam minjroqnem. ¹⁴ Nanqo ambleq di unqa bei soqnej aqa ñam Lidia. A gara lent oqnsiq qarinyeqnaqa tamo nanqi na awaiyoqneb. Di aqa silali wau. Aqa qure utru Taiataira. A Qotei qa louoqnej qaji. A ya qalaq di sonaqa Qotei na aqa areqalo waqtetonaqa a Pol aqa anjam qusiq poiyoonaqa are bulyej. ¹⁵ Deqa tamo unqasari Lidia aqa talq di soqneb qaji nanqi Lidia a ti yanso eb. Onaqa Lidia na iga mergej, “E Tamo Koba a qa ijo areqalo singilatonum ninqi bole edegosib bosib ijo talq endi iga koba na sqom.” Lidia a tulanq singilaej deqa iga aqa talq di a koba na soqnem.

Filipai qureq di Pol Sailas wo nanqi tonto talq di breinjreb

¹⁶ Onaqa bati bei iga olo pailyo sawaq aiyeqnamqa kanqal unqa bei bosiqqa gamq di iga itgej. Unqa di a mondor uge ti soqnej. Mondor uge dena kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosiq minjeqnaqa a kamba tamo qudei nanqi minjroqnej. Minjreqnaqa nanqi quoqnsib silali koba yeqnaq osi giloqnsiqqa aqa tamo kokba nanqo banq di atoqnej. ¹⁷ Iga Pol koba na aiyeqnamqa unqa di a iga daurgoqnsiqqa tulanq lelenoqnsiqqa maroqnej, “Tamo nanqi di Qotei Goge Koba aqa wau tamo. Nanqi anjam palontoqnsib Qotei a ninqi padalo sawaq na elenqajqa gam osorngeqnaq.” ¹⁸ Bati gargekoba unqa dena anjam degsi maroqnsiq iga daurgoqnej. Deqa bati bei Pol a unqa deqa minjin oqnaqa bulosiqqa mondor uge di minnej, “E Yesus Kristus aqa ñam na ni mermonum, ni unqa di uratosim ulanq.” Degsi minjnaqa mondor uge dena unqa di uratosiq ulanqej.

¹⁹⁻²⁰ Pol a kumbra degyej deqa unqa di aqa tamo kokba nanqi silali oqajqa gam saiinjrej. Gam sainjrnaqa di unsibqa Pol Sailas wo nanqi ojsib koro sawaq joqsib gilsib Rom gate nanqo ulatamuq di tigeltjnreb. Tigeltjnrsibqa Rom gate nanqi endegsib minjreb, “Tamo aiyel nanqi dena iga tamo unqasari qure endia unum qaji gulbe koba egeqnaq. Nanqi aiyel Juda tamo. ²¹ Nanqi aiyel kumbra osorgeqnaq qaji di iga Rom tamo na dauryqajqa getento koba.” ²² Onaqa tamo unqasari kalil qure dia soqneb qaji nanqi anjam di qusibqa Pol Sailas wo nanqo jejamuq di une qametnjroqneb. Onaqa Rom gate nanqi na nanqi aiyel ojsib qaja tamo nanqo banq di ateb. Atnabqa nanqi na osib gara bumbranqyetnjrsib bu toqonq na kumbainjnreb. ²³ Nanqi kumbainjnro gargekobatosib tonto talq di breinjrsib tonto tal taqato tamo a minjeb, “Ni na nanqi aiyel singila na tontnjrsim geregere taqatnjresoqne.” ²⁴ Degsib minjnabqa a nanqi aiyel joqsiqu tonto tal miligiq di warum beiq di breinjrsiq nqamtaq kobaquja na nanqo singa gitantetnjrej.

²⁵ Onaqa qolo jige Pol Sailas wo nanqi tonto tal miligiq di Qotei pailyoqnsib loueqnaqqa tamo nanqi tonto talq di soqneb qaji nanqi quoqneb. ²⁶ Bati qujai deqa mimin koba dosiqqa singila na tonto tal renqinyonaqa siranqme kalil waqelenqeb. Sil kokba kalil tamo nanqi tontnjreb qaji di pamblonqelenqeb. ²⁷⁻²⁸ Onaqa tonto tal taqato tamo a tigelosiqqa nqam atej di siranqme kalil waqelenqesonaq unej. Deqa a are qalej, “Tonto tamo kalil nanqi jaraiyonub.” Degsi are qalsiqqa aqa serie osiq aqa segi jejamu qalqa yonaqa Pol a maosiq

minjej, “Ni ino segi jejamu qalaim. Iga kalil endi unum. Iga jaraiyosai.”
²⁹⁻³⁰ Pol a degsi tonto tal taqato tamo di minjnaqa a na qaja tamo qudei nanqi metnjrnaq wanał osi bonab warum suwanfej. Onaqa a tulañ ulaugetosiq gindagindanosiq urur ti warum miligiq gilsiq Pol Sailas wo nanjo sinğaq di ñam quosiq ñeiej. Dena tigelosiq nanqi aiyel joqsıq oqedosiq nenemnjrej, “O tamo kokba aiyel, e kumbra kiye yıtqa Qotei na e oqas?”

³¹ Onaqa nanqi aiyel na minjeb, “Ni Tamo Koba Yesus qa ino areqalo sinğilatime. Yımqa Qotei na ni ti tamo unğasari kalil ni ombla tal qujaiq di unub qaji nanqi ti elenqas.” ³² Degsi minjsibqa Tamo Koba aqa anjam plalteqnabqa a quoqnej. Tamo unğasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanqi dego quoqneb. ³³ Onaqa qolo deqa tonto tal taqato tamo a na nanqi aiyel yu qosetnjrsıqa tamo unğasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanqi koba na yanso eb. ³⁴ Onaqa a na nanqi aiyel joqsıqa aqa talq gilsib dia inğı anainjrej. Tamo unğasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanqi a ti tulañ areboleboleinjrej. Di kiyayaqa? Nanqi are bulyosib Qotei qa nanjo areqalo sinğilateb deqa.

³⁵ Ariya nebeonaqa Rom gate nanqi na qaja tamo qudei nanqi qarınjnrbab aisib tonto tal taqato tamo di minjeb, “Ni na tamo aiyel di oqeq atim nanqi sumeb.” ³⁶ Onaqa a nanjo anjam di qusıqa Pol minjej, “Rom gate nanqi na qaja tamo qudei qarınjnronub bosib e endegsib merbonub, ‘Ni na nanqi aiyel oqeq atim nanqi sumeb.’ Nanqi e degsib merbonub. Deqa ningi aiyel are lawo sumiy.” ³⁷ Onaqa Pol a anjam di qusıqa qaja tamo nanqi minjrej, “Aqo aiyel Rom tamo. Gate nanqi na gago une bole babtosai. Nanqi aqo aiyel laña ojsib tamo unğasari nanjo ñamdamuq di kumbaingosib tonto talq endi waigeb. Bini nanqi lumu na iga olo oqeq atib sumqajqa maronub. Deqa iga sumqasai. Nanqi segi bosib iga tonto talq endena oqeq atib sumqom.”

³⁸ Onaqa qaja tamo nanqi olo gilsib Rom gate nanqi Pol aqa anjam di minjnrbabqa qusib ulaeb. Di kiyayaqa? Pol Sailas wo nanqi Rom tamo deqa. ³⁹ Deqa Rom gate nanqi Pol Sailas wo nanjo are latetnjrqqa marsibqa tonto talq aisib minjreb, “Bole, iga grotonum.” Degsib minjsibqa siran waqtetnjrsib joqsib oqedeb. Oqedosib nanqi aiyel minjreb, “Ningı qure endi uratosib sumiy.” ⁴⁰ Degsib minjnrbabqa nanqi aiyel tonto tal uratosibqa walwelosib Lidia aqa talq gileb. Gilsib dia Yesus aqa tamo unğasari qudei nanqi itnjrsibqa Yesus aqa anjam na nanjo are sinğilatetnjreb. Osib nanqi uratnjrsib qure di uratosib sumeb.

17

Tesalonaika nanqi na Pol Sailas wo ojqa mareb

¹ Pol aqa wau qujai nanqi ti sumsib Amfipolis qureq di brantosib dena walwelosib Apolonia qureq sumeb. Dena tigelosib sumsib Tesalonaika qureq di branteb. Dia Juda nanjo Qotei tal bei soqnej. ² Deqa Pol aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosıqa Qotei tal miligiq gilej. Gilsıqa yori bati qalub qa Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di plaltoqnsıqa Juda tamo unğasari nanqi minjroqnej. ³ Pol a anjam geregere plaltosiq endegsi minjroqnej, “Qotei aqa anjam nami nengrenjyeb qaji di aqa utru agiende. Kristus a jaqatinj koba osim moısım olo subq na tigelqas.” Osıqa minjroqnej, “Yesus agi e ningi a qa merngeqnum qaji a bole Kristus.” ⁴ Pol a nanqi anjam degsi minjreqlaqa tamo unğasari qudei nanqi aqa anjam di qusib poinjnabqa Yesus qa nanjo areqalo sinğilatosib Pol Sailas wo daurnjreb. Grik tamo gargekoba Qotei qa louoqneb qaji nanqi ti unja kokba qudei ti nanqi dego Yesus qa nanjo areqalo sinğilatosib Pol Sailas wo daurnjreb.

⁵ Onaqa Juda nanği Pol Sailas wo nanği qa minjin oqetnjrnaqa tamo uge qudei ingi qarinyo sawaq dena joqsib tamo unğasari kalil nanço are ugetetnjreb. Osib Pol Sailas wo ojqa marsib tamo bei aqa ñam Jeson aqa talq gurgur ti gileb. Nanği aiyel tal dia ñerenjoqneb. Gilsib nanği aiyel tamo unğasari nanço ulatamuq di tigeltjnrqa marsib nanği aiyel qa ñamoqneb. ⁶⁻⁷ Namonab ugeinjrnaq nanği Jeson laña ojsib Yesus aqa tamo unğasari qudei dego ojelenosib girinjsib aisib qure deqa gate kokba nanço ulatamuq di tigeltjreb. Tigeltjrsib lelenosib endegsib maroqneb, “Pol Sailas wo qure qureq di tamo unğasari nanço areqalo niñaqyetnjroqnsib laqnub. Agi nanği gago qure endeq bonabqa Jeson na nanği joqsıqa aqa talq di gereinjrej unub. Tamo aiyel dena gago mandor koba Sisar aqa dal anjam gotranjoqnsib mareqnub, ‘Mandor koba bei unu aqa ñam Yesus.’ Nanği aiyel degsib mareqnub.” ⁸ Juda nanği na anjam di Pol Sailas wo nanço jejamuq di qametjrnabqa qure deqa gate kokba ti tamo unğasari gargekoba ti nanği qusibqa nanği aiyel qa minjin oqetnjrej. ⁹ Onaqa qure deqa gate kokba nanği na Yesus aqa tamo unğasari qudei Jeson a ti minjreb, “Nanço aiyel une di ninği na awaiyosib silali atibqa iga ninği uratjgnam gilqab.” Onaqa nanği silali atnabqa gate kokba nanği na nanği uratjrnab gileb.

Pol Sailas wo Beria qureq di Qotei aqa anjam maroqneb

¹⁰ Onaqa qolo qujai deqa Yesus aqa tamo unğasari Tesalonaika di soqneb qaji nanği na Pol Sailas wo qarinjrnab walwelosib sumsib Beria qureq di branteb. Di brantosib Juda nanço Qotei tal miligiq gilsib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb. ¹¹ Juda tamo unğasari Beria di soqneb qaji nanço kumbra tulan boledamu. Tesalonaika di soqneb qaji nanği bul sai. Nanği Qotei aqa anjam quqwajqa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai nanği Qotei aqa anjam nenğrenq di so qaji di geregere peleyoqneb. Pol Sailas wo nanço anjam bole kiyo sai kiyo di nanği qalieqa marsib deqa nanço aiyel anjam ti Qotei aqa anjam nenğrenq di so qaji de ti geregere tenemtoqneb. ¹² Deqa qure dia Juda gargekoba nanği Yesus qa nanço areqalo singilatoqneb. Grik tamo unğasari kokba qudei dego Yesus qa nanço areqalo singilatoqneb.

¹³ Onaqa Juda nanği Tesalonaika di soqneb qaji nanği Pol a Beria qureq sumsıq dia dego Qotei aqa anjam palontoqnej di qusibqa minjin oqetnjrnaqa mareb, “Iga Pol qalqom.” Degsib marsibqa Beria qureq bosib dia tamo unğasari nanço are ugetetnjreb. ¹⁴ Degyonabqa Kristen nanği na Pol qarinyonab alile aiyej. Ariya Sailas Timoti wo nanği aiyosai. Nanği Beria di soqneb. ¹⁵ Tamo nanği Pol suweiyeb qaji nanği a osib koba na torei Atens qureq sumeb. Sumsib Atens qureq di nanği Pol uratosib olo puluqa laqnabqa Pol na minjrej, “Ninği oqsib Sailas Timoti wo minjrib ijoq boqujateb.”

Pol a Atens qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

¹⁶ Onaqa Pol a Atens qureq di Sailas Timoti wo nanği qa tariñesosıqa qure ambleq di walweloqnsıqa gısan qotei nanço sulum gargekoba unoqnsıqa are tulan gulbekobaiyoqnej. ¹⁷ Deqa a bati gaigai Juda nanço Qotei tal miligiq giloqnsıqa Juda nanği ti Grik nanği Qotei qa louoqneb qaji nanği ti Yesus aqa anjam plaltosıq minjroqnej. Atens nanço koro sawaq di dego a bati gaigai tigelqnsıqa tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam plaltosıq minjroqnej. ¹⁸ Bati bei Grik nanço qalie tamo qudei Atens di soqneb qaji nanği Pol ombla anjam na qotoqneb. Qudei nanği qalie tamo koba Epikurias aqa skulq dena qalie eb. Qudei nanği skul bei aqa ñam Stoik dena qalie eb. Pol a nanği endegsi minjroqnej, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa mondon tamo kalil nanği dego subq na tigelqab.” Pol a nanği degsi minjroqnej deqa nanği

Pol ombla anjam na qotoqnsib segi segi maroqneb, “Pol a anjam laña laña mareqnu. A anjam kiyersi mergwajqa bqo?” Qudei nanği maroqneb, “Pol a qure bei nanço qotei qa mergeqnu kiyo?”¹⁹ Nanği degsib maroqnsib Pol osib nanço koro sawa aqa ñam Areopagus deq osi gileb. Osi gilsib nanço ambleq di tigeltosib minjeb, “Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru geregere mergimqa iga qusim qalieqom.”²⁰ Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru bei. Iga anjam deqaji nami quosaiqnem. Deqa ni na anjam aqa utru geregere mergimqa iga qalieqom.”²¹ Bati gaigai Atens nanği ti tamo unğasari sawa bei beiq na Atens belençeb qaji nanği ti korooqnsibqa anjam bunu bunuj maroqneb.

²² Deqa Pol a nanço koro sawa ambleq di tigelosiqqa minjrej, “O Atens tamo unğasari, e unonum, niñgi qotei gargekoba louetnjreqnub.”²³ E nunço qure ambleq di walweloqnsimqa nunço louqajqa inği inği kalil unelenosim gilsim atra bijal bei unonum. Atra bijal di aqa quraq di anjam endegsi nenğrenjonab sonaq unonum, ‘Atra bijal endi qotei bei iga qaliesai qaji aqa atra bijal.’ O Atens tamo unğasari niñgi ijo anjam endi quiy. E Qotei niñgi qaliesai qaji di ubtosiy merñgwai. A Qotei bole. Niñgi a qa qaliesai. Niñgi a qa laña loueqnub.

²⁴ “Qotei di a lañ ti mandam ti inği inği kalil dego gereiyelençej. A segi qujai lañ qa ti mandam qa ti Tamo Koba. Deqa atra tal tamo na gereiyo qaji Qotei a dia sqasai.”²⁵ Iga mandam tamo unum deqa iga na Qotei aqaryaiyosim inği bei yqa keresai. A inği bei qa truquosaieqnu. A segi inği inği kalil nanço utru. A segi na iga ñambile egeqnu. Inği inği kalil dego a segi na iga egeqnu.”²⁶⁻²⁷ Qotei dena nami tamo qujai Adam gereiyonaqa aqa moma nanği paraosibqa sawa sawa kalil kereteb. Qotei na tamo unğasari nanço segi segi sqajqa bati atelençej. Nanço segi segi sqajqa mandam beli dego atelençej. A degyej. Di kiyaaqa? Tamo unğasari nanği a qa ñamosib ñamosib itqajqa deqa. O Atens tamo unğasari niñgi quiy. Qotei a isaq di sosai. A nunço jojomq di unu.”²⁸ A segi na iga ñambile egeqnaqa iga bole sosim walweleqnum. Nunço segi powo tamo qudei nanği nami deqa are qalsib endegsib mareb, ‘Iga dego Qotei aqa anğro.’²⁹ Di bole. Iga Qotei aqa anğro. Deqa niñgi quiy. Qotei a sulum bul sai. Tamo nanği gol na silva na meniñ na ti sulum gereiyeqnu. Nanço segi bañ na ti qalie na ti sulum di gereiyeqnu. Qotei a sulum deqaji bul unu niñgi edegaib.

³⁰ “Nami tamo unğasari nanği nanari soqneb. Nanği Qotei qaliesai. Deqa nanği gisañ qotei nanço sulum gereinjroqnsib binjroqneb. Bati di Qotei a nanço kumbra di unoqnsiqqa unosaibuloqnsiqqa nanği kambatnjrosaioqnej. Ariya bini Qotei na tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği endegsi minjreqnu, ‘Niñgi are buliy.’”³¹ Qotei a bati atej unu. Bati di brantimqa a na tamo unğasari kalil nanço une qa peginjrqas. Aqa segi kumbra bole na ti aqa Niri Yesus Kristus giltej qaji aqa wau na ti nanço une qa peginjrqas. Tamo unğasari nanği degsib qalieqajqa deqa Qotei na Yesus subq na tigeltej.”

³² Onaqa tamo unğasari nanği subq na tigelo qa anjam di qusibqa nanği qudei Pol kikiyeb. Ariya nanği qudei na Pol minjeb, “Anjam di bunuqna ni na olo mergim iga quqwom.”³³ Onaqa Pol a nanği uratnjrsiqqa gilej.”³⁴ Tamo qudei nanği Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanço areqalo sinğilatosib Pol dauryeb. Bei aqa ñam Dionisius. A koro sawa deqaji gate koba. Unça bei aqa ñam Damaris. Tamo unğasari qudei dego nanği Yesus qa nanço areqalo sinğilatosib Pol dauryeb.

18

Pol a Korin qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

¹ Onaqa bati bei Pol a Atens qure uratosiqa walwelosiq Korin qureq gilej. ² Gilsiq dia Juda tamo bei aqa ñam Akwila itej. Akwila aqa qure utru Pontus. Nami yala Akwila aqa ñaun Prisila wo Itali sawa uratosib Korin beb. Rom nanngo mandor koba Klodius a marej, “Juda nanngi Rom qureq endi sqasai. Kalil jaraiqab.” Deqa nanngi aiyel Itali sawa uratosib Korin qureq beb. Bosib Korin di sonabqa Pol a gilsiq nanngi itnjrej. ³ Pol a nanngi ti silali wau qujai. Deqa nanngi koba na Korin di sosibqa silali qa wauoqneb. Nanngo silali wau di nanngi gara na tal gereiyuqneb. ⁴ Yori bati gaigai Pol a Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Juda ti Grik ti nanngi Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Aqa anjam dena nanngo are qametnjrimqa nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatqajqa deqa osiq anjam minjroqnej.

⁵ Onaqa bati bei Sailas Timoti wo nanngi Masedonia sawa uratosib gilsib Korin dia Pol itosib nanngi koba na soqneb. Deqa Pol na aqa silali wau uratosiqa Qotei aqa anjam qa segi wauoqnej. Osiqa Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiqa nanngi singila na endegsi minjroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji.” ⁶ Degsi minjreqlaqa nanngi aqa anjam di quoqnsib gotranjoqnsib a misilinyoqneb. Deqa Pol na aqa segi gara jugo tumbum butuyosiqa minjrej, “Ninggi padalqab di nunngo segi une na padalqab. Ijo une na sai. Deqa bini e ningi uratngsiy tamo Juda sai nanngoq giloqnsiyqa Yesus aqa anjam minjroqnaqi.” ⁷ Pol na Juda nanngi degsi minjrsiqa nanngo Qotei talq dena oqedosiq tamo bei aqa ñam Titius Jastus aqa talq di soqnej. Titius a Qotei qa louoqnej qaji. Aqa tal di Juda nanngo Qotei tal jojomq di soqnej. ⁸ Bati deqa Qotei tal taqato tamo aqa ñam Krispus a ti tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanngi ti Pol aqa anjam qusib Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilateb. Korin tamo ungasari gargekoba nanngi dego Pol aqa anjam qusib Yesus qa nanngo areqalo singilatosib yanso eb.

⁹ Bati bei qolo Pol a ñeio bulosiqa Tamo Koba Yesus unnaqa minnej, “O Pol, ni ulaaim. Ni qure endia sosimqa ino medabu waqtoqnsimqa boleq di ijo anjam mare mare laqne. Mequmaim. ¹⁰ E ni ombla sqai deqa tamo bei na ni ugeugeimqasai. Qure endia ijo segi tamo ungasari gargekoba unub.” ¹¹ Onaqa Pol a anjam di dauryosiqa Korin dia wausau qujai bai 6 sosiqa tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

¹² Ariya Rom nanngo gate koba Galio a Akaia sawa taqatesonaqa bati deqa Korin dia Juda nanngi Pol qa minjin oqetnjrnaqa a ojsib koro sawaq osi gilsib Galio aqa awo jaram namoq di tigeltab. ¹³ Tigeltosib Galio minjeb, “Tamo endena iga Juda gago dal anjam gotranjoqnsiqa Qotei louqajqa gam bei osorgeqnu.” ¹⁴ Onaqa Pol a kamba anjam marqa laqnaqa Galio na getentosiqa Juda nanngi minjrej, “O Juda tamo ungasari ningi quiy. Tamo endi a une kobaquja bei yimqa kiyo tamo bei qalim moyimqa kiyo ningi a ojsib bosib ijo ulatamuq endi tigeltqab di e nunngo anjam quqwai. ¹⁵ Ariya ningi nunngo segi dal anjam qa ti nunngo segi moma nanngo ñam qa ti maronub deqa e nunngo anjam di gereiyqasai. Di ijo wau sai. Ningi segi na gereiyiy.” ¹⁶⁻¹⁷ Galio a awo jaramq di awesosiqa Juda nanngi degsi minjrsiqa nanngi winjrej. Onaqa Juda nanngi nanngo Qotei tal taqato tamo aqa ñam Sostenes a ojsib Galio aqa awo jaram namoq di qalougetab. Qaleqnaq Galio a di unsiqa a deqa yala are qalosai. Unsiq unosaibulej.

Pol a Jerusalem olo aisiq dena Antiok qureq gilej

¹⁸ Pol a bati gargekoba yala Korin di soqnej. Sosiqa Yesus aqa tamo ungasari nanngi uratnjrsiqa Prisila Akwila wo nanngi joqsiqa koba na Siria sawaq aiga marsib qobun gogetab. Nanngi qobun gogetqa yosib Pol a mati Senkria qureq di Juda nanngo kumbra dauryosiqa aqa segi gate banga ti me jungum ti gentej.

Nami a bati qudei Qotei pailyoqnsiq deqa aqa gate banga ti me jungum ti uratonaq soqnej. ¹⁹⁻²¹ Ariya nanği Senkria qureq di qobun gogetosib aisib Efesus qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq aisib Pol a Juda nanço Qotei tal miligiq gilsiq nanği Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Onaqa nanği Pol aqa anjam qusib minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Minjnabqa a na nanği saidnjrsiq aqa osiq minjrej, “Qotei na odbimqa bunuqna e nunçoq olo bqai.” Degsi minjrsiq a qobun gogetosiq aiyej. A na Prisila Akwila wo nanği Efesus qureq di uratnjrsiq aiyej. ²² Pol a aisiqa Sisaria qureq di tiryosiq qobun uratosiq singa na walwewosi aisiq Jerusalem di brantej. Brantosiqa Yesus aqa tamo unğasari nanği itnjrsiq koba na soqneb. Osiqa nanği olo uratnjrsiq walwewosiq Antiok qureq gilej.

²³ Gilsiq Antiok dia bati gargekoba yala sosiq dena walwewosiq Galesia sawa ti Frigia sawa ti dia laqnej. Laqnsiq nanço qure kalilq di brantosiqa tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanği koroinjroqnsiq Qotei aqa anjam na singilatnjroqnej.

Apolos a Efesus qureq di Qotei aqa anjam plaltoqnej

²⁴ Onaqa bati bei Juda tamo bei aqa ñam Apolos a Efesus qureq bosiq dia wauoqnej. Aqa qure utru Aleksandria. A Qotei aqa anjam maro tamo. A Qotei aqa anjam tulan qaliedamu. Deqa a na Qotei aqa anjam kalil nenğrenq di so qaji di geregere plaltoqnej. ²⁵ Tamo qudei na nami Tamo Koba aqa gam Apolos osoryeb deqa a singila na Yesus aqa anjam plaltoqnej. A Jon yansjro qaji aqa wau qa segi qalieej. ²⁶ Deqa bati bei a Juda nanço Qotei tal miligiq di singila na anjam palonteqnaqa Prisila Akwila wo nanği aqa anjam qusibqa a osib qalaq gilsibqa Qotei aqa gam bole geregere osoryonab a poiyej. ²⁷ Onaqa bunuqna Apolos a marej, “E Akaia sawaq gilqai.” A degsi marnaqa Yesus aqa tamo unğasari Efesus qureq di soqneb qaji nanği na odyosib minjeb, “Di kere. Ni gilime.” Degsib minjsibqa anjam bei nenğrenyosib Apolos yonab a na osi gilsiq Yesus aqa tamo unğasari Akaia sawaq di soqneb qaji nanği enjrej. Endegsib nenğrenyeb, “O gago was ninği quiy. Apolos a nunçoq bqo. Deqa ninği a osib geregereiyiy.” Ariya Apolos a Akaia sawaq di sosiq a na tamo unğasari Yesus qa nanço areqalo singilateb qaji nanği Qotei aqa anjam minjreqnaqa anjam dena nanği singilatnjroqnej. Qotei a nami nanği elenqa marsiq deqa nanği qa are boleiyej. Gam dena nanği Yesus qa nanço areqalo singilateb. ²⁸ Apolos a tamo unğasari nanço ñamdamuq di Juda nanço anjam singila na gotranjoqnej. A Qotei aqa anjam nenğrenq di so qaji dena nanği endegsi osornjrej, Yesus a bole Kristus.

19

Pol a Efesus qureq di Qotei aqa anjam palontoqnej

¹⁻² Apolos a Korin di sonaqa Pol a Esia sawa yamban nanço qure qureq di walwewoqnej. A walwewosi aisiq Efesus qureq di brantosiqa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanği sonab itnjrsiq endegsi nenemnjrej, “Ninği Yesus qa nunço areqalo singilatosib bati deqa ninği Mondor Bole eb e?” Onaqa nanği na saideb, “Eo. Mondor Bole unu kiyo sai kiyo di iga nami quosaiognem.” ³ Onaqa Pol na olo nenemnjrej, “Ninği anjam kiye qusib yanso eb?” Onaqa nanği na minjeb, “Jon yansjro qaji aqa anjam segi iga qusim dena yanso em.”

⁴ Onaqa Pol na olo minjrej, “Jon na tamo unğasari nanği endegsi minjroqnej, ‘Ninği are buliybqa e na yansngwai.’ Osiqa minjroqnej, ‘Ninği tamo ijo qoreq na bqas qaji a qa nunço areqalo singilatiy.’ Tamo Jon aqa qoreq na bqajqa maroqnej qaji agi Yesus.” ⁵ Onaqa nanği Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa

Tamo Koba Yesus aqa ñam na yanso eb. ⁶ Yanso onabqa Pol a nanngo gateq di aqa ban atnaqa Mondor Bole nanngoq aisiq mej bulyetnjrnaqa bati qujai deqa nanngi qure utru segi segi nanngo anjam marelenoqneb. Osib nanngi Qotei aqa medabu osib anjam palontoqneb. ⁷ Bati deqa tamo 12 nanngi Mondor eb.

⁸ Pol a bai qalub Efesus dia Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Juda nanngi geregere poinjrqaqqa deqa Pol a singila na minjroqnej. ⁹ Degyeqnaqa Juda qudei nanngi Pol aqa anjam di qusibqa nanngi a qa ugeosib aqa anjam dauryqa urateb. Osib nambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji di misilinyosib tamo ungasari nanngi endegsib minjroqneb, “Yesus aqa gam di uge.” Deqa Pol a nanngi uratnjrsiqa tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi segi joqsiqa tamo bei aqa ñam Tiranus aqa skul kobaq gileb. Gilsib dia Pol a bati gaigai Qotei aqa anjam plaltoqnej. ¹⁰ Pol a wausau aiyel degyoqnej. Deqa tamo ungasari kalil Esia sawaq di soqneb qaji Juda ti Grik ti nanngi Tamo Koba aqa anjam quoqneb.

Skeva aqa njiri 7 nanngi mondor uge nanngi winjraqajqa wauoqneb

¹¹ Qotei a Pol aqa ban na manwa gargekoba babtoqnej. ¹² Deqa tamo qudei na nanngo gara ñenngi oqnsib Pol aqa jejamuq di betertoqnsib gara di olo osi giloqnsib tamo mainjro qaji nanngo jejamuq di ateqnab nanngo ma saioqnej. Tamo mondor uge ti so qaji nanngo jejamuq di dego gara ñenngi ateqnab mondor uge nanngi jaraiyoqneb.

¹³ Juda tamo qudei nanngi dego sawa sawaq di walweloqnsibqa mondor uge nanngi winjrib jaraiqajqa wauoqneb. Nanngi silali oqajqa deqa marsib wau di yoqneb. Onaqa bati bei nanngi qudei Tamo Koba Yesus aqa ñam na mondor uge bei wiyqa osib mondor uge endegsib minjeb, “Iga Yesus agi Pol a deqa anjam palonteqnu qaji aqa ñam na ni mermonum, ni tamo di uratosim ulan.” ¹⁴ Juda nanngo atra tamo koba Skeva aqa njiri 7 nanngi kumbra di degyeb. ¹⁵ Degyonabqa mondor uge na nanngi kamba minjrej, “E Yesus qalie. E Pol dego qalie. Ariya ningi tal qabe?” ¹⁶ Onaqa tamo mondor uge ti so qaji a singila na prugosiq nanngo qawarq di awoosiq nanngi ñumougetnjrsiq jejamu niñaqyetnjrej. Osiqa nanngo gara bumbranyetnjrnaqa nanngi tal uratosib yosi jaraiyeb. ¹⁷ Onaqa tamo ungasari kalil Juda ti Grik ti Efesus qureq di soqneb qaji nanngi kumbra deqa qusibqa ulaugateb. Osib nanngi Tamo Koba Yesus aqa ñam tulan soqtoqneb. ¹⁸ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatoqneb. Deqa nanngi boqnsib nanngo kumbra uge uge nami yoqneb qaji di tamo kalil nanngo namdamuq di ubtoqneb. ¹⁹ Tamo ungasari gargekoba quñam qaloqneb qaji nanngi dego boqnsib nanngo quñam qalo qaji buk kalil koroioqnsibqa tamo ungasari nanngo ulatamuq di koitelenoqneb. Buk di nami silali na awaiyo qaji. Awai sisiyeb 50,000 kina. ²⁰ Nanngi kumbra degyeb deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsiqa sawa sawaq gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanngi quoqneb.

Efesus nanngi Pol qa minjin oqetnjrnaqa murqumyoqneb

²¹ Efesus qureq di Pol a Qotei aqa wau yoqnsiq koboonaqa Qotei aqa Mondor na Pol areqalo yonaqa a endegsi marej, “E Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia walweloqnsiyqa dena aisij Jerusalem di brantqai.” Osiqa marej, “Di koboamqa e Jerusalem uratosiy gilsiy Rom qure dego unqai.” ²² Pol a degsi marsiqa tamo aiyel a koba na wauo qaji Timoti Erastus wo nanngi qarinjrnqa namoosib Masedonia sawaq gileb. Pol a segi Esia sawaq di

soqnej. A bunuqna Masedonia sawaq gilqa marsiqa nanqi aiyel namoqna qarinjrnaq gileb.

²³ Bati deqa Efesus dia tamo qudei nanqi nambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji deqa nirin kobaoqneb. ²⁴ Nango nirin aqa utru agiende. Tamo bei aqa ñam Demitrius a silva oqnsiq dena inqi inqi gereiyonej. A na gisan qotei bei aqa ñam Artemis aqa atra tal sigitoqnsiqa atra tal sulum kiñilala silva na gereiyonej. Gereiyeqnaqa tamo ungasari nanqi awaiyeqnaqqa tamo qudei a koba na wauo qaji nanqi a ti dena silali koba oqneb. ²⁵ Bati bei Demitrius a na aqa wau qujai nanqi ti tamo qudei wau deqaji yoqneb qaji nanqi ti koroinrsiqa endegsi minjrej, “Ninqi quiy. Gago wau endena iga silali koba eqnum. ²⁶ Ariya Pol a gago wau endi ugeteqnu. Agi a gam endena ugeteqnu. A na tamo ungasari gargekoba nango are tigeltetnjqnsiqa minjreqnu, “Tamo nanqi ban na qotei gereiyo qaji di qotei bolesai. Di gisan qotei.” Yeqnaqa nanqi aqa anjam di dauryoqnsib qotei Artemis qoreiyqnsib Artemis aqa atra tal sulum dego awaiyqa urateqnu. Pol aqa kumbra di ninqi uneqnu. Aqa anjam dego ninqi queqnu. Aqa kumbra di a Efesus endia segi yosai. Esia sawa keretoqnsiqa dia dego a kumbra di yeqnu. ²⁷ Pol aqa kumbra dena gago silali wau endi ulonqas. Di segi sai. Gago qotei koba Artemis aqa atra tal aqa ñam dego ugeqas. Amqa tamo ungasari kalil nanqi Artemis aqa ñam soqtqa uratqab. Ninqi qalie, Esia sawaq endi tamo ungasari nanqi Artemis aqa ñam soqtoqnsibqa a qa loueqnu. Sawa sawa kalilq di dego tamo ungasari nanqi Artemis aqa ñam soqteqnu. Pol aqa anjam mareqnu qaji dena Artemis aqa ñam koba di torei ulontqas.”

²⁸ Onaqa sulum gereiyo tamo nanqi anjam di qusib minjin ani oqetnjrnaqa tulan murqumyoqnsib maroqneb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” ²⁹ Nanqi degsib murqumyeqnaqqa tamo ungasari kalil Efesus di soqneb qaji nanqi qusibqa nanqi dego murqumyoqneb. Osib Masedonia tamo aiyel Pol dauryosib beb qaji agi Gaius Aristarkus wo nanqi ojob. Ojsib nanqi aiyel girinjrnsib qure deqa gate kokba nango ulatamuq di tigeltnjqra marsib gurgurosib koro sawaq joqnsib gileb. ³⁰ Onaqa Pol a deqa qusiqa tamo ungasari nango are latetnjqra marsiqa nango ambleq aiqa laqnaqa tamo ungasari Yesus dauryeb qaji nanqi na saidyeb. ³¹ Rom tamo kokba qudei Esia sawa taqatoqneb qaji nanqi Pol qalieeb deqa nanqi dego anjam qarinyosib minjeb, “Ni koro sawa miligiq gilaim.”

³² Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi koro sawaq di koroosib murqumyoqneb. Utru kiye qa nanqi bosib koroeb di nanqi qaliesai. Utru bei bei qa maroqnsibqa laja laja murqumyoqneb. ³³ Onaqa Juda qudei nanqi na tamo ungasari nango are latetnjqra marsib Juda tamo bei aqa ñam Aleksander osib koro sawa ambleq di atnabqa tamo ungasari nanqi a unsib mareb, “Tamo di aqa une qa kiyo iga bosim koroonum?” Onaqa Aleksander a tamo ungasari nanqi anjam bei minjqra osiq tigelej. Tigelosiqa nanqi kiriqa osiq aqa ban soqtej. ³⁴ Ban soqtonaqa nanqi kiriosai. Nanqi poinjrej, Aleksander a Juda tamo. Deqa nanqi kalil olo murqumyoqnsib maroqneb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” Nanqi anjam qujai di tulan wainoqnsib sokobaiyeb.

³⁵ Onaqa Efesus nango gate bei a kamba tamo ungasari nanqi anjam minjqra osiq tigelej. Tigelosiqa nanqi kiriqa osiq aqa ban soqtonaqa nanqi kirielenonabqa minjrej, “O Efesus tamo ungasari ninqi quiy. Efesus endia ninqi na qotei koba Artemis aqa atra tal taqateqnu. Artemis aqa sulum nami lan goge na ulonqas mandamq aiyej qaji di dego ninqi na taqateqnu. Tamo ungasari kalil nanqi di qalie. ³⁶ Deqa tamo bei na anjam di gotranjqra keresai.

O ijo was, ningi grotosib une bei yaib deqa ningi mati lawo na sosib geregere are qaliy. ³⁷ Tamo aiyel Gaius Aristarkus wo nanngi une saiqoji. Ningi na nanngi laña joqsib bonub. Nanngi gago atra talq dena inngi bei bajinosai. Nanngi gago qotei Artemis aqa ñam misilinyosai dego. ³⁸ Deqa Demetrius aqa wau qujai nanngi ti tamo qudei qa anjam bei soqnimqa joqsib Rom gate kokba nanngo ulatamuq di tigeltjrsib anjam marqab. ³⁹ Ningi dego tamo qudei qa anjam bei soqnimqa bati atibqa Rom gate kokba nanngi koroosib nunngo anjam gereiyqab. ⁴⁰ Bini iga laña njirin tigeltionum utru saiqoji. Deqa Rom gate kokba nanngi bosib koro endeqa utru nenemgibqa iga na kamba anjam bei minjrqa keresaiigo uge.” ⁴¹ Tamo gate dena tamo ungasari nanngi anjam degsi minjrsiqa nanngi winjrnaq jaraiyeb.

20

Pol a Masedonia sawa ti Grik sawa ti dia walweloqnej

¹ Onaqa tamo ungasari nanngo murqumyo koboonaqa Pol na Kristen nanngi metnjrnaqa aqa areq di koroonaabqa nanngi singilatnjrej. Osiaqa nanngi uratnjrsiqa Masedonia sawaq gilej. ² Gilsiq sawa dia walweloqnsiqa Kristen nanngi itnjroqnsiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej. Minjreqlaqa aqa anjam dena nanngi singilatnjroqnej. Onaqa a sumsiq Grik nanngo sawaq di brantej. ³ Brantosiq sawa dia bai qalub sosiqa dena qobun na Siria sawaq aiqa laqnaqa Juda tamo qudei na Pol qalsib moiyoqta mareqnaq qusiqa endegsi are qalej, “E olo puluosiy singa na Masedonia sawaq oqsiy dena Siria sawaq aiqai.” ⁴⁻⁵ A degsi are qalsiqa tigelosiq Masedonia sawaq oqwa osiqa tamo qudei nanngi joqsiqa koba na oqeb. Tamo di nanngo ñam agi marqai. Bei Sopater. A Pirus aqa njiri. A Beria qure qaji. Tesalonaika tamo aiyel Aristarkus Sekundus wo. Bei Gaius. A Derbe qure qaji. Bei Timoti. Esia tamo aiyel Tikikus Trofimas wo. Tamo kalil nanngi di Pol ombla Masedonia sawaq oqsib dia iga Pol koba na uratgosib namo aisib Troas qureq di branteb. Brantosib dia iga qa tariñoqneb. ⁶ Onaqa Juda nanngo bem tiyosai qaji uyqa bati koboonaqa iga Filipai qureq di qobun bei gogetosim qobun na aisim bati 5 koboonaqa Troas qureq di tiryem. Tiryosim dia tamo nanngi iga qa tariñoqneb qaji nanngi itnjrsimqa bati 7 nanngi koba na soqnem.

Yutikus a ulonosiqa moinaqa Pol na olo tigeltej

⁷ Onaqa Juda nanngo yori bati koboonaqa nebeonaq qolo iga Kristen nanngi koroinjrsimqa nanngi koba na bem gentosim uyoqnem. Bem uyeqnamqa Pol na Qotei aqa anjam minjroqnej. A anjam olekoba mareqnaq qolo jigeej. Di kiyaqa? Nebeamqa a nanngi uratnjrsim aiqas. ⁸ Nanngi koroonaabqa warum goge dia wanjal gargekoba pumblonqneb. ⁹ Angro wala bei aqa ñam Yutikus a siranme kiñala dadan gogeqsi aqa areq di awesoqnej. Onaqa Pol a anjam tulan olekoba mareqnaqa Yutikus a unjamyonaqa tibiboqnej. Osiaq qambumtosiqa warum goge dena ulonosiqa mandamq aiyej. Onaqa nanngi kalil mandamq aisib Yutikus osib soqteb a moiyej. ¹⁰ Pol a dego mandamq aisiqa angro wala di soqonyej. Soqonyonaqa a olo ñambile ej. Deqa Pol na tamo ungasari kalil nanngi minjrej, “Ningie are gulbeingaiq. A ñambile unu.” ¹¹ Pol a nanngi degsi minjrsiqa olo warum gogeq oqsiq dia bem gingenjyonaqa nanngi uyeb. Uynabqa Pol na olo anjam olekoba nanngi minjreqlaqa nebeej. Nebeonaqa Pol a nanngi uratnjrsiqa aiqa osiqa endegsi minjrej, “O ijo was ningi quiy. E aiyeqnum. Deqa ningi bole soqniy.” ¹² Angro wala di a ñambile soqnej deqa aqa was nanngi tulan areboleboleinjrnaqa a osib nanngo talq gileb.

Pol a Troas qure uratosiqa Miletus qureq aiyej

¹³ Ariya iga na Pol uratosim namoosim qobun bei gogetosim aisim Asos qureq di tiryem. Di kiyaaqa? Pol a nami iga endegsi mergej, “Ningi namooiy. E bunuqna singa na walwelosiy aisiy Asos qureq di ningi itngwai. Osiy dena ningi koba na qobun gogetosim aiqom.” Pol a iga degsi mergej deqa iga namo qobun na aisim Asos qureq di tiryosim Pol qa tarinoqnem. ¹⁴ Bunuqna Pol a Asos qureq bosiq dia iga itgonaqa iga koba na qobun gogetosim aisim Mitilini qureq di tiryem. ¹⁵ Nebeonaqa iga dena qobun na aisim Kios nui qalaq di tigelosim nerenem. Olo nebeonaqa iga qobun na aisim Samos nui qalaq di tigelosim neiem. Olo nebeonaqa iga aisim Miletus qureq di tiryem. ¹⁶ Pol na iga endegsi mergej, “Iga Efesus qure bunyosim urur Jerusalem aiqom. Aisim di soqnimqa Juda nanjo ingi meli bunuj otero bati nam Pentikos di brantim unqom. E Esia sawaq endi bati olekoba sqasai.” Pol na iga degsi mergej.

Pol a Efesus nanjo Kristen gate nanji anjam minjrej

¹⁷⁻¹⁹ Iga Miletus qureq di tiryonamqa Pol na tamo qudei nanji qarinjrnaqa nanji singa na gilsib Efesus di brantosib Kristen gate nanji endegsi minjreb, “Ningi Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroabqa a na ningi anjam bei mernqwas.” Onaqa Kristen gate nanji tigelosib Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroonaqqa a na nanji anjam endegsi minjrej,

“O Kristen gate ningi quiy. E Esia sawaq di branto nasiti e nunqoq bosim ningi koba na soqnem. Sosimqa e bati gaigai Tamo Koba aqa anjam ningi mernqoqnem. E ijo segi nam soqtqajqa are qalosaioqnem. Ijo kumbra di ningi qalie. E ningi koba na sosimqa gulbe gargekoba itoqnsim akamoqnem. Bati gargekoba Juda nanji na e lubsib moiyoqbqa mareqnab dena e are gulbekobaiboqnej. ²⁰ Ningi qalie, e bati gaigai nunjo koro sawaq di, nunjo segi segi talq di are singilatetngwajqa anjam mernqoqnem. E anjam deqaji ningi mernqawajqa uratosaiioqnem. ²¹ E bati gaigai Juda tamo ti Grik tamo ti nanji singila na endegsi minjroqnem, ‘Ningi are bulyosib Qotei aqaq bosib gago Tamo Koba Yesus qa nunjo areqalo singilatiy.’ E degsi minjroqnem. ²² Deqa ningi quiy. Qotei aqa Mondor na ijo are tigeltetbej deqa e Jerusalem aieqnum. Dia kumbra kiye ijoq di brantqas di e qaliesai. ²³ E qure qureq di laqnamqa Mondor Bole na e endegsi merbeqnu, ‘Ni Jerusalem dia tonto talq aisim gulbe koba oqam.’ Deqa e qalieonum, kumbra di ijoq bqas.

²⁴ “Di unqum. E ijo segi jejamu qa are qalosaieqnum. Wau kalil Tamo Koba Yesus na ebej qaji di e yosiy kobotqajqa are qaleqnum. Wau di endegsi unu. E singila na Yesus aqa anjam bole tamo unqasari nanji minjre minjre laqnqai. Yesus aqa anjam bole di aqa damu agiende. Qotei a tamo unqasari nanji qa are boleiyeqnu.

²⁵ “Deqa ningi quiy. E nami nunjo ambleq di sosimqa anjam endegsi palontoqnem, ‘Qotei na aqa segi tamo unqasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas.’ Ariya bini e qalieonum, e ningi uratngitqa ningi ijo ulatamu olo unqasai. ²⁶⁻²⁷ Bati e nunjo ambleq di sosimqa e Qotei aqa areqalo kalil ubtosim ningi merngekritem. E wau di uratosaiioqnem. Deqa tamo bei a nunjo ambleq di padalqas di ijo une na sai. ²⁸ O Kristen gate, ningi nunjo segi segi so geregere taqatosib Qotei aqa tamo unqasari nanji dego geregere taqatnjroqniy. Qotei aqa tamo unqasari nanji di kaja du du bul. Qotei na aqa Niri Yesus Kristus aqa len aiyej qaji dena nanji awainjrej. Deqa ningi nanjo gate bole sosibqa nanji geregere taqatnjroqniy. Wau di Mondor Bole na ningi engej. ²⁹ E qalie, e ningi uratngitqa gisan anjam maro tamo qudei nanji nunjo ambleq aisib Qotei aqa tamo unqasari nanji ugeugeinjroqnb. Baun juwan na kaja nanji ugeugeinjreknub dego kere. ³⁰ Nunjo ambleq dena dego tamo qudei nanji tigelosib Qotei aqa anjam bole

olo bubulyoqnsibqa gisan anjam maroqncab. Nanngi degyqab. Di kiyaaqa? Tamo ungasari Yesus dauryeqnub qaji nanngi qusibqa Qotei aqa anjam bole ulontosib olo gisan tamo nanngi di daurnjrqaqqa deqa. ³¹ Deqa ninggi geregere nam atoqniy. Osib ijo anjam e bati gaigai ninggi merngoqnem qaji deqa are qaloqniy. Agi wausau qalub e ninggi koba na sosimqa qolo ti qanam ti Qotei aqa anjam ninggi merngoqnsim akamoqnem. E wau di uratosaiqnem. Ninggi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.

³² “Bini e ninggi Qotei aqa banq di atitqa a na ninggi geregere taqatngwas. Qotei a ninggi qa are boleiyey anjam di ninggi singila na ojesoqnsibqa anjam dena ninggi singilatngwas. Amqa inngi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nanngi enjrqa marej qaji di ninggi oqab.

³³ “E silali qa ti gara qa ti tamo bei nilyosaiqnem. ³⁴ Ninggi qalie, e inngi bei qa truquoqnsimqa e segi wauoqnsim ijo inngi awaiyoqnem. Osim tamo nanngi e koba na soqnem qaji nanngi dego inngi anainjroqnem. ³⁵ Kumbra kalil e nunngo ambleq di yoqnem qaji di ninggi segi unoqneb. Kumbra di ninggi dauryosib yoqniy. Kumbra agiende. Ninggi waukobaoqnsibqa tamo ungasari singila saiqoji unub qaji nanngi aqaryainjroqniy. Ninggi Tamo Koba Yesus aqa anjam nami marej qaji deqa are qaloqnsib degsib wauoqniy. Agi Yesus a segi nami endegsi marej, ‘Tamo bei na tamo bei inngi yqas di tamo inngi oqas qaji a areboleboleiyqas. Ariya tamo dena inngi yqas qaji a olo tulan areboleboleiyqas.’ ”

³⁶ Pol na Efesus Kristen gate nanngi anjam degsi minjrsiq koboonaqa singa pulutosiqa nanngi koba na Qotei pailyeb. ³⁷ Pailyo koboonaqa gate nanngi akamkobaoqnsib Pol soqonyosib kundoqyoqneb. ³⁸ Pol na minjrej, “Ninggi ijo ulatamu olo unqasai.” Aqa anjam deqa nanngi are tulan gulbeinjrej. Onaqa nanngi na iga suweigonab iga alile aisim nanngi uratnjrsim qobun gogetosim aiyem.

21

Pol a qobun na Jerusalem aiyoquej

¹ Iga qobun na aisim Kos nui bunyosim nebeonaqa Rodes nuiq di tiryonam olo nebeej. Nebeonaqa iga Rodes nui uratosim aisim Patara qureq di tiryem. ² Dia qobun bei Fonisia sawaq aiqa laqnaqa iga qobun di gogetosim aiyem. ³ Iga qobun na aisim Saiprus nui jomyosim ban qonanq waiyosim bunyosim aiyem. Aisim Siria sawa bunyosim Tair qureq di tiryem. Tiryonamqa tamo qobunq di wauo qaji nanngi na inngi inngi kalil wanngarosib mandamq di ateleneb. ⁴ Qure dia iga Yesus aqa tamo ungasari nanngi itnjrsimqa bati 7 nanngi koba na soqnem. Sonamqa Qotei aqa Mondor na anjam ubtosiqa nanngi endegsi minjrej, “Pol a Jerusalem dia gulbe koba itqas.” Degsi minjrnaq qusibqa Pol wainyoqneb, “Ni Jerusalem aiyaim.” Onaqa Pol na kamba minjroqnej, “Sai. E Jerusalem aiqai.” ⁵ Onaqa bati 7 koboonaqa iga Pol koba na qure di uratosim qobun gogetqa marsim alile aiyem. Yesus aqa tamo kalil nanngo unna ti angro ti nanngi na iga suweigosib alile aisim dia iga koba na singa pulutosim Qotei pailyem. ⁶ Pailyo koboonaqa iga nanngi ban ojsimqa minjrem, “Ninggi bole soqniy.” Onaqa nanngi na iga mergeb, “Ninggi aiyiy.” Degsib mergonab iga qobun gogetonamqa nanngi olo puluosib nanngo qureq gileb.

Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a anjam bei Pol minjej

⁷ Ariya iga qobun na Tair qure uratosim aisim Tolemes qureq di tiryem. Tiryosim dia Yesus aqa tamo ungasari nanngi itnjrsimqa bati qujai nanngi koba na soqnem. ⁸ Nebeonaqa iga Tolemes qure uratosim walwelosi aisim Sisaria qureq di brantem. Brantosim Yesus aqa anjam maro tamo Filip aqa tal

gogetosimqa a ombla soqnem. Nami Jerusalem dia tamo 7 nanği inği jeiyo wau enjreb deqaji bei agi Filip. ⁹ Filip aqa anğro sebinj qolqe nanği a ombla soqneb. Nanği Qotei aqa medabu o qaji uña.

¹⁰ Bati qudei iga Sisaria qureq di sonamqa Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a Judia sawaq dena walweloşiq gagoq bej. ¹¹ Bosiq Pol aqa alalag yaiyosiq qombilgej. Qombil aqa utru agiende. Agabus na Pol aqa alalag osiq aqa segi banj ti sinğa ti alalag dena qosej. Osiqa mergej, “Mondor Bole na e endegsi merbqo, ‘Jerusalem dia Juda nanği na tamo alalag endi tigeqnu qaji aqa sinğa ti banj ti endegsib qosqab. Qosisib a osi gilsib tamo Juda sai nanžo banj di atibqa nanği na a ugeugeiyqab.’ ”

¹² Onaqa iga Agabus aqa anjam di qusimqa tamo unğasari qudei qure dia soqneb qaji nanği iga ti Pol minjoqnem, “Ni Jerusalem aiyaim.” ¹³ Onaqa Pol na iga mergej, “Niği kiyaca akamoqnsib are gulbetetbeqnu? E Tamo Koba Yesus aqa ñam qa tonto talq di waibqab di kere. Aqa ñam qa e lubib moiçai di kere. E gulbe di uratqasai. E itçai.” ¹⁴ Pol a degsi gago anjam quçwa uratosiq mergonaqa iga na olo saidyosai. Iga marem, “Unğum. Pol a Tamo Koba aqa areqalo dauryosim Jerusalem aiyem.”

Pol a Jerusalem di brantej

¹⁵ Bati qudei koboonaqa iga Jerusalem aiqa marsimqa gago inği inği kalil gereiyosim tigelosim aiyem. ¹⁶ Aiqa yeçnam Sisaria tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanği na iga suweigosib koba na aisim Jerusalem di brantem. Brantosim nanği na iga tamo bei aqa ñam Nason aqa talq di uratgeb. Deqa iga Nason ombla aqa talq di soqnem. Nason a nami koba Yesus dauryoqnsiq soqnej. Aqa qure utru Saiprus. ¹⁷ Iga Jerusalem di brantonamqa Yesus aqa tamo unğasari dia soqneb qaji nanği na iga nugsibqa tulañ areboleboleinjrnaqa iga osib geregereigeb.

¹⁸⁻¹⁹ Nebeonaqa iga Pol dauryosim Jems unçajqa gilem. Gilsim Kristen gate kalil nanği Jems koba na koroesonabqa Pol a nanği kaiyeinjrej. Osiqa wau kalil Qotei a Pol aqa banj na sawa bei beiq di tamo unğasari nanžo ambleq di yoqnej qaji deqa nanği sainjrej.

Kristen gate nanği na Pol minjeb, “Ni atra tal miligiq gile”

²⁰ Onaqa Kristen gate nanği Pol aqa anjam di qusibqa tulañ areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Osib Pol minjeb, “O gago was Pol, ni çalie, Juda tulañ gargekoba nanği Yesus qa nanžo areqalo singilateqnu. Nanği Moses aqa dal anjam dauryqajqa dego singilaeqnu. ²¹ Deqa tamo qudei na Juda nanği endegsib minjreqnu, ‘Pol na Juda tamo unğasari sawa bei beiq di unub qaji nanği Moses aqa dal anjam dauryqa saidnjreqnu. Osiqa nanği endegsi minjreqnu, “Nunžo anğro nanği muluñ breinjraib. Kumbra kalil Moses a nami niği dauryqa merçeç qaji di uratiy.” ’ O Pol, tamo qudei na Juda nanği degsib minjreqnu. ²² Juda nanği quçwab, ni Jerusalem bonum. Deqa iga kiyerçom? ²³ Od, iga çalieonum. Iga ni endegsi mermim ni deçye. Gago ambleq endi Juda tamo qolqe unub. Nanği nami gago Juda kumbra dauryosib Qotei pailyqa osib nanžo gate banğa ti me juçğum ti urateb unub. ²⁴ Deqa ni nanği joçsim atra tal miligiq gilsim une kobotqajqa kumbra Moses a nami mareç qaji di nanği koba na dauryosib yiy. Osim wagme awaiyetnjrimqa nanği na Qotei atraiyosib nanžo gate banğa ti me juçğum ti joçwab. Ni deçyimqa Juda tamo kalil nanği ino kumbra di unsib endegsib çalieqab, ‘Bole, Pol a dego Moses aqa dal anjam dauryo qaji tamo. Anjam nanği a qa mareçnu qaji di bolesai.’ ²⁵ Ariya Pol, ni çalie, iga nami anjam bei nenğrenyosim sawa bei bei qaji nanžo qariçyem. Nanği di Yesus qa nanžo

areqalo singilateb qaji. Iga anjam endegsim qarinyem, ‘Ningi gisan qotei atrainjro qaji ingi bei uyoqnaib. Wagme len ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreneb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib.’ Iga nami anjam degsim qosisim nengrenyosim nanngoq qarinyem.”²⁶ Onaqa Pol na tamo qolqe nanngi di joqsiqa nebeonaqa atra tal miligiq gilsiq une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanngi koba na dauryosib yeb. Osiqa atra tamo nanngi minjrej, “Une kobotqajqa bati koboamqa iga gago segi segi wagme osim Qotei atraiyqom.”

Juda tamo qudei nanngi atra tal miligiq di Pol ojob

²⁷⁻²⁸ Une kobotqajqa bati 7 di koboqa laqnaqa Juda tamo qudei Esia sawaq dena beleheb qaji nanngi Pol a atra tal miligiq di sonaq unsibqa a ojob. Ojsib lelenoqnsib tamo ungasari kalil nanngo areqalo ugetetnjrqa marsibqa Pol aqa jejamuq di une qamsib minjreb, “O Israel tamo ungasari, ningi kalil bosib iga aqaryaigiy. Pol a sawa sawa kalilq di iga Juda qa ti Moses aqa dal anjam qa ti atra tal qa ti misilin anjam mareqnaqa tamo ungasari kalil nanngi queqnu. Di segi sai. A dego Grik tamo qudei nanngi joqoqnsiqa koba na atra tal miligiq gileqnu. Aqa kumbra dena a na Qotei aqa atra tal ugeteqnu.”²⁹ Nanngi degsib mareb. Di kiyaaqa? Nami Efesus tamo bei aqa nam Trofimius a Pol ombla Jerusalem dia laqnaqqa unjrsib are qaleb, “Pol a tamo di osiqa atra tal miligiq gilej.”

³⁰ Onaqa tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanngi anjam di qusibqa minjin oqetnjrnaqa gurgur ti koroosib Pol ojob. Ojsib girinyosib atra tal oqeq atsib atra tal aqa siranme kalil kabuteleneb.

Rom qaja tamo nanngi bosib Pol olo eb

³¹ Onaqa nanngi Pol moiyoqqa marsibqa ban na qaloqneb. Qaleqnaqqa Rom qaja tamo nanngo gate koba a anjam endegsi quej, “Jerusalem endia tamo ungasari kalil nanngi minjin ani oqetnjreqnu.”³² A degsi qusiqa aqa qaja tamo qudei nanngo gate nanngi ti joqsiqa gurgurosib tamo ungasari nanngo ambleq ainabqa unjrsibqa Pol qalqa urateb.³³ Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a bosiqqa Pol ojsiqa aqa qaja tamo nanngi minjrej, “Sil singila kokba aiyel osi bosib a tontiy.” Onaqa nanngi bosib Pol tontonabqa qaja tamo nanngo gate koba a na tamo ungasari kalil nanngi endegsi nenemnjrej, “Tamo endi yai? A une kiye yqo deqa ningi a qaloqnaq?”³⁴ A nanngi degsi nenemnjrnaqa nanngi olo lelenkobaoqnsib anjam utru segi segi marelenoqneb. Qudei nanngi anjam bei maroqneb. Qudei nanngi anjam bei maroqneb. Nanngi degsib marelenoqnsib ariya nanngi Pol aqa une gegerere ubtosib marqa keresai. Deqa qaja tamo nanngo gate koba a na aqa qaja tamo nanngi minjrnaga nanngi Pol osib nanngo neio talq osi gileb.³⁵⁻³⁶ Osi giloqnsib nanngo neio tal jojomyeqnaqqa tamo ungasari kalil nanngi minjin ani oqetnjrnaqa nanngi daurnjroqnsib murqumyoqnsib maroqneb, “Ningi na Pol qalsib moiyoqtiy.” Nanngi degsib maroqneb deqa qaja tamo nanngi na Pol soqtosib nanngo qawarq di atsib osi giloqneb.

Pol a tigelosiqqa Yesus aqa anjam palontej

³⁷ Nanngi Pol osi giloqnsib nanngo neio tal gogeq di atqa laqnaqqa Pol a Grik anjam na qaja tamo nanngo gate koba endegsi nenemyej, “E ni anjam bei mermqa kere e?” Onaqa minnej, “Ni Grik anjam qalie e?”³⁸ E endegsi are qalonum. Ni Isip tamo bei nami Rom ti qotqa marsiqa tigelosiq qaja tamo 4,000 joqsiqa wadau sawaq di laqnej qaji agi ni edegonum.”³⁹ Onaqa Pol na minnej, “E tamo di sai. E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a qure kobaquja. A Silisia sawaq di unu. Deqa ni mare. E na tamo ungasari kalil endi anjam bei minjrnaga kere e?”⁴⁰ Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a na

Pol odyonaqa tetaq di tigelosiq aqa ban soqtonaqa tamo ungasari kalil nanqi kiri kirionabqa Hibru anjam na endegsi minjrej,

22

¹ “O ijo was ti ijo abu ti e kamba anjam bei merngit quiy.” ² Pol a Hibru anjam na nanqi degsi minjrnaqa nanqi torei kiri kiriosib sonab olo endegsi minjrej, ³ “E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a Silisia sawaq di unu. E dia nambabonam ijo ai abu nanqi na e Jerusalem osi bonabqa e endia tamo kobaqujaem. Kobaqujaosimqa Gamaliel aqa skul kobaq di soqnem. Sonamqa Gamaliel na gago moma nanqo dal anjam geregere plaltosiq osorboqnej. Deqa e Qotei aqa kumbra dauryqajqa tulan singilaoqnem. Agi bini ninqi Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaeqneb dego kere. ⁴ E na tamo ungasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji nanqi moiyojnjqra maroqnsim nanqi tulan ugeugeinjroqnsim tontnjroqnsim tonto talq di breinjroqnem. ⁵ Ninqi na Juda tamo kokba ti atra tamo gate a ti nanqi nenemnjribqa ijo kumbra deqa ninqi saingwab. Agi e atra tamo gate endegsi minjem, ‘Ni anjam bei nengrenjosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda gate kokba nanqi enjrqai. Enjritqa nanqi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateqneb qaji nanqi ojelenosiy joqsiy bosiy Jerusalem endia tonto talq di breinjrqai.’ E degsim atra tamo gate minjem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

⁶⁻⁷ “Deqa e walwelosi gilsim Damaskus jojomyeqnamqa qanam jige pulon singila koba minjal ti lan goge na aisiq ijo ulatamuq di tulan rianonaqa e ulonosim mandamq di neiem. Neiesosim kakro bei brantonaq quem. A endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaaqa e ugeugeibeqnum?’ ⁸ Onaqa e na kamba minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa merbej, ‘E Yesus Nasaret qaji agi ni na ugeugeibeqnum.’ ⁹ Tamo e ombla soqneb qaji nanqi dego pulon di uneb. Ariya anjam Yesus na merbej qaji di nanqi poinjrosai.

¹⁰ “Onaqa e na olo Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, e wau kiye yqai?’ Onaqa Tamo Koba a na merbej, ‘Ni tigelosim Damaskus gilsim dia tamo bei itqam. Wau e ni emqai qaji di a na ubtosim mermqas.’ ¹¹ Pulon di tulan rianosiq nam qamotbonaqa e nam ambruibonaqa nam atqa keresai. Deqa tamo nanqi e ombla soqneb qaji nanqi ijo ban ojsib e babanbosib Damaskus osi gileb.

¹² “Damaskus dia tamo bei soqnej aqa nam Ananias. A Qotei aqa dal anjam dauryoqnej qaji. Juda tamo ungasari kalil Damaskus di soqneb qaji nanqi a qa maroqneb, ‘A tamo bolequja.’ ¹³ E Damaskus gilsim di sonamqa Ananias na e itbosiqa ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O ijo was Sol, ino namdamu olo poimeme.’ Degsi merbonaqa bati qujai deqa ijo namdamu poibonaqa e olo nam atsim Ananias aqa ulatamu unem. ¹⁴ Onaqa Ananias na olo merbej, ‘Gago moma nanqo Qotei a ni gilmqo. Ni aqa areqalo qalieosim Yesus unsim aqa medabuq na anjam bei quqwajqa deqa ni gilmqo. Yesus a kumbra bole tintin yeqnu qaji tamo. ¹⁵ Deqa ni aqa anjam mare mare laqnsimqa kumbra ni unem qaji ti anjam ni quem qaji deqa ti tamo ungasari kalil nanqi sainjroqne. ¹⁶ Deqa ni tarinaim. Ni urur tigelosim yanso ame. Osim Yesus aqa nam metosim pailye. Yimqa Qotei na ino une kalil kobotetmqas.’ Ananias na e degsi merbej.

Pol a nami sawa bei bei qaji nanqoq gilej deqa saej

¹⁷⁻¹⁸ “Bati bei e olo Jerusalem bosimqa atra tal miligiq di Qotei pailyoqnsimqa e neio bulosim Yesus unem. Yesus unnamqa merbej, ‘Ni Jerusalem endia ijo anjam maroqnqam di Juda nanqi ni quetmoqnqasai. Deqa ni

Jerusalem endi saim. Ni urur tigelosim Jerusalem uratosim gile.’¹⁹⁻²⁰ Onaqa e na Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, Juda nanği qalie, nami e nanğo Qotei tal miligiq giloqnsimqa tamo unğasari ni qa nanğo areqalo sinğilatoqneb qaji nanği ojelenoqnsim toqon na ñumoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Nanği ino wau tamo Stiven meniñ na qaleq nabqa e jojom di tigelosim tamo nanği a qaloqneb qaji nanğo gara jugo taqatesosim endegsi minjroqnem, “Niği keretosib Stiven qalonub moiço.” Ijo kumbra di Juda nanği qalie.’²¹ Onaqa Yesus na e olo merbej, ‘Ni gile. E ni qarınmitqa ni sawa isağ gilsim dia sawa bei bei qaji nanği ijo anjam minjroqnam.’ ”

Pol a na qaja tamo nanği minjrej, “E Rom tamo”

²² Pol a tamo unğasari nanği anjam degsi minjroqnsiq a sawa bei bei qaji nanğoq gilqa marnaqa anjam qujai di nanği qusib minjin ani oqetnırnaqa tulañ lelenoqnsib maroqneb, “Pol a qalib moiçem. Tamo deqaji mandamq endi olo saiq.”²³ Nanği degsib maroqnsib murqumyoqnsib nanğo gara jugo piqtelenosib nanğo ban na wi ramboiyosib breiyeq nab goge oqoqnej.²⁴ Onaqa qaja tamo nanğo gate koba a na aqa qaja tamo nanği minjrej, “Niği Pol osib nunğo ñeio tal miligiq di bu toqon na kumbainyiy. Kumbainyosib nenemyibqa aqa une kiye qa tamo unğasari nanği murqumyoqnsib a qalib moiçajqa mareqñub di a na geregere merbimqa e quçwai.”²⁵ Onaqa qaja tamo nanği Pol sil na tontosib kumbainyqa laq nabqa a na qaja tamo gate bei jojom di tigelesoqnej qaji di minjej, “E Rom tamo. Deqa niği ijo une mati qalieosaiosib e laña kumbainbqab di kumbra bole kiyo?”

²⁶ Onaqa qaja tamo gate dena Pol aqa anjam di qusiq a qaja tamo nanğo gate koba aqa areq gilsiq nenemyej, “Pol a Rom tamo. Deqa ni a kiçeryqam?”²⁷ Degsi nenemyonaq qusiq Pol aqa areq gilsiq minjej, “Ni merbe, ni bole Rom tamo e?” Onaqa Pol na minjej, “Od. E Rom tamo.”²⁸ Degsi minjnaqa qaja tamo nanğo gate koba dena olo Pol minjej, “E silali kobaquja waiyonamqa deqa nanği na e Rom tamo ateb.” Onaqa Pol na kamba minjej, “E silali waiyosai. Ijo ai abu nanği Rom qaji deqa e Rom tamo tinçin.”²⁹ Onaqa qaja tamo nanği Pol aqa anjam di qusib a kumbainyqa urateb. Qaja tamo nanğo gate koba a dego Pol aqa anjam di qusiq a ulaej. Di kiyaqa? A na aqa qaja tamo nanği minjırnaqa Pol sil na tonteb deqa.

Pol a Juda tamo kokba nanği anjam minjrej

³⁰ Onaqa nebeonaqa Juda nanği na une kiye Pol aqa jejamuq di qametoqneb di qaja tamo nanğo gate koba a qalieqa marsiq Pol osiq sil palontetosiq atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanği metnırnaq bosib koroonaq Pol osiq nanğo ulatamuq di tigeltej.

23

¹ Onaqa Pol a Juda tamo kokba nanği koqnırnsiq endegsi minjrej, “O ijo was niği quiy. E nami Qotei aqa ñamgalaq di kumbra bole bole yoqñem agi bini yoqnsim unum. Deqa e are gulbe saiqoji.”² Onaqa atra tamo gate aqa ñam Ananias a Pol aqa anjam di qusiq tamo nanği Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği minjrej, “Niği Pol aqa medabuq di qaliy.”³ Onaqa Pol na Ananias minjej, “Qotei na ni dego lumqas. Ni ñamtañ babanq di ñam qağ na limo bul. Deqa ino uno boledamu ariya ino are miligi jigat. Agi ni Moses aqa dal anjam dauryosim ijo une qalieqajqa tigeltbonum. Osim ni olo Moses aqa dal anjam gotranysim nanği ijo medabuq di lubqajqa minjronum. Di kumbra uge.”

⁴ Onaqa tamo nanği Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ni kiyaqa Qotei aqa atra tamo gate degsi misilinyonum?”

⁵ Degsib minjnabqa Pol na minjrej, “O ijo was, tamo endi a atra tamo gate di

e qaliesai. Deqa e anjam grotonum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, ‘Ningi nunjo gate koba a anjam uge minjaib.’ ”

⁶ Juda tamo kokba awesoqneb qaji nanjo ambleq di Sadyusi tamo ti Farisi tamo ti soqneb. Pol a di qalieosiq deqa lelenosiq minjrej, “O ijo was ningi quiy. E Farisi tamo. Ijo abu a dego Farisi tamo. Deqa e endegsi are qalonum, tamo kalil moreno qaji nanji mondonj olo subq na tigelqab. E anjam deqa ijo areqalo tulanj singilateqnum. Anjam deqa qujai nanji na e ojsib nunjo njamdamuq di tigelthonub.”

⁷ Pol na nanji degsi minjrnaqa Farisi ti Sadyusi ti nanji poelenosib njirinjkobaeb. ⁸ Di kiyaaqa? Sadyusi nanji mareqnum, “Tamo moreno qaji nanji olo subq na tigelqasai. Lanj angro saiqoji. Mondor dego saiqoji.” Ariya Farisi nanji mareqnum, “Tamo moreno qaji nanji subq na tigelqab. Lanj angro unub. Mondor nanji dego unub.” ⁹ Deqa nanji kalil poelenosib njirinjkobaosib murqumyoqneb. Onaqa Farisi nanjo dal anjam qalie tamo qudei nanji tigelosib singila na mareb, “Iga Pol aqa anjam quonum di a une saiqoji. Mondor bei na kiyo lanj angro bei na kiyo anjam minjqoqa a degsi marqo.”

¹⁰ Nanji degsib marnabqa qoto anjam tulanj kobaej. Onaqa qaja tamo nanjo gate koba a di unsiqa are qalej, “Nanji Pol aqa jejamu tulanj ugeugeiyqab.” A degsi are qalsiqa ulaosiq aqa qaja tamo nanji metnrnaqa bosib Juda nanjo banq dena Pol yainjrsib nanjo neio talq olo osi gileb.

¹¹ Gilsib di sonab nebeosiq olo qoloonaaqa Tamo Koba a bosiqqa Pol aqa areq di tigelosiq minjej, “Ni are singilate. Ulaaim. Ni Jerusalem endia ijo anjam singila na mareqnum dego kere ni Rom gilsim dia ijo anjam minjroqnum.”

Juda tamo qudei nanji Pol qalsib moiyoqajqa anjam qoseb

¹² Onaqa olo nebeonaqa Juda tamo qudei nanji koroosibqa are qujaitosib anjam endegsib qoseb, “Iga Pol qalsim moiyoqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoqosaisosimqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoqosimqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom.” ¹³ Juda tamo 40 nanji anjam degsib qoseb. ¹⁴ Osib Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti nanjoq gilsib minjreb, “Iga anjam endegsi qosonum. Iga Pol qalsim moiyoqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoqosaisosimqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoqosimqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom. Iga anjam degsi qosonum. ¹⁵ Deqa ningi ti Juda tamo kokba kalil nanji ti endegyiy. Ningi na qaja tamo nanjo gate koba a minjiy, ‘Ni Pol osau. Osbamqa iga olo koroosimqa aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Ningi na qaja tamo nanjo gate koba a degsib minjibqa a Pol osi bosim nunjoq di brantosaisoqnumqa gamq di iga Pol qalsim moiyoqom.”

¹⁶ Onaqa Pol aqa jaja aqa njiri a nanjo anjam di qusiqa tigeluqajatosiq qaja tamo nanjo neio talq gilsiqqa anjam di Pol minjej. ¹⁷ Minjnaq qusiqa qaja tamo gate bei metonaq aqa areq bonaq minjej, “Ni angro wala endi osim nunjo gate koba aqa areq osi aiyimqa a na anjam bei minjqas.” ¹⁸ Onaqa qaja tamo gate dena angro wala di osiqa aqa gate koba aqa areq osi aisiqa minjej, “Tonto tamo Pol a na e merbqo, ‘Ni angro wala endi osi aiye.’ Degbqo deqa agi ino areq osi bonum. A ni anjam bei mermqas.”

¹⁹ Onaqa qaja tamo nanjo gate koba a na angro wala di banj titosiqa kiñala sasalosiqqa nenemyej, “Ni anjam kiye merbqam?” ²⁰ Onaqa minjej, “Juda tamo kokba nanji anjam bei kereteb. Nanji na ni endegsib mermqab, ‘Nebe ni Pol gagoq osau. Osbamqa iga koroosim aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Nanji ni degsib mermqab. ²¹ Deqa ni nanjo anjam di quetnjraim. Tamo 40 nanji anjam endegsib qosisib maronub, ‘Iga Pol qalsim

moyotqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moyotosaisosimqa iga inġi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moyotosimqa bati deqa iga olo inġi ti ya ti uyqom.’ Nanġi anjam degsib qosonub. Deqa bini nanġi gamq di tarineq nub. Ni na Pol osi aiyoqnimqa gamq di nanġi Pol qalsib moyotqab.”²² Onaqa qaja tamo nanġo gate koba a anġro wala aqa anjam di qusiqa minjeġ, “Ni gile. Ni anjam degsi merbonum di tamo qudei minjraim. Torei tent.”

Nanġi na Pol qarinyonabqa Rom nanġo gate Feliks aqaq gileġ

²³ Osiqa a na aqa qaja tamo gate aiyel nanġi metnjrnaqa aqa areq bonab minjrej, “Niġi na qaja tamo 200 sinġa na walwelo qaji nanġi ti qaja tamo 200 anġ osi laq nub qaji nanġi ti qaja tamo 70 hos na walwelo qaji nanġi ti minjribqa nanġi bini qolo sen bati 9 Pol osib Sisaria qureq gilqab. Niġi na endegsib minjriy, ‘Nunġo walwelqajqa inġi inġi gereiyosib soqniy.’ ”²⁴ Osiqa olo nanġi aiyel minjrej, “Niġi Pol aqa hos qudei dego gereiyib soqnem. Pol a hos goge di awoamqa niġi na geregere taqatosib osi gilsib Rom nanġo gate Feliks aqa talq di brantiy.” Qaja tamo nanġo gate koba a na nanġi aiyel degsi minjrej.

²⁵ Osiqa anjam bei endegsi nengrenyeġ,

²⁶ “O Gate Koba Feliks, ijo ñam Klodius Lisias. E qaja tamo nanġo gate koba. Ijo anjam endi ni sisiyqajqa deqa e nengrenyosim inoq qarinyonum. O kaiye. ²⁷ Tamo agi inoq osi bonub qaji aqa ñam Pol. Juda nanġi na a ojsib moyotqqa laqnabqa e ijo qaja tamo nanġi ti aisim Juda nanġo banq dena yainjrem. E qalieem, Pol a Rom tamo. Deqa e na a aqaryaiyosim nanġo banq dena yainjrem. ²⁸ Nanġi Pol aqa jejamuq di une kiye qametoqneb di e qalieqa osimqa Pol osi aisim Juda tamo kokba nanġo ulatamuq di tigelttem. ²⁹ Tigeltonamqa nanġi anjam gargekoba mareneq nabqa e qusimqa endegsi poibeġ, Juda tamo kokba nanġi nanġo segi dal anjam qa maroqnsib deqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. Nanġi Pol aqa une kobaquja bei babtosa. Deqa e na a laña moyotqqa keresai. Tonto talq di laña waiyqa keresai dego. E degsi poibeġ. ³⁰ Ariya bini e quonum, nanġi Pol qalsib moyotqajqa anjam qosonub. E di qusim deqa agi Pol inoq qarinyonum. E na tamo nanġi Pol aqa jejamuq di une qameteq nub qaji nanġi endegsi minjrqai, ‘Niġi Sisaria qureq gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa une geregere minjib a quqwas.’ ”

³¹ Qaja tamo nanġo gate koba a anjam degsi nengrenyeġ. Onaqa aqa qaja tamo nanġi aqa medabu dauryosib qolo Pol osib Antipatris qureq osi gilsib dia nereneb. ³² Nebeonaqa qaja tamo sinġa na walwelo qaji nanġi ti qaja tamo anġ osi laqneb qaji nanġi ti Antipatris qureq dena olo puluosib Jerusalem aisib nanġo njeio talq di soqneb. Onaqa qaja tamo hos na walwelo qaji nanġi segi Pol suweiyosib torei Sisaria qureq osi gileb. ³³ Osi gilsibqa nanġo gate koba aqa anjam nengrenyeġ qaji di Feliks yosib Pol osib aqa ulatamuq di tigeltteb. ³⁴ Onaqa Feliks a anjam di sisiyosiqa Pol nenemyeġ, “Ni sawa qabe qaji?” Onaqa Pol na minjeġ, “E Silisia sawa qaji.” ³⁵ Degsi minjnaqa Feliks na olo minjeġ, “Tamo nanġi ino jejamuq di une qameq nub qaji nanġi babqa e ino anjam geregere quqwai.” Osiqa qaja tamo nanġi minjrnaqa nanġi na Pol osib tamo koba Herot aqa talq di waiyosib taqatoqneb.

24

Juda nanġi Pol aqa jejamuq di une qametoqneb

¹ Bati 5 kobonaqa atra tamo gate Ananaias a ti Juda gate qudei ti nanġo anjam taqyo tamo bei aqa ñam Tertulus a ti Sisaria qureq gileb. Gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosibqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. ² Onaqa

Feliks na Pol metonaq warum miligiq bosiq aqa ulatamuq di tigelesonaqa Tertulus a Pol aqa jejamuq di une qametqa osiq Feliks minjej, “O Gate Koba Feliks, ni gago sawa endi geregere taqateqnum deqa bini iga bole unum. Iga qoto saiqoji. Ni iga geregere aqaryaigoqnsimqa gago gulbe kalil kobotetgeqnum. ³ Deqa iga ni qa tulan areboleboleigeqnaqa ino ñam soqteqnum.

⁴ “E anjam olekoba ni mermqasai. Ni asgimo uge. Deqa ni gago anjam truquyala endi que. ⁵ Iga tamo endi uneqnum, a tamo uge. A kumbra uge uge yoqnsiq Juda tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo ambleq di qoto tigelteqnu. Osiqa nanji pupoinjroqnsiq minjreanu, ‘Ningi gago Juda kumbra uratosib olo Nasaret tamo a dauryiy.’ ⁶⁻⁷ A na gago atra tal dego ugeteqnu. Deqa iga a ojsim gago segi dal anjam na aqa une qa pegiyqa laqnamqa qaja tamo nanjo gate koba Lisias a bosiq gago anjam gentosiq gago banq dena Pol singila na yaigej. ⁸ Yaigosiq mergej, ‘Ningi Pol qa anjam bei soqnimqa gilsib Rom nanjo gate Feliks aqa ulatamuq di mariy.’ Deqa iga bosim ino ulatamuq endi Pol aqa une agi mermonum. Deqa Gate Koba Feliks, ni segi na Pol nenemyimqa une kalil iga aqa jejamuq di qameqnum qaji di bole kiyosai kiyosai di a segi na mermimqa ni quqwam.” Tertulus a anjam degsiqa Feliks minjej.

⁹ Onaqa Juda tamo kalil nanji tigelosib Tertulus aqa anjam di singilatosis mareb, “Aqa anjam di bole.”

Pol a kamba Feliks aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

¹⁰ Onaqa Feliks a Pol aqa anjam quqwajqa osiq aqa ban soqtosiq Pol metonaqa a kamba tigelosiq Feliks minjej, “E qalionum, ni wausau gargekoba sawa endi taqatesoqnem agi bini taqatejunum. Deqa e kamba ijo anjam mermqai. ¹¹ Ya ya endi e Qotei louqajqa Jerusalem aiyem. E aiyem bati 12 gilqo. Ni segi na Juda nanji nenemnjrimqa degsib mermqab. ¹² E Jerusalem aisim di sosimqa e anjam na qotosaioqnem. Qoto tigeltosaioqnem dego. E qoto bei tigelteqnam Juda nanji e nubosai. E atra talq di, Juda nanjo Qotei talq di, qure ambleq di dego lawo na soqnem. E kumbra uge bei yosaioqnem. ¹³ Deqa une kalil Juda nanji ijo jejamuq di qameqnum qaji di bolesai. Nanji ijo une bei ubtosib marqa keresai.

¹⁴ “Ijo une qujai agiende. E Yesus aqa gam dauryeqnum. Juda nanji endegsib mareqnum, ‘Yesus aqa gam bunuj dena tamo ungasari nanji poelneqnum.’ O Gate Feliks, gam di qujai e dauryoqnsimqa gago moma nanjo Qotei qa loueqnum. Osim Moses aqa dal anjam kalil qa ti Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam kalil nami nengrenyoqneb qaji deqa ti ijo areqalo singilateqnum. ¹⁵ Mondon Qotei na tamo bole ti tamo uge ti nanji olo subq na tigeltanjras. Qotei qujai deqa e ijo areqalo singilatoqnsim subq na tigelo bati qa tariñoqnsim unum. Juda nanji dego degyeqnum. ¹⁶ E subq na tigelo bati qa tariñoqnum deqa e bati gaigai Qotei aqa namgalaq di, tamo ungasari kalil nanjo namgalaq di kumbra bole bole yoqnsim laqnum. Deqa e are gulbe saiqoji unum.

¹⁷ “E sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqnsim wausau qudei koboonaqa agi ya ya endi e Jerusalem aiyem. E silali qudei osi aisim Juda Kristen nanji mam soqneb deqa enjrem. Silali qudei dego osim Qotei atraiyem. ¹⁸ Bati deqa e atra tal miligiq gilsim dia une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di dauryosim yeqnamqa Juda nanji na e nubeb. E tamo ungasari gargekoba joqsim atra tal miligiq gilosai. Osim qoto bei tigeltosai dego. ¹⁹ Ariya Juda tamo qudei Esia sawaq dena Jerusalem aiyeb qaji nanji na e ojob. Deqa tamo nanji di e qa anjam bei soqnimqa bosib ino ulatamuq

endi tigelosib ijo une marqab. ²⁰ Nanngi bqasai di ni na Juda tamo agi endia tigelejunub qaji nanngi nenemnjre. Nenemnjrimqa e Jerusalem dia Juda tamo kokba nanngo ulatamuq di tigelesonam une kiye ijo jejamuq di iteb di ni mermqab. ²¹ Bole, ijo anjam qujai endeqa nanngi na ijo jejamuq di une qametbeb. E nanngo ulatamuq di tigelosim lelenosim endegsi minjrem, "Tamo kalil moreno qaji nanngi mondon olo subq na tigelqab. Anjam deqa qujai ningi na e tigeltonub." Pol a Feliks degsi minjej.

²² Feliks a nami tamo ungasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji nanngo kumbra qalieej. Deqa a na Juda nanngi endegsi minjrej, "Nunngo anjam di mati soqnem. Qaja tamo nanngo gate koba Lisias a bamqa ningi olo anjam di maribqa e qusiy gereiyqai." ²³ Osika qaja tamo gate bei minjej, "Ni na Pol osim tonto talq di waiyosim taqatesoqne. A gulbe bei yaim. Aqa was nanngi a unqa bosib ingi ingi qa aqaryaiyqa maroqnebqa ni na saidnjraim."

Pol a tonto talq di sonaqa wausau aiye koboej

²⁴ Bati qudei koboonaqa Feliks aqa njan Drusila wo tonto talq di brantosi-bqa Feliks na Pol metonaq aqa areq bej. Drusila a Juda unqa. Pol a bosiq tamo nanngi Kristus Yesus qa nanngo areqalo singilatqajqa kumbra qa Feliks minjnaq quej. ²⁵ Kumbra bole tintin dauryqajqa ti tamo nanngo segi segi so geregere taqatqajqa ti Qotei na mondon tamo nanngo une qa peginjraqajqa ti Pol na Feliks minjnaq quej. Qusika ulaosiq Pol minjej, "Ni mati aisim ino warumq di soqne. Bunuqna e bati atsiy ni metmit bosim anjam di olo plaltim e quqwai."

²⁶ Feliks a bati gargekoba Pol aqa anjam quqwajqa metoqnej. Aqa anjam quqwajqa deqa segi metosaioqnej. A endegsi are qaloqnej, "E Pol metit a bosim silali ebimqa e tonto talq dena a uratqajqa deqa kiyo merbqas?" Osiq deqa metoqnej.

²⁷ Wausau aiye kobonaqa Feliks a Judia sawa taqato wau di uratonaga tamo bei aqa nam Porsius Festus a kamba Feliks aqa wau osika Judia sawa taqatesoqnej. Feliks na Juda nanngo are boletetnjraqajqa deqa a Pol tonto talq di uratonag soqnej.

25

Pol a marej, "E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai"

¹ Festus a Judia sawaq aisiq Sisaria qureq di soqnej. Bati qalub koboonaqa a dena tigelosiq Jerusalem aiyej. ²⁻³ Aisiq di sonaqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanngi bosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa jejamuq di olo une qamoqneb. Osib Festus minjeb, "Ni anjam qarinyim qaja tamo nanngi Sisaria qureq dena Pol osib Jerusalem osi beb. Osbab gago are boleqas." Nanngi degsib Festus minjeb. Di kiyaga? Nanngi nami anjam endegsib qoseb, "Qaja tamo nanngi Pol osi boqnebqa gamq di iga Pol qalsim moiyoqom." ⁴ Onaga Festus na kamba minjrej, "Pol a Sisaria dia tonto talq di unu. Bati qudei koboamqa e segi olo Sisaria gilqai. ⁵ Deqa ningi Pol qa anjam bei soqnimqa ningi na tamo nam ti qudei giltjrib nanngi e daurbosib koba na Sisaria gilqom. Gilsim dia nanngi ijo ulatamuq di tigelosib Pol aqa une bei ubtosib merbib e quqwai."

⁶ Festus a bati 8 o 10 Jerusalem di sosisqa olo puluosiq Sisaria gilej. Juda tamo qudei nanngi a dauryosib gileb. Nebeonaqa Festus a aqa awo jaram kobaq di awoosiq aqa qaja tamo nanngi minjrej, "Ningi Pol osi boiy." Minjrnaga nanngi na Pol osi bosib Festus aqa ulatamuq di tigelteb. ⁷ Onaga Juda tamo Festus dauryosib Jerusalem dena beb qaji nanngi Pol kalilyosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib une gargekoba Pol aqa jejamuq di qamelenoqneb. Nanngo anjam di utru saiqoji. ⁸ Onaga Pol a kamba marej, "E Juda gago dal

anjam bei gotranjyosai oqnem. E gago atra tal qa anjam uge bei marosai oqnem. E Rom nanjo mandor koba Sisar a dego kumbra uge bei yosai oqnem. Deqa e une saiqoji.”

⁹ Pol a degsi marnaqa Festus a Juda nanjo are boletetnjrqajqa deqa Pol endegsi nenemyej, “Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?” ¹⁰ Onaqa Pol na minjej, “E bini Sisar aqa awo jaram namoq endi tigelejunum. Endia ijo anjam marqai. Ni qalie, e Juda nanji qa une bei yosai. ¹¹ Une kobaquja bei ijo jejamuq di soqnimqa unqum e moiqai. Ariya une kalil Juda nanji ijo jejamuq di qameqnub qaji di bolesaiamqa tamo bei na e laña osim nanjo banq di atqa keresai. Deqa e Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.” ¹² Pol na Festus degsi minjnaqa a warumq dena oqedosiq Rom tamo kokba qudei nanji koba na anjam qairosib olo warum miligiq gilsiq Pol minjej, “Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqa maronum deqa e ni qarinqmitqa Sisar aqaq gilqam.”

Festus na Agripa nenemyej, “Ni Pol kiyeryqam?”

¹³ Onaqa bati qudei koboonaqa Rom nanjo mandor bei aqa ñam Agripa aqa jaja Bernaisi wo Festus unqajqa marsib Sisaria aiyeb. ¹⁴ Aisib bati gargekoba yala Sisaria di sonabqa Festus na Agripa minjej, “Tamo bei aqa ñam Pol a nami Feliks na tonto talq di waiyej unu. ¹⁵ Deqa e Jerusalem di sonamqa Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na Pol aqa jejamuq di une qamsib endegsib merbeb, ‘Ni Pol aqa une qa marsim ojsim ino qaja tamo nanjo banq di atimqa nanji na qalib moyem.’ ¹⁶ Onaqa e na kamba endegsi minjrem, ‘Iga tamo bei laña ojsim qaja tamo nanjo banq di atqa keresai. Rom gago kumbra degsi sosai. Tamo qudei nanji tamo bei qa anjam soqnimqa nanji mati aqa une ubtib qusimqa a kamba aqa anjam marqas di kere.’

¹⁷ “E na Juda nanji degsi minjrnambaqa nanji e daurbosib Sisaria beb. E tariñosai. Nebeonaqa nanji koroesonabqa e ijo awo jaramq di awoosim ijo qaja tamo nanji minjrnambaqa nanji Pol osi bosib ijo ulatamuq di tigelteteb. ¹⁸ Onaqa Juda nanji tigelosib Pol aqa jejamuq di une gargekoba qamelenjoqneb. E nami are qalem, nanji une kokba Pol aqa jejamuq di qamqab. Nanji degyosai. ¹⁹ Nanji nanjo segi louqa kumbra qa njirinoqnsib Pol ombla anjam titoqneb. Osib tamo bei qa dego anjam titoqneb. Pol a maroqnej, ‘Tamo di a moiyej olo ñambile unu. Aqa ñam Yesus.’ ²⁰ Onaqa e nanjo anjam deqa utru itqa yonam keresaiibonaqa Pol nenemyem, ‘Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?’ ²¹ E degsi Pol nenemyonambaqa a saidosiq merbej, ‘E mati tonto talq endi sqai. Sosiy bunuqna e Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Pol na e degsi merbonaqa e ijo qaja tamo nanji minjrem, ‘Ninji Pol osib tonto talq di waiyosib taqatesoqniy. Bunuqna e Pol qarinqitqa Sisar aqaq gilqas.’” ²² Festus a Agripa degsi minjnaqa Agripa na minjej, “E dego Pol aqa anjam quqwai.” Onaqa Festus na minjej, “Nebe ni aqa anjam quqwam.”

²³ Nebeonaqa Agripa Bernaisi wo gara wala boledamu jigsib koro sawaq beb. Qaja tamo nanjo gate kokba ti tamo ñam ti kalil nanji dego bosib koro sawaq di korob. Onaqa Festus na aqa qaja tamo nanji minjrnambaqa nanji Pol osi bosib Agripa aqa ulatamuq di tigelteteb. ²⁴ Tigeltonab Festus na Agripa minjej, “O Mandor Agripa, Pol agi osi bonub. Ni unime. Ninji koroonub qaji dego Pol uniy. E Jerusalem di sonamqa Juda kalil nanji murqumyoqnsib endegsib merboqneb, ‘Pol a moyem. A olo mandamq endi saiq.’ Nanji bosib Sisaria endia dego anjam degsib merboqneb. ²⁵ E Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai deqa e a laña moyotqa keresai. Ariya Pol na

merbej, 'E Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.' Onaqa e na Pol minjem, 'Di kere. E ni qarinqmitqa Rom gilqam.'²⁶ O Mandor Agripa, e Pol aqa jejamuq di une bei unosai. Deqa e a qa anjam kiye nenqrenyit gago Tamo Koba Sisar aqaq gilqas? Laja qarinyqai di Sisar a ninqas. Deqa e Pol osi bosim ino ulatamuq endi tigeltonum. Ni segi na Pol nenemyimqa aqa une bei babtım ninqi kalil qusib merbibqa une deqa nenqrenyit Sisar aqaq gilqas.²⁷ E are qalonum, tamo a une saiqoji soqnimqa e laja qarinyit Sisar aqaq gilqas di kumbra bolesai."

26

Pol a Agripa aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

¹ Onaqa Agripa na Pol minjej, "Ni kamba ino anjam marimqa e quqwai." Degsi minjnaqa Pol na aqa ban soqtosiqa endegsi marej,² "O Mandor Agripa, bini e ino ulatamuq endi tigelejunum. Une kalil Juda nangi ijo jejamuq di gameqnub qaji di bolesai. Deqa e na kamba ijo anjam marit ni que. Yim e areboleboleibqas.³ Gago Juda kumbra kalil di ni qalie. Iga gaigai anjam titeqnum qaji di ni dego qalie. Deqa ni ijo anjam endi quime. Ni asgimaiq.

⁴ "Juda kalil nangi e qa qalie unub. E angro wala qa Judia sawa ti Jerusalem qure ti dia soqnem.⁵ Nangi nami koba ijo kumbra qaliesoqneb. Nangi ni degsi mermqa are soqnimqa mermqab. Nangi qalie, e angro wala qa Farisi nango ambleq di sosimqa nango kumbra dauryoqnem. Farisi nango kumbra di singila koba. Kumbra dena gago Juda kumbra kalil tulan bunyejunu.⁶ Bini e inqi bole bole Qotei a nami gago moma nangi enjrqa marej qaji di oqajqa tariñoqnsim unum. Utru deqa e ino ulatamuq endi tigelejunum.⁷ Gago moma nangi di agi Jekop aqa angro 12 nango moma. Nangi e ti koba na inqi bole bole di oqajqa tariñoqnsim qolo ti qanam Qotei qa loueqnum. O Mandor Agripa, utru deqa Juda nangi ijo jejamuq di une qametbeqnub.⁸ Kiyaga ninqi qudei endegsib are qaleqnub, 'Qotei na tamo moreño qaji nangi olo subq na tigeltnjrqsai'?"

⁹ "Bole, e segi nami Yesus Nasaret qaji aqa ñam ugeugeiyoqnsim jeutosim laqnem.¹⁰ E Jerusalem dia kumbra uge di yoqnem. Atra tamo kokba nangi na e odbeqnabqa e Qotei aqa tamo unqasari nangi ojelenoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Osim Juda gate nangi koba na areqalo qujaitosim maroqnem, 'Nangi ñumsib moyotnjriy.'¹¹ E bati gargekoba Juda nango Qotei tal kalil miligiq giloqnsimqa dia Yesus aqa tamo unqasari nangi ojelenoqnsim ugeugeinjroqnem. E endegsi are qaloqnem, 'E nangi jaqatin koba enjritqa nangi ulaosib Yesus qoreiyosib aqa ñam misilinyqab.' Degsi are qaloqnsim nangi ugeugeinjroqnem. E nangi qa minjin ani oqetbeqnaqa nangi daurnjroqnsimqa qure isa isaq giloqnsim dia nangi itnjroqnsim ugeugeinjroqnem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

¹²⁻¹³ "O Mandor Agripa, e degyeqnamqa bati bei atra tamo kokba nangi na e qarinqbonabqa Damaskus qureq gilem. E gileqnamqa qanam jige pulon singila koba minjal ti lan goge na ijoq ainaq unem. A tulan rianosiqa tamo e koba na walweloqnem qaji nangi ti iga suwantgej. Aqa rian di sen ti keresai. Rian dena sen aqa rian tulan bunyej.¹⁴ Suwantgonaqa iga kalil ululoñosim mandamq di nerenem. E neiesosimqa tamo bei aqa kakro quem. A Hibru anjam na e endegsi merbej, 'O Sol, ni kiyaga e ugeugeibeqnum? Ni e ugeugeibeqnum dena ino segi jejamu dego ugeugeiyeqnum. Ni qaja na ino jejamu qoruyqam dego kere.'¹⁵ Onaqa e na minjem, 'O Tamo Koba, ni yai?' Onaqa a na merbej, 'E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum qaji.¹⁶ Deqa ni tigel. E ni giltmonum deqa ni ijo wau tamo sosimqa kumbra ni

bini unonum qaji ti kumbra bunuqna osormoqnqai qaji ti deqa mare mare laqnqam. ¹⁷ Bunuqna e ni qarınmitqa ni Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti nanğoq giloqnqam. Deqa ni nanği qa ulaaim. E ni taqatmesoqnıtqa nanği ni moyotmqasai. ¹⁸ Ni nanğoq giloqnsim ijo anjam minjroqnmıqa nanği e qa poinjroqnmı ambru uratosib suwanjoq boqnqab. Ni na nanği are bulyetnjroqnmıqa nanği Satan aqa sıngıla uratosib Qotei aqaq boqnqab. Amqa e na nanğo une kalil kobotetnjritqa inği bole bole e nami enjrqa marem qaji di nanği oqab. E na nanği ti tamo unğasari kalil e qa nanğo areqalo sıngilateqnum qaji nanği ti Qotei aqa segi kumbra boleq di atelenjt sqab.’

Pol a nami Qotei aqa anjam palontoqnej a deqa Agripa saiyej

¹⁹ “Deqa Mandor Agripa, lan goqe dena pulonj ainaqa e unsımqa anjam Yesus na merbej qaji di dauryem. E gotranjosai. ²⁰ E aqa anjam di dauryosım tıgelosım Damaskus qureq gilem. Gılsım dia Qotei aqa anjam plaltoqnsımqa tamo unğasari nanği endegsi minjroqnmı, ‘Nınği are bulyosıb Qotei aqaq boıy. Bosıb kumbra bole bole yoqnıbqa tamo unğasari nanği na nınği nunğsıb mernğwab, “Bole, nınği are bulyonub.” ’ E Jerusalem dia, Judia sawaq di, sawa bei beıq di dego tamo unğasari nanği anjam di minjroqnmı. ²¹ Utru deqa Juda tamo qudei na atra tal mılgıq di e ojsıb moyotbqa maroqneb. ²² Ariya nanği e moyotbosai. Qotei na e taqatboqnej deqa bıni e ino ulatamuq endi tıgelosımqa ni ti tamo kokba ti tamo lanaj ti Qotei aqa anjam palontosım mernğeqnum. E anjam bei palontosaieqnum. Nami Moses a ti Qotei aqa medabu o tamo nanği ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosıb maroqneb. Nanğo anjam di segi e bıni palonteqnum. ²³ Nanğo anjam di aqa utru agıende. Kristus a jaqatınj koba osım moıqas. Osım a tamo kalil qa namoosım subq na tıgelosım Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti anjam minjroqnmıqa nanği suwanjoq boqnqab.”

Pol na Agripa minjej, “Ni Kristus qa ino areqalo sıngılat”

²⁴ Pol a anjam degsi mareqnaqa Festus na aqa anjam gentosıqa lelenosıq minjej, “Pol, ni nanarionum. Ino qalıe kobaquja dena ni tulanj nanarıtmqo.” ²⁵ Onaqa Pol na minjej, “O Gate Koba Festus, e nanariosai. Ijo anjam endi bole. E areqalo bole na anjam mareqnum. ²⁶ Mandor Agripa a ijo anjam endi aqa utru nami qalıeosıq soqnej. Deqa e na minjqa ulaosai. Yesus aqa kumbra kalil endi ulı na brantosaioqnej. A boleq di unu. ²⁷ O Mandor Agripa, ni kiyersi are qalonum? Qotei aqa medabu o tamo nanğo anjam nami nengrenjyeb qaji di bole e? Od, e qalıeonum, ni maronum, di bole.”

²⁸ Onaqa Agripa na Pol nenemyej, “E sokiñala Kristen tamo brantqai ni degsi are qalonum e?” ²⁹ Onaqa Pol na minjej, “Ni sokiñala Kristen tamo brantqam di kere. Sokobaiyosım Kristen tamo brantqam di kere. Ariya e na Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, tamo bıni ijo anjam queqnum qaji nanği ti Mandor Agripa a ti nanği e unum degsıb soqnebe. Ariya e sil na tontbeb unum nanği degsıb sqajqa e ni pailmosai.’ ”

³⁰⁻³¹ Onaqa Agripa Bernaisi wo tamo kalil awesoqneb qaji nanği ti Festus koba na tıgelosıb warumq dena oqedeb. Oqedosıb endegsıb qairosıb mareb, “Iga Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai bole sai. Deqa ıga a qalsım moyotqa keresai. A tonto talq di waiyqa keresai dego.” ³² Nanği degsıb marsıbqa Agripa na Festus minjej, “Pol a Sısar aqa ulatamuq di tıgelqa marosai qamu ni na endego a tonto talq dena uratonum oqedqo qamu.”

27

Pol a qobun na Rom qureq gıloqnej

¹ Onaqa iga qobun na Itali sawaq gilqajqa anjam qosisib Pol tamo qudei ti tonto talq dena joqsib qaja tamo nanjo gate bei aqa ñam Julius aqa banq di ateb. Julius a Rom tamo. ² A na iga Pol ombla tonto tamo nanji ti joqsia Adramitium qure nanjo qobun bei Esia sawaq gilqa laqnaqa iga qobun di gogetosim koba na gilem. Aristarkus a iga koba na gilem. Aristarkus aqa qure utru Tesalonaika agi Masedonia sawaq di unu. Qobun di yuwal qala qalaq na dauryosim qundun kalil aiqa mareb. ³ Iga gilsim nebeonaqa Saidon qureq di tiryem. Tiryonamqa Julius a Pol qa dulosiq odyonaqa qobun uratosiq aqa Kristen was qudei nanji itnjrnaqa nanji na inji inji qa aqaryaiyeb. ⁴ Onaqa iga Saidon qure uratosim gileqnamqa jagwa na gotranqonaqa iga Saiprus nui taqyosim gilem. ⁵ Gilsim yuwal gentosim Silisia sawa ti Pamfilia sawa ti di brantosim yuwal qala qalaq na dauryosim gilsim Lisia sawaq di brantosim Maira qureq di tiryem.

⁶ Dia Julius a Aleksandria qure nanjo qobun bei Itali sawaq gilqa laqnaqa unsiqa a na iga Pol ombla tonto tamo nanji ti joqsia qobun di gogetem. ⁷ Gogetosim jinnga na gileqnamqa bati gargekoba koboej. Onaqa jagwa na gotranqonaqa iga singila na gilsim Nidas qure jojomyem. Dena jagwa na olo gotranqonaqa iga gilqa keresaiigonaqa qobun bulyosimqa Krit nui aqa luwi bei ñam Salmone di tinjosim oqem. ⁸ Oqsim luwi di bunjosimqa tamo qobunq di wauo qaji nanji waukobaosib oqsib Krit nui qoreq di beterosib qala qalaq na gileb. Iga gilsim sawa bei aqa ñam Qundun Boledamu di Lasea qure jom di brantem.

⁹⁻¹⁰ Iga bati gargekoba uratem deqa Juda nanjo qurieno bati koboej. Yuwal ugeqa batiej deqa Pol na tamo qobunq di wauo qaji nanji endegsi minjrej, “Ninji quiy. E qalieonum, iga qobun na gilqom di iga gulbe koba itqom. Qobun aqa inji inji gargekoba loumqas. Qobun dego tugwas. Qobun a segi sai. Iga tamo kalil dego padalqom.” ¹¹ Pol a nanji degsi minjrnaga qobun kuñi ojo tamo wo qobun aqa abu wo nanji aiyel na Pol aqa anjam di dauryqa uratosib gilqa mareb. Julius a dego Pol aqa anjam dauryqa uratosiqa nanjo aiyel anjam taqyej. ¹² Deqa iga qobun na gilem. Qundun iga soqnem qaji di jagwa bati qa qobun beteqajqa qundun bolesai. Deqa tamo gargekoba nanji mareb, “Jagwa bati brantqa jomqo deqa iga qundun endi uratosim gilsim Finiks qundunq di jagwa bati qa beterosim sqom.” Finiks a Krit nuiq di unu. Dia jagwa bati qa beteqajqa qundun bolequja.

Jagwa koba bonaqa yuwal ugeej

¹³ Onaqa jagwa lawo guta na bonaqa tamo qobunq di wauo qaji nanji mareb, “Jagwa endena iga puygim gilsim Finiks qundunq di tiryqom.” Degsib marsib anka titosib qobun miligiq di atsib dena iga Krit nui aqa qala dauryosim gilem. ¹⁴⁻¹⁵ Gileqnamqa manaq dena meli jagwa koba bosiq gotranqonaqa gilqa keresaiigonaqa iga loo goge oqsim di sonamqa jagwa na segi osi laqnej. ¹⁶⁻¹⁷ Onaqa iga nui kiñala bei aqa ñam Kauda aqa qoreq di otosim sonamqa nui dena jagwa getentonaqa yuwal kiñala laej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanji waukobaosib qobun du soqtosibqa qobun ani gogeq di atsib sil na qoseb. Qobun du ulonaim deqa sil na qoseb. Osib olo sil bei osib qobun ani yuwal na paraparaaim deqa sil na kainjosib singilateb. Qobun ururosime Afrika sawa jojomyosim dia sargum gogetosim paraaim deqa ulaosib qobun rer qalnab aiyej. Nanji degyeb deqa jagwa na segi osi laqnej. ¹⁸ Nebeonaqa iga loo goge di sonam jagwa tulan kobaosiq iga gotranqonaqa yuwal ugeonaqa qobun tuqepatej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanji inji inji qudei breinjrnabqa yuwalq aiyeb. ¹⁹ Olo nebeonaqa nanji qobun aqa parara ti oyo ti osib breinjrnab yuwalq aiyeb. ²⁰ Bati gargekoba

iga sen ti bongar ti unosai. Iga namoqna are qalem, “Iga padalqasai.” Ariya jagwa singila koba boqnsiqqa iga gotranqoqnej deqa gago areqalo namij di iga uratosim marem, “Iga padalqom. Jagwa endi koboqasai.”

²¹ Bati garggekoba tamo qobunq di so qaji nanqi ingi uyosai. Deqa Pol a nanqo ambleq di tigelosiqqa minjrej, “O tamo ninqi quiy. E nami mernqgem, ninqi Krit nui uratosib gilaib. Ninqi ijo anjam di dauryosai deqa agi iga gulbe koba itonum. Ninqi uniy. Qobun aqa ingi ingi garggekoba loumelenqo. ²² Deqa e ninqi olo endegsi mernqwai. Ninqi are laeme. Tamo bei padalqasai. Iga kalil bole sqom. Qobun segi padalqas. ²³⁻²⁴ Ya qolo ijo Qotei agi e bati gaigai a qa loueqnum qaji aqa lanq angro bei bosiqqa ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O Pol, ni ulaaim. Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqam. Deqa Qotei na ni taqatmim ni padalqasai. Tamo kalil ni ombla qobun na gileqnum qaji nanqi dego Qotei na taqatnjrim nanqi padalqasai.’ Lanq angro na e degsi merbej. ²⁵ Deqa ninqi ulaaib. E qalieonum, Qotei aqa anjam qolo merbej qaji di a dauryosim degyqas. ²⁶ Ariya ninqi quiy. Iga qobun na gilsim nui beiq di sargum gogetim qobun a ojqotqas.”

²⁷ Pol na nanqi degsi minjrnaqa iga Mediterenian yuwalq di otosim sonamqa jagwa na segi osi laqnej. Yori aiyel koboonaqa qolo jige yuwal a mandam qaleqnaq anjam ateqnaq tamo qobunq di wauo qaji nanqi qusibqa are qaleb, “Iga nui bei jojomyonum kiyo?” ²⁸ Nanqi degsib are qalsibqa yuwal aqa robu qalieqajqa deqa sil waiyonab ainq uneb di tarag yala, 40 mita. Dena iga gilokiñalayosimqa nanqi olo sil waiyosib uneb di tulanq taragej, 30 mita. ²⁹ Degsib unsibqa are qaleb, “Iga gilsim nuiq di sargum gogetim qobun a ojqotqas.” Degsib are qalsibqa ulaosib mareb, “Iga anka waiyonamqa qobunq tigelqas.” Degsib marsibqa qobunq bunuq dena anka qolqe waiyonab yuwalq aiyej. Onaqa nanqi endegsib wainqoneb, “Urur suwanqeme.” ³⁰ Onaqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi endegsib are qaleb, “Iga qobunq uratosim qobunq du na jaraiqom.” Nanqi degsib are qalsibqa gisanqosib tamo nanqi minjreb, “Iga qobunq namoq dena anka waiyqom.” Degsib minjrsib qobunq du uli na osib qobunq ani aqa namoq na gaintonabqa yuwalq aiyej. ³¹ Degyeqnaq Pol a di unsiqqa qaja tamo nanqi ti nanqo gate Julius a ti endegsi minjrej, “Tamo qobunq di wauo qaji nanqi jaraiqa mareqnum. Nanqi jaraiqab di ninqi kalil padalqab.” ³² Onaqa qaja tamo nanqi qobunq du aqa sil gentonabqa jagwa na osi ulanqej.

³³ Nebeqa laqnaqa Pol na tamo kalil nanqi endegsi minjrej, “Ninqi ingi uyi. Bati olekoba ninqi ingi uyosai. Nunqo are neiosai dego. Agi yori aiyel gilqo. ³⁴ Deqa e singila na endegsi mernqwai, ninqi ingi uysib dena ninqi singilaqab. Osib ninqi kalil bole sqab. Bei padalqasai.” ³⁵ Pol na tamo kalil nanqi degsi minjrsiqqa bem bei osiq nanqo ulatamuq di Qotei pailyosiqqa bem gentosiq uyej. ³⁶ Degonaqa tamo kalil nanqi areboleboleinjrnaqa nanqi kamba dego bem elenqosib uyej. ³⁷ Iga tamo qobunq di soqnem qaji kalil 276. ³⁸ Tamo kalil nanqi ingi uynab menetnjrnaqa qobunq otqajqa marsibqa bem sum osib waiyelenqonabqa yuwalq aiyej.

Qobunq paraparaej

³⁹ Onaqa nebeonaqa nanqi namq atsib mandam bei uneb. Nanqi mandam di poinjrosai. Nanqi qundunq bei dego uneb. Qundunq di aqa alile boleqaja ulul ti. Unsib are qaleb, “Iga alile dia qobunq tiryqom.” ⁴⁰ Degsib are qalsibqa anka nami waiyeb qaji sil serie na ginqenyosibqa anka yuwalq di uratelenqeb. Osib kuñi tonteb qaji sil di palontosib kuñi ojsib rer giryosib alile di tiryqajqa aiyeb. ⁴¹ Aisib qobunq namoq sargum bei gogetosiq dia ojqotnaq soqnej. Onaqa yuwal kokbayosiqqa qobunq bunuq di qalnaqa paraparaej. ⁴² Onaqa

qaja tamo nanġi mareb, “Tonto tamo nanġi qawainosib jaraiyaib deqa iga na ñumnam morenqab.” ⁴³ Degsib marnabqa nanġo gate Julius a are qalej, “Nanġi Pol dego qalib moiyaime deqa e na nanġi saidnjqai.” Degsi are qalsiqa nanġi minjrej, “Tonto tamo nanġi ñumaib.” Osiqa tamo qawaino qalie nanġi minjrej, “Ninġi namo prugosib yuwalq aisib qawainosib alile di patiy.” ⁴⁴ Osiqa tamo qawaino qaliesai qaji nanġi minjrej, “Qobun paraparaqo qaji aqa sarqei ninġi na elenosib bileq atsib dena otosib aisibqa alile di patiy.” A degsi minjrnaqa nanġi degyosib iga kalil koba na alile dia gegerere patelenem.

28

Pol a Malta nuiq di soqnej

¹ Iga kalil alile dia patonamqa nui di aqa ñam Malta degsi mergonab quem. ² Onaqa tamo unġasari nui dia soqneb qaji nanġi kumbra tulan boledamu dauryosib iga gegereregeb. Osib awa boqnej deqa iga yorgonaqa ñam tunġuyosib mergeb, “Ninġi bosib ñamyuwo areq endi awooiy.” Degsib mergonabqa iga ñamyuwo areq di awoonam jejamu kanġanġej. ³ Onaqa Pol a ñam koroiosiqqa ñamyuwoq di atnaqa amal uge ñam miligiq di soqnej qaji kanġanyonaqa oqedosiqqa Pol aqa banq di uñiyosiqqa gainesoqnej. ⁴ Onaqa nui deqaji tamo unġasari nanġi amal uge Pol aqa banq di uñiyosiq gainesonaqa unsibqa segi segi maroqneb, “Tamo endi a leñ ojo tamo kiyo? A yuwalq di moiyoisai deqa gago qotei na a kambatosiqqa amal uge qarinyoqqa a uñiyqo. Deqa a moiqas.” ⁵ Onaqa Pol na aqa ban butuyonaqa amal ulonjosiqqa ñamyuwoq ainaqa Pol a bole soqnej. Aqa jejamu yala gulbe bei osai. ⁶ Onaqa nanġi Pol koqyoqneb. Aqa jejamu sunyqas kiyo a moism ulonjoqjatqas kiyo degsib marsibqa tariñkobaeb. Tariñonab tariñonab Pol aqa jejamuq di gulbe bei brantosai. Deqa nanġi areqalo bei osib mareb, “Tamo endi a qotei bei.”

⁷ Nui deqaji tamo bei aqa ñam Publius a soqnej. A tamo kobaquja. A na nui di taqatoqnej. Aqa tal jojom di soqnej deqa a na iga joqsiqa aqa talq gilsiqqa dia bati qalub iga gegerereigoqnej. ⁸ Iga aqa talq di sonamqa aqa abu makobaiyonaqa ñeiesoqnej. Aqa jejamu tulan kanġanyosiqqa bi mormantej. Deqa Pol na aqa areq gilsiqqa Qotei pailyosiqqa aqa jejamuq di ban atnaqa aqa ma koboosiq olo boleej. ⁹ A degyonaqa nui deqaji tamo unġasari mainjrej qaji nanġi qusibqa Pol aqa areq beq nabqa a na nanġi kalil boletnjroqnej. ¹⁰ Ariya nui deqaji tamo unġasari nanġi na iga gegerereigoqnsib kumbra tulan boledamu egoqneb. Bunuqna iga nui di uratqa laqnamqa inġi inġi kalil iga saigelenej qaji di nanġi na olo egelenonab gago inġi inġi kereej.

Pol a Rom qureq di brantej

¹¹ Iga nui dia bai qalub soqnem. Di koboonaqa iga qobun bei gogetosim gilem. Qobun di jagwa bati qa nui dia beterosiq soqnej. Qobun di Aleksandria qure qaji. Qobun aqa namoq di qotei bei aqa ñam Sus aqa anġro aiyel nanġo sulum gereiyosib atnab soqnej. ¹² Iga qobun na gilsim Sirakyus qureq di tiryosimqa bati qalub di soqnem. ¹³ Dena qobun na gilsim Regium qureq di tiryosim ñeiem. Nebeonaqa jagwa guta na bonaqa iga qobun na gileqnam qoloej. Olo nebeonaq iga gilsim Puteoli qureq di tiryem. ¹⁴ Dia iga Yesus aqa tamo unġasari qudei nanġi itnjrem. Itnjrnemqa nanġi na metgonabqa iga bati 7 nanġi koba na soqnem. Sosimqa nanġi olo uratnjrsimqa sinġa na walwelosim Rom qureq di brantqa marsim gilem. ¹⁵ Rom dia Yesus aqa tamo unġasari qudei nanġi iga beqnam qusibqa gamq di iga turqajqa marsib walwelosib aiyeb. Nanġi aiyeqnabqa iga giloqnsim gam qalaq di qure ñam Apus Inġi Qarinyo Qure dia nanġi qudei turem. Olo gilsimqa qure ñam

Nereño Tal Qalub dia nanği qudei turem. Turosim unjrsimqa Pol a tulan areboleboleiyonaqa Qotei binjyosiq aqa are singilakobaiyej.

¹⁶ Ariya iga gilsim Rom di brantem. Brantonam Rom nanço gate nanği odonabqa Pol a aqa segi talq di soqnej. Qaja tamo qujai na a taqatoqnej.

Pol a Rom dia Yesus aqa anjam bole maroqnej

¹⁷ Bati qalub koboonaqa Pol na Juda tamo gate nanği metnjrnaqa bosib aqa areq di koroonab minjrej, “O ijo was ninği quiy. Jerusalem dia Juda nanği e laña ojsib Rom nanço banq di atnab nanği na e tonto talq di waibeb. E Juda gago kumbra bei ugeugeiyosaiqnem. Gago moma nanço kumbra bei dego gotranjosaiqnem. ¹⁸ Deqa e Rom gate kokba nanço ulatamuq di tigelosim ijo anjam marnamqa nanği qusibqa ariya nanği une kobaquja bei ijo jejamuq di unosai. Deqa nanği e laña moiyoqbqa uratosib tonto talq dena e uratim oqedqajqa mareb. ¹⁹ Marnabqa Juda nanği na Rom gate kokba nanço anjam di gotranjeb. Deqa e gam bei saiqoji. E marem, ‘E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai. Yim a ijo anjam quqwas.’ E degsi marem. Ariya e Juda nanği qa anjam bei yala sosai. ²⁰ O ijo was, e ninği nunğsiy ijo anjam mernğwajqa deqa metnğonum. E inği bole bole Qotei a nami Israel gago moma nanği enjrqa marej qaji di oqajqa tarinğqnsim unum. Utru deqa e sil kokba endena tontbonub.” Pol a degsiqa Juda tamo gate nanği minjrej.

²¹ Onaqa nanği na Pol minjeb, “Judia sawaq di tamo qudei nanği ni qa anjam bei nengrenjosib gagoq qarinyosai. Juda tamo bei na bosiq ni qa anjam uge bei mergosai dego. ²² Deqa ni segi na ino anjam mergim iga quqwom. Iga qalieonum, sawa sawa kalilq di tamo unğasari nanği mareqnub, ‘Yesus aqa gam bunuj di uge. Gam dena tamo unğasari nanği poeleneqnub.’” Juda tamo gate nanği na Pol degsib minjeb.

²³ Ariya nanği olo koroqajqa bati ateb. Koro bati di brantonaga Juda gargekoba nanği nobqolo bosib Pol aqa talq di koroeb. Koroonabqa Pol a tigelosiq anjam utru atsiq anjam olekoba nanği minjreqnaq gilsiq bilaqtej. Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas anjam di aqa utru plaltosiq minjroqnej. Moses aqa dal anjam na ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanço anjam na ti anjam mutu quja quja elenğqnsiq nanço are gametnjrimqa nanği Yesus qa nanço areqalo singilatqajqa deqa singila na minjroqnej. ²⁴ Minjreqnaqa Juda qudei nanği Pol aqa anjam di qusib mareb, “Anjam di bole.” Onaqa nanği qudei Pol aqa anjam qusib quosaibulosib mareb, “Anjam di bolesai.” ²⁵ Nanği degsib areqalo aiyeltosib tigelosib jaraiqa laqnabqa Pol na anjam qujai endegsi minjrej, “Mondor Bole a kere Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa medabuq na gago moma nanği anjam endegsi minjroqnej, ²⁶ ‘Ninği dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poinğoqnqasai. Ninği nam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poinğoqnqasai.’ Agi Qotei na Aisaia minjej, ‘Ni nançoq giloqnsimqa anjam degsi minjroqne. ²⁷ O Aisaia, tamo unğasari di nanço are miligi getenjnrejunu. Nanço dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreanu. Nanği nam brunejunub. Deqa nanço namdamu na ijo kumbra unqa keresai. Nanço dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqa keresai. Nanği are buljosib ijoq bqa keresai dego. Deqa e na nanği boletnjrqasai.’ Qotei na Aisaia degsi minjej.”

²⁸⁻²⁹ Osiqa Pol a olo Juda nanği minjrej, “O ijo was ninği endegsi poinğem. Qotei na sawa bei bei qaji nanği elenqa marsiq anjam qarinyonaqa nançoq gilej. Nanği qusib dauryqab.”

³⁰ Onaqa Pol aqa segi tal awaiyoqnej qaji dia wausau aiyel soqnej. Sonaqa tamo unğasari nanği a unqajqa beqnabqa a na nanği kalil joqoqnsiq aqa talq di koba na awooqnsib qairoqneb. ³¹ Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği

taqatnjrsim nan^{go} Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Pol na plaltoqnsiqa nan^{gi} sainjroqnej. Tamo Koba Yesus Kristus qa dego anjam plaltosiq sainjroqnej. Pol a anjam deqaji marqajqa ulaosaioqnej. A anjam deqaji mareqnaqa tamo bei na saidyosaioqnej.

ROM

Pol a Yesus aqa wau tamo

¹ E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. A na e metbej deqa e Qotei aqa anjam bole mare mare laqnum. E wau di yqajqa deqa a na e giltbej.

² Tulañ nami Qotei a marej, “Ijo anjam bole di aqa damu bunuqna brantqas.” Onaqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği anjam bole di nenğrenyonab soqnej. Nenğren di Qotei aqa segi nenğren. ³ Qotei aqa anjam bole di aqa segi Niri aqa anjam. Aqa Niri a tamo bulyosiq Devit aqa len na nambabej. ⁴ Onaqa bunuqna Qotei na a subq na tigeltej. Tigeltonaqa bati deqa aqa Mondor Bole na iga endegsi osorgej, Yesus a Qotei aqa Niri singila koba. A gago Tamo Koba Yesus Kristus. ⁵ Yesus aqa singila na Qotei a iga qa are boleiyej. Osıqa Yesus aqa ñam na iga wau egej. Deqa iga aqa anjam maro tamo unum. Tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği Yesus qa nanğo areqalo singilatosib aqa anjam dauryqajqa deqa are qalsiq wau egej.

⁶ Niği dego Yesus Kristus na metņej deqa niği aqa anjam dauryeqnub.

⁷ Qotei na niği Rom qureq di unub qaji niği tulañ qalaqalainğeqnu. A na niği metņej deqa niği aqa segi tamo unğasari unub. O ijo was, e anjam endi nenğrenyosim nuņgoq qarınyonum. Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanği aiyel niği qa are boleinjrimqa niği lawo na soqniy.

Pol a marej, “E Rom Kristen nanği unjrqai”

⁸ E mati niği anjam bei mernğwai. Niği Yesus Kristus qa nuņgo areqalo singilateqnum deqa tamo unğasari gargekoba nanği niği qa saoqnsib laqnaqqa sawa sawa kalilq di nanği queqnum. E deqa are qaloqnsim Yesus Kristus aqa ñam na ijo Qotei minjeqnum, “Keretonum.” ⁹ E ijo are miligi singilatosim deqa e Qotei aqa wau ojoqnsim aqa Niri aqa anjam bole palontoqnsim laqnum. Qotei a segi qalie, bati gaigai e pailyqa oqnsim niği qa are qaleqnum. ¹⁰ E gaigai niği qa endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na merbimqa e gam itosiy aisiy Rom Kristen nanği unjrqai.” ¹¹ O ijo was, e niği nuņğwajqa are koba qaleqnum. Di kiyaca? E Mondor aqa anjam niği mernğitqa dena nuņgo are singilatetņğwajqa deqa. ¹² Ijo are koba endegsi unu. E nuņgoq bosiy niği Yesus qa nuņgo areqalo singilateqnum di unsiyqa dena ijo are singilatqai. Niği dego e Yesus qa ijo areqalo singilateqnum di unsibqa dena nuņgo are singilatqab. Gam dena iga kalil koba na gago are singilatoqnsim sqom.

¹³ O was niği endegsib qalieoiy. Bati gargekoba e bosiy niği nuņğwajqa are qaleqnum. Ariya e nuņgoq bqajqa gam gaigai geteņeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Tamo unğasari sawa bei beiq di unub qaji nanğo ambleq di e waueqnamqa nanği are bulyoqnsib Yesus qa nanğo areqalo singilateqnum dego kere e nuņgo ambleq di wauoqnitqa tamo qudei nanği are bulyoqnsib Yesus qa nanğo areqalo singilatoqnaqab. ¹⁴ E na Grik tamo nanği ti yaun tamo nanği ti powo tamo nanği ti nanari tamo nanği ti Yesus aqa anjam minjroqnit quqğwajqa deqa Qotei na e wau ebej. ¹⁵ Deqa niği Rom qureq di unub qaji niği dego e na Yesus aqa anjam bole mernğoqnit quqğwajqa are prugbeqnu.

Yesus aqa anjam bole a Qotei aqa singila ti unu

¹⁶ E Yesus aqa anjam bole di marğajqa jemaibosaieqnu. Di kiyaca? Anjam bole di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena Qotei na tamo kalil Yesus qa nanğo areqalo singilateqnum qaji nanği padalqa gamq na eleneqnu. A matiq Juda nanği eleneqnu. Osıqa sawa bei bei qaji nanği dego eleneqnu. ¹⁷ Anjam bole

dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam osorgej. Gam agiende. Iga Yesus qa gago areqalo sinjilatqom gam dena qujai Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas. Gam bei saiqoji. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei qa nanngo areqalo sinjilatqab di a na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nanngi nambile gaigai sqab.”

Tamo unngasari kalil nanngi na Qotei qoreiyeqnub

¹⁸ Iga qalie, Qotei a lan goge di sosiqa aqa minjin boleq ateqnu. A na tamo unngasari kalil a qoreiyeqnsib kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi awai uge enjreqnu. Nanngo kumbra uge dena nanngi Qotei aqa anjam bole tenteqnub. ¹⁹ Tamo unngasari nanngi di Qotei aqa kumbra qalie bole. Qotei a segi na nanngi aqa kumbra osornjreqnu. Ariya nanngi olo Qotei qoreiyeqnub deqa a na nanngi awai uge enjreqnu. ²⁰ Qotei a nami mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyonaq sonaq aqa manwa di tamo unngasari nanngi unoqneb dena bosibosiq agi bini nanngi uneqnub. Gam dena nanngi Qotei aqa kumbra uliejunu qaji di qalieonub. Aqa kumbra utru ti aqa sinjila gaigai sqas qaji deqa ti nanngi qalie bole. Deqa tamo bei a marqa keresai, “E Qotei qaliesai deqa e une saiqoji.”

²¹ Nanngi Qotei qa qalie unub. Ariya nanngi aqa nam soqtqa uratoqnsib a binjyqa asinjreqnu. A segi Qotei bole nanngi deqa are qalosaieqnub. Nanngo kumbra dena nanngi nanaritnjroqnsiq nanngo areqalo getentetnjreqnu. Deqa nanngi ambruq di laqnub. ²² Nanngi diqoqnsib mareqnub, “Iga powo koba ti unum.” Di gisan. Nanngi tulan nanarioqnsib unub. ²³ Sosibqa Qotei nambile gaigai unu qaji a qoreiyeqnsib a qa louqajqa uratoqnsib olo beloqnsib mandam tamo ti qebari ti wagme ti amal ti nanngo sulum gereiyeqnsib nanngi qa loueqnub.

Tamo unngasari nanngi kumbra uge uge yeqnub

²⁴ Tamo unngasari nanngi Qotei qoreiyeqnub deqa a na kamba nanngi uratnjreqnaqa nanngi kumbra tulan uge uge jigat yoqnqajqa are prugnjreqnu. Kumbra dena nanngi na nanngo segi jejamu tulan ugeugeiyeqnub. ²⁵ Tamo unngasari deqaji nanngi Qotei aqa anjam bole uratoqnsib olo beloqnsib gisan anjam segi dauryeqnub. Deqa nanngi Qotei qoreiyeqnsib ingi ingi kalil a na gereinjrej qaji di binjroqnsib nanngo sorgomq di unub. O ijo was, Qotei a ingi ingi kalil qa utru deqa iga bati gaigai aqa nam soqtoqnqom. Bole.

²⁶ Tamo unngasari nanngi di Qotei qoreiyeqnub deqa a na kamba nanngi uratnjreqnaqa nanngi jema kumbra tulan uge uge yoqnqajqa are prugnjreqnu. Nanngo jema kumbra agiende. Unngasari nanngi tamo ti nerenqajqa uratoqnsibqa unja bei bei wo nerenqeqnub. ²⁷ Tamo nanngi dego unja ti nerenqajqa uratoqnsibqa tamo bei bei wo nerenqajqa are tulan prugnjreqnu. Nanngi jema kumbra di yeqnub deqa Qotei a nanngi kambatnjroqnsiqa nanngo jejamuq di awai tulan ugedamu enjreqnu.

²⁸ Nanngi Qotei aqa sorgomq di sqajqa are qalosaieqnub deqa Qotei na nanngi uratnjreqnaqa nanngi nanngo segi areqalo uge uge dauryeqnsib kumbra uge uge yeqnub. ²⁹ Nanngo kumbra uge agiende. Nanngi kumbra bole tintinjyqajqa torei urateqnub. Nanngi noro koba oqajqa mamaulnjreqnu. Nanngi tamo nanngi jeutnjreqnub. Nanngi tamo qudei ingi koba ti unub qaji nanngi qa are ugeinjreqnu. Nanngi tamo nanngi numoqnsib moyotnjreqnub. Nanngi lana lana niriñoqnsib gisan anjam mareqnub. Nanngi tamo qudei nanngo ingi ingi lana yainjreqnub. Nanngi tamo qudei nanngi ugeugeinjreqnub. Kumbra kalil di nanngoq di tulan koba unu. Nanngi yomueqnub. ³⁰ Nanngi gisan na tamo nanngo nam ugetetnjreqnub. Nanngi Qotei jeuteqnub. Nanngi diqoqnsib laqnsib

nanngo segi ñam soqteqñub. Nanngi kumbra uge uge bunuj babteleneqñub. Nanngi nanngo ai abu nanngo medabu gotranjeqñub. ³¹ Nanngi areqalo bole ti sosaieqñub. Nanngi nanngo segi anjam bei dauryqa maroqñsib olo dauryqa urateqñub. Nanngi tamo qudei nanngi qalaqalainjrosaieqñub. Nanngi tamo qudei nanngi qa dulosaieqñub. ³² Qotei aqa dal anjam endegsi unu, “Tamo ungasari kumbra uge deqaji yeqñub qaji nanngi ñumib moreñebe.” Dal anjam degsi unu. Tamo ungasari nanngi di Qotei aqa dal anjam qalie bole. Ariya nanngi olo gotranjoqñsib kumbra uge uge yeqñub. Di segi sai. Tamo ungasari nanngi dena tamo qudei nanngi kumbra uge uge deqaji yeqñub unjroqñsib nanngo ñam soqtetnjroqñsib minjreñub, “Keretonub. Niñgi kumbra degyoqñiy.”

2

Qotei a une tamo nanngi awai uge enjrças

¹ O tamo, ni que. Ni une saiqoji unum ni degsi marqa keresai. Kumbra uge uge tamo ungasari nanngi yeqñub qaji di ni segi dego yeqñum. Deqa ni na tamo ungasari nanngo jejamuq di une qametnjreñum di ni segi dego ino jejamuq di une qameqñum. ² Iga qalie, tamo ungasari kumbra uge uge yeqñub qaji nanngi Qotei na kamba peginjrsim awai uge enjrças. Qotei a kere nanngi awai uge enjrças. ³ Ni na tamo ungasari kumbra uge uge yeqñub qaji nanngo jejamuq di une qametnjreñum ariya kumbra nanngi yeqñub qaji di ni segi dego yeqñum. Deqa ni kiyersi are qalonum? Qotei na tamo ungasari nanngi di peginjrsim awai uge enjrças ariya a ni awai uge emqasai. Ni degsi are qalonum kiyo? Di sai. ⁴ Ni que. Qotei a gaigai kumbra tulan boledamu ni emoqñsiqa a ni qa tariñsokobaiyeqñu. A urur ni awai uge emosaieqñu. Qotei aqa kumbra bole di ni unsim olo uge qa marsim gotranjyqam e? Degaim. Qotei a ni are bulyqajqa deqa are qaloqñsiq kumbra bole osormeñu. Ni di qaliesai kiyo? ⁵ Ariya ino are miligi geteñejunu deqa ni are bulyosai. Ino kumbra dena ni ino awai uge tumbol ateqñum. Deqa mondon diño batiamqa Qotei a kumbra tintin na tamo ungasari nanngi peginjrsim aqa minjin boleq atsimqa a na nanngi ni ombla awai tulan ugedamu enjwas. ⁶ Ni qalie, diño bati qa Qotei na tamo ungasari kalil nanngo kumbra kambatosim awai segi segi enjrças. ⁷ Tamo ungasari qudei nanngi singila na tigeloqñsib kumbra bole bole yoqñsib lan qure qa gam itqajqa waukobaeqñub. Osib nanngi lan qureq di ñam koba oqajqa ti so bole gaigai sqajqa ti tulan singilaeqñub. Deqa Qotei na tamo ungasari nanngi di awai boledamu enjrim nanngi ñambile gaigai sqab. ⁸ Ariya tamo ungasari qudei nanngi nanngo segi jejamu qa are qaloqñsib anjam bole gotranjoqñsib kumbra uge uge yeqñub. Deqa Qotei na tamo ungasari nanngi di awai ugedamu enjrsim nanngi qa minjin oqetqas. ⁹ Nanngi kumbra uge uge yeqñub deqa mondon nanngi gulbe koba ti jaqatin koba ti oqab. Matiq Juda nanngi oqab. Bunuqna sawa bei bei qaji nanngi dego oqab. ¹⁰ Ariya tamo ungasari kumbra bole bole yeqñub qaji nanngi Qotei na aqaryainjrimqa nanngi lan qureq oqsib dia ñam koba ti lawo ti so bole gaigai sqab. Matiq a Juda nanngi aqaryainjrças. Bunuqna a sawa bei bei qaji nanngi dego aqaryainjrças. ¹¹ Qotei aqa ñamgalaq di tamo ungasari kalil nanngi kerekere unub. Deqa a nanngo ñam qa are qalsim nanngi peginjrqasai.

¹² Niñgi quiy. Tamo qudei nanngi dal anjam qaliesai. Di unqum. Nanngi une yeqñub deqa nanngi kalil padalqab. Tamo qudei nanngi dal anjam qalie unub. Di dego unqum. Nanngi une yeqñub deqa Qotei na nanngi peginjrqas. A dal anjam aqa wau na nanngi peginjrqas. ¹³ Tamo nanngi dal anjam lanja queqñub qaji nanngi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bolesai. Tamo nanngi dal anjam quoqñsib dauryeqñub qaji nanngi segi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole

sqab. ¹⁴ Bole, sawa bei bei qaji nanği dal anjam qaliesai. Ariya nanği nanğo segi areqalo na dal anjam mutu qudei dauryeqnub. Dena iga poigwo, dal anjam a nanğo areqaloq di nami sosiq wauoqnej. ¹⁵⁻¹⁶ Qotei a nanğo are miligiq di dal anjam nenğrenjyobulej deqa nanği kumbra bole ti kumbra uge ti qalie unub. Deqa mondoj diño batiamqa nanğo areqalo qudei na nanği minjrqas, “Nunğo kumbra di uge.” Osim nanğo areqalo qudei na olo nanği minjrqas, “Nunğo kumbra di bole.” Bati deqa Qotei na tamo unğasari nanğo kumbra kalil nanğo are miligiq di uliejunu qaji di boleq atekritosim dena nanği peginjrqas. A Kristus Yesus aqa wau na nanği peginjrqas. Anjam bole e palonteqnum qaji aqa damu degsi unu.

Juda tamo nanği are qaleqnum, “Iga dal anjam ti unum deqa iga kere unum”

¹⁷ O Juda tamo, niği qudei endegsib are qaleqnum, “Iga dal anjam ti unum deqa Qotei na iga pegigwasai.” Osib niği nunğo segi ñam soqtoqnsib endegsib mareqnum, “Iga Qotei aqa tamo unum. ¹⁸ Iga Qotei aqa areqalo qalieonum. Qotei na aqa dal anjam iga osorgej deqa iga kumbra bole kalil qa tulañ arearetgeqnu.” ¹⁹⁻²⁰ Osib niği endegsib are qaleqnum, “Iga dal anjam qalie unum deqa iga powo bole ti anjam bole ti ejunum. Deqa iga na tamo unğasari ñam qandimo unub qaji nanği gam osornjreqnum. Iga na tamo unğasari ambruq di unub qaji nanği suwantnjreqnum. Iga na tamo unğasari powo saiqoji unub qaji nanği powo enjreqnum. Iga na tamo unğasari anğro kiñilala bulosib nanarieqnum qaji nanği Qotei aqa anjam aqa damu osornjreqnum.” ²¹ O Juda tamo, kiyaa niği gaigai dal anjam plaltoqnsib ariya niği olo dal anjam di dauryosaieqnum? Niği mareqnum, “Bajinaiib.” Ariya niği olo bajineqnum. ²² Niği mareqnum, “Niği tamo bei aqa uña jejamu ojetaib.” Ariya niği olo was bei aqa ñauñ jejamu ojeteqnum. Niği gisañ qotei nanği qa asgingeqnu. Ariya niği olo gisañ qotei nanğo atra talq dena sulum bajineqnum. ²³ Niği nunğo segi ñam soqtoqnsib mareqnum, “Iga Qotei aqa dal anjam qalie bole.” Ariya niği olo dal anjam di gotranjyeqnum. Nunğo kumbra dena niği Qotei aqa ñam ugeteqnum. ²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami niği qa endegsib nenğrenjyeb unu, “Nunğo kumbra uge di sawa bei bei qaji nanği unoqnsib Qotei aqa ñam misilinyeqnum.”

Tamo yai a Juda tamo bole?

²⁵ Bole, ni muluñ aiqa marsim ni mati dal anjam dauryoqnqam di kere. Ariya ni dal anjam gotranjyoqnsim laña muluñ aiqam di keresai. Ino kumbra dena ni tamo muluñ aiyosai qaji nanği bulqam. ²⁶ Deqa tamo bei muluñ aiyosai qaji a dal anjam dauryoqnqas di a tamo muluñ aiyeqnum qaji nanği bul sqas. ²⁷ Bole, niği Juda tamo unub deqa niği dal anjam ejunub. Niği muluñ dego aiyeqnum. Ariya niği dal anjam gotranjyqab di tamo muluñ aiyosaieqnum qaji nanği na mernğwab, “Niği une ti.” Nanği na degsib mernğwab. Di kiyaa? Nanği dal anjam dauryeqnub deqa. Nanği muluñ aiyosai di unğum. ²⁸ Tamo bei a laña baban na Juda tamo sqas di a Juda tamo bolesai. Aqa jejamu segi osim muluñ aiqas di aqa muluñ bolesai. ²⁹ Tamo a aqa are miligiq na Juda tamo sqas di a Juda tamo bole. A aqa are miligiq na muluñ aiqas di aqa muluñ bole. A na aqa jejamu laña osim dal anjam dauryqas di keresai. Qotei aqa Mondor na a siñgila yimqa aqa are miligiq na a muluñ bole aiqas di kere. Tamo di a Qotei aqa ñamgalaq di ñam ti sqas. A mandam tamo nanğo ñamgalaq di ñam ti sqasai.

3

Qotei a kumbra bole tiñtiñ na tamo nanği peginjrqas

¹ O ijo was, ningi kamba e merbqab kiyo, “O Pol, ni degsi maronum deqa unqum, iga Juda tamo unum di lanja. Iga mulun aiyem di dego lanja.” O was ningi e degsib merbaib. ² Ningi quiy. Qotei a Juda nanjo banq di ingi bole bole atej. Ingi bole bei agiende. A na Juda nanji aqa anjam taqatqa osiq wau enjrej. ³ Bole, Juda qudei nanji Qotei aqa anjam di nanjo areqaloq di singilatosaieqnu. Osib aqa anjam di dauryosaieqnu. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei a dego aqa segi anjam di dauryosaieqnu?” ⁴ O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Iga endegsi marqom, “Tamo kalil nanji gisan tamo. Qotei a segi qujai gisan tamo sai. A anjam bole gaigai maroqnsiq a olo uratosaeqnu.” Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “O Qotei, ino anjam kalil bole.

Deqa tamo qudei na ni pegimqa laqnibqa ni olo nanji tulan bunjrsim ni une saiqoji sqam.”

⁵⁻⁶ Deqa ijo was, ningi kamba olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga kumbra uge yoqnqom gam dena Qotei aqa segi kumbra bole olo brantoqnqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaga gago une qa niriqosim awai uge egwas? Qotei aqa kumbra di uge.’ Degsi marqom e?” O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Qotei a gaigai kumbra bole segi yeqnu. A kumbra bole yosai qamu a kiyersim tamo unqasari kalil nanji peginjrqas? Di keresai. Nunjo areqalo di mandam tamo nanjo areqalo. ⁷ Ariya ningi olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga gisan anjam maroqnimqa gam dena Qotei aqa anjam bole olo brantoqnim aqa nam tulan goge oqoqnqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaga iga une tamo qa mergsim awai uge egwas?’ ” O ijo was, nunjo anjam di tulan uge. ⁸ Anjam uge deqaji tamo qudei nanji mare mare laqnub. Agi nanji endegsib mareqnu, “Unqum, iga kumbra uge uge yoqnqom. Yim gam dena kumbra bole olo brantoqnqas. Pol a anjam degsi palonteqnu.” O ijo was, tamo qudei nanji degsib iga yomuigosib mareqnu. Di gisan koba. Nanjo kumbra uge dena Qotei na nanji awai ugedamu enjrqas.

Tamo bole bei sosai

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Iga Juda tamo unum deqa iga na tamo kalil nanji bunjreqnum degsi marqom e? Iga degsi marqasai. E nami merngonum, iga Juda ti Grik ti kalil une na kabutgejunu. ¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu,

“Tamo bole bei sosai.

Qujai bei a Qotei aqa kumbra bole dauryosaieqnu.

Tamo dego bei sosai.

¹¹ Tamo qujai bei a Qotei qa poiyosaieqnu.

Qujai bei a Qotei itqa are qalosaieqnu. Tamo dego bei sosai.

¹² Tamo kalil nanji gam bole uratekriteqnu.

Nanji kalil tamo uge.

Qujai bei a kumbra bole dauryosaieqnu. Sai bole sai.

¹³ Nanji kalil anjam uge mareleqnu.

Tamo moiyo qaji sub waqesonaq tamo nanjo jechamu sub miligiq di qusaieqnu dego kere tamo kalil nanjo medabu na anjam tulan uge uge mareqnu.

Nanji gisan anjam koba mareleqnu.

Amal uge na tamo unjreqnu dego kere tamo kalil nanjo medabu na tamo nanji tulan ugetnjreqnu.

¹⁴ Osib gaigai nanjo medabu na tamo nanji qa anjam uge maroqnsib nanji qa are ugeinjreqnu.

- ¹⁵ Nanġi bati gaigai tamo ñumsib moiyoṭnġrqajqa urur ti ġileqnuḃ.
¹⁶ Nanġi na tamo nanġi ugeugeinġrqajqa are qaloqnsib ġulbe koba enġreqnuḃ.
¹⁷ Nanġi lawo kumbra qaliesai.
¹⁸ Nanġi Qotei yala ulaiyoṣaieqnuḃ.”

O ijo was, Qotei aqa anġam nami deġsib nenġrenyeḃ unu.

¹⁹ Iga qalie, Moses a tamo unġasari dal anġam eġunub qaji nanġi qa are qalsiq dal anġam nenġrenyej. Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E tamo bole. E une saiqoġi.” A deġsi marqa keresai. Iga tamo unġasari kalil mandamq endi unum qaji iġa Qotei aqa ñamġalaq di une ti unum. ²⁰ Deqa tamo bei a dal anġam dauryosim dena a Qotei aqa ñamġalaq di tamo bole une saiqoġi sqa keresai. Sai bole sai. Dal anġam na ġago une iġa osorġeqnu. Di segi.

Iga Yesus qa ġago areqalo sinġilatqom di iġa tamo bole sqom

²¹ O ijo was, iġa Qotei aqa ñamġalaq di tamo bole sqajqa ġam bei unu. Iga dal anġam dauryqom ġam dena sai. Qotei na ġam bei babtosiġ iġa osorġej. Nami Moses a ġam deqa marsiq dal anġamq di nenġrenyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanġi deġo ġam deqa marsib anġam nenġrenyeḃ. ²² ġam aġiende. Tamo unġasari kalil Yesus Kristus qa nanġo areqalo sinġilateqnuḃ qaji nanġi Qotei na tamo bole une saiqoġi qa minġreqnu. ġam di segi. ġam bei saiqoġi. ²³ Iga kalil une ateqnum deqa iġa lañ qureq oqsim dia Qotei itqa keresai. ²⁴ Iga deġsi unum deqa Qotei na iġa aqaryaigwa osiqa iġa qa are boleiyosiġ Kristus Yesus qarinyonaqa a bosiq iġa awaigej. ġam dena Qotei na iġa tamo bole une saiqoġi qa mergeqnu. Di ġago segi kumbra bole na sai. Qotei a Kristus Yesus aqa wau na iġa laña awaigej. ²⁵ Aġi Qotei a endegsi are qalej. A na Yesus qarinyim bosim moiym aqa leñ aisim tamo unġasari kalil a qa nanġo areqalo sinġilateqnuḃ qaji nanġo une taqal waiyosim Qotei aqa minġin kobotqas. Wau dena Qotei na iġa tamo bole une saiqoġi qa mergeqnu. Aqa wau di a na boleq atsiq iġa osorġej. Nami Qotei a tamo nanġi qa tariñsokobaiyoqnej. Deqa a nanġo une qa nanġi urur kambatnġrosaiyoqnej. ²⁶ Ariya bini bati endi Qotei na iġa endegsi osorġeqnu, a gaigai kumbra bole tiñtiñ yeqnu. A na tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo sinġilateqnuḃ qaji nanġi tamo bole une saiqoġi qa minġreqnu di a laña minġrosaiyoqnu. A Yesus aqa wau na nanġi tamo bole une saiqoġi qa minġreqnu. Dena iġa qalieonum, a kumbra bole tiñtiñ yeqnu.

²⁷ Deqa tamo yai na aqa segi ñam soqtqa kere? Tamo deġo bei sosai. Iga ġago segi ñam soqtqajqa kumbra di torei koboej. ġam kiye na kumbra di koboej? Iga dal anġam dauryqom ġam dena sai. Iga Yesus qa ġago areqalo sinġilatqom ġam dena qujai iġa ġago ñam soqtqajqa kumbra di koboej. ²⁸ Bini iġa qalieonum, iġa Yesus qa ġago areqalo sinġilatqom ġam dena qujai iġa Qotei aqa ñamġalaq di tamo bole une saiqoġi sqom. Iga dal anġam dauryqom ġam dena sai.

²⁹ Deqa iġa kiyersi marqom? Qotei a Juda nanġo segi Qotei e? A sawa bei bei qaji nanġo Qotei sai e? Di sai. A sawa bei bei qaji nanġo Qotei deġo.

³⁰ Qotei a segi qujai Qotei bole. Deqa muluñ aiyo qaji tamo nanġi ti muluñ aiyoṣaieqnuḃ qaji tamo nanġi ti Yesus qa nanġo areqalo sinġilatqom di Qotei a nanġi kalil turtnġrsim tamo bole une saiqoġi qa minġrqas. ³¹ Iga maronum, iġa Yesus qa ġago areqalo sinġilatqom di iġa tamo bole une saiqoġi sqom. ġago anġam dena iġa dal anġam uġeteqnum e? Sai. Iga dal anġam olo sinġilateqnum.

4

Abraham a Qotei aqa ñamġalaq di tamo bole soqnej

¹ Abraham a iga bul mandam tamo. A gago moma utru. Deqa iga a qa kiyersi marqom? ² Abraham a wau bole yoqnej gam dena a Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole soqnej iga degsi marqom e? Sai. Iga degsi maronum qamu Abraham a aqa segi n̄am soqtqa kere qamu. ³ Ariya Qotei aqa anjam kiye nengrenq di unu? Anjam agiende. “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.” ⁴ Iga qalie, tamo a wauqas di a awai oqas. A laña awai oqasai. A wauosim dena awai oqas. ⁵ Ariya tamo bei a Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole sqa marsimqa a kiyerqas? E marqai. A wauosaiosim Qotei qa aqa areqalo singilatqas. A degyqas di Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjqas. Iga qalie, Qotei na tamo nan̄gi a qoreiyeqnub qaji nan̄gi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. ⁶ Tamo nan̄gi di wau bole yeqnub kiyo sai kiyo di un̄gum. Qotei a nan̄gi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Yeqnaqa nan̄gi tulan̄ areboleboleinjqas. Devit a nami anjam deqaji marej. ⁷ Agi a endegsi marej, “Qotei a tamo nan̄go kumbra uge qa are walyimqa nan̄go une kobotetnjqas di nan̄gi tulan̄ areboleboleinjqas.

⁸ Tamo Koba a tamo nan̄go une qa olo bunu are qalqasai di nan̄gi tulan̄ areboleboleinjqas.”

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Tamo mulun̄ aiyo qaji nan̄gi segi areboleboleinjqas e? Tamo mulun̄ aiyosaiyeqnub qaji nan̄gi dego areboleboleinjqas e? Od. Nan̄gi kalil koba na areboleboleinjqas. Agi iga mareqnum, Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. ¹⁰ Ariya Abraham a kiyersi sonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej? A nami mulun̄ aiyej kiyo a mulun̄ aiyosaisoqnej kiyo? Od, Abraham a mulun̄ aiyosaisonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. ¹¹ A mulun̄ aiyosaisoqnej bati deqa a Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. Osiqa a toqor bei yej. Toqor di agi Qotei na Abraham mulun̄ waiyej. Deqa iga endegsi qalieonum, Abraham a tamo kalil mulun̄ aiyosaiosib nan̄go areqalo Qotei qa singilateqnub qaji nan̄go moma matu. ¹² A tamo nan̄gi mulun̄ aiyeqnub qaji nan̄go moma matu dego. Ariya tamo nan̄gi nan̄go jhamu laña oqnsib mulun̄ aiyeqnub qaji a nan̄go moma matu sai. Tamo nan̄gi mulun̄ aiyoqnsib olo Abraham aqa kumbra dego dauryeqnub qaji a nan̄go moma matu bole. Gago moma matu Abraham aqa kumbra agiende. A mulun̄ aiyosaisosiqqa Qotei qa aqa areqalo singilatej.

Tamo un̄gasari Qotei qa nan̄go areqalo singilateqnub qaji nan̄gi ingi bole bole oqab

¹³ Nami Qotei na Abraham aqa moma nan̄gi ti endegsi minjrej, “E nin̄gi mandam kalil en̄gwai.” Abraham a dal anjam dauryej deqa Qotei a anjam di marosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei a anjam di marej. Osiqa Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej. ¹⁴ Tamo nan̄gi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nan̄gi ingi bole bole enjrqqa marej qamu iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di laña ulonej qamu. Qotei aqa anjam marej qaji di dego laña ulonej qamu. ¹⁵ Iga qalie, dal anjam unu deqa tamo nan̄gi dal anjam gotran̄yeq nabqa Qotei a nan̄go une deqa minjin̄ oqeteqnu. Dal anjam sosai qamu iga na tamo nan̄gi endegsi minjrqqa keresai qamu, “Nin̄gi dal anjam gotran̄yeqnub.”

¹⁶ Qotei a Abraham qa ti aqa moma bunuqna branteqnub qaji nan̄gi qa ti are boleyosiq ingi bole bole nan̄gi enjrqqa marej. Deqa tamo nan̄gi Abraham aqa kumbra dauryosib Qotei qa nan̄go areqalo singilateqnub qaji nan̄gi ingi bole bole di oqab. Tamo nan̄gi dal anjam ejunub qaji nan̄gi segi ingi di oqasai.

Tamo kalil Qotei qa nanjo areqalo singilateqnum qaji nanji dego ingi di oqab. Abraham a iga kalil gago moma matu. ¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “O Abraham, e ni gilmem deqa ni tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo moma matu sqam.” O ijo was ningi quiy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Qotei aqa namgalaq di gago moma matu unu. Qotei qujai di tamo moreno qaji nanji olo subq na tigeltjnreqnu. A segi na marnaqa ingi ingi kalil nami sosai qaji di branteleney.

¹⁸ Qotei a kiyersim aqa anjam a nami Abraham minnej qaji di dauryqas di Abraham a poiysai. Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq marej, “Bole, Qotei na aqa anjam di dauryqas.” Aqa kumbra dena a tamo ungasari gargekoba sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo moma matu bran-tej. Agi Qotei a nami Abraham endegsi minnej, “Ino moma nanji tulan gargekobaqab.” ¹⁹ Abraham a angro saiqoji soqnej. Aqa wausau 100. Deqa aqa singila koboej. Aqa nauj Sara a dego tulan qeliej. Deqa a anqrotqa keresai. Abraham a di qalieosiq ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatqa uratosai. ²⁰ Anjam Qotei na nami minnej qaji a deqa are qalsiq soqnej. A areqalo aiyeltosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatosiq aqa nam soqtoqnej. ²¹ A endegsi qalieej, “Bole, anjam Qotei na nami merbej qaji di a dauryqa kere.” ²² Abraham a degsi Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minnej.

²³ Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. Anjam agiende, “Qotei na Abraham a tamo bole une saiqoji qa minnej.” Anjam di Abraham qa segi nengrenyosai.

²⁴ Iga kalil qa dego anjam di nengrenyeb. Iga dego Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Qotei agi gago Tamo Koba Yesus subq na tigeltej qaji a qa gago areqalo singilateqnum.

²⁵ Qotei a Yesus uratonaga jeu tamo nanji na a qalnab moiyej. Qotei na Yesus degyej. Di kiyaga? A gago une kobotetgwajqa deqa. Onaga Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq gam dena iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

5

Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej

¹ Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatam deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a jeu kobotej deqa iga Qotei ombra are qujaitosim unum. ² Yesus na gam waqtetgonaga iga a qa gago areqalo singilatam. Bati deqa Qotei a iga qa are boleiyej. Qotei aqa kumbra di iga bini ojsim tigelejunum. Deqa iga Qotei na lan qureq joqsim oqsim dia iga a ombra sqajqa tariqeqnum. Iga deqa tulan areboleboleigeqnu. ³ Iga deqa segi areboleboleigosai. Iga gulbe eqnum deqa ti areboleboleigeqnu. Di kiyaga? Iga qalieonum, gulbe dena iga singilatgeqnaqa iga singila na tigelejunum. ⁴ Iga singila na tigelejunum deqa iga gulbe di gotranjeqnamqa Qotei na iga nugoqnsiq iga qa tulan areareteqnu. Gago kumbra dena iga Qotei na lan qureq joqsim oqwajqa tariqeqnsim unum. ⁵ Ariya iga lan tariqosaieqnum. Qotei na aqa Mondor Bole iga egej deqa Mondor dena aqa qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di atej unu.

⁶ Iga nami Qotei qoreiyo qaji tamo soqnem deqa iga gago segi jejamu aqaryaiyqa keresai. Iga degsi sonamqa Kristus a iga qa moiyej. Qotei a bati giltonaga a iga qa moiyej. ⁷ Bole, iga mandam tamo unum deqa iga na tamo bole bei aqaryaiyqa osim a qa moiqasai. Tamo tulan boledamu bei soqnim a qa kiyo iga moiqom. ⁸ Ariya Kristus a iga bul sai. Iga une tamo sonamqa a iga qa moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga osorgej, a iga tulan qalaqalaigeqnu. ⁹ Kristus a moinaqa aqa len aiyej deqa Qotei a iga tamo bole

une saiqoji qa mergej. Deqa iga bole qalieonum, mondonj Qotei a Kristus aqa wau dena iga torei elenqas. Amqa aqa minjin oqwa batiamqa iga so bole sqom. ¹⁰ Iga Qotei ti jeu sonamqa aqa Niri a jeu kobotqa marsiq moiyej deqa bini iga Qotei ombla geregere unum. Deqa iga bole qalieonum, Yesus aqa nambile na Qotei a iga torei elenqas. ¹¹ Anjam bei dego unu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila na iga Qotei ombla geregere unum deqa iga tulan areboleboleigoqnqas.

Adam a moiyo qa utru, Yesus a nambile qa utru

¹² Iga qalie, tamo qujai Adam a une atej. Aqa une dena tamo ungasari kalil nanji dego une elenqeb. Adam a une ti soqnej deqa a moiyej. Tamo ungasari kalil nanji dego une atoqnsib morenoqneb. ¹³ Dal anjam a bosaisonaqa tamo ungasari kalil nanji une atoqnsib laqneb. Dal anjam sosai deqa Qotei a nanjo une geregere ubtosaiqneq. ¹⁴ Adam a soqnej dena bosibosiq Moses aqa bati qa tamo ungasari kalil nanji morenoqneb. Bole, dal anjam qujai Adam na gotranjej qaji di tamo bei na gotranjosai. Adam a segi na gotranjej. Ariya moiyo na nanji kalil ojesoqnej.

Adam a Kristus bunuqna bqas qaji a sigitej. ¹⁵ Ningi quiy. Qotei a iga qa are boleiyosiq Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Tamo qujai Adam a une atej deqa tamo ungasari gargekoba nanji morenoqneb. Ariya Qotei a olo tamo ungasari gargekoba nanji qa are tulan boleiyosiq tamo qujai Yesus Kristus enjrej. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan bunyejunu. ¹⁶ Qotei na iga Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Adam a une qujai yej deqa Qotei na tamo ungasari nanji peginjrsiqqa nanjo jejamuq di une qametnjrej. Ariya tamo ungasari nanji une gargekoba yoqneb deqa Qotei a olo nanji qa are boleiyosiq Yesus enjrej. Osiqa nanji tamo bole une saiqoji qa minjrej. ¹⁷ Tamo qujai Adam a Qotei aqa dal anjam gotranjej deqa tamo ungasari kalil nanji moreneqneb. Ariya tamo qujai Yesus Kristus aqa wau na tamo ungasari Qotei a nanji qa are boleiyeqnu qaji nanji nambile osib mandor kokba gaigai sqab. Tamo ungasari nanji di Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan bunyejunu.

¹⁸ Deqa ningi quiy. Tamo qujai Adam a dal anjam gotranjej. Aqa kumbra dena Qotei na tamo ungasari kalil nanji peginjroqnsiqqa nanjo jejamuq di une qametnjreqnu. Dego kere tamo qujai Kristus a kumbra bole yej. Aqa kumbra dena Qotei a tamo ungasari kalil nanji tamo bole une saiqoji qa minjroqnsiqqa nambile enjreqnu. ¹⁹ Tamo qujai Adam a Qotei aqa anjam gotranjej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanji dego une elenqeb. Dego kere tamo qujai Kristus a Qotei aqa anjam dauryej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanji tamo bole une saiqoji sqab.

²⁰ Dal anjam a bonaqa tamo ungasari nanjo une kobaonaqa nanji dal anjam gotranjoqneb. Nanjo une kobaej bati deqa Qotei a olo nanji qa are tulan boleiyej. ²¹ Une aqa kumbra na moiyo babtosiqa iga singila na taqatgesoqnej. Ariya bini Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnu kumbra dena iga olo taqatgejunu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnsiqqa iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Kumbra dena iga nambile gaigai sqom.

6

Iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqbullem

¹ Ariya iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom kiyo, “Unqum, iga une gargekoba yoqnqom. Yim dena Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnqas.” Iga

degsi marqom kiyo? ² Sai bole sai. Iga moiyo bulosim une aqa kumbra uratem. Deqa iga olo une yoqnqom e? Sai. ³ Iga Kristus Yesus beteryosim aqa ñam na yanso em. Kumbra dena iga a koba na moiyo bulem. Ningi di qaliesai kiyo? ⁴ Iga yanso osim dena iga Kristus beteryosim a koba na moiyo bulem. Deqa Abu na iga Kristus koba na subq atobulej. Osiqa aqa singila kobaquja na olo Kristus subq na tigeltej. Deqa iga dego a ti ñambile bunuj osim kumbra bole dauryoqnqom.

Iga Kristus beteryosim olo subq na tigelqom

⁵ Kristus a moiyej deqa iga a beteryosim a ti moiyo bulem. A olo subq na tigelej dego kere iga kamba a beteryosim olo subq na tigelqom. ⁶ Iga qalie, une aqa singila a gago jejamuq di waueqnu. Singila di koboqajqa deqa gago areqalo namij a Kristus ombla ñamburbasq di moiyej. Deqa bini iga olo une aqa kanjal tamo bul sqasai. ⁷ Iga moiyo tamo bulem deqa une na iga olo ojqa keresai.

⁸ Od, iga Kristus ombla moiyo bulem deqa iga qalieonum, iga a ombla olo ñambile sqom. ⁹ Iga qalie, Kristus a subq na tigelej deqa a olo bunu moiqa keresai. Moiyo na a olo taqatqa keresai. ¹⁰ A bati qujai qa moiyej. Aqa kumbra dena a na une aqa singila kobotej. Ariya bini a olo ñambile unu di a Qotei ombla ñambile unub. ¹¹ Dego kere ningi endegsib are qaliy. Ningi moiyo buleb deqa ningi olo une aqa kanjal tamo bul sosai. Ningi Kristus Yesus beteryosib Qotei ombla ñambile unub.

¹² Deqa une a nunjo jejamu taqatqa laqnimqa ningi na olo saidiy. Ningi degyqab di ningi nunjo jejamu qa areqalo uge uge dauryoqnqasai. Nunjo jejamu agi bunuqna moiqas. ¹³ Une a nunjo singa ti ban ti taqatqa laqnimqa ningi na olo saidiy. Ningi degyqab di ningi kumbra uge uge dauryoqnqasai. Ningi subq na olo tigelobulosib ñambile unub deqa ningi nunjo segi jejamu ti ban ti singa ti Qotei yibqa a segi na taqatqas. Yim dena ningi kumbra bole dauryoqnqab. ¹⁴ Une na ningi olo taqatqas. Di kiyaa? Ningi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a ningi qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di ningi unub.

Iga kumbra bole aqa kanjal tamo bul unum

¹⁵ Od, iga olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a iga qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di iga unum. Deqa iga kiyerqom? Iga une yoqnqom e? Sai bole sai. ¹⁶ Ningi qalie, ningi nunjo segi jejamu osib tamo bei yosib aqa anjam dauryoqnqab di ningi aqa kanjal tamo sqab. Dego kere ningi une dauryoqnqab di ningi une aqa kanjal tamo bul sqab. Osib ningi morenqab. Ariya ningi Qotei aqa kanjal tamo sosib aqa anjam dauryoqnqab di ningi tamo bole une saiqoji sqab. Di ningi qaliesai kiyo? ¹⁷ Bole, nami ningi une aqa kanjal tamo bul soqneb. Sonabqa bunuqna Qotei na ningi anjam bole merngonaq qusibqa nunjo are miligiq na dauryoqneb. Qotei a degyej deqa iga na a tulan binjoqnqom. ¹⁸ Nunjo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenej. Deqa bini ningi kumbra bole aqa kanjal tamo bul unub. ¹⁹ O ijo was, e mandam tamo nanjo kumbra qa ningi yawo anjam merngeqnum. Di kiyaa? Ningi ijo anjam endi geregere poingosai deqa. Nami ningi na nunjo singa ti ban ti nanji onjreqnabqa nanji kumbra jiga ti kumbra uge ti nanjo kanjal tamo bul sosibqa ningi kumbra ugeq breingoqneb. Ariya bini ningi na olo nunjo singa ti ban ti minjribqa nanji kumbra bole aqa kanjal tamo bul soqnebe. Yim gam dena Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqnqab.

²⁰ Nami ningi une aqa kanjal tamo bul soqneb. Bati deqa ningi kumbra bole aqa kanjal tamo bul sosai. ²¹ Kumbra uge uge ningi nami yoqneb qaji dena ningi aqaryaingosaiogqneb. Agi bini ningi kumbra deqa jemaingeqnu. Kumbra dena tamo nanji moiyo gam tureqnu. ²² Ariya nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenej. Deqa bini ningi Qotei aqa segi kanjal tamo unub. Deqa ningi inji boledamu oqab. Inji boledamu agiende. Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqnqab. Osib ningi nambile gaigai sqab. ²³ Une na aqa kanjal tamo nanji awai enjreqnu. Awai agiende. Nanji moreneqnu. Ariya Qotei na iga inji boledamu laja egeqnu. Inji boledamu di agi iga nambile gaigai sqom. Nambile di iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na oqom.

7

Iga kumbra bunuj dauryoqnqom

¹ O ijo was, ningi dal anjam qalie unub deqa e na endegsi merngwai. Ningi qalie, tamo a moyisosainqomqa dal anjam na a taqatoqnqas. A moyimqa dal anjam na a olo taqatqasai. ² Deqa unja bei a tamo ti soqnimqa aqa tamo a moyisosainqom a tamo bei ombla sqa keresai. Dal anjam na getentejunu. Aqa tamo moyimqa di a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. ³ Deqa aqa tamo soqnim a tamo bei ombla sqas di iga endegsi marqom, a sambala unja. Aqa tamo moyimqa a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. Deqa a na tamo bei oqas di a sambala unja sqasai.

⁴ Deqa ijo was ningi quiy. Ningi Kristus aqa jejamu beteryosib a ombla moreneb deqa ningi olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ningi tamo bei agi Kristus subq na tigelej qaji aqa segi tamo ungasari unub. Deqa iga kumbra bole bole Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnqom. ⁵ Nami iga areqalo namij aqa kumbra dauryoqnem. Bati deqa dal anjam na gago banq di gago singaq di gago jejamuq di areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Osim kumbra dena iga moiyo gam turoqnem. ⁶ Dal anjam na iga tonto talq di breigobulonaq soqnem. Ariya bini iga Kristus ombla moyibulejunum deqa iga olo dal anjam aqa kanjal tamo bul sosai. Iga Qotei waueteqnum. Iga dal anjam nami nenngrenyeb qaji deqa are qalsim Qotei wauetosaieqnum. Mondor na kumbra bunuj iga osorgej deqa iga Qotei waueteqnum.

Gago une na iga moyiotgej

⁷ E maronum, dal anjam a gago areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Deqa iga kiyersi marqom? Dal anjam a une tamo bulej e? Sai bole sai. Dal anjam na ijo une e osorbeqnu. Osorbosai qamu e une poibosai qamu. Dal anjam a marej, "Ni ino was aqa inji inji qa mamaulmaiq." Degsi marosai qamu mamaul kumbra di uge e degsi poibosai qamu. ⁸ Ariya dal anjam bej dena une a gam itosiq a ijo are miligiq di mamaul kumbra gargekoba babtelenoqnej. Dal anjam bosai qamu une a moiyo bulosiq uliejunu qamu. ⁹ Nami e Qotei aqa dal anjam qalieosaisosimqa bati deqa e nambile soqnem. Ariya bunuqna Qotei aqa dal anjam ijoq bonaqa ijo une a nambile so bulosiq tigelej. ¹⁰ Onaqa dena e moyiem. Dal anjam aqa wau utru agi tamo nanji nambile enjrqaqqa. Ariya e dal anjam dena nambile osai. Dal anjam na e moyiotbej. ¹¹ Di kiyaaq? Dal anjam bej dena une a gam itosiq e gisanbej. Kumbra dena une na e moyiotbej.

¹² Deqa iga dal anjam qa kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Dal anjam a bole. A Qotei aqa segi dal anjam. A Qotei aqaq na bej. Dal anjam mutu kalil di Qotei aqa segi anjam. Anjam di bole tintinj kalil. ¹³ Deqa e kiyersi marqai? Dal anjam bole dena e lubsiq moyiotbej degsi marqai e? Sai bole sai. Une na

e moiyoṭbej. Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e moiyoṭbej. Dal anjam na une aqa kumbra boleq atnaqa iga unsim qalieem, bole, une a tulaṅ ugedamu.

Gago une na iga taqatgejunu

¹⁴ Iga qalie, dal anjam a Qotei aqa Mondor aqaq na bej. Ariya e areqalo namijq di unum deqa une na e tonto talq di waibobulej unum. ¹⁵ Kumbra e yeqnum qaji di aqa utru e poibosai. Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e olo yosaieqnum. Ariya kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum. ¹⁶ Kumbra uge e yeqnum qaji di e yqajqa arearetbosaieqnu. Ijo kumbra dena ijo areqalo babteqnu. Ijo areqalo agiende, Qotei aqa dal anjam a bolequja. ¹⁷ Deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yobuleqnu. ¹⁸ E qalieonum, ijo miligiq di ingi bole bei sosai. E ijo areqalo namij qa maronum. Bole, e kumbra bole yqajqa arearetbeqnu. Ariya e kumbra bole di yosaieqnum. ¹⁹ Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e yosaieqnum. Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum. ²⁰ Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yeqnu.

²¹ Deqa e kumbra endeqaji uneqnum. E kumbra bole yqajqa arearetbeqnaqa kumbra uge na olo gam getentetbeqnu. ²² Bole, ijo miligiq di e Qotei aqa dal anjam qa tulaṅ arearetbeqnu. ²³ Ariya e kumbra endeqaji uneqnum. Une a ijo baṅq di ijo siṅgaq di ijo jejamuq di wauoqnsiqa Qotei aqa dal anjam ijo areqaloq di unu qaji di qoto iteqnu. Une di siṅgila koba. Deqa a na e tonto talq di waibobuloqnsiqa ijo baṅ ti ijo siṅga ti ijo jejamu ti di siṅgila na taqateqnu. ²⁴ Gulbe dena e tulaṅ ugetbeqnu! Deqa tamo yai na aqaryaibimqa e ijo jejamu moiqaq qaji endi olo uratqai? ²⁵ Od, e qalieonum. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei na aqaryaibimqa e ijo jejamu endi uratqai. Deqa e Qotei tulaṅ biṅjiyoqnsiy sqai. Bole, e ijo segi areqalo na Qotei aqa dal anjam dauryeqnum. Ariya e ijo areqalo namij na une aqa kumbra dauryeqnum.

8

Kristus a gago une kobotosiqa Qotei aqa Mondor Bole iga egej

¹ O ijo was kalil, iga Kristus Yesus beteryejunum deqa Qotei na gago jejamuq di olo une qametgwasai. Deqa iga awai uge oqasai. ² Nambile qa Mondor a Kristus Yesus aqa wau na niṅgi aqaryaingej deqa une ti moiyo ti na niṅgi olo taqatṅwa keresai. ³ Qotei na aqa segi Niri Yesus qarinyonaqa a une tamo bulosiqa gago une kobotqa bonaqa aqa segi jejamuq di Qotei a gago une aqa awai uge atsiqa dena une aqa siṅgila kobotej. Iga gago areqalo namij na dal anjam dauryqa keresai deqa Qotei na iga degsi aqaryaigej. ⁴ Deqa bini iga gago jejamu qa areqalo namij na walweloṣaieqnum. Iga Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Osim dena iga dal anjam aqa kumbra bole geregere dauryoqnsim kereteqnum.

⁵ Tamo naṅgi areqalo namij aqa kumbra na walweleqnum qaji naṅgi areqalo namij dauryeqnum. Ariya tamo naṅgi Mondor aqa kumbra na walweleqnum qaji naṅgi Mondor aqa areqalo dauryeqnum. ⁶ Tamo naṅgi areqalo namij dauryoqnaqab di naṅgi moreṅqab. Ariya tamo naṅgi Mondor aqa areqalo dauryoqnaqab di naṅgi lawo na nambile sqab. ⁷ Tamo naṅgi areqalo namij dauryeqnum qaji naṅgi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Di kiyaaqa? Naṅgi Qotei aqa dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa. Naṅgi dal anjam dauryqa keresai bole sai. ⁸ Tamo naṅgi areqalo namij na walweleqnum qaji naṅgi kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryqa keresai.

⁹ Ariya ningi areqalo namij aqa kumbra na walweloſaieqnuſ. Qotei aqa Mondor a nuŕgo are miligiq di unu deqa ningi Mondor aqa kumbra na walweleqnuſ. Tamo a Kristus aqa Mondor ti ſqasai di a Kristus aqa tamo ſqa keresai. ¹⁰ Ningi une ti unub deqa nuŕgo jejamu moiſas. Ariya Kristus a nuŕgo are miligiq di unu deqa ningi Qotei aqa ŕamgalaq di tamo bole une ſaiſoſi unub. Deqa Mondor na ningi ŕambile eŕgwas. ¹¹ Qotei na aqa Niri Kristus Yesuſ ſubq na tigeltej. Qotei aqa Mondor a nuŕgo are miligiq di unu deqa Qotei na nuŕgo jejamu moiſas qaji di dego ſubq na tigeltosiſ ningi ŕambile eŕgwas. Di Mondor aqa ſingila na ningi ŕambile eŕgwas.

Iga Qotei aqa aŕgro tiŕtiŕ unum

¹² Deqa ijo was, iga areqalo namij aqa kumbra na walwelqasai. ¹³ Ningi areqalo namij aqa kumbra na walwelqab di ningi moreŕqab. Ariya ningi Mondor aqa ſingila na nuŕgo jejamu aqa kumbra moiſotqab di ningi ŕambile ſqab. ¹⁴ Tamo unŕgasari kalil Qotei aqa Mondor na gam osornjreqnaq walweleqnuſ qaji nanŕi Qotei aqa aŕgro tiŕtiŕ unub. ¹⁵ Qotei na ningi laŕa kanŕal tamo ſqajqa marſiq aqa Mondor ningi eŕgoſai. Ningi laŕa kanŕal tamo ſqab di ningi ulaqab. Qotei na ningi aqa ſegi aŕgro tiŕtiŕ ſqajqa marſiq aqa Mondor ningi eŕgej. Deqa ningi endegſib Qotei meteqnuſ, “O ni gago Abu.” ¹⁶ Mondor a ſegi gago are miligiq di waueqnu deqa iga endegſi boleq di mareqnum, “Bole, iga Qotei aqa aŕgro unum.” ¹⁷ Iga Qotei aqa aŕgro unum deqa mondoŕ iŕgi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di egwas. Iŕgi di gago was Kristus a ejunu. Kristus a iŕgi di osaiſosiſqa jaqatiŕ qoboieſej. Deqa iga dego jaqatiŕ qoboioqnuſ. Qoboioſiſ mondoŕ iga a ombla iŕgi di oſiſ ſo bole gaigai ſqom.

Mondoŕ Qotei na iga ſo bole egwas

¹⁸ Mondoŕ Qotei na ſo bole di baktosiſ iga egwas. E are qalonum, ſo bole de ti jaqatiŕ iga bini eqnum qaji de ti ombla kerekere ſai. So bole dena gago jaqatiŕ kalil tulaŕ buŕyeſqas. ¹⁹ Mondoŕ Qotei na aqa ſegi aŕgro nanŕi baktelenqas. Nanŕi baktqajqa bati di Qotei a nami atej. Iŕgi iŕgi kalil Qotei a gereiyelenej qaji nanŕi na bati di unqajqa deqa tariŕoqnsib ŕam atoqnsib endegſib nenemeqnuſ, “Bati gembu bati di brantqas?” ²⁰ Bini iŕgi iŕgi kalil nanŕi di ugeosiſ unub. Nanŕo ſegi areqalo na nanŕi ugeosai. Qotei a ſegi na nanŕi ugetnjrej. Deqa kumbra bole bole Qotei na mondoŕ nanŕi enjrqas qaji deqa tariŕoqnsib unub. ²¹ Qotei na iŕgi iŕgi kalil di nanŕi ugetnjrsiq tonto talq di breinjrobulej unub. Ariya mondoŕ bati Qotei a nami atej qaji di brantimqa a na iŕgi iŕgi kalil di olo boletnjrimqa nanŕi aqa aŕgro nanŕi ti koba na tulaŕ bole ſqab.

²² Iga qalie, iŕgi iŕgi kalil Qotei a gereiyelenej qaji nanŕi jaqatiŕ koba obuloqnsib akam ti unub. Nanŕi nami jaqatiŕ oqneſ agi bini oqnsib unub. Unŕa a aŕgrotqa oſiq jaqatiŕ eqnu dego kere. ²³ Iŕgi iŕgi kalil di nanŕi ſegi akamoſai. Iga Qotei aqa Mondor ejunum qaji iga dego jaqatiŕ oqnsiſ akamoqnsiſ unum. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, a olo ſo tulaŕ boledamu dego iga egwas. Oſiſ mondoŕ a boleq di mergwas, “Ningi ijo aŕgro kalil.” Iga bati di brantqajqa deqa tariŕoqnsiſ unum. Bati di brantimqa Qotei na gago jejamu bulyetgoſiſ jejamu bunuj egwas. ²⁴ Qotei a iga elenej deqa bini iga jejamu bunuj di oqajqa tariŕoqnsiſ unum. Iga degyeqnum. Di kiyaaqa? Iga jejamu bunuj di osaiunum deqa. Tamo bei a iŕgi bole bei oqas di a kiyaaqa iŕgi deqa olo tariŕqas? ²⁵ Iga qalie, iga jejamu bunuj di osaiunum deqa iga mondoŕ oqom. Deqa bini iga gulbe qoboioqnsiſ tariŕoqnsiſ unum.

²⁶ Iga singila saiqoji unum deqa Qotei aqa Mondor na iga aqaryaigeqnu. Iga inġi kiye qa pailyqajqa di iga gegerere qaliesai. Iga pailyqajqa medabu gulbeigeqnaqa gago are miligiq na akamoqnsim pailyeqnum. Deqa Mondor a segi na iga aqaryaigwa osiqa iga qa pailyeqnu. ²⁷ Qotei agi tamo nanġo are miligi uneqnu qaji a Mondor aqa areqalo qalieeqnu. Deqa a na Mondor minjeqnaq quoqnsiq aqa segi tamo unġasari nanġi qa pailyeqnu.

²⁸ Iga qalieonum, tamo kalil Qotei qalaqalaiyeqnu qaji nanġi Qotei na gegerereinjeqnu. A nami nanġi elenqa osiq metnjrej deqa kumbra bei na nanġi ugetnjrqa keresai. Kumbra kalil nanġoq di branteqnu qaji dena nanġi olo boletnjreqnu. ²⁹ Tamo kalil Qotei a nami nanġi qa qalieej qaji nanġi di a na giltnjrej dego. Nanġi aqa Njiri Yesus a bulosib aqa segi kumbra bole dauryqajqa deqa osiq nanġi giltnjrej. Gam dena Yesus a Qotei aqa anġro gargekoba nanġo was matu sqas. ³⁰ Ariya tamo kalil Qotei na giltnjrej qaji nanġi di a na metnjrej dego. Tamo kalil a na metnjrej qaji nanġi di a na tamo bole une saiqoji qa minjrej dego. Tamo kalil a na tamo bole une saiqoji qa minjrej qaji nanġi di a na aqa segi so bole enjrej dego.

Gulbe bei na Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra getentqa keresai

³¹ O ijo was, Qotei na kumbra bole kalil di babteqnu deqa iga kiyersi marqom? Qotei na iga areigeqnu deqa tamo yai na iga olo jeutgwas? Tamo dego bei sosai. ³² Qotei na aqa segi Njiri Yesus getentosai. A na Yesus qarinyonaq iga kalil qa bosiq moiyej. A na aqa segi Njiri iga egej deqa iga qalieonum, a na inġi bole kalil dego iga egoqnas.

³³ Qotei na iga giltgej deqa tamo yai na gago jjamuq di olo une qametgwas? Tamo dego bei sosai. Qotei a segi na iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

³⁴ Deqa tamo yai na mergimqa iga gago une aqa awai uge olo oqom? Tamo dego bei sosai. Kristus Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa bini a Qotei aqa baġ woq di awesosiqa iga qa Qotei pailyeqnu. ³⁵ Kristus a segi na iga tulaġ qalaqalaigeqnu. Deqa tamo yai na Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra di olo getentimqa a na iga qalaqalaigwasai? Tamo dego bei sosai. O ijo was, iga gulbe osimqa kiyo, jaqatin osimqa kiyo, tamo qudei na iga ugeugeigibqa kiyo, iga mam koba osimqa kiyo, gara saigimqa kiyo, kumbra uge bei na ugetgimqa kiyo, qoto bei gagoq di brantimqa kiyo Kristus a deqa iga qalaqalaigwasai e? Sai. ³⁶ Bole, inġi uge uge di gagoq di brantoqnaq. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenjeb unu,

“O Qotei, iga ino segi tamo unġasari unum deqa bati gaigai jeu tamo nanġi na iga lugoqnsib moiyoqteqnu.

Nanġi iga kaja du du bul edegosib iga lugwajqa laqnu.”

³⁷ Kristus na iga qalaqalaigeq deqa inġi uge uge kalil di gagoq di brantoqnaq di unġum. A na gaigai iga singilatgeqnaqa iga qoto bunyoqnsim tigelejunum.

³⁸⁻³⁹ Od, Qotei na iga tulaġ qalaqalaigeqnu. Deqa e endegsi ijo are singilatosim qalieonum, inġi bei na Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Moiyo ti nambile ti laġ anġro nanġi ti mondor singila nanġi ti inġi inġi bini unub qaji nanġi ti inġi inġi bunuqna brantelenqab qaji nanġi ti inġi inġi singila ejunub qaji nanġi ti inġi inġi laġ goge di unub qaji nanġi ti inġi inġi mandam sorgomq di unub qaji nanġi ti inġi inġi Qotei na gereiyelenjrej qaji nanġi ti kalil dena Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa singila na Qotei na gaigai iga qalaqalaigoqnsim sqas.

9

Pol a Israel nanġi qa are gulbeiyonej

¹ E Kristus aqa tamo unum deqa e ningi anjam bole merngeqnum. E gisan anjam merngosaieqnum. Mondor Bole na e areqalo ebeqnu deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole. ² E gaigai are tulan gulbeibeqnaqa are koba qaleqnum. ³ Osim endegsi pailyeqnum, “O Kristus, ni na e torei taqal waibosim ijo was agi Jekop aqa moma nanngi olo kamba elename.” E degsi pailyeqnum. ⁴ Ijo was nanngi di Israel tamo unub. Qotei na nanngi aqa segi angro qa giltnjrej. A na louqajqa kumbra ti aqa segi rian ti aqa anjam nami singilatej qaji de ti aqa dal anjam ti nanngi enjrej. Osiqa minjrej, “Mondor e na ningi inji bole bole engwai.” ⁵ Nanngo moma utru nanngi ñam koba ti soqneb. Nanngoq dena Kristus a ñambabej. Kristus a segi Qotei. A inji inji kalil nanngo gate. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Qotei a Israel nanngoq di kumbra kiye yej?

⁶ Qotei a nami ijo was nanngi di inji bole bole enjrqa marej. Ariya a na inji di nanngi enjrosai. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei aqa anjam ulonej”? Eo, iga degsi marqasai. Tamo kalil Israel nanngo len na ñambabeb qaji nanngi Israel tamo tintin sai. ⁷ Bole, nanngi Abraham aqa len na ñambabeb. Ariya nanngi kalil Abraham aqa angro tintin sai. Qotei a nami Abraham minjej, “Ino angro mel Aisak aqa len na qujai ino angro tintin nanngi brantqab.” ⁸ Anjam di aqa utru agiende. Tamo nanngo ai abu na nanngi ñambabtjrqab dena nanngi Qotei aqa angro tintin brantqasai. Tamo nanngi Qotei aqa anjam nami marej qaji di nanngo areqaloq di singilatqab dena qujai nanngi Abraham aqa angro tintin brantqab. ⁹ Agi Qotei na Abraham anjam endegsi minjej, “Bati e nami atem qaji di brantinqa e olo inoq botqa ino ñauñ Sara a angro mel oqas.”

¹⁰ Qotei aqa anjam bei dego unu. Rebeka a aqaratonaaqa aqa angro mel aiyel Eso Jekop wo nanngi ñambabeb. Nanngo abu agi gago moma utru Aisak. ¹¹⁻¹² Ariya Qotei na angro mel qujai segi giltej. A angro di aqa kumbra bole bei qa are qalsiq giltosai. A segi na metosiq giltej. Deqa iga qalieonum, Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryoqnsiq tamo nanngi giltnjreqnu. Deqa Rebeka aqa angro aiyel nanngi di ñambabosaisosib kumbra bole ti kumbra uge ti yosaisonabqa Qotei na Rebeka endegsi minjej, “Angro namo ñambabqas qaji a na angro bunu ñambabqas qaji aqa sorgomq di sosim a kangalyoqnqas.” ¹³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “E Jekop qalaqalaiyeqnum. E Eso qalaqalaiyosaieqnum.”

¹⁴ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a kumbra uge yej degsi marqom e? Sai. Iga degsi marqasai bole sai. ¹⁵ Agi Qotei a nami Moses endegsi minjej, “E tamo bei qa are boleibqa marsiy are boleibqas. E tamo bei qa dulqajqa are soqnim dulqai.” ¹⁶ Deqa ijo was ningi quiy. Qotei a tamo bei giltqas di a aqa segi areqalo na tamo deqa dulosim giltqas. A na tamo di aqa kumbra bole ti aqa are bole ti deqa osim giltqasai. ¹⁷ Agi a nami Isip nanngo mandor koba a qa dulqa uratosiqa endegsi minjej, “E ijo singila kobaquja ni osorbitqa tamo ungasari kalil nanngi unsib sawa sawa kalilq di ijo ñam mare mare laqnqab. Utru deqa e ni mandor koba atem.” Qotei aqa anjam di nami nenngrenyeb unu. ¹⁸ Deqa ijo was, iga endegsi qalieonum. Qotei a tamo bei qa dulqa are soqnim a tamo deqa dulqas. Ariya a tamo bei aqa areqalo getentqa are soqnim a getentqas.

¹⁹ Ariya ningi e endegsib merbqab, “Qotei a kumbra degyeqnu deqa a kiyaaq olo iga une ti qa mergeqnu? Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryeqnu deqa tamo yai a Qotei aqa areqalo di olo uratqa kere? Tamo dego bei sosai.” ²⁰ O tamo, ni tamo kiyero deqa ni Qotei degsi ñirintqam? Tamo bei a web gereiyim web na tigelosim endegsi minjqas kiyo, “Ni kiyaaq e degsi gereibonum?” A degsi minjqas keresai. ²¹ Web gereiyo tamo a aqa segi

areqalo na mandam ongol aiyel osimqa web aiyel gereiyqas. Web bei tulan boledamu gereiyqas. Di ingi goiqajqa. Ariya web bei bolesai lanja wau qudeci qa gereiyqas. Web gereiyo tamo a degyqas di a kumbra uge yqo e? Sai. A kumbra bole yqo.

²² Qotei a dego kumbra di yeqnu. Agi a na aqa minjin boleq ateqnu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanqi aqa singila qalieqajqa deqa. Tamo ungasari Qotei a nanqi qa minjin oqeteqnu qaji nanqi padalqa gamq di unub. Ariya a na nanqi urur padaltnjrosaietqnu. A nanqi qa tarijsokobaiyeqnu. ²³ A degyeqnu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari a nanqi qa duleqnu qaji nanqi aqa so bole qalieqajqa deqa. Aqa so bole di tulan boledamu. Nanqi aqa so bole di oqajqa deqa a na nami giltjnrej. ²⁴ Tamo ungasari Qotei a nanqi qa duleqnu qaji nanqi di agi iga. A na iga metgej. A Juda nanjo segiq dena iga metgosai. A sawa bei bei qaji nanjoq dena dego iga metgej. ²⁵ Agi Hosea a nami Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi nengrenyej, “Tamo nami ijo tamo sosai qaji nanqi di e na olo minjrqi, ‘Ningi ijo segi tamo unub.’ Tamo nami e na qalaqalainjrosaietqnu qaji nanqi di e na olo qalaqalainjrqi. ²⁶ E nami sawa bei bei qaji nanqi endegsi minjrem, ‘Ningi ijo tamo sai.’ Ariya bunuqna e na nanqi endegsi minjrqi, ‘Ningi ijo segi angro unub. Agi e Qotei nambile unum qaji.’”

²⁷ Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa Israel nanqi qa are qalsiq anjam endegsi marej, “Israel nanjo moma nanqi ulul bul tulan gargekobaqab. Ariya nanjo ambleq dena Qotei a tamo quja quja segi elenqas. ²⁸ Od, Tamo Koba a na mandamq endi tamo ungasari nanqi urur njolawotnrqas.” ²⁹ Aisaia a anjam bei dego endegsi marej, “Qotei singila koba ti unu qaji a na iga quja quja uratgonaq iga bole soqnem. A na iga padaltgosai. Padaltgej qamu iga Sodom ti Gomora ti bulosim kalil padalekitem qamu.”

Israel nanqi Qotei qa nanjo areqalo singilatosai

³⁰ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Sawa bei bei qaji nanqi tamo bole une saiqoji sqajqa gam njamosaietqneb. Ariya nanqi gam di iteb. Gam agiende. Nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu gam dena nanqi tamo bole une saiqoji unub. ³¹ Ariya Israel nanqi Moses aqa dal anjam dauryqajqa waukobaoqneb. Nanqi are qaloqneb, “Gam dena iga Qotei aqa njangalaq di tamo bole une saiqoji sqom.” Ariya nanqi dal anjam dauryoqneb gam dena nanqi tamo bole une saiqoji sosai. ³² Di kiyaaqa? Nanqi tamo bole une saiqoji sqajqa marsib Yesus qa nanjo areqalo singilatqa urateb deqa. Nanqi maroqneb, “Iga segi waukobaosim dena iga tamo bole une saiqoji sqom.” Nanqi degsib maroqnsib tal ai utru quraqyoqnsib mangaloqneb. ³³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsi nengrenyeb unu, “Ningi quiy. E na tal ai utru bei osiy tal singilatqajqa deqa Saion qureq di tigeltit sqas. Tal ai utru di tamo nanqi quraqyoqnsib mangalqab. Ariya tamo nanqi tal ai utru deqa nanjo areqalo singilatqab di nanqi jemainjrqsai.”

10

Israel nanqi Qotei aqa kumbra qaliesai

¹ O ijo was, e Israel nanqi qa are koba qaloqnsim endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na Israel nanqi elename.” ² E qalieonum, Israel nanqi Qotei qa tulan singilaeqnu. Ariya nanqi powo na degyosaieqnu. ³ Nanqi Qotei aqa njangalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa gam qaliesai. Deqa nanqi nanjo segi singila na tamo bole une saiqoji sqajqa wauqneb. Nanqi Qotei aqa gam na tamo bole une saiqoji sqajqa urateqnu. ⁴ Iga qalie, Kristus a Moses aqa dal anjam kalil

keretekritej. Deqa tamo ungasari kalil Kristus qa nanjo areqalo singilateqñub qaji nanji Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.

⁵ Israel nanji tamo bole une saiqoji sqa marsibqa dal anjam dauryeqñub. Moses a nami nanji qa osiqa anjam endegsi nenngrenyej, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a ñambile sqas.” Moses a anjam degsi nenngrenyej. ⁶ Ariya tamo nanji Kristus qa nanjo areqalo singilateqñub qaji nanji Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Moses a nanji qa osiqa anjam endegsi nenngrenyej, “Ninji nunjo segi are miligiq na endegsib maraib, ‘Yai a lan qureq oqsim Kristus osim mandamq osi aiqas?’ ” ⁷ Moses a olo anjam bei dego endegsi nenngrenyej, “Ninji endegsib maraib, ‘Yai a moiyo qureq aisim Kristus olo subq na tigeltqas?’ ” ⁸ Anjam di aqa utru agiende, “Qotei aqa anjam a jojom di unu. A isaq di sosai. A nunjo medabuq di unu. A nunjo are miligiq di dego unu.” O ijo was, tamo nanjo areqalo Yesus qa singilatqajqa anjam di agi iga mare mare laqnum. ⁹ Deqa ninji nunjo medabu waqtosib Yesus a segi qujai Tamo Koba unu degsib boleq di mariy. Osib Qotei a Yesus subq na olo tigeltej anjam di nunjo are miligiq di singilatiy. Ninji degyqab di Qotei na ninji elenqas. ¹⁰ Gago are miligiq na iga Yesus qa gago areqalo singilateqñum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqñu. Gago medabu na iga Yesus aqa ñam soqtoqñsim boleq di mareqñum deqa Qotei na iga elenqñu.

¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanji Kristus qa nanjo areqalo singilatqab di nanji jemainjrqasai.” ¹² Od, iga Juda ti Grik ti kalil kerekere unum. Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. Deqa a na tamo kalil a metoqñsib pailyeqñub qaji nanji tulan geregereinjreñu. ¹³ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam metoqñsib pailyeqñub qaji nanji a na elenqas.”

¹⁴ Ariya tamo nanji Kristus qa nanjo areqalo singilatqasai di nanji kiyersib a metosib pailyqab? Nanji aqa anjam quqwasai di nanji kiyersib a qa nanjo areqalo singilatqab? Anjam palonto tamo nanji Kristus aqa anjam palontqasai di tamo nanji kiyersib aqa anjam quqwab? ¹⁵ Kristus na anjam palonto tamo nanji qarinjnrqasai di nanji kiyersib aqa anjam palontqab? Di keresai kalil. Ariya anjam palonto tamo nanji agi beqñub. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Anjam palonto tamo nanji anjam bole osi beqñabqa tamo ungasari nanji tulan areboleboleinjreñu.”

Israel nanji Qotei aqa anjam bole dauryosaieqñub

¹⁶ Tamo ungasari kalil nanji Kristus aqa anjam bole di dauryeqñub e? Sai. Agi Aisaia a nami endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo quja quja segi gago anjam nanjo areqaloq di singilateqñub.” ¹⁷ Deqa ijo was, iga qalieonum, iga gago dabkala na Qotei aqa anjam quqwom gam dena iga gago areqaloq di singilatqom. Anjam iga queqñum qaji di agi Kristus aqa medabuq na branteqñu.

¹⁸ Ariya e ninji endegsi nenemngwai. Israel nanji Kristus aqa anjam bole di nami quosai kiyo? Sai. Nanji quoqñeb. Agi nenngren endegsi unu, “Qotei aqa anjam di gilsiq sawa sawa kalil keretonaqa tamo ungasari kalil nanji quoqñeb.” ¹⁹ Deqa e ninji olo nenemngwai. Israel nanji anjam di aqa utru poinjrosai kiyo? Sai. Nanji poinjrej. Agi Moses a nami Qotei aqa anjam bei endegsi marej, “Sawa bei bei qaji nanji ñam saiqoji unub. Nanji tamo bolesai. Nanji e qa qaliesai dego. Ariya e na nanji elenqai. Osiy ijo kumbra dena e na Israel nanjo are ugetetnjrit nanji ñirinqab.” ²⁰ Aisaia a dego nami sawa bei bei qaji nanji qa osiq Qotei aqa anjam endegsi singila na marej, “Tamo nanji e qa ñamosaioqñeb qaji nanji e itbeb. Tamo nanji e qa marosaioqñeb

qaji nanġi e nubeb.”²¹ Ariya Aisaia a olo Qotei aqa medabu osiqa Israel nanġi qa endegsi marej, “E bati gaigai nanġi qa tariñoqnsim metnjreqnam nanġi olo diqoqnsib ijo anjam gotrañyeqñub.”

11

Qotei a tamo quja quja segi elenjoqnsiq olo gargekoba uratnjreqnu

¹ Deqa e ninġi endegsi nenemñgwai. Qotei na aqa segi tamo unġasari agi Israel nanġi qoreinjrej e? Sai. E dego Israel tamo. E Abraham aqa moma. E Benjamin aqa len na ñambabem. ² Qotei na Israel nanġi qoreinjrosai. Nanġi aqa segi tamo unġasari unub. A nami nanġi qa qalieosiq giltnjrej. Agi Elaija aqa anjam bei nenġrenq di unu. Aqa anjam di ninġi qaliesai kiyoy? Elaija a Israel nanġo kumbra uge qa are qalsiq endegsi Qotei pailyej, ³ “O Tamo Koba, nanġi na ino medabu o qaji tamo nanġi ñumelenjoqnsib ino atra bijal niñaqyeqñub. E segi qujai ni daurmeqnum deqa nanġi na e lubqa laqñub.” Elaija a Qotei degsi pailyej. ⁴ Onaqa Qotei na kamba Elaija kiyersi minnej? A endegsi minnej, “Ni segi e daurbosai. Ijo tamo 7,000 nanġi dego e daurbegñub. Nanġi sinġa pulutosib gisañ qotei Bal a qa louosaieqñub.” Qotei na Elaija degsi minnej.

⁵ Dego kere bini Qotei a Israel tamo quja quja segi elenjoqnsiq olo gargekoba uratnjreqnu. Tamo nanġi a na eleneqnu qaji di a nanġi qa are boleiyonaq giltnjrej. ⁶ A nanġo wau bole bei qa are qalsiq nanġi giltnjrosai. Nanġi wau bole yonab a deqa are qalsiq nanġi giltnjrej qamu a nanġi qa are boleiyey aqa kumbra di laña ulonġej qamu.

⁷ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Israel nanġi tamo bole une saiġoji sqajqa waueqñab ugeinjroqnej. Ariya Qotei na Israel nanġi qudei aqa segi qa marsiq giltnjrej. Deqa nanġi aqa ñamgalaq di tamo bole une saiġoji unub. Israel nanġi gargekoba Qotei na olo areqalo getentetnjroqnej. ⁸ Nanġi qa anjam bei nami endegsib nenġrenyeb unu, “Qotei na nanġi nanaritnjrsiqa nanġo ñamdamu ti dabkala ti torei getentetnjrej. Nanġi nami degsib soqñeb bosiq agi bini degsib unub.” ⁹ Devit a dego nanġi qa osiqa endegsi marej, “Nanġi inġi uyqa korooqñibqa gulbe gargekoba nanġoq di brantoqnsim kakan bul nanġi kabutnjroqñqas.

Osim sil bul nanġo kakro qainyentnjrsim nanġi uneq breinjrim nanġo sinġa meninq di tanjosib ululonjosib awai ugedamu oqñqab.

¹⁰ Nanġo ñamdamu dego getentnjrim sawa unqajqa keresaiinjrim sqab.

Soqñib Qotei na nanġo qore tanu pulutetnjrim nanġi tingiqa keresai. Nanġi gaigai degsib sqab.”

Qotei na sawa bei bei qaji nanġi olo eleneqnu

¹¹ Deqa ijo was, e ninġi endegsi nenemñgwai. Israel nanġi ululonġeb deqa nanġi torei padalqab e? Sai bole sai. Israel nanġi Qotei qoreiyeb deqa Qotei a olo sawa bei bei qaji nanġi eleneqnu. Israel nanġi Qotei aqa kumbra di unsibqa are ugeinjrim aqaq olo bqajqa deqa are qalsiq sawa bei bei qaji nanġi eleneqnu. ¹² Israel nanġi Qotei qoreiyeb gam dena Qotei na olo tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġi so bole enjreqnu. Od, Israel nanġi Qotei aqa anjam urateb gam dena Qotei na olo sawa bei bei qaji nanġi so bole enjreqnu. Deqa iga bole qalieonum, mondoñ Israel nanġi olo puluosib Qotei aqaq babqa gam dena Qotei na nanġi ti sawa bei bei qaji kalil nanġi ti so tulan boledamu enjrqas.

¹³ O sawa bei bei qaji ninġi e na anjam endegsi mernġit quiy. Qotei na e qarinqej deqa e nunġo ambleq di waueqnum. E ijo wau deqa tulan areboleboleibeqnu. ¹⁴ Ijo are koba endegsi unu. E na ijo was Israel nanġo

areqalo tigeltetnjritqa kumbra bole bole Qotei a ningi engeqnu qaji di nanği dego oqajqa maribqa Qotei na nanği qudei elenqas. ¹⁵ Qotei na Israel nanği walinjrej gam dena a na olo tamo unğasari gargekoba mandamq endi unub qaji nanği elenqas jeu kobotej. Deqa iga bole qalieonum, Qotei na Israel nanği elenqas gam dena a na tamo unğasari gargekoba nanği olo subq na tigeltnjrqas.

¹⁶ Iga bem sum oqnsim dena bem gereiyosim potoqnsim taqal bei Qotei atraiyeqnum. Deqa bem kalil dego Qotei aqa segi bem. Nam aqa jirim di Qotei aqa segi jirim. Deqa nam aqa dani di dego Qotei aqa segi dani. ¹⁷ Israel nanği nam oliv qure qaji aqa dani bul unub. Dani qudei Qotei na gingeñjrsiqa breinjrej. Ariya ningi sawa bei bei qaji unub deqa ningi nañu qaji oliv aqa dani bul unub. Dani di Qotei na olo elenqas nam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnjrej unub. Dani di agi ningi segi. Dani Qotei na gingeñjrsiqa breinjrej qaji nanği sawa di agi ningi na olo eb. Deqa bini ningi nam oliv qure qaji aqa dani nanği ti namur bole oqnsib unub. ¹⁸ Deqa ningi diqosib endegsib are qalaib, “Iga na nam oliv qure qaji aqa dani qudei nanği bunñjreqnum.” Ningi diqwab di ningi mati endegsib are qaliy. Nam oliv aqa jirim a na ningi namur engeqnu. Ningi na jirim di namur yosaieqnum.

¹⁹ Ariya ningi na kamba e endegsib merbqab, “Qotei na dani qudei gingeñjrsiqa nanği breinjrsiqa olo iga osiqa nanği limeq di iga betertgej unum.” ²⁰ Nunço anjam di bole. Ariya Qotei aqa kumbra di aqa utru agiende. Israel nanği Qotei qa nanği areqalo singilatosai deqa Qotei na nanği gingeñjrsiqa breinjrej. Ariya ningi Qotei qa nunço areqalo singilateqnum deqa Qotei na ningi olo elenqas. Di nunço segi wau bole bei na sai. Deqa ningi nunço segi nam soqtaib. Ningi ulaoiy. ²¹ Ningi are qaliy. Nam oliv qure qaji aqa dani di Qotei na gingeñjrsiqa breinjrej. Deqa ningi nunço segi nam soqtosib diqwab di a na ningi dego gingeñgosim breingwas. ²² Ningi geregere are qaliy. Qotei na tamo qudei nanği kumbra bole enjreqnu. Osiqa olo tamo qudei nanği gulbe enjreqnu. Tamo nanği Qotei qoreiyosib ulonqeb qaji nanği di a na gulbe enjreqnu. Ariya ningi Qotei aqa kumbra bole geregere ojgab di a na kumbra bole di ningi engoqnas. Saiqas di a na ningi dego gingeñgosim breingwas. ²³ Dani qudei nanği nami nam oliv qure qaji di sonab Qotei na nanği gingeñjrsiqa breinjrej. Ariya nanği are bulyosib Qotei qa nanği areqalo singilatqab di a na nanği olo joqsim nam oliv qoboq di betertnjrqas. Od, Qotei na nanği olo betertnjrqas kere. ²⁴ Ningi qalie, nami ningi nañu qaji oliv aqa dani soqneb. Sonabqa Qotei na ningi dena gingeñgosiqas joqsi bosiq nam oliv qure qaji aqa qoboq di betertngej. Nam oliv qure qaji di nunço nam utru tintin sai. Deqa iga bole qalieonum, bunuqna Qotei na nam oliv qure qaji aqa segi dani nanği olo joqsim bosim nanği limeq di betertnjrqas.

Qotei a tamo unğasari kalil nanği qa are boleyosim elenqajqa are koba unu

²⁵ O ijo was kalil, ningi diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Ningi degaib. E uli anjam bei mernğwai. Israel gargekoba nanği areqalo getenñjrejunu. Nanği deqsib soqñib sawa bei bei qaji tamo unğasari Qotei na nami gıltnjrej nanği di kalil elenqekritosim kereamqa bati deqa a na Israel nanği areqalo olo waqtetnjrqas. ²⁶ Gam dena Qotei na Israel kalil nanği elenqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Aqaryaingo Tamo Koba a Jerusalem dena tigelosim bosim Jekop aqa moma kalil nanği are bulyetnjrim nanği ijo anjam gotranñyqajqa kumbra di olo uratqab. ²⁷ Yimqa bati deqa e nanği koba na anjam qosisiy dena nanği une kalil kobotetnjrqai.” Qotei aqa anjam nami deqsib nengrenyeb. ²⁸ Israel nanği Yesus aqa anjam

bole qoreiyeqnub deqa nanngi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Deqa Qotei na nanngi kamba uratnjroqnsiq olo ninngi sawa bei bei qaji tamo unngasari eleneqnu. Nami Qotei na Israel nanngi giltjnrsiq qalaqalainjrej. A nanngo moma utru nanngi qa are qalsiq kumbra degyej. ²⁹ Iga qalie, Qotei a tamo unngasari nanngi metjnrsim ingi bole bole enjrqas di a bunuqna aqa kumbra di olo uratqa keresai.

³⁰ O sawa bei bei qaji ninngi nami Qotei aqa anjam gotranryoqneb. Ariya bini Israel nanngi kamba Qotei aqa anjam gotranryoqneb. Gam dena Qotei a olo ninngi qa duleqnu. ³¹ Od, Israel nanngi Qotei aqa anjam gotranryoqneb deqa Qotei a ninngi qa duleqnu. Gam dena bunuqna Qotei a Israel nanngi qa kamba dego olo dulqas. ³² Qotei na iga kalil aqa anjam gotranryoqajqa kumbraq di breigonaga iga tonto talq di sobulem. Qotei a degyej. Di kiyaaqa? A iga kalil qa olo dulqajqa deqa.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

³³ O ijo was, Qotei aqa areqalo ti powo ti kalil tulan bolequja. Di tulan guma koba dego. Deqa iga na Qotei aqa areqalo ti powo ti di aqa utru geregere ubtosim marqa keresai. Aqa kumbra kalil dego iga dauryosim itqa keresai. ³⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? ³⁵ Tamo yai na Qotei ingi bei yqas? Yosim Qotei na kamba olo yqajqa minjqas? Tamo dego bei sosai.” ³⁶ O ijo was ninngi quiy. Qotei a ingi ingi kalil ateleney. A ingi ingi kalil qa utru. Ingi ingi kalil di aqa segi. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

12

Ninngi nunngo jejamu osib Qotei atraiyiy

¹ O ijo was kalil, Qotei a iga qa dulej deqa e ninngi singila na endegsi merngwai. Ninngi nunngo segi jejamu nambile unu qaji di osib Qotei atraiyiy. Ninngi Qotei aqa segi tamo unngasari bole unub deqa ninngi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqniy. Ninngi degyqab di ninngi Qotei qa bole louoqnqab. ² Ninngi mandam tamo nanngo kumbra dauryosib walwelaib. Qotei a areqalo bunuj engimqa ninngi tamo bunuj sosib dena ninngi Qotei aqa areqalo geregere qalieoiy. Qotei aqa areqalo agiende. Ninngi kumbra bole ti kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji de ti kumbra tulan bolequja de ti keretosib dauryoqniy.

Wau segi segi Qotei na ninngi engej qaji di yoqniy

³ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e ninngi segi segi endegsi merngwai. Ninngi nunngo segi ñam soqtaib. Osib nunngo was qudei nanngi bunjrqas are qalaib. Ninngi areqalo bole ti sosib nunngo kumbra geregere tenemtoqniy. Qotei na ninngi segi segi singila engej deqa ninngi singila di osib Qotei qa nunngo areqalo singilatosib wauoqniy. ⁴ Ninngi qalie, iga kalil jejamu qujai. Gago jejamu miligiq di ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti unub. Nanngi kalil wau qujai yosaieqnub. Nanngi wau segi segi yeqnub. ⁵ Dego kere iga tamo unngasari gargekoba unum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. Deqa iga segi segi kalil jejamu qujai di turtejunum.

⁶ Qotei a iga qa are boleiyonaq singila segi segi egej. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi a qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa medabu osib anjam palontoqnebe. ⁷ A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi nanngo Kristen was nanngi aqaryainjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi aqa anjam plaltoqnebe. ⁸ A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi nanngo Kristen was nanngi singilatnjroqnebe. A na tamo qudei

nanngi singgila enjrej deqa nanngi silali inggi inggi jeiyooqnsib tamo unngasari inggi qa truqueqnub qaji nanngi enjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singgila enjrej deqa nanngi aqa wau geregere taqatoqnebe. A na tamo qudei nanngi singgila enjrej deqa nanngi arebolebole na tamo unngasari nanngi qa duloqnebe.

Ninggi na nunngo Kristen was nanngi bole qalaqalainjroqniy

⁹ O ijo was ninggi na tamo unngasari nanngi bole qalaqalainjroqniy. Ninggi gisan na nanngi qalaqalainjraib. Ninggi kumbra uge kalil torei uratekritisib kumbra bole segi beteryosib yoqniy. ¹⁰ Ninggi gaigai Qotei aqa segi tamo unngasari nanngi nunngo was tintinj edegosib nanngi qalaqalainjroqniy. Ninggi nunngo segi ñam tentoqnsib Kristen was nanngo ñam olo soqtoqniy. ¹¹ Ninggi gaigai singgila na Qotei aqa wau ojoqniy. Qotei aqa Mondor a nunngoq aiyoqnsim are tigeltetngooqnm ninggi Tamo Koba aqa wau ojqaqqa tulan singgilaqniy. ¹² Mondor Qotei na ninggi lan qureq osi oqwas. Ninggi deq oqwajqa tarinoqnsib areboleboleingooqnebe. Osib gulbe nunngoq boqnmqa ninggi singgila na tigeloqnsib qoboioqniy. Osib gaigai Qotei pailyoqniy.

¹³ Qotei aqa segi tamo unngasari qudei nanngi inggi inggi qa truquooqnsibqa ninggi na nanngi aqaryainjroqniy. Tamo lanaj nanngi dego nunngo meq boqnsibqa nanngi oqnsib geregereinjroqniy.

¹⁴ Tamo qudei na ninggi ugeugeingibqa di unngum, ninggi kamba olo Qotei na nanngi aqaryainjrqa marsib pailyoqniy. Qotei na nanngi ugetnjrqajqa deqa pailyaib. ¹⁵ Kristen was qudei nanngi areboleboleinjrimqa ninggi nanngi koba na areboleboleingeme. Kristen was qudei nanngi akamoqnsibqa ninggi nanngi koba na akamoiy. ¹⁶ Ninggi segi segi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Ninggi nunngo segi ñam soqtqa are qalaib. Ninggi tamo ñam saiqoji nanngi koba na laqniy. Ninggi diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Ninggi degaib.

¹⁷ Tamo qudei na ninggi kumbra uge engibqa ninggi na kamba nanngi kumbra uge enjraib. Ninggi tamo kalil nanngo ñamgalaq di kumbra bole segi yoqniy.

¹⁸ Ninggi njirin ti qoto ti uratniy. Gam soqnmqa ninggi gaigai tamo unngasari kalil nanngi koba na are qujaitosib lawo na soqniy. ¹⁹ O ijo was bole, tamo qudei na ninggi gulbe engibqa ninggi na kamba nanngi gulbe enjraib. Uratosib nanngi Qotei aqa banq di atibqa a segi nanngi qa njirinosim gulbe enjrqa. Agi Tamo Koba aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Une kambatqajqa wau di ijo segi wau. E segi na tamo nanngo une qa nanngi kambatnjrqai. ²⁰ Deqa ino jeu tamo bei a mamymqa ni a gereiyosim inggi anaiye. A ya qaryimqa dego gereiyosim ya anaiye. Ni a degyimqa a aqa kumbra uge qa are qalsim jemaiyqas.” ²¹ O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa e ninggi segi segi endegsi merngwai. Kumbra uge bei na ni ojqa laqnm ni segi singgilaosim kumbra bole dauryosim dena ni kumbra uge bunyosim gotranjqam.

13

Ninggi sawa taqato qaji mandor nanngo sorgomq di soqniy

¹ Ninggi kalil sawa taqato qaji mandor nanngo sorgomq di geregere soqniy. Iga qalie, mandor nanngi lanja wauosai. Qotei a segi na nanngi wau enjreqlaqa nanngi sawa taqateqnub. Qotei a segi na nanngi atelenej unub. ² Deqa tamo nanngi mandor nanngo anjam gotranjqab di nanngi Qotei aqa anjam dego gotranjonub. Tamo nanngi degyqab di nanngi awai uge oqab. ³ Mandor nanngi wau ojeqnub di tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi ula enjrqajqa deqa waueqnub. Mandor nanngi na tamo kumbra bole bole yeqnub qaji nanngi ula enjrqajqa deqa wauosai. Deqa ninggi kumbra bole bole yoqniy. Ninggi degyqab di ninggi mandor nanngi qa ulaqasai. Nanngi na nunngo ñam soqtetngwab. ⁴ Mandor nanngi Qotei aqa wau tamo bul unub. Nanngo wau qujai

agi nan̄gi na nin̄gi aq̄aryainḡoqnsib ḡeregereinḡeqnub. Ariya nin̄gi kumbra uge uge yoq̄nqab di nin̄gi nan̄gi qa ulaqab. Nin̄gi qalie, mandor nan̄gi sebru ojejunub. Nan̄gi sebru laña ojosai. Nan̄gi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nan̄gi sebru dena tamo un̄gasari kumbra uge uge yeq̄nub qaji nan̄gi awai uge enjreq̄nub. ⁵ Deqa iga mandor nan̄go sorgomq̄ di ḡeregere sqom. Iga awai uge oqa uratosim deqa nan̄go anjam dauryqom. Deqa segi sai. Iga gago are miligiq̄ di qalieonum, kumbra di bole. Osim deqa ti iga mandor nan̄go anjam dauryqom.

⁶ Utru deqa nin̄gi takis waiyeq̄nub. Mandor nan̄gi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nan̄gi gaigai siñgila na wau taqateq̄nub. ⁷ Deqa nin̄gi na mandor nan̄go in̄gi in̄gi olo enjroq̄niy. Osib takis o qaji tamo nan̄go ban̄q di takis atoq̄niy. Od, nin̄gi tamo kokba kalil nan̄go sorgomq̄ di ḡeregere sosibqa nan̄go anjam quoq̄nsib kumbra bole bole osornjroq̄niy. Osib nan̄go ñam soqtoq̄niy.

Nin̄gi qalaqalaiyo kumbra dauryoq̄niy

⁸ Nin̄gi was bei aqa in̄gi in̄gi qudei ejunub di nun̄goq̄ di sokobaiyaiq̄. A qa kamba olo yiy. Ariya kumbra bole bei nun̄goq̄ di gaigai soqneme. Kumbra agiende. Nin̄gi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoq̄niy. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas. ⁹ Iga qalie, dal anjam a endegsi marqo, “Nin̄gi tamo bei qalsib moiyoitaib. Nin̄gi bajiñaib. Nin̄gi was bei aqa in̄gi in̄gi qa mamaul̄ngaiq̄. Nin̄gi was bei aqa un̄a jeamu ojetaib.” Anjam bei dego unu. Anjam agiende, “Ni ino segi jeamu gereiyeq̄num dego kere ni ino was nan̄gi deqsim ḡeregereinjroq̄ne.” O ijo was, anjam qujai dena dal anjam kalil kabutejunu. ¹⁰ Tamo bei na tamo bei qalaqalaiyqas di a na tamo di kumbra uge bei yqa keresai. Deqa a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

Nin̄gi kumbra bole dauryosib walweloq̄niy

¹¹ Nin̄gi kumbra degyoq̄niy. Bati iga bini unum qaji endi nin̄gi qalie. Nin̄gi ñeio qa kumbra uratosib tigelqajqa bati agi brantqo. Nin̄gi qalie, Qotei na iga elen̄qajqa bati isaq yala sonaqa iga Kristus qa gago areqalo siñgilatem. Ariya bini Qotei na iga elen̄qajqa bati jojomqo. ¹² Qolo koboeqnaqa sawa suwan̄qa laqnu. Deqa iga ambru qaji kumbra kalil uratosim suwan̄ qaji kumbraq di sosim qoto qa gara bul jugwom. ¹³ Tamo a qanam walweleq̄nu dego kere iga kumbra bole tin̄tin̄ na walweloq̄nqom. Deqa iga diqoq̄nsim alan̄kobaoq̄nsim ya uge uyoq̄nsim nanarioq̄nqasai. Iga sambala kumbra dego yoq̄nqajqa are pruggoq̄nim kumbra uge jigat yoq̄nqasai. Iga laña laña ñiriñoq̄nsim tamo qudei nan̄gi qa are ugeigoq̄nqasai. ¹⁴ Nin̄gi Tamo Koba Yesus Kristus beteryosib a gara bul jigsib soq̄niy. Sosib deqa nin̄gi nun̄go segi jeamu qa areqalo namij dauryoq̄naib.

14

Nin̄gi nun̄go Kristen was nan̄gi peginjraib

¹ Tamo un̄gasari qudei Yesus qa nan̄go areqalo siñgilateq̄nub qaji nan̄go areqalo di kiñala siñgilaosai unu. Deqa nin̄gi nan̄go kumbra pegiyosib uge qa minjraib. Osib nan̄gi koba na anjam na qotaib. Nin̄gi nan̄gi osib gereinjriy. ² Nan̄go areqalo kiñala siñgilaosai unu deqa nan̄gi damu uyosaieq̄nub. Kalil getenteq̄nub. Ariya tamo un̄gasari qudei Yesus qa nan̄go areqalo siñgilateq̄nub qaji nan̄gi qalie, nan̄gi in̄gi kalil uyqa kere. Osib nan̄gi in̄gi kalil uyeq̄nub. Nan̄gi in̄gi bei getentosaieq̄nub. ³ Deqa nin̄gi quiy. Tamo un̄gasari in̄gi kalil uyeq̄nub qaji nan̄gi na olo tamo un̄gasari damu getenteq̄nub qaji nan̄gi uge qa

minjraib. Tamo ungasari damu getenteqnub qaji nanngi na kamba dego tamo ungasari inngi kalil uyeqnub qaji nanngi uge qa minjraib. Qotei na nanngi kalil elenjej. ⁴ Ni tamo kiyero deqa ni tamo bei aqa kanngal tamo a uge qa minjqam? A wau bole yqas kiyo aqa wau ulonngas kiyo di aqa wau qa gate a segi na pegiyqas. E are qalonum, kanngal tamo di a wau bole yqa kere. Tamo Koba Qotei na a singila yimqa a wau bole yqas.

⁵ Tamo bei a endegsi are qalqas, “Bati qudei yori bati kokba. Bati qudei bati lanngaj.” Ariya tamo bei a marqas, “Sai. Bati kalil kerekere unub.” O ijo was, ninngi segi segi nunngo areqalo geregere tenemtosib areqalo bole ti soqniy. ⁶ Tamo qudei nanngi yori bati kokba uneqnub di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uneqnub. Tamo qudei nanngi inngi kalil uyeqnub di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uyeqnub. Nanngi inngi uyqa oqnsib Qotei pailyoqnsib uyeqnub. Tamo qudei nanngi inngi qudei getenteqnub. Di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa getenteqnub. Nanngi inngi getentqa oqnsib Qotei pailyoqnsib getenteqnub.

⁷ Iga qalie, tamo bei a endegsi marqa keresai, “Ijo nambile di ijo segi nambile. E segi na taqatejunum. E moiqai di e segi na marsiy moiqai.” A degsi marqa keresai. ⁸ Iga nambile sqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim nambile sqom. Iga moiqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim moiqom. Deqa iga nambile sqom kiyo iga moiqom kiyo di iga Tamo Koba aqa segi tamo ungasari sqom. ⁹ Kristus a dego moisiq olo nambile osiq subq na tigelej. Deqa a tamo nambile so qaji nanngi ti tamo moreno qaji nanngi ti nanngo Tamo Koba gaigai sqas.

¹⁰ Ninngi kiyaga nunngo Kristen was nanngo kumbra pegiyqnsib uge qa minjreqnub? Osib nanngi misilinjreqnub? Ninngi qalie, mondon iga kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelamqa a na iga pegigwas. ¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “E segi Tamo Koba. E nambile gaigai unum. Mondon tamo ungasari kalil nanngi ijoq bosib ijo areq di singa pulutosib nanngo medabu qujaitosib merbqab, ‘Ni segi Qotei.’ ” ¹² Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, dijo bati qa iga segi segi kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelosim gago kumbra kalil babtosis minjnam a quqwas.

Ninngi nunngo Kristen was nanngi kumbra ugeq breinjraib

¹³ Deqa iga gago Kristen was nanngi uge qa minjrqasai. Osim nanngi uneq breinjrqasai. ¹⁴ Tamo Koba Yesus na e powo ebej deqa e qalieonum, inngi inngi kalil Qotei na gereiyelennej qaji di jiga bei saiqoji. Ariya Kristen was bei a endegsi are qalqas, “Inngi di jigat.” A degsi are qalsim deqa a inngi di getentqas. ¹⁵ Ariya a inngi di getentimqa ninngi olo inngi di uyib nunngsimqa a are gulbeyqas. Nunngo kumbra dena ninngi qalaqalaiyo kumbra uratosib nunngo Kristen was aqa are gulbetetqab. Kristus a nunngo was di qalaqalaiyosiq moiyej deqa ninngi nunngo inngi uyo qa osib a ugeugeiyaib. ¹⁶ Ninngi mareqnub, “Iga inngi di uyqom di kumbra bole.” Di ninngi kere mareqnub. Ariya nunngo kumbra bole di Kristen was qudei nanngi unsib olo uge qa marqab di keresai. Deqa unngum, ninngi inngi di uyaib. ¹⁷ Mondor Bole na aqaryaigimqa iga kumbra bole ti lawo kumbra ti arebolebole ti sqom gam dena Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas. Iga inngi ti ya ti uyoqngom gam dena sai. ¹⁸ Tamo nanngi ijo anjam deqa are qalsib Kristus aqa wau ojgab di Qotei a nanngi qa tulanj arearetoqngas. Amqa tamo ungasari kalil nanngi na nanngi unjrsib marqab, “Nanngi tamo bole.”

¹⁹ Deqa iga kalil lawo na sosim gago Kristen was nanngi singilatnjroqngom. ²⁰ Ninngi inngi uyo na Qotei aqa wau ugetaib. Bole, ninngi inngi kalil uyqa kere. Ariya ninngi inngi bei uysib dena nunngo Kristen was bei uneq waiyqab di kumbra uge. ²¹ Ninngi damu ti wain ti uysibqa kiyo kumbra bei ysibqa kiyo

dena nungo was bei uneq waiyqab di kumbra uge. Deqa ningi kumbra di uratuy. ²² Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqhub deqa ningi qalie, ningi ingi kalil uyqa kere. Ariya nungo qalie di nungo are miligiq di ulitib soqnem. Yim Qotei a segi unqas. Ningi ingi bei uyqa marsib are gulbeingwasai di ningi arebolebole na uyyi. ²³ Ariya nungo ambleq di tamo bei a ingi bei uyqa osim are gulbeyim uyqas di a une ti sqas. A Qotei qa aqa areqalo singilateqnu ariya a ingi di uyqa osim are gulbeyim uyqas di a une atqas.

15

Ningi Kristus aqa kumbra dauryoqniy

¹ Tamo unqasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqhub qaji nanngo areqalo di kinala singilaosai unu. Deqa iga singila ti unum qaji iga na nanngi aqaryainjroqnsim nanngo gulbe qoboiyetnjroqnoqom. Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. ² Iga gago Kristen was nanngi aqaryainjroqnsim singilatnjroqnoqom. ³ Iga qalie, Kristus a dego aqa segi jejamu aqaryaiyosaioqnej. A nami endegsi Qotei pailiej, “O Abu, tamo qudei ni qa anjam uge mareqhub qaji nanngi e qa dego anjam uge mareqhub.” Qotei aqa anjam di agi nengrenq di unu. ⁴ Qotei aqa anjam kalil nami nengrenyeb qaji di iga Qotei aqa gam osorgwajqa deqa osib nengrenyeb. Anjam dena gago are singilatetgim iga singila na tigelqnsim Qotei na mondon iga elenqajqa deqa tariñoqnsim sqom. Utru deqa nengrenyeb. ⁵ Qotei a segi na gago are singilatetgoqnsiq aqaryaigeqnaqa iga singila na tigeleqnum. Deqa a na marimqa ningi kalil koba na Kristus Yesus aqa kumbra dauryosib areqalo qujaitosib soqniy. ⁶ Sosib ningi kalil medabu qujaitoqnsib gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqniy.

Kristus na Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti aqaryainjrej

⁷ Kristus a ningi qa areboleboleiyonaq ningi gereinje dego kere ningi nungo Kristen was nanngi qa areboleboleingim gereinjroqniy. Yim nungo kumbra dena ningi Qotei aqa ñam tulan soqtoqniy. ⁸ E endegsi marqai. Kristus a Juda nanngi qa are qalsiq wauoqnej. Qotei aqa anjam kalil bole. A nami Juda nanngo moma utru nanngi ingi bole bole enjra marej. Anjam di singilatqajqa deqa Kristus a wauoqnej. ⁹ Kristus a sawa bei bei qaji nanngi qa dego wauoqnej. Qotei a nanngi qa dulej aqa kumbra di nanngi qalieosib aqa ñam soqtqajqa deqa Kristus a wauoqnej. Agi Kristus aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“E sawa bei bei qaji nanngo ambleq di ino ñam soqtoqnai.

E ino ñam soqtqa oqnsiy ni qa louoqnai.”

¹⁰ Anjam bei dego unu, “O sawa bei bei qaji ningi ti Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nanngi ti koba na areboleboleingim soqniy.” ¹¹ Anjam bei dego unu,

“O sawa bei bei qaji kalil,

ningi Tamo Koba aqa ñam soqtoqniy.

Od, ningi kalil aqa ñam soqtoqniy.”

¹² Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi marej, “Mondon Devit aqa abu Jesi aqa moma nanngoq dena mandor kobaquja bei brantqas. Brantosim a na sawa bei bei qaji kalil nanngi taqatnjroqnaqas. Nanngi a bosim boletnjrqajqa deqa are qalsib tariñoqnsib sqab.”

¹³ O ijo was, Qotei a nami iga ingi bole bole egwajqa marej deqa iga tariñoqnsim unum. Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqhub deqa a na ningi tulan keretngimqa ningi arebolebole ti are lawo na ti soqniy. Amqa Mondor

Bole na ningi singilatnngimqa ningi ingi bole bole Qotei a nami engwa marej qaji deqa tariñoqnsib soqniy.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a tulan areboleboleiyqnej

¹⁴ O ijo was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, ningi kumbra bole gaigai yeqnub. Ningi powo koba ti unub deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nanji gam bole osornjreqnub. ¹⁵ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e anjam singila endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Ningi ijo anjam endeqa are walngaim deqa e nengrenyonum. ¹⁶ E Kristus Yesus aqa wau tamo unum deqa e sawa bei bei qaji nanjo ambleq di wauoqnsim Qotei aqa anjam bole nanji minjre minjre laqnum. E nanji joqsiy Qotei aqa ulatamuq di atrainjrobulitqa Qotei a nanji qa tulan areboleboleiyqajqa deqa e waueqnum. Mondor Bole na nanji singilatnjrimqa nanji Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib dauryqajqa deqa ti e nanji qa waueqnum.

¹⁷ Aqo Kristus Yesus wo ombla waueqnum deqa e Qotei aqa wau yqajqa tulan areboleboleibeqnu. ¹⁸⁻¹⁹ Kristus a nami ijo medabu na ti ijo ban na ti wau yoqnej. Wau deqa segi e ningi saingwai. E wau bei qa ningi sainwasai. Kristus na e singila ebeqnaqa e manwa gargekoba yoqnem. Qotei aqa Mondor na dego e singilatbeqnaqa e wauoqnem. Kristus a kumbra kalil di yoqnej. Di kiyaaqa? A na sawa bei bei qaji nanjo are tigeltetnjrimqa nanji Qotei aqa anjam dauryqajqa deqa. E Jerusalem dia wau utru atsim Kristus aqa anjam bole mare mare laqnsim gilsim torei Ilirikum sawaq di diqtem. ²⁰ E are qalem, e na tamo ungasari Kristus aqa ñam qaliesai qaji nanjo sawaq di Qotei aqa anjam bole palontoqnqai. Tal ai utru tamo bei na tigeltej qaji gogeq di e olo tal atqasai. E degsi are qalem. ²¹ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi nengrenq di unu, “Tamo ungasari Kristus aqa ñam nami quosai qaji nanji a unqab. Tamo ungasari aqa anjam nami quosai qaji nanji qusib a qa poinjrqas.”

Pol a Rom Kristen nanji unjrsim dena Spen sawaq gilqas

²² O ijo was, e Qotei aqa wau di ojeqnum deqa e nungoq bqajqa gam getenjejunu. Deqa e nungoq bqa yeqnam keresaiibeqnu. ²³ Wausau gargekoba e ningi nungwajqa are qaloqnem. Ariya bini e sawa endia wau bei saiqoji. ²⁴ Deqa e Spen sawaq gilqa osiy e mati nungoq bosiy nungsiy ningi ti koba na sokiñalayitqa ningi ingi ingi qa aqaryaibibqa e Spen sawaq gilqai.

²⁵ Ariya e mati Jerusalem aisiy dia Juda Kristen nanji unjrsiy aqaryainjrqi. Nanji Qotei aqa segi tamo ungasari unub. ²⁶ Nanji qudei ingi ingi qa trunqueqnum deqa Kristen was Masedonia sawa ti Akaia sawa ti di unub qaji nanji na nanji aqaryainjrqa marsib silali koroiyeb unu. ²⁷ Nanji nanjo segi areqalo na silali di koroiyeb. Juda Kristen nanji na nanji Qotei aqa anjam qa aqaryainjreqnub deqa nanji na kamba olo Juda Kristen nanji jejamu qa ingi ingi qa aqaryainjreqnub. Nanjo wau bole agide.

²⁸ Deqa e mati silali koroiyqajqa wau di kobotosiy silali di Jerusalem osiy aisiy bunuqna e Spen sawaq gilqa osiy e nungoq bosiy nungwai. ²⁹ E qalieonum. E nungoq bqai di e Kristus aqa kumbra bole kalil ijoq di maqejunu qaji di osi bosiy ningi osorngitqa dena ningi singilaqab.

³⁰ O ijo was ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a qa ti qalaqalaiyo kumbra Mondor na iga osorgeqnu qaji deqa ti are qalsibqa e koba na Qotei pailyqajqa waukobaoqnqom. Od, ningi e qa Qotei pailyoqniy. ³¹ Yim Qotei na e aqaryaibosim anjam gotranjo tamo Judia sawaq di unub qaji nanjo banq dena e olo oqas. E Qotei aqa segi tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nanji qa silali koroiyeqnum. Ningi Qotei pailyibqa a na nanjo are tigeltetnjrimqa

nan̄gi ijo wau deqa tulan̄ areboleboleinjr̄qas. ³² Qotei na marim e nun̄goq bosiy nun̄gsiy dena e areboleboleibqas. Osiy nin̄gi koba na aqaratosim dena e sin̄gila oqai.

³³ Qotei a are lawo qa utru. A nin̄gi kalil koba na soqnebe. Bole.

16

Pol a kaiye anjam Rom Kristen nan̄goq qarinyej

¹ Nin̄gi gago jaja Fibi osib gereiyon̄qniy. A na Kristen tamo un̄gasari Senkria qureq di unub qaji nan̄gi qa waukobaeqnu. ² Nin̄gi Tamo Koba a qa are qalsib Fibi qalaqalaiyon̄qniy. Nin̄gi Qotei aqa segi tamo un̄gasari unub deqa nin̄gi kumbra bole dauryosib Fibi qalaqalaiyon̄qniy. Fibi a gulbe ti soqnimqa kiyon̄ in̄gi bei qa truquamqa kiyon̄ nin̄gi na aqaryaiyiy. A nami tamo un̄gasari gargekoba nan̄gi aqaryainjroqnsiq e dego aqaryaiboqnej. Deqa nin̄gi a urataib. A kamba dego aqaryaiyiy.

³ Nin̄gi na ijo kaiye anjam endi osib Prisila Akwila wo nan̄gi aiyel minjriy. Nan̄gi aiyel e koba na Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. ⁴ Nami jeu tamo nan̄gi na e lubqa laqnab nan̄gi aiyel moiqa ulaosai. Nan̄gi e aqaryaibeb. Deqa e nan̄gi aiyel minjreqnum, “Keretonub.” E segi sai. Kristen tamo un̄gasari sawa sawa kalilq di unub qaji nan̄gi dego nan̄gi aiyel minjreqnub, “Keretonub.” ⁵ Ariya nin̄gi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen tamo un̄gasari kalil Prisila Akwila wo nan̄go talq di loueqnub qaji nan̄gi dego minjriy.

Osib Epainetus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan̄ qalaqalaiyeqnum. A Esia sawa qaji. Tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nan̄gi are bulyosaisonabqa Epainetus a namoqna are bulyosiq Kristus qa aqa areqalo sin̄gilatej.

⁶ Nin̄gi na ijo kaiye anjam endi osib Maria dego minjiy. A nin̄gi aqaryaingwa maroqnsiq waukobaoqnej.

⁷ Nin̄gi na ijo kaiye anjam endi osib Andronikus Junias wo nan̄gi aiyel dego minjriy. Nan̄gi aiyel ijo len̄ nan̄gi. Jeu tamo nan̄gi na nan̄gi aiyel e ombla ojelen̄osib tonto talq di breigonab soqnem. Qotei na nan̄gi aiyel wau enjrej deqa nan̄gi aqa anjam mare mare laqnub. Deqa nan̄gi aiyel dego ñam ti. E are bulyosaisonam nan̄gi aiyel namoqna are bulyosib Kristus qa nan̄go areqalo sin̄gilateb.

⁸ Ariya nin̄gi ijo kaiye anjam endi Ampliatus dego minjiy. E Tamo Koba aqa ñam na a tulan̄ qalaqalaiyeqnum.

⁹ Nin̄gi Urbanus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A iga ti koba na Kristus aqa wau ojeqnum. Nin̄gi Stakis dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan̄ qalaqalaiyeqnum.

¹⁰ Nin̄gi Apeles dego ijo kaiye anjam endi minjiy. Iga qalieonum, a bole Kristus dauryeqnu.

Nin̄gi ijo kaiye anjam endi osib Aristobulus aqa tal qujai nan̄gi ti dego minjriy.

¹¹ Osib Herodion a dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo len̄.

Nin̄gi ijo kaiye anjam endi osib Narsisus aqa tal qujai nan̄gi ti dego minjriy. Nan̄gi Tamo Koba aqa tamo bole unub.

¹² Nin̄gi Trifina Trifosa wo nan̄gi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Nan̄gi aiyel Tamo Koba a qa waukobaeqnu.

Nin̄gi ijo kaiye anjam endi osib Persis dego minjiy. E a tulan̄ qalaqalaiyeqnum. A Tamo Koba aqa wau sin̄gila na ojeqnu.

¹³ Niŋgi ijo kaiye anjam endi Rufus dego minjiy. A tamo bolequja sosiq Tamo Koba dauryeqnu. Niŋgi aqa ai dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo ai bul.

¹⁴ Niŋgi ijo kaiye anjam endi osib Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas naŋgi minjriy. Osib Kristen was kalil naŋgi koba na unub qaji naŋgi dego minjriy.

¹⁵ Osib Filologus Julia wo naŋgi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Niŋgi na ijo kaiye anjam endi osib Nereus na aqa jaja na Olimp as na ariya Qotei aqa tamo ungasari kalil naŋgi koba na unub qaji naŋgi ti minjriy.

¹⁶ Niŋgi na nungo Kristen was kalil naŋgi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil naŋgi yeqnub.

Kristus aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji naŋgi na dego niŋgi kaiyeiŋgonub.

Tamo qudei na Kristen naŋgi potoaiyeltjreqnub

¹⁷ O ijo was, nungo ambleq di tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam niŋgi nami qusib dauryeb qaji di gotranjoqnsib olo bubulyeqnub. Osib Kristen naŋgi potoaiyeltjroqnsib uneq breinjreqnub. Deqa e niŋgi singila na endegsi merngwai. Niŋgi tamo deqaji naŋgi qa geregere nam atoqnsib naŋgi qoreinjriy. ¹⁸ Tamo deqaji naŋgi gago Tamo Koba Kristus aqa wau ojosaieqnub. Naŋgi naŋgo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnub. Osib tamo ungasari naŋgi walawalainjroqnsib gisa gisanjroqnsib naŋgi nanaritnjreqnub. Tamo ungasari naŋgi di kumbra bole ti kumbra uge ti geregere pegiyosaieqnub. ¹⁹ O ijo was, e niŋgi qa tulan areboleboleibeqnu. Di kiyaaqa? Niŋgi Qotei aqa anjam geregere dauryeqnab tamo ungasari kalil naŋgi deqa queqnub. Ariya e niŋgi endegsi merngwai. Niŋgi kumbra bole yqajqa geregere poinjoqnim kumbra uge yqajqa nanariosib soqniy. ²⁰ Qotei a are lawo qa utru. Sokiñala a na Satan ojsim osi bosim nungo siŋgaq di atim niŋgi na sosqab.

Gago Tamo Koba Yesus a niŋgi qa are boleiyeme.

Tamo qudei na kaiye anjam Rom Kristen naŋgoq qarinyeb

²¹ Timoti a e ombla wauo qaji. A na niŋgi kaiyeiŋgwo. Lusius na Jeson na Sosipater na naŋgi qalub dego niŋgi kaiyeiŋgonub. Naŋgi qalub ijo len naŋgi.

²² Ijo ñam Tertius. E Pol aqa medabuq na anjam kalil endi osim ijo segi ban na nenjrenjonum. E dego Tamo Koba aqa ñam na niŋgi kaiyeiŋgonum.

²³ Gaius a dego niŋgi kaiyeiŋgwo. A na e osiqa aqa segi talq di e gereibeqnu. Osiqa Kristen tamo ungasari kalil qure endia loueqnub qaji naŋgi dego gereinjreqnu.

Erastus Kwartus wo naŋgi aiyel dego niŋgi kaiyeiŋgonub. Erastus a Korin qure naŋgo silali taqateqnu qaji tamo. Kwartus a gago Kristen was.

²⁴ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnoqom

²⁵ Yesus Kristus aqa anjam bole e mare mare laqnum qaji dena Qotei na niŋgi torei singilatngwa kere. Tulan nami Kristus aqa anjam bole di uliesoqnej. ²⁶ Ariya bini Qotei na anjam di boleq ateqnu. Qotei nambile gaigai unu qaji a marnaqa aqa medabu o qaji tamo naŋgi anjam di nenjrenjonab soqnej. Sonaqa iga na olo osim tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi minjre minjre laqnum. Deqa naŋgi uli anjam di quoqnsib poinjreqnu. Qotei na anjam di boleq ateqnu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji naŋgi anjam di qusib naŋgo areqaloq di singilatnsib dauryqajqa

deqa. ²⁷ Qotei qujai di a powo koba ti unu. Deqa iga bati gaigai Yesus Kristus aqa wau na Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

1 KORIN

Pol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu

¹⁻² E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e metbosiqa wau di ebej. O ijo was kalil, aqo gago was Sostenes wo anjam endi nengrenyosim nunqoq qarinyonum. Nıngi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji. Kristus Yesus na nıngi elenosiqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej. Qotei na nıngi aqa segi tamo unqasari sqa marsıqa nıngi gıltngej. Osiqa Kristen kalil qure qureq di gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam meteqnub qaji nanıgi dego gıltnjrej. Yesus a gago Tamo Koba. A Kristen kalil nanıgo Tamo Koba. ³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanıgi aiyel nıngi qa are boleınjrimqa nıngi lawo na soqniy.

Pol a Korin Kristen nanıgi qa are qaloqnsiq Qotei bıniyeqnu

⁴ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a nıngi qa are boleıyej. Deqa e bati gaigai nıngi qa are qaloqnsim ijo Qotei bıniyeqnum. ⁵⁻⁶ Kristus aqa anjam ıga nami nıngi merıgoqnem qaji di nunqo are miligiq di sıngila na waueqnu. Nıngi Kristus beteryejunub deqa Qotei na nunqo kumbra kalil qa ti nunqo anjam maro qa ti nunqo powo qa ti nıngi tulan keretınej. ⁷ Deqa nıngi gago Tamo Koba Yesus Kristus a mondon brantim unqajqa tarınqonsib unub. Nıngi Qotei aqa Mondor aqa sıngila ejunub deqa nıngi sıngila bei qa truquosaieqnu. ⁸ Yesus Kristus a nıngi gaigai sıngilatıngonimqa nıngi sıngila na tıgeloqnsib gılsib gılsib dıno bati itqab. Yımqa gago Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na brantim nıngi Qotei aqa ñamgalaq di une saıqoji sqab. ⁹ Yesus Kristus a Qotei aqa Niri. A gago Tamo Koba. Qotei na nıngi metınej deqa nıngi Yesus beteryosib a ombla are qujaitosib unub. Qotei a tamo bole unu deqa a nıngi uratıngwasai.

Korin Kristen nanıgi nırınqonsib pupoeqnu

¹⁰ Ariya ijo was kalil, e gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na nıngi sıngila na endegsi merıngwai. Nıngi kalil anjam qujai maroqniy. Nıngi anjam bei bei qa nırınosib pupoeleıaib. Nıngi areqalo qujaitosib koba na geregere soqniy. ¹¹ Tamo nanıgi Kloe aqa talq di unub qaji nanıgi na e endegsib merbonab quem, “Korin Kristen nanıgi nırınqonsib anjam na qoteqnu.” ¹² O ijo was kalil, nıngi anjam na qoteqnu qaji nunqo utru agıende. Nıngi qudei mareqnu, “E Pol dauryo qaji tamo.” Nıngi qudei mareqnu, “E Apolos dauryo qaji tamo.” Nıngi qudei mareqnu, “E Pita dauryo qaji tamo.” Ariya nıngi qudei mareqnu, “E Kristus dauryo qaji tamo.” Nıngi anjam na qoteqnu qaji nunqo utru agıde. ¹³ Nıngi kıyaqa kumbra degyeqnu? Kristus a segi poelenosiq tamo gargekobaej kıyo? E Pol e segi nıngi qa ñamburbasq di moiyem kıyo? Nıngi ijo ñam na yanso eb kıyo? Di sai. ¹⁴ E nami nunqo ambleq di sosim e tamo qudei nanıgi yansnjrosaiqnem. E ijo kumbra deqa are qaloqnsim Qotei bıniyeqnum. Od, Krispus Gaius wo nanıgi aiyel e na yansnjrem. ¹⁵ Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E Pol aqa ñam na yanso em.” ¹⁶ Bole, tamo nanıgi Stefanas aqa talq di unub qaji nanıgi dego e na yansnjrem. Ariya e tamo qudei nanıgi dego yansnjrem kıyo di e poıbosai. ¹⁷ Kristus na e tamo nanıgi yansnjrqqa marsiq e qarınbosai. E aqa anjam bole palontqajqa osiq e qarınbej. Deqa e mandam tamo nanıgo powo na Kristus aqa anjam palontosaieqnum. E degyeqnum qamu Kristus a ñamburbasq di moıyej di a lanı moıyej qamu.

Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu

¹⁸ Tamo nanği padalqa gamq di unub qaji nanği mareqñub, “Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di nanari anjam.” Nanği degsib mareqñub. Ariya iga Qotei na elenqñu qaji iga mareqñum, “Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di Qotei aqa singila ti unu.” ¹⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Powo tamo nanğo powo e na taqal atetñjrçai. Qalie tamo nanğo qalie dego e na kobotetñjrçai.” ²⁰ O ijo was kalil, powo tamo ti dal anjam qalie tamo ti nanği qa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Nanği mandam qaji powo ejunub deqa Qotei na nanği olo nanaritñjreqñu. Od, tamo nanği anjam na qotqajqa arearetñjreqñu qaji nanği di Qotei na olo nanaritñjreqñu.

²¹ Mandam tamo nanğo powo na nanği Qotei qalieqa keresai. Qotei na aqa segi powo na gam getentetñjrej deqa nanği a qa qalieqa keresai. Nanği a qa qalieqajqa gam bei a na osornjrej. Gam agiende. Anjam iga palonteqñum qaji di tamo nanği qusib Yesus qa nanğo areqalo singilatqab di Qotei na nanği elenqas. Gam dena qujai nanği Qotei qa qalieqab. Ariya tamo qudei nanği anjam di quoqñsib mareqñub, “Di nanari anjam.” ²² Agi Juda nanği Qotei aqa mañwa laña unqajqa mareqñub. Grik nanği mandam qaji powo oqajqa tulañ singilaeqñub. ²³ Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di iga palonteqñsim laqñam Juda nanği quoqñsib uge qa mareqñub. Grik nanği anjam di quoqñsib nanari qa mareqñub. ²⁴ Ariya tamo unğasari Qotei na metñjrej qaji di Juda ti Grik ti nanği qalie, Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu. ²⁵ Mandam tamo nanği mareqñub, “Anjam di nanari anjam.” Di sai. Anjam di Qotei aqa powo ti unu. Anjam dena mandam tamo nanğo powo tulañ bunyejunu. Mandam tamo nanği mareqñub, “Anjam di singila saiçoji.” Di sai. Anjam di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena mandam tamo nanğo singila tulañ bunyejunu.

²⁶ O ijo was niñgi are qaliy. Qotei na niñgi metñgej bati deqa niñgi gargekoba mandam qaji powo saiçoji soqñeb. Niñgi gargekoba singila saiçoji soqñeb. Niñgi gargekoba ñam saiçoji soqñeb. ²⁷ Tamo qudei nanği mandam qaji powo ejunub deqa nanği mareqñub, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanği nanari tamo.” Yeçñab nanari tamo nanği dena olo mandam qaji tamo nanği di jemai enjreqñub. Tamo singila ti unub qaji nanği mareqñub, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanği singila saiçoji unub.” Yeçñab tamo singila saiçoji nanği dena olo mandam qaji tamo nanği di jemai enjreqñub. ²⁸ Tamo ñam ti unub qaji nanği mareqñub, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanği ñam saiçoji unub.” Yeçñab tamo ñam saiçoji nanği dena olo mandam qaji tamo nanği di ñam aguq atetñjreqñub. ²⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa ñamgalaq di tamo bei na aqa segi ñam soqtqa keresai. ³⁰ Qotei a segi na niñgi Kristus Yesus aqa banq di atej. Deqa Kristus aqa wau na iga Qotei aqa powo ejunum. Kristus aqa wau na iga tamo bole tinñij unum. Aqa wau na iga Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim walweleqñum. Aqa wau na Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa gago une na iga olo taqatgwa keresai. ³¹ Utru deqa iga gago segi ñam soqtqa keresai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqtme.”

2

Korin Kristen nanği Yesus qa nanğo areqalo singilateqñub

¹ O ijo was kalil, e nami nunğoq bosim Qotei aqa anjam palonteqñsim mernğoqñem bati deqa e mandam qaji powo na anjam palontosaioqñem. E anjam kokba laña laña palontosaioqñem. ² E endegsi are qaloqñem. E nunğo

ambleq di sosiy Yesus Kristus aqa anjam segi merngoqnqai. A namburbasq di moiyej anjam di segi ningi merngoqnqai. E degsi are qaloqnem. ³ E nungo ambleq di soqnem bati deqa e singila saiqoji soqnem. Deqa e ulaugetoqnsim ginda gindaqoqnem. ⁴ Anjam e palontogqem qaji di e Qotei aqa Mondor aqa singila na palontogqem. E mandam qaji powo na anjam palontit ningi qusib are bulyqajqa deqa are qalosaiogqem. ⁵ Deqa ningi Kristus qa nungo areqalo singilateb di mandam tamo nanjo powo na sai. Di Qotei aqa singila na.

Qotei aqa Mondor na iga powo bole egeqnu

⁶ Bole, Kristen qudei nanji Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub. Deqa iga nanji anjam minjreqnam nanji powo bole eqnub. Powo di mandam qaji powo sai. Tamo kokba padalqa gamq di unub qaji nanjo powo sai dego. ⁷ Di Qotei aqa segi powo nami ulitesognej qaji. Powo di iga ubtoqnsim mareqnum. Powo di aqa utru agiende. Tulañ nami Qotei na iga lañ qureq oqwajqa gam gereiyetgej. ⁸ Powo di mandam qaji tamo kokba nanji poinjrosaiogqnu. Nanji poinjrej qamu nanji na Tamo Koba lañ qureq di unu qaji a osib namburbasq di qamosai qamu. ⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanjo nandamu na lañ qure qa ingi ingi unosaieqnu. Nanjo dabkala na ingi ingi deqa quosaieqnu. Nanjo areqaloq di ingi ingi di yala sosai. Ingi ingi di Qotei na tamo ungasari a tulañ qalaqalaiyegqnu qaji nanji segi gereiyetnjrej unu. Deqa nanji oqsib oqab.” ¹⁰ O ijo was kalil, anjam di nami uliesonaqa Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergej. Qotei aqa areqalo uliejunu qaji di Mondor a segi qalie. Qalie kalil agi Mondor aqaq di unu. ¹¹ Tamo bei a tamo bei aqa areqalo qalieqa keresai. Tamo aqa mondor aqa are miligiq di unu qaji a segi aqa areqalo qalie. Dego kere tamo bei a Qotei aqa areqalo qalieqa keresai. Qotei aqa Mondor a segi Qotei aqa areqalo qalie. ¹² O ijo was kalil, iga mandam qaji mondor osai. Iga Mondor agi Qotei aqaq na bej qaji di em. Deqa lañ qure qa ingi ingi Qotei na egeqnu qaji di iga qalie. Mondor na ingi ingi di iga osorgeqnu. ¹³ Iga ingi ingi deqa anjam mare mare laqnum. Iga mandam qaji tamo nanjo powo na anjam marosaieqnum. Mondor na iga powo egeqnaqa iga anjam mareqnum. Mondor aqa anjam di iga na tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanji minjreqnum.

¹⁴ Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanji lañ qure qa ingi ingi di oqa keresai. Di kiyaaqa? Nanji mareqnu, “Ingi ingi di nanari tamo nanjo ingi.” O ijo was kalil, ingi ingi di iga Mondor aqaq na eleneqnum. Deqa tamo ungasari Mondor ti sosai qaji nanji ingi ingi deqa poinjrqa keresai. Tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanji segi ingi ingi deqa poinjrqa kere. ¹⁵ Od, tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanji ingi ingi kalil geregere pegiyegqnu. Ariya tamo ungasari nanji di mandam tamo bei na peginjra keresai. ¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? Tamo dego bei sosai.” Ariya iga Kristus aqa areqalo ejunum.

3

Pol Apolos wo nanji Qotei aqa wau tamo bole

¹ O ijo was kalil, e nungo ambleq di soqnem bati deqa ningi Kristus aqa kumbra geregere qalieosaisogqneb. Ningi angro mom bul soqneb. E na tamo ungasari Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji nanji anjam damu ti minjreqnum. Ariya ningi areqalo namij dauryogqneb deqa e na anjam damu ti ningi merngwa yeqnam ugeiboqnej. ² Ningi angro mom bul soqneb deqa ningi damu uyqa keresai. Deqa e ningi damu anaingosaiogqnem. E ningi

munɔm anainɔqnem. Agi bini ninɔi damu uyqa keresai unub. ³ Ninɔi areqalo namij dauryoqnsib unub. Agi ninɔi nunɔo Kristen was nanɔi qa are ugeinɔeqnaqa koba na anjam na qotoqnsib laqnu. Nunɔo kumbra di jejamu qa kumbra uge. Di mandam tamo nanɔo kumbra. ⁴ Agi ninɔi qudei mareqnu, “E Pol dauryo qaji tamo.” Ninɔi qudei mareqnu, “E Apolos dauryo qaji tamo.” O ijo was kalil, nunɔo kumbra di mandam tamo nanɔo kumbra.

⁵ Apolos a tamo kiyero? E Pol e segi tamo kiyero? Aqo aiyel Qotei aqa wau tamo segi. Tamo Koba a na aqo aiyel wau segi segi egej. Deqa iga aqa anjam ninɔi mernɔgonam qusib Yesus qa nunɔo areqalo sinɔilateb. ⁶ E wau di ninɔi yagonam Apolos a ninɔiq di ya atej. Ariya Qotei a segi na ninɔi boletej. ⁷ Deqa tamo ninɔi yageqnu qaji a ñam saiɔoji unu. Tamo ninɔiq di ya ateqnu qaji a dego ñam saiɔoji unu. Ariya Qotei ninɔi boleteqnu qaji a segi ñam koba ti unu. ⁸ Tamo ninɔi yageqnu qaji wo tamo ninɔiq di ya ateqnu qaji wo nanɔi aiyel ombla Qotei aqa wau ojeqnu. Mondonɔ Qotei na nanɔo wau segi segi pegiyosim awai enjrqas. ⁹ Aqo aiyel Qotei ombla wau ojeqnum. Qotei aqa ninɔi wau agi ninɔi.

Qotei aqa wau tamo nanɔi tal gereiyo qaji tamo bul

Ninɔi Qotei aqa tal bul unub. ¹⁰ Qotei a e qa are boleyosiq wau ebej deqa e tal gereiyo qaji tamo bul unum. E tal gereiyqajqa qalie bole deqa e tal aqa utru atem. E tal aqa utru atem deqa tamo qudei nanɔi olo tal ai gogeq di tal ateqnu. Deqa e nanɔi endegsi minjreqnum, “Ninɔi tal geregere atoqniy.” ¹¹ O ijo was ninɔi qalie, Qotei na Yesus Kristus osiq a tal ai tuma qaji bul tigeltej unu. Deqa tamo qudei na olo tal ai tuma qaji bei ataib. Yesus a segi qujai tal ai tuma qaji bole. ¹² Ariya tamo nanɔi tal ai gogeq di tal atqa oqnsib gol na ti silva na ti meniɔ naimyo na ti ñamtaɔ na ti liki na ti ninɔi ñenɔi aqa sau na ti tal ateqnu. ¹³ Mondonɔ Qotei na tamo nanɔi peginjro batiamqa a ñamyuwo bulosim tamo kalil nanɔo wau segi segi boleq atsim pegiyosim nanɔo wau bole kiyo uge kiyo di unqas. ¹⁴ Tamo qudei nanɔo wau di ñamyuwo na yugwasai deqa nanɔi awai bole oqab. ¹⁵ Tamo qudei nanɔo wau di ñamyuwo na yuelenqas deqa nanɔo wau kalil torei loumqas. Ariya tamo nanɔi di padalqasai. Nanɔi ñamyuwoq di padalqa jojomonɔ Qotei na nanɔi dena olo elenqas.

Ninɔi Qotei aqa atra tal bul unub

¹⁶ Ninɔi Qotei aqa atra tal bul unub. Qotei aqa Mondor a nunɔo ambleq di unu. Di ninɔi qaliesai kiyo? ¹⁷ Qotei aqa atra tal di agi ninɔi. Deqa tamo bei na atra tal di ugeugeiyqas di Qotei na kamba tamo di ugeugeiyqas.

Iga tamo nanɔo ñam soqtqasai

¹⁸ Ninɔi nunɔo segi jejamu gisanɔyaib. Ninɔi qudei mandam qaji powo ti sosib endegsib are qaleqnu kiyo, “E powo koba ti unum”? Di sai. Ninɔi endegsib mariy, “Bole, e nanari tamo.” Degsib marib Qotei na olo powo enɔimqa dena ninɔi powo bole oqab. ¹⁹ Tamo nanɔi mandam tamo nanɔo powo ti unub qaji nanɔi Qotei aqa ñamgalaq di nanari tamo unub. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenɔrenɔyeb unu, “Tamo nanɔi mandam tamo nanɔo powo ti unub qaji nanɔi kumbra uge uge yeqnu. Yeqnab Qotei a kamba nanɔi padaltnjreqnu.” ²⁰ Anjam bei dego unu, “Tamo nanɔi mandam tamo nanɔo powo ti unub qaji nanɔo areqalo Tamo Koba a segi qalie. A qalie, nanɔo areqalo di uge deqa nanɔi wau bei bei yeqnab ugeinjreqnu.”

²¹ Deqa ningi na mandam tamo nanjo ñam soqtoqnaib. Ingi ingi kalil di nunjo. ²² Apolos, Pita, e Pol, mandam, ñambile, moiyo, ingi ingi kalil bini unub qaji ti ingi ingi kalil bunuqna brantelenqab qaji ti di nunjo. ²³ Ariya ningi Kristus aqa. Kristus a Qotei aqa.

4

Qotei a segi na aqa wau tamo nanji peginjreqnu

¹ O ijo was kalil, aqo Apolos wo iga Kristus aqa wau tamo. Iga Qotei aqa wau taqateqnum. Gago wau agiende. Iga Qotei aqa uli anjam mare mare laqnum. Ningi iga qa degsib are qaloqniy. ² Ningi qalie, wau taqato tamo a na wau lanja aqa medabu dauryoqnqas. Dego kere e Qotei aqa medabu dauryeqnum. ³ Deqa anjam pegiyo tamo bei na kiyo ningi na kiyo ijo kumbra pegiyqab di unqum. E deqa yala are qalqasai. E segi dego ijo kumbra pegiyosaieqnum. ⁴ Ijo kumbra uge bei unu kiyo di e geregere poibosai. Ariya e une saiqoji unum degsi marqa keresai. Tamo Koba a segi na e pegibqas. ⁵ Pegiyo bati brantosaiunu deqa ningi na tamo qudei nanji peginjroqnaib. Ningi mati tariñesoqnibqa mondon Tamo Koba a bosimqa a segi na ingi ingi kalil ambruq di uliejunub qaji di suwanjoq di atqas. Osim tamo kalil nanjo areqalo dego boleq atqas. Yim bati deqa Qotei a gago segi segi kumbra unsim bole kiyo sai kiyo deqa mergwas.

Korin Kristen nanji nanjo segi ñam soqteqnum

⁶ O ijo was kalil, aqo Apolos wo gago kumbra qa agi e na ningi merngonum. Di kiyaaqa? Ningi Qotei aqa anjam nenqrenq di unu qaji de ti olo anjam qudei ti turtosib diqoqnaib deqa. Osib tamo qudei nanjo ñam soqtoqnsib olo tamo qudei nanjo ñam aguq atoqnaib deqa. ⁷ Ningi gate kokba unub e? Sai. Nunjo ingi bole kiye Qotei na ningi enqosai? Nunjo ingi ingi kalil agi Qotei na ningi enqej. Deqa ningi kiyaaqa mareqnum, “Iga gago segi singila na ingi ingi kalil di ejunum”? Ningi kiyaaqa nunjo segi ñam soqteqnum?

⁸ Agi ningi are qaleqnum, “Iga ingi ingi kalil kere na unum. Iga ñoro koba ejunum. Deqa iga na Pol Apolos wo nanji aiyel bunñrsimqa iga segi mandor kokba bulonum.” O was ningi degsib are qalaib. Ningi mandor kokba bulonub qamu e ningi qa tulan areboleboleibqoqa Apolos ombila na ningi beternqosim ningi koba na mandor kokba bulonum qamu. ⁹ Ijo areqalo agiende. Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa Qotei na gago ñam tulan aguq atej. Deqa iga tamo uge nanji bulonum. Tamo uge nanji agi anjam pegiyo tamo a na une ti qa minjroqnsiq moiyoñreqnu. Od, a na mandam tamo ti lan anqro ti nanjo ñamgalaq di nanji moiyoñreqnu. O ijo was kalil, iga tamo uge nanji di bulonum. ¹⁰ Iga Kristus aqa ñam osi laqnum deqa iga nanari tamo bulonum. Ariya ningi powo ti sosib deqa ningi Kristus qa qalie bole. Iga singila saiqoji unum. Ariya ningi singila ti unub. Iga ñam saiqoji unum. Ariya ningi ñam ti unub. ¹¹ Iga nami mam ti ya qar ti soqnem agi bini unum. Iga gara bolesai. Tamo qudei na iga ugeugeiqe qnum. Iga tal saiqoji. ¹² Iga ñes na ti gago segi ban na ti wauoqnsim unum. Tamo qudei na iga misilingeqnab iga kamba olo nanji qa pailyeqnum. Tamo qudei na iga ugeugeiqe qnum iga gulbe di qoboiyeqnum. ¹³ Tamo qudei na iga yomuigeqnaib iga kamba olo nanji anjam bole minjreqnum. Iga tamo sougetejunub qaji nanji bulonum. Iga tamo unqasari kalil nanjo ñamgalaq di ingi tulan jigat bulosim unum. Iga nami degsi soqnem agi bini unum.

Pol na Korin Kristen nanji minjrej, “Ningi ijo kumbra dauryiy”

¹⁴O ijo was, ningi ijo anjam endi sisiosib jemaingwajqa e deqa nengrenyosai. E nungo areqalo tingitetngwajqa deqa osim anjam endi nengrenyonum. Ningi ijo angro bole. E ningi tulan qalaqalaingeqnum. ¹⁵Nunگو abu qujai agi e segi. Nunگو abu gargekoba sai. Tamo 10,000 nangi na Kristus aqa kumbra ningi osorngoqncab di unqum. E qujai Kristus Yesus aqa anjam bole ningi merngonam qusib are bulyeb. Dena e nunگو abuem. ¹⁶Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi ijo kumbra kalil dauryoqniy. ¹⁷Utru deqa e Timoti qarinyonum a nunگوq bqo. E nami Tamo Koba aqa anjam Timoti minjnam a are bulyej. Deqa a ijo angro bole. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A nunگوq bosim ijo kumbra qa ningi saingim quqwab. Ijo kumbra agiende. E Kristus beteryesosim a dauryeqnum. Ijo kumbra di e na sawa sawa kalilq di Kristen nangi osornjreqnum.

¹⁸Ariya ningi qudei endegsib are qaleqncub, “Pol a gagoq bqasai.” Osib ningi diqoqnsib laqncub. ¹⁹O was ningi degaib. Tamo Koba a na odbimqa e nunگوq urur boqujatqai. Tamo nangi diqoqnsib laqncub qaji nango singila qabe na eqncub di unqajqa bqai. E nango anjam maro lanja quqwajqa bqasai. ²⁰Ningi qalie, Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. A lanja anjam maro na iga taqatgosaieqnu. A singila na iga taqatgeqnu. ²¹Nunگو are kiyersiq unu? E nunگوq bosiy niringngosiy tingitngwai kiyo e bosiy ningi qalaqalaingosiy lawo na gereingwai kiyo? Ningi segi mariy.

5

Sambala kumbra a Korin Kristen nango ambleq di unu

¹O ijo was kalil, e anjam bei endegsi quem. Nunگو ambleq di tamo bei a sambala kumbra yeqnu. Aqa sambala kumbra di tulan ugedamu. Tamo nangi Qotei qaliesai qaji nangi sambala kumbra deqaji yosaieqncub. Aqa sambala kumbra agiende. A na aqa abu aqa nangun oqnsiq ombla sambalaeqncub. ²Ningi aqa sambala kumbra deqa are ugeingosaieqnu, Ningi akamosaieqncub. Ningi diqoqnsib laqncub. Ningi are ugeingej qamu ningi tamo di osib nunگو ambleq dena taqal waiyeb qamu.

³E ningi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ningi ijo are miligiq di unub deqa e ningi ti sobulejunum. Deqa e sambala tamo di aqa une qa pegiyonum koboqo. ⁴E ningi endegsi merngwai. Ningi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam na korooiy. Yim koroq di e ningi ti sobulitqa Tamo Koba Yesus aqa singila dego nunگوq di sqas. ⁵Ningi koroesosibqa tamo di ojsib Satan aqa banq di atibqa Satan na a osim aqa jemu gulbe yqas. Yim mondon Tamo Koba Yesus a bqajqa batiamqa Qotei na tamo di aqa qunun olo oqas.

Pol na Kristen nangi minjrej, “Ningi tamo uge di wiyiy”

⁶Ningi nunگو segi ñam soqteqncub di kumbra bolesai. Ningi qalie, tamo nangi sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqncab bem tiyekritoqnsiq tulan kobaqujaeqnu. ⁷Deqa ijo was kalil, ningi bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atiy. Osib dena ningi olo bem bunuj bulosib sum saiqoji sqab. E qalieonum, ningi sum saiqoji unub koboqo. Di kiyayaqa? Jeu tamo nangi na Kristus qalnab a kaja du bulosiq gago une qa moisiq aqa len aiyej. Juda nango yori bati koba qa nangi Yesus degyeb. ⁸Deqa iga yori bati koba di unqom. Unsim bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atsim olo bem bunuj sum saiqoji unu qaji di oqom. Sum namij di kumbra uge ti une ti sigitejunu. Bem bunuj sum saiqoji unu qaji di are bole ti anjam bole ti sigitejunu.

⁹E nami anjam endegsi nengrenyosim nunگوq qarinyem, “Ningi sambala tamo nangi koba na laqnaib.” ¹⁰O ijo was, e na tamo Yesus qaliesai qaji nangi qa ningi degsi merngosai. Ningi nangi koba na laqnaq kere. Tamo

sambalaeqñub qaji nanği ti tamo ñoro qa maunjreqñu qaji nanği ti tamo gisañ na silali eqñub qaji nanği ti tamo gisañ qotei qa loueqñub qaji nanği ti ninği nanği koba na laqajqa e deqa ninği saidñgosai. Ninği nanği koba na laqasai di ninği torei mandam uratqab. Di keresai. ¹¹ Ariya tamo bei a marqas, “E nunğo Kristen was bole.” Osim a olo sambala kumbra yqas kiyo, tamo bei aqa ñoro qa maulyqas kiyo, gisañ qotei qa louqas kiyo, tamo nanği misilññjqas kiyo, ya uge uyoqñsim nanarioqñqas kiyo, gisañ na tamo nanğo silali yainjqas kiyo a kumbra degyimqa ninği a ombla laqnaib. Ninği a ombla inği uyoqnaib dego. Agi e nami anjam deqa nenğrenyosim nunğoq qarinyem. ¹²⁻¹³ Deqa e na tamo Yesus qaliesai qaji nanğo une qa peginjraqai e? Sai. Di ijo wau sai. Di Qotei aqa wau. Ariya Kristen nanğo une qa peginjraqajqa wau di nunğo wau tinññ. Deqa ninği tamo uge di osib nunğo ambleq dena taqal waiyy.

6

Ninği nunğo Kristen was bei osib anjam pegiyo talq gilaib

¹ Ninği qudei kumbra uge endegsib yeqñub. Ninği nunğo Kristen was bei qa anjam soqñim a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanğo ulatamuq di tigeltqab. Ninği a osib Qotei aqa tamo unğasari nanğo ulatamuq di tigeltqab di kere. Ariya ninği degyosaieqñub. Nunğo kumbra uge deqa ninği jemaingosaieqñu. ² Iga Qotei aqa segi tamo unğasari unum deqa mondoñ iga na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanğo une qa peginjraqom. Di ninği qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa kiyaaqa ninği nunğo Kristen was nanğo anjam kiñilala qudei qa nanği peginjraqa keresai? ³ Mondoñ iga lañ anğro nanğo une qa dego peginjraqom. Ninği di qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa e endegsi are qalonum, iga mandamq endi gago Kristen was nanğo anjam kalil dego pegiyqa kere. ⁴ Deqa ninği Kristen was bei qa anjam soqñim kiyaaqa ninği na a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanğoq gilqab? Anjam pegiyo tamo nanği di Kristen tamo sai. ⁵ E anjam endi ninği mernğonum. Di kiyaaqa? Ninği nunğo kumbra uge deqa jemaingim uratqajqa deqa. Nunğo ambleq di powo tamo bei unu kiyo? Sqas di Kristen was bei a was bei qa anjam soqñim powo tamo dena nanğo anjam pegiyqa kere. ⁶ Kiyaaqa Kristen was bei a was bei osim anjam pegiyo tamo Yesus qa nanğo areqalo singilatosaieqñub qaji nanğoq gilsim nanğo ulatamuq di tigeltqas?

⁷ Ninği nunğo Kristen was bei qa anjam soqñim a osib anjam pegiyo tamo nanğoq gilqab di kumbra uge. Nunğo kumbra dena ninği Yesus dauryqajqa uratosib uloñqab. Ninği nunğo Kristen was bei qa anjam soqñim, unğum, ninği a uratib une enğem. Osim nunğo inği inği bajinñem. ⁸ Ariya ninği degyosaieqñub. Ninği segi kamba olo nunğo Kristen was nanği kumbra uge enjroqñsib nanğo inği inği gisañ na yainjreqñub.

⁹⁻¹⁰ Tamo unğasari kumbra uge uge yeqñub qaji nanği Qotei na taqatñrsim nanğo Mandor Koba sqasai. Di ninği qaliesai kiyo? O ijo was ninği na nunğo segi jemu gisañyaib. Tamo sambala kumbra yeqñub qaji nanği ti, tamo gisañ qotei qa loueqñub qaji nanği ti, tamo was bei aqa ñauñ jemu ojeteqñub qaji nanği ti, tamo unğa wo ñerenqa uratoqñsib olo tamo bei bei wo ñerenqñub qaji nanği ti, bajinñ tamo nanği ti, tamo was bei aqa inği inği qa mamaunjreqñu qaji nanği ti, tamo ya uge uyoqñsib nanarieqñub qaji nanği ti, tamo was bei yomuiyeqñub qaji nanği ti, tamo was bei aqa silali gisañ na yaiyeqñub qaji nanği ti, tamo deqaji kalil nanği Qotei na taqatñrsim nanğo Mandor Koba sqasai. ¹¹ Nami ninği qudei tamo uge deqaji soqñeb. Ariya bunuqna Qotei na nunğo are miligi yansetñgosiqqa ninği aqa segi kumbra

boleq di atej. Atsiqa Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na ti gago Qotei aqa Mondor aqa singila na ti ningi tamo bole une saiqoji qa merngej.

Nunگو jejamu a Qotei aqa Mondor aqa atra tal bul unu

¹² Kristen qudei nanđi mareqnub, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nanđi bole mareqnub. Ariya e kumbra qudei yoqnqai dena e aqaryaibqa keresai. Od, e kumbra gargekoba yqa kere. Ariya e kumbra bei aqa sorgomq di sqasai. ¹³ Tamo qudei nanđi mareqnub, “Inđi uyo aqa wau agi aisim meneq di sqas. Mene aqa wau agi inđi uyqas.” Di nanđi bole mareqnub. Ariya monđon Qotei na inđi uyo ti mene ti di torei kobotqas. Gago jejamu di sambala kumbra yqajqa sai. Gago jejamu di Tamo Koba aqa. A segi na taqateqnu. ¹⁴ Qotei aqa singila na a Tamo Koba olo subq na tigeltej. Deqa monđon a na iga dego tigeltgwas.

¹⁵ Nunگو jejamu di Kristus aqa jejamu qujai. Di ningi qaliesai kiyo? Deqa e Kristus aqa jejamu osiy sambala uña aqa jejamuq di betertqai di kumbra bolesai. ¹⁶ Tamo bei a sambala uña wo beterrqab di a uña de wo jejamu qujaitosib sqab. Di ningi qaliesai kiyo? Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei aqa ñaun wo beterosib nanđi jejamu qujaitosib sqab.” ¹⁷ Ariya tamo bei a Tamo Koba Yesus wo beterrqab di nanđi aiyel Mondor qujai ti sqab. ¹⁸ Deqa ijo was, ningi gaigai sambala kumbra uratoqnsib isaq giloqniy. Une kalil tamo nanđi yeqnub qaji di nanđo jejamuq di beterosaiqnu. Ariya sambala kumbra a tamo nanđo jejamuq di beteroqnsiq nanđo jejamu ugeteqnu. ¹⁹ Nunگو jejamu di Mondor Bole aqa atra tal bul unu. Qotei a segi na Mondor di ningi engej deqa a nunگو are miligiq di unu. Ningi di qaliesai kiyo? Nunگو jejamu di nunگو segi jejamu sai. Di Qotei aqa jejamu. ²⁰ Qotei a awai kobaquja na ningi awaingej. Deqa kumbra kalil ningi yeqnub qaji di ningi Qotei aqa ñam soqtqa are qaloqnsib yoqniy.

7

Uña oqajqa anjam

¹ Ariya anjam qudei ningi nengrenyosib ijoq qarinyeb qaji deqa kamba merngwai. Anjam bei agi uña oqajqa anjam. Deqa merngwai. Tamo nanđi laña sosib uña oqa uratqab di kumbra bole. ² Ariya sambala kumbra kobaaam deqa ningi segi segi uña oiy. Uña ningi dego segi segi tamo oiy. ³ Tamo aqa jejamu di aqa ñaun qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. Uña aqa jejamu di dego aqa gumbulun qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. ⁴ Unđasari nanđi na nanđo segi jejamu taqatosaieqnub. Nanđo jejamu di nanđo gumbulun na taqateqnu. Tamo nanđi dego nanđo segi jejamu taqatosaieqnub. Nanđo jejamu di nanđo ñaun na taqateqnu. ⁵ Deqa ningi nunگو jejamu getentaib. Ariya bati bei ningi nunگو uña wo ombla areqalo qujaitosib pailyqa bati atsib di ningi nunگو jejamu getentosib pailyoqniy. Bunuqna pailyo bati koboamqa ningi nunگو jejamu olo turtiy. Ningi nunگو segi jejamu geregere taqatqa keresai deqa Satan na ningi osim sambala kumbraq di olo breinđo uge. ⁶ Ijo anjam di e ningi aqaryainđwa osim deqa merngonum. E singila na merngosai. ⁷ Ijo are endegsi unu. Tamo kalil nanđi e bul laña sqab di bole. Ariya Qotei na tamo nanđi singila segi segi enjreqnu. A na tamo qudei nanđi singila bei enjreqnu. Osiaqa tamo qudei nanđi singila bei enjreqnu.

⁸ Ariya tamo uña osai qaji nanđi ti uña tamo osai qaji nanđi ti e na anjam endegsi minjrqai. Uña qobul nanđi dego e na anjam endegsi minjrqai. Ningi e bul laña sqab di bolequja. ⁹ Ariya ningi nunگو segi jejamu taqatqa

keresaiamqa ningi unja oiy. Ningi tamo oiy. Ningi sambala kumbra yqajqa are tulan prugnqoqnqas di kumbra bolesai.

¹⁰ Ningi tamo ti unja ti unub qaji e na anjam endegsi merngwai. E segi na merngwasai. Tamo Koba a dego ningi merngwas. Anjam agiende. Unja nanqi na nanjo tamo nanqi uratnjraib. ¹¹ Ariya unja bei na aqa tamo uratqas di a olo tamo bei aiq. A laña soqnem. Saiamqa a na aqa tamo nami uratej qaji di olo eme. Tamo nanqi dego nanjo unja nanqi uratnjraib.

¹² Ningi qudei e na anjam endegsi merngwai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E segi na merngwai. Ni Kristen tamo. Ariya ino njaun a Kristen unja sai. Di unjum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim. ¹³ E unja nanqi dego anjam di minjrqi. Ni Kristen unja. Ariya ino gumbulun a Kristen tamo sai. Di dego unjum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim. ¹⁴ Ningi quiy. Tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosaiosim Kristen unja oqas. Kumbra dena a Kristen nanjo miligiq aisim Qotei aqa jomq di sqas. Unja bei dego a Yesus qa aqa areqalo singilatosaiosim Kristen tamo oqas. Kumbra dena a Kristen nanjo miligiq aisim Qotei aqa jomq di sqas. Degsi sosai qamu nanjo angro nanqi Qotei aqa namgalaq di jiga ti so qamu. Ariya nanqi Kristen nanjo miligiq di unub deqa nanjo angro nanqi Qotei aqa jomq di unub. ¹⁵ Ariya Kristen tamo bei aqa unja a Yesus qa aqa areqalo singilatosai deqa unja dena a uratqa marsim uratem. Tamo a deqa gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Kristen unja dego aqa tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatosai deqa tamo dena a uratqa marsim uratem. Unja a dego gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Qotei a ningi kalil koba na geregere lawo na sqajqa osiq metngeqnu. Deqa ningi ijo anjam di dauryiy. ¹⁶ O Kristen unja, ni ino gumbulun Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai. O Kristen tamo, ni dego ino njaun Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai.

Qotei na iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej

¹⁷ Qotei na nami iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej deqa iga gam di dauryoqnsim sqom. Gam kiye Qotei na iga dauryqa metgej qaji di segi dauryqom. Ijo anjam di e na Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanqi minjre minjre laqnum. ¹⁸ Ningi qudei nami mulun aisib sonabqa Qotei na ningi metngej deqa ningi degsib soqniy. Ningi qudei nami mulun aiyosai sonabqa Qotei na ningi metngej deqa ningi dego degsib soqniy. ¹⁹ Ningi nami mulun aiyeb kiyo ningi mulun aiyosai kiyo di laña. Ningi Qotei aqa dal anjam dauryqab di kumbra bole utru ti. ²⁰ Iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim sqom. ²¹ Ningi qudei kangal tamo sonabqa Qotei na ningi metngej. Ariya ningi deqa are gulbeingaiq. Ningi kangal tamo soqniy. Bunuqna ningi kangal tamo sqa uratosib olo nungo segi wau ojqa gam soqnimqa degyiy. ²² Tamo nanqi kangal tamo sonabqa Qotei na metnjrej qaji nanqi Tamo Koba aqa. Deqa nanqi aqa namgalaq di kangal tamo sosai. Dego kere tamo nanqi kangal tamo sosai sonabqa Qotei na metnjrej qaji nanqi olo Kristus aqa kangal tamo unub. ²³ Qotei a awai kobaquja na ningi awaingej deqa ningi mandam tamo bei aqa kangal tamo saib. ²⁴ O ijo was kalil, iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim olo Qotei ombla sqom.

Pol a tamo unja osai qaji nanqi ti unja tamo osai qaji nanqi ti anjam minjrej

²⁵ Ariya e na tamo unja osai qaji nanqi ti unja tamo osai qaji nanqi ti anjam bei minjrqi. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E ijo segi areqalo na nanqi minjrqi. Qotei a e qa dulej deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole.

²⁶ E endegsi are qalonum. Bini bati endi gulbe kokba bqa jojomeqñub. Deqa ningi kalil kiyersib unub degsib olo soqñiy. ²⁷ Ningi uña ti unub qaji ningi degsib soqñiy. Ningi nunngo uña uratqa gam ñamaib. Ningi uña osai qaji ningi dego degsib soqñiy. Ningi uña oqa are qalaib. ²⁸ Ningi uña ti tamo ti oqab di ningi une yosai. Dungenge nanngi dego tamo oqab di nanngi une yosai. Ariya tamo uña ejunub qaji nanngi ti uña tamo ejunub qaji nanngi ti gulbe itoqnqab. Nanngi gulbe di itaib deqa e na anjam endi nanngi minjronum.

²⁹ O ijo was kalil, diño bati jojomqo deqa e na ningi endegsi merngwai. Tamo uña ti unub qaji nanngi uña saiqoji so bul soqñebe. ³⁰ Tamo akameqñub qaji nanngi akamosai bul soqñebe. Tamo areboleboleinjreqnu qaji nanngi areboleboleinjrosai bul soqñebe. Tamo inngi inngi awaiyeqñub qaji nanngi inngi inngi saiqoji so bul soqñebe. ³¹ Tamo mandam qa inngi inngi qa waueqñub qaji nanngi inngi inngi qa wauosai bul soqñebe. Ningi qalie, sokiñala mandam ti inngi inngi kalil ti torei koboekritqab.

³² Ijo are endegsi unu. Ningi mandam qa inngi inngi qa are qaloqñuib. Ningi qalie, tamo uña ti sosai qaji nanngi Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqñub. Deqa kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqñu qaji di nanngi yeqñub. ³³ Ariya tamo uña ti unub qaji nanngi mandam qa inngi inngi qa are qaleqñub. Deqa kumbra kalil nanngo uña a areareteqñu qaji di nanngi yeqñub. ³⁴ Deqa nanngi areqalo aiye aiyelteqñub. Dungenge nanngi ti uña tamo osai qaji nanngi ti dego Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqñub. Deqa nanngi nanngo segi jejamu ti qunun ti torei Qotei yekriteqñub. Ariya uña tamo ti unub qaji nanngi mandam qa inngi inngi qa are qaleqñub. Deqa kumbra kalil nanngo tamo a areareteqñu qaji di nanngi yeqñub. ³⁵ E ningi aqaryaingwa osim deqa anjam di merngonum. E ningi gulbe engwa osim anjam di merngosai. Deqa ningi quiy. Ningi kumbra bole bole dauryoqñisib gaigai Tamo Koba aqa wau ojoqñiy. Mandam qa inngi inngi na ningi titngaiq.

³⁶ Tamo bei aqa dunge a kobaqujaosim tamo oqa kereamqa a endegsi are qalqas, “Ijo dunge a laña sqa keresai. Deqa unqum, a tamo em. E na a tamo oqa getentqasai.” A degsi are qalqas di kere. A une atosai. ³⁷ Ariya tamo bei aqa are miligiq di siñgilaosim marqas, “E bole qalieonum, ijo dunge a laña sqa kere. Deqa e na getentqai. Yim a tamo oqasai.” A degsi marsimqa aqa segi areqalo dauryosim aqa dunge getentqas di kere. A dego une atosai. ³⁸ Deqa tamo bei na aqa dunge odyim a tamo oqas di a kumbra bole yqo. Ariya tamo bei na aqa dunge getentim a tamo oqasai di a kumbra tulan boledamu yqo.

³⁹ Uña bei aqa tamo a moiyoaisoqñimqa uña dena a uratqa keresai. Aqa tamo a moiyimqa a olo tamo bei oqa are soqñim a na oqa kere. Ariya a Kristen tamo segi em. ⁴⁰ Ijo areqalo agiende. A olo tamo bei oqa uratosim laña sqas di a areboleboleiyqas. Qotei aqa Mondor ijoq di unu deqa e anjam di ningi merngonum.

8

Sulum atrainjro qaji inngi uyqajqa kumbra

¹ O ijo was kalil, e sulum atrainjro qaji inngi uyqajqa kumbra qa ningi merngwai. Bole, iga kalil powo ti unum. Ariya iga olo diqoqñsim gago segi ñam soqtoqnqom di uge. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryosim gago Kristen was nanngi siñgilatnjroqnqom di kere. ² Tamo bei a marqas, “E powo ti unum.” A degsi marqo deqa iga qalieonum, aqa powo kereosaiunu. ³ Ariya tamo bei a Qotei qalaqalaiyoqnqas di Qotei a tamo deqa poiyqas.

⁴ Deqa e sulum atrainjro qaji inği uyqajqa kumbra qa niği endegsi mernğwai. Mandamq endi sulum nanği unub di nanği gisanj qotei laņa sigiteqñub. Iga qalie, Qotei bole a segi qujai unu. Qotei bei sosai. ⁵ Tamo qudei nanği mareqñub, “Qotei gargekoba unub. Tamo kokba dego gargekoba unub.” Tamo qudei nanği degsib mareqñub di unğum. Lanq di, mandamq di qotei deqaji nanği unub di laņa. ⁶ Iga qalieonum, Qotei qujai unu. A gago Abu. A inği inği kalil qa utru. Iga aqa segi tamo unğasari tinğin unum. Tamo Koba qujai dego unu. Di Yesus Kristus. A inği inği kalil atelenjej. Iga kalil aqaq dena nambile em.

⁷ Ariya Kristen qudei nanği anjam deqa geregere poinjrosai unu. Nanği nami inği uyo elenjoqnsib gisanj qotei nanço sulum atrainjroqñeb. Deqa bini nanği inği di uyqa oqnsib are gulbeinjreqnaqa endegsib are qaleqñub, “Iga sulum atrainjro qaji inği di uyqom di iga sulum nanği olo atrainjrobulqom. Dena iga une oqom.” Nanği degsib are qaleqñub. ⁸ Bole, gago inği uyo na iga Qotei aqa areq gilqa keresai. Iga inği getentqom dena iga Qotei aqa nğangalaq di une ti sqasai. Iga inği uyqom dena iga tamo bole sqasai dego. ⁹ Niği geregere are qaliy. Niği inği bei uyqa are soqñim uyiy. Di une sai. Ariya niği inği di uyibqa Kristen was qudei powo bole osai qaji nanği niği nunğsib dena ulonjosib uneq aiqab di uge. Deqa unğum, niği inği di uyaib.

¹⁰ Niği powo bole ti unub qaji niği sulum nanço atra tal miligiq gilsib dia inği uyoqñib Kristen was bei powo bole osai qaji a bosim niği nunğsimqa a endegsi are qalqas, “Kristen was nanği inği di uyeqñub deqa unğum, e dego uyqai.” Osim a ulonjosim uneq aiqas. ¹¹ Nunço powo dena niği na was bei di powo bole osai qaji a uneq waiyonub. Niği qalie, Kristus a was deqa moiyej. ¹² Deqa niği quiy. Niği na Kristen was nanği uneq breinjrsib nanço areqalo Kristus qa sinğilateb qaji di ugetetnjrqab di niği Kristus dego une yonub. ¹³ Deqa e damu uyitqa dena ijo was a uneq aiqas di e olo damu uyqasai. Ijo was a ulonjosim uneq aiyaim deqa e damu uratqai.

9

Pol a Yesus aqa wau ojoqnej dena a silali osaioqnej

¹ Niği ijo kumbra uniy. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. E kumbra kiye yqa are soqñim e yqai. E Qotei aqa anjam maro tamo bole. E gago Tamo Koba Yesus unem. E aqa wau ojoqñem dena niği are bulyeb. Niği ijo kumbra deqa qaliesai kiyo? ² Tamo qudei nanği mareqñub, “Pol a Qotei aqa anjam maro tamo bolesai.” Nanği degsib mareqñub di unğum. Niği segi e qa qalie. E nami Tamo Koba aqa anjam niği mernğonam qusib are bulyeb. Deqa niği qalie, e Qotei aqa anjam maro tamo bole.

³ Tamo qudei nanği ijo kumbra pegiyeqñub deqa e na kamba endegsi minjreqnum. ⁴ Iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum dena iga silali osim gago segi inği ti ya ti uyqa kere. ⁵ Iga unğa oqa are soqñim Kristen unğa osim laqnqa kere. Agi Pita a unğa oqnsiq laqnu. A segi sai. Qotei aqa anjam maro tamo qudei ti Tamo Koba aqa was nanği ti dego unğa oqnsib laqñub. ⁶ Niği quiy. Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanği silali wau uratoqnsib Qotei aqa wau ojeqñub. Deqa aqo Barnabas wo dego silali wau uratqa kere. ⁷ Niği qalie, qoto tamo bei a qotqas di a silali oqas. A aqa segi silali wau ojqsai. Tamo bei a inği yagwas di a inği meli osim uyqas. Tamo bei a kaja nanği taqatnjrqas di a munğum qaq osim uyqas.

⁸ E mandam tamo nanço areqalo dauryosim anjam di mernğosai. Anjam di Qotei aqa dal anjamq di dego unu. ⁹ Agi Moses a nami dal anjam bei endegsi nenğrenjej, “Makau nanği inği nğenği paraparaiyoqnsib aqa sau taqal

ateqñub. Deqa nanği inği ñenği aqa damu uyqa yoqnib ninği na nanği saidñjraib.” O ijo was, Qotei a makau nanği qa are qalsiq anjam di marej kiyo? Sai. ¹⁰ A iga qa osiqa anjam di marej. Od, Moses a iga qa osiqa anjam di nengrenyej. Ninği are qaliy. Tamo bei a inği yagwas di inği meliamqa a osim uyqas. Tamo bei a inği ñenği ñoqoryosim damu segitqas di a damu osim uyqas. ¹¹ O ijo was, iga Qotei aqa anjam qa ninği aqaryaingoqñem di nunžo qunun qa. Deqa ninği na kamba jejamu qa inği inği qa iga aqaryaigwajqa mernğwom di iga une yosai. Iga nunžo are miligiq di Mondor aqa inği yagobulem. Inği di meliqo deqa ninği na olo otorosib jejamu qa inği inği egwajqa mernğwom di iga une yosai. ¹² Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qa ninği aqaryaingeqñub deqa nanği nunžoq dena olo silali inği inği yaingeqñub. Deqa iga dego nunžoq dena silali inği inği yainğwa kere.

Ariya iga Kristus aqa anjam bole ugetaim deqa iga nunžoq dena silali inği inği yainğwa uratem. Osim dena iga gulbe gargekoba qoboiyoqñem. ¹³ Atra tamo nanği atra talq dena inği oqñsib uyeqñub. Tamo nanği atra bijal taqateqñub qaji nanği atra bijalq dena atraiyqa wagne oqñsib uyeqñub. Ninği di qaliesai kiyo? ¹⁴ Dego kere Tamo Koba a endegsi marej, “Tamo nanği Qotei aqa anjam bole mare mare laqñub qaji nanği dena silali oqñsib nanžo segi inği awaiyoqñsib uyoqñqab.”

¹⁵ Ariya e nunžo inği bei yainğwa osim anjam endi nengrenyosai. E nunžoq dena silali inği inği yainğwa uratem agi bini unum. Degsi sosiy e moiqai. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqñu. Deqa tamo bei na ijo kumbra di olo uge qa maraiq. ¹⁶ E Yesus aqa anjam bole mare mare laqñum deqa e ijo segi ñam soqtqa keresai. Qotei na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqñai. E wau di uratqa keresai. Uratqai di Qotei na e gulbe ebqas. ¹⁷ E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laosaieqñum. E Qotei aqa wau tamo unum deqa e aqa areqalo dauryoqñsim aqa anjam mare mare laqñum. E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laqñum qamu e dena silali inği inği eqñum qamu. ¹⁸ Deqa e awai kiye oqai? Ijo awai agiende. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqñsim dena e silali oqa urateqñum. Ijo awai bole agide. Bole, e silali oqa kere. Ariya e oqa urateqñum. E lanja tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqñum. Ijo awai bole agide.

Pol a tamo unğasari kalil nanžo kanğal tamo soqnej

¹⁹ E kumbra kiye yqa are soqñim e yqai. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. Di unğum, e ijo segi areqalo na tamo kalil nanžo sorgomq di sosim nanği kanğalñreqñum. E degyeqñum. Di kiyaaqa? E tamo gargekoba nanği are bulyetñjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. ²⁰ Deqa e Juda nanžo kumbra dauryeqñum. Di kiyaaqa? E nanği are bulyetñjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. Tamo nanği dal anjam aqa sorgomq di unub qaji nanžo kumbra dego e dauryoqñsim dal anjam aqa sorgomq di sobulejunum. Bole, e segi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ariya e nanžo kumbra di dauryeqñum. Di kiyaaqa? E nanği are bulyetñjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. ²¹ Tamo nanği dal anjam saiqoji unub qaji nanžo kumbra dego e dauryoqñsim dal anjam saiqoji sobulejunum. Bole, e Qotei aqa dal anjam ti unum. Agi e Kristus aqa dal anjam aqa sorgomq di unum. Ariya e tamo nanği dal anjam saiqoji unub qaji nanği are bulyetñjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa e nanžo kumbra dauryeqñum. ²² Tamo sinğila saiqoji unub qaji nanžo kumbra dego e dauryoqñsim sinğila saiqoji sobulejunum. Di kiyaaqa? E nanği are bulyetñjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. O ijo was ninği quiy. E tamo kalil nanžo sorgomq di sosim nanžo kumbra dauryeqñum. Di kiyaaqa? E nanği qudei are bulyetñjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. ²³ E Yesus aqa

anjam bole qa are qaloqnsim deqa kumbra kalil di yeqnum. Deqa mondon Yesus na awai boledamu e ebqas. Tamo kalil Yesus aqa anjam bole qa nanjo areqalo sinjilateqnum qaji nanji dego awai di oqab.

Iga lanj qure qaji awai oqajqa deqa gurgurqom

²⁴ E mandam tamo nanjo alan qa merngwai. Tamo nanji gurguroqnsib bubuñeqnub di nanji awai oqajqa deqa. Ariya tamo qujai a segi na nanji kalil buñjrsim awai oqas. Dego kere ninji lanj qure qaji awai oqa marsib sinjila na gurguroqniy. ²⁵ Tamo gurgureqnub qaji nanji awai oqa marsib gurgur qalieqa osib nanjo segi jejamu qaloqnsib sinjilateqnum. Deqa gurgur batiamqa nanji sinjila na gurgurqab. Nanjo awai di mandam qaji awai. Deqa nanjo awai di koboqas. Ariya lanj qure qaji awai iga oqa mareqnum di koboqasai. Di gaigai sqas. ²⁶ Deqa e ururoqnsim lanja lanjaq di ñam atosaiqnum. E awai bole di koqyoqnsim urureqnum. E qoto tamo bul unum deqa e lanja lanjaq di ijo ban waiyosaieqnum. E tamo qalqajqa deqa ijo ban tiñsim geregere waiyeqnum. ²⁷ E ijo segi jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnsim dena e sinjila eqnum. Di yawo anjam. Aqa utru agiende. Tamo ungasari nanji lanj qure qaji awai oqajqa deqa e na Yesus aqa anjam bole nanji minjre minjre laqnum. Ariya e segi dego awai di osaiam deqa e sinjila na waueqnum.

10

Iga kumbra uge uge dauryqajqa are prugwasai

¹ O ijo was ninji ijo anjam endeqa geregere poingem. Nami gago moma nanji wadau sawaq di laqnaqqa Qotei a lanji miligiq di sosiqa nanji gam osornjroqnej. Bati di nanji Yuwal Lent di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. ² Nanji kalil Moses dauryeb deqa nanji lanji ti Yuwal Lent ti dena yanso obuleb. ³ Bati deqa Qotei aqa Mondor a lanj goge na nanji kalil inji anainjreqnaq uyoqneb. ⁴ Ya dego Mondor na nanji kalil anainjreqnaq uyoqneb. Mondor na nanji meniñ bei osornjrnaqa meniñ dena ya branteqnaqa nanji uyoqneb. Meniñ di wadau sawaq di nanji daurnjrsiq giloqnej. Meniñ di agi Kristus. ⁵ Ariya Qotei a nanji qa arearetosaiqnej. Deqa a wadau sawaq di nanji gargekoba ñumnaq moreñeb.

⁶ Qotei na nanji ñumnaq moreñeb. Di kiyaaqa? Iga bini unum qaji iga ulaosim nanjo kumbra uge dauryqa are pruggaim deqa. ⁷ Deqa ijo was kalil, ninji gisanj qotei nanji qa louoqnaib. Agi gago moma qudei nanji gisanj qotei nanji qa louoqneb. Qotei aqa anjam bei nanji qa endegsib nenjrenjyeb unu, “Nanji nanjo segi jejamu qa areboleboleinjreqnaq inji ti ya ti uyoqnsib alanoqneb.” ⁸ O ijo was kalil, iga sambala kumbra dego yqasai. Agi gago moma qudei nanji sambala kumbra yoqneb deqa bati qujai qa Qotei na 23,000 tamo ungasari nanji ñumnaq moreñeb. ⁹ Iga Tamo Koba aqa sinjila lanja tenemtqa osim a gisanjyqasai dego. Agi gago moma qudei nanji degyoqneb deqa Qotei na amal uge qariñjrnaqa bosib nanji uñinjrnab moreñeb. ¹⁰ Iga Qotei ñirinjtqasai dego. Agi gago moma qudei nanji degyoqneb deqa Qotei na padalto qaji lanj anjro bei qariñyonaq aisiq nanji padaltnjrej.

¹¹ Qotei na gago moma nanji degsi ñolawotnjrej. Onaqa Moses a anjam di nenjrenjyonaq soqnej. Iga diño bati jojomyonum deqa iga anjam di sisiyosim ulaosim gago moma nanjo kumbra uge dauryqa uratqom. ¹² Tamo bei a endegsi are qalqas, “E sinjila na tigelejnum.” Ariya a olo geregere ñam ateme. A ulonjosim uneq aiyo uge. ¹³ Gulbe kalil nunjoq di branteqnu qaji di mandam tamo kalil nanjoq di dego branteqnu. Qotei a tamo bole unu deqa a

ningi uratngwasai. A marimqa gulbe di aqa singila na nungo singila bunyqasai. Qotei na gam waqtetnggoqnmqa ningi gulbe di britoqnsib singila na tigelesqab.

Iga Qotei bole ti mondor uge nanngi ti turtnjrsim binjnrqa keresai

¹⁴ Deqa ijo was bole, ningi gisan qotei nanngi qa louoqnaib. Ningi nanngi torei uratnjrsib isaq giliy. ¹⁵ Ningi powo ti unub deqa e na anjam di ningi merngonum. Deqa ningi ijo anjam di qusib geregere pegiyiy. ¹⁶ E ningi benngem qa anjam merngwai. Iga Qotei pailyoqnsim wain gamban uyeqnum di iga Kristus aqa len aiyej qaji deqa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. Iga bem gingenyoqnsim uyeqnum di iga Kristus aqa jejamu qa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. ¹⁷ Bem qujai unu agi Kristus aqa jejamu. Deqa iga kalil koba na korooqnsim bem qujai di uyeqnum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. ¹⁸ Ningi Israel nanngo kumbra qa are qaliy. Israel nanngi atra bijalq di damu koitoqnsib oto bei Qotei atraiyoqnsib olo oto bei uyeqnum. Nanngo kumbra dena nanngi Qotei ombla korooqnsib damu uyeqnum.

¹⁹ Sulum nanngi qotei bole edegaib. Sulum atrainjro qaji ingi di atraiyqa ingi bole edegaib. ²⁰ Ingi di sawa bei bei qaji nanngi na oqnsib mondor uge nanngi atrainjreqnub. Nanngi Qotei bole atraiyosaieqnum. Nanngi Qotei qaliesai deqa nanngi kumbra di yeqnum. Deqa ijo was ningi kumbra di uratiy. Uratqasai di ningi mondor uge nanngi ti beteqab. ²¹ Ningi Tamo Koba aqa wain gamban ti mondor uge nanngo wain gamban ti di turtoqnsib dena uyoqnaib. Ningi Tamo Koba aqa atra bijal ti mondor uge nanngo atra bijal ti di dego turtoqnsib dena uyoqnaib. ²² Iga kumbra degyqom di iga Tamo Koba aqa are ugetetim a iga qa minjin oqwas. Gago singila na Qotei aqa singila bunyqa kere e? Keresai.

Iga bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqngom

²³ Kristen qudei nanngi mareqnum, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nanngi bole mareqnum. Ariya iga kumbra qudei yoqngom dena iga aqaryaigwa keresai. Od, iga kumbra gargekoba yqa kere. Ariya iga kumbra qudei yoqngom dena iga singilaqasai. ²⁴ Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Iga tamo kalil nanngi qa are qaloqnsim nanngi aqaryainjroqngom.

²⁵ Ningi ingi qarinyo sawaq dena damu awaiyoqnsib uyoqniy. Damu di nami tamo qudei na sulum atrainjroqneq kiyo sai kiyo ningi deqa nenemoqnaib. Ningi oqnsib uyoqniy. Ningi nungo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole. ²⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Mandam endi Tamo Koba aqa segi mandam.

Ingi ingi kalil mandamq endi unub qaji di dego Tamo Koba aqa.”

²⁷ Deqa tamo bei Yesus qaliesai qaji a na ingi goisim ningi metngimqa ningi a ombla gilqa are soqnm giliy. Gilsib ingi kalil a na anainngwas qaji di ningi osib uyi. Ningi deqa nenemoqnaib. Ningi nungo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole. ²⁸ Ariya Kristen was bei na ningi mernngwas, “Ingi di sulum atrainjro qaji ingi.” Degsi mernngimqa ningi was deqa are qalsib ingi di osib uyaib. Ningi uyqab di ningi unetqab. ²⁹ Bole, ningi une yosai. Ariya tamo anjam mernngwo qaji a are qalqas, ningi une yonub. E deqa ningi merngonum.

Ariya Kristen was deqaji bei sosaiamqa e ingi uyqa are soqnm uyqai. Di e une yosai. Kiyaga e tamo bei aqa areqalo dauryosiy ingi getentqai? ³⁰ E Qotei pailyosiy ingi di uyqai di tamo bei a kiyaga e misilinqbas?

³¹ Deqa ningi ingi ti ya ti uyqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib uyoqniy. Ningi kumbra bei yqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib yoqniy. ³² Ningi na Juda ti Grik ti Qotei aqa segi tamo unngasari nanngi ti uneq breinjraib. ³³ Ningi e nubiy. E na tamo unngasari kalil nanngi kumbra bole bole enjreqnam nanngi e

qa areboleboleinjreqnu. E ijo segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalosaieqnum. E tamo ungasari gargekoba nanği Qotei na elenqajqa deqa are qaloqnsim aqaryainjreqnum.

11

¹ Niği ijo kumbra kalil dauryoqniy. Agi e segi Kristus aqa kumbra kalil dauryeqnum dego kere.

Unğa nanğo gate kabutqajqa kumbra

² E qalieonum, niği gaigai e qa are qaloqnsib anjam kalil e nami merngoqnem qaji di geregere dauryeqnub. Deqa e niği qa tulan areboleboleibeqnu. ³ Ariya niği ijo anjam bei dego qusib poingem. Niği qalie, tamo kalil nanğo gate di Kristus. Unğa nanğo gate di tamo nanği. Kristus aqa gate di Qotei. ⁴ Deqa tamo nanği pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo nanği gate tatal ataib. Nanği gate tatal atqab di nanği nanğo gate jemai yqab. Nanğo gate agi Kristus. ⁵ Ariya unğa nanği pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo nanği nanğo gate kabutebe. Unğa a aqa gate kabutqasai di a aqa gate jemai yqas. Osim a unğa qudei nanğo gate banğa torei milalteqnu qaji nanği bul sqas. ⁶ Deqa a aqa gate kabuteme. A aqa gate kabutqa asgiyqas di unğum, a aqa gate banğa dego gentosim milalteme. Ariya a dena jemaiyqa uratqas di a aqa gate kabuteme. ⁷ Tamo nanği nanğo gate kabutaib. Di kiyaaqa? Nanği Qotei sigitoqnsib aqa ñam ti singila ti boleq ateqnub. Ariya unğa nanği nanğo segi tamo nanğo ñam ti singila ti boleq ateqnub.

⁸ Qotei a unğa aqa tanu osiqa dena tamo gereiyosai. A tamo aqa tanu osiqa dena unğa gereiyej. ⁹ Qotei a unğa qa are qalsiqa tamo gereiyosai. A tamo qa are qalsiqa unğa gereiyej. ¹⁰ Deqa unğa nanği nanğo segi gate kabutebe. Nanği degyqab di lanğro nanği unsib marqab, “Bole, nanği nanğo segi tamo nanğo sorgomq di unub.”

¹¹ Tamo Koba aqa areqalo endegsi unu. Unğa nanği nanğo segi qa sai. Tamo nanği dego nanğo segi qa sai. ¹² Qotei a tamo aqa tanu osiqa dena unğa gereiyej deqa unğa nanği tamo nanğo. Tamo nanği unğa nanğooq dena ñambabeqnu deqa tamo nanği unğa nanğoo. Ariya Qotei a segi qujai inği inği kalil qa utru.

¹³ Unğa a aqa segi gate kabutosaiosim Qotei pailyqas di kumbra bole e? Niği segi mariy. ¹⁴ Iga qalie, tamo nanği gate mariñ uratqab di kumbra bolesai. ¹⁵ Ariya unğa nanği gate mariñ uratqab di bolequja. Di nanğoo wala bole. Nanğoo gate mariñ di Qotei na enjroqnsiq dena nanğoo gate kabuteqnu. ¹⁶ O ijo was kalil, tamo bei a ijo anjam deqa ñirinjosim gotranjyaiq. A gotranjyqas di a endegsi poiym, iga kumbra bei dauryosaieqnum. Qotei aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanği dego kumbra bei dauryosaieqnu.

Korin Kristen nanği louqa korooqnsibqa kumbra uge babteqnu

¹⁷ Ariya e nunğoo kumbra qudei qa areboleboleibosaieqnu. E deqa niği mernğwai. Niği Qotei louqa korooqnsibqa niği kumbra bole babto-saieqnu. Niği kumbra uge babteqnu. ¹⁸ E mati deqa niği mernğwai. E anjam endegsi quem. Niği Qotei louqa korooqnsibqa niği pupooqnsibqa anjam na qoteqnu. E anjam di qusim endegsi are qalem, “Bole, nanği degyeqnu.” ¹⁹ O was niği pupoeqnu di kere. Niği pupoosai qamu tamo yai nanği Qotei aqa kumbra geregere dauryeqnu di niği qaliesai qamu. ²⁰ E quem, niği koroeqnu di niği Tamo Koba a qa are qalsib inği uyqajqa deqa korooqnsibqa. ²¹ Niği qudei qunjan bolet deqa niği namo boqnsib Qotei tal miligiq di inği uyekriteqnu Kristen was qudei nanği bunu boqnsib mamnjreqnu. Niği qudei koroq di wain koba dego uyoqnsib nanarieqnu.

22 Nungo kumbra dena ningi Qotei tal ugetoqnsib tamo ingi saiqoji nangi jemai enjreqnub. Nungo segi segi tal unu deqa ningi mati nungo talq di ingi ti ya ti uysib bunuqna bosib Qotei louqa korooiy. Ariya ningi degyosaieqnu. Deqa e anjam kiyersiy merngwai? E nungo kumbra deqa areboleboleibeqnu degsi merngwai e? Sai. E degsi merngwasai.

Pol a benjem qa anjam marej

23-24 Ariya benjem qa anjam e nami merngem qaji di olo merngwai. Anjam di Tamo Koba Yesus na merbonaq quem. Anjam agiende. Nami Judas na Yesus osiq jeu tamo nanjo banq di atej. Qolo qujai deqa Yesus a bem osiqa Qotei pailyosiqa bem di ginjenyosiqa aqa angro nangi enjrsiqa minjrej, “Endi ijo jejamu. E na ningi aqaryaingwa osim deqa engonum. Deqa ningi osib uyi. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.” 25 Degsi minjrnaqa nangi bem uynab koboonaqa a na olo wain gamban osiq Qotei pailyosiqa minjrej, “Wain gamban endi ijo lej. Lej di aisim Qotei aqa anjam bunuj singilatqas. Deqa ningi osib uyi. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.” 26 O ijo was, ningi Yesus aqa anjam deqa are qaloqnsib bati gaigai bem ti wain gamban ti di uyoqnsib anjam endegsib palontoqniy, “Tamo Koba a jaqatin osiq moiyej.” Palontoqnsib soqniq mondon a olo bqas.

Ningi bem ti wain ti uyqa osibqa ningi mati nungo segi so peleiyiy

27 Deqa tamo bei a Tamo Koba Yesus aqa bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a kumbra uge bei yqas di a Yesus aqa jejamu ti lej ti ugetqas. Dena a une yqas. 28 Deqa tamo bei a bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a mati aqa segi so peleiyosim di a uyem. 29 A Yesus aqa jejamu geregere peleiyosaiosim bem ti wain gamban ti uyqas di a une yqas. Deqa Qotei na a kamba gulbe yqas. 30 Utru deqa ningi gargekoba singila saiqoji sosib maingeqnu. Osib ningi qudei moreneqnu. 31 Iga gago segi segi so geregere peleiyosim bem ti wain gamban ti uyqom di iga unetqasai. Deqa Qotei na iga gulbe egwasai. 32 Tamo Koba a gago kumbra uge qudei qa iga pegigoqnsiq gulbe egeqnu. Di a iga tingitgwajqa deqa. Yim mondon iga tamo kalil mandamq endi unub qaji nangi ti une osim padalqasai.

33 Deqa ijo was kalil, ningi bem ti wain gamban ti uyqa korooqnsibqa ningi urur uyaib. Ningi nungo Kristen was nangi qa tariñoiy. 34 Ningi qudei mamngimqa ningi mati nungo segi talq di ingi uysib bunuqna bosib korooiy. Ningi namo bosib koroosib Qotei tal miligiq di ingi koba uyekritaib. Ningi degyqab di ningi une yqab. Deqa Qotei na kamba ningi gulbe engwas.

Ijo anjam qudei e mati nenngrenyqasai. Bunuqna e nungoq bosiy anjam di nungo ulatamuq di gereiyqai.

12

Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu

1 O ijo was, Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu. E deqa ningi merngit quiy. 2 Ningi qalie, nami ningi Qotei qalieosaisonabqa gisan qotei nangi na ningi titngeq nabqa ningi nangi daurnjroqneb. Gisan qotei nangi di anjam marqa keresai. 3 Deqa ningi endegsi poingem. Qotei aqa Mondor a tamo bei aqa medabu singilatetimqa a endegsi marqa keresai, “Yesus a tamo uge.” Tamo bei a Mondor Bole ti sqasai di a endegsi marqa keresai, “Yesus a Tamo Koba.”

4 Mondor na iga singila segi segi egeqnu ariya Mondor qujai segi unu. 5 Iga wau segi segi ojeqnum ariya Tamo Koba qujai segi unu. 6 Qotei na iga kumbra segi segi egeqnu ariya Qotei qujai dena iga kalil keretgeqnu. 7 Mondor na iga

segi segi aqaryaigeqnu. Di kiyaaqa? Iga na Kristen tamo ungasari kalil nanği geregereinjrqaqqa deqa. ⁸ Mondor na tamo qudei nanği aqaryainjreqnu deqa nanği Qotei aqa powo babteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanği aqaryainjreqnu deqa nanği Qotei aqa qalie babteqnu. ⁹ Mondor qujai dena tamo qudei nanği aqaryainjreqnu deqa nanği Yesus qa nanço areqalo tulañ singilaboleteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanği aqaryainjreqnu deqa nanği tamo mainjro qaji nanği boletnjreqnu. ¹⁰ Tamo qudei nanği Qotei aqa mañwa babteqnu. Tamo qudei nanği Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu. Tamo qudei na mondor kalil nanği peginjroqnsib mareqnu, “Mondor nanği di bole. Mondor nanği di uge.” Tamo qudei nanği meñ bulyoqnsib qure utru segi segi nanço anjam mareleñeqnu. Tamo qudei nanği qure utru segi segi nanço anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnu. ¹¹ Ariya Mondor qujai dena aqa segi areqalo na tamo nanği segi segi keretnjreqnaqa nanği wau di yeqnu.

Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai

¹² Tamo kalil nanği segi segi jejamu qujai. Nanço bañ ti singa ti ñamdamu ti dabkala ti osib jejamu qujaiq di turtosib unub. Kristus a dego degsi unu. ¹³ Agi Mondor qujai na iga kalil yansgobulosiqa turtgej deqa iga kalil jejamu qujaiq di unum. Iga qudei Juda. Iga qudei Grik. Iga qudei kanğal tamo. Iga qudei kanğal tamo sai. Di unğum. Iga kalil Mondor qujai osim ya jumbumq dena ya uyobuleqnum.

¹⁴ Gago jejamu miligiq di bañ segi sosai. Singa segi sosai. Bañ ti singa ti ñamdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub. ¹⁵ Singa a marqas, “E bañ sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Bañ a segi unu.” Di bolesai. Singa a dego jejamu miligiq di unu. ¹⁶ Dabkala a marqas, “E ñamdamu sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Ñamdamu a segi unu.” Di dego bolesai. Dabkala a dego jejamu miligiq di unu. ¹⁷ Gago jejamu a ñamdamu segi sqas di iga kiyersim anjam quqwom? Keresai. Gago jejamu a dabkala segi sqas di iga kiyersim inği quleqğwas? Di dego keresai. ¹⁸ Gago jejamu a degsi sosai. Qotei na bañ ti singa ti ñamdamu ti dabkala ti osiqa jejamu qujaiq di ateleñej unub. A aqa segi areqalo na degyej. ¹⁹ Gago jejamu a ñamdamu segi sqas kiyo, a bañ segi sqas kiyo, a singa segi sqas kiyo di gago jejamu a kiyersi sqas? A bole sqa keresai. ²⁰ Gago jejamu a degsi sosai. Bañ ti singa ti ñamdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub.

²¹ Ñamdamu na bañ minjqas, “Ni ulañ. E segi wauqa kere.” Degsi minjqas keresai. Gate na singa minjqas, “Ni ulañ. E segi wauqa kere.” Degsi minjqas keresai. ²² Nanği kalil jejamu qujaiq di unub. Bole, nanği qudei singila kiñala unub. Ariya nanği wau bole yeqnu deqa iga na nanği uratnjrqa keresai. ²³ Iga nanği qudei kiñala bolesai qa mareqnum. Ariya iga na olo nanği gereinjqnum. Nanği qudei iga jemai qa mareqnum. Ariya iga olo gara na nanği kabutnjreqnum. ²⁴ Nanği qudei uno boledamu deqa iga na nanği kabutnjrosaieqnum. Ariya Qotei na nanği kalil jejamu qujaiq di ateleñej unub. Deqa nanği qudei ñam saiqoji unub qaji di Qotei na olo ñam soqtetnjreqnu. ²⁵ Gago jejamu a poelenaim deqa Qotei a degyeqnu. Deqa jejamu miligiq di nanği segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnu. ²⁶ Bei a jaqatin oqas di nanği kalil dego jaqatin oqab. Bei a ñam koba oqas di nanği kalil a ombla areboleboleinjrqa.

²⁷ Ninği kalil Kristus aqa jejamu qujai. Ninği segi segi aqa jejamu miligiq di unub. ²⁸ Qotei na Kristen tamo ungasari nanği wau segi segi enjreqnu. Nanği qudei a na qarinjreqnaqa nanği aqa anjam mare mare laqnu. Nanği qudei a na wau enjreqnu deqa nanği aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu. Nanği

qudei a na wau enjreqnu deqa nan̄gi aqa anjam plalteqnu. Nan̄gi qudei a na singila enjreqnu deqa nan̄gi aqa man̄wa babteqnu. Nan̄gi qudei a na singila enjreqnu deqa nan̄gi tamo mainjro qaji nan̄gi boletnjreqnu. Nan̄gi qudei a na wau enjreqnu deqa nan̄gi na tamo ungasari nan̄gi aqaryainjreqnu. Nan̄gi qudei a na Kristen gate ateleneqnu deqa nan̄gi na aqa wau taqateqnu. Nan̄gi qudei a na men̄ bulyetnjreqnu deqa nan̄gi qure utru segi segi nan̄go anjam mareleneqnu. ²⁹ Deqa e nin̄gi endegsi nenemngwai. Qotei na nan̄gi kalil qarinjreqnaqa nan̄gi aqa anjam mare mare laqnu e? Sai. Nan̄gi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu e? Sai. Nan̄gi kalil Qotei aqa anjam plalteqnu e? Sai. Nan̄gi kalil Qotei aqa man̄wa babteqnu e? Sai. ³⁰ Nan̄gi kalil tamo mainjro qaji nan̄gi boletnjreqnu e? Sai. Nan̄gi kalil men̄ bulyoqnsib qure utru segi segi nan̄go anjam mareleneqnu e? Sai. Nan̄gi kalil qure utru segi segi nan̄go anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnu e? Di dego sai. Qotei na nan̄gi kalil wau segi segi enjreqnu. ³¹ O ijo was, Mondor aqa singila segi segi kalil di bolequja. Nin̄gi singila di oqajqa are qaloqniy.

Iga qalaqalaiyo kumbra dauryqom

Ariya kumbra tulan̄ boledamu bei e na ubtosiy nin̄gi mern̄git quiy.

13

¹ Kumbra boledamu di agi qalaqalaiyo kumbra. Nin̄gi quiy. E men̄ bulyosiy qure utru segi segi nan̄go anjam kiyo lan̄ an̄gro nan̄go anjam kiyo maroqn̄qai ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo anjam maro di bolesai. Ijo anjam maro di lan̄a noul bulosim qatron̄kobaqas. Osim gruma bul lan̄a anjam atqas. ² E Qotei aqa medabu osiy anjam palontoqn̄qai kiyo, e Qotei aqa uli anjam kalil qalieosiy utru bablet̄n̄qai kiyo, e qalie koba ti sqai kiyo, e Qotei qa ijo areqalo tulan̄ singilaboletosiy dena mana kobaquja minjitqa a ijo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil di Qotei aqa namgalaq di bolesai. ³ E ijo in̄gi in̄gi kalil elenosiy tamo sougetejunub qaji nan̄gi jeisiy enjrqai kiyo, e ijo segi jejamu osiy jeu tamo nan̄go ban̄q di atitqa nan̄gi na osib namyuwo na koitqab kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil dena e yala aqaryaibqa keresai.

⁴ Tamo ungasari nan̄gi qalaqalaiyo kumbra dauryqab di nan̄gi gaigai lawo na sqab. Sosib tamo kalil nan̄gi kumbra bole enjroqn̄qab. Tamo bei a ñoro koba ti soqnim nan̄gi a qa are ugeinjqasai. Nan̄gi nan̄go segi ñam soqtqasai dego. ⁵ Nan̄gi diqoqnsib sqasai. Nan̄gi nan̄go segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Nan̄gi urur njirin̄qasai. Tamo bei na nan̄gi kumbra uge enjrimqa nan̄gi deqa a kambatqasai. ⁶ Nan̄gi kumbra uge qa areboleboleinjqasai. Nan̄gi kumbra bole qa areboleboleinjqas. ⁷ Nan̄gi gulbe kalil qoboiyoqnsib singila na tigelesqab. Sosib gaigai Qotei qa nan̄go areqalo singilatoqnsib a qa tarin̄oqn̄qab.

⁸ Qalaqalaiyo kumbra di koboqa keresai. Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa medabu oqnsib aqa anjam palonteqnu. Wau di koboqas. Tamo qudei nan̄gi qure utru segi segi nan̄go anjam mareleneqnu. Wau di dego koboqas. Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa qalie babteqnu. Wau di dego koboqas. ⁹ Bole, iga qalie ti unum. Ariya gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga Qotei aqa medabu oqnsim anjam palonteqnum. Anjam di dego oto oto deqa iga truquigeqnu. ¹⁰ Mondor̄ Yesus a olo bosim in̄gi in̄gi kalil keretimqa bati deqa qalie ti anjam ti iga truquigeqnu qaji di torei koboqas. ¹¹ Nami e an̄gro kiñala sosimqa e an̄gro kiñilala nan̄go anjam ti powo ti areqalo ti oqnsim

walweloqnem. Ariya bunuqna e tamo kobaqujaosimqa e angro kiñilala nanjo kumbra di uratem. ¹² Dego kere bini iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga ya qolbiq di gago ulatamu geregere unqa keresai dego kere iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Mondon iga Qotei aqa ulatamu unsimqa bati deqa iga a qa geregere qalieqom. A iga qa geregere qalieeqnu dego kere iga kamba a qa geregere qalieqom. ¹³ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di gaigai sqas. Iga Qotei qa tariñeqnum kumbra di dego gaigai sqas. Qalaqalaiyo kumbra di dego gaigai sqas. Ariya qalaqalaiyo kumbra di tulan boledamu. Qalaqalaiyo kumbra dena kumbra kalil tulan bunjrejunu.

14

Iga Qotei aqa anjam palontqom di wau bolequja

¹ Deqa ijo was kalil, ningi gaigai qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. Osib wau kalil Qotei aqa Mondor na ningi engeqnu qaji di yqajqa tulan singilaoqniy. Wau boledamu bei agiende. Ningi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniy. ² Ningi qalie, tamo nanngi men bulyoqnsib qure utru segi segi nanjo anjam mareqnu di nanngi Qotei segi minjeqnu. Nanngi tamo nanngi minjrosaeqnu. Mondor na nanngi singila enjreqlaqa nanngi uli anjam mareqnu. Deqa tamo bei a qusim poiyya keresai. ³ Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi anjam aqa damu babteqnu di tamo nanngi quoqnsib poinjreqla. Deqa anjam dena nanngi singilatnjroqnsiq nanngi kumbra bole yqajqa are tigeltetnjroqnsiq nanjo are miligi latetnjreqla. ⁴ Tamo nanngi men bulyeqnu di nanngi nanjo segi are miligi singilateqnu. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi anjam aqa damu babteqnu di nanngi na Kristen kalil nanngi dego singilatnjreqla. ⁵ Ijo are endeksi unu. Ningi kalil men bulyoqngab di bole. Ariya ningi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontqom di tulan bolequja. Ningi quiy. Tamo bei a men bulyosim qure utru bei nanjo anjam marim tamo bei a kamba anjam di aqa damu poiyyim ubtqas di kere. Anjam dena Kristen kalil nanngi singilatnjrqas. Ariya anjam ubtqajqa tamo bei sqasai di men bulyo tamo a anjam maraiq. Aqa anjam dena Kristen nanngi singilatnjrqasai. ⁶ O ijo was, ningi ijo anjam endeqa are qaliy. E nungoq bosiy men bulyosiy qure utru bei nanjo anjam merngit ningi qusib poinjwasai di anjam dena ningi kiyersim aqaryainjwas? Keresai. Ariya e Qotei aqa uli anjam bei ubtosiy merngitqa kiyo, Qotei aqa qalie bei babbatqa kiyo, Qotei aqa medabu osiy anjam palontitqa kiyo, anjam bei plaltitqa kiyo ningi qusib poinjwas di bolequja. Anjam dena ningi aqaryainjwas.

⁷ Ingi qudei nambile sosai qaji e deqa ningi merngit quiy. Tamo bei na yumba qamimqa kiyo gombin anjamimqa kiyo ariya aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyyas di iga kiyersim aqa lou poigwas? Di keresai. ⁸ Tamo nanngi qoto qa gilqa marsib gul anjamibqa ariya gul aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyyas di tamo yai nanngi qoto qa gilqab? Tamo dego bei sosai. ⁹ Dego kere ningi men bulyosib qure utru bei nanjo anjam marqab di tamo nanngi kiyersib qusib poinjrqas? Keresai. Nungo anjam di dego jagwa na osi taqal waiyobulqas. ¹⁰ Bole, mandamq endi qure utru segi segi nanjo anjam gargakoba unub. Anjam kalil di damu ti. ¹¹ Ariya tamo bei na qure utru bei nanjo anjam e merbim qusiy aqa damu poibqasai di a e qa marqas, "A yaun tamo." Yim deqa e kamba a qa marqai, "A dego yaun tamo." ¹² O ijo was kalil, e qalieonum, ningi Qotei aqa Mondor aqa wau oqajqa tulan arearetneqnu. Deqa ningi na Kristen nanngi singilatnjrqajqa wauoqniy.

Men bulyo kumbra

¹³ Ariya nungo ambleq di tamo bei a meñ bulyosim qure utru bei nanjo anjam marqa osimqa a mati endegsi Qotei pailyem, “O Abu, ni na powo ebimqa e anjam endi marsiy olo aqa damu ubtqai.” ¹⁴ Ningi are qaliy. E meñ bulyosiy qure utru bei nanjo anjam na Qotei pailyqai di ijo mondor ijo are miligiq di unu qaji a segi pailyimqa ijo areqalo a laña quqwas. ¹⁵ Deqa e endegyqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy pailyoqnqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy louoqnqai dego. ¹⁶ Ni ino mondor na segi Qotei pailyosim binjyqam di tamo lanaj bei a sosim ino pailyo di poiyyasai. Deqa a endegsi marqa keresai, “Ni bole maronum.” ¹⁷ Bole, ni Qotei pailyoqnsim binjyqnum di bolequja. Ariya tamo bei a ino pailyo poiyyasai di ino pailyo dena a singilatqa keresai. ¹⁸ E ningi kalil tulan bungosim bati gargekoba meñ bulyeqnum. Deqa e Qotei minjyqnum, “Keretonum.” ¹⁹ Ariya Kristen nanji Qotei louqa koroesoqnibqa e nanjo koroq di anjam truquyala segi minjroqnit nanji qusib poinjrqa di tulan bolequja. E meñ bulyosiy qure utru segi segi nanjo anjam olekoba totoryosiy nanji minjroqnit nanji poinjrqa di bolesai.

²⁰ O ijo was kalil, ningi angro kiñilala nanji bulosib nanarioqnaib. Ningi tamo bole bole nanji bulosib areqalo bole na soqniy. Ningi angro mom nanji dego bulosib kumbra uge qa nanariosib soqniy. Ningi qalie, angro mom nanji kumbra uge qa poinjrosaieqnu. ²¹ Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo Koba a marqo, ‘E qure utru bei bei nanjo meñ na ningi anjam merngit ningi ijo anjam quetbqasai.’ ” ²² Deqa ijo was, meñ bulyqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilatosaeqnu qaji nanji aqa manwa osornjreqnu. Tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji qa sai. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji anjam palontqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji aqa manwa osornjreqnu. Tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilatosaeqnu qaji nanji qa sai.

²³ Deqa Kristen koroq di ningi kalil meñ bulyoqnsib qure utru segi segi nanjo anjam maroqnqab di bolesai. Ningi degyqab di tamo lanaj qudei kiyo tamo qudei Qotei qaliesai qaji nanji kiyo nungo koro miligiq gilsib nungo anjam di qusib ningi qa marqab, “Nanji nanarionub deqa anjam di mareqnu.”

²⁴ Ariya ningi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontqab di tamo bei Qotei qaliesai qaji kiyo tamo lanaj bei kiyo a nungo koro miligiq gilsim nungo anjam di qusim a poiyyas. Yim anjam dena aqa are qametim a aqa une qa geregere qalieqas. ²⁵ Osim aqa areqalo uge kalil aqa are miligiq di uliejunu qaji di boleq atsim singa pulutosim Qotei aqa ñam soqtosim ningi mernqwas, “Bole, Qotei a nungo ambleq endi unu.”

Qotei louqajqa kumbra

²⁶ Deqa ijo was, ningi Qotei louqa koroqnsibqa ningi qudei lou babtoqniy. Ningi qudei Qotei aqa anjam plaltoqniy. Ningi qudei Qotei aqa uli anjam ubtoqniy. Ningi qudei meñ bulyoqnsib qure utru segi segi nanjo anjam maroqniy. Ningi qudei qure utru segi segi nanjo anjam aqa damu poinjim ubtoqniy. O ijo was, nungo wau segi segi dena ningi na Kristen tamo ungasari nanji singilatnjroqniy. ²⁷ Tamo qudei nanji meñ bulyqa are soqnimqa ningi na minjrib nanji aiyel kiyo nanji qalub kiyo segi meñ bulyqab. Tamo gargekoba nanji meñ bulyqab di bolesai. Ariya nanji koba na turtosib meñ bulyaib. Bei namoqna meñ bulyim bei bunuqna meñ bulyqas. Ariya nanji meñ bulyosib anjam maroqnibqa ningi na anjam ubto tamo bei minjib a nanjo anjam di aqa damu ubteme. Yim tamo ungasari kalil nanji qusib poinjrqa.

²⁸ Kristen koroq di anjam ubtqajqa tamo bei sosaiamqa meñ bulyo tamo nanği anjam maraib. Nanği mequmosib nanço segi are miligiq di Qotei pailyebe. ²⁹ Niği na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği dego minjribqa nanği aiyel kiyo nanği qalub kiyo segi anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nanği anjam palontoqnaib. Nanği anjam palontoqñibqa tamo qudei na nanço anjam di geregere pegiyoqnebe. ³⁰ Tamo bei a Qotei aqa anjam palontoqñim ariya Qotei na tamo bei awejunu qaji a anjam bei osoryim tamo nami anjam palonteqnu qaji a mati medabu getentim tamo di a kamba tigelosim anjam palonteme. ³¹ Niği segi segi kalil kumbra di dauryosib Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqñiy. Palontoqñib Kristen kalil nanği quoqnsib poinjroqñim anjam dena nanği singilatnjroqñas. ³² Niği na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği minjribqa nanği nanço segi so geregere taqatoqnsib anjam palontoqnebe. ³³⁻³⁴ Qotei a aqa segi wau kalil geregere yoqnsiq aqa wau bei niñaqyosaieqnu. A are lawo qa utru.

Ariya unğasari nanği Kristen koroq di anjam maraib. Nanği mequme-soqnebe. Qure qure kalilq di Kristen unğasari nanği degyeqnub. Deqa unğasari nanği nanço segi ñam aguq atoqnsib nanço tamo nanço sorgomq di geregere mequmosib soqnebe. Agi anjam di Moses aqa dal anjamq di unu. ³⁵ Deqa Kristen koroq di unğasari nanği anjam bei aqa damu geregere qalieqajqa are soqñim niği na nanği endegsib minjriy, “Yaintim nunço segi talq di niği nunço gumbulun nanği nenemnjrib nanği na anjam aqa damu mernğwab.” Niği na unğasari nanği degsib minjriy. Di kiyaaqa? Unğasari nanği Kristen koroq di anjam marqab di kumbra bolesai. ³⁶ O ijo was, Qotei aqa anjam nunçoq dena namoqna brantej e? Niği segi na Qotei aqa anjam osib nunço areqaloq di singilateb ariya Kristen tamo qudei nanği Qotei aqa anjam osaieqñub e? Sai.

³⁷ Tamo bei a endegsi are qalqas, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. E Qotei aqa Mondor ti unum.” A kere degsi are qalqo. Ariya tamo di a olo endegsi poiym, “Anjam Pol na nenğrenjyosiq gagoq qarinyqo qaji endi Tamo Koba aqa segi dal anjam tintin.” ³⁸ Tamo di a ijo anjam endi urataiq. A uratqas di niği na endegsib minjiy, “Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.” ³⁹ Deqa ijo was, niği Qotei aqa medabu osib anjam palontqajqa tulanğ singilaoqñiy. Kristen koroq di tamo qudei nanği meñ bulyoqñib niği na nanği saidnjraib. ⁴⁰ Niği Qotei louqajqa kumbra kalil geregere taqatosib dauryosib soqñiy.

15

Kristus a moisiq olo subq na tigelej

¹ O ijo was kalil, Yesus aqa anjam bole e nami palontoqñsim mernçoqñem qaji di bini e olo pulutosiy niği mernğwai. Anjam di agi niği osib singila na tigelejñub. ² E qalie, anjam e palontoqñem qaji di niği torei ojsib nunço areqaloq di singilateb. Deqa Qotei na niği elenğej. Niği lanğ babanğ na singilateb qamu Qotei a niği elenğqa keresai qamu.

³ Anjam bole e niği mernçoqñem qaji di e Kristus aqa banğ na em. Anjam di tulanğ kobaquja. Anjam agiende. Kristus a gago une qa moiyej. Anjam di agi nenğrenğ di unu. ⁴ A moinaqa subq ateb. Bati qalub koboonaqa a olo subq na tigelej. Anjam di dego nenğrenğ di unu. ⁵ A subq na tigelosiqqa Pita aqaq di brantonaq unej. Osiqa aqa anğro 12 nançoq di dego brantonaq uneb. ⁶ Osiqa bunuqna bati qujai qa a Kristen was 500 nançoq di dego brantonaq uneb. Nanği gargekoba bini unub. Ariya nanği qudei moreñeb. ⁷ Bunuqna a

Jems aqaq di dego brantonaq unej. Osiqa aqa anjam maro tamo kalil nanjoq di dego brantonaq uneb.

⁸ Olo bunuqna a ijoq di dego brantonaq unem. Uña bei a bati grotosim aqa angro ougetqas dego kere Kristus a ijoq di brantonaq unem. ⁹ E nami Qotei aqa tamo ungasari nanji ugeugeinjqnem. Deqa ninji e Yesus aqa anjam maro tamo bolesai edegwab di kere. Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanji na e bunbejunub deqa ijo ñam tulan aguq aiyejunu. ¹⁰ Ariya Qotei a e qa are boleiyey deqa bini e aqa anjam maro tamo unum. A e qa are boleiyey aqa kumbra di laña ulonjosai. E aqa kumbra di osim singila na waukobaeqnum. Ijo wau di tulan kobaoqnsiq Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanjo wau bunyejunu. Ariya e ijo segi singila na wau di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyey deqa aqa singila na e wau di yeqnum. ¹¹ Qotei aqa anjam maro tamo qudei na kiyo e na kiyo wau di yeqnum di unqum. Yesus a moisiq olo subq na tigelej anjam di iga kalil koba na palonteqnum. Anjam di qujai ninji osib nunjo areqaloq di singilateb.

Tamo ungasari moreño qaji nanji olo subq na tigelqab

¹² Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej anjam di iga gaigai palontoqnsim laqnum. Ariya kiyaaqa ninji qudei mareqnum, “Tamo moreño qaji nanji olo subq na tigelqasai”? ¹³ Tamo moreño qaji nanji olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu. ¹⁴ Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu anjam iga palonteqnum qaji di bolesai qamu nunjo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di laña ulonej qamu. ¹⁵ Qotei na tamo moreño qaji nanji olo subq na tigeltjrqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu iga Qotei aqa kumbra qa mare mare laqnum di iga gisan anjam mare mare laqnum qamu. Agi iga endegsi mare mare laqnum, “Qotei a Kristus subq na tigeltej.” ¹⁶ Qotei na tamo moreño qaji nanji olo subq na tigeltjrqas anjam di bolesai qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu. ¹⁷ Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu nunjo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di laña ulonej qamu ninji nunjo uneq di unub qamu. ¹⁸ Deqa tamo nanji nami Kristus qa nanjo areqalo singilatosib moreñeb qaji nanji torei padaleb qamu. ¹⁹ O ijo was kalil, iga inji bole bole Kristus na mondon egwas qaji deqa tariñeqnum. Ariya iga subq na olo tigelqasai anjam di bole qamu iga mandam qa inji inji qa segi tariñeqnum qamu iga tulan sougetejunum qamu. Gago so uge dena mandam tamo kalil nanjo so uge tulan bunyejunu qamu.

²⁰ Ariya iga degsi sougetosai. Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. Kristus a tamo kalil nami moreñeb qaji nanji qa namoosiq subq na tigelej. ²¹ Ninji qalie, tamo qujai Adam a une atej deqa a moiyo qa utru. Dego kere Kristus a subq na tigelo qa utru. ²² Adam aqa moma kalil nanji moreñeqnum. Dego kere Kristus aqa tamo kalil nanji olo ñambile oqab. ²³ Iga gago segi segi bati dauryosim subq na tigelosim ñambile oqom. Namona Kristus a subq na tigelej. Mondon a olo lan qureq na bamqa iga aqa segi tamo ungasari unum deqa iga dego subq na tigelqom.

²⁴ Iga subq na tigelamqa diño bati brantqas. Bati deqa mandor nanji ti mondor uge uge ti gate kokba ti nanjo singila ti kalil Kristus na kobotjrqas. Osim a na inji inji kalil elenjosim aqa Abu Qotei aqa banq di uratqas. Yim Qotei a Mandor Koba sosim inji inji kalil di taqatqas. ²⁵ Kristus a degyqas. Di kiyaaqa? A Mandor Koba sosim gilsim gilsim diño bati brantimqa Qotei a Kristus aqa jeu tamo kalil nanji joqsim aqa sorgomq di atim a na nanji taqatnjresqas. ²⁶ Osim bati deqa a na aqa jeu tamo kalil nanji di kobotjrsim ariya a moiyo dego kobotqas. ²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib

nenngrenyeb unu, “Qotei na inngi inngi kalil elenosim Kristus aqa sorgomq di atqas.” O ijo was, Qotei na inngi inngi kalil di elenosim Kristus aqa sorgomq di atqas deqa iga qalieonum, Qotei a segi Kristus aqa sorgomq di sqasai. ²⁸ Mondon Qotei na inngi inngi kalil di Kristus aqa sorgomq di atim soqnim Qotei aqa Niri a kamba dego Qotei aqa sorgomq di sqas. Deqa Qotei a segi na inngi inngi kalil di tulan bunjrsimqa a nanngo Mandor Koba sosim bati gaigai nanngi taqatnjroqnas.

²⁹ Ningi qalie, tamo qudei na tamo moreno qaji nanngi aqaryainjroqnsib nanngo sawa osib yanso eqnub. Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu nanngi kiyaga kumbra degyeqnub? ³⁰ Od, tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqab anjam di iga mare mare laqnum. Mare mare laqnam tamo gargekoba nanngi iga qa njirinoqnsib bati gaigai iga padaltgwa laqnum. Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqab anjam di bolesai qamu iga kiyaga anjam di mare mare laqnsim dena gulbe eqnum? ³¹ O ijo was, e bole maronum, e bati gaigai moiqa laqnum. E ningi qa are qaloqnsim deqa moiqa laqnum. Ningi gago Tamo Koba Kristus Yesus beteryejunub deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. ³² Jeu tamo nanngi wagme juwan bul unub deqa nanngi na e moiyoqbqa laqnum. E Efesus qureq di nanngi ti qotoqnem. E mandam qaji inngi inngi oqajqa marsim nanngi ti qotosaiqnem. Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu iga endegsi mare mare laqnum qamu, “Iga nebe kiyo moiqom deqa unqum, iga alanoqnsim gago segi jejamu qa areboleboleigoqnim inngi ti ya ti uyoqnoqom.” Degsi mare mare laqnum qamu.

³³ O ijo was kalil, tamo qudei na ningi gisanqab deqa ningi geregere nam atoqniy. Anjam bei unu di ningi qalie. Anjam agiende, “Ningi tamo uge uge nanngi koba na laqnaib. Laqnaqab di nanngi na nunngo areqalo niñaqyetngibqa ningi kumbra bole uratosib nanngi daurnjrqab.” Anjam degsi unu. ³⁴ Deqa ningi areqalo bole ti sosib olo une yoqnaib. Ningi quiy. Nunngo ambleq di tamo qudei nanngi Qotei qaliesai bole sai. Ningi jemaingwajqa deqa e ningi degsi merngonum.

Tamo moreno qaji nanngo jejamu kiyero osib olo tigelqab?

³⁵ Ariya ijo was kalil, tamo bei na e endegsi nenembqas, “Tamo moreno qaji nanngi kiyersib olo subq na tigelqab? Nanngo jejamu kiyero osib olo tigelqab?”

³⁶ O ijo was kalil, tamo di a nanariosim deqa degsi nenembqas. Ningi qalie. Kurgus bunuj breiyibqa mandamq aisim a laqa mandamq di sqas. Ariya kurgus moiyo breiyib a olo nambile sosim qoqitosim oqwas. ³⁷ Kurgus kiyo saga kiyo qoqitosiq geitqo qaji di otorosim olo yagwasai. Aqa gei moiyo segi yagim dena oqwas. ³⁸ Tamo bei na kurgus yago kiyo saga yago kiyo yagimqa a olo qoqitosim oqimqa Qotei aqa segi areqalo na nanngi tanu segi segi enjrqas. Nanngo tanu di uno segi segi. ³⁹ Tamo ti wagme ti qebari ti qe ti nanngi dego nanngo jejamu uno segi segi. ⁴⁰ Lan goge qaji inngi inngi nanngo uno bei. Mandam qaji inngi inngi nanngo uno bei. Lan goge qaji inngi inngi nanngo wala bei. Mandam qaji inngi inngi nanngo wala bei. ⁴¹ Sen ti bai ti bongar ti nanngo rian segi segi. Bongar kalil dego nanngo rian segi segi.

⁴² Tamo subq na tigelqab qaji nanngi kere dego. Tamo nanngi moreneq nab nanngo jejamu subq ateqnub di qusaqnu. Nanngi subq na tigelabqa nanngo jejamu olo qusaqasai. Nanngi nambile gaigai sqab. ⁴³ Tamo nanngi moreneq nab nanngo jejamu subq ateqnub di jejamu uge. Nanngi subq na tigelabqa nanngo jejamu tulan boledamu sqas. Tamo nanngi moreneq nab nanngo jejamu subq ateqnub di singila saiqoji. Nanngi subq na tigelabqa nanngo jejamu singila ti

sqas. ⁴⁴ Tamo nanği moreñeqnab nanço jejamu subq ateqnub di mandam qaji jejamu. Nanği subq na tigelabqa nanço jejamu lan qure qaji jejamu sqas.

Mandam qaji jejamu unu. Lan qure qaji jejamu dego sqas. ⁴⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Adam namo qaji a mandamq endena brantej. Deqa a mandam qaji ñambile osiq soqnej.” Ariya Adam bunu qaji a Mondor ti soqnej. Deqa a na iga lan qure qaji ñambile egwas. ⁴⁶ Lan qure qaji ñambile a namoqna brantosai. Mandam qaji ñambile a namoqna brantej. Lan qure qaji ñambile a bunuqna brantqas. ⁴⁷ Qotei na Adam namo qaji a mandam na gereiyej. Deqa a mandam tamo. Ariya Adam bunu qaji a lan qureq na bej. ⁴⁸ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa aqa moma kalil nanği dego mandam tamo unub. Ariya Adam bunu qaji a lan qure qaji tamo unu deqa aqa tamo kalil nanği dego lan qure qaji tamo sqab. ⁴⁹ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa iga a bulosim mandam tamo unum. Dego kere Adam bunu qaji a lan qure qaji tamo unu deqa mondoñ iga a bulosim lan qure qaji tamo sqom.

⁵⁰ O ijo was, e niñgi endegsi mernğwai. Qotei na mandam tamo nanği elenqa keresai. A nanço Mandor Koba sosim nanği taqatnırqa keresai dego. Gago jejamu moisiq qusaeqnu qaji di ñambile gaigai sqa keresai. ⁵¹ Deqa e uli anjam bei niñgi endegsi mernğwai. Iga kalil moiqasai. Iga kalil jejamu bulyosim jejamu bunuj oqom. ⁵² Qotei na gul bunu geten qaji anjamimqa tamo nami moreñeb qaji nanği subq na tigelqab. Deqa nanço jejamu olo bunu qusaqasai. Iga tamo moiyoasai unum qaji iga dego jejamu bulyosim nanği ti koba na jejamu bunuj oqom. O ijo was, kumbra di urur brantoqumatqas. ⁵³ Gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. ⁵⁴ Bole, gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. Yim bati deqa Qotei aqa anjam bei nami nenğrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, “Qotei a tulan siñgilaosiq deqa a qoto bunyosiq moiyo kobotej. ⁵⁵ O Moiyo, ni gaigai siñgilaoqnsim tamo nanği qoto itnjreqnum. Ariya ino siñgila di qabi unu? A koboej. O Moiyo, ni gaigai tamo nanği qaja na ñumeqnum. Ariya ino qaja di qabi unu? A koboej.”

⁵⁶ O ijo was niñgi quiy. Moiyo aqa qaja agi gago une. Une aqa siñgila agi Qotei aqa dal anjam. ⁵⁷ Ariya gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga qoto bunyoqnsim tigelejunum. Qotei a segi na iga siñgilatgeqnu deqa iga a tulan biñyoqnqom.

⁵⁸ Deqa ijo was bole, niñgi siñgila na tigelesosib Tamo Koba Yesus qa waukobaoqniy. Niñgi wau di uratosib asgingaiq. Niñgi qalie, niñgi Yesus aqa wau ojeqnu di niñgi lanə wauosaieqnu. Wau di ulonqa keresai. Deqa niñgi gaigai siñgila na wauoqniy.

16

Korin Kristen nanği silali koroiyqab

¹ Ariya ijo was, niñgi na Jerusalem Kristen nanği qa silali koroiyiy. Silali koroiyqajqa gam di e nami Galesia Kristen nanği osornjrnam nanği dauryeb. E niñgi dego gam di osornğit dauryiy. Gam agiende. ² Yori bati gaigai olo nebeoqnmqa niñgi segi segi silali soqnim oto oqnsib nuñgo segi talq di atoqniy. Bunuqna silali kobaamqa e botqa niñgi nami silali ateb unu deqa urur koroiyib e na osiy qarinyit Jerusalem aiqas. Deqa bati di niñgi olo silali qa ñamqasai. ³ E botqa niñgi na tamo qudei giltnjrib e nenğren bei nanği enjrsiy

qarijnirit nanği silali di osib Jerusalem aiqab. ⁴ E dego aiqa are soqnim nanği na e daurbosib iga koba na aiqom.

Pol a Korin Kristen nanğoq bqa marej

⁵ Ariya e mati Masedonia sawa ambleq na walwelosiy aisiy dia Kristen nanği unjrnsiy bunuqna e nuñgoq bqai. ⁶ E nuñgoq bosiy niñgi koba na sqai kiyo. E qaliesai, e bati olekoba kiyo niñgi koba na soqnit ulili bati koboqas. E niñgi koba na sosiy olo uratngosiy sawa beiq gilqa laqnit niñgi na e silali qa aqaryaihib e gilqai. ⁷ Ijo are endegsi unu. E bati truquyala niñgi koba na sqasai. Tamo Koba a na odbimqa e bati olekoba niñgi koba na sqai. ⁸ Ariya e Efesus qureq endi soqnit Juda nanğo yori bati koba ñam Pentikos di brantqas. ⁹ Qotei na gam waqtetbej deqa e qure endia Yesus aqa wau yoqnsim tamo unğasari gargekoba nanği are bulyetnjreqnum. Yeqnam jeu tamo gargekoba nanği ijo wau di ugeueiyqajqa laqnum.

¹⁰ Timoti a nuñgoq bamqa niñgi a osib gereiyiy. Yim a ulaqasai. A niñgi koba na are lawo sqas. Niñgi quiy. Timoti a e ombla Tamo Koba aqa wau ojeqnum. ¹¹ Deqa tamo bei na Timoti aqa ñam ugetaiq. Ariya Timoti a olo niñgi uratngosim walwelqa laqnimqa niñgi a silali qa aqaryaiyosib lawo na suweiyib a olo ijoq bqas. A Kristen was qudei nanği koba na ijoq bqab deqa e nanği qa tariñoqnqai.

¹² Gago was Apolos a endi unu. E a qa niñgi saingit quiy. E bati gargekoba singila na Apolos minjoqnem, “Gago Kristen was qudei nanği Korin Kristen nanğoq giloqnib ni nanği daurnjrsim gile.” Onaqa a gilqa uratoqnej. Bunuqna a nuñgoq bqajqa bati kereamqa a nuñgoq bqas.

Pol aqa anjam mutu qudei

¹³ Ariya ijo was, niñgi geregere ñam atoqniy. Osib singila na tigelonqnsib Yesus qa nuñgo areqalo singilatoqniy. Niñgi gulbe bei qa ulaaib. Niñgi singila na soqniy. ¹⁴ Osib niñgi kumbra bei yqa maroqnsib qalaqalaiyo kumbra na yoqniy.

¹⁵ Tamo kalil Akaia sawaq di unub qaji nanği are bulyosaisonabqa Stefanas aqa tal qujai nanği namoqna are bulyeb. Stefanas aqa tal qujai nanği Qotei aqa tamo unğasari nanği qa wauoqnsib unub. O ijo was niñgi di qalie. Deqa e niñgi singila na endegsi mernğwai. ¹⁶ Niñgi tamo deqaji nanğo sorgomq di geregere soqniy. Sosib tamo kalil Qotei aqa wau ojeqnum qaji nanğo sorgomq di dego soqniy.

¹⁷ Nuñgo ambleq dena Stefanas na Fortunatus na Akaikus na nanği qalub ijoq beb deqa e tulañ areboleboleibej. Niñgi kalil ijoq bqa keresai deqa nanği kamba ijoq beb. ¹⁸ Bosib ijo are latetbeb. Nanği nami nuñgo are dego latetngoneb. Deqa niñgi tamo deqaji nanği qa tulañ areboleboleiñgoqneme.

¹⁹ Ariya tamo unğasari Esia sawaq endi Qotei qa loueqnub qaji nanği na niñgi kaiyeiñgonub. Akwila Prisila wo nanği aiye dego niñgi qa tulañ areboleboleiñreqnu deqa nanği Tamo Koba aqa ñam na niñgi kaiyeiñgonub. Tamo unğasari kalil nanğo aiye talq di Qotei qa loueqnub qaji nanği dego niñgi kaiyeiñgonub. ²⁰ Kristen was kalil qure endia unub qaji nanği na dego niñgi kaiyeiñgonub. Ariya niñgi na nuñgo Kristen was nanği segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği yeqnub.

²¹ E Pol. E ijo segi ban na kaiye anjam endi nenğrenyosim nuñgoq qariñyonum.

²² E ijo anjam getentqai. Tamo bei a Tamo Koba Yesus qalaqalaiyqasai di Qotei na kamba tamo di qoreiyosim ñolawotqas. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²³Tamo Koba Yesus a ningi qa are boleyeme. ²⁴E Kristus Yesus aqa ñam na ningi kalil qalaqalaingeqnum. Bole.

2 KORIN

Pol a Yesus Kristus aqa wau tamo

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nengrenyonum. Nengrenyosim ninđi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji ninđi ti Qotei aqa segi tamo unđasari kalil Akaia sawaq di unub qaji nanđi qa ti qarınyonum. ² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanđi aiyel ninđi qa are boleınjrimqa ninđi lawo na soqniy.

Qotei a gago are latetgeqnu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Abu unu deqa a iga qa dulqajqa utru. A gago are tulan latetgwajqa Qotei. ⁴ Deqa a gago gulbe kalil qa iga are latetgeqnu. A kumbra degyeqnu deqa iga na olo kamba Kristen tamo unđasari gulbe ti unub qaji nanđo are latetnjreqnum. ⁵ Kristus a jaqatin koba qoboiyej deqa iga a ombla jaqatin koba qoboiyeqnum. Dego kere Kristus a are tulan laesonaqa iga a ombla are tulan laejunum. ⁶ O ijo was kalil, aqo Timoti wo gulbe eqnum di aqa utru agiende. Gago gulbe dena Qotei na nunđo are latetngosim ninđi elenqas. Ariya Qotei na gago are latetgeqnu di aqa utru agiende. Kumbra dena dego Qotei na nunđo are latetngoqnqas. Yimqa jaqatin iga qoboiyeqnum qaji di ninđi dego qoboiyoqnsib singila na tigelesqab. ⁷ Iga ninđi qa gago areqalo singilatosim endegsi mareqnum, bole, ninđi singila na tigelesqab. Iga qalieonum, ninđi iga ti beterosim jaqatin eqnum deqa Qotei na ninđi iga ti gago are latetgoqnqas.

⁸ O ijo was kalil, iga Esia sawaq di gulbe kobaquja item. Gulbe dena iga ugeugeigosiqqa gago singila tulan bunyej. Deqa iga endegsi are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. O ijo was, ninđi gago gulbe deqa qalieoiy. ⁹ Bole, iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. Anjam pegiyo tamo na tamo bei minjqas, “Ni une ti unum deqa ni moiqam.” Dego kere iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. Qotei na gulbe di iga egej. Di kiyayaqa? Iga gago segi singila qa are qalaim deqa. Iga Qotei aqa singila qa are qaloqnqom. Agi a na qujai moiyo tamo nanđi olo subq na tigeltnjreqnu. ¹⁰ O ijo was, gulbe dena iga moiyoqngwa laqnaqa Qotei na gulbe di taqal atetgej. Bunuqna dego a na gago gulbe taqal atetgoqnqas. Deqa iga Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim mareqnum, bole, a na olo gago gulbe taqal atetgoqnqas. Yim iga bole sqom. ¹¹ O ijo was ninđi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa Qotei a nunđo pailyo de ti tamo unđasari gargekoba nanđo pailyo ti quoqnsim iga aqaryaigoqnqas. Gam dena ninđi na dego iga aqaryaigoqnqab. Yim tamo unđasari gargekoba nanđi Qotei tulan binjyoqnqab.

Pol a Kristen nanđi gisanjnrosaiqnej

¹² O was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, e kumbra bole tintin segi dauryoqnsim unum. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqnu. Kumbra bole kalil Qotei na osorbeqnu qaji di segi e dauryoqnsim unum. E mandam tamo nanđo powo na kumbra di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyonnsiq kumbra osorbeqnu qaji di segi e yeqnum. Deqa e na tamo unđasari kalil nanđi kumbra bole gaigai enjreqnum. Agi e na ninđi dego kumbra tulan boledamu engoqnem. ¹³⁻¹⁴ Ijo anjam endi ninđi sisiosib poinđwajqa deqa e nengrenyonum. Bole, ijo anjam qudei qa ninđi geregere poinđosai unu. Ariya ijo are endegsi unu. Ninđi ijo anjam kalil qa poinđekritim gilsib dinđo bati

itqab. Yim gago Tamo Koba Yesus a olo bqajqa batiamqa ningi e qa tulan areboleboleingim e kamba dego ningi qa tulan areboleboleibqas.

¹⁵⁻¹⁶ Ijo are miligiq di e nami qalieem, ningi ijo kumbra kalil qa tulan areboleboleingim sqab. Utru deqa e na ningi merngem, “E mati nungoq bosiy ningi uratngosiy Masedonia sawaq gilsiy dena puluosiy nungoq olo bqai.” Od, e bati aiyel nungoq bqajqa are qalem. Di kiyaaqa? Qotei na ningi gereingosiy aiyeltngwajqa deqa. E nungoq olo bosiy dena Judia sawaq aiqa laqnitqa ningi silali qa aqaryaibibqa e gamq di ingi bei qa truquaim deqa ti are qalem. ¹⁷ Ningi endegsib are qaleqnu kiyo, “Pol aqa anjam di a dauryosai. A na iga gisanje. A mandam tamo nanjo kumbra dauryoqnsiq deqa a anjam bei maroqnsiq olo urateqnu. A laña odoqnsiq olo saideqnu.” O ijo was ningi e qa degsib are qalaib. ¹⁸ Qotei a tamo bole unu deqa a aqa segi anjam kalil dauryeqnu. Deqa e dego anjam bole segi ningi merngeqnum. E laña odoqnsim olo saidosaieqnum. ¹⁹ Nami aqo Timoti wo Sailas ombla na wauoqnsim Qotei aqa Niri Yesus Kristus aqa anjam palontoqnsim ningi merngoqnem. Ningi qalie, Yesus a dego laña odoqnsiq olo saidosaieqnu. A gaigai Qotei aqa ñam na odeqnu. ²⁰ Qotei a nami ingi bole bole iga egwajqa marej. Kristus a odeqnu deqa Qotei na ingi di iga egwas. Deqa iga Kristus aqa ñam na mareqnum, “Bole.” Osim iga Qotei aqa ñam soqteqnum. ²¹ Qotei a segi na ningi iga ti singilatgeqnu. Singilatgeqnaqa ningi iga ti Kristus beteryejunum. A na qujai iga aqa segi qa marsiq giltgej. ²² Osiqa aqa toqor egsiqa gago are miligiq di atej unu. Aqa toqor di aqa Mondor Bole. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna ingi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

Pol a Korin Kristen nanji gulbe enjrq uratosiq deqa a nanjoq olo bosai

²³ O ijo was, e Qotei aqa ñam na ningi endegsi merngwai. E ningi gulbe engwa uratosim deqa e olo Korin qureq bosai. ²⁴ Nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di iga na laña taqatosaiqnum. Iga ningi ti koba na Yesus aqa wau ojeqnum. Di kiyaaqa? Ningi tulan areboleboleingwajqa deqa. Iga qalieonum, ningi nunjo areqalo Yesus qa geregere singilatosib tigelejunub.

2

¹ Ariya e olo Korin qureq bosai. E marem, e olo are gulbe na nunjoq bqasai. ² E ningi are gulbetetngwai di tamo yai na olo ijo are boletetbqas? Ningi segi na ijo are boletetbqa kere. ³ Deqa e nunjoq olo bosiy are gulbe oqa uratonum. E nunjoq bosiy areboleboleibqas di kere. Utru deqa e anjam bei nami nenngrenyosim nunjoq qarinyem. E qalieem, e areboleboleibqas di ningi kalil dego ijo arebolebole di unsib e koba na areboleboleigwas. ⁴ Bole, e are gulbe ti akam ti sosim anjam di nenngrenyem. E ningi are gulbetetngwa osim anjam di nenngrenyosai. E ningi tulan qalaqalaingeqnum di ningi qalieqajqa deqa e anjam di nenngrenyem.

Ningi na tamo une atej qaji aqa une kobotetiy

⁵ Tamo qujai nami une atej qaji di aqa une qa e anjam koba merngwasai. Tamo dena e are gulbetetbosai. A ningi kalil are gulbetetngwej. ⁶ Aqa une aqa awai uge ningi gargekoba na a yeb di kereqo. ⁷ Deqa bini ningi olo aqa une kobotetosib aqa are latetiy. Yim a are boleqas. Ningi degyqasai di a olo are tulan gulbe ti so uge. ⁸ Deqa ningi a olo qalaqalaiyo kumbra osoryoqniy. Yim a qalieqas, ningi a torei qoreiyosai. ⁹ E nunjo kumbra tenemtosi ningi ijo anjam kalil dauryeqnu kiyo sai kiyo di qalieqajqa deqa e nami anjam nenngrenyosim nunjoq qarinyem. ¹⁰ Ningi tamo bei aqa une kobotetqab di e kamba dego aqa une kobotetqai. E tamo bei aqa une kobotetqai di e ningi qa

osiy Kristus aqa n̄amgalaq di kobotetqai. ¹¹ Tamo uge Satan na iga gisan̄gosim ugeugeigaim deqa e degyqai. Satan aqa areqalo uge ti aqa uli kumbra ti di iga bole qalieonum.

Pol a Taitus unqa marej

¹² O ijo was kalil, e Kristus aqa anjam bole palontqa osim walwelosim Troas qureq di brantem. Brantonam Tamo Koba a na gam waqtetbonaqa e dia aqa wau ojoqnem. ¹³ Bati di e ijo was Taitus itosai deqa e a qa are koba qaloqnem. Deqa e Troas Kristen nan̄gi olo uratnjrsim Masedonia sawaq gilem.

Yesus aqa wau tamo nan̄gi qoto bunyeqnum

¹⁴ Qotei a gaigai iga aqaryaigeqnaqa iga Kristus aqa singila na qoto bunyeqnum. Deqa e Qotei tulan̄ bin̄iyeqnum. Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa tamo un̄gasari sawa sawa kalilq di unub qaji nan̄gi Qotei qa bole poinjreqnu. Nan̄go powo di saban̄ quleq ti bolequja bul. ¹⁵ Od, gago wau di qurem quleq ti bul Kristus na Qotei atraiyeqnu qaji. Quleq di tamo un̄gasari Qotei na eleneqnu qaji nan̄gi ti tamo un̄gasari padalqa gamq di unub qaji nan̄gi ti nan̄goq aiyeqnu. ¹⁶ Quleq dena tamo un̄gasari padalqa gamq di unub qaji nan̄gi moiyojn̄reqnu. Osiqa tamo un̄gasari Qotei na eleneqnu qaji nan̄gi n̄ambile enjreqnu. Tamo yai nan̄gi Qotei aqa wau di yqa kere? Tamo dego bei sosai. ¹⁷ Ningi qalie, Qotei aqa anjam maro tamo gargekoba nan̄gi silali oqajqa deqa osib Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Ariya iga nan̄gi bul sai. Qotei na iga wau egej deqa iga gisan̄ na wauosaieqnum. Iga Kristus koba na are qujaitosim Qotei aqa n̄amgalaq di aqa anjam mare mare laqnum.

3

Yesus aqa wau tamo nan̄gi anjam bunuj mare mare laqnum

¹ Iga gago segi n̄am soqtqajqa are unu e? Sai. Tamo qudei na kiyo ningi na kiyo iga qa anjam bolequja nen̄gren̄yqab di un̄gum. Ningi na kiyo tamo qudei na kiyo anjam bolequja di sisiyosib gago n̄am soqtetgwab di dego un̄gum. Iga deqa are qalosaieqnum. ² Ningi segi nen̄gren̄ bulosib gago kumbra qa saosnsib laqnum. Ningi nen̄gren̄ bul unub deqa tamo kalil nan̄gi nen̄gren̄ di sisiyoqnsib iga qa poinjreqnu. Nen̄gren̄ di gago are miligiq di unu. ³ Kristus a segi na anjam di nen̄gren̄yobulej. Nen̄gren̄ di Kristus aqaq na bosiq boleq di unu. Nen̄gren̄ di ningi segi. Agi iga ningi wauet̄neqnum. Kristus a mandam tamo bei aqa singila na anjam di nen̄gren̄yosai. A Qotei n̄ambile gaigai unu qaji aqa Mondor aqa singila na anjam di nen̄gren̄yej. A meniñq di nen̄gren̄yosai. A tamo un̄gasari nan̄go are miligiq di nen̄gren̄yej.

⁴ Anjam di aqa utru agiende. Qotei a Kristus aqa n̄am na iga wau egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Qotei na aqa wau di geregere boletqas. ⁵ Bole, iga segi na wau di yqa keresai. Deqa iga gago segi singila na Qotei aqa wau yeqnum degsi marqa keresai. Qotei a segi na iga singila egeqnaqa iga aqa wau yeqnum. ⁶ Gago wau agiende. Iga Kristus aqa anjam bunuj palontqnsim laqnum. Anjam bunuj di tamo qudei na dal anjamq di nen̄gren̄yosai. Qotei aqa Mondor a segi na babtej. Dal anjam na tamo un̄gasari nan̄gi moiyojn̄reqnu. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo un̄gasari nan̄gi n̄ambile enjreqnu.

⁷ Od, dal anjam na tamo un̄gasari nan̄gi moiyojn̄reqnu. Dal anjam aqa wau agide. Dal anjam di Qotei a nami meniñq di nen̄gren̄yonaqa a rian̄ ti brantej. Deqa Moses aqa ulatamu rian̄onaqa Israel tamo un̄gasari nan̄gi aqa ulatamu koqyqa keresai. N̄am qamotnjrej. Bunuqna rian̄ di olo koboej. ⁸ Ariya Mondor aqa wau bunuj unu. Aqa wau dena dal anjam aqa wau tulan̄

bunyejunu. Mondor aqa wau di olo torei rian⁹osiq goge oqej. ⁹ Dal anjam aqa wau agiende. A na gago une qa iga mergoqnsiq padaltgeqnu. Bole, dal anjam aqa wau di nami rian ti bej. Ariya Qotei na iga tamo bole une sai¹⁰qoji sqajqa gam babtej. Wau di olo tulan rian koba ti bej. Rian dena dal anjam aqa rian tulan bunyejunu. ¹⁰ Wau bunuj di rian koba ti unu. Rian dena wau namij aqa rian tulan bunyejunu. Deqa iga wau namij aqa rian uneqnum di a torei koboej. ¹¹ Wau namij di gaigai sqa keresai. A koboqas. Bole, a rian ti bej. Ariya wau bunuj gaigai sqa qaji a olo tulan rian koba ti unu. Rian dena wau namij aqa rian tulan bunyejunu.

¹² Rian koba di mondon bosim gaigai gagoq di sqajqa deqa iga tarinoqnsim unum. Deqa iga ulaosaieqnum. Iga rian deqa mare mare laqnum. ¹³ Iga Moses soqnej dego sai. Moses aqa ulatamu rian ti soqnej deqa a gara mutu oqnsiq dena aqa ulatamu kabutoqnej. Di kiyaga? Israel nan¹⁴gi unaib deqa. Ariya wau namij aqa rian di koboej. ¹⁴ Israel nan¹⁵go areqalo geten¹⁶jresoqnej deqa nan¹⁷gi anjam namij sisiyoqneb di nan¹⁸go areqalo gara mutu na kabutobulesoqnej. Nan¹⁹gi nami degsib soqneb agi bini unub. Tamo bei na gara di taqal atqa keresai. Kristus a segi na gara di olo taqal ateqnu. ¹⁵ Od, bati gaigai Israel nan¹⁶gi Moses aqa dal anjam sisiyeqnum di nan¹⁷go areqalo gara mutu na kabutobulejunu. Nan¹⁸gi nami degsib soqneb agi bini unub. ¹⁶ Ariya tamo nan¹⁹gi are bulyosib Tamo Koba aqa areq b²⁰qab di Qotei na gara di olo taqal atetn²¹rqas. ¹⁷ Tamo Koba a segi Mondor. Ni²²ngi Tamo Koba aqa Mondor ti sqab di nun²³go une na ni²⁴ngi olo taqatngwa keresai. Ni²⁵ngi bole sqab. ¹⁸ Deqa gago ulatamu olo kabuesqasai. Iga kalil Tamo Koba aqa rian ya jeqiloq di unobuloq²⁶nom. Unoqnim rian di gagoq di tulan kobaoq²⁷nimqa dena iga Tamo Koba a segi buloq²⁸nsim sqom. Tamo Koba a na kumbra di iga egeqnu. Tamo Koba a segi Mondor Bole.

4

Qotei aqa wau tamo nan¹gi web bul unub

¹ Qotei a iga qa dulosiqa wau egej deqa iga aqa wau di ojqajqa asgigo²saieqnu. ² Kumbra uge uge kalil tamo nan³gi na ulitoqnsib yeqnum qaji di iga olo qoreiyeqnum. Iga gisan kumbra na walwelo⁴saieqnum. Iga Qotei aqa anjam bubulyosaieqnum. Iga boleq di anjam bole segi mareqnum. Deqa tamo kalil nan⁵gi gago kumbra di unoqnsib nan⁶go are miligiq di qalieeqnum, iga Qotei aqa nangalaq di wau bole yeqnum. ³ Ariya tamo un⁷gasari padalqa gamq di unub qaji nan⁸gi Yesus aqa anjam bole iga palonteqnum qaji di aqa utru poin⁹rosai¹⁰eqnu. ⁴ Mandam endeqa gisan qotei Satan a na tamo un¹¹gasari Kristus qa nan¹²go areqalo singilatosaieqnum qaji nan¹³go areqalo getentetn¹⁴jrejunu. Deqa Kristus aqa anjam bole nan¹⁵go are miligiq aiqa keresai. Nan¹⁶gi Kristus aqa suwan unqa keresai dego. Kristus a segi Qotei. A segi rian ti unu.

⁵ Ni¹⁷ngi quiy. Iga gago segi kumbra qa saosaieqnum. Iga anjam endegsi palonteqnum, “Kristus Yesus a gago Tamo Koba unu deqa iga aqa ñam na ni¹⁸ngi wauetngeqnum.” Iga anjam degsi palonteqnum. ⁶ Tulan nami Qotei a ni¹⁹ngi ni²⁰ngi kalil gereiyqa osiqa endegsi marej, “Ambru aqaq na suwan brantqas.” Ariya bunuqna Qotei aqa suwan di gagoq bosiqqa gago are miligi suwantetgej. Deqa iga Kristus aqa ulatamu geregere uneqnum. Kumbra dena iga suwan bole unoqnsim Qotei aqa rian poigeqnu.

⁷ O ijo was, ni²¹ngi tulan boledamu iga deqa mare mare laqnum qaji di gagoq di unu. Bole, iga singila sai²²qoji unum. Iga web jagi na gereiyo qaji di bul unum. Deqa tamo kalil nan²³gi iga nugoqnsib endegsib qalieeqnum, “Pol a aqa segi singila na wau di yosaieqnu. A Qotei aqa singila kobaquja na

wau di yeqnu. Singila dena mandam qaji singila tulan bunyejunu.” Tamo kalil nanği degsib qalieeqnub. ⁸ Gulbe segi segi gargekoba gagoq beqnu. Ariya gulbe dena iga padaltgosaieqnu. Inği inği gargekoba na gago areqalo niñaqyetgeqnu. Ariya inği inği dena gago areqalo torei ugetetgosaieqnu. ⁹ Jeu tamo nanği na iga jaqatin egeqnu. Ariya Qotei a deqa iga uratgosaieqnu. Jeu tamo nanği dena iga lugoqnsib neiotgeqnu. Ariya nanği na iga torei ugeugeigosaieqnu. ¹⁰ Gago jejamuq di tamo unğasari nanği gaigai Yesus aqa moiyo unobuleqnu. Deqa Yesus aqa nambile dego gago jejamuq di branteqnaq nanği uneqnu. ¹¹ Iga Yesus aqa wau ojeqnum deqa jeu tamo nanği na bati gaigai iga moiyoqnsib laqnu. Nanço kumbra dena Yesus aqa nambile dego gago jejamuq di branteqnaq tamo unğasari nanği uneqnu. ¹² Deqa moiyo a gagoq di waueqnu. Ariya nambile a nunçoq di waueqnu.

¹³ Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji a gagoq di branteqnu. Anjam agiende, “E Qotei qa ijo areqalo singilateqnum deqa e aqa anjam mare mare laqnum.” O ijo was, iga dego Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga aqa anjam mare mare laqnum. ¹⁴ Iga qalieonum, Qotei na Tamo Koba Yesus subq na tigeltej deqa mondoñ a na iga dego subq na tigeltgwas. Osim iga ninği ti joqsim Yesus aqa areq osi oqwas. ¹⁵ E anjam di ninği merngonum. Di kiyayaqa? E qalieonum, kumbra kalil gagoq di branteqnu qaji dena ninği aqaryaingeqnu. Gam dena Qotei a tamo unğasari tulan gargekoba nanği qa are boleyeqnu. Deqa nanği Qotei binıyoqnsib aqa ñam soqteqnu.

Iga lan qure qaji inği inği qa are qaleqnum

¹⁶ Deqa iga Qotei aqa wau ojajqa asgigosaieqnu. Bole, gago jejamu a uge qa laqnu. Ariya gago are miligi a bati gaigai olo boleoqnsiq singilaeqnu. ¹⁷ Iga qalieonum, gulbe ti jaqatin ti iga bini qoboiyeqnum qaji di tulan kokba sai. Nanği sokiñalayosib koboqab. Iga gulbe di eqnum deqa iga qalieonum, mondoñ iga lan qureq di so bole gaigai sqom. Inği bole bole iga mondoñ oqom qaji di tulan boledamu. Inği bole bole dena mandam qa inği inği tulan bunjrejunu. ¹⁸ Inği inği iga gago namdamu na uneqnum qaji di sokiñalayosim koboqas. Deqa iga inği inği di koqyosaieqnum. Inği bole bole iga gago namdamu na unqa keresai qaji di bati gaigai sqas. Deqa iga inği bole bole di koqyoqnsim unum.

5

¹ Iga qalie, gago mandam qaji jejamu endi torei ugeqas. Gago jejamu endi gago tal bul. Mondoñ Qotei na olo tal bei iga egwas. Tal di tamo bei na gereiyosai. Tal di lan qureq di bati gaigai sqas. ² Iga bini mandam qaji talq endi unum deqa iga akamoqnsim unum. Iga gago lan qure qaji tal osim gara bul jugwajqa deqa are koba unu. ³ Iga tal di jugwom di iga olo lanja sqasai. Iga jejamu bunuj oqom. ⁴ Iga mandam qaji talq endi unum deqa iga are gulbeiqnaqa akamoqnsim unum. Iga jejamu bunuj osim gara bul jugwajqa are qaleqnum. Od, iga gago jejamu moiqaq qaji endi uratosim olo jejamu nambile sqas qaji di oqajqa are qaleqnum. Iga jejamu saiqoji sqajqa asgigeqnu. ⁵ Nambile sqajqa gam di Qotei a segi na gereiyetgosiqa aqa Mondor iga egej. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna inği bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

⁶ Deqa iga gaigai are singilatoqnsim unum. Iga qalie, iga mandam qaji jejamu ti unum deqa iga lan qureq di Tamo Koba a ombla sosaiunum. ⁷ Bini iga Yesus unosaieqnum. Ariya iga a qa gago areqalo singilatoqnsim walweleqnum. ⁸ Od, iga gago jejamu endi uratosim oqsim Tamo Koba a

ombla sqajqa are qaleqnum. Lan qure a gago qure utru sqas. ⁹ Deqa iga bini mandamq endi sqom kiyo lan qureq oqsim dia sqom kiyo di unqum. Iga kumbra Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di dauryqajqa are qaleqnum. ¹⁰ Iga qalieonum, mondon iga kalil Kristus aqa ulatamuq di tigelamqa a na gago kumbra qa iga pegigwas. Iga mandamq endi sosimqa iga kumbra bole yoqnem kiyo kumbra uge yoqnem kiyo di a unsim awai segi segi egwas.

Iga tamo unqasari nanjo are bulyetnrqajqa deqa waueqnum

¹¹ Iga Tamo Koba a qa ulaoqnsim aqa sorgomq di unum deqa iga tamo unqasari nanjo are bulyetnjreqnum. Iga wau di ugetosaieqnum. Qotei a iga qa qalie bole. Nunjo are miligiq di ningi dego iga qa qalie bole. E degsi are qalonum. ¹² O ijo was, iga gago segi nam soqtqa marsim anjam endi nenqrenyosai. Ningi gago kumbra qa areboleboleingwajqa deqa are qalsim anjam endi nenqrenyonum. Tamo qudei nanji lanja baban na kumbra bole yqajqa arearetnjreqnu. Nanji are miligiq na kumbra bole yqajqa arearetnjrosaeqnu. Deqa ijo was, ningi na tamo nanji di tingitnjroqnsib dalnjroqniy. ¹³ Tamo nanji di endegsib mareqnu, “Pol a nanari tamo.” Nanjo anjam di bole. Iga Qotei qa are qalsim nanari tamo unum. Ariya iga ningi qa are qalsim areqalo bole ti unum. ¹⁴ Kristus na iga tulan qalaqalaigej aqa kumbra dena gago areqalo tigeltetgeqnaqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Yesus a iga kalil qa moiyej deqa iga kalil dego morenjobulem. ¹⁵ Od, a iga kalil qa moiyej. Iga nambile unum deqa iga gago segi jejamu qa are qalsim walwelqasai. Yesus a iga qa moisiq olo subq na tigelej deqa iga a qa are qaloqnsim walweloqnoqom.

¹⁶ Deqa bini iga gago areqalo namij na tamo unqasari nanji peginjrosaeqnum. Bole, nami iga gago areqalo namij na Kristus pegiyonem. Ariya bini iga degyosaieqnum. ¹⁷ Deqa tamo bei a Kristus beteryesqas di Qotei na aqa are bulyetimqa a tamo bunuj brantqas. Ningi quiy. Aqa kumbra namij torei koboej. Kumbra bunuj olo brantej.

¹⁸ Kumbra bunuj di Qotei aqaq na bej. Nami iga Qotei ti jeu sonamqa Qotei a olo Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa bini iga a ombla are qujaitosim unum. JEU kobotqajqa wau di Qotei na iga egej deqa iga aqa anjam mare mare laqnum. ¹⁹ Anjam agiende. Tamo unqasari mandamq endi unub qaji nanji nami Qotei ti jeu sonabqa Qotei na nanji a ombla are qujaitosib sqajqa marsiq Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa a nanjo une qa olo are qalosaieqnu. Iga Kristus aqa anjam di mare mare laqajqa deqa Qotei na wau egej. ²⁰ Kristus na iga qaringej deqa Qotei a gago medabu na tamo kalil nanji metnjreqnu. Iga Kristus aqa anjam palontoqnsim tamo kalil nanji endegsi metnjreqnum, “Ningi jeu kumbra uratosib bosib Qotei ombla are qujaitosib soqniy.” ²¹ O ijo was, Qotei na iga aqaryaigwa marsiq deqa a gago une kalil osiqqa Kristus aqa qawarq di atnaqa a une tamo bulej. Kristus a segi une yosaieqnu. Deqa iga Yesus beteryosim dena iga Qotei aqa segi tamo bole une saiqoji sqom.

6

Qotei aqa wau tamo nanji gulbe iteqnub

¹ Iga Qotei ombla waueqnum deqa iga ningi singila na endegsi mernqgwom, “Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ningi lanja urataib.” ² Agi Qotei a nami marej, “E ni padalo sawaq dena oqajqa bati atem. Bati di brantonaqa e ino pailyo qusim ni aqaryaimem.” O was ningi quiy. Qotei na iga aqaryaigwajqa bati brantqo. A na iga padalo sawaq dena elenqajqa bati bini qujai.

³ Tamo ungasari nanngi gago wau endi uge qa marsib ulon osib uneq aiyab deqa iga na nanngi kumbra uge bei osornjrosaeqnum. ⁴ Iga Qotei aqa wau tamo unum deqa iga gaigai tamo ungasari kalil nanngi kumbra bole osornjreqnum. Iga singila na tigeloqnsim gulbe qoboiyeqnum. Gago gulbe agiende. Tamo qudei na iga ugeugeiqnub. Une bei bei na iga niñaqgwa laqnu. Iga are jaqatingeqnu. ⁵ Jeu tamo nanngi toqon na iga lugoqnsib tonto talq di breigeqnu. Osib murqumyoqnsib iga qa anjam uge uge mareneqnu. Iga gaigai nes na ti jaqatin na ti waukobaeqnum. Iga geregere neiosaeqnum. Iga bati gaigai mam ti laqnum. ⁶ Iga gulbe kalil di oqnsim kumbra bole jiga saiqoji dauryeqnum. Iga qalie bole ti unum. Iga urur minjin oqosaieqnu. Iga na tamo ungasari nanngi kumbra bole bole enjreqnum. Iga Qotei aqa Mondor Bole aqa singila oqnsim unum. Iga na tamo kalil nanngi qalaqalainjreqnum. Iga lanja medabu na nanngi qalaqalainjrosaeqnum. ⁷ Iga Qotei aqa anjam bole gaigai mareqnum. Iga Qotei aqa singila oqnsim waueqnum. Iga gago ban wo na ti ban qonan na ti qoto qa ingi ingi ojoqnsim dena kumbra bole tinjin dauryoqnsim waueqnum.

⁸ Tamo qudei nanngi gago nam soqteqnu. Ariya tamo qudei nanngi gago nam olo ugeteqnu. Tamo qudei nanngi iga yomuigeqnu. Ariya tamo qudei nanngi olo gago kumbra bole babteqnu. Tamo qudei nanngi are qaleqnu, iga gisan tamo. Sai. Iga anjam bole segi mareqnum. ⁹ Tamo qudei nanngi iga qa qaliesai. Ariya tamo gargekoba nanngi iga qa bole qalieeqnu. Iga moiyo tamo bulonum. Ariya iga olo nambile unum. Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq deqa iga gulbe egeqnu. Ariya gulbe dena iga moiyoqnsaeqnu. ¹⁰ Iga are gulbeigeqnu. Di unqum. Iga gaigai areboleboleigeqnu. Iga nro saiqoji unum. Di unqum. Iga na tamo ungasari nanngi aqaryainjreqnam nanngi lan qure qaji nro koba eleneqnu. Iga ingi ingi saiqoji unum. Di unqum. Iga ingi bole bole kalil olo ejunum.

¹¹ O Korin tamo ungasari, iga anjam kalil endi boleq atsim ninngi merngonum. Iga gago are miligi waqtosim ninngi engekritonum. ¹² Iga gago are miligi getentosai. Iga ninngi tulan qalaqalaingeqnum. Ariya ninngi nungo are miligi getentejunub. Ninngi iga koba na are qujaitosaeqnu. ¹³ Ninngi ijo angro bul unub deqa e ninngi endegsi merngwai. Iga gago are miligi waqtosim ninngi qalaqalaingeqnum dego kere ninngi kamba nungo are miligi waqtosib iga qalaqalaigqniy.

Iga Qotei aqa atra tal bul unum

¹⁴ Tamo ungasari Kristus qa nanngo areqalo singilatosaeqnu qaji nanngo kumbra nungo kumbra ti ombla kerekere sai. Deqa ninngi nanngi ti beterosib koba na laqnaib. Ninngi kumbra bole dauryo qaji tamo unub. Ariya nanngi Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unub. Deqa ninngi nanngi ti beterqa kere e? Sai. Ninngi suwanjoq di unub. Ariya nanngi ambruq di laqnu. Deqa ninngi nanngi ti beterqa kere e? Sai. ¹⁵ Kristus Satan wo nanngi aiyel are qujaitosib ombla sqa kere e? Keresai. Ninngi Kristus qa nungo areqalo singilateqnu. Tamo ungasari qudei nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatosaeqnu. Deqa ninngi nanngi ti areqalo qujaitosib ombla sqa kere e? Di dego keresai. ¹⁶ Qotei aqa atra tal ti gisan qotei nanngo atra tal ti beterosib ombla sqa kere e? Di dego keresai. Qotei nambile gaigai unu qaji aqa atra tal agi iga segi. Deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “E nanngo ambleq di sosiy walweloqnqai. E nanngo Qotei sqai. Nanngi ijo segi tamo ungasari sqab.” ¹⁷ Tamo Koba a nami degsi marsiqa olo anjam bei dego endegsi marej, “Ninngi na tamo ungasari e qa qaliesai qaji nanngi uratnjrsib sasaloiy. Ninngi nanngo kumbra jigat bei ojaib.

Ojqasai di e ningi elenjosiy boletngwai. ¹⁸ Osiy e nungo Abu soqnit ningi ijo segi angro tintinj sqab.' Tamo Koba sinjila ti unu qaji a nami degsi marej."

7

¹ O ijo was bole, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. Deqa kumbra jigat kalil gago jejamu ti gago are miligi ti di unub qaji di iga torei uratekritqom. Osim dena iga Qotei aqa namgalaq di une saiqoji sosim a qa ulaoqnqom. Ulaqnsim gago jejamu ti gago are miligi ti torei Qotei yekritosim aqa segi kumbra boleq di sosim dauryoqnqom.

Pol a Korin Kristen nanji qa tulan areboleboleijej

² Deqa ningi nungo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy. Iga nami tamo qudei kumbra uge bei enjrosaiognem. Iga tamo qudei ugeugeinjrosaiognem. Iga tamo qudei nanjo ingi ingi gisan na yainjrosaiognem. ³ E nungo jejamuq di une qametngwa osim anjam endi merngosai. Agi e maronum, iga ningi tulan qalaqalaingeqnum. Deqa iga moiqom kiyo iga nambile sqom kiyo di unqum. Iga gago are miligi waqtosim ningi qalaqalaingeqnsim sqom. ⁴ E qalieonum, nungo kumbra bolequja. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. Ijo are miligi ningi qa tulan laejunu. Iga gulbe koba eqnum di unqum. E ningi qa are qaloqnsim dena e tulan areboleboleibeqnu.

⁵ Ariya iga Masedonia sawaq di brantosim bati deqa iga aqaratqa keresai. Sawa dia iga gulbe gargekoba itoqnem. Tamo qudei nanji iga ti anjam na qotoqnem. Iga ulaoqnsim are tonqonqonej. ⁶ Ningi qalie, tamo unqasari are gulbeinjreqnu qaji nanji Qotei na olo are latetnjreqnu. Deqa Qotei na Taitus qarinyonaqa a gagoq bonaqa iga unsimqa gam dena gago are olo laej. ⁷ Od, gam dena Qotei na gago are latetgej. Gam dena segi sai. Taitus a nami nungo ambleq di sonaqa ningi na aqa are lateteb a degsi mergonaq qunamqa gam dena dego Qotei na gago are latetgej. Taitus a ningi qa iga endegsi saigej. Ningi e olo nubqajqa are koba qaloqnsib nungo une qa are ugeingeqnu. Osib ningi e ombla are qujaitosib sqajqa sinjilaeqnu. Taitus a ningi qa iga degsi saigej deqa e tulan areboleboleibeqnu.

⁸ E qalieonum, anjam e nami nengrenyem qaji di ningi sisiyosib are gulbeingej. Ariya e deqa are ugeibosai. Bole, nami e are ugeibej. Ariya bini sai. Anjam e nengrenyem qaji dena ningi are gulbeingej. Sokiñalayonaq nungo are gulbe di olo koboej. ⁹ Deqa e bini areboleboleibeqnu. Ningi are gulbeingej e deqa areboleboleibosai. Ningi are gulbeingej ariya bunuqna ningi olo are bulyeb deqa e areboleboleibeqnu. Qotei a segi na are gulbe di ningi engej. Deqa gago anjam nengrenyem qaji dena ningi yala ugeugeingosai. ¹⁰ Are gulbe Qotei na tamo unqasari nanji enjreqnu qaji dena nanjo are olo bulyetnjreqnu. Deqa Qotei na nanji eleneqnu. Nungo are gulbe di ingi uge sai. Di ingi bole. Iga deqa are ugeigwasai. Ariya mandam tamo nanji are gulbe eqnub di ingi uge. Dena nanji moiyo gam tureqnu. Di kiyaaqa? Nanji are bulyosai deqa. ¹¹ Ningi geregere are qaliy. Are gulbe Qotei na ningi engej qaji dena ningi olo sinjilatngej. Agi bini ningi kumbra bole bole yeqnub. Are gulbe dena Qotei na nungo are tigeltetngonaqa ningi tamo qujai nami une atej qaji di a niringteb. Osib ningi Qotei ulaiyosib aqa sorgomq di geregere soqneb. Qotei na nungo are tigeltetngej deqa ningi iga qa are koba qalsib tamo une atej qaji di aqa une gereiyetqa waukobaeb. Ningi kumbra kalil di yeb deqa iga qalieonum, ningi tamo bole une saiqoji unub.

¹² O ijo was, e nami anjam nengrenyosim nungoq qarinyem. Ningi na tamo une atej qaji aqa une gereiyetqajqa e deqa osim anjam di nengrenyosai. Tamo agi tamo dena une yej qaji a qa dego e are qalsim anjam di nengrenyosai. Ningi

na iga tulan qalaqalaigeqnu nuŋgo kumbra di Qotei aqa ŋamgalaq di boleq dqajqa deqa e anjam di neŋgrenyem. Yim niŋgi qalieqajqa, nuŋgo kumbra di bolequja. ¹³ Nuŋgo kumbra bole degsi unu deqa gago are tulan laejunu.

Gago are laejunu deqa iga areboleboleigeqnu. Ariya iga olo tulan areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Niŋgi na Taitus aqa are gulbe kobotetosib are boleteteb deqa. ¹⁴ Anjam kalil e niŋgi qa Taitus saiyem qaji di bole. Deqa e ijo anjam deqa jemaibosai. E nuŋgo kumbra bole kalil qa Taitus saiyosim nuŋgo ñam soqtem. Taitus a qalie, anjam iga niŋgi qa a saiyem qaji di bole. ¹⁵ Bati Taitus a nuŋgoq bonaqa niŋgi a ulaiyosib a osib aqa anjam dauryoqneb. Nuŋgo kumbra bole di Taitus aqa areqaloq di unu deqa a na niŋgi tulan qalaqalaingeqnu. ¹⁶ E niŋgi qa are siŋgilatosim qalieonum, niŋgi kumbra bole kalil yoqnsib sqab. Deqa e niŋgi qa tulan areboleboleibeqnu.

8

Kristen naŋgi silali koroiyeb

¹ O ijo was niŋgi quiy. Qotei a Kristen tamo ungasari Masedonia sawaq di unub qaji naŋgi qa are boleiyej. Iga deqa niŋgi saiŋgonam quiy. ² Masedonia Kristen naŋgi iŋgi iŋgi tulan saiqoji sosib gulbe qoboiyeq nab bati deqa Qotei na naŋgi siŋgilatnjrnaqa naŋgi areboleboleinjrnaqa Judia Kristen naŋgi aqaryainjrqa marsib silali koba koroiyeb. ³ E deqa niŋgi merngwai. Masedonia Kristen naŋgi naŋgo segi areqalo na silali di koroiyeb. Naŋgo silali kiñala soqnej di naŋgi koroiyeb. Osib naŋgi na naŋgo kumbra di bunyosib olo silali tulan koba koroiyeb. ⁴ Naŋgi na iga waiŋgosib endegsib mergoqneb, “Niŋgi iga odgibqa iga niŋgi beterngosim Qotei aqa tamo ungasari naŋgi silali qa aqaryainjr qom.” ⁵ O ijo was, iga nami are qalem, Masedonia Kristen naŋgi silali koroiyqab. Ariya naŋgi kumbra di olo bunyosib Qotei aqa areqalo dauryosib naŋgo segi jejamu Tamo Koba Yesus yeb. Osib iga dego egeb.

⁶ Qotei a nami niŋgi qa dego are boleiyej deqa Taitus a silali koroiyqajqa wau di nuŋgo ambleq di tigeltej. Deqa iga Taitus siŋgila na minjem, “Ni olo Korin Kristen naŋgoq aisim wau di kobotime.” ⁷ O ijo was, bati gaigai niŋgi kumbra tulan boledamu yeqnub. Agi niŋgi Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilatoqnsib aqa anjam palontqajqa waukobaeqnu. Niŋgi Qotei qa bole qalieeqnub deqa niŋgi aqa wau ojqajqa tulan siŋgilaeqnu. Osib niŋgi na iga tulan qalaqalaigeqnu. Ariya Qotei a niŋgi qa are boleiyej deqa niŋgi silali koroiyqajqa wau di dego yosib silali koba atib soqnem.

⁸ E niŋgi wau di yqajqa waiŋwasai. Kristen tamo ungasari qudei naŋgi wau di yqajqa tulan siŋgilaeqnu. Naŋgo kumbra deqa agi e na niŋgi saiŋgonum. Deqa niŋgi dego qalaqalaiyo kumbra qa tulan siŋgilaosib silali koroiyqajqa wau di yiy. Yibqa e unsiy marqai, “Bole, niŋgi qalaqalaiyo kumbra yeqnub.”

⁹ O ijo was niŋgi qalie, gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyej. A nami laŋ qure qaji ñoro koba ti soqnej. Sosiqa a niŋgi qa osiqa ñoro di olo uratosiqa iŋgi tulan saiqoji soqnej. Di kiyaaqa? Niŋgi kamba laŋ qure qaji ñoro koba oqajqa deqa.

¹⁰ Silali koroiyqajqa wau deqa e olo ijo areqalo bei ubtosiy merngwai. Wausau bei nami niŋgi namoqna silali koroiyqajqa wau di tigelteb bati deqa niŋgi wau di yqajqa tulan arearetngej. ¹¹ Deqa bini niŋgi wau di olo kobotqa siŋgilaoy. Niŋgi degyqab di bolequja. Nami niŋgi wau di yqajqa are tulan prugŋgoqnej. Deqa bini niŋgi silali soqnim siŋgilaosib wau di kobotiy. ¹² Niŋgi silali koroiyqa are soqnim niŋgi koroiyiy. Yim Qotei a niŋgi qa tulan areboleboleiyqas. Niŋgi silali saiamqa di ungun. Koroiyaib. Qotei a deqa ŋirinqasai. Niŋgi silali soqnim di koroiyiy.

¹³ Ningi gulbe koba qoboiyesoqñib tamo qudei nanği olo gulbe saiqoji sqab e deqa ningi merñgosai. Iga kalil kerekere unum. ¹⁴ Deqa bini ningi inği koba ejunub qaji ningi na tamo qudei inği qa truqueqñub qaji nanği aqaryainjroqñiy. Bunuqna ningi inği qa truquabqa nanği na kamba olo ningi aqaryaingwab. Ningi kumbra degyqab di ningi kalil kere na sqab. ¹⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Tamo nanği inği koba koroiyeb qaji nanği inği uynab menetjnnaqa inği oto bei uratosai. Tamo nanği inği kiñala koroiyeb qaji nanği dego inği uynab menetjnnaqa inği bei qa truquosai.”

Pol a tamo qudei nanği qarinjnaqa Korin Kristen nanğoq aiye

¹⁶ E Qotei tulan binıyeqñum. Di kiyaaqa? A na Taitus are prughtonaqa a iga ti are qujaitosıqa ningi qa are koba soqnej. ¹⁷ Iga Taitus minjem, “Ni olo Korin Kristen nanğoq aiye.” Onaqa Taitus a aqa segi areqalo na odosiq silali koroiyqajqa wau deqa tulan şingilaosiq nunğoq aiyej. ¹⁸ Iga Kristen was bei osim Taitus ombla qarinjrnınam nunğoq aiye. Was bei di a ñam ti unu. A Yesus aqa anjam bole maro qaji tamo. Kristen tamo unğasari qure qure kalilq di unub qaji nanği a qa qalie bole. ¹⁹ Di segi sai. Kristen nanği na a gilteb deqa a iga ti koba na walweloqñsimqa silali koroiyqajqa wau di taqateqñum. Wau di aqa utru agiende. Qotei a Kristen nanği sougetejunub qaji nanği qa are boleiyeqnu. Iga wau di taqateqñum deqa Tamo Koba aqa ñam tulan goge oqeqnaqa tamo kalil nanği unoqñsib iga qa mareqñub, “Bole, nanği wau di yqajqa tulan şingilaeqñub.” ²⁰ O ijo was kalil, silali koroiyqajqa wau di tamo qudei na yomuiyaib deqa iga was bei di osim koba na silali di taqateqñum. ²¹ Gago are endegsi unu. Iga kumbra bole segi gaigai yoqñqom. Tamo unğasari kalil Tamo Koba a ombla nanğo ñamgalaq di iga kumbra di yoqñqom.

²² Ariya iga gago Kristen was bei dego qarinyonam a Taitus was de wo nanği aiye daurnjrsiq koba na nunğoq aiye. Was bei di agi iga nami bati gargekoba aqa kumbra tenemtoqñem. A Qotei aqa wau ojqaqqa şingilaoqnej iga degsi unoqñem. Bini a silali koroiyqajqa wau di ojqaqqa tulan şingilaeqnu. A qalie, ningi kumbra bole yo qaji tamo unub. A degsi qalieosiq deqa a silali koroiyqajqa wau di ojqaqqa tulan şingilaeqnu.

²³ Ningi Taitus qalie. A e ombla ningi qa are qaloqñsim waukobaeqñum. Ningi gago Kristen was aiye nanği di dego qalie. Nanği Qotei aqa tamo unğasari qure qure kalilq di unub qaji nanği qa wau bole yeqñub. Nanğo wau dena nanği Kristus aqa ñam tulan soqteqñub. ²⁴ Deqa ningi na was aiye nanği di kumbra bole enjroqñiy. Yim Kristen kalil nanği nunğo kumbra di unsib marqab, “Bole, nanği qalaqalaiyo kumbra dauryeqñub.” Osib qalieqab, “Pol a Korin Kristen nanğo kumbra bole qa iga saiqeqnu di a gisañosaieqnu. A anjam bole saiqeqnu.”

9

Silali koroiyqajqa wau

¹ Iga silali koroiyeqñum di Qotei aqa tamo unğasari nanği aqaryainjrqaqqa deqa. Ningi wau di qalieonub deqa e olo anjam olekoba tortoryosiy nenğrenyqasai. ² E qalieonum, ningi wau di yqajqa are tulan prugngeqnu. Deqa e gaigai Masedonia Kristen nanğo ñamgalaq di nunğo ñam soqteqñum. Osim endegsi minjreqñum, “Wausau bei nami Akaia sawaq di Korin Kristen nanği silali koroiyqajqa wau di tigeltqa mareb.” Od, ningi wau di yqajqa tulan şingilaeqñub. E na Masedonia Kristen nanği nunğo kumbra deqa sainjreqñam quoqñsib nanği gargekoba dego wau di yqajqa are prugnjreqnu.

³ E nanği endegsi minjrem, “Korin Kristen nanği silali koroiyqajqa tulan singilaeqñub.” Ariya e nuñgo ñam laña soqto uge deqa nuñgi silali di koroiyiy. Utru deqa e was qalub nanği di qarinqjnam nuñgoq aiyeb. ⁴ E qalieonum, nuñgi silali di koroiyosib atib sqas. Soqñim Masedonia Kristen qudei nanği e ombla na nuñgoq bosim nuñgi nami silali di ateb unu degsi unqom. Iga bosim degsi unqasai di iga nuñgi ti jemaigo uge. ⁵ E are qalem, e was qalub nanği di minjritqa nanği namoqna aisib nuñgo silali nuñgi nami koroiyqa mareb qaji di nuñgi koba na gereiyqab. Gereiyibqa e bunuqna bosiy oqai. Yim tamo unğasari kalil nanği silali di unsib qalieqab, bole, nuñgi nuñgo segi areqalo na silali di ateb unu. E nuñgi silali di koroiyqajqa waingosaioqñem nanği degsib qalieqab.

⁶ Nuñgi geregere are qaliy. Tamo a inği kiñala yagwas di a inği kiñala olo oqas. Tamo a inği koba yagwas di a inği koba olo oqas. ⁷ Deqa nuñgi segi segi kalil silali atqajqa are soqñim silali atoqñiy. Nuñgi are gulbe na silali ataib. Nuñgi tamo bei na waingim deqa silali ataib. Nuñgi nuñgo segi areqalo dauryosib are bole na silali atoqñiy. Yim Qotei na nuñgi tulan qalaqalaingooqñas. ⁸ Qotei a nuñgi qa are boleiyosim inği bole bole gaigai engooqñqa kere. Deqa nuñgi tulan kere na sosibqa dena wau bole bole yoqñiy. ⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu,

“Tamo qudei nanği saga yago breiyo bul nanço inği inği jeiyoqñsib tamo inği saiqoji nanği enjreqñub.

Deqa nanço kumbra bole bati gaigai sqas.”

¹⁰ O ijo was nuñgi qalie, Qotei a na qujai tamo nanği saga yago enjreqnaqa nanği breiyeqñub. Osiqa tamo nanği bem enjreqnaqa nanği uyeqñub. Dego kere Qotei na inği inği engooqñimqa nuñgi tulan kere na sqab. Deqa nuñgi Qotei aqa tamo unğasari nanği aqaryainjroqñiy. Tamo nanği saga yago breiyeqñab inği koba oqeleneqnu dego kere nuñgo silali koroiyqa wau di tulan boleooqñas. ¹¹ Qotei na inği inği koba engooqñimqa nuñgi na kamba Kristen nanği silali qa aqaryainjrqaqja tulan kere na sqab. Deqa nuñgi silali di koroiyosib gago banq di atib iga na osi aisim Kristen nanği enjrimqa nanği deqa Qotei binjiyoqñsib sqab. ¹² Nuñgo wau dena Qotei aqa tamo unğasari nanği aqaryainjrimqa nanği kere na sqab. Nanği inği bei qa truquqasai. Di segi sai. Nuñgo wau deqa nanği Qotei tulan binjiyoqñqab. ¹³ Nuñgi wau di yqab di Qotei aqa tamo unğasari nanği unsib qalieqab, bole, nuñgi Kristus aqa anjam bole singila na ojoqñsib aqa medabu dauryeqñub. Od, nuñgi na Kristen nanği silali kobaquja na aqaryainjroqñqab di nanği nuñgo kumbra di unoqñsib Qotei aqa ñam soqtoqñqab. ¹⁴ Osib qalieqab, “Bole, Qotei a Korin Kristen nanği qa are tulan boleiyeqnu.” Nanği degsib qalieosib nuñgi tulan qalaqalaingosib nuñgi qa Qotei pailyoqñqab. ¹⁵ O ijo was nuñgi quiy. Qotei a inği tulan kobaquja iga egej. Inği di agi Kristus. Inği di aqa utru iga geregere ubtosim marqa keresai. Qotei na inği di iga egej deqa iga a tulan binjiyoqñqom.

10

Tamo qudei nanği Pol qa yomuoqñeb

¹ Nuñgi qudei e qa yomuoqñsib endegsib mareqñub, “Pol a nami iga koba na sosiqa aqa segi ñam aguq atoqñsiqa laesoqñej. Ariya a sawa isaq di sosiqa iga qa njirinoqñsiqa anjam singila na mergeqñu.” O ijo was nuñgi mati Kristus aqa kumbra qa are qaliy. A aqa segi ñam aguq atoqñsiqa laesoqñej. ² Deqa e nuñgoq bosiy Kristus aqa kumbra di dauryosiy laesqai. E nuñgi qa njirinqasai. Ariya tamo qudei nanği are qaleqñub, iga mandam tamo nanço kumbra dauryoqñsim laqñum. Tamo nanği di e na njirinqñrsiy anjam singila na

minjrqai. E laesqasai. ³ Bole, iga mandamq endi laqnum. Ariya iga mandam tamo nango kumbra na qotosaieqnum. ⁴ Qotei na qoto qa ingi ingi iga egej. Ingi ingi di Qotei aqa singila ti unu. Di mandam qaji ingi ingi sai. Iga dena qotoqnsim gago jeu tamo nango singila gotranjeqnum. ⁵ Areqalo uge ti gisan anjam ti di iga na gotranjeqnum. Kumbra uge kalil ningi Qotei qalieqajqa gam getentetngeqnu qaji di dego iga na gotranjeqnum. Gago wau agiende. Iga na tamo ungasari nango are tigeltetnjreqnam nanngi nango areqalo kalil Kristus yekriteqnum. ⁶ Deqa ijo was, iga ningi qa tarineqnum. Ningi gago anjam kalil dauryekritibqa iga na tamo kalil Qotei aqa anjam gotranjeqnum qaji nanngi njolawotnjrqom.

⁷ Ningi lanja baban na tamo nango kumbra tenemtoqnaib. Ningi geregere tenemtoqniy. Tamo bei a endegsi marqas, “E Kristus aqa tamo.” Ariya tamo di a olo endegsi poiyem, a Kristus aqa tamo qa marqo deqa iga dego Kristus aqa tamo unum. A degsi poiyem. ⁸ Tamo Koba a na iga singila egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga ningi singilatngwajqa deqa wau ojeqnum. Iga ningi ugeugeingwajqa deqa wau ojosaieqnum. E gago wau deqa gago ñam kiñala soqtqai. E degyqai di e jemaibqasai. ⁹ Ariya ningi endegsib are qalaib, “Pol a iga ula egwajqa deqa anjam singila na nenngrenjoqnsiq gagoq qarinyeqnu.” Ningi degsib are qalaib. ¹⁰ Bole, tamo qudei nanngi e qa endegsib yomueqnum, “Pol a anjam singila na nenngrenjoqnsiq gagoq qarinyeqnu. Ariya a gago ambleq endi sosiq anjam mergoqnej di a singila saiqoji soqnej. Anjam palontqa wau dego a qaliesai bole sai.” ¹¹ Tamo qudei nanngi e qa degsib yomueqnum. Deqa tamo deqaji nanngi endegsi poinjrem. Anjam iga sawa isaq endi sosim nenngrenjeqnum qaji di iga nungo ambleq di sosim dauryeqnum.

¹² Tamo qudei nanngi diqoqnsib nango segi ñam soqteqnum. Iga nanngi unub dego sai. Gago kumbra ti nango kumbra ti ombla kerekere sai. Tamo nanngi di mareqnum, “Gago kumbra bole. Tamo kalil nango kumbra bolesai.” Nanngi degsib mareqnum. Di kiyaga? Nanngi powo tulan saiqoji unub deqa. ¹³ Iga nanngi unub dego sai. Iga gago segi ñam soqtoqnqasai. Wau Qotei na egej qaji deqa segi gago ñam soqtoqnqom. Wau bei Qotei na egej qaji agiende. Iga na ningi Korin Kristen wauetngeqnum. ¹⁴ Iga Qotei aqa wau tamo kalil qa namoosim nungoq di wau utru atsim Kristus aqa anjam bole ningi merngoqnem. Iga tamo qudei nango wau bajinosaioqnem. ¹⁵ Wau Qotei na egej qaji di segi iga ojajqa singilaoqnsim gago ñam soqteqnum. Iga tamo qudei nango wau Qotei na egosai qaji deqa gago ñam soqtosaeqnum. Gago are endegsi unu. Nungo areqalo Yesus qa singilateb qaji di tulan boleqnimqa gago wau dego nungoq di tulan kobaoqngas. ¹⁶ Kobaoqnimqa iga nungo sawaq dena tigelosim sawa sawa isaq giloqnsim dia Yesus aqa anjam mare mare laqnqom. Tamo qudei nanngi nami wauoqneb qaji sawa iga deq gilqasai. Iga nango wau qa gago ñam soqtqasai.

¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqteme.” ¹⁸ Iga qalie, tamo bei a aqa segi ñam soqtqas di a Tamo Koba aqa ñamgalaq di ñam saiqoji sqas. Ariya Tamo Koba a na tamo bei aqa ñam soqtetqas di a ñam bole oqas.

11

Tamo qudei nanngi gisanjoqnsib Qotei aqa wau tamo buleqnum

¹ Ningi e odbibqa e olo nanari anjam kiñala merngwai. Ningi e odbqa kereamqa e odbiy. ² Aqa Qotei wo gago are koba endegsi unu. Ningi Kristus a segi qujai areiyosib aqa sorgomq di soqniy. Tamo bei na aqa dunge nami sambalaosai qaji di osim tamo qujai yim a na oqas dego kere e ningi Kristus

aqa banq di atem. ³ E amal uge Satan qa are qalsim deqa e ningi qa ulaeqnum. A nami Iv gisanjonaqa a une atej. Une dena nungo areqalo ugetetngimqa ningi Kristus a segi qalaqalalyqa urataib deqa e ulaeqnum. ⁴ E qalieonum, tamo qudei nanqi nungoq boqnsib gisanjoqnsib Yesus bei qa anjam palontoqnsib merngeqnu. Yesus bei deqa iga nami anjam palontosaiqnum. Tamo nanqi di mondor bei qa dego ningi merngeqnu. Di gisanj mondor. Mondor bei deqa iga nami ningi merngosaiqnum. Yesus aqa anjam bole iga nami ningi merngoqnum qaji di dego tamo qudei nanqi bubulyoqnsib olo anjam bei ningi merngeqnu. O ijo was ningi kiyaaqa gisanj anjam di quoqnsib bole edeqnu?

⁵ Ningi qudei endegsib are qaleqnu, “Tamo nanqi di Qotei na bole qarinjnraq gagoq beb.” Di sai. Qotei na nanqi qarinjnrosai. Ningi quiy. Tamo nanqi di ñam ti unub ariya e dego ñam ti unum. Deqa tamo nanqi dena e bunbosai. ⁶ Bole, e anjam marqajqa medabu gulbeibeqnu. Di unqum. E powo qa truquosaieqnum. Kumbra kalil e nungo ambleq di yoqnum qaji dena e ijo powo babteqnam ningi unoqneb.

⁷ Ningi qalie, e Qotei aqa anjam bole ningi merngoqnum bati deqa e nungo silali ingi ingi yaingosaiqnum. Ijo kumbra dena e ijo segi ñam aguq atoqnum. Di kiyaaqa? Nungo ñam olo goge oqwajqa deqa. E kumbra di yoqnum di e une atoqnum e? Sai. ⁸ E Kristen tamo ungasari qure qureq di unub qaji nanjoq dena silali oqnsim olo nungo ambleq di Qotei aqa wau lanja ojoqnum. E nungo silali yaingosaiqnum. Ijo kumbra dena e qure qureq di Kristen nanjo silali bajinobuloqnum. ⁹ Bati e nungo ambleq di ingi ingi qa truquoqnsimqa e na tamo bei gulbe yosaiqnum. E ningi gulbe enqwajqa tulanj uratoqnum agi bini e degsi unum. Bati bei Kristen was qudei nanqi Masedonia sawaq dena Korin qureq bosib ingi ingi qa e aqaryaiboqneb. Gam dena e ningi gulbe enqwajqa uratoqnum. ¹⁰ Kristus aqa anjam bole ijoq di unu deqa e ningi endegsi merngwai. E nungo silali yaingwa urateqnum. Ijo kumbra deqa e ijo segi ñam soqteqnum. E degoqnsiy sqai. Akaiia sawaq di tamo qudei na e getentbqasai. ¹¹ E ningi qalaqalaingosaiqnum deqa e kumbra di yeqnum kiyo? Sai bole sai. Qotei a qalie, e ningi tulanj qalaqalaingeqnum.

¹² E nungo silali yaingwa urateqnum. E degoqnsiy sqai. Tamo qudei nanqi nungo ñamgalaq di iga bul sqa marsibqa nanjo segi ñam soqteqnu. Deqa e nanqi gam getentnjroqnai. ¹³ Tamo nanqi di Qotei na qarinjnrosai. Nanqi Yesus aqa wau tamo bolesai. Nanqi gisanjoqnsib nanjo segi kumbra uge bulyoqnsib tamo bole buleqnu. Yeqnab tamo ungasari nanqi na unjroqnsib mareqnu, “Nanqi Kristus aqa wau tamo bole.” ¹⁴ O ijo was ningi nanjo kumbra di unsib deqa tulanj prugaib. Iga qalie, Satan a dego gisanjoqnsiqa aqa segi kumbra uge bulyoqnsiqa Qotei aqa lanj angro bole suwanjoq di unub qaji nanqi buleqnu. ¹⁵ Satan a kumbra degyeqnu deqa aqa wau tamo nanqi dego nanjo kumbra uge bulyoqnsib Qotei aqa wau tamo bole buleqnu. Deqa iga nanjo kumbra di unsim tulanj prugwasai. Mondonj Qotei na tamo nanqi di nanjo une deqa kambatnjrsim awai ugedamu enjrqas.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a gulbe gargekoba itoqnej

¹⁶ E olo merngwai. Ningi e nanari tamo edegaib. Unqum, ningi e nanari tamo edegwab di kere. Deqa ningi e odbibqa e olo ijo ñam kiñala soqtqai. ¹⁷ E Tamo Koba aqa areqalo dauryosim anjam endi marosaieqnum. E nanari tamo bulosim deqa e anjam endi maroqnsim ijo segi ñam soqteqnum. ¹⁸ Tamo gargekoba nanqi mandam tamo nanjo kumbra dauryoqnsib nanjo segi ñam soqteqnu. Deqa e dego kumbra di dauryosiy olo ijo ñam kiñala soqtqai.

¹⁹ Ningi segi qa mareqñub, “Iga powo koba ti unum.” Ariya ningi kiyaaq olo nanari tamo nanği odnjreqñabqa nanği nanari anjam ningi merngeqñub? ²⁰ Nungo kumbra agiende. Tamo bei na ningi a laña kangalyqajqa mernğimqa kiyo, nungo inği inği saitimqa kiyo, nungo inği inği gisañ na yaingimqa kiyo, aqa segi ñam soqtimqa kiyo, nungo ula poñgimqa kiyo ningi a odyqab. ²¹ O ijo was, iga tamo nanği di bul sai. Iga siñgila saiqoji unum deqa iga na gulbe deqaji ningi eñgwa keresai. E deqa jemaibqas e? Sai.

Tamo nanği di nanço segi ñam soqtqajqa ulaosaieqñub. Deqa e kamba dego ijo segi ñam soqtqai. O ijo was, e nanari tamo bulosiy deqa anjam endegsi mernğwai. ²² Tamo nanği di mareqñub, “Iga Hibru tamo.” Ariya e dego Hibru tamo. Nanği mareqñub, “Iga Israel tamo.” E dego Israel tamo. Nanği mareqñub, “Iga Abraham aqa moma tintiñ.” E dego Abraham aqa moma tintiñ. ²³ Nanği mareqñub, “Iga Kristus aqa wau tamo.” O ijo was, e nanari tamo bulosiy endegsi marqai, e dego Kristus aqa wau tamo. Agi e na tamo nanği di tulañ bunñrsimqa ñes na ti jaqatiñ na ti Kristus aqa wau ojeqñum. Bati gargekoba jeu tamo nanği na e tonto talq di waiboqñeb. Osib e lubogargekobatoqñeb. Bati gargekoba e moiqa jojomoqñem. ²⁴ Bati 5 Juda nanği na e kumbainbo gargekobatoqñeb. Sisiyeb 39. ²⁵ Bati qalub nanği bu toqoñ na e luboqñeb. Bati qujai nanği na e moiyoqbqa marsib meniñ na luboqñeb. Bati qalub e qobuñ na gileqnam qobuñ a padalej. Qobuñ a padalonaq qolo ti qanam ti e yuwalq di otosi laqñem. ²⁶ Bati gargekoba e sawa isaq siñga na walweloqñem. Yeqnam ya koba doqnsiqa ya na e padaltbqa jojomoqñej. E gamq di walweleqnamqa bajiñ tamo nanği gam getentoqnsibqa e lubqa laqñeb. Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti dego e lubqa laqñeb. Qure qureq di, wadau sawaq di, yuwalq di dego e padalqa jojomoqñem. Gisañ Kristen nanği na dego e ugeugeibqa laqñeb. ²⁷ E ñes na ti jaqatiñ na ti waukobaoqñem. Qolo gargekoba e waukobaoqñsim ñeiosaiqñem. E mam ti laqñem. E ya qarboqñej. Bati gargekoba e inği saiqoji soqñem. Bati gargekoba e yorbeqnaqa e ijo jejamu kabutqajqa gara saiqoji soqñem. ²⁸ Ariya bini gulbe qudei dego ijoq di branteqñub. Gulbe kobaquja bei agiende. E bati gaigai Kristen tamo unğasari qure qure kalilq di unub qaji nanği qa are koba qaleqñum. Nanği bole unub kiyo sai kiyo deqa e nanği qa tulañ are koba qaleqñum. ²⁹ Deqa Kristen was bei aqa siñgila saiamqa e was deqa are koba qalsiy e dego siñgila saibqas. Inği bei na Kristen was bei a uneq waiyimqa e was deqa are koba qalsiy are ugeibqas.

³⁰ O ijo was, gam bei saibqo deqa e ijo segi ñam soqtqai. Gulbe bei bei ijoq beqnu deqa ningi poiñgeqnu, e siñgila saiqoji unum. E deqa qujai ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai. ³¹ Tamo Koba Yesu aqa Abu Qotei a qalie, e anjam bole mareqñum. E gisañosaieqñum. Deqa iga bati gaigai Qotei binjiyoqñqom. ³² Damaskus qureq di Mandor Aretas a na qure taqato qaji tamo minjnaqa a qoto tamo qudei nanği qariñnrnaqa nanği qure aqa siranme kalil taqatoqñeb. Di kiyaaq? E ulañqa laqñitqa nanği na e ojsib tonto talq di waibqajqa deqa. ³³ Ariya Kristen was qudei nanği na e aqaryaibosib gumbaq di jigsib qure aqa jeñ gogetosib sil na gumba tontosib jeñ aqa siranme kiñalaq dena e ura uratbonab jeñ oqeq aiyem. Aisim qure taqato qaji tamo aqa banq dena ulañem.

12

Qotei na ñeiobilqei Pol osoryej

¹ E gam bei saibqo deqa e olo ijo ñam soqtqai. Bole, e ijo ñam soqtqai kumbra dena e aqaryaibqa keresai. Di unğum. Tamo Koba a na ñeiobilqei bei e nami

osorbej deqa ningi saingit quiy. ² Njeobilqei agiende. Wausau 14 koboej endi Qotei na Kristus aqa tamo bei osi oqsiqa torei lan qureq oqej. Lan qure di tulan goge koba. Tamo oqej qaji di e qalie. Tamo di agi e segi. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. ³⁻⁴ E qalieonum, Qotei na tamo di osi oqsiqa lan qureq oqej. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. A lan qureq oqsiq dia anjam bei quej. Anjam di aqa damu tamo bei na ubtosim marqa keresai. Anjam di marqajqa getento koba. ⁵ E tamo di aqa ñam soqtqai. E ijo segi ñam soqtqasai. E singila saiqoji unum deqa qujai e ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai.

⁶ E ijo segi ñam soqtqai di e nanari tamo sqasai. Di kiyaaqa? E anjam bole marqai. E gisanqasai. Ariya e ijo segi ñam soqtqa uratonum. Tamo qudei nanngi ijo kumbra qa ti ijo anjam qa ti are qalsib ijo ñam soqtetbqab di kere. Nanngi ijo ñam lanja soqtetbaib.

Qotei a gulbe qarinyonaq Pol aqa jejamuq aiyej

⁷ Qotei a ñeobilqei tulan boledamu e osorbonaq unem. Ariya e di unsiy olo diqaim deqa Qotei na gulbe uge sil luwit bul qarinyonaq ijo jejamuq aiyej. Gulbe di Satan na ojsiqa dena e ugeugeibeqnu. ⁸ Deqa e singila na Qotei pailyoqalubtem, “O Abu, ni na gulbe di olo taqal atetbime.” ⁹ Onaqa Qotei a saidosiq endegsi merbej, “Ni singila saiqoji unum deqa e ni olo singilatmoqnqai. Osiy ni qa are boleiboqnqas. Dena ni keretmqas.” Qotei na e degsi merbej deqa e singila saiqoji unum di unqum. E olo areboleboleiboqnqas. Yim Kristus aqa singila ijoq di sqas. ¹⁰ E Kristus aqa ñam qa singila saiqoji sqai kiyo, tamo qudei na e misilinqboqnqab kiyo, e gulbe oqnqai kiyo, jeu tamo nanngi na e ugeugeiboqnqab kiyo, e waukobaoqnqai kiyo di unqum. E deqa areboleboleiboqnqas. Di kiyaaqa? E singila saiqoji sqai bati di e Kristus aqa singila ti sqai.

Korin Kristen nanngo areqalo Yesus qa singilateb qaji di Pol na olo singilatebnjrej

¹¹ Anjam e mareqnum qaji endi nanari anjam. Ningi segi na ijo are tigeltetbeqnu deqa e nanari anjam endi mareqnum. Ningi ijo kumbra bole ubtosaieqnu deqa e segi kamba ijo kumbra bole ubteqnum. Bole, e ñam saiqoji. Ariya kiyaaqa ningi na olo tamo qudei nanngo ñam soqtoqnsib mareqnu, “Tamo nanngi di Qotei aqa anjam maro tamo bolequja”? O ijo was ningi quiy. Tamo nanngi dena e bunbosai. ¹² Agi e nunngo ambleq di sosim manwa gargekoba babtoqnem dena ningi endegsib qalieeb, Qotei na e qarinqbej. E singila na tigeloqnsim gulbe qoboiyoqnsim manwa ti wau singila ti gargekoba nunngo ambleq di babtoqnem. Kumbra dena ningi osorngoqnej, e Qotei aqa wau tamo bole. ¹³ Kumbra kalil e qure qureq di Kristen nanngo ambleq di yeqnum qaji di e nunngo ambleq di dego yoqnem. Ariya kumbra qujai e nunngo ambleq di yosai. E ningi gulbe engwa uratosim deqa e nunngo silali ingi ingi yaingosaiqnem. Di e une yoqnem e? Sai. Ningi e une yoqnem edegsib ijo une di olo kobotetbiy.

¹⁴ E nami nunngoq boaiyeltem. Ariya bini e olo nunngoq bqajqa are qaleqnum. E nunngoq bqai di e ningi gulbe engwasai. E nunngo silali ingi ingi yaingwajqa are qalosaieqnum. E ningi segi elenqajqa are qaleqnum. Ningi qalie, angro kiñilala nanngi na nanngo ai abu nanngi silali qa aqaryainjro-saieqnu. Ai abu nanngi na nanngo angro nanngi silali qa aqaryainjreqnu. ¹⁵ E ningi tulan qalaqalaingeqnum deqa e ijo ingi ingi ti ijo jejamu ti ningi

torei engwajqa areboleboleibeqnu. Ariya kiyaqa ningi kamba olo e kiñala segi qalaqalaibeqnu?

¹⁶ Ningi qudei e qa endegsib mareqnu, “Bole, Pol a gago silali inġi inġi boleq di yaigosaiqnej. Ariya a na iga walawalaigoqnsiq gago silali inġi inġi gisañ na yaigoqnej.” ¹⁷ O ijo was, e nami Kristen was qudei nanġi qarinjnam nunġoq aiyeb. Aisib ningi gisañgeb e? Osib nunġo silali inġi inġi laña yaingosib olo bosib e ebeb e? Sai. ¹⁸ E na Taitus minjnam a nunġoq aiyej. E Kristen was bei dego qarinyonam a Taitus dauryosiq ombla na aiyeb. Aisib Taitus a ningi gisañgosiq nunġo silali inġi inġi qudei bajinej e? Sai. Aqo Taitus wo areqalo qujai ti sosim gam qujai dauryosim kumbra bole segi yoqnem.

¹⁹ Ningi ijo anjam kalil endi sisiyosib endegsib are qalaib, “Pol a segi une saiġoji degsi iga mergwa osiqa anjam nengrenyej.” Di sai. O ijo was bole, anjam kalil e nengrenyonum qaji endi ningi singilatngwajqa deqa nengrenyonum. E Kristus aqa tamo unum deqa e Qotei aqa ñamgalaq di anjam endi nengrenyonum. ²⁰ E ningi qa ulaeqnum. E nunġoq bosiy nunġo kumbra unsiy e areboleboleibqas kiyo sai kiyo? Ningi dego ijo kumbra unsib areboleboleingwas kiyo sai kiyo? E deqa ulaeqnum. E nunġoq bosiy nunġo kumbra endi unqai kiyo? Ningi anjam na qoteqnu. Ningi nunġo Kristen was nanġi qa are ugeingeqnu. Ningi minjin oqeqnu. Ningi pupoeleneqnu. Ningi nunġo Kristen was qudei nanġi misilinjreqnu. Ningi yomueqnu. Ningi diqeqnu. Ningi Qotei aqa wau ugeugeiyeqnu. E nunġoq bosiy nunġo kumbra di unqai kiyo? ²¹ E bosiy nunġo ambleq di tamo gargekoba nami une yoqneb qaji nanġi are bulyosai degsi unqai kiyo? Degsi unqai di ijo Qotei na nunġo ñamgalaq di e olo jemai ebqas. Tamo nanġi di nami une endeqaji yoqneb. Nanġi kumbra uge jigat yoqneb. Nanġi sambala kumbra yoqneb. Nanġi kumbra uge yqajqa are prugnjqonej. E nunġoq bosiy tamo nanġi di nanġo une qoreiyosai degsi unqai di e nanġi qa are gulbeibqas. E deqa ulaeqnum.

13

Pol a Korin Kristen nanġoq olo bqajqa are qaleqnu

¹ E nami nunġoq boaiyeltam. Ariya bini e olo nunġoq bqajqa are qaleqnum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a une atimqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanġi aqa une unsib babtibqa iga qusim marqom, ‘Bole, tamo di a une yqo.’” ² E nami nunġoq bosim ningi uratngosim bati bei e olo nunġoq bosim ningi endegsi merngem, “E bunuqna nunġoq olo bosiy tamo une ateqnu qaji nanġi ñolawotnjrqai.” Ariya bini e sawa isaq endi sosim anjam di ningi ti tamo nami une ateqneb qaji nanġi ti olo merngeqnum. ³ Ningi qalieqajqa, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu kiyo sai kiyo. E nunġoq bosiy tamo nanġi une ateqnu qaji nanġi di ñolawotnjrit ningi unsib qalieqab, bole, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu. Ningi quiy. Kristus a singila saiġoji sosim ningi tingitngwasai. A na aqa singila kobaquja ningi osorngwas. ⁴ Bole, Kristus a ñamburbasq di gainesoqnej bati deqa a singila saiġoji soqnej. Ariya a olo Qotei aqa singila osiq deqa bini a ñambile unu. Iga Kristus beteryejunum deqa iga dego singila saiġoji unum. Ariya iga Qotei aqa singila osim Kristus ombla ñambile sqom. Iga nunġoq bosim singila di ningi osorngwom.

⁵ Ningi nunġo segi segi so tenemtoqniy. Ningi degyqab di ningi Kristus qa nunġo areqalo singilateqnu kiyo sai kiyo di qalieqab. Yesus Kristus a nunġo are miligiq di unu di ningi poingosai kiyo? A nunġo are miligiq di sqasai di ningi endegsib qalieqab, ningi aqa tamo bolesai. ⁶ Ariya ningi iga

qa endegsi poinjem, iga Kristus aqa wau tamo bole unum. ⁷ Iga ningi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi kumbra uge kalil uratoqnsib kumbra bole bole yoqnaqab.” O ijo was, iga wau bole yeqnum ningi di qalieqajqa deqa iga pailyoaieqnum. Ningi iga wau tamo bolesai edegwab di unqum. ⁸ Ningi qalie, iga Qotei aqa anjam ugetqa keresai. Iga Qotei aqa anjam singilatqajqa waueqnum. ⁹ Deqa iga singila saiqoji soqnim ningi singila ti sqab di iga areboleboleigwas. Iga gaigai ningi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi torei kere na sqab.” ¹⁰ Tamo Koba a na e giltbej deqa e aqa wau taqateqnum. E nunqoq bosiy nirin anjam na nunqo kumbra tingitetngwa uratonum. Deqa e isaq endi sosim anjam endi nenqrenyonum. E ningi singilatngwajqa deqa Tamo Koba a na e wau ebej. E ningi ugetngwajqa sai.

Pol a anjam getentosiq Kristen nanngi kaiyeinjrej

¹¹ Ariya ijo was, e ijo anjam getentqai. Ningi areboleboleinqonem. Ningi kumbra bole kalil qa kere na sqajqa singilaoqniy. Ningi ijo anjam quoqnsib dauryoqniy. Ningi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Yim Qotei a ningi ti sqas. Agi a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. A are lawo qa utru.

¹² Ningi na nunqo Kristen was kalil nanngi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nanngi yeqnum. Qotei aqa tamo unqasari kalil qure endia unub qaji nanngi na ningi kaiyeingonub.

¹³ Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleyeme. Qotei na ningi qalaqalaingeme. Mondor Bole na ningi kalil aqaryainjimqa ningi a beteryosib koba na are qujaitosib soqniy. Bole.

GALESIA

¹ E Pol. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Mandam tamo bei na e qarınbosai. Tamo bei na e giltbosai dego. Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanği segi aiyel na e giltbeb. Yesus agi Qotei na subq na tigeltej. ² Kristen was kalil e koba na endi unum qaji nanği e ti anjam endi nungoq qarınyonum. Ninği Galesia sawaq di loueqnub qaji.

³ Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel ninği qa are boleınjrimqa ninği lawo na soqniy. ⁴ Yesus a gago Abu Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a gago une kobotqa marsiqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. A na iga eleınamqa iga mandam qa kumbra uge uge kalil uratqa marsiq iga qa moiyej. ⁵ Deqa iga Qotei aqa nıam bati gaigai soqtoqnqom. Bole.

Yesus aqa anjam bole qujai segi unu

⁶ Kristus a ninği qa are boleiyej deqa Qotei na ninği aqa segi tamo unğasari sqajqa osiq metnjej. Ariya kiyaca ninği olo urur Qotei qoreiyosib Yesus aqa anjam bole dauryqa uratosib anjam bei dauryeqnub? E nungo kumbra deqa qusim tulan pruguetem. ⁷ Ninği qalie, Yesus aqa anjam bole bei saiqoji. Ariya tamo qudei nanği nungo areqalo niıaayetıgwajqa wauoqnsib Kristus aqa anjam bole olo bubulyeqnub. ⁸ Deqa ninği quiy. Iga na kiyo lan anğro bei na kiyo Yesus aqa anjam bole iga nami ninği merngoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei mernğwom di Qotei na iga ojsim nıamyuwoq di breigeme. ⁹ Od, tamo bei na Yesus aqa anjam bole iga nami ninği merngoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei mernğwas di Qotei na a ojsim nıamyuwoq waiyeme.

¹⁰ Ninği kiyersib are qalonub? Mandam tamo nanği e qa arearetırqajqa kiyo Qotei a e qa arearetqajqa kiyo deqa e waueqnum? Ninği quiy. Mandam tamo nanği e qa arearetırqajqa deqa e waueqnum qamu e Kristus aqa wau tamo bolesai qamu.

Qotei a segi na Pol giltej

¹¹ O ijo was kalil, e bole merngonum. Yesus aqa anjam bole e nami ninği merngoqnem qaji di tamo bei na babtosai. ¹² Anjam bole di e tamo bei aqa medabuq na osai. Tamo bei na e osorbosai dego. Yesus Kristus a segi na anjam bole di babtosiq osorbej.

¹³ Ninği qalie, e nami Juda nango kumbra singila na dauryoqnsimqa Qotei aqa tamo unğasari nanği ugeugeınjroqnem. Osim e nanği torei padaltırqajqa singila na wauoqnem. ¹⁴ E ijo moma nango kumbra kalil dauryqajqa tulan singilaoqnem. Ijo kumbra dena e na Juda tamo gargekoba e ombla louoqnem qaji nanği bunıjroqnem.

¹⁵ Ariya e nambabosaisonamqa Qotei a e giltbosiqa e qa are boleiyosiq metbej. ¹⁶ Osiqa bati a segi atej qaji di brantonaca a na aqa Niri Yesus e osorbosiq merbej, “Ni na Yesus aqa anjam bole osi giloqnsim tamo unğasari sawa bei beiq di unub qaji nanği minjre minjre laqne.” Ariya bati di e na tamo qudei nanği Yesus qa anjam bei nenemırrosaiognem. ¹⁷ E Yesus aqa anjam maro tamo nanği unırqajqa Jerusalem aiyosai dego. Tamo nanği di namoqna Yesus aqa wau ojoqneb. E bunuqna aqa wau ojem. Ariya e nanği unırosai. E Arebia sawaq aisim di soqnem. Sosim bunuqna e olo puluosim Damaskus qureq gilem. ¹⁸ Wausau qalub koboonaqa e Pita segi unqajqa Jerusalem aiyem. Aisim bati 15 Pita ombla soqnem. ¹⁹ E Jerusalem di soqnem bati di e Yesus aqa anjam maro tamo bei unosai. E Tamo Koba Yesus aqa was Jems a segi unem.

²⁰ Ijo anjam e nengrenyonum qaji endi anjam bole. E Qotei aqa n̄amgalaq di anjam bole segi nengrenyonum. E gisañosai.

²¹ Ariya bunuqna e Jerusalem olo uratosim Siria sawa ti Silisia sawa ti deq gilsim di laqnem. ²² Bati deqa Kristus aqa tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nan̄gi ijo ulatamu poinjrosaisoqnej. ²³ Nan̄gi e qa laña endegsib quoqneb, “Pol a nami iga padaltgwa laqnej. Ariya bini a olo Yesus aqa anjam bole a nami ugeugeiyqa wauoqnej qaji di palontoqnsiq laqnu.” ²⁴ Nan̄gi e qa degsib quoqnsib tulañ areboleboleinjraña Qotei aqa ñam soqtoqneb.

2

Kristen gate nan̄gi Pol ombla areqalo qujai

¹ Wausau 14 koboonaqa e olo Jerusalem aiyem. E Barnabas ombla aiyeqnsim Taitus dego osi aiyem. ² Qotei a segi na merbej deqa e Jerusalem aiyem. E Jerusalem aisim di sosimqa e tamo lañaj nan̄gi koba na qairosaiognem. E Kristen gate nan̄gi segi koba na qairoqnm. Yesus aqa anjam bole e sawa bei beiq di palontoqnm qaji di e na ubtosim minjroqnm. E tamo lañaj bei minjosai. Di kiyaaqa? Yesus aqa wau e nami yoqnsim agi bini yeqnum qaji di ulon̄o uge. ³ Taitus a Grik tamo. Ariya a e ombla Jerusalem di sonamqa Kristen gate nan̄gi e endegsib merbosai, “Ni na Taitus osim muluñ waiy.” Degsib merbosai. ⁴ Bole, Kristen tamo qudei nan̄gi uli na gago koro miligiq aiyeb. Nan̄gi Kristen tamo bolesai. Nan̄gi gisañ tamo. Iga nami kañgal tamo bulosim dal anjam aqa sorgomq di sonamqa Kristus Yesus na iga elenjej deqa bini dal anjam na iga olo taqatgosai. Ariya gisañ tamo nan̄gi dena gago kumbra di lumu na tenemtqa marsibqa gago koro miligiq aiyeb. Nan̄go are koba endegsi soqnej. Nan̄gi na iga olo dal anjam aqa sorgomq di atibqa dal anjam na iga taqatgim iga kañgal tamo bulqom. Nan̄go are koba degsi soqnej deqa nan̄gi gago koro miligiq aiyeb. ⁵ Aisib mergeb, “Nin̄gi Taitus muluñ waiyiy.” Onaqa iga nan̄go anjam di quetnjrosai. Nan̄gi Yesus aqa anjam bole olo bubulyaib deqa iga na nan̄gi saidnjrem. Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam bole di nun̄goq di gaigai sqajqa deqa.

⁶ Ijo areqalo agiende. Kristen gate nan̄gi ñam ti unub di laña. Qotei a tamo nan̄go ñam qa are qalosaieqnu. E na Kristen gate nan̄gi ijo wau qa sainjramqa nan̄gi qusib mareb, “Di kere.” Nan̄gi olo anjam bei totoryosib e merbosai. ⁷ Pita aqa wau agiende. A na muluñ uno qaji nan̄gi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Qotei a wau di Pita yej. E dego wau ti. Ijo wau agi e na muluñ unosai qaji nan̄gi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Qotei a wau di e ebej. Kristen gate nan̄gi degsib qalieeb deqa nan̄gi olo anjam bei totoryosib e merbosai. ⁸ Od, Qotei na Pita singila yej deqa a muluñ uno qaji nan̄gi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Dego kere Qotei na e singila ebej deqa e sawa bei bei qaji nan̄gi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. ⁹ Tamo ungasari kalil nan̄gi mareqnu, “Jems na Pita na Jon na nan̄gi qalub Kristen gate unub.” Ariya nan̄gi qalub qalie, Qotei a e qa dego are boleiyosiq Yesus aqa wau ebej. Degsib qalieosib deqa nan̄gi na aqo Barnabas wo gago bañ ojsib mergeb, “Nin̄gi gago Kristen was bole.” Osib nan̄gi aqo aiyel ti are qujaitosib anjam endegsib keretosib mergeb, “Nin̄gi Barnabas wo sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqniy. Iga muluñ uno qaji nan̄go ambleq di wauoqnoqom.” ¹⁰ Osib nan̄gi anjam qujai segi aqo aiyel endegsib mergeb, “Gago ambleq endi Kristen qudei nan̄gi in̄gi in̄gi tulañ saiqoji unub. Deqa nin̄gi nan̄gi qa are walñgaiq. Nin̄gi nan̄gi aqaryainjroqniy.” Onaqa iga nan̄gi odnjrem. Nami iga tamo in̄gi in̄gi saiqoji nan̄gi aqaryainjraqajqa are koba soqnej agi bini degsim unum.

Pol a Pita aqa kumbra uge babtej

¹¹ Ariya bunuqna Pita a Antiok qureq bonaqa e aqa ulatamuq di a niringtem. Di kiyaaqa? A kumbra uge yej deqa.

¹² Aqa kumbra uge agiende. Nami a sawa bei bei qaji nanqi koba na inji uyoqneb. Onaqa bati bei Jems a na Juda Kristen qudei mulun unqajqa tulan singilaoqneb qaji nanqi qarinjirnaqa Antiok bonabqa Pita a nanqi qa ulaosiq olo sawa bei bei qaji nanqi di tututnjrej. Aqa kumbra uge agide. ¹³ Juda Kristen qudei nanqi dego Pita beteryosib gisan kumbra di yeb. Yonabqa bunuqna Barnabas a dego nanqi daurnjrsiqa nanjo gisan kumbra di yej. ¹⁴ Nanqi Yesus aqa anjam bole degsib ugetonabqa e unsimqa nanjo namgalaq di Pita endegsi minjem, “Ni Juda tamo. Ariya ni Juda nanjo kumbra dauryqa uratosim sawa bei bei qaji nanqi bulosim nanjo kumbra dauryeqnum. Di ni kere degyeqnum. Ariya kiyaaqa ni olo sawa bei bei qaji nanqi minjreqnum, ‘Ningi Juda nanjo kumbra dauryiy?’”

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga tamo bole une saiqoji sqom

¹⁵ Bole, iga Juda. Di gago len tintin. Iga sawa bei bei qaji sai. Agi sawa bei bei qaji nanqi uneq di laq nub. Iga tamo deqaji sai. ¹⁶ Ariya iga qalieonum, tamo nanqi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena nanqi Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Tamo nanqi Kristus Yesus qa nanjo areqalo singilatqab gam dena qujai Qotei na nanqi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Iga dego Kristus Yesus qa gago areqalo singilattem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga dal anjam dauryem gam dena sai. Tamo a dal anjam dauryqas gam dena a Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. ¹⁷ Od, iga Kristus qa gago areqalo singilattem gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga degyem bati di iga sawa bei bei qaji nanqi bulosim iga dego une tamo brantobulem. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Kristus na iga uneq breigej”? O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. ¹⁸ E dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosiy ariya bunuqna e puluosiy dal anjam aqa sorgomq di olo sqai di ijo kumbra dena e une tamo brantqai. ¹⁹ Dal anjam na e moiyo gamq di waibosiq moiyo tbej deqa bini e olo Qotei ombla nambile unum. E Kristus ombla namburbasq di gainjobulem. ²⁰ Osim e olo nambile bunuj em. Nambile di ijo segi nambile sai. Kristus a segi ijo are miligiq di nambile unu. Deqa bini kumbra kalil e mandamq endi yeqnum qaji di e Qotei aqa Niri qa ijo areqalo singilatoqnsim yeqnum. Agi Qotei aqa Niri na e tulan qalaqalaibosiq aqa segi nambile uratosiq e qa moiyej. ²¹ Qotei a iga qa are boleiyej aqa kumbra di e na ugeugeiyqasai. Iga Moses aqa dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji so qamu Kristus a laja moiyej qamu.

3

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam

¹ O Galesia tamo ungasari, ningi tulan nanari. Iga nami ningi Yesus Kristus osorngonam ningi a namburbasq di gainesonaq unobuleb. Ariya tamo yai na nunjo areqalo olo niñaqyetnjej deqa ningi Yesus aqa anjam olo urateq nub? ² Ijo nenem qujai agiende. Ningi gam kiye na Qotei aqa Mondor eb? Ningi dal anjam dauryeb gam dena ningi Mondor eb kiyo ningi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nunjo areqalo singilateb gam dena ningi Mondor eb kiyo? ³ Ningi nanarionub e? Ningi nami are bulyosib bati deqa ningi Yesus dauryqa utru atsib Mondor aqa singila na walweloqneb. Ariya bini kiyaaqa ningi olo nunjo segi singila na Yesus dauryqa marsib walweleq nub? ⁴ Gulbe ningi nami

qoboiyoqneb qaji di ningi laña qoboiyoqneb e? E are qalonum, ningi laña qoboiyosai. ⁵ Qotei na aqa Mondor ningi engoqnsiq nunjo ambleq di manwa kokba babteleneqnu. A kiyaaq degyeqnu? Ningi dal anjam dauryeqnub a deqa osiq degyeqnu e? Sai. Ningi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nunjo areqalo singilateb a deqa osiq degyeqnu.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minnej.” ⁷ Deqa ijo was, ningi endegsi poingem, tamo nanngi Yesus qa nanjo areqalo singilateqnub qaji nanngi segi Abraham aqa angoro tintin unub. ⁸ Nami Qotei a endegsi qalieej, “Bunuqna sawa bei bei qaji nanngi Yesus aqa anjam bole qusib nanjo areqaloq di singilatib gam dena e na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqai.” Qotei a nami degsi qalieosiq deqa a Yesus aqa anjam bole di ubtosiq Abraham minnej. A endegsi minnej, “O Abraham, ino moma nanjoq dena tamo bei brantim aqa wau na e sawa bei bei qaji nanngi boletnjrqai.” O ijo was, anjam di agi nenngrenq di unu. ⁹ Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na tamo ungasari kalil Yesus qa nanjo areqalo singilateqnub qaji nanngi Abraham a ti boletnjrqas. ¹⁰ Tamo qudei nanngi endegsib are qaleqnub, “Iga dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.” O ijo was, tamo nanngi di Qotei na minjrqas, “Ningi tamo uge.” Osim nanngi padaltnjrqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei aqa dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di a na minjrqas, ‘Ningi tamo uge.’ Osim nanngi padaltnjrqas.” ¹¹ Qotei aqa anjam bei dego endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei qa nanjo areqalo singilatqab di a na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nanngi nambile gaigai sqab.” Deqa iga qalieonum, tamo nanngi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqasai. ¹² Dal anjam dauryqajqa ti Qotei qa gago areqalo singilatqajqa ti di ombla kerekere sai. Nanngi utru segi segi. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a nambile sqas.”

¹³ Dal anjam a marqo, iga dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di Qotei na iga tamo uge qa mergsim padaltgwas. Kristus a deqa are qalsiqa iga aqaryaigwa marsiqa gago padalo sawa osiqa a segi Qotei aqa namgalaq di tamo uge bulosiqa iga qa padalej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo kalil namtan goge di gainjunub qaji nanngi Qotei na tamo uge qa minjroqnsiq padaltnjreqnu.” ¹⁴ Kristus Yesus na iga degsi aqaryaigej deqa aqa wau na Qotei a sawa bei bei qaji nanngi Abraham a ti boletnjrqas. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena iga Qotei aqa Mondor oqom. Mondor di Qotei a nami iga egwa marej.

Qotei aqa anjam nami marej qaji di dal anjam na taqal waiyqa keresai

¹⁵ O ijo was kalil, e na mandam tamo nanjo kumbra qa ningi endegsi merngwai. Tamo bei a moiyoaisosimqa a na aqa ñoro kalil aqa angoro nanjo banq di uratqa marsim a anjam bei nenngrenyosim singilatqas. Deqa bunuqna a moiylim aqa angoro nanngi aqa ñoro di oqab. Aqa anjam nenngrenyey qaji di tamo bei na olo taqal atqa keresai. Osim olo anjam bei dego totoryosim nenngrenyqa keresai. ¹⁶ Dego kere ingi bole bole Qotei na mondon iga egwas qaji di a ubtosiq Abraham aqa moma bei wo minjrej. A Abraham aqa moma gargekoba nanngi minjrosai. A aqa moma qujai segi minnej. Anjam di nenngrenq di unu. Aqa moma qujai di agi Kristus. ¹⁷ O ijo was, e ningi degsi merngonum di aqa utru agiende. Qotei a nami Abraham ombla anjam qoseb. Onaqa wausau 430 koboonaqa dal anjam brantej. Dal anjam dena

Qotei aqa anjam Abraham ombla qoseb qaji di taqal waiyqa keresai. Qotei na ingi bole bole iga laña egwa marej awai saiqoji. Osiqa anjam di singilatej. Anjam di dal anjam na gentqa keresai. ¹⁸ Iga dal anjam dauryqom gam dena iga ingi bole bole di onum qamu Qotei na ingi di iga laña egwa keresai qamu. Iga qalieonum, Qotei a ingi bole bole di iga laña egwajqa are qalsiq Abraham ombla anjam qoseb. ¹⁹ Deqa bunuqna Qotei a kiyaaq olo dal anjam atej? E ubtosiy marqai. A gago une boleq atqa osiqa dal anjam atej. A endegsi are qalej. Dal anjam a soqnim bunuqna Abraham aqa moma qujai di a bqas. Moses a Israel nanqi Qotei ti nanqo ambleq di tigelesosiqa yeba waiyonaqa lan angro nanqi na dal anjam di Moses yonabqa a na kamba Israel nanqi enjrej. ²⁰ Amble qaji tamo a na tamo qujai segi aqa anjam gereiyetqa keresai. A tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanqo ambleq di tigelesosim yeba waiyosim nanqo anjam gereiyetnjqas. Ariya Qotei a segi qujai unu. Deqa a anjam bei singilatimqa tamo qudei na olo aqa anjam di gentqa keresai.

Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsiiq gilej

²¹ E endegsi marqai kiyo? Dal anjam ti ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji de ti ombla jeu atoqnsib unub. E degsi marqasai bole sai. Dal anjam mutu bei na iga nambile egwa kere qamu iga dal anjam dauryqom gam dena iga tamo bole une saiqoji so qamu. ²² Ariya degsi sosai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo unqasari kalil nanqo une na nanqi tonto talq di breinjrobuleqnu.” O ijo was, anjam degsib nengrenyeb deqa iga Yesus Kristus qa gago areqalo singilatem gam dena iga ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di oqom.

²³ Nami iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati brantosaisonaqa dal anjam na iga taqatgesoqnej. Sonaq sonaq ariya bunuqna iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati agi brantej. ²⁴ Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsiiq gilej. Gilnaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatem. Deqa bini iga Qotei aqa nqamgalaq di tamo bole une saiqoji unum. ²⁵ Iga Kristus qa gago areqalo singilatqa bati brantej deqa iga olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai. Dal anjam a olo gago abu bul sqasai dego.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas gam dena a Qotei aqa angro tintin sqas

²⁶ Ningi kalil Kristus Yesus qa nunqo areqalo singilateb deqa ningi Qotei aqa angro tintin unub. ²⁷ Ningi kalil yanso osib Kristus beteryejunub deqa ningi Kristus a gara bul jigsib unub. ²⁸ Deqa ningi endegsib maraib, “E Juda qaji” o “E Grik tamo” o “E kanqal tamo” o “E kanqal tamo sai” o “E tamo” o “E unqa.” Ningi degsib maraib. Ningi Kristus Yesus beteryejunub deqa ningi kalil tamo qujaiosib unub. ²⁹ Ningi Kristus aqa segi tamo unqasari unub deqa ningi Abraham aqa angro tintin dego unub. Agi ingi bole bole Qotei a nami Abraham yqajqa minnej qaji di ningi oqab.

4

Iga Qotei aqa angro tintin unum

¹ Ijo anjam agiende. Angro matu a na bunuqna aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. A angro kiñala sosim a aqa abu aqa kanqal tamo lanaj bul sqas. ² Deqa tamo qudei nanqi a taqatoqnqab. Taqatesoqnib bati aqa abu nami atej qaji di brantimqa nanqi a olo taqatqasai. ³ Dego kere iga nami angro kiñilala bulosim mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanqo kanqal tamo bul soqnem. ⁴ Ariya bati Qotei a nami atej qaji di brantonaqa a na aqa Niri Yesus qarinyonaq mandamq aiyej. Aisiq aqa ai na nambabtonaqa a dal anjam aqa

sorgomq di soqnej. ⁵ A degyej. Di kiyaaqa? A na tamo ungasari dal anjam aqa sorgomq di soqneb qaji nanqi olo elenosim nanqo uneq na awainjrqajqa deqa. Yim iga Qotei aqa anqro tintin sqajqa deqa.

⁶ Deqa ijo was, bini ninqi Qotei aqa anqro tintin unub. Qotei na aqa Niri aqa Mondor qarinjyonaqa a gago are miligiq aiyej. Aiyej deqa iga Qotei endegsi meteqnum, “O ni gago Abu.” ⁷ Deqa ninqi olo kanqal tamo bul sosai. Ninqi Qotei aqa anqro tintin unub. Ninqi aqa inqi inqi kalil oqab.

Pol a Galesia Kristen nanqi qa are koba qaloqnej

⁸ Nami ninqi Qotei qalieosaisosib bati deqa ninqi gisanj qotei nanqo kanqal tamo bul soqneb. ⁹ Ariya bini ninqi Qotei qalieonub. A ninqi qa dego qalieqo. Deqa kiyaaqa ninqi olo puluosib mondor uge uge nanqo kanqal tamo bul sqajqa are qaleqnum? Ninqi qalie, mondor uge uge nanqi di singila saiqoji unub deqa nanqi na ninqi aqaryainqwa keresai. ¹⁰ Ninqi gaigai yori bati kokba ti bai qala bunuj ti wausau bunuj ti di unqajqa are qaleqnum. ¹¹ Deqa e ninqi qa ulaeqnum. Wau kalil e nunqo ambleq di yoqnem qaji di lanja ulonqaim deqa e ulaeqnum.

¹² Nami e dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosim ninqi bul soqnem. Bati deqa ninqi na e une bei ebosaiqneb. Deqa ijo was, e ninqi endegsi mernqwai. Ninqi kamba e bul soqniy. ¹³ Ninqi are qaliy. E maibej bati deqa e nunqoq bosim Yesus aqa anjam bole utruq na mernqoqnem. ¹⁴ Ijo jejamu singila saiqoji soqnej deqa e ninqi gulbe koba engoqnem. Ariya ninqi deqa e qoreibosai. Ninqi e gereibqa asingosai. Qotei aqa lanq anqro bei kiyu Kristus Yesus a segi kiyu nunqoq bqas di ninqi a osib gereiyqab dego kere ninqi e osib gereibeb. ¹⁵ Bati deqa ninqi e qa tulanq areboleboleinqoqnej. Deqa e qalieonum, e na ninqi mernqem qamu ninqi nunqo nqamdamu dego otorosib ebeb qamu. O ijo was, kiyaaqa bini ninqi e qa areboleboleinqosaieqnu? ¹⁶ E ninqi anjam bole mernqeqnum dena e ninqi jeu ateqnum e? Di sai.

¹⁷ Ninqi quiy. Gisanq anjam maro tamo nanqi na ninqi walawalainqeqnub. Nanqi ninqi aqaryainqwaqqa deqa are qalosaieqnum. Nanqi na ninqi titngibqa ninqi e qoreibosib olo nanqi daurnjrqajqa deqa are qaleqnum. ¹⁸ Iga gago Kristen was nanqi kumbra bole bole enjrqajqa singilaoqnoqom di bolequja. Deqa ninqi gaigai kumbra di yoqniy. E ninqi koba na soqnim bati deqa segi sai. Ninqi gaigai yoqniy. ¹⁹ O ijo anqro, ninqi quiy. Unq anqrotqa osiq jaqatinqeqnu dego kere e ninqi qa are jaqatinqbeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Kristus a nunqo are miligiq di soqnimqa ninqi a bulosib aqa kumbra geregere dauryoqniy. ²⁰ Bini e ninqi koba na sosai. E ninqi koba na so qamu e ninqi lawo anjam mernqo qamu. O ijo was kalil, e ninqi qa are koba qaleqnum. E kiyersiy ninqi aqaryainqwai di e yala poibosai.

Pol a Hagar qa ti Sara qa ti yawo anjam marej

²¹ Ninqi dal anjam aqa sorgomq di sqajqa are qaleqnum deqa e ninqi nenqemqwai. Kiyaaqa ninqi dal anjam geregere poingosaieqnu? ²² Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu. Abraham a anqro mel aiyeltej. Anqro bei Hagar na nqambabtej. Hagar a kanqal unq. Anqro bei Sara na nqambabtej. Sara a kanqal unq sai. A Abraham aqa nqauq tintin. ²³ Abraham a mandam tamo nanqo kumbra dauryosiq deqa a Hagar wo nqerenqosib anqro qujai Ismael nqambabteb. Ariya Sara aqa anqro a gam bei na nqambabtej. Gam agiende. Qotei a anjam marnaqa aqa anjam di aqa damu brantonaqa Sara a aqaratonaq aqa anqro qujai Aisak nqambabtej. ²⁴ Sara Hagar wo nanqo anjam di yawo anjam bul. Nanqi aiyel anjam namij ti anjam bunuj ti sigitejunub. Hagar a anjam namij sigitejunu. Anjam di Sainai manaq di brantej. Hagar aqa moma nanqi

kanjal tamo unub. ²⁵ Hagar a Sainai mana sigitejunu. Sainai mana di Arebia sawaq di unu. Hagar a mandam qaji Jerusalem dego sigitejunu. Deqa aqa moma kalil nanqi a ombla kanjal tamo unub. ²⁶ Ariya Jerusalem bunuj a lan goge di unu. A kanjal unu sai. A gago ai. ²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “O unu, ino miligi ugee deqa ni angtrotqa keresai. Di unum, ni areboleboleimeme. Ni angtro oqajqa jaqatinmosaieqnu. Di unum, ni are boleimim soqne. Sosim ni louoqnsim areboleboleimim kikioqne. Di kiyaaqa? Qotei a ino miligi gereiyetmimqa ni na unu kalil gumbulun ti unub qaji nanqi bunjrsimqa angtro tulan gargekoba oqam.” ²⁸ O ijo was, unu di agi Sara. Ningi Sara aqa angtro Aisak a bulosib unub. Qotei a nami anjam marnaqa Aisak a nambabeb. Dego kere Qotei a anjam marnaqa ningi Qotei aqa angtro tintin branteb unub. ²⁹ Abraham a mandam tamo nanjo kumbra dauryosiq Hagar wo nerenosib angtro qujai Ismael nambabteb. Deqa Ismael a na Sara aqa angtro Aisak jeutoqnsiqqa ugeugeiyognej. Aisak agi Qotei aqa Mondor aqa singila na nambabeb. Dego kere bini iga Mondor ti unum qaji tamo qudei na jeutgoqnsibqa ugeugeiqnub. ³⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “O Abraham, ni na kanjal unu di aqa angtro Ismael wo nanqi winjrim jaraiyeb. Ni que. Aisak a kanjal unu aqa angtro sai. A ino nuan tintin aqa angtro. Deqa ino inqi inqi kalil a na oqas. Ismael a na ino inqi inqi oqasai.” ³¹ O ijo was, iga kanjal unu aqa angtro sai. Iga Abraham aqa nuan tintin aqa angtro unum.

5

Iga kanjal tamo bul sqasai

¹ Kristus na iga elenej deqa iga olo kanjal tamo bul sqasai. Dal anjam na iga olo bunu taqatgwasai dego. Deqa ijo was, ningi singila na tigelesosib tamo qudei na olo ningi dal anjam aqa sorgomq di sqa merngoqnib saidnjroqniy.

² E Pol. E na ningi endegsi merngit quiy. Ningi mulun aiqab di Kristus na ningi aqaryaingwa keresai. ³ Ningi qudei mulun aiqa mareqnub deqa e na endegsi merngwai. Ningi mulun aiqab di Qotei na merngwas, “Ningi dal anjam mutu kalil dego torei dauryekritiy. Qujai bei grotai.” ⁴ Ningi qudei mareqnub, “Iga dal anjam dauryom gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas.” Ningi degsib mareqnub di ningi Kristus urateqnub. Qotei a ningi qa are boleiyej aqa kumbra di dego ningi qoreiyeqnub. ⁵ O was ningi degaib. Iga Mondor ejunum deqa iga aqa wau na Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim mondon a na iga tamo bole une saiqoji qa mergwajqa deqa tariñoqnsim unum. ⁶ Tamo a Kristus Yesus beteryesqas di a endegsi poiyqas, “Iga mulun aiqom di laja. Iga mulun aiqasai di dego laja. Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatosim qalaqalaiyo kumbra dauryom di kumbra bole utru ti.” A degsi poiyqas.

⁷ Nami ningi Yesus aqa gam gegerere dauryosib walweloqneb. Ariya tamo yai na gam getentetnej deqa ningi olo anjam bole dauryqa urateqnub? ⁸ Nunjo areqalo ningi bini ojejunub qaji di bolesai. Qotei agi ningi metnej qaji a na areqalo di ningi engosai. ⁹ Nunjo areqalo uge di sum bul. Ningi qalie, tamo nanqi sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqnab bem tiyekritoqnsiq tulan kobaqujaeqnu. Dego kere nunjo areqalo uge di tulan kobaqujaqas. Deqa ningi areqalo di uratiy. ¹⁰ O ijo was, e qalieonum, ningi areqalo uge di uratqab. Osib ijo areqalo olo dauryqab. Tamo Koba a na aqaryaingimqa ningi degyqab. Di e qalieonum. Tamo yai nanqi nunjo areqalo niñaqyetngwajqa waueqnub di e qaliesai. Tamo nanqi di awai ugedamu oqab.

¹¹ Ariya “Ningi mulun aiyiy” e anjam di tamo nanği minjreqnum qamu kiyaya jeu tamo nanği na e ugeugeibeqñub? O ijo was, e anjam di tamo nanği minjreqnum qamu Yesus a ñamburbasq di moiyej anjam dena jeu tamo nanği areqalo ugetetñrosai qamu. ¹² Jeu tamo nanği dena nunço areqalo niñaqyetñgeqñub. Nanği mulun aiqajqa tulan singilaeqñub deqa unğum, nanği nanço segi welum gei dego potosib torei taqal waiyebe.

¹³ Od, ijo was, Yesus a ningi elenej deqa dal anjam na olo bunu ningi taqatñgwasai. Qotei a deqa are qalsiq ningi metñgej. Ariya ningi endegsib are qalaib, “Iga dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa unğum, iga gago areqalo namij dauryosim kumbra uge uge yoqñqom.” Ningi degsib are qalaib. Ningi kumbra endegyiy. Ningi nunço Kristen was nanği aqaryainjroqñsib qalaqalainjroqñiy. ¹⁴ Anjam bei dego unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqñum dego kere ni ino was nanği degsim geregereinjroqñe.” O ijo was, anjam dena dal anjam kalil kabutejunu. ¹⁵ Deqa ningi segi segi ñirinjoqñsib qotoqñnaib. Qotoqñqab di ningi segi segi qa kumbra uge yoqñsib uneq aisib padalqab.

Areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqñsib unub

¹⁶ Ijo anjam bei agiende. Ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweloqñiy. Degsib walwelqab di ningi nunço segi jejamu qa areqalo namij dauryqasai. ¹⁷ Iga qalie, gago areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqñsib unub. Deqa kumbra bole ningi yqajqa arearetñgeqñu qaji di ningi yosaieqñub. ¹⁸ Ariya ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqab di ningi olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai.

¹⁹ Areqalo namij aqa kumbra di ningi qalie. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugnjoqa, ²⁰ gisan qotei qa louoqa, gumaninjoqa, was bei jeutoqa, ñirinjoqa, was bei aqa inği inği qa maulñjoqa, minjin oqoqa, are ugeoqa, nunço segi jejamu qa are qalsib anjam na qotoqa, Kristen was nanği pupoiyeltnjroqa, ²¹ tamo ñoro ti nanği qa are ugeinjoqa, ya uysib nanarioqa, alankobaoqa. O ijo was, areqalo namij aqa kumbra kalil agide. Tamo unğasari kumbra deqaji yeqñub qaji nanği Qotei na taqatñrsim nanço Mandor Koba sqasai. E nami ningi degsi merngem agi olo merngonum.

²² Ariya Qotei aqa Mondor na iga kumbra bole endeqaji yqajqa are tigeltetgeqñu. Qalaqalaiyo kumbra dauryoqa, areboleboleigoqa, lawo kumbra yoqa, urur minjin oqosaiyoqa, gago was nanği aqaryainjroqñsim kumbra bole bole enjroqa, kumbra bole tintin dauryoqa, ²³ lawo na soqa, gago segi jejamu taqatosim areqalo namij dauryqa uratoqa. O ijo was, iga kumbra bole deqaji yoqñqom di dal anjam na iga getentgwa keresai. ²⁴ Tamo unğasari Kristus Yesus beteryejunub qaji nanği na nanço areqalo namij ti are prugnjqajqa kumbra ti kalil ñamburbasq di qamnab moiyej.

²⁵ Qotei aqa Mondor na iga ñambile egej deqa iga aqa kumbra na walweloqñqom. ²⁶ Iga gago segi ñam soqtqasai. Iga Kristen qudei nanço are ugetetñroqñsim qotoqñqasai. Iga gago was nanço ñoro qa maulgoqñqasai dego.

6

Ni inği bei yagwam di ni olo inği di otorosim oqam

¹ O ijo was, Kristen tamo bei a une atimqa ningi Qotei aqa Mondor dauryeqñub qaji ningi na tamo di unsibqa lawo na osib aqa kumbra gereiyeti. Satan na ningi dego uneq breinğim ulonjaib deqa ningi geregere ñam atoqñiy.

² Osib ningi na nunço Kristen was nanği aqaryainjroqñsib nanço gulbe qoboiyetñroqñiy. Degsib qoboiyqab di ningi Kristus aqa dal anjam keretosib dauryqab. ³ Nunço ambleq di tamo bei a marqas, “E ñam koba ti unum.”

Ariya a ñam ti sosai. A ñam saiqoji unu deqa a na aqa segi jejamu gisan̄yqo.

⁴ Deqa niñgi nuñgo segi segi wau geregere peleiyiy. Osib nuñgo wau di bole kiyo sai kiyo di niñgi qalieqab. Tamo a degyqas di a aqa segi wau qa areboleboleiyqas. Ni ino segi wau ti tamo bei aqa wau ti turtosim peleiyaim.

⁵ Tamo kalil nan̄gi nan̄go segi segi wau taqatoqnebe.

⁶ Kristen gate nan̄gi Qotei aqa anjam plaltoqnsib niñgi mern̄geqñub deqa niñgi na kamba nan̄gi in̄gi in̄gi qa aqaryain̄roqñiy.

⁷ Niñgi nuñgo segi jejamu gisan̄yosib endegsib are qalaib, “Iga Qotei maquiyimqa a gago une un̄qasai.” O ijo was, niñgi Qotei maquiyqa keresai. Ni in̄gi bei yagwam di ni olo in̄gi di otorosim oqam. ⁸ Tamo bei a in̄gi uge yagobulosim aqa areqalo namij dauryqas di aqa areqalo namij dena kumbra uge uge babtoqñim a padalqas. Ariya tamo bei a in̄gi bole yagobulosim Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqas di Mondor dena a ñambile yimqa a so bole gaigai sqas. ⁹ Deqa iga kumbra bole yoqñom. Iga kumbra bole yqajqa asgigwasai di bunuqna iga awai bole oqom. ¹⁰ Deqa bati soqñim iga na tamo un̄gasari kalil nan̄gi kumbra bole en̄jroqñom. Osim tamo un̄gasari Yesus qa nan̄go areqalo singilateqñub qaji nan̄gi kumbra bole en̄jrqajqa tulan̄ singilaqom.

Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam deqa segi Pol a areboleboleiyiqnej

¹¹ Anjam mutu endi e segi na nen̄gren̄yonum. E nen̄gren̄ kokba ijo segi ban̄ na atelen̄onum di uniy. ¹² Niñgi quiy. Tamo nan̄gi niñgi muluñ breingwa singilaeqñub qaji nan̄gi nuñgo jejamuq dena ñam koba oqajqa deqa arebolebolein̄jreqnu. Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam deqa nan̄gi nan̄go areqalo singilateqñub ulaeqñub. Osib mareqñub, “Jeu tamo nan̄gi na iga ugeugeigo uge.” Utru deqa nan̄gi na niñgi muluñ breingwa singilaeqñub. ¹³ Nan̄gi segi nami muluñ aiyeb. Ariya nan̄gi Qotei aqa dal anjam dauryosaieqñub. Nan̄gi na niñgi muluñ breingosib nuñgo jejamuq dena ñam koba oqajqa deqa arebolebolein̄jreqnu. ¹⁴ Ariya e ijo segi ñam soqtqa keresai. E tamo bei aqa ñam soqtqa keresai dego. E gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam segi soqtqai. A ñamburbasq di moiyej anjam deqa segi e areboleboleiboqñqas. Mandam qa kumbra kalil nami ijo areqaloq di soqnej qaji di Kristus ombla moreñeb. E segi dego ñamburbasq di moyobulem. Deqa e olo mandam qa kumbra kalil dauryqa uratem. ¹⁵ Iga muluñ aiqom di laña. Iga muluñ aiqasai di dego laña. Qotei na gago are bulyetgonaqa iga tamo un̄gasari bunuj brantem di kumbra bole utru ti. ¹⁶ Tamo un̄gasari kumbra di ojsib dauryeqñub qaji nan̄gi qa Qotei a duloqnsiq are latet̄njreqnu. Tamo un̄gasari nan̄gi di Israel nan̄go moma bole. Nan̄gi Qotei aqa tamo un̄gasari tin̄tin̄.

¹⁷ Tamo bei na e gulbe ebaiq. Nami jeu tamo nan̄gi na e luboqñeb. E luboqñeb qaji pirigi agi ijo jejamuq di unu. Niñgi di unsib endegsi poin̄gwas, “Bole, Pol a Yesus aqa wau tamo bole.”

¹⁸ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a niñgi qa are boleiyosim nuñgo qunuñ taqatoqneme. Bole.

EFESUS

Yesus na Pol qarinyej

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarinyej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari Efesus qureq di unub qaji. Ningi Kristus Yesus geregere dauryeqnub. E anjam endi nenngrenyosim nunngoq qarinyonum. ² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nangi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Kristus na lan qaji ingi bole bole iga egej

³ Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei. A Kristus aqa singila na lan qaji ingi bole bole iga egej. A gago qunun qa are qalsiq deqa ingi di iga egej. ⁴ Qotei a mandam atosaisosiq bati deqa a na iga giltgej. Di kiyaaqa? Iga Kristus beteryosim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim aqa ñamgalaq di une saiqoji sqajqa deqa. ⁵ Tulañ nami Qotei na iga qalaqalaigosiq iga aqa segi angro sqa marsiq Yesus Kristus aqa wau na iga elenej. Qotei aqa segi areqalo na a degyej. ⁶ Aqa kumbra dena a iga qa are boleyej. Aqa Niri Yesus a tulañ qalaqalaiyeqnu qaji aqa singila na a degyej. Deqa aqa ñam tulañ goge oqoqnqas.

⁷ Qotei a iga qa are tulañ boledamuiyej. Aqa kumbra di aqa utru agiende. A na Kristus qarinyonaqa a gago uneq na iga awaigwa marsiq moiyej. Moisiq aqa len aiyej dena Qotei na gago une kalil kobotetgej. ⁸ A iga qa are tulañ boleyosiq qalie ti powo ti kalil iga egej. ⁹ Nami Qotei a are qalej, “Kristus a wau di yqas.” Osiqa aqa areqalo di ulitesoqnej. Ariya bini a na olo aqa areqalo di boleq atsiq iga osorgeqnu. ¹⁰ Deqa iga qalieonum, Qotei na ingi ingi kalil mandam ti lan qure ti di unub qaji nangi taqatnjroqnqas. Osim gilsim gilsim bati a nami atej qaji di brantimqa a ingi ingi kalil di olo osim Kristus aqa banq di atim Kristus a nanjo gate sqas.

¹¹ Qotei a mareqnaqa ingi ingi kalil babeleneqnu. Tulañ nami a aqa segi areqalo dauryosiq iga na Kristus beteryosim iga aqa segi tamo ungasari sqajqa marsiq giltgej. ¹² Iga Juda unum deqa iga namoqna Kristus qa gago areqalo singilatam. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulañ goge oqoqnqas.

¹³ Ningi sawa bei bei qaji ningi dego Qotei aqa anjam bole queb. Anjam bole agiende. Qotei a Yesus aqa wau na ningi elenej. Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilatosib a beteryesonab Qotei na aqa anjam nami marej qaji di dauryosiq aqa toqor ningi engej. Deqa ningi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di aqa Mondor Bole. ¹⁴ Iga Mondor ejunum deqa iga qalieonum, bunuqna iga ingi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nangi enjrqqa marej qaji di oqom. Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa iga ingi bole bole di oqom. Iga deqa bini tarinjoqnsim unum. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulañ goge oqoqnqas.

Pol a Efesus Kristen nangi qa pailyej

¹⁵ E endegsi quem. Ningi Tamo Koba Yesus qa nunngo areqalo singilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi qalaqalainjreqnub. ¹⁶ Deqa e gaigai Qotei binjoqnsim ningi qa pailyeqnum. ¹⁷ A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Qotei. A gago Abu rian koba ti unu qaji. Deqa e ningi qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Efesus Kristen nangi areqalo bole enjrimqa nangi ino anjam aqa utru geregere poinjrim ni qa bole qalieoqnqab.” ¹⁸ O ijo was, ijo are koba endegsi unu. Qotei na nunngo areqalo suwantetngimqa ingi

tulan bole bole a nami ningi engwa osiq metnjej qaji di ningi qalieqab. Agi ningi ingi di oqajqa tariñoqnsib unub. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa a na ingi di iga egwa marsiq gereiyetgej unu. ¹⁹ Qotei a singila koba ti unu. Singila dena a na gaigai iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum qaji iga aqaryaigeqnu. Qotei aqa singila di tulan kobaquja. Deqa iga na ubtosim marqa keresai. Aqa singila kobaquja di gagoq di waueqnu. Ningi singila di qalieqajqa deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum. ²⁰ Singila di nami Kristus aqaq di wauoqnej. Agi Kristus a moinaqa Qotei aqa singila kobaquja dena a na Kristus olo subq na tigeltosiq lan qureq osi oqsiq aqa ban woq di awotej. ²¹ Deqa Kristus na mondor singila nangi ti gate kokba ti mandor nangi ti tamo kokba ti kalil nangi tulan bunjrsiqa goge kobaq di unu. A na tamo kalil bini bati endeqa ñam koba ejunub qaji nangi ti tamo kalil bunuqna ñam koba oqab qaji nangi ti tulan bunjrsiqa goge kobaq di unu. ²² Qotei na ingi ingi kalil osiqa Kristus aqa sorgomq di atej unub. Deqa Kristus a ingi ingi kalil di nanngo gate koba sosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi taqatnjreqnu. ²³ Tamo ungasari nangi di agi Kristus aqa jejamu qujai unub. Kristus a nangi ti ingi ingi kalil ti ekritosiq tulan keretnjrejunu.

2

Iga moreñesobulonam Qotei a iga qa are boleiyosiq qalaqalaigej

¹ Nami ningi une yoqnsib laqneb deqa ningi moreñesobuleb. ² Bati deqa ningi mandam qa kumbra uge uge na walweloqneb. Ningi mondor uge uge lan goge di unub qaji nanngo gate koba Satan aqa kumbra dauryoqneb. Satan a segi mondor singila koba. Deqa a tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranyeqnub qaji nanngo are miligiq di singila na waueqnu. ³ Nami iga kalil dego nangi koba na laqnsimqa gago jejamu qa areqalo uge uge namij dauryoqnem. Deqa Qotei a iga ti nangi qa ti minjin ani oqetej.

⁴⁻⁵ Bole, iga une yoqnsim laqnem deqa iga moreñesobulem. Ariya bati deqa Qotei a iga qa tulan dulosiq qalaqalaigej deqa a na iga Kristus ombla ñambile egej. A iga qa are boleiyej aqa kumbra dena a na iga elenej. ⁶ Osiqa iga Kristus Yesus ombla olo subq na tigeltgobulosiqa iga lan qureq joqsi oqsiqa Kristus aqa awo jaram kobaq di awotgej. ⁷ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a iga qa are tulan boledamuiyosiq iga boletgej. Aqa kumbra di a na tamo ungasari kalil bunuqna brantoqnqab qaji nangi osornjroqnqas. ⁸ Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilatonabqa Qotei a ningi qa are boleiyej. Aqa kumbra dena a na ningi elenej. Ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elenosa. Qotei a ningi lanja elenej awai saiqoji. ⁹ Od, ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elenosa. Deqa ningi nunngo segi ñam soqtqa keresai. ¹⁰ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a gago are bulyetgonaqa iga tamo ungasari bunuj brantem. Deqa kumbra bole bole kalil Qotei a nami iga dauryqajqa gereiyetgej qaji di iga dauryoqnsim walweloqnqom.

Kristus a moiyej dena a jeu kobotej

¹¹ Ningi qalie, Juda nangi mulun aiyeqnu. Di nanngo kumbra. Deqa nangi na ningi misilingoqnsib endegsib merñeqnu, “Ningi mulun aiyosai qaji tamo.” Nangi nanngo segi ban na tamo nangi mulun breinjreqnu. Ariya ningi geregere are qaliy. Ningi Juda sai. Ningi sawa bei bei qaji. ¹² Deqa ningi nami Kristus aqaq di sosai. Ningi isaq di soqneb. Ningi nami Israel nangi ti sosai dego. Qotei a marej, “E na Israel nangi ingi bole bole enjrqi.” Osiqa aqa anjam di singilatosiq soqnej. Ariya a na ingi bole bole di ningi engwa marosaiqnej. Deqa ningi ingi bole bole deqa tariñosaioqneb. Ningi mandamq endi lanja Qotei qaliesai soqneb. ¹³ Ariya bini ningi Kristus Yesus

beteryesosibqa Qotei aqa jojomq di unub. Nami ningi isaq di sonabqa bati deqa Kristus a ningi qa moisiq aqa len aiyej. Aqa kumbra dena a na ningi joqsiqa Qotei aqa areq bej. ¹⁴ Kristus a segi na jeu kobotej deqa bini iga kalil koba na so bole unum. Nami Juda nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti jeu atoqnsib soqneb. Deqa jen a nanggo ambleq di sosiqa nangi potnjrej. Ariya Kristus a moisiq dena jen di waqtosiqa jeu kobotosiqa Juda nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej. ¹⁵ A moiyej gam dena a na Moses aqa dal anjam mutu kalil taqal atekritej. A na Juda nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti turtnjrej deqa nangi tamo bunuj brantosib tamo qujaiosib unub. Kumbra dena Kristus na jeu kobotosiqa iga kalil lawo kumbraq di atej unum. ¹⁶ A na Juda nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti turtnjrim nangi koba na tamo qujaiosib sqajqa deqa marsiq namburbasq di moiyej. Moisiq dena a jeu kobotej. ¹⁷ A bosiq anjam bole endegsi palontoqnej, “Bini ningi jeu turyqajqa kumbraq di unub.” A na anjam bole di ningi sawa isaq di unub qaji ti tamo ungasari jojom di unub qaji nangi ti palontosiq merngoqnej. ¹⁸ Kristus aqa wau dena iga koba na Mondor qujai ejunum. Deqa iga kalil are qujaitosim unum. Mondor dena gam waqtetgej deqa iga gaigai gago Abu Qotei aqa ulatamuq di brantogqom.

Kristen nangi Qotei aqa tal bul unub

¹⁹ Deqa bini ningi olo yaun tamo sosai. Ningi Qotei aqa angro tintin unub. Ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi ti koba na was bole unub. ²⁰ Ningi Qotei aqa tal bul unub. Qotei a segi na tal di gereiyej. Qotei aqa anjam maro tamo nangi ti aqa medabu o qaji tamo nangi ti tal ai bul tigelejunub. Qotei a segi na tal di tigeltej. Kristus Yesus a segi tal ai tuma qaji. A segi na tal di singilatejunu. ²¹ Tal di aqa tanu kalil nangi Kristus beteryejunub deqa nangi kalil koba na singila na tigelejunub. Qotei na tal di gereiyosiq unu. Deqa tal di kobaqujaoqnsiqa Tamo Koba aqa segi tal bul tigelejunu. ²² Ningi dego Kristus beteryejunub deqa Qotei na ningi ti aqa segi tamo ungasari kalil nangi ti koroingej unub. Deqa ningi aqa segi so tal bul unub. Qotei aqa Mondor wo nangi aiyel na tal di gereiyosib miligiq di unub.

3

Pol na sawa bei bei qaji nangi Kristus aqa anjam bole minjre minjre laqnu

¹ O ijo was, Qotei a ningi kumbra tulan boledamu engej. E kumbra deqa saqnsim laqnam tamo qudei na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. E Pol. E na ningi sawa bei bei qaji aqaryaingwa osim deqa Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. Utru deqa e tonto talq endi unum. ² Ningi queb, Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej. O ijo was kalil, Qotei a ningi qa dego are boleiyqajqa deqa e wau yeqnum. ³ Qotei na jeu kobotej anjam di nami ulitesoqnej ariya a na olo boleq atsiqa e osorbej. E deqa anjam truquyala endi nengrenyonum. ⁴ Ningi ijo anjam endi sisiyosib qalieosib mariy, “Bole, Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di aqa utru Pol a geregere poiyeqnu.” ⁵ O ijo was, Qotei na uli anjam di tamo ungasari nami soqneb qaji nangi minjrosaiognej. Ariya bini a na aqa Mondor aqa singila na uli anjam di babtosiqa aqa anjam maro tamo nangi ti aqa medabu o qaji tamo nangi ti minjreqnu. ⁶ Uli anjam di aqa utru agiende. Qotei na sawa bei bei qaji nangi ti Juda nangi ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej. Nangi Yesus aqa anjam bole ojejunub deqa nangi kalil tamo qujaiosib ingi bole bole Qotei a nami Kristus Yesus aqa wau na nangi enjrqa marej qaji di oqab. ⁷ E Yesus aqa anjam bole di mare mare laqajqa deqa Qotei a e qa are boleiyosiq e wau tamo atej. Osiqa aqa segi singila kobaquja e ebej. ⁸ E tamo bolesai. Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi

na e tulan bunbejunub. Di unqum. Qotei a e qa are boleiyey deqa e sawa bei beiq di Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Kristus aqa anjam agiende. A na inqi tulan bole bole iga egwas. Inqi bole bole di aqa utru iga na ubtosim marqa keresai. ⁹ Ningi qalie, Qotei a mandam ti inqi inqi kalil ti atelenej unub. Ariya kumbra a yqajqa nami aqa areqaloq di soqnej qaji di a na ulitej. Bini a na aqa areqalo di olo boleq atqa marsiq e wau ebej. ¹⁰ Od, a na aqa segi qalie ti powo ti boleq atqa marsiq e wau ebej. Deqa lan anqro singila kokba ti mondor lan goge di unub qaji nanqi ti bini Qotei aqa areqalo di unoqnsib geregere poinjreqnu. Qotei aqa areqalo agiende. A na Juda nanqi ti sawa bei bei qaji nanqi ti turtnjrsim sawa qujaiq di atqas. ¹¹ Tulan nami Qotei a kumbra di yqajqa are qalej. Ariya bini a gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa wau na kumbra di yeqnu. ¹² Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga ulaosaieqnum. Iga bole qalieonum, iga Qotei aqa ulatamuq di brantqajqa gam agi Yesus a segi qujai. ¹³ Deqa ningi quiy. E ningi qa osim Yesus aqa wau ojeqnum. E wau di ojeqnum deqa e gulbe koba qoboiyeqnum. Ningi deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab di ningi ulonqab. Deqa ningi ijo gulbe deqa areboleboleingem. Ijo gulbe dena ningi aqaryainqimqa ningi Qotei ombla so bole gaigai sqab.

Pol a Efesus Kristen nanqi qa pailyeqnu

¹⁴ Deqa ijo was, e singa pulutoqnsim Abu Qotei binjyeqnum. ¹⁵ A tamo unqasari kalil lan ti mandam ti di unub qaji nanqi Abu. Deqa a na nanqi nam segi segi breiyetnjreqnu. ¹⁶ E ningi qa endegsim pailyeqnum, "O Abu, ni nami inqi tulan bole bole Efesus Kristen nanqi gereiyetnjrem. Deqa ni nanqi are miligiq di ino Mondor atim soqnim dena nanqi tulan singilaqab. ¹⁷ Amqa nanqi Kristus qa nanqi areqalo singilatesoqni kumbra dena Kristus a nanqi are miligiq di sqas. O Abu, ni na Efesus Kristen nanqi singilatnjrimqa qalaqalaiyo kumbra nanqi are miligiq di tulan singilatib soqneme. Mandam na nam jirim ojesonaqa nam a singila na tigelejunu dego kere." O ijo was, e ningi qa degsim Qotei pailyeqnum. ¹⁸⁻¹⁹ Deqa ningi ti Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nanqi ti singila osib Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Aqa qalaqalaiyo kumbra di tulan kobaquja. A tulan olekoba. A tulan goge koba. A tulan guma koba. Od, Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra dena powo ti qalie ti kalil tulan bunyejunu. Deqa ningi aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Soqniq inqi bole bole kalil Qotei na ekritosiq keretejunu qaji di dego nunqoq di maqesqas.

²⁰ Qotei aqa singila a gago are miligiq di waueqnu. Aqa singila dena gago areqalo ti pailyo ti kalil tulan bunyejunu. ²¹ Deqa Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nanqi Kristus Yesus aqa nam na bati gaigai Qotei aqa nam soqtoqnsib gilsib gilsib dijo bati itqab. Bole.

4

Iga Kristus aqa jejamu qujai

¹ E Pol. E Tamo Koba aqa wau ojeqnum deqa e tonto talq endi unum. Qotei na ningi a dauryqa osiq metnjej. Deqa e nunqo are tigeltetngitqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqniy. ² Osib ningi nunqo segi nam aguq atoqnsibqa ningi segi segi qa lawo kumbra yoqniy. Kristen tamo qudei na ningi une bei engibqa ningi kamba olo nanqi qa urur minjin oqaiq. Ningi nanqi qalaqalainjroqnsib gulbe nanqi na ningi engeqnuq qaji di qoboiyetnjroqniy. ³ Osib ningi nunqo Kristen was kalil nanqi koba na are qujaitosib lawo na sqajqa singilaoqniy. Kumbra di agi Qotei aqa Mondor na iga osorgeqnu. ⁴ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga kalil Mondor

qujai ejunum. Qotei na ningi ingi qujai qa tariŋqa osiq metŋgej. Ingi qujai di agi laŋ qureq di unu. ⁵ Tamo Koba qujai dego unu agi Kristus. Iga a qa qujai gago areqalo singilateqnum. Iga kalil yanso qujai em. ⁶ Qotei qujai unu. A gago kalil qa Abu. A na qujai tamo ungasari kalil nanŋi taqatnjreqnu. A nanŋo are miligiq di waueqnu. A nanŋo ambleq di unu.

⁷ Kristus a iga kalil qa are boleiyosiq segi segi singila egej. ⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyeb unu, “Qotei a tonto tamo gargekoba nanŋi elenjosiq joqsiiq laŋ goge oqej. Oqsiiq dia nanŋi singila enjrej.”

⁹ O ijo was, Kristus a laŋ goge oqej anjam di aqa utru agiende. A mati oqosai. A mati moiyo qureq aiyej. ¹⁰ Aisiq dena olo tulaŋ goge oqsiiq laŋ qure kalil bunyekritosiq torei oqej. A degyej. Di kiyaaqa? A na ingi ingi kalil ekritosim keretqajqa deqa. ¹¹ Deqa a segi qujai na tamo nanŋi singila enjreqnu. Tamo qudei nanŋi a na singila enjreqnaqa nanŋi aqa anjam mare mare laqnub. Tamo qudei nanŋi a na singila enjreqnaqa nanŋi aqa medabu oqnsib aqa anjam babteqnub. Tamo qudei nanŋi a na singila enjreqnaqa nanŋi aqa anjam bole palontoqnsib tamo ungasari nanŋi are bulyetnjreqnub. Tamo qudei nanŋi a na singila enjreqnaqa nanŋi Qotei aqa anjam plaltoqnsib Kristen tamo ungasari nanŋi taqatnjreqnub. ¹² Kristus na tamo nanŋi di singila enjreqnu. Di kiyaaqa? Nanŋi na kamba iga Qotei aqa segi tamo ungasari singilatgimqa iga Kristus aqa wau geregere ojqaqqa deqa. Gago wau dena Kristus aqa jejamu a so bole sqas. Kristus aqa jejamu agi iga segi. ¹³ Wau di gilsim gilsim mondoŋ iga kalil gago areqalo torei Kristus qa singilaboletosim koba na are qujaitosim sqom. Sosim bati deqa iga kalil Qotei aqa Niri qa bole qalieqom. Kumbra dena iga tulaŋ boleoqnsim singila ti sosim Kristus aqa segi kumbra bole kalil ekritosim keretqom. ¹⁴ Gisaŋ tamo nanŋi maqu kumbra yoqnsib anjam koba laŋa laŋa maroqnsib laqnub. Jagwa na yuwal tigelteqnaqa oqe aiyeqnu dego kere anjam dena tamo ungasari qudei nanŋo areqalo niŋaqyetnjreqnu. Ariya iga anŋro kiŋilala bul sqasai deqa anjam dena gago areqalo niŋaqyetgwasai. ¹⁵ Iga gisaŋ anjam di qusim dauryqasai. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim anjam bole segi maroqnqom. Osim dena iga kalil boleoqnsim singilaoqnsim gago Gate Koba Kristus beteryesqom. ¹⁶ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum deqa iga qudei aqa baŋ bul. Iga qudei aqa siŋa bul. Iga qudei aqa ŋamdamu bul. A na aqa baŋ ti siŋa ti ŋamdamu ti di turtoqnsiqa qujaitejunu. Deqa iga segi segi kalil Kristus beteryoqnsim aqa wau geregere ojqoqnsim aqa qalaqalaiyo kumbra dauryoqnqom. Kumbra dena iga tulaŋ boleoqnsim singilaoqnqom.

Ningi so bunuj ti areqalo bunuj ti soqniy

¹⁷ Deqa e Tamo Koba aqa ŋam na ningi singila na endegsi mernŋwai. Sawa bei bei qaji nanŋo areqalo tulaŋ niŋaqejunu deqa ningi na nanŋo kumbra uge uge olo dauryosib walwelaib. ¹⁸ Nanŋo qalie ti powo ti tulaŋ ambruejunu. Nanŋi tulaŋ nanarioqnsib laqnub. Nanŋo are miligi getenejunu. Deqa Qotei aqa ŋambile nanŋoq di sosai. ¹⁹ Nanŋi kumbra uge uge yoqnsib ariya nanŋi deqa jemainjrosaiqnu. Nanŋi torei kumbra ugeq aiyejunub. Nanŋi kumbra uge jigat yqajqa are tulaŋ prugnreqnu.

²⁰⁻²¹ E qalie, ningi Kristus aqa anjam ojejunub deqa ningi sawa bei bei qaji nanŋo kumbra uge di dauryosaieqnub. Nami anjam plalto tamo nanŋi na Kristus aqa anjam mernŋeqnab ningi quoqneb. Anjam di gisaŋ sai. Di Yesus aqa anjam bole. ²² Ningi so namijq di sosib walweloqneb bati deqa so namij dena ningi gisaŋgeqnaqa ningi kumbra uge uge yqajqa are prugnqonej. Nunŋo kumbra dena ningi padalqa gamq di breiŋgoqnej. Deqa bini ningi so namij

di torei uratij. ²³ Uratosib areqalo bunujq di soqniy. ²⁴ Ningi so bunuj osib gara bul jigsib soqniy. Qotei na ningi a bul sqa marsiqa nungo so bunuj di gereiyetnjej. Ningi qalie, tamo nangi so bunujq di unub qaji nango kumbra tulan bole tintin branteqnu. Deqa nangi Qotei aqa segi kumbra boleq di unub.

²⁵ Deqa ningi gisan kumbra kalil uratekritisib anjam bole segi Kristen tamo ungasari nangi minjroqniy. Ningi kalil Kristus aqa jejamu qujai unub deqa ningi kumbra degyoqniy. ²⁶ Ningi minjin oqimqa ariya ningi urur minjin kobotiy. Ningi minjin ti soqniq qoloaiq. Qoloqas di ningi olo une bei ato uge. ²⁷ Ningi urur minjin kobotqasai di ningi Satan gam waqtetibqa a na ningi olo uneq breingwas. ²⁸ Ariya bajin tamo nangi olo bajinaib. Nangi nango segi ban na wauoqnsib dena ingi ingi oqnsib tamo ungasari ingi qa truqueqnu qaji nangi aqaryainjroqnebe. ²⁹ Ningi nungo medabu waqtoqnsib anjam uge maroqnaib. Ningi anjam bole segi maroqnsib dena tamo ungasari gulbe ti unub qaji nangi singilatnjroqniy. Yimqa nangi nungo anjam quoqniq dena Qotei a nangi qa are boleiyosim kumbra bole enjroqnas. ³⁰ Qotei na aqa toqor ningi engej deqa ningi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di agi aqa Mondor Bole. Diqo batiamqa a nungo uneq na ningi torei awaingwas. Deqa ningi na Mondor di are gulbe yaib. ³¹ Ningi are uge ti minjin ti njirin ti qoto ti misilin anjam ti kumbra uge uge ti kalil torei uratij. ³² Osib ningi na nungo Kristen was nangi kumbra bole bole enjroqnsib nangi qalaqalainjroqnsib nango une kobotetnjroqniy. Qotei a Kristus aqa nam na nungo une kalil kobotetnjej deqa ningi na kamba olo nungo Kristen was nango une dego kobotetnjroqniy.

5

Ningi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanjoq di laqniy

¹ Qotei na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Ningi aqa segi angro tintin unub deqa kumbra a segi yeqnu qaji di ningi dego dauryosib yoqniy. ² Kristus na iga tulan qalaqalaisyosiq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Dego kere ningi qalaqalaisyosiq kumbra dauryosib walweloqniy. Atra tamo nangi atraiyo ingi ingi saban quleq ti bolequja di oqnsib Qotei atraiyeqnu dego kere Kristus na aqa segi nambile Qotei atraiyosiq moinaqa Qotei a deqa tulan areboleboleiyej.

³ Ningi sambala kumbra yaib. Ningi kumbra jigat dego yaib. Ningi tamo qudei nango ingi ingi qa mamaulngaiq. Nungo ambleq di kumbra uge deqaji saiq. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa iga kumbra kalil deqaji dauryosib. ⁴ Anjam jiga ti nanari anjam ti alan anjam ti di dego ningi maroqnaib. Iga anjam deqaji marqom di kumbra bolesai. Deqa ningi anjam bei marqa oqnsib anjam bole segi maroqnsib Qotei binjyoqniy. ⁵ Ningi endegsib qalieoiy. Tamo bei a sambala kumbra ti kumbra jiga ti mamaul kumbra ti dauryosib di Kristus aqa Abu Qotei wo nangi aiyel na a taqatqasai. Osib aqa Mandor Kokba sqasai dego. Mamaul kumbra di gisan qotei qa lou bul.

⁶ O ijo was, tamo qudei na ningi kumbra uge deqaji yqajqa titnggoqnsib anjam lana lana mernggoqniq ningi nango anjam di qusib dauryosib. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranjyeqnu qaji nangi kumbra uge deqaji yeqnu deqa Qotei a nangi qa tulan minjin oqeteqnu. ⁷ Deqa ningi tamo ungasari deqaji nangi ti beteroqnaib. ⁸ Ningi nami ambruq di soqneq. Ariya bini Tamo Koba a na ningi elenjosiq aqa suwanjoq di atej unub. Deqa ningi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanjoq di laqniy. ⁹ Suwan a na kumbra endeqaji

babteqnu. Tamo ungasari suwanog di unub qaji nanngi kumbra bole bole yeqnub. Nanngi kumbra tintin dauryeqnub. Nanngi anjam bole mareqnub. ¹⁰ O ijo was, kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di nanngi geregere qalieqa osib dauryoqniy. ¹¹ Osib tamo ungasari ambruq di sosib kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi ti beteroqnaib. Nanngi kumbra deqaji yeqnub deqa nanngi kumbra bole bei babtosaieqnub. Deqa nanngi na tamo ungasari nanngi di endegsib minjroqniy, “Nunngo kumbra di uge.” ¹² Tamo ungasari ambruq di unub qaji nanngi ulioqnsib kumbra yeqnub. Di kiyaga? Nanngo kumbra di tulan ugedamu. Deqa iga nanngo kumbra uge qa yala marqasai bole sai. Marqom di iga jemaigwas. ¹³ Ariya suwan a na kumbra kalil boleq ateqnu. ¹⁴ Suwan a kumbra bei boleq atqas di a suwanobulqas. Agi anjam bei endegsi unu,

“O tamo neiejunum qaji ni olo subq na tigel.

Yim Kristus na ni suwan emqas.”

¹⁵ Deqa ijo was, nanngi nunngo segi segi walwel geregere taqatosib soqniy. Nanngi nanari tamo bulosib walwelaib. Nanngi powo ti sosib walweloqniy.

¹⁶ Bini bati uge. Deqa nanngi bati lana nanngi yaib. Bati soqnim nanngi Qotei aqa kumbra yoqniy. ¹⁷ Nanngi nanari kumbra yoqnaib. Nanngi Tamo Koba aqa areqalo geregere qalieosib dauryoqniy.

¹⁸ Nanngi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Kumbra dena nanngi ugeugeingwas. Deqa nanngi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryoqniy a na nanngi taqatngesqas. ¹⁹ Nanngi nunngo Kristen was nanngi ti koba na anjam maroqnsibqa bati deqa nanngi Qotei qa louoqniy. Lou qudei nengrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nunngo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti nanngi Qotei qa louoqniy. Osib nunngo medabu na ti nunngo are miligi na ti Tamo Koba a qa louoqniy. ²⁰ Kumbra kiye nunngoq di brantoqnim, unqum, nanngi bati gaigai gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam na Qotei binjyoqniy.

Pol a tamo unja wo nanngi anjam minjrej

²¹ Kristus a nunngo Tamo Koba unu deqa nanngi a qa ulaoqnsibqa Qotei aqa tamo ungasari kalil nanngo sorgomq di soqniy.

²² O ungasari, nanngi Tamo Koba aqa sorgomq di unub deqa nanngi nunngo gumbulun nanngo sorgomq di dego soqniy. ²³ Kristus a gago gate koba unu dego kere nunngo gumbulun nanngi nunngo gate unub. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. A na iga elenej. ²⁴ O ungasari, Qotei aqa tamo ungasari nanngi Kristus aqa sorgomq di unub dego kere nanngi bati gaigai nunngo gumbulun nanngo sorgomq di soqniy.

²⁵ O tamo, nanngi na nunngo nanngi tulan qalaqalainjroqniy. Agi Kristus na aqa segi tamo ungasari nanngi tulan qalaqalainjrsiq aqa segi nambile uratosiq nanngi qa moiyej dego kere. ²⁶ Kristus a ya na ti aqa segi anjam na ti nanngi yansjrej deqa nanngi Qotei aqa kumbra boleq di unub. ²⁷ Kristus a nanngi qa moiyej. Di kiyaga? A na nanngi aqa segi qa marsim nanngi Qotei aqa kumbra boleq di atim nanngi tulan boledamu une saiqoji sqajqa deqa. ²⁸ Deqa tamo, nanngi nunngo nanngi dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi nanngi nunngo segi jejamu qalaqalaiyeqnub dego kere. Tamo nanngi nanngo nanngi qalaqalainjrqab di nanngi nanngo segi jejamu dego qalaqalaiyqab. ²⁹ Iga qalie, tamo nanngi nanngo segi jejamu jeutosaiyeqnub. Nanngi nanngo jejamu geregereiyqnsib inngi bole bole anaiyeqnub. Kristus na aqa segi tamo ungasari nanngi geregereinjqnu dego kere. ³⁰ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga segi segi aqa singa ti ban ti unum. ³¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei na aqa ai abu nanngi uratnjrsimqa aqa segi nanngi wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.” ³² Qotei

aqa uli anjam di tulan kobaquja. E na Kristus a ti aqa segi tamo ungasari nanġi ti sigitnjrsim agi ninġi mernjonum. ³³ O tamo, Qotei a ninġi qa osiq anjam di marej. Deqa ninġi na nunġo njanġ nanġi qalaqalainjroqniy. Ninġi nunġo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Ariya ungasari, ninġi kamba dego nunġo gumbulun nanġo sorgomq di sosibqa nanġi kumbra bole enjroqniy.

6

Pol a anġro nanġi ti nanġo ai abu nanġi ti anjam minjrej

¹ O anġro, ninġi na Tamo Koba a beteryejunub deqa ninġi nunġo ai abu nanġo anjam dauryoqniy. Ninġi kumbra degyqab di bolequja. ²⁻³ Agi Qotei a dal anjam endegsi marej, “Ni ino ai abu nanġo sorgomq di sosim nanġo anjam dauryoqne.” Osiqu olo anjam endegsi totoryej, “Ni degyqam di ni bole sosim mandamq endi so kobaiyqam.” Qotei a anjam degsi totoryej. A nami dal anjam bei marqa osiqu anjam degsi totoryosaioqnej.

⁴ O abu, ninġi na nunġo anġro nanġo areqalo ugetetnjraib. Nanġi minjin oqetnjro uge. Ninġi Tamo Koba aqa njanġalaq di nanġi dalnjroqnsib tingitnjroqniy.

Pol a kanġal tamo nanġo wau qa gate nanġi ti anjam minjrej

⁵⁻⁶ O kanġal tamo ninġi quiy. Ninġi nunġo wau qa gate nanġo sorgomq di sosibqa nanġi qa ulaoqniy. Ninġi Kristus qa wau bole yeqnu dego kere ninġi gaigai nunġo wau qa gate nanġi qa wau bole yoqniy. Ninġi gisan na nanġo njanġalaq di lanġa wau bole yobulaib. Ninġi Kristus aqa kanġal tamo dego unub. Deqa ninġi nunġo are miligiq na Qotei aqa areqalo dauryosib nunġo wau qa gate nanġi qa wau bole yoqniy. ⁷ Ninġi mandam tamo nanġi segi wauetnjrosaieqnu. Ninġi Tamo Koba a dego waueteqnu. Ninġi deqa are qaloqnsib are bole na nunġo wau qa gate nanġi wauetnjroqniy. ⁸ Ninġi are qaliy. Ninġi wau bole yqab di Tamo Koba a na kamba awai boledamu enġwas. Ninġi kanġal tamo unub kiyo ninġi kanġal tamo sai kiyo di unġum. Ninġi wau bole yoqniy.

⁹ Ariya wau qa gate, ninġi dego nunġo kanġal tamo nanġi kumbra bole enjroqniy. Ninġi nanġi ula enjroqnaib. Tamo Koba a lanġ goge di unu. A nunġo Tamo Koba unu. A kanġal tamo nanġo Tamo Koba dego unu. Aqa njanġalaq di tamo ungasari kalil nanġi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanġi peginjreqnu. Ninġi deqa are qaloqnsib nunġo kanġal tamo nanġi kumbra bole enjroqniy.

Ninġi qoto tamo bulosib qoto qa inġi inġi jigelenoy

¹⁰ Ariya e ijo anjam getentqai. Ninġi Tamo Koba a beteryejunub deqa ninġi aqa sinġila kobaquja osib sinġila na tigelesoqniy. ¹¹ Osib qoto qa inġi inġi Qotei na ninġi enġeqnu qaji di jigelenosib sinġila na tigelosib Satan aqa gisan anjam ti aqa uli kumbra ti gotranjoqnsib qotoqniy. ¹² Ninġi geregere are qaliy. Iga mandam tamo ungasari nanġi ti qotosaieqnum. Iga lanġ goge qaji sinġila ti Satan aqa mondor uge uge nanġi ti aqa gate kokba nanġi ti qoteqnum. Nanġi kalil ambru qa bati endeqa mandam taqatoqnsib unub. ¹³ Deqa bati uge endi ninġi qoto qa inġi inġi Qotei na enġeqnu qaji di elenosib sinġila na tigelosib qotoqniy. Yim bunuqna qoto koboamqa ninġi sinġila na tigelesqab.

¹⁴ Deqa ninġi sinġila na tigelesqa marsibqa anjam bole alalag bul di tigsib tigeloij. Osib kumbra bole tintinġ gara jugo bul jigsib dena nunġo are targa kabutiy. ¹⁵ Qotei na jeu kobotej deqa iga a ti are qujaitosim unum. Anjam bole di ninġi sinġa tatal bul jigsib mare mare laqniy. ¹⁶ Ninġi qoto qa inġi inġi kalil di jigekritosib ariya Yesus qa dego nunġo areqalo sinġilatosib

soqniy. Nungo areqalo di dumu bul osib tigeloiy. Yimqa tamo uge Satan na qaja ti n̄amyuwo ti niŋgi qa waiyoqniŋqa nungo dumu dena niŋgi na qaja ti n̄amyuwo ti di gotraŋyoqniŋqab. ¹⁷ Qotei na niŋgi elenej aqa kumbra di niŋgi gate tatal bul jigsib soqniy. Sosib Mondor aqa sebru dego ojsib dena qotoqniy. Sebru di Qotei aqa anjam. ¹⁸ Niŋgi Mondor aqa siŋgila na gaigai Qotei pailyoqniy. Niŋgi aqarataib. Niŋgi Qotei na aqaryaingwa maroqnsib pailyoqniy. Niŋgi pailyoqajqa urato uge deqa niŋgi geregere n̄am atoqnsib soqniy. Sosib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil naŋgi qa pailyoqniy. ¹⁹ Osib e qa dego endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu siŋgilatetimqa a ulaqasai. A ino anjam bole nami uliesoqnej qaji di ubtoqnsim tamo ungasari naŋgi minjroqniŋqas.” ²⁰ O ijo was kalil, Qotei na e qaribonaqa e aqa anjam bole di mare mare laqnem deqa jeu tamo naŋgi na e tonto talq endi waibeb unum. E anjam bole di marqajqa wau ti. Deqa niŋgi e qa Qotei pailyoqniŋqaja a na e siŋgilatboqniŋ e ulaqasai. E aqa anjam di siŋgila na tamo ungasari naŋgi minjroqniŋqai.

Anjam getento

²¹ Ariya Tikikus a nungoq b̄qo deqa a na ijo wau kalil qa niŋgi saingwas. Tikikus a gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bole. ²² E na a qarinyonum nungoq b̄qo. Iga kiyersim unum di a na niŋgi mern̄gwas. Osim nungo are siŋgilatet̄ngwas.

²³ O Kristen was kalil, Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo naŋgi aiyel na nungo are latet̄gebe. Osib niŋgi aqaryaingibqa niŋgi naŋgi aiyel qa nungo areqalo siŋgilatoqnsib qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. ²⁴ Tamo ungasari kalil gago Tamo Koba Yesus Kristus qalaqalaiyqajqa uratosaiet̄qniŋqab qaji naŋgi qa Qotei a are boleiyeme. Bole.

FILIPAI

¹ E Pol. Aqo Timoti wo Kristus Yesus aqa wau tamo unum. Aqo aiyel na anjam endi nengrenyonum. Nengrenyosim ningi Kristus Yesus aqa segi tamo ungasari Filipai qureq di unub qaji nungoq qarinyonum. Nungo Kristen gate nanngi ti nungo wau tamo nanngi qa ti dego anjam endi qarinyonum. ² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Pol a Filipai Kristen nanngi qa Qotei pailyeqnu

³ E bati gaigai ningi qa are qaloqnsim deqa e ijo Qotei binieqnu. ⁴ Osim gaigai arebolebole na ningi kalil qa pailyeqnum. ⁵ Ningi nami iga betergosib Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb. Agi bini ningi degyeqnub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. ⁶ E endegsi qalieonum, Qotei a nungo are miligiq di wau boledamu yeqnu. A nami wau di utru atej. Ariya bini a wau di yeqnu dena gilsim gilsim mondon Kristus Yesus olo bqajqa batiamqa a na wau di kobotqas. ⁷ Ningi ijo are miligiq di unub deqa e kere ningi qa are qaleqnum. E tonto talq endi sqai kiyo e walwelosiy Yesus aqa anjam bole singilatoqnsiy mare mare laqnqai kiyo di unqum. Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa ningi kalil e beterbosib e ti koba na Qotei aqa wau ojeqnum. ⁸ Kristus Yesus a na iga tulan qalaqalageqnu. Aqa kumbra dena ijo are tigeltetbej deqa e ningi kalil olo nungwajqa are koba unu. Di Qotei a segi qalie.

⁹ E bati gaigai ningi qa endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filipai Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi qalaqalaiyo kumbra nanngo are miligiq di tulan singilatosib dauryqab. Osib powo koba ti areqalo bole ti sqab.” ¹⁰ O ijo was, ningi kumbra kalil geregere tenemtosis kumbra bole segi yoqniy. Ningi degyqab di mondon Kristus a olo bosim tamo ungasari nanngi peginjrqa batiamqa ningi une saiqoji sqab. ¹¹ Kumbra bole kalil Yesus Kristus a segi na babteqnu qaji di nungoq di tulan kobaoqnmqa Qotei aqa ñam goge oqoqnas. Utru deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum.

Pol a tonto talq di unu

¹² O ijo was, ningi endegsib qalieoiy, jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanngi Yesus aqa anjam bole getentosai. Anjam bole di olo tulan singilaeqnu. ¹³ Tamo kalil nanngi qalie, e Kristus Yesus aqa wau ojoqnem deqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Tonto tal taqato tamo nanngi dego qalie. ¹⁴ E tonto talq endi unum deqa Kristen was gargekoba nanngi Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa ulaosaieqnu.

¹⁵⁻¹⁷ Bole, tamo qudei na ijo ñam tentib aguq aiqajqa deqa are qaloqnsib nanngo are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Nanngi nanngo segi ñam soqtqajqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Nanngi tamo aqaryainjrqa deqa are qalosaieqnu. E tonto talq endi soqnit nanngi ijo are ugetetbqajqa deqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Ariya tamo qudei nanngi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Tamo di nanngi qalie, e Yesus aqa anjam bole singilatqajqa waueqnamqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Deqa nanngi e tulan qalaqalaboqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. ¹⁸ Deqa unqum. Tamo nanngi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnub kiyo tamo nanngi are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub kiyo di kere. Nanngi kalil koba na Kristus aqa anjam mare mare laqnub deqa e tulan areboleboleibeqnu.

Pol a are qalej, “E mandamq endi sosiy Filipai Kristen nanqi aqaryainjroqnqai”

¹⁹ Deqa ijo was, e tulan areboleboleibim sqai. Di kiyaaqa? E qalieonum, Qotei a nungo pailyo na ti Yesus Kristus aqa Mondor na ti e aqaryaibosim tonto talq endena oqeq atim e bole sqai. ²⁰ Deqa ijo are koba endegsi unu. Wau kalil Qotei na ebej qaji di e gegerere ojoqnqai. Yim deqa e jemaibqasai. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e singila na tigeloqnsiy ijo jejamu Kristus torei yekritosiy aqa ñam soqtoqnqai. Agi e kumbra degyeqnum. Deqa e moiqai kiyo e sqai kiyo di unqum. E ijo kumbra kalil qa Kristus aqa ñam soqtoqnqai. ²¹ Ijo are koba endegsi unu. E sqai di e Kristus ombla sqai. Ariya e moiqai di e olo ingi tulan boledamu oqai. ²² E mandamq endi sosiyqa e tamo unqasari gargakoba nanqi aqaryainjroqnqai. E gam kiye dauryqai di e qaliesai. ²³ E areqalo aiyeltejunum. Ijo areqalo bei agiende. E lan qureq oqsiy Kristus ombla sqai. E degyqai di tulan bolequja. ²⁴ Ariya e mandamq endi sosiy ningi aqaryaingoqnqai di dego bolequja. ²⁵ Deqa e are qalonum, e mandamq endi sqai. E qalieonum, e urur moiqasai. E mati sosiy ningi koba na Yesus aqa wau ojoqnqai. Yim wau dena ningi Yesus qa nungo areqalo gegerere singilatqonsib areboleboleingim sqab. ²⁶ Deqa ijo was ningi quiy. E olo nungoq bosiy ningitqa bati deqa ningi e qa tulan areboleboleingim Kristus Yesus aqa ñam soqtoqnsib sqab.

Ningi Kristus aqa ñam qa jaqatin oqnqab

²⁷ Ijo anjam kobaquja bei agiende. Ningi Kristus aqa anjam bole gegerere dauryoqniy. Ningi degyqab di e anjam endegsi quqwai, “Bole, Filipai Kristen nanqi are qujaitoqnsib waukobaeqnu. Di kiyaaqa? Tamo unqasari nanqi Yesus aqa anjam bole nanqo areqaloq di singilatqajqa deqa.” O ijo was, e olo nungoq bosiy nunqwai kiyo e tonto talq endi sqai kiyo di unqum. ²⁸ E qalieqai, ningi nungo jeu tamo nanqi qa ulaosaieqnu. Nunqo kumbra dena jeu tamo nanqo are qametnjreqnaqa nanqi endegsi poinjreqnu, “Bole, iga padalqom.” Ariya ijo was, ningi padalqasai. Qotei na ningi elenam ningi so bole gaigai sqab. ²⁹ Ningi quiy. Qotei na ningi giltnjej. Di kiyaaqa? Ningi Kristus qa nungo areqalo singilatqajqa deqa. Deqa segi sai. Ningi aqa ñam qa jaqatin oqajqa deqa ti ningi giltnjej. ³⁰ Nami e jeu tamo nanqi ti Qotei aqa anjam na qoteqnam ningi e nuboneb. Agi bini e jeu tamo nanqi ti qoteqnam ningi deqa queqnu. Ningi dego e beterbosib jeu tamo nanqi ti qoteqnum. Dena ningi jaqatin eqnu.

2

Ningi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryiy

¹ O ijo was, Kristus a gaigai nunqo are singilatetngoqnsiya ningi qalaqalaingqnsiya nunqo are latetnjeqnu. Qotei aqa Mondor a nungoq di beterejunu. Ningi nunqo Kristen was nanqi qa are boleingeqnaqa nanqi qa duleqnu. ² E deqa ningi qa areboleboleibeqnu. Ariya ningi olo kumbra qudei dego yoqniqqa dena e tulan areboleboleiboqnqas. Kumbra agiende. Ningi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy. Sosib ningi areqalo qujai na Qotei aqa wau yoqniy. ³ Ningi nunqo segi jejamu qa are qalaib. Ningi nunqo segi ñam soqtoqnaib. Ningi nunqo segi ñam aguq atoqnsib olo nunqo Kristen was nanqo ñam soqtetnjroqniy. ⁴ Ningi nunqo segi ingi ingi qa are qaloqnsib gereiyonaib. Ningi nunqo Kristen was nanqi qa are qaloqnsib nanqo ingi ingi dego gereiyetnjroqniy.

*Yesus a aqa segi ñam aguq atej deqa
Qotei na a olo ñam kobaquja yej*

⁵ Ningi Kristus Yesus aqa areqalo ojsib dauryoqniy. ⁶ Yesus a segi Qotei sosisqa ariya a deqa are qalosaioqnej. ⁷ A aqa ñam kobaquja di ojqa uratosiqa a tamo bulyosiqa a kanjal tamo lanaj bul soqnej. ⁸ Deqa tamo kalil nanqi a unoqneb di a mandam tamo soqnej. Sosisqa aqa segi ñam aguq atsiqa Qotei aqa anjam dauryosiq moiyej. Od, a ñamburbasq di moiyej. ⁹ Onaqa Qotei na a lan qureq osi oqsiqa ñam kobaquja yej. Deqa bini aqa ñam dena ñam kalil tulan bunñrejunu. ¹⁰ Qotei na ñam di Yesus yej deqa mondon lan angro kalil nanqi ti tamo kalil nanqi ti Yesus aqa areq di singa pulutqab. Od, ingi ingi kalil lan ti mandam ti mandam sorgom ti dia unub qaji nanqi Yesus aqa areq di singa pulutqab. ¹¹ Osib nanqo medabu qujaitoqnsib maroqnqab, “Yesus Kristus a segi Tamo Koba.” Yim kumbra dena Abu Qotei aqa ñam tulan goge oqoqnqas.

Ningi suwan qa kumbra tamo ungasari nanqi osornjroqniy

¹² O ijo was bole, e qalieonum, ningi gaigai ijo anjam dauryeqnub. Ariya ningi olo singila na dauryoqniy. E ningi koba na sqai bati deqa segi sai. Bini e isaq endi soqnit ningi ijo anjam dauryqa urataib. Ningi ijo anjam olo singila na dauryoqniy. Qotei a ningi padalo sawaq na elenjej deqa ningi ulaoqnsib lan qureq oqwajqa singilaoqniy. ¹³ E qalieonum, Qotei a nunqo are miligiq di waueqnu deqa ningi kumbra a tulan areareteqnu qaji di yeqnub. Ningi kumbra di yqajqa are koba sonaqa agi yeqnub.

¹⁴ Ariya ningi ñirinoqnsib anjam na qotoqnaib. Kumbra kalil ningi yeqnub qaji di ningi lawo na yoqniy. ¹⁵⁻¹⁶ Ningi degyqab di ningi Qotei aqa angro tintin une saiqoji sqab. Sosib ningi ñambile gaigai sqajqa anjam ojoqnsib mandam qaji tamo ungasari nanqo ambleq di laqnsib suwan qa kumbra nanqi osornjroqnqab. Tamo ungasari nanqi di kumbra bole dauryqa uratoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Deqa mondon Kristus a olo bosim nanqo une deqa nanqi peginjrqas. Yim bati deqa e nunqo kumbra bole kalil qa tulan areboleboleibqas. Areboleboleibim qalieqai, wau kalil e nunqo ambleq di yoqnem qaji di e lanja yosaiqnem.

¹⁷ O ijo was, nunqo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di Qotei atraiyo ingi bul. Jeu tamo nanqi na e lubib moiqai kiyo? Moisiy nunqo areqalo de ti ijo leñ wain bul aiqas qaji de ti turtosiy Qotei atraiyobulqai. E moiqai di unqum. Bini e ningi ti koba na areboleboleigwas. ¹⁸ Ningi dego e ti koba na areboleboleigwas.

Pol na Timoti qarinyim a Filipai Kristen nanqoq gilqa marej

¹⁹ Tamo Koba Yesus na e odbimqa sokiñala e Timoti qarinyit a nunqoq gilqas. Gilsim olo puluosim ijoq bosim nunqo kumbra kalil qa e saibqas. Yim e qusiy are singilatqai. ²⁰ Timoti a gaigai ningi qa are qaloqnsiq deqa a na ningi aqaryaingwajqa gam ñameqnu. Tamo deqaji bei endi sosai. Aqo Timoti wo segi ningi qa are qaleqnum. ²¹ Tamo kalil nanqi nanqo segi jejamu qa are koba qaleqnu. Nanqi Yesus Kristus aqa wau qa are qalosaieqnu. ²² Timoti aqa kumbra tulan boledamu di ningi qalie. A na e wauetboqnsiqa Yesus aqa anjam bole mare mare laqnu. Angro nanqi na nanqo abu nanqi wauetnjreqnub dego kere Timoti na e wauetbeqnu. ²³ Deqa e kiñala tariñosiy kumbra kiye jeu tamo nanqi na e ebqab di qalieosiy Timoti qarinyit a nunqoq boqujatosim saingwas. ²⁴ E endegsi qalieonum, Tamo Koba a na e gam waqtetbimqa sokiñala e segi dego nunqoq bosiy nunqwai.

Pol a Epafroditus qarinyqa marej

²⁵ E endegsi are qalonum, e Epafroditus dego qarinyit a nungoq gilqas. A gago Kristen was bole. A e ombla wau qujai. Aqo ombla qatqarosim jeu tamo nanqi ti qoteqnum. Ningi nami a qarinyonab ijoq bosiq a qaryaiboqnej. ²⁶ Bini a ningi nungwajqa are koba unu. A qalie, a qure endia maiyonaqa ningi deqa qusibqa a qa are gulbeingej. ²⁷ A makobaiyonaq moiqa jojomonaqa Qotei na a boletosiqa a qa dulej. A qa segi dulosai. Qotei a e qa dego dulej. Di kiyaaqa? E are tulan gulbekobaibaim deqa. ²⁸ Deqa ijo was, e arebolebole na Epafroditus olo qarinyonum nungoq gilqo. Di kiyaaqa? Ningi a unsib tulan areboleboleingwajqa deqa. Yim e olo ningi qa are koba qalqasai. ²⁹ Deqa Epafroditus a nungoq bamqa ningi a qa tulan areboleboleingim Tamo Koba aqa ñam na gereiyonqniy. Ningi na tamo bole deqaji kalil nanqo ñam gaigai soqtetnjroqniy. ³⁰ Epafroditus a aqa segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaieqnu. A Kristus aqa wau ojoqnsiq deqa a moiqa jojomej. Bati deqa ningi na e aqaryaibqa keresai deqa ningi Epafroditus qarinyonab ijoq bosiq a kamba e aqaryaiboqnej.

3

Tamo a Kristus qa aqa areqalo singilatqas di a tamo bole sqas

¹ Ariya ijo was kalil, e ijo anjam getentqai. E anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi Tamo Koba a qa tulan areboleboleingim soqniy. E anjam di olo nenqrenyqa asgibosaieqnu. E are qalonum, anjam dena ningi aqaryaingwas.

² Ningi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei nanqi baun juwan bul sosib kumbra uge uge yeqnu. Tamo deqaji nanqi mulun aiqajqa tulan singilaeqnu. Nanqo mulun di bolesai. Di gisan mulun. ³ Ariya iga tamo deqaji sai. Iga mulun bole aiyo qaji. Iga Qotei aqa Mondor aqa singila na Qotei qa louoqnsimqa Kristus Yesus aqa ñam soqtetqnum. Iga qalie, jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa keresai bole sai. ⁴ E nami jejamu qa kumbra dauryqajqa tulan singilaoqnem. Tamo qudei nanqi mareqnu, “Gago jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa kere.” O ijo was, e tamo nanqi di tulan bunjrejunum. ⁵ Ijo jejamu qa kumbra agiende. E ñambabonamqa bati 8 onaqa ijo ai abu nanqi na e osib mulun waibeb. E Israel tamo. Ijo moma utru Benjamin. E Hibru anjam qalie bole. E dal anjam singila na dauryoqnem. Od, e Farisi nanqo kumbra na dal anjam dauryoqnem. ⁶ E Qotei aqa wau ojajqa tulan singilaoqnem deqa e na Kristen nanqi ugeugeinjroqnem. E dal anjam kalil dauryekritem deqa tamo kalil nanqi na e nuboqnsib ijo une bei babtosaioqneb. ⁷ Deqa e are qaloqnem, “Ijo jejamu qa kumbra dena tamo kalil nanqo kumbra tulan bunyeqnu.” E degsi are qalsimqa ariya bunuqna e are bulyosim ijo jejamu qa kumbra kalil unem di kumbra bolesai. Degsi unsimqa e kumbra di uratosim olo Kristus aqa gam dauryoqnem. ⁸ Di segi sai. E mandam qa kumbra kalil dego uratekriterem. Di kiyaaqa? E Kristus segi ojajqa deqa. E ijo Tamo Koba Kristus Yesus qa bole qalieem. Kristus qa qalieqajqa kumbra di tulan bolequja e degsi unem. E poiwej, mandam qa kumbra kalil di qalam jiri bul. Deqa bini e Kristus segi ojajqa are koba unu. ⁹ E a segi beteryejunum. E dal anjam dauryqai gam dena e Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqa keresai. Deqa e gam bei na tamo bole une saiqoji unum. Gam agiende. E Kristus qa ijo areqalo singilateqnum. Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga mergwas, “Ningi ijo ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.” ¹⁰ Deqa e Kristus qa qalieqajqa are koba unu. A subq na tigelosiq singila kobaquja ej. E singila deqa qalieqajqa are koba unu. A jaqatin osiq moiyej. Deqa e a beteryosiy a ombla jaqatin osiy moiyeqajqa are koba unu. ¹¹ E qalieonum, mondon e olo subq na tigelqai.

Pol a Yesus aqa kumbra dauryqajqa singila na waueqnu

¹² E Kristus Yesus aqa kumbra di torei dauryekritosai unum. E gaigai kumbra di ojajqa singila na waueqnum. Nami Yesus na e ojsiq aqa segiq di atej deqa bini e kamba aqa kumbra ojajqa singila na waueqnum. ¹³ O ijo was kalil, e Yesus aqa kumbra di torei ojekritosai unum. Ijo areqalo qujai agi merngwai. Jejamu qa kumbra kalil e nami dauryoqnem qaji di e uratekrosiy awai bole Qotei na mondon ebqas qaji di oqajqa singila na waueqnum. ¹⁴ Tamo nanngi gurguroqnsib bubuneqnum di nanngi awai oqajqa. Dego kere e awai oqa maroqnsim singila na urureqnum. Awai agiende. Kristus Yesus aqa wau na Qotei na e metbinqa e lan qureq oqsiy dia a ombla so bole gaigai sqai.

¹⁵ E areqalo bole ti sosim anjam endi nengrenyonum. Ningi qudei Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub deqa ningi dego areqalo bole ti soqniy. Ariya ningi qudei areqalo bei ejunub kiyo? Degam Qotei na nungo areqalo di olo gereiyetngwas. ¹⁶ Kumbra bole bole iga ojeqnum qaji di iga singila na ojesqom. Iga uratqasai.

¹⁷ O ijo was, ningi kalil gaigai ijo kumbra dauryoqniy. Osib tamo ungasari ijo kumbra dauryeqnub qaji nanngi unjroqnsib nanngo kumbra dego dauryoqniy. ¹⁸ Kristus a namburbasq di moiyej anjam di tamo gargekoba nanngi na jeuteqnum. E nanngi qa bati gargekoba ningi saingoqnem. Deqa bini e akam ti olo ningi saingeqnum. ¹⁹ Tamo nanngi di nanngo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnub. Nanngo kumbra di nanngi na gisan qotei bul ateqnub. Nanngi bati gaigai mandam qa ingi ingi oqajqa are tulan prugnreqnu. Osib jema kumbra yqajqa areboleboleinreqnu. Deqa mondon nanngi namyuwoq di torei padalqab. ²⁰ Ariya iga lan qure qaji tamo ungasari unum deqa mondon Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na mandamq aisim iga elenqas. Deqa bini iga a qa tariñoqnsim unum. ²¹ Yesus a singila koba ti unu deqa a na ingi ingi kalil elenqsim aqa segi sorgomq di atim sqas. Aqa singila dena a na gago jejamu bulyetgimqa gago jejamu di Yesus aqa jejamu bulosim so bole gaigai sqas. Gago jejamu di agi bini gulbe ti jaqatin ti unu.

4

Ningi Tamo Koba Yesus qa areboleboleinngoqneme

¹ Deqa ijo was bole, ningi Tamo Koba a beteryosib singila na tigelesoqniy. Agi e nami ningi degsi merngem. E ningi tulan qalaqalaingeqnum deqa e ningi qa are koba qaleqnum. Osim ningi qa tulan areboleboleibeqnu. Ningi segi ijo awai bole bul. E awai di oqajqa waukobaeqnum.

² Ariya Yuodia Sintike wo, ningi aiyel Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi aiyel ombla are qujaitosib geregere soqniy. ³ Tamo bei e ombla wauo qaji a dego Filipai di unu. E tamo di minjqai, “O was, ni na unja aiyel nanngi di aqaryainjrime. Nanngi aiyel unja bole. Nanngi aiyel e ombla na Yesus aqa anjam mare mare laqnem. Tamo qudei nanngi Klemen a ti dego e koba na wauoqnem. Nanngo nam Qotei a nambile qa buk miligiq di nengrenyej unub.”

⁴ O ijo was, ningi bati gaigai Tamo Koba a qa areboleboleinngoqneme. E olo merngwai. Ningi tulan areboleboleinngoqneme.

⁵ Ningi lawo kumbra dauryoqniyqa tamo kalil nanngi nungo kumbra di unoqngab. Sokiñala Tamo Koba a olo bqas. ⁶ Deqa ningi ingi bei qa areqalo kobaiyaib. Ningi gaigai nungo gulbe kalil qa Qotei pailyoqnsib a binjiyoqnsib endegsib minjoqniy, “O Abu, ni na iga aqaryaigoqne.” ⁷ Ningi degyoqniyqa Qotei na ningi are latetngwas. Osim a na nungo are miligi ti nungo areqalo ti

taqatetngwas. Yimqa ningi Kristus Yesus beteryosib are lawo sqab. Qotei aqa are lawo di tulan bolequja. Are lawo di aqa utru iga geregere poigwa keresai.

⁸ Ariya ijo was, e anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra tintinj ti kumbra jiga saiqoji deqa ti kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. Kumbra kalil tamo nanji yeqnab iga unoqnsim binjyeqnum qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. ⁹ Od, Qotei aqa anjam kalil e nami ningi merngeqnam quoqneb qaji di ningi dauryosib soqniy. Ijo kumbra kalil e nami nunjo ambleq di yeqnam ningi unoqneb qaji di dego ningi dauryosib soqniy. Yimqa Qotei a ningi ti sqas. Agi Qotei a are lawo qa utru.

Filipai Kristen nanji na Pol aqaryaiyeb deqa a nanji qa tulan areboleboleiyej

¹⁰ O ijo was, ningi bini e olo aqaryaibqajqa are qaleqnu deqa e Tamo Koba a qa tulan areboleboleibeqnu. Bole, nami ningi e qa are qaloqneb ariya bati di ningi e aqaryaibqa gam saiqoji. ¹¹ E inji inji qa truqueqnum e deqa are qalosaieqnum. Ningi na e aqaryaibqajqa e deqa are qalsim anjam endi merngosai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa gulbe kiye ijoq di brantqas di unqum, e ulaqasai. ¹² E inji saiqoji sqai kiyo e inji koba ti sqai kiyo di unqum, e are lawo sqai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa e inji kere sqas kiyo e mambqas kiyo e inji koba ti sqai kiyo e inji qa truquoqnqai kiyo di unqum, e are lawo sqai. Gulbe kiye ijoq di brantqas di unqum, e are lawo sqai. ¹³ Kristus a segi na e singilatbeqnu deqa e kumbra kalil yqa kere.

¹⁴ E gulbe ti sonamqa ningi e beterbosib silali qa aqaryaiboqneb di ningi keretoqneb. ¹⁵ O Filipai tamo unqasari, ningi qalie, e nami Yesus aqa anjam bole palontqajqa wau utru atsim Masedonia sawa uratosim walweleqnamqa ningi segi e qa are qaloqnsib silali qa aqaryaiboqneb. Kristen qudei nanji e silali qa aqaryaibosaioqneb. ¹⁶ Agi e Tesalonaika qureq di sonamqa ningi e silali qa aqaryaiboqneb. ¹⁷ Ningi olo e silali ebqajqa e deqa are qalosaieqnum. Ningi kumbra bole dauryibqa Qotei na kamba ningi awai bole engwajqa e deqa are qaleqnum. ¹⁸ E silali inji inji kere unu. E inji bei qa truquosai. Di kiyayaqa? Ningi na silali Epafroditus yeb a na osi bosiq ebej. Ningi silali qa e aqaryaibeb deqa ningi Qotei atraiyobuleb. Atraiyo inji di quleq bole ti. Qotei a atraiyo inji deqa tulan areboleboleiyeqnu. ¹⁹ Qotei a Kristus Yesus aqa ñam na inji tulan bole bole iga egoqnqas. Deqa ningi inji bei qa truquoqnibqa a na engoqnimqa ningi tulan kere na sqab. ²⁰ Qotei a gago Abu. A segi Qotei bole. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Pol a Filipai Kristen nanji kaiyeinjrej

²¹ Ningi Kristus Yesus aqa tamo unqasari unub. E na ningi kalil kaiyeinjonum. Kristen was e koba na endi unum qaji nanji na dego ningi kaiyeinjonub. ²² Qotei aqa tamo unqasari kalil nanji na ningi kaiyeinjonub. Kristen tamo unqasari Mandor Sisar aqa talq di waueqnu qaji nanji dego ningi kaiyeinjonub.

²³ Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyosim nunjo qunun geregere taqateme. Bole.

KOLOSI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. ² Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenjrenjyosim nunngoq qarınyonum. Niŋgi gago Kristen was bole. Niŋgi Qotei aqa segi tamo ungasari Kolosi qureq di unub qaji. Niŋgi Kristus qa nungo areqalo sinjilateqnum. Gago Abu Qotei a niŋgi qa are boleiyimqa niŋgi lawo na soqniy.

Kolosi Kristen nanŋi Yesus qa nanŋo areqalo sinjilateb

³ Aqo Timoti wo gaigai niŋgi qa pailyoqnsimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei binıyeqnum. ⁴ Aqo aiyel niŋgi qa anjam bei endegsi quem. Niŋgi Kristus Yesus qa nungo areqalo sinjilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanŋi qalaqalainjreqnub. ⁵⁻⁶ Nami Yesus aqa anjam bole nunngoq bonaqa niŋgi queb. Qusibqa bini inŋi bole bole Qotei na laŋ goge dia gereiyetnŋej qaji di niŋgi oqajqa tariŋeqnub. Yesus aqa anjam bole di sawa sawa kalilq gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanŋi quoqnsib nanŋo areqaloq di sinjilatoqnsib kumbra bole bole yeqnum. Niŋgi dego kumbra bole bole yeqnum. Qotei a iga qa are boleiyej anjam bole di niŋgi qusib poinŋonaqa bati deqa niŋgi kumbra bole yqajqa utru ateb. ⁷ Anjam di Epafra a niŋgi mernŋonaq qusib poinŋej. Epafra a iga ti Kristus aqa wau tamo bole unum. Iga Epafra tulaŋ qalaqalaiyeqnum. A sinjila na niŋgi aqaryainŋoqnsiqa Kristus aqa wau ojeqnu. ⁸ A niŋgi qa endegsi iga saıej, “Qotei aqa Mondor na Kolosi Kristen nanŋi sinjilatnjreqnaqa nanŋi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub.”

Pol a gaigai Kolosi Kristen nanŋi qa Qotei pailyeqnu

⁹ Iga nami quem, niŋgi kumbra bole di yeqnum. Bati deqa iga niŋgi qa pailyqa utru adem. Bini iga gaigai niŋgi qa pailyoqnsim unum. Iga endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Kolosi Kristen nanŋi aqaryainjrimqa nanŋi ino areqalo geregere poinjrqas. Amqa ino Mondor na nanŋi powo koba enjroqnmqa nanŋi ino anjam kalil bole qalieoqngab. ¹⁰ Osib nanŋi kumbra kalil Tamo Koba a tulaŋ areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqngab. O Qotei, ni na nanŋi aqaryainjroqnmqa nanŋi wau bole bole yoqnsib ni qa geregere qalieoqnsib nanŋo qalie di tulaŋ kobaoqngas. ¹¹ Ni ino segi sinjila kobaquja na nanŋi sinjilatnjroqnm nanŋi gulbe kalil qoboıyoqngab. Osib lawo na sosib tulaŋ areboleboleinjroqngas.” ¹² O ijo was, iga degsim niŋgi qa Abu pailyeqnum. Deqa niŋgi a binıyoqnsib soqniy. A na niŋgi keretnŋej deqa inŋi bole bole a nami laŋ goge dia gereiyetnŋej qaji di niŋgi mondon oqsib oqab. Aŋi niŋgi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil suwanjoq di unub qaji nanŋi ti inŋi di oqab. ¹³ Nami iga ambruq di soqnem. Ambru aqa sinjila dena iga taqatgesoqnej. Onaqa bunuqna Qotei na iga ambruq dena elenŋosiqa aqa segi Niri qujai tulaŋ qalaqalaiyeqnu qaji aqa sorgomq di iga atej unum. Deqa bini Yesus a gago Mandor Koba sosisq iga taqatgeqnu. ¹⁴ A na iga awaıgosiqa gago une kobotetgej.

Pol a Yesus aqa kumbra ti wau ti deqa anjam saej

¹⁵ Yesus a segi Qotei. Gago nıdamu na iga Qotei unqa keresai. Inŋi inŋi kalil Qotei na gereinjrej qaji di Yesus a segi utru. ¹⁶ Yesus aqa wau na Qotei na inŋi inŋi kalil laŋ ti mandam ti di unub qaji di gereinjrej. Inŋi inŋi kalil gago nıdamu na uneqnum qaji ti gago nıdamu na unqa keresai qaji ti

di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej. Lan goge qaji singila ti lan angro nanngi ti mandor kokba ti mondor nanngi ti kalil di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej unub. Ingi ingi kalil di Yesus a segi utru. Di aqa segi ingi ingi. ¹⁷ Tulaŋ nami ingi ingi kalil di brantosaisonaqa Yesus a soqnej. A na ingi ingi kalil di geregere taqateqnu deqa ingi ingi kalil degsi bole unub. ¹⁸ Yesus a Kristen tamo ungasari nanngo gate. Nanngi aqa jejamu bul. A nanngo nambile qa utru. A tamo kalil nanngi qa namoosiq subq na tigelej deqa a segi qujai ingi ingi kalil nanngo gate. ¹⁹ Qotei aqa are koba endegsi unu. Aqa segi nambile ti kumbra ti kalil aqa Niri Yesus aqaq di soqnim Qotei a segi Yesus aqaq di keretosim maqesqas. ²⁰ Osim a Yesus aqa wau na ingi ingi kalil mandam ti lan ti di unub qaji nanngi tingitnjrimqa nanngi a ombla geregere lawo na sqab. Aqa are koba degsi unu deqa a na Yesus qarinyonaqa a namburbasq di moinaqa aqa len aiyej qaji dena a jeu kobotosiqa iga olo elenjej.

²¹ Nami ningi Yesus qa isaq di soqneb. Ningi nunngo segi areqalo na laqnsibqa Qotei ti jeu atoqnsib kumbra uge uge yoqneb. ²² Ariya bunuqna Yesus a namburbasq di moiyej aqa kumbra dena Qotei na jeu kobotosiqa ningi olo elenjej. A degyej. Di kiyayaqa? A na ningi metngim ningi aqa areq bosib aqa segi kumbra boleq di sosib aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa deqa. ²³ Deqa ijo was kalil, une bei na ningi titngwa laqnimqa Yesus aqa anjam bole ningi queb qaji di nunngo areqaloq di olo singilatoqniy. Di urataib. Ningi ingi bole bole Qotei a nami ningi engwa marej qaji di oqajqa tarinoqniy. Osib singila na tigelesoqniy. E Pol. E Qotei aqa wau tamo. E na Yesus aqa anjam bole di tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanngi minjre minjre laqnum.

Pol a Kolosi Kristen nanngi aqaryainjrqa marsiq jaqatin koba eqnu

²⁴ Kristus aqa tamo ungasari nanngi aqa segi jejamu bul. A na nanngi aqaryainjrqa marsiq jaqatin koba ej. Aqa jaqatin di koboosaiunu deqa e dego nanngi qa ti ningi qa ti osimqa ijo segi jejamuq di jaqatin koba eqnum. Ijo kumbra dena e na Kristus aqa jaqatin kereteqnum. E ijo jaqatin deqa tulaŋ areboleboleibeqnu. ²⁵ Qotei a segi na e giltbej deqa e Kristus aqa tamo ungasari nanngi qa waueqnum. Ijo wau agiende. E Qotei aqa anjam kalil mare mare laqnum. Di ningi aqaryaingwajqa deqa. ²⁶ Tulaŋ nami Qotei aqa anjam di uliesoqnej. Deqa tamo ungasari kalil nanngi aqa anjam di olo boleq ateqnaqa aqa segi tamo ungasari nanngi quoqnsib poinjreqnu. ²⁷ Qotei aqa segi areqalo na uli anjam di boleq atoqnsiqa iga osorgeqnu. Deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei na sawa bei bei qaji nanngi aqaryainjreqnu. Uli anjam di tulaŋ bolequja. Aqa damu agiende. Kristus a nunngo ambleq di unu. Mondon a na ningi elenosim lan qureq joqsi oqimqa dia ningi ingi tulaŋ bole bole oqab. Ningi ingi di oqajqa tarinoqnsib unub. ²⁸ Iga na tamo ungasari kalil nanngi Kristus aqa anjam minjreqnum. Iga powo bole ti sosim anjam di singila na minjreqnum. Iga degyeqnum. Di kiyayaqa? Nanngi gago anjam di qusib Kristus aqa kumbra torei dauryekritosib soqniy iga na nanngi joqsim Qotei aqa areq di atqajqa deqa. ²⁹ E deqa wau koba yeqnum. Kristus aqa singila kobaquja Qotei na ebej qaji dena e wau koba yoqnsim laqnum.

2

Ningi gisaŋ anjam dauryaib

¹ O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. E ningi qa ti Kristen tamo ungasari Laodisia qureq di unub qaji nanngi qa ti tamo ungasari kalil ijo ulatamu uno-saieqnu qaji nanngi qa ti wau koba yeqnum. ² E ningi kalil are singilatetngitqa ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib are qujaitosib sqajqa deqa

osim wau koba yeqnum. Ijo are koba endegsi unu. Ningi powo bole osib Kristus qa nungo areqalo torei singilaboletosib dena ningi Qotei aqa uli anjam geregere qalieqab. Kristus a segi uli anjam di aqa utru. ³ Qalie ti powo ti kalil aqaq di uliejunu.

⁴ E ningi anjam degsi merngonum. Di kiyaaqa? Tamo bei na bosim ningi gisanqosim walawala anjam bei mernqimqa ningi qusib dauryaib deqa. ⁵ E bini ningi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ningi ijo are miligiq di unub deqa e ningi ti sobulejunum. E qalieonum, ningi wau bole yoqnsib nungo areqalo Kristus qa geregere singilatoqnsib unub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu.

Iga Kristus taqyosim nambile bole oqom

⁶ Ningi nami Tamo Koba Kristus Yesus osib nungo areq di ateb deqa ningi aqa kumbra na walweloqniy. ⁷ Mandam na nam jirim ojesonaqa nam a singila na tigelejunu dego kere ningi Yesus osib nungo are miligiq di singilatosib aqa kumbra dauryoqniy. Yesus aqa anjam bole iga na mernqoqnem qaji di ningi bati gaigai nungo areqaloq di singilatosib soqniy. Osib ningi gaigai Qotei binjoqniy.

⁸ O was ningi geregere nam atoqniy. Tamo qudei na bosib ningi nanjo anjam dauryqajqa walawalaingwab. Nangi nanjo segi powo na ti gisan anjam na ti ningi walawalaingwab. Deqa ningi nanjo anjam di dauryaib. Tamo nangi di nanjo moma nanjo anjam dauryeqnub. Osib mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanjo anjam dego dauryeqnub. Nangi Kristus aqa anjam dauryosaieqnub.

⁹ Ningi qalie, Kristus a tamo bulyosiq gago ambleq di soqnej. Qotei aqa segi nambile ti kumbra ti kalil Kristus aqaq di keretosiq maqejunu. ¹⁰ Ingi ingi kalil singila ti unub qaji nanjo gate koba agi Kristus. Ningi Kristus aqa segi tamo unqasari unub deqa Qotei na ningi nambile engej. Nambile di nungoq di tulan keretosiq maqejunu. ¹¹ Ningi Kristus taqyejunub deqa ningi muluñ bole ayejunub. Di jejamu qaji muluñ sai. Ningi Kristus aqa kumbra na nungo areqalo namij kalil urateb. Kumbra di muluñ bole aqa utru. ¹² Ningi yanso eb bati deqa ningi Kristus beteryosib a ti moiyoqneleb. Onaqa Qotei na ningi Kristus ombla subq atobulej. Qotei na Kristus olo subq na tigeltej bati deqa a na ningi Kristus ombla subq na tigeltngobulej. Di kiyaaqa? Ningi Kristus qa nungo areqalo singilateb deqa. ¹³ Nami ningi une yoqnsib laqnsib nungo areqalo namij dauryoqneleb. Dena ningi morenqesobuleb. Onaqa Qotei na ningi olo Kristus koba na nambile enqsiqa nungo une kalil kobotetnjej. ¹⁴ Nami dal anjam a gago une kalil boleq atsiq iga jeutgej deqa iga dal anjam aqa sorgomq di soqnem. Sonamqa Qotei na olo dal anjam mutu kalil di taqal waiyosiq dal anjam aqa singila kobotosiq Kristus aqa namburbasq di gamej. ¹⁵ Kumbra dena Qotei na mondor uge uge nangi ti nanjo gate kokba ti kalil nanjo singila kobotetnrej. Osiqa qoto singilaosiq nangi kalil tulan bunjrej. Kristus a namburbasq di moiyej wau dena Qotei a qoto singilaonaq tamo unqasari kalil nangi unekriteb.

Ningi Kristus koba na morenqobuleb deqa ningi dal anjam aqa sorgomq di sosai

¹⁶ Deqa tamo bei na nungo jejamuq di anjam qametngosim endegsi mernqaiq, "Ningi ingi uyo ti ya uyo ti yori bati ti bai qala bunuj ti getentoqniy."

¹⁷ O ijo was, kumbra deqaji sen qunuñ bul damu saiqoji. Kumbra dena ingi bole bole mondor brantqas qaji di iga lanja suwi osorgeqnu. Ariya Kristus a segi ingi bole bole deqa utru. ¹⁸ Tamo qudei na ningi endegsib merngwab, "Ningi nungo segi nam aguq atoqnsib olo lan angro nangi qa louoqniy. Iga

neiobilqei na kumbra di unem deqa ningi degyiy.” O ijo was, ningi tamo di nanjo anjam quetnjraib. Tamo deqaji nanjo nanjo segi areqalo namij dauryeqnub. Osib mareqnub, “Iga powo bole ti unum.” ¹⁹ Tamo deqaji nanjo Kristus beteryosaieqnub. Kristus a gago gate. Iga aqa jejamu qujai. Iga aqa singa ti ban ti bul. A na iga singilatgeqnu deqa iga kalil jejamu qujaiq di turtobuloqnsim Qotei aqa wau na boleqnsim singilaeqnum.

²⁰ Ningi Kristus koba na morenjobuleb deqa ningi mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanjo sorgomq di sosai. Deqa kiyaaqa ningi olo mandam tamo nanjo kumbra dauryeqnub? Kiyaaqa ningi nanjo dal anjam dego dauryeqnub? ²¹ Nanjo dal anjam agiende, “Ni ingi di ojaim. Ni ingi di uyaim. Ingi di ino jejamuq di betermiq.” O ijo was, ningi kiyaaqa dal anjam di dauryeqnub? ²² Dal anjam di jejamu qa ingi ingi qa anjam. Iga jejamu qa ingi ingi qa are qaloqnqom di iga padalqom. Ingi ingi di urur koboqab. Dal anjam deqaji mandam tamo nanjo na babteqnub. ²³ Bole, iga endegsi unobuleqnum. Dal anjam dena tamo qudei nanjo are tigeltetnjreqnaqa nanjo louoqnsib nanjo segi ñam aguq atoqnsib nanjo jejamu qaloqnsib singilateqnub. Deqa nanjo are qaleqnub, dal anjam dena powo bole babteqnu. Di sai. Ningi quiy. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Iga dal anjam di dauryqom dena iga gago segi areqalo namij uratqa keresai bole sai.

3

Kristus a gago ñambile qa utru

¹⁻² O ijo was, Qotei a ningi Kristus ombla subq na tigeltngobulej deqa ningi lan goge qaji ingi ingi oqajqa wauoqniy. Kristus a lan goge oqsiq Qotei aqa ban woq di awejunu deqa ningi gaigai lan goge qaji ingi ingi oqajqa are qaloqniy. Ningi mandam qaji ingi ingi qa are koba qaloqnaib. ³ Ningi morenjobulosib olo ñambile eb. Nunjo ñambile di agi Kristus aqaq di uliesonaqa ningi Qotei beteryejunub. ⁴ Kristus a nunjo ñambile qa utru. Mondon a boleq dimqa ningi dego a koba na Qotei aqa rian ti wala ti boleq dqab.

Ningi kumbra uge kalil uratekritiy

⁵ Deqa ningi mandam qaji kumbra kalil nunjo are miligiq di unu qaji di moiyyotiy. Mandam qaji kumbra agi ubtosiy merngwai. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugngoqa, mandam qa ingi ingi qa maulngoqa di kalil moiyyotiy. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul. ⁶ Tamo nanjo kumbra deqaji yeqnub qaji nanjo mondor Qotei na awai uge enjrsim nanjo qa minjin oqetqas. Tamo nanjo di Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo. ⁷ O ijo was, nami ningi dego tamo deqaji nanjo koba na laqnsibqa kumbra di yoqneb.

⁸ Ariya bini ningi kumbra kalil di uratekritiy. Nirin ti minjin ti are uge ti yomu anjam ti anjam jiga ti di kalil uratekritiy. ⁹ Ningi nunjo areqalo namij aqa kumbra uge kalil qoreiyeb deqa ningi olo nunjo Kristen was nanjo gisan anjam minjroqnaib. ¹⁰ Ningi so bunujq di unub. Qotei a segi na nunjo so bunuj di gereiyetnjej. Osiqa a na gaigai ningi powo bole engeqnu. A na ningi a bul sqa marsiqa nunjo so bunuj di gereiyetnjej. ¹¹ Iga so bunujq di unum deqa iga kalil kerekere unum. Deqa iga endegsi marqasai, “E Grik qaji” o “E Juda qaji” o “E mulun aiyo qaji” o “E mulun aiyosai qaji” o “E yaun tamo” o “E yamban tamo” o “E kanjal tamo” o “E kanjal tamo sai.” Iga degsi marqasai. Di kiyaaqa? Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. A segi qujai na iga keretgejunu.

Ningi nunjo Kristen was nanjo qa duloqniy

¹² Qotei a ningi aqa segi qa marsiq giltņgej deqa a na ningi tulaņ qalaqalainņeqnu. Deqa ningi kumbra endegyoqniy. Ningi nuņgo Kristen was naņgi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Osib ningi nuņgo segi ñam aguq atoqnsib tamo naņgi lawo na gereinjroqniy. Tamo qudei na ningi une bei engibqa ningi kamba olo naņgi qa urur minjin oqaiq. ¹³ Kristen tamo bei na ningi gulbe engimqa unğum gulbe di qoboiyosib aqa une kobotetiy. Ningi degyiy. Di kiyaaqa? Tamo Koba a na nuņgo une kobotetņgej deqa. ¹⁴ Ningi qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra na kumbra kalil tulaņ buņjreqnu. Deqa ningi kalil koba na areqalo qujaitosib nuņgo Kristen was naņgi qalaqalainjroqniy. ¹⁵ Kristus a na iga lawo kumbra egeqnu deqa kumbra dena nuņgo are miligi taqatesoqneme. Qotei na ningi metņgej deqa ningi jejamu qujai bul sosib Qotei binjyoqniy. ¹⁶ Osib ningi Kristus aqa anjam nuņgo are miligiq di singilatib soqnem. Soqnim ningi na nuņgo Kristen was naņgi areqalo bole ti powo ti osornjroqniy. Ningi nuņgo are miligiq di Qotei binjyoqnsib a qa louoqniy. Lou qudei nenğrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nuņgo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti ningi Qotei qa louoqniy. ¹⁷ Nuņgo anjam maro na ti nuņgo wau na ti nuņgo kumbra kalil na ti ningi Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Osib ningi aqa ñam na Abu Qotei binjyoqniy.

Pol a tamo ti unja ti anğro ti naņgi anjam minjrej

¹⁸ O unğasari, ningi nuņgo tamo naņgo sorgomq di soqniy. Ningi degyqab di Tamo Koba a ningi qa tulaņ areboleboleiyqas. ¹⁹ O tamo, ningi nuņgo ñauņ naņgi tulaņ qalaqalainjroqniy. Ningi naņgo are ugetetnjraib.

²⁰ O anğro, ningi gaigai nuņgo ai abu naņgo anjam dauryoqniy. Ningi degyqab di Tamo Koba a ningi qa tulaņ areboleboleiyqas. ²¹ O abu, ningi na nuņgo anğro naņgo are ugetetnjraib. Ningi naņgo are ugetetnjrqab di naņgi are gulbeinjrqas. Osim naņgi wau bole yqajqa asginjrqas.

Pol a kaņgal tamo naņgo wau qa gate naņgi ti anjam minjrej

²² O kaņgal tamo, ningi gaigai nuņgo wau qa gate naņgo anjam dauryoqniy. Ningi gisaņ na naņgo ñamdamuq di laņa wau bole yobulaib. Ningi Tamo Koba a qa ulaosib gaigai are bole na nuņgo wau qa gate naņgi qa wau bole yoqniy. ²³ Wau kalil ningi naņgi qa yeqnuq qaji di ningi singila na yoqniy. Ningi mandam tamo naņgi qa wauosaieqnuq. Ningi Tamo Koba a qa waueqnuq. ²⁴ Ningi qalie, mondoņ Tamo Koba a na ningi awai boledamu engwas. Awai di a nami aqa segi tamo unğasari naņgi enjrqa marej. Ningi are qaliy. Ningi Tamo Koba Kristus aqa kaņgal tamo unub. A segi nuņgo Wau qa Gate. ²⁵ Tamo unğasari une ateqnuq qaji naņgi Qotei na kamba awai uge enjrqas. Aqa ñamgalaq di tamo unğasari kalil naņgi kerekere unub deqa a kumbra qujai na naņgi peginjrqas.

4

¹ O wau qa gate, ningi nuņgo kaņgal tamo naņgi kumbra bole enjroqniy. Ningi qalie, nuņgo Gate dego unu. Agi a laņ qureq di unu.

Ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy

² Ariya ijo was, ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi pailyoqnsib areqalo bole ti sosib Qotei binjyoqniy. ³ Ningi iga qa dego Qotei pailyoqniy. Ningi endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa wau qujai naņgi ti gam waqtetnjroqniq naņgi medabu waqtoqnsib Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di mare mare laqnuqab.” O ijo was ningi quiy. Jeu tamo naņgi Kristus aqa anjam di dauryqa asginjreqnu deqa naņgi e ojsib

tonto talq endi waibeb unum. ⁴Deqa ningi e qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ino areqalo dauryoqnsim Kristus aqa anjam geregere palontoqngas.”

⁵O ijo was, ningi areqalo bole dauryoqnsib tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanjo ambleq di kumbra bole bole yoqniy. Bati soqnim ningi Kristus aqa kumbra nanji osornjroqniy. ⁶Ningi tamo ungasari nanjo are boletetnjrqa oqnsib anjam bole segi gaigai minjroqniy. Tamo qudei na ningi anjam bei nenemngibqa ningi kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy.

Pol a Tikikus Onesimus wo qarinjrnaq nanji Kolosi Kristen nanjoq gileb

⁷E na Tikikus qarinyonum nunjoq bqo. A ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago wau qujai. A gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bolequja. ⁸E na a qarinyonum nunjoq bqo. Iga kiyersim unum di a na ningi saingim qusib dena nunjo are singilatqab. ⁹E na Onesimus dego qarinyonum a Tikikus ombla nunjoq bonub. A dego gago Kristen was bole. A nunjo len qujai. Nanji aiyel nunjoq bosib gago kumbra kalil qa ningi saingwab.

Pol na Kolosi Kristen nanji kaiyeinjrej

¹⁰Aqo Aristarkus wo ombla tonto talq endi waigeb unum. Aristarkus a na ningi kaiyeingwo. Mak a Barnabas aqa gagai. A dego ningi kaiyeingwo. Mak a nunjoq bo degamqa ningi a osib geregereiyiy. Agi e nami a qa anjam nenngrenyosim nunjoq qarinyem. ¹¹Jastus a dego ningi kaiyeingwo. Aqa ñam bei Yesus. A Tamo Koba Yesus aqa wa. Nanji qalub Juda tamo. Juda tamo qudei nanji e ombla Qotei aqa wau ojosaieqnu. Nanji segi qalub e ombla Qotei aqa wau ojeqnum. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di nanji segi qalub e aqaryaiboqnsib mare mare laqnu. Juda tamo bei na degyosaieqnu.

¹²Epafras a dego ningi kaiyeingwo. A nunjo len qujai. A Kristus Yesus aqa wau tamo. A gaigai singila na ningi qa endegsi pailyeqnu, “O Qotei, ni na Kolosi Kristen nanji aqaryainjrimqa nanji singila na tigelqnsib ino kumbra bole kalil keretoqnsib ino areqalo geregere qalieqab.” Epafras a ningi qa degsi pailyeqnu. ¹³O ijo was, e ningi endegsi merngwai. Epafras a gaigai ningi qa are qaloqnsiq deqa a wau koba yeqnu. A ningi qa ti Laodisia Kristen nanji qa ti Hierapolis Kristen nanji qa ti are qaloqnsiq deqa wau koba yeqnu. ¹⁴Ariya Luk a dego ningi kaiyeingwo. A yu qangra tamo. Iga a tulan qalaqalaiyeqnum. Demas a dego ningi kaiyeingwo.

¹⁵O was ningi ijo kaiye anjam endi osib Laodisia Kristen nanji dego minjriy. Osib Kristen tamo ungasari Nimfa aqa talq di korooqnsib loueqnub qaji nanji a ti ijo kaiye anjam endi osib nanji minjriy. ¹⁶Ningi ijo anjam kalil e nenngrenyonum qaji endi sisiosib koboamqa qarinyib Laodisia Kristen nanjoq gilimqa nanji dego sisiyqab. E anjam bei dego nami nenngrenyosim Laodisia Kristen nanjoq qarinyem. Ijo anjam di nanji na kamba olo nunjoq qarinyib ningi sisioiy. ¹⁷Ariya ningi na Arkipus endegsib minjiy, “Qotei a ni wau emej deqa wau di ni na geregere taqatosim wauoqne.”

¹⁸E Pol. Ijo anjam bosiq endi koboqo. Deqa e ijo segi ban na kaiye anjam endi nenngrenyosim nunjoq qarinyonum. E tonto talq endi unum deqa ningi e uratbaib. Ningi e qa are qaloqnsib soqniy. O ijo was, Qotei a ningi qa are boleiyeme. Bole.

1 TESALONAIKA

¹ Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nengrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nungoq qarinyonum. Ningi Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel beternjrejunub.

Qotei a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Tesalonaika Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb

² Iga gaigai ningi kalil qa pailyoqnsim Qotei binjyeyqnum. ³ Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilateqnum deqa ningi kumbra bole bole yeqnub. Osib ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsib wau bole ojeqnum. Mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo bqas. Ningi a qa tarinjoqnsib singila na tigelejunub. Iga nunngo kumbra deqa are qaloqnsim gago Abu Qotei binjyeyqnum. ⁴ O ijo was kalil, Qotei a ningi aqa segi qa marsiq giltnej deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Di iga qalieonum.

⁵ Iga nami Yesus aqa anjam bole nungoq osi bem. Iga lanja anjam maro na osi bosai. Iga singila ti Mondor Bole ti areqalo bole ti dena osi bem. Ningi qalie, iga nunngo ambleq di sosim kumbra boledamu yoqnsim ningi aqaryaingoqnem.

⁶ Ningi Qotei aqa anjam ojesoqneq deqa gulbe gargekoba nungoq di brantonej. Bati deqa ningi gago kumbra ti Tamo Koba aqa kumbra ti dauryoqneq. Ningi uratosaiogneq. Mondor Bole na nunngo areqalo tigeltetngonej deqa ningi tulan areboleboleingonej. ⁷⁻⁸ Ningi Tamo Koba aqa anjam palonteqnab anjam di giloqnsiq Masedonia sawa ti Akaiia sawa ti dia brantonej. Deqa sawa dia tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateqnum qaji nanngi nunngo kumbra qa quoqnsib dauryeqnub. Sawa dia segi sai. Sawa sawa kalilq di dego ningi Qotei qa nunngo areqalo singilateb deqa saoqnsib laqnab tamo ungasari nanngi quekriteqnum. Deqa ungunum, iga aitentosisim nunngo kumbra deqa olo mare mare laqasai. ⁹ Iga nami nunngo ambleq di sonamqa bati deqa ningi gago anjam dauryoqneq. Nunngo kumbra deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanngi saoqnsib laqnub. Ningi are bulyosib gisan qotei nanngi torei uratnjrsib Qotei bole agi nambile gaigai unu qaji a areiyosib waueteqnub. ¹⁰ Osib ningi Qotei aqa Niri a lan qureq na bqajqa deqa tarinjoqnsib unub. Nunngo kumbra deqa dego sawa sawa kalilq di nanngi saoqnsib laqnub. Qotei aqa Niri di agi Yesus. A moinaqa Qotei na olo subq na tigeltnej. A na iga padalo sawaq na elenje deqa mondon Qotei aqa minjin oqwa bati boqnimqa iga aqa minjin di turqasai. Iga so bole gaigai sqom.

2

Pol a Tesalonaika Kristen nanngo ambleq di wau bole yoqnej

¹ O ijo was ningi segi qalie, iga nami nungoq bosim nunngo ambleq di wauoqnem gago wau di lanja ulonjosai. ² Ningi qalie, iga nungoq bosaisosimqa iga Filipai qureq di Qotei aqa wau ojeqnam jeu tamo nanngi na iga jaqatin egoqnsib ugeugeigoqneq. Bunuqna iga nunngo qureq bonamqa dia dego jeu tamo nanngi na iga ugeugeigoqneq. Gago Qotei na gago are singilatetnej deqa iga jeu tamo nanngi qa ulaosai. Iga singila na tigeloqnsim Qotei aqa anjam bole ningi merngoqnem. ³ Bati deqa iga ningi endegsi merngoqnem, "Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilatiy." Iga anjam uge bei ningi merngosaiogneq. Iga nunngo ambleq di sosim kumbra jiga ti gisan kumbra ti yosaiogneq. ⁴ Qotei a segi gago kumbra tenemtoqnsiq une bei unosaioqnej deqa a na iga wau egsiqa

mergej, “Ningi ijo anjam bole mare mare laqniy.” O ijo was, mandam tamo nanngi gago wau qa arearetnjroqncqajqa iga deqa are qalosaioqnem. Iga endegsi are qaloqnem, “Qotei a segi gago are miligi peleiyoqnsim gago wau qa arearetoqncqas.”⁵ Ningi qalie, iga walawala anjam bei ningi merngosasioqnem. Osim nunngo inngi inngi qa maulgonaq laja gisan na anjam palontosaioqnem. Qotei a segi gago kumbra qa qalie.⁶ Iga wauoqnem di ningi na kiyo tamo qudei na kiyo gago ñam soqtetgwajqa deqa wauoqnem e? Sai. Iga deqa wauosasioqnem.⁷ Bole, iga Kristus aqa wau tamo bole unum deqa iga ningi endegsi merngwa kere, “Ningi silali inngi inngi qa aqaryaigoqniy.” Ariya iga degyosai. Iga nunngo ambleq di angro kiñilala bul lawo na soqnem. Ai nanngi na nanngo angro mom nanngi munngum anainjreqnub dego kere iga nunngo ai bul sosim ningi gereingqoqnem.⁸ Osim iga ningi tulan qalaqalaingoqnem. Deqa iga nunngo silali inngi inngi yaingwajqa are qalosaioqnem. Iga Qotei aqa anjam bole ningi merngwajqa deqa are qaloqnem. Di segi sai. Iga gago segi ñambile dego uratosim ningi aqaryaingwajqa are qaloqnem. Di kiyaaqa? Ningi gago Kristen was bole unub deqa.

⁹ O was ningi qalie, iga ningi koba na sosimqa Qotei aqa anjam bole merngoqnem bati deqa iga waukobaoqnem. Iga ningi gulbe engwa uratosim deqa gago segi ban na qanam ti qolo ti tulan singila na wauoqnem. Osim dena gago segi inngi inngi awaiyoqnsim uyoqnem. Ningi iga silali qa aqaryaigwajqa deqa merngosasioqnem.

¹⁰ Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilateqnu qaji iga na kumbra bole bole osorngoqnem. Iga kumbra uge bei osorngosasioqnem. Iga Qotei aqa ñamgalaq di kumbra bole tintin nunngo ambleq di yoqnem. Di ningi qalie. Qotei a dego qalie.¹¹ Abu nanngi na nanngo angro nanngi tingitnjroqnsib dalnjreqnub dego kere iga ningi tingitngqoqnsim dalngqoqnem.¹² Iga ningi degngqoqnem. Di kiyaaqa? Ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqncqajqa deqa. Qotei agi a na ningi endegsi metngej, “Ningi ijoq babqa e nunngo Mandor Koba sosiy ningi taqatngitqa ningi lan qureq di so bole gaigai sqab.”

Tesalonaika Kristen nanngi gulbe qoboiyoqneb

¹³ Iga Qotei aqa anjam ningi merngeqnam ningi quoqnsib endegsib are qalosaioqneb, “Anjam di mandam tamo nanngo anjam.” Sai. Ningi are qaloqneb, “Bole, anjam di Qotei aqa anjam tintin.” Deqa bini Qotei aqa anjam di nunngo are miligiq di singila na waueqnu. Di kiyaaqa? Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilateb deqa. Utru deqa iga gaigai Qotei binjiyeqnum.¹⁴ O ijo was, tamo ungasari Judia sawaq di Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo qa loueqnub qaji nanngo kumbra agi ningi dauryeqnub. Tamo ungasari nanngi di Juda nanngi na gulbe koba enjroqneb dego kere nunngo segi len qujai nanngi na ningi gulbe koba engeqnu.¹⁵ Juda nanngi na Tamo Koba Yesus qalsib moiyoqneb. Nanngi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi dego ñumoqnsib moiyoqneb. Osib iga dego wigonab iga nunngo qure uratosim jaraiyem. Juda nanngi di kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di gotranjoqnsib tamo ungasari kalil nanngi jeutnjreqnub.¹⁶ Osib iga na sawa bei bei qaji nanngi Qotei aqa anjam minjrqa yeqnam gam getentetgeqnu. Qotei na sawa bei bei qaji nanngi elenaim deqa Juda nanngi na gam getentetgeqnu. Deqa nanngi bati gaigai nanngo segi une tumbol ateqnu. Nanngi kumbra degyeqnu deqa Qotei aqa minjin bosiq nanngoq di unu.

Pol a Tesalonaika Kristen nanngi olo unjrqaajqa are koba qaleqnu

¹⁷ O ijo was, Juda nanngi na iga wige deqa iga ningi uratngosim bati truquyala sawa beiq di soqnem. Deqa iga nunngo ulatamu unosaieqnum.

Ningi gago are miligiq di unub deqa iga ningi ti sobulejunum. Deqa iga nungoq olo bosim nungwajqa gam n̄ameqnum. Iga ningi olo nungwajqa are koba qaleqnum. ¹⁸ Od, iga nungoq olo bqajqa are unu. E Pol e segi bati gargekoba nungoq olo bqajqa yeqnam Satan na iga gam getentetgoqnej. ¹⁹ Mondon gago Tamo Koba Yesus a lan qureq na bamqa bati deqa iga ningi qa are singilatosim Yesus aqa n̄amgalaq di tulan areboleboleigwas. Yim Yesus na mergwas, “Ningi ijo wau tamo bole.” O ijo was, bati deqa iga ningi qa tulan areboleboleigwas. ²⁰ Od, bini dego iga ningi qa tulan areboleboleiqnu. Ningi na gago are tulan boletetqnu.

3

Pol a Timoti qarinyonaq Tesalonaika Kristen nanogoq gilej

¹ Iga ningi qa are kobaigoqnej. Deqa iga are qalem, “Un̄gum, iga olo tarinqa keresai. Aqo Sailas wo Atens qureq endi sqom.” ² Iga degsi are qalsimqa Timoti qarinyonam nungoq gilej. Timoti a gago Kristen was bole. A Qotei aqa wau tamo. A Kristus aqa anjam bole maro qaji tamo. A ningi aqaryaingosim nungo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di olo singilatetngwajqa deqa osim qarinyonam nungoq gilej. ³ Gulbe ti jaqatin ti ningi eqnub qaji dena nungo areqalo ugetetngaim deqa marsim Timoti qarinyonam nungoq gilej. Ningi qalie, Qotei a nami ningi ti iga ti gulbe oqajqa marsiq giltgej. ⁴ Agi iga ningi koba na sosimqa endegsi mern̄goqnem, “Gulbe gargekoba gagoq boqn̄qas.” Mern̄geqnam gulbe agi gagoq di brantoqnej. Di ningi qalie. ⁵ Utru deqa e tarinqa keresai. Ningi nungo areqalo Yesus qa bole singilateqnu kiyo sai kiyo di e qalieqajqa deqa Timoti qarinyonam nungoq gilej. E endegsi are qalem, walawalaiyo tamo Satan na ningi uneq waingonaqa ningi gago wau lan̄a ulontosib nungo areqalo Yesus qa singilato qaji di urateb kiyo? Degsi are qalsim are kobaiboqnej.

Timoti a olo bosiq Pol minjej, “Tesalonaika Kristen nanogo so bolequja”

⁶ Ariya Timoti a nungoq gilsiq olo uratngsiqa aqo Sailas wo gagoq di brantosiq anjam bolequja endegsi mergej, “Tesalonaika Kristen nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo singilatoqnsib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. Osib gaigai ningi qa are boleinjreqnu. Ningi nan̄gi unjr̄qajqa are koba unu dego kere nan̄gi kamba ningi nungwajqa are koba unu.” ⁷ O ijo was, ningi Yesus qa degsib nungo areqalo singilateqnu anjam di Timoti a bosiq aqo Sailas wo saigonaqa anjam dena gago gulbe kalil qa olo are singilatetgej. ⁸ Deqa iga qalieonum, ningi singila na Tamo Koba aqa n̄am ojejunub. Iga di qalieosim deqa bini iga so bole unum. ⁹ Iga ningi qa are qaloqnsim deqa iga gago Qotei aqa n̄amgalaq di tulan areboleboleiqnu. Gago arebolebole di tulan kobaquja. Qotei na arebolebole di iga egej deqa iga a bin̄iyeqnum. ¹⁰ Iga qanam ti qolo ti endegsim Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na odgimqa iga Tesalonaika Kristen nan̄goq gilsim unjr̄qom. Unjr̄sim nan̄go areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di truquinjr̄imqa iga na olo singilatetnr̄qom.” Iga degsim Qotei pailyeqnum.

Pol a olo Tesalonaika Kristen nanogoq gilqajqa are qaleqnu

¹¹ Gago are koba endegsi unu. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Yesus wo nan̄gi aiyel na gam waqtetgibqa iga nungoq olo gilqom. ¹² Gago areqalo bei dego agiende. Tamo Koba a na ningi aqaryainjimqa qalaqalaiyo kumbra nungoq di tulan kobaeme. Amqa ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsibqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi dego tulan qalaqalainjr̄oqniy. Agi iga na ningi tulan qalaqalain̄geqnum dego kere. ¹³ Kumbra dena Qotei a nun̄go are

miligi singilatetngimqa ningi aqa segi kumbra bole dauryoqnsib tamo ungasari tulan bolequja brantosib gago Abu Qotei aqa namgalaq di une saiqoji soqniy. Soqnib mondon gago Tamo Koba Yesus na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi lan qureq dena joqsim bqas. Bole.

4

Ningi sambala kumbra kalil torei uratiy

¹ O ijo was, kumbra bole kalil Qotei a tulan areareteqnu qaji di iga na nami ningi osorngoqnem. Kumbra di agi ningi dauryeqnub. Ariya bini iga nungo are miligi singilatetngosim Tamo Koba Yesus aqa nam na endegsi merngwom, “Ningi kumbra bole di olo torei singilatosib yoqniy.”

² Anjam kalil iga nami Tamo Koba Yesus aqa nam na ningi merngoqnem qaji di ningi segi qalie. ³ Anjam agiende. Qotei aqa areqalo agi ubtosiy marqai. Ningi aqa segi kumbra boleq di sosib sambala kumbra kalil torei uratiy. ⁴ Osib ningi nungo segi so geregere taqatiy. Ningi degyqab di ningi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nam bole oqab. ⁵ Yimqa nungo areqalo uge uge na ningi titngosim sambala kumbraq di breingwasai. Ningi qalie, tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi sambala kumbra dauryoqnsib unub. ⁶ Ariya ningi kumbra di uratiy. Ningi na nungo Kristen was nanngi kumbra uge bei osornjraib. Osib nanngi gisanjrsib nanngi nau ugetnjraib. Tamo Koba a na tamo ungasari kumbra uge deqaji yeqnub qaji nanngi awai uge enjrqs. Iga nami ningi singila na degsi merngoqnem. ⁷ Qotei na iga kumbra jigat yqajqa metgosai. Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa metgej. ⁸ Deqa tamo bei a gago anjam endi gotranjqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. A tamo nanngi anjam gotranjosai. A Qotei aqa anjam gotranjqo. Qotei agi a na aqa Mondor Bole ningi engeqnu.

Ningi qalaqalaiyo kumbra torei singilatosib yoqniy

⁹ Ningi nungo Kristen was nanngi qalaqalainjreqnub deqa e olo anjam bei totoryosiy nengrenjqasai. Qalaqalaiyo kumbra di Qotei na osorngekritej. ¹⁰ Agi ningi na Masedonia Kristen kalil nanngi tulan qalaqalainjreqnub. Ariya ijo was, iga nungo are singilatetngimqa ningi qalaqalaiyo kumbra di olo torei singilatosib yoqniy. ¹¹ Osib lawo na sosib nungo segi ingi ingi taqatosib nungo segi ban na wauoqniy. Anjam di iga nami ningi merngoqnem. ¹² Ningi degsib wauoqniyqa ningi ingi bei qa truqingwasai. Deqa tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanngi nungo kumbra di unsib tulan areboleboleinjrqs.

Yesus a olo bosim tamo ungasari moreno qaji ti nambile unub qaji ti nanngi koba na sqab

¹³ Ariya ijo was, tamo ungasari nami moreneb qaji nanngi mondon kumbra kiye turqab di ningi qalieqajqa deqa merngwom. Yim ningi nanngi qa are gulbeingwasai. Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi subq na tigelobati qa tarijosaieqnu. Deqa nanngi was bei a moiqas di nanngi tulan are gulbeinjrqs. Ariya ningi degsib are gulbeingwasai. ¹⁴ Yesus a moisiqa olo subq na tigelej anjam di ningi iga ti gago areqaloq di singilatejunum. Deqa iga qalieonum, mondon Qotei a tamo ungasari kalil Yesus ombla sosib moreneb qaji nanngi subq na tigeltnjrimqa nanngi Yesus beteryosib koba na lan qureq na mandamq aiqab.

¹⁵ Iga Tamo Koba aqa anjam ningi endegsi merngwom. Mondon Tamo Koba a mandamq ayoqnimqa iga nambile unum qaji iga na tamo ungasari nami moreneb qaji nanngi bunjrsim namo oqsim Yesus itqasai. ¹⁶ Qotei a anjam singila na marimqa lan angro matu a lelenoqnimqa Qotei a gul anjamqas.

Yimqa Tamo Koba Kristus a lan qure uratosim mandamq aiyocnimqa tamo ungasari nami Kristus qa nanjo areqalo singilatosib moreneb qaji nanji namo subq na tigelqab. ¹⁷ Tigelabqa bati deqa iga nambile unum qaji iga ti nanji ti turossim koba na lanbiq na oqsim Tamo Koba a itqom. Osim a ti gaigai sqom. ¹⁸ Deqa ninji anjam di Qotei aqa tamo ungasari nanji minjroqnsibqa dena nanjo are singilatetnjroqniy.

5

Yesus a bqajqa bati tamo bei a qaliesai

¹⁻² O ijo was, Tamo Koba Yesus a bati gembu bqas di tamo bei a qaliesai. A bqajqa bati di bajinj tamo bul brantqas. Bajinj tamo nanji qolo beqnub dego kere Yesus bqajqa bati di lumu brantosim tamo ungasari nanji prugtnjrqas. Ninji di qalie deqa iga olo anjam bei totoryosim nenjrenjyqasai. ³ Yesus a bosaisocnimqa tamo ungasari gargekoba nanji endegsib maroqnqab, "Iga so bole unum. Iga inji bei qa ulaqasai." Degsib maroqnibqa gulbe kobaquja nanjoq di brantoqujatqas. Unja angrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere. Gulbe di nanji britosib jaraiqa keresai. ⁴ Ariya ijo was, ninji ambruq di sosai deqa Yesus bqajqa bati di bajinj tamo bul bqas dena ninji prugtnjwasai. ⁵ Ninji kalil pulon aqa angro. Ninji suwan aqa angro. Iga qolo qaji tamo sai. Iga ambru qaji tamo sai. ⁶ Deqa iga nerenjo ani tamo nanji bul sqasai. Iga nam atoqnsim areqalo bole ti sqom. ⁷ Iga qalie, tamo nanji nerenjecnub qaji nanji qolo nerenjecnub. Tamo nanji ya uge uyoqnsib nanarieqnub qaji nanji qolo ya uyeqnub. ⁸ Ariya iga suwan qaji tamo unum deqa iga areqalo bole ti sosim Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Gago kumbra di iga qoto qa gara jugo bul jigsim tigelesqom. Osim Qotei na iga padalo sawaq na elenqajqa deqa tarinoqnqom. Gago kumbra di iga qoto qa gate tatal bul atsim tigelesosim nam atoqnqom. ⁹ Qotei na iga aqa minjin turqajqa giltgosai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na iga elenqajqa deqa giltgej. ¹⁰ Yesus a iga qa moiyej deqa iga mandamq endi sqom kiyo iga moiqom kiyo di unqum. Iga Yesus a koba na nambile gaigai sqom. ¹¹ Deqa ninji segi segi na Qotei aqa tamo ungasari nanji anjam bole minjroqnsib dena nanji singilatetnjroqniy. Agi bini ninji degyeqnub.

Ninji kumbra bole bole yoqniy

¹² Ariya ijo was, iga na ninji endegsi mernjgwom. Ninji nunjo Kristen gate nanjo sorgomq di soqniy. Tamo Koba a na nanji gate atelenej deqa nanji ninji aqaryainjwajqa waueqnub. Wauoqnsib Qotei aqa anjam ninji mernjoqnsib nunjo kumbra tingitetnjecnub. ¹³ Nanji wau di yeqnub deqa ninji nanji qa are boleingoqnm nanji qalaqalainjroqniy. Osib ninji nunjo Kristen was kalil nanji koba na are qujaitosib soqniy.

¹⁴ O ijo was, iga nunjo are tigeltetnjimqa ninji kumbra endegyiy. Ninji na tamo ungasari wauqajqa asginjreqnub qaji nanji tingitnjroqniy. Osib tamo ungasari are gulbeinjreqnub qaji nanji singilatetnjroqniy. Tamo singila saiqoji unub qaji nanji dego aqaryainjroqniy. Osib tamo kalil nanji lawo na gereinjroqniy.

¹⁵ Tamo qudei nanji ninji kumbra uge enjibqa ninji na kamba olo kumbra uge enjraib. Ninji na gaigai nunjo Kristen was nanji ti tamo ungasari kalil nanji ti kumbra bole osornjroqniy.

¹⁶ Osib ninji gaigai areboleboleinjim soqniy. ¹⁷ Sosib gaigai pailyoqniy. ¹⁸ Kumbra kiye nunjoq di brantoqnm, di unqum, ninji olo Qotei binjyoqnsib minjoqniy, "Ni keretonum." Qotei aqa areqalo agiende. Ninji Kristus Yesus beteryesosib degyoqniy.

¹⁹ Qotei aqa Mondor na ningi wau bei yqajqa are tigeltetngimqa ningi olo getentaib. Ningi wau di yiy. ²⁰ Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi na anjam merngoqribqa ningi nanngi qa olo are ugeingaiq. ²¹ Anjam kalil ningi queqnuq qaji di ningi gegerere tenemtoqnsib pegiyoniy. Osib kumbra kalil dego pegiyonnsib kumbra bole segi dauryoniy. ²² Osib kumbra uge kalil uratoniy.

²³ Qotei a are lawo qa utru. A na ningi torei aqa segi kumbra boleq di atqas. A nunngo mondor ti nunngo qunun ti nunngo jejamu ti kalil taqatesonimqa ningi so bole gaigai sqab. Deqa mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lan qureq na bamqa ningi aqa namgalaq di une saiqoji sqab. ²⁴ Qotei agi ningi metngej qaji a na ningi aqaryainimqa inngi bole kalil di nunngoq di brantqas. Qotei a gisan tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu.

²⁵ O ijo was, ningi iga qa Qotei pailyoniy.

²⁶ Ningi na nunngo Kristen was kalil nanngi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa tamo ungasari nanngi yeqnuq.

²⁷ E Tamo Koba aqa nam na ningi endegsi merngwai. Ningi na Qotei aqa tamo ungasari kalil nanngi koroinnsib ijo anjam nengrenyonum qaji endi sisiyabqa nanngi quqwab.

²⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyeme. Bole.

2 TESALONAIKA

¹ Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nengrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nungoq qarinyonum. Ningi na gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel beternjrejunub.

² Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Gulbe oqa bati qa Tesalonaika Kristen nanngi singila na tigelejunub

³ O ijo was, iga gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binjyeqnum. Iga kere degyeqnum. Di kiyaaqa? Nungo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di tulan kobaqujaeqnu deqa. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnu. Nungo kumbra di dego tulan kobaqujaeqnu. ⁴ Iga qure qure kalilq di Qotei aqa tamo ungasari nanngi nungo kumbra deqa sainjroqnsim nungo ñam soqteqnum. Kumbra uge kalil jeu tamo nanngi na ningi engeqnu qaji deqa ti gulbe kalil nungoq di branteqnu qaji deqa ti iga na Qotei aqa tamo ungasari nanngi sainjreqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Tesalonaika Kristen nanngi gulbe kalil qoboioqnsib Yesus qa nanngi areqalo singilateqnu.”

Qotei a kumbra bole tintin na tamo ungasari nanngi peginjreqnu

⁵ Gulbe kalil di nungoq di branteqnu deqa iga endegsi poigwo, Qotei a kumbra bole tintin na iga pegigeqnu. Ningi jaqatin eqnub di aqa utru agiende. Qotei a nungo jaqatin di unoqnsiq merngeqnu, “Bole, ningi jaqatin di eqnub deqa e nungo Mandor Koba sosiy ningi taqatngwa kere.” ⁶ Mondoñ Qotei a kumbra bole tintin endeqaji yqas. Jeu tamo agi ningi gulbe engeqnu qaji nanngi a na kamba gulbe enjrqas. ⁷ Tamo Koba Yesus aqa lan angoro nanngi ti ñamyuwo ti lan qureq na mandamq aisib tamo ungasari kalil nanngi ñamgalaq di brantqab. Brantib bati deqa Qotei na iga ti ningi ti aqaryaigosim gago gulbe kalil iga bini qoboieqnum qaji di kobotim iga aqaratqom. ⁸ Yesus a mandamq aisim tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi ti tamo ungasari gago Tamo Koba Yesus aqa anjam bole dauryqa urateqnu qaji nanngi ti ñolawotnjrqas. ⁹ Osim nanngi awai ugedamu enjrqas. Nanngi awai uge agiende. Nanngi Tamo Koba a ombla sqasai. Nanngi aqa singila koba ti rian ti unqasai dego. Nanngi tulan isaq di sosibqa bati gaigai padalosib sqab. ¹⁰ Bati Qotei na nami atej qaji di brantimqa Yesus a bosim nanngi degsim ñolawotnjrqas. Ariya Qotei aqa segi tamo ungasari Yesus qa nanngi areqalo singilateqnu qaji nanngi kalil a mandamq aiyoqnim unsibqa aqa ñam soqtosib a qa tulan areboleboleinjrim sqab. Ningi dego nanngi koba na areboleboleingim sqab. Di kiyaaqa? Qotei aqa anjam iga nami merngoqnem qaji di ningi qusib nungo areqaloq di singilateb deqa.

Pol a Tesalonaika Kristen nanngi qa pailyeqnu

¹¹ Deqa ijo was, iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim gago Qotei endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Tesalonaika Kristen nanngi aqaryainjroqne. Yimqa kumbra kalil ni nami nanngi dauryqa metnjrem qaji di nanngi dauryoqnbqa ni unoqnsim tulan arearetmoqngas. O Abu, ni na nanngi singilatnjroqnmqa nanngi kumbra bole kalil dauryqajqa are koba soqnm dauryoqngab. Osib Yesus qa nanngi areqalo singilatoqnsib aqa wau geregere ojoqngab.” O ijo was, iga degsim ningi qa Qotei pailyeqnum. ¹² Gago Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjreqnu. Deqa ningi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Yimqa a na kamba dego nungo ñam soqtetnggoqngas.

2

Yesus a bosaisoqnimqa Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a namoqna brantqas

¹ O ijo was kalil, mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na boqnimqa ningi iga ti aqa singaq di koroqom. Iga deqa ningi anjam kiñala merngim quiy. ² Tamo qudei nanji mareqnu, “Tamo Koba a bqajqa bati brantqo koboqo.” Osib olo qudei mareqnu, “Anjam di Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergwo.” Olo qudei mareqnu, “Anjam di Qotei aqa anjam bole.” Olo tamo qudei nanji mareqnu, “Anjam di Pol aqa wau qujai nanji ti nenngrenyonab iga sisiyem.” O was, ningi nanjo anjam di qusib prugaib. ³ Nanjo anjam di gisan. Nanji gisan kumbra dego yeqnu. Deqa ningi nanji daurnjraib. Ningi quiy. Yesus bqajqa bati di lanja brantqasai. Bati di brantqa laqnimqa kumbra qudei namoqna endegsi bqas. Tamo gargekoba nanji Qotei qoreiyosib sqab. Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a dego boleq dqas. Boleq dosim mondon a nanyuwoq aisim padalougetqas. ⁴ Tamo kobaquja di a diqoqnsim aqa segi ñam soqtoqnsim gisan qotei kalil nanji tulan bunjroqnas. Osim a Qotei aqa atra tal koba miligiq gilsim di awoosim marqas, “E segi Qotei.” O ijo was, kumbra kalil di namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas.

⁵ E nunjo qureq di sosimqa tamo kobaquja deqa ningi saingonem. Ningi ijo anjam di olo are walngwo kiyo? ⁶ Tamo kobaquja di a bosaiunu. A bqajqa bati agi Qotei a nami atej unu. A namoqna baim deqa tamo bei na a bqajqa gam getentejunu. Gam getentetejunu qaji tamo di ningi qalie. Tamo kobaquja a bqajqa batiamqa Qotei na marim a brantqas. ⁷ Ningi qalie, tamo kobaquja di a Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unu. A bini ulioqnsiq waueqnu. A uliesoqnimqa Qotei na gam getentejunu qaji tamo di taqal waiyim tamo kobaquja a boleq dqas. ⁸ A boleq dimqa bati deqa Tamo Koba Yesus a rian koba ti bosim aqa me mondon medabuq na puyqas. Puyimqa jagwa koba dosim dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di qalsim moyotqas. O ijo was, Yesus aqa rian dena tamo kobaquja di tulan padaltougetqas. ⁹ Dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di a Satan aqa singila ti bosim aqa gisan kumbra na manwa gargekoba tamo ungasari nanji osornjroqnas. ¹⁰ Osim aqa kumbra uge dena a na tamo ungasari padalo gam dauryeqnu qaji nanji gisa gisanjroqnas. Tamo ungasari nanji di Qotei na elenqa oqnsiq aqa anjam bole minjreqnaqa nanji deqa arearetnjrosaiqnu. ¹¹ Deqa Qotei na nanjo areqalo niñaqyetnjrimqa nanji aqa anjam bole dauryqa torei uratosib Satan aqa gisan anjam dauryoqngab. ¹² Deqa iga qalieonum, tamo ungasari kalil Qotei aqa anjam bole nanjo areqaloq di singilatosaieqnu qaji nanji di Qotei na nolawotnjrsim awai ugedamu enjrqas. Di kiyaaqa? Nanji kumbra uge uge dauryqajqa areboleboleinjreqnu deqa.

Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltngej

¹³ Ariya ijo was kalil, Tamo Koba a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Deqa iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binjyeqnum. Tulan nami Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltngej. A ningi giltngwa osiqa endegsi are qalej, “Ijo Mondor Bole na Tesalonaika Kristen nanji singilatnjrimqa nanji ijo segi tamo ungasari bolequja sqab. Sosib ijo anjam bole nanjo areqaloq di singilatib kumbra dena e na nanji elenqai.” O ijo was, utru deqa Qotei na ningi giltngej. ¹⁴ Aqa are endegsi unu. Ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa rian koba ti aqa singila ti unqab. Aqa are degsi sonaqa a na ningi metngej. A Yesus aqa anjam bole iga mare mare laqnum qaji deqa are qalsiqa ningi metngej.

¹⁵ Deqa ijo was, ningi singila na tigeloqnsib Qotei aqa anjam kalil iga nami ningi merngoqnem qaji di dauryoqniy. Anjam kalil iga nenjrenyoqnem qaji di dego ningi dauryoqniy.

¹⁶ Gago Tamo Koba Yesus Kristus wo gago Abu Qotei wo nanji aiyel na iga tulan qalaqalaigeqnu. Qotei a gaigai iga singilatgoqnsiqa iga qa are boleiyeqnu. Mondon a na iga torei boletgwas. Deqa bini iga a qa tariñoqnsim unum. ¹⁷ O ijo was, Qotei a nungo are singilatetngosim aqaryaingimqa ningi kumbra bole kalil geregere dauryosib wau bole bole yoqniy.

3

Pol a Tesalonaika Kristen nanji minjrej, “Ningi iga qa Qotei pailyoqniy”

¹ Ariya ijo was, gago anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa a na iga aqaryaigimqa iga Tamo Koba aqa anjam geregere mare mare laqnqom. Laqnimqa aqa anjam di tulan kobaosim sawa sawa kalil keretoqnimqa tamo ungasari gargekoba nanji quoqnsib aqa ñam soqtoqngab. Nami aqa anjam di nungo ambleq di dego tulan kobaej. ² Deqa ningi iga qa Qotei pailyoqniy aqa a na iga aqaryaigosim tamo kumbra uge uge yeqnu qaji nanjo banq dena iga elenqas. Ningi qalie, tamo gargekoba nanji Yesus qa nango areqalo singilatosaeqnu.

³ Ariya ningi quiy. Tamo Koba a gisan tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu. Deqa a ningi singilatngosim taqatngimqa Satan na ningi ugeugeingwa keresai. ⁴ Iga Tamo Koba aqa ñam na qalieonum, anjam kalil iga nami ningi merngoqnem qaji di ningi dauryeqnu. Bunuqna dego ningi dauryoqnsib sqab.

⁵ Gago are koba endegsi unu. Tamo Koba a na nungo are prugtetngimqa ningi Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra geregere qalieosib dauryoqniy. Osib singila na tigeloqnsib gulbe qoboiyoqniy. Agi Kristus a nami singila na tigeloqnsiq gulbe qoboiyoqnej dego kere.

Ningi kalil wauoqniy

⁶ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na iga anjam bei ningi endegsi merngwom. Kristen was qudei nanji gago anjam iga nami ningi merngoqnem qaji di dauryqa uratosib deqa nanji wauqajqa asginjreqnu. Deqa ningi na was nanji di qoreinjrsib sasaloiy. Ningi nanji koba na saib. ⁷ Ningi gago kumbra dauryoqnsib soqniy. Gago kumbra di ningi qalie. Iga nami ningi koba na sosimqa iga wauqajqa asgigosaioqnej. ⁸ Iga nungo ingi uyo laña yaingosaioqnem. Iga gago segi ingi awaiyoqnsim uyoqnem. Iga ningi gulbe engwa uratosim deqa iga qanam ti qolo ti waukobaoqnem. ⁹ Bole, iga Qotei aqa anjam maro tamo unum deqa iga nungo silali ingi ingi laña yaingwa kere. Di iga uratoqnem. Iga endegsi are qaloqnem. Iga wauoqnsim gago segi ingi awaiyoqnsim uyoqnimqa gago kumbra di ningi unoqnsib bole qa maroqnsib dauryoqngab.

¹⁰ Ningi qalie, iga ningi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, “Tamo a wauqasai di a ingi uyqasai dego.” ¹¹ Ariya iga anjam endegsi quem, “Nunjo ambleq di tamo qudei nanji wauqajqa asginjreqnu. Nanji laña sosibqa yomu anjam koba laña laña mareqnu.” ¹² Deqa iga Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na tamo nanji deqaji endegsi minjrqom, “Ningi lawo na sosib wauoqnsib nungo segi ingi awaiyoqnsib uyoqniy.”

¹³ O ijo was, ningi kumbra bole yqajqa asgingaiq. ¹⁴ Kristen was qudei nanji gago anjam iga nenjrenyonum qaji endi uratibqa ningi na nanji taqal breinjrib isaq gileb. Yimqa nanjo kumbra uge deqa nanji jemainjrqas. ¹⁵ Tamo nanji di nungo jeu tamo edegaib. Ningi endegsib are qaloqniy, “Tamo

nan̄gi di gago Kristen was. Deqa iga Qotei aqa anjam minjroqnsim nan̄gi olo tingitnjroqnqom.” Niŋgi degsib are qaloqniy.

Pol a kaiye anjam neŋgreŋyosiq Tesalonaika Kristen nan̄goq qarinyej

¹⁶ Tamo Koba a are lawo qa utru. Deqa a na nuŋgo are latetŋgimqa niŋgi gaigai are lawo soqniy. Tamo Koba a niŋgi kalil koba na soqnebe.

¹⁷ E Pol. E ijo segi baŋ na kaiye anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qarinyonum. E ijo anjam kobotqa laqnsimqa e degyeqnum. Di ijo kumbra.

¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

1 TIMOTI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel na e wau di ebeb. Qotei na iga eleyen deqa iga Yesus a olo lan qureq na bam unqajqa deqa tarınoqnsim unum.

² O Timoti, e anjam endi nenğrenyosim inoq qarınyonum. E nami Yesus aqa anjam bole ni mermonam qusımqa ino areqaloq di singilatem. Deqa ni ijo anğro bole bulonum. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Kristus Yesus wo nanği aiyel ni qa dulosib are boleınjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga gisañ anjam kalil gotranjoqnaqm

³ E Masedonia sawaq gilqa osımqa ni endegsi mermem, “Ni Efesus qureq di soqne.” Ariya bini e anjam di pulutosiy ni mermqai, “Ni Efesus qureq di olo soqne.” O Timoti, qure dia tamo qudei nanği Qotei aqa anjam marqa oqnsib gisañ anjam bei ti turtoqnsib tamo unğasari nanği minjreqnub. Deqa ni Efesus qureq di sosımqa tamo nanği di singila na endegsi minjroqne, “Ninği gisañ anjam di plaltoqnaib.” ⁴ O Timoti, gisañ tamo nanği di laña sa anjam ti nanğo moma nanğo ñam qa ti anjam koba laña laña mareleneqnub. Deqa ni na tamo nanği di minjrimqa nanğo kumbra di uratqab. Nanğo anjam dena tamo unğasari nanğo areqalo tulan ugeugeiyetnjreqnu. Deqa tamo unğasari nanği di Qotei qa nanğo areqalo singilatqa yeqnab gisañ tamo nanğo anjam dena nanği getentnjreqnu. Deqa inği bole bole Qotei na iga egeqnu qaji di nanği qalieqa keresai. ⁵ Gago wau agiende. Iga na tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam minjreqnam nanği a qa nanğo areqalo singilatoqnsib endegsi poinjreqnu, “Bole, iga Qotei aqa ñangalaq di une saiqoji unum.” Degsi poinjreqnaqa nanği are bole ti sosib qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub. ⁶ O Timoti, tamo qudei nanği kumbra di urateqnub deqa nanği tulan nanarioqnsibqa anjam laña laña mareleneqnub. ⁷ Bole, nanği Qotei aqa dal anjam plaltqajqa arearetnjreqnaqa mareqnub, “Anjam iga plalteqnum qaji endi anjam bole.” Ariya anjam nanği plalteqnub qaji di aqa utru nanği segi poinjrosaiqnu.

⁸ Iga qalieonum, Qotei aqa dal anjam a bolequja. Ariya iga dal anjam geregere daurqasai di dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. ⁹ Ni que. Qotei a tamo bole nanği qa osiq dal anjam atosai. A dal anjam gotranjo qaji tamo nanği qa osiq dal anjam atej. Nanğo kumbra uge agiende. Nanği diqoqnsib Qotei qoreiyosib une ateqnub. Osib Qotei aqa kumbra dauryqa uratoqnsib olo mandam qaji kumbra uge uge yeqnub. Nanği nanğo ai abu ñumsib moiyoqnsib. Osib tamo qudei nanği dego ñumeleneqnub. ¹⁰ Nanği sambala kumbra yoqnsib laqnum. Nanği unja wo ñerenqa uratoqnsib tamo bei bei wo ñerenqnsib sambala kumbra yeqnub. Nanği tamo qudei bajınelenqnsib nanği kangal tamo ateqnub. Nanği gisañ anjam koba maroqnsib olo puluoqnsib nanğo gisañ anjam di singilateqnub. Osib kumbra uge uge gargekoba yeqnub. Nanğo kumbra de ti Qotei aqa anjam bole ti ombla jeu atoqnsib unub. ¹¹ Qotei na e qarınbej deqa e aqa anjam bole di mare mare laqnum. Anjam di rian koba ti unu. Iga areboleboleigwajqa utru agi Qotei a segi.

Qotei a Pol qa dulej

¹² Gago Tamo Koba Kristus Yesus a na e singila ebsiqa marej, “Pol a ijo wau tamo bole sqas. A ijo wau uratqasai.” Osiqa e giltbosiqqa aqa wau ijo banq di atej. Deqa e a tulan binjiyeqnum. ¹³ Bole, nami e Yesus aqa ñam misilinjoqnsim

a jeutoqnsim a qa anjam uge uge maroqnem. E nanari tamo sosim ijo areqalo Yesus qa singilatqa uratoqnem deqa e kumbra uge di yoqnem. Yeqnam bati di Qotei a e qa dulej. ¹⁴ Osiqa a e qa are tulan boleiyosiq ijo are tigeltetbej deqa bini e gago Tamo Koba Kristus Yesus qa ijo areqalo singilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.

¹⁵ Anjam bei agiende. Kristus Yesus a une tamo nanqi elenqa osiq deqa mandamq aiyej. Tamo kalil nanqi anjam di qusib marqab, “Bole.” O Timoti, e nami une gargekoba yoqnem deqa e une tamo kalil nanqi tulan bunjnroqnem. ¹⁶ Yesus Kristus a une tamo nanqi qa tarijsokobaiyeqnu. Aqa kumbra di tamo ungasari kalil nanqi qalieqajqa deqa a matiq e qa dulej. Di kiyajqa? Nanqi Yesus aqa kumbra di qalieosib a qa nanjo areqalo singilatosib nambile gaigai sqajqa deqa. ¹⁷ Qotei a bati gaigai gago Mandor Koba sqas. A moiqa keresai. Iga a unqa keresai dego. A segi Qotei bole. Deqa iga aqa ñam soqtoqnsim a binjyoqngom. Bole.

Pol a Timoti minjej, “Ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne”

¹⁸ O ijo angro Timoti, Kristen gate nanqi nami Qotei aqa medabu osib ni qa anjam bantosib wau emeb. E deqa are qalsimqa anjam endi inoq qarinyonum. Deqa ni sisiyosim daurye. Kristen gate nanjo anjam babeteb qaji dena ni singilatmoqnimqa ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne. ¹⁹ Gotranjoqnsimqa ino areqalo Yesus qa bole singilatoqne. Osim qalieqam, ni Qotei aqa namgalaq di une saiqoji unum. O Timoti, tamo qudei nanqi nanjo uneq di tulan sougetejunub deqa nanqi Yesus aqa anjam bole qalieqa keresai. Qotei na nanjo kumbra tingitetnjrqa yeqnaq nanqi olo urateqnum. Nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilatqa asginjreqnaqa qobun a sargumq di paraeqnu dego kere nanqi areqalo uge uge dauryoqnsib laqnum. Kumbra dena nanqi tulan ugetnjrqas. ²⁰ Agi Himeneus Aleksander wo nanqi aiyel kumbra uge deqaji yeqnum. Deqa e na nanqi aiyel Satan aqa banq di atem. Di kiyajqa? Nanqi aiyel endegsi poinjqajqa, “Bole, iga olo Qotei misilinyqasai.”

2

Iga tamo ungasari kalil nanqi qa pailyoqngom

¹ O Timoti, e anjam kobaquja bei endegsi mermit ni qusim daurye. Ni na Kristen nanqi minjroqnimqa nanqi tamo ungasari kalil qa pailyoqnsib Qotei binjyoqnebe. ² Osib mandor kokba ti sawa taqato qaji tamo kalil nanqi qa ti dego Qotei pailyoqnebe. Yim nanqi na iga geregere taqatgesoqnbqa iga kalil lawo na sosim kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryoqngom. ³ Pailyo deqaji Qotei aqa namgalaq di tulan boledamu. Qotei agi iga elenjej qaji. ⁴ Qotei aqa are koba endegsi unu. A na tamo ungasari kalil nanqi elenjamqa nanqi aqa anjam bole poinjrim ojesqab. ⁵ Iga qalie, Qotei a segi qujai Qotei bole. Kristus Yesus a segi qujai iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiq yeba waiyej unu. ⁶ Yesus a moiqajqa bati kereonaqa a bosiqqa tamo ungasari kalil nanqi elenqa marsiqqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga endegsi osorgej, a na tamo ungasari kalil nanqi elenqajqa are koba unu. ⁷ Qotei na e giltbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. E aqa anjam palontqajqa wau ti. E bole mermonum. E gisanosai. E aqa anjam plaltoqnitqa sawa bei bei qaji nanqi poinjrim Yesus qa nanjo areqalo singilatqajqa deqa osiq e wau ebej.

⁸ Deqa ni na Kristen tamo qure qure kalilq di unub qaji nanqi minjroqnimqa nanqi minjin ti njirin ti uratosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nanjo banq soqtoqnsib pailyoqnebe.

Unġasari nanġi Qotei aqa anjam dauryosib wau bole bole yoqnaqab di nanġo wala bole

⁹ Ni na Kristen unġasari nanġi minjroqnmqqa nanġi areqalo bole na gara jigoqnebe. Nanġi diqoqnsib nanġo gate banġa walatoqnaib. Osib kolilei na ti wala bole na ti nanġo jejamu maqtosib gara wala ti jigoqnaib. ¹⁰ Ni na unġasari nanġi minjroqnmqqa nanġi Qotei aqa anjam dauryoqnsib wau bole bole yoqnebe. Di nanġo wala bole. ¹¹ Unġasari nanġi nanġo segi ñam aguq atoqnsib medabu getentoqnsib Qotei aqa anjam quoqnebe. ¹² Nanġi Qotei aqa anjam plaltaib. Osib tamo nanġo gate saib. E na nanġi saidnjonum. Nanġi medabu getentosib anjam segi quoqnebe. ¹³ Ni que. Qotei a Adam namoqna gereiyosiqqa bunuqna a Iv gereiyej. ¹⁴ Satan na Adam gisañ anjam minjosai. A na Iv gisañ anjam minjnaq qusiq dauryej. Osiq deqa a une atej. ¹⁵ Deqa ni na unġasari nanġi minjroqnmqqa nanġi anġrotoqnsib anġro qa wauoqnebe. Nanġi wau di yoqnsib gaigai Yesus qa nanġo areqalo singilatoqnebe. Osib qalaqalaiyo kumbra dauryosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nanġo segi jejamu taqatoqnebe. Yim deqa Qotei na nanġi elenqas.

3

Tamo bei a Kristen nanġo gate sqa marsimqqa a kumbra bole bole dauryoqnem

¹ O Timoti, ijo anjam endi bole. Deqa ni que. Tamo bei a Kristen nanġo gate sqajqa are qalqas di kere. Di wau bolequja. ² Deqa ni unime. Tamo bei a Kristen nanġo gate sqa marsimqqa a kumbra bole bole dauryoqnem. Yim tamo unġasari nanġi aqa jejamuq di une bei unqasai. Tamo di a unja aiyeltaiq. A unja qujai segi esoqnem. Osim aqa segi so geregere taqatosim areqalo bole ti soqnem. Tamo lanġaj nanġi aqa meq boqnaibqa oqnsim geregereinjroqnem. A Qotei aqa anjam palontqajqa wau geregere poiyim anjam palontoqnem. ³ A ya uge uyoqnsim nanarioqnaiq. A urur minjin oqim qotoqnaiq. A lawo na soqnem. A silali koba ti sqajqa are qaloqnaiq. ⁴ A na aqa unja ti aqa anġro nanġi ti geregere taqatnjroqnebe. Yim aqa anġro nanġi aqa anjam geregere quoqnsib dauryoqnebe. ⁵ A aqa segi unja ti aqa anġro nanġi ti geregere taqatnjrqasai di a Kristen nanġi geregere taqatnjrqasai keresai dego. Deqa a Kristen nanġo gate sqa keresai. ⁶ Ni Kristen tamo bunuj a gate ataim. A gate sqas di a diqosim aqa segi ñam soqtim Qotei na nami Satan ñolawotej dego kere a ñolawotqas. ⁷ Deqa ni tamo bei a Kristen nanġo gate atqa osimqqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo unġasari Qotei qaliesai qaji nanġo ñamgalaq di ñam bole ti unu. A ñam bole ti sqasai di a gate ataim. Tamo deqaji a gate sqas di tamo qudei nanġi a misilinyibqa Satan na a tulan ugeugeiyim a aliemq di sobulqas.

Kristen nanġo wau tamo nanġi areqalo bole ti sosib wauoqnebe

⁸ Tamo qudei nanġi Kristen nanġo wau tamo sqa marsibqa nanġi dego areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqnebe. Nanġi medabu aiyeltaib. Nanġi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nanġi tamo nanġo silali yainjqajqa are koba qalaib. ⁹ Nanġi Qotei aqa ñamgalaq di are gulbe saiqoji sosibqa uli anjam Qotei a nami babtej qaji di singila na ojoqnebe. Uli anjam di iga nami qusim Qotei qa gago areqalo singilatam. ¹⁰ O Timoti, ni na Kristen nanġo wau tamo nanġi geregere peleinjime. Nanġi wau bole yibqa ni di unsim nanġi wau tamo ate. ¹¹ Nanġo ñauñ nanġi dego areqalo bole ti sosibqa kumbra bole bole yoqnsib nanġo segi so geregere taqatosib wau kalil Qotei na nanġi enjrej qaji di geregere ojoqnebe. Nanġi yomu anjam maroqnaib. ¹² Kristen nanġo

wau tamo nanġi uña aiyeltaib. Nanġi uña qujai segi esoqneb. Sosibqa nanġo njanj nanġi ti nanġo anġro nanġi ti geregere taqatnjroqnebe. ¹³ Kristen nanġo wau tamo nanġi wau bole yoqnqab di nanġi ñam bole ti sosib nanġo areqalo Kristus Yesus qa bole sinġilatoqnqab. Deqa nanġi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa ulaqasai.

Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulanj kobaquja

¹⁴ O Timoti, e inoq urur bosiy numqajqa are koba unu. Ariya e mati anjam endi nenġrenjyosim inoq qarinyonum. ¹⁵ E inoq urur bqa keresaiamqa ni ijo anjam endi sisiyame. Osim kumbra bole kalil Qotei na Kristen nanġi dauryqa areareteqnu qaji di ni geregere poimqas. Kristen nanġo utru agiende. Nanġi Qotei nambile so qaji aqa segi tamo unġasari unub. Nanġi tal ai bul tigeloqnsib Qotei aqa anjam bole sinġilateqnu. ¹⁶ Iga kalil medabu qujaitoqnsim endegsi mareqnum, “Qotei aqa kumbra nami ulitesoqnej qaji di tulanj kobaquja.” Aqa kumbra agiende, A segi tamo bulyonaqa tamo unġasari nanġi a unoqneb. Aqa kumbra bole kalil Mondor Bole na babtosiq iga osorgej. Lanj anġro nanġi dego a unoqneb. Aqa wau tamo nanġi sawa bei beiq giloqnsibqa aqa anjam mare mare laqnu. Mandamq endi tamo unġasari nanġi a qa nanġo areqalo sinġilateqnu. Qotei na a olo osiq lanj qureq osi oqnaqa a dia ñam kobaquja ej.

4

Gisanj tamo nanġi mondorj bqab

¹ Qotei aqa Mondor a anjam endegsi babtej. Diño bati jojomoqnmqqa tamo unġasari gargekoba nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilatqa uratoqnqab. Nanġi gisanj mondor ti mondor uge uge ti nanġo anjam qusib dauryoqnqab. ² Dauryoqnbqa gisanj tamo nanġi na nanġo areqalo tulanj niñaqyetnjribqa nanġi nanġo segi une poinjrqa keresaiinjrqas. ³ Gisanj tamo nanġi dena anjam uge endegsib tamo unġasari nanġi minjroqnqab, “Ninġi unjataib. Ninġi tamotaib. Ninġi damu uyaib. Di getento kalil.” O Timoti, anjam di gisanj. Qotei na inġi inġi kalil atelenej deqa iga inġi inġi di oqa maroqnsim Qotei binjyoqnsim oqnqom. Iga Qotei aqa anjam bole qalieosim gago areqaloq di sinġilatejunum deqa iga inġi inġi di oqnqom. ⁴ Iga qalie, inġi inġi kalil Qotei na atej qaji di bole. Deqa iga inġi bei getentqasai. Iga Qotei binjyoqnsim inġi inġi kalil di oqnqom. ⁵ Inġi inġi di Qotei aqa segi inġi bole tinġi. Qotei a gago pailyo na ti aqa segi anjam na ti inġi inġi di boleteqnu.

Pol na Timoti minnej, “Ni Yesus aqa wau tamo bole soqne”

⁶ O Timoti, ni na ijo anjam kalil endi gago Kristen was nanġi minjroqne. Ni degyqam di ni Kristus Yesus aqa wau tamo bole sqam. Yimqa anjam bole ni ino areqaloq di sinġilateqnum qaji dena ti powo bole ni osim dauryeqnum qaji dena ti ni olo torei sinġilatmesqas. ⁷ Tamo qudei nanġi lanja sa anjam uge uge mareqnu. Anjam dena tamo unġasari nanġi nanaritnjreqnu. Deqa ni anjam di qoreiyosim Qotei aqa kumbra dauryqajqa sinġilaoqne. ⁸ Ni qalie, iga gago jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnqom di iga sinġila oqnsim sqom. Kumbra dena iga kiñala aqaryaigwas. Di gago jejamu segi aqaryaigwas. Ariya iga Qotei aqa kumbra dauryqajqa sinġilaoqnqom di iga mandamq endi so bole sosim mondorj dego iga nambile gaigai sqom. Kumbra dena iga torei aqaryaigwas. ⁹ O Timoti, anjam di bole. Tamo kalil nanġi qusib marqab, “Bole.” ¹⁰ Qotei nambile unu qaji a na tamo unġasari kalil nanġi elenqajqa

waueqnu. Od, a na tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji bole elenjej koboqo. Deqa iga Qotei qa tarinjoqnsim unum. Utru deqa iga gaigai singila na aqa wau ojeqnum.

¹¹ Ijo anjam kalil endi ni na plaltoqnsim Kristen nanji minjroqne. ¹² O Timoti, tamo qudei nanji ni qa mareqnu, ni angro kiñala. Tamo nanji dena ino ñam ugetetmaib. Ino anjam maro ti ino walwel ti di ni geregere taqatosim kumbra bole segi yoqne. Osim qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji soqne. Soqnim Kristen nanji ino kumbra di unoqnsib ni daurmoqnaqab. ¹³ Ariya e inoq urur bqasai di Kristen nanji louqa korooqnaqni ni tigeloqnsim Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di sisiyoqnsim anjam aqa damu palontoqne. Osim nanji Qotei aqa gam bole osornjroqne. ¹⁴ Nami Kristen gate nanji ino gateq di nanjo ban atnabqa Qotei na ni singila emej. Bati di tamo bei na Qotei aqa medabu osiq ni qa anjam bei babtej. Deqa ni singila di oqnsim Qotei aqa wau ojqa asgimaiq. ¹⁵ Ni gaigai wau di geregere taqatosim singila na wauoqne. Yimqa Kristen kalil nanji ino kumbra di unoqnsib maroqnaqab, “Ni Qotei aqa wau bole yeqnum.” ¹⁶ Ni ino segi kumbra ti ino anjam maro ti geregere taqatosim singila na Qotei aqa wau yoqne. Yimqa Qotei na ni ti tamo ungasari kalil ino anjam queqnu qaji nanji ti elenqas.

5

Kristen kalil nanji gago was, jaja, ai abu bul unub

¹ O Timoti, ni na tamo qeli nanji ñirinjnroqnaim. Ni lawo na nanji tingitnjroqne. Ni nanji tingitnjrqqa osimqa nanji ino abu bul lawo na tingitnjroqne. Angro meli nanji ti angro wala nanji ti dego lawo na tingitnjroqne. Ni nanji tingitnjrqqa osimqa nanji ino was bul lawo na tingitnjroqne. ² Uña qeli nanji dego tingitnjrqqa osimqa nanji ino ai bul lawo na tingitnjroqne. Uña meli nanji dego tingitnjrqqa osimqa nanji ino jaja bul lawo na tingitnjroqne. Ni Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji sosimqa uña meli nanji tingitnjroqne.

Uña qobul nanji taqatnjrqajqa anjam

³ Nunjo ambleq di uña qobul nanji unub. Nanji qudei angro saiqoji. Deqa ni na uña qobul nanji di kumbra bole osornjroqne. ⁴ Uña qobul qudei nanjo angro ti moma ti soqni ni na nanji endegsi minjre, “Nunjo ai ti moma ti nanji qobulonub deqa ningi na nanji taqatnjroqnsib ingi ingi enjroqniy. Nunjo wau bole agide. Ningi nami angro kiñilala sonabqa nanji waukobaoqnsib ningi gereingoneb. Bini nanji qobulonub deqa ningi na kamba nanji taqatnjroqniy. Ningi kumbra degyqab di Qotei a ningi qa tulan areboleboleiyqas.”

⁵ Uña qobul qudei nanji angro saiqoji. Nanji segi unub. Nanji Qotei qa nanjo areqalo singilatoqnsib a qa tarinjoqnsib qolo ti qanam ti pailyoqnsib unub. ⁶ Ariya nanji qudei nanjo segi jemu qa areqalo uge uge dauryeqnu. Deqa nanji moyobulejunub. ⁷ Deqa ni na uña qobul nanji di minjroqnmqa nanji Qotei pailyoqnsibqa kumbra bole bole dauryoqnebe. Nanji kumbra degyqab di nanji tamo ungasari kalil nanjo ñamgalaq di une saiqoji sqab. ⁸ Ariya ni que. Tamo bei na aqa segi tal qujai nanji gereinjqasai di a kumbra tulan ugedamu yqo. A Yesu qa aqa areqalo singilatqa uratobulqo. Ni une. Tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanji kumbra uge deqaji yosaieqnu.

⁹ O Timoti, ni uña qobul nanjo ñam nengrenyim Kristen nanji na ingi ingi qa aqaryainjqnaqab. Ni uña qobul endeqaji nanjo ñam nengrenye. Nanji uña qeli wausau 60 onub. Nanji nami tamo qujai segi esoqne. ¹⁰ Nanji wau bole bole yoqne deqa nanji tamo ungasari nanjo ñamgalaq di uña

bolequja. Nanngi na nanngo angro nanngi gereinjroqnsib boletnjroqneb. Tamo lanngi nanngi nanngo meq beq nabqqa oqnsib gereinjroqneb. Nanngi na Kristen nanngo singa yansetnjroqneb. Tamo unngasari nanngi gulbe ti sonabqqa nanngi na aqaryainjroqneb. Nanngi wau bole bole yqajqqa singilaoqneb. O Timoti, ni unngi qobul deqaji nanngo ñam nenngrenyim Kristen nanngi na inngi inngi qa aqaryainjroqnb.

¹¹ Ariya unngi qobul meli nanngi singila bole unub deqa ni nanngo ñam nenngrenyim. Nanngi qudei olo tamo oqajqqa are prugnjqre qnaqa Kristus qoreiyeqnub. ¹² Nanngi nami anjam singilatosib mareb, “Iga olo tamo oqasai. Iga Kristus aqa wau segi ojqom.” Ariya nanngo anjam di nanngi bunuqna uratosib olo tamo oqajqqa are prugnjqre qnu. Deqa nanngi unetonub. ¹³ Nanngo kumbra uge bei agiende. Nanngi lalie kobaeqnub. Di segi sai. Nanngi ta talq giloqnsib anjam lanngi lanngi maroqnsib yomu anjam quqwajqqa tulanngi arearetnjqre qnu. Anjam uge uge iga marqajqqa getento qaji di nanngi mare mare laqnb. ¹⁴ Deqa e are qalonum, unngi qobul meli deqaji nanngi olo tamo osib angrotoqnsib nanngo segi tal gereiyeqnb di kere. Nanngi degyqab di jeu tamo nanngi na Kristen nanngi misilinqrqa keresai. ¹⁵ Ni qalie, unngi qobul meli qudei nanngi Qotei aqa gam bole uratoqnsib olo Satan dauryeqnub. ¹⁶ Ariya Timoti, ni que. Unngasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanngo ai nanngi qobulonub. Deqa ni na nanngi minjrimqa nanngi nanngo ai nanngi taqatnjroqnsib inngi inngi enjroqnb. Yimqa Kristen nanngi na gulbe di qoboiyqasai. Unngi qobul angro saiqoji unub qaji nanngi segi Kristen nanngi na taqatnjroqnsib inngi inngi qa aqaryainjroqnb.

Kristen gate nanngi wau bole yeqnub deqa iga na nanngi gereinjroqnb

¹⁷ Kristen gate nanngi wau bole yeqnub deqa ni na tamo unngasari nanngi minjrimqa nanngi Kristen gate nanngo ñam soqtetnjroqnsib inngi inngi qa aqaryainjroqnebe. Kristen gate qudei nanngi Qotei aqa anjam palontqajqqa waukobaoqnsib Qotei aqa gam bole tamo unngasari nanngi osornjqre qnub. Deqa ni na tamo unngasari nanngi minjrimqa nanngi Kristen gate nanngi di tulanngi geregereinjroqnebe. ¹⁸ Iga qalie, tamo nanngi wauqab di nanngo awai oqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Makau nanngi waukobaoqnsib inngi ñenngi parapariyoqnsib aqa sau taqal ateqnub. Deqa ninngi na makau nanngi damu uyqa saidnjraib.” ¹⁹ Ariya Timoti, tamo qujai na ni mermqas, “Kristen gate bei a une yqo.” Degsi mermqas di ni aqa anjam quetaim. Ariya tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanngi na degsib mermibqa ni nanngo anjam di quetnjre. ²⁰ Kristen gate qudei nanngi une yoqnbqa ni na nanngi joqsim Kristen gate kalil nanngo ulatamuq di tigeltjrsim nanngo une boleq atsim njrintnjre. Yimqa Kristen gate kalil nanngi ino kumbra di unsib nanngi dego une yqajqqa ulaqab.

Pol na Timoti minnej, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatime”

²¹ O Timoti, Qotei aqa lanngi angro nanngi ti Kristus Yesus ombla nanngo ñamgalaq di e singila na anjam endegsi ni mermqai. Wau kalil e ino banngi di atem qaji di ni bole taqatosim wauoqne. Ni que. Ni ino leñ qujai nanngi ti tamo ñam ti nanngi segi geregereinjroqnb. Ni tamo kalil nanngi turtnjrsim geregereinjroqnb. ²² Ni tamo bei a Kristen nanngo gate atqa osimqa ino banngi aqa gateq di urur ataim. Ni grotqam di a bunuqna une yimqa ni a ombla une oqam. Deqa ni ino segi so geregere taqatosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji soqne.

²³ Ariya Timoti, ni mene jaqatinqme qnu deqa ni bunuqna ya segi uyaim. Ni ya ti wain ti turtosim uyoqne. Yim ino mene olo boleqas.

²⁴ Tamo qudei nanngo une boleq di unu. Qotei na tamo nanngi di awai uge enjrqas. Tamo qudei nanngo une uliejunu. Bunuqna nanngo une di dego boleq dqas. ²⁵ Dego kere tamo nanngo kumbra bole qudei boleq di unu. Kumbra bole qudei boleq dosaiunu. Kumbra di dego boleq dqas. Kumbra di gaigai uliesqa keresai.

6

Kanjal tamo nanngi kumbra bole segi yoqnebe

¹ Ni na Kristen kanjal tamo nanngi minjrimqa nanngi nanngo wau qa gate nanngo ñam soqtoqnsib nanngo sorgomq di geregere soqnebe. Yimqa wau qa gate nanngi Qotei aqa ñam ti Yesus aqa anjam ti misilinyqa keresai.

² Kristen kanjal tamo qudei nanngo wau qa gate nanngi dego Kristen. Deqa ni na kanjal tamo nanngi di minjrimqa nanngi endegsib are qalaib, “Gago wau qa gate nanngi gago Kristen was. Deqa unqum, iga nanngo anjam gotranjoqnoqom.” Nanngi degsib are qalaib. Ni na nanngi minjrimqa nanngi endegsib are qalqab, “Gago wau qa gate nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu. Deqa iga nanngi qalaqalainjroqnoqom.” Nanngi degsib are qalqab di nanngi nanngo wau qa gate nanngi geregere wauetnjroqnoqab. O Timoti, ni ijo anjam di plaltoqnsim Kristen nanngi minjroqne.

Tamo nanngi silali koba oqajqa are qalqab di Satan na nanngi uneq breinjrqas

³ Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa anjam kalil bole. Di gisan anjam sai. Iga anjam di ojgom gam dena iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosim dauryqom. Ariya tamo qudei nanngi degyosaieqnu. Nanngi Yesus aqa anjam di uratoqnsib olo anjam bei Yesus aqa anjam ti ombla kerekereosai qaji di palonteqnu. ⁴ Tamo deqaji nanngi nanngo segi areqalo dauryqajqa tulan arearetnjreqlaqa diqoqnsib laqnu. Nanngi powo saiqoji sosibqa anjam qudei qa laña laña njirinoqnsib ñam qudei qa anjam na qotoqnsib unub. Anjam dena nanngo are ugetetnjreqlaqa nanngi qotoqnsibqa misilij anjam koba maroqnsib areqalo uge ti laqnu. ⁵ Osib nanngi gaigai njirij anjam koba maroqnsib areqalo uge uge na niñaqoqnsib laqnu. Nanngi Qotei aqa anjam bole poinjrosai bole sai. Deqa nanngi endegsib are qaleqnu, “Iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga ñoro koba ti sqom.” O Timoti, nanngo anjam di gisan.

⁶ Bole, iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga lan goge qaji ñoro koba oqom. Jejamu qa inji inji Qotei na egeqnu qaji di iga oqnsim mareqnum, “Inji di iga qa kere.” Iga degsi mareqnum gam dena dego iga lan goge qaji ñoro bole oqom. ⁷ Iga qalie, iga nami njambabem di iga inji inji ti njambabosai. Bunuqna iga moiqom di iga inji inji ti olo moiqasai dego. ⁸ Deqa iga endegsi marqom, “Iga inji uyo ti gara ti yala eqnum di kere.” ⁹ Ariya tamo nanngi silali koba oqajqa are qaleqnu qaji nanngi Satan na walawalainjroqnsiq uneq breinjreqlaqa. Aliem na wagme nanngi ojelenjeqnu dego kere. Deqa nanngi kumbra uge uge yqajqa are prugnjreqlaqa kumbra dena nanngi tulan ugetnjreqlaqa. Mondon nanngi torei padalqab. ¹⁰ Tamo deqaji nanngi silali tulan qalaqalaiyeqnu. Nanngo kumbra di agi kumbra uge uge kalil qa utru. Kumbra dena tamo qudei nanngi titnjreqlaqa nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatqa uratoqnsib gulbe gargekoba iteqnu.

Tamo unqasari Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi njambile bole oqab

11 O Timoti, ni Qotei aqa tamo bole unum deqa ni kumbra uge kalil torei qoreiyosim taqal ate. Osim ni kumbra bole bole yoqnsim Qotei aqa kumbra dauryoqnsim a qa ino areqalo singilatoqnsim tamo ungasari nanngi qalaqalainjroqne. Osim ni singila na tigeloqnsim gulbe kalil qoboiyoqnsim tamo ungasari nanngi lawo kumbra osornjroqne. ¹²⁻¹³ Tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateqñub qaji nanngi singila na gurgurobuloqnsib bubuñeqñub. Deqa Timoti, ni singila na ururoqne. Osim dena ni ñambile gaigai sqam. Ñambile di Qotei na ni emqajqa are qalsiq metmej. Qotei a na qujai inngi inngi kalil ñambile enjreqnu. Ni tamo ungasari gargekoba nanngo ñamgalaq di Kristus Yesus aqa ñam ubtoqñem. Deqa Yesus agi nami Pontius Pailat aqa ulatamuq di anjam maroqnej qaji aqa Abu Qotei wo nanngo ñamgalaq di e ni singila na endegsi mermqai. ¹⁴ Anjam ni qusim ojejunum qaji di ni geregere dauryoqne. Ni anjam di ugetaim. Ugetqasai di tamo nanngi ni misilinmqa keresai. Ni anjam di dauryosim gilsim gilsim gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lañ qureq na brantim ni unqam. ¹⁵ Yesus bqajqa bati di Qotei a segi na bati atim a bqas. Gago are boletetgwajqa utru agi Qotei a segi. A segi qujai mandam ti inngi inngi kalil ti taqatejunu. A mandor kokba kalil nanngo Mandor Koba. A tamo kokba kalil nanngo Tamo Koba. ¹⁶ A segi qujai moiyoaieqñu. A suwanjoq di unu. Aqa suwan di kobaquja. Deqa iga aqa areq di brantqa keresai. Tamo bei na nami aqa ulatamu unosaijoqnej. Tamo bei na a unqa keresai. Deqa iga kalil gaigai aqa ñam soqtoqñom. A bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

Ñoro tamo nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatoqnebe

¹⁷ O Timoti, ni na Kristen tamo ungasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji nanngi endegsim minjre, “Niñgi diqosib nunngo segi ñam soqtaib. Nunngo ñoro urur koboqas deqa niñgi ñoro qa are singilataib. Niñgi Qotei qa nunngo areqalo singilatosib soqñiy. Qotei na inngi bole bole kalil iga egeqnaqa iga oqnsim areboleboleigeqñu. ¹⁸ Deqa niñgi kumbra bole bole yoqnsib tamo ungasari nanngi aqaryainjroqñiy. Osib gaigai nunngo inngi inngi jeiyoyqnsib tamo ungasari inngi inngi qa truqueqñub qaji nanngi enjroqñiy. Mandam qa ñoro a inngi bole edegaib. Inngi bole agi tamo ungasari aqaryainjrqaqajqa kumbra.” O Timoti, ni na tamo ungasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji nanngi deqsim minjroqne. ¹⁹ Nanngi ino anjam di dauryqab di mondon nanngi lañ goge qaji inngi inngi tulañ koba koroiyib inngi inngi dena nanngi tulañ aqaryainjrqaqas. Yimqa nanngi ñambile bole gaigai sqab.

Pol na Timoti minnej, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatesoqne”

²⁰ O Timoti, Qotei na ni wau emej deqa ni wau di geregere taqatesoqne. Tamo qudei nanngi anjam uge laña laña mareqñub deqa ni nanngo anjam di qoreiye. Tamo nanngi di mareqñub, “Iga powo bole ti unum.” Di gisañ. Nanngi Qotei jeutoqnsib aqa areqalo dauryqa asginjreqnu. ²¹ Tamo deqaji nanngi Yesus qoreiyoqnsib a qa nanngo areqalo singilatqa urateqñub.

O ijo was, Qotei a niñgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

2 TIMOTI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej deqa e na tamo ungasari nanđi endegsi minjreqnum, “Ninđi Kristus Yesus qa nunđo areqalo singilatqab di ninđi nambile oqab.” Nambile di Qotei a nami iga egwa marej.

² O Timoti, ni ijo anđro bole bulonum. E anjam endi nengrenyosim inoq qarinyonum. Tamo Koba Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanđi aiyel ni qa dulosib are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga Yesus aqa anjam bole qa jemaigwasai

³ Ijo moma nanđi nami Qotei aqa wau ojoqneb dego kere e bini Qotei aqa wau ojeqnum. Ijo moma nanđo are miligiq di nanđi qalieeb, nanđi Qotei aqa nđamgalaq di une saiqoji soqneb. E segi dego ijo are miligiq di degsi qalieonum. Deqa Timoti, e qolo ti qanam ti Qotei pailyoqnsim ni qa are qaloqnsim Qotei binjyeqnum. ⁴ Nami e ni uratmqa laqnamqa ni e qa are ugeimonaqa akamem. E deqa are qaloqnsim ni olo numqajqa are koba unu. E ni numsiyqa tulan areboleboleibqas. ⁵ Nami ino moma Lois wo ino ai Yunis wo nanđi aiyel Yesus qa nanđo areqalo singilatoqneb dego kere bini ni Yesus qa ino areqalo singilateqnum. Utru deqa e ni numqajqa are qaloqnsim unum. ⁶ Nami e ijo ban ino gateq di atnamqa Qotei na ni aqa wau ojajqa deqa singila emej. Deqa e ino areqalo tigeltetmitqa ni singila deqa olo are qaloqnsim wau di singilatoqne. Tamo a nđam puyim pulonosim kobaqas dego kere ni ino wau di olo singilatim kobaqas. ⁷ Ni qalie, Qotei na iga ulaqajqa deqa aqa Mondor egosai. Iga singila ti qalaqalaiyo kumbra ti areqalo bole ti sqajqa deqa osiq aqa Mondor egej.

⁸ Deqa ni gago Tamo Koba aqa anjam qa jemaimaiq. Ni e qa dego jemaimaiq. E Yesus aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanđi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Deqa ni na e beterbosim Qotei aqa singila ti sosim Yesus aqa anjam bole mare mare laqne. Osim dena ni e ombla gulbe oqnsim sqom. ⁹ Qotei na iga elenosiqa iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa are qalsiq metgej. Iga wau bole bole yoqnem Qotei a deqa osiq iga metgosai. Tulan nami a inđi inđi kalil atosaisosiqa a aqa segi areqalo na iga metgej. Osiqa iga qa are boleiyosiqa Kristus Yesus qarinyosiqa dena iga eleněj. ¹⁰ Bati kereonaqa Kristus Yesus agi iga eleněj qaji a boleq dosiqa moiyo aqa singila kobotej. Aqa kumbra dena Qotei a iga qa are boleiyej. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum gam dena tamo ungasari nanđi endegsi poinjreqnu, “Bole, iga moiqasai. Iga nambile gaigai sqom.”

¹¹ E Yesus aqa anjam bole palontqajqa ti plaltqajqa ti deqa Qotei na e giltbej. ¹² Deqa unđum, e gulbe oqnsiy sqai. E deqa jemaibqasai. E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum. E a qa qalie bole. A e wau ebej deqa e qalieonum, a na wau di geregere taqatoqnsim gilsim a olo bqajqa bati brantqas.

¹³ O Timoti, anjam bole kalil e nami ni mermoqnem qaji di ni geregere dauryoqnsim palontoqne. Osim Kristus Yesus qa ino areqalo singilatoqnsim a qalaqalaiyoqne. ¹⁴ Qotei na aqa anjam bole di ino banq di atej. Anjam di tulan bolequja. Deqa ni anjam di geregere taqatesoqne. Mondor Bole agi gago are miligiq di unu qaji a na ni aqaryaimoqnmqa ni Qotei aqa wau geregere ojsim laqne.

¹⁵ Ni qalie, tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanđi e uratbosib jaraiyeb. Figelus Hermogenes wo nanđi aiyel dego e uratbosib jaraiyeb.

¹⁶ E endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, ni Onesiforus aqa tal qujai nanġi qa dulame.” O Timoti, Onesiforus a bati garggekoba ijo are boletetboqnej. E tonto talq di soqnem bati deqa a e qa jemaiyosai. ¹⁷ A Rom qureq bosiq dia e qa namosiq itbej. ¹⁸ Deqa e a qa endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, mondoŋ ni na tamo unġasari nanġi peginjrqa batiamqa ni Onesiforus a qa dulame.” O Timoti, nami Efesus qureq di dego Onesiforus a e qa wau garggekoba yoqnsiqa aqaryaiboqnej. Di ni qalie.

2

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiyesoqne”

¹ O ijo anġro Timoti, Kristus Yesus a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena ni sinġilatmoqneme. ² E tamo garggekoba nanġo nġamgalaq di Qotei aqa anġam palontoqnem di ni quoqnem. Anġam di ni na olo tamo qudei Yesus bole dauryeqnub qaji nanġi dego minjroqnimqa nanġi kamba tamo qudei nanġi minjroqnaqab.

³ Ni e ombla Kristus Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiyesoqne. ⁴ Qoto tamo nanġo kumbra di ni qalie. Nanġi qotqajqa wau ojoqnsib olo wau bei qa are qalosaieqnub. Nanġi qotqajqa wau segi ojeqnub. Deqa nanġo gate a nanġi qa tulaŋ areboleboleiyeqnu. ⁵ Tamo bei bei wo gurgurosib bubunġosib bei na bei bunġosim di a awai oqas. A ururqajqa kumbra gegerere dauryqasai di a awai oqasai. ⁶ Tamo bei a wauosim inġi yagwas di inġi meliamqa a osim uyqas. Deqa tamo laŋaj bei a namoqna bosim inġi uyqasai. ⁷ O Timoti, ijo anġam e ni mermeqnum qaji endi ni qusim ino areqaloq di sinġilatime. Yimqa Tamo Koba a na powo emimqa ni ijo anġam kalil endi gegerere poimqas.

⁸⁻⁹ Ni gaigai Yesus Kristus qa are qaloqne. A moisiq olo subq na tigelej. A Mandor Koba Devit aqa moma. E aqa anġam bole palontoqnsim laqnam jeu tamo nanġi na e tamo uge bul nubosib gulbe koba eboqneb. Deqa nanġi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanġi Qotei aqa anġam getentqa keresai. ¹⁰ E tamo unġasari Qotei na giltnjrej qaji nanġi qa are qaloqnsim gulbe kalil qoboiyeqnum. E degyeqnum. Di kiyaqqa? Qotei na nanġi elenġamqa nanġi Kristus Yesus aqa nġam na nġambile osib a ombla so bole gaigai sqajqa deqa.

¹¹ Qotei aqa anġam bei unu. Anġam di gisaŋ sai. Anġam di bole. Deqa iga gago areqaloq di sinġilatqa kere. Anġam agiende.

“Iga Yesus ombla moiyoqnsim deqa iga a ombla olo nġambile gaigai sqom.

¹² Iga gulbe kalil qoboioqnsim sinġila na tigelesqom di mondoŋ iga Yesus ombla mandor kokba sqom.

Iga a qoreiyqom di a na kamba iga qoreigwas.

¹³ Iga aqa anġam dauryqa marsimqa olo dauryqa uratqom di Yesus a segi aqa anġam uratqa keresai. A dauryoqnsim sqas.”

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau tamo bole soqne”

¹⁴ O Timoti, Kristen nanġi ijo anġam deqa are walnjraim deqa ni na gaigai minjroqne. Osim Qotei aqa nġamgalaq di nanġi endegsim minjroqne, “Niŋġi anġam qudei qa laŋa laŋa nġirinġoqnaib. Osib nġam qudei qa anġam na qotoqnaib. Anġam dena niŋġi aqaryainġwa keresai. Niŋġi anġam di qusib dauryqab di nunġo areqalo ni nġaqesqas.”

¹⁵ O Timoti, ni Qotei aqa wau tamo boledamu sosimqa aqa anġam bole gegerere palontoqnaqajqa sinġilaoqne. Yim Qotei a ino wau kalil qa tulaŋ arearetoqnaqas. Deqa ni aqa nġamgalaq di jemaimqasai. ¹⁶ Tamo qudei nanġi anġam uge laŋa laŋa mareleŋeqnub deqa ni nanġo anġam di qoreiye. Nanġo anġam di tulaŋ ugedamu. Anġam dena tamo unġasari nanġi are prugtetnjroqnim

nanği Qotei aqa kumbra torei uratoqnqab. ¹⁷ Anjam di yu uge bulosim tulan kobaqujaosim tamo unğasari nanği ugeugeinjroqnqas. Tamo aiyel anjam uge deqaji mareqnub agi Himeneus Filetus wo. ¹⁸ Nanği aiyel anjam bole qa gam uratosib gisan anjam endegsib mareqnub, “Tamo unğasari kalil nanği nami subq na tigeleb koboej. Deqa nanği olo bunuqna subq na tigelqasai.” O Timoti, gisan anjam dena tamo unğasari qudei nami Yesus qa nanğo areqalo singilateb qaji nanğo areqalo olo niñaqyetnjreqnu.

¹⁹ Qotei aqa segi tamo unğasari nanği tal ai bulosib singila na tigelejunub. Tal aiq di Qotei aqa anjam endegsib nengrenyeb unu, “Tamo Koba a aqa segi tamo unğasari nanği qa qalie bole.” Anjam bei dego tal aiq di nengrenyeb unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam ejunub qaji nanği kumbra uge uge qoreiyebe.”

²⁰ E yawo anjam bei mermqai. Tal kobaquja bei miligiq di tabir qudei gol na ti silva na ti gereiyeb. Tabir qudei ñamtañ na gereiyeb. Tabir qudei jagi na gereiyeb. Tabir qudei wau bole qa gereiyosib olo tabir qudei wau kiñilala qa gereiyeb. ²¹ Deqa tamo bei a kumbra uge kalil uratosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji sqas di a tabir wau bole qa gereiyeb qaji di bul sqas. Deqa a ñam bole osim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim Gate Koba Yesus geregere wauetoqnqas. A wau bole kalil yoqnqajqa tulan kere na sqas.

²² Deqa Timoti, areqalo uge uge angro wala nanği dauryeqnub qaji di ni na qoreiye. Osim ni kumbra bole yoqnqajqa wauoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim tamo unğasari nanği qalaqalainjroqnsim lawo na soqne. Tamo unğasari are bole ti sosib Tamo Koba aqa ñam na pailyeqnub qaji nanği ni ombla kumbra kalil di yoqniy. ²³ Tamo unğasari areqalo bole ti sosai qaji nanği nanari anjam laña laña mareleñeqnub deqa ni nanğo anjam di quoqnaim. Ni qalie, anjam dena qoto ti ñirin ti tigelteqnu. ²⁴ Tamo Koba aqa wau tamo nanği anjam na qotoqnsib ñiriñoqnaib. Nanği na tamo unğasari kalil nanği kumbra bole bole enjroqnsib Qotei aqa anjam plaltosib minjroqnebe. Tamo qudei na nanği gulbe enjribqa nanği deqa ñiriñaib. Nanği kamba olo kumbra lawo nanği osornjroqnebe. ²⁵ Nanği lawo na Qotei aqa anjam gotraño qaji tamo nanğo areqalo olo gereiyetnjroqnebe. Yim Qotei na nanğo are bulyetnjrimqa nanği aqa anjam bole poinjrim dauryqab. ²⁶ Nami Satan a tamo nanği di singila na ojesonaqa nanği aqa anjam dauryoqnebe. Deqa Qotei aqa wau tamo nanği lawo na nanği tingitnjribqa nanği Qotei aqa anjam bole qa poinjrim olo areqalo bole osib Satan aqa banq dena jaraiyosib sawa boleq di sqab.

3

Dinjo bati jojomoqnimqa tamo nanği kumbra uge uge yoqnqab

¹ O Timoti, ni endegsi poimem. Mondonj dinjo bati jojomoqnimqa gulbe gargekoba mandamq endi brantelenqab. ² Tamo nanği kumbra uge uge endeqaji yoqnqab. Nanği nanğo segi jejamu qa tulan areboleboleinjroqnqas. Nanği silali koba oqajqa are prugnjroqnqas. Nanği nanğo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib ñirin anjam koba maroqnsib tamo nanği misilijnjroqnqab. Nanği nanğo ai abu nanğo anjam gotrañoqnaib. Tamo qudei na nanği aqaryainjroqnaibqa nanği kamba olo nanği qa are boleinjroqnqasai. Nanği Qotei aqa kumbra bole kalil qoreiyoqnqab. ³ Nanği qalaqalaiyo kumbra dauryqa uratoqnqab. Nanği ñiriñoqnsib jeu atoqnsib olo jeu turyoqnqasai. Nanği yomu anjam gargekoba maroqnsib nanğo segi jejamu taqatqajqa asginjroqnqas. Nanği laña laña qotoqnsibqa tamo nanği ñumoqnsib kumbra bole jeutoqnqab. ⁴ Nanği tamo qudei nanği ugeugeinjroqnqab. Nanği urur

kumbra uge uge yoqnaqab. Nanġi kumbra di yqajqa ulaqnaqasai. Nanġi nanġo segi ñam soqtoqnsib mandam qa inġi inġi qa tulañ areboleboleinjroqnaqas. Nanġi Qotei qa yala arearetnjroqnaqasai. ⁵ Nanġi laña baban na Qotei aqa kumbra bole dauryobuloqnsib sqab. Kumbra bole aqa sinġila nanġi yala poinjrqaasai. O Timoti, tamo deqaji brantonaqnaq ni na nanġi beternjraim. Torei uratnjrsim isaq gile.

⁶ Tamo deqaji nanġi kumbra uge endegyeqnub. Nanġi uña qudei nanġo tal miligiq giloqnsib nanġi walawalainjroqnsib areqalo titetnjreqnub. Uña nanġi di areqalo bole ti sosai. Nanġi une gargekoba yeqnab nanġo une dena nanġi sinġila na ojeqnaqa nanġi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqnu. ⁷ Uña nanġi di gaigai qalie oqajqa are qaloqnsib ariya nanġi anjam bole aqa utru poinjrqa keresainjreqnu. ⁸ Gisañ tamo nanġi di Qotei qa nanġo areqalo sinġilatosaieqnu. Nanġo areqalo tulañ niñaqejunu. Nami Janes Jambres wo nanġi aiyel Moses jeutoqneq dego kere gisañ tamo nanġi na Qotei aqa anjam bole jeuteqnu. ⁹ Ariya nanġo kumbra di tulañ kobaqasai. Nami Janes Jambres wo nanġi aiyel kumbra deqaji yeqnabqa tamo unġasari kalil nanġi unoqnsib maroqneq, “Nanġo kumbra di nanari.” Dego kere gisañ tamo nanġi kumbra uge uge yoqnaqnaq tamo unġasari kalil nanġi unoqnsib maroqnaqab, “Nanġo kumbra di nanari.”

Pol na Timoti minjeq, “Ni Qotei aqa anjam sinġila na ojesoqne”

¹⁰ O Timoti, ni nami e ombla soqneq deqa ijo anjam kalil e na plaltoqneq qaji di ni qalie. Ijo walwel ti ijo kumbra ti di ni qalie bole. E Qotei qa ijo areqalo sinġilatoqnsim ijo are miligiq dego gaigai sinġilatoqnsim waukobaqneq. Osim tamo unġasari nanġi qalaqalainjroqnsim sinġila na tigelonaqnsim gulbe qoboioqneq. Di ni qalie bole. ¹¹ Antiok qure ti Aikoniam qure ti Listra qure ti dia jeu tamo nanġi na e kumbra uge uge ebeqnaqnaq e jaqatin koba oqneq. Qure qureq di kumbra uge kalil e qa brantonaqneq qaji di ni qalie. Ariya bati deqa Tamo Koba a na e aqaryaiboqnsiqa gulbe kalilq dena e oqnsiq taqal atoqneq. Deqa bini e bole unum. ¹² Ni qalie, jeu tamo nanġi na tamo unġasari kalil Kristus Yesus beteryesosib Qotei aqa kumbra dauryqa sinġilaeqnuq qaji nanġi ugeugeinjroqnaqab. ¹³ Tamo uge uge nanġi ti gisañ tamo nanġi ti tulañ ugeonaqnaq. Ugeonaqnsib gisañ anjam gargekoba maroqnaq Satan na kamba dego nanġi olo gisa gisañjroqnaqas. Yim nanġo kumbra di tulañ ugedamuqas.

¹⁴ Ariya Timoti, anjam iga nami ni mermonam qusim ino areqaloq di sinġilatem qaji di ni olo sinġila na ojesoqne. Ni iga qa bole qalieonum deqa ni degyoqne. ¹⁵ Nami ni anġro kiñala sosimqa ni Qotei aqa anjam nenġrenq di so qaji di qalieosim bosim agi qalieosim unum. Anjam dena ni powo bole emonaqa ni Kristus Yesus qa ino areqalo sinġilatonamqa Qotei na ni padalo sawaq dena ej. ¹⁶ Qotei aqa anjam kalil nenġrenq di so qaji di Mondor a segi na babteq. Anjam dena iga aqaryaigoqnsiqa gam bole osorgoqnsiqa gago areqalo tingitetgeqnu. Osiqa gago walwel gereiyetgoqnsiqa iga kumbra bole dauryqajqa sinġilatgeqnu. ¹⁷ Deqa anjam dena Qotei aqa tamo unġasari nanġi keretnjreqnaqa nanġi kumbra bole kalil yoqnsib wau bole bole ojeqnuq.

4

Pol na Timoti minjeq, “Ni Yesus aqa anjam palontqajqa tulañ sinġilaoqne”

¹ Qotei aqa Njiri Kristus Yesus wo nanġo njanjalaq di e ni sinġila na endegsi mermqai. Mondon Yesus a lañ qureq na brantosim tamo unġasari kalil njanbale so qaji nanġi ti nami moreneq qaji nanġi ti peginjrqas. Osim a bati gaigai Mandor Koba sqas. ² Deqa ni Yesus aqa anjam palontoqne. Tamo unġasari nanġi ino anjam quqwa arearetnjroqnaqas kiyo asginjroqnaqas kiyo

di unġum. Ni na naŋgi tingitnjroqnsim dalnjroqnsim are tigeltetnjroqne. Ni asġimaiq. ³ O Timoti, ni que. Bunuqna tamo gargekoba naŋgi Qotei aqa anjam quqwa asġinjroqnmq̄a olo anjam utru bei quqwaġq̄a are prugnjroqnsq̄as. Osib naŋgo segi areqalo dauryosib anjam plalto tamo qudei naŋgi metnjroqnb̄ bosib gisaŋ anjam minjroqnb̄ qusib arearetnjroqnsq̄as. ⁴ Deqa naŋgi anjam bole quqwa uratosib laŋa sa anjam quqwaġq̄a dab atoqnsq̄ab. ⁵ Ariya Timoti, ni kumbra degyaim. Ni gaigai areqalo bole na sosimq̄a gulbe ti jaqatiŋ ti qoboioyq̄ne. Osim ni na Yesus aqa anjam bole tamo unġasari naŋgi minjre minjre laqne. Ni naŋgi aqaryainjr̄qajq̄a wau ti unum deqa ni wau di keretosim yoqne.

Pol a moiqa bati jojomej

⁶ Ni qalie, jeu tamo naŋgi na e lubsib moiyoṭbqa bati jojomq̄o. Israel naŋgi wain bilentoqnsib Qotei atraiyeq̄nub dego kere e moisiyq̄a ijo leŋ aiq̄as q̄aji dena Qotei atraiyobulq̄ai. ⁷ Tamo naŋgi gurguroqnsib bubuŋeq̄nub dego kere e nami siŋgila na ururos̄im Yesus dauryoq̄nem agi bini e degyeq̄num. E ijo wau kalil kobotonum. E Qotei qa ijo areqalo siŋgilatoq̄nem di e uratosaiq̄nem. Agi bini e ijo areqalo di siŋgila na ojejunum. ⁸ Tamo naŋgi gurguroqnsib bubuŋeq̄nub di naŋgi awai oqajq̄a. Ijo awai bole agi Qotei a laŋ q̄ureq̄ di atej unu. E awai di oqajq̄a tariŋoq̄nsim unum. Ijo awai agiende. Mondon̄ Tamo Koba a na e tamo bole une saiq̄oji qa merbq̄as. Di ijo awai bole. Tamo Koba a kumbra bole tiŋtiŋ na tamo unġasari naŋgi peginj̄rq̄as. Peginj̄rq̄a bati deqa a awai bole di e ebq̄as. A e segi awai ebq̄asai. Tamo kalil Yesus a laŋ goge na brantim unq̄ajq̄a deqa areboleboleinj̄req̄nu q̄aji naŋgi dego awai bole enj̄rq̄as.

Pol na Timoti minjej, “Ni ijoq urur au”

⁹ O Timoti, ni ijoq urur au. ¹⁰ Ni que. Demas a mandam endeqa kumbra qa tulaŋ areareteq̄nu. Deqa a na e uratbosiqa Tesalonaika q̄ureq̄ gilej. Kresens a Galesia sawaq̄ gilej. Taitus a Dalmesia sawaq̄ gilej. ¹¹ Aq̄o Luk wo segi unum. Deqa ni Mak osimq̄a endeq̄ boiy. Mak a tamo bole. A na e aq̄aryaibosiqa wau bole yeq̄nu. ¹² Tikikus agi e na qarinyonam Efesus q̄ureq̄ aiyej.

¹³ Ni ijoq̄ bqa osimq̄a ijo gara jugo Troas q̄ureq̄ di uratem q̄aji di osim osau. Agi Karpus aqa talq̄ di uratem unu. Ijo buk qudei dego osau. Ariya ijo pepa lulumo qudei wagme naŋgo jegara na gereiyo q̄aji di dego osim osbetbe. Ni are walmaiġ.

¹⁴ Bras na iŋgi iŋgi gereiyo tamo aqa ñam Aleksander a na e ugeugeiboq̄nej. Deqa mondon̄ Tamo Koba a na kamba Aleksander ŋolawotq̄as. ¹⁵ Aleksander a nami iga jeutgoq̄nsiqa gago anjam tulaŋ ugeugeiyoq̄nej. Deqa ni a qa geregere ŋam atoq̄ne.

¹⁶ Jeu tamo naŋgi nami e ojsib anjam pegiyo talq̄ di tigeltbeb bati deqa tamo bei na e taq̄bosai. Tamo kalil naŋgi e uratbosi jaraiyeb. Deqa e Qotei endegsi pailyem, “O Abu, ni naŋgo une deqa olo kambatnj̄raime.” E degsi Qotei pailyem. ¹⁷ Ariya Tamo Koba Yesus a segi na e taq̄bosiqa siŋgila ebej deqa e anjam pegiyo talq̄ di tigelosim Yesus aqa anjam bole mareq̄namq̄a sawa bei bei q̄aji naŋgi quoq̄neb. Qotei na e aq̄aryaibosiqa baun̄ juwan̄ naŋgo medabuq̄ na e osiq̄ taq̄al waibej. ¹⁸ Deqa e endegsi q̄alieonum. Jeu tamo naŋgi boq̄nsib kumbra uge uge ebqa maroq̄nb̄ Qotei na e aq̄aryaiboq̄nsim naŋgo baŋq̄ dena e oq̄nsim taq̄al waiboq̄nsq̄as. Osim bunuq̄na a na e laŋ q̄ureq̄ osi oq̄sim dia e taq̄atbosim ijo Mandor Koba sq̄as. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soq̄toq̄nq̄om. Bole.

¹⁹ O Timoti, ni na ijo kaiye anjam endi osim tamo naŋgi Onesiforus aqa talq̄ di unub q̄aji naŋgi ti Prisila Akwila wo naŋgi koba na minj̄rime. ²⁰ Erastus a

Korin qureq di unu. Trofimus a Miletus qureq di ma ti sonaq e na uratem unu. ²¹Ni ijoq urur boqujat. Ni tariñoqnim ulili bati bo uge.

Yubulus na Pudens na Linus na Klodia na nanği qolqe Kristen tamo kalil nanği ti koba na kaiye anjam endi inoq qarinyonub.

²²Tamo Koba a na ino qunun geregere taqateme. Osim niği kalil qa are boleiyeme. Bole.

TAITUS

¹ E Pol. E Qotei aqa wau tamo. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Tamo ungasari Qotei na gıltnjrej qaji nanđi aqa anjam minjroqnitqa qusib Yesus qa nanđo areqalo sıngilatqajqa deqa qarınbej. E na nanđi aqaryainjritqa nanđi Qotei aqa anjam geregere qaliesib aqa kumbra dauryqajqa deqa ti qarınbej. Qotei aqa anjam di gisanı sai. Di anjam bole.

² E na nanđi aqaryainjritqa nanđi nambile gaigai sqajqa deqa e waueqnum. Nanđi nambile di oqajqa tariñoqnsib unub. Tulañ nami Qotei a ingi ingi kalil atosaisosıqa a na nambile di ıga egwajqa marej. A bole marej. A gisanıosaieqnu.

³ Bati kereonaqa a na aqa anjam maro tamo nanđi wau enjrej. Kumbra dena a na aqa segi anjam babtej. A na e dego wau ebej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Anjam dena a na ıga padalo sawaq na elenjej.

⁴ O Taitus, e anjam endi nenđrenyosim inoq qarınyonum. Aqo ombla Kristen tamo ungasari kalil nanđi koba na areqalo qujaitosim Yesus qa gago areqalo sıngilateqnum. Deqa ni ıjo anđro bole bul. Gago Abu Qotei wo Kristus Yesus ađi ıga elenjej qaji wo nanđi aiyel ni qa are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Pol na Taitus minjej, “Ni na Kristen nanđo gate atelenj”

⁵ O Taitus, e ni Krit nuiq di uratmem unum. Krit nuiq di Qotei aqa wau koboosai unu. Deqa ni na wau di kobotosim qure segi segiq di Kristen nanđo gate atelenj. Ađi e nami wau deqa ni mermem. ⁶ Deqa ni unime. Ni tamo bei a Kristen nanđo gate atqa osımqa a peleyosim aqa kumbra kalil unsim di ni a gate ate. Tamo di a tamo ungasari kalil nanđo nıamgalaq di une saıqođi soqneme. A unı aiyeltaıq. Aqa anđro nanđi Yesus qa nanđo areqalo sıngilatosib soqnebe. Nanđi kumbra uge uge yoqnaib. Nanđi diqoqnsib nanđo ai abu nanđo anjam gotranıyoqnaib. ⁷ Ni qalie, Kristen nanđo gate nanđi Qotei aqa wau taqateqnu. Deqa ni tamo bei a gate atqa osımqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo ungasari kalil nanđo nıamgalaq di une saıqođi unu. A aqa segi nıam soqtosaieqnu. A Kristen tamo ungasari nanđi nırin na taqatnırosaleqnu. A urur minjıñ oqetosaieqnu. A ya uge uyoqnsıq nanariosaleqnu. A qoto ani tamo sai. A silali koba oqnaıqqa tulañ arearetosaieqnu. ⁸ Tamo lañaj nanđi aqa meq beqnaıqqa oqnsıq geregereinjreqnu. A kumbra bole bole dauryqajqa are qaloqnsıq areqalo bole ti unu. A kumbra tıñtıñ ti Qotei aqa segi kumbra bole ti di dauryqajqa tulañ areareteqnu. A aqa segi so geregere taqateqnu. ⁹ A Yesus aqa anjam bole ıga plalteqnum qaji di sıngıla na ojeqnu. Deqa a anjam di geregere palontoqnsıq Kristen nanđo are tigeltetnjreqnu. Tamo qudei nanđi anjam di gotranıyeqnaı a na nanđi tıngitnjroqnsıq dalnjreqnu.

Krit nuiq di tamo gargekoba nanđi gisanıeqnub

¹⁰ O Taitus, Krit nuiq di anjam gotranıyo qaji tamo gargekoba unub. Tamo nanđi di anjam laña laña maroqnsib tamo ungasari nanđi gısa gısanınjreqnub. Tamo nanđi di Juda tamo. Deqa nanđi na tamo muluñ breinjrqajqa tulañ sıngılaeqnub. ¹¹ Nanđi na Kristen nanđo silali yainjrqa are qaloqnsib anjam uge uge ıga marqajqa getento qaji di plaltoqnsib minjreqnub. Nanđi degyeqnub deqa nanđi na Kristen qudei nanđo anđro ti nanđo was nanđi ti areqalo ugetetnjreqnaıqqa nanđi Qotei aqa gam bole olo urateqnu. Deqa Taitus, ni na tamo uge deqaji nanđo medabu getentosim saidnjre. ¹² Nami Krit nuiq di qalie tamo bei a anjam endegsi marej, “Krit tamo kalil nanđi gisanı ani. Nanđi tamo uge. Nanđi wagme juwanı bul. Nanđi qunjanı bolet. Nanđi

wauqa asgim ani.” ¹³ O Taitus, aqa anjam di bole. Deqa ni singila na tamo uge uge nanği tingitnjroqne. Yimqa nanği Yesus qa nanžo areqalo geregere singilatqab. ¹⁴ Osib nanği Juda nanžo gisaņ anjam ti tamo nanği Qotei aqa anjam bole qoreiyeqñub qaji nanžo dal anjam ti quqwa uratqab.

¹⁵ Tamo unğasari Qotei aqa ñamgalaq di jiga saiqoji unub qaji nanği qalie, inği uyo kalil jiga saiqoji unu. Deqa nanği oqnsib uyeqñub. Ariya tamo unğasari kumbra jigat dauryoqnsib Yesus qa nanžo areqalo singilatosaiyeqñub qaji nanği torei jiga ti. Deqa nanği mareqñub, “Inği inği kalil jigat.” Nanžo areqalo ti nanžo are miligi ti tulaņ jigat. ¹⁶ Nanği segi mareqñub, “Iga Qotei qa qalie bole.” Di gisaņ. Nanği kumbra uge uge yeqñub dena iga poigeqñu, nanği Qotei qoreiyeqñub. Deqa Qotei na nanği torei walinjreğnu. Nanği Qotei aqa anjam gotraņyo qaji tamo unub. Nanği kumbra bole bei dauryqa keresai bole sai.

2

Tamo qeli nanği kumbra bole bole yoqnebe

¹ O Taitus, ni Qotei aqa anjam bole plaltoqne. ² Ni na tamo qeli nanği anjam endegsim minjroqne, “Ninği nunžo so geregere taqatıy. Osib areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqniy. Ninği Qotei aqa anjam bole geregere qalieosib qalaqalaiyo kumbra yoqnsib gulbe kalil qoboiyoqnsib singila na tigelesoqniy.” O Taitus, ni na tamo qeli nanği anjam degsim minjroqne.

³ Ni na unğa qeli nanği anjam endegsim minjroqne, “Kumbra bole kalil Qotei a areareteğnu qaji di ninği dauryosib soqniy. Ninği yomuoaqñu. Wain uyoqnsib nanarioqñu. Ninği na Kristen nanği kumbra bole osornjroqniy. ⁴⁻⁵ Osib unğa meli nanği dalnjribqa nanği kumbra endegsib yoqnebe. Nanği nanžo tamo ti nanžo anğro ti qalaqalainjroqnebe. Nanği areqalo bole na walwelosib Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji soqnebe. Nanği Kristen nanği gereinjroqnebe. Nanği nanžo tal geregere taqatosib nanžo tamo nanžo anjam dauryoqnebe. Nanği kumbra bole degyoqñibqa nanžo tamo nanği na unjrsibqa Qotei binjyosib aqa anjam yomuiyqa uratqab.” O Taitus, ni na unğa qeli nanği anjam degsim minjroqñime.

Pol na Taitus minjeğ, “Ni kumbra bole yoqñim anğro meli nanği unsib dauryqab”

⁶ Ariya ni na anğro meli nanği dego are tigeltetnjroqñimqa nanği areqalo bole na walweloqnebe. ⁷ O Taitus, ni kumbra bei yqa osimqa kumbra bole segi yoqne. Yimqa anğro meli nanği ino kumbra di unoqnsib dauryoqñqab. Ariya ni gisaņ anjam maroqñaim. Ni anjam palontqa osimqa anjam bole segi palontqone. Alaņ anjam koba maroqñaim. Diqoqñaim. Areqalo bole ti sosim kumbra bole bole yoqne. ⁸ Ni anjam bole segi palontqoqñimqa tamo nanği ino anjam di uge qa marqa keresai. Deqa jeu tamo nanği na iga yomuigwa keresaiinjrimqa nanği jemainjrqas.

Kanğal tamo nanği gaigai nanžo wau qa gate nanžo sorgomq di soqnebe

⁹ O Taitus, ni na kanğal tamo nanği anjam endegsim minjroqne, “Ninği gaigai nunžo wau qa gate nanžo sorgomq di sosibqa wau bole bole nanği arearetnjreğnu qaji di yoqniy. Ninği nanžo medabu ojoqñu. ¹⁰ Osib nanžo inği bei bajıñu. Ninği nanžo anjam geregere dauryosib nanği kumbra bole bole enjroqniy. Yimqa nanği nunžo kumbra deqa tulaņ areboleboleinjrqas. Ninği kumbra bole kalil yoqñibqa nunžo wau qa gate nanği unoqnsib Qotei ağı iga elenjeğ qaji aqa anjam tulaņ binjyoqnsib maroqñqab, ‘Di anjam bole- quja.’ ” O Taitus, ni na kanğal tamo nanği anjam degsim minjroqne.

Iga Yesus bqajqa bati qa tariñoqnqom

¹¹ Iga qalie, Qotei a iga qa are boleiyeqnu. Aqa kumbra di a na boleq atsiq iga osorgej. Deqa a na tamo ungasari kalil nanqi padalo sawaq dena elenqa kere. ¹² Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena iga endegsi osorgeqnu, iga Qotei qoreiyqajqa kumbra ti mandam qaji areqalo uge uge ti torei uratekritqom. Osim iga mandam tamo ungasari nango ambleq di sosimqa areqalo bole na ti kumbra bole na ti Qotei aqa kumbra na ti walweloqnqom. ¹³ Walweloqnsim inji bole bole iga mondon qom qaji di oqajqa tariñoqnqom. Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. A na iga elenjej. Mondon a wala bole ti rian koba ti osim lan qureq na bqas. Iga di unqajqa tariñoqnqom. ¹⁴ Yesus a gago uneq na iga awaigosim iga aqa segi tamo ungasari tinjin sqajqa deqa marsiq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Deqa iga gaigai kumbra bole dauryqajqa singilaoqnqom.

¹⁵ O Taitus, ni gaigai Kristen tamo ungasari nanqi anjam di minjroqnmqa nanqi quoqnsib dauryoqnqab. Ni na tamo ungasari anjam gotranjeqnu qaji nanqi tingitnjroqnsim dalnjroqne. Tamo bei na ino anjam di uge qa maraiq.

3

Qotei a iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej

¹ O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari nanqi anjam endegsim minjroqne, “Ninji na mandor nanqi ti sawa taqato qaji tamo kokba ti nango sorgomq di sosibqa nango anjam dauryoqniy. Osib gaigai wau bole yqajqa are qaloqniy. ² Ninji tamo qudei nanqi misilin anjam minjroqnaib. Osib anjam na qotoqnaib. Gaigai lawo na sosib tamo ungasari kalil nanqi kumbra bole osornjroqniy.” O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari nanqi anjam degsim minjroqne.

³ Ni qalie, iga dego nami areqalo uge ti sosimqa Qotei aqa anjam gotranjoqnem. Bati deqa Satan na iga gisa gisanjeqnaqa iga Qotei aqa gam bole dauryqa uratoqnsim kumbra uge uge dauryqajqa are pruggeqnaqa gago segi jejamu qa tulan areboleboleigoqnej. Kumbra dena iga singila na taqatgesoqnej. Deqa iga minjin ti are uge ti sosim walweloqnem. Tamo qudei na iga jeutgeqnaqqa iga kamba dego nanqi jeutnjroqnem.

⁴ Ariya bati di Qotei agi iga elenjej qaji a na iga tulan qalaqalaigosiqqa iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej. Aqa kumbra di a segi na boleq atej. ⁵ Osiqqa iga elenjej. Gago segi wau bole bole iga yoqnem qaji a deqa osiq iga elenosai. A iga qa dulosiqa iga lana elenjej awai saiqoji. Osiqqa gago are miligi yansetgosiqqa aqa Mondor Bole egsiqqa iga angro bunuj bul nambabtgej. ⁶ Yesus Kristus agi iga elenjej qaji aqa wau na Qotei na aqa Mondor Bole qarinyonaqa gago are miligiq aiyej. ⁷ Yesus a iga qa are boleiyej deqa iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Deqa mondon iga nambile gaigai sqom. Iga nambile di oqajqa tariñoqnsim unum. ⁸ Qotei aqa anjam di tulan boledamu. Deqa iga anjam di gago areqaloq di singilatqom.

O Taitus, ni Qotei aqa anjam di singila na palontoqnmqa tamo ungasari Qotei qa nango areqalo singilateqnu qaji nanqi quoqnsib kumbra bole bole yoqnaqab. Anjam dena tamo ungasari nanqi aqaryainjeqnu. ⁹ Tamo qudei nanqi lana lana njirinoqnsib nanari anjam maroqnsib laqnu. Nanqi Moses aqa dal anjam qa ti nango moma nango ñam qa ti anjam na qoteqnu. Nanqi anjam di marqajqa tulan arearetnjeqnu. Iga qalie, anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Taitus, ni tamo deqaji nango anjam di quetnjraim. Torei urat.

¹⁰ Tamo bei na Kristen tamo ungasari nanjo areqalo ugetetnjrsim nanji pupoinjrimqa ni na tamo di minjimqa aqa kumbra di uratem. A ni quetmosaiamqa olo minje. Minjimqa olo quetmosaiamqa ni a uratosim torei qoreiye. ¹¹ Ni qalie, tamo deqaji nanji Qotei aqa gam torei urateqnu. Nanji une yo qaji tamo unub. Nanjo une dena nanji osornjreanu, nanji tamo uge.

Pol na Taitus minjej, “Ni urur bosim e itbe”

¹² Ariya Taitus, ni que. E na Artemas kiyo Tikikus kiyo qarinyitqa a inoq gilqas. Gilsim mermimqa ni urur bosim Nikopolis qureq di e itbe. Yuwal ugeo bati qa e dia sqai. Soqnit ni bosim dia e itbe. ¹³ Apolos wo dal anjam qalie tamo Senas wo nanji aiyel ino qure uratosib walwelqa laqnibqa ni na aqaryainjrimqa nanji gamq di inji bei qa truquqasai.

¹⁴ Ni na Kristen nanji anjam plaltosim minjroqnimqa nanji wau bole yoqnqajqa geregere qaliesib tamo qudei inji inji qa truqueqnu qaji nanji aqaryainjroqnebe. Nanji lanja sosib wau bole bole yosaio uge.

¹⁵ Kristen kalil e koba na endi unum qaji nanji na ni kaiyeimonub. Deqa ni na kamba tamo ungasari iga tulan qalaqalaigeqnu qaji nanji gago kaiye anjam endi minjime. Tamo ungasari nanji di iga koba na Yesus qa gago areqalo sinjilateqnum.

O ijo was, Qotei a ninji kalil qa are boleiyeme. Bole.

FILEMON

¹ O Filemon, e Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nengrenyosim inoq qarinyonum. Ni gago Kristen was bole. Ni iga koba na wau qujai. ² Aqo aiyel anjam endi ni qa ti gago jaja Apia qa ti Arkipus qa ti Kristen tamo unğasari kalil ino talq di loueqnub qaji nanği qa ti qarinyonum. Arkipus a iga koba na qoto tamo bulosim Qotei aqa wau ojeqnum.

³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanği aiyel ninği qa are boleinjrimqa ninği lawo na soqniy.

Filemon a kumbra tulañ boledamu yoqnej deqa Pol a areboleboleiyoqnej

⁴ E gaigai ijo Qotei binjiyoqnsim ni qa pailyeqnum. ⁵ E ni qa anjam endegsi queqnum, ni na Tamo Koba Yesus tulañ qalaqalaiyoqnsim a qa ino areqalo singilateqnum. Osim ni na Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği dego qalaqalainjreqnum. ⁶ Ni iga ti beterosim koba na Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa e endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filemon iga ti aqaryaigimqa iga powo bole osim inği bole bole Kristus a iga egeqnu qaji di geregere poigwas.” ⁷ Od, was, e qalieonum, ni na Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği qalaqalainjroqnsim nanğo are tulañ singilatetnjreqnum. Ino kumbra dena ijo are latetbeqnaqa e areboleboleibeqnu.

Pol na Filemon minjej, “Ni na Onesimus qalaqalaiyime”

⁸ O Filemon, e qalieonum, ino kumbra kalil bole. Deqa e ni kumbra bei yqajqa mermitqa ni ijo anjam daurye. E Kristus aqa ñam na ni singila na mermqa kere. ⁹ Ariya e ni tulañ singila na mermqasai. Aqo ombla qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum deqa e ni lawo na mermqai. E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. ¹⁰ E tonto talq endi sonamqa ino kanğal tamo Onesimus a ni uratmosiq ulañosiq Rom qure endeq bosiq e itbej. E itbonaqa e Yesus aqa anjam minjnamqa a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej. Deqa bini a ijo anğro bul unu. Deqa e ni mermqai, ni a kumbra bole osoryime. ¹¹ A nami kanğal tamo bolesai soqnej deqa a ni qa wau bole yosaiyoqnej. Ariya bini a kanğal tamo bolequja unu deqa a ni qa wau bole yoqnaqa kere. A e qa dego wau bole yoqnaqa kere.

¹² Ariya endego e Onesimus qarinyonum a inoq olo bqo. Deqa e a qa are ugeibqo. Di kiyaaqa? E a tulañ qalaqalaiyeqnum deqa. ¹³ E Yesus aqa anjam bole qa waueqnum deqa e tonto talq endi unum. Ariya ijo are koba endegsi unu. E Onesimus olo osiy a e ombla tonto talq endi sosim a na e aqaryaiboqnaqas. A ino kanğal tamo unu deqa a na e aqaryaibqas di ni na dego e aqaryaibqam. ¹⁴ Ariya e Onesimus qarinyonum inoq olo bqo. E endegsi are qalonum. Ni na e aqaryaibqa are soqnim ni ino segi areqalo na e odbosim Onesimus olo ijoq qarinye. E singila na ni mermqasai.

¹⁵ Bole, Onesimus a bati truquyala ni uratmej. E are qalonum, Qotei a segi na gam gereiyonaqa Onesimus a ni uratmej. Di kiyaaqa? Ni na a olo osim ninği ombla bati gaigai sqajqa deqa. ¹⁶ Onesimus a ino kanğal tamo segi sai. A ino Kristen was bole. A ijo Kristen was dego. Deqa e a tulañ qalaqalaiyeqnum. A ino kanğal tamo bolequja. A ni ombla Tamo Koba beteryejunub. Deqa e qalieonum, ni a olo tulañ qalaqalaiyoqnaqam.

¹⁷ Ni e ombla Yesus aqa wau tamo unum edegosim Onesimus osim geregereiyogne. Ni e osim geregereibeqnum dego kere. ¹⁸ Onesimus a une bei ni emej kiyo? A ino silali bei nami yaimosiq olo ni emqajqa mermosiqa bunuqna ni emosai kiyo? Degamqa ni na merbimqa e kamba silali di keretosiy ni olo emqai. ¹⁹ E Pol. Anjam endi e ijo segi ban na nengrenyonum. Ni e merbimqa Onesimus a ino silali bei yaimej qaji di e na kamba olo ni emekritqai. Ariya ni que. Nami e Yesus aqa anjam ni mermonam qusim are bulyem. E ino qunun qa aqaryaimem. Deqa e ni endegsi mermqa kere, ni na kamba olo ino segi nambile e ebekritime. Ariya e degsi ni mermqa uratonum. ²⁰ O ijo was Filemon, ni que. Aqo ombla Tamo Koba Kristus aqa tamo unum deqa ni aqa ñam na olo Onesimus ijoq qarinyosim dena ijo are boletetbe.

²¹ E qalieonum, ni ijo anjam endi dauryqam. Osim ijo anjam endi bunyosim olo Onesimus ijoq qarinyqam. Utru deqa e anjam endi nengrenyonum. ²² Ijo anjam qujai bei agiende. E are qalonum, Qotei a nungo pailyo qusim gam waqtetbimqa e nungoq olo bqai. Deqa Filemon, e ino talq di nejajqa warum bei ni na gereiyetbe.

Pol aqa wau qujai nanqi na Filemon kaiyeiyeb

²³ Aqo Epafra wo ombla tonto talq endi unum. Epafra a dego Kristus Yesus aqa wau tamo. A Yesus aqa anjam mare mare laqnej deqa jeu tamo nanqi na a ojsib tonto talq endi waiyeb unu. A na ni kaiyeimqo. ²⁴ Mak na Aristarkus na Demas na Luk na nanqi qolqe dego ni kaiyeimonub. Nanqi e koba na wau qujai.

²⁵ Tamo Koba Yesus Kristus a ninqi qa are boleiyosim nungo qunun geregere taqatoqneme. Bole.

HIBRU

Qotei aqa Niri a na iga anjam mergeqnu

¹ Nami Qotei na gago moma utru nanġi anjam minjroqnej. A gam endena nanġi anjam minjroqnej. A na aqa medabu o qaji tamo nanġi qarinjreqlaqa nanġi giloqnsib bati gargekoba gago moma utru nanġi anjam minjroqneb. ² Ariya bini Qotei na iga dego anjam mergeqnu. Dinjo bati jojomoqo deqa a na aqa Niri aqa medabu na iga anjam mergeqnu. Qotei na aqa Niri giltej deqa a inġi inġi kalil oqas. Aqa ban na Qotei na mandam atej unu. ³ A na Qotei aqa rian koba iga osorgeqnu. Aqa so ti Qotei aqa so ti ombla kerekere. Aqa anjam sinġila ti unu. Anjam dena a na inġi inġi kalil sinġilatejunu. A gago une kobotetgosiqa lan qureq oqsiq Qotei sinġila koba ti unu qaji aqa ban woq di awejunu.

Qotei aqa Niri a lan angro nanġi tulan bunjrejunu

⁴ Qotei na aqa Niri ñam kobaquja yej. Ñam dena lan angro nanġo ñam tulan bunjrejunu. ⁵ Nami Qotei na aqa Niri endegsi minnej, “Ni ijo segi Angro.

Bini e ino Abu unum.”

Osiqa olo anjam bei dego aqa Niri qa endegsi marej, “E aqa Abu sqai. A ijo Angro sqas.” Ariya Qotei na aqa lan angro nanġi anjam degsi minjrosaijoqnej.

⁶ Nami Qotei na aqa Niri matu qarinyim mandamq aiqa osiqa a qa olo anjam endegsi marej, “Ijo lan angro kalil nanġi aqa sorgomq di sosib a qa louoqnqab.” ⁷ Ariya Qotei a lan angro nanġi qa anjam degsi marosaioqnej. A nanġi qa endegsi marej,

“E ijo lan angro nanġi wau enjrem.

Deqa nanġi jagwa ti ñamyuwo ti bulosib ijo wau ojeqnu.”

⁸ Ariya Qotei na aqa segi Niri endegsi minnej,

“O Qotei, ni bati gaigai Mandor Koba sqam.

Ni tamo bole unum deqa ni na ino segi tamo ungasari nanġi taqatnjroqnam.

⁹ Ni kumbra bole yqajqa tulan arearetmeqnu.

Ni kumbra uge yqajqa arearetmosaieqnu.

Deqa ino Qotei na ni giltmosiqa ino gateq di goren bilentosiq ñam kobaquja emej.

Deqa ni tulan areboleboleimeqnu.

Ino arebolebole dena ino was nanġo arebolebole tulan bunjrejunu.”

¹⁰ Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo anjam bei dego endegsi minnej,

“O Tamo Koba, ni nami mandam atem unu.

Osim lan dego ino segi ban na gereiyem.

¹¹ Lan ti mandam ti koboqab.

Ariya ni bati gaigai sqam.

Lan ti mandam ti gara jugo bulosib sariosib ugeqab.

¹² Tamo bei na aqa gara lubtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na lan ti mandam ti lubtosim taqal atqam.

Tamo bei na aqa gara piqtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na lan ti mandam ti piqtosim taqal atqam.

Ariya ni segi bulyqasai.

Ni bati gaigai degsi sqam.

Ino sqajqa bati koboqasai.”

¹³ Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo minnej,

“Ni ijo ban woq endi awesoqnimqa e na ino jeu tamo kalil nanği elenjosiy ino singaq di atelenqai.”
 Qotei na anjam deqaji aqa lan angro nanği minjrosaiognej. ¹⁴ Lan angro nanği Qotei aqa Niri bul sai. Nanği Qotei aqa wau ojo qaji mondor. A na nanği qarinjireqnaqa nanği aqa wau ojeqnu. Nanžo wau agiende. Nanği giloqnsib tamo unğasari a na elenqas qaji nanği aqaryainjreqnu.

2

Qotei na iga elenėj aqa wau di tulan kobaquja

¹ Deqa ijo was, anjam ninği nami quoqneb qaji di ninği olo singila na ojsib dauryiy. E dego anjam di dauryqai. Iga dauryqasai di iga ulonjosim anjam di torei urato uge. ² Nami Qotei na aqa lan angro nanžo medabu na gago moma utru nanği anjam minjroqnej. Anjam di singila koba. Deqa tamo unğasari kalil anjam di gotranjoqneb qaji nanği Qotei na kambatnjroqnsiq awei uge enjroqnej. ³ Bunuqna Qotei na iga padalo sawaq na elenėj. Aqa wau di tulan kobaquja. Iga Qotei aqa wau di qoreiyqom di iga awei tulan ugedamu turqom. Awei di iga britosim jaraiqa keresai.

Namoqna gago Tamo Koba a na iga elenqajqa anjam di mare mare laqnej. Onaqa tamo nanği aqa anjam di quoqneb qaji nanği kamba olo mare mare laqneb. Osib iga endegsib mergoqneb, “Anjam di bole.” ⁴ Yeqnaqa Qotei na nanžo anjam di singilatoqnej. A gam endena nanžo anjam singilatoqnej. A Mondor Bole aqa wau segi segi jeisiq enjreqnaqa nanği manwa ti kumbra singila ti babtoqneb. Qotei aqa segi areqalo na a degyoqnej.

Qotei na iga elenėj aqa wau di Yesus a segi na tigeltej

⁵ Mondonj Qotei na mandam bunuj atqas. Iga qalieonum, Qotei na aqa lan angro nanği mandam bunuj di taqatqajqa wau enjrosai. ⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“O Qotei, ni kiyaqna tamo nanği qa are qaleqnum?
 Osim nanği qa duloqnsim aqaryainjreqnum?”

⁷ Ni na tamo nanği lan angro nanžo sorgomq di atem unub.

Deqa nanği lan angro nanžo sorgomq di sokiñala soqrib
 bunuqna ni na nanžo ñam olo soqtetnjrimqa
 nanžo ñam tulan kobaosim lan angro nanžo ñam bunyqas.

⁸ Od, ni na inği inği kalil osim tamo nanžo sorgomq di atim sqab.”

O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, a na inği inği kalil osim tamo nanžo sorgomq di atim sqab. A inği bei uratqasai. Ariya bini iga uneqnum di inği inği kalil tamo nanžo sorgomq di sosai. ⁹ Ariya iga Yesus uneqnum. Nami a lan angro nanžo sorgomq di sokiñala soqnej. Bati deqa Qotei a tamo kalil nanği qa are boleiyonaqa kumbra dena Yesus a nanžo padalo sawa osiq moiyej. A jaqatinj koba osiq moiyej deqa Qotei na aqa ñam olo soqtetosiqna ñam kobaquja yej.

¹⁰ Qotei a inği inği kalil qa utru. A na inği inği kalil gereiyej. A na aqa angro gargekoba nanği joqsim lan qureq oqwajqa deqa are qalsiq Yesus singilatonaqa a jaqatinj koba ej. Osiqa aqa jaqatinj dena a Qotei aqa anjam torei dauryekritosiq tamo nanği elenqajqa wau tigeltej. Qotei a degsi Yesus singilatej di kumbra bolequja. ¹¹ Iga qalie, Yesus aqa angro kalil a na aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanği a ombla Abu qujai. Deqa a na nanği minjreqnu, “Ninği ijo was tintinj.” A nanği was qa minjrqajqa jemaiyosaieqnu.

¹² Deqa a na aqa Abu endegsi minjej,

“O Qotei, e na ijo was nanği di ino ñam qa sainjroqnqai.

Nanġi louġa korooqñibqa e nanġo ambleq di tigelooqñsiy ino ñam soqtoqñ-qai.”

¹³ Yesus a degsi aqa Abu minjsiqa olo endegsi marej, “E Qotei qa ijo areqalo singilatosiy a qa tariñoqñsiy sqai.” Osiqa marej, “Ninġi e nubiy. Anġro kalil Qotei na ebej qaji nanġi di e koba na unum.”

Yesus na iga aqaryaiġwa osiqa tamo bulyosiq moiyej

¹⁴ Yesus aqa anġro nanġi di mandam tamo. Deqa Yesus a dego mandam tamo bulyosiq moiyej. A Satan aqa singila kobotqa marsiq deqa moiyej. Satan a moiyo qa utru. A na tamo unġasari nanġi moiyo tñjr qajqa singila ti unu. ¹⁵ Deqa nanġi moiqa ulaeqñab Satan a nanġi singila na ojeleneqnu. Ariya nanġi degsib ulaoqñsib sonabqa Yesus a nanġi Satan aqa banq dena elenqajqa marsiq moiyej.

¹⁶ Yesus a lanġ anġro nanġi aqaryainjrqa osiq moiyo sai. A Abraham aqa moma nanġi aqaryainjrqa osiq moiyej. ¹⁷ Utru deqa a aqa was kalil nanġi bulosiq tamo yuej. Deqa bini a atra tamo gate sosiq Qotei aqa wau ojeqnu. A tamo unġasari nanġi qa dulosim nanġi aqaryainjr qajqa deqa marsiq atra tamo gate brantej. A tamo bole unu deqa a Qotei aqa anjam kalil dauryoqñsiqa aqa wau ojeqnu. Aqa wau agiende. A na tamo unġasari nanġo une kobotetñjroqñsiqa Qotei aqa minjin taqal waiyeqnu. ¹⁸ Gulbe gargekoba Yesus aqa jejamuq di branteqnaqa a jaqatin koba oqnej. Deqa a na tamo unġasari gulbe oqñsib uneq aiqa laqñub qaji nanġi gegerere aqaryainjrqa kere.

3

Yesus aqa ñam na Moses aqa ñam tulañ bunyejunu

¹ O Kristen was kalil, Qotei lanġ qureq di unu qaji a na ninġi metñgej deqa ninġi Yesus qa are qaloqñiy. Yesus a Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa qarinyej. A gago atra tamo gate unu. Deqa iga aqa ñam boleq di maroqñqom. ² Qotei na Yesus minnej, “Ni ijo wau oje.” Onaqa Yesus a Qotei aqa wau di uratosai. A wau di gegerere ojoqnej. Moses a dego nami Qotei aqa wau gegerere ojoqnej. A Qotei aqa tamo unġasari nanġo ambleq di wauoqnej. Tamo unġasari nanġi di Qotei aqa tal bul soqñeb. ³ Iga qalie, tamo nanġi tal ateqñub qaji nanġo ñam kobaquja. Tal aqa ñam kiñala. Yesus a tal ato qaji tamo bul soqnej deqa Qotei na a ñam kobaquja yej. Yesus aqa ñam dena Moses aqa ñam tulañ bunyejunu. ⁴ Tal kalil agi tamo nanġi na ateqñub. Ariya Qotei a segi na inġi inġi kalil atelenej. ⁵ Moses a kanġal tamo bul sosiq Qotei aqa tamo unġasari nanġo ambleq di wauoqnej. Deqa Moses aqa ñam kiñala. Tamo unġasari nanġi di agi Qotei aqa tal bul soqñeb. Moses a nanġo ambleq di wau gegerere yoqnej. A Qotei aqa medabu oqñsiqa kumbra bunuqna brantqas qaji deqa anjam maroqnej. ⁶ Ariya Kristus a Qotei aqa Niri. Deqa Qotei na a wau yonaqa a Qotei aqa tamo unġasari nanġi taqatñjroqnej. Tamo unġasari nanġi di agi Qotei aqa tal bul unub. Kristus a wau di gegerere yoqnej. A Qotei aqa Niri deqa iga gaigai gago areqalo a qa singilatoqñsim a mondon olo bosim iga boletġwajqa deqa tariñoqñsim sqom. Iga deġyqom di iga dego Qotei aqa tal bul sqom.

Tamo qudei nanġi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqasai

⁷ Iga Qotei aqa tamo unġasari unum deqa iga Mondor Bole aqa anjam qusim dauryqom. Aqa anjam agiende, “Bini bati endi ninġi Qotei aqa medabu quoqñiy.

⁸ Ninġi nunġo are miligi getentaib.

Ninigi nunngo moma utru nanngi bul saib.

Agi nami nunngo moma utru nanngi ijo medabu quqwa asginjreqnaqa gotranjoqneq.

Nanngi wadau sawaq di ijo singila laña tenemtoqneq.

⁹ Nanngi ijo singila bati gaigai unoqneq gilsilq wausau 40 koboej.

Ariya nanngi deqa e qa are qalosaioqneq.

¹⁰ Deqa e nanngi qa minjin oqnaqa mareq,

‘Nanngi nanngo are miligiq di e daurbosaieqneq.

Nanngi gaigai ijo gam bole urateqneq.’

¹¹ Deqa e nanngi qa minjin oqnaqa endegsi minjrem,

‘Ninigi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.’ ”

¹² O ijo was, ninigi geregere nam atoqniy. Ninigi nam atqasai di ninigi qudei nunngo are miligi ugeqas. Amqa ninigi Yesus qa nunngo areqalo singilatqa uratosib Qotei nambile gaigai unu qaji a qoreiyqab. Degaib deqa ninigi nam atoqniy. ¹³ Iga mareqnum, “Bini bati endi.” Deqa ninigi bati gaigai nunngo Kristen was nanngi singilatnjroqniy. Une aqa kumbra na ninigi qudei gisanjosim nunngo are miligi getentaim deqa ninigi degyoqniy. ¹⁴ Iga nami Qotei qa gago areqalo singilatoqneq. Ariya gago areqalo di iga olo singila na ojesosim gilsim moiqom. Iga degyqom di iga Kristus aqa segi tamo ungasari tintinj sqom.

¹⁵ Iga qalie, anjam endegsi unu,

“Bini bati endi ninigi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ninigi nunngo are miligi getentaib.

Ninigi nunngo moma utru nanngi bul saib.

Agi nami nunngo moma utru nanngi ijo medabu quqwa asginjreqnaqa gotranjoqneq.”

¹⁶ O ijo was, yai nanngi Qotei aqa medabu quoqnsib olo quqwa asginjreqnaqa gotranjoqneq? Di Israel tamo ungasari agi Isip sawaq di sonabqa Moses na joqsiq gilej qaji nanngi. ¹⁷ Qotei a yai nanngi qa minjin oqnaqa gilsilq wausau 40 koboej? Di Israel tamo ungasari agi une yoqnsib wadau sawaq di morenoqneq qaji nanngi. ¹⁸ Qotei na yai nanngi endegsi minjrej, “Ninigi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai”? Osiqa minjrej, “E bole merngonum”? Di tamo ungasari aqa medabu gotranjoqneq qaji nanngi. ¹⁹ Deqa iga qalieonum, Israel tamo ungasari nanngi di Qotei qa nanngo areqalo singilatosaiioqneq. Utru deqa nanngi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqa keresai.

4

Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqarato sawa miligiq gilqab

¹ Qotei a nami marej, “Ijo segi tamo ungasari nanngi ijo aqarato sawa miligiq gilqab.” O ijo was, sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu. Deqa ninigi ulaoiy. Ninigi qudei sawa di miligiq gilqa uratosib ulonjo uge. ² Moses aqa bati qa Israel tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam bole quoqneq. Iga dego Qotei aqa anjam bole quoqneq. Ariya Israel nanngi anjam di laña quoqnsib nanngo areqaloq di singilatosaiioqneq. Deqa anjam dena nanngi yala aqaryainjrosaiioqnej.

³ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa a na odgim iga aqa aqarato sawa miligiq gilqom. Agi nami Qotei a Israel nanngi qa endegsi marej,

“E nanngi qa minjin oqnaqa minjrem,

‘Ninigi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.’ ”

Kumbra di Moses aqa bati qa brantej. Ariya iga qalie, tulan nami Qotei a mandam atsiqa aqa wau kalil kobotej. ⁴ Agi aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb, “Qotei na aqa wau kobotosiqa bati 7 onaqa a aqaratej.” ⁵ Osib

bunuqna anjam endi nengrenyeb, “Nanġi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai.”

⁶ Deqa iga qalieonum, aqarato sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu. Tamo unġasari qudei nanġi miligiq gilqa kere. Tamo unġasari nami Qotei aqa anjam bole quoqnsib gotranjoqneq qaji nanġi aqa aqarato sawa miligiq gilqasai. ⁷ Deqa wausau gargekoba gilnaqa Qotei a olo aqarato bati bunuj atej. Agi a Devit aqa medabu na endegsi marej, “Bini bati endi ninġi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ninġi nunġo are miligi getentaib.”

Devit aqa bati qa Qotei a marej, “Bini bati endi.” Anjam dena iga endegsi osorgeqnu, Qotei a tamo unġasari nanġi aqa aqarato sawa miligiq gilqajqa olo bati bunuj atej.

⁸ Josua na aqarato di Israel nanġi enjrosai. Enjrej qamu Qotei a bunuqna olo bati bunuj atqa marosai qamu. ⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa segi tamo unġasari nanġo aqarato bini unu. Iga yori bati gaigai aqarateqnum dego kere. ¹⁰ Iga qalie, tamo a Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqas di a aqa wau kobotosim aqaratqas. Agi Qotei a nami aqa wau kobotosiq aqaratej dego kere. ¹¹ Deqa iga aqarato sawa di miligiq gilqajqa tulanġ singilaqom. Singilaqasai di ninġi qudei Israel nanġo kumbra dauryosib Qotei aqa anjam gotranjosib uloġo uge.

¹² Qotei aqa anjam a nambile ti unu. Anjam di singila na waueqnu. A serie bul tulanġ qalat. Deqa anjam dena tamo nanġo are qametnjroqnsiqqa nanġo qunuj ti tanu ti sinġa ti miligiq aiyuqnsiqqa nanġo areqalo ti nanġo are miligi ti geregere pegiyeqnu. ¹³ Inġi bei a Qotei qa uliqa keresai. Inġi inġi kalil Qotei a atelenġej qaji di a na geregere nām atoqnsiq uneqnu. Deqa mondoġ a na qujai gago kumbra kalil qa iga pegigwas.

Yesus a gago atra tamo gate unu

¹⁴ Gago atra tamo gate unu. A lanġ qureq oqsiq di unu. A Qotei aqa Niri Yesus. Deqa iga aqa nām boleq di maroqnsim ojesqom. ¹⁵ Iga segi sinġila saiqoji. Deqa iga na gago une aqa sinġila kobotqa keresai. Ariya gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa iga endegsi are qalqasai, Yesus a gago une qa iga aqaryaigwa keresai. Iga degsi are qalqasai. Satan na iga walawalaigoqnsiqqa uneq waigwa laqnu. A nami Yesus dego uneq waiyqa maroqnsiq walawalaiyoqnej. Ariya Yesus a segi une saiqoji. ¹⁶ Deqa ijo was, iga Qotei aqa areq gilqajqa ulaqasai. Iga aqa areq giloqnoqom. A iga qa are boleiyeqnu deqa iga aqa areq giloqnim a iga qa duloqnoqas. Iga gulbe ti soqnim a iga qa are boleiyuqnsim gago gulbe qa aqaryaigoqnoqas.

5

Atra tamo gate nanġo wau

¹ Qotei a mandam tamo qudei nanġi giltnjroqnsiqqa nanġi atra tamo gate ateqnu. Atra tamo gate nanġo wau agiende. Nanġi na tamo unġasari nanġo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme inġi inġi oqnsib Qotei atraiyeqnu.

² Atra tamo gate nanġi di iga bul mandam tamo. Nanġi dego sinġila saiqoji unub deqa nanġi une yoqnoqqa kere. Deqa nanġi na tamo unġasari powo saiqoji unub qaji nanġi ti tamo unġasari Qotei aqa gam groteqnuq qaji nanġi ti lawo na aqaryainjreqnuq. ³ Nanġi dego une ti unub deqa nanġi tamo unġasari nanġo une qa ti nanġo segi une qa ti are qaloqnsib wagme inġi inġi oqnsib Qotei atraiyeqnuq.

⁴ Tamo lanġaj bei a aqa segi areqalo na atra tamo gate sqa keresai. Qotei a segi na atra tamo gate nanġi metnjroqnsiqqa nām koba enjreqnu. Agi Qotei a nami Aron metosiq atra tamo gate atej.

⁵ Kristus a dego aqa segi ñam soqtosiq atra tamo gate sqa marosai. Qotei na Kristus giltosiq a atra tamo gate atej. Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej,

“Ni ijo segi Angro.

Bini e ino Abu unum.”

⁶ Osiq a olo anjam bei dego Kristus minjej,

“Melkisedek a atra tamo soqnej

dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

⁷ O ijo was, Yesus a mandamq endi sosiq a singa pulutoqnsiq a Qotei pailyoqnej. A qalieej, Qotei na a oqa kere. Yim a moiqasai. Deqa a singila na Qotei pailyoqnej. A lelen ti akam ti pailyoqnej. A aqa segi areqalo uratoqnsiq a Qotei aqa sorgomq di soqnej. Deqa Qotei na aqa pailyo quetoqnej. ⁸ Yesus a Qotei aqa Niri. Ariya a jaqatin koba oqnej dena a powo osiq a Qotei aqa anjam dauryqajqa qalieej. ⁹⁻¹⁰ Qalieosiq deqa a Qotei aqa anjam torei dauryekritej. Deqa Qotei na a giltosiq minjej, “Ni atra tamo gate sqam. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.” Qotei na Yesus degsi minjej deqa Yesus a tamo kalil Qotei aqa anjam dauryeqnub qaji nanqi elenqas. Nanqi elenqajqa utru agi Yesus qujai. Deqa nanqi ñambile gaigai sqab.

Iga angro mom bul sqasai

¹¹ O ijo was kalil, e Yesus aqa wau deqa anjam gargekoba ninqi merngwajqa unu. Ariya nungo areqalo getenjejunu deqa ninqi anjam di aqa utru geregere poinjwa keresai. Deqa e ninqi anjam di merngwajqa banqi koba. ¹² Ninqi nami are bulyeb bati olekoba gilqo. Deqa ninqi Qotei aqa anjam plaltqa kere. Ariya nungo powo kobaosai unu deqa ninqi angro mom munqum uyeqñub dego bul unub. Ninqi inqi singila uyqa keresai unub. Deqa tamo qudei na olo Qotei aqa anjam utruq na plaltosib ninqi merngwab di kere. ¹³ Iga qalie, angro mom nanqi munqum segi uyeqñub. Nanqi kumbra bole qa gam geregere poinjrosai unu. ¹⁴ Tamo nanqi kokbaonub qaji nanqi inqi singila uyeqñub. Nanqi nami bati gargekoba kumbra bole ti kumbra uge ti pegiyonqeb. Deqa nanqi areqalo bole ti powo bole ti unub.

6

Iga Qotei qa tariñoqñom

¹ Deqa ijo was kalil, iga Kristus aqa anjam nami utruq na quoqñem qaji dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqñom. Yim anjam dena iga singilatgoqñas. Anjam iga nami utruq na quoqñem qaji di ninqi qalie. Anjam agiende. Iga Qotei qa gago areqalo singilatoqa, moiyo qaji kumbra uratosim are bulyoqa, ² yanso oqa, Kristen gate nanjo gateq di ban atoqa, subq na tigeloqa, Qotei na tamo kalil nanqi peginjroqa, tamo qudei nanqi ñamyuwoq di gaigai soqa. O ijo was, Kristus aqa anjam di iga nami utruq na quoqñem. Ariya bini iga anjam dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqñom. ³ Qotei na marim iga degyom.

⁴ O ijo was, ninqi qalie. Nunjo ambleq di tamo qudei nanqi Qotei na areqalo suwantetnrnaqa nanqi lan qureq oqñwajqa gam bole qalieeb. Nanqi Mondor Bole esoqñeb. ⁵ Nanqi Qotei aqa anjam uyo oneiyonqnsib maroqñeb, “Anjam di bolequja.” Nanqi Qotei aqa singila mondon brantqas qaji di dego qalieosib ojesoqñeb. ⁶ Ariya bati bei tamo nanqi di olo ulonqosib Qotei aqa anjam qoreiyeb. Deqa nanqi bunuqna puluosib are bulyqajqa gam saiinjrej. Nanjo une dena nanqi Qotei aqa Niri olo ñamburbasq di qamobulosib tamo unqasari kalil nanjo ñamgalaq di aqa ñam tulan ugeugeiyeb.

⁷ Tamo deqaji nanği qa e yawo anjam endegsi mernğwai. Wau lanja nanği inği yageqnaqqa awa boqnsiq mandam aqa miligiq aiyeqnu. Aiyeqnaqa Qotei a mandam di boleteqnu deqa inği bole oqoqnsiq melieqnaqa wau lanja nanği boqnsib inği oqnsib uyeqnu. ⁸ Ariya sil luwit oqsim inği kabutnırqas di inği bole oqwasai. Mandam di ugeqas. Deqa sokiñala Qotei na mandam di torei waliyosim ñamyuwo na koitqas.

⁹ O gago was bole, anjam singila di iga na ninği mernğonum. Ariya iga qalieonum, ninği deqsib padalqasai. Qotei na ninği elenqas. ¹⁰ Qotei a tamo uge sai. A tamo bole. Deqa a nunço kumbra bole kalil unoqnsiq olo are walyosaieqnu. Nunço kumbra bole agiende. Ninği gaigai wau bolequja yoqnsib Qotei tulan qalaqalaiyoqnsib aqa segi tamo unğasari nanği geregerejnıreqnu. Ninği nami degyoqneb agi bini ninği degyeqnu. ¹¹ Gago are koba endegsi unu. Ninği kumbra bole di singila na ojoqnsib mondon Qotei na ninği boletnğwajqa deqa tariñoqniy. ¹² Ninği asğingaiq. Qotei aqa tamo unğasari nanço kumbra agiende. Nanği Qotei qa nanço areqalo singilatoqnsib olo asğinjrosaieqnu. Deqa mondon nanği inği bole bole Qotei a nami aqa anğro nanği enırqa marej qaji di oqab. O ijo was, nanço kumbra di ninği dego deqsib dauryoqniy.

Qotei aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di a na singilatej

¹³⁻¹⁴ Nami Qotei na Abraham minjej, “E ni boletmosiy ino moma nanği tulan kobatnırqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Mandam tamo nanği na Qotei bunyqa keresai. Deqa Qotei a mandam tamo bei aqa ñam na anjam singilatqa keresai. Deqa a anjam di Abraham minjsiqa aqa segi ñam na anjam di singilatosiq minjej, “E bole mermonum.” ¹⁵ Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq tariñosiq soqnej. A tariñqa asğiyosai. A tariñesosiq bunuqna anjam Qotei na minjej qaji di aqa damu brantonaq unej.

¹⁶ Anjam singilatqa kumbra agiende. Tamo bei na anjam singilatqa osimqa a tamo kobaquja bei aqa ñam na anjam singilatqas. Yim tamo qudei nanği qusib marqab, “Anjam di bole.” Deqa tamo qudei nanği anjam di olo uge qa marqa keresai. ¹⁷ Qotei na Abraham minjej, “E ino moma nanği kobatnırqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Aqa kumbra dena a na Abraham aqa moma nanği osornırej, a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. ¹⁸ Deqa Qotei aqa kumbra aiyel unu. A na anjam di Abraham minjej. Osiqa aqa segi ñam na anjam di singilatej. Aqa kumbra aiyel di unu deqa a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. A gisañqa keresai dego. Deqa iga Qotei aqa anjam di gago are miligiq di atsim Qotei aqa jojomq giloqnsim a qa tariñoqnoq. ¹⁹ Qotei agi iga a qa tariñeqnum qaji a anka bul singila koba. Deqa iga Qotei qa gago are miligi singilatoqnsim Warum Tulan Getento Koba gara gainjejunu qaji di torei miligiq giloqnoq. ²⁰ Yesus a getento warum di iga qa waqtosiq a segi namoosiq miligiq gilej. Deqa bini a getento warum dia unu. A di sosimqa bati gaigai a gago atra tamo gate sqas. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.

7

Melkisedek a ñam koba ti soqnej

¹ Melkisedek a Salem qure nanço mandor soqnej. A Qotei Goge Koba aqa atra tamo dego soqnej. Bati deqa Abraham a mandor qudei nanği ti qotsiqa nanği ñumej. Ñumsiqa olo aqa qureq beqnaqa Melkisedek a gamq di Abraham turosiqa aqa gateq di ban atetosiq a qa pailyej. ² Onaqa inği inği kalil Abraham a mandor nançoq dena elenjej qaji di a na potu 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Melkisedek aqa ñam aqa damu agiende, Kumbra Bole Yeqnu Qaji Mandor. Qure ñam Salem aqa damu agiende, Are Lawo.

Melkisedek a Salem qure nanjo mandor soqnej deqa aqa ñam aqa damu bei agiende, Are Lawo Qaji Mandor. ³ Melkisedek a abu saiqoji. A ai saiqoji. A moma bei dego saiqoji. Aqa ñambabo bati di iga qaliesai. Aqa moiqajqa bati di dego iga qaliesai. Deqa a Qotei aqa Njiri bulosiq a bati gaigai atra tamo unu.

⁴ Melkisedek aqa ñam tulan kobaquja. E deqa ñingi saingwai. Gago moma utru Abraham a mandor nanjoq dena ñingi ñingi boledamu elenosiqa poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. ⁵ Bunuqna Qotei na Livai aqa moma nanji minjrej, “Ñingi atra tamo sqab.” Agi dal anjam endegsi unu, “Israel nanji na ñingi ñingi poto 10 yoqnsib oto qujai Livai aqa moma nanji atrainjroqñab.” Israel nanji Abraham aqa len na ñambabeb. Nanji Livai aqa moma nanjo was. ⁶ Melkisedek a Livai aqa len sai. Ariya Abraham a ñingi ñingi poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Atraiyonaqa Melkisedek a Abraham aqa gateq di ban atetosiqa a qa pailyej. Abraham agi nami Qotei na minjej, “E ino moma nanji kobatnjrqai.” ⁷ Iga qalie, tamo ñam ti nanji na tamo ñam saiqoji nanjo gateq di ban atetnjroqnsib nanji qa pailyeqñub.

⁸ Israel nanji na Livai aqa moma nanji ñingi ñingi atrainjreñub. Livai aqa moma nanji moreñeqñub. Ariya Melkisedek agi Abraham na ñingi ñingi atraiyej qaji aqa moiqajqa bati nanji nami neñgñeyosaiqñeb. Deqa a bati gaigai sobulejunu. ⁹ Livai aqa moma utru qujai di agi Abraham. Deqa iga endegsi marqom, Livai na ñingi ñingi di osiq Melkisedek atraiyobulej. ¹⁰ Melkisedek a Abraham gamq di turej bati di Livai a ñambabosaisoqnej. Abraham a ñingi ñingi di Melkisedek atraiyej bati deqa Livai a Abraham aqa jejamu miligiq di soqnej. Bunuqna Livai a Abraham aqa len na ñambabeb. Deqa iga endegsi marqom, Livai a dego ñingi ñingi di Melkisedek atraiyobulej.

Yesus a atra tamo gate bunuj unu

¹¹ Livai aqa moma nanji atra tamo sosib wauoqñeb nanjo wau dena tamo ungasari nanji boletnjrosaiqñej. Nanji boletnjrej qamu atra tamo bei a olo brantosai qamu. Bole, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanji atra tamo sqab. Dal anjam di Israel nanji nami esoqñeb. Ariya Qotei a olo marnaqa Yesus a gago atra tamo brantej. A Aron bulosiq atra tamo brantosai. A Melkisedek bulosiq atra tamo brantej. ¹² O ijo was, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanji atra tamo sqab. Ariya bunuqna Qotei a nanji kobotnjrsiq olo atra tamo bei agi Yesus atej. Qotei aqa kumbra dena a na dal anjam bulyosiq olo dal anjam bei atej. ¹³ Yesus a Livai aqa len na ñambabosai. A len bei nanjoq na ñambabeb. Len nanji di atraiyqajqa wau nami ojsaiqñeb. ¹⁴ Iga qalie, gago Tamo Koba a Juda aqa len na ñambabeb. Len dena atra tamo nanji brantqajqa Moses a deqa marosaiqñej.

¹⁵ Yesus a atra tamo bunuj brantosiqa Melkisedek bulonaq iga unem. Deqa iga poiqeñu, atra tamo bunuj dena atra tamo kalil nami soqñeb qaji nanji tulan bunjrejunu. ¹⁶ Dal anjam a marej, atra tamo nanji Livai aqa len na brantqab. Ariya Yesus a gam bei na atra tamo brantej. A ñambile ti siñgila ti unu. A gaigai degsim sqas. Gam dena a atra tamo brantej. ¹⁷ Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej, “Melkisedek a atra tamo soqnej dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

¹⁸ O ijo was, anjam dena iga poiqeñu, dal anjam nami soqnej qaji di siñgila saiqoji. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyej. ¹⁹ Dal anjam dena iga boletgosaiqñej deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyosiqa olo gam bunuj waqtetgej. Gam bunuj di tulan bolequja. Gam dena dal anjam namij di tulan bunyejunu. Deqa iga gam bunuj di dauryosim Qotei aqa areq giloqnsim a qa tariñoqñom.

20-21 Qotei na Yesus giltosiqa minjej, “Ni atra tamo sqam.” Degsi minjsiqa aqa anjam di singilatej. Atra tamo nami soqneb qaji nanği dego Qotei na giltnjroqnsiqa minjroqnej, “Ninği atra tamo sqab.” Ariya a aqa anjam di singilatosaioqnej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo Koba a na Kristus endegsi minjej, ‘Ni bati gaigai atra tamo sqam.’

Osiqa aqa anjam di singilatej. Deqa aqa anjam di a olo uratqa keresai.”

22 Deqa iga qalieonum, Qotei aqa anjam bunuj di tulan bolequja. Di kiyaaqa? Yesus a segi na anjam di gereiyej deqa. Anjam dena dal anjam namij tulan bunyejunu.

23 Nami tamo gargekoba nanği atra tamo soqneb. Nanği moreñoqneb deqa nanği gaigai atra tamo sqa keresai. 24 Ariya Yesus a gaigai sqas deqa a gaigai atra tamo sosim wauoqnqas. Tamo bei na aqa sawa oqa keresai. 25 Deqa tamo unğasari Yesus aqa ñam na Qotei aqa areq gileqnub qaji nanği Yesus na torei elenqa kere. Di kiyaaqa? A gaigai ñambile sosisq nanği qa Qotei pailyeqnu.

26 Yesus a atra tamo gate deqaji unu deqa a na iga tulan aqaryaigwa kere. A gaigai Qotei aqa segi kumbra boleq di sosisq dauryeqnu. A une bei saiqoji. A Qotei aqa ñamgalaq di tamo tulan bolequja. Qotei na a osi oqsıq lan qureq di awotej unu. Deqa a une tamo nanço ambleq di sosai. A isaq di unu.

27 Atra tamo gate nami qaji nanği bati gaigai wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqnu. Mati nanği nanço segi une qa wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqnu. Osib olo tamo unğasari nanço une qa dego Qotei atraiyeqnu. Ariya Yesus a wau degyosaieqnu. A bati qujai qa aqa segi jejamu ñambile sonaq osiqa Qotei atraiyej. 28 Dal anjam a nami marej, mandam tamo nanği atra tamo gate sqab. Tamo nanği di singila saiqoji. Ariya bunuqna Qotei na olo anjam bei marsiqa anjam di singilatej. Anjam di aqa damu agiende. A na aqa segi Niri torei keretosiqa a atra tamo gate atej. Deqa a bati gaigai atra tamo gate sqas.

8

Yesus a lan qureq oqsıq dia atra tamo gate unu

1 Ijo anjam di aqa utru agiende. Atra tamo gate deqaji unu. Di Yesus qujai. A lan qureq oqsıq Mandor Koba aqa ban woq di awejunu. 2 A lan qure qaji atra talq di atraiyo wau ojeqnu. Atra tal di Qotei aqa segi tal bole. Tamo bei na tal di atosai. Tamo Koba a segi na tal di atej.

3 Atra tamo gate nanço wau di ninği qalie. Nanği wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqnu. Deqa Yesus a dego atra tamo gate sosisq aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. 4 Yesus a mandamq endi so qamu a atra tamo sosai qamu. Di kiyaaqa? Livai aqa moma nanği segi mandamq endi atra tamo sosib wagme inği inği Qotei atraiyeqnu. Dal anjam a degsi unu. 5 Livai aqa moma nanği gaigai mandam qaji atra tal miligiq di waueqnu. Atra tal dena lan qure qaji atra tal iga lan suwi osorgeqnu. Moses a nami atra tal di atqa laqnaqa Qotei na tal sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi atej. Agi Qotei na Moses endegsi minjej, “E mana goge dia atra tal sigitosim ni osormem. Deqa ni atra tal ti aqa inği inği kalil ti degsim gereiyime.” Qotei na nami Moses degsi minjej. 6 Ariya bini Yesus a atraiyo wau ojeqnu di wau tulan bolequja. Aqa wau dena atra tamo nami qaji nanço wau tulan bunyejunu. Yesus a Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Deqa anjam bunuj dena anjam namij di tulan bunyejunu. Inği bole bole bunuj Yesus na iga egwa marej qaji dena inği bole bole namij dego tulan bunyejunu.

Anjam bunuj a na anjam namij tulan bunyejunu

⁷ O ijo was ningi are qaliy. Anjam namij dena iga aqaryaigwa kere qamu Qotei a olo anjam bunuj marosai qamu. ⁸ Ariya Tamo Koba a na tamo ungasari nanjo une babetnjrsiqa endegsi marej, “Ningi quiy. E bati atonum unu. Bati di brantimqa e anjam bunuj qosisiy Israel nanji ti Juda nanji ti minjrit nanji qusib dauryqab. ⁹ Ijo anjam bunuj di anjam namij dego sai. E nanjo moma nanji Isip sawaq dena joqsim gilsim mana goge dia ijo anjam namij nanji enjrem. Bati deqa nanji ijo anjam di dauryqa uratosib gotranjoqneb deqa e na kamba nanji qoreinjrem. ¹⁰ Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy Israel nanjo areqaloq di atqai. Osiy nanjo are miligiq di dego nengrenyqai. Deqa e nanjo Qotei soqnit nanji ijo segi tamo ungasari sqab. ¹¹ Sosib bati deqa nanji kalil e qa geregere qalieqab. Deqa nanji olo bunuqna nanjo was nanji endegsi minjrqsai, ‘Ningi Tamo Koba a qa qalieoiy.’ Degsi minjrqsai. Nanji kalil e qa qalieqab. Tamo ñam ti tamo ñam saiqoji nanji ti kalil e qa qalieqab. ¹² Di kiyaaq? E nanji qa dulosiy nanjo une kobotetnjrqai. Deqa bunuqna e nanjo une qa olo are qalqasai.” Tamo Koba a nami degsi marej.

¹³ Agi Qotei a marej, “E anjam bunuj qosqai.” A degsi marej deqa iga qalieonum, anjam a nami qosej qaji di olo namijej. Deqa anjam di sokiñalayosim torei koboqas.

9

Atra tamo gate nami qaji nanji wagme aqa len atraiyeqñub

¹ Israel nanji anjam namij dauryoqneb bati deqa nanji mandam qaji atra talq di Qotei qa louoqneb. ² Atra tal di jagwa oqajqa tal bul. Tal miligiq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Getento Warum.” Warum miligiq di nanji lam ti atra bijal ti atraiyqa bem ti atnab soqnej. ³ Getento warum qoreq di nanji gara kobaquja bei gainteb. Gara aqa qoreq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Warum Tulan Getento Koba.” ⁴ Qa sum koitib qurem quleqwajqa deqa marsib atra bijal gol na gereiyosib warum dia atnab soqnej. Qotei aqa dal anjam so qaji ñam moñgum dego warum dia soqnej. Nam moñgum aqa qalaq di gol na walateb. Nam moñgum miligiq di lan qure qa ingi uyo Qotei na nami Israel nanji anainjrej qaji di tabirq di atnab soqnej. Tabir di dego gol na gereiyeb. Nam moñgum miligiq di Aron aqa walwelqa toqon nami qenjilitej qaji di atnab soqnej. Meniñ aiyel Qotei a nami nanjo quraq di aqa dal anjam nengrenyej qaji di dego ñam moñgum miligiq di atnab soqnej. ⁵ Nam moñgum aqa quraq di lan angro aiyel nanjo sigito qunun atnab soqnej. Lan angro aiyel nanji di Qotei aqa singila sigitoqnsib unub. Nanjo bari na ñam moñgum di kabutesoqnej. Nam moñgum aqa qura di tamo ungasari nanjo une kobotetnjrqajqa sawa. Bini e ingi ingi kalil deqa anjam koba marqasai.

⁶ Ingi ingi kalil deqaji atra tal miligiq di atnab sonabqa atra tamo nanji bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa warum dia Qotei louqajqa wau yeqñub. ⁷ Ariya atra tamo gate a segi bati qujai qa wausau gaigai Warum Tulan Getento Koba di miligiq giloqnsiqa aqa segi une qa ti tamo ungasari nanjo une qa ti len oqnsiqa Qotei atraiyeqñu. Tamo ungasari nanji di powo bole ti sosai deqa nanji une yeqñub. ⁸ O ijo was kalil, Mondor Bole na iga endegsi osorgeqnu, atra tal namij sonaqa iga Warum Tulan Getento Koba di miligiq gilqajqa gam getenjejunu. ⁹ Atra tal dena kumbra bunuj bini branteqnu qaji di iga lanja suwi osorgeqnu. Tal dia atra tamo nanji wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqñub. Ariya wagme ingi ingi dena tamo ungasari Qotei qa loueqñub

qaji nanngo are miligi gereiyetnjqra keresai. Deqa nanngi endegsi qalieqa keresai, “Bole, Qotei na gago une kobotetgekritqo.” Degyqa keresai. ¹⁰ O ijo was, anjam namij di a inngi uyo qa ti ya uyo qa ti yanso oqajqa ti jejamu inngi inngi qa ti segi mareqnu. Qotei na Israel nanngi anjam namij di enjrej. Di kiyaaqa? Nanngi anjam di dauryosib soqrib bunuqna a na olo gam bunuj gereiyqas.

Kristus na aqa segi len osiqa Qotei atraiyej

¹¹ Ariya Kristus a brantosiqa a gago atra tamo gate sosiqa inngi bole bole Qotei na mondon iga egwas qaji di osiqa lan qure qa atra tal miligiq gilej. Atra tal di tulan bolequja. Atra tal dena mandam qaji atra tal tulan bunyejunu. Mandam tamo nanngi na lan qure qaji atra tal di gereiyosai. ¹² Kristus a makau ti kaja du du ti nanngo len osiqa atra tal di miligiq gilosai. A aqa segi len osiqa bati qujai qa atra tal di miligiq gilej. Aqa wau dena a gago uneq na iga olo awaigej deqa iga nambile gaigai sqom. ¹³ Atra tamo nami qaji nanngi makau ti kaja du du ti nanngo len oqnsib Qotei atraiyeqnu. Osib makau nanngo damu koiteqnaq skuleqnaq sum oqnsib tamo ungasari nanngo gateq di bilenteqnu. Nanngi na tamo ungasari une ti unub qaji nanngo jejamu yansetnjqajqa marsib kumbra degyeqnu. ¹⁴ Ariya Kristus aqa len na wagme nanngo len tulan bunyejunu. Kristus a jiga bei saiqoji. A gago jejamu yansetgosai. A gago are miligi yansetgej. Mondor gaigai sqas qaji a na Kristus singilatonaqa aqa segi nambile osiqa Qotei atraiyej. Osiga aqa len aiyej qaji dena gago are miligi yansetgej. Deqa iga qalieonum, iga Qotei aqa nangalaq di une saiqoji unum. Deqa iga moiyo qaji kumbra kalil uratqom. Osim Qotei nambile gaigai unu qaji a qa are qaloqnsim wauetoqnom.

Kristus aqa len na anjam bunuj singilatej

¹⁵ Yesus aqa len aiyej qaji dena iga bole aqaryaigej. Deqa iga Qotei aqa nangalaq di tamo bole une saiqoji unum. Yesus a na Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Nami iga anjam namij aqa sorgomq di sosim bati deqa iga une yoqnsim laqnem. Onaqa Yesus a iga qa moisiq dena a iga olo awaigosiqqa gago une kobotetgej. Deqa iga ti tamo ungasari kalil Qotei na metnjreqnu qaji nanngi ti nambile gaigai sqom. Qotei a nami marej, “E na nambile di ijo segi angro tintin nanngi enjrqai.”

¹⁶ E mandam tamo nanngo kumbra qa merngwai. Tamo bei a qalieqo, a bunuqna moiqas. Deqa a pepa bei osim aqa angro nanngi aqa inngi inngi kalil oqajqa marsim nanngo nam nengrenyim sqas. A moyosaisoqnimqa aqa angro nanngi aqa inngi inngi oqa keresai. A moyimqa nanngi aqa inngi inngi oqab. ¹⁷ Tamo di a nambile soqnimqa aqa anjam nengrenyej qaji di a lanqa sqas. Ariya a moyimqa aqa anjam di singila ti sqas. ¹⁸ Dego kere nami atra tamo nanngi anjam namij singilatqa osibqa nanngi na wagme nanngi numeqnaq nanngo len aiyoqnej. ¹⁹ Agi Moses a dal anjam kalil plaltosiq tamo ungasari nanngi minjrsiq koboonaqa a na makau ti kaja du du ti nanngo len osiqa ya ti sil lent ti namtan aqa dani aqa nam hisop de ti turtosiq tamo ungasari nanngo gateq di bilentej. Osiga Qotei aqa lou gara nengren aqa qoreq di dego bilentej. Sil lent di kaja du du nanngo jungum na gereiyu qaji. ²⁰ Moses a len bilentosiq marej, “Len endi aisiq Qotei aqa anjam singilatqo. Agi Qotei a nami nngi endegsi merngej, ‘Nngi anjam di dauryiy.’ ” ²¹ Osiga Moses a olo len bilentonaqa atra tal ti atraiyqajqa inngi inngi ti nanngoq dego aiyej. ²² Deqa iga qalieonum, len na inngi inngi kalil yansqas. Len aiqasai di Qotei na tamo ungasari nanngo une kobotqasai. Dal anjam a degsi marqo.

Kristus a gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu Qotei atraiyej

²³ Atra tal namij aqa ingi ingi dena lan qaji ingi ingi lan sigitejunu. Atra tamo nanği na wagme nanço len oqnsib dena ingi ingi di yanseqnub. Ariya wagme nanço len na lan qaji ingi ingi yansqa keresai. Len tulan boledamu na segi lan qaji ingi ingi yansqas. ²⁴ Iga qalie, Kristus a mandam qaji atra tal miligiq gilosai. Mandam qaji atra tal di tamo nanği na ateb. Tal di Qotei aqa atra tal bole lan sigitejunu. Kristus a lan qureq oqej deqa bini a Qotei aqa areq di sosiqa iga qa waueqnu.

²⁵ Atra tamo gate nami qaji a wausau gaigai wagme nanço len oqnsiqa Warum Tulan Getento Koba di miligiq gileqnu. A aqa segi len osaieqnu. A wagme nanço len oqnsiq miligiq gileqnu. Ariya Yesus a degyosaieqnu. A lan qureq oqsiq bati qujai qa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. A bati gargekoba degyosaioqnej. ²⁶ A bati gargekoba degyoqnej qamu Qotei na nami mandam atej bati deqa a jaqatin oqnsiq bosu bosiq agi bini olo jaqatin eqnu qamu. Ariya diño bati jojomço deqa Kristus a bati qujai qa mandamq aisiq gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. ²⁷ Iga qalie, tamo kalil nanği bati qujai qa moiyeqnu. Mondon nanği Qotei aqa ulatamuq di brantib a nanço une qa nanği peginjraqas. ²⁸ Dego kere Kristus a bati qujai qa tamo gargekoba nanço une qoboiyetnjraqa marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. Ariya mondon a lan qureq na bqas. Bati deqa a na tamo unğasari nanço une olo qoboiyetnjraqasai. A bosim tamo unğasari a qa tariñeqnub qaji nanği torei elenqas.

10

Wagme nanço len na gago une kobotqa keresai

¹ Moses aqa dal anjam aqa wau agiende. Dal anjam na ingi bole bole Qotei a mondon iga egwas qaji di iga lan suwi osorgeqnu. Damu osorgosaieqnu. Atra tamo gate nanği wagme ingi ingi oqnsib wausau gaigai Qotei atraiyeqnu deqa iga qalieonum, dal anjam na tamo unğasari Qotei aqa areq gileqnu qaji nanği torei boletnjraqa keresai. ² Wagme ingi ingi dena tamo unğasari Qotei qa loueqnub qaji nanço une yansetnjraqa kere qamu atra tamo gate nanği na olo atraiyosai qamu. Deqa tamo unğasari nanği nanço une qa olo are gulbeinjrosai qamu. ³ Ariya atra tamo gate nanği wausau gaigai wagme ingi ingi di oqnsib Qotei atraiyeqnu. Deqa tamo unğasari nanği nanço une qa olo are qaloqnsib are gulbe ti unub. ⁴ Kumbra di aqa utru agiende. Makau ti kaja du du ti nanço len na tamo unğasari nanço une kobotetnjraqa keresai bole sai.

⁵ Deqa Kristus a mandamq aiqa osiqa endegsi pailyej,
“O Abu, ni atraimqajqa wagme ingi ingi qa arearetmosaieqnu.

Deqa e ijo segi jejamu osiy ni atraimqai. Ijo jejamu di agi ni na e gereiyetbem.

⁶ O Abu, atra tamo nanği na tamo unğasari nanço une qa aqaryainjraqa maroqnsib wagme ingi ingi oqnsib nıamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnub. Ni ingi ingi deqa arearetmosaieqnu.

⁷ Deqa e ni endegsi pailmonum,

“O Qotei, e bonum.

Agı nami anjam degsib e qa nenğrenyeb.

Bini e ino areqalo dauryqa bonum.” Kristus a mandamq aiqa osiqa degsi Qotei pailyej.

⁸ Agı Kristus a namoqna pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme ingi ingi qa arearetmosaieqnu. Atra tamo nanği na tamo unğasari nanço une qa aqaryainjraqa maroqnsib wagme ingi ingi oqnsib nıamyuwo na koitoqnsib ni

atraitmeqñub. Ni ingi ingi deqa arearetmosaieqñu.” O ijo was, dal anjam a nami atraiyqajqa ingi ingi deqa marej. ⁹ Ariya bunuqna Kristus a olo pailyej, “O Qotei, e ino areqalo dauryqa bonum.” A degsi pailyej deqa iga qalieonum, a kumbra namij di taqal waiyosiq a olo kumbra bunuj atej. ¹⁰ Yesus Kristus a Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena Yesus na iga elenosiqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej.

Yesus aqa len na gago une kobotetgej

¹¹ Atra tamo kalil nanği bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa nanço wau yeqñub. Nanği bati gargəkoba wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqñub. Ingi ingi dena tamo unğasari nanço une kobotetnjrq keresai. ¹² Ariya Kristus a bati qujai qa gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Osıqa lan qureq oqsıq dia Qotei aqa ban woq di awoej. Deqa aqa atraiyo wau di gaigai sqas. ¹³ A Qotei aqa ban woq di awesosiqa mondon Qotei na aqa jeu tamo kalil nanği osim aqa sinğaq di koroinjrqajqa deqa tariñeqñu. ¹⁴ Yesus a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena a na tamo unğasari a nami Qotei aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanği torei boletnjrej. Deqa nanği bati gaigai une saiçoji sqab.

¹⁵ Anjam deqaji Mondor Bole na dego iga mergeqñu. Agi a endegsi mergeqñu, ¹⁶ “Tamo Koba a marej, ‘Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy tamo unğasari nanço are miligiq di atqai. Osiy nanço areqaloq di dego nenğrenyqai.’ ” ¹⁷ Osıqa olo anjam bei dego totoryosiq endegsi marej, “E nanço une kobotetnjrqai deqa bunuqna e nanço une qa olo are qalqasai.” ¹⁸ O ijo was, Qotei na gago une torei kobotej deqa atraiyo ingi bei na gago une olo kobotqa keresai bole sai.

Iga Warum Tulan Getento Koba di miligiq gilqa kere

¹⁹ O ijo was kalil, Yesus aqa len aiyej qaji dena gago une kobotetgej. Deqa iga Warum Tulan Getento Koba di miligiq giloqnqom. Iga ulaqasai. Warum di agi Qotei aqa atra talq di unu. ²⁰ Yesus a segi na nambile qa gam bunuj waqtetgosıqa a segi namoosiq warum di miligiq gilsiq gara gainejunu qaji dena torei miligiq gilej. Gara di Yesus aqa segi jejamu. ²¹ Gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa a na Qotei aqa tamo unğasari kalil nanği taqatnjreqñu. ²² A gago kumbra uge kalil qa are qalsıqa aqa segi len bilentonaqa aisiq gago are miligi yansetgej. Deqa iga ya na yanso em. Yesus aqa wau dena iga qalieonum, iga Qotei aqa nambılaq di une saiçoji unum. Deqa kumbra gisan kalil gago are miligiq di unu qaji di iga taqal waiyqom. Osim Qotei qa gago areqalo torei sinğilatosim aqa areq giloqnqom. ²³ Iga qalie, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. A uratqasai. Deqa iga Qotei aqa nıam sinğila na ojsim boleq di maroqnsim ingi bole bole deqa tariñoqnqom. Iga areqalo aiyeltqasai. ²⁴ Iga gago Kristen was nanço are tigeltetnjroqñimqa nanği qalaqalaiyo kumbra ti kumbra bole bole ti dauryoqnqab. ²⁵ Osim iga Qotei aqa nıam qa korooqnqom. Iga kumbra di uratqasai. Kristen was qudei nanği koroqajqa asginjreqñu. Deqa iga nanği sinğilatnjroqnqom. Nınği qalie, Yesus a olo bqajqa bati jojomqo.

Iga Qotei aqa Niri qoreiyqasai

²⁶ Nınği quiy. Iga Yesus aqa anjam bole qalieonum deqa bunuqna iga diqosim gago segi areqalo na une yoqnqasai. Yoqnqom di Qotei na gago une kobotetgwasai. Osim atraiyqajqa ingi bei iga egwasai. ²⁷ Iga une yoqnqom di iga pegigwajqa bati qa ulaosim tariñqom. Pegigwajqa bati deqa Qotei na aqa jeu tamo kalil nanği ojelenosim nıamyuwo kanğan kobaq di breinjrqas. ²⁸ Iga qalie, tamo bei a Moses aqa dal anjam gotranymqa tamo aiyel kiyo tamo

qalub kiyo aqa une unsib boleq di maribqa tamo ungasari nanngi a qa dulqasai. Nanngi a qalib moiqas. ²⁹ Ariya tamo bei a Qotei aqa Njiri qoreiyosim aqa ñam ugeugeiyqas di aqa une deqa a gulbe tulan kobaquja oqas. Aqa gulbe dena dal anjam gotranjo qaji tamo aqa gulbe tulan bunyqas. Tamo di a nami Qotei aqa anjam bunuj Yesus aqa len na singilatej qaji di dauryoqnej. Osiqa a Qotei aqa segi kumbra boleq di soqnej. Ariya a olo Yesus aqa len di ugeugeiyosim Qotei aqa Mondor iga qa are boleiyeqnu qaji aqa ñam ugetqas di a gulbe tulan kobaquja oqas. ³⁰ Iga qalieonum, Qotei a nami endegsi marej, “Tamo nanngo une kalil e segi na kambatosiy awai uge enjrqi. Di ijo segi wau.” Osiqa marej, “Tamo Koba a na aqa tamo ungasari nanngo une qa peginjrqas.” ³¹ O ijo was, Qotei ñambile unu qaji a na tamo bei ñolawotqas di a tulan ulaugotqas.

Nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di geregere ojesoqniy

³² Ninngi are qaliy. Nami Qotei a nunjo areqalo suwantetngonaqa bati deqa jeu tamo nanngi na gulbe ti jaqatin ti gargekoba ninngi engoqneb. Engeqneb ninngi singila na tigelonqnsib gulbe di gotranjoqneb. ³³ Jeu tamo nanngi dena nunjo Kristen was qudei nanngi joqonqnsib tamo ungasari kalil nanngo ñamdamuq di tigeltnjroqnsib nanngo ñam misilinyoqnsib nanngi ugeugeinjroqneb. Yeqneb ninngi na nunjo Kristen was nanngi di beternjroqnsib singilatnjroqneb. ³⁴ Jeu tamo nanngi dena nunjo Kristen was qudei nanngi ojoqnsib tonto talq di breinjreknab sonabqa ninngi na tonto tamo nanngi deqa are qaloqnsib nanngi geregereinjroqneb. Bati di jeu tamo nanngi dena ninngi qudei nunjo ingi ingi yaingoqneb. Ariya ninngi deqa are ugeingosaijoqnej. Ninngi areboleboleingojnej. Di kiyaya? Ninngi qalie, ingi di lanja mandam qaji ingi. Ingi bati gaigai sqas qaji di tulan bolequja. Mondon ninngi ingi di oqab. Di ninngi qalie.

³⁵ Kumbra bole ninngi nami yoqneb qaji deqa olo are qaloqnsib yoqniy. Osib nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di geregere ojesoqniy. Ninngi olo urataib. Ninngi uratqasai di mondon ninngi awai tulan boledamu oqab. ³⁶ Ninngi nunjo gulbe kalil qoboioqnsib singila na tigelesoqniy. Ninngi degyqab di Qotei na ninngi singilatngimqa ninngi aqa areqalo dauryekritosib mondon ingi bole bole a nami ninngi engwa marej qaji di ninngi oqab. ³⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Sokiñala tamo bunuqna bqas qaji di a bqas. Deqa a tariñsokobaiyqasai. A urur boqujatqas. ³⁸ Ijo segi tamo ungasari bole nanngi e qa nanngo areqalo singilatqab di nanngi ñambile sqab. Nanngi na e qoreibqab di e nanngi qa areboleboleibqasai.”

³⁹ O ijo was, iga Qotei qoreiyosim padalqasai. Tamo qudei nanngi degyeqnu. Ariya iga tamo deqaji sai. Iga Qotei qa gago areqalo singilato qaji tamo. Deqa iga ñambile gaigai sqom.

11

Iga Qotei qa gago areqalo singilatqajqa kumbra

¹ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di aqa utru agiende. Iga qalieonum, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di iga oqajqa tariñesoqnimqa a na egwas. Iga gago ñamdamu na ingi di unqa keresai di unqum. Iga ingi di oqom. ² Qotei aqa tamo ungasari nami soqneb qaji nanngi a qa nanngo areqalo singilatoqneb deqa a nanngi qa maroqnej, “Nanngi tamo bolequja.” ³ O ijo was, iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei a anjam segi marnaqa lan ti mandam ti brantej. Ingi ingi iga unqa keresai qaji di Qotei na elenjosiqas dena a ingi ingi kalil iga uneqnum qaji di gereinjrej. Iga degsi poigeqnu.

*Abel na Enok na Noa na nanŋi qalub
Qotei qa nanŋo areqalo sinŋilateb*

⁴ Abel a Qotei qa aqa areqalo sinŋilatosiq deqa a inŋi bei Qotei atraiyonaqa Qotei a inŋi deqa tulaŋ arearetej. Kein a dego inŋi bei Qotei atraiyej. Ariya Qotei a Kein aqa atraiyo inŋi deqa arearetosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Abel a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiŋoŋi soqnej. Abel a moiyej ariya a Qotei qa aqa areqalo sinŋilatej deqa bini a Qotei aqa anjam iga mergobuleqnu.

⁵ Enok a dego Qotei qa aqa areqalo sinŋilatej. Deqa a moiyoŋsai. A ŋambile sonaqa Qotei na a osiq laŋ qureq oqej. Oqnaqa tamo unŋasari nanŋi a qa ŋamoqneŋ a olo unosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Qotei na Enok laŋ qureq osi oqosaisosiqa a Enok aqa kumbra qa tulaŋ arearetoqnej. ⁶ O ijo was, ninŋi Qotei aqa areq gilqa osibqa ninŋi mati a qa nunŋo areqalo sinŋilatosib endegsib mariy, “Bole, Qotei a unu. Deqa iga a qa ŋamosim gilsim itonam a na awai boledamu egwas.” O ijo was, ninŋi degsib marqab di Qotei a ninŋi qa tulaŋ arearetqas. Tamo nanŋi Qotei qa nanŋo areqalo sinŋilatqasai di a nanŋi qa arearetqa keresai.

⁷ Noa a dego Qotei qa aqa areqalo sinŋilatej. Deqa Qotei na minnej, “E bunuqna awa qarinyit bosim mandam kalil keretqas. Deqa ni qobun gereiyime.” Noa a awa unosaisosiqa a Qotei aqa anjam di dauryosiqa aqa anŋro nanŋi ti aqa unŋa a ti padalaib deqa qobun gereiyej. Aqa kumbra dena a na tamo unŋasari kalil mandamq di soqneŋ qaji nanŋo une babtetnrej. A Qotei qa aqa areqalo sinŋilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiŋoŋi qa minnej.

Abraham Sara wo nanŋi Qotei qa nanŋo areqalo sinŋilateb

⁸ Abraham a dego Qotei qa aqa areqalo sinŋilatej. Deqa Qotei na Abraham metonaqa a Qotei aqa anjam dauryosiqa mandam mutu bei Qotei na a yqajqa minnej qaji deq gilej. A sawa qabitqas kiyo di a qalieosaisosiqa gilej.

⁹ A Qotei qa aqa areqalo sinŋilatej deqa a gilsiq mandam mutu dia brantosiq yaun tamo soqnej. Mandam mutu di agi Qotei na a yqajqa minnej. A di sonaqa Qotei na minnej, “Mondon e na ino moma nanŋi mandam mutu endi enjrqai.” Onaqa Abraham a mandam mutu dia laqnsiq jagwa oqajqa tal gereiyosiq di ŋeioqnej. A na Aisak Jekop wo nanŋi joqsiqa koba na soqneŋ. Qotei na nanŋi aiyel dego minjrej, “Mondon e na nunŋo moma nanŋi mandam mutu endi enjrqai.” ¹⁰ Abraham a laŋ qureq oqsim dia sqajqa deqa are qaloqnsiq tariŋoqnej. Laŋ qure di bati gaigai sqas. Laŋ qure agi Qotei a segi na gereiyej unu.

¹¹ Abraham aqa ŋaun Sara a dego Qotei qa aqa areqalo sinŋilatej. Deqa a tulaŋ qeliosiq marej, “Bole, e anŋrotqai. Anjam Qotei na merbej qaji di a uratqasai. A dauryqas.” Sara a degsi marej deqa Qotei na aqa miligi gereiyetonaqa a gumaŋej. ¹² Abraham a dego qeliosiq a moiqajqa bati jojomonaqa Qotei na a sinŋila yonaqa a anŋro mel qujai ŋambabtej. Onaqa bunuqna aqa moma nanŋi tulaŋ gargekobaeb. Bongar tulaŋ gargekoba unub dego kere Abraham aqa moma nanŋi ulul bul tulaŋ gargekobaeb. Deqa sisiyqa keresai.

¹³ O ijo was, Abel na Enok na Noa na Abraham na Sara na nanŋi kalil Qotei qa nanŋo areqalo sinŋilatesosib moreneŋ. Nanŋi mandamq endi sosibqa inŋi bole bole Qotei a nami nanŋi enjrqa minjrej qaji di nanŋi osai. Nanŋi inŋi di oqajqa tariŋesosibqa isaq na inŋi di unsib deqa areboleboleinjrej. Deqa nanŋi maroqneŋ, “Iga mandamq endi so boleiyqasai. Iga mandamq endi yaun tamo bulosim sokiŋala sosim bunuqna iga mandam endi uratqom.” ¹⁴ O ijo

was, iga qalieonum, tamo ungasari anjam degsib mareqñub qaji nanği nanžo segi sqajqa sawa boleq oqwjajqa are qaleqñub. ¹⁵ Nanği nanžo qure utruq olo aiqajqa deqa are qaleb qamu nanği puluosib aiyeñ qamu. ¹⁶ Ariya nanği nanžo qure utruq olo aiqajqa are qalosaieqñub. Nanği sawa tulañ boledamu agi lañ qureq di unu qaji deq oqwjajqa are qaleqñub. Tamo ungasari nanği dena Qotei endegsib minjeqñub, “Ni gago Qotei.” Yeqnaqa Qotei a nanžo Qotei sqajqa jemaiyosaieqñu. Nanği a qa nanžo areqalo siñgilateqñub deqa a nanžo qure agi lañ goge dia gereiyetñrej unu.

¹⁷ Abraham a Qotei qa aqa areqalo bole siñgilatej kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiqa endegsi minjej, “Ni ino segi angro qujai Aisak qalsim e atraibe.” Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di uratosai. Bole, Qotei na nami minjej, “E na ino moma nanği mandam mutu endi enjrqi.” Ariya a Qotei qa aqa areqalo siñgilatej deqa a Aisak osiq Qotei atraiyqa gilej. ¹⁸ Agi Qotei a nami Abraham minjej, “Aisak aqa leñ na ino moma nanği bumbranyqab.” ¹⁹ Abraham a Aisak qalqa osiqa endegsi are qalej, “E Aisak qalitqa, unqum, Qotei na a olo subq na tigeltqa kere.” Abraham a degsi are qalsiq sonaqa Qotei na saidyej, “Ni Aisak qalaim.” Deqa iga yawo anjam endegsi marqom, Qotei na Aisak subq na tigeltobulosiq olo Abraham yej.

Aisak na Jekop na Josep na nanği qalub Qotei qa nanžo areqalo siñgilateb

²⁰ Aisak a dego Qotei qa aqa areqalo siñgilatosiqa Jekop Iso wo nanžo gateq di aqa bañ atetñrsiqa nanği qa pailysiqa kumbra bunuqna nanžoq di brantqas qaji deqa nanği minjrej.

²¹ Jekop a dego Qotei qa aqa areqalo siñgilatosiqa Josep aqa angro aiyeñ nanžo gateq di aqa bañ atetñrsiqa nanği qa pailyej. A tulañ qeliosiqa moiqa jojomosiqa deqa a na aqa walwelqa toqoñ ojsiq siñga pulutosiq Qotei qa louej.

²² Josep a dego Qotei qa aqa areqalo siñgilatosiq deqa a tulañ qeliosiqa moiqa jojomosiqa a na aqa was nanği endegsi minjrej, “Niñgi na nunžo moma agi Israel nanği minjribqa bunuqna nanği Isip sawa uratoqnsibqa bati deqa nanği ijo tanu osi gilqab.”

Moses a Qotei qa aqa areqalo siñgilatej

²³ Ariya Moses aqa ai abu nanği dego Qotei qa nanžo areqalo siñgilateb. Deqa Moses a ñambabonaqa nanği a osib bai qalub a ulitonab soqnej. Nanği qalieeb, Moses a angro tulañ bolequja. Nanği Isip nanžo mandor koba ulaiyosai deqa nanği aqa anjam gotranjosib Moses ulitonab soqnej.

²⁴ Sosiqa tamo kobaqujaonaqa Isip tamo ungasari nanği na minjoqñeb, “Ni Isip nanžo mandor koba aqa asi aqa angro.” Onaqa Moses a Qotei qa aqa areqalo siñgilatosiq deqa a aqa segi ñam aguq atsiqa nanžo anjam di quqwa uratoqnej. ²⁵ A endegsi are qalej, “Qotei aqa tamo ungasari agi Israel nanği gulbe ti unub. Deqa unqum, e nanği koba na sosiy gulbe oqñqai. Une qa arebolebole a sokiñalayosim koboqas. Di e uratqai.” ²⁶ Osiqa olo endegsi are qalej, “E Kristus aqa ñam qa jemai oqai di kere. Mondon e awai tulañ boledamu oqai. Awai dena silali ti ñoro ti kalil Isip sawaq endi unu qaji di tulañ bunyejunu.” Moses a awai boledamu di oqa marsiq deqa a degsi are qalej. Osiqa Qotei qa aqa areqalo siñgilatej.

²⁷ Moses a Qotei qa aqa areqalo siñgilatosiq deqa a tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. Isip nanžo mandor koba a Moses qa minjin oqetej ariya Moses a deqa ulaosai. Qotei agi iga unosaieqñum qaji di Moses na unobulosiq deqa a siñgila na tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. ²⁸ Moses a Qotei qa aqa areqalo siñgilatosiq deqa a na Israel tamo ungasari nanği minjrnaqa nanği kaja du du ñumsib nanžo damu uyeñ. Uysib kaja du du nanžo leñ ainaqa di osib Qotei na

aqa lan angro bei qarinyim bosim Israel nanngo angro matu nanngi ñumaim deqa len di nanngo siranmeq di liyeb.

*Tamo ungasari tulan gargekoba nanngi
Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb*

²⁹ Israel nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatosib deqa nanngi Yuwal Lentq di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. Gileq nab Isip nanngi na nanngi daurnjrsib yuwal ambleq aisib ya uysib moreneb.

³⁰ Bunuqna Israel nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatosib deqa nanngi Jeriko qure agutosib kalilyo bati 7 yonabqa qure aqa dadan kalil ululoneb.

³¹ Sambala unja Rahap a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Israel tamo aiyel nanngi lumu na Jeriko qure unqa bonabqa a na nanngi aiyel osiqa lawo na gereinjrsiqa ulitnjrej. Qure deqaji tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam gotranjoqneb deqa Qotei na nanngi kalil padaltnjrej. Rahap a segi Qotei na uratonaq bole soqnej.

³² Gideon na Barak na Samson na Jepta na Devit na Samuel na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi dego Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb. E nanngi qa olo ningi saingwajqa bati keresaiibqo. ³³ Nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb deqa nanngi na mandor kokba nanngi qoto itnjroqnsib qoto bunjoqneb. Osib kumbra bole tintin yoqneb. Ingi bole bole Qotei na nami nanngi enjrqa minjrej qaji di nanngi elenjoqneb. Laion nanngi boqnsib nanngi uyqa laq nab nanngi na nanngo medabu getentetnjroqneb. ³⁴ Namyuwo na nanngi koitnjrqa laqnaq nanngi olo namyuwo mosotoqneb. Jeu tamo nanngi boqnsib serie na nanngi ñumqa laq nab nanngi jaraiyoqneb. Nanngi segi singila saiyoji sonab Qotei na olo nanngi singilatnjroqnej. Nanngi singilaoqnsib qotoqnsib sawa bei bei qaji nanngi teteinjroqneb. ³⁵ Ungasari qudei nanngo angro nanngi moreneq nab Qotei na olo subq na tigeltnjroqnej. Jeu tamo nanngi na Qotei aqa tamo qudei nanngi tonto talq di breinjroqnsib jaqatin koba enjroqneb. Osib minjroqneb, “Ningi Qotei qoreiyib iga ningi uratngim ningi tonto talq dena oqedqab.” Onaqa nanngi na saidosib minjroqneb, “Sai. Mondon iga olo subq na tigelosim nambile tulan boledamu oqom. Deqa un gum, bini iga jaqatin oqnsim unum di kere.”

³⁶ Jeu tamo nanngi na Qotei aqa tamo ungasari qudei nanngi misilinjroqnsib kumbainjroqneb. Osib nanngi tonto talq di breinjroqnsib sil singila kokba na nanngi tontnjroqneb. ³⁷ Osib Qotei aqa tamo ungasari qudei nanngi menin na ñumoqnsib moiyo tnjroqneb. Osib olo qudei nanngi serie na gingejnjqre nab morenoqneb. Osib olo qudei nanngo jexamu qaja na qametnjroqneb. Nanngi qudei gara bolesai deqa nanngi kaja nanngo jungum na gara gereiyoqnsib jugoqneb. Nanngi ingi ingi tulan saiinjrej deqa nanngi lanja soqneb. Jeu tamo nanngi na nanngi gulbe enjroqnsib tulan ugeugeinjroqneb. ³⁸ Tamo ungasari nanngi di tulan ugeosib soqneb deqa nanngi wadau sawaq di, manaq di, menin kokba miligiq di, sub miligiq di laqneb. Nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb deqa nanngi kumbra bole yoqneb. Nanngi tamo ungasari kalil mandamq di soqneb qaji nanngi bul sai. Nanngo kumbra tulan bolequja.

³⁹ Nanngi kalil Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb deqa nanngi aqa namgalaq di tamo ungasari tulan bolequja soqneb. Ariya ingi bole bole Qotei na nanngi enjrqa minjrej qaji di nanngi osaiyoqneb. ⁴⁰ Di kiyaga? Qotei na olo ingi tulan boledamu bei iga egwajqa marsiqa gereiyej unu. Mondon a na iga ti nanngi ti turtgosim iga kalil koba na ingi boledamu di egwas. Osim dena a na iga kalil torei boletgwas.

12

Iga Yesus koqyesosim a qa gago areqalo singilatqom

¹ Tamo ungasari nami soqneb qaji nanngi di Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb deqa bini nanngi lanngi bul iga agutgesonab iga nanngi unjreqnum. Unjreqnum deqa iga singila na gurgurobuloqnsim bubunqom. Qotei na iga giltgej deqa iga gurguroqnmqa gulbe qudei na iga getentgwa laqnmqa iga gulbe di olo gotranjoqnm. Une qudei gagoq di beteqajqa laqnu qaji di dego iga gotranjoqnm. ² Osim iga Yesus koqyoqnsim gurgurqom. Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di Yesus a segi utru. Bunuqna a na gago areqalo di torei keretqas. Yesus a nami qalieej, a namburbasq di moism bunuqna a olo tulan areboleboleiyqas. Jeu tamo nanngi a qa maroqneb, “A tamo uge deqa a moiqas.” Ariya Yesus a deqa jemaiyosai. A aqa are singilatosiq namburbasq di moiyej. Bini a olo lanngi qureq di Qotei aqa awo jaram banngi woq di awejunu.

Qotei na iga tingitgwa marsiya gulbe egeqnu

³ Ningi geregere are qaliy. Une tamo nanngi Yesus qa tulan ugeoqnsib a jeuteqna a singila na tigelesoqnej. Ningi dego singila na tigelesoqniy. Ningi ulaaib. Osib asingaiq. ⁴ Bole, ningi une gotranjoqajqa singilakobaeqnu. Ariya jeu tamo nanngi na kamba ningi moiyoqnsib. ⁵⁻⁶ O ijo was, Qotei a nami anjam bei ningi merngej. Ningi anjam deqa are walngwo kiyo? A ningi dalngwa osiya endegsi merngej, “O ijo angro, e nunngo Tamo Koba. Deqa e ningi tingitgwa marsiya gulbe engoqnit ningi gulbe di qoboiyqa asingaiq. Osib are gulbeingaiq. Ningi quiy. Tamo ungasari e qalaqalainjreqnum qaji nanngi di e na olo tingitjreqnum. Tamo ungasari e ijo segi angro qa mareqnum qaji nanngi di e na olo gulbe enjreqnum.” Qotei a ningi aqa segi angro sqa marsiya deqa anjam degsi merngej. Ningi anjam deqa olo are walngwo kiyo?

⁷ O ijo was, Qotei na ningi tingitgoqnsim gulbe engoqnmqa ningi singila na tigelesoqnsib gulbe di qoboiyoqniy. Abu nanngi na nanngo angro nanngi gaigai tingitjreqnu dego kere Qotei na ningi tingitgeqnu. ⁸ Qotei na aqa angro kalil nanngi gaigai tingitjreqnu. A na ningi tingitngwasai di ningi aqa angro sqa keresai. Ningi gam qaji unqa aqa angro bul sqab. ⁹ Ningi are qaliy. Gago mandam qaji abu nanngi na iga tingitgoqneb. Deqa iga nanngo nam soqtoqnem. Ariya gago lanngi qaji Abu a gago qununngi taqateqnu. Deqa iga aqa sorgomq di geregere sosimqa aqa nam tulanngi soqtoqnm. Osim dena iga nambile sqom. ¹⁰ Gago mandam qaji abu nanngi sokiñala sosib nanngo segi areqalo dauryosib iga tingitgoqneb. Ariya Qotei na iga geregere aqaryaigwajqa osiya iga tingitgeqnu. Di kiyaya? Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa. ¹¹ Bole, Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq gulbe egeqnaqa iga areboleboleigosaeqnu. Iga are gulbeigeqnu. Ariya bunuqna gulbe dena iga singilatgimqa iga kumbra bole tingit dauryajqa geregere qalieqom. Osim dena iga lawo na sqom.

Ningi Qotei aqa segi kumbra bole dauryiy

¹² Deqa nunngo banngi a laesqas di ningi na olo singilatosib wauoqniy. Nunngo singa tombol dego laesqas di ningi olo singila na tigelesoqniy. ¹³ Tigelesosib gam bole dauryosib walweloqniy. Ningi degyqab di nunngo singa ugeqasai. Nunngo singa olo boleqas.

¹⁴ Ningi tamo kalil nanngi ti koba na geregere lawo na sqajqa singilaoqniy. Osib ningi Qotei aqa segi kumbra bole dego dauryajqa singilaoqniy. Tamo a Qotei aqa segi kumbra bole dauryasai di a Tamo Koba unqa keresai. ¹⁵ Ningi geregere nam atoqnsib soqniy. Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ningi qudei olo uratosib ulonngi uge. Namtanngi oqsiq gei uge uge ateleneqnu dego kere nunngo ambleq di tamo bei a are uge ti sosim kumbra uge uge

babtoqnmqqa ningi na saidiy. Tamo dena ningi niñaqngimqa ningi Qotei aqa n̄amgalaq di jiga ti so uge. ¹⁶ Ningi na Kristen tamo un̄gasari nan̄gi saidn̄ribqqa nan̄gi sambala kumbra yaib. Osib Qotei qoreiyaib. Agi Aisak aqa n̄iri Iso a Qotei qoreiyej. Osiqa a an̄gro matu soqnej deqa are qalosaio siq ingi bole bole aqa abu na nami a yqajqa min̄nej qaji di qarinyosiq dena ingi uyo bei awaiyosiq uyej. ¹⁷ Ningi qalie, bunuqna Iso a aqa abu aqa ingi bole bole di olo oqajqa marnaqa Qotei na saidyej. Deqa a akamugetej. Aqa kumbra uge yej qaji di a olo uratosim are bulyqajqa gam saiyej.

Ningi Jerusalem bunuj lan̄ goge di unu qaji deq beleneb

¹⁸ Nami Israel nan̄gi Sainai mana utru jojomyosib dia n̄amyuwo ti ambru ti jagwa ti unoqneb. Nan̄go ban̄ na mana di ojoqneb. Ariya ijo was, ningi ingi ingi deq bosai. ¹⁹ Israel nan̄gi Sainai manaq di gul anjam quoqnsib Qotei aqa kakro dego quoqneb. Osib ulaugeteb. Deqa nan̄gi Moses min̄jeb, “Qotei a olo anjam bei mergaiq.” ²⁰ Nan̄gi Qotei aqa anjam di qusib ulaugeteb. Agi Qotei na nan̄gi endegsi min̄jrej, “Tamo bei kiyo wagme bei kiyo mana endeq oqimqa ningi a meniñ na qalib moiye.” Qotei na nan̄gi degsi min̄jrej. ²¹ Manaq di nan̄gi ingi ingi di unoqnsib deqa nan̄gi tulan̄ ulaugeteb. Moses a dego mana deqa ulaosiq marej, “E ulaugetosim tulan̄ ginda gindañeqnum.”

²² Ariya ningi ingi ingi deq bosai. Ningi Saion manaq beleneb. Osib Qotei n̄ambile gaigai unu qaji aqa segi qureq dego beleneb. Qure di agi Jerusalem bunuj lan̄ goge di unu qaji. Ningi lan̄ an̄gro tulan̄ gargekoba sisiyqa keresai nan̄goq dego beleneb. ²³ Tamo un̄gasari Qotei qa korooqnsib loueqnub qaji nan̄goq dego ningi beleneb. Tamo un̄gasari nan̄gi di Qotei aqa segi an̄gro matu t̄int̄iñ. Nan̄go ñam Qotei a lan̄ qureq di nen̄grenyej unu. Ningi Qotei qa ti tamo un̄gasari kumbra bole dauryeqnub qaji nan̄go qunun̄ qa ti beleneb. Tamo un̄gasari nan̄gi di Qotei na torei boletn̄jrej. Qotei agi mondon̄ iga kalil pegigwas. ²⁴ Ariya ningi Yesus qa dego beleneb. Yesus agi Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Yesus aqa len̄ bilenej qaji a qa dego ningi beleneb. Deqa len̄ dena Qotei aqa anjam ningi mern̄gobuleqnu. Yesus aqa len̄ di tulan̄ bolequja. Len̄ dena Abel aqa len̄ tulan̄ bun̄yejunu. Abel aqa len̄ na dego ningi anjam mern̄gobuleqnu.

Ningi Qotei aqa anjam quqwa urataib

²⁵ O ijo was, ningi geregere n̄am atoqniy. Qotei na ningi anjam mern̄goqnmqqa ningi aqa anjam dauryqa urataib. Qotei a nami mandamq endi sosiqa Israel nan̄gi anjam singila na min̄jroqnej. Min̄jreqnaqa nan̄gi aqa anjam di dauryqa uratoqneb. Deqa Qotei na nan̄gi awai uge en̄jrej. Awai uge di nan̄gi britosib jaraiqa keresai. Ariya bini Qotei a lan̄ goge di sosiqa iga dego anjam singila na mergeqnu. Deqa iga a qoreiyqom di a na iga awai tulan̄ ugedamu egwas. Awai uge di iga britosim jaraiqa keresai bole sai. ²⁶ Nami Qotei na Israel nan̄gi anjam singila na min̄jreqnaqa aqa kakro dena mandam ren̄gin̄yoqnej. Ariya bini a olo anjam endegsi iga mergeqnu, “Bunuqna bati qujai qa e olo mandam ren̄gin̄yqai. E mandam segi ren̄gin̄yqasai. E mandam ti lan̄ ti ren̄gin̄jrqai.” ²⁷ A marej, “Bati qujai qa.” Deqa iga qalieonum, Qotei na ingi ingi a nami atej qaji di taqal breinjrim nan̄gi torei koboqab. Ingi ingi di agi Qotei na ren̄gin̄jrqas. Yimqa ingi ingi a na ren̄gin̄jrqasai qaji di gaigai sqab.

²⁸ Qotei a gago Mandor Koba sosiqa iga taqatgeqnu. Aqa kumbra di ren̄gin̄qa keresai. Deqa iga Qotei bin̄iyoqnsim kumbra a tulan̄ areareteqnu qaji dena a qa louoqnsim aqa ñam soqtoqnsim ulaoqnsim aqa sorgomq di sqom. ²⁹ Iga

degyqom. Di kiyaaqa? Gago Qotei a n̄amyuwo bul in̄gi in̄gi kalil koitelen̄eqnu qaji.

13

Nin̄gi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

¹ O ijo Kristen was, bati gaigai nin̄gi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. ² Qure bei qaji tamo nan̄gi nun̄go meq boqni b nin̄gi na oqnsib geregerein̄jroqniy. Kumbra di nin̄gi urataib. Nin̄gi qalie, qure bei qaji tamo nan̄gi nami nun̄go moma qudei nan̄go meq beq nab tamo bole edegoqnsib geregerein̄jroqneb. Ariya nan̄gi tamo sai. Nan̄gi lan̄ angro.

³ Qotei aqa tamo un̄gasari qudei nan̄gi tonto talq di unub deqa nin̄gi nan̄gi uratn̄jraib. Nin̄gi nan̄gi qa are qaloqnsib koba na tonto talq di sobulosib nan̄gi gerein̄jroqniy. Kristen tamo qudei nan̄gi jeu tamo nan̄gi na jaqatin̄ en̄jreqnub deqa nin̄gi nan̄gi qa dego are qaloqnsib koba na jaqatin̄ obuloqnsib nan̄gi gerein̄jroqniy. Nin̄gi qalie, jeu tamo nan̄gi na nun̄go jejamu dego ugeugeiyqa kere.

⁴ Tamo a un̄atqas di kumbra bole. Un̄a a tamotqas di dego kumbra bole. Deqa nin̄gi kumbra di ugetaib. Nin̄gi kumbra di geregere taqatosib Qotei aqa n̄amgalaq di jiga saiqoji soqniy. Nin̄gi qalie, tamo un̄gasari sambala kumbra yeq nub qaji nan̄gi Qotei na awai uge en̄jrqas.

⁵ Nin̄gi silali qa mamaul̄ngaiq. Nin̄gi endegsib maroqniy, “Iga silali ti in̄gi ti kiñala eqnum di kere.” Agi Qotei a marej, “E ni uratmqasai. E ni qoreimqasai dego.” ⁶ Deqa iga gago are sin̄gilatoqnsim endegsi maroqn̄qom, “Tamo Koba a na e aqaryai beqnu.

Deqa e ulaqasai.

Tamo bei na e ugetbqa keresai.”

Iga Yesus dauryaqajqa jemaigwasai

⁷ O ijo was nin̄gi quiy. Kristen gate nan̄gi Qotei aqa anjam palontoqnsib nin̄gi mern̄jeq nub. Osib Qotei qa nan̄go areqalo sin̄gilatoqnsib kumbra bole bole yeq nub. Nan̄go kumbra deqa nin̄gi are qaloqnsib dauryoqniy.

⁸ Yesus Kristus aqa kumbra bulyqasai. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. ⁹ Deqa tamo qudei nan̄gi bosib anjam utru segi segi na nun̄go are tigeltet̄ngibqa nin̄gi nan̄go anjam di dauryaib. Osib Qotei aqa gam urataib. Qotei a nin̄gi qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena nun̄go are sin̄gilatet̄ngogqeme. Ariya tamo qudei nan̄gi mareq nub, “Iga in̄gi uyo na gago are sin̄gilatoqn̄qom.” Di gisan̄. Kumbra di lan̄a jejamu qa kumbra. In̄gi uyo dena tamo nan̄gi yala aqaryain̄jrosai eqnu.

¹⁰ Gago atra bijal bunuj unu. Atra tamo nan̄gi atra tal namij miligiq di waueq nub. Deqa nan̄gi atra bijal bunuj dena in̄gi uyqa keresai. ¹¹ Atra tamo gate nami qaji a tamo un̄gasari nan̄go une kobotet̄n̄jrqa maroqnsiq wagme nan̄go len̄ oqnsiq Warum Tulan̄ Getento Koba di miligiq gileqnu. Atra tamo nan̄gi olo wagme nan̄go damu osi aiyoqnsib qure qalaq di atoqnsib koitelen̄eqnub. ¹² Dego kere Yesus a Jerusalem qure qalaq aisiq dia jaqatin̄ osiq aqa segi len̄ bilentosiq tamo un̄gasari nan̄gi qa moiyej. Aqa len̄ dena a na tamo un̄gasari nan̄gi Qotei aqa segi kumbra boleq di atqajqa deqa marsiq nan̄gi qa moiyej. ¹³ Deqa iga dego qure qalaq aiyoqnsim Yesus aqa areq di brantoqnsim a ñam uge osiq jemaiyej dego kere iga ñam uge oqn̄qom. ¹⁴ Iga qalie, mandamq endi qure kalil koboqab. Deqa iga yaun̄ tamo bulosim qure utru saiqoji lan̄a unum. Mondon̄ iga lan̄ qureq oqsim dia gaigai sqom. Iga qure deq oqwjajqa tariñeqnum. ¹⁵ Deqa iga Yesus aqa ñam na Qotei bin̄jiyoqnsim atraiyobuloqn̄qom. Osim iga gago medabu na aqa ñam soqtoqn̄qom. ¹⁶ O ijo

was, ningi na tamo ungasari nangi kumbra bole bole enjroqniy. Nangi inqi qudei qa truquocnibqa ningi na aqaryainjroqniy. Ningi kumbra di urataib. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei atraiyobuloqnqab. Yim Qotei a nunjo kumbra deqa tulan arearetoqnqas.

Yesus Kristus a gago are miligiq di waueqnu

¹⁷ Nunjo Kristen gate nangi na nunjo qunun taqateqnu. Mondon nangi nanjo wau deqa Qotei minjqab. Deqa ningi nanjo medabu geregere dauryoqnsib nanjo sorgomq di soqniy. Ningi degyqab di nangi are gulbe na ningi taqatngwasai. Nangi arebolebole na ningi taqatngwab. Osib nangi are gulbe saiqoji sosib ningi geregere aqaryaingoqnqab.

¹⁸ Ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Iga qalieonum, iga Qotei aqa namgalaq di une saiqoji unum. Iga gaigai kumbra bole dauryqajqa are qaleqnum. ¹⁹ Deqa ijo areqalo agiende. Ningi e qa Qotei pailyibqa a na gam waqtetbimqa e nunjoq urur boqujatqai.

²⁰ Gago Tamo Koba Yesus a kaja nanjo Mandor singila ti unu qaji. Aqa kaja nangi agi iga. Aqa len aiyej dena a na Qotei aqa anjam bunuj gaigai sqas qaji di singilatej. Qotei a are lawo qa utru. A na Yesus olo subq na tigeltej. ²¹ Qotei qujai dena ningi aqaryainjimqa ningi aqa areqalo geregere dauryosib kumbra bole yoqniy. A gago are miligi gereiyetjimqa iga Yesus Kristus aqa wau na kumbra kalil a tulan areareteqnu qaji di yoqnqom. Iga kalil bati gaigai aqa nam soqtoqnqom. Bole.

Anjam getento

²² O ijo was, e na ningi singilatngwajqa deqa anjam truquyala endi nenngrenyonum. Deqa ningi ijo anjam endi geregere qusib dauryoqniy. ²³ E ningi endegsi merngwai. Gago was Timoti a tonto talq dena uratonab oqedej. Deqa a urur ijoq bqas di aqo aiyel ombla na nunjoq bosim nungwom.

²⁴ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen gate kalil nangi ti Qotei aqa tamo ungasari kalil nangi ti minjriy. Itali tamo qudei bosib endia unub qaji nangi na dego ningi kaiyeingonub.

²⁵ Qotei a ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

JEMS

¹ E Jems. E Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngo wau tamo. Israel nanngo moma utru 12 nanngo leŋ agi ningi. O was ningi kalil kaiye. E na anjam endi nenngrenjyosim nunngoq qarinyonum. Ningi nunngo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub.

Iga gulbe qoboieqnum dena iga singila eqnum

² O ijo was, gulbe utru segi segi gargekoba nunngoq boqnimqa ningi gulbe deqa tulan areboleboleingim soqniy. ³ Gulbe deqaji nunngoq boqnimqa ningi nunngo areqalo Yesus qa bole singilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a gegerere unqas. Ningi qalie, gulbe dena ningi singilatngeqnaqa ningi gulbe qoboieqnum. ⁴ Deqa ningi bati gaigai singila na tigeloqnsib gulbe qoboieqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei aqa kumbra bei qa truquoqnaqasai. Ningi tulan kere na sqab.

Tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyim Qotei na powo yqas

⁵ Ariya tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyem. Yimqa Qotei na a powo yqas. Ningi qalie, Qotei a tamo ungasari kalil nanngi inŋi bole bole enjreqnu. Nanngi Qotei pailyeqnab a nanngi qa olo niriŋosaieqnu. ⁶ Ariya tamo bei a Qotei pailyqa osimqa a are gulbeiyaiq. Osim endegsi maraiq, “Qotei na inŋi bole ebqas kiyo sai kiyo?” A degsi maraiq. A Qotei qa aqa areqalo singilatosim pailyem. Jagwa tigelosiq yuwal korkortoqnsiqa oqe aieyqnu dego kere tamo are gulbeieyqnu qaji a bati bei Qotei qa aqa areqalo singilatoqnsiqa olo bati bei aqa areqalo singilatosaieqnu. ⁷ Tamo Koba a na tamo deqaji nanngi inŋi bei enjrqasai. Deqa tamo deqaji nanngi endegsib are qalaib, “Iga inŋi bole bole oqnqom.” Di sai. ⁸ Nanngi areqalo aie aiyeltoqnsib kumbra laŋa laŋa yeqnum deqa Qotei na nanngi inŋi bei enjrqasai.

Jems a ñoro tamo ti tamo inŋi saiqoji nanngi ti anjam minjrej

⁹ Kristen was bei a ñam saiqoji soqnimqa a areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ñamgalaq di ñam koba ti unu deqa. ¹⁰ Tamo bei ñoro koba ti unu qaji a dego areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ñamgalaq di ñam saiqoji unu deqa. Tamo nanngi ñoro koba koroiyqajqa arearetnjreqnu qaji nanngi balamtamo aqa so bulosib sokiñalayosib moreŋqab. ¹¹ Iga qalie, seŋ oqsim kanjanamqa balamtamo aqa so laosim moiym aqa wala bole di koboqas. Dego kere tamo nanngi ñoro koba ti unub qaji nanngi wau bei bei yoqnsib bati qujai qa urur moreŋosib koboqab.

Qotei na iga are qametgosaieqnu

¹² Tamo ungasari gulbe qoboieqnsib singila na tigelejunub qaji nanngi areboleboleinjreme. Mondonŋ Qotei a nanngi qa tulan arearetim awai boledamu enjrim nanngi ñambile gaigai sqab. Qotei a marej, “E na tamo kalil e qalaqalaibeqnum qaji nanngi awai bole enjrqai.” Qotei a degsi marej. ¹³ Deqa tamo bei a une atqajqa are prugyimqa a endegsi maraiq, “Qotei na are qametbqoqa e une atqajqa are prugbeqnu.” A degsi maraiq. Iga na Qotei aqa are qametim a une yqa keresai dego kere Qotei na iga une atqajqa are qametgosaieqnu. ¹⁴ Gago segi segi are miligi tigeloqnsiqa iga titgeqnu. Gam dena gago segi areqalo uge na iga uneq breigwa oqnsiqa walawalaigoqnsiqa gisanŋeqnu. ¹⁵ Gago are miligi tigeleqnu di unŋa a gumanŋeqnu dego kere. Bunuqna unŋa a angroteqnu dego kere gago are miligi tigeloqnsiqa une babteqnu. Yeqnaqa gago une di tulan kobaeqnaqa iga moiyo gam tureqnum.

¹⁶ O ijo was bole, une aqa kumbra dena ningi gisanqaim deqa ningi une kalil uratiy. ¹⁷ Ingi bole bole kalil Qotei na iga egeqnu qaji di lanj goge na branteqnaq iga lanja eleneqnum. Abu Qotei suwanjoq di unu qaji a na ingi di qarinyeqnaqa gagoq beqnu. Qotei a kumbra bubulyosaieqnu. A senj qunun bul sai. Senj qunun a olekobaoqnsiqa olo truqueqnu Qotei a degyosaieqnu. ¹⁸ A aqa segi areqalo dauryosiq iga gereigej deqa a gago Abu. A aqa anjam bole na iga gereigej deqa iga ingi meli bunuj bulosim ingi ingi kalil a nami gereinjrej qaji di tulanj bunjnrejrunum.

Iga Qotei aqa anjam lanja quqwasai

¹⁹ O ijo was bole, ningi endegsi poinqem. Ningi anjam bei marqa osibqa urur medabu waqtaib. Mati didaboqniy. Urur minjinj oqaiq. ²⁰ Tamo nanqi urur minjinj oqetnjreqnu qaji nanqi Qotei aqa kumbra bole dauryqa keresai. ²¹ Deqa ningi kumbra uge uge jigat kalil taqal waiyoqniy. Osib nunqo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa anjam a na nami nunqo are miligiq di atej qaji di ningi ojesoqniy. Ojesqab di Qotei a nunqo qunun oqas. ²² Ariya ningi Qotei aqa anjam di bole dauryoqniy. Lanja qusib olo urataib. Ningi lanja quqwab di ningi nunqo segi jejamu gisanqyqab. ²³ Tamo bei a Qotei aqa anjam lanja quqnsiq olo dauryqa urateqnu di a tamo ya jeqiloq di aqa ulatamu uneqnu dego bul. ²⁴ A ya jeqiloq di aqa ulatamu unsim olo puluosim giloqnsim aqa ulatamu unqo qaji di a olo are walyqas. ²⁵ Qotei aqa dal anjam bunuj unu. Dal anjam di bole tintinj. Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqa dal anjam di iga egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. Tamo nanqi dal anjam di geregere peleiyosib dauryoqnsib di Qotei a nanqo wau kalil boletqnsas. Ariya tamo nanqi dal anjam di lanja qusib olo are walnjrqas di Qotei a nanqo wau bei boletqasai.

²⁶ Tamo bei a endegsi are qalqas, “E gaigai Qotei qa loueqnum. Deqa e Kristen tamo bole.” Ariya tamo di a aqa segi medabu geregere taqatqasai di a na aqa segi jejamu gisanqyqas. Deqa a Qotei qa loueqnu di a lanja loueqnu. ²⁷ Iga Kristen tamo unqasari unum deqa iga kumbra bole endeqaji yoqnqom. Iga na angro mandum nanqi ti unja qobul nanqi ti geregereinjroqnsim nanqo gulbe kalil qoboiyetnjrqom. Osim iga gago segi walwel taqatosim mandam endeqa kumbra jigat kalil uratekritqom. Iga kumbra deqaji yoqnqom di iga Qotei aqa ñamgalaq di Kristen tamo bole une saiqoji sqom.

2

Ningi na tamo kalil nanqi turtnjrsib kumbra qujai enjroqniy

¹ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a rianj koba ti unu. Ningi a qa nunqo areqalo singilateqnub deqa e ningi endegsi mernqwai. Ningi na tamo ñam ti nanqi areinjroqnsib olo tamo ñam saiqoji nanqi qoreinjroqnaib. ²⁻³ Nunqo kumbra agiende. Ñoro tamo bei a gara boledamu na walaosim banrinj gol na gereiyo qaji di jigsim nunqo Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa ñam soqtqab. Osib a geregereiyosib minjibqa awo jaram boleq di awoqas. Ariya tamo bei ingi ingi saiqoji a gara jigat branjo jigsimqa Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa ñam aguq atsib minjqab, “Ni qalaq di tigelesoqne” o “Ni mandamq di awo.” ⁴ O ijo was, ningi kumbra degyeqnub di ningi areqalo uge ti sosib tamo nanqi lanja peginjreqnub.

⁵ O ijo was bole, ningi quiy. Tamo unqasari ingi ingi saiqoji nanqi Qotei na giltjnrej deqa nanqi torei a qa nanqo areqalo singilateqnub. Agi Qotei a nami endegsi marej, “Tamo unqasari e qalaqalaibeqnub qaji nanqi di e na taqatnjrsiy nanqo Mandor Koba sqai.” ⁶ O ijo was, ningi kiyayaq tamo

ingi ingi saiqoji nanjo ñam aguq ateqnub? Ningi are qaliy. Yai nanji na ningi ugeugeingeqnsib nunjo jejamuq di une engoqnsib ningi joqoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltnggeqnu? Ñoro tamo nanji na ningi degnggeqnu. ⁷ Tamo nanji dena Yesus aqa ñam boledamu misilinyeqnu. Ñam di agi Qotei a nunjoq di atej unu.

⁸ Mandor Koba Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Ni ino segi jechamu gereiyeqnum dego kere tamo ungasari nanji degsim gereinjroqnume.” O ijo was, ningi dal anjam di dauryosib keretqab di ningi kumbra bolequja yqab. ⁹ Ariya ningi na tamo qudei nanji areinjroqnsib olo tamo qudei nanji qoreinjreqnu di ningi une ateqnu. Deqa ningi dal anjam gotranjo qaji tamo brantonu. ¹⁰ Tamo bei a dal anjam mutu kalil dauryekritosim ariya qujai bole qujai grotqas di a dal anjam mutu kalil grotekritqo. Deqa aqa jechamuq di gulbe sqas. ¹¹ Iga qalie, Qotei a nami dal anjam endegsi marej, “Ni tamo bei aqa unja jechamu ojetaim.” Osiqa dego marej, “Ni tamo bei qalsim moyotaim.” Bole, ni tamo bei aqa unja jechamu ojetosaieqnum. Ariya ni tamo bei qalsim moyotqam di ni dal anjam gotranjo qaji tamo brantqam. ¹² Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqa dal anjam bunuj egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. O ijo was ningi quiy. Qotei a dal anjam deqa are qalsim iga pegigwas. Deqa ningi nunjo anjam maro ti nunjo kumbra ti kalil geregere taqatoqniy. ¹³ Ningi tamo nanji qa dulqasai di une pegiyo bati qa Qotei a kamba dego ningi qa dulqasai. Ariya ningi tamo nanji qa duloqngqab di une pegiyo bati qa ningi une saiqoji sqab.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra bole babtoqngqas

¹⁴ O ijo was ningi quiy. Tamo bei a mareqnu, “E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum.” A degsi maroqnsiq ariya a kumbra bole bei yala babto-saieqnu. Laja medabu na anjam mareqnu. Deqa tamo di Qotei na oqasai. ¹⁵⁻¹⁶ Kristen was bei a gara saiqoji kiyo ingi saiqoji kiyo soqnimqa nunjo ambleq di tamo bei na minjqas, “Ni lawo na gilsim gara bei osim jigsim ingi uysim menetmim soqne.” A anjam segi laja minjqo deqa anjam dena kiyersim a aqaryaiyqas? Keresai. ¹⁷ Dego kere iga Yesus qa gago areqalo singilatosim ariya iga kumbra bole bei babtosaieqnum di iga laja gago areqalo Yesus qa singilateqnum. Deqa iga tamo moisiq aqa jechamu laja unu dego bul sqom.

¹⁸ Tamo bei a endegsi marqas, “E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum.” Degsi marimqa e na kamba minjqai, “O was, ni kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa e kiyersiy qalieqai, ni bole Yesus qa ino areqalo singilateqnum? E qalieqa keresai. Ariya e Yesus qa ijo areqalo singilatosiy kumbra bole dego turtosiy yoqngqai di ni e nubsim merbqam, ‘Bole, ni ino areqalo Yesus qa bole singilateqnum.’ ¹⁹ Ni mareqnum, ‘Bole, Qotei a segi qujai unu.’ Ni kere mareqnum. Mondor uge nanji dego degsib maroqnsib Qotei ulaiyeqnu. ²⁰ Ni nanari tamo. Ni mareqnum, ‘E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum.’ Ni degsi maroqnsim ariya ni olo kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa ni laja medabu na mareqnum. Ni ijo anjam endi poimqa are soqnim poimeme.” ²¹ O ijo was ningi quiy. Nami gago moma utru Abraham a na aqa angro qujai Aisak osiq Qotei atraiyqa marsiq atra bijalq di atej. Atnaqa Qotei a Abraham aqa kumbra di unsiqa minnej, “Ni degyonum deqa ni ijo ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.” ²² Ningi are qaliy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq kumbra bole dego turtosiq yej. Aqa areqalo Qotei qa singilatej qaji de ti aqa kumbra bole ti aiyeltosiq dauryej. Deqa iga endegsi marqom, Abraham aqa kumbra bole dena aqa areqalo Qotei qa singilatej

qaji di taqyosiq tulan keretej. ²³ Deqa Qotei aqa anjam bei nami nengrenyeb qaji aqa damu brantej. Anjam agiende, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na minnej, ‘Ni ijo n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji unum.’” Osiqa Abraham minnej, “Ni ijo was bole.” ²⁴ Deqa ijo was ningi qalie, tamo nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo singilatosib ariya nan̄gi olo kumbra bole bei babtqasai di nan̄gi Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Tamo nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo singilatoqnsib kumbra bole dego turtosib yeqnub qaji nan̄gi segi Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji unub.

²⁵ Ningi sambala uña Rahap a qa dego are qaliy. Rahap aqa kumbra bole agiende. Josua a tamo aiyel nan̄gi qarin̄jrnaqa Jeriko qureq gilnabqa qure deqaji nan̄gi na tamo aiyel nan̄gi di ñumqa laqnab Rahap a nan̄gi aiyel ulitnjrej. Osiqa gam bei osorn̄jrnaqa nan̄gi jeu tamo nan̄gi aleln̄rsibqa jaraiyeb. Rahap a kumbra bole di yej deqa a Qotei aqa n̄amgalaq di uña bole une saiqoji soqnej. ²⁶ Iga qalie, tamo a me mondor ti sqasai di a moiqas. Dego kere tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosim ariya a olo kumbra bole babtqasai di a tamo moisiq aqa jejamu laña unu dego bul sqas.

3

Iga gago segi medabu gegerere taqatqom

¹ O ijo was kalil, tamo quja quja segi Qotei aqa anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nan̄gi anjam palontoqnaib. Ningi qalie, mondon̄ une pegiyo batiamqa Qotei na anjam palonto tamo nan̄go wau qa gegerere pegin̄jrqas.

² Bati gaigai iga kumbra gro groyeqnum. Ariya iga gago anjam maro qa grotqasai di iga tamo bolequja sqom. Sosimqa gago ban̄ ti singa ti jejamu ti kalil gegerere taqatqom. ³ Iga hos nan̄go medabuq di sil atoqnsim nan̄gi titnjreqnam nan̄gi iga daurgeqnum. Iga nan̄go medabu segi ojeqnam nan̄go jejamu dego iga daurgeqnu. ⁴ Ningi qobun̄ uniy. Qobun̄ a tulan̄ kobaquja. Aqa kuñi tulan̄ kiñala. Ariya jagwa koba tigelosiq qobun̄ tutqa laqnaqa qobun̄ aqa abu na kuñi ojoqnsiq tingiteqnaq qobun̄ a dauryoqnsiq gileqnu. ⁵ Dego kere gago medabu kiñala. Ariya a diq koba yeqnu. Iga gago medabu waqtoqnsim gago segi ñam soqtoqnsim diqoqnsim anjam mareqnum.

Iga qalie, n̄amyuwo yusiq tulan̄ kobaqujaoqnsiq n̄amtañ kalil yueleneqnu. ⁶ Gago medabu a n̄amyuwo bul. Iga gago medabu waqtoqnsim dena iga kumbra uge uge yoqnsim gago jejamu kalil tulan̄ jigateqnum. Mondon̄ tamo nan̄gi n̄amyuwoq aisib padalqab dego kere gago medabu na gago so tulan̄ ugeugeiyeqnu. ⁷ Ningi wagme nan̄gi qa are qaliy. Wagme ti qebari ti qe ti kalil iga na taqatnjreqnum. ⁸ Ariya iga gago medabu taqatqa keresai. Iga gago medabu na gaigai anjam uge uge mareleneqnum. Amal uge na tamo nan̄gi uñin̄jroqnsib moiyoqnsib dego kere gago medabu na iga kumbra uge ugeq breigeqnu. ⁹ Gago kumbra agiende. Iga gago medabu waqtoqnsim gago Tamo Koba Abu Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo puluoqnsim medabu qujai dena tamo un̄gasari nan̄gi misilin̄jreqnum. Tamo un̄gasari nan̄gi di Qotei na gerein̄rsiqa aqa segi so boleq di atej. ¹⁰ Iga kumbra uge deqaji yeqnum. Agi iga gago medabu waqtoqnsim Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo medabu qujai dena anjam uge uge mareleneqnum. O ijo was, gago kumbra di ugedamu. ¹¹ Ya jumbum qujaiq na ya bole ti ya uge ti brantqa keresai. ¹² Qura na oliv aqa gei oqa kere e? Wain sil na qura aqa gei oqa kere e? Yuwal a ya bole bulyqa kere e? Sai.

Tamo powo bole ti unub qaji nan̄gi kumbra bole bole yoqnebe

¹³ Nungo ambleq di tamo qudei nanqi qalie ti powo ti unub kiyo? Sqab di nanqi nanqo segi ñam aguq atoqnsib kumbra bole bole yoqnebe. Yim tamo unqasari nanqi nanqo kumbra di unoqnsib maroqnqab, “Nanqi tamo bole.”
¹⁴ Ariya ninqi olo nunqo segi jejamu qa are qaloqnsib laña are ugeingonim diqoqnaib. Ninqi degyqab di ninqi gisan kumbra dauryosib Qotei aqa anjam bole ugetqab. ¹⁵ Osib ninqi powo uge ti sqab. Powo deqaji lan goge na bosai. Di mandam qaji powo. Di gago areqalo namij aqa powo. Powo di Satan aqaq na beqnu. ¹⁶ Ninqi quiy. Tamo unqasari nanqi nanqo segi jejamu qa are qaloqnsib laña are ugeinjroqnm diqoqnqab di nanqi so tulan ugeq di sosib kumbra uge uge yoqnqab. ¹⁷ Ariya tamo unqasari lan goge na powo eqnub qaji nanqi kumbra tulan bolequja yeqnub. Nanqi kumbra jigat dauryosaieqnub. Nanqi lawo na sosib tamo nanqi jinga na gereinjroqnsib nanqi qa duloqnsib kumbra bole bole osornjreqnub. Nanqi na tamo kalil nanqi turtnjroqnsib kumbra qujai enjreqnub. Nanqi laña baban na Qotei aqa kumbra dauryosaieqnub. Nanqi bole dauryeqnub. ¹⁸ Tamo deqaji nanqi lawo na sosib are qujaitoqnsib jeu turyoqnsib kumbra bole tintin babteqnub. Inqi meli branteqnu dego kere.

4

Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas

¹ O ijo was, ninqi qudei nunqo segi jejamu qa areboleboleingeqnaqa kumbra uge uge yqajqa are prugnqenu. Utru deqa ninqi qotoqnsib njirin kobaeqnub. Kumbra di nunqo jejamu miligiq di singila na waueqnu. ² Ninqi inqi inqi koba oqajqa tulan arearetngqnaqa mamaulngqnu. Ariya ninqi inqi inqi di osaieqnub deqa ninqi qoto tigeltqnsib tamo ñumeqnub. Ninqi inqi inqi di osaieqnub di aqa utru agiende. Ninqi Qotei pailyosaieqnub deqa. ³ Ninqi qudei inqi inqi qa Qotei pailyoqnsib ariya ninqi inqi inqi di osaieqnub. Di kiyaaqa? Ninqi nunqo segi jejamu qa areboleboleingwajqa maroqnsib areqalo uge na pailyeqnub deqa. ⁴ Unqa bei na aqa gumbulun uratosiq olo tamo bei ombla sambala kumbra yeqnub dego kere ninqi Qotei uratoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Ninqi quiy. Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas. Ninqi di qaliesai kiyo? Od, tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqa are qalqas di a Qotei jeutqas. ⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Qotei na aqa Mondor gago are miligiq di atej unu. Mondor di a iga qa tulan areareteqnu.” O ijo was, ninqi anjam di laña sa anjam edegaib.

⁶ Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnu. Deqa aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo unqasari nanqo segi ñam soqteqnub qaji nanqi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo unqasari nanqo segi ñam aguq ateqnub qaji nanqi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.” ⁷ Deqa ijo was, ninqi nunqo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa sorgomq di soqniy. Sosibqa Satan gotranjoqniy. Yimqa Satan na ninqi uratngosim ulanqas. ⁸ Ninqi Qotei jojomyoqnbqa a kamba dego ninqi jojomngqnaqas. O une tamo, ninqi quiy. Tamo nanqi nanqo ban yansoqnsib jiga koboteqnub dego kere ninqi nunqo are miligi gereiyqnsib bulyoqniy. Ninqi areqalo aiye aiyelteqnub qaji olo nunqo are miligiq dena jiga kalil taqal atoqniy. ⁹ Ninqi nunqo une qa are gulbeingonim akamugetoqniy. Od, ninqi nunqo kiki uratoqnsib olo akamoqniy. Osib nunqo arebolebole kobotosib olo are gulbeingonime. ¹⁰ Ninqi Tamo Koba aqa ñamgalaq di nunqo segi ñam aguq atoqniy. Ninqi degyqab di a na nunqo ñam olo soqtetngwas.

Ninqi nunqo Kristen was nanqi uge qa minjraib

¹¹ O ijo was, ningi segi segi qa anjam uge maroqnaib. Tamo bei na aqa Kristen was qudei nanği anjam uge minjrças kiyo nanço une qa nanği peginjrcas kiyo di a dal anjam dego uge qa marsiq pegiyço. Ningi dal anjam pegiyeqnub di ningi dal anjam dauryqa urateqnub. ¹² Qotei a segi na dal anjam babtej deqa a na qujai iga pegigwa kere. A na qujai tamo unğasari nanği elenqa kere. A na qujai nanği padaltnjrqa kere. Ningi tamo kiyero deqa ningi na tamo unğasari nanği peginjreqnub? Di kumbra uge.

Ningi nunço segi ñam soqtoqnaib

¹³ Ningi qudei endegsib mareqnub, “Bini kiyo nebe kiyo iga qure beiq gilsim dia wausau qujai sosim silali qa wauosim olo bqom.” ¹⁴ Ningi degsib mareqnub. Ariya nebe kumbra kiye nunçoq di brantças di ningi qalieqa keresai. Ningi ñam qurem bul sokiñalayosib koboqab. ¹⁵ Deqa ningi endegsib maroqniy, “Tamo Koba a marimqa iga kumbra kiye yqa are qalsim yqom.” ¹⁶ Kiyaca ningi qudei olo nunço segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib laqnub? Nunço kumbra di uge. ¹⁷ Ni geregere are qale. Ni kumbra bole qa qalieosim ariya ni dauryqasai di ni une yonum.

5

Tamo nanği ñoro koba ti unub qaji nanği awai ugedamu oqab

¹ O ñoro tamo ningi quiy. Bunuqna gulbe kokba nunçoq boqnças. Ningi deqa pailoqnsib akamugetoqniy. ² Nunço ñoro ti wala ti kalil ugeelenço. Sisimbiñ na nunço gara kalil dego ugeugeiyço. ³ Nunço gol ti silva ti di baisuwi na ugetço. Deqa mondonñ baisuwi dena nunço une boleq atsim ñamyuwo bulosim nunço jejamu koitosim ugeugeiyças. Ningi ñoro koba koroiyeb deqa diño bati qa ningi awai ugedamu oqab. ⁴ Ningi quiy. Nunço wau tamo nanği nunço inği meli gentoqnsib nunço banq di ateqnab ningi na kamba olo nanği gisañjroqnsib awai oto nunço segi qa getentoqnsib oto segi nanği enjreqnub. Deqa nanği maoqnsib endegsib Qotei pailyeqnub, “O Tamo Koba, nanği iga kumbra uge degsib egeqnub.” Yeçnaqa Qotei siñgila koba ti unu qaji a nanço pailyo di queqnu. Deqa mondonñ a na ningi awai uge enğwas. ⁵ O ñoro tamo, ningi gara bole bole jugoqnsib nunço segi jejamu qa areboleboleinğeqnaqa inği koba uyeqnub. Deqa mondonñ Qotei na ningi luñğwas. Kaja nanço jejamu diq diqeqnaq nanço mandor nanği na ñumeqnub dego kere Qotei na ningi luñğwas. ⁶ Nunço kumbra uge bei agiende. Ningi na kumbra bole yo qaji tamo nanço jejamuq di une qametnjroqnsib ñumeqnub. Ariya nanği na kamba olo ningi gotrañgosaieqnub.

Ningi gulbe qoboioqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqniy

⁷ Deqa ijo was, ningi nunço are miligi siñgilatoqnsib gulbe qoboioqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqniy. Ningi asgingaiq. Ningi wau lanja nanği bul soqniy. Ningi qalie, wau lanja nanği asginjrosaieqnu. Nanği inği yagoqnsib awa qa tariñeqnub. Awa beçnaqa inği melieçnaqa nanği inği meli di oqnsib uyeqnub. ⁸ Dego kere ningi nunço are miligi siñgilatoqnsib gulbe qoboioqnsib tariñoqniy. Tamo Koba a bqajqa bati jojomço deqa ningi degyoqniy.

⁹ O ijo was, ningi Qotei aqa tamo unğasari qudei nanği qa ñiriñoqnsib yomuqnaib. Qotei a nunço une di unsim ningi peginço uge. Ningi quiy. Une Pegiyo Tamo agi bqaj jojomço. A siranmeq di tigelejunu. ¹⁰ O ijo was, ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği qa are qaliy. Nanği nami Tamo Koba aqa ñam na anjam palontoqneb deqa jeu tamo nanği na nanği ugeugeinjroqneb. Ariya nanği Qotei aqa anjam marqa ulaosaiqneb. Nanği nanço are miligi siñgilatoqnsib jaqatiñ oqnsib gulbe di qoboioqneb. ¹¹ Ningi quiy. Iga endegsi

mareqnum, “Tamo ungasari gulbe qoboiyoqnsib singila na tigelejunub qaji nanği Qotei na taqatnjreqnu. Deqa nanği areboleboleinjreqnu.” Niği Jop aqa kumbra qa nami queb. Jop a singila na tigelosiqa gulbe kobaquja qoboiyesoqnej. Niği qalie, bunuqna Tamo Koba a na Jop olo boletej. Od, iga qalieonum, Tamo Koba a gaigai iga qa duloqnsiqa iga qa are boleiyeqnu.

Niği anjam bei marqa osibqa inği bei na singilataib

¹² O ijo was kalil, e anjam kobaquja bei unu. Anjam agiende. Niği anjam bei marqa osibqa inği bei na singilataib. Niği lan qure aqa ñam na anjam singilataib. Niği mandam aqa ñam na anjam singilataib. Niği od qa segi mariy. Niği said qa segi mariy. Niği degyqab di Qotei na niği awai uge bei enğwasai.

Tamo nanği kumbra bole bole yeqnum qaji nanço pailyo singila koba

¹³ Nunço ambleq di tamo qudei nanği jaqatin eqnub kiyo? Degamqa niği na minjribqa nanği nanço jaqatin deqa Qotei pailyoqnebe. Nunço ambleq di tamo qudei nanği areboleboleinjreqnu kiyo? Degamqa niği na minjribqa nanği Qotei qa louoqnsib aqa ñam soqtoqnebe. ¹⁴ Nunço ambleq di tamo qudei nanği mainjreqnu kiyo? Degamqa niği na minjribqa nanği Kristen gate nanği metnjrib bosib Tamo Koba aqa ñam na nanço gateq di ban atetnjrsib goren bilentosib nanği qa pailyebe. ¹⁵ Nanği Tamo Koba a qa nanço areqalo singilatosib pailyoqab di a na tamo mainjro qaji nanği olo tigeltnjrqas. Osim nanği une yoqneb degamqa a na nanço une kalil dego kobotetnjrqas. ¹⁶ Deqa ijo was, niği nunço segi segi une palontoqnsib Kristen was nanği ubtosib minjroqniy. Osib niği segi segi qa Qotei pailyoqniy. Yim a na niği boletngwas. Tamo nanği kumbra bole bole yeqnum qaji nanço pailyo di singila koba. Deqa nanği pailyeqnaqab Qotei a quoqnsiqa nanço anjam dauryeqnu. ¹⁷ Niği Elaija qa are qaliy. A iga bul mandam tamo. Ariya a endegsi pailyoqnej, “O Qotei, ni na lan getentimqa awa bqasai.” A degsi pailyeqnaqa Qotei na lan getentonaqa awa bosai. Degsi sonaq wausau qalub bei oto koboej. ¹⁸ Onaqa Elaija a olo pailyoqaqa lan waqonaqa awa bej. Bosiq inği inği kalil melielenej.

Kristen was bei a gam bole uratqas di iga na aqaryaiyimqa a olo Qotei aqa areq bqas

¹⁹ O ijo was niği quiy. Kristen was bei a Qotei aqa anjam bole dauryqa uratimqa tamo bei na a olo are bulyetqas di tamo dena aqa was kumbra bolequja yqo. ²⁰ Niği endegsib qalieoiy. Kristen was bei a une ti soqnim tamo bei na aqaryaiyimqa a gam uge di uratqas di tamo dena aqa was aqa qunuñ moiyo sawaq dena oqo. Deqa was di a moiqasai. Qotei na aqa une gargekoba kobotetqas.

1 PITA

¹ E Pita. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Ningi nungo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub. Ningi Pontus sawa ti Galesia sawa ti Kapadosia sawa ti Esia sawa ti Bitinia sawa ti di unub. E anjam endi nenngrenyosim nungoq qarınyonum. ² Tulañ nami Abu Qotei a ningi qa qalieosiq gıltngej. A degyej. Di kiyaaqa? Aqa Mondor na ningi aqa segi kumbra boleq di atımqa ningi Yesus Kristus aqa anjam dauryqajqa deqa. Yim aqa leñ aiyej qaji dena ningi yansıgwajqa deqa. O ijo was, Qotei a ningi qa are tulañ boleiyımqa ningi geregere lawo na soqniy.

Qotei a nambile boledamu lañ goge dia iga gereiyetgej unu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Qotei a iga qa tulañ dulosiqa nambile bunuj egej. A na Yesus Kristus subq na tigeltej gam dena iga nambile bunuj egej. Nambile bunuj dena iga sıngilateqnu deqa iga inñi bole bole Qotei na mondon egwas qaji deqa tariñoqnsim unum. ⁴ Inñi bole bole di ugeqa keresai. A koboqa keresai dego. Qotei na lañ goge dia ningi gereiyetgej unu. ⁵ Ningi Yesus qa nungo areqalo sıngilateqnub deqa Qotei aqa sıngila kobaquja na ningi taqatngejunu. Deqa diño batiamqa Qotei na ningi torei elenqas. Kumbra di brantim ningi unqab.

⁶ Qotei na ningi degsim elenqas deqa ningi tulañ areboleboleıngeqnu. Gulbe utru segi segi na ningi jaqatin engeqnu di unqum. Sokiñala gulbe di olo koboqas. ⁷ Gulbe deqaji nungoq boqnımqa ningi nungo areqalo Yesus qa bole sıngilateqab kiyo sai kiyo di Qotei a unqas. Yımqa mondon diño batiamqa Yesus Kristus a brantosim a ningi qa tulañ areboleboleiyım ningi bıñıngosim ñam koba enğwas. Iga qalie, gol a inñi tulañ boledamu. Tamo nanñi nıamyuwo na gol koitoqnsib dena qalieeqnub, gol di bole kiyo sai kiyo. Dego kere nungo areqalo Yesus qa sıngilateqnub qaji di tulañ bolequja. Nungo areqalo dena gol ağı ugeosim koboqas qaji di tulañ bunyejunu. ⁸ Nami ningi Yesus unosaioqneb. Bini dego ningi a unosaieqnub. Ariya ningi a tulañ qalaqalaiyoqnsib a qa nungo areqalo sıngilateqnsib a qa tulañ areboleboleıngeqnu. Nungo arebolebole dena mandam qaji arebolebole kalil tulañ bunyejunu. Nungo arebolebole di aqa utru iga na dauryosim ubtqa keresai. ⁹ Ningi Yesus qa nungo areqalo sıngilateqnub deqa Qotei na ningi elenqas.

¹⁰ Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanñi nami maroqneb. Nanño anjam di aqa utru nanñi qalieqa osib deqa geregere nıamoqnsib wauoqneb. ¹¹ Kristus aqa Mondor a nanño are miligiq di sosiqa nanño medabuq na anjam endegsi babtosiq maroqnej, “Bunuqna Kristus a jaqatin osim moısım olo subq na tigelosım lañ qureq oqsim dia a ñam koba ti sqas.” Qotei aqa medabu o qaji tamo nanñi endegsib nenemoqneb, “Kristus a bati gembu bqas? Kumbra kiye namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas?” ¹² Onaqa Qotei na kamba nanñi endegsi minñrej, “Anjam ningi mareqnub qaji di aqa damu nungo bati qa brantqasai. A bunuqna brantqas.” O ijo was, Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanñi nami maroqneb. Onaqa bunuqna a na aqa Mondor Bole qarınyoñaqa lañ goge na aisiq Qotei aqa anjam maro tamo nanñi sıngilatnıroqnej. Yeqnaqa nanñi Kristus aqa anjam bole plaltoqnsib ningi merngoqneb. Anjam bole di aqa utru Qotei aqa lañ anğro nanñi geregere qalieqajqa are koba unu.

Qotei na iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa osiq metgej

¹³ Deqa ningi nungo walwel geregere taqatqajqa are qaloqniy. Osib mondon Yesus Kristus a olo lan qureq na brantosim ningi qa are boleiyqajqa deqa tarinjoqnsib soqniy. ¹⁴ Sosib ningi angro du du bulosib Qotei aqa anjam geregere qusib dauryoqniy. Nami ningi Qotei qaliesai deqa ningi nungo areqalo uge uge dauryoqneb. Ariya bini ningi kumbra di olo dauryaib. Uratiy. ¹⁵ Qotei a gaigai aqa segi kumbra boleq di sosiq dauryeqnu. Deqa ningi dego Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Utru deqa Qotei na ningi metnjej. ¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenjeb unu, “Ningi ijo kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Di kiyaaqa? E dego ijo segi kumbra boleq di sosim dauryeqnum.”

Kristus aqa len aijej qaji dena Qotei na iga awaigej

¹⁷ Ningi Qotei endegsib meteqnub, “O gago Abu.” Qotei aqa namgalaq di tamo ungasari kalil nanji kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanjo une qa peginjreqnu. A nanjo segi segi wau unoqnsiq dena nanji peginjreqnu. Deqa ningi endegsib maroqniy, “Mandam endia gago qure utru sosai.” Degsib maroqnsib Qotei qa ulaoqnsib aqa sorgomq di geregere soqniy. ¹⁸ Ningi qalie, nami ningi nungo moma nanjo kumbra uge uge dauryoqnsib soqneb. Sonabqa Qotei na olo nungo uneq na ningi awainjej. Mandam qa ñoro ti gol ti silva ti koboqas qaji dena Qotei na ningi awainjosai. ¹⁹ Kristus aqa len aijej qaji dena ningi awainjej. Kristus aqa len di tulan bolequja. Kaja du du nami Qotei atraiyoqneb qaji nanjo jejamuq di yu bei saiqoji. Dego kere Kristus aqa jejamuq di une bei saiqoji. ²⁰ Tulan nami Qotei a mandam atosaisosiq a Kristus qa qalieosiq giltej. Ariya bini diño bati jojomoq deqa Qotei a ningi qa osiq Kristus qarinyonaq bej. ²¹ Bosiq ningi aqaryainjej deqa ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqnsib unub. Kristus agi moinaqa Qotei na olo subq na tigeltosiq metonaqa a lan qureq oqsic dia ñam kobaquja ej. Utru deqa ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqnsib a qa tarinjoqnsib unub.

Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom

²² Ningi anjam bole dauryosib nungo qunun yansobuleb. Utru deqa ningi na nungo Kristen was nanji bole qalaqalainjreqnub. Ariya kumbra di ningi olo torei singilatosib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib soqniy. ²³ Ningi inji meli bulosib nambile bunuj eb. Inji meli ugeqas qaji dena ningi nambile osai. Inji meli gaigai sqas qaji dena ningi nambile eb. Inji meli di Qotei aqa anjam. Anjam di nambile ti. A gaigai sqas. ²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenjeb unu, “Tamo ungasari nanji mandamq endi bati olekoba sqasai. Ñin a gaigai kanjrañeqnaqa balamtamo aqa so a sokiñalayoqnsiq uloneqnu dego kere tamo ungasari nanji urur koboqab. Nanjo ñam balamtamo aqa so bulosim ulonqas. ²⁵ Ariya Tamo Koba aqa anjam a bati gaigai sqas.” O ijo was, anjam bole di agi Yesus aqa anjam maro tamo nanji palontoqnsib ningi mernjoqneb.

2

Yesus a tal ai bul

¹ Ningi nambile bunuj eb deqa ningi kumbra uge kalil uratiy. Gisan anjam ti maqu kumbra ti are uge ti yomu anjam ti kalil di ningi torei uratekritiy. ² Iga qalie, angro mom nanji munjum qaq uyqajqa qarnjreqnu. Dego kere ningi munjum qaq bolequja Qotei aqaq na beqnu qaji di oqajqa are qaloqniy. Munjum qaq di Qotei aqa anjam. A jiga bei saiqoji. Munjum qaq dena nungo qunun aqaryaiyimqa ningi tulan boleosib singilaqab. Yim Qotei na

ningi elenqas. ³ Tamo Koba a na ningi kumbra bole engeqnu. Aqa kumbra di ningi uyo oneiyiqnsib mareqnu, “Bole.”

⁴ Tamo Koba a tal ai bul singila na tigelejunu. Tal ai di nambile unu. Ningi tal ai deq boiy. Tal ai di tamo qudei na unsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Ariya Qotei na olo tal ai di giltosiqqa marej, “Tal ai di tulan bolequja.” ⁵ Ningi dego tal ai bul nambile unub. Qotei aqa Mondor na ningi aqa segi tal sqa marsiqqa ningi gereingeqnu. Deqa ningi Qotei aqa atra tamo bolequja sosib Yesus Kristus aqa ñam na nungo segi jejamu Qotei atraiyoqnu a ningi qa tulan arearetoqnas.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ningi quiy. E na tal ai qujai giltosim tal singilatqajqa deqa tumaq di tigelttem unu. Tal ai di tulan bolequja. A singila koba. E na Saion manaq di tigelttem unu. Deqa tamo nanqi tal ai di osib nanjo areqaloq di singilatqab di nanqi jemainjqasai.” ⁷ O ijo was, tal ai tuma qaji di agi Kristus. Ningi Kristus qa nunjo areqalo singilateqnu deqa ningi mareqnu, “Tal ai di tulan bolequja.” Ariya tamo nanqi Kristus qa nanjo areqalo singilatosaiqnu qaji nanqi tal ai di uge qa mareqnu. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tal gereiyo qaji tamo nanqi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigelttej unu.”

⁸ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nengrenyeb, “Tamo qudei nanqi tal ai di quraqyoqnsib mangaleqnu.” O ijo was, tamo nanqi di Qotei aqa anjam gotranyeqnu. Utru deqa nanqi tal ai di quraqyoqnsib mangaleqnu. Qotei a nami marej, “Nanqi tulan padalqab.”

⁹ Ariya Qotei na ningi giltnej deqa ningi aqa atra tamo sosib a ombla mandor kokba tigelonub. Tigelosib ningi aqa segi kumbra boleq di sosib dauryeqnu. Ningi aqa segi tamo ungasari tintin unub. A na ningi giltnej deqa ningi aqa so bole kalil ubtekritoqnsib mare mare laqnu. Nami ningi ambruq di soqneb deqa Qotei na ningi metngonaqa ningi ambru uratosib suwanjoq beleneb. Suwanjo di tulan bolequja. ¹⁰ Nami ningi tamo ungasari lanaj soqneb. Ariya bini ningi Qotei aqa segi tamo ungasari unub. Nami Qotei a ningi qa are boleiyosaiqnej. Ariya bini a ningi qa are boleiyeqnu.

Iga Qotei aqa wau tamo bole sqom

¹¹ O ijo was bole, ningi mandamq endi yaun tamo bulosib unub deqa e ningi endegsi merngwai. Nunjo areqalo namij ti nunjo qunun ti ombla qoteqnu. Deqa ningi nunjo areqalo namij torei qoreiyi. ¹² Bini ningi sawa bei bei qaji nanjo ambleq di unub. Deqa ningi nanjo nangalaq di kumbra bole bole dauryoqniy. Dauryoqniy nanqi nunjo kumbra di unoqnuqab. Unoqnsib nanjo yomu anjam ningi qa mareqnu qaji di nanqi uratosib mondonj une pegiyo bati qa nanqi Qotei aqa ñam soqtoqnuqab.

¹³ O ijo was, ningi Tamo Koba a qa are qaloqnsib sawa taqato qaji tamo nanqi ti mandor kokba ti nanjo anjam dauryoqniy. ¹⁴ Osib tamo gate nanjo anjam dego dauryoqniy. Tamo gate nanqi di agi mandor kokba nanqi na qarinqreqnuqab giloqnsib tamo ungasari kumbra uge uge yeqnuqab qaji nanqi kamba awai uge enjreqnuqab. Osib tamo ungasari kumbra bole bole yeqnuqab qaji nanjo ñam soqtetnreqnuqab. ¹⁵ Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole bole yoqniyqa nanari tamo agi ningi yomuingeqnuqab qaji nanqi nunjo kumbra di unsibqa nanjo anjam uge di olo uratosib mequmesqab. ¹⁶ Bole, ningi tamo bei aqa sorgomq di sosai. Ningi deqa are qaloqnsib walweloqniy. Ariya ningi endegsib are qalaib, “Iga tamo bei aqa sorgomq di sosai deqa unqum, iga kumbra uge uge yoqnuqom.” Ningi deqsib are qalaib. Ningi Qotei aqa kanjal tamo bul unub deqa ningi aqa sorgomq di soqniy. ¹⁷ Ningi tamo

unġasari kalil naŋgi kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nuŋgo Kristen was naŋgi qalaqalainjroqniy. Niŋgi Qotei ulaiyoqniy. Niŋgi mandor kokba naŋgo ñam soqtetnjroqniy.

Iga Kristus aqa kumbra dauryoqnsim jaqatin qoboiyoqnmom

¹⁸ O kanġal tamo, niŋgi nuŋgo wau qa gate naŋgo sorgomq di sosibqa naŋgo anjam dauryoqniy. Wau qa gate bole naŋgo anjam segi dauryoqnaib. Wau qa gate uge naŋgo anjam dego dauryoqniy. ¹⁹ Niŋgi Qotei qa are qalsib wau bole yib nuŋgo wau qa gate naŋgi laŋa jaqatin enġwab di unġum. Niŋgi jaqatin di qoboiyoqniy. Yimqa Qotei a nuŋgo kumbra deqa tulaŋ areboleboleiyqas. ²⁰ Ariya niŋgi wau uge yib nuŋgo wau qa gate naŋgi deqa luŋgib niŋgi jaqatin qoboiyqab di Qotei a niŋgi awai bole enġwasai. Niŋgi wau bole yib nuŋgo wau qa gate naŋgi na luŋgib niŋgi jaqatin qoboiyqab di Qotei a nuŋgo kumbra deqa tulaŋ areboleboleiyqas.

²¹ Kristus a dego niŋgi aqaryainġwa osiqa jaqatin qoboiyosiq moiyej. Aqa kumbra di a na niŋgi osorŋgej deqa niŋgi kamba aqa kumbra di dauryosib jaqatin oqnsib soqniy. Qotei a niŋgi degyqa osiqa metŋgej. ²² Kristus a une bei yosaioqnej. Aqa medabu na gisaŋ anjam bei dego marosaioqnej. ²³ Jeu tamo naŋgi na a misilinjoqnsib anjam uge uge minjeqnaib a deqa kamba anjam uge bei naŋgi minjrosaiioqnej. Naŋgi a jaqatin koba yeqnaib a deqa olo naŋgi jaqatin enjrqajqa marosaioqnej. A aqa segi jejamu osiqa Qotei aqa baŋq di uratej. Qotei agi iga geregere pegigeqnu qaji. ²⁴ Kristus a gago une kalil qoboiyosiq aqa segi jejamuq di gago une atsiqa a ŋamburbasq di iga qa gainej. Iga moiyoqbulosim olo ŋambile sosim une aqa kumbra uratosim kumbra bole yoqnaqajqa deqa osiqa ŋamburbasq di iga qa gainej. Jeu tamo naŋgi na Yesus qalougetosib jaqatin koba yeb. Aqa jaqatin dena a na iga olo boletgej.

²⁵ Nami niŋgi kaja bul sosibqa nuŋgo segi areqalo na aleloqnsib laqneb. Ariya bunuqna niŋgi Mandor Yesus aqa areq beb deqa a na nuŋgo qunun geregere taqatejunu.

3

Tamo unġa wo naŋgi kumbra bole yoqnebe

¹ O unġasari, niŋgi nuŋgo gumbuluŋ naŋgo sorgomq di soqniy. Nuŋgo gumbuluŋ qudei naŋgi Qotei aqa anjam dauryosaiabqa di unġum, niŋgi mequmesosib naŋgo ŋamgalaq di kumbra bole bole yoqniy. Yibqa naŋgi unsib dena naŋgi are bulyqab. ² Niŋgi deġsib kumbra bole na walwelosib naŋgo sorgomq di soqniy naŋgi unsib marqab, niŋgi unġasari bole. ³ Niŋgi nuŋgo jejamu walatqajqa are prunġoqnaib. Niŋgi nuŋgo gate pranjoqnsib wala bole bole gateq di jugoqnaib. Osib kolilei na nuŋgo jejamu walatoqnaib. Gara wala ti dego jugoqnaib. Inġi inġi di laŋa jejamu qa wala. ⁴ Niŋgi nuŋgo are miligi walatqab di bolequja. Are miligi aqa wala agiende. Niŋgi are bole na sosibqa tamo unġasari kalil naŋgi lawo na gereinjroqniy. Are miligi aqa wala di Qotei aqa ŋamgalaq di tulaŋ boledamu. Wala di ugeqa keresai. ⁵ Agi Qotei aqa unġasari nami soqneb qaji naŋgi naŋgo are miligi deġsib walatoqneb. Osib Qotei aqa kumbra boleq di sosib a qa tariŋoqnsib naŋgo gumbuluŋ naŋgo sorgomq di soqneb. ⁶ Niŋgi Sara uniy. A na aqa tamo Abraham aqa anjam dauryoqnsiqa minjoqnej, “Ni ijo tamo koba.” Deqa unġasari, niŋgi Sara aqa kumbra di dauryosib kumbra bole yoqniy. Niŋgi ulaaib. Niŋgi kumbra bole yoqnaqab di niŋgi Sara aqa anġro tinġin sqab.

⁷ O tamo, niŋgi dego areqalo bole dauryosib nuŋgo ŋaun naŋgi koba na geregere soqniy. Nuŋgo ŋaun naŋgi tamo sai. Naŋgi unġa. Naŋgo jejamu sinġila sai. Deqa niŋgi lawo na naŋgi kumbra bole bole osornjroqniy. Niŋgi qalie,

nunġo njaun nanġi ninġi ti koba na nġambile gaigai sqab. Deqa ninġi nunġo njaun nanġi gegererejnroqniy. Ninġi kumbra deġyqab di inġi bei na nunġo pailyo getentqa keresai. Qotei a nunġo pailyo quoqnqas.

Ninġi gaigai kumbra bole yoqniy

⁸ Ariya e na ijo anjam endi kobotqa osiy ninġi endegsi mernġwai. Ninġi kalil koba na gegerere are qujaitoqnsib tamo unġasari kalil nanġi qa duloqniy. Osib ninġi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib Kristen was nanġi qa are boleinġoqnm nunġo segi nġam aguq atoqniy. ⁹ Tamo qudei na ninġi kumbra uge enġibqa ninġi kamba olo nanġi kumbra uge enjraib. Tamo qudei na ninġi anjam uge mernġibqa ninġi kamba olo nanġi anjam uge minjraib. Ninġi nanġi qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na nanġi boletnjrime.” Qotei a ninġi deġyqa osiqa metnġej. Deqa ninġi deġyibqa Qotei a kamba ninġi boletnġoqniqas.

¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nennġrenyeb unu, “Tamo bei a so bole sqa marsimqa a anjam uge bei maroqnaiq.

A gisañ anjam deġo maroqnaiq.

¹¹ A kumbra uge kalil torei qoreiyosim kumbra bole segi yoqneme.

Osim tamo unġasari kalil nanġi koba na lawo sqajqa sinġilaoqneme.

¹² Tamo unġasari nanġi kumbra bole deqaji yoqnqab di Tamo Koba a na nanġi gegerere taqatnjroqniqas.

Osim nanġo pailyo deġo quetnjroqniqas.

Ariya tamo unġasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanġi Tamo Koba a na olo qoreinjroqniqas.”

Iga kumbra bole bole yimqa jeu tamo nanġi na iga jaqatinġ egwab

¹³ O ijo was, ninġi kumbra bole bole yqajqa sinġilaoqnqab di tamo yai na ninġi olo ugeuġinġwas? ¹⁴ Bole, ninġi kumbra bole bole yibqa tamo qudei na ninġi jaqatinġ enġwab. Di unġum. Ninġi deqa areboleboleinġem. Tamo nanġi dena ninġi ula enġeqnub. Ariya ninġi nanġi ulainjraib. Osib are gulbeinġgaiq.

¹⁵ Ninġi nunġo are miligiq di Tamo Koba Kristus atsib soqniy. Soqnibqa tamo qudei na ninġi endegsib nenemġwab, “Ninġi inġi bole kiye qa tariñoqnsib deqa areboleboleinġeqnu?” Degsib nenemġgibqa ninġi na kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib gegerere are qaloqnsib minjroqniy. ¹⁶ Ariya ninġi anjam sinġila na nanġi minjraib. Ninġi Qotei ulaiyoqnsib lawo na nanġi anjam minjroqniy. Osib ninġi gaigai Qotei aqa nġamgalaq di une saiġoji sosib Kristus aqa nġam na kumbra bole bole yoqniy. Yoqnib jeu tamo agi ninġi misilinġeqnub qaji nanġi nunġo kumbra di unsib jemainjrqa. ¹⁷ Deqa iga kumbra bole bole yoqnqom. Yoqnm Qotei a marim tamo qudei na iga jaqatinġ egoqnqab di kere. Ariya iga kumbra uge uge yimqa tamo qudei na iga jaqatinġ egwab di uge. Iga deġyqasai.

Kristus a iga qa moisiq olo subq na tigelej

¹⁸ Ninġi Kristus qa are qaloqniy. Kristus a une saiġoji sosiqa a une tamo nanġo padalo sawa osiq nanġo une qa moiyej. O ijo was, Kristus na ninġi joqsim Qotei aqaq oqwajqa deqa osiq ninġi qa moiyej. A bati qujai qa moiyej deqa a olo moiqa keresai. A tamo bulyosiqa mandamq endi sonaqa jeu tamo nanġi na a qalnab moiyej. Moisiq olo subq na tigelosiqa a mondor ti soqnej. ¹⁹ Sosiqa moiyo sawaq aisiq dia mondor uge uge nanġi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. ²⁰ Noa aqa bati qa mondor nanġi di Qotei aqa anjam gotranġyoqneq. Bati deqa tamo unġasari nanġo kumbra uge tulanġ kobaoqnej. Ariya Qotei a nanġo une qa urur kambatnjrosaiqnej. A tariñoqnsib sokobaiyonaqa Noa a qobunġ kobaquja gereiyej. Gereiyosiq koboonaqa tamo

un̄gasari 8 segi qobun̄ gogetosib sonabqa awa koba bosiq̄a ya tulan̄ koba dej. Tamo un̄gasari 8 nan̄gi di Qotei na elenej deqa nan̄gi bole soqneb. ²¹ Ya di yawo anjam bul. Qotei na nan̄gi yaq̄ dena elenej dego kere nin̄gi ya na yanso onabqa Qotei a nin̄gi elenej. Ya dena Qotei a nun̄go jejamu qaji jiga yanset̄ngosai. Nin̄gi yanso osib Qotei pailyonab a nun̄go pailyo di qusiqa nun̄go are miligi qaji jiga yanset̄ngej. Qotei a Yesus Kristus olo subq̄ na tigeltej gam dena a na nin̄gi elenej. ²² Kristus a lan̄ qureq oqej deqa bini a Qotei aq̄ ban̄ woq̄ di awejunu. Deqa lan̄ angro nan̄gi ti lan̄ qaji mondor kokba ti lan̄ qaji singila ti kalil nan̄gi Kristus aq̄ sorgomq̄ di unub.

4

Iga gago areqalo namij uratqom

¹ Kristus na aq̄a segi jejamu osiq̄a jaq̄atin̄ koba qoboiyosiq̄ moiyej. Dego kere nin̄gi Kristus aq̄a kumbra di singila na dauryosib nun̄go segi jejamu osib jaq̄atin̄ qoboiyesoq̄niy. Nin̄gi degyiy. Di kiyaq̄a? Tamo bei na aq̄a segi jejamu osim jaq̄atin̄ qoboiyq̄as di a une uratqas. ² Osim a Qotei aq̄a areqalo segi dauryoq̄nqas. A aq̄a jejamu qa areqalo namij olo dauryq̄asai. ³ Nin̄gi q̄alie, sawa bei bei qaji nan̄gi kumbra uge uge yq̄ajqa tulan̄ arearetn̄reqnu. Nami nin̄gi dego nun̄go areqalo namij na walweloq̄nsib kumbra uge uge yoqneb. Sawa bei bei qaji nan̄go kumbra agiende. Nan̄gi sambala kumbra yq̄ajqa are prugn̄reqnu. Qolo jigeeq̄naqa nan̄gi ya uge uyoq̄nsib alan̄kobaoq̄nsibqa nanarioq̄nsib laq̄nub. Osib Qotei aq̄a dal anjam gotran̄yoq̄nsib gisan̄ qotei nan̄gi bin̄jn̄reqnub. ⁴ Nami nin̄gi nan̄gi daurn̄jsib koba na kumbra uge uge deq̄aji yoqneb. Ariya bini nin̄gi kumbra di urateq̄nub deqa nan̄gi na nin̄gi nun̄goq̄nsib tulan̄ prugoq̄nsib nin̄gi misilinḡeqnub. ⁵ Mondon̄ sawa bei bei qaji nan̄gi di Qotei aq̄a ulatamuq̄ di tigelosib nan̄go une kalil babt̄osib min̄jib a quq̄was. Bati deqa Qotei na tamo n̄ambile so qaji nan̄gi ti tamo moren̄o qaji nan̄gi ti pegin̄jq̄as. ⁶ Utru deqa Kristus a nami tamo moren̄o qaji nan̄gi aq̄a anjam bole palontosiq̄ min̄jroq̄nej. Tamo nan̄gi di jejamu ti sonab Qotei na nan̄gi pegin̄jrej. Ariya mondon̄ nan̄gi olo n̄ambile osib Qotei bulosib mondor ti sqab.

Qotei a nin̄gi wau segi segi en̄gej

⁷ Mandam ti in̄gi in̄gi kalil ti koboq̄ajqa bati jojomq̄o. Deqa nin̄gi areqalo bole ti sosib nun̄go kumbra kalil geregere taq̄atoq̄niy. Nin̄gi degyq̄ab di nin̄gi Qotei pailyqa oq̄nsib geregere pailyoq̄nqab. ⁸ E anjam kobaq̄uja bei dego nin̄gi endegsi mern̄git quiy. Nin̄gi segi segi qa qalaq̄alaiyo kumbra yoq̄niy. Qalaq̄alaiyo kumbra dena une gargekoba kabutejunu. ⁹ Deqa Kristen was nan̄gi nun̄go talq̄ boq̄nibqa nin̄gi nan̄gi oq̄nsib geregereinjroq̄niy. Nin̄gi nan̄gi aq̄aryain̄jq̄ajqa asginḡaiq̄. ¹⁰ Qotei a nin̄gi kalil qa are boleiyosiq̄ wau segi segi en̄gej. Deqa nin̄gi aq̄a wau tamo boleq̄uja sosibqa aq̄a tamo un̄gasari nan̄gi qa wauoq̄nsib aq̄aryain̄jroq̄niy. ¹¹ Nin̄gi qudei anjam palontqa wau osibqa Qotei aq̄a anjam geregere palontoq̄niy. Nin̄gi qudei tamo un̄gasari nan̄gi aq̄aryain̄jq̄a wau osibqa Qotei na singila engimqa singila dena wauoq̄niy. Amqa wau kalil nan̄gi yeq̄nub qaji di tamo un̄gasari nan̄gi na unoq̄nsib Yesus Kristus aq̄a ñam na Qotei bin̄jyoq̄nqab. Yesus Kristus a bati gaigai ñam koba ti singila ti sqas. Bole.

Kristus a jaq̄atin̄ qoboiyej dego kere iga jaq̄atin̄ qoboiyeq̄num

¹² O ijo was bole, gulbe ugedamu n̄amyuwo bulosiq̄ nun̄goq̄ beq̄nu. Nin̄gi deqa tulan̄ prugosib endegsib are qalaib, “Gulbe deq̄aji nami gagoq̄ di brantosaioq̄nej.” Nin̄gi degsib are qalaib. Nin̄gi nun̄go areqalo Kristus qa bole

singilateqñub kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiq deqa gulbe qarinyeqnaqa nungoq beqnu. ¹³ Kristus a nami jaqatin qoboiyej dego kere ningi jaqatin qoboiyeqñub. Ningi deqa areboleboleingim soqniy. Yimqa mondon Kristus a rian koba ti brantimqa bati deqa ningi olo tulan areboleboleingim sqab. ¹⁴ Ningi Kristus aqa ñam ojejunub deqa tamo qudei na ningi misilingwab di unqum. Ningi deqa areboleboleingem. Ningi qalie, Qotei aqa Mondor rian ti unu qaji a na ningi beterngejunu. ¹⁵ Ariya ningi tamo ñumibqa kiyo, ingi bajinibqa kiyo, tamo nanqi ugeugeinjribqa kiyo, tamo bei aqa wau ugetibqa kiyo tamo qudei na unsib deqa jaqatin engwab di kere engwab. Deqa ijo was, ningi kumbra uge di yaib. ¹⁶ Ningi ñam Kristen ojesoqñib tamo qudei na ñam deqa jaqatin engwab di kere. Ningi deqa jemaingaiq. Ningi tulan areboleboleingim Qotei aqa ñam soqtoqniy.

¹⁷ Une pegiyo bati jomqo deqa Qotei a namoqna aqa segi tamo unqasari nanqi peginjrqas. Deqa iga qalieonum, tamo unqasari Qotei aqa anjam bole gotranyeqñub qaji nanqi a na peginjrsim awai tulan ugedamu enjrqas. ¹⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, “Qotei na tamo unqasari kumbra bole bole yeqñub qaji nanqi elenqajqa banqi koba. Deqa iga qalieonum, tamo unqasari Qotei qoreiyoqñsib une yeqñub qaji nanqi a na elenqajqa olo tulan banqi koba.” ¹⁹ Deqa ijo was, Qotei a are soqñim ningi qudei jaqatin oqab di kere. Ningi nungo segi jexamu osib Qotei aqa banq di uratosib kumbra bole bole yoqniy. Qotei a gago Abu. A segi na iga gereigej deqa a bati gaigai iga taqatgesqas.

5

Kristen gate nanqi na Qotei aqa tamo unqasari nanqi geregere taqatnjroqnebe

¹ O Kristen gate kalil, e ningi anjam endegsi mernqwai. E dego gate. Kristus a jaqatin osiq moinaqa e ijo segi ñamdamu na unem. Mondon a olo rian koba ti brantimqa bati deqa Qotei na lan goge qaji ingi bole bole ningi e ti egwas. Deqa Kristen gate, ningi wau endegyiy. ² Ningi Qotei aqa tamo unqasari nanqi geregere taqatnjriy. Nanqi kaja bul unub deqa Qotei na nanqi joqsiqa nungo banq di atej. Qotei na ningi wau di engej deqa ningi are bole na wauoqniy. Tamo qudei na ningi singila na wainqibqa ningi deqa wau di ojaib. Ningi silali qa osib wau di ojaib. ³ Ningi nungo segi ñam soqtosib Qotei aqa tamo unqasari nanqi njirin na taqatnjraib. Qotei na nanqi joqsiqa nungo banq di atej deqa ningi kumbra bole na ti lawo na ti nanqi taqatnjriy. Yimqa nanqi nungo kumbra di unsib ningi daurnqwab. ⁴ Ningi kumbra degyibqa mondon kaja nanqo Mandor Koba a lan qureq na brantimqa bati deqa ningi awai tulan boledamu oqab. Awai di ugeqa keresai. Gaigai sqas.

Iga gago segi walwel geregere taqatqom

⁵ O anqro wala, ningi Kristen gate nanqo sorgomq di soqniy. O ijo was kalil, ningi nungo segi ñam aguq atoqniy. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, “Tamo unqasari nanqo segi ñam soqteqñub qaji nanqi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo unqasari nanqo segi ñam aguq ateqñub qaji nanqi qa Qotei a olo are boleyeqnu.” ⁶ Deqa ningi nungo segi ñam aguq atoqñsib Qotei singila ti unu qaji aqa sorgomq di soqniy. Yimqa bati kereamqa a na nunqo ñam olo soqtetngwas. ⁷ Qotei a gaigai ningi qa are koba qaleqnu. Deqa ningi na nunqo gulbe kalil oqñsib Qotei aqa banq di uratoqniy.

⁸ Ningi nungo segi walwel geregere taqatosib ñam atoqñsib soqniy. Laion nanqi tulan lelenoqñsib tamo ñumoqñsib uyeqñub dego kere nunqo jeu tamo Satan a gaigai tamo unqasari nanqi padaltnjrqajqa ñamoqñsiq laqnu. ⁹ Deqa ningi Yesus qa nunqo areqalo singilatoqñsib Satan gotranjoqniy. Ningi qalie,

ningi jaqatin eqnub dego kere Qotei aqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi deqsib jaqatin eqnub. ¹⁰ Qotei a iga qa are boleiyqajqa utru. A Kristus Yesus aqa ñam na ningi metnjej deqa mondon ningi Kristus ombla aqa rian ti so bole gaigai sqab. Deqa ningi mandamq endi sokiñala jaqatin oqsib koboamqa Qotei na ningi olo boletngosim singilatngimqa ningi gaigai singila na tigelesqab. ¹¹ Qotei a bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

Anjam mutu qudei

¹² Anjam truquyala endi Sailas na e aqaryaibosiqa nenngrenyosiq nungo qarinyo. E qalieonum, Sailas a gago Kristen was bole. O ijo was, Qotei a ningi qa are boleiyeqnu. E nungo areqalo tigeltetngitqa aqa kumbra di ningi geregere ojsib tigelesoqniy. E aqa kumbra deqa are qalsim anjam endi nenngrenyonum.

¹³ Kristen was nanqi Babilon qureq di Qotei qa loueqnub qaji nanqi na ningi kaiyeingonub. Agi nanqi ningi ti Qotei na giltnjej. Mak a dego ningi kaiyeingwo. Mak a ijo angro bul. ¹⁴ Ningi na nungo Kristen was kalil nanqi segi segi kundoqnrsib qalaqalaiyo kumbra osornjriy.

Ningi kalil Kristus beteryejunub deqa ningi lawo na soqniy. Bole.

2 PITA

¹ E Saimon Pita. E Yesus Kristus aqa wau tamo. A na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Yesus Kristus a gago Qotei. A kumbra bole yeqnu qaji tamo. A iga padalo sawaq na elenej. Niŋgi iga ti Yesus qa gago areqalo siŋgilateqnum. ² Niŋgi gago Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei wo naŋgi aiyel qa bole qalieonub. Deqa Qotei a niŋgi qa are tulaŋ boleiyosim nuŋgo are latetŋgeme.

Niŋgi Qotei aqa segi tamo ungasari tiŋtiŋ unub

³ Yesus Kristus a segi Qotei. A siŋgila koba ti unu. Iga a qa bole qalieonum deqa a na iga ŋabile qa ti Qotei aqa kumbra qa ti tulaŋ keretgej. Osiqa aqa segi rian na ti so bole na ti iga metgej. ⁴ A na laŋ qure qa iŋgi bole bole iga egej. A nami iŋgi di iga egwa marej. Iŋgi di tulaŋ boledamu. Mandam tamo ungasari naŋgi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqeqnu. Kumbra dena naŋgi ugetnjreqnu. Deqa ijo was, niŋgi kumbra di uratosib Qotei aqa segi kumbraq di soqniy.

⁵ Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnum deqa niŋgi kumbra bole bole yqajqa waukobaoqniy. Osib dena niŋgi Qotei qa bole qalieosib soqniy. ⁶ Osib dena niŋgi nuŋgo segi jejamu geregere taqatoqniy. Osib dena niŋgi gulbe qoboiyoqnsib siŋgila na tigelesoqniy. Osib dena niŋgi Qotei aqa kumbraq di sosib walweloqniy. ⁷ Osib dena niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi geregereinjqroqniy. Osib dena niŋgi qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy.

⁸ Kumbra bole deqaji nuŋgoq di tulaŋ kobaoqneme. Amqa niŋgi gago Tamo Koba Yesus Kristus qa bole qalieqab. Nuŋgo qalie di loumqa keresai. Qalie di nuŋgoq di tulaŋ siŋgilaoqnsim gei gargekoba atelenqas. ⁹ Kumbra bole deqaji tamo qudei naŋgoq di sosai deqa naŋgi ŋam qandimo bul unub. Naŋgi geregere ŋam atqa keresai. Bole, Qotei a nami tamo naŋgi di naŋgo une kobotetnjrej. Ariya naŋgi deqa olo are walnjreqnu. ¹⁰ O ijo was kalil, Qotei a nami niŋgi giltŋgosiq metŋgej deqa niŋgi aqa segi tamo ungasari tiŋtiŋ sqajqa siŋgilaoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi uloŋqa keresai. ¹¹ Qotei na gam waqtetŋgoqnmqa gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenej qaji a nuŋgo Mandor Koba sosim niŋgi taqatŋgimqa niŋgi so bole gaigai sqab.

¹²⁻¹³ Bole, niŋgi ijo anjam endi qalieosib Qotei aqa anjam bole kalil siŋgila na ojejunub. Ariya niŋgi ijo anjam endeqa olo are walŋgaim deqa e mandamq endi sosiy bati gaigai niŋgi merngoqnsiy nuŋgo areqalo tigeltetŋgoqnqai. E kere degyeqnum. ¹⁴ E qalieonum, sokiŋala e ijo jejamu uratosiy moiqai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na e degsi merbej. ¹⁵ Deqa e ijo anjam endi niŋgi merngoqnqai. Merngoqnsiy bunuqna e moiytqa niŋgi ijo anjam endeqa gaigai are qaloqnsib sqab.

Qotei a Yesus ŋam kobaquja yej

¹⁶ Iga nami gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa siŋgila qa ti a bqajqa bati qa ti niŋgi anjam merngeqnam niŋgi quoqneb. Iga anjam di merngoqnem bati deqa iga mandam tamo naŋgo sa anjam dauryosaioqnem. Iga segi na Yesus aqa rian ti maŋwa ti unsim deqa niŋgi sainggoqnem. ¹⁷ Iga endegsi unem. Abu Qotei na Yesus ŋam koba yosiqa aqa segi rian ti maŋwa ti Yesus aqaq di atej. Osiqa Yesus qa endegsi marej, “Endi ijo Anqro e na qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa tulaŋ areboleboleibeqnu.” ¹⁸ Iga Qotei aqa getento manaq di Yesus ombla sonamqa Qotei a laŋ goge na anjam di marnaq iga quem. ¹⁹ Deqa iga bole qalieonum, Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgo anjam nami maroqneb qaji

di anjam bole. Deqa ningi nanjo anjam di torei ojiy. Ningi ojgab di bolequja. Nanjo anjam di wanal bul sawa ambruq di puloneqnu. Puloŋosiqa nebe qa burbas oqeqnu dego kere nunjo are miligiq di suwanqnu.

²⁰⁻²¹ O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji nami anjam maroqneb nenjrenq di unu. Nanjo anjam maroqneb qaji di nanji mandam tamo nanjo areqalo na marosaioqneb. Mondor Bole na nanjo areqalo tigeltetnjreqnaqa nanji Qotei aqa medabu oqnsib anjam maroqneb.

2

Bunuqna tamo qudei nanji bosib gisanj anjam koba maroqnaqab

¹ Bole, gisanj anjam maro tamo nanji Israel nanjo ambleq na tigelosib anjam maroqneb. Nanji Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Bunuqna nunjo ambleq na dego tamo deqaji nanji lumu tigelosib gisanj anjam koba ningi merŋoqnaqab. Yimqa ningi qudei nanjo anjam dauryosib padalqab. Tamo nanji dena Gate Koba Yesus nami nanji awainjrej qaji a qoreiyonaqab. Deqa mondonj nanji urur padalqab. ² Gisanj tamo nanji di kumbra uge uge yoqnaqab tamo ungasari gargekoba nanji na nanjo kumbra di dauryosib Qotei aqa gam bole misilinyqab. ³ Gisanj tamo nanji di mamaul ani deqa nanji bosib nunjo silali inji inji gisanj na yaingonaqab. Tulaŋ nami Qotei na gisanj tamo nanji di peginjraqa bati atsiqa nanji qa endegsi marej, “E nanji padaltnjrougetqai.” Od, tamo nanji di bole padalqab. Qotei a nanji padaltnjraqa bati qa tariŋeqnu.

⁴ Ningi qalie, nami laŋ angro qudei nanji une atoqneb. Deqa Qotei na nanji uratnjrosai. A nanji ojsiqa sub guma kobaq di breinjrej unub. Sub di ambru koba. Sub dia ŋamyuwo unu. Dia laŋ angro nanji tariŋesoqnaqab mondonj Qotei a nanjo une qa peginjrsim awai uge enjraqa. ⁵ Tamo ungasari Noa aqa bati qa soqneb qaji nanji Qotei qoreiyeb deqa Qotei na nanji dego uratnjrosai. A nanji padaltnjrej. Awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa dena Qotei na nanji padaltnjrej. Ariya Qotei a Noa padaltosai. Noa a Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nanji endegsi minjroqnej, “Ningi kumbra bole dauryoqniy.” Deqa Qotei na Noa a ti tamo ungasari ⁷ nanji ti geregere taqatnjrnaqa nanji bole soqneb. ⁶ Sodom qure ti Gomora qure ti nanji dego Qotei na padaltnjraqa marsiqa ŋamyuwo qarinyonaqa aisiq nanji koitnjrnaq nanji torei padalekriteb. Deqa bunuqna tamo ungasari nanji Sodom Gomora ti nanji qa are qaloqnsib ulaonaqab. Osib Qotei qoreiyqa uratqab. ⁷ Lot a kumbra bole yoqnej deqa a Sodom qureq di sosisiqa tamo uge uge nanji kumbra ugeteqnaqab di unoqnsiqa are gulbekobaiyoqnej. Deqa Qotei na Lot olo osiqa sawa boleq di atnaqa a padalosai. ⁸ Lot aqa kumbra bolequja. A Sodom qureq di bati gaigai nanjo kumbra uge unoqnsiq nanjo anjam uge dego quoqnej. Aqa are miligi tulaŋ boledamu deqa nanji Qotei aqa dal anjam gotranjyeqnaqab di unoqnsiq a prugugetoqnsiqa are tulaŋ jaqatinj kobaiyoqnej. ⁹ O ijo was ningi quiy. Tamo Koba Qotei a nami kumbra kalil di yoqnej deqa iga qalieonum, tamo ungasari bini Qotei dauryeqnub qaji nanji gulbe iteqnaqab a na nanji elenqa kere. Nanji elenqajqa gam di Qotei a segi qalie bole. Tamo uge uge nanjo kumbra dego Qotei a qalie bole. Deqa mondonj a na nanji peginjrsim awai uge enjraqa. ¹⁰ Tamo qudei nanji kumbra tulaŋ uge uge yeqnub deqa nanji awai ugedamu oqab. Tamo nanji di sambala kumbra tulaŋ jigat yoqnaqajqa are prugnjqnu. Osib nanji endegsib are qaleqnaqab, “Tamo Koba Qotei aqa anjam kalil laŋa sa anjam. Deqa iga dauryqasai.”

Gisañ anjam maro tamo nanço kumbra tulañ uge. Nançi kumbra endeqaji yeqñub. Nançi diçoqñsib nanço segi areqalo dauryeqñub. Nançi lañ ançro kokba nançi misiliñjraqajqa ulaosaieqñub. ¹¹ Lañ ançro çudei nançi tulañ siñgila koba ti unub deqa nançi na lañ ançro kokba nançi di buñjreqñub. Ariya lañ ançro siñgila ti unub çaji nançi di diçosaieqñub. Nançi gisañ anjam maro tamo nançi bul sai. Deqa nançi Tamo Koba Çotei aqa ulatamuç di lañ ançro kokba nançi misiliñjroosaieqñub.

¹² Gisañ tamo nançi di wagme juwañ bul tulañ nanarioqñsib laqñub. Nançi nanço segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqñub. Anjam nançi poinjro-sai çaji di nançi olo misiliñyeqñub. Iga wagme juwañ nançi ojelenoqñsim ñumeqñum dego kere mondoñ Çotei na gisañ tamo nançi di ñumougetqas. ¹³ Nançi kumbra uge uge yeqñub deqa bunuqna nançi gulbe koba itqab. Nanço kumbra agiende. Nançi qanam jige alañkobaoqñsibqa ya uge uyoqñsib nanarieqñub. Nançi kumbra di yqajqa tulañ areboleboleinjreqñu. Nançi niñçi ti iñçi uyoqñsib dena nuñço ñam ugetoqñsib niñçi jiga engeqñub. Nançi gisañ kumbra dauryqajqa tulañ areboleboleinjreqñu. ¹⁴ Nançi gaigai uña qa mamaulnjreqñu deqa nançi sambala kumbra yqajqa are koba unu. Nançi une yoqñqajqa tulañ arearetnjreqnaqa olo uratosaietqñub. Nançi na tamo çudei areqalo aiye aiyelteqñub çaji nançi walawalainjreqñabqa nançi daurnjroqñsib une yeqñub. Gisañ tamo nançi di tamo çudei nanço iñçi iñçi qa mamaulnjreqñu. Nançi kumbra di yqajqa qalie bole. Deqa Çotei na nançi torei padaltnjrqas. ¹⁵ Nançi Çotei aqa gam bole uratoqñsib nanarioqñsib laqñub. Osib nançi Beor aqa ançro Balam aqa gam dauryeqñub. Balam a nami kumbra uge yoqñsiqa silali oqajqa tulañ arearetoqñej. ¹⁶ Donki nançi anjam marça keresai ariya donki bei a tamo bulosiqa medabu waqtosiqa Balam aqa kumbra uge deqa ñirinteñ. Onaqa Balam a çusiqa aqa nanari kumbra di olo urateñ. Balam a nami gisañçoqñsiqa maroqñej, “E Çotei aqa medabu o çaji tamo bole.”

¹⁷ Gisañ tamo nançi di ya sub bul jeño çaji. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqñu dego kere tamo nançi di babañ na tamo bole unub ariya nançi kumbra bole bei babtosaieqñub. Deqa mondoñ Çotei na nançi sawa ambruç di breinjrqas. Sawa di Çotei na nami nançi gereiyetnjrej unu. ¹⁸ Gisañ tamo nançi di medabu waqtoqñsib diçoqñsib anjam uge uge mareleneqñub. Nançi na tamo unçasari çudei nançi walawalainjreqñabqa sambala kumbra yoqñsib nanço segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqñub. Tamo unçasari nançi di ya ya endi are bulyosib tamo nançi Çotei qaliesai çaji nanço kumbra urateb. Ariya gisañ tamo nançi na nançi titnjreqñab nançi olo kumbra uge uge dauryeqñub. ¹⁹ Gisañ tamo nançi dena tamo unçasari nançi walawalainjroqñsib endegsib minjreqñub, “Niñçi iga daurgwab di kumbra bei na niñçi taqatñgwa keresai. Deqa unçum, niñçi nuñço segi areqalo na kumbra kiye yqa maroqñsib yoqñiy.” Nanço anjam di gisañ. Agi nanço segi kumbra uge uge na nançi tulañ siñgila na ojoqñsiq nançi taqatnjreqñu. Niñçi qalie, tamo bei aqa kumbra bei na a taqatesqas di a kumbra di aqa kañgal tamo bul sqas. ²⁰ Bole, tamo unçasari nançi di nami gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga eleneñ çaji a qa bole qalieeb. Nançi degsib qalieeb deqa nançi mandam qa kumbra jigat kalil urateb. Ariya bini nançi puluosib kumbra jigat di olo dauryeqñub. Deqa kumbra dena nançi siñgila na ojesonaq nanço so tulañ ugeeqñu. Nanço so uge namij dego sai. Nanço so olo tulañ ugedamueqñu. ²¹ Nançi nami kumbra bole qa gam qaliesai çamu di kere. Ariya nançi gam di qalieosib Çotei aqa anjam ojesoqñeb. Ojesosib olo bini nançi anjam di çoreiyeqñub. Deqa mondoñ nançi awai tulañ ugedamu oqab. ²² Tamo unçasari nançi di bañ ti bel ti bul.

Yawo anjam endegsi unu, “Bauŋ nanŋi ŋiloqnsib olo puluoqnsib nanŋo ŋilo uyeqnu.” Yawo anjam bei dego unu, “Bel nanŋi yaq di yaloqnsib olo boqnsib jagiq di brineqnu.”

3

Tamo Koba Yesus a olo bqas

¹⁻² O ijo was bole, e nami anjam bei nenŋrenyosim nunŋoq qarinŋem. Bini e olo anjam endi nunŋoq qarinŋonum. Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanŋi anjam palontoqneb. Tamo Koba Yesus agi iga elenŋej qaji aqa wau tamo nanŋi dego anjam palontoqneb. E nunŋo areqalo tigeltetŋgitqa ninŋi nanŋo anjam deqa olo are qaliy. E deqa anjam endi nunŋoq qarinŋonum.

³ Ariya e na anjam kobaquja bei ninŋi mernŋit poŋgem. Mondonŋ diŋo bati jomomoqnmqa meqe meqem tamo nanŋi boqnsib nanŋo segi areqalo uge uge dauryoqnsib misiliŋ anjam endegsib maroqnaqab, ⁴ “Qotei a nami marej, ‘Mondonŋ Kristus a olo bqas.’ Ariya a qabi unu? Ninŋi uniy. Gago moma utru nanŋi moreŋoqneb bosu bosiq agi bini iga degsi unum. Qotei a nami mandam atej agi bini mandam a degsi unu. Deqa Kristus a qabi unu?” ⁵ O ijo was, meqe meqem tamo nanŋi di tulaŋ nanariosib deqa nanŋi anjam degsib maroqnaqab. Nami Qotei a anjam marnaqa laŋ brantej di nanŋi poinjrosai. Qotei a olo anjam marnaqa mandam a ya ambleq di brantej di dego nanŋi poinjrosai. ⁶ Noa aqa bati qa Qotei a olo marnaqa ya koba dosiqa mandam ya maqosiqa inŋi inŋi kalil padaltej. ⁷ Bini laŋ ti mandam ti tariŋoqnsib unub. Tariŋesoqnsibqa mondonŋ Qotei a olo anjam marimqa nanŋi ŋamyuwo na yusib koboqab. Bati deqa Qotei na tamo unŋasari a qoreiyeqnu qaji nanŋo une qa peginjrsim nanŋi torei padaltjrqas.

⁸ O ijo was bole, ninŋi ijo anjam endeqa olo are walŋgaiq. Qotei aqa areqalo agiende. Bati qujai a wausau 1,000 dego kere. Wausau 1,000 a bati qujai dego kere. Bati qujai ti wausau 1,000 ti nanŋi ombla kerekere. ⁹ Ariya tamo qudei nanŋi endegsib mareqnu, “Tamo Koba Qotei a nami inŋi bole bole iga egwa marej. Kiyaaqa a inŋi di iga egwajqa tariŋoqnsiq laŋa sokobaiyeqnu?” Di sai. Qotei na tamo bei padaltqajqa arearetosaieqnu. Deqa a ninŋi kalil are bulyqajqa marsiq lawo na ninŋi qa tariŋoqnsiq unu.

Mandam ti laŋ ti koboqab

¹⁰ Diŋo bati brantimqa Tamo Koba a bajinŋ tamo bul urur boqujatqas. Bamqa bati deqa laŋ a poŋosim koboqas. Inŋi inŋi kalil Qotei na atej qaji di dego ŋamyuwo na tulaŋ kaŋkaŋam yusib koboqab. Deqa mandam ti aqa inŋi inŋi kalil ti olo bunu sqasai. ¹¹ Ninŋi are qaliy. Inŋi inŋi kalil degsi koboqas deqa e ninŋi kumbra kiye dauryqajqa mernŋwai? Od, ninŋi kumbra endi dauryiy. Ninŋi nunŋo segi jejamu Qotei yekritosib aqa segi kumbra boleq di soqniy. ¹² Sosib Qotei aqa bati koba brantqajqa deqa tariŋoqniy. Bati di urur brantqajqa deqa ninŋi siŋgila na wauoqniy. Bati di brantimqa laŋ a ŋamyuwo na yusim koboqas. Inŋi inŋi kalil Qotei na atej qaji di dego ŋamyuwo na tulaŋ kaŋkaŋam yusib ya bulosib koboqab. ¹³ Qotei a nami endegsi marej, “E na laŋ bunuj ti mandam bunuj ti gereiyqai.” A degsi marej deqa iga maŋwa di unqajqa tariŋoqnsim unum. Laŋ bunujq dia, mandam bunujq dia kumbra bole tinŋinŋ gaigai sqas.

Ninŋi ŋam atoqnsib Tamo Koba Yesus qa tariŋoqnsib soqniy

¹⁴ O ijo was bole, ninŋi maŋwa di brantqajqa tariŋeqnu deqa ninŋi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa siŋgila na wauoqniy. Osib ninŋi Qotei ombla areqalo qujaitosib lawo na soqniy. Soqniy mondonŋ Qotei

a nungo kumbra di unqas. ¹⁵ Gago Tamo Koba a na iga elenqajqa deqa tariñeqnu. Ningi di qalieqajqa deqa e anjam endi nenqrenyonum. Gago was bole Pol a dego Qotei na powo yeqnaqa anjam deqaji nenqrenyoqnsiq nungoq qarinyoqnej. ¹⁶ Pol a gaigai anjam deqaji nenqrenyoqnej. Bole, Pol aqa anjam qudei iga poigwajqa wau koba. Deqa nanari tamo qudei Yesus qa nanqo areqalo singilatosai qaji nanqi Pol aqa anjam di bubulyoqnsibqa ugeugeiyeqnub. Osib Qotei aqa anjam kalil nenqrenq di unu qaji di dego ugeugeiyeqnub. Deqa mondon nanqi tulan padalougetqab.

¹⁷ O ijo was bole, ningi qalie, manwa kalil di brantqas. Deqa ningi geregere nam atoqniy. Ningi nam atqasai di dal anjam gotranjo qaji tamo nanqi bosib ningi gisanqosib titngibqa ningi singila na tigelesqa uratosib ulonjo uge. ¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenq qaji a ningi qa are boleyeqnu. Ningi a qa qalieonub. Nunqo qalie di kobaqujaeme. Yim Yesus a olo ningi qa are tulan boleyoqnaqas. A rian ti nam koba ti unu deqa bini bati endi iga aqa nam soqtoqnaqom. Osim bati gaigai aqa nam soqtoqnsim sqom. Bole.

1 JON

Anjam a boleq donaqa iga unem

¹ Anjam a nambile unu. Anjam di nami soqnej. Anjam di iga quoqnem. Gago nãdamu na unoqnem. Gago ban na dego ojoqnem. ² Nambile di boleq donaqa iga unem. Nambile di gaigai sqas. Nambile di aqa Abu wo sosiqa boleq donaqa iga unem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum. ³ Iga Anjam di gago nãdamu na unoqnem. Iga a quoqnem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum. Di kiyaaqa? Ningi iga ti beterosim are qujaitosim sqajqa deqa. Agi ningi iga ti Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanqi aiyel beternjrsim nanqi koba na are qujaitosim unum. ⁴ Iga ningi ti tulan areboleboleigwajqa deqa iga anjam endi nenngrenyosim nunngoq qarinyonum.

Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walwelqom

⁵ Yesus Kristus a anjam endegsi mergonaq iga quem, "Qotei a pulon bul. Ambru bei aqaq di sosai." Iga anjam di qusimqa agi ningi olo merngeqnum. ⁶ Iga marqom, "E Qotei beteryosim a ombla are qujaitosim unum." Degsi marsimqa ariya iga olo ambruq di walwelqom di iga gisanjeqnum. Iga kumbra bole dauryosaieqnum. ⁷ Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walwelqom di iga Qotei aqa tamo ungasari kalil nanqi ti beterosim are qujaitosim sqom. Degsi sqom di Qotei aqa Niri Yesus aqa len aiyey qaji dena gago une kalil yansetgimqa iga aqa nãngalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

⁸ Iga marqom, "E une yosaieqnum." Degsi marqom di iga gago segi jejamu gisanjeqnum. Deqa anjam bole gago are miligiq di sqa keresai. ⁹ Ariya iga gago segi une babtosim marqom, "Od, e une ti." Degsi marqom di Qotei a iga uratgwasai. A kumbra bole tintin dauryosim gago une yansetgwas. Osim gago kumbra uge kalil taqal waiyimqa iga aqa nãngalaq di tamo bole une saiqoji sqom. ¹⁰ Iga marqom, "E nami une yosaioqnem." Degsi marqom di iga Qotei aqa nãam ugetoqnsim a gisan tamo qa minjobuleqnum. Deqa aqa anjam gago are miligiq di sqa keresai.

2

Yesus a gago aqaryaigo tamo

¹ O ijo angro kiñilala, ningi une yoqnaib deqa e anjam endi nenngrenyosim nunngoq qarinyonum. Ariya ningi qudei une yibqa aqaryaigo tamo Yesus Kristus a na ningi aqaryaingwas. Yesus agi aqa Abu ombla sosiqa gaigai kumbra bole tintin yeqnu. ² A gago une kobotetgosim Qotei aqa minjin taqal waiyqajqa bej. A iga segi une kobotetgwajqa bosai. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi dego une kobotetnrqajqa bej.

Tamo a Qotei qa qalieqas di a Qotei aqa anjam dauryoqngas

³ Iga kiyersi endegsi qalieqom, "Bole, iga Qotei qa qalieonum"? E ubtosiy marqai. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom dena iga bole qalieqom.

⁴ Tamo bei a marqas, "E Qotei qa qalieonum." Degsi marqas ariya a Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnu. Deqa tamo di a gisan tamo. Aqa are miligiq di anjam bole sosai. ⁵⁻⁶ Ariya tamo bei a Qotei aqa anjam dauryoqngas di Qotei aqa qalaqalaiyqo kumbra tamo di aqa are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqngas.

Tamo bei a marqas, "E Qotei beteryejunum." A degsi marqas di a kumbra kalil Yesus yoqnej qaji di dauryosim yoqneme. Iga degyqom di iga qalieqom,

iga Qotei beteryejunum. ⁷ O ijo was bole, dal anjam e nenngrenyonum qaji endi dal anjam bunuj sai. Endi dal anjam namij ningi nami quoqneb qaji. ⁸ Ariya dal anjam e nenngrenyonum qaji endi dal anjam bunuj dego. A anjam bole. A Kristus aqag di sosiqa nungoq di dego unu. Di kiyaga? Ambru a koboqa laqnaqa suwan a olo branteqnu deqa.

⁹ Tamo bei a marqas, “E suwanog di unum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was qudei nanngi jeutnjreqnu. Deqa tamo di a suwanog di sosai. A ambruq di unu. ¹⁰ Tamo bei na aqa Kristen was nanngi qalaqalainjroqngas di iga unsim qalieqom, bole, tamo di a suwanog di unu. Deqa une bei na a ulontosaieqnu. ¹¹ Ariya tamo bei na aqa Kristen was qudei nanngi jeutnjrqas di iga unsim qalieqom, tamo di a ambruq di sosiq walweleqnu. Ambru na aqa nmandamu getentetqo deqa a sawa qabiteqnu di a qalieqasai.

¹² O ijo angro kiñilala, ningi quiy. Kristus aqa ñam na Qotei a nungo une kalil kobotetnej. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

¹³ O abu ningi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ningi qalieonub. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

O angro wala, ningi Satan gotranjeqnu. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

¹⁴ O ijo angro, ningi Abu qa qalieonub. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

O abu ningi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ningi qalieonub. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

O angro wala ningi quiy. Qotei aqa anjam nungoq di unu deqa ningi singila ti sosib Satan gotranjeqnu. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

Ningi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib

¹⁵ O ijo was, ningi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib. Tamo a mandam endeqa kumbra qalaqalaiyqas di a Abu qalaqalaiyqa keresai. ¹⁶ Mandam qaji tamo ungasari nango kumbra agiende. Nanngi nango segi jemu qa are prugnjqnaqa ñoro koba oqajqa mamaulnjreqnaqa tulan diqoqnsib laqnu. Kumbra di Abu aqag na bosai. Di mandam endeqa kumbra. ¹⁷ Mandam endi koboqas. Mandam endeqa are prugyoqa ti mamaulyoqa ti dego koboqab. Ariya tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqngas di a gaigai sqas.

Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanngi branteqnu

¹⁸ O ijo angro, diño bati jojomqo. Ningi nami queb, Kristus aqa jeu tamo kobaquja a bqas. Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanngi branteqnu. Deqa iga qalieonum, diño bati jojomqo. ¹⁹ Jeu tamo nanngi di gago ambleq di sosib olo iga uratgosib jaraiyeb. Di kiyaga? Nanngi gago Kristen was bolesai deqa. Nanngi gago Kristen was bole qamu nanngi iga koba na unum qamu. Ariya nanngi iga uratgosib jaraiyeb deqa iga qalieonum, nanngi gago Kristen was bolesai.

²⁰ Ningi Qotei aqa Mondor Bole ejunub deqa ningi kalil powo ti unub. ²¹ E anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum. Di kiyaga? Ningi anjam bole qalieonub deqa. Ningi anjam bole qaliesai e deqa are qalsim anjam endi nenngrenyosai. Ningi qalie, anjam bole ti gisan anjam ti ombla kerekere sai. Anjam bole na gisan anjam bei babtqa keresai. ²² Gisan anjam maro tamo nanngi tal qabe? E ningi merngwai. Tamo nanngi di endegsib mareqnu, “Yesus a Kristus sai.” Nanngi degsib maroqnsib deqa nanngi Abu Qotei aqa Niri wo qoreiyeqnu. Osib Kristus jeuteqnu. ²³ Tamo a Qotei aqa Niri qoreiyqas di

a Abu dego qoreiyqas. Tamo a Qotei aqa Niri qa aqa areqalo singilatqas di a Abu qa dego aqa areqalo singilatqas.

Qotei aqa Mondor na ningi anjam bole merngeqnu

²⁴ Anjam ningi nami quoqneb qaji di ningi olo singila na ojesoqniy. Ojesqab di ningi na Abu Qotei aqa Niri wo beternjrsib nanngi ti sqab. ²⁵ Nami Kristus na iga endegsi mergonaq quem, “E ningi nambile enngitqa ningi nambile gaigai sqab.”

²⁶ O ijo was kalil, gisanj tamo nanngi na ningi gisanjwajqa laqnu. E deqa are qalsim anjam endi nengrenyosim nunngoq qarinyonum. ²⁷ Ningi Kristus aqa Mondor eb agi nunngoq di unu deqa ningi powo qa truquosaieqnu. Deqa e anjam bei totoryosiy ningi merngwasai. Mondor a segi na anjam kalil ningi merngeqnaq quoqnsib poingeqnu. Mondor aqa anjam di gisanj sai. Di anjam bole. Deqa ningi Mondor aqa anjam di qusib poingim Kristus beteryosib soqniy.

Iga Qotei aqa segi angro tintin unum

²⁸ Od, ijo angro kiñilala, ningi Kristus beteryosib soqniy. Ningi degyqab di mondonj a olo brantimqa ningi jemaingwasai. Ningi are singilatosib aqa ulatamuq di tigelesqab. ²⁹ Ningi qalie, Kristus aqa kumbra kalil tulanj bole. Deqa ningi endegsib qalieoiy, tamo kalil kumbra bole yeqnu qaji nanngi Qotei aqa segi angro tintin unub. Nanngi olo nambabobulosib Qotei aqa angro branteb.

3

¹ Gago Abu Qotei na iga tulanj qalaqalaieqnu. A na iga aqa segi angro sqa marsiq giltgej deqa iga aqa angro tintin unum. Mandam qaji tamo nanngi Qotei qa qaliesai. Deqa nanngi iga qa dego qaliesai. ² O ijo was bole, iga Qotei aqa segi angro unum. Ariya mondonj iga kiyersim sqom di iga geregere qalieosai unum. Iga qalie, Yesus a olo bamqa iga a unsim iga a bul sqom. ³ Tamo ungasari kalil Yesus bam unqajqa tarineqnu qaji nanngi nanngo une olo urateqnu. Deqa nanngi Qotei aqa nangalaq di jiga saiqoji unub. Agi Yesus a segi jiga saiqoji unu dego kere.

⁴ Une atqajqa kumbra ti dal anjam gotranjyqajqa kumbra ti di ombla kerekere. Deqa tamo ungasari une ateqnu qaji nanngi Qotei aqa dal anjam gotranjyqnu. ⁵ Ningi qalie, Yesus a gago une kobotqa bej. A segi une saiqoji. ⁶ Tamo bei a Yesus beteryesqas di a une atoqnqasai. Tamo bei a une atoqnqas di iga poigwas, a Yesus unosaieqnu. A Yesus qa qaliesai dego.

⁷ O ijo angro kiñilala, ningi geregere nam atoqniy. Tamo bei na bosim ningi gisanjo uge. Ningi quiy. Tamo nanngi kumbra bole tintin dauryeqnu qaji nanngi tamo bole tintin unub. Yesus a tamo bole tintin unu dego kere. ⁸ Satan a nami une atoqnsiq boqnej agi bini a degyeqnu. Deqa tamo ungasari une ateqnu qaji nanngi Satan aqa angro unub. Ariya Qotei aqa Niri a Satan aqa wau kobotqa bej. ⁹ Tamo bei a olo nambabobulosim Qotei aqa segi angro brantqas di a une atoqnqasai. Aqa are miligiq di Qotei aqa segi nambile unu deqa a une atoqnqa keresai. Di kiyaga? A Qotei aqa segi angro unu deqa. ¹⁰ Tamo bei a Qotei aqa angro unu kiyo a Satan aqa angro unu kiyo di iga kiyersi qalieqom? E ubtosiy marqai. Tamo ungasari kumbra bole tintin dauryosaieqnu qaji nanngi Qotei aqa angro sai. Tamo ungasari nanngo Kristen was nanngi qalaqalainjrosaiieqnu qaji nanngi dego Qotei aqa angro sai.

Yesus na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej

¹¹ O ijo was kalil, iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqom. Anjam di ningi nami queb. ¹² Deqa iga Kein aqa kumbra dauryqasai. Kein a Satan aqa tamo soqnej. A na aqa was Abel qalnaq moiyej. Kiyaqa a na aqa was qalnaq moiyej? Utru agiende. A kumbra uge yoqnej deqa. Ariya Abel a kumbra bole tintinj yoqnej.

¹³ O ijo was, mandam qaji tamo nanji na ningi jeutngoqnbqa ningi deqa prugosib ulaaib. ¹⁴ Iga gago Kristen was nanji qalaqalainjreqnum deqa iga endegsi qalieonum, iga padalqa gam uratosim nambile gaigai sqajqa gamq di unum. Ariya tamo nanji nanjo Kristen was nanji qalaqalainjrosaeqnb qaji nanji padalqa gamq di unub. ¹⁵ Tamo nanji nanjo Kristen was nanji jeutnjreqnub qaji nanji lej ojo tamo bul unub. Ningi qalie, lej ojo tamo nanji nambile gaigai sq keresai. ¹⁶ Yesus a aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Aqa kumbra dena a na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej. Deqa iga dego gago segi nambile uratosim gago Kristen was nanji qa morenoqom. ¹⁷ Tamo bei a mandam endeqa inji inji koba koroiyosimqa ariya aqa Kristen was bei inji saiqoji soqnim unsim a aqaryaiyqasai di iga endegsi qalieqom, Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra tamo di aqa are miligiq di sosai. ¹⁸ O ijo angro kiñilala, ningi quiy. Iga lanja anjam maro na Kristen nanji qalaqalainjroqom di keresai. Iga kumbra bole dego turtosim enjroqnoqom di kere.

Iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom

¹⁹⁻²⁰ Iga tamo ungasari nanji qalaqalainjroqom di iga endegsi qalieqom, iga anjam bole dauryeqnum. Deqa gago une bei na iga are gulbetetgwas di unqum, iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom. Qotei aqa qalie kobaquja. Aqa qalie dena gago are tulan bunyejunu. ²¹ O ijo was bole, gago une bei na iga are gulbetetgwasai di iga are singilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom. ²² Osim iga inji bei qa Qotei pailyimqa a gago pailyo qusim inji di egwas. Di kiyaaqa? Iga aqa dal anjam dauryoqnsim kumbra a areareteqnu qaji di yeqnum deqa. ²³ Qotei aqa dal anjam agiende. Iga aqa Niri Yesus Kristus aqa ñam qa gago areqalo singilatosim segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqom. Qotei aqa dal anjam di a na nami iga mergonaq quem. ²⁴ Tamo bei a Qotei aqa dal anjam dauryqas di a Qotei beteryesqas. Qotei a kamba dego tamo di beteryesqas. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, Qotei a iga beterejunu.

4

Ningi na mondor kalil nanji peginjroqniy

¹ Tamo gargekoba nanji mandamq endi laqnsibqa endegsib mareqnb, “Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” O ijo was bole, nanjo anjam di gisanj. Deqa ningi nanjo anjam di nunjo areqaloq di singilataib. Ningi na mondor kalil nanji geregere peginjroqnsib dena ningi qalieqab, nanji Qotei aqaq na beqnb kiyo sai kiyo. ² Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti unub qaji nanji endegsib mareqnb, “Yesus Kristus a tamo bulyosiqqa mandamq aiyej.” Dena ningi qalieqab, tamo ungasari nanji di Qotei aqaq na beb. ³ Ariya Yesus a tamo bulyosiqqa mandamq aiyej anjam di tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanji saideqnb. Dena ningi qalieqab, tamo ungasari nanji di Qotei aqaq na bosai. Nanji mondor uge ti unub. Mondor uge di Kristus aqa jeu tamo kobaquja aqa segi mondor. Ningi nami queb, mondor uge di a bqas. Agi a bosiq mandamq endi laqnu.

⁴ O ijo angro kiñilala, ningi Qotei aqaq na beb. Qotei aqa Mondor a nunjoq di unu deqa ningi na gisanj anjam maro tamo nanji gotranjreqnub. Qotei aqa Mondor a na mondor agi mandam tamo nanjoq di unu qaji a tulan bunyeqnu.

⁵ Gisaŋ anjam maro tamo naŋgi di mandamq endena branteb deqa naŋgi mandam qa segi anjam mareqnub. Mareqnab mandam tamo naŋgi naŋgo anjam quoqnsib dauryeqnub. ⁶ Iga Qotei aqaq na bem deqa tamo ungasari Qotei qa qalieonub qaji naŋgi gago anjam quetgeqnub. Ariya tamo ungasari Qotei qa qaliesai qaji naŋgi gago anjam quetgosaieqnub. Kumbra dena iga anjam bole qa Mondor ti gisaŋ mondor ti naŋgi peginjroqnsim naŋgi qa poigeqnu.

Iga Qotei qalaqalaiyqom di iga Kristen naŋgi dego qalaqalainjrqom

⁷ O ijo was bole, Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga gago Kristen was naŋgi qalaqalainjrqom. Tamo kalil qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub qaji naŋgi olo nambabobulosib Qotei aqa segi angro tintin unub. Deqa naŋgi Qotei qa qalieonub. ⁸ Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa tamo bei a qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di a Qotei qa qalieqa keresai. ⁹ Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na a qarinyonaq mandamq aiyej. Deqa iga aqa nam na nambile gaigai sqom. Kumbra dena iga osorgej, Qotei na iga qalaqalaieqnu. ¹⁰ Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga endegsi are qalqasai, iga namoqna Qotei qalaqalaiyem. Di sai. Qotei a namoqna iga qalaqalaieje. Osiqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aisiqa gago une kobotetgosiqa Qotei aqa minjin taqal waiyej.

¹¹ O ijo was bole, Qotei na iga degsi qalaqalaieqnu deqa iga kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. ¹² Iga nami Qotei aqa ulatamu unosaiqnem. Ariya iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom di Qotei a gagoq di beteresoqnmqa aqa qalaqalaiyo kumbra di gago are miligiq di tulaŋ kobaoqnsim siŋgilaoqnas.

¹³ Iga kiyersim qalieqom, Qotei a gagoq di beteresonaqa iga kamba dego a beteryejunum? E ubtosiy marqai. Qotei na aqa Mondor iga egej dena iga qalieqom. ¹⁴ Abu na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji naŋgi elenqa osiq deqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej. Aqa kumbra di iga unsim deqa saoqnsim laqnum. ¹⁵ Tamo bei a endegsi marqas, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Degsi marqas di Qotei na a beteryesqas. Yimqa a dego Qotei beteryesqas. ¹⁶ Iga qalieonum, Qotei na iga qalaqalaieqnu. Qalieosim deqa iga Qotei qa gago areqalo siŋgilateqnum.

Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a na Qotei beteryesqas. Yim Qotei a dego tamo di beteryesqas. ¹⁷ Beteryesoqnm qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di tulaŋ kobaoqnsim siŋgilaoqnas. Bole, iga mandamq endi unum. Ariya iga Yesus bulosim unum deqa mondoŋ Qotei na iga pegigwa batiamqa iga are siŋgilatosim aqa ulatamuq di tigelesqom. ¹⁸ Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a ulaqasai. Aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra tulaŋ kobaoqnsiq siŋgilaeqnu deqa ulaqajqa kumbra aqaq di sosai. Ulaqajqa kumbra aqa utru agiende. Tamo bei a are qaleqnu, “Mondoŋ Qotei na e njolawotbosim awai uge ebqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa a ulaeqnu. A degsi ulaeqnu deqa iga qalieonum, aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra siŋgilaosaiunu.

¹⁹ Iga gago Kristen was naŋgi qalaqalainjreqnum. Di kiyaaqa? Qotei a namoqna iga qalaqalaieje deqa. ²⁰ Tamo bei a marqas, “E Qotei qalaqalaiyeqnum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was naŋgi jeutnjreqnu. A na naŋgi qalaqalainjrosaiieqnu. Deqa tamo di a gisaŋ tamo. A na aqa Kristen was agi naŋgo ulatamu gaigai uneqnu qaji naŋgi qalaqalainjrosaiieqnu. Deqa iga qalieonum, a Qotei agi aqa ulatamu nami unosaiqnej qaji a dego qalaqalaiyqa keresai. ²¹ Tamo a Qotei qalaqalaiyqas di a aqa Kristen was naŋgi dego qalaqalainjreme. Dal anjam di iga Yesus aqaq na em.

5

Iga mandam endeqa siŋgila gotraŋyeqnum

¹ Yesus a segi Kristus. Tamo naŋgi degsib maroqnsib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di naŋgi olo ŋambabobulosib Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ sqab. Tamo naŋgi Abu qalaqalaiyqab di naŋgi aqa aŋgro naŋgi dego qalaqalainjr qab. ² Iga Qotei qalaqalaiyosim aqa dal anjam dauryqom di iga qalieqom, iga Qotei aqa aŋgro naŋgi dego qalaqalainjreqnum. ³ Qotei qalaqalaiyqajqa kumbra agiende. Iga aqa dal anjam dauryqom. Iga aqa dal anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. ⁴ Tamo naŋgi olo ŋambabobulosib Qotei aqa segi aŋgro unub qaji naŋgi mandam endeqa siŋgila gotraŋyoqnaqab. Od, iga Qotei qa gago areqalo siŋgilatqom di iga qoto bunyoqnsim mandam endeqa siŋgila gotraŋyoqnaqom.

Qotei na aqa Niri qa anjam babtej

⁵ Tamo kiyero naŋgi mandam endeqa siŋgila gotraŋyoqnaqab? E ubtosiy marqai. Tamo naŋgi di mareqnu, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Naŋgi degsib maroqnsib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnu deqa naŋgi segi mandam endeqa siŋgila gotraŋyoqnaqab. ⁶ Yesus Kristus a bosiq a ya na yanso ej. Osiqa ŋamburbasq di moinaqa aqa leŋ aiyej. A ya na yanso oqajqa deqa segi bosai. A moiymqa aqa leŋ aiqajqa deqa ti bej. Qotei aqa Mondor a anjam bole qa utru. A Yesus Kristus aqa anjam babteqnu. ⁷ Tamo qalub naŋgi Yesus aqa anjam babteqnu. ⁸ Tamo qalub agiende. Mondor ti ya ti leŋ ti naŋgi qalub anjam qujaitosib Yesus aqa anjam babteqnu.

⁹ Tamo laŋaj naŋgi iga anjam mergwab di iga qusim marqom, bole. Ariya Qotei na aqa segi Niri qa anjam iga mergeqnu. Anjam dena tamo laŋaj naŋgo anjam tulaŋ bunyejunu. ¹⁰ Tamo naŋgi Qotei aqa Niri qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di naŋgi aqa anjam dego naŋgo are miligiq di atib sqas. Ariya tamo naŋgi Qotei aqa anjam deqa naŋgo areqalo siŋgilatqasai di naŋgi na Qotei aqa ñam ugetosib Qotei a gisaŋ tamo qa minjobulqab. Di kiyaaqa? Naŋgi Qotei aqa Niri qa anjam Qotei na iga mergeqnu qaji di naŋgo areqaloq di siŋgilatqasai deqa. ¹¹ Qotei aqa anjam agiende. A na iga ŋambile gaigai sqajqa marsiq ŋambile egej. Ŋambile di Qotei aqa Niri aqaq di unu. ¹² Tamo bei a Qotei aqa Niri beteryesqas di a ŋambile oqas. Ariya tamo bei a Qotei aqa Niri beteryesqasai di a ŋambile oqasai.

Iga qalieonum, iga ŋambile gaigai sqom

¹³ O ijo was, niŋgi Qotei aqa Niri aqa ñam qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnu. E na anjam endi nengrenyosim nuŋgoq qarinyonum. Di kiyaaqa? Niŋgi bole qalieqajqa, niŋgi ŋambile gaigai sqab. ¹⁴ Iga iŋgi bei qa pailyqa osimqa iga Qotei aqa areqalo dauryosim pailyqom di a gago pailyo quqwas. Deqa iga ulaqasai. Iga are siŋgilatqom Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom. ¹⁵ Iga qalieonum, Qotei a gago pailyo gaigai queqnu. Deqa iga iŋgi bei qa Qotei pailyimqa a na egwas.

¹⁶ Niŋgi na Kristen was bei a une atim unsibqa niŋgi a qa Qotei pailyiy. A moiqajqa une atosai deqa niŋgi a qa pailyibqa Qotei na aqa une kobotim a moiqasai. A ŋambile sqas. Ariya Kristen tamo bei a moiqajqa une atqas di Qotei na a qalim moiqas. Niŋgi a qa pailyqajqa e na merngosai. ¹⁷ Kumbra uge kalil tamo naŋgi yeqnu qaji di une. Ariya une qudei qa Qotei na tamo naŋgi moiyoŋrosaleqnu.

¹⁸ Iga qalie, tamo ungasari Qotei aqa segi aŋgro unub qaji naŋgi une atosaieqnu. Qotei aqa Aŋgro Yesus a na naŋgi taqatnjreqnu deqa tamo uge Satan na naŋgi ugeugeinjrqa keresai. ¹⁹ Iga qalie, iga Qotei aqa segi aŋgro

unum. Mandam qaji tamo ungasari kalil nanqi tamo uge Satan aqa sorgomq di unub. Deqa a na nanqi siŋgila na taqatnjreqnu.

²⁰Iga qalieonum, Qotei aqa Niri a bosiq iga powo egej deqa iga Qotei qa bole qalie. Iga Qotei beteryejunum. Iga aqa Niri Yesus Kristus dego beteryejunum. Yesus a segi Qotei bole. A segi nambile gaigai sqajqa utru.

²¹O ijo angro kiñilala, ningi gisan qotei kalil nanqi torei qoreinjrsib sasaloiy.

2 JON

¹ E Kristen gate. Ni uña Qotei na giltmej qaji. E anjam endi nenngrenjyosim ni qa ti ino angro nanngi qa ti qarinyonum. E ningi bole qalaqalaingeqnum. E segi sai. Tamo ungasari kalil anjam bole qalieonub qaji nanngi dego ningi qalaqalaingeqnub. ² Anjam bole gagoq di unu. Anjam di bati gaigai gagoq di sqas. Utru deqa iga ningi qalaqalaingeqnum. ³ Abu Qotei aqa Njiri Yesus Kristus wo nanngi aiyel anjam bole na ti qalaqalaiyo kumbra na ti iga qa dulosib are boleinjrimqa iga lawo na sqom.

Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

⁴ Ino angro qudei nanngi anjam bole dauryeqnub. E di quoqnsim tulan areboleboleibeqnu. Abu a nami iga mergej, “Ningi anjam bole di dauryiy.” ⁵ Ariya uña, e anjam bei nenngrenyitqa ni sisiyosim daurye. Anjam agiende. Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqom. Anjam di dal anjam bunuj sai. Di dal anjam iga nami quoqnem qaji. ⁶ Qalaqalaiyo kumbra agiende. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom. Dal anjam di agi ningi nami quoqneb. Deqa ningi dauryosib walweloqniy.

Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesoqniy

⁷ Ningi quiy. Gisan tamo gargekoba nanngi mandamq endi laqnub. Laqn-sibqa Yesus Kristus a tamo bulyosiq mandamq aijej anjam di nanngi na olo saideqnub. Tamo deqaji bei a Kristus aqa jeu tamo kobaquja. A gisan ani tamo. ⁸ Deqa ningi geregere nam atoqniy. Ningi nam atqab di gago wau iga nami nungo ambleq di yoqnem qaji di ningi olo ulontqasai. Ningi singila na tigelesosib mondon awai tulan boledamu oqab. ⁹ Ningi Kristus aqa anjam ojqa uratosib olo anjam bei totoryosib dauryqab di ningi Qotei ombla sqa keresai. Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesqab di ningi Abu Qotei aqa Njiri wo nanngi aiyel koba na gaigai sqab. ¹⁰ Tamo bei a nungoq bosim ariya a Kristus aqa anjam ti bqasai di ningi a ban ojetaib. Ningi a osib nungo talq osi gilaib dego. ¹¹ Ningi a ban ojetqab di ningi a beteryesosib a ombla wau uge yqab.

Jon a Kristen nanngoq bosim anjam kalil minjrekritqas

¹² E anjam gargekoba nenngrenjyosiy nungoq qarinyqa kere. Ariya e nenngrenjyqasai. E bosiy ningi nungsiy anjam kalil merngekritqai. Yim ningi qusib areboleboleingwas.

¹³ Ino jaja agi Qotei na giltej qaji aqa angro nanngi na ni kaiyeimonub. Bole.

3 JON

¹ E Kristen gate. O ijo was bole Gaius, e anjam endi nenngrenjyosim inoq qarinyonum. E ni bole qalaqalaimeqnum.

² O ijo was bole, e ni qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Gaius aqa wau kalil boletime. Osim a singilatim a ma saiqoji soqneme.” O Gaius, e qalieonum, ino qunun a bole unu. ³ Nami Kristen was qudei nanngi e nubqa bosib merbeb, “Gaius a anjam bole dauryeqnu.” Degsib merbonab e qusim tulan areboleboleibej. Od, Gaius, e qalieonum, ni anjam bole dauryeqnum. ⁴ Ijo anngro nanngi anjam bole dauryeqnub e di quoqnsim deqa tulan areboleboleibeqnu. Ijo arebolebole dena arebolebole kalil tulan bunyejunu.

Gaius na aqa Kristen was nanngi geregereinjreqnu

⁵ O ijo was bole, e qalie, ni kumbra bole dauryoqnsim ino Kristen was nanngi geregereinjreqnum. Osim Kristen was qudei nanngo ulatamu ni qaliesai qaji nanngi qure beiq na beqnabqa nanngi dego ni na geregereinjreqnum. ⁶ Was nanngi di ino qalaqalaiyo kumbra qa saeqnab Kristen tamo unngasari qure endia unub qaji nanngi queqnu. Deqa ni que. Was nanngi di olo ni uratmosib walwelqa laqnibqa ni na inngi inngi qa nanngi aqaryainjrim nanngi walwelqab. Qotei a ino kumbra deqa tulan arearetinqas. ⁷ Was nanngi di Yesus aqa wau ojqqajqa are qaloqnsib aqa ñam osib walweleqnu. Nanngi sawa bei bei qaji nanngo ambleq di waueqnu. Nanngo wau dena nanngi silali inngi inngi osaieqnu. ⁸ Deqa iga tamo deqaji nanngi aqaryainjroqnom. Iga degyqom di iga nanngi koba na wau ojoqnsim anjam bole singilatoqnom.

Diotrefes a kumbra uge yeqnu

⁹ Nami e anjam qudei nenngrenjyosim Kristen tamo unngasari ino qureq di unub qaji nanngo qarinyem. Ariya Diotrefes a gago anjam quetgosaieqnu. A tulan diqoqnsiqa a na Kristen kalil nanngi bunngjrsim aqa segi ñam soqtqajqa singilaeqnu. ¹⁰ Deqa e nunngoq bosiy Diotrefes aqa kumbra qudei qa olo saingwai. Aqa kumbra bei agiende. A iga qa anjam uge uge mareleqnu. Di segi sai. Kristen was nanngi walwelosib nunngo qureq beqnab a na nanngi aqa meq joqsi gilqa urateqnu. Yeqnaqa tamo qudei na was nanngi di nanngo meq joqsi gilqa laqnab a na nanngi dego getentnjreqnu. Osiqa nanngi Qotei tal miligiq gilqa saidnjreqnu.

Demitrius a kumbra bole yeqnu

¹¹ O ijo was bole Gaius, ni kumbra uge dauryaim. Ni kumbra bole segi daurye. Tamo a kumbra bole dauryeqas di a Qotei aqa tamo sqas. Ariya tamo nanngi kumbra uge uge dauryeqnub qaji nanngi Qotei unqa keresai.

¹² Tamo kalil nanngi Demitrius a qa mareqnu, aqa kumbra bole. Anjam bole a segi dego tamo sigitosiqa Demitrius aqa kumbra bole qa mareqnu. E segi dego a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Ni qalie, ijo anjam a bole.

Jon a Gaius unqajqa bosim a ombla anjam qairqab

¹³ E anjam gargekoba nenngrenjyosiy inoq qarinyqa kere. Ariya e nenngrenjyqasai. ¹⁴ Sokiñala e inoq bosiy ni numsiy aqo ombla anjam marqom.

¹⁵ Ni lawo na soqnime. Kristen was qure endia unub qaji nanngi ni qa kaiye anjam qarinyonub. E dego Kristen was kalil ni koba na unub qaji nanngi qa kaiye anjam qarinyonum. Ijo kaiye anjam endi ni na nanngi minjrim. Bole.

JUT

¹ E Jut. E Yesus Kristus aqa wau tamo. E Jems aqa was. E anjam endi nengrenyosim ningi tamo ungasari Qotei na metnjej qaji nungoq qarinyonum. Abu Qotei na ningi qalaqalaingeqnu. Yesus Kristus a segi na ningi taqatngeqnu. ² Qotei a ningi qa tulan dulosim qalaqalaingimqa ningi geregere lawo na soqniy.

Jeu tamo nanqi uliosib Kristen nanjo ambleq aiyeb

³ O ijo was bole, Qotei na ningi e ti padalo sawaq na elenej. Qotei aqa wau deqa e na nengrenyosiy nungoq qarinyqajqa are koba unu. Ariya e anjam bei dego nengrenyosiy nungoq qarinyqajqa are unu. Anjam agiende. Gago areqalo Yesus qa singilatam qaji di jeu tamo nanqi na ugeugeiyqa laqnub. Deqa ningi na tamo nanqi di gotranjroqniy. Ningi qalie, Qotei na gam waqtetgonaga iga Yesus qa gago areqalo singilatam. Iga Qotei aqa tamo ungasari unum deqa tamo bei na gago areqalo di ugeugeiyqa keresai. ⁴ O ijo was, tamo qudei nanqi uliosib nunjo ambleq aiyeb. Qotei a nami tamo nanqi deqa endegsi marej, “Mondon e nanjo une qa peginjrsiy padaltnjrqi.” Od, tamo nanqi di Qotei qoreiyeqnub. Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra di tamo nanqi dena olo bubulyoqnsib mareqnub, “Qotei a iga qa are boleiyeqnu deqa unqum, iga kumbra uge uge yoqnqom.” Nanqi degsib maroqnsib gago Gate Koba Yesus Kristus qoreiyeqnub.

⁵ Ningi qalie, nami Israel nanqi Isip sawaq di sonabqa Tamo Koba a nanqi joqsiq sawa beiq gilej. Joqsiq gilsiq ariya nanqi qudei a qa nanjo areqalo singilatosa deqa a na nanqi padaltnjrej. E nunjo are tigeltetngitqa ningi Israel nanjo kumbra deqa are qaliy. ⁶ Ningi lan angro uge uge nanqi qa dego are qaliy. Tulan nami nanqi lan qureq di Qotei aqa wau ojoqnsib olo lan qure uratosib jaraiyeb. Deqa Qotei na nanqi ojelenosiq sawa ambruq di breinjrsiq tontnjrej. Nanqi sawa dia tarijsokobaiyib mondon dijo batiamqa Qotei na nanqi olo osimqa nanjo une qa nanqi peginjrqas. ⁷ Nami Sodom ti Gomora ti qure kalil jom di soqneb qaji nanqi ti lan angro uge uge nanjo kumbra di dauryoqnsib sambala kumbra tulan ugedamu yoqneb. Nanjo sambala kumbra di tulan bei. Deqa mondon Qotei na nanqi namyuwoq di breinjrim nanqi bati gaigai dia sqab.

Qotei na nanqi degsim padaltnjrqa deqa iga ulaoqnsim nanjo kumbra uge di dauryqa uratqom. ⁸ Ariya tamo nanqi nunjo ambleq aiyeb qaji nanqi dego kumbra uge deqaji dauryeqnub. Agi nanqi nejobilqeiqnsib dena nanjo segi jiamu jiga yeqnub. Osib Qotei a nanjo Tamo Koba sqajqa deqa asginjreqnaqa olo diqoqnsib Qotei aqa lan angro kokba nanqi misilinjreqnub. ⁹ Lan angro gate Maikel a kumbra degyosaieqnu. A nami Satan ombla njirinosis nanqi Moses aqa qusa oqajqa deqa anjam na qotoqnsib ariya Maikel a Satan misilinyosai. A Satan misilinyqa uratosiq minjej, “Tamo Koba a segi na ni saidmim medabu getentqam.” ¹⁰ Tamo nanqi nunjo ambleq aiyeb qaji nanqi di tulan diqoqnsib kumbra nanqi poinjrosai qaji di olo misilinyeqnub. Nanqi wagme juwan bul tulan nanarioqnsib nanjo segi jiamu qa areboleboleinjreqnu. Nanjo kumbra deqa mondon Qotei na nanqi ñumougetqas. ¹¹ Od, tamo nanqi di tulan padalougetqab. Kein a nami kumbra uge yoqnej dego kere tamo nanqi di Kein dauryosib kumbra uge yeqnub. Nanqi silali koba oqajqa deqa maroqnsib gam grotoqnsib Balam aqa kumbra

uge dauryosib laqnub. Kora agi nami Qotei aqa anjam gotranjoqnej qaji aqa kumbra uge dego nanği dauryeqnub. Deqa nanği padalougetqab.

¹² Tamo nanği di tulan ugedamu. Ningi ingi uyqa korooqnsibqa Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra dauryqa oqnsib awoeqnab tamo nanği di uli na boqnsib nungo ambleq di kumbra tulan jigat yeqnub. Nanği kumbra di yqajqa jemainjrosaeqnu. Nanği nanğo segi jexamu qa are qaleqnub. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nanği di kumbra bole bei babtosaieqnub. Qura geitqa batieqnaqa a geitosaieqnu dego kere tamo nanği di kumbra bole bei babtosaieqnub. Iga namtan moiyo otoroqnsim taqal breinjreqnum dego kere tamo nanği di Qotei na osim sawa ugeq di breinjrqas. Deqa mondon nanği moyougetosib torei padalqab. ¹³ Jagwa na yuwal tigelteqnaqa yuwal korkortoqnsiq morman aiyeqnu dego kere tamo nanği di kumbra uge uge babtelejoqnsib nanği nanğo kumbra uge deqa jemainjrosaeqnu. Nanği bongar bul dego unub. Agi bongar nanği lan goqe di gam grotoqnsib lan lan laqnub. Deqa mondon Qotei na tamo nanği di breinjrim sawa ambruq ayelenosib bati gaigai dia sqab. Sawa ambru di Qotei na nami nanği gereiyetnjrej unu.

¹⁴ Nami Enok a Qotei aqa medabu osiqa tamo uge nanği deqa anjam maroqnej. A Adam aqa silei 7q dena nambabej. A anjam bei endegsi marej, “Ningi uniy. Mondon Tamo Koba a na aqa segi lan angro tulan gargekoba nanği joqsim bqas. ¹⁵ Bosim tamo kalil a qoreiyeqnub qaji nanğo une qa peginjrsim ugeugeinjrqas. Osim nanğo kumbra uge uge kalil nanği osornjrimqa nanği deqa are koba qalsib gulbe kokba oqab. Tamo nanği di Qotei qa misilin anjam koba maroqnsib kumbra ugedamu yeqnub. Deqa Qotei na nanği gulbe tulan kokba enjrqas.” Enok a nami anjam degsi marej. ¹⁶ Tamo nanği di gaigai ulatamu ugeinjreqnaqa tamo nanğo jexamuq di anjam lan lan qamelenjoqnsib nanğo segi areqalo uge uge dauryeqnub. Nanği nanğo medabu waqtoqnsib diqoqnsib nanğo segi nam soqteqnub. Osib tamo unğasari nanği walawalainjreqnab nanği na nanği daurnjreqnub.

Nunğo areqalo Qotei qa singilateqnub qaji di ningi ojesoqniy

¹⁷ Ariya ijo was bole, ningi kumbra mondon brantqas qaji deqa are qaloqniy. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a na aqa anjam maro tamo nanği qarijnjreqnaqa nunğoq boqnsib kumbra deqa merngoqneb. Nanğo anjam deqa ningi olo are qaloqniy. ¹⁸ Agi nanği anjam endegsib merngoqneb, “Mondon diño bati jojomanqa meqe meqem tamo nanği boqnsib Qotei qoreiyoqnsib nanğo segi areqalo uge uge dauryoqnaqab.” ¹⁹ O ijo was kalil, meqe meqem tamo nanği dena Kristen nanği potoaiyeltnjreqnub. Osib mandam qa ingi ingi qa are koba qaleqnub. Qotei aqa Mondor a nanğoq di sosai deqa nanği kumbra uge di yeqnub.

²⁰ Ariya ijo was bole, nunğo areqalo Qotei qa singilateqnub qaji di ningi ojesosibqa dena ningi tulan singilaqab. Osib ningi Mondor Bole aqa singila na pailyoqniy. ²¹ Qotei a ningi qalaqalaingeqnu deqa ningi a beteryesoqniy. Yimqa a gaigai ningi qalaqalaingoqnaqas. Ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a iga qa dulqajqa tariñoqniy. Ningi degyqab di ningi nambile gaigai sqab. ²² Tamo qudei Yesus qa nanğo areqalo singilateqnub qaji nanğo areqalo olo gulbeinjreqnu. Deqa ningi nanği qa duloqniy. ²³ Tamo qudei nanği une ti unub deqa nanği namyuwoq aiqa laqnub. Deqa ningi nanği urur minjribqa nanği nanğo une uratosib are bulyqab. Osib deqa nanği namyuwoq aiqasai. Qotei na nanği elenqas. Tamo qudei nanği nanğo areqalo namij dauryeqnub deqa nanği gara sari bulosib tulan jiga ti unub. Deqa ningi nanği qa olo duloqnsib nanğo une qa ulaosib kumbra jigat deqaji kalil uratosib sasaloiy.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

²⁴ O ijo was kalil, Qotei na ningi taqatngimqa ningi ulonqasai. Mondon a na ningi joqsim lan qureq osi oqimqa ningi aqa rian unsib une saiwoji sqab. Bati deqa ningi tulan areboleboleingim sqab. ²⁵ Qotei a segi qujai Qotei bole. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga elenej. Deqa iga aqa ñam soqtoqnqom. A gago Mandor Koba singila ti unu qaji. A na ingi ingi kalil taqatejunu. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. Bole.

ULI ANJAM KRISTUS NA BABTEJ QAJI

¹⁻³ Nami anjam endi uliesonaqa Yesus Kristus na babtej. Qotei na anjam endi Yesus minjnaqa a babtej. E Jon. E Yesus aqa wau tamo. E Qotei aqa medabu osim anjam endi nengrenyonum. Kumbra kalil e unem qaji di e ubtosim buk endia nengrenyonum. Osim Qotei aqa anjam ti Yesus Kristus aqa anjam ti bole qa marsim palontonum. Tamo a Qotei aqa anjam endi sisiyqas di a tulan areboleboleiyqas. Tamo ungasari anjam endi quoqnsib dauryeqnub qaji nanqi dego tulan areboleboleinjrqas. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di brantqajqa bati jojomoqo. Kumbra di urur brantqas deqa Yesus na aqa wau tamo nanqi osornjrej. A gam endena nanqi osornjrej. A na aqa lan angro qarinyonaqa ijoq bosiqqa anjam endi e merbej. Merbej deqa agi e nengrenyonum.

Jon a anjam endi Kristen tamo ungasari qure 7 di unub qaji nanqoq qarinyej

⁴ E Jon. E anjam endi nengrenyosim ningi tamo ungasari qure 7 di unub qaji nanqoq qarinyonum. Ningi Yesus aqa nam qa koroeqnub qaji. Ningi Esia sawaq di unub. Qotei bini unu, nami soqnej, bunuqna bqas qaji a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy. Mondor 7 Qotei aqa awo jaram koba namoq di unub qaji nanqi dego ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy. ⁵ Yesus Kristus a Qotei aqa anjam kalil geregere palontegnu. A tamo kalil nanqi qa namoosiq subq na tigelej. A mandor kokba kalil mandamq endi unub qaji nanqo Tamo Koba. A dego ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Yesus a iga qalaqalaigeqnu. A moisiqa aqa len aiyej dena a na gago une kalil kobotetgej. ⁶ Iga aqa Abu Qotei aqa atra tamo sqajqa deqa ti iga a ombla mandor kokba sqajqa deqa ti marsiq iga giltgej. Yesus Kristus a bati gaigai nam koba ti singila koba ti sqas. Bole.

⁷ Ningi uniy. Yesus a lanbi ambleq na boqnimqa tamo kalil nanqi a unqab. Tamo kalil nami a qaja na qameb qaji nanqi dego a unqab. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi a qa are ugeinjrimqa tulan akamugetqab. Od, kumbra di brantqas. Bole.

⁸ Tamo Koba Qotei singila koba ti unu qaji a marej, “E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai.” Di bole. Qotei a segi qujai nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.

Jon a Kristus unej

⁹ E nunqo was Jon. Iga kalil koba na Yesus aqa tamo ungasari unum. E ningi ti gulbe qoboiyoqnsim jaqatin eleqeqnum. Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Deqa iga singila na tigelooqnsimqa gulbe qoboiyejunum. E Qotei aqa anjam ti Yesus aqa anjam ti palontoqnsim laqnem deqa jeu tamo nanqi na e taqal waibosib nui nam Patmos endia e ateb unum. ¹⁰ E Patmos nui endi sonamqa Tamo Koba aqa bati brantej. Bati brantonaqa Qotei aqa Mondor Bole na e singilatbonaqa ijo qoreq di tamo bei lelenonaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenkobaej. Gul anjameqnu dego kere. ¹¹ Lelenosiq merbej, “Kumbra kalil ni unqam qaji deqa anjam nengrenye. Nengrenyosim qarinyimqa tamo ungasari qure 7 dia Yesus aqa nam qa koroeqnub qaji nanqoq gilem. Tamo ungasari nanqi di agi Efesus qureq di, Smerna qureq di, Pergamum qureq di, Taiataira qureq di, Sardis qureq di, Filadelfia qureq di, Laodisia qureq di Yesus aqa nam qa koroeqnub.”

¹² Onaqa e tamo anjam merbej qaji di unqajqa bulosim nam atsimqa lam 7 gol na gereiyo qaji di sonab unjrem. ¹³ Lam nanjo ambleq di tamo bei sonaq e unem. Tamo di a Tamo Angro bul. A gara olekoba jugnaq aisiq singa kabutej. Aqa are targaq di alalag gol na gereiyo qaji dena kainyej. ¹⁴ Aqa gate ti gate banja ti lanbi bul tulan qat soqnej. Aqa namdamu nam pulon bul pulonoqnej. ¹⁵ Aqa singa minjaloqnej. Bras namyuwo na koiteqnab minjaleqnu dego kere. E aqa kakro quem di ya kobaquja meli dosiq anjam ateqnu dego kere. ¹⁶ Aqa ban wo na bongar 7 ojelenesoqnej. Aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge qala aiyel brantej. Aqa ulatamu sen bul tulan suwanjoqnej.

¹⁷ E tamo di unsimqa tulan ulaugetosim nam ambruibonaqa e aqa singa jomomq di ulonosim moyobulem. Onaqa a na aqa ban wo ijo gateq di atsiqa merbej, “Ni ulaaim. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. ¹⁸ E nambile gaigai sqajqa utru. Nami e moyem. Bini ni e nube. E olo nambile unum. E bati gaigai nambile sqai. E segi na moyo ti moyo qure ti taqatejunum. ¹⁹ Deqa kumbra ni unonum qaji deqa nengrenye. Kumbra bini unu qaji ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji deqa ti nengrenye. ²⁰ Bongar 7 ijo ban woq di unub qaji nanqi ti lam 7 gol na gereiyo qaji nanqi ti di ni unjronum. Di anjam ulito qaji. Aqa utru mermqai. Bongar 7 dena tamo ungasari qure 7 dia e qa koroeqnu qaji nanjo lan angro 7 nanqi sigitnjrejunub. Lam 7 dena tamo ungasari qure 7 dia e qa koroeqnu qaji nanqi sigitnjrejunub.”

2

Jon a Efesus qure nanjoq anjam qarinyej

¹ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Efesus qureq di tamo ungasari ijo nam qa koroeqnu qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E ijo ban wo na bongar 7 ojejunum. E lam 7 gol na gereiyo qaji nanjo ambleq di walweleqnum. E na anjam endi inoq qarinyonum. ² Ino kumbra ti ino wau ti di e qalieonum. E qalie, ni singila na tigeloqnsimqa tamo uge nanqi qa tulan asgimeqnu. Tamo nanqi di endegsib mermeqnu, ‘Iga Qotei aqa anjam marqajqa qarinyej qaji tamo.’ Di gisan. Qotei na nanqi qarinyrosai. Ni nanjo anjam di tenemtosis endegsi poimqo, nanqi gisan tamo. ³ Ni ijo nam ojejunum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqnu. E qalieonum, ni singila na tigeloqnsimqa gulbe di qoboiyeqnu. Ni asgimosaiqnu.

⁴ “Ariya ino kumbra uge qujai e ubtosiy mermqai. Nami ni e qa ino areqalo singilatqa utru atsim bati deqa ni na e tulan qalaqalaiboqnem. Bini ni degsim e qalaqalaibosaieqnum. ⁵ Nami ni kumbra bole dauryoqnem. Bini ni kumbra di uratosim ni ulononum. Deqa ni que. Kumbra ni nami yoqnem qaji deqa olo are qalsimqa are bulyosim kumbra di daurye. Ni dauryqasai di e inoq bosiy ino lam olo taqal atetmqai. ⁶ Ariya ino kumbra bole bei agi ubtosiy mermqai. Nikolas aqa wau tamo nanqi kumbra uge uge yeqnu. Nanjo kumbra di ni tulan urateqnum. Keretosim urateqnum. E dego urateqnum.

⁷ “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo nam qa koroeqnu qaji nanqi minjreqnu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lan qure qa nam gei osiy anaiyit a uysim dena nambile gaigai sqas. Nam di Qotei aqa lan qureq di unu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Efesus nanjo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Smerna qure nanjoq anjam qarinyej

⁸ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Smerna qureq di tamo ungasari ijo nam qa koroeqnu qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E segi

qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. Nami e moiye. Bini e olo nambile unum. E na anjam endi inoq qarinyonum. ⁹ Ni gulbe ti jaqatin ti ejunum di e qalie. Ni ingi tulan saiqoji unum di dego e qalie. Ariya ni lan qure qa ingi ingi koba elenjejunum. E qalie, tamo qudei na ni misilinmoqnsib anjam uge uge mermeqnu. Nangi segi qa mareqnu, "Iga Juda tamo." Di gisan. Nangi Satan aqa angro. ¹⁰ Bunuqna ni jaqatin koba oqnam. Ni deqa ulaaim. Ni que. Satan na nangi qudei ojelenosim tonto talq di breingwas. Nangi ijo nam geregere oqab kiyo sai kiyo di Satan a qalieqajqa deqa nangi tonto talq di breingwas. Nangi bati 10 gulbe ti jaqatin ti sqab. Bati deqa nangi e qa nungo areqalo singilatosib soqniy. Soqniy jeu tamo nangi na nangi lungib moreqab. Amqa e nangi awai boledamu engwai. Awai agiende. Nangi nambile gaigai sqab.

¹¹ "Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo nam qa koroeqnu qaji nangi minjreanu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di a moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena a ugetqa keresai. Sai bole sai." O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Smerna nango lan angro aqaq qarinye."

Jon a Pergamum qure nango anjam qarinye

¹² Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, "Pergamum qureq di tamo ungasari ijo nam qa koroeqnu qaji nango lan angro qa anjam endegsi nengrenye, 'E serie olekoba tulan qala uge qala aiyel ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹³ E qalie, qure ni unum qaji di Satan na taqatejunu. Aqa awo jaram koba qure dia unu. Ariya e qalie, ni ijo nam singila na ojesosimqa e qa ino areqalo singilateqnu. Ino areqalo di ni na ulitosaieqnu. Nami ijo anjam palonto tamo Antipas a nungo ambleq di wauoqnej. Antipas a ijo anjam geregere dauryoqnej deqa jeu tamo nangi na a qalnab moiye. Moinaqa ni di unsimqa ni deqa ulaosai. Osim e qoreibosai. Qure dia Satan a unu.

¹⁴ "Ariya ino kumbra uge qudei e ubtosiy mermqai. Tamo qudei Pergamum qureq di unub qaji nangi Balam aqa kumbra uge singila na ojesonab ni na nangi saidnjrosaeqnu. Balam aqa kumbra uge agiende. Nami a na Balak gam osoryonaqa gilsiq Israel nangi gisa gisanjroqnsiqa kumbra ugeq breinjroqnej. Breinjroqnsiqa areqalo tigeltetnjreanaqa nangi gisan qotei atrainjro qaji ingi uyoqnsib sambala kumbra yoqnsib laqne. ¹⁵ Tamo qudei dego Pergamum qureq di unub qaji nangi Nikolas aqa wau tamo nango anjam dauryeqnu. ¹⁶ Deqa ni are bulye. Ni are bulyqasai di e urur inoq bosiy serie olekoba ijo medabuq di unu qaji dena tamo nangi di qoto itnjrqai.

¹⁷ "Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo nam qa koroeqnu qaji nangi minjreanu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lan qure qa ingi uliejunu qaji di anaiyit uyqas. Meni qat dego yqai. Osiy meni quraq di nam bunuj nengrenyqai. Nam di tamo bei a qalieqasai. Tamo meni oqas qaji a segi nam di qalieqas." O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Pergamum nango lan angro aqaq qarinye."

Jon a Taiataira qure nango anjam qarinye

¹⁸ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, "Taiataira qureq di tamo ungasari ijo nam qa koroeqnu qaji nango lan angro qa anjam endegsi nengrenye, 'E Qotei aqa Niri. Ijo namdamu nam pulon bul puloneqnu. Ijo singa minjaleqnu. Bras geregere nomyeqna minjaleqnu dego kere. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹⁹ Kumbra bole kalil ni yeqnu qaji di e qalieonum. E qalie, ni qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim e qa ino areqalo singilatoqnsim wau

bole bole yeqnum. Osim gulbe kalil inoq di branteqnu qaji di geregere qoboiyoqnsim singila na tigelejunum. Kumbra ni nami yoqnem qaji di bolequja. Ariya kumbra ni bini yeqnum qaji di olo tulan boledamu. Di e qalie.

²⁰ “Ariya ino kumbra uge qujai agi ubtosiy mermqai. Uña Jesebel a ni ombla sosisq waueqnaqa ni na a wiyosaieqnum. A segi qa mareqnu, “E Qotei aqa medabu o qaji uña.” Di sai. A na ijo wau tamo nanqi gisa gisanjroqnsiqa gam osornjreqnaqa nanqi sambala kumbra yoqnsibqa gisan qotei atrainjro qaji inji uyeqnum. ²¹ A are bulyqajqa e bati yem di a are bulyosim aqa sambala kumbra uratqajqa saidej. ²² Deqa ni que. E na uña di jaqatin koba yitqa a makobaiyqas. Tamo nanqi a ombla sambalaoqnsib laqnum qaji nanqi dego jaqatin ti gulbe koba ti enjrqai. Nanqi aqa kumbra uge uge uratosib are bulyqasai di e nanqi degnjrqai. ²³ Aqa angro nanqi dego ñumit morenqab. Amqa tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnum qaji nanqi qalieqab, e tamo kalil nanjo are miligi ti areqalo ti geregere unoqnsim peleiyeqnum. Deqa ninqi quiy. E nunjo kumbra segi segi keretosiy awai enjwai.

²⁴ “Ariya ninqi qudei Taiataira qureq di unub qaji nunjo kumbra bole agi ubtosiy mernjwai. Ninqi Jesebel aqa anjam dauryosaieqnum. Tamo nanqi mareqnum, “Di Satan aqa uli anjam.” Anjam di ninqi qaliesai. Deqa e ninqi gulbe bei engwasai. ²⁵ Kumbra bole kalil ninqi ojejunub qaji di singila na ojesoqrib e bqai.

²⁶ “Tamo a Satan ombla qotsim singilaosim ijo kumbra dauryosim gilsim gilsim diño bati itqas di e singila yitqa a na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi taqatnjroqnaqas. ²⁷ A na nanqi tulan singila na taqatnjroqnaqas. Tamo nanqi web paraparainjreqnum dego kere. E na tamo di singila yitqa a wau di yqas. Ijo Abu na e singila ebej dego kere a singila yqai. ²⁸ Nebeqa burbas bunuj oqeqnu qaji di dego a yqai. ²⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnum qaji nanqi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nenjrenyosim Taiataira nanjo lan angro aqaq qarinye.”

3

Jon a Sardis qure nanjoq anjam qarinyej

¹ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Sardis qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnum qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nenjrenye, ‘E Qotei aqa Mondor 7 ejunum. E bongar 7 dego ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. Kumbra ni yeqnum qaji di e qalieonum. Ino kumbra di bolesai. Nanqi ni qa mareqnum, “Ni ñambile unum.” Di sai. Ni moyem. ² Deqa ni ñam sirosim olo tigel. Ino kumbra bole qudei moyosaiunu qaji di ni na olo singilat. E ino kumbra kalil unonum di ijo Qotei aqa ñamgalaq di keresai. ³ Anjam bole ni nami qusim dauryem qaji deqa olo are qale. Are qalsim anjam di geregere dauryosim are bulye. Ni ñam sirosim tigelqasai di e bajin tamo bul inoq boqujatqai. Bati gembu e inoq bqai di ni qalieqa keresai.

⁴ “Ariya tamo ungasari qudei Sardis qureq di unub qaji nanjo kumbra bolequja. Nanjo gara jigatosai deqa nanqi gara qat jigsib e ombla walweloqnaqab.

⁵ “Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na gara qat jigetqai. Aqa ñam ñambile qa buk miligiq di unu qaji di e na olo nuntqasai. Aqa ñam di e na ijo Abu ti aqa lan angro nanqi ti nanjo ulatamuq di ubtqai. ⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di

Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanği minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nenğrenyosim Sardis nanğo lanğ anğro aqaq qarinye.”

Jon a Filadelfia qure nanğoq anjam qarinyej

⁷ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Filadelfia qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanğo lanğ anğro qa anjam endegsi nenğrenye, ‘E Qotei aqa tamo bole une saiqoji unum. E kumbra bole qa utru. Devit a nami mandor koba soqnej dego kere e kamba Mandor Koba unum. Deqa e siranğ waqtqai di tamo bei na getentqa keresai. E getentqai di tamo bei na olo waqtqa keresai. E na anjam endi inoq qarinyonum. ⁸ Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. Deqa ni unime. Ino ulatamuq di e siranğ bei waqtetmonum. Di tamo bei na getentqa keresai. E qalie, singila kiñala inoq di unu. Ni ijo anjam geregere ojoqnsim dauryeqnum. Ni ijo ñam uratosai eqnum. ⁹ Deqa ni que. E na maritqa Satan aqa wau tamo nanği bosib ino singaq di singa pulutosib endegsib qalieqab, e ni qalaqalaimeqnum. Nanği segi qa mareqnub, “Iga Juda tamo.” Di gisanğ. Nanği Juda tamo sai. ¹⁰ Ni ijo anjam dauryoqnsim gulbe qoboijejunum deqa e ni taqatmesoqnitqa Satan na tamo ungasari kalil nanği uneq breinjrq batiamqa a ni uneq breimqasai. ¹¹ E inoq boqujatqai. Deqa anjam ni ojejunum qaji di singila na ojesoqne. Amqa tamo bei na ino awai bole yaimqasai.

¹² “Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na a osiy ijo Qotei aqa tal ai bul namoq di tigeltit sqas. Deqa a olo bunu Qotei aqa talq dena oqedqasai. Aqa jejamuq di e na ijo Qotei aqa ñam ti ijo Qotei aqa qure koba agi Jerusalem bunuj aqa ñam ti ijo segi ñam bunuj ti nenğrenyqai. Jerusalem bunuj agi lanğ goge di unu. Qure di ijo Qotei aqaq dena mandamq aiqas. ¹³ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanği minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nenğrenyosim Filadelfia nanğo lanğ anğro aqaq qarinye.”

Jon a Laodisia qure nanğoq anjam qarinyej

¹⁴ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Laodisia qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanğo lanğ anğro qa anjam endegsi nenğrenye, ‘Ijo ñam Anjam Bole. E Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnum. İnği inği kalil Qotei na gereiyej qaji di aqa utru agi e segi. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹⁵ Kumbra kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni ulili sai. Ni kanğanğ sai. Ni ulili sqam di kere. Ni kanğanğ sqam di kere. ¹⁶ Ni tulanğ kanğanğ sai. Ni tulanğ ulili sai. Ni kanğanğ kiñala segi. Deqa e ni inği qusa bul ijo miligiq na oqsim ijo medabuq na beqmqai. ¹⁷ Ni ino segi ñam soqtoqnsim mareqnum, “E silali koba ti unum. E ñoro koba ejunum. E inği bei qa truquosaieqnum.” Di ni gisanğonum. Ni inği inği tulanğ saiqoji. Ni sougetejunum. Ni ñam qandimo unum. Ni yosi laqnum. Di ni segi poimosai. ¹⁸ Deqa e ni endegsi mermqai. Ni ijoq dena gol ñamyuwo na yusiq milalej qaji di awaiyosim dena ni ñoro bole ti sqam. Ni gara qat dego awaiyosim jugwam dena ino jejamu kabutim tamo bei na ino yosi unqasai. Amqa ni jemaimqasai. Ni gorenğ dego awaiyosim dena ino ñamdamu piyim ñam poimqas. ¹⁹ Tamo nanği e qalaqalainjreqnum qaji di e na olo nğirintjnroqnsim dalnjreqnum. Deqa ni ino kumbra tingitqa singilaosim are bulye.

²⁰ “Ni e nube. E siranğmeq di tigelesosim kindokindoneqnum. Tamo bei a ijo kakro qusimqa siranğ waqtetbqas di e miligiq gilsiy aqo ombla inği uyqom. ²¹ Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na minjitqa aqo ombla ijo awo

jaram kobaq di awoqom. Nami e segi qoto singilaosimqa aqo ijo Abu wo aqa awo jaram kobaq di awoem dego kere. ²² Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanqi minjregnu.’ O Jon, ni anjam degsi nenjrenjyosim Laodisia nanjo lan angro aqaq qarinye.” Yesus na e degsi merbej.

4

Lan qureq di nanqi Qotei binjiyoqnsib loueqnub

¹ Onaqa e olo ñam atsimqa lan goge dia siran bei waqesonaq unem. Unsim koqyeqnamqa tamo nami lelenonaq aqa kakro gul anjamobulonaq quem qaji a na endegsi merbej, “Ni goge endeq au. Bamqa kumbra kalil bunuqna brantelenqas qaji di e ni osormqai.” ² Onaqa bati qujai deqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa e tarosim lan goge dia awo jaram kobaquja sonaq unem. Tamo bei a awo jaramq di awesoqnej. ³ Aqa jejamu tulan minjalej. Meniñ jaspata tulan minjaleqnu dego kere. Aqa jejamu meniñ konilian bul tulan lent. Tuembiñ na awo jaram di kalilyesoqnej. Tuembiñ aqa nenjrenj di tulan minjalej. Meniñ emeral tulan minjaleqnu dego kere. Tuembiñ di ñam banqa gesgi bul. ⁴ Ariya e olo ñam atsimqa awo jaram kokba 24 unjrem. Awo jaram kokba 24 dena awo jaram kobaquja ambletesoqneb. Tamo gate 24 nanqi awo jaramq di awoelenesoqneb. Nanqi gara qat olekokba jigelenosib mandor kokba nanjo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di atelenosib soqneb. ⁵ Awo jaram kobaqujaq dena minjal branteqnaq unem. Qatron ti kola anjam ti dego branteqnaq quem. Awo jaram namoq di ñam pulon 7 pumbloneleneb. Ñam pulon dena Qotei aqa Mondor 7 nanqi sigitnjrejunub. ⁶ Awo jaram namoq di inqi kobaquja bei sonaq unem. Inqi di yuwal banqa bul. A qunuj bul dego. A tulan jeqilo.

Ariya e olo ñam atsimqa wagme ñambile so qaji qolqe unjrem. Nanqi na awo jaram kobaquja agutosib tigelesoqneb. Nanjo bile ti qore ti dia ñamdamu gargekoba soqneb. ⁷ Wagme ñambile so qaji namba 1 a laion bul. Wagme ñambile so qaji namba 2 a makau bul. Wagme ñambile so qaji namba 3 aqa ulatamu tamo ulatamu bul. Wagme ñambile so qaji namba 4 a baira kobaquja tiosiq laqnu dego bul. ⁸ Wagme qolqe ñambile so qaji nanqi di segi segi bari 6 ti. Bileqsi qoreqsi bariqsi ñamdamu gargekoba soqneb. Qanam ti qolo ti nanqi gaigai louoqnsib endegsib mareqnub, “Qotei a singila koba ti unu. Singila kalil aqaq di unu. A nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.” Nanqi degsib louoqnsib maroqnsib olo wainoqnsib mareqnub, “Qotei a getento koba. Qotei a getento koba. Qotei a getento koba.” Wagme qolqe nanqi gaigai degsib louoqnsib mareqnub. Nanqi aqaratosaieqnub.

⁹ Tamo awo jaram kobaqujaq di awejunu qaji a ñambile gaigai unu. Deqa wagme qolqe ñambile so qaji nanqi a qa tulan areboleboleinjreqlaqa aqa ñam soqtoqnsib binjiyeqnub. ¹⁰ Yeqnaqa tamo gate 24 nanqi singa pulutoqnsibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a qa loueqnub. Tamo di agi ñambile gaigai unu qaji. Tamo gate nanqi nanjo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di awo jaram kobaquja namoq di breiyoqnsibqa endegsib loueqnub,

¹¹ “O gago Tamo Koba Qotei, ni segi qujai lan goge di unum.

Deqa tamo kalil nanqi ni qa tulan areboleboleinjreqlaqa ino ñam soqtoqnsibqa ino singila binjiyeqnub.

Nanqi ni kumbra degmeqnub. Di kiyaaqa? Ni na qujai marnam inqi inqi kalil branteb unub.

Ni ino segi areqalo na inqi inqi kalil gereiyem.

Gam dena qujai ingi ingi kalil branteb unub.”

5

Jon a buk bei unej

¹ Onaqa e olo nam atsimqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa banq woq di buk bei ojesonaq unem. Buk di aqa banqa olekokba. Banqa di lulumesonaq unem. Buk aqa miligiqsi qoreqsi nengrenj ti soqnej. Buk di tamo bei na plaltosim aqa miligi unaim deqa nanji na aqa banqa lulumyosib kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. ² Onaqa e olo nam atsimqa lanj angro singila koba bei brantonaq unem. Lanj angro di a tulanj lelenosiq marej, “Tamo yai a tamo bole unu deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere?” ³ Onaqa tamo bei na buk di plaltosim aqa miligi unqajqa tamo dego bei sosai. Lanj qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di tamo dego bei sosai. ⁴ E degsi unsim deqa e tulanj akamugetem. ⁵ Onaqa tamo gate bei na merbej, “O Jon, ni akamaim. Ni que. Laion a Juda aqa lenj na nambabej deqa a qoto singilaosiq aqa jeu tamo nanji tulanj bunjnej. A Mandor Koba Devit aqa lenj na nambabej deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere.”

Jon a Kaja Du unej

⁶ Onaqa e olo nam atsim Kaja Du tigelesonaq unem. A qalnab moiyej olo nambabile so bulonaq unem. A awo jaram ti wagne nambabile so qaji qolqe nanji ti tamo gate nanjo awo jaram kokba ti ambleq di tigelesonaq unem. A qala 7 ti namdamu 7 ti soqnej. Namdamu 7 dena Qotei aqa Mondor 7 nanji sigitnjrej unub. Mondor di Qotei na qarinjnrnaqa sawa sawa kalilq gileleneb qaji. ⁷ Onaqa Kaja Du a bosiqqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa banq woq dena buk di yaiyej. ⁸ Buk di yaiyonaqa wagne nambabile so qaji qolqe nanji ti tamo gate 24 nanji ti bosib Kaja Du aqa areq di singa puluteb. Nanji kalil segi segi gombinj ti tabir gol na gereiyo qaji ti ojelenesoqneb. Tabirq dena qurem oqoqnsiqa Qotei aqa ulatamuq di branteqnu. Qurem di quleq boledamu. Qurem di aqa utru agiende. Qotei aqa segi tamo ungasari nanjo pailyo qurem bul oqoqnsiqa aqa ulatamuq di branteqnu. ⁹ Wagne qolqe nanji ti tamo gate nanji ti bosib Kaja Du aqa areq di singa pulutosibqa lou bunuj na endegsib louoqneb,

“O Kaja Du, ni buk di osimqa kandel aqa namur buk qandratejunu qaji di waqtqa kere.

Ni lumnab moism ino lenj aiyej deqa ni na ino segi tamo ungasari nanji awainjrsimqa Qotei aqa banq di atelenem unub.

Od, ni na tamo ungasari lenj segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi, sawa segi segi nanji awainjrsimqa Qotei aqa banq di atelenem.

¹⁰ Ni na nanji giltnjrem deqa nanji Qotei aqa atra tamo ti mandor kokba ti sosib mandamq di tamo ungasari nanji taqatnjroqnb.”

Ingi ingi kalil nanji Kaja Du aqa nam soqtoqneb

¹¹ Ariya e olo nam atsimqa lanj angro tulanj gargekoba tigelesonab unjrem. Nanji di iga na sisiyqa keresai. Nanji handet milion dego. Nanji tigelosibqa awo jaram ti wagne nambabile so qaji nanji ti tamo gate 24 nanji ti agutnjresosibqa tulanj murqumyeqnab e nanjo kakro quem. ¹² Nanji endegsib lelenoqnsib maroqneb,

“Kaja Du agi nami qalnab moiyej qaji a singila ti noro ti powo ti nam ti rianj ti arebolebole ti oqa kere.

Deqa tamo ungasari kalil nanji aqa nam soqtoqnsibqa a qa tulanj areboleboleinjroqnmqa a binjiyoqnsib sqab.”

¹³ Onaqa ingi ingi kalil Qotei na gereinjrej qaji nanği anjam mareqñab e nanğo kakro quem. Ingi ingi kalil lanğ qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di, yuwal miligiq di unub qaji nanği anjam mareqñab e nanğo kakro quem. Od, ingi ingi kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanğo kakro quem. Nanği endegsib maroqñeb,

“Tamo awo jaramq di awejunu qaji nanği Kaja Du wo bati gaigai arebolebole ti ñam ti rianğ ti siñgila ti oqñsib sqab.

Deqa iga bati gaigai nanği aiyel biñinjroqñqom.”

¹⁴ Onaqa wagne qolqe ñambile so qaji nanği maroqñeb, “Anjam di bole.” Degsib mareqñabqa tamo gate nanği siñga pulutoqñsib louoqñeb.

6

Kaja Du a kandel aqa namur 7 waqteleñej

¹ Onaqa Kaja Du a buk di ojesonaq e unem. Buk di kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. Kaja Du a kandel aqa namur namba 1 waqtonaqa wagne ñambile so qaji matu a namoosiq marej, “Ni au.” Aqa kakro di kola anjam ato bulonaq e quem. ² Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqñej qaji a anğ ti. Nanği na gate tatal wala ti yonabqa aqa gateq di atsiqa qoto siñgilaqa marsiqa gilsiq qoto siñgilaoqñej.

³ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 2 waqtonaqa wagne ñambile so qaji namba 2 na marnaq e quem, “Ni au.” ⁴ Degsi marnaqa hos bei brantej. Hos di lent. Nanği na tamo hos quraq di awesoqñej qaji a siñgila yeb. Yonabqa a na tamo unğasari mandamq di soqñeb qaji nanğo areqalo niñaqyetrñnaqa nanği lawo kumbra uratosib tamo nanği ñumoqñsib moiyoñjroqñeb. Nanği na a serie kobaquja yonabqa gilsiq wau di yoqñej.

⁵ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 3 waqtonaqa wagne ñambile so qaji namba 3 na marnaq e quem, “Ni au.” Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos tulu brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqñej qaji aqa banğ di skel ojesonaq e unem. ⁶ Unsimqa wagne qolqe ñambile so qaji nanğo ambleq di tamo bei na anjam marnaq e aqa kakro quem. A na tamo hos quraq di awesoqñej qaji di minjej, “Ni na tamo unğasari nanği mam koba enjre. Yimqa nanği silali kobaquja na bem sum tabir qujai segi awaiyoqñqab. Silali kobaquja na bali dego tabir qalub segi awaiyoqñqab. Deqa ni na oliv ñamtañğ ti wain sil ti ugeugeiyaim.”

⁷ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 4 waqtonaqa e wagne ñambile so qaji namba 4 aqa kakro quem. A marej, “Ni au.” ⁸ Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos merient brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqñej qaji aqa ñam Moiyo. Moiyo Qure na a dauryosiq laqñej. Onaqa nanği aiyel siñgila osib tamo unğasari mandam taqal qujaiq di so qaji nanği serie na ti mam na ti ma uge na ti wagne juwanğ na ti ñumnab moreñeb. Mandam taqal qalubq di so qaji nanği uratñjnab soqñeb. Nanği ñumosai.

⁹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 5 waqtonaqa Qotei aqa tamo unğasari nami ñumnab moreñeb qaji nanğo qununğ atra bijal sorgomq di sonab e unjrem. Tamo unğasari nanği di Qotei aqa anjam siñgila na ojesosib mare mare laqñeb deqa jeu tamo nanği na nanği ñumnab moreñeb. ¹⁰ Nanğo qununğ tulanğ lelenoqñsib Qotei endegsib minjoqñeb, “O Tamo Koba, ni ingi ingi kalil nanğo Mandor Koba. Ni gaigai kumbra bole yeqñum. Ni getento koba. Ni kumbra bole segi yeqñum. Deqa ni iga merge. Iga bati gembub tarinonamqa jeu tamo mandamq di unub qaji nanği na iga lugñab gago len aiyej deqa ni kamba peginjrsim awai uge enjrqam?” ¹¹ Onaqa Qotei a gara jugo qat olekokba elenosiqa nanği segi segi jigetñjrsiqa minjrej, “Ninği mati

kiñala aqaratosib tarinjoqnsib soqniy. Jeu tamo nanği na ninği lunğnab nuñgo leñ aiyej dego kere nuñgo wau qujai nanği ti nuñgo was nanği ti degsib ñumqab. Tamo gembub jeu tamo nanği na ñumqab di e segi maritqa nanği kalil ñumekritib kereamqa bati deqa e kamba nanği peginjrsiy awai uge enjrçai.”

¹² Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 6 waqtonaqa e ñam atsimqa mimiñ tulañ kobaquja donaq unem. Unem di señ ambruosiq gara tulu bulej. Bai lentosiq leñ bulej. ¹³ Onaqa bongar nanği lañ goge na ululoñosib mandamq aiyeleneb. Jagwa koba boqnsiq qura qunjimyeqnaqa gei qoqi ululoñosib mandamq aiyeleneqnub dego kere. ¹⁴ Lañ dego loumej. Qobuñ rer qalsib lubteqnub dego kere. Mana ti nui ti kalil nanço so sawa uratosib jaraiyeb. ¹⁵ Jaraiyonabqa mandor kokba ti tamo ñam ti qaja tamo nanço gate ti ñoro tamo ti tamo siñgila ti kanğal tamo ti tamo nanço segi wau ojo qaji nanği ti kalil gulbe di unsibqa ulaugetosib meniñ kokba miligiq di ulieleneb. Osib mana miligiq di dego ulieb. ¹⁶ Uliesosib tulañ lelenkobaoqnsib mana ti meniñ kokba ti kalil endegsib minjroqneb, “Ninği bosib iga kabutgibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a na iga nugwasai. Kaja Du aqa minjiñ dego gagoq bqasai. ¹⁷ Nanği aiyel tamo unğasari nanği qa minjiñ oqetnjrqa bati brantqo deqa tamo yai na nanço siñgila gotranjyqa kere? Tamo dego bei sosai.”

7

Israel tamo 144,000 nanği Qotei aqa toqor eb

¹ Onaqa lañ anğro qolqe nanği lañ utru qolqeq di tigelesonab e unjrem. Jagwa qolqe nanği na mandam ti yuwal ti ñam banğa ti puynjraib deqa lañ anğro qolqe nanği dena jagwa qolqe di getentjresoqneb. ² Lañ anğro nanği di Qotei na mandam ti yuwal ti niñaqnjrçajqa siñgila enjrej. Onaqa lañ anğro bei señ oqo sawaq dena brantonaq e unem. A na Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa toqor ojesosiq tulañ lelenosiq lañ anğro qolqe nanği di minjrej, ³ “Ninği mandam ti yuwal ti ñam banğa ti nami niñaqnjraib. Iga mati gago Qotei aqa wau tamo nanço lanjaq di toqor atnam soqnimqa di ninği na inği inği kalil di niñaqnjriy.” ⁴ Onaqa tamo gembub toqor eleneb di marnab e quem. Tamo 144,000 nanço lanjaq di toqor ateleneb. Tamo nanği di Israel nanço moma utru 12 nanço leñ. ⁵ Juda aqa leñ na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Ruben aqa leñ na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Gat aqa leñ na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. ⁶ Aser aqa leñ na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Naptali aqa leñ na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Manase aqa leñ na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. ⁷ Simeon aqa leñ na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Livai aqa leñ na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Isakar aqa leñ na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. ⁸ Sebulun aqa leñ na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Josep aqa leñ na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Benjamin aqa leñ na tamo 12,000 nanği toqor eleneb.

Tamo unğasari tulañ gargekoba nanği koroesosibqa Qotei binjiyoqneb

⁹ Onaqa bunuqna e olo ñam atsimqa tamo unğasari tulañ gargekoba koroesonab unjrem. Tamo unğasari nanği di tamo bei na sisiyqa keresai. Nanği leñ segi segi, sawa segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi. Nanği awo jaram ti Kaja Du ti nanço areq di tigelosibqa gara jugo qat olekokba jigelenosib nanço ban na tuwom banğa ojelenesoqneb. ¹⁰ Osib nanği siñgila na endegsib maroqneb, “Iga padalqa laqnamqa gago Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji nanği Kaja Du wo na iga elenosiñ boletgeb.”

¹¹ Onaqa lañ anğro kalil nanği na awo jaram ti tamo gate nanği ti wagme qolqe ñambile so qaji nanği ti agutnjrsib tigelesoqneb. Tigelesosibqa awo jaram namoq di siñga pulutoqnsib Qotei qa endegsib louoqneb, ¹² “Bole.

Gago Qotei a bati gaigai arebolebole ti rianj ti powo ti ñam ti singila ti sqas. Deqa iga a binjiyoqnsim sqom. Bole.”

Qotei na aqa tamo ungasari nanjo gulbe kalil kobotetnjrqas

¹³ Onaqa tamo gate bei na nenembej, “Tamo ungasari gara qat olekokba jigejunub qaji di yai nanji? Nanji tal qabe?” ¹⁴ Onaqa e na kamba minjem, “O ijo tamo koba, ni segi qalie.” Onaqa merbej, “Tamo ungasari nanji di jeu tamo nanji na tulan ugeugeinjsib gulbe ti jaqatinj ti enjreb. Nanji Kaja Du aqa lenj aiyej qaji dena nanjo gara yanselenonab qatej. ¹⁵ Deqa nanji Qotei aqa awo jaram namoq di tigelonqnsibqa bati gaigai qanam ti qolo ti Qotei aqa atra tal miligiq di sosibqa a waueteqnub. Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji a segi nanji koba na sosimqa taqatnjroqnqas. ¹⁶ Deqa nanji olo bunu mamnjrqasai. Nanji bunu ya qarnjqasai. Sen na olo nanji kanjanjqasai. Ingi bei na dego nanji kanjanjqasai. ¹⁷ Kaja Du awo jaram jojomq di unu qaji a nanjo Mandor Koba gaigai sqas. A nanji joqoqnsim ñambile gaigai sqajqa ya jumbumq giloqnqas. Qotei na nanjo ñam ya kalil nuntetnjrimqa nanji olo bunu akamqasai.”

8

Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtej

¹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtonaqa lanj qureq di nanji kirikiriosib sonab sawa dabkonosiq sokiñalayej. ² Sokiñalayonaq e na lanj angro 7 Qotei aqa ulatamuq di tigelesoqneb qaji nanji unjrem. Unjrem di nanji gul 7 ojsib tigelesoqneb.

³ Onaqa lanj angro bei bosiq atra bijal jojomq di tigelesoqnej. A tabir gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Di kiyaaq? A ñam sum osim tabir miligiq di bilentosim koitimqa qurem quleq ti oqwajqa deqa. Onaqa nanji ñam sum koba a yonabqa osiq Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanjo pailyo ti ñam sum de ti turtosiq atra bijal gol na gereiyo qaji dia Qotei atraiyej. Atra bijal di awo jaram namoq di unu. ⁴ Atraiyonaqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanjo pailyo ti qurem quleqt de ti lanj angro aqa banq dena oqsqa Qotei aqa ulatamuq di brantej. ⁵ Onaqa lanj angro a tabir di osiq atra bijalq dena ñamyuwo osiq tabirq di jugonaq maqonaqa waiyonaq mandamq aiyej. Ainaqa kola anjam ti qatronj ti minjal ti miminj koba ti brantej.

Lanj angro qolqe nanji gul anjameb

⁶ Onaqa lanj angro 7 gul 7 ojesoqneb qaji nanji gul anjamqajqa tigelosib rarieb.

⁷ Lanj angro namba 1 a namo aqa gul anjamej. Gul anjamonaqa ais awa bul ñamyuwo ti lenj ti turtosib mandamq aiyej. Ainabqa ñamtañ ti ñinj ti mandam taqal qujaiq di so qaji di kalil yuekriteb. Mandam taqal aiyej uratonab soqnej.

⁸ Onaqa lanj angro namba 2 na aqa gul anjamonaqa inji bei mana kobaquja bul yusiq puloneqnaqa osib waiyonab yuwalq aiyej. Ainaqa yuwal taqal qujai lenj bulyej. Yuwal taqal aiyej lenj bulyosai. ⁹ Degonaqa wagme kalil yuwal taqal qujaiq di ñambile so qaji nanji moreñeb. Qobun kalil dego yuwal taqal qujaiq di so qaji nanji padalekriteb.

¹⁰ Onaqa lanj angro namba 3 na aqa gul anjamonaqa bongar kobaquja tor bul yusiq pulonosiyaq lanj qure uratosiq ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq aiyej. Mandam taqal aiyej di sai. ¹¹ Bongar di aqa ñam Isa Koba. Bongar di ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so

qaji deq ainaqa ya di isakobaeb. Deqa tamo gargekoba nanqi ya di uysib isakobainjrnaqa morenejeb.

¹² Onaqa lan angro namba 4 na aqa gul anjamonaga sen taqal qujai ugeej. Bai taqal qujai dego ugeej. Bongar kalil lan taqal qujai di so qaji nanqi dego ugeeleneb. Lan taqal aiyelq di sai. Deqa qanam sen taqal qujai ambruej. Qolo bai taqal qujai ambruej. Bongar kalil lan taqal qujai di so qaji nanqi dego ambrueleneb.

¹³ Onaqa e olo nam atsimqa baira kobaquja lan sorgomq di tiosiq laqnaq unem. A tulan lelenosiq endegsi marnaq e quem, “O aiyo! Lan angro qalub nanqi gul anjamosaiunub. Nanqi gul anjamabqa tamo ungasari mandamq di unub qaji nanqi gulbe tulan kokba osib padalougetqab.”

9

Lan angro namba 5 na aqa gul anjamej

¹ Onaqa lan angro namba 5 na aqa gul anjamonaga bongar bei lan uratosiq mandamq ayeqnaq e unem. Unem di nanqi na bongar di singila yonabqa a gilsiq sub guma koba waqtej. ² Waqtonaga qurem koba subq dena oqej. Liki yusiq qurem koba oqeqnu dego kere. Subq dena qurem oqsqa sen ti lan ti ambrutej. ³ Onaqa quremq dena sis tulan gargekoba nanqi brantosib mandamq aiyeleneb. Mandamq ainabqa Qotei na nanqi singila koba enjrej. Singila di belqalaqala nango singila ti kere. ⁴ Singila enjrsiq minjrej, “Ningi na ñin ti nam banga gesgi ti namtan ti ugeugeinjraib. Nanqi uratnjrib soqneb. Tamo ungasari nango lanjaq di Qotei aqa toqor osai qaji nanqi segi ugeugeinjriy. ⁵ Ugeugeinjrsib jaqatin koba enjroqribqa bai 5 nanqi jaqatin oqnsib sqab. Ariya ningi na nanqi moyotnjraib. Jaqatin segi enjroqniy.” Onaqa sis nanqi dena tamo ungasari Qotei aqa toqor osai qaji nanqi jaqatin tulan uge enjroqneb. Belqalaqala na tamo ungasari nanqi unjrebnub dego kere. ⁶ Bati deqa tamo ungasari nanqi morenqa gam namab ugeinjraqas. Nanqi morenqa are soqnim nanqi morenqa keresai.

⁷ E sis nanqi unjrem di hos qoto qa gilqajqa walatnjrebnub dego kere. Sis nango gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji atelenesoqneb. Nango ulatamu tamo ulatamu bul. ⁸ Nango gate banga olekoba. Unã nango gate banga bul. Nango qalagei laion nango qalagei bul. ⁹ Nango are targaq di gara jugo dumu bul singila koba atesoqneb. Nango bari aqa anjam ato hos gargekoba rongom ti qoto qa gurgur ti gileqnab singa anjam ateqnub dego kere. ¹⁰ Sis nango weru belqalaqala nango weru bul, qaja ti. Nango singila weruqsi unu. Weru dena tamo ungasari nanqi jaqatin enjraqa kere. Yim nanqi bai 5 jaqatin oqnsib sqab. ¹¹ Sis nango mandor agi sub guma koba taqato qaji lan angro. Aqa ñam Hïbru anjam na Abadon. Gago anjam na Tamo Padaltnjro Qaji.

¹² Gulbe kobaquja namba 1 agi koboqo. Ningi quiy. Gulbe kokba aiyel brantosai unub. Sokiñalayosib brantqab.

Lan angro namba 6 na aqa gul anjamej

¹³ Onaqa lan angro namba 6 na aqa gul anjamonaga atra bijal gol na gereiyo qaji aqa qala qolqe nango ambleq dena tamo bei aqa kakro brantonaq e quem. Atra bijal di Qotei aqa ulatamuq di unu. ¹⁴ Onaqa tamo dena lan angro namba 6 gul ojesoqnej qaji di minjej, “Lan angro qolqe Yufretis ya koba qalaq di tontnjreb unub qaji nanqi di palontnjre.” ¹⁵ Onaqa lan angro namba 6 a anjam di qusiqa gilsiq lan angro qolqe nanqi di palontnjrej. Nanqi na tamo ungasari kalil mandam taqal qujai di so qaji nanqi ñumib morenqajqa deqa osiq nanqi palontnjrej. Tamo ungasari mandam taqal aiyelq di so qaji nanqi ñumqasai. Nanqi bole sqab. Bati Qotei a nami giltej qaji di brantimqa

lan angro qolqe nanqi dena tamo ungasari nanqi ñumqab. Nanqi deqa tariñosib sonab bati di tintin brantonaqa lan angro namba 6 a gilsiq nanqi palontnjrej. ¹⁶ Onaqa qaja tamo tulan gargekoba hos quraq di awesoqneb qaji nanqi branteb. Nanqi 200 milion e degsi quem. ¹⁷ E ñeio bulosimqa tamo hos quraq di awesoqneb qaji nanqi unjrem di nanço are targaq di gara jugo dumu bul singila koba jigelenesoqneb. Gara jugo qudei di nanço wala lent. Qudei qenjent. Qudei merient. Hos nanço gate laion nanço gate bul. Nanço medabuq na ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti branteleneb. ¹⁸ Gulbe qalub dena tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanqi ñumeleneb. Mandam taqal aiyel urateb. Ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti hos nanço medabuq na branteleneb qaji dena tamo ungasari nanqi ñumeleneb. ¹⁹ Hos nanço singila nanço medabuqsi weruqsi unu. Nanço weru amal bul, gate ti. Nanço weru dena tamo ungasari nanqi ugeugeinjreqnub.

²⁰ Ariya tamo ungasari gulbe qalub dena ñumosai qaji nanqi are bulyosai. Nanqi mondor uge uge ti gisan qotei nanço sulum ti binjroqneb. Nanço kumbra uge di nanqi uratosaiqneb. Nanço segi ban na sulum di gereiy-oqneb. Gol na silva na bras na meniñ na ñamtañ na ti gereiy-oqneb. Sulum di qunun saiqoji. Deqa nanqi ñam atqa keresai. Nanqi anjam quqwa keresai. Nanqi walwelqa keresai. ²¹ Tamo ungasari nanqi di len ojoqneb. Nanqi gumanioqneb. Nanqi quñam qaloqneb. Nanqi sambalaoqneb. Nanqi bajioqneb. Nanço kumbra uge uge kalil di nanqi uratosaiqneb. Osib are bulyosaiqneb.

10

Jon a buk kiñala uyej

¹ Onaqa lan angro bei a lan goge na aiyeqnaq e unem. A lan angro singila koba. A lanbi na kabuosiq aqa gateq di tuembin atesoqnej. Aqa ulatamu sen bul suwanjoqnej. Aqa singa tal ai yusiq ñangao bul. ² Aqa banq di buk kiñala bei waqesonaq ojesoqnej. Aqa singa wo yuwalq di atej. Singa qonan mandamq di atej. ³ A tulan lelenej. Laion anjameqnu dego kere. Lelenonaqa kola 7 nanqi anjam ateb. ⁴ Kola 7 nanqi anjam atnabqa e nanço anjam qusim nenngrenyqa laqnamqa lan goge dia tamo bei anjam marnaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Kola 7 nanço anjam di qusim tent. Nenngrenyaim.”

⁵ Onaqa lan angro yuwalqsi mandamqsi singa atsiq tigelesonaq e unem qaji a na aqa ban wo soqtonaqa lanq oqej. ⁶ Osiqa Qotei lan ti mandam ti yuwal ti inqi inqi kalil ti gereiyelenej qaji aqa ñam na endegsi marej, “E bole marqai. Dijo bati jojomqo. Deqa Qotei a tariñosokobaiyqasai. ⁷ Lan angro namba 7 na aqa gul anjamamqa Qotei aqa uli anjam nami aqa medabu o tamo nanqi minjroqnej qaji di a na babtekritqas. Uli anjam di Qotei aqa anjam bole. Aqa medabu o tamo nanqi di aqa wau tamo.”

⁸ Onaqa tamo lan goge dia anjam merbonaq e aqa kakro quem qaji a na olo merbej, “Ni gilsim lan angro aqa singa yuwalqsi mandamqsi atsiq tigelejunu qaji aqa banq di buk waqejunu di yayosim am.” ⁹ Onaqa e lan angro di aqa areq gilsim minjem, “Ni buk kiñala ino ban na ojejunum qaji di e ebe.” Onaqa merbej, “Ni osim uye. Uyimqa ino medabuq di bisim qaq bul tulan qaqatinmqas. Aisim ino bi aniq di isakobaimqas.” ¹⁰ A degsi merbonaqa e aqa banq dena buk kiñala di yayosim uyem. E uynamqa ijo medabuq di bisim qaq bul tulan qaqatinbej. Aisiq ijo bi aniq di isakobaibej.

¹¹ Onaqa nanqi na olo merbeb, “Ni Qotei aqa medabu osimqa anjam palontoqnqam. Tamo ungasari len segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi

segi nanngo kumbra qa ni anjam palontoqnqam. Mandor kokba gargekoba nanngo kumbra qa dego ni anjam palontoqnqam.”

11

Tamo aiyel nanngi Qotei aqa anjam palontoqneb

¹ Onaqa nanngi na e walwelqajqa toqon ebsibqa merbeb, “Ni toqon endi waiyosim Qotei aqa atra tal aqa ole keret. Osim atra bijal aqa ole dego keret. Tamo ungasari atra tal miligiq di loueqnub qaji nanngi dego sisiy. ² Ariya ni que. Koro sawa atra tal meq di unu qaji di keretaim. Di urat. Qotei na koro sawa di tamo Juda sai nanngi enjrimqa nanngi aqa qure koba niñaqyoqnebqa bai 42 gilqas. ³ Bati deqa e na ijo anjam palonto tamo aiyel qarinjritqa nanngi are ugeo qaji gara jigsib ijo anjam palontoqnebqa bati 1,260 gilqas.”

⁴ Tamo aiyel di kanar qeli bul. Nanngi aiyel lam bul dego. Nanngi mandam taqato qaji Tamo Koba aqa ulatamuq di tigelejunub. ⁵ Tamo qudei na nanngi aiyel ugeugeinjrqa maribqa nanngo aiyel medabuq na namyuwo brantosim nanngo jeu tamo nanngi di koitnjrim yuekritisib morenqab. Tamo bei na nanngi aiyel ugeugeinjrqa marimqa kumbra dena qujai a segi moiqas. ⁶ Qotei na nanngi aiyel singila enjrimqa nanngo anjam maro bati qa nanngi lan getentibqa awa bqasai. A na nanngi aiyel singila enjrimqa nanngi maribqa ya kalil len bulyqas. Nanngi aiyel na tamo ungasari nanngi gulbe uge uge enjroqna kere. Yim dena nanngi tulan niñaqoqnaqab. Nanngi aiyel manwa di babtqajqa are soqnim babtoqnaqab.

⁷ Nanngo aiyel anjam maro bati koboamqa wagme juwan sub guma kobaq di unu qaji a subq dena brantosim nanngi aiyel qoto itnjrsim a qoto singilaosim nanngi nimum morenqab. ⁸ Morenabqa nanngo aiyel jejamu qure aqa gam koba ambleq di uratnjrib sqab. Qure di aqa nam iga sasirosim mareqnum, “Sodom ti Isip ti.” Qure dia nami nanngo Tamo Koba namburbasq di qamnab moiyej. ⁹ Nanngo aiyel jejamu gam ambleq di soqnebqa tamo ungasari jejamu segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, len segi segi kalil nanngi belenosib nanngo aiyel jejamu koqnjroqnebqa bati qalub bei oto gilqas. Nanngo aiyel jejamu subq atqa saidoqnaqab. ¹⁰ Nanngi aiyel morenonub deqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanngi tulan areboleboleinjroqnimqa inji uyoqnsib lou tuoqnsib nanngo was nanngi lueinjroqnaqab. Nanngi kumbra degyoqnaqab. Di kiyaaqa? Qotei aqa medabu o tamo aiyel nanngi dena tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nanngi jaqatin koba enjroqneb deqa.

¹¹ Bati qalub bei oto di koboonaqa Qotei na jagwa qarinyonaqa nanngo aiyel miligiq aiyej. Ainaqa nanngi aiyel olo mondor osib nambile sosib tigeleb. Tigelonabqa tamo ungasari nanngi na nanngi aiyel unjrsib tulan ulaugeteb. ¹² Onaqa lan goge dia lan angro bei a tulan lelenosiqqa nanngi aiyel metnjrej, “Ninngi goge endeq boiy.” Metnjrnaqa nanngi aiyel aqa kakro qusibqa lanbi miligiq na lan qureq oqeqnabqa nanngo jeu tamo nanngi na nanngi koqnjre-soqneb. ¹³ Onaqa bati qujai deqa mimin tulan kobaquja dosiq qure koba di renginyonaqa qure taqal qujai padalej. Qure taqal 9 padalosai. Mimin dena tamo ungasari 7,000 padaltnjrej. Onaqa tamo ungasari mimin dena padaltnjrosai qaji nanngi tulan ulaugetosib Qotei lan qureq di unu qaji aqa nam soqteb.

¹⁴ Gulbe kobaquja namba 2 agi koboqo. Ninngi quiy. Sokiñalayimqa olo gulbe kobaquja namba 3 brantqas.

Lan angro namba 7 na aqa gul anjamej

¹⁵ Onaqa lan angro namba 7 na aqa gul anjamaqa tamo ungasari kalil lan qureq di so qaji nanngi tulan lelenosib endegsib marnab e quem, “Gago Tamo

Koba aqa Kristus wo Mandor Kokba sqajqa bati brantqo. Deqa nanqi aiyel bati gaigai Mandor Kokba sosib mandam taqatqab.” ¹⁶ Onaqa tamo gate 24 Qotei aqa ulatamuq di nanqo awo jaramqsi awesoqneb qaji nanqi sinqa pulutosib nam quosib Qotei louetoqneb. ¹⁷ Osib endegsib pailyoqneb, “O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Ni bini unum. Ni nami soqnem.

Ni na ino singila osim ni Mandor Kobaonum.

Deqa iga ni binimeqnum.

¹⁸ Sawa bei bei qaji nanqi tulan minjin oqetnjreqnu.

Ino minjin oqwajqa bati dego brantqo.

Ni na tamo unqasari moreno qaji nanqi peginjraqajqa bati brantqo.

Ni na ino wau tamo kalil nanqi awai bole enjraqajqa bati dego brantqo.

Ino wau tamo nanqi di agi ino medabu o qaji tamo ti, ino segi tamo unqasari bole nanqi ti, tamo kalil ino nam qa ulaeqneb qaji nanqi ti.

Ino wau tamo nanqi di agi tamo nam kokba ti tamo nam saiyoqi ti. Ni na nanqi awai bole enjraqajqa bati brantqo.

Ariya tamo unqasari mandam ugeugeiyeqneb qaji nanqi ni na kamba ugeugeinjraqa bati dego brantqo.”

¹⁹ Tamo gate 24 nanqi degsib Qotei qa loueqnabqa lan angro nanqi na Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji aqa siran waqteb. Waqtosibqa Qotei aqa dal anjam so qaji nam monqum tal miligiq di sonaq uneb. Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti mimin ti ais onqol kokba awa bul ti aiyeleneb.

12

Jon a unja bei amal uge wo unjrej

¹ Lan goge dia Qotei aqa manwa bei brantonaq e unem. E unem di unja bei tigelesoqnej. Unja di a sen na kabuosiqqa baiq di tigelesoqnej. Aqa gateq di bongar 12 atsiq soqnej. ² Unja di a guman ti. A angro oqajqa jejamu jaqatinyeqnaqa tulan pailoqnej. ³ Onaqa lan goge dia manwa bei brantonaq e unem. E unem di amal lent kobaquja soqnej. Amal di aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqnej. Aqa gateq di dego gate tatal 7 soqneb. Gate tatal di mandor kokba nanqi na ateqneb deqaji bul. ⁴ Aqa weru na bongar kalil lan taqal qujaiq di so qaji nanqi butuynjrnaqa ululonqosib mandamq aiyeleneb. Lan taqal aiyelq di sai.

Unja di angrotimqa amal dena angro a qalsim uyqajqa deqa osiq unja aqa areq di tigelesosiq koqyosiq tarinoqnej. ⁵ Onaqa unja di aqaratonaga aqa angro mel nambabej. Angro di mondon Qotei na singila yimqa a bu toqon ojsim tamo unqasari kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi singila na taqatnjroqnas. Angro mel nambabej qaji di Qotei na oqujatosiq lan qureq osi oqej. Oqsiqa aqa awo jaramq di awotej. ⁶ Onaqa unja di a ulanosiqqa wadau sawaq gilej. Dia aqa segi so sawa Qotei na nami gereiyetej. A di soqnimqa Qotei na bati 1,260 a taqatesosim inji anaiyoqnas.

⁷ Ariya lan goge dia qoto koba brantej. Lan angro gate Maikel aqa lan angro nanqi ti tigelosib amal qoto iteb. Onaqa amal aqa lan angro nanqi ti kamba tigelosib Maikel aqa lan angro nanqi ti qoto itnjreb. ⁸ Onaqa amal aqa lan angro nanqi ti qoto singilaqajqa keresainjrej deqa nanqi lan qureq di sqa keresai. ⁹ Qotei aqa lan angro nanqi na amal kobaquja aqa lan angro nanqi ti breinjrnab mandamq aiyeleneb. Amal di nami soqnej qaji. Aqa nam Satan. Aqa nam bei, “Tamo Unqasari Kalil Nanqo Nam Ugetetnjro Qaji.” A na tamo unqasari kalil mandamq di unub qaji nanqi gisa gisanjreqnu.

¹⁰ Onaqa olo lan goge dia lan angro bei tulan lelenonaqa e aqa kakro quem. A anjam endegsi marej, “Tamo ungasari nanngi padalqa laqnabqa gago Qotei na nanngi elenqo. A kumbra di yqo deqa aqa singila boleq dekritqo. A gago Mandor Koba unu. Amal na qolo ti qanam ti Qotei aqa ulatamuq di gago Kristen was nanngo ñam ugetetnjreqnu. Amal di waiyonub mandamq aiqo. Deqa bini Qotei aqa Kristus a ñam koba ti singila koba ti unu. ¹¹ Gago was nanngi nanngo segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaiqneq. Kaja Du a moisiq aqa len aiyej deqa nanngi qoto bunyoqnsib endegsib are qaloqneq, ‘Ungum, jeu tamo nanngi na iga lugwajqa marsib lugwab di kere. Iga deqa ulaqasai.’ Nanngi deqsib are qaloqnsib Yesus aqa anjam mare mare laqneq. ¹² Deqa lan qureq ti tamo ungasari lan qureq di unub qaji ninngi ti areboleboleingeme. Mandam ti yuwal ti ninngi geregere ñam atiy. Gulbe kobaquja nunngoq di brantqas. Satan a sokiñalayosim padalqas di qalieosiq deqa minjin ani oqetqoqa ninngi ugeugeingwa aiqo.” Lan angro a anjam degsi marej.

¹³ Amal di waiyonab mandamq aiyej di unsiqa a na unja angro mel nambabtej qaji di qalim moiqajqa deqa dadauryoqnej. ¹⁴ Onaqa nanngi na baira kobaquja aqa bari aiyej unja di yonabqa jigsisaq amal di uratosisaq pururuosisaq aqa segi so sawaq gilsisaq wadau sawaq di brantej. Dia Qotei na unja di geregere taqatosimqa wausau qalub bai 6 inngi anaiyoqngas. ¹⁵ Onaqa e olo ñam atsimqa amal aqa medabuq na ya beqyonaqa ya meli do bulosisaq unja di dauryonaq unem. Ya dena unja di qalsim moiyoqajqa deqa amal na ya di beqyej. ¹⁶ Onaqa mandam na unja aqaryaiyosisaq meanosisaq ya amal na beqyej qaji di kalil uyekritej. ¹⁷ Deqa amal a unja qa minjin ani oqetonaqa unja aqa angro qudei nanngi qoto itnjrqajqa gilej. Unja aqa angro nanngi di agi tamo ungasari Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus aqa anjam mare mare laqneq. ¹⁸ Ariya amal a gilsisaq alile di tigelesoqnej.

13

Wagme juwan aiyej nanngi branteb

¹ Onaqa e olo ñam atsimqa wagme juwan unem. A yuwalq dena brantonaq unem. Aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqneq. Aqa qalaq di gate tatal 10 soqneq. Gate tatal di mandor kokba nanngi na ateqnub deqaji bul. Aqa gateq di ñam qudei nenngrenyonab soqneq. Ñam di Qotei misilinjo qaji ñam. ² Wagme juwan e unem qaji di pusi juwan bul kobaquja. Pusi di aqa ñam lepat. Aqa singa bea aqa singa bul. Aqa medabu laion aqa medabu bul. Amal na aqa segi singila wagme juwan di yosisaq minnej, “Ni e ombla mandor kokba sqom.” Osisaq a ñam kobaquja yej. ³ Wagme juwan di aqa gate bei nami qalnab moisiq yu ti so bulonaq e unem. Yu di olo mosoonaq e aqa pirigi unem. Onaqa tamo ungasari kalil wagme juwan di uneb qaji nanngi tulan prugugetosib a dauryoqneq. ⁴ Amal na aqa segi ñam wagme juwan di yej deqa tamo ungasari nanngi amal a qa louoqneq. Osib wagme juwan a qa dego louoqnsibqa maroqneq, “Tamo yai aqa singila wagme juwan aqa singila ti kere? Tamo yai na a qoto itqa kere? Tamo dego bei sosai.”

⁵ Onaqa Qotei na wagme juwan di odyonaqa tigelosisaq diqoqnsisaq Qotei misilinjoqnej. Qotei na a singila yonaqa bai 42 a kumbra di yoqnej. ⁶ Yoqnsisaq aqa segi medabu waqtoqnsisaq Qotei misilinjoqnej. Osisaq Qotei aqa ñam ti aqa tal ti tamo ungasari lan qureq di unub qaji nanngi ti misilinjnroqnej. ⁷ Onaqa Qotei na wagme juwan di olo odyonaqa tigelosisaq Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi qoto itnjroqnsisaq nanngi ñumoqnsisaq a segi qoto singilaoqnej. Onaqa Qotei na a olo singila yonaqa a na tamo ungasari kalil len segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanngi taqatnjroqnej.

⁸ Deqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanqi na wagme juwan di binjyoqnsib aqa ñam tulan soqtoqnqab. Tamo ungasari nanqi di Qotei a nami mandam atosaisosiqqa nanqi ñambile gaigai sqajqa saidosiq ñambile qa buk miligiq di nanqo ñam nenqrenyqa uratej. Buk di agi Kaja Du nami qalnab moiyej qaji aqa buk.

⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a anjam endi geregere qusim poiye. ¹⁰ Qotei a tamo bei tonto talq di waiyqa marimqa tamo di osib tonto talq di waiyqab. Tamo bei na tamo bei sebru na qalqas di a kamba sebru na qalib moiqas. Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi Yesus qa nanqo areqalo sinqilatoqnebe. Osib gulbe qoboioqnsib soqnebe.

¹¹ Onaqa wagme juwan bei mandam miligiq na brantonaq e unem. Wagme di aqa gateq di qala aiyel soqneb. Qala di kaja du nanqo qala bul. E aqa anjam maro quem di amal aqa anjam maro bul. ¹² Wagme juwan dena wagme juwan e nami unem qaji aqa sinqila kalil yaiyej. Yaiyosiqqa a na mandam ti tamo ungasari mandamq di so qaji nanqi ti nanqo areqalo tigeltetnjreqnaqa nanqi wagme juwan e nami unem qaji a qa loueqnub. Wagme juwan e nami unem qaji di agi qalnab moisiqa aqa yu olo mosoonaq e aqa pirigi unem.

¹³ Wagme juwan bunu brantej qaji di a manwa tulan kokba babteqnaq e unem. A manwa bei endegsi babteqnu. A na tamo ungasari nanqo ulatamuq di ñamyuwo meteqnaqa lan goge na ñamyuwo brantonaqsiqa mandamq aiyeqnu.

¹⁴ Qotei na odyej deqa a manwa di wagme juwan nami brantej qaji aqa ulatamuq di babteqnu. Osiqqa kumbra dena a na tamo ungasari mandamq di so qaji nanqi gisa gisanjroqnsiqqa endegsi minjreqnu, “Ninqi sulum bei gereiyiy. Gereiyqa osibqa wagme juwan aqa ulatamu bul gereiyosib aqa ñam soqtoqniy.” Wagme juwan di agi nami serie na qalnab moisiq olo tigelosiqqa ñambile soqnej. ¹⁵ Qotei na wagme juwan bunu brantej qaji di odyonaqa a na sulum di mondor yonaqa a ñambile osiqqa anjam mareqnu. A degyeqnu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanqi sulum di binjyoqnsib a qa louoqnqajqa deqa. Tamo ungasari sulum di binjyqa urateqnu qaji nanqi di a na ñumim morenqab.

¹⁶ Ariya wagme juwan bunu brantej qaji a na aqa wau tamo nanqi endegsi minjreqnu, “Ninqi na tamo ungasari kalil nanqo ban woqsi lanjaqsi ijo toqor atetnjriy.” Degsi minjreqnaqa nanqi giloqnsib toqor atetnjreqnub. Tamo ñam saiqoji nanqi ti tamo ñam ti tamo ñoro ti tamo ingi ingi saiqoji nanqi ti kanjal tamo ti tamo nanqo segi wau ojo qaji nanqi ti kalil nanqo ban woqsi lanjaqsi toqor ateleneqnub. ¹⁷ Tamo bei aqaq di toqor atqa minjib saidqas di a olo bunuqna ingi awaiyqajqa getentqab. A ingi bei qarinyosim silali oqajqa dego getentqab. Toqor di wagme juwan aqa segi ñam. Iga ñam di sisiyqom di aqa utru brantqas. ¹⁸ Tamo a areqalo bole ti sqas di a wagme juwan aqa ñam di geregere sisiyosim poiye. Ñam di tamo nanqo ñam bul. Iga ñam di sisiyqom di 666 brantqas.

14

Kaja Du aqa tamo ungasari nanqi lou bunuj na louoqneb

¹ Onaqa e olo ñam atsimqa Kaja Du a Saion manaq di tigelesonaq unem. Tamo 144,000 nanqi dego a koba na tigelesonab unjrem. Unjrem di nanqo lanjaq di Kaja Du aqa ñam ti aqa Abu aqa ñam ti nenqrenyonab soqnej. ² Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanqi anjam bei murqumyoqnsib mareqnabqa e nanqo kakro quem. E nanqo kakro quem di ya koba meli dosiq anjam ato bul. Kakro di kola aisiq anjam atobulej. E kakro quem di tamo nanqi gombin anjamo bul. ³ Tamo ungasari nanqi di Qotei aqa awo jaram namoq di tigelesosibqa wagme qolqe ñambile so qaji nanqi ti tamo gate

nangi ti nanngo namdamuq di lou bunuj na louoqneb. Tamo 144,000 Qotei na nami mandamq dena awaiyelenej qaji nanngi segi lou di qalieqa kere. Tamo gudei nanngi lou di qalieqa keresai. ⁴ Tamo 144,000 nanngi di nami unja ti sambalaosaiqneb. Deqa nanngo jejamu yala jigatosai. Nanngi une saiqoji. Kaja Du a walwelosiq sawa sawaq gileqnaqa nanngi a dauryosib laqnub. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanngo ambleq dena Qotei na tamo 144,000 nanngi di awaiyelenej. Deqa nanngi inji meli bunuj bulosib Qotei aqa Kaja Du wo nanngo segi tamo unub. ⁵ Nanngi nami gisanj anjam bei marosaiqneb. Nanngo jejamuq di une bei saiqoji.

Lan angro qalub nanngi Qotei aqa anjam maroqneb

⁶ Onaqa lan angro bei lan sorgomq di pururueqnaqa e unem. Lan angro dena Qotei aqa anjam bole bati gaigai sqas qaji di osi giloqnsiqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanngi minjroqnsiq laqnej. A na tamo ungasari lenj segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanngi turtnjroqnsiq anjam bole di minjroqnsiq laqnej. ⁷ A tulan lelenoqnsiqa endegsi minjroqnej, “Qotei na tamo ungasari nanngi peginjrqajqa bati brantqo. Deqa ningi Qotei ulaiyoqnsib aqa ñam soqtoqniy. Qotei a lan ti mandam ti yuwal ti ya jumbum ti kalil gereiyej. Deqa ningi a qa louoqniy.”

⁸ Onaqa lan angro bei na lan angro di dauryosiq bej. Bosiq endegsi marej, “Qure koba Babilon a tulan padalougetqo! Od, a tulan padalougetqo! Babilon a na tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nanngo are tigeltetnjreqnaqa nanngi aqa sambala kumbra dauryoqneb. Osiqa a na wain singila koba bul nanngi anainjreqnaq nanarioqneb.”

⁹ Onaqa lan angro bei a lan angro aiyel nanngi di daurnjrsiq bej. Bosiq tulan lelenosiqa marej, “Tamo bei a wagme juwanj aqa sulum wo qa louoqnsimqa aqa lanjaqsi banqsi toqor oqas di a wain singila koba uyobulqas. ¹⁰ Wain dena Qotei aqa minjinj singila koba sigitejunu. Qotei a wain di ya ti bulyosai. A na aqa minjinj gambanq di qamsim tamo di anaiyim uyqas. Uysimqa Qotei aqa lan angro nanngi Kaja Du ombra nanngo ulatamuq di namyuwo na ti meninj yuo na ti jaqatinj koba oqnsim sqas. ¹¹ Namyuwo di aqa qurem bati gaigai oqoqnaqas. Tamo nanngi wagme juwanj aqa ñam ti aqa toqor ti osib aqa sulum wo bininjreqnub qaji nanngi bati gaigai qanam ti qolo ti jaqatinj koba oqnsib sqab. Nanngi aqaratqa keresai.”

¹² Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi gulbe qoboioqnsib singila na tigelesoqnebe. Nanngi di Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub.

¹³ Onaqa lan goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Ni anjam endegsi nenngrenye, ‘Bini qa ti bunuq qa ti tamo ungasari Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilatosisib morenqab qaji nanngi tulan areboleboleinjrim sqab.’ ” Onaqa Qotei aqa Mondor a dego merbej, “Od, nanngi mandam qa wau kalil uratosib lan qureq oqsib dia aqaratosib sqab. Kumbra bole kalil nanngi mandamq di yoqneb qaji di aqa awai bole nanngi lan qureq oqsib itqab.”

Mandam qa inji meli gentqa batiqo

¹⁴ Onaqa e olo nam atsimqa lanbi qat unem. Tamo bei a lanbiq di awesoqnej. Tamo di a Tamo Angro bul. Aqa gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji di atsiq soqnej. Aqa banq di sarep olekoba tulan qala uge ojesoqnej. ¹⁵ Onaqa lan angro bei a Qotei aqa atra talq dena brantosiqa tulan lelenosiqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji di minnej, “Inji meli gentqa batiqo. Mandam qa inji kalil meliekritonub deqa ni ino sarep osimqa inji meli ginngeny.” ¹⁶ Onaqa

tamo lanbiq di awesoqnej qaji a na aqa sarep ganinyosiq mandamq di ingi melielenjej di kalil ginjenyej.

¹⁷ Onaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji dena brantej. A dego sarep tulan qala uge ojesoqnej. ¹⁸ A brantonaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra bijalq dena brantej. Lan angro di Qotei na singila yonaqa a namyuwo taqatesoqnej. A brantosiqa tulan lelenosiqa lan angro sarep qala uge ojesoqnej qaji di minjej, “Mandam qa wain sil aqa gei meliekritonub. Deqa ni ino sarep qala uge di osimqa wain sil aqa gei ginjenyosim sawa qujaiq di koroinjre.” ¹⁹ Degsi minjnaqa lan angro dena tigelosiq aqa sarep osiq ganinyej. Ganinyosiq mandamq di wain sil aqa gei melielenjej qaji di kalil ginjenyekritosiqa sawa qujaiq di koroinjrej. Osiqa wain gei parato qaji kulum kobaqujaq di breinjrej. Kulum dena Qotei aqa minjin sigitejunu. ²⁰ Kulum di qure koba aqa polomq di ateb unu. Kulum miligiq di nanqi na wain sil aqa gei paraparaainrnabqa kulumq dena leñ koba aisiqa mandamq di tulan maqosiq oqsiiq hos nanjo medabu tinj di diñej. Osiqa sawa tulan kobaquja kabutej. 300 kilomita dego.

15

Lan angro 7 nanqi gulbe uge uge 7 ojesoqneb

¹ Onaqa manwa kobaquja bei lan goge di brantonaq e unem. Unsimqa tulan prugugetem. Lan angro 7 nanqi gulbe uge uge 7 ojesoqneb. Gulbe uge uge di koboamqa Qotei aqa minjin torei koboqas. Amqa gulbe uge deqaji olo bunu brantqasai.

² Onaqa e ingi bei yuwal banqa bul unem. A tulan jeqilosiq qunun bulej. Yuwal baban gogeq di namyuwo pulonoqnej. Tamo ungasari nami qoto singilaosib wagme juwan ti aqa sulum ti aqa ñam aqa toqor ti gotranjreb qaji nanqi yuwal qalaq di tigelosib Qotei aqa gombin ojelenesoqneb. ³ Osib Qotei aqa wau tamo Moses aqa lou ti Kaja Du aqa lou na ti endegsib louoqneb, “O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Wau kalil ni yeqnum qaji di singila koba.

Iga ino wau di unoqnsim deqa tulan prugeqnum.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo Mandor Koba agi ni segi. Kumbra kalil ni yeqnum qaji di tulan boledamu.

⁴ O Tamo Koba, ni segi qujai kumbra tulan bolequja yeqnum.

Ino jejamuq di une bei saiqoji.

Deqa tamo ungasari kalil nanqi bati gaigai ni binimoqnsibqa ino ñam soqtoqn-sib sqab.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi ino areq boqnsib ni qa louoqnqab.

Ino kumbra bole kalil ni segi na boleq babtekritonum.”

⁵ Onaqa e olo nam atsimqa Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji aqa siran waqesonaq unem. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babteqnu. ⁶ Onaqa lan angro 7 gulbe uge uge 7 di ojesoqneb qaji nanqi Qotei aqa atra talq dena brantosib oqedeb. Nanqi gara jugo qat tulan boledamu jigelenosib alalag gol na gereiyo qaji dena nanjo are targaq di kainyosib soqneb. ⁷ Onaqa wagme nambile so qaji bei a brantosiqa tabir 7 gol na gereiyo qaji di elenosiqa lan angro 7 nanqi di enjrej. Tabir 7 di Qotei bati gaigai sqas qaji aqa minjin na maqesoqneb. ⁸ Onaqa Qotei aqa rian ti aqa singila ti dena qurem koba oqsiiqa Qotei aqa atra tal getentej. Deqa tamo bei a Qotei aqa atra tal miligiq gilqa keresai. Lan angro 7 nanqi gulbe uge uge 7 di bilentib koboamqa bati deqa tamo nanqi olo Qotei aqa atra tal miligiq gilqa kere.

16

Lan angro 7 nanği tabir 7 bilentonab mandamq aiyej

¹ Onaqa tamo bei Qotei aqa atra tal miligiq di soqnej qaji a anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenosiqa lan angro 7 nanği di endegsi minjrej, “Ninği tabir 7 Qotei aqa minjin na maqelenejunu qaji di bimblenyib mandamq aiyem.”

² Onaqa lan angro matu a gilsiq aqa tabir namo bilentonaga mandamq aiyej. Mandamq ainaqa tamo ungasari wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjoqneq qaji nanço jejamuq di yu singila kokba tulan uge bumbranyeleneb.

³ Onaqa lan angro namba 2 a olo gilsiq aqa tabir yuwalq di bilentej. Bilentonaga yuwal a tamo moiyo qaji nanço len bulej. Onaqa inği inği kalil yuwal miligiq di nambile so qaji nanği morenekriteb.

⁴ Onaqa lan angro namba 3 a kamba gilsiq aqa tabir bilentonaga ya ti ya jumbum ti deq aiyej. Ainaqa ya kalil len na ugeej. ⁵ Onaqa lan angro bei a olo brantej. Lan angro di ya kalil taqato qaji lan angro. A na endegsi marnaq e quem, “O Qotei, ni bini unum. Ni nami soqnem. Ino kumbra kalil tulan bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji. Ni segi getento koba. Utru deqa ni na jeu tamo nanği peginjrsimqa gulbe endi nançoq qarinyonum. O Qotei, ino kumbra di tulan bole tintin. ⁶ JEU tamo nanği dena ino medabu o qaji tamo nanği ti ino segi tamo ungasari nanği ti moiyoqnab nanço len aiyonej. Deqa ni na kamba len anainjronum nanği uynub. Keretosim anainjronum.” ⁷ Onaqa atra bijal a endegsi marnaq e quem, “Od, Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu. Ni na jeu tamo nanği di peginjreqnum di ni kumbra bole tintin yeqnum.”

⁸ Onaqa lan angro namba 4 a gilsiq aqa tabir senq di bilentonaga Qotei na odonaqa sen tulan kanjosiq tamo nanço jejamu koitetnjrej. ⁹ Sen aqa namyuwo di tulan kanjosiq tamo nanço jejamu koitetnjrej. Qotei na gulbe uge di qarinyej deqa nanği aqa nam misilinyoqnsib aqa nam soqtqa urateb. Osib nanği are bulyosai.

¹⁰ Onaqa lan angro namba 5 a gilsiq aqa tabir osiq wagme juwan aqa awo jaramq di bilentej. Bilentonaga tamo ungasari wagme juwan na taqatnjresoqnej qaji nanği ambrukobainjnaq soqneq. Sosib jaqatin tulan koba osib qala bisiriqtoqneq. ¹¹ Nanço jaqatin qa ti yu uge uge nanço jejamuq di bumbranyeleneb qaji deqa ti nanği tulan minjin oqetnjrnaqa Qotei lan qureq di unu qaji a misilinyoqneq. Nanço kumbra uge uge yoqneq qaji di nanği uratosai. Nanği are bulyosai dego.

¹² Onaqa lan angro namba 6 a gilsiq aqa tabir Yufretis ya kobaq di bilentej. Bilentonaga ya jenosiq mandor kokba nanği sen oqo sawaq dena bqajqa gam waqej. ¹³ Onaqa e mondor uge qalub unjrem. Mondor uge qalub di balum du du bul. Nanği amal aqa medabuq na ti wagme juwan aqa medabuq na ti gisan anjam maro qaji wagme juwan aqa medabuq na ti branteleneb. ¹⁴ Mondor uge qalub dena manwa gargekoba yoqnsibqa mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nançoq giloqnsib minjreqnub, “Ninği na nunço qaja tamo kalil koroinjsib minjribqa Qotei a tamo ungasari nanği peginjrqqa batiamqa nanği qotelenqab.” Qotqajqa bati di Qotei singila ti unu qaji aqa bati koba.

¹⁵ Onaqa Yesus a marej, “Ninği quiy. E bajin tamo bul nunçoq boqujatqai. Deqa tamo bei a nam sosim aqa gara tigsim sqas di a areboleleyqas. A yosi laqasai. Tamo ungasari nanği aqa jema unqasai.”

¹⁶ Ariya mondor uge qalub dena mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanği joqsibqa Armagedon sawaq di koroinjreb. Ñam Armagedon di Hibru anjam. Aqa damu, Megido mana.

¹⁷ Onaqa lanğ anğro namba 7 a gilsıqa aqa tabir jagwaq di bilentej. Bilentonaqa atra tal miligiq di tamo bei a anjam marnaqa e aqa kakro quem. Tamo di a Qotei aqa awo jaram jojomq di tigelesoqnej. A tulanğ lelenosıqa marej, “Gulbe kalil koboönub.” ¹⁸ Onaqa minjal ti qatronğ ti kola anjam ti branteb. Mimiñ dego brantej. Mimiñ di tulanğ kobaquja. Mimiñ deqaji nami brantosaiöqnej. Qotei na Adam gereiyej bati deqa mimiñ deqaji brantosai dena bosı bosiq ağı bini unum. ¹⁹ Mimiñ dena Babilon qure koba tulanğ niñaqyosıqa potoqalubtej. Qure kalil dego padaleleneb. Babilon aqa kumbra tulanğ ugedamu. Aqa kumbra deqa Qotei a are qalsıqa wain siñgila koba gambanğ di qamsiq Babilon anaiyonaq uysiq nanariej. Wain dena Qotei aqa minjiñ koba sigitejunu. ²⁰ Onaqa nui kalil nanğo so sawa uratosib jaraiyleneb. Mana kalil dego jaraiyosib koboeb. ²¹ Bati deqa ais onğol kokba awa bul aiyelenej. Ais onğol di tulanğ kokba. Ais onğol segi segi nanğo gulbe 50 kilogram. Ais di lanğ goge na tamo nanğo jejamuq aisiqa nanği tulanğ ugeugeinjrej. Qotei na ais di qarınyeje deqa tamo nanği Qotei misilinyoqne.

17

Qotei na sambala uña kobaquja awai ugedamu yqas

¹ Onaqa lanğ anğro 7 tabir 7 ojesoqne deqaji bei na bosıqa merbeje, “Ni endeq au. Bamqa Qotei na sambala uña kobaquja a pegiyosim awai ugedamu yim ni osormit unqam. Sambala uña di ya kokbağ di awejunu. ² Mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanği a ombla na sambalaoqnsib laqne. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanği dego a ti sambalaoqnsib laqne. Deqa nanği wain bul uyoqnsib nanarioqne.”

³ Onaqa Qotei aqa Mondor na e siñgilatbonaqa lanğ anğro dena e osıqa wadau sawaq osı gilej. Osı gilnaqa e ñam atsim uña bei sonaq unem. Uña di a wagme juwanğ bei lent aqa quraq di awesoqnej. Wagme juwanğ aqa jejamuq di ñam gargekoba nenğrenyonab soqne. Ñam di Qotei misilinyo qaji ñam. Wagme juwanğ di aqa gate 7 soqne. Aqa qala 10 dego soqne. ⁴ Uña di gara lent utru aiyela dena kabuosiq soqnej. Gol ti meniñ naimyo ti kolilei boledamu na ti walaosiq awesoqnej. Aqa banğ di gambanğ gol na gereiyo qaji ojesoqnej. Aqa kumbra uge uge na ti aqa sambala kumbra jigat dena ti gambanğ miligiq di maqelenesoqnej. Aqa kumbra di Qotei aqa ñamgalaq di tulanğ ugedamu. ⁵ Uña aqa lanjağ di aqa ñam nenğrenyonab soqnej. Ñam di sasir anjam. Aqa ñam bole ağıende, “Babilon qure kobaquja. A sambala uña kalil nanğo ai. Mandam qa kumbra uge uge kalil nanğo ai ağı a segi.” Aqa ñam bole ağıde. ⁶ Uña dena Qotei aqa segi tamo unğasari nanği ugeugeinjroqnsıqa ñumeleneqnaq moreñoqne. Tamo unğasari nanği di Yesus qa nanğo areqalo siñgilatosis aqa ñam mare mare laqne qaji. Uña dena nanği ñumeqnaq nanğo leñ aiyeqnaqa a leñ di wain bul uyoqnsiq nanarioqnej. Yeqnaqa e di unsimqa tulanğ prugugetosim are koba qaloqnem.

⁷ Onaqa lanğ anğro dena e merbeje, “Ni kiyaa are koba qaleqnum? Uña de wo wagme juwanğ lent wo nanğo kumbra di sasir anjam. Wagme juwanğ di ağı gate 7 ti qala 10 ti unu. A na uña di qolaiyejunu. Nanğo aiyel sasir anjam di aqa utru uliejunu. Di e na babbıtqa ni que. ⁸ Wagme juwanğ ni unonum qaji di a nami soqnej. A bini sosai. Bunuqna a olo sub guma kobağ dena brantosim torei padalqas. Amqa tamo unğasari kalil mandamq di unub qaji nanği na wagme juwanğ di unsıbqa tulanğ prugugetqab. Wagme juwanğ di a

nami soqnej. A bini sosai. A olo bunuqna brantqas. Tamo ungasari nanği di Qotei a nami mandam atosaisosiq nanği nambile gaigai sqajqa saidosiq nambile qa buk miligiq di nanžo ñam nenğrenjyqa uratej.

⁹ “Tamo a areqalo bole ti sqas di a anjam endi geregere poiyem. Wagme juwan aqa gate 7 nanği dena mana 7 sigitnjrejunub. Unğa di a mana 7 goqe quraq di awejunu. ¹⁰ Gate 7 nanği dena mandor kokba 7 sigitnjrejunub. Mandor 5 nanği nami padaleb. Qujai unu. Qujai a mandor brantosaiunu. A mandor brantqajqa tariñeqnu. A bunuqna mandor brantosim sokiñalayosim padalqas. ¹¹ Wagme juwan a dego mandor koba bei. A mandor kokba 7 nanžo ambleq di unu. A mandor koba namba 8. A dego torei padalqas. A nami soqnej bini sosai.

¹² “Ariya qala 10 ni unjronum qaji di nanžo utru e na ubtit ni quqwam. Nanği na mandor kokba 10 sigitnjrejunub. Nanği dego mandor brantosaiunub. Nanği bunuqna wagme juwan aqa ñam osib a ombla mandor kokba sqab. Sokiñalayosib olo padalqab. ¹³ Nanği mandor kokba sosibqa areqalo qujaitosib nanžo segi siñgila ti ñam ti kalil wagme juwan di yqab. ¹⁴ Osib Kaja Du qa niriñosib qoto itqab. Amqa Kaja Du a qoto siñgilaosimqa nanği bunjnjqas. Kaja Du a tamo kokba kalil nanžo Tamo Koba. A mandor kokba kalil nanžo Mandor Koba. Tamo ungasari a ombla unub qaji nanği a ti qoto siñgilaqab. Nanği di Kaja Du na metnjrsiq aqa segi tamo ungasari sqajqa giltnjrej qaji. Deqa nanği aqa anjam bole dauryeqnub.”

¹⁵ Onaqa lan anğro dena olo merbej, “Ya kokba sambala unğa a di awesonaq ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Ya kokba dena tamo ungasari tulan gargekoba nanği sigitnjrejunub. Nanği di len segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi nanği. ¹⁶ Qala 10 ni unjronum qaji nanği ti wagme juwan a ti nanği na sambala unğa di jeutosib a tulan ugeugeiyosib gara bumbranjetosib aqa damu uyekritosib tanu namyuwo na koitqab. ¹⁷ Qotei a segi na mandor kokba 10 nanžo are tigeltetnjrej deqa nanği aqa areqalo dauryosib unğa di degsib ugeugeiyqab. Deqa bati brantimqa nanği areqalo qujaitosib nanžo segi siñgila ti ñam ti kalil wagme juwan di yibqa Qotei aqa anjam kalil nami marej qaji di aqa damu brantqas. ¹⁸ Unğa ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Unğa di a qure kobaquja. A mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanžo mandor koba sosiq nanği taqatnjreqnu.”

18

Babilon qure kobaquja a tulan padalougetej

¹ Onaqa lan anğro bei a lan qure uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Lan anğro di tulan siñgila koba. Aqa qasan na walaej dena mandam kalil suwanekritej. ² A tulan lelenosiqa endegsi marej, “Babilon qure kobaquja a padalougetqo! Od, a padalougetqo! Babilon qure di mondor uge uge kalil nanžo so sawa. Mondor uge nanği ti qebari jigat nanği ti qebari uge kalil dego qure dia unub. ³ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanği wain siñgila koba bul uyoqnsib nanarioqneb. Mandor kokba mandamq di unub qaji nanği dego Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Silali qa wauo tamo nanği Babilon aqa kumbra uge uge dena silali koba oqneb. Babilon a kumbra tulan ugedamu yoqnej. Aqa kumbra deqa a jemaiyosaiyoqnej.”

⁴ Onaqa lan goqe dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A endegsi marej, “O ijo tamo ungasari, niñgi Babilon qure di uratosib ijoq boiy. Une kalil a yeqnu qaji di niñgi yo uge. Aqa une deqa a gulbe tulan ugedamu oqas. Niñgi a beteryosib gulbe di o uge. ⁵ Babilon aqa une kalil di tumbolosiq oqsic

lan qure ojjoqa e unonum. Aqa kumbra uge deqa Qotei a are walyosaieqnu. ⁶ Ningsi aqa kumbra uge kalil deqa a kambatiy. A kumbra uge yoqnsiqa olo di bunyoqnsiqa kumbra tulan ugedamu yeqnu. Ningsi aqa kumbra uge deqa keretosib a kambatiy. A wain singila koba gambanq di qamsiq bulyeqnu. Deqa ningsi olo wain tulan singila koba bulyosib a kamba anaiyy. ⁷ A na aqa segi ñam soqtoqnsiqa sambalaoqnsiqa kumbra uge uge yeqnu. Ningsi aqa kumbra deqa keretosib a jaqatin koba yibqa a akamugetqas. A segi qa mareqnu, 'E mandor koba unum. E ijo segi awo jaram kobaqujaq di awejunum. E uña qobul sai. Gulbe bei ijoq bqa keresai. Deqa e akamqasai.' ⁸ A degsi mareqnu deqa bati qujai qa gulbe tulan uge uge aqaq aiyelenosim a makobaiyim akamugetqas. Osim a mamyimqa aqa jejamu ñamyuwo na yugwas. Qotei Koba singila ti unu qaji a degsim Babilon aqa kumbra uge qa pegiyosim tulan padaltougetqas.

⁹ "Mandor kokba mandamq di unub qaji nangi Babilon ombla na sambalaoqnsib kumbra tulan ugedamu yoqneb. Deqa Babilon a ñamyuwo na yuim qurem oqoqnmqa mandor kokba nangi qurem di unsibqa akamaniyosib tulan are gulbeinjrqas. ¹⁰ Nangi Babilon aqa jaqatin koba di unsibqa tulan ulaugetqab. Osib isaq di tigelesosib maroqnqab, 'O Babilon, ni qure kobaquja! Ni nami qure singila koba soqnem! Ariya bini ni tulan padalougetonum! Bati qujai qa ino kumbra uge aqa awai agi ni itonum!'

¹¹ "Silali qa wauo tamo sawa sawa kalilq di unub qaji nangi Babilon aqa jaqatin di unsibqa akamaniyoqnsibqa are tulan gulbeinjrqnqas. Di kiyaaqa? Tamo qudei nangi olo nango ingi ingi awaiyoqnqasai. ¹² Nango ingi ingi agi gol, silva, meniñ boledamu, kolilei tulan boledamu, gara qat naimyo, gara lent utru segi segi, gara yauno pirqaqo. Nango ñoro qudei agi ñamtañ quleqt bole bole, ingi ingi elefan aqa qalagei na gereiyo qaji, ingi ingi ñamtañ boledamu na gereiyo qaji, ingi ingi bras na gereiyo qaji, ingi ingi ain na gereiyo qaji, ingi ingi meniñ naimyo na gereiyo qaji. ¹³ Nango ingi ingi qudei agi meiwo, lei uyo qaji, sum koitib quleq oqwajqa, namur quleqt, goreñ quleqt, wain, goreñ goiyo qaji, bem sum. Nango ñoro qudei agi makau, kaja, hos rongom ti, kangal tamo nango jejamu ti nango qunun ti. Ingi ingi kalil deqaji tamo qudei nangi olo bunu awaiyoqnqasai. ¹⁴ Deqa silali qa wauo tamo nangi na Babilon endegsib minjoqnqab, 'Ingi ingi kalil ni tulan arearetmoqnej qaji agi ni uratmosib koboönub. Ñoro bole bole kalil ni silali kobaquja na awaiyem qaji de ti ino wala bole bole ti agi koboönub. Deqa ingi ingi kalil deqaji ni olo bunu unqasai bole sai.'

¹⁵ "Silali qa wauo tamo nangi na ingi ingi deqaji gargekoba qarinyeqnabqa Babilon na awaiyoqnsiqa silali tulan koba enjroqnej. A kumbra di yoqnej deqa bunuqna a jaqatin kobaiyqas. Yimqa silali qa wauo tamo nangi di unsibqa ulaugetosib isaq di tigelesosibqa akamaniyoqnsib are tulan gulbeinjrqnqas. ¹⁶ Osib endegsib Babilon minjoqnqab, 'O qure koba Babilon, ni tulan padalougetonum! Nami ni gara qat tulan naimyo na kabuoqnsimqa gara lent utru segi segi jugoqnsimqa ino jejamu gol na ti meniñ boledamu na ti kolilei boledamu na ti walatoqnsim soqnem. ¹⁷ Deqa bati qujai qa ino silali ti ino wala ti kalil agi saiekritonub.' Silali qa wauo tamo nangi degsib Babilon minjoqnqab.

"Qobun ojo tamo nangi ti tamo qobun na laqnub qaji nangi ti tamo qobunq di waueqnub qaji nangi ti tamo yuwalq dena silali eqnub qaji nangi ti kalil Babilon qure koqyosibqa isaq di tigelesqab. ¹⁸ Tigelesosib ñamyuwo na a yuim qurem oqoqnmqa di unsibqa tulan leleñoqnsib maroqnqab, 'Qure endi tulan kobaquja. Qure bei qure ende ti keresai.' ¹⁹ Nangi degsib maroqnsibqa wi

sum oqnsib nanngo gateq di atoqnsibqa akamaniyoqnsibqa are tulan gulbeinjroqngas. Osib tulan lelenjoqnsib endegsib Babilon minjoqngab, ‘O qure koba Babilon, ni padalougetonum! Qobun taqato tamo yuwalq di laqhub qaji nanngi inoq dena silali tulan koba oqneb. Deqa nanngi ino jaqatin di unsibqa are tulan gulbeinjroqngas. O aiyo! Bati qujai qa ni torei padalougetonum!’

²⁰ “O lan qure ti Qotei aqa segi tamo ungasari ningi ti tamo kalil Yesus na aqa anjam mare mare laqajqa qaringej qaji ningi ti Qotei aqa medabu o tamo ningi ti Babilon qure padalougetqo di unsib areboleboleingeme. Babilon aqa kumbra uge kalil Qotei na unekritosiqa deqa keretosiq awai uge yqo. Babilon na ningi ugeugeingqonej deqa Qotei na kamba a ugeugeiyqo.”

²¹ Ariya anjam di koboonaqa lan angro singila koba bei a bosiq a bem sum kuroyo qaji meni kobaquja osiq soqtosiq yuwalq di waiyej. Osiqa marej, “Qotei na degsim Babilon qure koba singila na waiyim tamo qudei na olo bunu a unqasai. ²² O Babilon qure, bunuqna tamo nanngi inoq di gombin ti yumba ti gul ti nanngo anjam ato olo quoqngasai. Ingi ingi gereiyo tamo nanngi dego olo bunu inoq di sqasai. Bem sum kuroyibqa inoq di olo anjam atim quqwasai. ²³ Wanjal inoq di olo pulonqasai. Inoq di tamo unja wo olo ban ojqsai. Deqa nanngo aiyel anjam inoq di bunu quqwasai. Nami ino silali qa wauo tamo nanngi tamo kokba soqneb. Ariya bini nanngi koboona. O Babilon, ni ino gumanin kumbra na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi gisa gisanjroqnem.

²⁴ “Babilon qure a na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi ti Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi ti numeqnaq morenoqneb. Aqa une di aqa jejamuq di sonaqa Qotei a unqo. Tamo ungasari kalil jeu tamo nanngi na numoqneb qaji nanngo len ayeqnaq Qotei a unsiqa une di Babilon aqa jejamuq di atqo.”

19

Tamo ungasari nanngi Qotei aqa nam soqtoqneb

¹ Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanngi murqumyeq nabqa e nanngo kakro quem. Nanngi murqumyoqnsib endegsib maroqneb, “Iga gago Qotei aqa nam soqtoqngom! A nam koba ti singila koba ti unu. Iga padalqa laqnamqa a na iga elenej. ² A kumbra bole tintin na tamo ungasari nanngi peginjreanu. Agi a na sambala unja kobaquja pegiyqo. Unja dena aqa sambala kumbra na tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nanngi ugeugeinjroqnej. Osiqa Qotei aqa wau tamo nanngi dego numeqnaq morenoqneb. Aqa une deqa Qotei na a awai uge yqo.”

³ Ariya nanngi olo lelenjoqnsib endegsib maroqneb, “Iga Qotei aqa nam soqtoqngom! Namyuwo na Babilon qure yuim aqa qurem bati gaigai oqoqngas!” Nanngi degsib maroqneb. ⁴ Onaqa tamo gate 24 nanngi ti wagme qolqe nambile so qaji nanngi ti singa pulutosibqa Qotei awo jaramq di awejunu qaji a qa louoqnsib maroqneb, “Bole. Iga Qotei aqa nam soqtoqngom!” ⁵ Onaqa awo jaram jomq di tamo bei a tigelosiq anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A lelenosiq endegsi marej, “Qotei aqa wau tamo ningi ti tamo ungasari Qotei qa ulaeqnub qaji ningi ti tamo lanaj ti tamo nam ti kalil ningi Qotei aqa nam soqtoqniy!”

Kaja Du aqa unja ban ojqa batiqo

⁶ Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanngi murqumyoqnsib anjam mareqnabqa e nanngo kakro quem. Nanngo kakro di ya kobaquja meli dosiq anjam atobulej. Nanngo kakro di kola aisiq anjam atobulej. Nanngi tulan lelenjoqnsibqa endegsib maroqneb, “Iga gago Tamo Koba Qotei aqa nam soqtoqngom! Singila kalil aqaq di unu. Deqa bini a Mandor Koba sosiq ingi

inği kalil taqateqnu! ⁷ Bini iga Qotei qa tulan areboleboleigoqnimqa aqa ñam soqtoqnoqom. Di kiyaaqa? Kaja Du na aqa uña ban ojqa bati brantqoqa aqa uña a walaosiqqa aqa jejamu gereiyqo. ⁸ Qotei na a gara qat tulan naimyo jigetqo. Gara di tulan milalosiq suwanjejunu.” Gara qat naimyo dena kumbra bole tĩntĩn kalil sigitejunu. Kumbra bole di Qotei aqa segi tamo ungasari nanği dauryeqnub.

⁹ Onaqa lan anğro dena olo merbej, “Ni anjam endegsim nenğrenye, ‘Kaja Du aqa uña ban ojqa batiqo deqa aqa Abu Qotei na inği koba goiqo. Goisiq aqa segi tamo ungasari nanği metnjrçoqa inği uyqa bonub. Bonub qaji nanği tulan areboleboleinjrças.’” Osiqa merbej, “Anjam endi Qotei aqa anjam bole.”

¹⁰ Lan anğro na e degsi merbonaqa e aqa areq di sinğa pulutosim a binjiyqa laqnamqa a na olo merbej, “Ni e binibaim! E ni bul. E ni ti tamo kalil Yesus aqa anjam qa nanğo areqalo sinğilateqnu qaji nanği ti koba na wau qujai. Iga kalil was. Deqa ni Qotei segi binjiyoqnime. Iga qalie, Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo nanğo are tigeltetnjreqnaqa nanği aqa anjam palonteqnub.”

Jon a tamo hos quraq di awesonaq unej

¹¹ Onaqa e olo ñam atsimqa lan waqonaqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam agiende, “Qotei aqa wau geregere taqateqnu qaji tamo.” Aqa ñam bei, “Kumbra bole yeqnu qaji tamo.” A kumbra bole tĩntĩn na tamo ungasari nanği peginjroqnsiqqa nanği qoto itnjreqnu. ¹² Aqa ñamdamu ñam pulon bul puloneqnu. Aqa gateq di gate tatal gargekoba atejunu. Gate tatal di mandor kokba nanği na ateqnub deqaji bul. Aqa jejamuq di ñam bei nenğrenyeb unu. Ñam di a segi qalie. Tamo bei a ñam di qaliesai. ¹³ A gara olekoba osiqqa lenq di tuqtosiq dena kabuejunu. Aqa ñam endegsib mareqnub, “Qotei aqa Anjam.” ¹⁴ Qaja tamo tulan gargekoba lan qureq dena hos segi segi osibqa hos quraq di awoelenosib tamo di dauryosib gileqnab e unjrem. Hos nanği di qat kalil. Qaja tamo nanği di gara qat tulan naimyo milalo jigejunub. ¹⁵ Tamo di aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge branteqnu. A serie di osimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği ñumelenqas. A bu toqon ain na gereiyo qaji di dego ojsimqa dena tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği sinğila na taqatnjroqnaqas. Osimqa wain gei parato qaji kulumq di aqa sinğa waiyosim wain gei paraparainjrças. Kulum dena Qotei sinğila koba ti unu qaji aqa minjin sigitejunu. ¹⁶ Tamo di aqa gara olekobaqsi aqa qaloqsi ñam endegsib nenğrenyeb unu, “Mandor kokba kalil nanğo Mandor Koba. Tamo kokba kalil nanğo Tamo Koba.”

¹⁷ Onaqa lan anğro bei senq di tigelesonaq e unem. A tulan lelenosiqqa qebari kalil lan sorgomq di pururueqnub qaji nanği endegsi minjrej, “Ninği bosib koroabqa Qotei na inği koba atsim metngim ninği uyiy. ¹⁸ Mandor kokba ti qaja tamo nanğo gate kokba ti tamo sinğila ti hos nanği ti tamo hos quraq di awejunub qaji nanği ti nanğo qusa ninği bosib uyiy. Kanğal tamo ti tamo nanğo segi wau ojo qaji nanği ti tamo lanaj ti tamo ñam ti kalil nanğo qusa ninği bosib uyiy.”

¹⁹ Onaqa e olo ñam atsimqa mandam qaji mandor kokba kalil nanği ti nanğo qaja tamo nanği ti wagme juwan a ti bosib koroesonab unjrem. Nanği na tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa qaja tamo nanği ti qoto itnjrqa marsib koroesoqneb. ²⁰ Ariya tamo dena wagme juwan wo gisan anjam maro qaji wagme juwan wo nanği aiyel ojej. A na nanği aiyel ñambile sonab ojsiqqa wainjrnaq ñamyuwoq aiyeb. Ñamyuwoq di meniñ kalil yusiq ñanğaeqnu. Wagme juwan aqa ulatamuq di gisan anjam maro qaji wagme na manwa tulan kokba yoqnej. Aqa kumbra dena a na tamo ungasari nanği gisa

gisañjroqnej. Tamo ungasari nanği di wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum biñyoqneb. ²¹ Onaqa tamo hos quraq di awesoqnej qaji a na wagme juwan aqa qaja tamo kalil nanği ñumeqnaq moreñoqneb. Serie olekoba aqa medabuq na brantej qaji dena nanği ñumoqnej. Onaqa qebari kalil nanği bosib qaja tamo nanço qusa uynab mene diqnjrej.

20

Satan a wausau 1,000 sub guma kobaq di sqas

¹ Onaqa lan angro bei lan goge na mandamq aiyeqnaq e unem. Qotei na a singila yonaqa a sub guma koba taqatqajqa marsiq sil raunqa osiq mandamq aiyej. ² Aisiq amal kobaquja ojsiq sil dena tontej. Amal di wausau 1,000 tontim sqas. A nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Ungasari Kalil Nanço Ñam Ugetetnjro Qaji.” ³ Lan angro dena Satan ojsiq tontosiqqa sub guma kobaq di waiyej. Waiyosiqqa sub me kabutosiqqa qandimtej. A dia wausau 1,000 sqas. Deqa a na sawa bei bei qaji nanği olo gisa gisañjrqsai. A subq di tariñosim soqnimqa wausau 1,000 di koboamqa a olo uratib oqedosim sokiñalayqas.

⁴ Onaqa e awo jaram kokba gudei unjrem. Awo jaram kokbaq di tamo gudei nanği awoelenesoqneb. Tamo nanği di Qotei na wau enjrnaqa nanği awo jaram kokbaq di awoosib tamo ungasari nanği peginjroqneb. Onaqa e tamo ungasari tulan gargekoba nami moreñeb qaji nanço qunun unjrem. Tamo ungasari nanği di nami Yesus aqa ñam maroqnsibqa Qotei aqa anjam singila na ojesoqneb deqa jeu tamo nanği na nanço kakro giñgenjnrb nanği moreñeb. Tamo ungasari nanği di wagme juwan aqa sulum wo biñjrosaiosqneb. Nanço lanjaqsi banqsi wagme juwan aqa toqor osai. Deqa nanği olo ñambile osib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab. ⁵ Di subq na tigelo namo qaji. Tamo ungasari Yesus qa nanço areqalo singilatosai qaji nanği bati deqa ñambile oqasai. Nanği mati tariñosib soqñibqa wausau 1,000 di koboamqa nanği subq na tigelqab. ⁶ Tamo ungasari namoosib subq na tigelqab qaji nanği di Qotei aqa segi tamo ungasari bole. Deqa nanği tulan areboleboleinjrqsai. Nanği moiyo bunu qaji turqsai. Moiyo dena nanği taqatnjrqa keresai dego. Nanği Qotei aqa Kristus wo nanço atra tamo sosib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

Satan a bati gaigai ñamyuwo kobaq di jaqatin oqnsim sqas

⁷ Wausau 1,000 di koboamqa sub guma koba aqa me olo waqtibqa Satan a subq dena oqedqas. ⁸ Oqedosim sawa sawa kalilq giloqnsimqa tamo ungasari nanği gisa gisañjroqnqas. Tamo ungasari nanği di Gok sawa ti Magok sawa ti dena belenqab. Satan na nanği koroinjrimqa qoto qa gilqab. Nanço qaja tamo nanği tulan gargekoba. Nanği ulul bul sisiyqa keresai. ⁹ Nanği sawa sawa kalilq dena bosib Qotei aqa qure koba a na tulan qalaqalaiyeqnu qaji di agutesqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nanço so sawa dego agutesqab. Yim bati deqa lan goge na ñamyuwo aisim qaja tamo nanği di koitnjrqsai. ¹⁰ Satan a nanği gisa gisañjroqnej aqa une deqa Qotei na a waiyim ñamyuwoq aiqas. Ñamyuwoq di meniñ kalil yusiq ñangaeqnu. Wagme juwan wo gisañ anjam maro qaji wagme juwan wo nanği aiyeñ nami ñamyuwoq di breinjreb unub. Deqa Satan a dego Qotei na waiyim ñamyuwoq aisim nanği aiyeñ koba na bati gaigai qolo ti qanam ti ñamyuwoq di jaqatin oqnsib sqab.

Qotei a awo jaram kobaqujaq di awesoqnej

¹¹ Onaqa e awo jaram kobaquja bei tulan qat unem. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ulatamuq dena mandam ti lan ti jaraiyosib loumeb. ¹² E

nam atsimqa tamo ungasari nami moreneb qaji nanqi awo jaram namoq di tigelesonab unjrem. Tamo ñam ti tamo lanaj ti kalil e unjrem. Unjreqram lan angro qudei nanqi na buk qudei osi bosib waqteleheb. Buk miligiq di kumbra kalil tamo ungasari nanqi nami yoqneb qaji di Qotei na nengrenyonaq soqnej. Buk bei dego lan angro nanqi osi bosib waqteb. Buk di ñambile gaigai sqajqa buk. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a buk miligiq di anjam sisiyosiq anjam dena tamo ungasari moreno qaji nanqi peginjrej. ¹³ Tamo ungasari kalil nami yuwalq di moreneb qaji nanqi yuwal na uratnjrnaq tigeleb. Moiyo Qure na dego tamo ungasari nami moreneb qaji nanqi uratnjrnaq tigeleb. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a na tamo ungasari nanjo segi segi kumbra kalil dena nanqi peginjrej. ¹⁴ Osıqa Moiyo Qure osiq ñamyuwo kobaq di waiyej. Ñamyuwo koba di moiyo bunu qaji. ¹⁵ Tamo ungasari kalil nanjo ñam ñambile qa buk miligiq di sosai qaji nanqi di Qotei na breinjrnaq ñamyuwo kobaq aiyeleneb.

21

Lan bunuj ti mandam bunuj ti brantqab

¹ Onaqa e lan bunuj ti mandam bunuj ti unjrem. Lan namij ti mandam namij ti koboeb. Yuwal dego koboej. ² Onaqa e Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj di dego unem. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lan goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. Qure di aqa wala tulan boledamu. Unja a tamo ban ojqa osim walaqas dego kere. ³ Onaqa awo jaram namoq di tamo bei a tigelosiq anjam marnaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenosıqa marej, “Nıngi quiy. Bini Qotei aqa tal aisiq tamo ungasari nanjoq di unu. Deqa Qotei a nanjo ambleq di sqas. Nanqi aqa segi tamo ungasari sqab. Od, Qotei a nanqi koba na sqab. A nanjo Qotei sqas. ⁴ A nanjo ñam ya kalil nuntetnjrqas. Deqa nanqi olo akamqasai. Nanqi olo morenqasai. Nanqi olo are gulbeinjrqasai. Nanqi olo jaqatin oqasai. Kumbra namij kalil di koboqas.”

⁵ Onaqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a marej, “Nıngi quiy. E ıngi ıngi kalil bunuj atonum.” Osıqa merbej, “Ni ijo anjam kalil endi nengrenye. Anjam endi bole. Tamo nanqi qusib marqab, ‘Bole.’” ⁶ Osıqa olo merbej, “Bati kereqo. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuj di sqai. E ıngi ıngi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum. Tamo a ya qaryimqa e na ñambile qa ya jumbumq dena tıgsiy anaiyit uyqas. Ya di awai saıqoji. E na lanja anaiyqai. ⁷ Tamo a Satan ombla qotsim sıngılaqas di e na ıngi ıngi kalil di lanja yqai. E aqa Qotei soqnit a ijo angro sqas.

⁸ “Ariya tamo ulakobaeqnuq qaji nanqi ti tamo Yesus qa nanjo areqalo sıngilatosaieqnuq qaji nanqi ti ñamyuwo kobaq aiqab. Tamo kumbra uge uge yo qaji, len ojo qaji, sambala kumbra yo qaji, gumanıno qaji, quñam qalo qaji, gısan qotei bınjınro qaji, gısan anjam maro qaji nanqi di ñamyuwo kobaq aiyelenqab. Ñamyuwoq di menin yusiq ñangaeqnu. Ñamyuwo di moiyo bunu qaji.”

Jon a Jerusalem bunuj unej

⁹ Onaqa lan angro 7 tabir 7 ojesoqneq nanqi deqaji bei bosıqa ijo areq di tigelej. Tabir 7 miligiq di nami gulbe uge uge 7 jıgsib bıletonab mandamq aisiq tamo ungasari nanqi tulan ugeugeınjrsiq Qotei aqa minjin kobotej. Lan angro dena merbej, “Ni endeq au. Bamqa Kaja Du aqa unja bunuj walaqo qaji di osormit unqam.” ¹⁰ Onaqa Qotei aqa Mondor na e sıngilatbonaqa lan angro dena e osıqa mana tulan goge kobaq oqej. Oqsıq dia Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj osorbej. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lan goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. ¹¹ Qure di Qotei aqa rıan na tulan suwantej.

Qotei aqa rian di tulan bolequja. A meniñ boledamu bul. A tulan suwanosiq meniñ jaspalej. Osiqa tulan jeqilosiq qunun bulej. ¹² Qure di nanği na dadanşeb. Dadan di tulan goge koba. Dadan di aqa siranşme 12 soqneb. Siranşme jojomq di lanş anşro 12 nanği tigelesoqneb. Siranşmeq di Israel tamo unşasari nanşo moma utru 12 nanşo ñam nenşrenşyonab soqneb. ¹³ Dadanş guta qa di siranşme qalub soqneb. Dadanş taunş qa di siranşme qalub soqneb. Dadanş bebenş qa di siranşme qalub soqneb. Dadanş guma qa di siranşme qalub soqneb. ¹⁴ Meniñ kokba 12 na dadanş aqa utru şingilateb. Meniñ quraş di tamo 12 Kaja Du na qarınşnrnaş aqa anşam mare mare laşneş qaji nanşo ñam atnab soqneb.

¹⁵ Lanş anşro e anşam merbeş qaji a toqonş bei gol na gereiyo qaji di oşesoqnej. Oşsiqa qure ti qure aqa dadanş ti dadanş aqa siranşme ti nanşo ole kereteş. ¹⁶ Qure aqa par ti ole ti kerekere. Lanş anşro dena toqonş di oşsiqa qure kereteş di aqa par ti ole ti goge ti 2,200 kilomita. Qure aqa par ti ole ti goge ti kerekere. ¹⁷ Lanş anşro na qure aqa dadanş kereteş di aqa goge 144 meta. Toqonş lanş anşro na oşesoqnej qaji di mandam qaji toqonş. Kereto dena a na dadanş kereteş.

¹⁸ Qure aqa dadanş di Qotei na meniñ jaspalej na gereiyeş. Qure di gol na gereiyeş. Qure di tulanş rianşosiq qunun bulej. ¹⁹ Meniñ boledamu segi segi na dadanş aqa utru walateş. Meniñ boledamu namba 1 aqa ñam jaspalej. Meniñ namba 2 aqa ñam şapaia. A qenşent. Meniñ namba 3 aqa ñam aget. Meniñ namba 4 aqa ñam emeral. A şam banşa geşgi bul. ²⁰ Meniñ namba 5 aqa ñam sadonikis. A lentosiq qateş deşo. Meniñ namba 6 aqa ñam konilian. A lent. Meniñ namba 7 aqa ñam krisolait. A merient. Meniñ namba 8 aqa ñam beril. A şam banşa geşgi bul. Meniñ namba 9 aqa ñam topas. A merient. Meniñ namba 10 aqa ñam krisopres. Meniñ namba 11 aqa ñam haiasin. Meniñ namba 12 aqa ñam ametis. A lent. ²¹ Dadanş aqa siranş 12 di meniñ qat kokba 12. Meniñ kokba di kolilei tanu bul. Siranş segi segi di meniñ qat qujai. Qure aqa gam kalilş gol na gereiyeş. Gam di tulanş jeqilosiq qunun bulej.

²² Qure dia e atra tal bei unosai. Tamo Koba Qotei şingila ti unu qaji aqa Kaja Du wo nanği segi aiyel qure di aqa atra tal. ²³ Qure di şenş ti bai ti na suwantosai. Qotei aqa segi rianş na qure di suwanteqnu. Kaja Du a segi qure di aqa pulonş. ²⁴ Tamo unşasari sawa sawa kalilş di unub qaji nanği qure di aqa rianş na walweloşnşqab. Mandor kokba sawa sawa kalilş taqateşunub qaji nanği na nanşo ñoro bole bole oşnsib qure miligiq oş boşnşqab. ²⁵ Dadanş aqa siranşme kalilş waşesşqab. Olo kabuesşqasai. Bati gaigai waşesşqab. Qure dia qoloşnşqasai. Gaigai suwanş şqas. ²⁶ Tamo unşasari sawa sawa kalilş di unub qaji nanği na nanşo wala ti nanşo ñoro bole bole ti oşnsib qure koba di miligiq oş boşnşqab. ²⁷ Ariya tamo kumbra uge uge yeşnub qaji nanği ti tamo gisanş anşam mareşnub qaji nanği ti inşi inşi jiga ti kalilş qure di miligiq gilqa keresai. Tamo unşasari nanşo ñam şambile qa buk miligiq di Qotei na nenşrenşyeş qaji nanği segi qure di miligiq gilqa kere. Şambile qa buk di agi Kaja Du aqa segi buk.

22

Jon a şambile qa ya ti şam ti uneş

¹ Onaqa lanş anşro dena e ya bei oşorbeş. Ya di şambile qa ya. Ya di tulanş rianşosiq qunun bulej. Ya di Qotei aqa Kaja Du wo nanşo awo jaramş dena boşiq qure aqa gam koba dauryosiq şumoşnej. ² Ya qalaş di şambile qa şam bei tigelesoşnej. Şam di bai segi segi gei utru yoşnşqas. Bai bei gei utru bei yşas. Bai bei gei utru bei yşas. Deşsim gilsim gei utru 12 yşas. Aqa banşa

na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngo ma kobotetnjroqnas. ³ Ingi kalil Qotei a uge qa mareqnu qaji nanngi qure dia sqasai.

Qure dia Qotei aqa Kaja Du wo nanngo awo jaram sqas. Qotei aqa wau tamo nanngi a qa louoqngab. ⁴ Osib aqa ulatamu unoqngab. A na aqa segi ñam nanngo lanjaq di nenngrenjim sqas. ⁵ Qure dia ambruqasai. Deqa wanjal qatrentqasai. Sen suwanqasai. Tamo Koba Qotei a segi na tamo ungasari nanngi suwantnjroqnim nanngi bati gaigai mandor kokba sqab.

Yesus a boqujatqas

⁶ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Anjam endi bole kalil. Tamo nanngi qusib marqab, ‘Bole.’ Tamo Koba Qotei na aqa lan angro qarinyoqa bosiq aqa wau tamo nanngi kumbra urur brantqas qaji di osornjrqo. Qotei na aqa medabu o qaji tamo nanngo are tigeltetnjreqnaqa nanngi aqa anjam palonteqnub. ⁷ Ningi quiy. Yesus a marqo, ‘E nungoq boqujatqai.’ ”

Tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam e buk endia nenngrenyonum qaji di dauryqab di nanngi tulan areboleboleinjrqas.

⁸ E Jon. E anjam kalil endi quem. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nenngrenyonum qaji di e unem. Unsimqa lan angro kumbra di osorbej qaji aqa areq di singa pulutosim a binijya laqnamqa a na merbej, ⁹ “Ni e binibaim! E ni bul. E ni ti ino was agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi ti koba na wau qujai. Tamo ungasari buk endia anjam dauryeqnub qaji nanngi dego iga koba na wau qujai. Deqa ni Qotei segi binijyoqnime.” ¹⁰ Osiqa merbej, “Qotei aqa anjam ni buk endia nenngrenyonum qaji di tentaim. Kumbra kalil ni ubtosim buk endia nenngrenyonum qaji di brantqa bati jojomoq. ¹¹ Deqa unqum. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi olo kumbra uge uge yoqnebe. Tamo ungasari kumbra jigat yeqnub qaji nanngi olo kumbra jigat yoqnebe. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanngi olo kumbra bole bole yoqnebe. Tamo ungasari Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryeqnub qaji nanngi olo aqa kumbra boleq di sosib dauryoqnebe.”

¹² Yesus a mareqnu, “Ningi quiy. E urur boqujatqai. Bosiy tamo nanngo kumbra segi segi pegiyosiy awai enjrqai. ¹³ E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E segi namo qaji. E segi bunu qaji dego. E ingi ingi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum.

¹⁴ “Tamo ungasari nanngo gara yansonab qatej qaji nanngi tulan areboleboleinjrjim sqab. Nanngi nambile qa nam gei osib uyqa kere. Nanngi Qotei aqa qure koba dego miligiq gilqa kere. Deqa nanngi areboleboleinjrjim sqab. ¹⁵ Ariya tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanngi oqeq di sqab. Tamo ungasari gumaninjo qaji, quñam qalo qaji, sambala kumbra yo qaji, len ojo qaji, gisan qotei bininjro qaji, gisan kumbra dauryqajqa tulan arearetnjro qaji nanngi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanngi oqeq di sqab. ¹⁶ E Yesus. E na ijo lan angro qarinyonumqa ningi qure qureq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nungoq aisiq anjam endi palontosiq mernqwo. E Mandor Koba Devit aqa len na nambabem qaji. E Devit aqa Angro. Nebeqa burbas bunuj oqeqnu dego kere e degsim minjaleqnum.”

¹⁷ Qotei aqa Mondor wo Kaja Du aqa unja bunuj wo nanngi aiyel na mareqnu, “Yesus, ni aue.” Tamo kalil ijo anjam endi queqnub qaji nanngi marebe, “Yesus, ni aue.” Tamo bei a ya qaryimqa bosim nambile qa ya osim uyem. Ya di awai saiqoji. Qotei na lanja anaiyqas.

Jon a anjam bei singila na marej

¹⁸ E Qotei aqa anjam buk endia nengrenyonum. Tamo kalil anjam endi queqnuv qaji nan̄gi e siŋgila na endegsi minjrqai. Tamo bei a anjam bei osim Qotei aqa anjam ende ti turtqas di gulbe uge uge kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di Qotei na kamba tamo di yqas. ¹⁹ Tamo bei a Qotei aqa anjam e buk endia nengrenyonum qaji mutu bei osim taqal waiyqas di Qotei na kamba tamo di taqal waiyimqa a n̄ambile qa n̄am gei osim uyqasai. A Qotei aqa qure koba miligiq gilqasai dego.

²⁰ Tamo a kumbra endi kalil ubtosiq marqo qaji a olo marqo, “Bole, e boqumatqai.”

Anjam endi bole. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²¹ Tamo Koba Yesus a tamo un̄gasari kalil nan̄gi qa are boleiyeme. Bole.

Yesus Aqa Anjam Bole
Yesus Aqa Anjam Bole
Anjam New Testament

Map of the World	MANDAM KALIL
North America	NOT AMERIKA
South America	SAUT AMERIKA
Africa	AFRIKA
Europe	YUROP
Pacific Ocean	Pasifik Yuwal
Atlantic Ocean	Atlantik Yuwal
Indian Ocean	India Yuwal
England	Inglan
Spain	Spen
Italy	Itali
Greece	Grik sawa
Asia	ESIA
Australia	AUSTRELIA
New Zealand	Niu Silan
Israel	Israel
Egypt	Isip
China	Saina
Papua New Guinea	Papua Niu Gini
Fiji	Fiji
Indonesia	Indonisia
Philippines	Filipins
Taiwan	Taiwan
India	India
Korea	Koria
Japan	Japan
Russia	Rasia
Canada	Kanada
Greenland	Grinlan

	Paul's First Journey	Pol a namoqna walwelej
	Acts 13:1–14:28	Aposel 13:1–14:28
	Mediterranean Sea	Mediterenian Yuwal
Act 27:5	LYCIA	LISIA
Act 13:14	PISIDIA	PISIDIA
Act 14:6	LYCAONIA	LIKONIA
Act 2:10	PAMPHYLIA	PAMFILIA
Act 21:39	CICILIA	SILISIA
Act 13:4	CYPRUS	SAIPRUS
Act 15:23	SYRIA	SIRIA
Act 13:1	Antioch	Antiok
Act 13:4	Seleucia	Selusia
Act 13:5	Salamis	Salamis
Act 13:6	Paphos	Pafos
Act 14:25	Attalia	Atalia
Act 13:13	Perga	Perga
Act 13:14	Antioch (Pisidian)	Antiok
Act 13:51, 14:19	Iconium	Aikoniam
Act 14:6	Lystra	Listra
Act 14:6	Derbe	Derbe
Act 9:11	Tarsus	Tarsus

	Paul's Second Journey	Pol a olo walwelej
Act 15:36–18:22	Acts 15:36–18:22	Aposel 15:36–18:22
	Mediterranean Sea	Mediterenian Yuwal
Act 16:9	MACEDONIA	MASEDONIA
Act 19:21	ACHAIA	AKAIA
Act 27:21	CRETE	KRIT
Act 16:7	MYSIA	MISIA
Act 19:27	ASIA	ESIA
Act 13:14	PISIDIA	PISIDIA
Act 16:7	BITHINIA	BITINIA
Act 16:6	GALATIA	GALATIA
Act 21:39	CILICIA	SILISIA
Act 13:4	CYPRUS	SAIPRUS
Act 15:23	SYRIA	SIRIA
Act 1:8	JUDEA	JUDIA
Act 8:26	Jerusalem	Jerusalem
Act 15:25	Antioch (Syrian)	Antiok
Act 9:11	Tarsus	Tarsus
Act 14:6	Derbe	Derbe
Act 14:6	Lystra	Listra
Act 13:51, 14:19	Iconium	Aikoniam
Act 13:14	Antioch (Pisidian)	Antiok
Act 16:8	Troas	Troas
Act 17:1	Apollonia	Apolonia
Act 16:11	Neapolis	Neapolis
Act 16:12	Philippi	Filipai
Act 17:1	Thessalonica	Tesalonaika
Act 17:10	Berea	Beria
Act 17:15	Athens	Atens
Act 18:1	Corinth	Korin
Act 18:18	Cenchrea	Senkria
Act 18:19	Ephesus	Efesus
Act 8:40	Caesarea	Sisaria

	Paul's Third Journey	Pol a olo walweloqalubtej
Act 18:23–21:17	Acts 18:23–21:17	Aposel 18:23–21:17
	Mediterranean Sea	Mediterenian Yuwal
Act 16:9	MACEDONIA	MASEDONIA
Act 19:21	ACHAIA	AKAIA
Act 27:21	CRETE	KRIT
Act 16:7	MYSIA	MISIA
Act 19:27	ASIA	ESIA
Act 13:14	PISIDIA	PISIDIA
Act 16:6	PHRYGIA	FRIGIA
Act 16:6	GALATIA	GALATIA
Act 21:39	CILICIA	SILISIA
Act 13:4	CYPRUS	SAIPRUS
Act 15:23	SYRIA	SIRIA
Act 1:8	JUDEA	JUDIA
Act 18:23	Antioch	Antiok
Act 9:11	Tarsus	Tarsus
Act 18:19	Ephesus	Efesus
Act 20:13	Assos	Asos
Act 16:8	Troas	Troas
Act 16:11	Neapolis	Neapolis
Act 16:12	Philippi	Filipai
Act 17:1	Apollonia	Apolonia
Act 17:1	Thessalonica	Tesalonaika
Act 17:10	Berea	Beria
Act 18:1	Corinth	Korin
Act 17:15	Athens	Atens
Act 20:14	Mitylene	Mitilini
Act 20:15	Chios	Kios
Act 20:15	Samos	Samos
Act 20:15	Miletus	Miletus
Act 21:1	Cos	Kos
Act 21:1	Rhodes	Rodes
Act 21:1	Patara	Patara
Mat 15:21	Tyre	Tair
Act 21:7	Ptolemais	Tolemes
Act 8:40	Caesarea	Sisaria
Act 8:26	Jerusalem	Jerusalem

	Paul's Journey to Rome	Pol a Rom qureq aiyej
Acts 27:1–28:14	Acts 27:1–28:14	Aposel 27:1–28:14
	Mediterranean Sea	Mediterenian Yuwal
Act 18:2	ITALY	ITALI
Act 16:9	MACEDONIA	MASEDONIA
Act 19:21	ACHAIA	AKAIA
Act 27:21	CRETE	KRIT
Act 19:27	ASIA	ESIA
Act 21:39	CILICIA	SILISIA
Act 13:4	CYPRUS	SAIPRUS
Act 15:23	SYRIA	SIRIA
Act 1:8	JUDEA	JUDIA
Act 8:26	Jerusalem	Jerusalem
Act 8:40	Caesarea	Sisaria
Mat 15:21	Sidon	Saidon
Act 27:5	Myra	Maira
Act 21:1	Rhodes	Rodes
Act 27:7	Cnidus	Nidus
Act 27:7	Salmone	Salmone
Act 27:8	Lasea	Lasea
Act 27:16	Cauda	Kauda
Act 27:12	Phoenix	Finiks
Act 28:1	Malta	Malta
Act 28:12	Syracuse	Sirakyus
Act 28:13	Rhegium	Regium
Act 28:13	Puteoli	Puteoli
Act 18:2	Rome	Rom

	Seven Churches of Asia	Qure 7 dia Yesus qa loueqnub qaji
Rev 1:9	Patmos	Patmos
Rev 1:4	ASIA	ESIA
Rev 2:12	Pergamum	Pergamum
Rev 2:18	Thyatira	Taiataira
Rev 2:8	Smyrna	Smerna
Rev 3:1	Sardis	Sardis
Rev 3:7	Philadelphia	Filadelfia
Rev 2:1	Ephesus	Efesus
Rev 3:14	Laodicea	Laodisia

	The Holy Land in the Time of Jesus Christ	Yesus aqa bati qa Juda nango manco
	Kilometers	Kilomita
Luk 6:17	Sidon	Saidon
Act 9:2	Damascus	Damaskus
Luk 6:17	Tyre	Tair
Mat 16:13	Caesarea Philippi	Sisaria Filipai
Mat 11:21	Chorazin	Korasin
Mat 4:13	Capernaum	Kaperneam
Mat 11:21	Bethsaida	Betsaida
Jhn 2:1	Cana	Kana
Mat 14:34	Gennesaret	Genesaret
Mat 15:39	Magadan	Magadan
Mat 2:23	Nazareth	Nasaret
Luk 7:11	Nain	Nain
Luk 8:26	Gerasa	Gerasa
Act 25:4	Caesarea	Sisaria
Jhn 4:5	Sychar	Sikar
Act 9:38	Joppa	Jopa
Mat 27:57	Arimathea	Arimatea
Act 9:32	Lydda	Lida
Luk 24:13	Emmaus	Emeus
Luk 10:30	Jericho	Jeriko
Act 8:26	Jerusalem	Jerusalem
Mat 21:17	Bethany	Betani
Mat 2:1	Bethlehem	Betlehem
Gen 13:18	Hebron	Hebron
Act 8:26	Gaza	Gasa
Act 15:41	SYRIA	SIRIA
Act 21:2	PHOENICIA	FONISIA
Mat 15:29	GALILEE	GALILI
Mat 4:25	DECAPOLIS	DEKAPOLIS
Act 8:1	SAMARIA	SAMARIA
Mat 2:1	JUDEA	JUDIA
Mrk 3:8	IDUMEA	IDUMIA
Mrk 1:5	Jordan River	Jordan Ya
Mat 15:29	Sea of Galilee	Galili Ya Agu
	Mediterranean Sea	Mediterenian Yuwal
	Dead Sea	Moio Yuwal Agu

	The Roman Empire	SAWA KALIL ROM NA TAQATEJ QAJI
Act 18:2	Rome	Rom
Act 28:13	Puteoli	Puteoli
Act 28:13	Rhegium	Regium
Act 28:12	Syracuse	Sirakyus
Act 17:10	Berea	Beria
Act 17:1	Thessalonica	Tesalonaika
Act 16:12	Philippi	Filipai
Act 16:8	Troas	Troas
Rev 1:11	Smyrna	Smerna
Act 27:2	Adramyttium	Adramitium
Rev 1:11	Thyatira	Taiataira
Rev 1:11	Sardis	Sardis
Act 18:19	Ephesus	Efesus
Act 27:12	Phoenix	Finiks
Act 27:8	Lasea	Lasea
Act 27:7	Salmone	Salmone
Act 2:10	Cyrene	Sairini
Act 6:9	Alexandria	Aleksandria
Act 8:26	Jerusalem	Jerusalem
Act 9:36	Joppa	Jopa
Act 9:31	Samaria	Samaria
Act 8:40	Caesarea	Sisaria
Mat 15:21	Tyre	Tair
Mat 15:21	Sidon	Saidon
Act 9:3	Damascus	Damaskus
Act 13:6	Paphos	Pafos
Act 13:5	Salamis	Salamis
Act 13:4	Seleucia	Selusia
Act 13:1	Antioch, Syrian	Antiok
Act 9:11	Tarsus	Tarsus
Act 14:6	Derbe	Derbe
Act 14:6	Lystra	Listra
Act 13:51, 14:19	Iconium	Aikoniam
Act 13:14	Antioch, Pisidian	Antiok
Col 1:2	Colosse	Kolosi
Col 2:1	Laodicea	Laodisia
Act 14:25	Attalia	Atalia
Act 21:1	Patara	Patara
Act 28:1	MALTA	MALTA
	SICILY	SISILI
Act 18:2	ITALY	ITALI
2 Ti 4:10	DALMATIA	DALMESIA
Act 16:9	MACEDONIA	MASEDONIA
Act 19:21	ACHAIA	AKAIA
Act 27:21	CRETE	KRIT
Act 19:27	ASIA	ESIA
Act 16:6	PHRYGIA	FRIGIA
Act 16:7	BITHYNIA	BITINIA
Act 16:6	GALATIA	GALESIA
Act 2:9	PONTUS	PONTUS
Act 2:9	CAPPADOCIA	KAPADOSIA
Act 2:10	PAMPHYLIA	PAMFILIA
Act 13:4	CYPRUS	SAIPRUS
Act 15:23	SYRIA	SIRIA
Act 9:31	GALILEE	GALILI
Act 8:1-2	JUDEA	JUDIA
Gal 1:17	ARABIA	AREBIA
Act 7:30	SINAI	SAINAI
Mat 2:13	EGYPT	ISIP

Anjam Mutu Qudei

Ni qalie bei oqajqa are soqnimqa kiyo gulbe bei inoq di brantimqa kiyo ni Qotei aqa anjam mutu endi sisiiy.

Ni Qotei qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Aposel 14:14-17; Aposel 17:22-31; Rom 1:18-23; Rom 11:33-36; 1 Korin 8:4-6; Mak 12:29-30; Jon 4:23-24; 1 Timoti 1:17; 1 Timoti 6:15-16; Hibiru 4:13; Hibiru 10:30-31; Jems 1:17; 1 Pita 1:14-17; 1 Jon 1:5; 1 Jon 4:7-12, 16; 2 Korin 1:3; Jut 24-25; Uli Anjam 4:8-11; Uli Anjam 15:3-4

Ni Qotei aqa Niri Yesus Kristus qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 1:1-18; Filipai 2:5-11; Kolosi 1:15-20; Kolosi 2:9-10; Hibiru 1:1-14; Rom 1:3-4; 2 Korin 4:4-6; Luk 1:26-38; Galesia 4:4-5; Matyu 16:13-17; Jon 5:19-29; Jon 6:35-40; Jon 11:25-27; Jon 14:5-11; Jon 17:1-5; Jon 20:26-31; Aposel 3:13-16; Aposel 4:10-12; 1 Jon 2:1-2; 1 Jon 5:20; Uli Anjam 19:11-16

Ni are qalonum kiyo, "Qotei a e qa are qalosaieqnu." Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

1 Jon 4:9-10; Rom 5:8; Jon 3:16; 1 Timoti 2:3-6; 2 Pita 3:9

Ni are qalonum kiyo, "E une saiqoji." Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 3:10-12, 23-24; Rom 5:12; Galesia 3:22; 1 Jon 1:8-10; Jon 3:18-20, 36; Aposel 17:30-31; Kolosi 3:5-10; Rom 6:23; Galesia 6:7-8; 2 Tesalonaika 1:7-9; 1 Pita 4:3-5; Uli Anjam 20:11-15

Ni are qalonum kiyo, "Qotei na ijo une kobotqasai." Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Aposel 5:31; Aposel 10:43; Aposel 26:18; Efesus 1:7; Kolosi 1:13-14; Kolosi 2:13-14; 1 Timoti 1:15-16; Hibiru 10:17-18; 1 Jon 1:8-10

Ino areqalo qujai agi Yesus Kristus na ni oqajqa. Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 1:12; Jon 3:15-18, 36; Jon 14:6; Jon 20:31; Aposel 4:12; Aposel 16:30-31; Rom 3:20-22; Rom 10:9-10; Galesia 2:16; Efesus 2:8-9

Ni qaliesai, ni nambile gaigai sqam kiyo sai kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 3:1-16; Jon 5:19-29; Jon 11:25-26; Jon 14:6; Jon 17:2-3; Jon 20:31; Rom 8:10-17; 2 Korin 5:17; Efesus 2:1-6; Kolosi 2:13; Taitus 3:4-7; 1 Jon 5:11-13

Ni maronum kiyo, "E Qotei pailyoqnqai e?" Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:5-13; Matyu 7:7-11; Matyu 14:23; Matyu 18:19-20; Mak 1:35; Mak 11:24-25; Luk 5:16; Luk 6:12; Luk 18:1-8; Luk 21:36; Jon 14:13-14; Jon 15:7; Jon 16:23-24; Rom 8:26-27; Rom 12:12; Efesus 6:18; Filipai 4:6-7; Kolosi 4:2; 1 Tesalonaika 5:17; 1 Timoti 2:1-4, 8; 1 Timoti 4:4-5; Hibiru 4:16; Hibiru 10:19-22; Jems 1:5-8; Jems 4:2-3; Jems 5:13-18; 1 Pita 4:7; 1 Jon 3:21-22; 1 Jon 5:14-15

Ni maronum kiyo, "E inqi kiye qa Qotei pailyqai?" Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Luk 11:1-4; Luk 22:32, 39-46; Jon 17:1-26; Aposel 4:24-31; Aposel 16:25; Rom 1:9-10; Rom 10:1-2; Rom 15:30-33; 2 Korin 12:7-10; Efesus 1:15-20; Efesus 3:14-21; Efesus 6:19-20; Filipai 1:3-5, 9-11; Kolosi 1:9-12; Kolosi 4:3-4; 1 Tesalonaika 3:9-13; 2 Tesalonaika 1:11-12; 2 Tesalonaika 3:1-2; Hibiru 5:7; Hibiru 7:25

Ni gulbe ti jaqatin ti eqnum kiyo. Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 8:18-25, 28, 35-37; Rom 12:12; 2 Korin 1:3-5; 2 Korin 4:16-18; Jems 1:2-4; 1 Pita 1:3-9; 1 Pita 2:19-23; 1 Pita 5:8-10

Ni maimimqqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 4:23-25; Matyu 9:35; Matyu 11:2-5; Aposel 3:1-6; Aposel 8:4-8; Aposel 19:11-16; Aposel 28:8-9; 1 Korin 12:9, 29-30; 2 Korin 12:7-10; 1 Timoti 5:23; 2 Timoti 4:20; Jems 5:14-15

Ni moiqaqqa ulaosimqqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 6:39-40; Jon 11:17-27; Jon 14:1-4; Rom 8:38-39; Rom 14:7-9; 1 Korin 15:12-58; 2 Korin 5:1-10; Filipai 1:20-24; 1 Tesalonaika 4:13-18; Hibru 2:14-15; Uli Anjam 14:13; Uli Anjam 21:1-4; Uli Anjam 22:1-5

Ni qalieqajqa, Kristen nanqi kumbra kiye dauryqab? Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 13:34-35; Rom 12:9-13; Galesia 5:22-26; Efesus 4:25-32; Kolosi 3:12-17; 1 Tesalonaika 5:12-22; Taitus 2:11-14; Jems 3:13-18; 2 Pita 1:3-9

Ni qalieqajqa, kumbra bei a uge kiyo bole kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 1:18-32; 1 Korin 6:9-11; Galesia 5:19-21; Efesus 5:3-5; Kolosi 3:5-10; Jems 4:17; 1 Pita 4:3; 1 Jon 2:15-17; 1 Jon 3:4-5

Ni are qalonum kiyo, "E Qotei aqa kumbra dauryqqa keresai." Degamqqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 14:16-23; 1 Korin 10:13; Efesus 3:20-21; Filipai 1:6; Filipai 4:13; Kolosi 1:11-12; 1 Tesalonaika 5:23-24; Hibru 13:5-6; 1 Jon 5:3-5

Ni Kristen unum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqnu. Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:10-12; Mak 13:9-13; Luk 12:4-9; Jon 15:18-21; Jon 16:1-4; Aposel 5:41; Rom 8:35-37; Rom 12:14, 17-21; 1 Korin 4:11-13; 2 Korin 4:8-12; 2 Korin 12:10; Filipai 1:28-29; 2 Tesalonaika 1:4-8; 2 Timoti 3:10-13; Hibru 10:32-39; Hibru 12:3-4; 1 Pita 3:13-17; 1 Pita 4:12-19; Uli Anjam 2:10

Ni are qalonum kiyo, "E Kristen tamo qudei nanqi ti korooqnasai." Degamqqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 18:19-20; Aposel 2:41-47; Rom 12:4-8; Efesus 1:22-23; Efesus 4:11-16; Kolosi 3:15-17; 1 Timoti 4:13; Hibru 10:24-25

Tamo bei na ni kumbra uge emimqqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:12-15; Matyu 18:21-35; Mak 11:25; Luk 17:3-4; Rom 12:17-21; Efesus 4:31-32; Kolosi 3:13

Ni tamo ti unqa ti unum kiyo? Degamqqa ni anjam mutu endi sisiiy:

1 Korin 7:1-16; Efesus 5:21-33; Kolosi 3:18-19; Taitus 2:3-5; Hibru 13:4; 1 Pita 3:1-7; Matyu 5:31-32; Matyu 19:3-9; Luk 16:18; Rom 7:2-3

Ni unqa bei kiyo tamo bei kiyo ombla neiqajqa are soqnimqqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:27-28; Jon 8:2-11; Rom 13:8-10; 1 Korin 6:9-20; Galesia 5:19; Efesus 5:3; Kolosi 3:5-6; 1 Tesalonaika 4:1-8; Hibru 13:4; Jut 7

Ni angro ti sosimqqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 6:1-4; Kolosi 3:20-21; 1 Timoti 3:4-5

Ino ai abu nanqi soqniqbqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 15:3-6; Efesus 6:1-3; Kolosi 3:20; 1 Timoti 5:4-8

Ino was bei a gulbe ti soqnimqqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 7:12; Matyu 25:31-46; Luk 3:10-11; Luk 6:38; Aposel 11:27-30; 1 Korin 10:24; 2 Korin 8:1-15; 2 Korin 9:1-15; Galesia 6:9-10; Filipai 4:14-19; Hibru 10:24; Hibru 13:1-3, 16; Jems 1:27; Jems 2:15-16; 1 Jon 3:16-18

Ni une bei atqajqa are prugmimqqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:13; Matyu 26:41; 1 Korin 10:13; Hibru 2:18; Hibru 4:14-16; Jems 1:12-15

Ni une bei atonum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Luk 15:11-24; Rom 6:1-23; 1 Jon 1:9-2:2; Jems 4:7-10; Uli Anjam 3:19-20; Hibru 12:1-2

Ni Satan aqa mondor uge nanği qa ti ulaoqnsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 4:1-11; Matyu 6:13; Luk 22:31-32; Jon 17:14-19; Rom 16:19-20; 1 Korin 16:13; 2 Korin 12:7-10; Efesus 3:20-21; Efesus 6:10-18; 1 Tesalonaika 3:5-8; 2 Tesalonaika 3:3; Jems 4:7-8; 1 Pita 5:8-11; 1 Jon 4:4; Uli Anjam 12:7-12

Ni tamo bei qa minjin oqimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Galesia 5:22-23; Efesus 4:26; Kolosi 3:8, 13; Jems 1:19-20

Ni diqoqnsim ino segi ñam soqtoqnsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:3-12; Matyu 18:1-5; Luk 14:7-11; Luk 18:9-14; Rom 12:16; 1 Korin 4:7; 2 Korin 10:17-18; Efesus 4:2; Kolosi 3:12-13; Jems 4:6, 13-16; 1 Pita 5:5-7

Ni yumal anjam mareqnum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 4:29; Efesus 5:4; Filipai 4:8; Kolosi 3:8; 1 Timoti 4:12; Jems 1:26; Jems 3:9-10

Ni gisan anjam bei marqajqa are prugmimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 4:25; Kolosi 3:9; 1 Pita 3:10; Jon 8:44; Uli Anjam 21:8; Uli Anjam 22:15

Tamo qudei na ni osib nanği koba na ya uge uysib nanariqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 13:13; 1 Korin 5:9-11; 1 Korin 6:9-10; Galesia 5:19-21; Efesus 5:18; 1 Timoti 3:1-3; Taitus 1:7; 1 Pita 4:3-5

Ni inği inği koba oqnqajqa are prugmeqnu kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:19-21, 24-34; Luk 12:13-21, 32-34; Aposel 20:35; 1 Timoti 6:6-10, 17-19; Hibru 13:5-6

Tamo qudei na ni gisan qotei nanği qa louqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 4:10; Aposel 17:22-31; 1 Korin 5:11; 1 Korin 6:9-11; 1 Korin 8:1-13; 1 Korin 10:1-22; 2 Korin 6:14-18; Galesia 5:19-21; 1 Tesalonaika 1:9-10; 1 Jon 5:21; Uli Anjam 21:8; Uli Anjam 22:15

Ni qalieqajqa, “E kumbra kiye ijo gate kokba nanği enjrqai?” Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 22:15-22; Rom 13:1-7; 1 Timoti 2:1-4; Taitus 3:1; Hibru 13:17; 1 Pita 2:13-17